

שבוע פרשת תשא - פורים

(09 - 15 March 2025)

ט' - ט"ו אדר תשפ"ה

מפרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להנחת תפילין במשך כל היום כולו (מנין החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמנחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

בְּכֹל לְבַבְכֶם וּבְכֹל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מִמֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ
 יוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי דַגְגְךָ וְתִירֶשֶׁךָ וְיִצְהַרְךָ: וְנָתַתִּי
 עֵשֶׂב בְּשָׂדֶךָ לְבַהֲמֹתֶךָ, וְאִכְלֹתָ וּשְׂבַעְתָּ: הַשְּׁמֵרוּ לְכֶם
 פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וּעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים
 וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְהָרָה אִפֵּי יְיָ בְכֶם וְעֲצַר אֶת הַשְּׁמַיִם
 וְלֹא יִהְיֶה מִטָּר וְהִאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ, וְאֲבַרְתֶּם
 מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָחָה אֲשֶׁר יְיָ נָתַן לְכֶם: וּשְׂמַתֶּם
 אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם
 לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְמוֹטֵפֶת בֵּין עֵינֵיכֶם: וּלְמַדְתֶּם
 אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּכֶם בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ
 בְּדַרְךָ, וּבְשֹׁכְבְךָ, וּבְקוּמְךָ: וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ,
 וּבְשַׁעְרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאָרֶץ
 אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לְתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשְּׁמַיִם עַל
 הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
 אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל־כַּנְפֵי בְגֵדֵיהֶם
 לְדַרְתָּם, וְנָתַנוּ עַל־צִיצִית הַכַּנֵּף פִּתֵּיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לְכֶם
 לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וְעִשִּׂיתֶם
 אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרַי לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר
 אִתְּם זָנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעִשִּׂיתֶם אֶת כָּל
 מִצְוֹתַי, וְהִייתֶם קְדָשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר
 הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהִיּוֹת לְכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי
 יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: אָמֵן:

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מִקְבַּל עָלַי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לְרַעַךְ בְּמוֹד:
 מַעוּה לְהַתְּפַלֵּל בְּתַפִּילִין אֶת כָּל תְּפִילַת שַׁחֲרִית כּוֹלֵל שִׁיעוֹר תְּהִלִּים כְּפִי
 שְׂמַתְחֵל לִימֵי הַחֹדֶשׁ.
 יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵינוּ אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבְנֶה בֵּית
 הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֵלְקֵנוּ בְּתוֹרְתְךָ:
 אֶךְ צְדִיקִים יִדְּרוּ לְשִׁמְךָ, וְשִׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת־פָּנֶיךָ:

טוב להרגיל עצמנו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה'
 הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיִם, שֶׁהַחֲזַרְתָּ בִּי נַשְׁמַתִּי
 בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על
 התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת
 של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד
 ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
 בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִילִין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל
 ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
 בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִילִין:

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיכרך.
 בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר פָּחַר בְּנוּ מִכָּל
 הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן
 הַתּוֹרָה:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכּוֹתָ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבַת אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ, וּבְכָל נַפְשְׁךָ, וּבְכָל
 מְאֹדְךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְּךָ
 הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ: וְשָׁנַתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ
 בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדַרְךָ, וּבְשֹׁכְבְךָ, וּבְקוּמְךָ: וּקְשַׁרְתֶּם
 לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְמוֹטֵפֶת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתֶּם עַל
 מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׁמַעוּ אֶל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה
 אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעַבְדוֹ,

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס . . . שכן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בהדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו יהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מזמורי תהלים

קכד

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד לְאוֹלָי יְיָ שְׁהִיָּה לָנוּ יְאִמְרֵנָּא
 יִשְׂרָאֵל: בְּלוֹלֵי יְיָ שְׁהִיָּה לָנוּ בְּקוֹם עֲלֵינוּ אָדָם:
 ג אֲזוּי חַיִּים בְּלָעוּנוּ בְּחִרְוֹת אָפֶם בָּנוּ: ד אֲזוּי הַמּוֹם
 שְׁטָפוּנוּ נַחֲלָה עֵבֶר עַל־נַפְשָׁנוּ: ה אֲזוּי עֵבֶר עַל־
 נַפְשָׁנוּ הַמּוֹם הַיּוֹדוּנִים: ו בְּרוּךְ יְיָ שְׁלֹא נִתְּנָנוּ טָרֶף
 לְשֹׁנֵיהֶם: ז נַפְשָׁנוּ כִּצְפוּר נִמְלְטָה מִפֶּח יוֹקְשִׁים
 הַפֶּח נִשְׁבֵּר וְאַנְחָנוּ נִמְלְטָנוּ: ח עֲזָרְנוּ בְּשֵׁם יְיָ עֲשֵׂה
 שָׁמַיִם וָאָרֶץ:

קכג

המשורר מקונן על זמן ארוך ורב שעברו כבר בגלות:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֶלְיָךְ נִשְׂאֲתִי אֶת עֵינֵי
 הַיֹּשְׁבֵי בַשָּׁמַיִם: ב הִנֵּה כְּעֵינֵי עֲבָדִים אֶל
 יַד אֲדוֹנֵיהֶם כְּעֵינֵי שֹׁפְחָה אֶל יַד גִּבְרָתָהּ
 בֵּן עֵינֵינוּ אֶל יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַד שִׁיחַנְּנוּ: ג חָנְנוּ
 יְיָ חָנְנוּ כִּי רַב שִׁבְעָנוּ כּוֹז: ד רַבֹּת שִׁבְעָה
 לָהּ נַפְשָׁנוּ הִלְעַג הַשְּׂאֲנָנִים הַבּוֹז לְגֵאֵי
 יוֹזְנִים:

סוף זמן קידוש לבנה: יום חמישי בערב, י"ג אדר

אגרות קודש

ב"ה, ד' אדר, תשח"י
 ברוקלין.

הרה"ח הוו"ח אי"א נו"כ כו' מו"ה נחום שי

שלום וברכה!

הפנינו שלו נתקבל, ויקרא בעת רצון על ציון כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נב"מ זי"ע.
 ובמענה על שאלתו בשם הגבאי דביהכ"נ אודות זמן לימוד המאמר בין כגוונא לערבית
 וכו',
 הנה אם כוונת שאלתו היא בירור הדין, ידוע כי בלויבאוויטש כשהיו מפסיקים בקבלת
 שבת לאמירת מאמר, היו עושים זה בין מזמור שיר ליום השבת וכגוונא (ולא אחר כגוונא).
 אבל במה שנוגע למנהגי ירושלים ת"ו ביחוד - צריך לברר הדבר מזקני אנ"ש שי שעל אתר.
 בכבוד ובברכה.

מזכיר

תוכן עניינים

מתורת רבותינו נשיאי הב"ד

אדמו"ר הזקן

- 246..... שולחן ערוך עם הערות וצייונים
246..... שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי'
249..... תורה אור

אדמו"ר האמצעי

- 254..... תורת חיים.

אדמו"ר ה'צמח צדק'

- 254..... דרך מצוותיך.

אדמו"ר מוהר"ש

- 255..... תורת שמואל תרל"ג.

אדמו"ר מוהרש"ב

- 256..... ספר המאמרים - המשך תער"ב.

אדמו"ר מוהרי"צ

- 258..... ספר המאמרים - תרפ"ט
259..... לקוטי דיבורים - בלה"ק.
261..... רשימות אדמו"ר מוהרי"צ - יאיר נתיב
263..... אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ.

הוספות

- 55..... ילקוט לוי יצחק על התורה
59..... נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח.
203..... נביאים וכתובים.
213..... עין יעקב - מסכת ברכות
264..... נקודה משיחת קודש מעובדת
265..... חומש לקריאה בציבור
277..... קריאת התורה למנחה בשבת קודש
278..... לוח זמנים
279..... סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מאמרי ושיחות הרבי

מאמר דא"ח

- ד"ה כי תשא את ראש בני ישראל,
ש"פ תשא, שושן פורים, ה'תשל"ד..... 5

התועדויות

- יום ב', יו"ד אדר, ה'תשל"ד - בעת ניחום אבלים 13
שיחת ש"פ תשא, שושן פורים, ה'תשל"ד 24

לקוטי שיחות

- פרשת תשא, כרך נו, א 42
פרשת תשא, כרך נו, ב..... 48

שיעורים יומיים ע"פ תקנת רבותינו נשיאינו

- חומש יומי - פרשת תשא..... 60
לוח לתהלים היומי..... 96
תניא יומי..... 97
לוח 'היום יום'..... 108

רמב"ם

- הלכה יומית לעיני ברמב"ם..... 113
שלושה פרקים ליום..... 117
פרק אחד ליום..... 176
ספר המצוות..... 193

לימוד מזהלוק לפי ימים

- משניות עם ביאור קהתי - מסכת שבועות/עדויות 205
גמרא עם ביאור - מסכת סנהדרין..... 214
שולחן ערוך הרב - לפי לוח 'רב יומי'..... 246

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור,
שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מאמר דא"ח

ביאור בדרך אפשר

1 נאמר בתורה, בפרשת השבוע. הקדוש-ברוך-הוא אומר למשה רבינו:
 2 **כִּי תֵשָׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל גּוֹ' ופירש רש"י:** "כשתתפון לקבל
 3 סכום מניינם, לדעת כמה הם, אל תמנם לגולגולת, אלא יתנו כל אחד מחצית
 4 השקל, ותמנה את השקלים ותדע מנינם" ונתינת מחצית השקל היא כדי
 5 **לְכַפֵּר עַל נַפְשׁוֹתֵיכֶם¹.** וידוע
 6 הדייק השאלה **בְּזֶה שְׁעֲנִין**
 7 **הַמְנִין** של מספר בני ישראל **נֶאֱמַר**
 8 **כָּאן בְּלִשׁוֹן תֵּשָׂא דְּוִקָא,**
 9 **שְׁפָרוּשׁוּ** של הלשון 'תשא' הוא
 10 **הַרְמָה,** כמובן של התנשאות
 11 ורוממות **וְכִדְאִיתָא** כפי שמובא
 12 **בַּגְּמָרָא** במסכת **בְּבָא בִּתְרָא²**
 13 **אָמַר מִשָּׁה לְפָנֵי הַקָּב"ה:**
 14 **רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, בְּמָה תְרוּם,**
 15 **תְרוּמָה וְתִנְשָׂא קָרְן יִשְׂרָאֵל,**
 16 **אָמַר לוֹ בְּכִי תֵשָׂא, דְּלְכָאוּרָה**
 17 **הָרִי יֵשׁ כְּמָה לְשׁוֹנוֹת בְּעֲנִין**
 18 **הַמְנִין,** כמו לספור או לפקוד **וְכָמָה**
 19 **הַטַּעַם שְׁמַדִּיק כָּאן לומר**
 20 **הַלְשׁוֹן תֵּשָׂא דְּוִקָא, שְׁפָרוּשׁוּ**
 21 **הַרְמָה, וְעַל דְּרָף זֶה נֶאֱמַר**
 22 **בְּחֻמְשׁ הַפְּקוּדִים³** חומש במדבר
 23 שמתחיל בענין המפקד של בני ישראל
 24 **שָׂאוּ אֶת רֹאשׁ כָּל עֲדַת בְּנֵי**
 25 **יִשְׂרָאֵל, שָׂאוּ דְּוִקָא** כמו שנאמר
 26 **כָּאן 'תשא'. גַּם צְרִיף לְהִבִּין מָה**
 27 **שְׁמַדִּיק** הכתוב כאן **לומר כי**
 28 **תֵּשָׂא אֶת רֹאשׁ גּוֹ', הָרִי עֲנִין**
 29 **הַמְנִין וְהַחֲשׁבוֹן** אינו שייך
 30 **לְרֹאשׁ דְּוִקָא, אֶלָּא לְכָלְלוֹת**
 31 **הַדְּבָר הַנִּמְנָה** ולכאורה אין קשר
 32 בין המנין והמספר לענין הראש דוקא,
 33 **וְאִם כֵּן הָיָה לִיה לְמִימַר** היה
 34 לו, לכתוב, לומר **כִּי תֵשָׂא אֶת בְּנֵי**
 35 **יִשְׂרָאֵל. וּבִפְרָט עַל פִּי הָאֱמֹר**
 36 **שֶׁתֵּשָׂא** הוא מלשון **הַרְמָה,**
 37 **וְלְכָאוּרָה** לא שייך לומר זאת
 38 את ענין ההרמה וההגבהה על

ביאור בדרך אפשר

39 **הָרֹאשׁ וּמוֹת שְׁהוּא הַמְּלִיף וְהַמְּעוּלָה וְהַמְּשׁוּבַח שְׁבָאָדָם** ואין
 40 צורך להרים ולרומם אותו, **כִּי אִם** את ענין ההרמה וההגבהה שייך לומר
 41 **עַל הָאֲבָרִים הַתְּחַתּוּנִים וְהַנְּמוּכִים שְׁבוּ** שבהם צריך לפעול הרמה
 42 והגבהה, **וְאִם כֵּן לְמָה נֶאֱמַר כָּאן כִּי תֵשָׂא אֶת רֹאשׁ דְּוִקָא,**
 43 **וְעַל דְּרָף זֶה** כמנין בני ישראל
 44 האמור **בְּחֻמְשׁ הַפְּקוּדִים נֶאֱמַר**
 45 **שָׂאוּ אֶת רֹאשׁ דְּוִקָא** וגם שם
 46 צריך ביאור טעם הדבר, כי, כאמור,
 47 לכאורה ענין ההרמה שייך דוקא
 48 באברים הנחותים ולא בראש שהוא
 49 כבר מעולה ואין צורך לרומם ולהגביה
 50 אותו.

בס"ד. ש"פ תשא, שושן פורים, ה'תשל"ד (הנחה בלתי מוגה)

1 **כִּי תֵשָׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל גּוֹ' לְכַפֵּר עַל**
 2 **נַפְשׁוֹתֵיכֶם¹.** וידוע הדייק **בְּזֶה שְׁעֲנִין הַמְנִין**
 3 **נֶאֱמַר כָּאן בְּלִשׁוֹן תֵּשָׂא דְּוִקָא, שְׁפָרוּשׁוּ הַרְמָה,**
 4 **וְכִדְאִיתָא בַּגְּמָרָא בְּבָא בִּתְרָא²** אָמַר מִשָּׁה לְפָנֵי
 5 **הַקָּב"ה רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם בְּמָה תְרוּם יִשְׂרָאֵל**
 6 **אָמַר לוֹ בְּכִי תֵשָׂא, דְּלְכָאוּרָה הָרִי יֵשׁ כְּמָה**
 7 **לְשׁוֹנוֹת בְּעֲנִין הַמְנִין,** ומהו **הַטַּעַם שְׁמַדִּיק כָּאן**
 8 **לומר הַלְשׁוֹן תֵּשָׂא דְּוִקָא, שְׁפָרוּשׁוּ הַרְמָה, וְעַל**
 9 **דְּרָף זֶה נֶאֱמַר בְּחֻמְשׁ הַפְּקוּדִים³** שָׂאוּ אֶת רֹאשׁ
 10 **כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שָׂאוּ דְּוִקָא. גַּם צְרִיף לְהִבִּין**
 11 **מָה שְׁמַדִּיק לומר כי תֵּשָׂא אֶת רֹאשׁ גּוֹ', הָרִי**
 12 **עֲנִין הַמְנִין וְהַחֲשׁבוֹן** אינו שייך **לְרֹאשׁ דְּוִקָא,**
 13 **אֶלָּא לְכָלְלוֹת הַדְּבָר הַנִּמְנָה, וְאִם כֵּן הָיָה לִיה**
 14 **לְמִימַר כִּי תֵשָׂא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וּבִפְרָט עַל פִּי**
 15 **הָאֱמֹר שֶׁתֵּשָׂא הוּא מְלִשׁוֹן הַרְמָה, וְלְכָאוּרָה** לא
 16 **שִׁיף לומר זאת על הָרֹאשׁ וּמוֹת שְׁהוּא הַמְּלִיף**
 17 **וְהַמְּעוּלָה וְהַמְּשׁוּבַח שְׁבָאָדָם, כִּי אִם עַל הָאֲבָרִים הַתְּחַתּוּנִים וְהַנְּמוּכִים שְׁבוּ,**
 18 **וְאִם כֵּן לְמָה נֶאֱמַר כָּאן כִּי תֵשָׂא אֶת רֹאשׁ דְּוִקָא, וְעַל דְּרָף זֶה בְּחֻמְשׁ**
 19 **הַפְּקוּדִים נֶאֱמַר שָׂאוּ אֶת רֹאשׁ דְּוִקָא.**
 20 **(ב) וְיִוְבֵן בְּהַקְדָּים מָה** **שְׁכַתוּב⁴** במגילת אסתר (שקראו
 21 **אֵישׁ יְהוּדִי** אתמול, ביום הפורים) **אֵישׁ יְהוּדִי**
 22 **הָיָה בְּשׁוֹשֵׁן הַבִּירָה וְשָׂמוּ**
 23 **מְרַדְּכִי כֵן יְאִיר כֵן שְׁמַעִי כֵן**
 24 **קִישׁ וְגוֹ', וְאִיתָא מוּבָא**
 25 **בַּגְּמָרָא⁵** דְּכּוֹלֵן כֵּל הַשְּׂמוֹת שֶׁל
 26 אבותיו של מרדכי הנזכרים כאן **עַל**
 27 **שְׂמוֹ וְעֲנִינוּ שֶׁל מְרַדְּכִי נִקְרְאוּ, כֵּן**
 28 **יְאִיר כֵּן שְׁהֲאִיר עֵינֵיהֶם שֶׁל**
 29 **יִשְׂרָאֵל בְּתַפְלָתוֹ, כֵּן שְׁמַעִי**
 30 **שְׁשַׁמְעַ** הקדוש-ברוך-הוא **אֶל**
 31 **תַּפְלָתוֹ, כֵּן קִישׁ שְׁהֲקִישׁ עַל**
 32 **שְׁעָרֵי רַחֲמִים וְנִפְתָּחוּ לוֹ.**
 33 **וּמָזָה מְדַבְּרִים אֱלֹהֵי הַגְּמָרָא**
 34 **מוֹכֵן שְׁפָנוֹת הַכְּתוּב הִיא**

(1) פרשתנו ל, יב. (2) יו"ד, ב. (3) במדבר א, ב. (4) אסתר ב, ה. (5) מגילה יב, סע"ב. וראה יל"ש עה"פ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 לְהַדְגִישׁ אֶת מַעֲלָתוֹ שֶׁל מְרֻדְכֵי בַעֲנָן הַתְּפִלָּה. וְצָרִיף
 2 לְהַבְיִין⁶, דְּלִכְאוּרָה הָרִי עֵיקֶר מַעֲלָתוֹ שֶׁל מְרֻדְכֵי הֵיחָה
 3 בַּעֲנָן הַתּוֹרָה, שֶׁהִיָּה רֹאשׁ הַסַּנְהֶדְרִין⁷ וּמֵאֲנָשֵׁי כְּנָסֶת
 4 הַגְּדוּלָּה⁸ וְאִם-כֵּן מְדוּעַ מִשְׁבַּחַיִּים אֶת מְרֻדְכֵי דוֹקָא בַּעֲנָן הַתְּפִילָּה. וְעוֹד
 5 זֹאת, שֶׁהַפִּירוּשׁ דָּבָן יֹאִיר
 6 וְגו' בֶּן שֶׁהָאִיר וְכוּ' גּוֹפָא
 7 פִּירוּשׁ זֶה עֲצֻמוֹ קָשׁוּר עִם הָעֲנָן
 8 דְחֻקְמָה בֵּינָה וְדַעַת⁹, עֵינִן
 9 הַמּוֹחִין וְהַשְׂכַּל שֶׁקָּשׁוּר בְּמִיּוֹתָד
 10 לְלִימוּד הַתּוֹרָה כִּי, בֶּן יֹאִיר, בֶּן
 11 שֶׁהָאִיר כּו', הוּא עֲנָן
 12 הַחֻקְמָה שֶׁעֲנִינָה אֹר, וְעַד
 13 שֶׁחֻקְמָה הִיא אֹר בְּלִי כְּלִי¹⁰
 14 כְּמִבּוֹאֵר בְּלִקוּטֵי תוֹרָה לְאֲדֹמוֹ"ר הַזֶּקֶן.
 15 "דְּחֻקְמָה נִקְרָא חִיוָּהּ וְהַמְדוּת וְגַם כִּינָה
 16 נִקְרָא גְרַמּוּהִי, וְחִיוָּהּ הֵינּוּ אֹר
 17 וְגִרַמּוּהִי הֵינּוּ כְּלִים... לְפִי שְׁבַחְמָה גַּם
 18 הַכְּלִי הוּא בְּבַחֲבִיתָ בִּטּוּל לְגַמְרֵי כַח
 19 מ"ה כ"ו". בֶּן שְׁמַעֲי, בֶּן שְׁשֻׁמַע
 20 כּו', הָרִי שְׁמִיעָה הוּא עֲנָן
 21 הַהֲבִינָה וְהַשְּׁגָה, בְּחִינַת
 22 הַבֵּינָה. וְכֵן קִישׁ שֶׁהָקִישׁ עַל
 23 שְׁעָרֵי רַחֲמִים, הוּא קו
 24 הָאֲמָצְעִי, בְּחִינַת הַדַּעַת הַחֻקְמָה
 25 שֵׁיכַת לְקו הַיְמִינִן (כּו נִמְצְאוּת הַסְּפִירוֹת
 26 חֻקְמָה, חֶסֶד, נֶצַח), הַבֵּינָה שֵׁיכַת לְקו
 27 הַשְּׂמָאל (כּו נִמְצְאוּת הַסְּפִירוֹת כִּינָה,
 28 גְבוּרָה, הוֹד) וְהַדַּעַת שֵׁיכַת לְקו
 29 הָאֲמָצְעִי (כּו נִמְצְאוּת הַסְּפִירוֹת דַּעַת,
 30 תְּפִאֶרֶת שֶׁהִיא מִידַת הַרַחֲמִים, יִסוּד).
 31 וְהָרִי עֲנָן הַמּוֹחִין (חֻקְמָה
 32 בֵּינָה וְדַעַת) הוּא עֲנָן
 33 הַתּוֹרָה, וְאִם כֵּן, מֵהוּ הַטַּעַם
 34 שֶׁמְדַגֵּישׁ כָּאֵן בְּכַתּוּב יוֹשֵׁמו
 35 מְרֻדְכֵי, בֶּן יֹאִיר, בֶּן שְׁמַעֲי, בֶּן קִישׁ
 36 מַעֲלַת מְרֻדְכֵי בַּעֲנָן הַתְּפִלָּה,
 37 שֶׁעֲנִינָה הַעִיקְרִי שֶׁל הַתְּפִילָּה אִינוֹ
 38 בְּמוֹחַ אֵלָּא בְּלִב, וְכִמּוֹ שֶׁכְּתוּב¹¹

בְּתוֹרָה וְלַעֲבָדוֹ כָּכָל לְבַבְכֶם גו', וְאָמְרוּ רַבִּי¹² אִיזוֹ הִיא עֲבוּדָה
 שֶׁבְּלִב זֶה תְּפִלָּה. וְגַם מֵה שֶׁכְּתוּב בְּתַחֲלַת הַכְּתוּב
 אִישׁ יְהוּדִי, קָשׁוּר עִם עֲנָן הַתְּפִלָּה, כִּי יְהוּדִי
 הוּא עַל שֵׁם עֲנָן הַהוֹדָאָה, כְּדֹאִיתָא בְּגַמְרָא¹³
 שֶׁמְרֻדְכֵי מִבְּנֵימִין קָאֲתִי, וְאִמָּאִי קָרִי לִיָּה יְהוּדִי,
 עַל שׁוּם שֶׁכָּפַר בְּעֲבוּדָה זָרָה, שֶׁכָּל הַכּוֹפֵר
 בְּעֲבוּדָה זָרָה כְּמוֹדָה כָּכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּה¹⁴, וְהָרִי
 עֲנָן הַהוֹדָאָה, הֵינּוּ שֶׁמְבַטֵּל עֲצֻמוֹ לְמִי שֶׁמוֹדָה
 אֵלָיו, שְׂיִיף לְתַפְלָה יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר לְתוֹרָה, כִּי בְּלִימוּד הַתּוֹרָה צָרִיף לְהִיּוֹת
 בְּתוֹקֶף הַמְּצִיאוּת, בְּאוֹפֵן שֶׁל מְלָךְ דְּוִקָא, דְּמֵאֵן מְלָכָא רַבְּנָן¹⁵, וְאִילּוּ בְּתַפְלָה
 הָרִי הוּא כְּעֶבֶד הַעוֹמֵד לְפָנָי רַבּוּ¹⁶ (כְּמִבּוֹאֵר בְּשׁוּלְחַן עֵרוֹף¹⁷ וְכֵן בְּשׁוּלְחַן
 הַזָּקֵן¹⁸ וְזֶה לְשׁוֹנוֹ, "צָרִיף לְעַמּוּד
 בְּתַפְלָה כְּעֶבֶד לְפָנָי רַבּוּ כַּיְמָה בִּירוּאָה
 בַּפְּחוּד"). וּבְכַפְרֵט שֶׁעֲנָן
 הַהוֹדָאָה שְׂיִיף לְשֵׁם הַוּוֹי', כְּמוֹכֵן עַל פִּי

(6) בהבא לקמן – ראה גם ד"ה איש יהודי תרצ"ב (סה"מ תרצ"ב ע' רסג ואילך). (7) מנחות סד, ב. סה, א. פרקי דר"א פ"ג.
 (8) ראה מגילה טז, ב ובחדא"ג מהרש"א שם. הקדמת הרמב"ם לספר היד. ועוד. (9) ראה אוה"ת מגילת אסתר ע' י. וראה
 גם ד"ה איש יהודי תשל"ו פ"ג (סה"מ פורים ע' עד). (10) ראה לקו"ת מטות פז, סע"ד. המשך תער"ב ח"א פר"ס (ע' תקכח
 [ח"ג ע' תשכנ]). (11) סה"מ תרע"ח ע' שסו. (12) עקב יא, יג. (13) תענית ב, סע"א. (14) מגילה יג, רע"א. (15) קידושין מ, א.
 (16) ראה גיטין סב, סע"א. (17) ראה שבת י"ד, רע"א. (18) שם ס"ד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 כַּמּוֹכֵן עַל פִּי הַמְּבֹאֵר בַּמַּהְרֵשׁ"א¹⁹ שְׁעַל יְדֵי הוֹדָאתוֹ שֶׁל
 2 יְהוּדָה זָכָה שְׁיִקְרָא כּוֹלוֹ עַל שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּב"ה, אִמְרוּ בַגְּמֵרָא,
 3 "יוֹסֵף שְׂקִידֵשׁ שֶׁם שְׁמִים בְּסֹתֵר זָכָה וְהוֹסִיפוּ לוֹ אוֹת אַחַת מִשְׁמוֹ שֶׁל
 4 הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא דְכָתִיב עֲדוֹת בִּיהוֹסֵף שְׁמוֹ, יְהוּדָה שְׂקִידֵשׁ שֶׁם שְׁמִים
 5 בַּפְּרֹסִיטָא (כְּשֶׁאִמְרוּ לְתַמְרוּ 'צְדִיקָה
 6 מִמְּנִי") זָכָה וְנִקְרָא כּוֹלוֹ עַל שְׁמוֹ שֶׁל
 7 הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא", וְעַל כֵּן מְבֹאֵר
 8 בַּמַּהְרֵשׁ"א שֶׁיְהוּדָה נִקְרָא עַל שְׁמוֹ שֶׁל
 9 הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא "עַל שֵׁם הַהוֹדָא",
 10 וְזֶה מְדַגֵּישׁ עוֹד יוֹתֵר אֶת עֵינֵי הַבֵּיטוּל
 11 שֶׁבִּיהוּדָה וּמִתְחַזְּקֵת הַשְּׂאֵלָה מְדוּעַ
 12 מִרְדִּכֵי קְשׁוֹר בְּשִׁמּוֹת שֶׁמְדַגֵּישים אֶת
 13 עֵינֵי הַבֵּיטוּל הַשֵּׁיךְ כְּעִיקָר לְעִבּוּרֵת
 14 הַתְּפִילָה, וְהֵרִי עִיקָר עֵינָיו הוּא תוֹרָה.
 15 ג) וְלִהְבִּינָן כָּל זֶה צְרִיף
 16 לְהַקְדִּים עֵינָנו הַבְּרָכָה
 17 וְהַהוֹדָא⁶, שְׁיֵשׁ בְּכָל אֶחָד
 18 מֵהֶם מַעֲלָה שְׂאִינָה בְּחִבּוּרוֹ
 19 כְּפִי שֶׁמִּמְשִׁיךְ וּמְבֹאֵר.
 20 הַבְּרָכָה הוּא גִילּוּי אֹר, וְכִידּוּעַ
 21 שְׂבָחָה הוּא מְלִשׁוֹן
 22 הַמְּשָׁכָה וְגִילּוּי שֶׁל אֹר מִלְּמַעְלָה
 23 לְמַטָּה, כְּמוֹ לְשׁוֹן הַמְּשֻׁנָה לְגַבֵּי כְּלָאֵי
 24 הַכֶּרֶם הַמְּבָרֵךְ אֶת הַגֶּפֶן²⁰,
 25 הַמְּכוּסֵף אֶת עַנְפֵי עֵץ הַגֶּפֶן אֶל הָאָרֶץ.
 26 הֵינּוּ בְּרָכָה וְהַמְּשָׁכָה מִמְּקוֹם
 27 שְׂלֵמָעְלָה מִמְּנוֹ מֵהָאֲדָמָה שְׂאִילוֹ
 28 הוּא נִמְשָׁכֵת, וּמִשָּׁם מֵאוֹתוֹ מִקוֹם
 29 נִעְלָה נִמְשָׁכֵת הַהֲרָהָה לְמַטָּה
 30 וּבָאָה בְּגִלּוּי וּבְפִנְיָמִיּוֹת
 31 בְּהַשְׁתָּאוֹת²¹ שֶׁל הָאֲדָמָה
 32 שְׂמֵתֵתֵת עִמּוֹ כִּיּוֹן שֶׁנִּכְנַסֵת
 33 וְחוֹדֵרֵת בְּפִנְיָמִיּוֹת. מֵהָ שְׂאִינָן כֵּן
 34 בְּעֵינֵי הַהוֹדָא שֶׁהָאֲדָמָה מוֹדָה עַל
 35 אֶף שְׂאִינוֹ מִבֵּין כֵּךְ בְּשִׁכּוּל וּבְהִבְנֵתוֹ
 36 הֵרִי זֶה רַק בְּדָבָר שְׂאִינוֹ
 37 מְשִׁיג, שְׂלֵכָן כִּיּוֹן שְׂאִין לוֹ הִבְנָה
 38 בְּכֵן צְרִיף לְהוֹדוֹת וְזוֹ מַעֲלָה
 39 הַבְּרָכָה (וְהַהֲמַשְׁכָּה) לְגַבֵּי הַהוֹדָא. אֲבָל לְאִידֵךְ מִצַּד שְׁנֵי יֵשׁ בְּזֶה
 40 בְּהוֹדָא מַעֲלָה שֶׁלָּא קִיַּמְתָּ בְּרָכָה מִצַּד עֵינֵי הַבֵּיטוּל, שְׂמוּדָה

(19) סוטה י"ד, ב. הובא באוה"ת שם. (20) כלאים רפ"ז. וראה תו"א מקץ לז, ג. ובכ"מ. (21) ראה ד"ה איש יהודי שבהערה 6: "ובנפש הנה ברכה הו"ע ההשגה.. הענין מאיר בגילוי בשכלו כו"ו. (22) זח"ג רנז, סע"ב (ברע"מ). פרדס שער א (שער עשר ולא תשע) פ"ט. תניא שעוהיהו"א פ"ז (פב, א). (23) ראה פרש"י וירא, כ, יג. וישלח לה, ז.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 הוא עֲנֵן שֵׁם אֱלֹקִים, שְׁהוּא בִלְשׁוֹן רַבִּים, מִצַּד הַתְּחִלָּקוֹת
 2 הָעוֹלָמוֹת לַעֲלֻמוֹת רַבִּים וְשׁוֹנִים זֶה מִזֶּה, וְכֹא הָאֹר ה'ממלא כל עלמין'
 3 בְּהַתְּלַבְּשׁוֹת בְּעוֹלָמוֹת, דְּעוֹלָם מִלְּשׁוֹן הָעֵלָם²⁴ וְנִקְרָא 'עוֹלָם'
 4 עַל שֵׁם שְׁמַעִים וּמִסְתִּיר עַל הָאֹר הָאֱלֹקִי שֶׁנִּמְצָא בוֹ, וְאֱלֹקִים
 5 בְּגִימְטְרִיא הַטְּבַע²⁵ כִּי הֵשֵׁם
 6 אֱלֹקִים קָשׁוּר לָאֹר ה'ממלא', הָאֹר
 7 הַמְצוּמָצֵם הַמוֹסְתֵר בְּטַבַּע הָעוֹלָם,
 8 רִטְבַּע' הוּא מִלְּשׁוֹן²⁶ הַכְּתוּב בְּאִיכָה
 9 טְבַעוּ בְּאֶרֶץ שְׁעָרֶיהָ²⁷ הֵינָנו
 10 שְׁהַשְׁעִירִים (שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם) טַבַּעוּ
 11 וְהַחֲסוּ בְּאֶרֶץ הַמִּסְתִּירָה אוֹתָם, וְכֵן
 12 טַבַּע הָעוֹלָם מִסְתִּיר עַל הָאֹר הָאֱלֹקִי
 13 ה'ממלא כל עלמין'.
 14 וְהִנֵּה, עַל בְּחִינַת מְמַלָּא כָּל
 15 עֲלָמִין, הַקְּשׁוּרָה עִם שֵׁם
 16 אֱלֹקִים, כַּמְבֹאֵר לַעֲלִי, נֶאֱמַר²⁸
 17 בְּנִבְוֹת יִשְׁעִיהַ שְׁאוּ מְרוֹם
 18 עֵינֵיכֶם וְרָאוּ מִי בְּרָא אֱלֹהֵי,
 19 שְׁזוּהִי הַהֲתַבּוֹנְנוֹת שֶׁעַל הָאֵדָם
 20 הַתְּבוֹנֵן שְׁאִין דְּבָר עוֹשֶׂה אֵת
 21 עֲצָמוֹ²⁹, וְכֵן הַהֲתַבּוֹנְנוֹת
 22 בְּהַשְׁגָּחַת פְּרִטִית כּו',
 23 שֶׁהַהֲתַבּוֹנְנוֹת בְּדַבְרִים אֵלֶּה תְּבִיא אֵת
 24 הָאֵדָם הַלְּהִירָה וְאִמּוֹנָה בְּקִדּוּשׁ בְּרוּךְ
 25 הוּא וּבְכֵן שְׁהוּא בּוֹרָא הָעוֹלָם וּמִנְהִיגוֹ
 26 כַּמְבֹאֵר מְקוּמָה אַחֵר פְּרִטִי
 27 הַהֲתַבּוֹנְנוֹת שְׁבִנָּה, שְׁעַל יְדֵי
 28 זֶה נִעְשֶׂה אֶצְלוֹ אֵצֶל הָאֵדָם
 29 הַמְתַּבּוֹנֵן עֲנֵן הַבְּנֵה וְהַשְׁגָּחָה
 30 בְּאֱלֹקוֹת, בִּינָה, וְעַד שְׁבָא
 31 לְבַחֲבִינַת רְאִיָּה דְּחֻקְמָה, שְׁהִיא
 32 הַכּוֹרָה נַעֲלִית יוֹתֵר מִהַבְּנֵה הַשְּׁכִלִית,
 33 עַל-דֶּרֶךְ מַעֲלַת הַבְּהִירוֹת וְהַהֲתַמְתּוֹת
 34 שֶׁל רְאִיָּה לְגַבִּי שְׁמִיעָה, שְׁזוּהוּ עֲנֵן
 35 רָאוּ מִי בְּרָא אֱלֹהֵי, בְּאֶפְסָן
 36 שְׁלֵא יִצְטָרֵף לְאִמּוֹנָה שְׁהִיא
 37 בְּדַבְרֵי שְׁרוּאִים אֵין שׁוּם סַפֵּק בְּקִיּוּמוֹ
 38 וְאֵין צוּרָךְ בְּאִמּוֹנָה שְׁהוּא קִיָּים.

1 עֲנֵן שֵׁם אֱלֹקִים, שְׁהוּא בִלְשׁוֹן רַבִּים, מִצַּד
 2 הַתְּחִלָּקוֹת הָעוֹלָמוֹת, וְכֹא בְּהַתְּלַבְּשׁוֹת בְּעוֹלָמוֹת,
 3 דְּעוֹלָם מִלְּשׁוֹן הָעֵלָם²⁴, וְאֱלֹקִים בְּגִימְטְרִיא
 4 הַטְּבַע²⁵, מִלְּשׁוֹן²⁶ טְבַעוּ בְּאֶרֶץ שְׁעָרֶיהָ²⁷. וְהִנֵּה,
 5 עַל בְּחִינַת מְמַלָּא כָּל עֲלָמִין, הַקְּשׁוּרָה עִם שֵׁם
 6 אֱלֹקִים, נֶאֱמַר²⁸ שְׁאוּ מְרוֹם עֵינֵיכֶם וְרָאוּ מִי בְּרָא
 7 אֱלֹהֵי, שְׁזוּהִי הַהֲתַבּוֹנְנוֹת שְׁאִין דְּבָר עוֹשֶׂה אֵת
 8 עֲצָמוֹ²⁹, וְכֵן הַהֲתַבּוֹנְנוֹת בְּהַשְׁגָּחַת פְּרִטִית כּו',
 9 כַּמְבֹאֵר מְקוּמָה אַחֵר פְּרִטִי הַהֲתַבּוֹנְנוֹת שְׁבִנָּה,
 10 שְׁעַל יְדֵי זֶה נִעְשֶׂה אֶצְלוֹ עֲנֵן הַבְּנֵה וְהַשְׁגָּחָה,
 11 בִּינָה, וְעַד שְׁבָא לְבַחֲבִינַת רְאִיָּה דְּחֻקְמָה, שְׁזוּהוּ
 12 עֲנֵן רָאוּ מִי בְּרָא אֱלֹהֵי, בְּאֶפְסָן שְׁלֵא יִצְטָרֵף
 13 לְאִמּוֹנָה. וְזוּהוּ גַם מִה שְׁכַתּוּב³⁰ שְׁמַע יִשְׂרָאֵל
 14 הוֹי' אֱלֹקֵינוּ הוֹי' אֶחָד, שְׁעַל יְדֵי הַהֲתַבּוֹנְנוֹת
 15 בְּהוֹי' אֱלֹקֵינוּ, שְׁבִכְלָלוֹת הַרִי זֶה הַהֲתַבּוֹנְנוֹת
 16 בְּבִרְכוֹת קְרִיאַת שְׁמַע וּבְפִרְט בְּקְרִיאַת שְׁמַע, אֲזִי
 17 בָּא לְהוֹי' אֶחָד, שְׁמִמְשִׁיף אֶלּוּפּוֹ שֶׁל עוֹלָם בְּהַח'
 18 וְהוֹי' שְׁרוּמְזִים עַל שְׁבִעָה רְקִיעִים וְאֶרֶץ וְאֶרְבֶּעָה
 19 סִיטְרִין³¹. וְכֵל זֶה שְׁיִיף בְּבַחֲבִינַת הָאֱלֹקוֹת
 20 שְׁבִעוֹלָמוֹת, שְׁהוּא בְּחִינַת שֵׁם אֱלֹקִים. אֲמָנָם
 21 שֵׁם הוֹי' הוּא לְמַעְלָה מְעוֹלָמוֹת. וְזוּהוּ גַם מִה
 22 שְׁהוֹי' נִקְרָא שְׁמַשׁ, וְכִמּוֹ שְׁכַתּוּב³² כִּי שְׁמַשׁ
 23 וּמִגֵּן הוֹי' אֱלֹקִים, דְּכַשֵּׁם שְׁאִי אֶפְשָׁר לִיהֲנוֹת
 24 מִהַשְׁמַשׁ כִּי אִם עַל יְדֵי מִגֵּן וְנִרְתַּק, כֵּן הוּא גַם
 25 בְּשֵׁם הוֹי' שְׁהוּא כִּמּוֹ הַשְׁמַשׁ, וּבְלַעְדֵי הַמִּגֵּן
 26 וְנִרְתַּק דְּשֵׁם אֱלֹקִים, לֹא הִיָּתָה מְצִיאוֹת
 27 הָעוֹלָמוֹת, וְלֹא הִיָּה עֲנֵן הָעֵבֹדָה כִּמּוֹ שְׁהוּא

(24) לקו"ת שלח לו, ד. ובכ"מ. (25) פרדס שער יב (שער הנתיבות) פ"ב. ראשית חכמה שער התשובה פ"ו ד"ה והמרגיל (קכא, ב). של"ה פט, א. קפט, א. שח, ב. שו"ת חכם צבי ס"ח. תניא שעהיוה"א רפ"ו. לקו"ת פ' ראה כב, סע"ב ואילך. (26) איכה ב, ט. וראה שו"ת חכם צבי שם. לקו"ת שם, ריש ע"ג. (27) ראה גם סה"מ תרע"ח ע' פט. תרפ"ט ע' נא. וש"נ. (28) ישע"י מ, כו. וראה לקו"ת ואתחנן ד, סע"א ואילך. שם, סע"ד. (29) ראה גם מאמרי אדמו"ר הזקן נביאים ע' כח. כתובים ח"ב ס"ע קלג. (30) ואתחנן ו, ד. (31) ראה סמ"ק סימן ב. הובא בבית יוסף או"ח סימן סא. שו"ע ודאדה"ו או"ח שם ס"ו. לקו"ת תזריע כג, ג. וראה ברכות יג, ב. (32) תהלים פד, יב. וראה תניא שעהיוה"א רפ"ד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 לעבוד את ה' מתוך התגברות על ההעלם וההסתור. וְזָהוּ המבואר לעיל ששם
 2 הו' הוא השם של דרגת האלוקות שלמעלה מהעולם הוא הטעם הפנימי על
 3 כן שְׁהוּי' הוא מְלִשׁוֹן הִיָּה הוּא וְיָהִיָּה, דָּאָף שְׁלִכְאוּרָה הָרִי
 4 זָה העובדה ששם הו' הוא מלשון היה הוה ויהיה מוֹרָה שֵׁישׁ לוֹ
 5 שְׂיִיכוּת לְעִנְיָן הַזְּמַן, הִיָּה
 6 הִיָּה וְיָהִיָּה, היינו עבר הווה ועתיד
 7 שהם גררי הזמן, מְכַל מְקוֹם
 8 אוֹמְרִים שְׁהוּא שם הו' ענין
 9 האלוקות בדרגה של לְמַעְלָה
 10 מִהַזְּמַן, שְׁהוּא הִיָּה הוּא
 11 וְיָהִיָּה בְּרִנְעָה אֶחָד באותו רגע,
 12 היינו שכל שלוש הבחינות של עבר,
 13 הווה ועתיד נמצאות בו ביחד, כי הוא
 14 למעלה מגדר הזמן (פְּמִבּוֹאֵר
 15 בְּשֵׁעַר הַיְחוד וְהָאִמוּנָה³³
 16 שבספר התניא), וְכֵן הוּא שם הו'
 17 לְמַעְלָה מִבְּחִינַת מְקוֹם,
 18 כמבואר בתניא שם, "כי הוא מהווה
 19 תמיד את כל בחינת המקום כולו
 20 מלמעלה עד למטה ולד' סטריק".
 21 וְכֵמוּ שְׁמִקוֹם הָאֵרוֹן אֵינוֹ מִן
 22 הַמְּדִיָּה³⁴, כדברי הגמרא, ופירש
 23 רש"י: "באמצע בית קודש הקדשים
 24 היה יושב, ויש ריוח בינו לבין הכתלים
 25 עשר אמות לכל צד, וכל הבית אינו
 26 אלא כ' על כ', נמצא שאינו ממעט
 27 כלום", והארון לא תפס מקום בקודש
 28 הקדשים אף על פי שְׁהוּא
 29 מציאות גשמית עם מידות מדויקות
 30 אִמְתִּים וְחִצֵי אֶרְפוֹ וְאִמָּה
 31 וְחִצֵי רַחְבוֹ גו'³⁵, אֶלֶא שְׁזָהוּ
 32 בְּחִינָה שְׁלִמְעָלָה מִמְּקוֹם כְּפִי
 33 שְׁבָאָה לירי ביטוי בְּמִקוֹם בתוך
 34 גררי ומציאות המקום עצמו. וּמִזָּה
 35 המבואר לעיל ששם הו' הוא שם
 36 האלוקות בדרגה שלמעלה מגררי הזמן
 37 ולמעלה מגררי המקום מוֹבָן,
 38 שְׁמַצֵּד שֵׁם הוּי' שְׁלִמְעָלָה
 39 מַעוֹלְמוֹת לֹא שְׂיִיף עִנְיָן
 40 הַהִבְנָה וְהַשְׁגָּה של אדם
 41 באלוקות, פִּי־אִם עִנְיָן הַהוֹדָאָה של האדם באלוקות, בְּאוֹפֵן
- שְׁמַתְבְּטֵל האדם מְמַצִּיאֹתוֹ כו'. וְאֵילוֹ עִנְיָן הַבְּרָכָה, שְׁהוּא
 הַמְשַׁכֵּת הָאוֹר האלוקי מלמעלה לְבְּחִינָה שְׁלִמְטָה מִמְּנוֹ, וְעַד
 שְׁמַתְאֶחָד האור עִם מְצִיאֹת הַמְּקַבֵּל את האור, הָרִי זָה מַצֵּד
 שֵׁם אֱלֹקִים דְּוָקָא.
 (ד) וְהִנֵּה דוּגְמַת הַחִילוּק בֵּין
 בְּרָכָה לְהוֹדָאָה שברכה הוא ענין
 ההבנה והשגה, והודאה הוא ענין
 הביטול כמבואר לעיל הוּא גַם
 הַחִילוּק בֵּין תוֹרָה לְתַפְלָה,
 דְּתוֹרָה שלומדים באמצעות השכל
 הוּא עִנְיָן הַהִבְנָה וְהַשְׁגָּה,
 וְעַד לְאוֹפֵן שֶׁל הַתְּאֶחְדוּת של
 האדם הלומד תורה עם התורה עצמה,
 פְּמִבּוֹאֵר בַּתְּנִיָּא³⁶ שְׂבִידִיעֵת
 הַתוֹרָה מִתְּאֶחְדִים הַמְּשֻׁפֵּל
 האדם הלומד עִם הַמּוֹשְׁפֵל הַתוֹרָה
 הַנְּלֻמַּד בְּיָחוד נְפֻלָּא בהתאחדות
 נְפֻלָּא וְנֶעַל דְּרָף זָה בְּכָלִלוֹת
 עִנְיָן הַהִבְנָה וְהַשְׁגָּה, שְׁעַל
 יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוֹת בְּעִנְיָנִים
 שְׂצָרִיף לְהַתְּבּוֹנֵן בְּהֵם בְּאוֹפֵן
 שְׂיִתְקַע מִחֻשְׁבָּתוֹ בְּחוּזְקָ³⁷,
 כמבואר בספר התניא, שזוהו ענין
 ה'ידעת' הבא לאחר ענין החכמה
 והבינה, והוא המקשר את הענין המובן
 עם האדם עצמו, שגם בזה התאחדות
 בין 'המשכיל' ו'המושכל', וְכִינּוֹן
 שְׁמַתְאֶחָד עִם הַדְּבָר, הָרִי
 הוּא האדם שהבין והתאחד
 בְּבְחִינַת תוֹקֵף הַמְּצִיאֹת, וְעַד
 שְׁנַעֲשֵׂה לְמַצִּיאֹת תְּדַשָּׁה כי
 התורה שלומד ומתאחדת עמו, חודרת
 בפנימיותו ומשנה את המציאות שלו.
 מֵה שְׂאִין פֶּן בְּתַפְלָה שְׂצָרִיף
 לְהִיּוֹת האדם המתפלל בביטול
 לקדוש ברוך הוא שאליו הוא מתפלל
 כְּעַבְדָּא קָמִי מְרִיָּה¹⁶, שְׁהוּא
 עִנְיָן הַבִּיטוּל של מציאות האדם
 לאלוקות, היפך מתוקף המציאות.
 וְאֵף שְׁגַם לִימוּד הַתוֹרָה צָרִיף
 לְהִיּוֹת בְּבִיטוּל, כְּמוֹ שְׁכַתּוּב³⁸ בְּתַהִילִים תַּעֲן לְשׁוֹנֵי אִמְרַתְךָ,

(33) שבהערה 22. (34) יומא כא, א. וש"נ. (35) תרומה כה, י"ד. (36) ריש פ"ה. (37) ראה תניא ספ"ג. רפמ"ב. (38) תהלים קיט, קעב. וראה תו"א יתרו סז, ב. לקו"ת שה"ש מד, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 וכמבואר בתורה אור לרבנו הזקן, "כמו שכתוב תען לשוני אמרתך שהתורה
 2 היא אמרתך אלא שלשוני תען כעונה אחר האומר מה שהוא אומר. ויוד'
 3 הרביות הן כללות כל התורה שבקבלתן עשרת הדברות מפי הגבורה קבלו
 4 כל התורה להיות בחינת בטול אצלם לדבר ה' המדבר בפיהם ולהיות רק
 5 כעונה אחר האומר שהוא ענין גילוי
 6 אור-אין-סוף למטה כמו למעלה
 7 בכחינת בטול ממש. ומזה יתבונן
 8 המשכיל ויפול עליו אימה ופחד בעסק
 9 התורה בשומו ללבו כי דבר ה' הוא
 10 ממש שנאמר למשה מסיני...", ואם
 11 כן, גם לימוד התורה הוא ענין הביטול,
 12 הנה (נוסף לכהן שזוהי הביטול
 13 של 'תען לשוני אמרתך' דוקא
 14 נעלית ביותר ולא כל אחד ואחד
 15 יכול להגיע לזה) ביטול זה גופא
 16 עצמו פועל שיהיה האדם
 17 בתוקף המציאות, והיינו,
 18 שהביטול בתפלה (כעבדא
 19 קמיה מריה) הוא באופן
 20 שנעשה האדם המתפלל להעדר
 21 המציאות, מה שאין פן
 22 הביטול דלימוד התורה הוא
 23 באופן שעל ידי זה נעשה
 24 בתוקף המציאות דמלך
 25 (פנוקר לעיל סעיף ב לגבי ענין
 26 'כי תישא את ראש' שהראש הוא כמלך
 27 על שאר אברי הגוף), ועד שעל
 28 ידי שמתקשר הלומד תורה עם
 29 הקדוש-ברוך-הוא נותן התורה,
 30 שהוא אמיתית המציאות, אזי
 31 נעשה הלומד תורה למציאות
 32 אמיתית וזהו ענין מיוחד שנמצא
 33 דווקא בלימוד התורה ולא בתפלה.
 34 וכללות הענין בזה, כביאור
 35 ההבדל האמור בין תורה שנותנת תוקף
 36 למציאות האדם הלומד תורה, לתפלה
 37 שענינה ביטול המציאות של האדם
 38 המתפלל, שתורה ענינה
 39 המשכה מלמעלה למטה,
 40 פעולה על המציאות התחתונה על ידי
 41 המשכה של אלוקות מלמעלה למטה

ומשמעות לענין המציאות דמטה שבו באותו מטה' תהיה
 ההמשכה מלמעלה, שזוהו הטעם הפנימי על כך שהתורה ניתנה
 למטה בארץ דוקא³⁹, ולכן לימודה של התורה צריך להיות
 בתוקף המציאות של האדם הלומד תורה דוקא. מה שאין פן
 תפלה ענינה העלאה של
 המציאות התחתונה על ידי התעלות
 מלמטה למעלה, וכדברי הוזהר
 לגבי עבודת הקרבנות שענינה העלאה
 מלמטה (של קרבנות מדברים גשמיים)
 למעלה, לאלוקות, דוקא דקורבנא
 עולה עד רזא דאין סוף⁴⁰,
 שסוד הקרבן עולה עד סוד האין-סוף,
 והיינו שמתעלה האדם המתפלל
 ממדרגתו הקודמת ומתבטל
 ונעשה בכחינת העדר
 המציאות ונאף שבתפלה יש
 גם הענין דמילוי בקשת
 צרכיו של האדם המבקש רפואה
 ברפואנו ופרנסה בברך עלינו וכו',
 שענינו המשכה והשפעה אלוקית
 מלמעלה למטה אל האדם, הרי
 זה נעשה לאחר התפלה,
 אבל התפלה גופא עצמה היא
 התקרבות של האדם לאלוקות בדרך
 העלאה מלמטה למעלה
 כאמור לעיל].

(ה) וזהו התוכן הפנימי של הכתוב
 איש יהודי הנה בשושן
 הבירה ושמו מרדכי בן יאיר
 גו'. דהנה, איש יהודי הוא
 על שם ענין ההודאה, שהוא
 ענין התפלה (פנוקר לעיל
 סעיף ב). ובזה בענין ההודאה
 גופא עצמו יש שתי בחינות⁴¹,
 האחת, ההודאה דמודה אני
 שאומר האדם מיד בקומו משנתו
 בבוקר, והשנייה, ההודאה
 דמודים שבסוף התפלה (לאחרי ההתבוננות
 האחרון של תפילת שמונה-עשרה
 (לאחרי ההתבוננות כו' בעניני
 אלוקות בחלקים הקודמים של התפילה)⁴². והיינו, שאף על פי

(39) ראה שבת פט, א. (40) ראה זהר ח"ב רלט, א. ח"ג כו, ב. (41) ראה גם סד"ה איש יהודי הנ"ל (סה"מ תרצ"ב ע' רעג).
 (42) חסר קצת (המו"ל).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שְׁעִיקָר מַעֲלָתוֹ שֶׁל מְרֻדְכֵי הִיְתָה בְּעֵנֵן הַתּוֹרָה, כַּאֲמוֹר לַעֲלִי, 2 וְהוּא עֵנֵן הַהֲבֵנָה וְהַהֲשָׁגָה, הִיְתָה אֶצְלוֹ גַם מַעֲלַת הַבֵּיטוּל 3 וְהַהוֹדָאָה שֶׁבַתְּפִלָּה. וְעֵנֵן זֶה שֶׁל הַבֵּיטוּל לֵאלוּקוֹת בַּעֲבוּרֵת 4 הַתְּפִילָּה פֶּעַל וְהַשְׁפִּיעַ גַּם עַל הַהֲשָׁגָה שֶׁבַתּוֹרָה, שְׁעַל יְדֵי זֶה 5 עַל יְדֵי הַבֵּיטוּל נַעֲשֶׂה נִפְעַל אֶצְלֵי 6 מְרֻדְכֵי הָרְמָה וְהַגְּבָהָה גַם 7 בַּחֲקֻמָּתוֹ וְתוֹרָתוֹ, שְׁזָהוּ תוֹכֵן 8 הַמּוֹבָא בַּמְדַרְשׁ שְׁאֻמְרָה לֹא 9 אֶסְתֵּר לַמְרֻדְכֵי לְאַחַר אֲמִירָה לֹא 10 יִצְוֵמוּ עָלַי וְאֵל וְאֵל תֹּאכְלוּ וְאֵת תִּשְׁתּוּ 11 שְׁלֹשֶׁת יָמִים לֵילָה וְיוֹם, בִּיג, בִּי"ד 12 וּבִט"ו בְּנִסָּן, וְאִמְרוּ לֹא מְרֻדְכֵי, וְהָרִי יֵשׁ 13 כִּימִים אֵלֶּה אֵת יוֹם רֵאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, 14 אֲמִירָה לֹא אֶסְתֵּר, זְקֵן שְׁבִיטָא, 15 אִם אֵינִי יִשְׂרָאֵל לְמָה הוּא 16 הַפֶּסַח⁴³, הָרִי שְׁקָרָא לֹא 17 אֶסְתֵּר לַמְרֻדְכֵי בְּשֵׁם זְקֵן 18 שְׁבִיטָא, דְּזֵקֵן הוּא מִי 19 שְׁקָנָה חֲקֻמָּה⁴⁴ כַּרְבִּירֵי הַגְּמָרָא 20 לַגְּבִי הַצִּיּוּרִי 'מִפְּנֵי שִׁיבָה תְּקוּם וְהִדְרָת 21 פְּנֵי זְקֵן, וְעַד שְׁנַעֲשֶׂה זֶה שְׁקָנָה 22 חֲקֻמָּה בְּעַל הַבֵּית עַל הַתּוֹרָה, 23 וְכֻמוֹ שְׁפָתוֹב⁴⁵ בַּמְגִילָת אֶסְתֵּר 24 שֶׁלֹּאֲחֵר שֶׁאֶסְתֵּר אֲמָרוּ לֹא אֵת הַדְּרָבִים 25 הַלְלוּ וַיַּעֲבֵר מְרֻדְכֵי, שְׁעֵבֵר עַל 26 דָּת⁴⁶ וּבִאוּתָה שָׁנָה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל צִמּוּ 27 בַּפֶּסַח, כִּי הִיָּה לַמְרֻדְכֵי אֵת הַכּוֹחַ לְהִיּוֹת 28 'בְּעַל הַבֵּית' עַל הַחֲכֻמָּה שֶׁלֹּאֲחֵר לְגוֹזֵר 29 תַּעֲנִית בַּפֶּסַח, שְׁכָּל זֶה כֹּל הַמַּעֲלוֹת 30 הַלְלוּ, אִף שֶׁהֵן מַעֲלוֹת בַּעֲנֵן הַתּוֹרָה, 31 הוּא עַל יְדֵי הַהַעֲלָאָה שְׁבַעֲנֵן 32 הַתְּפִלָּה דְּזֻקָא שְׁפּוּעֵלַת תּוֹסַפֵּת 33 עֵלְיוֹ בְּלִימּוֹד הַתּוֹרָה, כַּמּוֹבָא לַעֲלִי. 34 וְזָהוּ גַם הַטַּעַם הַפְּנִימִי עַל כֵּךְ 35 שֶׁמְרֻדְכֵי נִקְרָא בֶּן יֵאִיר, בֶּן 36 שְׁהָאִיר עֵינֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל 37 בַּתְּפִלָּתוֹ, שְׁדוּקָא עַל יְדֵי זֶה 38 שְׁהָאִיר עֵינֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל 39 בַּתְּפִלָּתוֹ, הֵיטָו דְּרוּקָא מִצַּד מַעֲלַת הַתְּפִילָּה נִיתוּסַף אֶצְלוֹ גַם בְּהַעֲנֵן 40 דִּיאִיר, שְׁמוּרָה עַל עֵנֵן הַשְּׁכָל, עֵנֵן לִימּוֹד הַתּוֹרָה. וְכֵן לֵאדָּרְךָ
- גִּיסָא, לְצַד הַשְּׁנִי, שְׁהַעֲנֵן שְׁהָאִיר כּוֹ' בַּתְּפִלָּתוֹ נִמְשָׁךְ וּנְפַעַל עַל 2 יְדֵי הַתּוֹרָה וְהֵיטָו הַתְּפִילָּה מוֹסִיפָה בַּמַּעֲלַת הַתּוֹרָה, וְהַתּוֹרָה מוֹסִיפָה 3 בַּמַּעֲלַת הַתְּפִילָּה. 4 וְעַל דְּרָךְ הַמּוֹבָאָר בַּתּוֹרָת הַחֲסִידוֹת בְּעֵנֵן הַתְּשׁוּבָה, דָּאָף שְׁהִיא 5 הַתְּשׁוּבָה לְמַעֲלָה מִהַתּוֹרָה, 6 שְׁהָרִי הַתְּשׁוּבָה מְמַלְאָה וּמְשַׁלְּמָה 7 כָּל הַחֲסוּדוֹת שֶׁבַתּוֹרָה 8 וּמִצּוֹת, מִכָּל מְקוֹם, הַתְּגָלוֹת 9 מַעֲלַת הַתְּשׁוּבָה (שְׁגַם אֲנִי יוֹדְעִים זֹאת אֵת כּוֹחַ הַתְּשׁוּבָה 10 לְהַשְׁלִים אֵת מַה שֶׁנִּחְסַר בַּתּוֹרָה 11 וּמִצּוֹת) הִיא עַל יְדֵי הַתּוֹרָה⁴⁷ 12 שֶׁמִּבְּאֵרַת וּמְגַלָּה אֵת עֵנֵן הַתְּשׁוּבָה, 13 וְנִמְצָא שֶׁהַתְּשׁוּבָה מוֹסִיפָה בַּתּוֹרָה 14 וּמְשַׁלְּמָה אֵת מַה שֶׁנִּחְסַר בָּהּ, וְהַתּוֹרָה 15 מְשַׁמְּכָה וּמְגַלָּה אֵת הַתְּשׁוּבָה. וְזָהוּ 16 גַם הַעֲנֵן דְּכִי תִשָּׂא אֵת רֵאשׁ 17 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שְׁזָהוּ עֵנֵן 18 הַהָרְמָה וְהַגְּבָהָה גַם 19 בְּהָרָאשׁ, עֵנֵן הַהֲבֵנָה וְהַהֲשָׁגָה 20 שְׁהוּא עֵנֵן הַתּוֹרָה, שְׁנַעֲשֶׂה 21 עַל יְדֵי הַתְּפִלָּה עֵנֵן הַבֵּיטוּל, וְעַל 22 יְדֵי עֲבוּרֵת הַתְּפִילָּה יֵשׁ תּוֹסַפֵּת עֵלְיוֹ 23 בְּלִימּוֹד הַתּוֹרָה. 24 (וְהִנֵּה הַעֲנֵן דְּכִי תִשָּׂא הַרְמָה 25 וְהַגְּבָהָה (בַּחֲבִנָה וְהַשְׁגָּה שְׁעַל יְדֵי 26 לִימּוֹד הַתּוֹרָה) הַנְּפַעֲלַת דְּרוּקָא עַל יְדֵי 27 הוֹדָא (הַבֵּיטוּל שְׁעַל יְדֵי עֲבוּרֵת 28 הַתְּפִלָּה) שְׁיִיךְ גַם לְפּוּרִים, 29 שְׁהָרִי בֵּיטוּל הַגְּזִירָה דְּפּוּרִים 30 (לְאַחֲרֵי שְׁבַנֵי יִשְׂרָאֵל הָיוּ 31 בַּשַּׁעֲת הַגְּזִירָה, קוֹדֵם בֵּיטוּל הַגְּזִירָה 32 בְּמַעֲמַד וּמִצָּב נְחוּת שְׁהוֹשְׁחָרוּ 33 פְּנֵיהֶם מִקוּשֵׁי הַגְּזִירָה כְּשׁוּלֵי 34 קְדָרָה⁴⁸ כְּמוֹ תַּחְתִּית הַקְּדִירָה, 35 הַעוֹמֵד עַל גְּבֵי הָאֵשׁ, שְׁהִיא שְׁחוּרָה 36 בְּיוֹתָר) הִנֵּה עַל יְדֵי זֶה 37 שְׁהַקְּדִימוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שְׁקָלִיהֶם 38 שֶׁנִּתְּנוּ לִמְחֻצֵי הַשְּׁקָל לְשְׁקָלְיוֹ⁴⁹ שֶׁל הַמֶּן שֶׁאֲמָר לְאַחֲשׁוּרֵשׁ שְׁכַאשֵׁר 39 יִגְזוּר אֵת הַגְּזִירָה עַל יְהוּדִים, הַמֶּן יִשְׁקוּל לִידֵי עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים כֶּכֶר כֶּסֶף, שְׁזָהוּ

(43) אסת"ר פ"ח, ז. פרד"א פ"ג. ילקוט שמעוני אסתר רמז תתרנו. (44) קידושין לב, ב. (45) אסתר ד, יז. (46) ראה פרש"י עה"פ (ממגילה טו, א). (47) ראה המשך תער"ב ח"ג ע' א'תח. לקו"ש ח"ח ע' 121. וש"נ. (48) מגילה יא, א. אסת"ר בתחילתו. (49) ראה מגילה יג, סע"ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 השקלים של בני ישראל התוכן דְּפָרֶשֶׁת שְׁקָלִים שְׁבַה־תַּחֲלַת
 2 פְּרִשֶׁת כִּי תִשָּׂא. וְנוֹסֵף עַל הַשְּׂיִיכוֹת דְּפָרֶשֶׁת תִּשָּׂא לְפוּרִים
 3 שְׁבָכֶל שָׁנָה וְשָׁנָה, יֵשׁ הַדְּגָשָׁה מִיּוֹחֲדַת בְּקִבְעוֹת שָׁנָה זֹו
 4 תִּשְׁלֹ"ד (וכן היא קביעות שנה זו, תשפ"ה), שְׁבַכְרָפִים עֲרִים הַמוֹקְפִין
 5 חוּמָה כְּמוֹ יְרוּשָׁלַיִם קוֹרְאִים
 6 בתורה בְּשֵׁבֶת פְּרִשֶׁת תִּשָּׂא 1 שְׁקָלִים שְׁבַה־תַּחֲלַת פְּרִשֶׁת כִּי תִשָּׂא. וְנוֹסֵף עַל
 7 הַקְּרִיָּאָה דְּפוּרִים, וַיִּבֹא עִמָּלֶק 2 הַשְּׂיִיכוֹת דְּפָרֶשֶׁת תִּשָּׂא לְפוּרִים שְׁבָכֶל שָׁנָה
 8 וְגו' 50¹ וְבוֹה מוֹדַגְשֶׁת יוֹתֵר הַשְּׂיִיכוֹת 3 וְשָׁנָה, יֵשׁ הַדְּגָשָׁה מִיּוֹחֲדַת בְּקִבְעוֹת שָׁנָה זֹו,
 9 שֶׁל שֶׁבֶת זֹו, שֶׁבֶת פּוּרִשֶׁת כִּי תִשָּׂא, 4 שְׁבַכְרָפִים הַמוֹקְפִין חוּמָה קוֹרְאִים בְּשֵׁבֶת פְּרִשֶׁת
 10 לְפוּרִים. וְעֵנִין זֶה קָשׁוּר גַּם עִם 5 תִּשָּׂא הַקְּרִיָּאָה דְּפוּרִים, וַיִּבֹא עִמָּלֶק וְגו' 50¹. וְעֵנִין
 11 מָה שְׁכָתוּב בַּהִפְטָרָה דְּשֵׁבֶת 6 זֶה קָשׁוּר גַּם עִם מָה שְׁכָתוּב בַּהִפְטָרָה דְּשֵׁבֶת
 12 זְכוֹר, הַשֶּׁבֶת שֶׁלִּפְנֵי פוּרִים, פְּקָדְתִּי 7 זְכוֹר, פְּקָדְתִּי אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה עִמָּלֶק⁵¹, וְשָׁשׂם
 13 אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה עִמָּלֶק⁵¹, 8 מוֹדַגְשֶׁת הַפְטָרָה זֹו מוֹדַגְשֶׁת
 14 שָׁשׂם בְּתוֹכָן הַפְטָרָה זֹו מוֹדַגְשֶׁת 9 שְׁכָתוּב⁵² הִנֵּה שָׁמַע מְזַבַּח טוֹב וְגו', וּמִמְשִׁיף
 15 הַמַּעֲלָה שֶׁל קָבַלְתָּ עוֹל 16 (הוֹדָאָה), כְּמוֹ שְׁכָתוּב⁵²
 17 שֶׁשְׂמוּאֵל הַנְּבִיא אָמַר לְשֹׁאֵל הַמֶּלֶךְ,
 18 בְּמַעֲנֵה עַל דְּבָרָיו שֶׁלָּא הִרְגוּ אֶת כָּל
 19 הַצֹּאֵן שֶׁל עִמְלָק כְּדִי לְהַבִּיא מֵהֶם
 20 קִרְבָּנוֹת, הִנֵּה שָׁמַע מְזַבַּח טוֹב 21 וְגו', כְּלוּמֵר, הַצִּיּוֹת לְדַבֵּר ה'
 22 לְהַשְׁמִיד אֶת עִמְלָק כּוּלּוֹ, גַּם הַצֹּאֵן,
 23 צִיּוֹת מִתּוֹךְ קָבַלְתָּ עוֹל, עֲדִיף מִלְּהַבִּיא
 24 קִרְבָּנוֹת מִשׁוּבָחִים, וּמִמְשִׁיף שְׂמוּאֵל
 25 הַנְּבִיא דְּבָרָיו שֶׁם וְגַם נִצַּח 26 וְיִשְׂרָאֵל הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לֹא
 27 יִשְׁקַר וְלֹא יִנְחָם⁵³, וְלֹכֵן כִּיֹּן
 28 אֲשַׁל שֹׁאֵל הַמֶּלֶךְ הִיָּה חֹסֵר בְּעֵינַי
 29 הַבִּיטוּל וְהַהוֹרָאָה נִיתְּנָה מְלָכוֹתָו
 30 שֶׁל שֹׁאֵל לְרַעַף הַטוֹב 31 מִמֶּךָ⁵⁴, שֶׁהוּא עֵנִין מְלָכוֹת
 32 בֵּית דָּוִד (יְהוּדָה מִלְשׁוֹן הוֹרָאָה,
 33 בִּיטוּל), וּבִאֲפוֹן שְׁכָבוּדִי לְאַחַר 34 לֹא אֶתְּנֶם⁵⁵, אֵלָּא מְלָכוֹת בֵּית דוֹד
 35 תַּתִּיבִים לְנִצַּח עַד הַגְּאוּלָּה
 36 הַעֲתִידָה שְׁתֵּהִיָּה עַל יְדֵי 37 מְשִׁיחַ שֶׁהוּא מִבֵּית דָּוִד⁵⁶.
 38 וְזוֹכִים לָזֶה לְגֹאוּלַת הַעֲתִידָה עַל

39 יְדֵי הַהֲנַהֲגָה כְּפִי שְׁמֵרְדְכִי וְאַסְתֵּר רָצוּ שְׂיִתְנַהֲגוּ בָהּ, לְהִיּוֹת
 40 אִישׁ יְהוּדִי, שְׁכּוֹפֵר בְּעִבּוּדָה זָרָה וּמוֹדָה בְּכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ,
 41 וְאִישׁ יְהוּדִי, בְּדַגֵּשׁ עַל 'אִשׁ' דְּאִישׁ הוּא לְשׁוֹן תּוֹקֵף, כְּמוֹ
 42 שְׁכָתוּב⁵⁷ בַּסֵּפֶר שׁוֹפְטִים לְגַבִּי גַדְעוֹן פְּאִישׁ גְּבוּרְתוֹ⁴¹, דְּהֵיִינוּ
 43 הַגְּבוּרָה וְהַתּוֹקֵף בְּעֵינַי
 44 הַהוֹדָאָה וְאִישׁ יְהוּדִי הוֹדָאָה
 45 בְּתוֹקֵף. וְזֶהוּ אִישׁ יְהוּדִי הֵיָּה
 46 בְּשׁוֹשֵׁן הַבֵּיָרָה, שָׁגַם שֶׁאִפִּילוֹ
 47 בְּשׁוֹשֵׁן הַבֵּיָרָה מְקוּם שֶׁל תּוֹקֵף לֹא
 48 יְהוּדִי יֵשׁ אֲצֵלוֹ הַתּוֹקֵף
 49 דִּיהוּדִי, שְׁכּוֹפֵר בְּעִבּוּדָה זָרָה
 50 וּמוֹדָה בְּכָל הַתּוֹרָה. וְעַל יְדֵי
 51 זֶה נַעֲשָׂה נִפְעַל (מָה שְׁכָתוּב
 52 בְּפָרֶשֶׁת תִּשָּׂא⁵⁸) לְכַפֵּר עַל
 53 נַפְשׁוֹתֵיכֶם, וְעַד לְאֲפוֹן הַכִּי
 54 נַעֲלָה בְּכַפְרָה שְׁנַפְעָלַת עַל
 55 יְדֵי הַתְּשׁוּבָה (כְּמִבּוֹאֵר
 56 בְּאַגְרַת הַתְּשׁוּבָה⁵⁹ שְׁכַסְפֵּר
 57 הַתַּנְיָא, זֶה לְשׁוֹנוֹ: "... שִׁיָּהִי לְרַצוֹן
 58 לְפָנֵי ה' וּמוֹרַצָה וְחַבִּיב לְפָנָיו יִתְבַרַךְ
 59 כְּקוֹדֵם חֲטָא לְהִיּוֹת נַחַת רוּחַ לְקוֹנוֹ
 60 מִעֲבוּדָתוֹ, הִיָּה צְרִיךְ לְהַבִּיא קִרְבֵּן
 61 עוֹלָה... כְּמוֹ שֶׁדִּרְשׁוּ ר"ל ב'תּוֹרַת
 62 כְּהַנִּים' עַל פְּסוּק וּנְרַצָה לוֹ וְכִדְאִיתָא
 63 בַּגְּמָרָא פְּרִיקָמָא דּוּבְחַיִּים, דְּעוֹלָה
 64 מִכְּפַרְתָּ עַל מִמְצוּת-עֲשֵׂה וְהִיא דוֹרוּן
 65 לְאַחַר שֶׁעֲשֵׂה תְּשׁוּבָה וְנִמְחַל לוֹ הַעוֹנֵשׁ.
 66 וְכִאֲדָם שֶׁסָּרַח בְּמֶלֶךְ וּפִיִּסוּ עַל יְדֵי
 67 פְּרַקְלִיטִין וְמַחֵל לוֹ, אֵעִפ"כ׳ שׁוֹלָה
 68 דוֹרוּן וּמְנַחֵה לְפָנָיו שִׁתְּרַצָּה לוֹ לְרֵאוֹת
 69 פָּנֵי הַמֶּלֶךְ (וּלְשׁוֹן מִכְּפַרְתָּ וְכֵן מָה
 70 שְׁכָתוּב בְּתוֹרָה וּנְרַצָּה לוֹ לְכַפֵּר עֲלָיו
 71 אִין זֹו כְּפַרְתָּ נִפְשׁוֹ אֵלָּא לְכַפֵּר לְפָנֵי ה'
 72 לְהִיּוֹת נַחַת רוּחַ לְקוֹנוֹ כְּדִאִיתָא שֶׁם
 73 בַּגְּמָרָא וְכְמוֹ שְׁכָתוּב תְּמִים הִיָּה
 74 לְרַצוֹן"...) וְיִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין
 75 תְּשׁוּבָה וּמִיָּד הֵן נִגְאָלִין⁶⁰
 76 כְּדִבְרֵי הַרְמְב"ם.

50) בשלח יו, ח ואילך. 51) שמואל-א טו, ב. 52) שם, כב. וראה סה"מ תר"ל ע' קס. 53) שם, כט. 54) שם, כח. 55) ישעי' מב, ח. מח, יא. 56) ראה רמב"ם הל' מלכים ספ"א. 57) שופטים ח, כא. 58) ל, טו. 59) פ"ב (צא, ב). 60) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה.

התועדויות

בס"ד. יום ב', יו"ד אדר, ה'תשל"ד.

– בעת ניחום אבלים אצל הרה"ח הרה"ת ר' שמריהו גוראריי* –

בלתי מוגה

- א. הרש"ג: כשאין להנפטר (או הנפטרת) בן – מי קודם בחיוב אמירת קדיש: האת או החתנים? ¹
- כ"ק אדמו"ר שליט"א: מנהגנו¹ – שהחתנים² קודמים, באם יכולים הם לומר קדיש (שא' מהוריהם נפטר מן העולם), ובנדו"ד, יכולים החתנים לומר קדיש³. ²
- הרש"ג: כך פסק גם רבו של כפר חב"ד⁴. ³
- כ"ק אדמו"ר שליט"א: יש להעיר גם מהכלל ש"הלכה⁵ כדברי המיקל באבל"⁶, ומה גם שעומדים אנו בחודש אדר שבו "מרבין בשמחה"⁷. ⁴
- * * *
- ב. הרש"ג: בנוגע לענין האבלות – שהוא (ככל הענינים) בהשגחה פרטית⁸ – כותב הרמב"ם⁹ שזהו ענין התשובה: "יפחד וידאג ויפשפש במעשיו ויחזור בתשובה". ובנוגע לניחום אבלים – מצינו בקרא¹⁰ "ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלקים את יצחק בנו", ומפרש רש"י: "נחמו תנחומי אבלים". – האם ניחום אבלים הוא ענין של ברכה? ⁵
- כ"ק אדמו"ר שליט"א: בנוגע לניחום אבלים כותב הרמב"ם¹¹ שענינו "גמילות חסדים"¹² .. בכלל ואהבת¹³ לרעך כמוך". ⁶
- [הרש"ג: ניחום אבלים היא הרי "מצות¹¹ עשה של דבריהם"? ⁷
- כ"ק אדמו"ר שליט"א: אכן, אבל הרמב"ם מוסיף ומפרש: "אע"פ שכל מצוות אלו מדבריהם, הרי הן בכלל ואהבת לרעך כמוך". ⁸
- ויש לומר, שזהו ע"ד הענין דביקור חולים, ש"כל המבקר את החולה כאילו נטל חלק מחליו והקל מעליו"¹⁴, ועד"ז בניחום אבלים, שע"ז נוטלים חלק מהאבלות ומקילים עליו, כפי שרואים ברגשות בני-אדם, שכאשר משתתפים בצערן של אדם, נעשה לו קל יותר ("עם ווערט אים לייכטער"). ⁹
- ולהוסיף, שבניחום אבלים מצינו דבר נפלא ("אָ געוואַלדיקע זאַך"): ¹⁰

(6) המשך הדברים הוא, כנראה, להקל על הרש"ג בנוגע אמירת קדיש (המו"ז).
 (7) תענית כט, סע"א. הובא במג"א או"ח סו"ס תרפו.
 (8) ראה כש"ט בהוספות סקע"ט ואילך. וש"נ.
 (9) הלי' אבל ספיי"ג.
 (10) חיי שרה כה, יא.
 (11) שם רפי"ד.
 (12) ושם ה"ז: "גמילות חסד עם החיים ועם המתים".
 (13) קדושים יח, יט.
 (14) רמב"ם שם ה"ד – מגדלים לט, ב. ב"מ ל, ב (בשינוי לשון). וראה לקו"ש ח"כ ע' 64 הערה 23.

(* אחר פטירת אחותו מרת סאניא אשת הרה"ת ר' חיים יוסף ורונבלום. – נפטרה ד' אדר תשל"ד.
 (1) ראה בספרים שזכרו בשד"ח אסיפת דינים מערכת אבילות סקנ"ז-קנט.
 (2) ראה פרש"י ד"ה נפק – שבת כג, ב: "חתנו כבנו".
 (3) הר"י יעקב בן צבי – נפטרו הוריו, והר"י שמואל חפר – נפטר אביו (המו"ז).
 (4) הרה"ח הרה"ת וכו' ר' שניאור זלמן גרליק, רבו של כפר-חב"ד משנת תש"ט – ראה אודותו "כפר-חב"ד" גליון 573 (י"ד סיון תשנ"ג).
 (5) עירובין מו, סע"א. וש"נ.

1 הנוסח דניחוס אבלים¹⁵ – ע"פ "מנהג ישראל (ש)תורה היא"¹⁶ – "המקום ינחם אתכם בתוך שאר
2 אבלי ציון וירושלים", היינו, שהנחמה על הפטירה רח"ל דכל איש מישראל, יהי מי שיהי, אפילו ילד
3 קטן ("א פיצל קינדר"), קשורה עם נחמת ציון וירושלים!

4 ובביאור קשר הענינים זל"ז – יש לומר, שהכוונה בזה היא להדגיש (א) שכשם שנחמת ציון וירושלים
5 היא נחמה ודאית, כך גם הנחמה על פטירת כל איש ישראל היא בוודאות, ללא כל ספק¹⁷, (ב) כשם
6 שנחמת ציון וירושלים תהי' בתכלית השלימות ("מיטן גרעסטן שטורעם"), עד כדי כך שיאמרו "אודך הוי'
7 כי אנפת ביי"¹⁸, כמו כן תהי' גם הנחמה על פטירת כל איש ישראל בתכלית השלימות.

8 * * *

9 ג. הרש"ג: ענין הגלגולים – האם יש לו מקור בש"ס?

10 כ"ק אדמו"ר שליט"א: מצינו כמה מגדולי ישראל, ברי-סמכא, (שלא ידעו ו)חלקו על ענין
11 הגלגולים¹⁹, כיון שאין זה מפורש בש"ס (כי בדבר המפורש בש"ס אין מקום לפלוגתא, כפשוט).

12 – המהרש"א בחדא"ג מביא ענין הגלגולים בשם "המקובלים"²⁰, שכן, בספרי קבלה ישנם ספר
13 הגלגולים, שער הגלגולים וכו'.

14 הרש"ג: גם בזהר נזכר ענין הגלגולים.

15 כ"ק אדמו"ר שליט"א: ענין הגלגולים נמצא בכמה מספרנו הק' גם שלפני האריז"ל ולכל לראש
16 בזהר, ובכמה מקומות²¹, אלא, שספר הגלגולים ושער הגלגולים עוסקים במיוחד בענין זה. והמהרש"א
17 שמביא ענין הגלגולים בשם המקובלים – כוונתו לכל לראש להמובא בזהר, וכוונתו לשלול רק שענין
18 הגלגולים לא נתפרש בנגלה בתורה.

19 ד. הרש"ג: לכאורה, יש להביא מקור לענין הגלגולים – ממאמר חז"ל (שהובא לא רק בזהר, אלא
20 גם במדרשים)²² "פינחס זה אליהו"?

21 כ"ק אדמו"ר שליט"א: בנוגע להמאמר "פינחס זה אליהו" – הנה: אלה שידועים מענין הגלגולים,
22 יכולים לפרש מאמר זה ע"פ ענין הגלגולים²³; אבל, אין להכריח ממאמר זה כללות ענין הגלגולים, כיון
23 שיכולים לפרש – כפשטות הלשון – שהמדובר הוא באדם אחד שנקרא בשתי שמות, כפי שמצינו לשון זה
24 (פלוני הוא פלוני) בש"ס לגבי כו"כ אנשים (וכן לגבי כמה תנאים ואמוראים)²⁴.

25 הרש"ג: כיצד אפשר לפרש כן – הרי פינחס ואליהו היו בשתי תקופות שונות, בריחוק זמן זמ"ז?

26 כ"ק אדמו"ר שליט"א: הפירוש הפשוט במאמר "פינחס זה אליהו" – שהמדובר אודות אדם אחד
27 שהאריך ימים.

28 הרש"ג: זוהי אריכות ימים מופלגה ביותר!

טו, ב – ד"ה בעונותיהם).
21 ראה – לדוגמא – זהר ר"פ משפטים: "ואלה המשפטים
.. אלין אינון סדורין דגלגולא כו" (וראה הנסמן בשערי זהר
לב"מ קז, סע"א). רמב"ן (איוב, הקדמה). בחיי (בחוקותי כו, יא).
ועוד. וראה גם אג"ק חכ"ג ע' ז. לקמן ס"ו.
22 נסמן לקמן הערה 35.
23 ראה שער הגלגולים הקדמה לא-לב. ועוד.
24 ראה – לדוגמא – שבת קמז, ב. ר"ה כה, סע"א. מגילה
טו, א. סנהדרין מד, ב. הוריות יא, סע"ב.
ולהעיר מתחומא ויצא יג: "בלעם זה לבן" (וראה פי' עץ
יוסף שם).

15 ראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"ב ע' 195 הערה
74. וש"נ.
16 ראה תורה נפסל – מנחות כ, ב. מהרי"ל – הובא
ברמ"א יו"ד ששע"ו ס"ד. מנהגים ישנים מדורא ע' 153. שו"ע
אדה"ז אור"ח סוסק"פ. סת"ל"ב ס"א. סתנ"ב ס"ד. סתצ"ד סט"ז.
ועוד.
17 ראה לקמן ס"ו.
18 ישע"י יב, א.
19 ראה ס' אוצר ישראל (איינשטיין) ערך גלגול. וש"נ.
20 "וע"פ דעת המקובלים בסוד הגלגול כו" (עירובין יח,
ב – ד"ה לאו). "ע"י גלגול כמ"ש בזה בעלי המקובלים" (מור"ק

1 כ"ק אדמו"ר שליט"א: אכן. – ולהעיר שמצינו גם אצל רות שהאריכה ימים, שהיתה "בימי שפוט
2 השופטים"²⁵, וראתה את שלמה יושב על כסא מלכותו, כמ"ש בשלמה "וישם כסא לאם המלך"²⁶, ומפרש
3 רש"י, "אמרו רבותינו²⁷ לאמה של מלכות היא רות".

4 הרש"ג: פירוש זה – שפינחס האריך ימים כו' – מפורש בספרים?

5 כ"ק אדמו"ר שליט"א: נוסף על המפורש בספרים²⁸, הרי זה הפירוש הפשוט,

6 – הנני עוסק בחיות ולהט ("איך קאָך זיך") בלימוד פירוש רש"י על התורה ע"ד הפשט דוקא, כדברי
7 רש"י²⁹ "אני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא" (כפי שלומדים עם "בן חמש למקרא"³⁰), ובנדו"ד: המאמר
8 "אליהו הוא פינחס" הובא בפירושו רש"י בש"ס³¹, וידוע שכשם שפירושו על התורה הוא פשוטו של מקרא
9 כך גם פירושו לש"ס הוא ע"ד הפשט³², ובמילא יש לפרשו כפשוטו –

10 ומה גם שבספרי גדולי ישראל ("די מתנגדישע") שחולקים על ענין הגלגולים (מפני שלא נתפרש
11 בנגלה דתורה) אין קס"ד לפרש המאמר "פינחס זה אליהו" באופן אחר (מלבד הפירוש הפשוט שפינחס
12 האריך ימים), דאל"כ, תהי' ראי' מוכחת לענין הגלגולים ממארז"ל זה, היפך דברי המהרש"א שמביא
13 ענין הגלגולים בשם המקובלים דוקא, מפני שלא נמצא בש"ס ובמדרשי חז"ל.

14 הרש"ג: ואלה שיוודעים מענין הגלגולים – משתמשים במארז"ל זה בתור מקור לענין הגלגולים?

15 כ"ק אדמו"ר שליט"א: לא בתור מקור, כאמור, שאין הכרח לפרש שהכוונה היא לענין של גלגול,
16 כיון שאפשר לפרש גם כפשוטו, אלא, שס"ל שהפירוש שהכוונה היא לענין של גלגול מסתבר יותר
17 מהפירוש כפשוטו (שמדובר אודות אדם אחד), כדי שלא יהי' צורך לחדש שהיתה אצלו אריכות ימים
18 מופלגה.

19 זאת ועוד:

20 מצינו במדרשי חז"ל³³ אודות המאורע עם בתו של יפתח שהי' יכול לילך אצל פנחס שיתיר לו נדרו,
21 "אלא פנחס אמר הוא (יפתח) צריך לי ואני אלך אצלו (בתמי")³⁴, ויפתח אמר אני ראש קציני ישראל ואני
22 הולך לי אצל פנחס (בתמי") .. ושניהם (יפתח ופנחס) נענשו בדמי' של נערה, יפתח מת בנשילת אברים
23 .. פנחס נטלה ממנו רוח הקודש".

24 ועפ"ז, לא יתכן לפרש "פינחס זה אליהו" כפשוטו – כי, לאחר ש"נטלה ממנו רוח הקודש", לא הי'
25 יכול להיות לאח"ז (אליהו ה)נביא³⁴, ולכן, מסתבר יותר לפרש שהכוונה לענין הגלגולים.

לי' אחי' כלל" (היינו, שמ"ד אליהו זה פנחס ס"ל שהאריך ימים ביותר).

(25) רות א, א.

(26) מלכים"א ב, יט.

(27) ב"ב צא, ב.

(29) פרש"י בראשית ג, ח. ועוד.

(30) אבות ספ"ה.

(31) ב"מ קיד, רע"ב (ד"ה לאו כהן מר).

(32) ראה יד מלאכי כללי רש"י כו' בתחלתו.

(33) ב"ר פ"ס, ג. וש"נ.

(34) בקה"ר פ"י, טו: "פנחס מה הפסיד נסתלקה ממנו רוח

הקודש מאתיים שנה". ובפ"י מהרו"ז שם: "צ"ע החשבון ולא מצאתי בזה דבר". אבל בחידושי הרד"ל שם: "סובר פנחס זה אליהו, ועד ימי אליהו שחזר להתנבאות בימי אחאב זה מאתיים שנה ומעט יותר" (המו"ז).

(28) ראה זח"ג ריד, א, שפינחס "אורין יומין על כל בני דרא". וראה ויק"ר בתחלתו (בפ"י הכתוב שופטים ב, א – הובא במפרשים עה"פ). ובפ"י הרלב"ג לשופטים ה, לא (בסופו): "זכרו רז"ל בפנחס בימי דוד* .. חי' זמן ארוך מאד ולזה אמרו כי פנחס הוא אליהו". ועד"ז בפירושו למ"א יז, א: "נתן השם לפנחס אורך ימים נפלא". (ושם (בסופו): "הי' דרך פנחס שיהי' נעלם זמן ארוך מהאנשים ואח"כ הי' נראה").

ולהעיר גם מפ"י הרשב"ם (ותוס') לב"ב קכא, ב: "האי תנא לא סבירא לי' אליהו זה פנחס, דאם איתא לימא משה ראה עמרם ופנחס (שהוא אליהו) ראה משה ועדיין הוא קיים, ולא אצטרין

(* ראה סדה"ד ב"א תתצב: "פינחס בן אלעזר הי' גם בימי דוד (זרלב"ג מלכים"א י"ז ושופטים ס"ו) שהי' קרוב ל"מ שנה".

1 ואלה שחולקים על ענין הגלגולים ומוכרחים לפרש המאמר "פינחס זה אליהו" כפשוטו – יצטרכו
2 לומר שמדרשות אלו [המדרש ש"פנחס נסתלקה ממנו רוח הקודש" והמדרש "פינחס זה אליהו"] חלוקות
3 הן.

4 ה. הרש"ג: בנוגע להמאמר "פינחס זה אליהו" – כמדומני שיש מקום שבו נאמר הלשון להיפך:
5 "אליהו זה פינחס".

6 כ"ק אדמו"ר שליט"א: אבל הלשון הרגיל הוא "פינחס זה אליהו"³⁵.

7 וידועה השאלה³⁶: כיון שתחילה הי' השם פינחס ואח"כ השם אליהו, הי' צריך לומר "אליהו (שהי'
8 בתקופה מאוחרת יותר) זה פינחס" (שהי' לפני"ז)? והתירוץ על זה, ע"פ מ"ש בזהר³⁷ – דבר תמוה ונפלא
9 – שאליהו הי' כבר מששת ימי בראשית: "ועוף יעופף על הארץ"³⁸. . . דא אליהו דאשתכח תדיר בארעא
10 ולא מסטרא דאבא ואמא אשתכח כו" (הי' שם למעלה מלאך כשאמר נעשה אדם"³⁹), ולכן אתי שפיר
11 הלשון "פינחס זה אליהו", כי, כשנולד פינחס, כבר היתה לפני"ז (מששת ימי בראשית) נשמתו של אליהו,
12 ונתלבשה בפינחס.

13 ולהוסיף, שאף שבדרך כלל קשור ענין השם עם התלבשות וקישור הנשמה בגוף, משא"כ בהיות
14 הנשמה למעלה, באוצר הנשמות, אין לה שם – שאני אליהו, שכיון ש"לא מסטרא דאבא ואמא אשתכח",
15 "לא כשאר ארח בני עלמא"⁴⁰, והי' מלאך עוד טרם שירדה נשמתו למטה, לכן נקרא בשם – אליהו –
16 גם בהיותו למעלה.

17 וכאמור, כשנולד פינחס, אזי נתלבשה בו נשמתו של אליהו ("פינחס זה אליהו"), אלא שאז נקרא
18 בשם פינחס; ולאחרי תקופה ארוכה – כאמור שהפירוש הפשוט הוא שהאריך ימים ביותר – נקרא בשם
19 אליהו (אליהו הנביא), ועל זה מתאים אכן הלשון "אליהו זה פינחס".

20 * * *

21 ו. הרש"ג: נשמה שבאה בגלגול בכמה גופים⁴¹ – איזה גוף יקום בתחיית המתים⁴²?

22 כ"ק אדמו"ר שליט"א: ענין זה מבואר בזהר בכ"מ⁴³, ומהם: "אינון גופין דאתנטיעו בנשמתא חדא
23 (שהיתה תחילה בגוף אחד ואח"כ באה בגוף שני) מה תהא מנייהו . . . אינון גופין דלא זכו וכו', וגופא
24 בתראה דאתנטע ואצלח ונטל שרשי' כדקא יאות יקום"⁴⁴, היינו, שהגוף שנזדכך ביותר יקום בתחיה"מ.

25 אבל במק"א⁴⁵ מוסיף: "ההוא גופא קדמאה דשבק מה אתעביד מני' . . . גופא דא אע"ג דלא אשתלים
26 לאתרבאה ולמזכי ולמסגי בעלמא, פקודין אחרנין דאורייתא נטר דלא אתאבידו מני', וכי למגנא הוו . .
27 וקב"ה לא מקפח אגרא דשום בריין דברא כו", ועכצ"ל ש"קב"ה) יתקין כלא ולא יתאביד כלום וכלא
28 יקום".

40 שם רט, א.

41 ראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"א ה"ד: "אמרו חכמי האמת
שכל נפש מישראל צריכה לבוא בגלגולים רבים עד שתקיים כל
התרי"ג מצוות במעשה דיבור ומחשבה כו".

42 ראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"ס ע' 107 ואילך.
וש"נ.

43 ח"א קלא, א. ח"ב ק, א. ח"ג שח, סע"א. תקו"ז ת"מ
בסופו (פא, א).

44 ח"א שם.

45 ח"ב שם. קה, ב.

35 באג"ק ח"ג ע' קס: שותי הלשונות נמצאו אליהו זה
פנחס: זח"ג רט"ו א, רש"י ב"מ קיד, ב ד"ה לאו, רשב"ם ותוס'
ב"ב קא, ב. פנחס זה אליהו: יל"ש ר"פ פנחס, זח"ב ק"צ א,
תיב"ע וראו ו, יח, ס' הלקוטים סוף מ"א, עש"מ מחקו"ד ח"ד
פי"ח, בחיי ר"פ פנחס, מדרש תלפיות". וממשיך לבאר "ע"פ
פשט", "וע"פ ח"ן", עיי"ש (המו"2).

36 קדושת לוי ר"פ פינחס. וראה גם תורת מנחם –
התוועדויות חס"ה ס"ע 37 ואילך. וש"נ.

37 ח"א מו, ב (וראה גם שם יג, א).

38 בראשית א, ב.

39 הגהות דרך אמת שם.

- 1 ותוכן הביאור – ע"פ המבואר בכתבי האריז"ל⁴⁶ – שכללות ענין הגלגולים הוא כדי לתקן מה שעדיין
 2 לא נתתקן בירידת הנשמה בפעם הקודמת, וכיון שבכל ירידה וגלגול נתתקנו כמה חלקים בהנשמה, הנה
 3 בתח"מ יקום כל גוף וגוף עם חלקי הנשמה שנתתקנו על ידו.
- 4 ז. הרש"ג: מהו הקושי לומר שכל הגופים (שבהם נתגלגלה הנשמה) יקומו לתחי' – למה לא תוכל
 5 נשמה אחת להחיות כמה גופים, עי"ז שבכל א' מהגופים יתלבש ניצוץ מהנשמה?
 6 כ"ק אדמו"ר שליט"א: מבואר בחסידות⁴⁷ שהתלבשות הנשמה בגוף היא באופן שהעצם מוגדר
 7 בהתפשטות כך שכאשר מחי' גוף זה אינו יכול להחיות גוף אחר.
- 8 וכידוע מ"ש בזהר⁴⁸ שרשב"י שאל את אליהו מפני מה לא הי' בהאדרא, והשיב לו, שהי' צריך להציל
 9 את רב המנונא סבא וחביריו – דלכאורה אינו מובן: מצינו⁴⁹ שאליהו נמצא בכל ברית-מילה, גם כשישנם
 10 כמה ברית-מילה במקומות שונים באותה שעה, וא"כ, למה לא הי' יכול לבוא להאידרא ולהציל את רב
 11 המנונא באותה שעה? – משום שלכבודו של רב המנונא סבא (וכן לכבודו של רשב"י) הי' צריך להתלבש
 12 בגוף, ונשמה אחת אינה יכולה להתלבש בשני גופים באותה שעה, וזה שנמצא בכל ברית-מילה בכמה
 13 מקומות באותה שעה, ה"ז ניצוץ בלבד, ולא באופן של התלבשות בגוף⁵⁰.
- 14 וזוהי גם תוכן השאלה בזהר בנוגע לענין הגלגולים באיזה גוף תתלבש הנשמה בתחיית המתים –
 15 כיון שנשמה אחת אינה יכולה להתלבש בשני גופים.
- 16 ח. הרש"ג: ע"פ הנ"ל, כיצד יתכן שכל גוף יקום עם חלקי הנשמה שנתתקנו על ידו – איך יכול
 17 חלק מהנשמה בלבד להחיות הגוף, ומאי שנא מניצוץ בלבד?
- 18 כ"ק אדמו"ר שליט"א: ידוע⁵¹ שכל נפש כלולה מחמש חלקים – "חמשה שמות נקראו לה נפש רוח
 19 נשמה חי' יחידה"⁵², וכל חלק מהנפש כלול מכל חמש החלקים: נפש שבנפש, רוח שבנפש וכו'. ונמצא,
 20 שגם חלק מהנפש בפ"ע הוא ציור קומה שלימה, אף שמצד היותו חלק מנפש יותר כללית אינו אלא
 21 בחינה אחת⁵³. וכיון שכן, יכול גם חלק א' מהנפש (שכולל כל חלקי הנפש) להחיות הגוף, ובמילא, יכול
 22 כל גוף לקום עם חלק א' מהנפש.
- 23 ובלאה"כ (לולי ענין הגלגולים) בהכרח לומר שחלק מהנפש בלבד יכול להחיות את הגוף – שהרי
 24 איתא בזהר⁵⁴ (ונדפס ב"מענה לשון" שאומרים בעת ההשתטחות על קברי צדיקים) "בכלהו בר נש אית
 25 נפש .. זכה בר נש בהאי נפש מריקין עלי' עטרא חד דאקרי רוח .. זכה ב"נ בי' בהאי רוחא מעטרין
 26 לי' בכתר .. דאקרי נשמה כו", ונמצא, שיכולה להיות חיות הגוף גם מבחינת נפש בפ"ע, לפני שזוכה
 27 שתתלבש בו גם בחי' רוח ונשמה כו'.
- 28 ומזה מובן גם בנוגע לענין הגלגולים, שכל גוף יכול לקום ולחיות עם חלק א' מהנפש – החלק שבו
 29 היתה עיקר העבודה כשנתלבשה הנשמה בגוף זה:
- 30 בהתאם לחילוקים בדרגות ובחינות הנפש ישנם גם חילוקים באופני העבודה, ולדוגמא: מצד בחינת
 31 נפש – העבודה היא במעשה; מצד בחינת רוח – העבודה היא (גם) במדות; ומצד בחינת נשמה –
 32 העבודה היא (גם) במוחין, וכיו"ב (כמבואר בקונטרס העבודה⁵⁵). ובהתאם לכך, הנה, הגוף שאצלו היתה

(50) עיי' מאמרים הנ"ל. והוא ע"פ המבואר במפרשי האד"ר –
 זח"ג שם (וראה גם מדבר קדמות (להחיד"א) מע' א' אות סא).
 (51) בהבא לקמן – ראה אג"ק ח"ב ע' עד. ע' צג.
 (52) ב"ר פי"ד, ט. דב"ר פ"ב, לז.
 (53) וכמו שכללות כל הנשמות אינם אלא נשמה אחת של
 אדה"ר (אג"ק שם).
 (54) ח"ג ע, ב.
 (55) פרק א.

(46) שער הגלגולים הקדמה ד'.
 (47) המשך תרס"ו ע' קעה. תער"ב ח"א ע' קא. סה"מ ה'ש"ת
 ע' 62. תש"א ע' 151. וראה גם תורת מנחם – התוועדיות ח"ב
 ס"ע 225.
 (48) ח"ג קמד, ב. ועד"ז בב"מ פה, ב: "אליהו הוה שכיח
 במתיבתא דרבי, יומא חד ריש ירחא הוה נגה לי' ולא אתא, א"ל
 מ"ט נגה לי' למר, א"ל אדאוקימנא לאברהם ומשינא ידי' ומצלי
 ומגנינא לי' וכן ליצחק וכן ליעקב".
 (49) פרד"א פכ"ט. וראה זח"א צג, א.

1 עיקר העבודה במעשה בפועל, יקום עם בחי' נפש, והגוף שאצלו היתה עיקר העבודה במדות או במוחין,
2 יקום עם בחי' רוח או נשמה.

3 ט. ועפ"ז יש לומר, שעיקר השקו"ט בזהר (בנוגע לנשמה שנתגלגלה בכמה גופים איזה גוף יקום
4 לתחה"מ) היא כאשר העבודה בשני הגופים היתה באופן שוה, מצד אותה בחינה בנפש:

5 כאשר העבודה היתה באופנים שונים מצד חלקים שונים בנפש, בגוף הא' היתה העבודה מצד בחי'
6 נפש, ובגוף הב' היתה העבודה מצד בחי' רוח – פשיטא, שגוף הא' יקום עם בחי' נפש, וגוף הב' עם
7 בחי' רוח; אבל אם בשני הגופים היתה העבודה מצד בחי' נפש – נשאלת השאלה מי מהם יקום בתחה"מ,
8 כיון שבחינת נפש בפ"ע אינה יכולה להחיות שני גופים.

9 ויש לומר, שכן הוא גם בנוגע להאמור לעיל (ס"ז) אודות אליהו:

10 הכלל שאליהו אינו יכול להיות בשני מקומות בשעה אחת כשצריך להתלבש בגוף – אינו אלא
11 כשצריך לפעול בשני המקומות ענין שוה שפעולתו היא מצד אותה בחינה שבנפשו, ולדוגמא: להציל או
12 לשמש שני צדיקים באותה שעה. ועד"ז אילו הי' צריך להתלבש בגוף בשביל לבוא לברית-מילה, לא
13 הי' יכול לבוא לשני בריתות במקומות שונים באותה שעה, כיון שבשניהם צריכה להתלבש בגוף אותה
14 בחינה שבנפש השייכת להענין דברית-מילה;

15 משא"כ כשיש צורך בשתי פעולות שונות הקשורות עם בחינות שונות בנפש – יכול שפיר להתלבש
16 בשני גופים באותה שעה, עי"ז שבכל גוף תלבש בחינה אחרת (מנפשו של אליהו) השייכת להפעולה
17 הנדרשת בענין זה⁵⁶.

18 * * *

19 י. הרש"ג: היסוד דאמונה בתחיית המתים – האם הוא רק בנוגע לכללות הענין דתחה"מ, או גם
20 בנוגע לכך שכל אחד מיישראל יקום בתחה"מ?

21 כ"ק אדמו"ר שליט"א: הענין דתחה"מ הוא בנוגע לגופו של כאו"א מיישראל – כמודגש בהשקו"ט בזהר
22 (כנ"ל ס"ו) בנוגע לנשמות שנתגלגלו בכמה גופים, איזה גוף יקום בתחה"מ, ומה יהי' עם שאר הגופים
23 – שגם גוף שלא זכה כו', כיון שקיים כו"כ מצוות, או אפילו מצוה אחת, לא יתכן שהי' זה בחנם, ואין
24 הקב"ה מקפח שכרו, ובודאי יהי' לו קיום לעתיד לבוא.

25 ולהעיר גם מדברי הגמרא⁵⁷ (בהמענה של רבי על שאלתו של אנטונינוס ש"גוף ונשמה יכולין לפטור
26 עצמן מן הדין", כיון שכל אחד מהם בפ"ע אינו יכול לחטוא) אודות המשל מחיגר והסומא ש"א"ל חיגר
27 לסומא בכורות נאות אני רואה בפרדס בא והרכבני ונביאם לאכלם, רכב חיגר על גבי סומא והביאום
28 ואכלום. . מה עשה (בעל הפרדס) הרכיב חיגר ע"ג סומא ודן אותם כאחד, אף הקב"ה מביא את הנשמה
29 וזורקה בגוף ודן אותם כאחד" – שזהו אחד הביאורים בענין תחה"מ בגוף דוקא, כדי שיהי' גם קיבול
30 השכר ע"י הנשמה והגוף כאחד⁵⁸ – שמזה מובן שכשם שאין זה יושר לקפח שכרו של הגוף בכלל משום
31 שכללות קיום המצוות לא הי' יכול להיות בלעדו, כמו כן אין זה יושר לקפח שכרו של אותו גוף
32 שנתגלגלה בו הנשמה לצורך קיום מצוות אחדות או אפילו מצוה אחת בלבד, משום שבלעדו לא היתה
33 יכולה להיות השלימות שנעשית ע"י קיום מצוה פלונית.

34 וזהו גם הטעם שמקשרים הנחמה על הפטירה רח"ל דכאו"א מיישראל עם נחמת ציון וירושלים שהיא
35 נחמה ודאית (כנ"ל ס"ב) – משום שיודעים בוודאות שכאו"א מיישראל יקום בתחה"מ, כפס"ד המשנה⁵⁹
36 "כל ישראל (יהי' מי שיהי') יש להם חלק לעולם הבא".

(58) ראה אג"ק ח"ב ע' סו בהערה.
(59) סנהדרין ר"פ חלק.

(56) קטע זה אינו ברור (המו"2).
(57) סנהדרין צא, סע"א ואילך.

[הרש"ג: "עולם הבא" הוא לכאורה גן עדן?]

כ"ק אדמו"ר שליט"א: לפעמים נקרא גן עדן בשם עוה"ב, וכמ"ש הרמב"ם⁶⁰ "זה שקראו אותו חכמים העולם הבא לא מפני שאינו מצוי עתה... אין הדבר כן, אלא הרי הוא מצוי ועומד... ולא קראוהו עולם הבא אלא מפני שאותן החיים באין לו לאדם אחר חיי העולם הזה", אבל מ"ש במשנה "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא" קאי לכו"ע על עולם התחייה⁶¹.

הרש"ג: עוה"ב הוא לכאורה לפני עולם התחייה, כפי שמצינו בדרושי חסידות⁶² שבתחזה"מ יקומו גם נשמות שנמצאים בעוה"ב אלפי שנים, כמו משה רבינו.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בדרושי חסידות הנ"ל מדובר אודות גן עדן – שגם האבות ומשה רבינו שיושבין בג"ע העליון יותר מג' אלפים שנה, יבואו להתלבש בגופים].

וכמבואר בחסידות⁶³, שגן עדן תלוי בעבודת האדם, וישנם כמה תנאים כדי לזכות לג"ע, משא"כ עולם התחייה שייך לכאו"א מישראל, "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא", מבלי הבט על מעמדו ומצבו בעבודת ה'⁶⁴.

הרש"ג: ומה עם אלה שלא קיימו מצוות?

כ"ק אדמו"ר שליט"א: לכל לראש – לא קיימת מציאות כזו, כמארז"ל⁶⁵ "אפילו ריקנין שבך (פושעי ישראל) מלאים מצוות כרימון".

ותירה מזה: איתא בגמרא⁶⁶ "קטן מאימתי בא לעוה"ב... משעה שנולד, שנאמר⁶⁷ יבואו ויגידו צדקתו לעם נולד כי עשה" [ויש דעה "משעה שנזרע (אפילו הפילה אמו ונמחה⁶⁸), דכתיב⁶⁹ זרע יעבדנו"⁶⁶] – אע"פ ש"בשעה שנולד" אינו שייך עדיין לקיום מצוות, ועכ"ל, שהענין דתחה"מ הוא מצד מציאות הגוף של איש הישראלי כשלעצמו.

*

יא. הרש"ג: האמור לעיל שהענין דתחיית המתים שייך לכאו"א מישראל – האם כן הוא גם בנוגע לאלה מבני" שיהיו חיים בזמן תחיה"מ, שיצטרכו לעבור תחילה את הבריור ד"אל עפר תשוב"⁷⁰, ואח"כ יקומו לתחייה?

כ"ק אדמו"ר שליט"א: כך משמע מפשטות לשון הגמרא⁷¹ ש"עתידיים צדיקים" ("אפילו צדיקים"⁷²), שעבודתם היתה בשלימות) דהו עפרא... שעה אחת קודם תחיית המתים".

[הרש"ג: ההכרח בהקדמת הבריור ד"אל עפר תשוב" לתחה"מ – האם אין זה בסתירה להאמור לעיל (ס"י) שהענין דתחה"מ אינו תלוי בעבודת האדם?]

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אין סתירה בדבר, כיון שהבריור ד"אל עפר תשוב" הו"ע שנעשה בדרך ממילא, ואין זה "עבודה" שפועלת את הענין דתחה"מ. וראי' לדבר – שהבריור ד"אל עפר תשוב" הי'

(64) ראה בארוכה אג"ק ח"א ע' קמב ואילך. וש"נ.

(65) ברכות נו, א. עירובין יט, א. וש"נ.

(66) סנהדרין קי, סע"ב.

(67) תהלים כב, לב.

(68) פרש"י סנהדרין שם.

(69) שם, לא.

(70) בראשית ג, יט.

(71) שבת קנב, ב.

(72) פרש"י שם.

(60) הלי' תשובה ספ"ח.

(61) כדמוכח מהמשך המשנה "ואלו שאין להם חלק לעולם הבא האומר אין תחיית המתים מן התורה", "הוא כפר בתחיית המתים לפיכך לא יהי' לו חלק בתחיית המתים, שכל מדותיו של הקב"ה מדה כנגד מדה" (סנהדרין ז, סע"א).

(62) ראה סה"מ תרנ"ד ע' רכ. המשך תער"ב ח"ב ע' תשפ [ח"ג ע' אנד]. סה"מ קונטרסים ח"ב תיב, א. ועוד.

(63) ראה תו"א יתרו עג, ב. המשך תער"ב שם ע' א' קיב ח"ה [ע' א'תקכד] ואילך. סה"מ עטר"ת ע' שנא ואילך. הי"ש"ת ע' 44

ואילך. ועוד.

1 גם אצל אלה שנאמר עליהם ש"אין להם חלק לעולם הבא", ואעפ"כ, לא הועיל להם בירור זה שיקבלו
2 חלק לעולם הבא].

3 ולהוסיף, שיש מקום לומר שיכולים לצאת י"ח הענין ד"אל עפר תשוב" ע"י ענין המיתה ברוחניות
4 — "מאן דנפיל מדרג" איקרי מית"73, ע"ד המבואר בתניא74 בענין "שבע יפול צדיק וקם"75, שסדר העליות
5 מדרגא לדרגא הוא ש"בין מדרגה למדרגה טרם שיגיע למדרגה עליונה ממנה הוא בבחי' נפילה ממדרגה
6 הראשונה", כולל גם השנחה דכל הענינים שבמדרגה הקודמת שע"ז יוכל לעלות למדרגה היותר נעלית,
7 כמו במיתה כפשוטה, שכדי לעלות מעוה"ז לג"ע צריכים לשכוח חיזו דהאי עלמא, וכן כדי לעלות מעולם
8 לעולם בג"ע גופא צריכים לשכוח הענינים דהעולם הקודם, כידוע76 בענין הטבילה בנהר דינור והעלי'
9 בהעמוד שבין ג"ע לג"ע.

10 [ולהעיר, שעפ"ז יש לתרץ הסתירה בנוגע למיתת משה, שמצינו שביום מיתתו כתב י"ג ספרי תורה77,
11 ומצינו שמת בשבת (בזמן המנחה, ולכן אומרים במנחת שבת "צדקתך צדק")78 שאז אי-אפשר לכתוב
12 ס"ת79,

13 — ומהתירוצים לזה80, ש"לא נסתלק לגמרי עד יום שבת שעת המנחה", והתחלת ההסתלקות היתה
14 בערב שבת, שאז נסתלק ממנו "צלם ודמות תחתון", "ומאז הרגישו כל ישראל באותו ההפשט והסילוק
15 כו" —

16 וע"פ האמור לעיל י"ל גם שהמיתה בערב שבת היא ברוחניות בלבד, "שנסתמו ממנו מסורות ומעניות
17 החכמה"81, שהו"ע הנפילה ממדרגתו כו].

18 אמנם, בדברי הגמרא בהכרח לפרש שהכוונה היא למיתה כפשוטה, שלכן, על שאלת ר"נ71 "והכתיב
19 כי עפר אתה ואל עפר תשוב", לא השיב רב אחאי בר יאשי' שיצא י"ח ענין זה ע"י הנפילה ממדרגתו
20 מצד ענין של שכחה, אלא תשובתו היתה "ההוא שעה אחת קודם תחיית המתים".

21 * * *

22 יב. הרש"ג: בחסידות נתבאר הענין דגן עדן, הענין דעולם התחי', אבל לא נתבאר הענין דנ' אלפים
23 יובלות.

24 כ"ק אדמו"ר שליט"א: בענין השמיטין והיובלות המובא בכ"מ82 בספרי קבלה — מובא בחסידות83
25 ש"איתא בס' התמונה84 שזה העולם הוא שמיטה שני', ולפני' הי' ג"כ שמיטה אחת שהיתה נמשכת
26 ממדת החסד, והשמיטה דעכשיו .. הוא ממדת הפחד ולכן דרכי' חזקים וקשים ורעים כו' דהיינו שהי'
27 בה חורבן בית ראשון ושני כו', משא"כ בשמיטה הראשונה שהיתה ממדת החסד היתה העבודה באופן

79 ראה גם תורת מנחם — התועודיות חס"ב ע' 32 הערה
75. וש"נ.

80 הרמ"ע מפאנו — בעש"מ מאמר חקו"ד ח"ב פי"ג.

81 פרש"י וילך לא, ב.

82 ראה אור החמה ר"פ בהר. שערי גן עדן* (לר' יעקב
קאפיל) בתחלתו. וראה גם תורת מנחם — התועודיות חע"ג ע'
238. וש"נ.

83 תו"א שמות נא, ד. וראה גם תו"ח שם נט, א ואילך.

84 סה"מ קונטרסים ח"ג ע' קלא. וש"נ.

84 בהקדמה לתמונה ג' דכ"ז כ"ט ל"א (תו"א שם).

73 ראה זח"ג קלה, ב. הנסמן באג"ק ח"ב ס"ע ד.

74 חינוך קטן בסופו.

75 משלי כד, טו.

76 ראה ד"ה להבין ענין תחיית המתים תשמ"ו פ"ה (תורת
מנחם ספר המאמרים אייר ע' רכד). וש"נ.

77 דב"ר פ"ט, ט. פסיקתא דר"כ פ' וזאת הברכה. מדרש
תהלים עה"פ צ, א. ועוד. הובא בהקדמת הרמב"ם לפיה"מ (ולס'
היד). ועוד.

78 זח"ב (פח, סע"ב). קנו, א. הובא בטור ושו"ע אדה"ז

או"ח סצ"ב ס"ה.

(* ספר שוהבא כמ"פ בדורושי הצ"צ (ראה — לדוגמא — אוה"ת בהר ע' תרדט. ובכ"מ). — ובשננו הספר (דפוס קאָרעץ) איתא שוהבא הספר לפני
הבנע"ט וחבבו כו'.

אחר וגם התורה הי' באופן אחר .. והיו רק טוב וחסד כו' .. ואחריו נמשכו המקובלים האחרונים לדון
מזה שמוכרח להיות עוד חמש שמיטות אחר שמיטה זו .. אבל האריז"ל⁸⁵ פליג ע"ז .. דאין הכוונה
לומר שהי' עולם גשמי כמו עוה"ז דעכשיו עם שמים וארץ גשמיים ודצח"מ, כי זה לא הי' רק בשמיטה
זו דוקא, וענין השמיטה שהיתה לפני זו הו"ע עולם התהו .. שהו"ע ספירות רוחניים כו". ומזה מובן גם
בנוגע לנ' אלפים יובלות שאינם אלא ברוחניות.

הרש"ג: בחסידות לא מצינו ביאור והסבר בנוגע להענינים שלאחר שמיטה זו, ה' השמיטות, יובל,
עד לנ' אלפים יובלות.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אפילו בנוגע לשמיטה הג', הסמוכה לשמיטה זו, מצאתי רק במקום א' תיבות
ספורות בלבד – שלהיותה מספירת התפארת יהי' בה ריבוי טוב⁸⁶.

הרש"ג: הענין ד"חד חרוב" שייך להנ' אלפים יובלות?

כ"ק אדמו"ר שליט"א: "חד חרוב" הוא האלף השביעי דשמיטה זו⁸⁷.

*

יג. הרש"ג: ע"פ האמור שרק שמיטה זו היא בגשמיות, משא"כ השמיטה שלפני' והשמיטות
שלאחרי', יובל, עד לנ' אלפים יובלות, הם ברוחניות, מובן, שגם גדר הזמן דהשמיטות והיובלות הוא
ברוחניות. אבל בתחיית המתים, בעוה"ז הגשמי (נשמות בגופים), יהי' לכאורה זמן גשמי. האם יהי' מהות
הזמן בתח"מ כמו מהות הזמן דעכשיו?

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בנוגע לזמן שלפני החטא – מצינו דעות במדרשי חז"ל⁸⁸ שמהלך השמש
והירח ושאר הגלגלים הי' במהירות גדולה יותר, ובמילא, הי' הזמן באופן שונה מעכשיו; אבל בתח"מ
יהי' הזמן כמו עכשיו, כפי שמשמע ממ"ש בזהר⁸⁹ בנוגע לסדר הדברים בימות המשיח: "בית המקדש
קודם לקיבוץ גלויות, קבוץ גלויות קודם לתחיית המתים .. מ' שנה⁹⁰ קודם הקיבוץ גלויות לתחיית
המתים" – שמזה שכולל הקדימה ואיחור דג' תקופות אלה (בנין ביהמ"ק, קיבוץ גלויות ותח"מ) כחדא
מחתא, משמע, שגדר ומהות הזמן שוה בכלום.

ולהוסיף, שבנוגע לתחיית המתים גופא יש סדר של קדימה ואיחור (וכבר נדפסו פרטי הדברים בקובץ
ליובאוויטש⁹¹), ולדוגמא: מ"ש בזהר⁹² ש"צדיקים גמורים⁹³ יקומון .. בתחלה בשנת הארבעים של קיבוץ
גלויות, והאחרונים כולם כו". ובהכרח לומר כן גם בדברי הגמרא⁹⁴ "כיצד מלבישן לעתיד לבוא ..
לכשיבואו אהרן ובניו ומשה עמהם" [ועד"ז בתוספות⁹⁵ "כשיבנה (ביהמ"ק) משה ואהרן יהא עמנו"],
היינו, שתיכף ומיד כשיבנה ביהמ"ק, משך זמן לפני תח"מ⁹⁶, יהיו כבר משה ואהרן, ויוכלו לברר אצלם
פרטי הדינים בנוגע ללבישת בגדי כהונה, הקרבת הקרבנות וכו', ועכצ"ל, שמשה ואהרן יקומו לפני
תח"מ דכל ישראל, בתחילת ימות המשיח.

הרש"ג: כמדומני שאיתא בספרים שמתי ארץ ישראל יקומו ארבעים שנה קודם מתי חו"ל.

(85) נסמן בסה"מ קונטרסים שם.

(86) ראה סה"מ תרכ"ו ע' שיג, ששמיטה הג' היא "מבחי
הת"ת שהיא מדת האמת, ולכן לימות המשיח ובאלף הז' יהי'
גילוי בחי' ואמת הוי' לעולם שהוא הארה משמיטה שלאחרי' ..
עד שבשמיטה דלהבא יהי' כולו מבחי' אמת, ויהי' גילוי בחי'
ד"ע בכל הנבראים, כי גם לימות המשיח יושג בחי' ד"ע, אך
בשמיטה הג' יוקבע הד"ע בכל הנבראים .. איך דכולא קמי' כלא
חשיב
כו".

(87) ראה תו"א שם: "השמיטה דעכשיו ר"ל שית אלפי שנין
דהוי עלמא וחד חרוב".

(88) ב"ר פ"י, ד.

(89) ח"א קלט, א (וראה גם שם קלד, א).

(90) להעיר מסנהדרין צט, א: "ימות המשיח ארבעים שנה".

(91) חוברת יו"ד ע' 83. ולאח"ז באג"ק ח"ב ע' עה.

(92) שם קמ, רע"א.

(93) ויש לומר, שבקימת הצדיקים גופא יש קדימה ואיחור,
שצדיקים גמורים קמים לפני צדיקים שאינם גמורים.

(94) יומא ה, ב.

(95) ד"ה אחד – פסחים קיד, סע"ב.

(96) שהרי "בית המקדש קודם לקיבוץ גלויות, קבוץ גלויות
קודם לתחיית המתים .. מ' שנה" (כנ"ל בפנים).

- 1 כ"ק אדמו"ר שליט"א: בארץ ישראל כתיב⁹⁷ "ארצות החיים", ודרשו חז"ל⁹⁸ "ארץ שמת' חיים
2 תחילה לימות המשיח", אבל לא נתפרש משך הזמן שקודמין מתי א"י למתי חז"ל⁹⁹.
- 3 יד. הרש"ג: האמור לעיל שבתח"מ יהי' מהות הזמן כמו עכשיו הוא לכאורה דבר פלא, שכן,
4 בשלמא בנוגע לימות המשיח פוסק הרמב"ם¹⁰⁰ ש"אין בין העוה"ז לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות
5 בלבד", ו"עולם כמנהגו נוהג", ומובן שגם בנוגע למהות הזמן לא יהי' שום שינוי, משא"כ בתקופה
6 דתח"מ, שאין לך שינוי מנהגו של עולם יותר מתח"מ, יפלא לומר שאעפ"כ יהי' גדר הזמן כמו
7 עכשיו?
- 8 כ"ק אדמו"ר שליט"א: גם כאשר יהיו שינויים גדולים בשאר העינים, כמו, "וגר זאב עם כבש
9 גו"¹⁰¹, בהכרח לומר שמהות הזמן (לא ישתנה, אלא) יהי' כמו עכשיו, כי:
- 10 קיום המצוות – קשור עם גדר הזמן, שהרי כו"כ מצוות תלויות בזמן, ולא רק מצוות שבאות מזמן
11 לזמן, כמו שופר ולולב, אלא גם מצוות שקיומם בכל יום, כמו ק"ש ותפלה, שיש בהם ההגבלה דזמן
12 ק"ש וזמן תפלה, ובמילא, צריכים להסתכל על השעון כדי לידע הזמן המדוייק דקיום מצוות אלו.
- 13 והנה, בנוגע לקיום המצוות לעתיד לבוא – בימות המשיח, קודם תחיית המתים, בודאי יהי' קיום
14 המצוות כמו עכשיו (ואדרבה – דוקא בימות המשיח יהי' קיום המצוות בתכלית השלימות, כיון שיקיימו
15 גם המצוות התלויות בארץ ובביהמ"ק כו), אבל בתקופה דתח"מ, יש פלוגתא אם מצוות בטלות אם
16 לא¹⁰².
- 17 ובמילא, לא מבעי שלהדעה שמצוות אינן בטלות לעת"ל מוכרח להיות מהות הזמן כמו עכשיו כדי
18 שיוכל להיות קיום המצוות בפועל ממש, אלא אפילו להדעה שמצוות בטלות לעת"ל בהכרח לומר שישנה
19 האפשרות לקיום המצוות, כי, לולי זאת לא שייך לומר שמצוות בטלות כיון שאין אפשרות לקיימן.
- 20 בסגנון אחר קצת: הפלוגתא (אם מצוות בטלות לעת"ל אם לאו) כשלעצמה מוכיחה שלכו"ע קיימת
21 האפשרות דקיום המצוות, והפלוגתא היא אם יש חיוב לקיימן. ועכצ"ל, שלכו"ע יהי' אז מהות הזמן (שבו
22 תלוי' האפשרות דקיום המצוות) כמו עכשיו.
- 23 טו. כ"ק אדמו"ר שליט"א: ויש להוסיף, שהחידוש והתמיהה שבדבר (שבתח"מ יהי' מהות הזמן
24 כמו עכשיו) גדול יותר לדעת הרמב"ן מאשר לדעת הרמב"ם. ובהקדמה:
- 25 לדעת הרמב"ם¹⁰³ – שלימות השכר הוא בגן עדן, ששם נמצאים נשמות בלא גופים, ואין שום ערך
26 ודמיון להעילוי שיכולה הנשמה להשיג בהיותה מלובשת בגוף גשמי לגבי העילוי שיכולה הנשמה להשיג
27 בהיותה בגן עדן, לאחרי התפשטותה מהגוף. ועפ"ז בהכרח לומר דבר פלא, שלאחרי השכר דימות
28 המשיח ותחיית המתים – שלהיותו נשמות בגופים אינו שלימות השכר – יהי' בסופו של דבר סילוק
29 הנשמות מהגופים, ואז יוכלו לקבל שלימות השכר (בג"ע), נשמות בלא גופים.
- 30 [ועפ"ז מבאר הרמב"ם¹⁰⁴ מ"ש בגמרא¹⁰⁵ ש"ימות המשיח" הם "שלשה דורות", ש"המשיח ימות
31 וימלוך בנו תחתיו ובן בנו" – כיון שהשלימות האמיתית היא כמעמד ומצב של נשמות בלא גופים].

(102) נדה סא, ב. וראה הגהות יעב"ץ לר"ה ל, א. תניא
אגה"ק סכ"ו (קמה, סע"א). וראה גם בספרים שנשמנו בשד"ח
כללים מ' ס"ק ריח (ח"ג תקסא, ג ואילך). דברי חכמים סנ"ג
(ח"ט א'תתקסב, סע"ב ואילך). תורת מנחם – הדרנים על
הרמב"ם וש"ס ע' רלא ואילך.

(103) הל' תשובה רפ"ח. ובארוכה – בפירוש המשניות
לסנהדרין ר"פ חלק (ד"ה ועתה אחל).

(104) בפיחמ"ש שם.

(105) סנהדרין צט, א.

(97) תהלים קטז, ט.

(98) ירושלמי כלאים פ"ט ה"ג. כתובות פי"ב ה"ג. ב"ר
רפצ"ד (וראה כתובות קיא, א: "מתים שבחול" אינם חיים ..
(אלא) ע"י גלגול (מתגלגלים העצמות עד א"י וחיינן שם) ..
מחילות נעשות להם בקרקע" (והולכים במחילות עד א"י ושם
מבצבצין ויוצאים – פרש"י).

(99) ראה אג"ק שם הערה *18.

(100) הל' תשובה ספ"ט. הל' מלכים רפי"ב.

(101) ישעי' יא, ו.

1 משא"כ לדעת הרמב"ן¹⁰⁶ – שלימות השכר הוא בתחייבת המחטים, כאשר הנשמות שבג"ע יחזרו ויתלבשו
2 בגופים.

3 כלומר: לדעת הרמב"ם – הסדר הוא ימות המשיח ותחייבת המתים ולאח"ז ג"ע, היינו, נוסף לג"ע
4 שישנו גם עתה ("הרי הוא מצוי ועומד"⁶⁰), יהי גם שלימות השכר דג"ע לאחר תח"מ, כיון שג"ע
5 הוא נעלה יותר מתח"מ; ולדעת הרמב"ן – הסדר הוא ג"ע ולאח"ז תח"מ, כיון שתח"מ נעלית יותר
6 מג"ע.

7 ובנוגע לעניננו:

8 זה שבתח"מ יהי' מהות זמן כמו עכשיו, זמן גשמי [דלא כבג"ע שאין בו זמן גשמי, אלא זמן רוחני,
9 הנקרא סדר זמנים¹⁰⁷] – אינו פלא כ"כ לדעת הרמב"ם שתח"מ הוא למטה מג"ע, ובמילא, אין זה פלא
10 שבתח"מ יהי' זמן גשמי; משא"כ לדעת הרמב"ן שתח"מ הוא למעלה מג"ע – מודגש יותר החידוש
11 והפלא שבדבר, שבג"ע אין זמן גשמי, ואילו בתח"מ (שלאחרי ולמעלה מג"ע) יהי' זמן גשמי.

12 ובכל אופן, ההכרעה היא כשיטת הרמב"ן ששלימות השכר יהי' בעולם התחי' לנשמות בגופים
13 דוקא¹⁰⁸, וכך הוא בנוסח תפלת יום השבת: "אין ערוך לך .. בעולם הזה ואין זולתך .. לחיי העולם
14 הבא אפס בלתך .. לימות המשיח ואין דומה לך .. לתחייבת המתים", שחשיב ד' ענינים בסדר מלמטה
15 למעלה: עולם הזה, עולם הבא שקאי על ג"ע, ימות המשיח, ולאח"ז – הענין היותר נעלה מעולם הבא
16 – תחייבת המתים.

17 (וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א): זקוקים איפוא גם להגוף! ...

108) ראה לקו"ת צו טו, ג. דרושי ש"ש סה, סע"ד. סהמ"צ
להצ"צ מצות ציצית (דרמ"צ יד, ב). ועוד.

106) בשער הגמול בסופו (בהוצאת שאוועל – ע' שט).
107) ב"ר פ"ג, ז. וראה אג"ק ח"ב ע' רכז ואילך.

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום חמישי עמ' ב

1 הוא זקן ממרא' וחייב חנק. המשנה מפרטת דינים אלו.
2 בראש הפרק מנתה המשנה את חייבי מיתת חנק, ובהם זקן ממרא
3 על פי בית דין – דיין המסרב לנהוג על פי בית דין הגדול
4 שבירושלים, שְׁנַאֲמַר (דברים יז ח) 'כִּי יִפְלֹא מִפֶּה דָבָר לְמִשְׁפַּחַת וְקָמַת
5 וְעָלִיתָ וְגו', שבפרשה זו מפורש דין זקן ממרא.
6 מפרטת המשנה את דיניה: אחר שנחלק הזקן על בית דין שבעירו,
7 הם עולים לירושלים, וּשְׁלֹשָׁה בְּתֵי דִינֵי הָיוּ שָׁם, אֶחָד יוֹשֵׁב עַל פֶּתַח
8 הַר הַבַּיִת המזרחי לפני עזרת נשים, וְאֶחָד יוֹשֵׁב עַל פֶּתַח הָעֲזָרָה –
9 עזרת ישראל, וְאֶחָד יוֹשֵׁב בְּלִשְׁכַּת הַנְּוִיִּת שבחלקה היתה בתוך
10 העזרה.
11 בְּאֵין הַזִּקֵּן וּבֵית הַדִּין שבעירו, לָזֶה – לבית הדין שְׁעַל פֶּתַח הַר הַבַּיִת,
12 וְאִמְרָה לָהֶם הַזִּקֵּן, כִּדְ דַּרְשֵׁתִי בַהֲלַכְהָ זֶה, וְכִדְ דַּרְשֵׁי חֲבֵירֵי שְׁלֹא
13 כַּמּוֹתֵי, כִּדְ לִמְדֵיתִי, וְכִדְ לִמְדֵי חֲבֵירֵי. אִם שָׁמְעוּ בֵית הַדִּין הַיּוֹשֵׁב
14 שֵׁם מִה הַדִּין, (אמר) [אומרים] לָהֶם, אִם קִיבַל הַזִּקֵּן אֶת דַּעְתָּם,
15 מוֹטֵב, וְאִם לֹא – ואם אין לבית הדין קבלה בדין זה, או שהזקן אינו
16 מקבל דעתם, בְּאֵין לָהֶן הַזִּקֵּן וּבֵית הַדִּין שבעירו לְאוֹתָן הַיּוֹשֵׁבִים
17 בבית דין שְׁעַל פֶּתַח עֲזָרָה, וְאִמְרָה, כִּדְ דַּרְשֵׁתִי וְכִדְ דַּרְשֵׁי חֲבֵירֵי, כִּדְ
18 לִמְדֵיתִי וְכִדְ לִמְדֵי חֲבֵירֵי, אִם שָׁמְעוּ, (אמר) [אומרים] לָהֶם, וְאִם
19 לֹא, אֵלּוּ וְאֵלּוּ – הזקן ובית דין שבעירו עם בית הדין שבפתח
20 העזרה, בְּאֵין לְבֵית הַדִּין הַגָּדוֹל – סנהדרין של שבעים ואחד דינים

21) שְׁבַל־שִׁפְתַת הַנְּוִיִּת, שְׁמַמְנוּ יוֹצֵא תוֹרָה לְכָל יִשְׂרָאֵל, שְׁנַאֲמַר (דברים יז ט)
22 'וְעִשִּׂיתָ עַל פִּי הַדָּבָר אֲשֶׁר יִגִּידוּ לָךְ מִן הַמִּקּוֹם הַהוּא אֲשֶׁר יִבְחַר ה'."
23 הַיּוֹד הַזִּקֵּן לְעִירֵי וְלֹא קִיבַל דְּבַרֵי הַסְּנֵהֲדָרִין, אִם שָׁנָה וְלִמְד לְאַחֲרֵים
24 כְּדָרְךָ שֶׁהָיָה לְמַד לִפְנֵי כֵן, אֲךָ לֹא הוֹרָה כֵךְ לַמַּעֲשֵׂה, פְּטוֹר, וְאִם
25 הוֹרָה לַעֲשׂוֹת כַּדַּעְתּוֹ, חַיִּיב חֲנֵק, שְׁנַאֲמַר (שם יז יב) 'וְהָיָשׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה
26 כְּזֵדוֹן לְבַלְתִּי שָׁמַע וְגו', וּמֵת הָאִישׁ הַהוּא', ומשמע מ'יעשה' שאינו
27 חַיִּיב עַד שִׁיּוֹרָה לַעֲשׂוֹת.
28 זקן ממרא הוא דווקא אם ראוי לשבת בבית דין, אבל תלמיד בן
29 פחות מארבעים שנה שאינו ראוי להוראה, שְׁהוֹרָה לַעֲשׂוֹת נִגְד
30 הַסְּנֵהֲדָרִין, פְּטוֹר מִמִּיתָה, שְׁהָרִי אֵין לְסִמוּךְ עַל הוֹרָאתוֹ, וְנִמְצָא
31 חוֹמְרֵי קוּלוֹ – החומרא שאינו ראוי להורות גורמת להקל עליו
32 לפטרו ממייתה.

נמרא

33) נאמר בפרשת זקן ממרא (דברים יז ח), 'כִּי יִפְלֹא מִפֶּה דָבָר לְמִשְׁפַּחַת בֵּין
34 דָם לְדָם בֵּין דִּין לְדִין וּבֵין נֹגַע לְנֹגַע דְּבַרֵי רֵיבַת בְּשַׁעְרֵיךָ וְקָמַת
35 וְעָלִיתָ אֶל הַמִּקּוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ בּו'. הַגְּמָרָא מְבִיאָה
36 בְּרִייתָא הַדּוֹרֶשֶׁת פְּטוֹק זֶה: תִּנּוּ רַבָּנָן, נִאֲמַר בַּפְּסוֹק 'כִּי יִפְלֹא מִפֶּה
37 דְבָר', ולמדנו מלשון 'יפלא',

בס"ד. שיחת ש"פ תשא, שושן פורים, ה'תשל"ד.

בלתי מוגה

- 1 א. התוועדות יום הש"ק זה קשורה עם שני ענינים:
- 2 לכל לראש – פרשת השבוע שקורין בתורה: פרשת תשא.
- 3 ונוסף לזה ישנו גם הענין של פורים – שושן פורים, שקשור עם פורים, לא מיבעי בערים מוקפות
- 4 חומה שבהם קורין את המגילה ביום ט"ו¹¹ (שבו קיימא סיהרא באשלמותא²), אלא אפילו בערי הפרזות
- 5 יש ביום ט"ו כמה ענינים בנוגע לפועל שבהם נחשב ליו"ט כמו פורים, וכמו שאין אומרים בו תחנון³
- 6 (וכשחל בשבת אין אומרים אב הרחמים⁴ וצדקתך צדק⁵).
- 7 [ויש להוסיף ולהעיר, שגם בערי הפרזות שקריאת המגילה בפועל היא ביום י"ד, שיך הענין דפורים
- 8 דמוקפות חומה כפי שהוא ברוחניות הענינים (שלהיותו ענין בתורה, ישנו גם כפי שהוא ברוחניות
- 9 הענינים) – שכאשר יהודי מעמיד את עצמו במעמד ומצב של ערים מוקפות חומה בנוגע לעבודתו כו',
- 10 אזי נעשה אצלו הענין דפורים גם ביום ט"ו].
- 11 ובזה גופא ניתוסף בפורים מצד ענין השבת – שנוסף על העילוי שישנו בכל שנה ביום השבת שלאחרי
- 12 פורים (גם כשיש הפסק של כמה ימים ביניהם), מצד הענין ד"ויכולו השמים והארץ גו"⁶, שכל הענינים
- 13 של ששת ימי החול (שבהם נכללים גם עניני ימי הפורים) מתעלים מלמטה למעלה עד לתכלית השלימות
- 14 דתענוג (ענינו של יום השבת – "וקראת לשבת עונג"⁷) – יש עילוי מיוחד בקביעות שנה זו, שיום השבת
- 15 עצמו קשור עם פורים (שושן פורים):
- 16 ידוע החילוק בין שבת ליו"ט⁸ – שיו"ט הוא "מקראי קדש"⁹, כמבואר בזהר¹⁰ שקוראים ומזמינים
- 17 הבחי' דקודש (כפי שמזמינים אורח כו'), ואילו שבת נקרא "קדש"¹¹, "מקדשא וקיימא"¹², שהוא בעצמו
- 18 קודש.
- 19 ומזה מובן, שכאשר (שושן) פורים חל בשבת – ניתוסף עילוי ביו"ט דפורים (אפילו לגבי אופן היו"ט
- 20 כפי שמרדכי רצה לקובעו שיהי' אסור בעשיית מלאכה¹³), שיש בו גם ענין הקודש.
- 21 ב. והקשר בין פרשת כי תשא לפורים¹⁴ – מובן בפשטות:
- 22 איתא בגמרא¹⁵: "גלוי וידוע לפני מי שאמר והי' העולם שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל
- 23 (כמ"ש¹⁶ "אם על המלך טוב יכתב לאבדום ועשרת אלפים ככר כסף אשקול גו'"), לפיכך הקדים שקליהן
- 24 לשקליו (בבחינת הקדמת רפואה למכה), והיינו דתנן¹⁷ באחד באדר משמיעין על השקלים כו' (ב"ד

(10) ח"ג צג, ב. צד, א. צה, א.

(11) פרשתנו לא, יד.

(12) ביצה יז, א.

(13) ראה מגילה ה, ב.

(14) ראה גם שיחת ש"פ תשא, פ' פרה, ח"י אדר תשל"ב ס"ג ואילך (תורת מנחם – התוועדויות חס"ז ע' 358 ואילך). וש"נ.

(15) שם יג, סע"ב.

(16) אסתר ג, ט.

(17) ריש שקלים.

(1) מגילה בתחלתה.

(2) ראה זהר ח"א קנ, רע"א. רכה, סע"ב. רמג, סע"א. ח"ב

פה, א. רטו, א. ח"ג מ, ב. מו, א. וראה גם שמו"ר פט"ו, כו.

(3) סידור אדה"ז (לפני למנצח גו' יענך).

(4) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סרפ"ד ס"ד. וש"נ.

(5) ראה שם סוסרצ"ב. וש"נ.

(6) בראשית ב, א. וראה לקו"ת בהר מא, א. ובכ"מ.

(7) ישע"י נח, יג.

(8) ראה לקו"ש חט"ז ע' 189. וש"נ.

(9) אמור כג, ב. ד.

מכריזין שיביאו שקלים למקדש), והיינו, שביטול גזירת המן היתה ע"י נתינת מחצית השקל, שזוהי המצוה הראשונה שבפרשת כי תשא.

וענין זה נוגע ונפעל בכל שנה – דכיון ש"ראשית גוים עמלק"¹⁸, ו"מלחמה לה' בעמלק מדור דור"¹⁹ [ולכן בכל שנה קורין בשבת שלפני פורים "זכור את אשר עשה לך עמלק"²⁰, כדי לפעול הענין ד"תמחה את זכר עמלק"²¹, שזה מביא אח"כ את הענין ד"מחה אמחה את זכר עמלק"²²], הרי מובן, שכל זמן שישנה עדיין מציאותו של עמלק, צריך לשלול ולבטל את האפשרות לענין של גזירה כו' (בדוגמת גזירת המן), ע"י נתינת מחצית השקל (שביטלה גזירת המן), שפועלת הענין ד"לכפר על נפשותיכם"²³, ועד לשלימות הכפרה (כמבואר באגה"ת²⁴).

ג. ויש לבאר הטעם שביטול גזירת המן הי' ע"י הענין דמחצית השקל דוקא – דלכאורה אינו מובן: הן אמת שבגלל שגזירת המן היתה קשורה עם ענין של שקלים, יש צורך בענין של שקלים בכדי לבטלה, אבל עדיין אינו מובן מהו הקשר עם מחצית השקל דוקא, שזהו ענין שנעשה רק פעם אחת בשנה, ורק מחצית השקל (ואילו חציו השני נשאר בידו) – בה בשעה שניתן למצוא אצל בני"י עוד עניני "שקלים", כמו במצות הצדקה, שנותנים לא רק מחצית השקל, אלא שקלים שלמים, ולא רק פעם אחת בשנה, אלא כמה פעמים בשנה!?

וכן צריך ביאור בנוגע לכללות ענין השקלים: שקליו של המן – שכדי לבטלם יש צורך בהקדמת שקליהם של ישראל – אינם סיבה לשקליהם של ישראל, אלא הם מסובב משקליהם של ישראל,

והיינו, שאין זה כפי שנראה מצד סדר העולם, שהוא באופן של העלם והסתרה²⁵, שבגלל שהמן החליט לשקול שקלים על ישראל, לכן נקבע אצל בני"י ענין השקלים (כדי לבטל השקלים דהמן),

– ח"ו לומר שהמן מצד עצמו יוכל לפעול ענין של קדושה (ובנדו"ד: ענין השקלים) אצל בני"י – אלא מצד אמיתית הענין הרי זה להיפך: ענין השקלים מתחיל אצל בני"י, ולאח"ז שקל המן שקלים על ישראל, שנתבטלו ע"י הקדמת שקליהם לשקליו.

וכמדובר כמ"פ²⁶ בנוגע לכללות ענין הקדושה והלעו"ז, שאין זה באופן שבגלל שיש ענין מסויים בלעו"ז, לכן צ"ל דוגמתו גם בקדושה, "מדה כנגד מדה"²⁷, אלא אדרבה: בגלל שבקדושה ישנו ענין זה, צ"ל דוגמתו גם בלעו"ז, כדי שיוכל להיות ענין של עבודה (היפך ענין "נהמא דכיסופא"²⁸) באופן של בחירה כו'.

ועפ"ז צריך להבין: מהו הענין המיוחד שבשקלי בני"י, ובפרט כשמדובר אודות נתינת מחצית השקל פעם אחת בשנה בלבד?

ד. ויובן בהקדם משנ"ת בהתוועדות הקודמת²⁹ שבמחצית השקל מצינו דבר פלא – שע"ז שיהודי נותן מחצית השקל בלבד, יש לו חלק בקרבנות הציבור שמקריבים במשך כל השנה כולה.

והגע עצמך:

מחצית השקל – אינה בערך אפילו לשוויו של קרבן אחד³⁰, ובפרט שהקרבת צריך להיות (לא רק

(26) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חל"ג ע' 190. וש"נ.

(27) סנהדרין צ, סע"א. וראה סוטה ח, ב ואילך.

(28) ראה ירושלמי ערלה פ"א ה"ג. לקו"ת צו ז, ויש ע"ד.

ובכ"מ.

(29) שיחת ש"פ תרומה, בדר"ח אדר, פ' שקלים ס"ט (תורת

מנחם – התוועדויות חע"ה ע' 241 ואילך).

(30) ראה כריתות יו"ד, ב ובתוס'.

(18) בלק כד, כ.

(19) ס"פ בשלח.

(20) תצא כה, יז.

(21) שם, יט.

(22) בשלח יז, יד.

(23) פרשתנו ל, טו-טז.

(24) רפ"ב.

(25) ראה לקו"ת שלח לו, ד. ובכ"מ.

1 ע"ד המיצוע, אלא) מן הנאה והטוב והיפה³¹, כמ"ש³² "כל חלב לה" – שדין זה הוא אפילו בקרבן
 2 יחיד, ועאכו"כ בקרבן ציבור, החל מקרבן התמיד שמקריבים בכל יום, שענין התמידות שבו מורה על
 3 גודל מעלתו כו'.

4 ואעפ"כ, ע"י נתינת מחצית השקל בלבד, יש ליהודי חלק בכל קרבנות הציבור של כל השנה כולה,
 5 שפועלים ענין של כפרה, כמו קרבן תמיד, שתמיד של שחר מכפר על עבירות הלילה (ולכן, גם אם
 6 בלילה הי' ענין בלתי-רצוי – "אל תהרהר אחריו ביום"³³), ותמיד של בין הערביים מכפר על של יום³⁴,
 7 היינו, שפעולת הכפרה היא הן במעמד ומצב של אור (יום), והן במעמד ומצב של חושך (לילה),

8 ועי"ז נעשה האדם עצמו בכחי' קרבן לה' (שהרי הקרבת הקרבן היא באופן שהאדם צריך להתבונן
 9 שבאמת הי' הוא צריך להיות הקרבן, אלא שהקב"ה לקח ממנו תמורה כו'³⁵), ולא רק בנוגע לעניניו
 10 הרוחניים, אלא גם בנוגע לעניניו הגשמיים – כשם שהקרבן הוא (לא מדברים ורוחניים, אלא) דוקא
 11 מדברים גשמיים, בהמה או עוף (וכן הקטורת והמלח כו'), היינו, שהדבר הגשמי עולה לה', ובפרט
 12 בקרבן עולה, שמקריבים לא רק החלב והדם, אלא הבהמה כולה נעשית "כליל לה"³⁶ (מלבד עור העולה,
 13 שניתן ל"ממלכת כהנים"³⁷ שיהנו ממנו³⁸, שבזה מרומז שאין הכוונה לבטל ולהיות מופשט לגמרי
 14 מהגשמיות, כי אם להעלותה לקדושה כו'); ודוקא באופן כזה נעשה "רזא דקורבנא" ש"עולה עד רזא
 15 דא"ס"³⁹, להיות "ריח ניחוח לה"⁴⁰.

16 [ואע"פ שישנו גם ענין הקרבנות ברוחניות, שזהו"ע התפלה, ש"תפלות כנגד קרבנות תקנום"⁴¹, והרי
 17 תפלה היא עבודה שבלב⁴², שהו"ע רוחני – הרי נוסף לכך שגם העבודה שבלב צריכה להיות נרגשת
 18 בבשר הלב הגשמי⁴³, והתפלה צריכה להיות בדיבור גשמי דוקא⁴⁴, הנה בתפלה עצמה מבקשים מהקב"ה
 19 – ופועלים – שבקרוב ממש "נעשה לפניך את קרבנות חובותינו"⁴⁵, קרבנות גשמיים דוקא, כמבואר
 20 בחסידות⁴⁶ גודל מעלתם לגבי העבודה הרוחנית דתפלה].

21 וכל זה נעשה ע"י נתינת מחצית השקל – ע"פ המבואר בתניא⁴⁷ בנוגע לגודל מעלת הצדקה (אפילו
 22 פרוטה אחת, ועאכו"כ מחצית השקל שיש בה כו"כ פרוטות), ש"הואיל ובמעות אלו הי' יכול לקנות חיי
 23 נפשו . . הרי נותן חיי נפשו לה"⁴⁸, והרי נתינת חיי נפשו לה' היא באופן שמתבטל ממציאותו לגמרי
 24 ("אויס מציאות"), שזהו הענין ד"בכל מאדך"⁴⁸, שעם היותו "מאד שלך"⁴⁹, הרי זה ממשיך את ה"מאד"
 25 שלמעלה, בלי גבול האמיתי.

26 ובזה גופא גדלה מעלת נתינת מחצית השקל (גם לגבי נתינת צדקה בכלל) – שפעלה על כל השנה
 27 כולה.

28 ה. ועפ"ז יובן גם הקשר של מחצית השקל עם ביטול גזירת המן:

29 בנוגע לגזירת המן – מסופר במגילה⁵⁰: "בחודש הראשון הוא חודש ניסן . . הפיל פור הוא הגורל
 30 .. מיום ליום ומחודש לחודש (ונפל הגורל על יום י"ג לחודש) שנים עשר הוא חודש אדר".

(31) ראה רמב"ם סוף הל' איסורי מזבח.
 (32) ויקרא ג, טז.
 (33) ראה ברכות יט, א.
 (34) תנחומא פינחס יג. במדב"ר פכ"א, כא.
 (35) ראה רמב"ן ויקרא א, ט. וראה גם תורת העולה להרמ"א
 ח"ב פ"א בטעם הט' (מבעל העקידה). של"ה מס' תענית ריא, ב
 (מרקאנטי). ועוד.
 (36) שמואל א ז, ט. וראה פרש"י יתרו יח, יב.
 (37) יתרו יט, ו.
 (38) צו ז, ח.
 (39) ראה זהר ח"ב רלט, א. ח"ג כו, ב.
 (40) ויקרא שם.
 (41) ברכות כו, א"ב.
 (42) תענית ב, א. ועוד.
 (43) ראה סה"מ קונטרסים ח"ב רצ, ב ואילך (נעתק ב"היום
 יום" כ מנ"א). תרצ"ב ע' רנו. ע' רפז. ע' שלז. ע' תנר. תרצ"ז ע'
 215. ע' 282. ה"ש"ת ס"ע 112 ואילך. תש"ד ע' 214.
 (44) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סק"א ס"ד. וש"נ.
 (45) נוסח תפלת המוספין.
 (46) ראה תו"א ויחי מו, ב ואילך. ובכ"מ. וראה גם תורת
 מנחם – התוועדויות ח"ג ע' 228 ואילך. וש"נ.
 (47) פל"ז (מח, ב).
 (48) ואתחנן ו, ה.
 (49) ראה תו"א מקץ לט, ריש ע"ד. ובכ"מ.
 (50) אסתר ג, ז.

ולכאורה אינו מובן:

1 כיון שהמן "צורך היהודים"⁵¹ רצה לגזור גזירה על בני, והמלך אחשורוש נתן לו רשות על זה –
 2 למה דחה את ביצוע הגזירה לשנה שלימה, היפך טבעו של "צורך"?!
 3 ואין לומר שלא היתה לו ברירה אחרת, בגלל שכך נפל הגורל – שהרי הא גופא קשיא: מדוע
 4 מלכתחילה הפיל פור הוא הגורל, במקום לבצע את הגזירה תיכף ומיד, בידעו, שכאשר יפיל גורל, עלול
 5 הדבר להידחות למשך זמן?!
 6 והביאור בזה – ע"פ האמור לעיל (ס"ג) בענין "הקדים שקליהן לשקליו", שפעולתו של המן באה
 7 כתוצאה ומסובב מענין הקדושה, ועד"ז בנדוד, שהסיבה לדחיית גזירת המן לאחרי שנה היא – בגלל
 8 שהקב"ה רצה לנסות ולבחון את הנהגת בני"אם היא תהי' באופן של מס"נ שבמשך שנה שלימה לא תעלה
 9 להם מחשבת חוץ ח"ו"⁵², ובגלל זה החליט המן – בידעתו או שלא בידעתו – להפיל גורל בנוגע לזמן
 10 הגזירה, ונפל הגורל על חודש אדר, לאחרי שנה שלימה.
 11 וזהו גם הקשר עם הקדמת שקליהן לשקליו ע"י נתינת מחצית השקל עבור הקרבנות של כל השנה
 12 כולה – כי, העובדה שבמשך כל השנה כולה לא עלתה מחשבת חוץ, משמעותה, שבמשך כל השנה
 13 כולה הי' כל אחד מישראל במעמד ומצב של קרבן לה'.
 14 והענין בזה – שכדי לבטל גזירת המן, הנה אע"פ שהגזירה היתה על יום אחד (י"ג אדר), לא די בכך
 15 שיהודי עומד יום אחד בתכלית השלימות (ויתכן שלמחרתו לא יהי' בתכלית השלימות ח"ו), אלא צריך
 16 להבטיח את מעמדו ומצבו במשך שנה שלימה – שזמן זה כולל את כל השינויים האפשריים שבימי
 17 השנה⁵³ באופן ש"כל יומא ויומא עביד עבידתו"⁵⁴ [כולל גם החילוקים בין ימות החול לשבתות ועד
 18 לשבת שבתון, שבכולם צ"ל במעמד ומצב של קדושה, שהרי בני"אם הם "גוי קדוש"³⁷, ועד לדרגת הקדושה
 19 של הקב"ה, כמ"ש⁵⁵ "קדושים תהיו כי קדוש אני", ולכן, כשם שקדושתו של הקב"ה היא באופן של
 20 א"ס, צריכה להיות גם קדושתן של ישראל באופן של א"ס], שחוזרים ונשנים משנה לשנה (שזהו פירוש
 21 לשון שנה – שחוזר ונשנה⁵⁶).
 22 וכאשר בני"אם עומדים במשך שנה שלימה במעמד ומצב שלא עלתה להם מחשבת חוץ, אלא הם
 23 בבחינת קרבן לה' – אזי מתבטלת גזירת המן, כיון שאין לו אחיזה כלל כו', ואדרבה: "ונהפוך הוא אשר
 24 ישלטו היהודים המה בשונאיהם"⁵⁷, כיון ש"נפל פחד היהודים עליהם"⁵⁸, כפירוש הרמ"א⁵⁹ ש"מתפחדים
 25 ממה שמפחדים היהודים", שזהו"ע היראה מהקב"ה.
 26 ו. וההוראה מזה:
 27 כאשר יהודי מתעורר לענין של תומ"צ, עליו להבטיח שהתעוררות זו תהי' לא רק לפי שעה, אלא
 28 תומשך על כל משך הזמן, ולא רק בנוגע לעצמו, אלא גם בנוגע אל הזולת,
 29 – כפי שאומר כל אחד מישראל בהתחלת היום: "הריני מקבל עלי מצות עשה של ואהבת"⁶⁰ לרעך
 30 כמוך"⁶¹, שכולל את עצמו עם כל בני –
 31 כמו בנתינת מחצית השקל, שפעולה חד-פעמית זו נמשכת בהקרבנות הקרבנות במשך כל השנה כולה,
 32 ובאופן שמתאחד עם שאר בני"אם שנותנים מחצית השקל, וכולם ביחד מקריבים קרבנות הציבור, שפועלים
 33 "לכפר על נפשותיכם"²³.
 34

(51) שם ח, א.
 (52) ראה תו"א מג"א צז, א. ובכ"מ.
 (53) ראה עבוה"ק ח"ד פי"ט.
 (54) זהר ח"א רה, סע"א. ח"ג צד, ריש ע"ב.
 (55) קדושים יט, ב.
 (56) ראה ראב"ע בא יב, ב. ס' השרשים לר' יונה בן ג'נאח
 ולהרד"ק ע' שנה.
 (57) אסתר ט, א.
 (58) שם ח, יז.
 (59) בספרו מחיר יין למג"א עה"פ.
 (60) קדושים יט, יח.
 (61) ראה לקו"ש חכ"ה ע' 374. וש"נ.

1 ועי"ז פועלים ש"ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר"62, "אורה זו תורה ושמחה זה יום טוב,
2 וששון זו מילה, ויקר אלו תפילין"63 (כולל גם פעולת התפילין – ש"ראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא
3 עליך ויראו ממך"64), ובאופן שניתוסף אצלם עוד יום טוב של "משתה ושמחה", ביחד עם "משלוח
4 מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים"65, ובאופן ש"ימי הפורים האלו לא יעברו"66, אפילו לעתיד לבוא,
5 כמארז"ל67 כל המועדים בטלים חוץ מחנוכה ופורים – כן תהי' לנו בקרוב ממש, בביאת משיח צדקנו.

* * *

7 ז. הענין דמחצית השקל שנתבאר לעיל הוא התחלת פרשת השבוע; ונוסף לזה יש בה עוד כו"כ
8 ענינים עיקריים, ומהם: הענין דלוחות שניות, י"ג מדות הרחמים שאינן חוזרות ריקם68, שלש רגלים וכו',
9 ואעפ"כ, נקראת הפרשה כולה בשם "תשא", ששם זה כולל את כל עניני הפרשה.

10 והענין בזה:

11 הפירוש ד"תשא" הוא – הרמה, ובזה גופא – "תשא את ראש", שהראש הוא החלק היותר נעלה
12 שבאדם, ואעפ"כ, צריך לפעול בו ענין של הרמה, למעלה ממציאותו, למעלה מהעולם וכל סדר
13 ההשתלשלות כו'.

14 ויובן מענין העלי' שהיא תכלית ירידת הנשמה למטה – ירידה צורך עלי' – שאע"פ שגם קודם ירידתה
15 למטה היתה בדרגא נעלית ביותר, "איגרא רמה"69, ועד לבחי' "טהורה היא", שלמעלה מ"אתה בראתה
16 כו"70, מ"מ, דוקא ע"י ירידתה למטה (למשך שבעים או שמונים שנה71 עד "והיו ימיו מאה ועשרים
17 שנה"72) מתעלה הנשמה לדרגא נעלית יותר (וכמו העילוי שניתוסף בנפש האלקית ע"י העבודה עם נפש
18 הבהמית, כמבואר בארוכה בדרושי חסידות73 בפירוש הפסוק74 "משכני (לשון יחיד) אחריך נרוצה (לשון
19 רבים) וגו'").

20 ואין להקשות על זה מהמבואר בתניא47 שהירידה "לעולם הזה להתלבש בגוף ונפש החיונית הוא
21 כדי לתקנם בלבד .. כי הנשמה עצמה אינה צריכה תיקון כו' – כיון שזהו רק בנוגע לענין של תיקון,
22 ששייך רק לגוף ונה"ב וחלקו בעולם, שעז"נ75 "אשר ברא אלקים לעשות", לתקן76, ואילו הנשמה היא
23 למעלה מהענין ד"לעשות לתקן", שהרי מחשבתן של ישראל קדמה לכל דבר77, ואפילו לתורה, שהרי
24 בתורה עצמה נאמר "צו את בני ישראל" "דבר אל בני ישראל"78; אבל ענין הנעלי' – שייך גם בנשמה,
25 שככל שתגדל מעלתה, יכולה וצריכה להתעלות עוד יותר כו'79.

26 וכמו כללות ענין העלי' בתפלה, שהיא "סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה"80, שעל ידו עולים
27 מ"ארצה" (בתוספת ה') שלמטה מארץ סתם – "השמימה" (בתוספת ה') שלמעלה משמים סתם81.

28 וזהו הקשר עם המדובר לעיל אודות תוכן הענין דמחצית השקל, שבמשך כל השנה כולה עומד יהודי
29 בתנועה של מס"נ שלא לחשוב מחשבת חוץ ח"ו אלא להיות במעמד ומצב של קרבן לה' – שזהו ענין
30 של "תשא את ראש", הרמה למעלה ממציאותו כו'.

(62) אסתר ח, טז.
(63) מגילה טז, ב.
(64) תבוא כח, י"ד. וראה ברכות ו, א. וש"נ.
(65) אסתר ט, כב.
(66) שם, כח.
(67) הובא באגרת הטיול דרוש אות מ. ס' החיים (לאחי
המהר"ל) ח"ג (ס' פרנסה) רפ"ז. וראה גם ירושלמי תענית פ"ב
הי"ב.
(68) פרש"י פרשתנו לג, יט.
(69) ע"פ ל' חז"ל – חגיגה ה, ב.
(70) נוסח "אלקי נשמה" בברכת השחר (ברכות ס, ב).
(71) ראה תהלים צ, יו"ד.
(72) בראשית ו, ג.
(73) ראה אוה"ת שה"ש עה"פ (ע' ס ואל"ך). ועוד.
(74) שה"ש א, ד.
(75) בראשית ב, ג.
(76) ראה ב"ר פי"א, ו ובפרש"י שם.
(77) ב"ר פ"א, ד. ועוד.
(78) ראה לקו"ש חל"ד ע' 222. וש"נ.
(79) ראה גם תורת מנחם – התועדויות חע"ד ע' 166. וש"נ.
(80) ויצא כח, יב. וראה זהר ח"א רסו, ריש ע"ב. ח"ג שו,
ריש ע"ב. תקו"ז תמ"ה (פג, א).
(81) ראה סה"מ קונטרסים ח"ב שיט, א.

ח. ויש להוסיף ולהבהיר בנוגע לדיוק ד"תשא את ראש":

לא מדובר כאן אודות עלי' למעמד ומצב שלמעלה לגמרי מענין השכל, שזוהי תנועה של מס"נ שלמעלה מחשבונות כו' – שהרי זה ענין שלמעלה מהראש לגמרי, ועל זה לא שייך לומר "תשא את ראש", כי אם "תשא" סתם; הדיוק הוא "תשא את ראש", היינו, שצריך להיות בעבודה ענין השכל כו', אלא שצריך להעלות ולהרים את השכל שבראש לדרגא שלמעלה מהשכל, שיבין בשכלו שצ"ל הנהגה שלמעלה מהשכל.

והנפק"מ מזה בנוגע לעבודה:

כשיש ליהודי שאלות, כמו השאלה: "וכי תאמרו מה נאכל"⁸², או השאלה מה עוד תובעים ממנו לאחרית כל מה שכבר פעל בעבודתו עד עתה – אין לו ליפול ברוחו ולחשוב, שעצם העובדה שיש לו שאלות (גם כאשר השאלות אינן מפריעות לעבודה בפועל, שלא נגרע בה מאומה כו'), מוכיחה שאינו בתכלית השלימות;

עליו לדעת שהתורה דורשת הבנה והשגה בשכל, וכיון שהשכל מטבעו רוצה להבין כל דבר, לא יפלא שכשאינו מבין, שואל שאלות כו'.

אלא שעל זה אומרים לו: "תשא את ראש", שצריך להעלות ולהרים את השכל שבראש לדרגא שלמעלה מהשכל, ולידע, שבדרגת השכל ישארו תמיד שאלות, והיינו, שגם לאחרית שיבין את הענינים שעליהם היו לו שאלות לפני"ז, אזי יתעוררו אצלו שאלות בענינים נעלים יותר וכו'.

וכידוע הסיפור⁸³ אודות רבינו הזקן בהיותו אצל הרמ"מ מהאראדאק בהקפות בשמח"ת, שהר"מ לא רצה לגשת לאמירת "אתה הראת", באמרו, שישנם כמה ענינים שלא הונחו אצלו לאשורם ויש לו שאלות כו', והשיב לו רבינו הזקן, ע"פ משל לאדם שעומד בשטח מישור ורואה משם עד מקום מסויים, ויודע שישנו שטח נוסף שאינו רואהו, וכשעולה בהר, אזי רואה למרחוק יותר, וגם אז יודע שלאח"ז יש שטחים נוספים וכו'. ועד"ז בנמשל, שגם כשיתורצו כל שאלותיו, אזי יהיו לו שאלות נוספות בענינים נעלים יותר.

וע"ד המבואר⁸⁴ על הפסוק⁸⁵ "וידעת היום וגו'", שענינים שהם עכשיו באופן של אמונה, יומשכו לעתיד לבוא באופן של ידיעה והשגה, אבל גם אז יהי ענין האמונה שלמעלה מידיעה והשגה – בנוגע לענינים נעלים יותר.

ט. וזהו גם הקשר עם ענין נוסף שישנו בפורים – ענין הגורל:

ע"פ המבואר לעיל (ס"ג-ה) – סיבת הגורל של המן היא מצד ענין הגורל כפי שהוא בקדושה (ע"ד מ"ש⁸⁶ "אתה תומיך גורלי"), כמבואר באגה"ק⁸⁷ שזהו ענין שלמעלה מטו"ד, והיינו, שנוסף על העבודה ע"פ טו"ד, צריכה להיות גם עבודה שלמעלה מטו"ד, שהו"ע המס"נ כו'.

וכפי שמצינו ענין הגורל בנוגע לחלוקת ארץ ישראל – "אך בגורל יחלק את הארץ"⁸⁸, והיינו, שנוסף על החלוקה באופן ש"לרב תרבה נחלתו ולמעט תמעט נחלתו"⁸⁹, שזוהי חלוקה ע"פ שכל (שזהו ענין שמלמטה למעלה), היתה החלוקה גם ע"י הגורל שהי' ע"פ רוח הקודש (מלמעלה למטה) – "אלעזר הכהן הי' מלוכש באורים ותומים (שמאיר ומתמם כו'⁹⁰) ואומר ברוח הקודש כו'⁹¹", והיינו, שבנ"י הוצרכו לסמוך גם על הגורל שלמעלה מטו"ד שיקבע היכן יהי' החלק שלהם בבירור הארץ כו'.

(87) ס"ז.

(88) פינחס כו, נה.

(89) שם, נד.

(90) ראה יומא עג, ב. הובא בפרש"י עה"ת תצוה כח, ל.

(91) פרש"י עה"פ.

(82) בהר כה, כ.

(83) סידור מהרי"ד בסוף פסוקי אתה הראת (ח"ב קסט, ב).

(84) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חל"ב ס"ע 99 ואילך. וש"נ.

(85) ראה לקו"ת ואתחנן ז, ב ואילך. ובכ"מ.

(86) ואתחנן ד, לט.

(87) תהלים טז, ה.

1 וכן הוא גם בענין חלוקת ארץ ישראל בעבודה הרוחנית – ש"ארץ" ענינה "שרצתה לעשות רצון
2 קונה"⁹², ו"ישראל" ר"ת יש ששים ריבוא אותיות לתורה⁹³, היינו, שנוסף לכך שלכל אחד מישראל יש
3 את כל התורה כולה, יש גם אות בתורה ששייכת אליו במיוחד, באופן ד"זהיר טפ"י"⁹⁴, שענין זה "אינו"⁸⁷
4 בבחי' טעם ודעת מושג, אלא למעלה מבחי' הדעת .. ודוגמתו .. הוא בחי' הגורל ממש"⁹⁵.

* * *

6 י. בנוגע לשושן פורים, ט"ו באדר, שבו חוגגים פורים בערים מוקפות חומה מימות יהושע בן נון
7 – יש לעורר על שאלה בהלכה, שלעת-עתה לא מצאתי שקו"ט בזה:

8 ימות יהושע בן נון – כוללים את שבע השנים שכבשו ושבע השנים שחלקו, וכן את השנים שלאח"ז
9 שבהם שפט יהושע את ישראל, שלכמה דעות היו עוד י"ד שנה, כך, שזהו משך זמן של כ"ח שנה⁹⁶,
10 שבו יכולים להיות כמה שינויים בנוגע לערים מוקפות חומה.

11 וא"כ, נשאלת השאלה בפירוש ערים מוקפות חומה מימות יהושע בן נון – האם הכוונה שהיו מוקפות
12 חומה מתחילת ימות יהושע (במשך כל ימות יהושע), או שגם אם הוקפו חומה רק בסוף ימיו, די בכך
13 שיחשבו מוקפות חומה מימות יהושע, אף שבתחלת ימיו לא היו מוקפות חומה⁹⁷.

14 יא. ולכאורה תלוי הדבר בטעם הדבר שצ"ל ערים מוקפות חומה מימות יהושע בן נון דוקא, אע"פ
15 ששושן הברירה לא היתה מוקפת חומה בימי יהושע בן נון:

16 בירושלמי⁹⁸ איתא: "חלקו כבוד לארץ ישראל שהיתה חריבה באותן הימים ותלו אותה מימות יהושע
17 בן נון" (שהי' כובש הארץ). וכן הובא בדברי הרמב"ם⁹⁹ (אם בגלל שבענין זה אין נפק"מ להלכה בין
18 הבבלי (דלקמן) לירושלמי, או שיש לו ראי' שבענין זה הלכה כהירושלמי): "ולמה תלו הדבר בימי
19 יהושע, כדי לחלוק כבוד לארץ ישראל שהיתה חרבה באותו הזמן, כדי שיהיו קוראין כבני שושן, ויחשבו
20 כאילו הן כרכין המוקפין חומה, אע"פ שהן עתה חרבין, הואיל והיו מוקפין בימי יהושע, ויהי' זכרון
21 לארץ ישראל בנס זה".

22 וע"פ טעם זה, שהדבר קשור עם החשיבות של ארץ ישראל – מסתבר לומר שדי בכך שהיתה מוקפת
23 חומה אפילו יום אחד בלבד בימי יהושע.

24 אבל בבבלי¹⁰⁰ – הובא טעם אחר: "יליף פרזי פרזי, כתיב הכא¹⁰¹ על כן היהודים הפרזים, וכתיב
25 התם¹⁰² לבד מערי הפרזי הרבה מאד, מה להלן מימות יהושע בן נון, אף כאן מימות יהושע בן נון".

26 ולכאורה: כיון שהפסוק "לבד מערי הפרזי גו'" נאמר במלחמת עוג, שהיתה בימי משה [ולכל
27 הדעות¹⁰³ הי' זה לפני "עשתי עשר חודש באחד לחודש"¹⁰⁴, ר"ח שבט] – למה תלוי הדבר בימי יהושע
28 ולא בימי משה?

29 ואכן בפירושו בגמרא מבהיר רש"י: "וכתיב התם – בכיאת הארץ בימי משה ויהושע – לבד מערי
30 הפרזי גו'", אבל, מנא לי' לרש"י לפרש "משה ויהושע", בה בשעה ש"שבת של דיוזגי היתה" נאמר רק
31 על שבעה באדר¹⁰⁵, ואילו בזמן מלחמת עוג הי' משה הנשיא, ואילו יהושע הי' רק משרתו?

(99) הל' מגילה פ"א ה"ה.

(100) מגילה ב, ב.

(101) אסתר ט, יט.

(102) דברים ג, ה.

(103) ראה במדב"ר פ"ט, לב. תנחומא חוקת כד. אגדת אסתר

פ"ג, ו [ז].

(104) שם א, ג.

(105) סוטה יג, ב. הובא בפרש"י עה"ת האזינו לב, מד.

(92) ב"ר פ"ה, ח.

(93) מג"ע אופן קפו.

(94) שבת קיח, ב.

(95) חסר המשך וסיום השיחה (המו"ז).

(96) ראה סדה"ד ב"א תקט"ז.

(97) ראה גם צרור החיים (לר"ח קצבי, ליורנו תרכ"ט) מגילה

בתחלתה (ד"ה והנה בדין).

(98) מגילה פ"א ה"א.

1 ובכל אופן, גם לפי דברי רש"י "בימי משה ויהושע" – יש לחקור מה דינה של עיר שהיתה מוקפת
 2 חומה בימי משה, ובימי יהושע חרבה החומה וכו' 106.

3 ושאלה נוספת בנוגע ליריחו (כפי ששייך בימינו שיהודי יהי' בפורים ביריחו) 107 – שבה התחיל יהושע
 4 כיבוש הארץ, בתור "מנעולה של ארץ ישראל" 108, וכמו שע"י מסירת המנעול קונים את כל הבית 109 –
 5 שקודם הכיבוש היתה מוקפת חומה, משא"כ בשעת הכיבוש, כיון שהכיבוש הי' ע"י ש"ותפול החומה
 6 תחתי" 110.

7 וענין זה נוגע גם לבתי ערי חומה, ש"אין סומכין אלא על חומה המוקפת . . בשעה שכבש יהושע
 8 את הארץ", "וכיון שגלו בחורבן ראשון בטלה קדושת ערי חומה שהיו בימי יהושע, כיון שעלה עזרא
 9 בכיאה השני' נתקדשו כל הערים המוקפות חומה באותו העת כו" 111, והרי עליית עזרא לאחרי שבעים
 10 שנה של גלות בבל היתה בזמנו של אחשורוש, כמבואר החשבון בנוגע למ"ש 112 "בשנת שלש למלכו".
 11 יב. ויש להוסיף ולבאר ענינה של עיר מוקפת חומה בעבודה הרוחנית 113 – שענין זה שייך לא רק
 12 בערים מוקפות חומה כפשוטם, הן בארץ ישראל והן בחוץ לארץ, כמובא באחרונים 114 שגם שם יש בהם
 13 ערים מוקפות חומה מימות יהושע בן נון, כמו איזמיר שבתורכ"י, פראג, ועיירה מסויימת בפולין 115, אלא
 14 גם בכל הערים שבכל העולם כולו:

15 אמרו חז"ל 116 "אני חומה זו תורה", כי, התורה שענינה להורות לאדם את המעשה אשר יעשה ואלה
 16 אשר לא תעשינה, מבדילה את האדם מכל העולם שמסביבו כו',
 17 אבל אין זה באופן שנעשה מנותק מהעולם לגמרי – שהרי גם בחומה יש שערים שדרכם נכנסים
 18 ויוצאים כו', ובשערים יש דלתות שיכולים לפתוח ולנעול בזמנים מסויימים, וכפי שמצינו בנוגע לשערי
 19 ירושלים, שביום היו פתוחים ובלילה היו סגורים 117,
 20 וענינו בעבודה: ירושלים, שנקראת ע"ש יראה וע"ש שלם 118, הו"ע שלימות היראה 119, ולכן, ביום,
 21 שזהו מעמד ומצב של אור, פותחים את דלתות השערים, כיון שיכולים לראות את הענינים שיכולים
 22 להכניס לעיר, ולהזהר שלא יכנסו ענינים בלתי רצויים, משא"כ בלילה, שזהו מעמד ומצב של חושך, יש
 23 לסגור את דלתות השערים כו'.

24 ועוד זאת, שגם בשעה שדלתות השערים סגורים, הנה עצם קיומה של ירושלים בתור עיר מוקפת
 25 חומה, ממשיכה ומשפיעה ענין היראה גם מחוץ לחומה – על כל הסביבה ועל העולם כולו 120.

* * *

יג. צוה לנגן ואמר מאמר ד"ה כי תשא את ראש בני ישראל וגו'.

114 ראה שו"ת חקקי לב (להר"ח פאלאג'י) או"ח ס"כ.
 תשובה מאהבה (פראג תקס"ט) סר"י.
 115 וואנוואליץ – ראה שדה מרגליות (ירושלים תשנ"ו) ע'
 רח.
 116 פסחים פז, א. וש"נ. וראה גם סה"מ תרע"ח ע' מו
 ואילך. תרצ"ט ע' 73 ואילך.
 117 ראה עירובין ו, ריש ע"ב. וש"נ.
 118 ראה תוד"ה הר – תענית טז, א (מב"ר פנ"ו, יו"ד).
 119 ראה לקו"ת ראה כט, ד. דרושי ר"ה ס, ב. שה"ש ו, ג.
 ובכ"מ.
 120 חסר הסיום, שבו נזכר גם היעוד (זכרי" ב, ח) "פרוות
 תשב ירושלים" (המו"ז).

106 ראה תויו"ט ריש מגילה (ד"ה מימות יהושע), ובציוני
 יו"ט שם.
 107 ראה גם שו"ת להורות נתן (בני ברק תשל"ז) חאו"ח
 ח"ב סנ"ה. משנת יוסף (ירושלים תשל"ט) ח"א סנ"ג. ועוד.
 108 ראה תנחומא בהעלותך יו"ד. במדב"ר פט"ו, טו. ועוד.
 109 ראה שו"ע חו"מ רסקצ"ב. רמ"א חו"מ סוסר"א, ובנ"כ
 שם. שו"ע אדה"ז או"ח סתמ"ח ס"א. וראה גם תורת מנחם –
 התוועדויות חע"ה ע' 149. וש"נ.
 110 יהושע ו, כ.
 111 רמב"ם הל' שמיטה ויובל פי"ב הט"ו.
 112 אסתר א, ג. וראה מגילה יא, ב.
 113 ראה גם שיחת פורים דאשתקד סמ"ה ואילך (תורת
 מנחם – התוועדויות חע"ה ע' 285 ואילך). וש"נ.

* * *

- 1
2 יד. בנוגע ללימוד פירוש רש"י¹²¹, כרגיל, הנה בעמדנו בשבת שושן-פורים, שבו חוגגים פורים בערים
3 מוקפות חומה,
- 4 – ולהעיר מהשייכות דחומה לשבת, כיון ששבת עצמה היא כמו חומה שמבדילה בין קודש לחול
5 (בדוגמת ההבדלה בין ישראל לעמים). וגם, בהמשך להאמור לעיל (סי"ב) אודות נעילת דלתות שערי
6 החומה בלילה, יש בזה נפק"מ בנוגע להלכות שבת, שאז אין לה דין של רשות הרבים¹²² –
- 7 יש להתעכב על פירוש רש"י במגילת אסתר.
- 8 טו. על הפסוק⁶⁶ "והימים האלה נזכרים ונעשים בכל דור ודור משפחה ומשפחה וגו' וימי הפורים
9 האלה לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם", מפרש רש"י בד"ה "משפחה ומשפחה":
10 "מתאספין יחד ואוכלים ושותים יחד", ומוסיף, "וכך קבלו עליהם שימי הפורים לא יעברו".
- 11 [ובפשטות כוונת רש"י להבהיר, שמ"ש "וימי הפורים האלה לא יעברו גו' וזכרם לא יסוף גו'", אין
12 זו הבטחה על מה שיהי' בעתיד – שאז אין זה בהתאם להתחלת הכתוב "והימים האלה נזכרים ונעשים",
13 שזהו סיפור דברים – אלא ש"כך קבלו עליהם שימי הפורים לא יעברו"].
- 14 וצריך להבין:
- 15 (א) מדוע כותב רש"י "מתאספין יחד ואוכלים ושותים יחד", דלכאורה הול"ל "מתאספין ואוכלים
16 ושותים יחד", ולמה מחלקם לב' ענינים (שלכן כופל תיבת יחד): מתאספין יחד, ואוכלים ושותים יחד?
17 (ב) מ"ש רש"י ש"כך קבלו עליהם שימי הפורים לא יעברו", הרי זה ענין בפני עצמו שלכאורה אינו
18 שייך לפירוש ד"משפחה ומשפחה", ולמה כותב זאת רש"י בד"ה "משפחה ומשפחה", ובוא"ו המחבר,
19 "וכך קבלו עליהם כו"?
- 20 בשער יששכר¹²³ מבאר קישור הדברים, ע"פ מה שאמרו רז"ל¹²⁴ "כל מצוה שקבלו עליהם בשמחה
21 .. עדיין עושין אותה בשמחה וכו'", וזהו שכתב רש"י "מתאספין יחד ואוכלים ושותים יחד וכך קבלו
22 עליהם שימי הפורים לא יעברו", היינו, שקבלו זאת עליהם מתוך אסיפתן בשמחה, ולכן יש כח לימי
23 הפורים להתקיים לעולם בשמחה.
- 24 אבל אי אפשר לתרץ כן ע"פ פשוטו של מקרא – כי: (א) הבן חמש למקרא אינו יודע (כי לא למד
25 עדיין) מ"ש בגמרא "כל מצוה שקבלו עליהם בשמחה .. עדיין עושין אותה בשמחה", (ב) עפ"ז הי'
26 רש"י צריך לפרש זאת בפסוק שבו נתפרש ענין השמחה, כמו "לעשות אותם ימי משתה ושמחה"¹²⁵,
27 ולא בפסוק "משפחה ומשפחה", שלא נזכר בו שמחה, אלא שרש"י מפרש שלא זו בלבד ש"מתאספין
28 יחד" אלא גם "אוכלים ושותים יחד", שזהו ענין שמורה על שמחה.
- 29 וכפי שיתבאר לקמן.
- 30 טז. וכן יש לבאר פירוש רש"י בפרשת השבוע – בענין ששייך לפורים:
- 31 ובהקדים – שבכל המגילה נקראים בני"ש בשם "יהודים", ע"ש הכפירה בע"ז, כמארז"ל¹²⁶ "כל הכופר
32 בע"ז נקרא יהודי", ועד שכל הנס דפורים אירע ע"ז שבנ"י עמדו במס"נ במשך שנה שלימה, באופן
33 שלא עלתה להם מחשבת חוץ ח"ו¹²⁷, שזהו שלילת הענין של ע"ז.

או"ח סמ"ה ס"ז (סי"א). סס"ד ס"ב (ס"ד).
123) מאמרי חודש אדר, מאמר ימי ששון, אות כג.
124) שבת קל, א.
125) שם, כב.
126) מגילה יג, רע"א.

121) לחביבותא דמילתא – מועתק בזה מ"ש כ"ק אדמו"ר שליט"א אודות פירוש רש"י שיתבאר בהתוועדות דיום הש"ק: "בל"ג. ד"ה וישק (לב, כ) מחולק מפ"י על הש"ס. במג"א ט, כח ד"ה משפחה (המו"ק).
122) ראה רמב"ם ה"י שבת רפ"ד. טושו"ע ורמ"א (ואדה"ז)

1 אך כל זה שייך רק לאחרי שישינה המציאות של ע"ז, שהתחילה מחטא העגל, שהוא השורש לכל
 2 הענינים הבלתי-רצויים, שהרי ע"י חטא העגל חזרה מקצת זוהמתן שפסקה במ"ת¹²⁷.
 3 ובפרשת השבוע מסופר אודות חטא העגל וענשו כו' (כדלקמן).
 4 יז. ובהקדמה¹²⁸ – שכיון שהתורה היא תורת חסד, הנה גם עונשי התורה ענינם חסד, כי, גם כאשר
 5 בגלוי הרי זה ענין של היפך הטוב, מ"מ, האמת היא שזהו דבר טוב, כיון שע"ז נעשה מירוק הלכלוך
 6 והפגם שע"י החטא [ועד כדי כך, שגם אלו שעליהם אמרו שאין להם חלק לעולם הבא¹²⁹, הנה סוכ"ס
 7 יעמדו גם הם לתחי', כיון שע"י העונש נתתקן הפגם¹³⁰], וע"ד מארוז¹³¹ על הפסוק¹³² "ונקלה אחיך",
 8 "כשלקה הרי הוא כאחיק".
 9 ולא עוד אלא שענין העונש עצמו מורה על גודל מעלתם של בני" – שהרי זה "כמשל מלך גדול
 10 ונורא הרוחץ בכבודו ובעצמו צואת בנו יחידו מרוב אהבתו כו"¹³³.
 11 ונקודת הענין¹³⁴ – שיהודי בעצם הוא טוב, ואילו הרע הוא דבר נוסף על מציאותו, ולכן הרי זה
 12 מתבטל ע"י העונש כו'.
 13 וזהו גם המענה וההוראה לאלו שטוענים מהי שייכותם לקדושה, בה בשעה שאפילו בנוגע לצדיק
 14 נאמר¹³⁵ "אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא", ועאכו"כ בנוגע לבינוני (כפי שנקרא בלשון
 15 העולם) וכו' – שהאמת היא, שאדרבה, אפילו הרשע הוא בעצם טוב,
 16 – וכמודגש בכך ש"צבור" ר"ת צדיקים בינונים ורשעים¹³⁶ (אלא שהרשעים זקוקים לו' המחבר),
 17 ואמרו רז"ל¹³⁷ "כל תענית [כמו תענית אסתר, דמינה אזלינן] שאין בה ממושעי ישראל אינה תענית,
 18 שהרי חלבנה ריחה רע, ומנאה הכתוב¹³⁸ עם סממני קטורת" –
 19 ומה שלעת-עתה יש אצלו ענין של חטאים, הרי זה דבר נוסף כו', שמתבטל ע"י העונש כו'.
 20 וכיון שענין העונש הוא בכדי לבטל ולמחות את הפגם שע"י החטא, הנה "לפי ערך וחלוקי בחי'
 21 הפגם . . כך הם חלוקי בחי' המירוק והעונש . . להעביר הלכלוך והפגם"¹³⁹.
 22 יח. ובהתאם לכך, מביא רש"י – בפירושו על הפסוק¹⁴⁰ "וישק את בני ישראל", לפי ש"נתכוין
 23 לבודקם כסוטות" – שהיו ג' סוגי עונשים: "שלש מיתות נידונו שם. אם יש עדים והתראה – בסייף,
 24 כמשפט אנשי עיר הנדחת שהן מרובים. עדים בלא התראה – במגפה, שנאמר¹⁴¹ ויגוף ה' את העם. לא
 25 עדים ולא התראה – בהדרוקן, שבדקום המים וצבו בטניהם"¹⁴².
 26 וצריך להבין:
 27 א) בענין זה מצינו בגמרא¹⁴² ב' פירושים: "חד אמר, זיבח וקיטר בסייף, גפף ונישק במיתה, שמח
 28 בלבבו בהדרוקן. וחד אמר, עדים והתראה בסייף, עדים בלא התראה במיתה, לא עדים ולא התראה
 29 בהדרוקן".

(136) ככר לאדן (להחיד"א) ס"ז בפירושו המשנה (אבות פ"ב מ"ד) אל תפרוש מן הצבור. דברים אחדים (להני"ל) דרוש כב (שבת הגדול) קטו, ג (בהוצה"ח – תיב, א). קה"י (לבעמח"ס מלוא הרעים) ערך שליח ציבור (השני). וראה גם תורת מנחם – התוועדויות חמ"ב ע' 14. וש"נ.
 (137) כריתות ו, ב.
 (138) פרשתנו ל, לד ובפרש"י.
 (139) תניא ספכ"ד בהגהה.
 (140) לב, כ.
 (141) שם, לה.
 (142) יומא סו, ב.

(127) זהר ח"א נב, ב. קכו, ב. ח"ב קצג, סע"ב. וראה לקו"ש חכ"א ע' 151 הערה 52.
 (128) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חע"ג ע' 112. וש"נ.
 (129) סנהדרין ר"פ חלק.
 (130) ראה ירושלמי כלאים פ"ט ה"ג. וראה גם אג"ק ח"א ע' קמה.
 (131) מכות כג, סע"א (במשנה). וש"נ. הובא בפרש"י עה"פ.
 (132) תצא כה, ג.
 (133) תניא אגה"ק סכ"ב.
 (134) ראה גם לקו"ש ח"ו ע' 55 ובהערה 47 שם. תורת מנחם – התוועדויות חנ"א ע' 68. וש"נ.
 (135) קהלת ז, כ.

1 ומוכן החילוק שביניהם – שלפי' הא' הוצרכו להשקות את כל בני, כדי לידע מי מהם "שמח בלבבו",
2 משא"כ לפי' הב' השקו רק את אלו שעבדו בפועל. ולכאורה, משמעות פשוטת הכתוב "וישק את בני
3 ישראל" היא שהשקה (לא רק את אלו שעבדו בפועל, אלא) את כל בני, כפי' הא'. וא"כ, מדוע פירש
4 רש"י כפירוש הב'?

5 (ב) מדוע כותב רש"י "עדים" לפני "התראה" – בה בשעה שבפשטות קודמת התראה לעדים, שהרי
6 התראה צריכה להיות קודם המעשה (כי התראה שלאחרי המעשה היא כמו שלא היתה התראה), ואילו
7 העדים באים לאחר המעשה, ואעפ"כ כותב רש"י עדים לפני התראה, ולא רק פעם אחת, אלא ג"פ: "עדים
8 והתראה .. עדים בלא התראה .. לא עדים ולא התראה"?

9 (ג) על הפסוק¹⁴³ "וירא אהרן ויבן מזבח לפניו", מפרש רש"י "ראה חור .. שהי' מוכיחם והרגוהו
10 [אף שבמדרש מצינו בזה ב' פירושים: אם הרגוהו בגלל שהי' מוכיחם¹⁴⁴, או בגלל "שלא שמע להן"
11 כש"אמרו לו קום¹⁴⁵ עשה לנו אלהים¹⁴⁶], וזהו ויבן מזבח לפניו, ויבן (לשון בינה) מזבח לפניו". וא"כ,
12 היתה כאן התראה, ואיך אפשר לומר "עדים בלא התראה" או "לא עדים ולא התראה"?

13 [ואין לומר שכיון שבהתראה יש כמה פרטי דינים¹⁴⁷, יתכן שבנדו"ד לא היתה התראה בשלימות,
14 ולכן אינה נחשבת להתראה – שהרי רש"י כותב התראה סתם, ולא נחית לפרטי דיני התראה, שאינם
15 ידועים לכן חמש למקרא].

16 (ד) רש"י מפרש ש"אם יש עדים והתראה, בסייף, כמשפט אנשי עיר הנדחת שהן מרובים". ואילו
17 בגמרא¹⁴² מפרש רש"י¹⁴⁸ "שעדיין לא נתפרשו להן ארבע מיתות בית דין, ונידונו במיתת בני נח שכל
18 מיתתן בסייף, כדאמרינן בסנהדרין"¹⁴⁹. ואינו מובן: מדוע בפירושו על התורה מפרש רש"י "כמשפט
19 אנשי עיר הנדחת", דלכאורה, מה שייך חטא העגל לעיר הנדחת? ! ואף שיש לדחוק ולומר שכיון שהיו
20 מרובים יש להם דין של עיר הנדחת – אינו מובן למה הוצרך רש"י לדחוק זה, בה בשעה שהי' יכול
21 לפרש כפירושו בגמרא ש"נידונו במיתת בני נח שכל מיתתן בסייף"?

22 והנה, בחדא"ג מהרש"א כתב על פירוש רש"י בגמרא: "והוא דחוק, כיון דהי' זה אחר מתן תורה,
23 ולא היו בני נח, גם אם לא נתפרש לו ד' מיתות, הי' לו לשאול באיזה מיתה ידונו, כמו ששאל גבי
24 מקושש, דכתיב¹⁵⁰ ויניחוהו במשמר כי לא פורש מה יעשה לו". ומסיים: "אבל בחומש פירש רש"י
25 בע"א, עדים והתראה בסייף, כמשפט עיר הנדחת שהן מרובין כו".

26 אבל, בודאי יש ליישב גם פירוש רש"י בגמרא¹⁵¹, ומסתבר לומר שרש"י הבהיר זאת בעצמו (מבלי
27 לסמוך על דברי המפרשים), אם בתוך דבריו על אתר או לפניו, וא"כ, הי' יכול לפרש כן גם בפירושו
28 על התורה.

29 וכפי שיתבאר לקמן.

30 * * *

31 יט. הביאור בפירוש רש"י בפרשת השבוע:

32 רש"י לא מפרש ש"וישק את בני ישראל" קאי על כל בני, כדי לבדוק אם יש מי ש"שמח בלבבו"
33 (כפירוש הא' שבגמרא) – כי, לפי דרך הפשט שמבין בן חמש למקרא, לא מסתבר שיש מקום להעניש

עליהן לעבודה זרה מיתה, כדתנן בארבע מיתות (סנהדרין ס, ב)
שהן בסקילה, וכאן בסייף, שעדיין לא נתפרשו וכו". ובחדא"ג
מהרש"א: "וכן יש לפרש למ"ד עדים והתראה בסייף ולא
בסקילה מה"ט".

(149) נ, א.

(150) שלח טו, לד.

(151) ראה גם גבורות ארי ליומא שם. ועוד.

(143) שם, ה.

(144) פדרר"א פמ"ה. תנחומא תצוה יו"ד. שמו"ר פמ"א, ז.

(145) שם, א.

(146) ויק"ר פ"י, ג.

(147) ראה אנציק' תלמודית (כרך יא) ערך התראה (ע' רצא

ואילך). וש"נ.

(148) בנוגע ל"גפף ונישק במיתה", "הן עבודות שחייבין

1 על מחשבה בלבד ("שמח בלבד"), ועד שאפילו בן חמש עשרה לגמרא יודע ש"אין מענישין על
2 המחשבה"¹⁵², ולכן מפרש שקאי על אלו שעבדו באופן שלא היו עדים ולא התראה.

3 ואף שלכאורה היתה התראה לכל בני ע"י חור שהי' מוכיחם – מבהיר זאת רש"י בכתבו "עדים
4 והתראה":

5 הכוונה¹⁵³ בלשון "עדים והתראה" (ולא "התראה ועדים", שתחילה היא ההתראה, קודם המעשה,
6 ואח"כ באים עדים שמעידים על המעשה) – שההתראה צ"ל בשעת מעשה (ולא ביום שלפניו)¹⁵⁴, היינו
7 שיש על מה להעיד קודם שמתרה, משא"כ בחור, שההתראה היתה ביום שלפניו – בשעת עשיית העגל
8 או בניית המזבח, ואילו (עיקר) החטא הי' למחרת, כמ"ש¹⁵⁵ "חג לה' מחר", "וישכימו ממחרת גר".
9 וק"ל.

10 כ. ובנוגע לעונש בסייף אם יש עדים והתראה – הנה:

11 בגמרא פירש רש"י "שעדיין לא נתפרשו להן ארבע מיתות ב"ד, ונידונו במיתת ב"נ שכל מיתתן
12 בסייף, כדאמרינן בסנהדרין".

13 ומה שהקשה במהרש"א ד"כיון דהי' זה אחר מ"ת, ולא היו ב"נ, גם אם לא נתפרש לו ד' מיתות,
14 הי' לו לשאול באיזה מיתה ידונו, כמו ששאל גבי מקושש" – הנה הכלל בזה הוא¹⁵¹, שרק בנוגע לדינים
15 שנתחדשו במ"ת (באופן שונה לגבי ב"נ), נתבטל מבני הגדר דב"נ, כיון שנקבעו גדרים חדשים כו',
16 משא"כ בנוגע לדינים שבהם לא הי' שינוי במ"ת, נשאר המעמד ומצב כמו לפני מ"ת. ולכן, כל זמן
17 שלא נתפרשו להם ד' מיתות ב"ד, נשאר אצלם דין מיתת ב"נ שהיא בסייף.

18 אבל בפירושו על התורה לא יכול רש"י לפרש כן, כי, הבן חמש למקרא לא יודע דברי הגמרא
19 בסנהדרין שמיתת ב"נ בסייף, וגם אינו יודע שיש לב"נ עונש מיתה על ע"ז,

20 – ואדרבה: בנוגע לאנשי שכס שנתחייבו מיתה (כידוע פלוגתת הרמב"ם והרמב"ן אם זה בגלל שלא
21 דנו את שכסם¹⁵⁶, או בגלל שהיו עובדי ע"ז וכו'¹⁵⁷), מפרש רש"י שזהו לפי ש"האומות גדרו עצמן מן
22 העריות"¹⁵⁸ (כפי שאמרו שמעון ולוי: "הכזונה יעשה את אחותנו"¹⁵⁹), ולא בגלל שהי' אצלם ענין של
23 ע"ז (כמובן ממ"ש¹⁶⁰ "הסירו את אלהי הנכר", "שיש בידיכם משלל של שכס"), שלא נענשו על זה –
24 ולכן פירש רש"י "אם יש עדים והתראה בסייף, כמשפט אנשי עיר הנדחת שהן מרובין".

25 והטעם שבגמרא לא פירש רש"י כן – לפי שבגמרא נאמרו כמה פרטי דינים בנוגע לעיר הנדחת, כמו
26 "עד שיהיו מדיחי' מאותה העיר וכו'"¹⁶¹, וכיון שבהיותם במדבר חסרו כמה פרטים, קשה לומר שהי'
27 להם דין של אנשי עיר הנדחת; ורק בפירושו על התורה לבן חמש למקרא שלא יודע עדיין פרטי הדינים
28 שצ"ל בעיר הנדחת, יכול רש"י לפרש כן.

29 כא. בנוגע לפירוש רש"י במגילה – יש לומר הביאור בזה:

30 ובהקדים – שבגמרא¹⁶² דרשו "משפחה ומשפחה.. להביא משפחות כהונה ולוי' שמבטלין עבודתן
31 ובאין לשמוע מקרא מגילה", אבל רש"י אינו מביא דרשה זו, שאינה פשוטו של מקרא, אלא מפרש
32 "מתאספין יחד ואוכלים ושותים יחד".

(157) רמב"ן וישלח לד, יג.

(158) פרש"י שם, ז.

(159) שם, לא.

(160) שם לה, ב ובפרש"י.

(161) סנהדרין קיא, ב.

(162) מגילה ג, א.

(152) ראה קידושין מ, א. וראה גם תורת מנחם – התוועדויות
חצ"א ריש ע' 20. וש"נ.

(153) קטע זה – ע"פ מענה כ"ק אדמו"ר שליט"א בכתיו"ק
(המור"ג).

(154) ראה אנציק' תלמודית שם ס"ה (ע' שה ואילך). וש"נ.

(155) פרשתנו שם, הי' ובפרש"י. וראה לקר"ש חכ"ד ע' 3.

(156) רמב"ם ה' מלכים ספ"ט.

- 1 וכיון שענין זה בא בהמשך למ"ש לפנ"ז "והימים האלה נזכרים ונעשים", שעל זה פירש רש"י
 2 "נזכרים, בקריאת מגילה, ונעשים, משתה ושמחה וי"ט כו" – הנה בהתאם לכך מפרש רש"י ב"משפחה
 3 ומשפחה" שקאי על ב' ענינים אלו: בנוגע למקרא מגילה – "מתאספין יחד", ובנוגע למשתה ושמחה
 4 וי"ט – "אוכלים ושותים יחד".
- 5 וממשיך רש"י, "וכך (באופן ד"משפחה ומשפחה) קבלו עליהם שימי הפורים לא יעברו":
 6 לכאורה אינו מובן: היכן מצינו בתורה ענין הקשור עם "משפחה ומשפחה"?
 7 והביאור בזה – שקבלו עליהם לחגוג את היר"ט באופן ד"משפחה ומשפחה", כדי ש"ימי הפורים לא
 8 יעברו" (והתיבות שבאמצע, "מדינה ומדינה ועיר ועיר", הם כמו מאמר המוסגר):
- 9 הענינים שנכתבו בתורה הם ענינים נצחיים, כשם שהקב"ה הוא נצחי, והיינו, שבכל דור ודור אומר
 10 הקב"ה "אנכי הוי' אלקיך וגו'"¹⁶³, וכיו"ב בשאר עניני התורה. ובכן: כאשר הקב"ה קובע ענין מסויים,
 11 אינו צריך לדאוג ולהבהיר איך יתקיים הדבר בעתיד, כיון שהוא קיים תמיד – הי' הוה ויהי'; אבל
 12 כשמדובר אודות "ותכתוב אסתר המלכה גו' ומרדכי היהודי"¹⁶⁴, הנה בשלמא בדורם הרי הם בעלי-בתים
 13 לקבוע שיחגגו את ימי הפורים, אבל כיצד יכולים להבטיח שיתקיים הדבר בעתיד, בדורות שלאח"ז?
 14 והעצה לזה – לחגוג את ימי הפורים באופן ד"משפחה ומשפחה", ש"מתאספין יחד ואוכלים ושותים
 15 יחד", כל המשפחה כולה יחד עם הילדים, שגם הם מקבלים על עצמם לחגוג את ימי הפורים באופן
 16 כזה – עם הילדים שלהם, וכן הלאה, מדור ודור, "וכך קבלו עליהם שימי הפורים לא יעברו".
- 17 כב. וכאן רואים גודל הענין של "משפחה",
 18 וכמדובר לעיל¹⁶⁵ שבחומש הפקודים מודגש הענין ד"למשפחותם לבית אבותם"¹⁶⁶ בתור יסוד לבנין
 19 כל שבט בישראל וכללות עם ישראל,
- 20 וכאן מודגש הענין ד"משפחה ומשפחה" בנוגע לנצחיות של עניני התורה, באופן ש"לא יעברו גו'
 21 וזכרם לא יסוף מזרעם".
- 22 כג. והנה, כללות הענין דפורים קשור עם "איש יהודי הי' . . ושמו מרדכי בן יאיר גו' בן קיש"¹⁶⁷,
 23 כמוזכר לעיל במאמר¹⁶⁸, שאף ש"מבנימין קאתי . . קרי לי' יהודי, על שום שכפר בע"ז, שכל הכופר
 24 בע"ז נקרא יהודי"¹²⁶, ו"איש יהודי", שאיש הוא לשון תוקף, כמ"ש¹⁶⁹ "כאיש גבורתו"; ועד ל"בן קיש",
 25 "שהקיש על שערי רחמים ונפתחו לו"¹⁷⁰ (כפי שהובא ונתבאר גם במאמר של כ"ק מו"ח אדמו"ר¹⁷¹),
 26 והיינו, שאע"פ שמדובר אודות שערים שיש להם דלתות שיכולים להיות נעולים, מ"מ, כש"הקיש על
 27 שערי רחמים" אזי "נפתחו לו".
- 28 ודוגמתו בכל אחד מישראל¹⁷² – דכיון ש"קול דודי דופק גו' פתחי לי אחותי רעיתי גו'"¹⁷³, ולבם
 29 של ישראל ער הוא¹⁷⁴, הנה מיד כששומע קול הדפיקה ה"ה פותח את לבו, וכמו"כ כאשר יהודי דופק
 30 (מקיש) על שערי רחמים, אזי נפתחים לו שערים רחבים כו'.

(170) מגילה יב, סע"ב. וראה יל"ש אסתר עה"פ (רמז תתרנא).

(171) ד"ה איש יהודי תרצ"ב (סה"מ תרצ"ב ע' רסג ואילך).
 (172) ראה גם ד"ה בלילה ההוא תש"כ פ"ג ואילך (תורת מנחם – התועדויות חכ"ז ע' 410 ואילך).

(173) שה"ש ה, ב.

(174) ראה שהש"ר עה"פ.

(163) יתרו כ, ב.

(164) אסתר ט, כט.

(165) ראה תורת מנחם – התועדויות חע"ה ריש ע' 194. וש"נ.

(166) במדבר א, ב. ועוד.

(167) אסתר ב, ה.

(168) פ"ב (תורת מנחם שם ע' 272).

(169) ס' שופטים ח, כא.

כד. וכאן המקום להזכיר עוד הפעם אודות הענין של "מיהו יהודי":

ישנם 3-4 אנשים שמתיימרים לומר שהם אלו שמייצגים את הדת, ומדברים בשם יהודים שומרי תומ"צ, ובפועל, הרי הם מהרסים את קיום עם ישראל ותורת ישראל, ועושים זאת בשם הדת, כביכול. [ולאחרונה נתברר (ונדפס גם בעיתונים) שהעדר תיקון החוק הוא – לא בגלל הרפורמים או הקונסרבטיבים ואפילו לא הקומוניסטים, אלא רק בגלל אדם אחד שהכריז שאין לתקן את החוק, ומתעקש שלא לחזור בו מדבריו].

וחומר הדבר מודגש יותר – לאחרי שבתחילה צעקו ככרוכיא (כפי שנתפרסם בעיתונים גם בכל תפוצות הגולה) שחוק זה הוא הירוס הדת, היפך "דבר ה' זו הלכה"¹⁷⁵, נגד התורה ונגד משה רבינו, וע"פ הוראת הרבנים – כמענה לשאלתם – אסור להיכנס לממשלה כזו שאינה מתקנת את החוק, ועד שזהו בגדר ד"יהרג ואל יעבור"¹⁷⁶; ואעפ"כ, מחפשים כל מיני אופנים כיצד להיכנס, וכעבור זמן קצר, בהזדמנות הראשונה, אינם מתביישים להכריז בגלוי שהם נכנסים לממשלה, למרות שלא תיקנו את החוק!

ונוסף לכך שבכך גורמים לעצמם בזיון והשפלה גדולים ביותר, ולא רק בעוה"ב, אלא גם בעוה"ז – הרי כיון שעושים זאת בשם הדת, כביכול, אזי גורמים עי"ז בזיון התורה, הרבנות והרבנים!

וכל זה – בגלל השוחד, שתמורת הכניסה לממשלה קיבלו עוד תיק של שר, ו-5 משרות במשרד החוץ [כ"ק אדמו"ר שליט"א הוסיף בכת"שחוק: ברוסיא נהגו לשלח מי שרצו להיפטר ממנו, אבל בא"י אי אפשר לעשות כן, ולכן התחכמו לתת משרות במשרד החוץ כדי לשלח את אלו שעושים "בעיות", שיביעו דעתם משם...], שע"ז נעשים משוחדים, ואז כבר לא יודעים מה שעושים!

כה. יש כאלה שמתבלבלים מזה ומתפלאים איך יכולים להתנהג כן, להכריז כל הזמן שאסור להכנס לממשלה, ולעשות בפועל להיפך. אבל אני לא הופתעתי מזה, שכן, כפי שטענתי מזמן, כשמסתכלים על מעשיהם רואים שמעולם לא התכוונו לצאת מהממשלה!

אילו היו מתכוונים באמת למה שאומרים, שאסור לשבת בממשלה שאינה מתקנת את החוק, היו צריכים לצאת מהממשלה תיכף ומיד כשהגיעו למסקנא זו, ולומר: עד עכשיו לא ידענו שאסור להיות בממשלה זו וחייבים לצאת ממנה, ועכשיו שנוודע לנו הדבר, יוצאים אנו מיד מממשלת-המעבר, ולא להמתין שבועיים עד להקמת הממשלה החדשה (שהרי האיסור שבדבר אינו רק לאחר זמן, אלא הוא בכל רגע ורגע).

ומזה מוכח, שמעולם לא התכוונו לוותר על ה"כסאות"... ולכן, כשמגיע הרגע האחרון, ואומרים לו: עד עכשיו הי' לך זמן לצעוק כל מה שברצונך (שהישיבה שבממשלה היא בבחי' יהרג ואל יעבור וכו'), אבל עכשיו הגיע הזמן להחליט בנוגע לפועל, אזי אומר שבודאי נכנס לממשלה!

וכעת מתברר שמה שהכריזו לפני"ז אודות האיסור של הישיבה בממשלה אינו אלא "פורים שפיל"!!!

ישנו רב נוסף שלהם שהתבטא שהיום שבו נכנסו לממשלה הוא "יום שחור"... ובאמת, עבורם זה אמנם יום שחור, אבל לגבי אחרים, יש בזה גם ענין של בהירות ואור – בבחי' "יתבררו ויתלבנו גו"¹⁷⁷, הדברים, שרואים בבירור מה היא מציאותם האמיתית, שהם מלאים שקרים; בתחילה אמרו שלא הי' פס"ד של הרבנות, ואח"כ אמרו שהם לא קיבלו את הפס"ד, ואח"כ אמרו שהרבנות התחרטה וכו' – שקר אחר שקר! וגם לאחרי שהחליטו להיכנס לממשלה למרות שאמרו בעצמם שהרבנים שלהם אמרו שאסור לעשות כן, אמר אחד מהם, שהיתה זו טעות שמלכתחילה שאלו את הרבנים!!!

177) דניאל יב, יו"ד.

175) שבת קלח, ב.
176) סנהדרין עד, א. וש"נ.

1 וכך נהגו במשך כל הזמן – שבתחילה אמרו שיש רק מאה וששים מקרים של רישום גויים בתור
2 יהודים, והם יחקרו את הדבר; אבל החקירה היא – לא כיצד אירע הדבר, אלא כיצד הגיע הדבר לידיעת
3 הציבור... ואח"כ אמרו שיש רק מאה מקרים, ואח"כ אמרו שיש רק 4-5 מקרים, ועד – רק מקרה אחד,
4 ועכשיו אומרים שאין בכלל רישום כוזב!...

5 כו. ועד כדי כך גדלה השפלות והנחיתות והרקבון כו', שאפילו בשעה שנערכה הצבעה חשאית, שבה
6 יכול כל אחד להביע את דעתו כפי מצפוננו ללא חשש, כיון שלא יודעים מי הצביע כך או כך – היו
7 כמה עשירות שהצביעו נגד דבר ה'!

8 ולהעיר, שאותם אנשים, עם היותם בגדר מסית ומדיח כו', כיון שאין להם יד בפעולת רישום הגויים
9 בתור יהודים (שהרי "אין שליח לדבר עבירה"¹⁷⁸) – יכולים הם לשוב בתשובה (ובפרט שכנראה חלקם
10 הצביעו כך מצד גודל הפחד אולי בכל זאת יצליחו לערוך חשבון וסוכ"ס לגלות מי הצביע נגד
11 הממשלה);

12 אבל אותם 3-4 שהם האחראים לרישום הגויים בתור יהודים – הרי מציאותם של אותם גויים שחיים
13 ומסתובבים בעולם (בתל-אביב, בקליפורניא או מלבורן או פינה אחרת בעולם), מונעת מהם לשוב
14 בתשובה, כיון שזהו ע"ד המבואר בתניא¹⁷⁹ בענין מארז"ל¹⁸⁰ "איזהו מעוות שלא יוכל לתקן זה שבא
15 על הערוה והוליד ממזר", "שאז גם אם יעשה תשובה גדולה .. אי אפשר לו להעלות החיות לקדושה,
16 מאחר שכבר ירדה לעולם הזה ונתלבשה בגוף בשר ודם".

17 וזוהי גם סיבת ההתדרדרות של פלוני, שע"פ השמועה, הנה כששאלו את העומד בראשם היתכן
18 שנכנס לממשלה בה בשעה שזהו נגד מלכות שמים, והרי צ"ל מדה מסויימת של יראה ממלכות שמים,
19 השיב בדרך ליצנות: "השמים"? – "כסאי"! וכשאמרו לו: הרי זה נגד קיום ארץ ישראל, השיב:
20 "והארץ"? – "הדום רגלי"¹⁸¹, הנני רומס אותה ("איך טרעט אויף איר")!...

21 ובכל אופן, גם אם פלוני לא אמר זאת בפועל (כאמור, שזהו רק מפי השמועה), הרי הוא מסוגל –
22 כדרכם שכאשר אין להם מה להשיב, אזי פוטרים את עצמם בליצנות (ואף שעד עתה נמנעתי מלעשות
23 מהם ליצנות, הנה עתה – כשרואים שאבדה התקוה (כיון שאינם יכולים לעשות תשובה, כנ"ל) – מותר
24 הדבר).

25 כז. אמנם, כל זה הוא בנוגע לאותם 3-4 אנשים שמקבלים שוחד וכו'; אבל הפלא הוא בנוגע לכל
26 אלו שעומדים מסביב ורואים את הנהגתם, שהיתה צריכה להחריד אותם, ואעפ"כ, אין פוצה פה ומצפצף,
27 אפילו לא "בקול ענות חלושה"!

28 איך אפשר לתת אימון באנשים כאלו, למנות אותם למשרות ותפקידים בעלי חשיבות, ולסמוך עליהם
29 כו', בה בשעה שרואים בגלוי לעין כל (אפילו גויים), שאין להם שום תוקף, ומוכנים למכור את הכל,
30 את האמונה שלהם ושל אלו שבחרו בהם, במחיר שהוא פחות מ"נזיד עדשים" – בשביל "כסא"!

31 אלא שהוא חושב ש"כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה"¹⁸² – שקיבל את הכסא (לא בגלל שמכר
32 את האמונה וכו', אלא) בגלל שהוא מוכשר וראוי לכך וכו'.

33 כח. ומה שטוענים שהם דתיים וכו' – כבר הבהירה תורה ואמרה ש"גנבא אפום מחרתא רחמנא
34 קריי"¹⁸³:

35 לכאורה אינו מובן: מדוע נאמר ענין זה בגמרא – וכי הגמרא רוצה ללמדנו דרכם של גנבים?!

(181) ישעי' טו, א.

(182) עקב ח, יז.

(183) ברכות סג, א (לגירסת הע"ס).

(178) קידושין מב, ב. וש"נ.

(179) ספ"ז.

(180) חגיגה ט, א (במשנה). וש"נ.

1 אך הענין הוא – שכוונת הגמרא להבהיר ולהורות שכאשר רואים שפלוגי עושה דבר-מה (איזה שיהי')
 2 ומבקש מהקב"ה שיעזור לו, אין זו הוכחה שעושה דבר נכון. – יכול להיות ש"רחמנא קריי", שעומד
 3 "כעבדא קמי מרי" 184 בביטול במציאות מתוך כלות הנפש... ואעפ"כ, המעשה שעושה – שעליו מבקש
 4 מהקב"ה שיצליחו – הוא מעשה של גניבה, היפך רצון ה'!

5 כט. ומה שטוענים שעכשיו אין ברירה ומוכרחים להכנס לממשלה בגלל המצב הבטחוני בגבול הסורי
 6 – אין זה תירוץ כלל, שהרי אין ביכלתם כלל לסייע למצב, כיון שלא מתחשבים בדעתם, ובכלל לא
 7 מזמינים אותם לאסיפות ולא מספרים להם מאומה (ומה שיודעים, הרי זה רק לאחרי שמתפרסמים
 8 הדברים לכולם),

9 – הם לא יודעים מאומה מלבד מה שקשור לשלשת התיקים שנמסרו להם: פנים דתות וסעד, ובהם
 10 גופא, אינם עושים מאומה מדעת עצמם, כי אם מה שמצווים עליהם כו', אלא שהשמאלנים בעצמם
 11 מעוניינים שענינים אלו יתנהלו ע"י ה"דתיים", כדי שאם יהיו טענות כו', יוכלו להטיל עליהם את
 12 האשמה, כיון שבפועל ובגלוי הם האחראים וכו' –

13 וגם כאשר מעלים איזו הצעה – יורקים להם בפנים ומסירים אותה מיד, אלא שכרגיל חושבים שאין
 14 זו יריקה אלא גשמי ברכה... ולכן חוזרים ומעלים הצעה נוספת וכו'.

15 והסיבה לכך שלא מתחשבים כלל בדעתם היא – בידעם שכל מה שאיכפת להם אינו אלא ה"כסא"
 16 כו', שלכן מכנים אותם "אנשים ממדריגה שני" 185 (כפי שהתפרסם אפילו בעיתון). ולהעיר, שכינוי זה
 17 הוא "בלשון נקי", כי, לאמיתו של דבר הרי הם אנשים ממדריגה שלישית – "עבדים כנענים"!

18 וכן בנוגע לטענתם שנכנסו לממשלה כיון שהבטיחו להם שלא יחזירו שטחים ביהודה ושומרון ללא
 19 בחירות (משאל עם) – הנה האמת היא ש"לא דובים ולא יער"!... כבר החליטו מזמן להחזיר חלקים
 20 מיהודה ושומרון 186, אלא שיכול להיות שעדיין לא סיפרו להם זאת!

21 ל. ובנוגע לפועל:

22 יש להכריז ולפרסם ולהרעיש ש"זאת התורה", להיותה תורתו של הקב"ה, לכן, "לא תהא
 23 מוחלפת" 187, ומבלי הבט על כך שישנם "פריצי עמך" (כלשון הכתוב בדניאל 188) שהולכים נגד "דבר
 24 ה'" לפרוץ ולהרוס את המחיצה שבין ישראל לעמים, ברור הדבר ש"דבר אלקינו יקום לעולם" 189, וכמו
 25 שבמשך כל הדורות היו כאלו – וחזקים יותר מהם – שניסו להיטפל אפילו לאות או קוץ א' בתורה ולא
 26 הצליחו, ועאכ"כ בענין עיקרי שבו תלוי קיום כל עם ישראל.

27 אלא שגדולה הרחמנות עליהם, שמעכבים את הגאולה, שהיתה יכולה להיות לפני כמה שנים, וגורמים
 28 שתתארך הגלות עוד יותר, נוסף לכך שעדיין לא נמצאים אפילו ב"אתחלתא דגאולה" 190.

29 ומה שטוענים שעצם העובדה שישנו יהודי שמניח תפילין, וביחד עם זה, יושב על כסא של
 30 "מיניסטער", היא "אתחלתא דגאולה" – הרי אדרבה: הוא מנצל את התפילין לענין של היפך קיום
 31 היהדות רח"ל, כך, שה"תועלת" היחידה שבזה היא – שע"ז רואים שאין זו "אתחלתא דגאולה", כי אם
 32 הוספה בחשכת ואריכות הגלות כו'.

לאחרונה התחילו העיתונאים לפרסם דברים בחו"ל.
 187) עיקר הט' מי"ג העיקרים. וראה רמב"ם הל' יסוה"ת
 רפ"ט. הל' מלכים פי"א סה"ג. פיה"מ סנהדרין פ' חלק יסוד
 התשיעי.
 188) יא, יד.
 189) ישע"י מ, ח.
 190) ראה גם תורת מנחם – התועדויות ח"ע"ה ע' 221. וש"נ.

184) שבת י"ד, א.
 185) ויש שמכנים אותם כך בגלל שהם דתיים... ואכן בחייהם
 הפרטיים הם דתיים, אבל האמת היא שהם לא מספיק דתיים.
 (והוסיף בבת שחוק: אילו היו מכנים אותם כך בגלל שהם רק
 קצת דתיים, הייתי מסכים עמהם...)
 186) בענין זה נזכר גם שהם חושבים שאם לא ינחו לפרסם
 אודות מאורע מסויים בעיתוני א"י, לא יודע הדבר, אבל

1 ויה"ר שתמורת זה יקויים מ"ש⁶² "ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר", אורה זו תורה וכו'
 2 ויקר אלו תפילין⁶³, ועד לאורה ושמחה כו' כפשוטם, שיהיו בשלימותם בגאולה האמיתית והשלימה
 3 ע"י משיח צדקנו, בקרוב ממש.

* * *

4
 5 לא. בנוגע להערות אאמו"ר – יש מכתב¹⁹¹ שבו מבאר שב"מגלת אסתר משתווים הגדול והקטן ..
 6 כתיב בה למגדול ועד קטן¹⁹² .. כי כפורים מאיר בחי' השהו ומשהו קטן וגדול¹⁹³, שוה דוקא, היפך
 7 מהמן שאמר וכל זה איננו שוה לי¹⁹⁴, שלא רצה בבחי' שוה. ויצא ממנו בטר בירור ותיקון – רב שמואל
 8 בר שילת¹⁹⁵, שהי' מלמד תינוקות¹⁹⁶, התחברות דקטן וגדול. ושילת ר"ת שויתי ה' לנגדי תמיד¹⁹⁷, שויתי
 9 דוקא, בחי' שוה .. שוה ר"ת שאמר והי' העולם כידוע¹⁹⁸. ולכן הביסוס דפוריא הוא עד דלא ידע¹⁹⁹ ..
 10 ששם הוא בחי' שוה ומשהו, ולעיל מיני, ש"השרש הוא מרדל"א".

11 ועד"ז מבאר הצ"צ בהוספה לאוה"ת²⁰⁰ מגלת אסתר²⁰¹ [מיוסד על מאמר של רבינו הזקן (אף שהצ"צ
 12 לא זקוק להסכמות...), והרי כל נשיא ענינו מאור, שהוא אותו מאור²⁰², אלא שבכל דור מתגלה בגוף
 13 אחר באופן המתאים לדור כו'], שההמשכה דפורים היא "מבחי' רעדכ"ר אשר שם הכל שוה .. וה"ע
 14 שאמר והי' העולם, רדל"א .. וזהו עד דלא ידעי בין וכו'" ("בין ארור המן לברוך מרדכי"¹⁹⁹), היינו,
 15 שזהו למעלה מהחילוק שבין ניצוץ הקדושה שבהמן (שזהו"ע ש"מבני בניו של המן למדו תורה"²⁰³)
 16 לקדושה עצמה; אלא שאעפ"כ הנה דוקא "ליהודים היתה אורה ושמחה וגו"⁶².

17 וענין זה קשור עם המדובר²⁰⁴ אודות מבצע פורים, בנוגע למשלוח מנות ומתנות לאביונים, שבזה
 18 מודגש ענין האחדות וההשתוות של בני".

19 לב. וכאן המקום להשלים בנוגע להמדובר לעיל (סכ"ד ואילך):

20 כיון שהם כותבים שקרים, הרי יכולים לכתוב גם ששיניתי את דעתי בנוגע למיהו יהודי.
 21 ולכן יש צורך להבהיר: לכל לראש, לעצם הענין לא נוגע כלל מהי דעתי, שהרי מדובר אודות "דבר
 22 ה' זו הלכה", שלא תשתנה מצד דעתו של אף אחד; אך גם בנוגע לדעתי – הנני להודיע שלא שיניתי
 23 את דעתי, וגם בעתיד לא אשנה את דעתי, שכן, אף ש"אל תאמין בעצמך כו"²⁰⁵, הנה מצד זכות אבות,
 24 וזכות תפלת הרבים שמתפללים על זה, בודאי לא אשנה את דעתי.

25 רק חבל שפלוני לא מסתפק בכך שהוא מלוכלך בבוץ, ורוצה ללכלך בבוץ יהודי נוסף.

26 ויה"ר שכיון שכל אחד מהם הוא יהודי, שנשמתו היא "חלק אלקה ממעל ממש"²⁰⁶, הנה סוכ"ס
 27 ישוּבו גם הם בתשובה, שהרי "לא ידח ממנו נדח"²⁰⁷, ואם יזכה – יהי' זה לא בגלגול אחר אלא בגלגול
 28 זה.

ה'תשל"ד (T).
 (191) לקוטי לוי"צ אג"ק ע' רסז ואילך.
 (192) אסתר א, ה. שם, כ.
 (193) פיוט "וכל מאמינים" דימים נוראים.
 (194) שם ה, יג.
 (195) ראה סנהדרין צו, ב (לג' הע"י). וראה גם "רשימות"
 חוברת קצו ס"ז. וש"נ.
 (196) ב"ב ח, ב.
 (197) תהלים טז, ח.
 (198) ראה פ"ח שער הזמירות פ"ד בהגה"ה.
 (199) מגילה ז, ב.
 (200) יצא לאור זה עתה (תאריך ה"פתח דבר" – ו' אדר
 ה'תשל"ד).
 (201) ס"ע לט. ובהוצה"ח – ע' קצד.
 (202) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"ע ריש ע' 84.
 וש"נ.
 (203) סנהדרין שם.
 (204) בשיחת ש"פ תרומה, בדר"ח אדר בסופה (תורת מנחם
 – התוועדויות ח"ע ע' 251 ואילך). וש"נ.
 (205) אבות פ"ב מ"ד.
 (206) תניא רפ"ב.
 (207) ע"פ שמואל"ב יד, יד. וראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד
 סה"ג. וש"נ.

ויקויים מ"ש²⁰⁸ "כי נפל פחד מרדכי עליהם" – מרדכי היהודי, שהי' סמוך איש מפי איש עד משה רבינו, ואומר דבר ה', מבלי להתחשב במלך אחשוורוש עם שבעת שריו היושבים ראשונה במלכות, ובכל עמי הארץ שבמאה ועשרים ושבע מדינות שבמלכות אחשוורוש, ומבלי להתחשב אפילו באותם יהודים ש"נהנו מסעודתו של אותו רשע"²⁰⁹ – שבגלל היותם במעמד ומצב ד"מפוזר ומפורד בין העמים"²¹⁰, יש לגויים תפיסת מקום אצלם, ועד שרודפים אחר הגוי ומחשיבים לכבוד את העובדה שהגוי מזמין אותם לסעודתו²¹¹ – שגם לפי הדעה שהיתה סעודה כשרה²¹², אין ליהודי מה לעשות שם, בידעו שהקב"ה מנסה אותו בנתנו את האפשרות שישתמשו בכלי ביהמ"ק לצורך הסעודה²¹³.

ועד שבאים לענין ד"ויקהל משה וגו'"²¹⁴:

אע"פ שנמצאים במעמד ומצב ד"מפוזר ומפורד", ויש ריבוי חילוקים כו', דתיים וחילוניים, רפורמים וקונסרבטיבים וכו', כך, שלכאורה אי אפשר לאחד אותם – הנה עז"נ "ויקהל משה את כל עדת בני ישראל ויאמר אליהם אלה הדברים אשר צוה ה'", היינו, שמשה רבינו, שאומר את דבר ה', בכחו להקהיל את כל בני",

וכך יהי' גם לעתיד לבוא – שהרי "גואל ראשון הוא גואל אחרון"²¹⁵, וכמבואר בזה²¹⁶ שנשמת משה תתלבש בגוף של משיח שהיה משבט יהודה – שיאסוף ויקבץ את כל בני", כמ"ש²¹⁷ "הנני מביא אותם מארץ צפון וגו' קהל גדול ישובו הנה",

ויקויים היעוד "וירד מים עד ים ומנהר עד אפסי ארץ"²¹⁸, ועד "וימלא כבודו את כל הארץ", ומסיים "אמן ואמן"²¹⁹, שזהו"ע של הבטחה, בביאת משיח צדקנו בקרוב ממש.

[בסיום ההתוועדות (וכן לאחרי תפלת מנחה) התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן הניגון "ניעט ניעט ניקאוץ"].

208	אסתר ט, ג.	215	ראה שמו"ר פ"ב, ד"ו. דב"ר ספ"ט. זח"א רנג, א. שער הפסוקים יחי מט, יו"ד. תו"א משפטים עה, ב.
209	מגילה יב, א.	216	ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חע"ב ע' 158. וש"נ.
210	שם ג, ח.	217	ירמי' לא, ז.
211	ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חע"ב ע' 65. וש"נ.	218	תהלים עב, ח.
212	ראה מגילה שם בסוף העמוד.	219	שם, יט.
213	ראה מגילה שבהערה 112.		
214	ר"פ ויקהל.		

המשך ביאור למט' סנהדרין ליום שישי עמ' 1

1 כרת, וכשספק אם קדם השיער הלבן לבהרת ונכנס למקדש,
 2 לחכמים הוא טמא וחיוב כרת ולרבי יהושע טהור ופטור, ועל כן
 3 אם נחלק הזקן בזה הוא נעשה ממרא.
 4 ובדין נגעי בתים נחלק הזקן בפלוניתא דרבי אלעזר ברבי שמעון
 5 ודרבנן, דרבנן (נגעים פ"ב מ"ג), בית שנמצא נגע בכתליו הרי הוא טמא,
 6 ונחלקו תנאים בדיון נגע המטמא, רבי אלעזר ברבי שמעון אומר,
 7 לעולם אין הבית טמא עד שיראה בו נגע שיעור שני גריסין על
 8 שתי אגנים, על כל אבן גריס אחד, שנאמר בנגעי בתים (ויקרא יד
 9 מ) 'וְחָלְצוּ אֶת הָאֲבָנִים אֲשֶׁר בָּהֶן הַנֶּגַע, וּמִשְׁמַע שֵׁשׁ שְׁתֵּי אֲבָנִים
 10 שבכל אחת מהן שיעור נגע. ומוסיף רבי אלעזר, שאין זה נגע
 11 אלא כשנמצא בשתי קתלים בבית, כק"ן זוית – בפניה שבין
 12 הכתלים, ואר"י יהיה יחד כשני גריסין מחוברים, ור"ב ור"ג,
 13 ונמצא שעל כל קיר ישנו שיעור נגע, שהוא גריס על גריס.
 14 מבררת הגמרא: מאי טעמא דרבי אלעזר ברבי שמעון שנגע מטמא

15 רק בפנית הבית. משום דקתיב בפסוק לגבי מראה הנגע (ויקרא יד
 16 ל) 'וּמִרְאֵיהֶן שֶׁפֶל מִן הַקִּיר, ומשמע קיר אחד, וקתיב שם 'וְהָיָה
 17 הַנֶּגַע בְּקִירַת הַבַּיִת' בלשון רבים, ומשמע שעל הנגע להיות בקיר
 18 אחד, אך במקום הנחשב לשני קירות, ואיזהו קיר שהוא בקירות,
 19 הו"י אומר זה ק"ן זוית, שבה מתחברים שני הקירות. רבנן חולקים
 20 על רבי אלעזר, וסוברים שאין הנגע צריך להיות בק"ן זוית
 21 דווקא. ומחולקת זו נוגעת לדבר שזונו כרת, שאם נכנס אדם
 22 לבית שיש בו נגע שלא בק"ן זוית, לרבנן נטמא ואם נכנס לבית
 23 המקדש הוא חייב כרת, ולרבי אלעזר אין הנגע מטמא.
 24 ולגבי נגעי בגדים נחלק הזקן בפלוניתא דרבי (יונתן) בן אבטילמוס
 25 ורבנן, דתניא, בגד שנמצא בו נגע הרי הוא טמא, והכהן מסגירו,
 26 ואם נראים בו לאחר מכן סימני טומאה יש לשרוף את הבגד (ויקרא
 27 יג מ). ונחלקו התנאים לגבי אחד הסימנים, רבי (יונתן) בן
 28 אבטילמוס אומר, כגון

לקוטי שיחות

פרשת תשא

כרך כו, א

מתורגם ללשון הקודש

- 24 (א) מהו הדיוק דוקא ב"מטבע של אש"? – וממה
25 נפשך:
- 26 אם הדיוק "אש" הוא משום שכל הענינים דלמעלה
27 הם של "אש" – "משרתיו אש לזהט"⁹ וכדומה – ומשום
28 כך, כאשר הקדוש-ברוך-הוא מראה דבר מה הרי הוא
29 בצורת "אש" – אין הכרח להדגיש זאת במיוחד כאן, כי
30 כל הענינים דלמעלה הם של אש.
- 31 ואם נאמר, שללא ההדגשה "מטבע של אש" ניתן היה
32 לחשוב שהקדוש-ברוך-הוא הראה מטבע כפשוטה, מטבע
33 של כסף, כמו "והקמות את המשכן כמשפטו אשר הראית
34 בהר"¹⁰, שהראו לו את התבנית של משכן גשמי¹¹ על פי
35 פשוטו של מקרא – נדרש הסבר מצד שני: במה שונה
36 מחצית השקל, שיש צורך להראות דוקא "מטבע של אש"?
37 (ב) ועיקר: מהו המענה על תמיהתו של משה רבינו,
38 כיצד יכולה נתינת מחצית השקל להיות כופר נפש, על ידי
39 שהקדוש-ברוך-הוא הראהו מטבע של אש?

ב.

"מטבע של אש"

- 40 לכאורה ניתן היה לומר, ששתי שאלות אלו לגבי
41 תשובת הקדוש-ברוך-הוא מתורצות זו בזו:
- 42 התשובה לתמיהה כיצד יכולה נתינת מחצית השקל
43 להיות "כופר נפשו" היא – הראהו הקדוש-ברוך-הוא
44 "מטבע של אש": כאשר יהודי מקיים מצוה (כה דברי
45 כאש¹²) באמצעות מטבע גשמית, ועל-אחת-כמה-הוכמה
46 כאשר הוא מקיים את המצוה בחיות ובהתלהבות, ב"אש"

א.

"זה יתנו – כזה יתנו"

- 1 על הפסוק¹ "זה יתנו...", המופיע בציווי על מחצית
2 השקל, אומרים חז"ל²: "כמין מטבע של אש הוציא
3 הקדוש-ברוך-הוא.. והראהו למשה ואמר לו זה יתנו, כזה
4 יתנו".
- 5 מהו הקושי ב"מחצית השקל" עד אשר הקדוש-ברוך-
6 הוא צריך היה להראות למשה רבינו "מטבע של אש"?
7 בעל ה"תוספות"³ מבאר, ש"תמה (משה) על הדבר מה
8 יוכל אדם ליתן כופר נפשו".
- 9 אלא שהדבר דורש הסבר:
- 10 מה היתה תמיהתו של משה רבינו על כך שנתינת
11 מחצית השקל יכולה להיות "כופר נפשו", והרי כל
12 "דרשן" פשוט [ששכלו אינו בערך כלל וכלל לשכלו של
13 משה רבינו, ה"נבחר מכל מין האדם אשר השיג ..
14 יותר..."⁴. והיה שיא השלמות בשכלן], מסביר זאת
15 בפשטות מוחלטת: כאשר יהודי מקיים מצוה מגיע לו על
16 כך שכר, ולעתים שכר רב ביותר, כנאמר⁵ "אם בחוקתי
17 תלכו... ונתתי גשמיכם בעתם..." וכל הברכות המפורטות
18 שם⁶. וכך בעניננו: כשכר על קיום מצות מחצית השקל
19 מקבל היהודי את "כופר נפשו".
- 20 ומהו אפוא פליאתו הגדולה של משה רבינו שעל
21 מצוה זו⁷ ניתן "שכר" – "כופר נפשו"⁸?
- 22 כן אין מובן מענהו של הקדוש-ברוך-הוא – הראהו
23 "מטבע של אש":

גמ"ח וכו' לפני מצות מחה"ש – ובפירושה ניתנה בל' היד בהקדמתו –
היינו מרחז"ל בזה.
(7) ובפרט ע"פ לשון התוספות שתמיהתו היתה "מ ה", שדבר איזה
שודי – אינו יכול להיות כופר נפש.
(8) להעיר ממרוז"ל שאדם אומר בפשטות (ובודאות): סלע זו לצדקה
בשביל שיחי' בני (פסחים ה, סע"א וש"ג).
(9) תהלים קד, ד.
(10) תרומה כו, ל.
(11) ראה מנחות כט, א.
(12) ירמי' כג, כט.

(1) פרשתנו ל, יג.
(2) ירושלמי שקלים פ"א ה"ד. תנחומא פרשתנו ט. נשא יא. במדבר"ר
פ"ב, ג. הובא בפרש"י ע"ה"פ. וראה לקו"ש [המתורגם] חט"ז ע' 407.
וש"נ.
(3) ד"ה זאת – חולין מב, סע"א. וראה מדרשים שצויינו בלקו"ש שם
הערה 2 (וראה שם ע' 409, 415 ואילך).
(4) פיה"מ להרמב"ם סנהדרין פ' חלק היסוד הו'.
(5) ר"פ בחוקותי.
(6) ומצינו שכר מפורש בפרט בנוגע חיי נפשו – במצות צדקה
שסתמה בממון – תנחומא משפטים טו ועוד – ושכבר נצטוה משה ע"ד

28 מפני טעמן השכלי, אלא משום "גזירה גזרתי חוקה
29 חקקתי"16 – כך גם לגבי שכר המצוות, שיתכן שעל
30 מצוות מסוימות, אף מן הסוג של "משפטים", ינתן שכר
31 רב יחסית למצוה, כי כך הוא רצונו של הקדוש-ברוך-
32 הוא, "חוקה חקקתי".

33 וכך בענינו – ה"שכר" של "כופר נפשו" עבור מצות
34 נתינת מחצית השקל:

35 כיון שמחצית השקל, מטבע גשמיית, ו"כופר נפשו",
36 רוחניות, אין ביניהם שום יחס, והם אף הפכיים זה לזה,

37 [כפי שרואים לגבי תכלית בריאת האדם – לשמש את
38 קונו"17: ממון – כסף וזהב – הוא דבר הירוד ביותר בין
39 הדברים הגשמיים עצמם"18, כפי שרואים במוחש כיצד
40 תאוות ממון עלולה להוריד את האדם מטה מטה"19, עד
41 אשר "קים להו לרבנן דאין אדם מעמיד עצמו על ממונו"20
42 ו"אדם בהול על ממונו"21.

43 ויש לומר, שיש לכך ביטוי גם במקום של כסף
44 וזהב כפשוטם: בתוך סוג הדומם עצמו, מקומם בדרך
45 כלל דוקא במעמקי האדמה"22, תחתון שאין תחתון
46 למטה הימנו, ולאחר מכן יש הכרח גם במצרף לכסף
47 וכור לזהב"23.

48 ומצד שני "כופר נפשו" – כל נפש היא נעלית ביותר,
49 ועל-אחת-כמה-וכמה נפשו של יהודי שהיא "חלק אלקה
50 ממעל ממש"24].

51 אין מקום לפי ההיגיון, שפעולה של נתינת ממון גשמי
52 תשפיע מעצם משמעותה ומחמתה ותביא ל"כופר נפשו" של
53 "חלק אלקה ממעל ממש" – שיא הרוממות"25!

54 אמנם, ככל המצוות גם מצוה זו נעשית "אש", רוחניות
55 – הרי אין זה שינוי הקשור למטבע הגשמית עצמה"26, כי

1 שבנפשו"13 – הרי זו "אש", ונתינה זו יכולה להיות "כופר
2 נפשו".

3 אך לפי זה מתחזקת יותר השאלה הראשונה שלעיל –
4 מה היתה תמיהתו של משה רבינו מלכתחלה: הסבר זה,
5 שעל ידי קיום מצוה נוצר ענין של "אש" הוא (א) הסבר
6 נפוץ אצל כל דרשן, (ב) הסבר המתאים לכל המצוות, שעל
7 ידי קיום מצוה יוצרים בדבר המצוה ענין של "אש"
8 רוחנית"14. ומה היתה תמיהתו של משה רבינו, ודוקא בענין
9 של מחצית השקל?

10 זאת ועוד: אם משום כך, די היה שהקדוש-ברוך-הוא
11 יאמר למשה שבאמצעות המצות התפוך המטבע לענין של
12 "אש", ואדרבה, צריך היה דוקא לומר זאת, כי באופן זה
13 היתה נתינת כל התורה ומצוותיה למשה! ומדוע צריך היה
14 הקדוש-ברוך-הוא להוציא זאת מן הכלל ולהראות "מטבע
15 של אש" ולומר "זה יתנו"?

16 כיון שדוקא בענין זה נדרשה פעולה מיוחדת מאת
17 הקדוש-ברוך-הוא להראות "מטבע של אש" ולומר "זה
18 יתנו", הכרחי לומר, שבמחצית השקל יש ענין מיוחד
19 שאינו בכל המצוות האחרות.

ג.

שכר מצוה – תוצאה או רצון ה' בלבד

20 יש לומר, שתמצית ההסבר לכך היא:

21 שכר מצוה יכול להינתן בשני אופנים"15: (א) עשיית
22 המצוה מביאה משום המשמעות והמהות שלה שכר מסויים.
23 השכר הוא תוצאה של פעולת המצוה. (ב) משמעות
24 פעולת המצוה אינה קשורה, ולפחות לפי ההיגיון, לשכר
25 זה, אך כך הוא רצונו של הקדוש-ברוך-הוא, לתת שכר
26 עבור קיום מצוה מסויימת זו.

27 כשם שבמצוות עצמן יש מצוות שאין מקיימים אותן

13 ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ג ע' 181 ואילך. חט"ז [המתורגם] ע' 417 ואילך. ועוד.

14 ראה לקו"א להה"מ סרכ"ז (נה, א). אר"ת פ' אחרי (לה, ג"ד).

15 להעיר משל"ה בית אחרון (יב, א"ב).

16 לשון שהובא בכ"מ, והוא במדרש תהלים (באבער) ט, ב. –

ובתחומא חוקת (ג, שם, ח), במדב"ר (פי"ט, א. שם, ח) ועוד "חוקה חקקתי גזירה גזרתי".

17 קדושין פב, א (במשנה).

18 ויש לומר, ש(גם) מטעם זה נקרא הממון "היקום אשר ברגליהם"

(עקב יא, ו ובפרש"י – מפסחים קיט, א. סנהדרין קי, א. במדב"ר פי"ח,

יג. ושי"ג) – בבחינת רגלים.

19 ולהעיר, שחטא העגל – שמחצה"ה ה"ה הכפרה עליו (ירושלמי

שקלים פ"ב סה"ג. תחומא פרשתנו י"א. ועוד) – בא ע"י הריבוי כסף

13 ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ג ע' 181 ואילך. חט"ז [המתורגם] ע' 417 ואילך. ועוד.

14 ראה לקו"א להה"מ סרכ"ז (נה, א). אר"ת פ' אחרי (לה, ג"ד).

15 להעיר משל"ה בית אחרון (יב, א"ב).

16 לשון שהובא בכ"מ, והוא במדרש תהלים (באבער) ט, ב. –

ובתחומא חוקת (ג, שם, ח), במדב"ר (פי"ט, א. שם, ח) ועוד "חוקה חקקתי גזירה גזרתי".

17 קדושין פב, א (במשנה).

18 ויש לומר, ש(גם) מטעם זה נקרא הממון "היקום אשר ברגליהם"

(עקב יא, ו ובפרש"י – מפסחים קיט, א. סנהדרין קי, א. במדב"ר פי"ח,

יג. ושי"ג) – בבחינת רגלים.

19 ולהעיר, שחטא העגל – שמחצה"ה ה"ה הכפרה עליו (ירושלמי

שקלים פ"ב סה"ג. תחומא פרשתנו י"א. ועוד) – בא ע"י הריבוי כסף

32 בעצם הענין שהקדוש־ברוך־הוא הראהו "מטבע של
 33 אש" ואמר "זה יתנו" - יצר הקדוש־ברוך־הוא חידוש:
 34 מחצית השקל שנתנו אז ישראל (והדבר המשיך במצות
 35 מחצית השקל תמיד כל הימים), לא היתה רק מטבע
 36 גשמית, אלא גם "מטבע של אש". כלומר, אז התחדש,
 37 שמטבע זו שהראה הקדוש־ברוך־הוא למשה - המטבע
 38 שמקורה הוא באש שתחת כסא הכבוד - מטבע נזאת ממש
 39 יתנו בני ישראל - "זה יתנו"³¹.

40 בנוסף לכך שבאמצעות המצוה מחדשים במטבע ענין
 41 של "אש", שכך הוא בכל המצוות, כדלעיל, הרי במחצית
 42 השקל יש חידוש מיוחד - שהמטבע עצמה היא "מטבע
 43 של אש".

44 החידוש איננו בכך שבמקורה ושרשה זוהי "מטבע של
 45 אש"
 46 - כך הוא בכל הדברים הגשמיים, שכולם נובעים
 47 ממקורם הרוחני, אך המקור נשאר למעלה, ולמטה קיים
 48 הדבר הגשמי -

49 אלא בכך שלאחר שירדה המטבע והשתלשלה לעולם
 50 הזה הגשמי, הרי כאשר מקיימים בה את מצות מחצית
 51 השקל, חל שינוי במטבע, והיא נעשית, כפי שהיא
 52 בגשמיות, "טבע של אש".

נ.

חיבור שני הפכים

53 לפי זה יובן החידוש המיוחד במחצית השקל, אשר
 54 משום כך נדרשה פעולה מיוחדת של הקדוש־ברוך־הוא
 55 "מטבע של אש הוציא .. ואמר זה יתנו", לעומת כל
 56 המצוות האחרות:

57 בכל המצוות האחרות, כשאנו מוצאים שמצוה
 58 "ממשיכה" חיות רוחנית, "אש", אל העשייה הגשמית³²,
 59 הרי זה באופן שהגשמיות עצמה נשארת למטה ממקורה
 60 הרוחני, אלא שבתוך הדבר הגשמי נמשכת חיות רוחנית,
 61 וזוהי המשמעות של "השתלשלות", שב"תחתון" משפיע
 62 ולפעמים גם מאיר ה"עליון", אך התחתון נותר מתחת
 63 לעליון.

64 ואילו במחצית השקל החידוש הוא, שהמטבע הגשמית

1 ה"אש" נובעת מצד ה"מצוה" והרוחניות שבכך, אך
 2 המטבע עצמה נשארת מטבע גשמית. יוצא מכך, שפעולת
 3 המצוה, נתינת המטבע, עצמה אין לה שום יחס ואפשרות
 4 להביא לתוצאה של "כופר נפשו".

ד.

המטבע עצמה "של אש"

5 וזו היתה תמיהתו של משה רבינו:
 6 מצד שכלו של משה - שְׁקַל התורה - נקבע,
 7 שה"שכר" של "כופר נפשו" על נתינת מחצית השקל
 8 היא כ"חוקה". לפי ההיגיון זהו דבר תמוה ויש מקום
 9 להרהר וכו', אך כיון שזהו רצונו של הקדוש־ברוך־הוא,
 10 "חוקה חקתי" - הרי "אין לך רשות להרהר בהן"²⁷.

11 אך מצד שני: מכך שהקדוש־ברוך־הוא לא הגדיר ולא
 12 קרא למצות מחצית השקל חוקה, הרי בודאי יש לכך
 13 הסבר²⁸. ומשום כך "תמה (משה) .. מה יוכל אדם ליתן
 14 כופר נפשו": כיצד ייתכן הסבר שכלי לכך שנתנית מטבע
 15 גשמית, מחצית השקל, היא פעולה שיכולה להביא
 16 לתוצאה של "כופר נפשו".

17 על כך השיב לו הקדוש־ברוך־הוא בהראותו לו
 18 "מטבע של אש .. ואמר לו זה יתנו". הקדוש־ברוך־הוא
 19 הראה לו שכאשר יהודי נותן מחצית השקל נעשית המטבע
 20 עצמה ל"מטבע של אש", ולא רק מצד הרוחניות של
 21 ה"מצוה" שבה, וממילא מובן גם באופן שכלי הקשר בין
 22 משמעות נתינת מחצית השקל לבין ה"שכר" של "כופר
 23 נפשו".

24 ואילו במצות הצדקה, אין מביאה לכך המטבע, אלא
 25 כדברי חז"ל²⁹, שהם סברה פשוטה: אתה החיית את נפש
 26 העני ובני ביתו, ולכן שכרו הוא נפשו ונפש בני ביתו, מדה
 27 כנגד מדה.

28 אך ממחצית השקל עשו את האדנים למשכן³⁰, וכיצד
 29 ייתכן שיהיה דבר כלשהו - "מה", ואפילו האדנים - כופר
 30 לנפש.

ה.

נתינת מחצית השקל - שינוי במטבע

31 ההסבר לכך הוא:

30 פרש"י ר"פ תרומה. פרשתנו (ל, טו) - והוא ממדרז"ל ירושלמי שקלים פ"א ה"א.

31 עפ"י תומתק ובפסושות - דעת הפוסקים (רמב"ם ריש ה' שקלים) שמחצית השקל חלוקה מכל הנתינות שצ"ל בבת אחת דוקא. - וראה לקו"ש [המתורגם] חט"ז ע' 413 ואילך.

32 כידוע שזהו החידוש במתן תורה שאז נתבטלה הגזירה דעליונים

רק צורתו (ס"ת וכו' - ראה מפענח צפונות פ"א ס"ה ושו"י).

27 יומא סז, ב (וראה פרש"י שם ד"ה שמא). וראה פרש"י ר"פ חוקת. רמב"ם ה' מעילה בסופן.

28 ובפרט שבמחצה"ש "כופר נפשו" הוא לא רק שכר המצוה, כ"א גם סיבת וטעם המצוה (היפך ענין חוקה).

29 נתחומא משפטים טו.

ומוגבלים מגדרי ההשתלשלות, ורק הקדוש־ברוך־הוא
 בכבודו ובעצמו, אשר בחר ברצונו בלי שום הכרח
 חס־ישלום לסדר ההשתלשלות, ובהיותו "כל יכול", נמנע
 הנמנעות³⁸, יכול לבטל את סדר ההשתלשלות ולחבר שני
 הפכים אל³⁹ של גשמיות ורוחניות, שהמטבע הגשמית
 תיהפך בפועל גם בעולם הזה ל"מטבע של אש".

ז.

רק על ידי דבר ה'

זוהי תשובת הקדוש־ברוך־הוא המובעת בדיוק בלשון
 המדרש: "מטבע של אש הוציא הקדוש־ברוך־הוא .. ואמר
 לו זה יתנו" - דוקא "הקדוש־ברוך־הוא" ודוקא על ידי
 אמירה:

האיחוד של גשמיות עם רוחניות, שמטבע גשמית
 תהפוך ל"מטבע של אש" - שני הדברים בפועל יחדיו,
 כסף וכופר נפשו - יכול להיעשות רק על ידי הקדוש־
 ברוך־הוא בעצמו, כדלעיל, שהוא בחר ברצונו את סדר
 ההשתלשלות, ובודאי אין הוא מוגבל במגבלות אלו ויכול
 לבטלן.

בדומה⁴⁰ לבריאה יש מאין, שיכולה להיעשות רק
 מ"מהותו ועצמותו של המאציל ברוך הוא שמציאותו הוא
 מעצמותו ואינו עולו מאיזה עילה⁴¹ שקדמה לו ח"ו, ולכן
 הוא לבדו בכחו ויכלתו לברוא יש מאין...⁴².

וכשם שבבריאת יש מאין, נוצרה התהוות מעשה
 בראשית דוקא על ידי אמירה ודיבור, "בעשרה מאמרות
 נברא העולם"⁴³, "בדבר הוי' שמים נעשו"⁴⁴ - כך גם לגבי
 ה"התהוות" והפיכת מטבע גשמית לאש, שיכולה
 להיעשות באמצעות דיבור של הקדוש־ברוך־הוא.

1 שנותנים ישראל נעשית בעצמה ל"מטבע של אש", חיבור
 2 של שני הפכים.

3 אפילו אש גשמית של העולם הזה היא ההיפך הקיצוני
 4 של "מטבע": "מטבע" יסודו ב"עפר"³³, ובעפר עצמו -
 5 במעמקי הארמה, כדלעיל, שזהו היסוד הנמוך ביותר, ואש
 6 היא היסוד הנעלה ביותר³⁴.

7 ועל־אחת־כמה־וכמה בתוכנם הרוחני - כידוע³⁵
 8 שארבעת היסודות - אש, רוח, מים ועפר - הם כנגד
 9 ארבעת העולמות - אצילות, בריאה, יצירה ועשיה - עפר
 10 כנגד עולם העשיה, העולם הנמוך ביותר, ואש כנגד עולם
 11 האצילות, העולם הנעלה ביותר -

12 החיבור בין שני הפכים אלו, מטבע גשמית עם מטבע
 13 של אש, ועל־אחת־כמה־וכמה שאין זו אש של העולם הזה
 14 הגשמי, אלא אש שתחת כסא הכבוד - "זה" - הוא להיפך
 15 מסדר ההשתלשלות, שהרי משמעותה של "השתלשלות"
 16 היא, כדלעיל, שה"תחתון" "השתלשל", ונמצא למטה מן
 17 העליון.

18 יתור מכך: חיבור זה נוגד אפילו לסדר שנקבע על־פי
 19 תורה (שמעל לעולם), ואפילו לסדר שבעניני התורה, שכן
 20 הסדר בתורה הוא באופן של "השתלשלות", שחלק
 21 הפשט, שכנגד עולם העשיה³⁶, משתלשל בשלשה שלבים
 22 מחלק הסוד, שכנגד עולם האצילות³⁶, ומשום כך הוא
 23 נמוך ממנו הרבה יותר.

24 ולכן אין חיבור זה, של "מטבע" עם "אש" יכול
 25 להיעשות על ידי מלאך וכדומה, ואפילו לא על ידי
 26 התורה³⁷, כביכול, כי כל אלה הם באופן של השתלשלות

68. סה"מ תרע"ח ע' תכ.

39 ולהעיר מהביאור במארו"ל (סוטה ב, א. פסחים ק"ח, א. זח"ב קע, א) דקשה (לפני הקב"ה) לזווגן (וכיו"ב) כקריעת ים סוף - דלכאורה איך שייך קושי למעלה - והבי' כי "זהו היפך הסדר ההשתלשלות" (שער האמונה לאדהאמ"צ פ"ב. ובכ"מ). - ולהעיר מסה"מ תרנ"ד (ע' קלג. קמו) דהקושי שבק"ס - וזה שבק"ס דוקא נאמר ש"קשה", ולא נאמר כן בבריאת שמים וארץ - הוא לפי שבק"ס הי' "חיבור שני הפכים בנושא אחד", עיי"ש. ועפ"ז יומתק יותר מה שתנוה משה במתה"ש - כי חיבור ההפכים ד"מטבע" (גשמית) ו"אש" הו"ע של קושי למעלה, כביכול.

40 וי"ל דעוד יתרה מזה - דיחבור ב' הפכים קשה למעלה, משא"כ הבריאה הרי לא בעמל כו' נבה"ע (ב"ר פ"ג, ב) - וכפשוטו אינו סותר משנ"ת בתניא שהיה"א פ"ב.

41 השתלשלות.

42 אגה"ק ס"כ (קל, סע"א ואילך).

43 אבות רפ"ה.

44 תהלים לג, ו.

לא ירדו לתחתונים ותחתונים לא יעלו לעליונים (שמו"ר פ"ב, ג. תנחומא וארא טו) - ועיי"ז נעשה החיבור בין גשמיות ורוחניות (שע"י פעולה גשמית יפעלו ענין רוחני).

33 וביסוד העפר) דומם גופא נקרא עפרות זהב (איוב כח, ו).

34 ראה רמב"ם הל' יסודי התורה ספ"ג ורפ"ד - והוא במבדב"ר (פ"ד, יב) ומזוה"ק (ח"ב כג, סע"ב ואילך. ועוד).

35 לקו"ת שה"ש ד, ד. אוה"ת יתרו ע' תתכו. ד"ה זה היום תר"ס. והו סיני תרס"ב קרוב לתחלתו.

36 ראה נגיד ומצוה בתחלתו מע"ח. נהר שלום בהקדמת רחובות הנהר בסופו. משנת חסידים (מס' חיוב הנשמות פ"א מ"ב) - והוא ונתבאר בלקו"ד ח"ד תשע"א. א. וראה הקדמת הרח"ו לשער ההקדמות (נעתקה בקונטרס עה"ח (הוספה הא') ע' 62 ואילך). רמ"ז לזח"א ד, סע"ב. ועוד.

37 אף שבכלל תורה שולטת על הבריאה ומשנה אותה, ואפילו את העבר, כבידושלמי (כתובות פ"א ה"ב. ועוד) ע"פ (תהלים נו, ג) לא־יל גומר עלי.

38 ראה שו"ת הרשב"א ח"א סתי"ח, הובא בס' החקירה להצ"צ ע'

ט.

אש עולה למעלה

יש להוסיף ביאור במשמעות של "מטבע של אש" – 32
 דוקא אש. שהרי, לכאורה: 33
 כדי להדגיש שישראל אינם נותנים רק מטבע גשמית, 34
 אלא גם את המטבע הרוחנית שמתחת לכסא הכבוד, אין 35
 הכרח להראות דוקא מטבע של אש. אנו מוצאים שלמעלה 36
 ישנו גם 50 יסוד המים – "מיכאל שר של מים⁵¹ וכדומה – 37
 ומדוע הראו לו דוקא "מטבע של אש"? 38
 ויש לומר, שבכך הקדוש-ברוך-הוא הראה ועל ידי זה 39
 גרם לכך שנתנית מחצית השקל לא תהיה רק ענין רוחני 40
 כלשהו, אלא שברוחניות עצמה תהיה זו מהות של "אש": 41
 ההבדל בין האש לבין שאר היסודות, עפר מים ורוח 42
 (כפשוטם למטה וכך גם לגבי מקורה הרוחני), הוא, 43
 שהיסודות האחרים יורדים למטה, או נשארים במקומם, 44
 ואילו תכונת האש היא לעלות למעלה⁵², עד כדי כך שדרוש 45
 מאמץ מיוחד, על ידי פתילה וכדומה, שהאש תישאר 46
 למטה. 47
 ולכן הראה הקדוש-ברוך-הוא למשה "מטבע של 48
 אש", שנתנית מחצית השקל על ידי ישראל לא תהיה 49
 נתינה של מטבע רוחנית בלבד, אלא גם זאת באופן של 50
 "אש", שתהיה לנתינה זו תכונת האש לעלות תמיד 51
 למעלה, לעלות בקודש עליה אחר עליה. 52
 ובכך יובן טוב יותר כיצד יכולה מטבע גשמית להיות 53
 "כופר נפשו", כיון שהיא בעלת תכונת ה"אש", המצביעה 54
 על עליה תמידית, התרחקות מהחומריות ושאיפה 55
 לרוחניות. 56

י.

כל פעולה של מצוה – מטבע של אש

מכך נלמדת הוראה נפלאה בעבודתו הרוחנית של 57
 האדם: 58
 אמנם, הציווי על נתינת מחצית השקל חל בעיקרו 59
 בזמן שבית המקדש היה קיים⁵³, כאשר היה צריך לתת את 60

דיבורו של הקדוש-ברוך-הוא "זה יתנו" – שהמטבע 1
 הגשמית שיתנו ישראל, ("יתנו"), תהיה גם ל"אש", ("זה") 2
 – הוא שהיותה את החידוש, בדומה להתהוות הנבראים 3
 בששת ימי בראשית על ידי דיבורו ומאמרו של הקדוש- 4
 ברוך-הוא. 5

ה.

יש צורך דוקא להראות

לכאורה, ניתן לשאול: 6
 בודאי ידע משה רבינו, גם לפני שהקדוש-ברוך-הוא 7
 הראה לו "מטבע של אש", שבינלחו של ה' יתברך לחבר 8
 שני הפכים⁴⁵, ומכך מובן שהקדוש-ברוך-הוא אכן יוכל 9
 לאחד את המטבע הגשמית עם מקורה הרוחני, ומתעוררת 10
 אפוא שוב השאלה: מדוע תמה משה "מה יוכל אדם ליתן 11
 כופר נפשו"? 12
 יש לכך מספר תשובות, ומהן: 13
 א) בכח החכמה והשכל של קדושה – אצל משה – 14
 הכרחי שתהיה תמיהה⁴⁶ בדבר זה, ורק משום שזו חוקה 15
 אין הוא מהרהר על כך, אך אין לומר שענין זה הוא 16
 "משפט" או "עדות"⁴⁷. 17
 ב) כיון שהקדוש-ברוך-הוא לא הגדיר את מחצית 18
 השקל כחוקה⁴⁸, הרי בודאי שיש הסבר לתמיהתו, ומצות 19
 מחצית השקל פועלת לפי ה"השתלשלות" שבתורה 20
 ובמצוות, ובסדר זה עצמו, לא בסוג של "חוקה". 21
 וזהו גם הדיוק בתשובה שבמדרש – "במין מטבע של 22
 אש .. הראהו למשה": כדי להסיר את תמיהת משה אין 23
 די לומר דבר זה למשה, כי אז תישאר זו תמיהה שאי 24
 אפשר להבינה בשכל, אלא יש צורך בפעולה של "הראהו". 25
 להראות ענין זה בגלוי ממש באופן של "זה יתנו" – 26
 "מראה באצבעו ואומר זה". 27
 ויותר מכך: הגילוי איננו רק אצל משה, אלא אצל כל 28
 ישראל, הנותנים באופן של "זה יתנו", שבמטבע שהם 29
 נותנים ניכר בגלוי שזוהי "מטבע של אש". "זה", "להבחין 30
 היטב (ועל ידי זה) להודיע לישראל"⁴⁹. 31

50) אע"פ שכסא הכבוד הוא של אש (דניאל ז, ט. פייט אמרו לאלקים בשחרית דיוהכ"פ) אבל ביחזקאל (א, כו) – "כמראה אבן ספיר". ועולם הכסא הוא עולם הבריאה וכו'. ואכ"מ.
 51) ראה תנחומא ויגש ו. לקו"ש [המתורגם] חכ"ה ע' 300. וש"נ.
 52) ראה תניא רפ"ט – ע"פ במדב"ר שבהערה 34. וראה זהר (כד, א) ורמב"ם (פ"ד ה"ב) שבהערה הנ"ל.
 53) רמב"ם ה' שקלים פ"א ה"ח.

45) ולהעיר, לכאורה, מענין הסנה הבורע לנוטה בהר חורב ואינו אוכל. אבל: שם ה' בוער ב"אש של מעלה" ש"אינה אוכלת" (שמו"ר פ"ב, ה) – ואינו שייך לנרוד.
 46) ראה לעיל הערה 39.
 47) ע"ד: אם הלכה נקבל ואם לדין יש תשובה (יבמות עו, ב – במשנה).
 48) ואדרבא הדגיש טעם "ולא יהי' בהם נגף" (פרשתנו ל, יב).
 49) ל' התוס' – חולין שם.

או דיבור גשמי, אלא גם "מטבע של אש" – רוחניות 16
 וקדושה. וברוחניות עצמה – בתכונה של אש, העולה 17
 תמיד למעלה. 18
 וממחצית השקל לומדים גם לגבי כל המצוות⁶⁴, שכל 19
 פעולה של יהודי בעניני תורה ומצוות, גם כשהיא מלוכשת 20
 דוקא בדברים גשמיים – ציצית בצמר גשמי, תפילין בקלף 21
 גשמי, וכך ביתר המצוות – אין זו פעולה גשמית בלבד, 22
 אלא "מטבע של אש" – רוחניות וקדושה. 23
 ומכך מובנת המעלה הנפלאה של החיות, החום 24
 וההתלהבות – "אש" של קדושה – בעבודתו של היהודי 25
 בכל עניני התורה ומצוותיה, עד אשר בכל פעולותיו ניכר 26
 שהן "מטבע של אש". 27
 ועד שהוא מקיים את הציווי⁶⁵: אש תמיד תוקד על 28
 המזבח (הלב⁶⁶) לא תכבה. 29
 (משיחת ש"פ משפטים (פרשת שקלים) תשמ"ה)

1 מחצית השקל לצורך קרבנות הציבור של השנה כולה⁵⁴,
 2 אך למרות זאת, גם בזמן הזה קיים מנהג ישראל⁵⁵ "ליתן⁵⁶
 3 קודם פורים ("בליל⁵⁷ פורים קודם שמתפללים מנחה")
 4 מחצית מן המטבע הקבוע באותו מקום ובאותו זמן, וזכר
 5 למחצית השקל שהיו נוהגין באדר. ומאחר ששלשה פעמים
 6 כתיב תרומה בפרשה, יש ליתן שלשה⁵⁸.
 7 בנוסף לכך: כיון שאצל כל יהודי קיים משכן ומקדש
 8 ורוחני, כנאמר⁵⁹ "ושכנתי בתוכם", בתוכו לא נאמר אלא
 9 בתוכם, בתוך כל אחד ואחד⁶⁰ מישראל⁶¹, מובן, שקיימת
 10 גם ברוחניות נתינת מחצית השקל, שממנה מכינים את
 11 אדני המשכן⁶² של המשכן הרוחני ש"בתוכם".
 12 ועל כך נלמדת ההוראה מהענין של "זה יתנו" – מטבע
 13 של אש – שכאשר יהודים נותנים פרוטה למצוה, לצדקה,
 14 וכך גם כאשר מפיסים עני בדברים⁶³, דיבור גשמי על ידי
 15 ה' מוצאות הפה הגשמיים, הרי אין זו סתם מטבע גשמי,

(63) ראה ב"ב ט, ב.

(64) בנוסף לזה שכל מצוה כוללת את כל המצוות, ובפרט ע"פ הביאור
 (צפע"צ כללי התורה"צ ערך עוסק במצוה כו'. וע"ד החסידות – סה"מ
 תרנ"ג ע' לו. המשך תרס"ו ס"ע סח. סה"מ קונטרסים ח"ב תלה, ב) בענין
 העוסק במצוה פטור מן המצוה (סוכה כה, סע"א. סוטה מד, ב) – הרי
 מכיון שממחצית השקל נעשו אדני המשכן (כ"ל), נמצא שזהו היסוד
 שעליו בנוי המשכן כולו – כללות העבודה ד"ושכנתי בתוכם" הנעשית
 ע"י קיום התורה"צ. שמה מובן, שמהענין דמחצית השקל נמשך מענין
 ודגומא גם בכל המצוות.

(65) ר"פ צו (ו, ו).

(66) ראה לקו"ת סוכות עח, ג ואילך. עיי"ש.

(54) רמב"ם שם רפ"ד.

(55) אשר תורה היא.

(56) רמ"א א"ח ר"ס תרצד.

(57) ל' הרמ"א – ממרה"ל. בליל – כן הוא בדפוסים שראיתי. ויש
 לברר בשאר הדפוסים.

(58) וגם בזה חלוק מחצה"ש מכו"כ ענינים שעושים לזכר או במקום
 וכו' – שמדייקים בה שתהי' במטבע גשמית דוקא כדא, מחצית וכו'.

(59) תרומה כה, ח.

(60) של"ה סט, א. רא, א. שכה, ב. שכו, ב. ר"ח ש' האהבה פ"ו
 קרוב לתחלתו. לקו"ת ר"פ נשא. ובכ"מ.

(61) ראה כתר שם טוב מב, סע"ב ואילך.

(62) נסמן לעיל הערה 30.

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום שלישי עמ' ב

18 חבורה ויעבור על שגגת חנק, לַיְחֹשׁ דְּיִלְמָא קְבִיל – אף בשבת
 19 עלינו לחשוש שמא יעשה חבורה בנטילת הקוץ, ויעבור הנוטלו
 20 על איסור חובל בשבת בשוגג, וְהָיָה לְיָהּ שְׁנֵינָת אִיסוּר, הַ
 21 שהרי אם עשאו במזיד עונשו בסקילה, ומדוע התירו ליטול את
 22 הקוץ בשבת. מתרצת הגמרא: הָתָם מְקַלְקְלֵי הוּא – החובל הוא
 23 מקלקל, וכלל הוא במלאכת שבת הוא שכל המקלקלים פטורים
 24 ממייתה, ועל כן אין זו שגגת סקילה.
 25 דין זה שהמקלקלין פטורין, הוא כלל בכל מלאכות שבת, חוץ
 26 מאשר בחובל או מבעיר בשבת שבוה יש מחלוקת תנאים, לרבי
 27 שמעון חייב ולרבי יהודה פטור. ולפי זה מקשה הגמרא: הֲנִיחָא
 28 לְמַאן דְּאָמַר שְׁמַקְלְקֵל בחבורה (והחובל בשבת שהוא מקלקל)
 29 פְּטוּר, שֶׁלְדַבְּרֵיזוּ אִין זֵו שִׁגְגַת סְקִילָה, אֲלֵא לְמַאן דְּאָמַר מְקַלְקֵל
 30 בחבורה חַיִּיב, מַאי אֲיָכָא לְמִימַר – לשיטתו איך מותר להוציא קוץ
 31 בשבת, הרי אם הוא יעשה חבורה, זו תהיה שגגת סקילה.
 32 מיישבת הגמרא: מַאן שְׁמַעַת לִיה – מיהו זה ששמענו דְּאָמַר מְקַלְקֵל
 33 בַּחֲבוּרָה חַיִּיב, רַבִּי שְׁמַעוֹן הִיא.

1 – לפתוח לו כויה כדי להוציא את ליחתה, דְּיִלְמָא קְבִיל – שמא
 2 יחבול בו יעשה בו חבורה, וְהָיָה לְיָהּ שְׁנֵינָת אִיסוּר – ויעבור בשוגג
 3 על איסור 'מכה אביו'.
 4 שואלת הגמרא: אִי הָכִי שְׁצִרִיךְ להזהר מלעטוק ברפואה במקום
 5 שהדבר עלול להביא לאיסור בשוגג, אֲחַר נְפִי – גם למי שאינו
 6 בנו יהיה אסור להוציא קוץ לחבירו או לפתוח לו כויה, כי אם
 7 יחבול בו בטעות הוא יעבור בשגגה על 'לא יוסיף' (דברים כה א)
 8 שהוא איסור לחבול בחבירו. משיבה הגמרא: אין לדמות בין
 9 חומרת האיסורים, כי אם אֲחַר שאינו בנו יחבול בו בטעות, זו
 10 תהיה רק שְׁנֵינָת לְאוּ של 'לא יוסיף', אבל אם פָּנו יחבול בו בשוגג,
 11 זו תהיה שְׁנֵינָת חֲנֵק, שהרי העושה חבורה באביו במזיד מיתתו
 12 בחנק, ועל כן בבנו יש להחמיר יותר מבאדם אחר.
 13 הגמרא מקשה מהלכות שבת על הדין שאסור לבן להוציא קוץ
 14 לאביו: וְהָדָתְנָן במשנה (שבת קכב) לגבי הלכות מוקצה, שמותר
 15 לקחת כלי שמלאכתו לאיסור לעשות בו דבר דחיתר, כגון מַחֵט שֶׁל
 16 יָד – מחט קטנה לַיְפוּל בַּה אֵת הַקּוּץ, ומוכח שמותר להוציא קוץ
 17 בשבת, ואם אסור לבן להוציא קוץ לאביו מחשש שיעשה בו

לקוטי שיחות

פרשת תשא

כרך כו, ב

מתורגם ללשון הקודש

26 התורה הוא, שאין הוא ספר הלכות, אלא "אני⁸ לא באתי
27 אלא לפשוטו של מקרא", ואם כך, מדוע צריך רש"י בכלל
28 להוסיף כאן את הענין "חוץ משל מלכים...", כאשר
29 בפרשה זו, וכן בפסוקים ובפרשות שלפני כן, אין מוזכרת
30 כלל⁹ משיחת המלכים?

ב.

אופני המשיחה

31 לגבי אופן המשיחה כבר פירש רש"י בפרשה הקודמת,
32 פרשת תצוה, מספר פעמים:

33 על הפסוק¹⁰ "ורקיקי מצות משוחים בשמן" אומר
34 רש"י "אחר אפיינתן מושחן כמין כ"ף יונית שהיא עשויה
35 כנו"ן שלנו". מספר פסוקים לאחר מכן¹¹, לגבי משיחת
36 אהרן, אומר רש"י "אף משיחה זו היא כמין כ"י (נותן שמן
37 על ראשו ובין ריסי עיניו ומחברן באצבעו)", ולאחר מכן,
38 בפסוק העוסק במשיחת המזבח¹², אומר רש"י "וכל
39 המשיחות כמין כ"ף יונית".

40 ההסבר הפשוט לכך שרש"י אומר בפסוק השני,
41 העוסק במשיחת אהרן, "אף משיחה זו כמין כ"י", הוא
42 משום שענין זה מופיע בהמשך לפסוק הקודם, העוסק
43 במשיחת ריקיקי המצות, אשר נעשתה כך. אך לפי זה יש
44 להבין: מדוע משנה רש"י בפסוק השלישי, העוסק
45 במשיחת המזבח, ומציין שם את הכלל "וכל המשיחות",
46 ולא מסתפק בפירוש הכתוב במילים "אף משיחה זו כמין
47 כ"ף יונית", כפי שהוא מפרש על משיחת אהרן שלפני
48 כן?

49 לכאורה, יש לומר, שההבדל הוא: משיחת הרקיקין
50 ומשיחת אהרן הן שתי משיחות שונות לחלוטין: משיחת

א.

"ומשחת בו"

1 מן הפסוק¹ "ומשחת בו את אהל מועד..." מצטט
2 רש"י את המילים "ומשחת בו", ומפרש: "כל המשיחות
3 כמין כ"ף יונית² חוץ משל מלכים שהן כמין נזר".

4 המקור לפירוש רש"י על אופני המשיחה הוא במסכת
5 הוריות³ ובמסכת כריתות⁴, ואלה דברי הגמרא שם
6 (ב"הוריות"): "מושחין את המלכים כמין נזר ואת הכהנים
7 כמין כ"י, מאי כמין כ"י, אמר רב מנשיא בר גדא כמין כף
8 יונית"⁵.

9 אך יחד עם זאת משנה רש"י בפירושו, לעומת דברי
10 הגמרא, במספר פרטים: א) רש"י אומר "כל המשיחות",
11 ולא רק משיחת כהנים כנאמר בגמרא. ב) רש"י מקדים
12 ומציין את "כל המשיחות" לפני משיחת המלכים. ג) יותר
13 מכך: אפילו לאחר מכן, אין רש"י מביא את ענין משיחת
14 המלכים כדין בפני עצמו, כבגמרא, אלא מציין זאת כפרט
15 היוצא מן הכלל של "כל המשיחות" – "חזן משל
16 מלכים".

17 הגורם להבדלים אלו מובן בפשטות: רש"י מפרש כאן,
18 בפירושו על התורה, את פשוטו של מקרא, ובפסוקים אלו
19 מדובר על משיחות מסוגים רבים: משיחת המשכן ואהרן
20 והכלים⁶, וכן על משיחת אהרן ובניו⁷, אך משיחת מלכים
21 אינה מוזכרת כאן. ולכן מפרש רש"י: "כל המשיחות –
22 שעליהן מדובר בפסוקים אלו – כמין כ"ף יונית – חוץ
23 משל מלכים (שאינה מוזכרת בפסוקים אלו) שהן כמין
24 נזר".

25 אך לפי זה אין מובן: הרי כללו של רש"י בפירושו על

(7) ל, ל.

(8) בראשית ג, ח. ועד"ז שם, כד. ובכ"מ.

(9) וגם לא לאח"ז בחומש.

(10) תצוה כט, ב.

(11) שם, ז.

(12) כט, לו.

(1) ל, כו.

(2) כ"ה בפרש"י – בדפוסים שלפנינו. וראה לקמן סעיף ה ובהנסמן

שם.

(3) יב, א.

(4) ה, ב.

(5) כ"ה בהוריות לפנינו. וראה לקמן שם.

(6) ל, כו ואילך.

26 בפרשת תצוה אומר רש"י בפשטות, שלמרות שמישחת
27 רקיקי מצות היא סוג אחר של משיחה, בכל זאת היא
28 נעשית באותו אופן כמישחות בשמן המשחה,
29 ועד כדי כך שאף את האופן של משיחת אהרן מדמה
30 רש"י¹¹ למשיחת הרקיקין ("אף משיחה זו"). וכן הוא
31 מתבטא לאחר מכן¹² בלשון כללית "כל המשיחות כמין
32 כ"ף יונית", ומכך שאין הוא מפרט, מובן²¹, שבדבריו
33 "כל המשיחות" הוא מתכוון, כפשוטו, לכל המשיחות,
34 ולפחות לכל אלו שנלמדו עד כה, כולל משיחת רקיקי
35 המצות.

36 לעומת זאת, בפרשת ויקרא, על המילים "רקיקי מצות
37 משוחים בשמן", הנאמרות לגבי קרבן מנחה, מביא רש"י
38 שתי דעות בענין אופן המשיחה²² – "יש אומרים מושחן
39 וחוזר ומושחן עד שיכלה כל השמן שבלוג .. ויש אומרים
40 מושחן כמין כף יונית". כלומר, לפי הדעה הראשונה²³
41 המובאת בפירוש רש"י, הרי אופן משיחת הרקיקין, שהיא
42 סוג משיחה שונה, אכן אינו כאופן המשיחות האחרות,
43 אשר בשמן המשחה²⁴, ודבריו אלו שונים מדבריו בפרשת
44 תצוה, ששם מציין רש"י רק²⁵ דעה אחת²⁶ באופן שתמי.

ד.

"כמין כ"ף יונית"

45 כדי להבין זאת, יש להקדים ולבאר את השאלה
46 שהוזכרה לעיל, לגבי כל פירושי רש"י שדלעיל: פירוש
47 רש"י על התורה אינו ספר הלכות. ואין מובן, מדוע חשוב
48 לציין בפשוטו של מקרא באיזה אופן נעשו המשיחות?
49 אף אם נמצא סיבה לצורך של רש"י לפרש לבן החמש
50 למקרא את אופן המשיחה, אין מובן כלל, מדוע צריך

1 רקיקי המצות נעשית בשמן זית, והיא פרט בהקרכת
2 קרבן¹³. ואילו משיחת אהרן נעשית בשמן המשחה¹⁴,
3 והיא אחת הפעולות הנדרשות למען "וקדשת .. לכהן"¹⁵.
4 יותר מכך: עצם המשמעות של "משיחה", שונה בענין
5 של "משיחת משכן וכהנים ומלכים" מאשר במשיחת
6 רקיקין, כפי שמפרש רש"י בפרשתנו¹⁶, שלגבי "משיחת
7 משכן וכהנים ומלכים" ענין המשיחה "מתורגם לשון ריבוי
8 .. גדולה", ואילו לגבי "רקיקין משוחין" וכדומה הרי
9 "לשון ארמית בהן כלשון עברית"¹⁷.

10 ואילו המשיחה השלישית המוזכרת בפסוקים, משיחת
11 המזבח, אינה מסוג שונה מאשר משיחת אהרן המופיעה
12 לפני כן – גם משיחה זו נעשית, כפי שמקדים ומציין
13 רש"י¹⁸, בשמן המשחה, והיא למען "לקדשו"¹⁹.
14 ולכן מדגיש רש"י דוקא לגבי משיחת אהרן ש"אף
15 משיחה זו...": הדגשת הריבוי "אף" אינה משום שמדובר
16 כאן על משיחת מציאות אחרת – אהרן ולא הרקיקין, אלא
17 משום שזהו סוג שונה של משיחה לגדולה, שבלי להתחשב
18 בכך שזהו סוג אחר של משיחה, הרי "אף משיחה זו כמין
19 כ"ף יונית".

20 לעומת זאת, לגבי משיחת המזבח בשמן המשחה,
21 שהיא מאותו סוג כמישחת אהרן, אין צריך רש"י להדגיש
22 "אף משיחה זו".

ג.

אופן משיחת רקיקי המצות – סתירה בפירוש רש"י?

23 אך יש להבין – לכאורה, פירוש רש"י על משיחת
24 רקיקי מצות בפרשת תצוה סותר לפירושו בפרשת
25 ויקרא²⁰:

(13) כפשטות הכתוב כאן. וראה לקמן בפנים (ובהערה 17). וראה גם
פרש"י ויקרא ב, ד (ובפנים סעיף ג).
(14) כמפורש גם בכתוב שם.
(15) כבפרשתנו ל, ל.
(16) ל, כט. וראה פרש"י תצוה כט, כט.
(17) ובפשטות אין המשיחה שבביל לפעול קדושת הרקיקין (ובנוגע
לזמן קדושתן – ראה (ע"ד ההלכה) סוטה יד, ב. מנחות ט, א. יח, סע"ב).
ואכ"מ.
(18) כט, לו. והוצרך לזה, מכיון שבפסוק אינו מפורש.
(19) לשון הכתוב שם.
(20) ב, ד.
(21) מולא קאמר "וכל המשיחות בו" (שבשמן המשחה) וכיו"ב.
(22) והן כבי הידועות במנחות עה, א (וראה ר"א"ם לפרש"י ויקרא שם),
משא"כ בתו"כ ויקרא שם – הובאה רק דעת ר"א"ם* "מושה את הרקיקין

(* וראה קרבן אהרן לתו"כ שם.

רש"י בפירוש הראשון ובפירוש השלישי שהוזכרו לעיל
בפרשת תצוה, וכן בפירוש שבפרשתנו ובפרשת ויקרא,
הביטוי "כמין כ"ף יונית", ואילו בפירוש השני שלעיל, על
משיחת אהרן, מופיע הביטוי "כמין כ"י".

אך בכתבי יד של פירוש רש"י, וכן בדפוס הראשון
והשני של פירושו, יש הבדלים רבים, וברובם שראיתי, הרי
הגירסא המופיעה בפרשתנו, ובשני הפירושים האחרונים
שהוזכרו לעיל בפרשת תצוה ובפרשת ויקרא, היא – "כמין
כ"י".³² ובפירוש הראשון שהוזכר לעיל בפרשת תצוה נאמר
"כמין כ"י יונית" (ובחלק מכתבי היד מבואר לאחר מכן
"פירושו כמין כ"ף יונית").³³

כפי שמובן בפשטות, הרי משמעות פירוש רש"י "כמין
כ"י" היא בדיוק כדברי הגמרא, שהכוונה היא, כפי
שמבאר הגמרא עצמה מאוחר יותר, "כמין כ"י יונית"³⁴ –
כאות "כ"י" בלשון היונית.³⁵

אך לפי זה נדרש הסבר (לפי רוב הנוסחאות שבכתבי
היד שדלעיל – "כמין כ"י"): אם הגמרא אינה מסתפקת
במילים "כמין כ"י", ומבאר בכל מקום מהי משמעותן,
הרי עלי-אחת-כמה-זכמה, שרש"י בפירושו על התורה,
המיועד לבן חמש למקרא, לא היה צריך להסתפק ולציין
רק את המילים "כמין כ"י"!

וקשה לומר, שרש"י מסתמך בכל המקומות, שבהם
הוא אומר "כמין כ"י", על כך שפירש בפעם הראשונה,
שהמשמעות היא "כמין כ"י יונית העשויה כנו"ן שלנו",
וכדומה, אלא הוא היה צריך להוסיף בכל מקום את המלה
(האחת) "יונית" – "כ"י יונית" – כדי להבהיר שזוהי אות
בלשון היונית.

שם (נדפס שם, ז, ב). תוס' מנחות עה, א (ד"ה כמין כ"י). וראה ע"ד פרטי
הדיעות בהגירסא והציור – ערוך השלם ערך כ"י (הא'). תו"ש מילואים
לפ' תצוה (נדפס בסוף כרך כג) סי' כ.

(32) אלא שבכמה כת"י שתח"י בפ' תצוה (כט, ז. כט, לו) "כמין כ"י
יונית". ובדפוס שני דפרש"י בתצוה כט, ז (הוא ע"ד פרש"י למשנה
מנחות שבהערה הקודמת) "כמין כ"י בלשון יוני קורין לכ"ף כ"י" (ועד"ז
בא' מכת"י שתח"י). ובדפוס ראשון בפ' ויקרא שם "כמין כ"י יונית כה"
(וליתא שם הציור).

(33) ובכמה כת"י מסיים "כמין נו"ן כפופה שלנו".

(34) ראה פי' הרא"ם שבכל מקום (גם בתצוה כט, ב) מביא מפרש"י
"כמין כ"י" (ואינו מביאו שם, לו). ובכל המקומות שמביא זה, מעתיק
ל' הגמ' דפי' "כ"י" הוא "כ"י יונית".

(35) בברלינר בב' מהדורות שלו גורס בכל המקומות (בג' מקומות
בפ' תצוה, בפרשתנו וכן בפ' ויקרא) "כמין כ"י" (ורק בהערות שלו בפ'
הראשון דפי' תצוה מביא מכת"י שהובא הלשון "כ"ף יונית", ועוד גירסא
כפרש"י שהובא בריש הערה 31 (ועד"ז מביא בב' מהדורות בפ'
ויקרא). וראה ערוך השלם שם.

1 רש"י להאריך בכך ולכתוב שהמשיחה היא "כמין כ"ף
2 יונית שהיא עשויה כנו"ן שלנו", ואינו מציין בקצרה
3 שהמשיחה היא "כנו"ן שלנו"²⁷!

4 יותר מכך: בפירושו בהמשך, כאשר שב רש"י ומזכיר
5 את צורת המשיחה, הוא מתבטא תמיד בביטוי "כמין כ"ף
6 יונית", בלי להזכיר שהיא "כנו"ן שלנו". ותמוה: אף אם
7 רש"י צריך לציין שצורת המשיחה היא "כמין כ"ף יונית",
8 הרי, לאחר שכבר פירט זאת פעם אחת, מתאים יותר
9 שכאשר הוא מזכיר שוב את צורת המשיחה בפעמים
10 הבאות, הוא יתייחס למסקנה – כצורת "נו"ן", ובמיוחד
11 כאשר דוקא צורה זו ידועה ומובנת לבן החמש למקרא.
12 ואילו למעשה מוסיף רש"י רק בפעם הראשונה את ההסבר
13 "כנו"ן שלנו", ולאחר מכן, בכל פעם, כאשר מזכיר את
14 צורת המשיחה, הוא אומר רק "כמין כ"ף יונית"!

ה.

ליבון הגירסא בענין זה בגמרא וברש"י

15 הדברים יובנו לאחר ליבון הגירסא הנכונה של המילים
16 העוסקות בנושא "כ"ף יונית" בפירוש רש"י:

17 במסכת כריתות⁴ אומרת הגמרא, על משיחת
18 הגרנים: "כמין כ"י .. כמין כ"י יונית". במסכת הוריות³
19 הגירסא בגמרות שבידינו היא (כדלעיל בסעיף א):
20 "כמין כ"ף יונית", ובכתב יד²⁸ של מסכת הוריות,
21 הגירסא היא "כ"י יונית", כבמסכת כריתות. במסכת
22 מנחות, לגבי משיחת הרקיקין, נאמר במשנה²⁹ "כמין
23 כ"י", ובגמרא³⁰ מפרשים זאת "כמין כ"י יונית"³¹.

24 בפירוש רש"י על התורה אנו מוצאים נוסחאות רבות.
25 בפירושי רש"י אשר בחומשים המודפסים, מופיע בדברי

– הרי בפשט"מ דפרש"י מסתבר לומר, ד"רקיקי מצות משוחים
בשמן" שנאמר בלשון שווה בשתיים – פירושו אחד. וכמוכן גם
מהרא"ם תצוה שם (כניל הערה הקודמת). ועוד.

(27) כמו שהקשה במנחה בלולה לפרש"י פ' תצוה שם. ועד"ז הקשה
(לכל הפירושים ב"כ"י") בבאר שבע להוריות שם. ומה שתירצו
שבאותיות א"ב שלנו אין דמיון לאותיות אלו ממש – הרי אדרבה מלשון
רש"י "שהיא עשויה כנו"ן שלנו" (ולא "עשויה ננו"ן שלנו") משמע
שדומה לגמרי לנו"ן שלנו.

(28) ראה דק"ס שם (וכנראה ה' לפניו רק כת"י אחד דמס' הוריות).
אבל ברש"י הוריות שם מסיים "עד שמגיע לעורף כ"ף יוני". וראה דק"ס
שבכל הדפוסים הישנים דרש"י ליתא הציור של כ"ף יוני.

(29) ע"ד, ב.

(30) ע"ד, א.

(31) אלא שבפרש"י למשנה שם פי' "כמין כ"י יוניי שבלשונינו קורין
לכ"ף שלהן כ"י, שהי' נוטל מן השמן באצבעו (ועושה) כמין כ"י יוניי".
וברש"י כת"י שם (ועד"ז ברגמ"ה שם): כ"י אות יונית ועשו' כמין ט"ת
הפרשת גודל מאצבע. וראה לשון רש"י בכריתות שם וציורו שם. רגמ"ה

ואין להקשות כיצד אפשר לומר בפשוטו של מקרא –
 (א) רש"י מתכוון לראשי תיבות, (ב) וזאת, באופן שראשי
 התיבות (האות הראשונה במלה בלשון הקודש) באים
 בצורת אות בלשון היוונית! (ג) שאת כל זאת אין רש"י
 מציין במפורש, אלא הוא מסתמך על כך שדבר זה יובן
 מאליו, גם על ידי בן חמש למקרא! –

כי רש"י כבר הדגיש לפני כן בפירושו, בפרשת
 בראשית⁴⁰, שגם בפשוטו של מקרא משתמשת התורה
 באמצעי של ראשי תיבות. רש"י מבאר שם את המלה
 "שמים" באופנים שונים של ראשי תיבות ("שא מים, שם
 מים, אש ומים"), והוא מפרש זאת בפשוטו של מקרא, ולא
 לאחר הקדמה שאלה הם "מדרשי אגדה". ואם כך, כבר
 ידוע לנו שאותיות יכולות להביע ראשי תיבות. ולכן,
 כאשר רש"י מציין ענין הקשור לאות, מובן שייתכן
 שהענין קשור לראשי תיבות.

וכן אין קשה הדבר, שהתורה משתמשת באות שאינה
 בלשון הקודש. כי גם את זאת כבר הסביר רש"י⁴¹: על
 המלה "ולטוטפות" מפרש רש"י "טט בכתפי שמים, פת
 באפריקי שמים". כלומר, התורה מכנה את התפלין בשם
 המתבסס על מילים משתי שפות שונות⁴².

ז.

כל המשיחות קשורות לכהונה

אך, לכאורה, ביאור זה אינו מתקבל, כי רש"י אומר
 פירוש זה, שהמשיחה היא "כמין כ"ף יוונית", לא רק לגבי
 משיחת אהרן – שהוא כהן, אלא גם על משיחת המשכן
 וכליו. ויותר מכך: הפעם הראשונה שרש"י אומר זאת היא
 דוקא לגבי משיחת ריקיין, כדלעיל, ועל משיחת אהרן
 מתבטא רש"י, כדלעיל, "אף משיחה זו כמין כ"ף, וכיצד
 ייתכן אפוא להסביר את פירוש רש"י, שבאומרו

1 ולכן נראה לומר, שבמקומות שבהם מוצאים בפירוש
 2 רש"י על התורה את הגירסא "כמין כ"ף", הרי המלה "כ"ף"
 3 אינה ציטוט של לשון הגמרא, כאשר הכוונה היא לאות
 4 בשם "כ"ף", אלא אלה הם ראשי תיבות, ובמקומות אלה
 5 צריך להיות כתוב כבדפוסים שלפנינו, "כמין כ"ף"³⁵, עם
 6 סימן של "גרשיים", לציון ראשי תיבות. כלומר: "כ"ף"
 7 יוונית", כפי שמפרש רש"י בפירושו הראשון בפרשת
 8 תצוה³⁶.

9 בפשטות יש לומר, שהגרשיים שבמלה "כ"ף" מציינות
 10 שזהו שם של אות. אך לפי האמור לעיל, ובמיוחד בידוענו
 11 שרש"י לא בא לסתום אלא לפרש, נראה לומר, שהגרשיים
 12 מציינות בפשטות סימן של ראשי תיבות, כדלעיל.

13 לפי זה "יוצאים נשכרים", ואין צורך להרבות
 14 בהסברים על שינויי הנוסחאות וטעויות המעתיקים וכו',
 15 ולומר, שהם החסירו או הוסיפו את המלה "יווני", או
 16 שבמקום פ"א סופית הם כתבו יו"ד – "כ"ף" במקום "כף".

ז.

כ"ף – תחילת המלה "כהן"

17 לפי זה, שרש"י מציין בכל פעם "כף יוונית", יש לומר,
 18 שכוונתו במילים אלו איננה לתאר את צורת האות³⁷, כי
 19 רוב האנשים אינם בקיאים בלשון היוונית³⁸, אלא, ככוונתו
 20 להבהיר שצורת ואופן המשיחה קשורים לאות כ"ף שלנו.

21 ההסבר לכך הוא: אברבנאל³⁹ מבאר את הטעם לכך
 22 שמשחת אהרן נעשית "כמין כ"ף יוונית", שזהו רמז לכך
 23 "שהוא אשר בחר השם לכהן, כי הכ"ף היא ראשונה
 24 לאותיות כהן".

25 ויש לומר: אף רש"י סובר, עוד לפניו, שהטעם לכך
 26 שהמשיחה היא "כמין כ"ף יוונית", הוא משום שכ"ף היא
 27 האות הראשונה במלה "כהן".

(36) במנחה בלולה תצוה שם הביא מפרש"י "כמין כי כ"ף יוונית".
 (37) ולהעיר גם שלרוב הגירסאות הנ"ל (חוץ מדרפוס שני – תצוה כט,
 ב; וא' הכת"י שתח"י בתצוה שם ובפ' ויקרא) לא צייר רש"י "כ"ף" כמו
 בפירושו להוריות וכריתות, וכן בכ"מ ברמב"ם (בפיה"מ כריתות וראה
 גם מנחות*) שם. הל' כלי המקדש פ"א ה"ט). וראה בהנסמן בהערה 31
 בנוגע פרטי הציורים.
 (38) אלא שבפעם הא' מוסיף גם בנוגע הציור – כנו"ן שלנו (וכו"ב).
 (39) לפ' תצוה כט, ז. ועד"ז הוא בפרשתנו – ב"העיקר הו" (בפרטי
 המשיחה).

(40) א, ח.

(41) ס"פ בא.

(42) ולהעיר גם ממ"ש יגר שהדותא (ויצא לא, מז ובפרש"י שם).
 וראה גם פרש"י וישלח לג, יט (בשם "אר"ע"); ויחי נ, ה ("ומדרשו ..
 אר"ע"). מקץ מא, מג: רק בל' ארמי מלך. וראה גם פרש"י לאח"ז
 (קדושים כ, יד – מסנהדרין עו, ב); אתהן את אחת מהן ולשון יוני הוא.
 ועוד.
 – ולהעיר מארבעה שמות דהרמון (דברים ג, ט ובפרש"י).

(* בפיה"מ לפנינו במנחות מסיים הרמב"ם "שהיא כן", אבל ליתא הציור. אבל בהוצאת קאפח שם ישנו הציור. והוא ע"ד הציור שבפיה"מ כריתות לפנינו. ולאידך.
 בכריתות שם בהוצאת קאפח איתא "כצורה זו" וליתא הציור. ובהערותיו שם דבכ"י הרמב"ם ה' כאן ציור ונחמק ולא נכתב אחר במקומו. אך ביתר כתיבי יד ובדפוס
 ישנו צורת כ"ף כפופה כמו שרש"ם הרמב"ם במנחות.

29 קדושת כהונת אהרן, כדלעיל, ולכן המשיחה היא "כמין
30 כ"ף יונית".

31 לעומת זאת בפרשת ויקרא, כאשר מדובר על קרבן
32 מנחה מאפה תנור, אין הענין קשור לכהונה, אלא המשיחה
33 היא פרט בעשיית הקרבן, ולכן יש מקום, בפשוטו של
34 מקרא, לשתי הדעות, ויותר מכך - שקולין הן⁴⁶.

ט.

"כ"ף - "כהונה" ולא רק "כהן"

35 אך עדיין אין מובן לגבי משיחת המשכן וכליו - מהו
36 הקשר שבין משיחות אלו, דוקא לענין של "כהן", כפי
37 שמתבטא בראשי התיבות של "כ"ף יונית", כדלעיל⁴⁷ ?
38 ויש להסביר על כך: לפי רש"י כ"ף יונית אינה דוקא
39 תחילת המלה "כהן", כשם התואר המתייחס רק לאהרן
40 ולבניו, כפי שמובן בפשטות מדברי אברבנאל, אלא,
41 כאמור לעיל, של המלה "כהונה" באופן כללי - שירות
42 הכהונה. כלומר, גם משמעות משיחת אהרן אינה רק שהם
43 נעשים בכך כהנים, אלא, כלשון הפסוק, "וקדשת אותם
44 לכהן ל'", שהמשיחה גורמת לקדושה המביאה אותם לידי
45 שררה⁴⁸ ושירות (ועבודה⁴⁹) של כהונה⁵⁰.

46 ולפי זה מובן הקשר של משיחת המשכן וכליו ל"כ"ף
47 יונית" - שמסמלת את תחילת המלה "כהונה": כשם
48 שמשיחת אהרן ובניו מקדשת אותם להיות ראויים לשירות
49 ולעבודה, כך גם לגבי המשכן וכליו: משיחת המשכן וכליו
50 קידשה אותם להיות ראויים לבצע בהם ובאמצעותם את
51 העבודה והשירות⁵¹.

י.

אופן משיחת המלכים - "כמין נזר"

52 לפי כל האמור לעיל מובנים גם דברי רש"י בפרשתנו:
53 "כל המשיחות כמין כ"ף יונית חוץ משל מלכים שהם
54 כמין נזר":

1 שהמשיחה היא "כמין כ"ף יונית", כוונתו היא לתחילת
2 המלה נזר, שהרי במקומות שהוא מציין זאת אין מדובר
3 על כהן!
4 ויש לומר, שבכך רש"י מציין לגבי כל המשיחות
5 הללו, שהן נעשות "כמין כ"ף יונית", כפי שהוא מדגיש
6 לאחר מכן בפירושו בפרשת תצוה, וכן בפרשתנו, שכל
7 המשיחות הן כמין כ"ף יונית⁴³ - כוונתו היא להשמיענו,
8 שמהות המשיחה בכל המקרים הללו קשורה לענין
9 הכהונה, ולא דוקא לכהן.

ה.

רקיקי המילואים - "לקדש אותם לכהן ליי"

10 ההסבר לכך הוא:
11 רקיקי המצות שבפרשת תצוה הם חלק מקרבנות
12 המילואים, שתכליתם, כנאמר שם: "וזה הדבר אשר תעשה
13 להם לקדש אותם לכהן ליי⁴⁴ לקח... ולחם... ורקיקי מצות
14 משוחים בשמן..."⁴⁵, שעל ידי קרבנות המילואים "נתמלאו
15 ידיהם (של אהרן ובניו) ונתקדשו לכהונה"⁴⁵. ולכן מדגיש
16 רש"י, שמשיחת הרקיקין היתה "כמין כ"ף יונית", כי
17 המשיחה היא כחלק מענין המילואים המביא לידי "לקדש
18 אותם לכהן ליי".

19 כלומר: משיחת הרקיקין של המילואים אינה רק אחת
20 הפעולות בהכנת רקיקי המצות להיות ראויים לקרבן
21 (כדלעיל בסעיף ב), אלא המשיחה עצמה היא חלק
22 מתהליך המילואים המביא לידי "לקדש אותם לכהן ליי"⁴⁶.
23 בכך מובן בפשטות מדוע בפרשת תצוה מסתפק רש"י
24 בדעה הקובעת באופן סתמי שרקיקי המצות נמשחו כמין
25 כ"ף יונית, ואילו בפרשת ויקרא הוא מביא שתי דעות -
26 כי לפי פשוטו של מקרא אלה הם שני ענינים שונים:
27 בפרשת תצוה, כאשר מדובר על המילואים, הרי גם
28 משיחת הרקיקין היא חלק מענין המילואים, המביא לידי

"א" משיחה זו כו", ולהשמיענו שגם משיחת הרקיקין (שלפ"ז) היא מפני שייכותם לענין הכהונה, ככפנים.

* (46) ראה לעיל הערה 23.

(47) כי דוחק לומר שהוא רק בשביל זה שהכהנים היו משרתים במשכן, ולכן מושחין גם את המשכן והכלים "כמין כ"ף יונית" - ר"ת כהונה.

(48) ראה פרש"י שמות ב, טז (ובת"א). יתרו יט, וא"ו.

(49) ראה פרש"י תצוה כח, ג. מפרשי רש"י שם.

(50) משא"כ כהן סתם - שלכן לא הוצרך רש"י לפרש שם (לך יד, יח. ובפרש"י שם יד, כ ד"ה ויתן). וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 180 ואילך.

(51) אלא שבכל א' כדאית ל': משיחת המשכן בכדי שיהא ראוי

(43) אלא שבפרשתנו שמדובר בפרשת שמן המשחה מסתבר שב"כל המשיחות" כוונתו להמשיחות שבפרשה זו - שבשמן המשחה. משא"כ בפ' תצוה (כט, לו) אף שגם שם מקדים רש"י "בשמן המשחה", הרי מסתימת לשון רש"י "וכל המשיחות" משמע שכוונתו גם למשיחת הרקיקין, כנ"ל הערה 21.

(44) כט, א.

(45) פרש"י שם, לג. והוא ע"י איל ולחם הללו (כפרש"י שם).

(46) ועפ"ז צ"ל, שלשון רש"י במשיחת אהרן "אף משיחה זו כמין כ"ף" (ראה לעיל ס"ב) - הוא לא משום שיש חידוש (בתוכן) בזה שגם משיחת אהרן היא "כמין כ"ף", אלא מפני שהמדובר במשיחה אחרת (לא משיחת רקיקין אלא משיחת אהרן). או י"ל (בדוחק עכ"פ) שבא להדגיש ההשוואה בין משיחת הרקיקין ומשיחת אהרן (שבשניהם תוכן משותף -

23 הקשורים למשיחת מלכים, ולכן מזכיר כאן רש"י מספר
24 פעמים נושא זה⁵⁷.
25 וכך גם בפירושו רש"י זה: כאשר רש"י אומר "כל
26 המשיחות כמין כ"ף יונית" כדי לציין שאופן זה של
27 משיחה מתאים יותר לתכלית המשיחה, הוא כבר מבהיר,
28 שגם משיחת המלכים נעשית באופן המתאים לענין
29 המלוכה: "חוף משל מלכים שהן כמין נזר", כפי שהוסבר
30 לעיל⁵⁸.

יא.

שמן המשחה מובטל את מומתת יוון

31 מיינה של תורה שבפירושו רש"י:
32 לכאורה אין מובן: אמנם, התורה יכולה להשתמש
33 גם באות מן הלשון היוונית כראשי תיבות של מלה
34 בלשון הקודש, כדלעיל, אך מדוע משתמשת התורה
35 בלשון היוונית דוקא בענין זה?
36 ההסבר לכך בפנימיות הענינים הוא: ידוע⁵⁹ ההסבר
37 בפנימיות למאמר חז"ל⁶⁰ שה"יוונים .. טמאו כל השמנים
38 שבהיכל", שהשמנים שבהיכל מסמלים את החכמה של
39 הקדושה, כי שמן הוא בחינת חכמה⁶¹, והיוונים –
40 המסמלים את החכמה דלעומת זה – מתנגדים לחכמה של
41 הקדושה, וטמאו ר"ל את השמן שבהיכל.

לאחרי שלמד פרש"י תצוה הנ"ל הערה 54. ולהעיר ג"כ שכבר למד הבן
חמש בפרש"י (וישלה לג, יד. ויחי מט, י"א. שמות ד, כד) ע"ד מלך
המשח (נוסף על מה ששמע כו), והרי משיח נק' ע"ש המשיחה.
57) גם י"ל: רש"י הוצרך להביא ע"ד משיחת מלכים בפסוק לג
"ואשר יתן ממנו על זר" לשלול הפירוש (הראב"ע. וראה גם רמב"ן דור
כולל גם מלכים. ובמילא מביא ע"ד משיחת מלכים גם בפסוקים שלפניו.
58) ועפ"ז י"ל דלפרש"י גם משיחת מלכים נכללת בפ' שמן המשחה,
וממצות עשיתו היא גם בשביל משיחת מלכים***. ולהעיר מלשון
הרמב"ם בפיה"מ ריש כריתות: "ואין מושחין בו אלא כהנים גדולים
בלבד .. ומלכי בית דוד בלבד מותר למשחם בשמן המשחה". ובסמ"צ
(מ"ע לה): שמן כו' מוכן למשוח בו כה"ג כו' וממנו ימשחו קצת
המלכים. ועד"ז בחינוך מצוה קז. ומשמע קצת שבעיקר הוא בשביל
משיחת כהנים. אבל ראה לשון הרמב"ם ה"ל כלי המקדש רפ"א ושם ה"ז.
ואכ"מ.

59) תו"א מא, א. שם, ג (וראה גם שם לד, א). שערי אורה ד"ה כתיב
כי אתה נרי פט"ז ואילך. ובכ"מ.
60) שבת כא, ב.
61) מאו"א בערכו. תו"א כא, ב. לט, א. ובכ"מ. וראה מנחות פה, ב:
מתוך שרגילין בשמן זית חכמה מצוי בהן.

1 רש"י אומר את הכלל "כל המשיחות כמין כ"ף
2 יונית", למרות שפירושו רש"י על התורה אינו ספר הלכות,
3 משום שבכך מודגש ומובן כיצד שמן המשחה הוא "שמן
4 משחת קודש" יהיה⁵² – שהמשיחה גורמת לקדושה. היכן
5 רואים שזוהי מהות שמן המשחה, על כך אומר רש"י "כל
6 המשיחות (של שמן המשחה) כמין כ"ף יונית", ודבר זה
7 מוכיח, כדלעיל, שהמשיחה מקדשת את הנמשחים להיות
8 ראויים לשירות הכהונה.

9 וכהוכחה לענין זה, שאופן המשיחה – "כמין כ"ף
10 יונית" – קשור לתכלית המשיחה, לכהונה, מוסיף רש"י
11 ראה, שבענין שאינו קשור לכהונה אין המשיחה נעשית
12 באופן זה – "חוף משל מלכים שהן כמין נזר": משיחת
13 מלכים, שאיננה קשורה לכהונה, אינה נעשית "כמין כ"ף
14 יונית", אלא באופן המתאים למהות המלוכה – "כמין
15 נזר"⁵³.

16 וביתר פשוט יש לומר: בפירושי רש"י שבפסוקים
17 אשר בפרשתנו מוזכרת, בנוסף לאמור לעיל, משיחת
18 המלכים מספר פעמים⁵⁴, למרות שבפסוקים אלו אין
19 מדובר כלל על מלך. וההסבר לכך הוא: כיון שפרשתנו
20 עוסקת בעשיית שמן המשחה "לדורותיכם"⁵⁵, ו"לדורות"
21 השתמשו בשמן המשחה גם למשיחת מלכים⁵⁶, לכן יש
22 לומר, שבפסוקים אלו מופיעים לפחות ברמז ענינים

לעבודה בו, ומשיחת הכלים "מקדשתם להיות קדש קדשים ומה היא
קדשתם כל הנוגע גו' כל הראוי לכלי שרת משנכנס לתוכו קדוש קדושת
הגוף כו'" (פרש"י פרשתנו ל, כט).
ומה שרש"י מסיים שם "כל משיחת משכן וכהנים ומלכים מתורגם
לשון רבוי לפי שאין צורך משיחתן אלא לגדולה" – אין הכוונה לשלול
הקדושה שנעשה במשיחתן, אלא לשלול משיחת ריקקין* (המשך לשון
רש"י. ותפס לשון המתאים לכולם דמשכן כהנים ומלכים. וראה לקמן
בפנים.

52) פרשתנו ל, כה. ועד"ז שם, לא-לב.
53) ראה גם אברבנאל (שהובא לעיל הערה 39).
54) ל, כט. שם, לג. ולהעיר מפרש"י תצוה כט, כט: שיש משיחה
שהיא לשון שדרה כו'.
55) ל, לא. וכן מפורש שם (לב-לג): על בשר אדם לא ייסך .. ואשר
יתן ממנו על זר.
56) אף שבחומש לא נאמר אודות משיחת מלכים, הרי הבן חמש
למקרא ילמד זה בנביאים (ש"א טז, א. ובכ"מ) לפני שיגיע לבן עשר
למשנה, ובפרט שיתכן שגם בלמדו פ' זו כבר יודע הבן חמש למקרא
ממה ששמע מספורי תנ"ך אודות משיחת דוד ושלמה, וכמדובר כמ"פ
שלפעמים צריך רש"י לתרץ דבר שהבן חמש יודע בלא"כ. ובפרט

(* וע"פ הנ"ל בפנים י"ל דזה שכתב רש"י "ושאר משיחות כגון ריקקין משוחין .. לשון ארמית בהן כלשון עברית" – הכוונה למשיחת הריקקין דלהלן פ' ויקרא (ב. ד)
9' צו (ו. יב) ועוד, ולא משיחת הריקקין של המילואים דפ' תצוה. ולכן מוסיף רש"י "וראשית שמנים ימשחו (עמוס ו. ז). אבל צ"ע דסו"ס גם ברקיקין דמילואים לשון
ארמית (בתי"א) הוא כלשון עברית.
(** להעיר מפרש"י תרומה (כה. ו) בפי' "בשמים לשמן המשחה" – שנעשה למשוח כלי המשכן והמשכן לקדשו". ולא הזכיר משיחת הכהנים.)

יב.

מהות שמן המשחה תתגלה בשלמות לעתיד לבוא

לפי הסבר זה יובן גם הטעם בפנימיות הענינים לכך
 שהמשיחה היא דוקא "כמין כ"ף יונית", כי האות כ"ף
 רומזת לספירת הכתר, כידוע⁶⁵. הכוח לברר ולזכך את
 הלשון היוונית, ולהופכה לקדושה, נובעת, כדלעיל, מדרגת
 הכתר שלמעלה מסדר ההשתלשלות בעולם.

וענין זה, ש"שמן משחת קודש" מברר ומזכך את
 הלשון היוונית, יהיה בגלוי ובשלמות לעתיד לבוא, שאז
 יתבררו ויזככו גם הדרגות של "כתר, חכמה, בינה של
 הקליפה"⁶⁶.

וכפי שנרמז גם בכך ששמן המשחה נעשה
 "לדורותיכם"⁶⁷, כולל "לעתיד לבוא" "עולמית"⁶⁸, ויותר
 מכך - באופן ש"כולו קיים לעתיד לבוא"⁶⁹, כי מהות
 הענין של שמן המשחה תתבצע בשלמותו ובכולו "לעתיד
 לבוא".

(משיחה ש"פ תשא תש"א)

1 והביטול של קליפת יוון הוא באמצעות "פך השמן"
 2 אשר תתום "בחיתום של כהן גדול": "פך השמן" מסמל
 3 את "שמן משחת קודש"⁶², שזוהי הדרגה של "קודש"
 4 אשר מונח החכמה אשר בסדר ההשתלשלות בעולם⁶³,
 5 ולכן, לא זו בלבד שקליפת יוון אינה יכולה לנצח שמן זה,
 6 אלא להיפך, "שמן משחת קודש" מנצח ומבטל לחלוטין
 7 את קליפת יוון.

8 וזהו ההסבר לכך שהמשיחה בשמן המשחה נעשית
 9 "כמין כ"ף יונית" - כדי לרמוז, ששמן המשחה מעניק
 10 את הכוח לבטל את קליפת יוון, עד אשר לא זו בלבד
 11 שיוון לא תתנגד לקדושה, אלא להיפך - הלשון היוונית
 12 עצמה תיהפך ותשמש לקדושה - הכ"ף היוונית מתארת
 13 וקובעת את אופן המשיחה, המבטאת את המשכת
 14 הקדושה, כדלעיל. ויותר מכך, יש כאן הקדמת רפואה
 15 (המשיחה) למכה (גזירות מלכות יוון הרשעה). ויותר מכך:
 16 יפת אלקים ליפת .. יהא באהלי שם - כתיבת השפה
 17 והאותיות היווניות הנאות צריכה להיות בספרי הקדושה
 18 של ישראל⁶⁴.

62) שערי אורה שם פ"ז. בתניא פנ"ג (עה, א) "בחכמה הנק' שמן משחת קודש". אבל ראה לקו"ת נשא (כב, ד) דשמן הוא בחי' חכמה ומביא מפי' הרמ"ז דשמן המשחה הוא ממו"ס. וראה גם לקו"ת בהעלותך לא, רע"א. קרח נד, ד. ובכ"מ.

63) ראה ש"א שם שהוא בחי' שמן הטוב על הראש דכה"ג שלמעלה מאור החכמה, ששם אין החיצונים יכולים להגיע (ועייג"כ בתו"א במקומות שבהערה 59 ע"ד מדריגת כה"ג), משא"כ "שמן קדש" הם (ראה שם פט"ז).

64) מגלה ט, ב (וברש"י שם). ובירוש' שם פ"א ה"ט: בדקו ומצאו שאין התורה יכולה להתרגם כל צורכה אלא יוונית. ולכמה מפרשים (ראה

תו"ש ח"י"ז במילואים סכ"ג אות ט. וש"נ) בהמשך שם שקילסו עקילס הגר היינו תרגומו ליונית.
 65) לקו"ת שה"ש לה, סע"ג. ובכ"מ (ראה ס' הערכים חב"ד מערכת אותיות ערך אותיות התורה - כ"ף (סעיף ב) וש"ו).
 66) ראה בארוכה ד"ה אל תצר את מואב לאדהאמ"צ (קה"ת תשל"ו). מאמרי אדמו"ר האמצעי דברים ח"א בתחלתו.
 67) פרשתנו ל, לא.
 68) בשלה טו, יז"ח ובפרש"י.
 69) פרש"י פרשתנו שם. ועיין פרש"י בהעלותך יא, יז.

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום רביעי עמ' א

15 (כו) לגבי משנה העוסקת בגנב, שמדובר שם בַּמְקַרָּה שֶׁעָשָׂה
 16 תְּשׁוּבָה, הַכָּא נָמִי - גם כאן ביוצא ליהרג, מדובר בַּשְּׂעִשְׂה תְּשׁוּבָה
 17 וחזר לכלל 'עמך', ועל כן בנו שהכחו וקיללו חייב.
 18 מקשה הגמרא: אִי הָכִי שְׁהֵיּוּצָא לִיהָרֵג עֲשֵׂה תְּשׁוּבָה וְנִקְרָא עוֹשֵׂה
 19 מַעֲשֵׂה עֵמֶךְ, אַחֲרֵי נָמִי - נחייב גם אחר שאינו בנו על הכאתו
 20 וקללתו, וחזרת השאלה מה ההבדל בין בנו לאחר. מיישבת
 21 הגמרא: אָמַר רַב מְרִי, הַטַּעַם שֶׁאֲחֵר פְּטוּר הוּא שְׁנֵאמַר (שמות כב כז)
 22 'וְנָשִׂיא בְּעַמְּךָ לֹא תֹאדוּר', ודורשים מכאן שאיסור קללה נאמר
 23 דווקא בַּמְקַרָּה שֶׁעָשָׂה, כלומר שראוי לחיות ולהתקיים, אך מי
 24 שנגמר דינו ליהרג אינו בכלל זה, ולכן אחר אינו לוקה על קללתו,
 25 וכן פטור על הכאתו, שהוקשה לקללה כפי שהתבאר.
 26 חזרת הגמרא ומקשה: אִי הָכִי שֶׁאֵין חַיִּיבִים עַל קִלְתָּ וְהַכַּתָּ מִי
 27 שאינו ראוי להתקיים, גְּנֹו שֶׁהִכְחוּ וְקִלְלוּ נָמִי יִפְטַר מֵאוֹתוֹ טַעַם,
 28 ושוב קשה מה ההבדל בין בנו לאחר.

1 זה, שהאיסור הוא דווקא בַּעֲוֹשֵׂה מַעֲשֵׂה עֵמֶךְ, כלומר במי ששומר
 2 על דיני התורה, וכיון שאדם זה עבר עבירה שהרי הוא יוצא
 3 ליהרג עליה, אין הוא בכלל 'עמך', ועל כן אחר פטור על קללתו.
 4 מבררת הגמרא: הַתִּינַח קְלָלָה - לפי זה מובן מדוע אחר פטור על
 5 שקילל את היוצא ליהרג, כיון שבקללה נאמר 'בעמך', אך שהוא
 6 פטור גם על הַכָּאָה כְּנֵאמַר בְּרִייתָא, מְנַלְן - מנין לנו דין זה.
 7 משיבה הגמרא: דְּמִקְשֵׁינָן הַכָּאָה לְקָלְלָה - אנו לומדים מיבמה
 8 מצינו, שבשם שבקללה חייבים רק על מי שעושה מעשה עמך,
 9 כך גם בהכאה, ועל כן אחר פטור גם על הכאתו של היוצא ליהרג,
 10 שאינו בכלל 'עמך'.
 11 מקשה הגמרא: אִי הָכִי, שאחר המקלל והמכה את היוצא ליהרג
 12 פטור כיון שאינו עושה מעשה עמך, גְּנֹו נָמִי - גם את בנו שהכחו
 13 וקיללו נפטור מטעם שאין הוא עושה מעשה עמך. מתרצת
 14 הגמרא: יש לבאר את הברייטא בַּךְ אָמַר רַב פִּינְחָס בְּמִסְכַּת חֲגִיגָה

ילקוט לוי יצחק על התורה

בלע' בן בעור, תאנא הוא גורת דינא תקיפא דתקיפין דבגיני' כו' מארי דיבבה ויללה. כי שמו מורה על תוקף הדין ביותר. בלע הוא מלשון בליעה והשחטה, שזהו מבחי' דינין וגבורות, ובעור הוא מלשון הבערה באש, שהוא בחי' דינים וגבורות.

ומספר בל"ע ב"ן בעו"ר הוא ב' פעמים⁷ גבורה, היינו הגבורה⁸ והדין דבליעה, והגבורה והדין דהבערה.

והסופי תיבות⁹ ענ"ר הוא הש"ך¹⁰ דינים דתוהו.

שמות לב, כח - ויעשו בני לוי כדבר משה ויפלו מן העם ביום ההוא בשלשת אלפי איש

סז

מבאר "שבע" שאלות ודיוקים בלשון הוהר (ח"ג דף קלה, א), ומרמו "עגל" בגי' "בלע" עם הכולל - המלך הראשון דמלכי תהו, וטעם דנפלו שלשת אלפי איש בחטא העגל וכו'.

וַיִּמְלֹךְ בְּאֲדָם, הָאָדָם הַזֶּה, אֲתֵר דְּקָל דִּינִין מִתְקַטְרִין תְּמָן, וְתַלְיִין מִתְמָן.

פְּלַע³ בְּן בְּעוֹר, תְּאֲנָא, הוּא גִזְרַת דִּינָא תְּקִיפָא דְתְּקִיפִין, דְּבִגְיָנָא מִתְקַטְרִין אֲלֵף אֲלֵפִין מְאִירֵי דִיבְבָא וְיִלְלָה. וְשֵׁם⁴ עִירוֹ דְּנִהְבָּה (וישלח לו, לב), מְאִירֵי דְנִהְבָּה, פְּלוֹמֵר דִּינֵי דְהָבָה, פְּמָה דְאֵתָא אֲמָר (משליל לו, טו) לְעֹלָקָה שְׁתֵּי גִנוֹת הַב הַב.

זהר - אדרא רבא - פרשת נשא דף קלה, א

6) מבאר בלשון הוהר "שבע" שאלות ודיוקים, והם:

א) "בלע בן בעור, תאנא הוא גורת דינא תקיפא דתקיפין", איפה מרומז בלשם "בלע בן בעור" דהוא "תקיפא דתקיפין" - קשה שבקשים?

ב) מהו כפל הלשון "תקיפא דתקיפין"?

ג) "תקיפא" לשון יחיד, "תקיפין" לשון רבים, מהי הכוונה בזה?

ד) מהו פי' הלשון "דבגיני' מתקטריין", פירושו "מתקשרים", ובפרט דקודם נקט ב' לשונות "וימלוך באדום... מתקטריין תמן ותליין מתמן", וכאן רק "מתקטריין"?

ה) מהו המספר "אלף אלפין", והוא ג' אלפים?

ו) בפרשיות "אלף" הוא אלף אחד, "אלפין" הוא ב' אלפים, למה מחלק הג' אלפים "אלף" - "אלפים"?

ז) מהו כפל הלשון "מארי דיבבה ויללה"?

וע"ז מבאר בפנים.

7) בל"ע (בגי' 102) + בעו"ר (278) = 432, וכן ב' פעמים גבור"ה (2 × 216) = 432, וסיבת "ב" פעמים הוא כנגד: א) בליעה, ב) הבערה. [ראה גם ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ב סימן צח. צט. ק].

8) פירושו: מבאר דהן "תוכן" השם "בלע בן בעור" מרמוז על ב' בחינות גבורה - בליעה והבערה, והן ה"ג' מימריא" דהשם הוא ב' פעמים "גבורה" כנגדם.

9) בלע בן בעור הוא סופי תיבות ענ"ר שהוא בגי' מספר "שך". ראה כאן הערה 10. ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ב סימן קכד. קט.

10) ראה עין חיים שער (יח) רפ"ח יצוצין פ"ה. ענ"ר בגי' ש"ך, וכידוע ש"ך (320) בגי' ה' פעמים ד"ן (5 × 64 = 320) דהו"ע דינים וגבורה, דשורש כל הדינים הם ה' גבורות, ועיין ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ב סימן קלד הערה 14. ועיי"ש בע"ח שבמבאר החילוק בין "נער" (אותיות ענ"ר), ובין "נערה" בתוספות אות ה'.

וראה אור התורה פרשת לך לך תתרה, א וז"ל: בחי' מלכות כאשר מקבלת השפע מו"א נקראת אז נערה בה"א, וקודם שקיבלה השפע נק' נער חסר ה"א וכמ"ש בזהר (פרשת בא דף לח, סע"א) ובע"ח, עיי"ש. ועיי"כ ביאורי זהר להצמח צדק ח"א עמוד שכז.

1) וישלח לו, לב. "וימלוך באדום בלע בן בעור ושם עירו דנהבה".

2) [בתרגום ללה"ק]: (בא רבי שמעון לפרש את כל הפסוק מלה במלה, כי מה שכתוב) "וַיִּמְלֹךְ בְּאֲדָם" (קשה הלא כבר כתיב מקודם (שם פסוק לא) אלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום, ועתה ה' צריך לומר "וימלוך בלע", למה חזר להזכיר פעם שנית וימלוך "באדום", והשיב) הָאָדָם הַזֶּה הוּא (כל הב' פעמים מלת "אדום" הם סוד אחד, דהיינו) אֲתֵר דְּקָל דִּינִין מִתְקַטְרִין תְּמָן (הוא סוד המקום שכל הדינים מתקשרים שם), וְתַלְיִין מִתְמָן (וכולם תלוים ומשתלשלים ויורדים משם).

(ראה הביאור על זה - ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ב סימן צו).

3) [בתרגום ללה"ק]: (הנה מלך הראשון הוא) פְּלַע בְּן בְּעוֹר, תְּאֲנָא (למדנו, כי) הוּא גִזְרַת דִּינָא תְּקִיפָא דְתְּקִיפִין, (הוא גורת דין הקשה שבקשים, כי כל המלכים הם דינים קשים, ומלך בלע הוא דין הקשה יותר מכולם), דְּבִגְיָנָא מִתְקַטְרִין אֲלֵף אֲלֵפִין מְאִירֵי דִיבְבָא וְיִלְלָה (שבשבילו ועמו יחד מתקשרים אלף אלפים בעלי יבבה ויללה שהם סוד מלכי החסד והגבורה).

4) [בתרגום ללה"ק]: (ומה שכתוב) "וְשֵׁם עִירוֹ דְּנִהְבָּה" (יש לשאול) מְאִירֵי דְנִהְבָּה (למה מזכיר הכתוב שם עירו, ואמר שנחלק את מלת "דנהבה" לב' מלות) פְּלוֹמֵר דִּינֵי דְהָבָה (כלומר הביאה דינים שהם ה' מלכים לעולם, כי מלת הבה היא לשון הבאה), פְּמָה דְאֵתָא אֲמָר (כמו שנאמר (משליל לו, טו) "לְעֹלָקָה שְׁתֵּי גִנוֹת הַב הַב" (פירוש הבה הבה רשעים לגיהנם (מלשון הבה לי בנים)).

5) הבה... הבה: ראה ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ב סימן כה.

ודין תחשב. זהו מה שמספרו הוא ב' פעמים גבורה, שגם העטרא דחסד גבורה נקראת. ועיין בע"ה¹⁵ שער מוחין דקטנות סוף פ"א בענין מוח הדעת דיניקה שהעטרא דחסד שבו לגבורה תחשב ע"ש, ומכ"ש שבתהו שהוא בסוד הגבורות והדינים, תחשב העטרה דחסד, לגבורה¹⁶.

וזהו תקיפא דתקיפין. תקיפין הוא מלכי חסד וגבורה דתהו, שגם הם באו אורותיהם מגולים והיתה שבירתם גדולה, ודעת הכולל ב' עטרין דחו"ג יחדו, הוא תקיפא דתקיפין.

דביגני' מתקטרין אלף אלפין מארי דיבבא ויללה, יבבא הוא במלך דחסד, כשמו יובב¹⁷. יללה הוא במלך דגבורה חשם¹⁸, כידוע, ובדעת מתקטרין מלכי חו"ג יחדיו, היינו דביגני' מתקטרין, שפירושו מתקשרין.

והם אלף אלפין דהיינו אלף א' וב' אלפים, כי דעת¹⁹ הוא בין כתפין הנה ב' פעמים כתף גי'²⁰ אלף, זהו אלף,

¹⁵ והידיים ידי עשו" בחי' גבורה.

(15) שער כב.

(16) ראה הביאור בפנים בלקוטי לוי יצחק כאן, ההפרש והחילוק שבין "בליעה" ו"הבערה".

(17) וישלח לו, לג' יומית בלע וימלך תחתיו יובב בן זרח מבערה", ראה ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ב ס' צז. קכג. קכט.

(18) במלך דגבורה חשם: שם פסוק לד' יומית יובב וימלך תחתיו חשם מארץ התימני". ראה ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ב ס' צז. קכג. קכט. קלא. קלב.

(19) דעת הוא בין כתפין. פירושו: כמבואר בתניא פ"ג דבחי' דעת הוא החיות של המדות, ומדעת נמשך המדות, אהבה (בחי' חסד), ויראה (בחי' גבורה). וכמו שבגוף האדם, הראש הוא מקום השכל – החכמה ובינה, ואח"כ בא ונמשך השני כתפין והוא ה"דעת" דמתחלק לשנים, והשתי כתפין מרומ, כתף הימנית חסד וכתף השמאלית גבורה. ראה לעיל ס' לה.

(20) פירושו: דמספר "אלף" מרומז בג' אופנים. ראה כל הביאור לעיל ס' סג.

א) ב' פעמים כתף (2 x 500) = 1000, אלף.

ב) בהשם "אל שדי" שבדעת.

ג) ואלקים באחוריים דהה"ן. ראה לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות-דברים עמוד ת.

ראה עוד בזה: תורה אור מקץ מא, ב. מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ו ח"ב (הוצאת תשס"ה) ע' תרטז. אור התורה וארא ע' קנה. אמור ע' תתע. ביאורי הזהר להצמח צדק ח"א ע' תיז. ספר המאמרים תר"ל ע' כח [בהוצאת תשפ"ב – ח"א ע' סה]. ה'תער"ב חלק ב עמוד א'סב [בהוצאה החדשה – ח"ה עמוד א'תנא ואילך]. ספר המאמרים

והיינו בליעה¹¹ הוא מהעטרא¹² דחסד שבדעת¹³, והבערה אש הוא מעטרא דגבורה שבדעת, ובתהו שהוא בבחי' הגבורות והדינים בכלל. גם העטרא דחסד¹⁴ לגבורה

(11) מבאר: דהמלך הראשון "בלע בן בעור" הוא כנגד בחי' "דעת" דקליפה (ראה הביאור בהערה 13), ומבחי' דעת נחלק לחסד וגבורה (ראה תניא סוף פרק ג. פרק מא), וזהו מ"חסד" דקליפה, דחסד הוא השפעה למטה מזה בא "בליעה" שהוא למטה, ומ"גבורה" דקליפה, שהוא בחי' עלי' ע"ד אש, זהו ענין "בעור" הבערה. ומלך יובב חסד דקליפה, ומלך חשם גבורה דקליפה ראה ע"ה שער (ח) דרושי הנקודות פ"ד.

(12) "מהעטרא דחסד דדעת . . מעטרא דגבורה שבדעת": בלקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות-דברים סוף עמוד קסד (לקמן ס' קיא), מבואר הטעם דנק' "עטרא" (כתר) דחסד, "עטרא" (כתר) דגבורה. וז"ל: "חסד וגבורה שבדעת הם בבחי' מקיף על המדות דחסד וגבורה עצמן וזהו מה שחסד וגבורה נקראים עטרין, עטרא דחסד עטרא דגבורה, שעטרה הוא בחי' מקיף, כי הם בבחי' מקיף על המדות דחסד וגבורה עצמן".

(13) בלע בן בעור . . שבדעת. ראה עין חיים שער (ח) דרושי נקודות פ"ד. תורת חיים פרשת יתרו ער, ד וז"ל: יש ג' מוחין בגלגלתא הנקראים חב"ד כידוע, והנה מוח החכמה ומוח הבינה עומדים בגלגלתא שניהם זה אצל זה ומוח הדעת עומד למולם ונגדם לצד העורף שבראש כמבואר זה גם בספרי הטבע, והעורף הוא המכסה למוח הדעת ומלבישו ומעלימו ונמצא מוח הדעת הוא עומד בין ב' מוחין חו"ב ובין העורף כו', וידוע שהעורף הוא הנקרא אחוריים כי הוא עומד מול הפנים שבראש ממש כמ"ש כי פנו אלי עורף ולא פנים כו' וכידוע.

והנה ידוע בענין מקור שרש כל הקליפות שהן מוז' מלכין קדמאין דתהו שמתו כמ"ש ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום לפני מלך מלך לבני כו', והרי ידוע דמלך הראשון שהוא בלע בן בעור הוא בחי' הדעת שהוא מקור המדות ולהיותו מתפשט בקליפה נקרא בלע לפי שמכסה ומסתיר בחי' מוח הדעת דקדושה והוא בחי' העורף המכסה מוח הדעת כנ"ל, ובלע מלשון ולא יבאו לראות כבלע את הקדש כו' מפני שמבליע ומעלים את אור הדעת דקדושה ונעשה שרש המדות הרעות דקליפה למטה כו'.

כי הנה השכחה הוא היסח הדעת ובהיסח הדעת מן המדות ממילא אין למדות חיות ואור מן השכל ונופלים בגסות והגשמה. וזהו השמר לך פן תשכח את ה' כו' מפני שהשכח"ה שרש לכל הרע שבו' מודות לפי שהדעת הוא המתפשט במדות להחיותם כידוע ובהיסח הדעת מהם ממילא יפול הנופל כו', וזהו ישראל לא יד"ע כו' הוי גוי חוטא כו' וכמ"ש במ"א.

(וראה תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים לש"ס עמוד סד).

(14) ראה גם ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ב סימן קכט, דבעולם התהו וקליפה גם הדי ימיני – חסד, לגבורה יחשב, ע"ד שתי ידיים דעשו

לשלושה קווים, קו הימין (חסד) יש ק"ג עולמות, קו השמאל (גבורה) ק"ג עולמות, וקו האמצעי (תפארת) ק"ד** עולמות, סך הכל ש"י.

ובקהלת יעקב אות שי"ן, וז"ל: ש"י עולמות הן בכינה, ומבואר בזהר תרומה דף קסו ע"ב שהם מתחלקים ר"ז לימינא וק"ג לשמאלא, ומאותן ק"ג דשמאלא הי' סוד העגל גימטריא קג כמו שכתבתי שם עיי"ש, ופירוש הרב בספרא דצניעותא (שער מאמר רבי שמעון בן יוחאי כב, ב) דמה שהן ר"ז לימינא הוא שהתפארת מטה*** כלפי חסד, על כן הם ר"ז לימינא, כי הש"י עולמות מתחלקים לג' קוין, ק"ג לימין ק"ג לשמאל ק"ד באמצע, וק"ד שבתפארת מטה כלפי חסד, נמצא שיש ר"ז לימינא, עיי"ש.

ראה לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות-דברים עמוד ריא, דמספר ר"ז הוא או"ר (חסד ותפארת), ומספר ק"ג הוא בגי' ה"מילוי" דתיבת "לילה" (בחי' גבורה), הוא "למ"ד, יו"ד, למ"ד, ה"ה", והאותיות ה"מילוי" הוא מוד (44) + ו"ד (10) + מ"ד (44) + ה (5) = 103, ק"ג. וראה עוד הערה 26.

(* מפרש שם בזהר [ובתרגום ללה"ק] מ"ש (משלי ו, כג) כי נר מצוה ותורה אור, (וידוע שיש ש"י עולמות וכמ"ש (שם ח, כא) להנחיל אוהבי יש, שהם ש"י עולמות, ומבואר דש"י עולמות נחלק ר"ז עולמות לימין בגי' או"ר, וק"ג משמאל, וע"ז מפרש) אור דא (אור הזה דתורה אור) אתכליל במאתן ושבעה עלמין (נכלל בר"ז עולמות, בגי' או"ר), דאינון גניזין בסטרא דההוא אור (שהם היו גנוזים בצד הימין שבו ששם סוד אור החסד).

(ומפרש דבריו ואמר) תלת מאה ועשר אינון (ש"י עולמות הם, והם נחלקים שם באופן זה), מאתן ושבע אינון בסטרא דימינא (ר"ז הם בצד החסד שבימין) מאה ותלת אינון בסטרא דשמאלא (וק"ג הם בצד הגבורה שבשמאל).

ואינון תלת מאה ועשר (ואלו הם הש"י עולמות הנזכרים במקום אחר), ואלין אינון דקדשא בריך הוא מתקן תדיר לצדיקיא (ואלו הם האורות שהקב"ה מתקן תמיד בשביל הצדיקים להנחילם לעולם הבא), ומאלין מתפשטין כמה וכמה אוצרי חמדה (ומאלו העולמות מתפשטים כמה וכמה אוצרות חמדה המלאים מכל דברי חמודות), וכלהו גניזין לאתעדנא מנהון צדיקיא לעלמא דאתי (וכולם גנוזים לעדן מהם הצדיקים לעולם הבא), ועל אלין כתיב (ועל אלו כתוב) להנחיל אוהבי יש (שהקב"ה ינחיל לאוהביו ש"י עולמות), ואוצרותיהם אמלא (את אוצרות חמדה המתפשטים מהם אמלאם בכל טוב). עיי"ש.

(** הטעם דבקו האמצעי תפארת הוא "קד", א' יותר. ראה לקוטי לוי יצחק, לקוטים על פסוקי תנ"ך ומאחז"ל עמוד צב. ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א סי' קנט. חלק ב סי' מ. קטז. חלק ה סי' כב. תורת מנחם התועדויות ה'תנש"א חלק ב עמוד 354 הערה 72. (***) ראה בענין תפארת הנוטה כלפי חסד – ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ב סימן ו "כי פעולת התפארת הוא לרחם כמו פעולת החסד", עיי"ש.

וְשֵׁם הוּא ג"כ השמות אל שדי שבמלואו²¹ הוא אלף חסר א', ואחוריים²² דאלקים דההי"ן²³ (עיי' בנצוצי אורות כאן²⁴ או"ק ב' בשם הרמ"ז ז"ל זיע"א) שעולה אלף וא', ביחד הוא ב' אלפים.

והיינו ג"כ מה שחטא העגל, שהוא מבחי' גבורות ודינים, הק"ג²⁵ עלמין שמשמאלא מספר עג"ל²⁶, הוא

ה'תנ"ט (הוצאת תשע"א) ע' קיז. ועוד.

(21) פירוש: "אל שד"י" הוא בחסד, ובמלואו בגי' אלף חסר א', כזה: אל"ף (בגי' 111) + למ"ד (74) + שי"ן (360) + דל"ת (434) + יו"ד (20) = 999. והמספר אחד (1) להשלים לאלף, בא מהמספר אחד (1) הנוסף באחוריים דאלקים דההי"ן. ראה הערה 22.

(22) דאלקים דההי"ן: יש להעיר למ"ש במגלה עמוקות כי תשא [דרוש ג' אופן הרביעי] וז"ל: בשעת העגל פגמו בשם אלהים במילוי ה', שכן חמשה בקר משלם תחת השור (שמות כא, לא) עיי"ש.

[והכוונה למ"ש בשמו"ר (פרשה ל, ז) "לפי ששור גנבנו ועשינו עגל לפיכך ה' בקר שלמנו תחתיו" עיי"ש.]

(23) פירוש: "אחוריים דאלקים בההי"ן" הוא: אל"ף (111).

+ אל"ף (111) + למ"ד (74) = 185.

+ אל"ף (111) + למ"ד (74) + ה"ה (10) = 195.

+ אל"ף (111) + למ"ד (74) + ה"ה (10) + יו"ד (20) = 215.

+ אל"ף (111) + למ"ד (74) + ה"ה (10) + יו"ד (20) + מ"ם (80) = 295.

סך הכל: 111 + 185 + 195 + 215 + 295 = 1001.

(24) וז"ל: "אלף אלפין, שהוא סוד הדעת שלו אל שדי שבמילואו הוא אלף, וגם בסוד מילוי אלקים דההי"ן בריבוע. הרמ"ז".

בלקוטי לוי יצחק שבפנים כאן, מציין למאורי אור אות א' סעיף פו. וז"ל שם: אלף בכל מקום בסוד שם א"ל שדי במלואו שהוא כבריאה וממנו סוד אלף הרים שהבהמה העליונה ניונת משם גם שם אלהים דההי"ן ברבוע עולה אלף והוא סוד אלף המגן, כי שם א"ל שדי"י כבריאה כולל ב' א"ל אחרים בו גי' מג"ז*, ג"פ א"ל והראשון אלף. [עכ"ל]. ועיי' ביאור נתיב שם.

ובסעיף פ' שם וז"ל: אל שדי, אימא בעת יניקתה שדי לשון שדים, וא"ל היינו ייא"י מילוי שם ס"ג. עיי"ש.

ראה תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים לש"ם ע' רצו וז"ל: אל שדי מלשון שדים ורחם, שהוא בחי' בינה המניקת את ז'ן, עיי"ש.

ועיי' ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ב סימן א. קי.

(* ראה לעיל סי' י הערה 3 בשולי הגליון.

(25) הק"ג עלמין שמשמאלא. פירוש: ענין זה יבואר, ובהקדם: ידוע מ"ש במשנה (סוף עוקצין) עתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק וצדיק ש"י עולמות. ומבואר בזהר פרשת תרומה דף קסו ע"ב*, וביתר ביאור בפרדס שער כג – ערך הכינויים ערך אור, דה"ש"י עולמות נחלקים

גם מספר בל"ע עם הכולל.

ינוס ויומברוס כדלקמן [בזהר] דף קצד ע"א ועיין מה שגרשם²⁷ בגליון שם בס"ד ע"ש.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות-דברים עמוד שנח-שנט

נפלו כשלושת אלפי איש, והוא ב' בני בלעם בן בעור,

(26) לקוטי תורה מהאריז"ל על מלכים א יב, כח. מאה קשיטה (להרמ"ע מפאנו ז"ל) סוף פרק ח'. קהלת יעקב ערך ש"י עולמות. תורת מנחם התוועדויות ה'תנש"א ח"ב עמוד 352 ואילך. תורת מנחם - תפארת לוי יצחק שמות סי' קיא סעיף ה. ראה לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית ע' פב וז"ל: הק"ג עלמין שמשמאלא, שהוא מאחוריים דס"ג בהסר הפשוט עיי"ש. פירוש: שם ס"ג הוא, יו"ד (20) + ה"י (15) + וא"ו (13) + ה"י (15) = 63. ואחוריים דס"ג הוא: יו"ד (20) + יו"ד ה"י (35) + יו"ד ה"י וא"ו (48) + יו"ד ה"י וא"ו ה"י (63) = 166. ובהסר הפשוט, היינו מספר שם ס"ג, 166 = 63 - 103, כמספר

עג"ל.

ולכאורה הכוונה, דמדת הגבורה היא ענף הבינה, וכמו כן השם ס"ג עצמו בחי' בינה, והאחוריים דס"ג בהסר הפשוט - היינו ע"ד ענף שם ס"ג - הוא מספר ק"ג (בגוי"עגל"ל) בחי' גבורה. כמו בגשמייות דענף בא ונמשך מעיקר האילן.

וראה לעיל סי' סד. לקמן סי' קט הערה 3, דבחי' "אחוריים" היא דין וגבורה. אור התורה כי תשא (שמות כרך ד) ע' א'תתקפו. (מובא לעיל סי' סה הערה 4).

ועיין הביאור בנוגע העגל - בלקוטי שיחות חלק כד ע' 3 ואילך.

(27) לעיל סי' סג.

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום שבת קודש עמ' א

מרבתינו. וכן אם הוא אומר שפך הוא הדין בעיני - מסברתי, וְאֵף הַן אוֹמְרִין כִּדְּ הוּא בְּעֵינֵינוּ, אֵינּוּ נִתְרָג, וְכָל שֶׁכֵּן אִם הוּא אוֹמֵר אֵת שִׁיתּוּ מִפִּי הַשְּׁמוּעָה, וְהֵן - והסנהדרין אוֹמְרִין כִּדְּ הוּא בְּעֵינֵינוּ, אֵינּוּ נִתְרָג, שְׁהֵי כֵן קִיבַל זֶה חוֹלְקִים רַק מִסְבָּרָא, עַד שִׂיאֵמֵר הוֹקֵן כִּדְּ הוּא בְּעֵינֵי, וְהֵן אוֹמְרִים מִפִּי הַשְּׁמוּעָה, שאז נהרג כדין זקן ממרא, כיון שחולק מדעתו על קבלת הסנהדרין.
 רב כהנא מביא ראייה לדבריו: תדע שהדין כדברי, שְׁהֵי לֹא הָרְגוּ אֵת עֶקְבָּאֵי בֶן מְהֻלְלָא אֵף שֶׁחִלַּק עַל הַסְנֵהֲדִין בִּארְבַּעַה דְּבָרִים (ערויית פ"ה מ"ו), כיון שקיבלם מרבתינו, ומוכח שאינו ממרא אלא אם חולק מדעתו.
 אלו דברי רב כהנא, וְרַבֵּי אֶלְעָזָר חוֹלֵק, וְאוֹמֵר שֶׁאִפְּלוּ הוּא אוֹמֵר מִפִּי הַשְּׁמוּעָה, וְהֵן אוֹמְרִין כִּדְּ הוּא בְּעֵינֵינוּ, נִתְרָג הוֹקֵן, כִּדְּ שִׂיאֵי וְרַבֵּי מְחֻלְקוֹת בְּיִשְׂרָאֵל. וממשיך רבי אלעזר, וְאִם הָאֵמֵר שֶׁלְּדַבְּרֵי קִשָּׁה מִפְּנֵי מָה לֹא הָרְגוּ אֵת עֶקְבָּאֵי בֶן מְהֻלְלָא שֶׁחִלַּק עַל הַסְנֵהֲדִין מִפִּי הַשְּׁמוּעָה, הַתְּשׁוּבָה הִיא מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הוֹרָה כְּדַבְּרֵי הַלֵּבָה לְמַעֲשֵׂהָ, ושנינו לעיל (פ"ה) שדווקא אם הורה הזקן לנהוג כדבריו למעשה הוא חייב מיתה.
 הגמרא מביאה ראייה לרבי אלעזר: תָּנוּ, כִּשְׁבֹא הוֹקֵן עִם בֵּית דִּין שְׁבַעֲרֵיר וּלְפָנֵי בְתֵי הַדִּין שְׁבַמְקֻדֶשׁ, הוּא אוֹמֵר לֵהֵם כִּדְּ דְרִישְׁתִּי, וְכִדְּ דְרִישׁוֹ חֲבִירֵי, כִּדְּ לְמִדְתִּי, וְכִדְּ לְמִדְוֵי חֲבִירֵי. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: מֵאֵי לָאוּ - האם אין מדובר דְּהוּא אֵמֵר מִפִּי הַשְּׁמוּעָה, וְהֵם אוֹמְרִין כִּדְּ הוּא בְּעֵינֵינוּ, ואף על פי כן נעשה ממרא כרבי אלעזר. דוחה הגמרא: לֹא - אין הפירוש כדבריך, אלא מדובר כשהוא אוֹמֵר כִּדְּ הוּא בְּעֵינֵי, וְהֵם אוֹמְרִים מִפִּי הַשְּׁמוּעָה, אבל החולק מִפִּי הַשְּׁמוּעָה אינו נהרג. הגמרא מביאה ראייה נוספת: תָּא שְׁמַע, דְּאֵמֵר רַבֵּי יִאֲשִׁיחֵי, שֶׁלֵּשָׁה דְּבָרִים סָח [ואמר] לֵי וְעָרָא מֵאֲנָשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם, הָרֵאשׁוֹן הוּא, בְּעַל שְׁמַחֵל עַל קִינּוּיו - בעל שקינא לאשתו והתרה בה שלא תתייחד עם אחר, אם התייחדה עימו היא נאסרת על בעלה, ועליה להבדק בבית המקדש על ידי המים המרים, ואם חזר בו הבעל ומחל על קיניו, קִינּוּיו מְחֻלָּה, ואם נסתרה היא מותרת לו אף בלא להבדק.

עומרים שנשכחו הרי הם לְעֵנִי, וְאִם שָׁכַח אֲרִבְעָה, הֵם לְבַעַל הַבַּיִת. אם נטל עני שלשה שבלים או עומרים שנשכחו בשדה, ולקחם בעל הבית מידו וקידש בהם אשה, לבית הלל הם של בעל הבית והאשה מקודשת, ולבית שמאי גזל הם ביד בעל הבית ואינה מקודשת. נמצא שמחלוקת זו נוגעת לאיסור כרת של אשת איש. ממשיך רב פפא ומבאר: בדין פִּיאָה נחלק הזקן בְּשִׁלּוּגְתָא דְרַבֵּי יִשְׁמַעֲלֵאל וְרַבֵּינָן, דְּהֵנּוּ מְצֻנָה פִּיאָה לְכַתְחִילָה לְהַפְרִישׁ מִן הַתְּקָמָה - מן התבואה לפני קצירתה, ולהותירה בשדה לעניים, ואם לא הפריש פאה מן הַתְּקָמָה, יִפְרִישׁ מִן הַעֲוִמְרִין לאחר הקצירה, ואם לא הפריש גם מן הַעֲוִמְרִין, יִפְרִישׁ מִן הַכְּרִי - מהגדיש שבו אוספים את העומרים, ויכול להפריש מהכרי עד שֶׁלֹּא מִיְרָחוּ - כל זמן שלא החליק את הכרי, אבל אם מִיְרָחוּ כָּבֵד, התחייב הכרי במעשרות, ועל כן הוא מְעַשֵּׂר את הכרי וְאַחַר כֵּן נוֹתֵן לוֹ לְעֵנֵי אֵת הַפָּאָה, כיון שאם יתנה לו לפני המעשר יצטרך העני לעשרה, ונמצא שקיבל פחות מהמגיע לו. משום רַבֵּי יִשְׁמַעֲלֵאל אֵמֵר, שֶׁאֵף אִם כָּבֵד טָחַן אֵת הַחִטִּים וְלֹשׁ אֹתוֹן לְעֵיסָה, אִם עֲדִיין לֹא הַפְרִישׁ פָּאָה הִיא מִפְּרִישׁ מִן הַעֲוִיפָה, אֵךְ לְרַבְנָן אֵינּוּ מַפְרִישׁ מִן הַעֵיסָה, כיון שהחטים נשתנו מצורתן, וקנה אותן בעל הבית בשינוי. אם נטל עני פאה מן העיסה, לרבי ישמעאל זהו ממונו, ואם קידש בו אשה היא מקודשת, ולרבנן העיסה פטורה מפאה וגזל בידו, ואינה מקודשת. נמצא שמחלוקת זו נוגעת לאיסור כרת של אשת איש.
 נמצא לביאור רב פפא, שהברייתא של 'כי יפלא' שנאמרה לעיל (פ"ה), כולה לשיטת רבי מאיר, שאין זקן נעשה ממרא אלא אם חולק על דבר שזודונו כרת ושגגתו חטאת.
 שנינו במשנה: שֶׁלֵּשָׁה בְּתֵי יְדֵינֵי וְכוּ' הֵיוּ שֵׁם, ואם נחלק הזקן על הסנהדרין הרי הוא ממרא. הגמרא מביאה מחלוקת בענין זה: אֵמֵר רַבֵּי בְּהֵנָא, אִם הוּא - הזקן, אוֹמֵר אֵת שִׁיתּוּ מִפִּי הַשְּׁמוּעָה - שכך שמע מרבתינו, וְאֵף הֵן - הסנהדרין, אוֹמְרִין אֵת שִׁיתּוּ מִפִּי הַשְּׁמוּעָה, אֵינּוּ נִתְרָג, שְׁמוֹתָ לֹא לְחֻלּוֹק עֲלֵיהֶם בְּמָה שֶׁקִּיבַל

נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח

ופעלה מהיה בנין "לבנה נוספת" בענין הגאולה, וכאשר מצטרפת לבנה ללבנה ונדבך לנדבך וכו' - זוכים לגאולה האמתית והשלמה.

(משיחות ש"פ בשלח תשד"מ. מתוך לקראת שבת)

ה"בשם אומרו" שב'למוד התורה

"האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם" (אבות ו, ו), פלומר, פאשר למוד התורה (ה"דבר") הוא באפן שנפר שזוהי תורתו של הקב"ה ("בשם אומרו"), הרי הוא ממשיך גלוי אלקות בעולם, ועל ידי זה "מביא גאולה לעולם" - תמורת הגלות וההעלם והסתר העולם.

(משיחות ש"פ בלק תשמ"ג. מתוך לקראת שבת)

מיהו הכוכב?

על הפסוק "דרך כוכב מיעקב" (בלק כד, יז) מבאר בירושלמי תענית (פרק ד הלכה ה) שהכונה למלך המשיח, ובירושלמי מעשר שני (פרק ד הלכה ו) מבאר שהכונה לכל יהודי (כמספר שם שגוי אחד חלם שבלע כוכב, ופתרון החלום היה שהרג יהודי, הנמשל לכוכב).

אולם שני הפרושים עולים בקנה אחד, וזאת כיון שבכל אחד ואחד מ'ישראל ישנו ניצוץ משיח.

(לקוטי שיחות ב עמ' 599. מתוך לקראת שבת)

השלמות תלויה ב"פכים קטנים"

ישנם השואלים - הדורות שקדמו לנו בצעו את רבה כקלה של עבודת עם ישראל בעולם הזה, ואם כן - איזה ערה יש ל"קטנות" שעלינו לעשות ולהוסיף בדורנו זה?

- אף על פי כן צריכים לדעת, שב'פכים קטנים" אלו תלויה השלמות של עבודת כל הדורות שקדמו לנו. דוקא "קטנות" זו היא שתביא את עבודתם של הדורות הקודמים לתכליתה ולשלמותה, ואז תבוא הגאולה.

(לקוטי שיחות ה עמ' 34. מתוך לקראת שבת)

הגאולה נקראת על שם גומרה

"אין המצוה נקראת אלא על שם גומרה" (סוטה יג, ב). הוי אומר: אף שתורתם ועבודתם של ה"ראשונים כמלאכים" (שבת קיב, ב) נעלים באין-ערה מעבודתו של דורנו זה, הנה "אין הגאולה נקראת אלא על שם גומרה" דוקא, שכן, הגאולה תבוא בזכות עבודתם של בני ישראל בדורנו זה, שעל ידה נגמרת ונשלמת עבודת בני ישראל בכל הדורות.

(לקוטי שיחות יט. מתוך לקראת שבת)

העליה הראשונה

הטעם לכה שבעליה לתורה, הסדר הוא ש"כהן קורא ראשון ואחריו לוי ואחריו ישראל" הוא "מפני דרכי שלום" (גטין פרק ה משנה ח). שאם לא כן הרי "כל אחד יאמר אני תלמיד חכם גדול ממך" (תוספות יום טוב שם).

ויש לדון לגבי ביאת המשיח, שהרי הכל יסכימו שמשיח הוא הגדול והחשוב מכלם, ולכן יש לתן לו את העליה הראשונה, אולם לאיזה יש סברא לומר שלאחרי שנהגו בזמן הגלות להקדים כהן ולוי לישראל, ומשיח סדר זה גם לאחרי ביאת משיח צדקנו.

(ע"פ תו"מ תנשא ח"א ע' 277. מתוך לקראת שבת)

כל העסק - לדעת את ה'

דיוק הלשון ברמב"ם "לא יהיה עסק כל העולם אלא לדעת את ה'" - שולל גם עסק קזה שבזמן הזה חייבים בו על פי תורה, וכפי שפוסק הרמב"ם בהלכות תלמוד תורה (פרק ג הלכה ט), שגם מי שתורתו אמנותו צריף לעשות מלאכה "בכל יום מעט כדי חייו".

ובימות המשיח, לא יהיה צריך אפלו בעסק מועט זה.

(לקו"ש חכ"ז עמ' 238. מתוך לקראת שבת)

צרוף כל הפעולות

אין להתפעל מכך שרואים, שאתמול ושלשום נעשו כמה וכמה פעולות בעניני התורה ומצוותיה ועדין לא נושענו - כי מכיון שהגאולה העתידה נפעלת בצרוף כל עניני העבודה שנעשו בכל הדורות, נמצא שכל פעולה

חומש יומי

פרשת תשא

~ יום ראשון ט' אדר ~

ל (יא) וידבר יהוה אל־משה לאמר:

יא ומליל יי עם משה למימר:

(יב) כי תשא את־ראש בני־ישראל לִפְקֻדֵיהֶם וְנָתַנּוּ אִישׁ כְּפָר נִפְשׁוֹ לַיהוָה בִּפְקֹד אַתֶּם וְלֹא־יְהִי בְהֵם נֶגֶף בִּפְקֹד אַתֶּם:

יב ארי תקבל ית חשבון בני ישראל למנגייהוון ויתגון גבר פקון נפשה קדם יי פד תמני תהוון ולא יהי בהון מותא פד תמני תהוון:

השקלים ותדע מנינם. ולא־יהיה בהם נגף. • שְׁהַמְנִין שׁוֹלֵט בּוֹ עֵין הָרַע, וְהַדְּבָר בָּא עֲלֵיהֶם, כְּמוֹ שְׁמָצִינוּ בִּימֵי דָוִד.

משי׳• כי תשא • לשון קבלה, כתרגומו, בשתתפץ לקבל סכום מנינם לדעת כמה הם, אל תמנם לגלגלת, אלא יתנו כל אחד מחצית השקל, ותמנה את

~ נקודות משיחות קודש ~

מנצות מעשיות בתוצאה מקירוב פנימי

קשר עם הקב"ה, אבל באמת יש לכל נפש "אש" (א פייערל) שהיא עצם הנשמה ("נקדת הדיקות") שקשורה להקב"ה בכל מצב שיהיה, ואפילו חטא של עבודה־זרה לא מסיר ומנתק קשר זה, ומצד זה יש כפרה גם על חטא כזה. וקשר זה נמצא לא רק בעצם הנשמה, אלא "מטבע של אש" זו הנה "משקלה מחצית השקל", שלאש זו עשה הקב"ה משקל גשמי, דמכין שגם פעולותיו של האדם באות מעצם חיותו – עצם הנשמה – לכן גם בנתינת מטבע גשמית, נמצא ה"מטבע של אש" – הקשר הפנימי עם הקב"ה, ולכן מכפרת הנתינה על חטאיו. (ע"פ לקו"ש כרך טו עמ' 390 ואילך – מתוך לקראת שבת)

ונתנו איש כפר נפשו לה'... זה יתנו... מחצית השקל. הרצה לו כמין מטבע של אש ומשקלה מחצית השקל, ואמר לו כזה יתנו (ל, יב"ג. ובפירושו רש"י) והקשו, כמה נתקשה משה רבינו עליו־השלוש עד שהצריך הקב"ה להראות לו מטבע של אש? ויש לומר דבאמת תמיתה משה היתה, שמחצית השקל הרי באה להיות כופר לנפש על חטא העגל, דלקאורה בחטא כזה שנקרתיים על־ידי־זה לגמרי רחמנא־לצלן מהקב"ה, ואיך יתכן שחטא כזה כופר על ידי נתינת מטבע? ולכן הרצה לו הקב"ה מטבע של אש שמשקלה מחצית השקל, ללמד שאף שבחיצוניות נראה שאין לאדם כנה

יג דין יתגון כל דעבר על מניניא פלגות סלעא בסלעי קודשא עסרין מעין סלעא פלגות סלעא אפרשוטא קדם יי:

(יג) זה יתנו כל־העבֵר על־הפקדים מחצית השקל בשקל הקודש עשרים גרה השקל מחצית השקל תרומה ליהוה:

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית־יהודית

(יא) אחרי זאת דבר ה' אל משה לאמר: (יב) אם תבקש לקבל את מכלול בני ישראל במספרם, יתן כל איש פדיונו לה' באשר תמנה אותם, ולא תדבק בהם מחלה מדבקת בעת בצויע זאת. (יג) כל הנכלל בספירה יתן מחצית המשקלת לפי המשקל המקבל בקודש, עשרים גרה (פראנק בלע"ז)

ושָׁדָה אֲחֻזָּה. עֲשָׂרִים גֵּרָה הַשָּׁקֶל. עֲכָשׁוּ פֶּרֶשׁ לָךְ בָּמָה הוּא. גֵּרָה • לְשׁוֹן מְעָה, וְכֵן (שמואל א כ): "יבוא להשתפחות לו לאגורת כסף וכפר לקחם". עֲשָׂרִים גֵּרָה הַשָּׁקֶל • שֶׁהַשָּׁקֶל הַשְּׁלֵם אֲרַבְעָה זוּזִים, וְהַזּוּז מִתְחַלְתּוֹ חֲמֵשׁ מְעוֹת, אֲלֵא בָּאוּ וְהוֹסִיפוּ עָלָיו שְׁתוּת, וְהַעֲלוּהוּ לְשֵׁשׁ מְעָה כֶּסֶף, ו"מחצית השקל" הִנֵּה שְׂאֲמַרְתִּי לָךְ, יִתְּנוּ "תְּרוּמָה לָהּ".

כ"י • זֶה יִתְּנוּ • (שמות רבה) הֲרָאָה לוֹ כִּמִּין מִטְּבַע שֶׁל אֵשׁ וּמִשְׁקָלָהּ מִחֲצִית הַשָּׁקֶל, וְאָמַר לוֹ: כִּזָּה יִתְּנוּ. הָעֵבֶר עַל-הַפְּקָדִים • דָּרָךְ הַמּוֹנִין מֵעֵבֶרִין אֶת הַנְּמִינִין זֶה אַחַר זֶה, וְכֵן (ויקרא כז): "כֹּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר פֶּתַח הַשֹּׁבֵט", וְכֵן (ירמיה לג): "תַּעֲבֹרְנָה הַצֵּאֵן עַל-יְדֵי מוֹנֵה". מִחֲצִית הַשָּׁקֶל בַּשָּׁקֶל הַקֹּדֶשׁ • בְּמִשְׁקַל הַשָּׁקֶל שֶׁקָּצַבְתִּי לָךְ לְשָׁקֶל בּוֹ שָׁקֵלִי הַקֹּדֶשׁ, כְּגוֹן שָׁקֵלִים הָאֲמורִין בְּפֶרֶשׁת עֲרֻכִין

~ נקודות משיחות קודש ~

התלמיד וְעָשָׂה כְּפִי שֶׁלֵּמַד, אִךְ אֶת הָאֵשׁ לֹא הֲצִיט... מוֹבֵן שֶׁהִזְקֵב וְהִכְסֵף נוֹתְרוּ כְּפִי שֶׁהֵם. לְפִיכֹף הֲרָאָה הַקֹּב"ה לְמִשָּׁה מִטְּבַע שֶׁל אֵשׁ, לְלַמְדֵנוּ: נְתִינַת מִטְּבַע בְּלִבְךָ אֵינָה יְכוּלָה לְשַׁמֵּשׁ כְּפֶרֶת-נֶפֶשׁ; אִךְ כְּשֶׁנוֹתְנִים מִטְּבַע שֶׁל אֵשׁ, בְּחִיּוֹת וְהַתְּלַהֲבוֹת הַבָּאוֹת מֵעֵצִים הַנֶּפֶשׁ שֶׁנִּמְשָׁלָה לְגַר ("גַּר ה' נִשְׁמַת אָדָם"), אֲזִי בְּכַח הַמִּטְּבַע לְכַפֵּר עַל הַנֶּפֶשׁ.

שְׁלוֹשָׁה דְּבָרִים שָׁמַע מִשָּׁה מִן הַקֹּב"ה וְהִרְתִּיעַ לְאַחֲרָיו... בִּינֵן שֶׁאֵמַר לוֹ וְנִתְּנוּ אִישׁ כְּפֶרֶת-נֶפֶשׁוֹ, אָמַר מִשָּׁה: מִי יוֹכֵל לִיתֵן כְּפֶרֶת-נֶפֶשׁוֹ?... נִטַּל הַקֹּב"ה כִּמִּין מִטְּבַע שֶׁל אֵשׁ מִתַּחַת כֶּסֶף הַכְּבוֹד וְהֲרָאָה לוֹ לְמִשָּׁה: זֶה יִתְּנוּ, כִּזָּה יִתְּנוּ (במדבר רבה פרשה יב) לְמָה הַדְּבָר דּוּמָה? לְאָדָם שֶׁהִחֲלִיט לְלַמַּד אֶת מְלֹאכֶת הַצּוּרְפוֹת. הֲלֹךְ אֲצֵל צוּרָה, וְהִלָּה לְמַדוֹ אֶת כָּל הַמְּלֹאכָה. אִךְ דְּבָר אֶחָד – הַמּוֹבֵן מֵאֵלָיו – לֹא אָמַר לוֹ: שִׁישׁ לְהֲצִיט תַּחֲלָה אֶת הָאֵשׁ מִתַּחַת לְכֶסֶף אוֹ הִזְקֵב. הֲלֹךְ

(לקוטי שיחות' כרך ג, עמוד 529)

י"ד כֹּל דְּעֵבֶר עַל מוֹנֵינָא מִבְּרַע עֶסְרִין שְׁנִין וְיַלְעָלָא יִתֵּן אֶפְרָשִׁיתָא קְדָם יְיָ: (יד) כֹּל הָעֵבֶר עַל-הַפְּקָדִים מִבֵּין עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמַעֲלָה יִתֵּן תְּרוּמַת יְהוָה:

כ"י • מִבֵּין עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמַעֲלָה • לְמִדָּךְ כָּאֵן שְׂאִין פְּחוֹת מִבֵּין-עֲשָׂרִים יוֹצֵא לְצָבָא וְנִמְנָה בְּכֻלָּא אֲנָשִׁים.

טו) הָעֵשִׂיר לֹא-יִרְבֶּה וְהִדִּל' לֹא יִמְעִיט מִמִּחֲצִית הַשָּׁקֶל לְתַת אֶת-תְּרוּמַת יְהוָה לְכַפֵּר עַל-נַפְשֵׁתִיכֶם: טו) הָעֵשִׂיר לֹא יִרְבֶּה וְהִדִּל' לֹא יִמְעִיט מִמִּחֲצִית הַשָּׁקֶל לְתַת אֶת-תְּרוּמַת יְהוָה לְכַפֵּר עַל-נַפְשֵׁתִיכֶם:

הַמִּשְׁכָּן, הוּא הַמְּנִיחַ הָאֲמור בְּתַחֲלַת חֲמֵשׁ הַפְּקוּדִים (במדבר א): "כִּבְאֶחָד לְחֹדֶשׁ הַשָּׁנִי בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִייתָ", וְנִתְּנוּ כָּל אֶחָד מִחֲצִית הַשָּׁקֶל, וְהֵן לְקִנּוֹת מִהֵן קִרְבָּנוֹת צְבוּר שֶׁל כָּל שָׁנָה וְשָׁנָה, וְהַשּׁוּי בָּהֶם עֲנִיִּים וְעֲשִׂירִים, וְעַל אוֹתָהּ תְּרוּמָה נֶאֱמַר: "לְכַפֵּר עַל נַפְשֵׁתִיכֶם", שֶׁהַקִּרְבָּנוֹת לְכַפֵּרָה הֵם בָּאִים. וְהַשְּׁלִישִׁית, הִיא תְּרוּמַת הַמִּשְׁכָּן, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (לקמן לה): "כָּל מָרִים תְּרוּמַת כֶּסֶף וְנִחַשְׁתָּ" וְלֹא הִיָּתָה יָד כָּלָם שׁוּה בָּהּ, אֲלֵא אִישׁ אִישׁ מִה שֶׁנִּדְּבָו לְבוֹ.

כ"י • לְכַפֵּר עַל-נַפְשֵׁתִיכֶם • שֶׁלֹּא תִּנְגַּפוּ עַל-יְדֵי מוֹנֵינָן. דְּבָר אַחַר: "לְכַפֵּר עַל נַפְשֵׁתִיכֶם", לְפִי שֶׁרָמַז לָהֶם כָּאֵן שֶׁלֵּשׁ תְּרוּמוֹת, שֶׁנִּכְתַּב כָּאֵן תְּרוּמַת ה', שֶׁלֵּשׁ פְּעָמִים: אַחַת, תְּרוּמַת אֲדָנִים, שֶׁמִּנְאָן כְּשֶׁהִתְחִילוּ בְּנִדְּבַת הַמִּשְׁכָּן, וְנִתְּנוּ כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִחֲצִית הַשָּׁקֶל וְעַלָּה לְמֵאת הַכֶּכֶר, שֶׁנֶּאֱמַר (לקמן לה): "וְכֶסֶף פְּקוּדֵי הָעֵדָה מֵאת כֶּכֶר", וּמֵהֶם נַעֲשׂוּ הָאֲדָנִים, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְהִי מֵאת כֶּכֶר הַכֶּסֶף וְגו'". וְהַשְּׁנִיית אִךְ הִיא עַל-יְדֵי מוֹנֵינָן, שֶׁמִּנְאָן מִשְׁהוּקֵם

לְמִשְׁקָלָת, אֲשֶׁר מִחֲצִיתָהּ תְּרוּמָה לָהּ. (י"ד) כָּל הַנִּכְלָל בְּסִפְרֵיהֶן, מִבֵּין עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמַעֲלָה, יִתֵּן תְּרוּמָה לָהּ. (ט"ו) מִי שֶׁמְזַלּוֹ שֶׁפֶר עָלָיו בְּכֶסֶף לֹא יִרְבֶּה, וְדַל הָאֲמַצְעִים לֹא יִמְעִיט מִחֲצִי עַל נַפְשֵׁתִיכֶם.

טו ותסב ית כסף פפוריא מן בני ישראל ותתן יתה על פלחן משפן זמנא ויהי לבני ישראל לדכרנא קדם יי לכפרא על נפשתיכון :

(טו) ולקחת את כסף הכפרים מאת בני ישראל ונתת אתו על עבדת אהל מועד והיה לבני ישראל לזכרון לפני יהוה לכפר על נפשתיכם: פ

וחמשים, שהרי בכסף פקודי העדה נאמר כן, ובחמש הפקודים אף בו נאמר כן (במדבר א): "ויהיו כל הפקודים שש מאות אלה ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים". והלא בשתי שנים היו, ואי אפשר שלא היו בשעת מנין הראשון בני י"ט שנה שלא נמנו, ובשניה נעשו בני עשרים? תשובה לדבר, אצל שנות האנשים - בשנה אחת נמנו, אבל למנין יציאת מצרים - היו שתי שנים, לפי שליציאת מצרים מניסן, כמו ששינינו במסכת ראש השנה, ונבנה המשכן בראשונה, והוקם בשניה, שנתחדשה שנה באחד בניסן. אבל שנות האנשים מנויין למנין שנות עולם המתחילין מתשרי, נמצאו שני המנינים בשנה אחת, המנין הראשון היה בתשרי, לאחר יום הכפורים שנתרצה המקום לישראל לסלח להם, ונצטוו על המשכן, והשני באחד באיר. על עבדת אהל מועד. הן אנשים שנעשו בו.

כ"ט ונתת אתו על עבדת אהל מועד. למדת, שנצטוו למנותם בתחלת נדבת המשכן אחר מעשה העגל, מפני שנכנס בהם מגפה, כמו שנאמר (לקמן ב): "ויגף ה' את העם", משל לצאן החביבה על בעליה, שנפל בה דבר, ומשפסק, אמר לו לרועה: בבקשה ממך, מנה את צאני, ודע כמה נותרו בהם, להודיע שהיא חביבה עליו. ואי אפשר לומר שהמנין הזה הוא האמור בחמש הפקודים, שהרי נאמר בו (במדבר א): "באחד לחדש השני", והמשכן הוקם באחד לחדש הראשון, שנאמר (לקמן ב): "ביום החדש הראשון באחד לחדש תקים וגו'", ומשמע המנין הזה נעשו האנשים, משקלים שלו, שנאמר (לקמן ב): "ויהי מאת כפר הכסף לצקת וגו'", הא למדת, ששתיים היו: אחת בתחלת נדבתן אחר יום הכפורים בשנה הראשונה, ואחת בשנה שניה באיר, משהוקם המשכן. ואם תאמר: וכי אפשר שבשניהם היו ישראל שוים שש מאות אלה ושלשת אלפים וחמש מאות

יז ומליל יי עם משה למימר:

(יז) וידבר יהוה אל משה לאמר:

יח ומעבד פיורא דנחשא ובסיסה נחשא לקדוש ותתן יתה בין משפן זמנא ובין מדבחא ותתן תמן מיא:

(יח) ועשית פיור נחשת וכנו נחשת לרחה ונתת אתו בין אהל מועד ובין המזבח ונתת שמה מים:

כנגד אור שבין המזבח והמשכן, ואינו מפסיק כלל ביניהם, משום שנאמר (לקמן ב): "ואת מזבח העולה שם פתח משכן אהל מועד", כלומר מזבח לפני אהל מועד, ואין פיור לפני אהל מועד, הא כיצד? משוף קמצא כלפי הדרום, כך שנויה ב'זבחים'.

כ"ט פיור • כמין דוד גדולה, ולה דדים המריקים בפיהם מים. וכנו • כתרומתו: "ובסיסה", מושב מתקן לכיור. לרחה • מוסב על הכיור. ובין המזבח • מזבח העולה, שכתוב בו שהוא לפני פתח משכן אהל מועד, והיה הכיור משוף קמצא ועומד

יט ויקדשון אהרן ובניו מנה ית ידיהון וית רגליהון:

(יט) ורחצו אהרן ובניו ממנו את ידיהם ורגליהם:

ידים ורגלים? מניח ידו הימנית על גבי רגלו הימנית, וידו השמאלית על גבי רגלו השמאלית, ומקדשן.

כ"ט את ידיהם ואת רגליהם • בבת אחת היה מקדש ידיו ורגליו, וכך שנינו ב'זבחים': כיצד קדוש

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית-יהודית

מועד ובין המזבח, ושם בו מים. (ט"ז) וירחצו אהרן ובניו ממנו את ידיהם ואת רגליהם.

(י"ז) אחרי זאת דבר ה' אל משה לאמר: (יח) ועשה פיור מנחשת ותושבתו מנחשת לרחה, ושם אותו בין אהל

(ט"ז) וקח את כסף הכפרה מבני ישראל להוצאות עבודת השרות באהל מועד, ויהי זה לבני ישראל זכרון לפני ה', ותכפרו על נפשתיכם.

~ נקודות משיחות קודש ~

מדוע בזמננו רוקצים גם את הפנים?

מקום משפן הכחות הנעלים שבו, כח השכל, חוש הראיה והשמיעה והדבור וכיוצא בזה. ועל-פייזה יש לפרש החלוק בין קדוש הכהנים להרחיצה לפני התפלה. דבזמן הבית היו ישראל במצב נעלה, וכחותיהם הנעלים - שכלם ומדותיהם היו תמיד בלתי לה' לבדו, ולא היו צריכים לקדש ולטהר את ה"פנים" כי כוחות אלו היו טהורים ממילא. ורק ידיהם ורגליהם שבהם התעסקו בעובדין דחול ובאכילה ושתייה, היו נצרכים לקדוש וטהרה.

מה שאין-כן בזמננו, ישנם מצבים בהם האדם משקיע גם את שכלו ולבו בענייני עולם הזה, ולכן לפני התפלה על האדם לטהר לנקות ולקדש גם את "פניו" בהכנה לתפלה, למען יוכל לעמוד לפני קונו בקדושה ובטהרה. (עלפי 'לקוטי שיחות' כרך לא, עמוד 184 ואילך - מותר 'לקראת שבת')

בפרשתנו מובא הצווי על עשיית הכיור "ועשית כיור גו' ורחצו אתה ויבניו ממנו את ידיהם ואת רגליהם" (ל, יח"ט). ומצינו ב'ראשונים' (ראה שאלות-ושובות הרשב"א חלק א סימן קצ"א, ועוד) שקשרו את קדוש הכהנים ידיהם ורגליהם לפני העבודה, עם החיוב לרחץ גופו לפני התפלה. והנה כתב הרמב"ם (הלכות תפילה פרק ד הלכה ג) "שחירת רוחץ פניו ידיו ורגליו ואחר-כך תפלה". ויש לענן לשיטתו, מה טעם שברחיצת הכהנים נצטוו לרחץ "את ידיהם ואת רגליהם" בלבד, ולפני התפלה יש לרחץ גם את הפנים.

ויש לבאר זה בדרך הדרוש: החילוק בין הפנים להידיים ורגליים הוא, שבידיים ורגליים שוכן כח העשייה של האדם, מה שאין-כן הפנים הם

כמביעה להון למשפן זמנא קדשון מיא ולא ימותון או במקרההון למדבחה לשמשא לאסקא קרבנא קדם יי:

(כ) בבאם אל-אהל מועד ירחצו-מים ולא ימתו או בגשתם אל-המזבח לשרת להקטיר אשה ליהוה:

ימתו • הא אם לא ירחצו, ימותו. שבתורה נאמרו בללות, ומכלל לאו אתה שומע הן. אל-המזבח • החיצון, שאין כאן ביאת אהל מועד, אלא בחצר.

כש"כ • בבאם אל-אהל מועד • (תורת כהנים, פרשת שמיי, זכחים ט): להקטיר שחירת ובין הערפים קטרת, או להזות מדם פר כהן המשיח ושעירי עבודת אלילים. ולא

כא ויקדשון ידיהון ורגליהון ולא ימותון ויהי להון קים עלם לה ולבנהיה לדריהון:

(כא) ורחצו ידיהם ורגליהם ולא ימתו והיתה להם חק-עולם לו ולזרעו לדורתם: פ

כש"כ • ולא ימתו • לחיב מיתה על המשמש במזבח ואינו רחוצ ידיים ורגליים, שפמיתה הראשונה לא שמענו אלא על הנכנס להיכל.

כש"כ • וידבר יהוה אל-משה לאמר:

כב ומליל יי עם משה למימר:

(כג) ואתה קח-לך בשמים ראש מר-דרור חמש מאות וקנמן בשם מחציתו חמשים ומאתים וקנה בשם חמשים ומאתים:

כג ואת סב לך בוסמין רישא מירא דכניא מתקל חמש מאה וקנמן בשם פלגותה מתקל מאתן וחמשין וקנה בוסמא מתקל מאתן וחמשין:

(כג) ואתה קח-לך בשמים ראש מר-דרור חמש מאות וקנמן בשם מחציתו חמשים ומאתים וקנה בשם חמשים ומאתים:

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית-יהודית

(כ) בעת הנכנס אל אהל מועד ירחצו את ידיהם ואת רגליהם ולא ישחתו, ובעת גישתם אל המזבח להגיש, לשרף באש קרבן לה. (כב) אחר זאת דבר ה' אל משה (כא) ירחצו את ידיהם ואת רגליהם ולא ישחתו, ויהי דבר זה להם לחק לעולמי עד, לו ולבניו לדורותם. (כב) אחר זאת דבר ה' אל משה לאמר. (כג) ואתה, קח לך ראשי בשמים מן המור הנקי (מסב בלע"ז) - חמש מאות משקלת, ומקנמן הבשם (עוד בלסאן

כֵּן, לְמָה נֹאמַר בּוֹ חֲצֵאִין? גְּזַרְתָּ הַכְּתוּב הַיּא לְהִבְיֵאוֹ לְחֲצֵאִין, לְהִרְבוֹת בּוֹ שְׁתֵּי הַכְּרֻעוֹת, שְׂאִין שׁוֹקְלִין עֵין בְּעֵין, וְכֵן שְׁנוּיָה בְּכַרְיִתוֹת' (דף טו).
וְקִנְיָה-בְּשָׂם • קִנְיָה שֶׁל בְּשָׂם, לְפִי שֵׁשׁ קִנְיָה שְׂאִינָן שֶׁל בְּשָׂם, הַצֵּרֶף לומר "בְּשָׂם". חֲמִשִּׁים וּמֵאֵתָיִם • סֵף מִשְׁקַל בְּלוּ.

כִּי-יִבְּשָׂם רֵאשׁ • חֲשׂוּבִים. וְקִנְיָן-בְּשָׂם • לְפִי שֶׁהַקְּנִימָן קָלַפְתָּ עֵץ הוּא, יֵשׁ שֶׁהוּא טוֹב וְיֵשׁ בּוֹ רִיחַ טוֹב וְטַעַם, וְיֵשׁ שְׂאִינוֹ אֵלָּא כְּעֵץ, לְכַף הַצֵּרֶף לומר "קִנְיָן-בְּשָׂם", מִן הַטּוֹב. מִחֲצִיתוֹ חֲמִשִּׁים וּמֵאֵתָיִם • מִחֲצִית הַכְּבָאָתוֹ תִּהְיֶה חֲמִשִּׁים וּמֵאֵתָיִם, נִמְצָא בְּלוּ חֲמֵשׁ מֵאוֹת, כְּמוֹ שֶׁעוֹר "מֶר-דְּרוֹר". אִם

(כד) וְקִדְּהָ חֲמֵשׁ מֵאוֹת בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ וְשִׁמּוֹן זֵית הַיּוֹן:

כד וְקִדְּעִיתָא מִתְקַל חֲמֵשׁ מֵאָה בְּסֻלְעֵי קוּדְשָׁא וּמִשַׁח זֵיתָא מִלֵּא הֵינָא:

שְׂרָאוּם בְּמִים שְׂלֵא יִבְלְעוּ אֶת הַשֶּׁמֶן, וְאַחַר-כֵּן הַצִּיף עֲלֵיהֶם הַשֶּׁמֶן עַד שֶׁקָּלַט הַרִיחַ, וְקִפְחוּ לַשֶּׁמֶן מֵעַל הַעֲקָרִין.

כִּי-יִבְּשָׂם וְקִדְּהָ • שֵׁם שְׂרֵשׁ עֵשֶׂב, וּבִלְשׁוֹן חֲכָמִים: קְצִיעָה. הַיּוֹן • י"ב לוּגִין. וְנִחְלְקוּ בּוֹ חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל, רַבִּי מֵאִיר אומר: בּוֹ שִׁלְקוּ אֶת הַעֲקָרִין. אָמַר לוֹ רַבִּי הַיּוֹדֵה: וְהֵלֵא לְסוּף אֶת הַעֲקָרִין אֵינּוּ סִפְקָ? אֵלָּא

(כה) וַעֲשִׂיתָ אוֹתוֹ שֶׁמֶן מִשְׁחַת-קֹדֶשׁ רֶקַח מִרְקַחַת מַעֲשֵׂה רֶקַח שֶׁמֶן מִשְׁחַת-קֹדֶשׁ יִהְיֶה:

כה וְתַעֲבֹד יִתָּה מִשַׁח רַבּוֹת קוּדְשָׁא בְּסָם מִבְּסָם עוֹבֵד בּוֹסְמֵנוּ מִשַׁח רַבּוֹת קוּדְשָׁא יִהְיֶה:

עַד שֶׁזָּה קוֹפֵחַ מִזָּה, אוֹ רִיחַ אוֹ טַעַם, קְרוּי מִרְקַחַת. רֶקַח מִרְקַחַת • רֶקַח הַעֲשׂוּי עַל-יְדֵי אָמְנוֹת וְתַעֲרוּבוֹת. מַעֲשֵׂה רֶקַח • שֵׁם הָאָמֶן בְּדָבָר.

כִּי-יִבְּשָׂם רֶקַח מִרְקַחַת • 'רֶקַח', שֵׁם דָּבָר הוּא. וְהַטַּעַם מוֹכִיחַ שֶׁהוּא לְמַעֲלָה, וְהַרִי הוּא כְּמוֹ רֶקַע, רִגַע, וְאֵינּוּ כְּמוֹ (ישעיה נא): "רִגַע הַיָּם", וְכֵמוּ (שם מב): "רֶקַע הָאָרֶץ", שֶׁהַטַּעַם לְמַטָּה. וְכָל דָּבָר הַמַּעֲרָב בְּחִבְרוֹ

(כו) וּמִשְׁחַתָּ בּוֹ אֶת-אֶהֱל מוֹעֵד וְאֶת אַרְוֹן הַעֲדָת:

כו וְהַרְבִּי בַּה יֵת מִשְׁפָּן זִמְנָא וְיֵת אַרְוֵנָא דְסַדְרוּתָא:

כִּי-יִבְּשָׂם וּמִשְׁחַתָּ בּוֹ • כָּל הַמְּשִׁיחוֹת כְּמִין פ"ף יְגוּנִית, חוּץ מִשָּׁל מְלָכִים, שֶׁהֵן כְּמִין גְּזֵר.

כִּי-יִבְּשָׂם רֶקַח מִרְקַחַת • 'רֶקַח', שֵׁם דָּבָר הוּא. וְהַטַּעַם מוֹכִיחַ שֶׁהוּא לְמַעֲלָה, וְהַרִי הוּא כְּמוֹ רֶקַע, רִגַע, וְאֵינּוּ כְּמוֹ (ישעיה נא): "רִגַע הַיָּם", וְכֵמוּ (שם מב): "רֶקַע הָאָרֶץ", שֶׁהַטַּעַם לְמַטָּה. וְכָל דָּבָר הַמַּעֲרָב בְּחִבְרוֹ

(כז) וְאֶת-הַשִּׁלְחָן וְאֶת-כָּל-כֵּלָיו וְאֶת-הַמְּנוּרָה וְאֶת-כֵּלָיָהּ וְאֶת מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת:

כז וְיֵת פְּתוּרָא וְיֵת כָּל מְנוּהֵי וְיֵת מְנַרְתָּא וְיֵת מְנַהָא וְיֵת מְדַבְּחָא דְקַטְרֵת בּוֹסְמֵיָא:

כִּי-יִבְּשָׂם וְאֶת-הַשִּׁלְחָן וְאֶת-כָּל-כֵּלָיו וְאֶת-הַמְּנוּרָה וְאֶת-כֵּלָיָהּ וְאֶת מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת:

כִּי-יִבְּשָׂם רֶקַח מִרְקַחַת • 'רֶקַח', שֵׁם דָּבָר הוּא. וְהַטַּעַם מוֹכִיחַ שֶׁהוּא לְמַעֲלָה, וְהַרִי הוּא כְּמוֹ רֶקַע, רִגַע, וְאֵינּוּ כְּמוֹ (ישעיה נא): "רִגַע הַיָּם", וְכֵמוּ (שם מב): "רֶקַע הָאָרֶץ", שֶׁהַטַּעַם לְמַטָּה. וְכָל דָּבָר הַמַּעֲרָב בְּחִבְרוֹ

(כח) וְאֶת-מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת-כָּל-כֵּלָיו וְאֶת-הַכִּיּוֹר וְאֶת-כַּנּוֹ:

כח וְיֵת מְדַבְּחַ דְּעֹלְתָא וְיֵת כָּל מְנוּהֵי וְיֵת כִּיּוֹרָא וְיֵת בְּסִיסָה:

כִּי-יִבְּשָׂם וְאֶת-מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת-כָּל-כֵּלָיו וְאֶת-הַכִּיּוֹר וְאֶת-כַּנּוֹ:

כִּי-יִבְּשָׂם רֶקַח מִרְקַחַת • 'רֶקַח', שֵׁם דָּבָר הוּא. וְהַטַּעַם מוֹכִיחַ שֶׁהוּא לְמַעֲלָה, וְהַרִי הוּא כְּמוֹ רֶקַע, רִגַע, וְאֵינּוּ כְּמוֹ (ישעיה נא): "רִגַע הַיָּם", וְכֵמוּ (שם מב): "רֶקַע הָאָרֶץ", שֶׁהַטַּעַם לְמַטָּה. וְכָל דָּבָר הַמַּעֲרָב בְּחִבְרוֹ

(כט) וְקִדְּשִׁתָּ אֹתָם וְהָיוּ קֹדֶשׁ קִדְּשִׁים כָּל-הַנּוֹגַע בָּהֶם יִקְדָּשׁ:

כט וְתַקְדִּישׁ יִתְהוֹן וְיִהוּן קֹדֶשׁ קוּדְשָׁא כָּל דִּיקְרַב בְּהוּן יִתְקַדֵּשׁ:

כִּי-יִבְּשָׂם וְקִדְּשִׁתָּ אֹתָם וְהָיוּ קֹדֶשׁ קִדְּשִׁים כָּל-הַנּוֹגַע בָּהֶם יִקְדָּשׁ:

כִּי-יִבְּשָׂם רֶקַח מִרְקַחַת • 'רֶקַח', שֵׁם דָּבָר הוּא. וְהַטַּעַם מוֹכִיחַ שֶׁהוּא לְמַעֲלָה, וְהַרִי הוּא כְּמוֹ רֶקַע, רִגַע, וְאֵינּוּ כְּמוֹ (ישעיה נא): "רִגַע הַיָּם", וְכֵמוּ (שם מב): "רֶקַע הָאָרֶץ", שֶׁהַטַּעַם לְמַטָּה. וְכָל דָּבָר הַמַּעֲרָב בְּחִבְרוֹ

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערכיית יהודית

בלע"ז מִחֲצִיתוֹ - מֵאֵתָיִם וְחֲמִשִּׁים מִשְׁקָלָת, וּמִן הַקִּנְיָה - מֵאֵתָיִם וְחֲמִשִּׁים.
(כד) וּמִן הַקִּדְּהָ (הַקּוּדְשָׁא) - חֲמֵשׁ מֵאוֹת מִשְׁקָלָת לְפִי הַמִּשְׁקָל הַמְּקַבֵּל בְּקֹדֶשׁ, וּמִשְׁמֶן הַיּוֹן (4.14 לִיט"ו).
(כה) וַעֲשֵׂה אוֹתוֹ שֶׁמֶן מִשְׁחַת קֹדֶשׁ וְאֶת מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת וְאֶת כָּל מְנוּהֵי וְאֶת מְנַרְתָּא וְאֶת מְנַהָא וְאֶת מְדַבְּחָא דְקַטְרֵת בּוֹסְמֵיָא.
(כז) וְאֶת-הַשִּׁלְחָן וְאֶת-כָּל-כֵּלָיו וְאֶת-הַמְּנוּרָה וְאֶת-כֵּלָיָהּ וְאֶת מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת.
(כח) וְאֶת-מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת-כָּל-כֵּלָיו וְאֶת-הַכִּיּוֹר וְאֶת-כַּנּוֹ.
(כט) וְקִדְּשִׁתָּ אֹתָם וְהָיוּ קֹדֶשׁ קִדְּשִׁים כָּל-הַנּוֹגַע בָּהֶם יִקְדָּשׁ.

שומע אני בין ראוי בין שאינו ראוי? תלמוד-לומר: "כבשים", מה כבשים ראויים, אף כל ראוי. כל משיחת משכן וכהנים ומלכים מתרגם לשון 'רבווי', לפי שאין צורך משיחתן אלא לגדלה, "כי כן יסד המלך" שזה חנוף גדלתן, ושאר משיחות כגון: רקיקין משיחתן, (עמ"ס ח) "וראשית שמנים ומשחוח", לשון ארמית בהן כלשון עברית.

כ"י • וְקִדְשָׁתָּ אֹתָם • משיחה זו מקדשתם להיות "קדש קדשים", ומה היא קדשתם? "כל הנוגע וגו'". כל הראוי לכלי שרת, משנכנס לתוכו, קדוש קדשת הגוף להפסל ביוצא, ולינה וטבול-יום ואינו נפדה לצאת לחלין, אבל דבר שאינו ראוי להם - אין מקדשין. ושנויה היא משנה שלמה אצל מזבח, מתוך שגאמר (לעיל כט): "כל הנוגע במזבח יקדש",

ל וית אהרן ואת בניו תמשה וקדשת אתם לכהן לשמשא קדמי:

(ל) וְאֶת־אֶהֱרֹן וְאֶת־בְּנָיו תְּמַשֵּׁחַ וְקִדְשָׁתָּ אֹתָם לְכֹהֵן לַיהוָה:

לא ועם בני ישראל תדבר לאמר שמן משחת רבות קודשא יהי דין קדמי לדריכון:

(לא) וְאֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר שֶׁמֶן מְשַׁח־תִּקְדָּשׁ יִהְיֶה זֶה לִי לְדֹרֹתֵיכֶם:

כ"י • לְדֹרֹתֵיכֶם • (הר"י יא) מִכָּאן לְמַדּוּ רְבוּתֵינוּ לומר שכלו קיים לעתיד לבא. זה • בגימטריא תריסר לוגין הוו.

לב על בסרא דאנשא לא יתנסף ובדמותה לא תעבדון כְּנֹתָה קודשא הוא קודשא יהי לכוון:

(לב) עַל־בֶּשֶׂר אָדָם לֹא יִיָּסֵף וּבְמַתְכַנְתּוֹ לֹא כָּמֹהוּ קֹדֶשׁ הוּא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם:

אבל אם פחת או רבה סממנין לפי מדת הין שמן - מתר, ואף העשוי במתכנתו של זה, אין הסף ממנו חייב, אלא הרוקחו. ובמתכנתו • לשון חשבון, כמו (לעיל ח): "מתכנת הלבנים", וכן "במתכנתה" של קטרת.

כ"י • לֹא יִיָּסֵף • בשני יודיין, לשון לא יפעל, כמו (בד"ס ח): 'למען ייטב לך'. על-בשר אדם לא ייסף • מן השמן הזה עצמו. ובמתכנתו לא תעשו כְּמֹהוּ • (כ"י יא) בסכום סממניו, לא תעשו אחר כְּמֹהוּ במשקל סממנין הללו, לפי מדת הין שמן,

לג גבר די יבסם דכנתה ודי יתן מנה על חלוני וישתצני מעמה:

(לג) אִישׁ אִישׁ אֲשֶׁר יִרְקַח כְּמֹהוּ וְאֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ עַל־זָר וּנְכַרְתָּ מַעֲמֹיו: ׀

כ"י • וְאֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ • מאותו של משה. על זר • שאינו צריך כהנה ומלכות.

לד ואמר יי למשה סב לך בוסמין נטופא וטופרא וחלבנתא בוסמין ולבונתא דכיתא מתקל במתקל יהי:

(לד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה קַח־לָךְ סָמִים נְטֹפֵף וּשְׁחַלְתָּ וְחַלְבַנֶּה סָמִים וּלְבֹנָה זָכָה בַד בְּבַד יִהְיֶה:

כצפרן, ובלשון המשנה קרוי 'צפרן', וזהו שתרגם אונקלוס: 'וטופרא'. וחלבנה • בשם שריחו רע וקורין לו גלבנ"א, ומנאה הכתוב בין סממני

כ"י • נְטֹפֵף • הוא צרי, ועל שאינו אלא שרף הנוסף מעצי הקטף, קרוי נטף, ובלע"ז גומ"י, והצרי קורין לו טריאקה". ושחלת • שרש בשם חלק ומצהיר

(ל) ומשה את אהרן ואת בניו וקדש אותם לכהן לי. (לא) ופקד על בני ישראל באמירה: זה יהיה לכם שמן משיחת הקדש לדורותיכם. (לב) על גוף אדם, לא ימרח ממנו ובהרפבו לא תעשו בדומה לו, וכשם שנהקדש ככה קדש יהיה לכם. (לג) אדם שישתמש בו לעצמו, להתבשם על ידי דומה לזה או ישים ממנו על אדם זר, אזי יקטע מן עמו.

שֶׁהַשְּׂבֻלַת וְגֵרְךָ אֶחָד, שֶׁהִגֵּרְךָ דוֹמָה לְשֻׁבְלַת. הַקּוֹשֵׁט וְהַקְּלוּפָה, וְהַקְּנָמוֹן, הָרִי אֶחָד עֶשֶׂר. בּוֹרִית פְּרִשְׁיָנָה אֵינּוּ נִקְטָר, אֲלֵא בּוֹ שְׁפִין אֶת הַצֶּפְרָן לְלִבְנָה, שֶׁתִּהְיֶה נֶאֱהָ. **בַּד בְּבַד יִהְיֶה** • אֵלּוּ הָאֲרֻבָּעָה הַנִּזְכָּרִים כָּאֵן יִהְיֶה שׁוֹיֵן מִשְׁקָל בְּמִשְׁקָל, כְּמִשְׁקָלוֹ שֶׁל זֶה כֶּף מִשְׁקָלוֹ שֶׁל זֶה, וְכֵן שְׁנֵינֵינוּ: הַצֶּרִי וְהַצֶּפְרָן, הַחֲלִבְנָה וְהַלְּבֹנָה, מִשְׁקָל שְׁבַעִים שְׁבַעִים מְנָה. וְלִשׁוֹן 'בַּד' נִרְאֶה בְּעֵינֵי שֶׁהוּא לִשׁוֹן יְחִיד, אֶחָד בְּאֶחָד יִהְיֶה, זֶה כְּמוֹ זֶה.

הַקְּטָרֶת, לְלַמְדָנוּ, שֶׁלֹא יִקַּל בְּעֵינֵינוּ לְצַרֵף עִמָנוּ בְּאֵגְדַת תְּעִיָּוֹתֵינוּ וְתַפְלוּתֵינוּ אֶת פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל שִׁיְהִיו נִמְנִין עִמָנוּ. **סַמִּים • אַחֲרִים. וְלִבְנָה זָכָה** (כריתות ו) מִכָּאֵן לְמָדוּ רַבּוֹתֵינוּ: אֶחָד עֶשֶׂר סַמִּמִּין נִאָמְרוּ לוֹ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי: מֵעוֹט "סַמִּים", שְׁנַיִם. נִטָף וְשֻׁחַלֶּת וְחִלְבְּנָה – שֶׁלֶשָׁה, הָרִי חֲמִשָּׁה. "סַמִּים", לְרַבּוֹת עוֹד כְּמוֹ אֵלּוּ, הָרִי עֶשֶׂר. וְלִבְנָה, הָרִי אֶחָד עֶשֶׂר, וְאֵלּוּ הֵן: הַצֶּרִי וְהַצֶּפְרָן, הַחֲלִבְנָה וְהַלְּבֹנָה, מוֹר וְקָצִיעָה, שֻׁבְלַת־גֵּרְךָ וְכַרְפֶּס, הָרִי שְׁמוֹנָה,

לה ומעבד יתה קטרת בוסמין בסם עובד בוסמנו מערב דכי קודשא:

(לה) וְעִשִׂיתָ אֹתָהּ קְטֹרֶת רִיחַ מְעֻשָׂה רִיחַ מְמַלַח מְהוֹר קָדָשׁ:

הַסְפִּינָה, כְּאֵדָם הַמְהַפֵּף בְּכַף בִּיצִים טְרוּפוֹת לְעָרְכָן עִם הַמַּיִם, וְכָל דָּבָר שֶׁהָאֵדָם רוֹצֵה לְעָרֵב יָפָה יָפָה מִהִפְכוֹ בְּאֲצָבַע, אוֹ בְּבִגְדוֹ. **מְמַלַח טְהוֹר קָדָשׁ** • מְמַלַח יְהִיָה, וְטְהוֹר יְהִיָה, וְקָדָשׁ יְהִיָה.

כִּי־אֵלֶּיךָ מְמַלַח • כְּתַרְגוּמוֹ: 'מְעָרֵב', שִׁיעָרֵב שֶׁחִיקָתָן יָפָה יָפָה, זֶה עִם זֶה. וְאוֹמֵר אֲנִי, שְׁדוּמָה לוֹ (יונה א): "וַיִּירָאוּ הַמַּלְאָכִים", (יחזקאל כז) "מִלְחִיף וְחִבְלִיף", עַל שֵׁם שְׁמֵהֶפְכִין אֶת הַמַּיִם בְּמִשׁוֹטוֹת כְּשֶׁמְנַהִיגִים אֶת

ליו ותשחוק מנה ומדיק ותמן מנה קדם סהדיתא במשפן זמנא די אַזמון מימרי לך תמן קדש קודשין תהי לכון:

(לו) וְשֻׁחַקְתָּ מִמֶּנָּה הָרִקַּ וְנִתְתָּה מִמֶּנָּה לְפָנֵי הָעֵדוּת בְּאֵהָל מוֹעֵד אֲשֶׁר אֲנִיעַד לָךְ שְׁמָה קָדָשׁ קָדָשִׁים תְּהִיָה לְכֶם:

אֲשֶׁר אֲנִיעַד לָךְ שְׁמָה • כָּל מוֹעֲדֵי דְבוּר שְׂאֲקָבַע לָךְ, אֲנִי קוֹבְעֵם לְאוֹתוֹ מְקוֹם.

כִּי־אֵלֶּיךָ וְנִתְתָּה מִמֶּנָּה וְגו' • הִיא קְטָרֶת שְׁכָכַל יוֹם וַיּוֹם, שְׁעַל הַמִּזְבֵּחַ הַפְּנִימִי שֶׁהוּא בְּאֵהָל מוֹעֵד.

ליוקטרת בוסמין די תעבד בדמותה לא מעבדון לכון קודשא תהי לך קדם יי:

(לז) וְהַקְּטֹרֶת אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בְּמִתְּכַנְתָּהּ לֹא תַעֲשׂוּ לְכֶם קָדָשׁ תְּהִיָה לָךְ לַיהוָה:

כִּי־אֵלֶּיךָ בְּמִתְּכַנְתָּהּ • בְּמִנְיֵן סַמִּמִּיָּה. קָדָשׁ תְּהִיָה לָךְ לַה' • שֶׁלֹא תַעֲשֶׂנָה אֲלֵא לְשָׁמַי.

לח גבר דעבד דכותה לארמא בה וישתצי מעמה:

(לח) אִישׁ אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה כְּמוֹהָ לְהַרְיֵחַ בָּהּ וְנִכְרַת מֵעַמּוּיֹם:

כִּי־אֵלֶּיךָ לְהַרְיֵחַ בָּהּ • אֲבָל עוֹשֶׂה אֶתָּה בְּמִתְּכַנְתָּהּ מִשְׁלֵף, כְּדִי לְמַסְרָה לְצַבּוֹר.

לא (א) וידבר יהוה אל-משה לאמר: א ומליל יי עם משה למימר:

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערכת יהודית

(לה) וַעֲשֶׂה אוֹתָם סַמִּמִּי אִיּוֹד, בְּשֵׁם מְעֻשָׂה אֲמֵן בְּעִשִׂית בְּשָׁמִים, מִחֲתָף, מְטָהָר, מְקָדָשׁ. (לו) וְתִשְׁחַק מֵהֶם לְאַבְקָה דָקָה, וְשִׁים מִמֶּנָּה בְּקִרְבַת הָעֵדוּת שֶׁבְּאֵהָל מוֹעֵד אֲשֶׁר אֲנִיעַד לָךְ שְׁמָה, כֶּף תְּהִיָה לְכֶם מִן הַמִּשְׁבַּח שֶׁבְּקָדָשִׁים (לז) וְסַמִּי הָאִיּוֹד אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה אוֹתָם בְּהַרְבֵּבָה הַמִּיחָד, לֹא תַעֲשׂוּ לְעַצְמְכֶם, קָדָשׁ תְּהִיָה לְכֶם כְּשֵׁם שֶׁהִיא לַה'. (לח) כֵּן אֵדָם, אִם יַעֲשֶׂה כְּמוֹהָ לְאִיד אוֹתָהּ לְעַצְמוֹ, יִקְטַע מִן עַמּוֹ. (א) אַחֲרֵי זֹאת דְּבַר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר:

(ב) רָאָה קְרָאתִי בְשֵׁם בְּצַלְאֵל בֶּן־אוּרִי בֶן־חוּר לְמִטַּה יְהוּדָה:

ב חזי דרביתי בשום בצלאל בן אורי בן חור לשבטא דיהודה:

כ"ט • קראתי בשם • לעשות מלאכתי, את בצלאל.

(ג) וַאֲמַלֵּא אֹתוֹ רוּחַ אֱלֹהִים בְּחַכְמָה וּבְתַבּוּנָה וּבְדַעַת וּבְכָל־מְלָאכָה:

ג וואשלמית עמה רוח מן קדם יי בחכמתא ובסובלתנו ובמדע ובכל עבידא:

כ"ט • מה שאדם שומע דברים מאחרים ולמד. ובתבונה • מבין דבר מלבדו, מתוך דברים שלמד. ובדעת • רוח הקדש.

(ד) לְחָשֵׁב מַחְשַׁבֶּת לַעֲשׂוֹת בְּזָהָב וּבַכֶּסֶף וּבַנְּחֹשֶׁת:

ד לאלפא אומנון למעבד בדהבא ובכסףא ובנחשא:

כ"ט • לחשב מחשבת • אריגת מעשה חושב.

(ה) וּבַחֲרֻשֶׁת אֵבֶן לְמִלֵּאת וּבַחֲרֻשֶׁת עֵץ לַעֲשׂוֹת בְּכָל־מְלָאכָה:

ה ובאמנות און טבא לאשלמא ובנרות אעא למעבד בכל עבידא:

כ"ט • לשון אמנות, כמו (ישעיה מ): "חרש חכם", ואונקלוס פרש וְשָׁנָה בפרושן, שאמן אבנים קרוי 'אמן', וחרש עץ קרוי 'נגר'. למלאות • להושיבה במשבצת שלה במלואה לעשות המשבצת למדת מושב האבן ועביה.

(ו) וַאֲנִי הִנֵּה נֹתְתִי אֹתוֹ אֶת אֶהֱלִיאֵב בֶּן־אַחִיסָמָךְ לְמִטַּה־דָן וּבְלֵב כָּל־חֲכָמֵי־לֵב נֹתְתִי חֲכָמָה וְעָשׂוֹ אֶת כָּל־אֲשֶׁר צִוִּיתִךְ:

ו וואנא הא יהבית עמה ית אהליאב בן אחיסמך לטבא יהבית חכמתא ויעבדון ית כל די פקדתך:

כ"ט • ובלב כל חכמי לב וגו' • ועוד שאר חכמי לב שבכם וכל אשר נתתי בו חכמה, "ועשו את כל אשר צויתך".

(ז) אֶת אֶהֱל מוֹעֵד וְאֶת־הָאָרֶן לְעֹדֶת וְאֶת־הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עָלָיו וְאֶת כָּל־כְּלֵי הָאֹהֶל:

ז ית משפן זמנא וית ארזנא לטהדותא וית פפרתא די עלוהי וית כל מגי משפנא:

כ"ט • ואת הארון לעדת • לצרף לוחות העדות.

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית-יהודית

- (ב) ראה בתשומת לב פי כבר הוקרתי את בצלאל בן אורי בן חור משבט יהודה.
- (ג) ומלאתי בו בשלמות מדע מאת ה' בחכמה, בהבנה ובבקיאות בכלל המלאכות.
- (ד) ואני, ואת הארון לעדת • לצרף לוחות העדות.
- (ה) ובחרש אבן למלאות • להושיבה במשבצת שלה במלואה לעשות המשבצת למדת מושב האבן ועביה.
- (ו) ואני הנה נתתי אותו את אהליאב בן אחיסמך לטבא יהבית חכמתא ויעבדון ית כל די פקדתך.
- (ז) את אהל מועד ואת הארון לעדת ואת הכפרת אשר עליו ואת כל כלי האהל.

ח וְיֵת פְּתוּרָא וְיֵת מְנוּהי וְיֵת מְנַרְתָּא דְכִיתָא
וְיֵת כָּל מְנַהא וְיֵת מְדַבְּחָא דְקַטוּרָת
בוּסְמִיא :

(ח) וְאֶת־הַשִּׁלְחַן וְאֶת־כֵּלָיו וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ הַחֹטֵת
וְאֶת־כֵּלֵי־כֹלֵיהָ וְאֶת מִזְבַּח הַקָּטֹרֶת:

כ"ט ◀ הַטְּהָרָה • עַל שֵׁם זֶהָב טְהוֹר (מִנְחוֹת כ"ט).

ט וְיֵת מְדַבְּחָא דְעֻלְתָּא וְיֵת כָּל מְנוּהי וְיֵת
כִּיּוֹרָא וְיֵת בְּסִיסָה :

(ט) וְאֶת־מִזְבַּח הָעֹלֹה וְאֶת־כֵּלָיו וְאֶת־כִּיּוֹר
וְאֶת־כַּנּוֹ:

י וְיֵת לְבוּשֵׁי שְׂמוּשָׂא וְיֵת לְבוּשֵׁי קוּדְשָׁא
לְאַהֲרֹן כְּהֵנָּא וְיֵת לְבוּשֵׁי בְנוֹהי לְשִׁמְשָׂא :

(י) וְאֶת בְּגָדֵי הַשָּׂרָד וְאֶת־בְּגָדֵי הַקֹּדֶשׁ לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן
וְאֶת־בְּגָדֵי בְנָיו לְכַהֵן:

וְהָאֲרָגְמָן וְתוֹלַעַת הַשָּׁנִי עֲשׂוּ בְּגָדֵי שָׂרָד לְשָׂרֵת
בְּקֹדֶשׁ, וְלֹא הִזְכֵּר שֵׁשׁ עִמָּהֶם. וְאִם בְּבְגָדֵי כְּהֵנָּה
מְדַבֵּר, לֹא מְצִינּוּ בְּאֶחָד מֵהֶם אֲרָגְמָן אוֹ תוֹלַעַת שָׁנִי
כֹּלָּא שֵׁשׁ. בְּגָדֵי הַשָּׂרָד • יֵשׁ מְפָרְשִׁים לְשׁוֹן עֲבוּדָה
וְשָׂרֵת, כְּתֻרְגוּמוֹ 'לְבוּשֵׁי שְׂמוּשָׂא', וְאִין לֹא דְמִיּוֹן
בְּמַקְרָא. וְאִנִּי אוֹמֵר שֶׁהוּא לְשׁוֹן אֲרָמִי כְּתֻרְגוּם שֶׁל
"קָלְעִים" וְתֻרְגוּם שֶׁל "מִכְכָּר", שֶׁהֵיוּ אֲרוּגִים בְּמַחֵט,
עֲשׂוּיִים נָקִיִּים נָקִיִּים, לְצִדֵּי"ן בְּלַע"ו.

כ"ט ◀ וְאֶת בְּגָדֵי הַשָּׂרָד • אוֹמֵר אֲנִי לְפִי פְּשׁוּטוֹ שֶׁל
מַקְרָא, שְׂאִי־אֶפְשֵׁר לוֹמֵר שֶׁבְּבְגָדֵי כְּהֵנָּה מְדַבֵּר, לְפִי
שְׁנַאָמֵר אֶעְלָם: "וְאֶת־בְּגָדֵי הַקֹּדֶשׁ לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן
וְאֶת־בְּגָדֵי בְנָיו לְכַהֵן", אֶלֶּא אֵלּוּ בְּגָדֵי הַשָּׂרָד, הֵם
בְּגָדֵי הַתְּכֵלֶת וְהָאֲרָגְמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי, הָאֲמוּרִים
בְּפֶרֶשֶׁת מִסְעוֹת (בְּמִדְבַר ד'): "וְנִתְּנוּ עָלָיו בְּגָד תְּכֵלֶת",
"וְנִתְּנוּ עָלָיו בְּגָד אֲרָגְמָן", "וְנִתְּנוּ עֲלֵיהֶם בְּגָד תוֹלַעַת
שָׁנִי". וְנִרְאִין דְּבָרֵי, שְׁנַאָמֵר (לַקְמַן ל"ט): "וּמִן הַתְּכֵלֶת

יא וְיֵת מַשְׁחָא דְרִבּוּתָא וְיֵת קַטְרָת בוּסְמִיא
לְקוּדְשָׁא כָּל דֵי פְּקֻדָתָהּ יַעֲבֹדוּן:

(יא) וְאֶת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְאֶת־קַטְרֵת הַסַּמִּים לְקֹדֶשׁ
כָּל אֲשֶׁר־צִוִּיתָהּ יַעֲשׂוּ: כ

כ"ט ◀ וְאֶת־קַטְרֵת הַסַּמִּים לְקֹדֶשׁ • לְצַדֵּךְ הַקַּטְרֵת הַהִיכָל שֶׁהוּא קֹדֶשׁ.

יב וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה לְמִימַר:

(יב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

יג וְאֶת מַלְלָה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִימַר בְּרַם
יֵת יוֹמֵי שְׁפִיטָא דֵי לֵי תַטְרוּן אֲרִי אֵת הֵיא
בֵּין מִימְרֵי וּבֵינֵיכֹן לְדְרִיכֹן לְמַדְעָ אֲרִי
אֲנֵא יְיָ מְקַדְשְׁכוֹן:

(יג) וְאֵתָּה דְבַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אַךְ אֵת־
שְׁבַתְתִּי תִשְׁמְרוּ כִּי אֵת הוּא בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם
לְדַרְתֵּיכֶם לְדַעַת כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדְשְׁכֶם:

כָּל "אֶכֶּי"ן וְ"רַק"י"ן מַעוּטִי"ן, לְמַעַט שְׁבַת מַמְלֶאכֶת
הַמְשָׁכָן. כִּי אֵת הוּא בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם • אֵת גְּדוּלָּה
הֵיא בֵּינֵינוּ, שְׁבַתְתִּי בְּכֶם בְּהִנְחִילִי לְכֶם אֵת יוֹם
מְנוּחָתִי לְמְנוּחָה. לְדַעַת • הָאֲמוֹת כְּהָ, "כִּי אֲנִי ה'־
מְקַדְשְׁכֶם".

כ"ט ◀ וְאֵתָּה דְבַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • וְאֵתָּה, אַךְ־עַל־
כִּי שֶׁהִפְקַדְתִּיךָ לְצִוּוֹתָם עַל מַלְאֲכַת הַמְשָׁכָן, אֵל יִקַּל
בְּעֵינֶיךָ לְדַחוֹת אֵת הַשְּׁבַת מִפְּנֵי אוֹתָהּ מְלֶאכֶה. אַךְ
אֵת שְׁבַתְתִּי תִשְׁמְרוּ • אַךְ־עַל־כִּי שֶׁתִּהְיוּ רְדוּפִין
וְדְרִיזִין בְּזִרְיוֹת הַמְלֶאכֶה, שְׁבַת אֵל תִּדְחָה מִפְּנֵיָהּ.

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית־יהודית

(יב) וְאֹמֵר ה' לְמֹשֶׁה לֵאמֹר:
(יג) וְאֵתָּה, לְכָף צִוָּה אֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְאֹמֵר לָהֶם: אַךְ אֵת יְמֵי שְׁבַתְתִּי
שִׁמְרוּ אוֹתָם, כִּי הֵם סִמְלֵי בֵּינִי
וּבֵינֵיכֶם לְדַרְתֵּיכֶם, כְּדֵי שִׁדְעוּ כִּי

(י) וְאֵת בְּגָדֵי הַרְקָמָה, וּבְגָדֵי הַקֹּדֶשׁ
לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְאֵת בְּגָדֵי בְנָיו לְכַהֵן.
(יא) וְאֵת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְאֵת סִמְמָנֵי
הָאֵיזִיד הַשָּׂרְפִים עֲבוּר הַקֹּדֶשׁ, כָּל
אֲשֶׁר פְּקַדְתִּי עָלֶיךָ, יַעֲשׂוּ.

(ח) וְאֵת הַשִּׁלְחָן וְאֵת כֵּלָיו וְאֵת
הַמִּזְבֵּחַ הַטְּהוֹרָה וְאֵת כָּל כֵּלֵיהָ וְאֵת
מִזְבַּח הָאֵדִים.
(ט) וְאֵת מִזְבַּח הָעֹלֹה וְכָל כֵּלָיו
וְאֵת הַכִּיּוֹר וְתוֹשְׁבֹתָיו.

יְדוּתְרוֹן יֵת שְׁבֵתָא אַרְי קוּדְשָׁא הִיא לְכוּן
 מְחַלְלֵיהּ אַתְקַטְלָא יְתְקַטְל אַרְי כַּל דְּיַעֲבֵד
 בַּה עֲבִידָא וְיִשְׁתַּצִּי אֲנָשָׁא הֵהוּא מְגוּ
 עֲמָה :

(יד) וְשָׁמַרְתֶּם אֶת־הַשַּׁבָּת כִּי קֹדֶשׁ הוּא לָכֶם
 מִחַלְלֵיהּ מוֹת יוֹמָת כִּי כֹל־הַעֲשֵׂה בָהּ מְלֹאכָה
 וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִקֶּרֶב עַמִּיהָ :

כ"ט - מוֹת יוֹמָת • אִם יֵשׁ עַדִּים וְהִתְרַאָּה. וְנִכְרְתָה. בְּלֹא הִתְרַאָּה. מִחַלְלֵיהּ • הַנּוֹהֵג בָּהּ חוֹל בִּקְרַשְׁתָּהּ.

טו שְׁתָּא יוֹמִין יִתְעַבֵּד עֲבִידָא וְכִיּוֹמָא
 שְׁבִיעָאָה שְׁבַת שְׁבֵתָא קוּדְשָׁא קָדָם יֵי כַּל
 דְּיַעֲבֵד עֲבִידָא בְּיוֹמָא דְשְׁבֵתָא אַתְקַטְלָא
 יְתְקַטְל :

(טו) שֵׁשֶׁת יָמִים יַעֲשֶׂה מְלֹאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
 שְׁבַת שְׁבֵתוֹן קֹדֶשׁ לִיהוָה כֹּל־הַעֲשֵׂה מְלֹאכָה
 בַּיּוֹם הַשַּׁבָּת מוֹת יוֹמָת :

כ"ז - שְׁבַת שְׁבֵתוֹן • מְנוּחַת מְרָגוּעַ, וְלֹא מְנוּחַת
 עֲרָאִי: (שְׁבַת שְׁבֵתוֹן • לְךָ כְּפָלוּ הַכְּתוּב, לֹאמַר
 שְׁאֲסוּר בְּכָל מְלֹאכָה, אֲפֹלוּ אֲכַל נֶפֶשׁ. וְכֵן יוֹם
 הַכַּפּוּרִים, שְׁנֶאֱמַר בּוֹ: (ויקרא כג): "שְׁבַת שְׁבֵתוֹן הִיא
 לָכֶם", אֲסוּר בְּכָל מְלֹאכָה. אֲבָל יוֹם־טוֹב לֹא נֶאֱמַר

בּוֹ כִּי־אֵם: "בַּיּוֹם הַרְּאִשׁוֹן שְׁבֵתוֹן וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי
 שְׁבֵתוֹן" (סו), אֲסוּרִים בְּכָל מְלֹאכָת עֲבוּדָה, וּמִתְרִים
 בְּמְלֹאכָת אֲכָל נֶפֶשׁ). קֹדֶשׁ לַה' • שְׁמִירַת קִדְשֻׁתָּהּ
 לְשָׁמַי וּבְמִצְוֹתֶיהָ.

טז וְיִטְרוֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יֵת שְׁבֵתָא לְמַעַבְד יֵת
 שְׁבֵתָא לְדַרְיָהוֹן קַיִם עֲלָם :

(טז) וְשָׁמְרוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת אֶת־
 הַשַּׁבָּת לְדֹרֹתָם בְּרִית עוֹלָם:

י"ב בֵּין מִימְרֵי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת הִיא
 לְעָלָם אַרְי שְׁתָּא יוֹמִין עֲבֵד יֵי יֵת שְׁמִיָּא
 וְיֵת אַרְעָא וְכִיּוֹמָא שְׁבִיעָאָה שְׁבַת וְנַח :

(י"ב) בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֹת הוּא לְעָלָם כִּי־שֵׁשֶׁת
 יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ וּבַיּוֹם
 הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנְפֹּשׁ: ם

כ"ט וַיִּנְפֹּשׁ • כְּתַרְגוּמוֹ וְנַח, וְכָל לְשׁוֹן 'נוֹפֵשׁ'
 הוּא לְשׁוֹן 'נֶפֶשׁ', שְׁמַשִּׁיב נֶפֶשׁוֹ וְנִשְׁמַתוֹ בְּהַרְגִיעוֹ
 מִטְרַח הַמְּלֹאכָה, וּמִי שְׁכַתוּב בּוֹ (שְׁעִיה מ): "לֹא יִיעַף

וְכָל כְּפָלוּ בְּמִאֲמַר, הַכְּתִיב מְנוּחָה
 לְעִצְמוֹ? לְשַׁבֵּר הָאֵזֶן מַה שֶּׁהִיא יְכַלָּה לְשַׁמַּע.

~ יום שני י' אדר ~

יח וַיִּתֵּן אֱלֹהִים מִשָּׁה כְּבָלְתוֹ לְדַבֵּר אֹתוֹ בְּהַר סִינַי שְׁנֵי
 לַחַת הַעֲדוּת לַחַת אֶבֶן כְּתוּבִים בְּאֵצְבַּע אֱלֹהִים:

יח וַיְהִיב לְמֹשֶׁה כַּד שִׁיעִי לְמַלְלָא עֲמָה
 כְּטוּרָא דְסִינַי תְּרִין לוחֵי סְהַדוּתָא לוחֵי
 אֲבָנָא כְּתִיבִין בְּאֵצְבָּעָא דִּי:

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית-יהודית

אָנִי, בּוֹרָא הַעוֹלָם, מְקַדֵּשׁ אֶתְכֶם.
 (יד) וְשָׁמְרוּ אֶת הַשַּׁבָּת, כִּי הִיא
 מְקַדֶּשֶׁת לָכֶם, וּמִי שְׁמֹזְלוֹל בָּהּ יִהְרַג,
 וְכָל מִי שִׁיעֲשֶׂה בָּהּ עֲבוּדָה, יִקְטַע
 אוֹתוֹ הָאֵדָם מִן עַמּוֹ.
 (טו) שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂינָהּ הַמְּלֹאכּוֹת,
 וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שְׁבִיתָהּ, שְׁבַת הִיא

הַמְּקַדֶּשֶׁת לָהּ, וְכָל הַעוֹשֶׂה בָּהּ
 עֲבוּדָה יִהְרַג.
 (טז) וְיִשְׁמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת,
 וַיְהִי נֶאֱחָזִים בָּהּ לְדוֹרוֹתֶם בְּרִית
 לְעוֹלָמִי עַד.
 (יז) כִּי הִיא הַסֶּמֶל בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל כִּי מִשָּׁךְ שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה'

אֵת הַשָּׁמַיִם (וּשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם) וְאֵת הָאָרֶץ,
 וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי הַשְּׁבִיתָהּ אוֹתָהּ וְנָתַן לָהּ
 מְנוּחָה.
 (יח) אַחֲרֵי זֹאת הָעֲבִיר אֶל מֹשֶׁה
 בְּסִיּוּם דְּבִירוֹ אֵלָיו בְּהַר סִינַי, אֵת שְׁנֵי
 לוחֹת הַעֲדוּת, לוחֹת יְהוָה כְּתוּבוֹת
 בִּכְלֹת ה'.

שֶׁדָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרָנָם לְבִרְכָה: "אִישׁ אִישׁ", מִלְמַד וְכוּ'. וּמִשָּׁה בְּצוּוֵי אָמַר לְיִשְׂרָאֵל "קַחוּ מֵאֲתָכֶם" דִּיקָא, וְלֹא מֵעֲרַב־רַב, לְפִי שֶׁהֵם גָּרְמוּ בְּנִזְקִין, וְקָל לְהַבִּין). כְּכֹלְתוֹ • "כְּכֹלְתוֹ" כְּתִיב חֶסֶד, שְׁנַמְסְרָה לֹו תוֹרָה בְּמִתְנָה כְּכֹלָה לְחַתָּן, שְׁלֹא הִיא יְכַל לְלַמֵּד פְּלָה בְּזִמְן מוּעָט כְּזֶה. דְּבַר אַחַר: מַה פְּלָה מִתְקַשְׁטָת בְּעִשְׂרִים וְאַרְבָּעָה קְשׁוּטִין, הֵן הָאֲמֹרִים בְּסִפְרֵי יִשְׂרָאֵל, אֲפִי תְלִמִיד חֲכָם צְרִיף לְהִיּוֹת בְּקִי בְּעִשְׂרִים וְאַרְבָּעָה סְפָרִים. לְדַבֵּר אֲתוֹ • הַחֲקִים וְהַמְשַׁפְּטִים שֶׁב־וְאֵלֶּה הַמְשַׁפְּטִים". לְדַבֵּר אֲתוֹ • מִלְמַד שֶׁהִיא מִשָּׁה שׁוֹמֵעַ מִפִּי הַגְּבוּרָה, וְחוֹזְרִין וְשׁוֹנִין אֶת הַהֲלָכָה שְׁנִיָּהֵם יַחַד. לְחַת • "לְחַת" כְּתִיב, שֶׁהִיוּ שְׁתֵּיהֶן שׁוֹתִים.

א וְחָזַר עֲמָא אַרִי אֲחִיר מִשָּׁה לְמַחַת מִן טוֹרָא וְאֲתַקְנֵשׁ עֲמָא עַל אַהֲרֹן וְאָמְרוּ לֵיהּ קוּם עִבְד לְנָא דְחָלֹן דִּיהֲכוּן קְדַמְנָא אַרִי דִּין מִשָּׁה גְבָרָא דִּי אֶסְקְנָא מְאַרְעָא דְמַצְרַיִם לֹא יִדְעָנָא מַה הָוָה לֵיהּ:

בְּאוֹ שֶׁשׁ שְׁעוֹת וְלֹא בָּא וְכוּ', כְּדִאִיתָא בְּמִסְכַּת שִׁבְתָּ (דף סט). וְאִי אֶפְשָׁר לֹוּמַר שְׁלֹא טַעוּ אֵלֶּה בְּיוֹם הַמַּעֲזָן, בֵּין קִדְּם חֲצוֹת בֵּין לְאַחַר חֲצוֹת, שֶׁהָרִי לֹא יָרַד מִשָּׁה עַד יוֹם הַמַּחְתָּר, שְׁנֵאֲמַר "וַיִּשְׁכְּיֵמוּ מִמַּחְתָּר וַיַּעֲלוּ עוֹלוֹת". אֲשֶׁר יִלְכוּ לְפָנֵינוּ • אֲלֵהוּת הַרְבֵּה אוֹי לָהֶם. כִּי זֶה מִשָּׁה הָאִישׁ • כְּמִין דְּמוֹת מִשָּׁה הַרְאָה לָהֶם הַשָּׁטָן שְׁנוֹשְׂאִים אוֹתוֹ בְּאוֹרֵי רְקִיעַ הַשָּׁמַיִם. אֲשֶׁר הֵעֲלָנוּ מְאַרְץ מַצְרַיִם • וְהִיא מוֹרָה לְנוּ הַדְרָף אֲשֶׁר נַעֲלָה בָּהּ. עֲתָה, צְרִיכִין אֲנוּ לְאַלְהוּת אֲשֶׁר יִלְכוּ לְפָנֵינוּ.

כִּי... וַיִּתֵּן אֶל מֹשֶׁה וְגו' • אֵין מְקַדֵּם וּמְאַחַר בְּתוֹרָה, מַעֲשֵׂה הַעֲגֹל קוֹדֵם לְצוּוֵי מְלֹאכֶת הַמִּשְׁכָּן יָמִים רַבִּים הָיָה, שֶׁהָרִי בִּי"ז בְּתַמּוּז נִשְׁתַּבְּרוּ הַלּוּחֹת, וּבְיוֹם הַכַּפּוּרִים נִתְרַצָּה הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא לְיִשְׂרָאֵל, וְלִמְחַתֵּר הִתְחִילוּ בְּנִדְבַת הַמִּשְׁכָּן, וְהוּקַם בְּאֶחָד בְּנִיטָן. (צְרִיף עֵיוֹן טוֹבָא, דְּלִמָּא הַכּל כְּפִסְדָּר, וְצוּוֵי הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא לְמִשָּׁה הָיָה בְּאַרְבָּעִים יָמִים הָרֵאשׁוֹנִים, טָרַם עֲשׂוֹתָם הַעֲגֹל, וְקִדְּם רִדְתוֹ מִהֲהָרָה עֲשׂוּ אֶת הַעֲגֹל, וּמִשָּׁה לֹא הִגִּיד לְיִשְׂרָאֵל צוּוֵי הַמִּשְׁכָּן עַד לְמַחְתָּר יוֹם הַכַּפּוּרִים, שֶׁהִיוּ יִשְׂרָאֵל מְרַצִּים לְהַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא, וְכֵן הוּא בְּהִדְיָא בְּזִהְרָה "וַיִּקְהַל". אֲשֶׁר עַל כֵּן, בְּצוּוֵי הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא כְּתִיב: "מֵאֵת כָּל אִישׁ", דִּהִינּוּ גַם עֲרַב־רַב, כְּמוֹ

לב (א) וַיִּרְא הָעָם כִּי בִשֵׁשׁ מִשָּׁה לָרִדְת מוֹן־הַהָר וַיִּקְהַל הָעָם עַל־אַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו קוּם | עֲשֵׂה־לָנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יִלְכוּ לְפָנֵינוּ כִּי־זֶה | מִשָּׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר הֵעֲלָנוּ מְאַרְץ מַצְרַיִם לֹא יִדְעָנוּ מַה־הָיָה לוֹ:

כִּי... כִּי בִשֵׁשׁ מִשָּׁה • כְּתַרְגוּמוֹ, לְשׁוֹן אַחֵר, וְכֵן: "בִּשֵׁשׁ רַכְבוֹ" (שׁוֹפְטִים ה), "וַיִּחִילוּ עַד בּוֹשׁ" (שׁם ג), כִּי כְּשֶׁעָלָה מִשָּׁה לָהָר, אָמַר לָהֶם: לְסוּף אַרְבָּעִים יוֹם אָנִי בָּא, בְּתוֹף שֵׁשׁ שְׁעוֹת. כְּסִבּוּרִים הֵם שְׁאוֹתוֹ יוֹם שְׁעָלָה – מִן הַמַּגֵּן הוּא, וְהוּא אָמַר לָהֶם שְׁלַמִּים, אַרְבָּעִים יוֹם וְלִילוֹ עִמּוֹ, יוֹם עֲלִיתוֹ אֵין לִילוֹ עִמּוֹ, שֶׁהָרִי בְּז' בְּסִינַי עָלָה, נִמְצָא יוֹם אַרְבָּעִים בִּי"ז בְּתַמּוּז, בְּט"ז בָּא הַשָּׁטָן וְעַרְבַב אֶת הָעוֹלָם וְהָרָאָה דְּמוֹת חֲשׂוֹף וְאַפְלָה וְעַרְבוּבָא, לֹוּמַר: וַדַּאי מֵת מִשָּׁה, לְכַף בָּא עַרְבוּבָא לְעוֹלָם. אָמַר לָהֶם: מֵת מִשָּׁה, שֶׁכְּבָר

~ נקודות משיחות קודש ~

שָׁפָן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִצַּד־עֲצָמָם אֵינָם שִׁיכִים כָּלֵל וְכָלֵל לְעַנְיָן חֲחֻטָא חֲסִי־וְשִׁלוּם, וְכָל הַעֲנָן בָּא רַק בְּגִלְלָה זֶה שֶׁהַקְּבָ"ה כְּחִסְדוֹ הַגְּדוֹל רָצָה לְהַבִּיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְעֲלִיָּה הַכִּי גְדוֹלָה (לְמַעַלָּה מִמַּעֲבָם מִצַּד־עֲצָמָם), לְכֵן "עֲלִילָה נִתְלָה בּוֹ" וְנַעֲשִׂית יְרִידָה לְפִי שֶׁעָה (עַל־דְּרָף מַה שְׁנֵאֲמַר "בְּרַגְעַ קָטָן עֲזַבְתִּיךָ") וּבְחִיצוֹנִיּוֹת (רַק לְמִרְאָה עֵינַיִם), כְּבָדִי

...כְּפִי שֶׁחֲסִידוֹת מְבַאֲרָת אֶת מְאֹמֵר חֲכָמֵינוּ ז"ל עַל הַפְּסוּק "נִוְרָא עֲלִילָה עַל בְּנֵי אָדָם", שֶׁחֲטָא עֵץ־הַדַּעַת בָּא עַל־יְדִי־זֶה שֶׁ"עֲלִילָה נִתְלָה בּוֹ" (בְּאֲדָם הָרֵאשׁוֹן) – שֶׁזֶה שֶׁ"לְפַעֲמִים גּוֹבֵר הָרַע דִּי־צַר־הָרַע עַל הָאָדָם וַיִּחְטָא" הָרִי זֶה מִשׁוּם שֶׁ"מִלְמַעַלָּה הִסִּיתוּ עֲלָיו הַצַּר־הָרַע לְהַבִּיא לְחֻטָּא זֶה".

(א) וְרֵאוּ הָאֲנָשִׁים כִּי מִשָּׁה הָאֵט אַהֲרֹן וְאָמְרוּ לוֹ: קוּם עֲשֵׂה לָנוּ גַעְבָד שְׁלַף בֵּין יְדֵינוּ (לְפָנֵינוּ), כִּי הַגְּבַר מִשָּׁה אֲשֶׁר הֵעֲלָה אוֹתָנוּ מְאַרְץ מַצְרַיִם – אֵינָנוּ יוֹדְעִים מַה הִיא לוֹ.

הדרך לצליה נעלית יותר שלא בערך. ועל-דרך-זה בנוגע לחטא העגל (שבדגמת חטא עץ-הדעת) – כמפרש בגמרא, ש"לא עשו ישראל את העגל אלא ליתן פתחון פה לבעלי-תשובה", "לא היו ישראל ראוין לאותו מעשה", אלא "גזרת המלך היתה כו' כדי ליתן פתחון פה לבעלי-תשובה".

(התועודיות תשנ"ב, כרך ב' עמוד 341)

להביא את העליה שלא בערך, ולא רק עליה לרגע קטן (כנגד "רגע קטן עובתיד"), אלא עליה נצחית שאין אחריה גלות, ואדרבה – מתוספות עוד עליות, עליה אחר עליה עד אין קץ, "ולכו מחיל אל חיל יראה אל אלקים בציון".

נוסף לכלל שכל ירידה היא צרף עליה, הרי בנוגע לבני ישראל – הירידה עצמה לאמיתתה אינה ירידה, אלא

בואמר להון אהרן פריקו קדשי דדהבא די באודגיה נשיכון בגיכון ובגתיכון ואיתי לותי:

עצמן. פֶּרְקוּ • לשון צווי, מגזרת 'פרק' ליחיד, כמו 'ברכו' מגזרת 'ברך'.

גואתפריקו כל עמא ית קדשי דדהבא די באודגיהון ואיתי לאהרן:

בלע"ז. אַתְּ נִזְמִי • כמו מנזמי, כמו (לעיל ט): "בצאתי את העיר", מן העיר.

(ב) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אַהֲרֹן פֶּרְקוּ נִזְמֵי הַזֹּהָב אֲשֶׁר בְּאַזְנוֹי נְשִׁיכֶם בְּנֵיכֶם וּבְנֹתֵיכֶם וְהֵבִיאוּ אֵלַי:

כ"ט • בְּאַזְנוֹי נְשִׁיכֶם • אמר אהרן בלבד: 'הנשים והילדים חסים בתכשיטיהן הן, שמא יתעכב הדבר ובתוף כך יבא משה', והם לא המתינו ופרקו מעל

(ג) וַיִּתְּפְּרוּ כָּל־הָעָם אֶת־נִזְמֵי הַזֹּהָב בְּאַזְנוֹיהֶם וַיְבִיאוּ אֶל־אַהֲרֹן:

כ"ט • וַיִּתְּפְּרוּ • לשון פריקת משא. כְּשֶׁנִּטְלוּם מְאַזְנוֹיהֶם, נִמְצְאוּ הֵם מִפְּרָקִים מְנַזְמִיהֶם, דִּישְׁקִירִיר

~ נקודות משיחות קודש ~

ישנן נשים שסבורות שהענגנים צריכים להתנהל על-ידי הבעלים, והבעלים צריכים להשיג פננסה, וכל שאר הענגנים הם טפלים, ובלבד שהבעל יביא הביתה כף-וכף דולרים שיוכלו לנהל את הוצאות הבית.

ועל כף ההוראה מהאמור לעיל – שהנשים צריכות לדעת שדורנו זה הוא גלגול של דור המדבר. ולכן, ענגנן הוא לבנות משפן. דהינו, שהאשה (וכן הבת או האחות) צריכה לעשות מהבית – משפן, ולא להגים שתהיה נתינת-מקום עבור "עגל הזהב".

כלומר: אפילו אם ננזשת איזו נטיה שבשבייל פספ צריכים לומר על ענגן של יהדות – צריכה האשה לעמוד בתקף ולצעק: ביון שהבית צריך להיות משפן ומקדש להקב"ה, שיוכל לומר עליו "ושכנתי בתוכם", כלומר, בבית זה אתגלה עם הקדושה והאור שלי – אי-אפשר

איתא בכתבי האריז"ל, שהדור עתה, הינו דרא דעקבתא דמשיחא, הוא גלגול של דור המדבר:

דור המדבר היה חטא העגל, שבו נאמר "ויתפרקו... את נזמי הזהב אשר באזניהם" – האנשים דוקא, ולא הנשים, שלא רצו לתת עבור העגל; ולעומת זאת, בנדבת המשפן נאמר "ויבאו האנשים על הנשים", "עם הנשים וסמוכין אליהם". הינו, שהנשים קדמו.

. . . וזהו השעם שבדרא דעקבתא דמשיחא תלמידים חכמים נשמעים לנשותיהם – שבזה מתבטאת העובדה שהנשים שבדור המדבר (שהגלגול שלו הוא בדרא דעקבתא דמשיחא) התנהגו כדבשי, מה-שאין-כן האנשים.

והרי כל ענגי התורה הם (לא ספור דברים, אלא) "תורה" – מלשון הוראה:

(ב) וַאֲמַר לָהֶם אַהֲרֹן: פֶּרְקוּ רְצוּעוֹת הַזֹּהָב אֲשֶׁר בְּאַזְנוֹיהֶם וְהֵבִיאוּם אֵלַי. וּבְנֹתֵיכֶם, וְהֵבִיאוּ אֵלַי. (ג) אַזְי פֶּרְקוּ כָּל הָאֲנָשִׁים אֶת רְצוּעוֹת אַהֲרֹן.

לותר על ענינים של יהדות!

. . . וכשם שבנימים ההם פצעו הנשים שעגל הנקה שרפוהו וטחנהו ונעשה לאפר ועשן, ואילו המשכן נבנה (בצורתן של הנשים שהן היו הראשונות לסייע בבניית המשכן והמקדש) באופן שקרשי המשכן עומדים וקיימים לעולם, עד לעתיד לבא (בדאימתא במדרשי חכמינו ו'ל).

כמו־כן בדרך דעקבתא דמשיחא שהוא הגלגול של הדור ההוא, בנין של הנשים למנוע את ענין "עגל הנקה", הינו ההשתתפותה לפסח כדי ותור על עניני יהדות. ואדרבה, לנצל את הפסח שמשיגים, כדי לעשות מפתיהן משכן ומקדש להשראת השכינה.

(תורת מנחם, כרך טו, עמ' 66)

(ד) ויקח מינכם ויצר אתו בחרט ויעשהו עגל מסכה ויאמרו אלה אלהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים:

דוּנסיב מידיהון וצר יתה בזיפא ועבדה עגל מתקא ואמרו אלין דחלתה ישראל די אסקוה מארעא דמצרים:

מסכה • כיון שהשליכו לאור בכור, באו מכשפי ערב־רב שעלו עמם ממצרים ועשוהו בכשפים. ויש אומרים, מיכה היה שם שיצא מתוך דמוסי בנין שנתמעף בו במצרים, והיה בידו שם וטס שכתב בו משה: "עלה שור! עלה שור!" להעלות ארוננו של יוסף מתוך גילוס, והשליכו לתוך הכור ויצא העגל (פנהרין קא). **מסכה •** לשון מתכת. דבר אחר: קכ"ה קנטרין זהב היו בו, כגימטריא של מסכה. **אלה אלהיך •** ולא נאמר 'אלהינו', מכאן שערב־רב שעלו ממצרים, הם שנקתלו על אהרן והם שעשוהו, ואחר־כך הטעו את ישראל אחריו.

כ"י • ויצר אתו בחרט • יש לתרגמו בשני פנים, האחד: 'יצר' לשון קשירה, 'בחרט' – לשון סודר, כמו (ישעיה ג): "והמטפחות והחרטים", (מלכים ב ה): 'ויצר כפרים כסף בשני חרטים', והשני: 'ויצר', לשון צורה. בחרט – פלי אמונות הצורפין שחורצין וחרטין בו צורות בזהב, בעט סופר החורט אותיות בלוחות ופנקסין, כמו (ישעיה ח): "וכתב עליו בחרט אנוש", וזהו שתרגם אונקלוס: 'וצר יתה בזיפא', לשון זיוף, הוא פלי אמונות שחורצין בו בזהב אותיות ושקדים, שקורין בלע"ז ניי"ל (גראבשטיכל), ומזיפין על־ידו חותמות. עגל

החזא אהרן ויבא מדבחה גדמוהי וקרא אהרן ואמר סגא קדם יי מחר:

(ה) וירא אהרן ויבן מזבח לפניו ויקרא ויאמר חג ליהוה מחר:

"ויבן (לשון בינה) מזבח לפניו", ויבן מזבוח לפניו. ועוד ראה ואמר, מוטב שיתלה בי הסרחון ולא בהם. ועוד ראה ואמר, אם הם בונים את המזבח, זה מביא צרור וזה מביא אבן, ונמצאת מלאכתן עשויה בכת אחת. מתוך שאני בונה אותו ומתעצל במלאכתי, בין כך ובין כך, משה בא. חג לה' • בלבו היה לשמים, בטוח היה שיבא משה ויעבדו את המקום.

כ"י • וירא אהרן • שהיה בו רוח חיים, שנאמר (תהלים ק): "בתבנית שור אוכל עשב", וראה שהצליח מעשה שטן, ולא היה לו פה לדחותם לגמרי. ויבן מזבח • לדחותם. ויאמר חג לה' מחר • ולא היום, שמא יבא משה קדם שיעבדוהו, זהו פשוטו. ומדרשו ב'ויקרא רבה': דברים הרבה ראה אהרן, ראה חור בן אחותו שהיה מוכיחם והרגוהו, וזהו

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית־יהודית

(ד) ולקח זאת מהם. וצווי משהו אשר יצרו בתבנית ועשהו עגל צוק, ואמרו: זה אלהיך, הוי, בית ישראל! (ח) וכאשר ראה זאת אהרן, בנה [זבח] לה' מחר. (ז) ויקרא ויאמר: חג

~ נקודות משיחות קודש ~

היתר אהרן לשמש במשכן

שתגמר מלאכת המשכן. והינו שרק לאחר גמר מלאכת המשכן, היחל על אהרן ובניו דין "כהן". ועל-פי-זה, בשעת בניית המזבח (ועשיית העגל) לא היה אהרן כהן. ודוקא כהן ששמש לעבודה-זרה לא ישמש במקדש, אכל אם הוא לא היה כהן בשעה ששמש לעבודה-זרה, אינו נפסל בכך.

(ע"פ לקו"ש כרך ו, עמ' 176 ואילך - מתוך לקראת שבת)

וירא אהרן ויבן מזבח לפניו ויבן מזבח - לרחוקם (לב, ה. ובפירושו רש"י) וקשה, הרי כהן ששמש לעבודה-זרה לא ישמש במקדש (מנחות קט, ב), ואם-כן אף שפונת אהרן הייתה לרחוקם, אף בפועל הרי שמש לעבודה-זרה, ואיך התר לאהרן לשמש במשכן? ויש לומר: על הפסוק (בפרשת תצוה) "ואתה הקרב אליך את אהרן אחיך גו' לכהנו לי", מפרש רש"י: לאחר

וואקדימו ביומא דבתרוהי ואסיקו עלון וקריבו נכסין ואסחר עמא למיכל ולמשתי וקמו לחיבא:

(שמואל ב ב): "קיומו נא הנערים וישחקו לפנינו", אף כאן נהרג חור.

וימליל יי עם משה אזל חות ארי חביל עמך די אסקתא מארעא דמצרים:

עמך • "שחת העם" לא נאמר, אלא "עמך", ערב-רב שקבלת מעצמך וגירתם ולא נמלכת בי, ואמרת: טוב שידבקו גרים בשכינה, הם שחתו והשחיתו.

ח סטו בפריע מן אורחא די פקדתנן עבדו להון עגל מתכא וסגידו לה ודבחו לה ואמרו אליו דחלתך ישראל די אסקודך מארעא דמצרים:

ט ואמר יי למשה גלי גדמי עמא הדין וקא עמא קשי קדל הוא:

(ו) וישפיומו ממחרת ויעלו עלת ויגשו שלמים וישב העם לאכל ושתו ויקמו לצחק: פ

כש"י • וישפיומו • השטן ורזם, כרי שיחטאו. לצחק • יש במשמע הזה גלוי עריות, כמו שנאמר (בראשית טז): "לצחק בי", ושפיכות דמים, כמו שנאמר

(ז) וידבר יהוה אל-משה לדוד בי שחת עמך אשר העלית מארץ מצרים:

כש"י • וידבר • לשון קשי הוא, כמו (בראשית מב): "וידבר אתם קשות". לדוד • (ברכות לב) רד מגדלתך, לא נתתי לך גדלה אלא בשבילם. באותה שעה, נתנדה משה מפי בית-דין של מעלה. שחת

(ח) סרו מהר מן-הדרך אשר צויתם עשו להם עגל מסכה וישתחוו-לו ויזבחו-לו ויאמרו אלה אלהיך ישראל אשר העלוד מארץ מצרים:

(ט) ויאמר יהוה אל-משה ראיתי את-העם הזה והנה עם-קשה-ערף הוא:

כש"י • קשה-ערף • מחזירין קשי ערפם לנגד מוכיחיהם וממאנים לשמע.

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית-יהודית

- (ו) אזי השפיומו לפני הנזח החמה, והקריבו עולות וזבחו וזבחים להודאה על טוב שלומם, וישבו האנשים לאכל ולשתות וקמו לשחק.
- (ז) ודבר ה' אל משה: צא לדרכך, רד
- (ח) סרו במהירות מן הדרך אשר פקדתי עליהם בה, ועשו להם עגל צוק והשתחוו לו וזבחו לו, ואמרו:
- (ו) אזי השפיומו לפני הנזח החמה, והקריבו עולות וזבחו וזבחים להודאה על טוב שלומם, וישבו האנשים לאכל ולשתות וקמו לשחק.
- (ז) ודבר ה' אל משה: צא לדרכך, רד
- (ח) סרו במהירות מן הדרך אשר פקדתי עליהם בה, ועשו להם עגל צוק והשתחוו לו וזבחו לו, ואמרו:

(י) וְעַתָּה הַנִּיחָה לִּי וַיַּחֲרֵאֲפִי בָהֶם וְאָכַלְתָּם וְאָעִשָׂה אוֹתָךְ לְגוֹי גָדוֹל:

כ"ט - הַנִּיחָה לִּי • עֲדִין לֹא שָׁמַעְנוּ שֶׁהַתַּפִּלָּל מִשָּׁה עֲלֵיהֶם, וְהוּא אֹמֵר: "הַנִּיחָה לִּי"? אֲלֵא כַּאֲן פֶּתַח

(יא) וַיַּחֲל מִשָּׁה אֶת־פָּנָי יְהוָה אֱלֹהָיו וַיֹּאמֶר לְמָה יְהוָה יַחֲרֶה אַפָּךְ בְּעַמֶּךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּכַח גָּדוֹל וּבִיד חֲזָקָה:

כ"ט - לְמָה ה' וְגו' • כָּלוּם מִתְקַנָּא אֲלֵא חָכֵם בְּחָכֵם, גָּבוּר בְּגָבוּר.

(יב) לְמָה וַיֹּאמְרוּ מִצְרַיִם לֵאמֹר בְּרָעָה הוֹצִיאָם לַהֲרוֹג אֹתָם בַּהָרִים וּלְכַלְתָּם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה שׁוֹב מַחֲרוֹן אַפָּךְ וְהַנַּחֵם עַל־הָרָעָה לְעַמֶּךָ:

כ"ט - וְהַנַּחֵם • הַתַּעֲשֵׂת מִחֲשֵׁבָה אַחֲרַת לְהַטִּיב לָהֶם. עַל־הָרָעָה • אֲשֶׁר חֲשַׁבְתָּ לָהֶם.

(יג) זָכַר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל עַבְדְּךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם בְּךָ וַתְּדַבֵּר אֱלֹהִים אֲרַבָּה אֶת־זִרְעֹכֶם כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכָל־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֵתֵן לְזִרְעֹכֶם וַנַּחֲלוּ לְעֹלָם:

כ"ט - זָכַר לְאַבְרָהָם • (שְׁמוֹת רַבָּה): אִם עָבְרוּ עַל עֲשֻׁרֵת הַדְּבָרוֹת, אַבְרָהָם אָבִיהֶם נִתְּנָסָה בְּעֵשֶׂר נִסְיוֹנוֹת וְעֲדִין לֹא קָבַל שְׁכָרוֹ. תִּנְהוּ לוֹ, וַיֵּצְאוּ עֵשֶׂר בְּעֵשֶׂר. לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל • (שְׁמוֹת רַבָּה) אִם לְשִׁרְפָה הֵם, זָכַר לְאַבְרָהָם שֶׁמָּסַר עַצְמוֹ לְהַשְׁרֵף עַל־יָד בְּאוּר כְּשָׂדִים. אִם לְהַרְגָה, זָכַר לְיִצְחָק שֶׁפָּשַׁט צַוָּארוֹ לְעַקְדָה. אִם לְגִלוּת, זָכַר לְיַעֲקֹב שֶׁגָּלָה לְחָרֵן. וְאִם אֵינֶן נִצּוּלִין בְּזִכְוֹתָן, מָה אֵתָּה אֹמֵר לִי "וְאָעִשָׂה אוֹתָךְ לְגוֹי גָדוֹל"? וְאִם כִּסָּא שֶׁל שְׁלֹשׁ רַגְלִים אֵינוּ

עוֹמֵד לְפָנֶיךָ בְּשַׁעַת פְּעֻסָּךְ, קָל־וַחֲמֹר לְכֹסֵף שֶׁל רַגְלֵךְ אַחַד (בְּרֻכּוֹת לֵב). אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם בְּךָ • לֹא נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם בְּדַבָּר שֶׁהוּא כְּלָה, לֹא בְּשָׁמַיִם וְלֹא בְּאָרֶץ, לֹא בְּהָרִים וְלֹא בְּגִבְעוֹת, אֲלֵא בְּךָ, שֶׁאֵתָּה קִיַּם וּשְׁבַעְתָּךְ קִיַּמְתָּ לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (בְּרַאשִׁית כֵּכ טז): "כִּי נִשְׁבַּעְתִּי נְאֻם ה', וְלִי־צַחֲקֵךְ נֶאֱמַר (שֵׁם כו א): "וְהִקִּימְתִי אֶת־הַשְּׁבוּעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם אָבִיךָ", וְלִיַּעֲקֹב נֶאֱמַר (שֵׁם לה יא): "אֲנִי אֵל שְׂדֵי פְרָה וְרִבְחָה", נִשְׁבַּע לוֹ בְּ"אֵל שְׂדֵי".

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית־יהודית

(י) וְכַעַת, אִם תִּמְנַע מִן הַעֲתִירָה וְכַעַת, אִם תִּמְנַע מִן הַעֲתִירָה בְּעַדְם, אֲזַי יִתְחַזַּק כְּפִסֵּי עֲלֵיהֶם וְאֲכַלְתָּ אוֹתָם, וְאָעִשָׂה מִמֶּךָ גוֹי עֲצוּם. (יא) וּלְכָךְ כָּרַע מִשָּׁה בְּנִפְלֵת אֲפִים בְּהַתְחַנְּנוּ אֵל ה' אֱלֹהָיו, וְאָמַר: אֱלֹהֵי, אֵל יִתְחַזַּק כְּפִסֵּךְ עַל עַמֶּךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּכַח עֲצוּם וּבִיד

חֲזָקָה. (יב) וְלֹא יֹאמְרוּ הַמִּצְרַיִם, שֶׁהוּא הוֹצִיא אוֹתָם בְּרַעַף בְּיַד שִׁיחָרְגִים בְּהָרִים, וַיֹּאבִיד אוֹתָם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה. חֲזוֹר מִחֲזֹק כְּפִסֵּךְ וּמַחֲלֵל עַל הַפְּגִיעָה לְעַמֶּךָ!

(יג) זָכַר לְאַבְרָהָם, לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל עַבְדְּךָ, אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם בְּשִׁמְךָ, וְאָמַרְתָּ לָהֶם: אֲנִי מְרַבָּה אֶת שׁוֹשְׁלֵתְכֶם כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם, וְכָל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי - אֶתְנַנֶּה לְשׁוֹשְׁלֵתְכֶם וַיִּנְחְלוּ אוֹתָהּ לְעוֹלָם.

(יד) וַיִּנָּחֵם יְהוָה עַל־הַרְעָה אֲשֶׁר דִּבֶּר לַעֲשׂוֹת לְעַמּוֹ: פ

(טו) וַיִּפֶן וַיִּרְדַּ מֹשֶׁה מִן־הַהָר וּשְׁנֵי לַחַת הָעֵדוּת בְּיָדוֹ לַחַת כְּתוּבִים מִשְׁנֵי עֲבָרֵיהֶם מִזֶּה וּמִזֶּה הֵם כְּתוּבִים:

כ"ט • מִשְׁנֵי עֲבָרֵיהֶם • הָיוּ הָאוֹתוֹת נִקְרְאוֹת, וּמַעֲשֵׂה נִסִּים הָיָה (שבת קד).

(טז) וַהֲלַחַת מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הֵמָּה וְהַמְּכַתֵּב מִכְּתָב אֱלֹהִים הוּא חֲרוּת עַל־הַלַּחַת:

כ"י • מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הֵמָּה • כְּמַשְׁמָעוֹ, הוּא כְּכַבּוּדוֹ עֲשָׂאָן. דְּבַר אַחַר: כְּאֵדָם הָאוֹמֵר לַחֲבָרוֹ: 'כָּל עֲסָקוֹי שֶׁל פְּלוֹנִי בְּמִלְאָכָה פְּלוֹנִית', כִּךְ כָּל שְׁעוֹעֵיו שֶׁל הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא בַּתּוֹרָה. חֲרוּת • לְשׁוֹן חֲרַת וְחָרַט – אָחַד הוּא, שְׁנֵיהֶם לְשׁוֹן חֲקוּק, אֲנִטְלִי"ר בְּלַע"ז (איינשניידען).

(יז) וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת־קוֹל הָעָם בְּרַעַה וַיֹּאמֶר אֶל־מֹשֶׁה קוֹל מִלְחָמָה בְּמַחֲנֶה:

כ"כ • בְּרַעַה • בְּהִרְעוֹ, שֶׁהָיוּ מְרִיעִים, וּשְׂמָחִים וְצוֹחֲקִים.

(יח) וַיֹּאמֶר אֵין קוֹל עֲנוֹת גְּבוּרָה וְאֵין קוֹל עֲנוֹת חַלּוּשָׁה קוֹל עֲנוֹת אֲנָכִי שִׁמַּע:

כ"ג • אֵין קוֹל עֲנוֹת גְּבוּרָה • אֵין קוֹל הַזֶּה נִרְאָה קוֹל עֲנוֹת גְּבוּרִים הַצּוֹעֲקִים נִצְחוֹן, וְלֹא קוֹל חֲלָשִׁים שְׂצוֹעֲקִים וִי, אוֹ נִסָּה. קוֹל עֲנוֹת • קוֹל חֲרוּפִין וְגִדּוּפִין הַמַּעֲנִין אֶת נַפְשׁ שׁוֹמְעֵן כְּשֶׁנֶּאֱמָרִין לוֹ.

(יט) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר קָרַב אֶל־הַמַּחֲנֶה וַיֵּרָא אֶת־הָעֵגֹל וּמַחֲלַת וַיַּחֲרֵאֲף מֹשֶׁה וַיִּשְׁלַף מִיָּדוֹ אֶת־הַלַּחַת וַיִּשְׂפֹר אֹתָם תַּחַת הָהָר:

כ"ד • וַיִּשְׁלַף מִיָּדוֹ וְגו' • (שבת פח) 'אָמַר: מַה פָּסַח שֶׁהוּא אָחַד מִן הַמַּצּוֹת, אָמְרָה תּוֹרָה: "כָּל־בֶּן־נָכַר וְהַלּוּחֹת מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הֵם, וְהַכְּתָב הוּא כְּתַב ה', חֲפוּר בְּשִׁנְיָהֶם. (י"ז) וּלְכַף שִׁמַּע יְהוָה אֶת קוֹל הָאֲנָשִׁים בְּהִתְקַלְּוֹתָם וְאָמַר לְמֹשֶׁה: קוֹל מִלְחָמָה בְּמַחֲנֶה. (י"ח) וְאָמַר מֹשֶׁה: אֵינוֹ קוֹל הַמּוֹרָה עַל זְכִיָּה וְלֹא קוֹל הַמּוֹרָה עַל תְּבוּסָה,

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית-יהודית

(יד) ומחל ה' על הפגיעה אשר אמר פי יחיל אותה על עמו. (טו) אחרי זאת פנה משה לדרך וירד מן ההר, ושני לוחות העדות בידו. שני הלוחות כתובים משני צדיהם, מבפנים ומבחוץ. (טז) ושני הלוחות, שניהם מעשה ה', והלוחות מעשה אלהים הם, והכתב הוא כתב ה', חפור בשניהם. (יז) ולכף שמע יהושע את קול האנשים בהתקללותם ואמר למשה: קול מלחמה במחנה. (יח) ואמר משה: אינו קול המורה על זכיה ולא קול המורה על תבוסה,

~ נקודות משיחות קודש ~

לוחות ושברי לוחות בלימוד התורה

אף מאידך, באותו "ארון" בו מונחים הלוחות, היו גם "שברי לוחות", דבשביל למוד התורה, על שכלו של האדם "להשבר".
 פי מבין שחכמתו של הקב"ה גבוהה לאין שעור משכל האדם, ורחוקה ממנו בתכלית, אי-אפשר שהשכל יבין וישיג אמיתית חכמתו של הקב"ה.
 ורק על-ידי שהאדם הוא בבחינת "שברי לוחות", ומחבטל לגמרי לחכמתו של הקב"ה, אזי מסייע לו השם יתברך שיתעלה שכלו לבחינה גבוהה ביותר, ויהיה מסוגל להשיג אמיתתה של תורה. וכמו שאומרים בתפלת "אלקי נצור" ונפשי כעפר לכל תהיה" ורק לאחרי-זה יכל להיות "פתח לבי בתורתך".

וישלב מידו את-הלוחות וישבר אתם פחת הָהָר: (לב, יט)
 לוחות ושברי לוחות מונחין בארון (כבא-כתרא יד, ב. מנחות צט, סוף עמוד א)
 יש לבאר זה בעבודת האדם לקונו: בלמוד התורה צריכים להיות שני דברים הפכיים – לוחות ושברי לוחות.
 מצד אחד, על האדם להיות בבחינת "לוחות". דכמו שהאותיות שעל הלוחות היו חקוקות על האבנים, ואי-אפשר היה להפריד ביניהם, כמו-כן על האדם להבין ולהשיג בשכלו הוא את דברי התורה, עד ששכלו והתורה יהיו לאחדים ממש, דכשמאמין לבד במה שפתיב בתורה, עדין אינו יוצא בזה ידי-חובת תלמוד תורה, ורק כשמבין בשכלו את התורה, הרי הוא יוצא ידי חובתו.

(ע"פ לקו"ש כרך כו, עמ' 248 ואילך – מתוך לקראת שבת)

כיוסיב ית עגלא די עבדו ואוקד בנורא וישף עד דהנה דקיק וזרא על אפי מאא ואשקי ית בני ישראל:

(כ) ויקח את-העגל אשר עשו וישרף באש ויטחן עד אשר-דק ויזר על-פני המים וישק את-בני ישראל:

יש עדים והתראה – בסיף, כמשפט אנשי עיר הנדמת שהן מרבים. עדים בלא התראה – במגפה, שנגמר: "ויגף ה' את העם". לא עדים ולא התראה – בהדרון, שבדקום המים וצבו בטניהם.

כ"י • ויזר • לשון נפוץ, וכן: (איוב יא) "יזרה על נוהו גפרית", וכן (משלי א): "כי חנם מזרה הרשת", שזורין בה דגן וקטניו. וישק את-בני ישראל • (יזמא טו) נתבונן לבדקם פסוטות. שלש מיתות נדונו שם, אם

כא ואמר משה לאהרן מה עבד לך עמא הדין ארי איתתא עלוהי חובא רבא:

(כא) ויאמר משה אל-אהרן מה-עשה לך העם הזה ביהבאת עליו חמאה גדלה:

כ"י • מה-עשה לך העם הזה • כמה יסורים סבלת שיסרוך, עד שלא תביא עליהם חטא זה.

כב ואמר אהרן לא יתקף רוננא דרבוני את דעת ית עמא ארי כביש הוא:

(כב) ויאמר אהרן אל-יחר אף אדני אתה ידעת את-העם כי ברע הוא:

כ"י • כי ברע הוא • בדרך רע הם הולכין תמיד ובנסיונות לפני המקום.

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית-יהודית

(כב) אמר אהרן: אל תתחזק חמתו של אדוני, אתה יודע באנשים שהם בעלי נטיה להרע לאחרים.

(כא) ואמר משה לאהרן: מה עשו לך אלה האנשים כי הבאת עליהם עברה עצומה?

(כ) ולקח את העגל אשר עשו, ושרף אותו באש וטחן אותו לאבקה, ופזר אותה על פני המים, והשקה את בני ישראל בהמונם.

כג וַיֹּאמְרוּ לִי עֲבִיד לְנָא דְחַלְן דִּי יְהִיבֵן
 קְדָמְנָא אַרְי דִּין מִשָּׁה גְבָרָא דִּי אֶסְקִנָא
 מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם לֹא יִדְעָנָא מַה הָיָה לָהּ:

(כג) וַיֹּאמְרוּ לִי עֲשֵׂה־לָנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יִלְכוּ לִפְנֵינוּ
 כִּי־זָה מִשָּׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר הֵעֵלָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא
 יָדָעָנוּ מַה־הָיָה לוֹ:

כד וַאֲמַרִית לְהוֹן לְמִן דְּהִבָּא פְּרִיקוּ וַיְהִיבוּ
 לִי וּרְמִיתָהּ בְּנִרְאָא וּנְפִק עַגְלָא הַדִּין:

(כד) וַאֲמַר לָהֶם לְמִי זֶהב הַתְּפָרְקוּ וַיִּתְּנוּ־לִי
 וַאֲשַׁלְכֵהוּ בְּאֵשׁ וַיֵּצֵא הָעֵגֶל הַזֶּה:

כ"ט • וַאֲמַר לָהֶם • דְּבַר אֶחָד: 'לְמִי זֶהב' לְבַד, וְהֵם מִהֲרִי וְהַתְּפָרְקוּ וַיִּתְּנוּ לִי. וַאֲשַׁלְכֵהוּ בְּאֵשׁ • וְלֹא יִדְעָתִי
 שִׂיֵּצֵא הָעֵגֶל הַזֶּה, וַיֵּצֵא.

כה וַחֲזָא מִשָּׁה יַת עֲמָא אַרְי כְּטִיל הוּא אַרְי
 כְּטִילִינוּן אֶהְרֵן לְאַסְבוּתְהוֹן שׁוּם בִּישׁ
 לְדַרְיָהוֹן:

(כה) וַיִּרְא מִשָּׁה אֶת־הָעַם כִּי פָרַע הוּא כִּי־פָרַעַה
 אֶהְרֵן לְשִׂמְצָה בְּקַמְיָהֶם:

כ"ט • פָּרַע • מְגַלָּה, נִתְגַּלָּה שְׂמִצּוֹ וּקְלוֹנוֹ, כְּמוֹ (במדבר ה'): "וּפָרַע אֶת רֹאשׁ הָאִשָּׁה". לְשִׂמְצָה בְּקַמְיָהֶם • לְהִיזוֹת
 לָהֶם הַדְּבַר הַזֶּה לְגִנוּת בְּפִי כָּל הַקָּמִים עֲלֵיהֶם.

כו וַיִּעֲמֵד מִשָּׁה בְּשַׁעַר הַמַּחֲנֶה וַיֹּאמֶר מִי לַיהוָה
 אֵלֵי וַיֹּאסְפוּ אֵלָיו כָּל־בְּנֵי לִוִּי:

(כו) וַיַּעֲמֵד מִשָּׁה בְּשַׁעַר הַמַּחֲנֶה וַיֹּאמֶר מִי לַיהוָה
 אֵלֵי וַיֹּאסְפוּ אֵלָיו כָּל־בְּנֵי לִוִּי:

כ"ט • מִי לַה' אֵלֵי • יָבֵא אֵלַי. כָּל בְּנֵי לִוִּי • (ויזא טו) מִכָּאן שְׂכָל הַשְּׂכֻט כְּשֶׁר.

כז וַאֲמַר לְהוֹן כְּדִין אֲמַר יְיָ אֱלֹהֵא דְיִשְׂרָאֵל
 שׁוּי גְבַר חֲרָבָה עַל יִרְכָּה עֲבָרֵי וְתוֹבֵי
 מִתְרַע לְתַרַע בְּמִשְׁרִיתָא וּקְטוּלוּ גְבַר יַת
 אַחֻוּיָי וּגְבַר יַת חֲכָרָה וְאַנְשׁ יַת קְרִיבָה:

(כז) וַיֹּאמֶר לָהֶם כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שִׂימוּ
 אִישׁ־חַרְבּוֹ עַל־יָרְכוֹ עֲבָרוּ וְשׁוּבוּ מִשַּׁעַר לְשַׁעַר
 בַּמַּחֲנֶה וְהִרְגוּ אִישׁ־אֶת־אָחִיו וְאִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ וְאִישׁ
 אֶת־קָרְבּוֹ:

כ"ט • כֹּה אָמַר יְהוָה • וְהִיכֵן אָמַר? (לעיל כב): "זִכַּח לְאֱלֹהִים יִחַרם", כִּף שְׁנוּיָה ב'מְכִילְתָא'. אַחֻי • מֵאֲמוֹ, וְהוּא
 יִשְׂרָאֵל.

כח וַעֲבָדוּ בְּנֵי לִוִּי כַּפְתָּגְמָא דְמִשָּׁה וּנְפַל מִן
 עֲמָא כִּיּוּמָא הַהוּא כַּתְלָתָא אֶלְפִין גְּבָרָא:

(כח) וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי־לִוִּי כַּדְבַר מִשָּׁה וַיִּפֹּל מִן־הָעַם בַּיּוֹם
 הַהוּא כֶּשֶׁלֶשֶׁת אֲלָפֵי אִישׁ:

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית-יהודית

יִשְׂרָאֵל: יְאָזַר כָּל אִישׁ מִכֶּם חֲרַב
 וַיִּשׁוּטְט הַלּוֹף וְשׁוּב, מִדְּלַת לְדָלַת
 בַּמַּחֲנֶה, וַיִּהְרַג אֶפְלוּ אָחִיו וְחִבְרוּ
 וּקְרוּב מִשְׁפַּחְתּוֹ.
 (כח) וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי לִוִּי כַּאֲשֶׁר פָּקַד
 עֲלֵיהֶם מִשָּׁה, וּלְכַף נָפְלוּ מִן הָאָנָשִׁים
 כְּאוֹתוֹ יוֹם קְרוּב לְשִׁלְשַׁת אֲלָפִים
 אִישׁ.

(כח) וְכַאֲשֶׁר רָאָה מִשָּׁה אֶת הָעַם,
 גְּלוּיִם לְעֵינֵי כָּל, כִּי גָלָה אֶהְרֵן אֶת
 הַסִּתְּרוֹת הַמְעַרְבִים בְּעֵינָן בְּתוֹךְ
 הַמַּחֲנֵיכִים לָהֶם.
 (כו) וַעֲמַד מִשָּׁה בְּשַׁעַר הַמַּחֲנֶה
 וַאֲמַר: מִי לַה' – יָבֹוא אֵלַי, וְאָזִי
 הַתְּקַבְּצוּ אֵלָיו כָּל בְּנֵי לִוִּי.
 (כז) וַאֲמַר לָהֶם: כִּזְאת אָמַר ה' אֱלֹהֵי

וַאֲמַרו לִי: עֲשֵׂה לָנוּ נֶעֱבַד שְׂגֻלָּה
 בֵּין גְּדִינוּ (לפנינו) כִּי אוֹתוֹ הַגְּבַר, מִשָּׁה
 אֲשֶׁר הֵעֵלָה אוֹתָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם,
 אֵינָנו יוֹדְעִים מַה עָלָה בְּגוֹרְלוֹ.
 (כד) לָכֵן אָמַרְתִּי לָהֶם: רְאוּ לְמִי זֶהב
 וְהִבֵּאוּ אוֹתוֹ אֵלַי, אָזִי הֵם פְּרִיקוּ
 וּמָסְרוּ אוֹתוֹ לִי, וְהִשְׁלַכְתִּי אוֹתוֹ בְּאֵשׁ
 וַיֵּצֵא זֶה הָעֵגֶל.

(כט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה מֵלֹאֵי יַדְכֶם הַיּוֹם לַיהוָה כִּי אִישׁ בִּבְנֵי וּבָאָחִיו וְלָתַת עֲלֵיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה:

כט וַאֲמַר מֹשֶׁה קְרִיבוּ יִדְכּוֹן קְרִבְנָא יוֹמָא
 דִּין קְדָם יִי אַרְי גְּבַר בְּכֵרָה וּבָאָחוּהִי
 וְלֹאֲתָאָה עֲלֵיכּוֹן יוֹמָא דִּין בְּרַכָּן:

כס"ג • מֵלֹאֵי יַדְכֶם • אַתֶּם הַהוֹרְגִים אוֹתָם, בְּדַבָּר זֶה תִּתְחַנְכוּ לְהִיּוֹת כְּהַנִּים לְמַקּוֹם (ובחים קטו). **כִּי אִישׁ • מִכֶּם יִמְלֵא יָדוֹ בִּבְנֵי וּבָאָחִיו.**

(ל) וַיְהִי מִמְחֹרָת וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הֶעָם אַתֶּם חָטֵאתֶם חַטָּאתָה גְדֹלָה וְעַתָּה אֵעֲלֶה אֶל־יְהוָה אוֹלִי אֲכַפְּרָה בְּעַד חַטֹּאתֵיכֶם:

ל וַיְהִי בַיּוֹמָא דְכַתְרוּהִי וַאֲמַר מֹשֶׁה לְעַמָּא
 אַתּוֹן חֲבַתּוֹן חוֹבָא רַבָּא וַעֲבַדְתּוּן אֶסְק קְדָם יִי
 מֵאִים אֲכַפְּרָה עַל חוֹבֵיכּוֹן:

כס"ד • אֲכַפְּרָה בְּעַד חַטֹּאתֵיכֶם • אֲשִׁים כֹּפֵר וְקִנּוּחַ וְסַתִּימָה לְנַגֵּד חַטֹּאתֵיכֶם, לְהַכְדִּיל בֵּינֵיכֶם וּבֵין הַחַטָּא.

(לא) וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וַיֹּאמֶר אֲנָא חַטָּא הָעָם הַזֶּה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם אֱלֹהִי זָהָב:

לא וַתֵּב מֹשֶׁה לְקָדָם יִי וַאֲמַר בְּבַעְו חֵב
 עַמָּא הַדִּין חוֹבָא רַבָּא וַעֲבַדוּ לְהוֹן דְחָלָן
 דְדָהָב:

כס"ה • אֱלֹהִי זָהָב • (ברכות לב; יומא פו): 'אתה הוא שְׁגַרְמַתְךָ לָהֶם, שֶׁהַשְּׁפַעַת לָהֶם זָהָב וְכָל חַפְצֵיכֶם, מֵהַ יַעֲשׂוּ שְׂלָא יִחַטְאוּ? מִשָּׁל לְמַלְךְ שְׁהִיָּה מֵאֲכִיל וּמִשְׁקָה אֶת

בְּנוֹ וּמִקְשָׁטוֹ וְתוֹלָה לוֹ כִּיס בְּצַוָּאָרוֹ, וּמִעַמִּידוֹ בְּפִתּוּחַ בַּיִת זִוְנוֹת. מֵהַ יַעֲשֶׂה הַבֵּן שְׂלָא יִחַטְא'?

(לב) וְעַתָּה אִם־תִּשְׂא חַטֹּאתֶם וְאִם־אֵין מִחְנִי נָא מִסְפָּרָךְ אֲשֶׁר בְּתַבְּתָּ:

לב וַיַּכְעַן אִם שְׁבַקְתָּ לְחֻבֵיהוֹן וְאִם לֹא
 מִחְנִי קַעֲוֹן מִסְפָּרָךְ דִּי כְתַבְתָּא:

כס"ו • וְעַתָּה אִם־תִּשְׂא חַטֹּאתֶם • הָרִי טוֹב: 'אֵינִי אוֹמֵר לָךְ "מִחְנִי"! "וְאִם אֵין, מִחְנִי"! וְזֶה מִקְרָא קָצֵר, וְכֵן הִרְבֵּה. מִסְפָּרָךְ • (ברכות לב): מִכָּל הַתּוֹרָה

בְּלָה, שְׂלָא יֹאמְרוּ עָלַי שְׂלָא הֵייתִי כְּדַאי לְבַקֵּשׁ עֲלֵיהֶם רַחֲמִים.

(לג) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה מִי אֲשֶׁר חָטְאוּ־לִי אֶמְחִנּוּ מִסְפָּרֵי:

לג וַאֲמַר יִי לְמֹשֶׁה מִן דִּי חֵב קְדַמִּי אֶמְחַנְנָה
 מִסְפָּרֵי:

(לד) וְעַתָּה לָךְ נָחָה אֶת־הָעָם אֶל אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי לָךְ הִנֵּה מִלְּאָכִי יֵלֶךְ לְפָנֶיךָ וּבָיִם פְּקוּדֵי וּפְקוּדֵי עֲלֵהֶם חַטֹּאתֶם:

לד וַיַּכְעַן אֵזִיל דְּבַר יָת עַמָּא לְאַתֵּר דִּי
 מְלַלִית לָךְ הָא מִלְּאָכִי יֵהֶךְ קְדַמְךָ וּבָיִם
 אֶסְעִירוּתִי וְאֶסְעַר עֲלֵיהוֹן חוֹבֵיהוֹן:

(כט) וַאֲמַר לָהֶם מֹשֶׁה: הַשְּׁלִימוּ אֶת חוֹבְתֵיכֶם הַיּוֹם לְה' – כָּל אִישׁ, אֲפֹלוּ בִּבְנֵי וּבָאָחִיו, וְתַחֲוֹל עֲלֵיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה.

(ל) וְהִיָּה לְמַחֲרָת הַיּוֹם אָמַר מֹשֶׁה אֶל הָעָם: אַתֶּם עֲשִׂיתֶם עֲבָרָה עֲצוּמָה, וְכַעַת אֵעֲלֶה אֶל ה', אוֹלִי אוֹכֵל לְבַקֵּשׁ כְּפָרָה עַל עֲבַרְתֵיכֶם.

(לא) וְלָכֵן חָזַר מֹשֶׁה אֶל ה' וַאֲמַר: אֱלֹהִי, כְּכַר טָעוּ אֵלֶּה הָאֲנָשִׁים בְּעֲבָרָה עֲצוּמָה וַעֲשׂוּ לָהֶם נְעֻבָד עֲשׂוּי זָהָב.

(לב) וְכַעַת אִם מִחֻלָּת עַל עֲבַרְתֶּם, וְאִם לֹא – אֲזִי מַחָה אוֹתִי מֵאֶרֶץ וְשׂוֹמוֹתֶיךָ אֲשֶׁר כְּתַבְתָּ, וְכַךְ תִּהְיֶה לִי מְנוּחָה.

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית־יהודית

תמיד, כשִׁאֲפָקֵד עֲלֵיהֶם עֲוֹנוֹתֵיהֶם, "וּפְקַדְתִּי עֲלֵיהֶם" מֵעַט מִן הָעוֹן הַזֶּה עִם שְׂאֵר הָעוֹנוֹת. וְאִין פְּרָעֻנוֹת בָּאָה עַל יִשְׂרָאֵל שְׂאִין בָּהּ קִצַּת מִפְרָעוֹן עוֹן הַעֲגָל.

כִּי-אֶל אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי לְךָ • יֵשׁ כָּאֵן 'לְךָ' אֲצַל דְּבוּר בְּמִקּוֹם 'אֵלֶיךָ', וְכֵן (מַלְכִים א ב): "לְדַבֵּר לוֹ עַל אֲדִנְיָהוּ". הִנֵּה מִלְאָכִי • וְלֹא אֲנִי. וּבִיּוֹם פְּקֻדֵי יְגוֹ' • עִתָּה שְׂמַעְתִּי אֵלֶיךָ מִלְּכַלּוֹתֶם יַחַד, וְתָמִיד

לה ומקרא יי ית עמא על די אשתעבדו לעגלא די עבד אהרן:

(לה) וַיִּגַּף יְהוָה אֶת־הָעַם עַל אֲשֶׁר עָשׂוּ אֶת־הָעֲגָל אֲשֶׁר עָשָׂה אֶהָרֹן: ׀

כִּי-אֶל וַיִּגַּף ה' אֶת הָעַם • מִיַּתָּה בִּידֵי שְׂמַיִם, לְעֵדִים בְּלֹא הַתְרָאָה.

א ומליל יי עם משה אויל סק מכא את ועמא דאסקתא מארעא דמצרים לארעא די קימית לאברהם ליצחק וליעקב למימר לבניך אתננה:

לג (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּךְ עֲלֶה מִזֶּה אֶתְּחֶה וְהָעַם אֲשֶׁר הֵעֵלִית מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלִיעֲקֹב לֵאמֹר לְוַרְעֵךָ אֶתְנַנְּהָ:

רצון: "לך עלה!". אתה והעם • כאן לא אמר: 'ועמד'.

כִּי-לֶךְ עֲלֶה מִזֶּה • אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גְּבוּהָה מְכַל הָאֲרָצוֹת, לְכָךְ נֹאמַר: "עֲלֶה!". דְּבַר אַחֵר: כָּל־פִּי שְׂאֵמַר לוֹ בִשְׁעַת הַכַּעַס: "לְךָ־רַד!" אָמַר לוֹ בִשְׁעַת

ב ואשלה קדמך מלאכא ואתרף ית כנענאי אמורי וחתאי ופרזאי חזאי ויבוסי:

(ב) וְשַׁלַּחְתִּי לְפָנֶיךָ מִלְאָךְ וְגֵרְשָׁתִי אֶת־הַכְּנַעֲנִי הַאֲמֹרִי וְהַחִתִּי וְהַפְּרָזִי הַחֲזִי וְהַיְבוּסִי:

כִּי-אֶל וְגֵרְשָׁתִי אֶת הַכְּנַעֲנִי וְגו' • שְׁשֵׁה אַמּוֹת הֵן, וְהַגְּרָגְשִׁי עָמַד וּפְנָה מִפְּנֵיהֶם מֵאֲלִיו.

ג לארעא עבדא חלב ודבש ארי לא אסלק שכתני מבינה ארי עם קשי קדל את דילמא אשיצנה בארעהא:

(ג) אֶל־אֶרֶץ זֶבֶת חֶלֶב וּדְבַשׁ כִּי לֹא אֶעֱלֶה בְּקִרְבְּךָ כִּי עִם־קִשָּׁה־עֵרָף אֶתְּחֶה פֶּן־אֲכַלְךָ בְּדִרְךָ:

אתה • וכששכינתי בקרבכם ואתם מקרים בי, מרבה אני עליכם ועם. אכלך • לשון כליון.

כִּי-אֶל אֶרֶץ זֶבֶת חֶלֶב וּדְבַשׁ • אֲנִי אוֹמֵר לְךָ לְהַעֲלוֹתֶם. כִּי לֹא אֶעֱלֶה בְּקִרְבְּךָ • לְכָךְ אֲנִי אוֹמֵר לְךָ: "וְשַׁלַּחְתִּי לְפָנֶיךָ מִלְאָךְ". כִּי עִם־קִשָּׁה־עֵרָף

ד וישמע עמא ית פתגמא בישא הדין ואתאבלו ולא שויו גבר תקון זינה עלוהי:

(ד) וַיִּשְׁמַע הָעַם אֶת־הַדְּבַר הָרַע הַזֶּה וַיִּתְאַבְּלוּ וְלֹא־שָׁתוּ אִישׁ עֵדוּי עֲלָיו:

כִּי-אֶל הַדְּבַר הָרַע • שְׂאִין הַשְׂכִּינָה שׁוֹרָה וּמְהַלְכַת עִמָּם. אִישׁ עֵדוּי • (שַׁבַּת פח) כְּתָרִים שְׁנַתְנוּ לָהֶם בְּחוּרֵב כְּשִׂאֲמָרוּ: 'נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע'.

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערכת יהודית

לא אעלה את אורי בתוככם כי אתם קהל קשי ערף, כדי שלא אכלה אתכם בדרך.
(ד) וכאשר שמע העם את הדיעה הרעה הזאת, התאבלו ולא שמו כל איש את לבושו המיוחד עליו.

נשבעתי לאברהם, ליצחק וליעקב באמירתי: לשושלתכם אתן אותה.
(ב) ואשלה לפניך מלאך, ואגרש בעזרתו את הכנענים, האמורים והחתיים והפרזים והחזים והיבוסיים.
(ג) אל ארץ מצפת בחלב ובדבש, כי

(לה) אזי נגף ה' את האנשים על שצרו לעצמם את העגל אשר עשהו אהרן.
(א) ודבר ה' אל משה: צא לדרך, עלה מן המקום הזה אתה והעם אשר הוצאת אותם ממצרים, אל הארץ אשר

ה ואמר יי למשה אימר לבני ישראל אתון עם קשי קנל שעה חדא אסלק שכנתי מבינה ואשצנה וכען אעדי תקוין זיגוד מנהג גלי קדמי מה אעבד לך :

(ה) ויאמר יהוה אל משה אמר אל בני ישראל אתם עם קשה ערף רגע אחד אעלה בקרבך וכליתוך ועתה הורד עדיך מעליך ואדעה מה אעשה לך :

אתכם. לפיך, טוב לכם שאשלח מלאך. ועתה • פרענות זו תלקו מיד, שתורידו עדיכם מעליכם. ואדעה מה אעשה לך • בפקדת שאר העון, אני יודע מה שבלבי לעשות לך.

כ"ט • רגע אחד אעלה בקרבך וכליתוך • אם אעלה בקרבך ואתם ממרים בי בקשיות ערפכם, אזעם עליכם רגע אחד, שהוא שיעור זעמי, שנאמר (ישעיה כח) : "חבי כמעט רגע עד יעבר זעם", ואכלה

וואעדיאוי בני ישראל ית תקוין זיגיהוין מטורא דחורב :

(ו) ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב :

כ"ט • את עדים מהר חורב • את העדי שהיה בידם מהר חורב.

ז ומשה נסיב ית משפנא ופרסה לה מקרא למשריתא ארחיק מן משריתא וקרי לה משפן בית אוילפנא ויהי כל דתבע אוילפן מן גדם יי נפק למשפן בית אוילפנא מקרא למשריתא :

(ז) ומשה יקח את האהל ונמהלו • מחוץ למחנה הרחק מן המחנה וקרא לו אהל מועד והיה כל מבקש יהוה יצא אל אהל מועד אשר מחוץ למחנה :

ח כל מבקש ה' • מפאן למבקש פני זקן, כמקבל פני שכניה. יצא אל אהל מועד • כמו יוצא. דבר אחר : "והיה כל מבקש ה'", אפלו מלאכי השרת, כשהיו שואלים מקום שכניה, חבריהם אומרים להם : הרי הוא באהלו של משה.

כ"ט • ומשה • מאותו עון והלאה. יקח את האהל. לשון הנה הוא, לוקח אהלו ונוטהו מחוץ למחנה. אמר : מגדה לרב, מגדה לתמיד. הרחק • אלפים אמה, כענין שנאמר (יהושע א) : "אף רחוק יהיה ביניכם ובינו כאלפים אמה במדה". וקרא לו • והיה קורא לו "אהל מועד", הוא בית ועד למבקשי תורה.

ט והנה פד נפק משה למשפנא קימין כל עמא ומתעתידין גבר בתרע משפנא ומסתכלין אחורי משה עד דעלל למשפנא :

(ח) והיה בצאת משה אל האהל יקומו כל העם ונצבו איש פתח אהלו והביטו אחרי משה עד באו האהלה :

י והביטו אחרי משה • לשבח : אשרי ילוד אשה שפך מבטח, שהשכינה תכנס אחריו לפתח אהלו.

כ"ט • והיה • לשון הנה. בצאת משה • מן המחנה, ללכת אל האהל. יקומו כל העם • עומדים מפניו ואין יושבין עד שנתפסה מהם.

יא והנה פד עלל משה למשפנא נחית עמודא דעננא וקאם בתרע משפנא ומתמלל עם משה :

(ט) והיה פבא משה האהלה ירד עמוד הענן ועמד פתח האהל ודבר עם משה :

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית-יהודית

מקום המפגש אשר מחוץ למחנה. (ח) כאשר יצא משה אל האהל, קמו כל האנשים ועמדו נצבים כל איש ליד שער אהלו, ויעקבו בראשם אחר משה עד כניסתו אל האהל. (ט) וכאשר נכנס משה אל האהל,

(ו) ומיד פעלו בני ישראל להסרת לבושם המיוחד מהר חורב. (ז) ומשה לקח את האהל, והקים אותו מחוץ למחנה, רחוק ממנו, וקרא את שמו מקום המפגש, והיה כל מי שבקש ידע מאת ה', יצא אל

(ח) ודבר ה' אל משה : אמר לבני ישראל, אתם קהל קשי ערף, לכן אם אעלה את אורי בתוככם, אזי כהרף עין אכלה אתכם. וכעת גשו להסרת לבושכם המיוחד כדי שאידע אתכם מה אעשה בכם.

פא (בחי'ריק), פתרונו: הקול 'מדבר' בינו לבין עצמו וההדיוט שומע מא'לו, וכשהוא קורא 'מדבר' משמע שהמלך מדבר עם ההדיוט.

כ"י ◀ וְדַבֵּר עִם־מֹשֶׁה • כמו 'ומדבר עם משה'. תרגומו: 'ומתמלל עם משה', שהוא כבוד שכינה, כמו (במדבר ז): "וישמע את הקול מדבר אליו", ואינו קורא 'מדבר' (בשוא) אליו. כשהוא קורא 'מדבר'

יחזן כל עמא ית עמוּדא דעננא קאם פתרע משפנא וקנימין כל עמא וסגדין גבר פתרע משפנא:

(י) וְרָאָה כָּל־הָעָם אֶת־עַמּוּד הָעֲנָן עֹמֵד פֶּתַח הָאֹהֶל וְקָם כָּל־הָעָם וְהִשְׁתַּחֲוּוּ אִישׁ פֶּתַח אֹהֱלוֹ: כ"י ◀ וְהִשְׁתַּחֲוּוּ • לשכינה.

יא ומתמלל יי עם משה ממלל עם ממלל כמא דממלל גבר עם חברה ותאב למשריתא ומשומשנה יהושע בר נון עולימא לא עדי מגו משפנא:

(יא) וְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה פָּנִים אֶל־פָּנִים כַּאֲשֶׁר יְדַבֵּר אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ וְשָׁב אֶל־הַמַּחֲנֶה וּמִשְׁרָתוֹ יְהוֹשֵׁעַ בֶּן־נוּן נֹעַר לֹא יָמִישׁ מִתּוֹךְ הָאֹהֶל: פ

האחרונים ברצון. אמר מעתה, אמצעיים היו בכעס. בעשרה בתשרי נתרצה הקדוש ברוך הוא לישראל בשמחה ובלב שלם, ואמר לו למשה: "סלחתי כדברך" ומסר לו לוחות אחרונות, ונרד והתחיל לצויתו על מלאכת המשכן, ועשאוהו עד אחד בניסן, ומשהוקם לא נדבר עמו עוד אלא מאהל מועד. ושב אל המחנה. תרגומו: 'ותב למשריתא, לפי שהוא לשון הנה, וכן כל הענין. וראה כל העם, וחזן. ונצברו', וקנימין. ויהיטו, ומסתכלין. והשתחויו, וסגדין. ומדרשו: 'ודבר ה' אל משה, שישוב אל המחנה. אמר לו: 'אני בכעס ואתה בכעס, אם-כן מי יקרבים?'

כ"י ◀ וְדַבֵּר ה' אֶל־מֹשֶׁה פָּנִים אֶל־פָּנִים • ומתמלל עם משה. ושב אל-המחנה. לאחר שנדבר עמו, היה משה שב אל המחנה ומלמד לזקנים מה שלמד. והדבר הזה נהג משה מיום הפפורים עד שהוקם המשכן ולא יותר, שהרי ב"ז בתמוז נשתברו הלוחות (תענית כח), ובי"ח שרף את העגל וכן את החוטאים, ובי"ט עלה, שנאמר (לעיל לב): "ויהי ממחרת ויאמר משה אל העם וגו'", ועשה שם ארבעים יום ויבקש רחמים, שנאמר (דברים ט): "ואתנפל לפני ה' וגו'", ובראש-חדש אלול נאמר לו: 'ועלית בבקר אל הר סיני' לקבל לוחות האחרונות, ועשה שם ארבעים יום, שנאמר בקה (שם ט): "ואנכי עמדתי בקר פנימים הראשונים וגו'", מה הראשונים ברצון, אף

~ יום שלישי י"א אדר ~

יבואמר משה קדם יי חזי דאת אמר לי אסיק ית עמא הדין ואת לא הודעתני ית די תשלח עמי ואת אמרת רביתך בשום ואף אשפכתא רחמין קדמי:

(יב) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה רְאֵה אֲתָה אָמַר אֵלַי הֲעַל אֶת־הָעָם הַזֶּה וְאֲתָה לֹא הוֹדַעְתָּנִי אֵת אֲשֶׁר־תִּשְׁלַח עִמִּי וְאֲתָה אָמַרְתָּ יְדַעְתִּיד בְּשֵׁם יוֹגֵם־מִצָּאת חַן בְּעֵינַי:

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית-יהודית

והוא יחזר אל המחנה, והיה משרתו יהושע בן נון, עלם צעיר, לא יסור מן האהל. (יב) ואמר משה לה': אתה יודע כי

יחדו והשתחויו כל איש ליד דלת אהלו. (יא) ונדבר ה' אל משה, דבור ישיר בעל-פה בשם שמדבר אדם אל חברו.

וְאַתָּה אָמַרְתָּ יְדַעְתִּיךָ בְּשֵׁם • הַכֹּהֲנִיךָ מִשָּׂאֵר בְּנֵי אָדָם בְּשֵׁם חֲשִׁיבוֹת, שֶׁהָרִי אָמַרְתָּ לִּי (לעיל ט): "הִנֵּה אֲנֹכִי בֹא אֵלֶיךָ בְּעֵבַר הָעֵצִים וְגו' וְגַם כִּךָ יֵאָמְנוּ לְעוֹלָם".

כ"ט • רָאָה אֶתְּהָ אָמַר אֵלַי • רָאָה, תָּן עֵינֶיךָ וּלְבָבְךָ עַל דְּבָרֶיךָ: "אֶתְּהָ אֹמֵר אֵלַי וְגו' וְאֶתְּהָ לֹא הוֹדַעְתָּנִי וְגו'". וְאֲשֶׁר אָמַרְתָּ לִּי (לעיל כ): "הִנֵּה אֲנֹכִי שׁוֹלַח מִלְאָךְ", אֵין זֶה הוֹדְעָה, שָׂאִין אֲנִי חֲפֵץ בָּהּ.

יג וְכַעַן אִם כָּעַן אֲשַׁכַּחֲתִי רַחֲמִין קְדָמְךָ הוֹדַעְנִי כָעַן יְת אֹרַח טוֹבָךָ וְאִדַּע רַחֲמֶךָ בְּדִיל דְּאֲשַׁכַּח רַחֲמִין קְדָמְךָ וְיִגְלִי קְדָמְךָ אֲרִי עֲמָךְ עֲמַא הָדִין:

(יג) וְעַתָּה אִם-נָא מִצְּאִיתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ הוֹדַעְנִי נָא אֶת-דְּרָכְךָ וְאֶדְרָעָךָ לְמַעַן אֲמַצְאֶחֶן בְּעֵינֶיךָ וְרָאָה כִּי עֲמָךְ הִגּוֹי הַזֶּה:

תאמר "וְאֲעֲשֶׂה אוֹתְךָ לְגוֹי גְדוֹל" וְאֵת אֱלֹהֵי תַעֲזֹב, רָאָה כִּי עֲמָךְ הֵם מִקְדָּם, וְאִם בְּהֵם תִּמָּאֵס, אֵינִי סוֹמֵךְ עַל הַיּוֹצֵאִים מִחֲלָצֵי שִׂיתְקִימוּ, וְאֵת תְּשׁוּלוֹם הַשֶּׁכֶר שְׁלִי בְּעַם הַזֶּה תוֹדִיעֵנִי. וְרַבּוֹתֵינוּ דְרָשׁוּהוּ בְּמִסְכַּת בְּרָכוֹת (דף ט), וְאֲנִי לִישֵׁב הַמִּקְרָאוֹת עַל אֶפְרָיִהִם וְעַל סוֹדָם בְּאִתִּי.

כ"ט • וְעַתָּה • אִם אָמַת שְׁמַצְאִיתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ, "הוֹדִיעֵנִי-נָא אֵת דְּרָכְךָ", מַה שֶּׁכָּר אֶתְּהָ נוֹתֵן לְמוֹצְאֵי חֵן בְּעֵינֶיךָ? • וְאֶדְרָעָךָ לְמַעַן אֲמַצְאֶחֶן בְּעֵינֶיךָ • וְאִדַּע בְּזוֹ מִדַּת תְּגִמּוּלָךְ, מַה הִיא מִצִּיאַת חֵן שְׁמַצְאִיתִי בְּעֵינֶיךָ. וּפְתוּרֵן "לְמַעַן אֲמַצְאֶחֶן", לְמַעַן אֶכִּיר כְּמָה שֶׁכָּר מִצִּיאַת הַחֵן. וְרָאָה כִּי עֲמָךְ הִגּוֹי הַזֶּה • שְׁלֹא

יד וְאָמַר שְׁכַנְתִּי תְּהִה וְאֲנִיחַ לָךְ:

(יד) וַיֹּאמֶר פָּנֵי יַלְכוּ וְהִנַּחְתִּי לָךְ:

כ"ט • וַיֹּאמֶר פָּנֵי יַלְכוּ • כְּתַרְגוּמוֹ, לֹא אֲשַׁלַּח עוֹד מִלְאָךְ, אֲנִי בְּעַצְמִי אֵלֶךְ, כְּמוֹ: (שְׁמוּאֵל ב ט) "וּפָנֶיךָ הוֹלְכִים בְּקֶרֶב".

כ"ט • וַיֹּאמֶר פָּנֵי יַלְכוּ • כְּתַרְגוּמוֹ, לֹא אֲשַׁלַּח עוֹד מִלְאָךְ, אֲנִי בְּעַצְמִי אֵלֶךְ, כְּמוֹ: (שְׁמוּאֵל ב ט) "וּפָנֶיךָ הוֹלְכִים בְּקֶרֶב".

טו וְאָמַר קְדָמוּהִי אִם לִית שְׁכַנְתָּךְ מִהֲלָכָא בִּינָנָא לֹא תִסְקִינָנָא מִכָּא:

(טו) וַיֹּאמֶר אֵלָיו אִם-אֵין פָּנֶיךָ הַלְכִים אֶל-תַּעֲלֵנוּ מִזֶּה:

כ"ט • וַיֹּאמֶר אֵלָיו • בְּזוֹ אֲנִי חֲפֵץ, כִּי עַל-יְדֵי מִלְאָךְ אֵל תַּעֲלֵנוּ מִזֶּה.

טז וּבְמָה יִדְעֶה הָכָא אֲרִי אֲשַׁכַּחֲתִי רַחֲמִין קְדָמְךָ אֲנָא וְעֲמָךְ הֲלֹא בְּמַהֲךָ שְׁכַנְתָּךְ עֲמָנָא וְיִתְעַבְדֵן לָנָא פְרִישֵׁן לִי וְלְעֲמָךְ מִשְׁנֵי מִכָּל עֲמָא דִּי עַל אֶפְרָיִם:

(טז) וּבְמָה יִדְעֶה אִפּוּא כִּי-מִצְּאִיתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲנִי וְעֲמָךְ הֲלֹא בְּלִבְתָּךְ עֲמָנִי וְנִפְלִינוּ אֲנִי וְעֲמָךְ מִכָּל-הָעָם אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי הָאָדָמָה: פ

ז וּנְפַלְיֵנוּ אֲנִי וְעֲמָךְ • וְנִהְיֶה מְבַדְּלִים בְּדָבָר הַזֶּה מִכָּל הָעָם, כְּמוֹ (לעיל ט): "וְהִפְלִיָה ה' בֵּין מִקְנֵהוּ? שְׂרָאֵל וְגו'".

כ"ט • וּבְמָה יִדְעֶה אִפּוּא • יוֹדַע מִצִּיאַת הַחֵן, "הֲלֹא בְּלִבְתָּךְ עֲמָנִי", וְעוֹד דְּבָר אַחַר אֲנִי שׁוֹאֵל מִמְּךָ, שְׁלֹא תִשְׁרָה שְׁכִינְתָּךְ עוֹד עַל אַמּוֹת עוֹבְדֵי אֱלִילִים.

הַזֶּה. (טז) וְעַל יְדֵי מָה יִכַר מַעֲתָה כִּי כָּר מִצְּאִיתִי חֵן אֲצִלְךָ, אֲנִי וְעֲמָךְ? רַק בְּהִלְכֵת אוֹרְךָ אֲתָנוּ, וְאִזִּי נִהְיֶה אֲנִי וְעֲמָךְ מְבַדְּלִים מִכָּל הָאַמּוֹת אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאָדָמָה.

אֲמַצְאֶחֶן חֵן אֲצִלְךָ, וְהִבַּט כִּי הִיא עֲדַתְךָ, הָאָמָה הַזֹּאת. (ד) אָמַר לוֹ: אוֹרִי יִלְךָ אִתְּךָ עַד כִּי אָבִיא אוֹתְךָ אֶל הַמְּנוּחָה. (טז) אָמַר: אִם לֹא יִלְךָ אוֹרְךָ אֲתָנוּ מַעֲתָה, אֵל תַּעֲלֶה אוֹתָנוּ מִן הַמְּקוֹם

~ יום רביעי י"ב אדר ~

י' ואמר יי למשה אף ית פתגמא הדין די מללמא אעבד ארי אשפחמא רחמין קדמי ורביהך בשום:

(י) ויאמר יהוה אל־משה גם את־הדבר הזה אשר דברת אעשה פרימצאת חן בעיני ואדעך בשם:

עינים", כגון (אייב ד): "ואלי דבר גנב", שומעין על־ידי שליח.

כ"י ~ גם את־הדבר הזה • שלא תשרה שכינתי עוד על עובדי אלילים, אעשה. ואין דבריו של בלעם הרשע על־ידי שרית שכינה, אלא: "נופל וגלוי

יח ואמר אחזיני כען ית יקרך:

(יח) ויאמר הראני נא את־כבודך:

כ"י ~ ויאמר הראני נא וגו' • ראה משה שהיה עת רצון ודבריו מקבלים, והוסיף לשאל להראותו מראית כבודו.

יט ואמר אנא אעבר כל טובי על אפיך ואקרי בשמא דיי קדמך ואחון למן דאחון וארחם על מן דארחם:

(יט) ויאמר אני אעביר כל־טובי על־פניך וקראתי בשם יהוה לפניך וחנתי את־אשר אחן ורחמתי את־אשר ארחם:

זה שאתה רואה אותי מעטף וקורא י"ג מדות, הוי מלמד את ישראל לעשות כן, ועל־ידי שיזכירו לפני רחום וחנון, יהיו נענין, כי רחמי לא כלים. וחנתי את אשר אחן • אותן פעמים שארצה לחון. ורחמתי • עת שאחפץ לרחם. עד כאן לא הבטיחו אלא עתים אענה ועתים לא אענה, אכל בשעת מעשה אמר לו: "הנה אנכי כורת ברית", הבטיחו שאינן חוזרות ריקם (ראש השנה שם).

כ"י ~ ויאמר אני אעביר וגו' • הגיעה שעה שתראה בכבודי מה שארשה אותך לראות, לפי שאני רוצה וצריך ללמדך סדר תפלה, ששנצרכת לבקש רחמים על ישראל, הזכרת לי זכות אבות, כסבור אתה שאם תמה זכות אבות, אין עוד תקנה? אני אעביר כל מדת טובי לפניך על הצור ואתה צפון במערה. וקראתי בשם ה' לפניך • ללמדך סדר בקשות רחמים, אף אם תכלה זכות אבות (ראש השנה יז), וכסדר

כ ואמר לא תיכול למחזי ית אפי שכנתי ארי לא יחזיני אנשא ויתקים:

(כ) ויאמר לא תוכל לראת את־פני כי לא־יראני האדם וחי:

כ"י ~ ויאמר לא תוכל וגו' • אף כשאעביר כל טובי על פניך, איני נותן לך רשות לראות את פני.

כא ואמר יי הא אתר מתקן קדמי ותמעמד על טגרא:

(כא) ויאמר יהוה הנה מקום אתי ונצבת על־הצור:

ומדרשו, על מקום שהשכינה שם מדבר, ואומר: 'המקום אתי', ואינו אומר 'אני במקום', שהקדוש־ברוך־הוא מקומו של עולם, ואין עולמו מקומו.

כ"י ~ הנה מקום אתי • בהר אשר אני מדבר עמך, תמיד יש מקום, מוכן לי לצרכך, שאטמינך שם שלא תזנק, ומשם תראה מה שתראה, זהו פשוטו.

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית־יהודית

- (יז) ודבר ה' אל משה: הדבר הזה אשר בקשת, אותו אעשה גם כן, כי כבר מצאת חן אצלי, והוקרתי את שמך.
- (יח) אמר: הראני את אורך גם כן.
- (יט) אמר (הקב"ה): אני אעביר את כל אורי בנוכחותך, וכן אקרא בשם בורא העולם לפניך, ואחן את אשר אחן, וארחם את אשר ארחם.
- (כ) ואמר: לא תהיה מסגל לראות את אורי, כי לא יראהו אדם ויחיה.
- (כא) ואמר ה' הנה מקום אצלי, התנצב על הצור.

(כב) והיה בעבר כבדי ושמתיד בנקרת הצור ושפתי כפי עליך עד עברי:

ושפתי כפי • (תורת כהנים, פרשת ויקרא) : מכאן שנתנה רשות למתפללים לחבל, ותרגומו: 'ואגין במימרי', פנוי הוא לדרך כבוד של מעלה, שאינו צריך לסוכך עליו בכף ממש.

כ"י • בעבר כבדי • כשאעבר לפניך • בנקרת הצור • כמו (במדבר טו) : "העיני האנשים ההם תנקר", (משלי ל) : "יקרוה עורבי נחל", (ישעיה לח) : "אני קרתי ושתיתי מיים", גזרה אחת להם. 'נקרת הצור', קרית הצור.

(כג) והסרת את פפי וראית את אחרי ופני לא וראו: פ

כ"י • והסרתי את פפי • ואערי ית דברת יקרי, פשתסתלק הנהגת כבודי מכנגד פניך ללכת משם ולהלן. וראית את אחרי • הראהו קשר של תפלין.

~ נקודות משיחות קודש ~

בפרת החטא על-ידי "קשר של תפלין"

אותו ומתדשו "בכל יום תמיד", איך שניך הוא באותו רגע לעבר על רצונו ותברך?
אלא, שברגע שהוא שעובר על רצונו ותברך "שוכח" הוא על אמונתו בהקב"ה. ואם היה "זוכר" את האמונה שיש לו בלבבו פנימה, לא היה שניך לעבר חס-ושלום על רצון השם-תברך.
וזהו הטעם שששהאדם רוצה לעקור ולכפר על החטא, ואומר י"ג מדות לבקש רחמים מהקב"ה, צריך להיות עטוף בטלית ותפלין, כי שתי מצות אלו תוכנם ענין ה"זכירה". דמצות ציצית היא "וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה'" (שלה טו, טז), וגם מצות תפלין היא "והיה גו' לזכרון בין עיניך" (בא יג, ט).
(ע"פ למו"ש כרך כא עמ' 232 ואילך - מתוך לקראת שבת)

וראית את אחרי
הראהו קשר של תפלין (לג, כג. ובפירוש רש"י)
מצינו שבעת שלמד הקב"ה למשה "סדר בקשת רחמים" וקריאת י"ג מדות, הראה לו הקב"ה את עצמו כאלו הוא "מעטף" בטלית (רש"י שם, יט דבור-המתחיל ויאמר), ומעטף בתפלין - "הראהו קשר של תפלין".
גיש לענין מהי השכיכות בין טלית ותפלין, לבקשת סליחה ומחילה וקריאת י"ג מדות?
גיש לבאר זה, דהנה יש לתמה איך שניך שהאדם יעבר על מצותיו של הקב"ה, ויהי ישראל הם "מאמינים בגי מאמינים" (שבת צז, א), ומאמין הוא באמונה שלימה שהקב"ה "מתדש בכל יום תמיד מעשה בראשית", ואם כן בנעו שברגע זה חיו תלויים בהקב"ה, הבוור

~ יום חמישי י"ג אדר ~

א ואמר יי למשה פסל לך תרין לוחי אבניא כדקדמאי ואכתוב על לוחיא ית פתגמניא די הוו על לוחיא קדמאי די תברתא:

לד (א) ויאמר יהוה אל-משה פסל-לך שני-לוחת אבנים פראשנים וכתבתי על-הלחת את-הדברים אשר היו על-הלחת הראשנים אשר שפרת:

(א) וידבר ה' אל משה: תצב שני לוחות יהלום פראשונים, כדי שאכתב עליהם את כל הדבור אשר היה על **(כב) וכאשר יעבר עליך אורי, אשים אותך בנקרת הצור ואפרש על ענני עליך, עד שתעבר ראשית אורי.** **(כג) אחרי זאת אסיר את ענני כדי שתראה את סימת אורי, ואת ראשיתו - לא תראה.**

הקלוקול אלא מן השפחות, נתרצה לה. אמר לו שושבינה: "כתב לה כתבה אחרת, שנקרעה הראשונה", אמר לו המלך: "אתה קרעת אותה, אתה קנה לה ניר אחר, ואני אכתב לה בכתב ידי". כך, המלך, זה הקדוש-ברוך-הוא. השפחות, אלו ערבי-רב. והשושבין, זה משה. ארוסתו של הקדוש-ברוך-הוא, אלו ישראל. לכך נאמר: "פסל לך".

כ"י פסל-לך • הראהו מחצב סנפירינון מתוך אהלו, ואמר לו: הפסלת יהיה שלך, ומשם נתעשר משה הרבה. פסל-לך • אתה שברת הראשונות, אתה פסל לך אחרות. משל למלך שהלך למדינת הים והניח ארוסתו עם השפחות. מתוך קלוקול השפחות יצא עליה שם רע, עמד שושבינה וקרע כתבתה. אמר: "אם יאמר המלך להרגה, אמר לו 'עדין אינה אשתך'". בדק המלך ומצא שלא היה

~ נקודות משיחות קודש ~

העגל נטלו ממנו ולא חזרו בלוחות השניות (רק בשבת נותנים לו, כדאימא [כמו שכתוב] ב'פרי עץ חיים'). מעלת לוחות השניות שנתן גם-כן הלכות מדרש אגדות כו', כפלים לתושיה כדאימא [כמו שכתוב] ב'שמות רבה' מ"ו [במדרש 'שמות רבה' תחלת פרשה מו], וקירון עור פני משה.

חלוק [=ההבדל שבין] לוחות הראשונות ולוחות האחרונות: בלחות עצמן - הראשונות מעשה אלקים, השניות פסל-לך. המכתב - חרות על הלחות, שפךרשת רבותינו ו"ל (עריבין נה, א) הוא רק בלחות הראשונות. במעלת בני ישראל - בלחות הראשונות צדיקים, כשעמדו על הר סיני פסקה וזממן, בשניות בעלי-תשובה. במעלת משה - במתן-תורה נתן למשה אלה אורות במתנה, ובחטא

(היום יום, יז תמוז)

בנהו זמין לצפרא ותסק בצפרא לטורא דסיני ותתעמד קדמי תמן על ריש טורא:

(ב) וְהָיָה נֶכּוֹן לְבַקֵּר וְעֹלִית בְּבִקְרֵי אֱלֹהֵי סִינַי וְנִצַּבְתָּ לִּי שָׁם עַל־רֹאשׁ הַהָר:

כ"י נכון • מזמן.

גוּאֲנֵשׁ לֹא יִסַּק עִמָּךְ וְאֵף אֲנֵשׁ לֹא יִתְחַזֵּי בְּכָל טוּרָא אֵף עֵנָא וְתוּרָא לֹא יִרְעוּן לְקַבֵּל טוּרָא הַהוּא:

(ג) וְאִישׁ לֹא־יַעֲלֶה עִמָּךְ וְגַם־אִישׁ אֲלֵי־רֹא בְּכָל־ הָהָר גַּם־הֵצֵאן וְהַבְּקָר אֲלֵי־רְעוּ אֶל־מֹול הָהָר הַהוּא:

כ"י וְאִישׁ לֹא־יַעֲלֶה עִמָּךְ • הראשונות, על-ידי שהיו בתשואות וקולות וקולות, שלטה בהן עין רעה. אין לך יפה מן הצניעות.

ד וּפְסַל תְּרִין לוחי אבניא פקדמאי ואקדמ משה בצפרא וסלק לטורא דסיני פמא דפקד יי יתה ונסב בידה תרין לוחי אבניא:

(ד) וַיִּפְסַל שְׁנֵי־לַחַת אַבְנִים פְּרָאשִׁימִים וַיִּשְׁפֹּם מֹשֶׁה בְּבִקְרֵי וַיַּעַל אֱלֹהֵי סִינַי פְּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ שְׁנֵי לַחַת אַבְנִים:

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית-יהודית

כָּרָאשׁוּנִים, וְהַשְּׂכִּים מֹשֶׁה לְפָנֵי הַגֵּן הַחֲמָה, וְעֵלָה אֶל הַר סִינַי פְּאֲשֶׁר פְּקַד עֲלָיו ה', וְלִקַּח עִמּוֹ אֶת שְׁנֵי לוחות הַיְהִלְמִים.

(א) וְלֹא יַעֲלֶה אִדָּם אִתְךָ, וְלֹא יִרְאֶה אֵף בְּחֵלֶק מִן הָהָר. אֲפִלוּ הֵצֵאן וְהַבְּקָר לֹא יִרְעוּ בְּסִמוּךְ אֲלָיו. (ד) וְלִכְךָ חֲצַב שְׁנֵי לוחות יְהִלְמִים

שְׁנֵי הַלוחות הַרְאשׁוּנִים אֲשֶׁר שִׁבְרָת. (ב) וְהָיָה נֶכּוֹן בְּעֵלּוֹת הַשְּׁחַר, לְפָנֵי הַגֵּן הַחֲמָה, וְעֵלָה בְּעֵלּוֹת הַשְּׁחַר, לְפָנֵי הַגֵּן הַחֲמָה, אֶל הַר סִינַי וְהִתְנַצַּב לִי שְׂמָה עַל רֹאשׁ הָהָר.

(ה) וַיֵּרֶד יְהוָה בַּעֲנַן וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא בְשֵׁם יְהוָה:
 ה וְאֶתְגַּלִּי יְיָ בַּעֲנָנָא וְאֶתְעַד עִמָּה תַּמָּן וַקְרָא בְשֵׁמָא דִּי יְיָ:

כ"ט - וַיִּקְרָא בְשֵׁם ה' • מִתְרַגְּמִינָן: 'וַקְרָא בְשֵׁמָא דִּה'.

(ו) וַיַּעֲבֹר יְהוָה | עַל-פְּנֵי וַיִּקְרָא יְהוָה | יְהוָה אֵל רַחוּם וְחַנוּן אַרְךָ אַפַּיִם וְרַב-חַסֵּד וְאַמֵּת:
 וַוְאַעֲבֹר יְיָ שְׁכֵנְתָה עַל אַפּוּהִי וַקְרָא יְיָ וְאֶלְהָא רַחֲמָנָא וְחַנּוּנָא מְרַחֵיק רְגֵז וּמְסַגֵּי לְמַעַבְד טַבּוּן וַקְשׁוּט:

מְאַרְיָךְ אַפּוֹ וְאִינוּ מְמַהֵר לְהַפְרֵעַ, שְׁמָא יַעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה. וְרַב-חַסֵּד • לְצַרִּיכִים חֶסֶד, שְׁאִין לְהֵם זְכוּיֹת כָּל-כָּף (ראש-השנה יז) • וְאַמֵּת • לְשֵׁלֵם שְׁכָר טוֹב לְעוֹשֵׂי רְצוּנוֹ.

כ"ט - ה' ה' • (ראש-השנה יז): מִדַּת רַחֲמִים הִיא, אַחַת קִדְּם שְׁיַחֲטָא, וְאַחַת לְאַחַר שְׁיַחֲטָא וְיָשׁוּב. אֵל • אַף זֹה מִדַּת רַחֲמִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהלים כב): "אֵלִי, אֵלִי, לְמָה עֲזַבְתָּנִי". וְאִין לוֹמַר לְמַדַּת הַדִּין 'לְמָה עֲזַבְתָּנִי', כִּף מְצַאֲתִי ב'מְכִילְתָּא'. אַרְךָ אַפַּיִם • (סנהדרין קיא):

~ נקודות משיחות קודש ~

— גם אם האדם עבר עברה, עוזר לו שם הוי' (בְּדִרְגָּה נְעִלִית יוֹתֵר) לְשׁוּב בְּתְשׁוּבָה.

(לקוטי שיחות, כרך ט, עמ' 172)

אַחַת קִדְּם שְׁיַחֲטָא, וְאַחַת לְאַחַר שְׁיַחֲטָא וְיָשׁוּב (רש"י לד, ו) יְדוּעָה הַקְּשִׁיָּא, מַה צְרִיף אָדָם רַחֲמִים קִדְּם שְׁחָטָא. וְיֵשׁ לוֹמַר: קִדְּם שְׁיַחֲטָא — שֵׁם הַוַי' עוֹזֵר לְאָדָם לְהִתְגַּבֵּר עַל צָרוֹ וְלֹא לְהַפְשֵׁל בַּחֲטָא מְלַכְתָּחֵלָה. לְאַחַר שְׁיַחֲטָא וְיָשׁוּב:

זְנוֹר טִיבּוֹ לְאַלְפֵי דְרִין שְׁבַק לְעוֹנֵן וְלְמֵרֹד וְלְחֹזְבִין סֶלַח לְדַמְיָבִין לְאוּרִיתָה וְלְדָלָא תִּיבִין לֹא מְזַכֵּי מְסַעַר חוֹבֵי אֲבָהֵן עַל בְּנֵין וְעַל בְּנֵי בְּנֵין מְרַדִּין עַל דֵּר תְּלִיתֵי וְעַל דֵּר רְבִיעֵי:

(ז) נִצֵּר חֶסֶד לְאַלְפִים נִשְׂא עוֹן וּפְשַׁע וְחַטָּאָה וְנִקְהָ לֹא יִנְקָה פְּקָדוֹ | עוֹן אָבוֹת עַל-בָּנִים וְעַל-בְּנֵי בָנִים עַל-שְׁלֵשִׁים וְעַל-רַבְעִים:

(יזמא פו). פְּקָדוֹ עוֹן אָבוֹת עַל-בָּנִים • כְּשִׂאוֹחֲזִים מַעֲשֶׂה אָבוֹתֵיהֶם בִּידֵיהֶם, שְׁפָכֵר פִּרְשׁ בְּמִקְרָא אַחַר, "לְשׁוֹנָאֵי". וְעַל רַבְעִים • דוֹר רְבִיעֵי. נִמְצְאָת מְדָה טוֹבָה מְרַבָּה עַל מִדַּת פְּרַעְנוֹת אַחַת לְחַמֵּשׁ מֵאוֹת, שְׁפַמְדָּה טוֹבָה הוּא אוֹמֵר: "נִצֵּר חֶסֶד לְאַלְפִים".

כ"ט - נִצֵּר חֶסֶד • שְׁהָאָדָם עוֹשֶׂה לְפָנָיו. לְאַלְפִים לְשָׁנֵי אַלְפִים דוֹרוֹת. עוֹנוֹת • אֵלוֹ הַזְּדוֹנוֹת. פְּשָׁעִים, אֵלוֹ הַמְּרָדִים שְׁאָדָם עוֹשֶׂה לְהַכְעִיס. וְנִקְהָ לֹא יִנְקָה • לְפִי פְּשׁוּטוֹ, מִשְׁמַע שְׁאִינוּ מוֹתֵר עַל הָעוֹן לְגַמְרִי, אֵלָא נִפְרַע מִמֶּנּוּ מְעַט מְעַט. וְרַבּוּתֵינוּ דְרָשׁוּ: מְנַקֵּה הוּא לְשָׁבִים, וְלֹא יִנְקָה לְשְׂאִינָן שָׁבִים

(ח) וַיְמַהֵר מֹשֶׁה וַיִּקְדֵּ אֶרְצָה וַיִּשְׁתַּחֲוֶה:
 ח וְאוֹחֵי מוֹשֶׁה וַכְּרַע עַל אֶרְעָא וּסְגִיד:

כ"ט - וַיְמַהֵר מֹשֶׁה • כְּשִׂרְאָה מוֹשֶׁה שְׁכִינָה עוֹבְרַת וְשָׁמַע קוֹל הַקְּרִיאָה, מִיָּד: "וַיִּשְׁתַּחֲוֶה".

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית-יהודית

(ה) וַקְרָא בְשֵׁם בּוֹרָא הָעוֹלָם. (ז) מְשַׁמֵּר הַחֶסֶד לְאַלְפִים, מְכַפֵּר הָעוֹן (מַסְעֵן כַּבֵּד שֶׁל אִשְׁמַח) וְהַפְּשַׁע וְהַשְּׁגָגָה, וְיִזְכֶּה (מַהֲשַׁגְּגוֹת לְשָׁבִים), וְלֹא יִזְכֶּה (מַהֲשַׁגְּגוֹת לֹאֵלָה שְׁאִינִים שָׁבִים), הַדּוֹרֵשׁ וְהַמְתַּנְּה, בַּעַל רַבּוּי הַחֶסֶד וְהַתְּשׁוּבָה. (ו) וְכַאֲשֶׁר עָבַר אוֹרוֹ שֶׁל ה' בֵּין דְּוֵי (לְפָנָיו) קָרָא: ה'! ה'! בַּעַל הַפֶּחַ וְהִיכָלְתָּ, הָרַחוּם, הַחַנּוּן, אַרְךָ הַמְתַּנְּה, בַּעַל רַבּוּי הַחֶסֶד וְהַתְּשׁוּבָה.

ט ואמר אם כען אשפחית רחמין קדמך יי
תהך כען שכנתא דיי בינא ארי עם קשי
קדל הוא ותשבוק לחונא ולחטאנא
ותחסנא:

(ט) וַיֹּאמֶר אֱמֹנָא מְצֵאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲדֹנָי יִלְדָנָא
אֲדֹנָי בְּקֶרְבְּנוּ כִּי עִם־קִשְׁהָ עֵרְפָּהּ הוּא וְסִלְחַת
לְעוֹנָנוּ וּלְחַטֵּאתֵנוּ וְנַחֲלַתָּנוּ:

וְנַחֲלַתָּנוּ • ותתנונו לך לנחלה (ספרים אחרים:
שפתן לנו נחלה) מיחדת, זו היא בקשת: "ונפלינו
אני ועמך", שלא תשרה שכנינתך על האמות עוברי
אלילים.

ש"י ◀ ילדנא ה' בקרבנו • כמו שהבטחתנו,
מאחר שאתה נושא עון, ואם "עם קשה-ערף הוא"
וימרו בך, ואמרת על זאת: "פן אכלך בדרך", אתה
תסלח לעונינו וגו', יש 'פי' במקום 'אם'.

... ביום י"ז תמוז ותשעה-באב יש לומדים (אף שמעטים הם ביותר – ולא נתפרסם כלל וכלל) בתורה (בנביאים) פרשת
היום על-דבר "צום הרביעי" ו"צום החמישי" (על-דרך שבכל יום אומרים שירו של יום וכיוצא-בזה), ויתירה מזה – התורה
היא נצחית גם לעתיד-לבוא, כולל חלקים אלו בנביאים המדברים על-דבר הצומות; אלא שבתורת אמת ותורה אור –
מאיר בגלוי הטוב שבכל דבר, היינו הטוב שבצומות אלו, כפי שיהפכו לששון ולשמחה ולמועדים טובים לעתיד-לבוא,
ואדרבה – על-ידי הלימוד בנוגע להירידה לפי שעה, הרי"ה מגדיל השמחה והיום טוב.

(משיחת שבת פרשת פינחס ה'תשמ"ח – הערה 36)

עטרת מרים

עטרת מרים

בשר-רום שלא יחול כלל וכלל, ודרכי למחול מכל וכל: י כִּי פֶּאֶשֶׁר יִרְדְּ
הַגֶּשֶׁם וְהַשֶּׁלֶג מִן־הַשָּׁמַיִם וְשָׁמַח לֹא יֵשׁוּב רִיקָם בִּי אִם־הִרְוָה
הַשְּׂבִיעַ אֶת־הָאָרֶץ וְהוֹלִידָהּ מוֹצֵיא חַצְמַח מִתַּרְעוּן עֵוֹמֵק הָאָרֶץ
וְהַצְמִיחָהּ חַצְמַח מִמַּעַל לָאָרֶץ וְנָתַן זֶרַע לְזֵרַע וְלַחֵם לְאֹכֵל: יא כֵּן
יְהִי דְבָרֵי אֲשֶׁר יֵצֵא מִפִּי לֹא־
יָשׁוּב אֵלַי רִיקָם כִּי אִם־עֲשֵׂה
אֶת־אֲשֶׁר חָפְצָתִי וְהִצְלִיחַ אֲשֶׁר
שָׁלַחְתִּיו שְׂבוּדָא תַּקְנֵם חֲכֻמַּתִּי:
יב וְזוּחֵי חֲכֻמַּתְהָ כִּי־בִשְׂמֹחָהּ
תֵּצֵאוּ מִן תְּהִלַּת וּבִשְׁלוֹם תִּזְכְּלוּן
תִּזְכְּאוּ לְאֶרְצְכֶם, הַתְּהִיִּם וְהַגְּבֻעוֹת
יִפְצְחוּ לְפָנֵיכֶם רָגְזָה דְרֹד מִשָּׁל,

ו דרשו יהנה בהמצאו בעוד הוא מצוי בכם קראהו בהיותו קרוב:
ז יעזב רשע דרכו במעשה ובפה ואיש און מחשבתיו וישב
וישוב אליהוה וירחמהו ואל-אלהינו ויש תקנה כיריבה לסלוח:
ח כי לא מחשבותי מחשבותיכם כי אני מרבה לסלוח ולא ישאר אצלי
מהעו דבר ולא דרכיכם דרכי דרד
בשר-רום לענוש את הפורד בו ואין
מועיל תשובה ופיוס, אבל דרכי לא כן
היא נאם יהנה: ט ואין פאן רק
הבדל בפחות ותר, אלא כי כמו
גבהו שמים מארץ כן גבהו
בהבדל רב דרכי מדרכיכם
ומחשבותי ממחשבותיכם כי דרד

הפטרה לתענית ציבור בישיעה פרק גה

ו דרשו יהנה בהמצאו קראהו בהיותו
קרוב: ז יעזב רשע דרכו ואיש און
מחשבתיו וישב אליהוה וירחמהו ואל-
אלהינו כיריבה לסלוח: ח כי לא

מחשבותי מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי נאם יהנה: ט כיריבהו שמים מארץ כן גבהו דרכי
מדרכיכם ומחשבותי ממחשבותיכם: י כִּי פֶּאֶשֶׁר יִרְדְּ הַגֶּשֶׁם וְהַשֶּׁלֶג מִן־הַשָּׁמַיִם וְשָׁמַח לֹא יֵשׁוּב
בִּי אִם־הִרְוָה אֶת־הָאָרֶץ וְהוֹלִידָהּ וְנָתַן זֶרַע לְזֵרַע וְלַחֵם לְאֹכֵל: יא כֵּן יְהִי דְבָרֵי
אֲשֶׁר יֵצֵא מִפִּי לֹא־יָשׁוּב אֵלַי רִיקָם כִּי אִם־עֲשֵׂה אֶת־אֲשֶׁר חָפְצָתִי וְהִצְלִיחַ אֲשֶׁר שָׁלַחְתִּיו:
יב כִּי־בִשְׂמֹחָהּ תֵּצֵאוּ וּבִשְׁלוֹם תִּזְכְּלוּן הַתְּהִיִּם וְהַגְּבֻעוֹת יִפְצְחוּ לְפָנֵיכֶם רָגְזָה וְכַל־עֲצֵי הַשָּׂדֶה

(ט) אמר: אם מצאתי חן אצלך, אלהי, ילך אורך בינינו, כי הם קהל קשי הערף, אזי סלח עונותינו ושיגותינו, ותיחדנו
להיות שלך.

עטרת מרים

וְכַל־עֲצֵי הַשָּׂדֶה יִמְחָאוּ־כָף וְכֹפְרֵיהֶם לְשֹׁמֵת, גַּם זֶה עֵנִין מְלִיצָה:
 יג תחת במקום הנעצוין הרשעים יעלה ברוש ומשלו צדיקים ותחת
 הפרפר ונעצוין הם מיני קוצים ויעלה הדם והיה הדבר הזה ליהוה לשם
 גבורה לאות עד עולם לא יפרת: א אמר לבני הגלות פה אמר יהוה
 שמרו משפט בין אדם לחבירו
 ועשו צדקה בין אדם למקום, כר
 קרובה ישועתי לבוא על ידי זה
 וצדקתי להגלות ורק החשובה
 מעשבת ביאת המשיח: ב אשרי
 אנוש יעשה זאת את האמר
 למטה ובן אדם יחזיק בה שמר
 שבת מחללו מחללו ושמר ידו
 מעשות פלרע: ג ואליאמר
 בן הנזכר הנלוה אלי יהוה להאמין
 בו לאמר הבדל יבדילני יהוה
 מעל עמו בעת יקבלו הטובה ולא
 אקבל עמקם, ואם פו למה אצדק
 ואליאמר הסרים הן אני עין
 יבש ואיני מגדל פרי, ולא ישאר שמו
 לזכרון ועל מה אשר דרפי: ד פירכה
 א אמר יהוה לסריסים אשר

עטרת מרים

ישמרו את שבתותי ובחרו באשר חפצתי ומחזיקים אותם
 בכריתו בתורת: ה ונתתי להם בביתי ובחומותי במושב
 הסנהדרין והקנים יד מקום מעלה ושבת ושם שיקפור לטובה, והוא דבר טוב
 יותר מזכרון הכא מפנים ומפנות שם לטובה עד עולם אתו ללו אשר
 לא יפרת וזרון שמו: ו ובני הנזכר
 ובני העמים הנלוים עלי יהוה אל ה'
 לשרתו ולאהבה את שם יהוה
 להיות לו לעבדים כל מי בהם
 אשר שמר שבת מחללו
 ומחזיקים בכריתו בתורת:
 ז פשיכואו להתנזר: והביאותים את
 העושים כל אלה אלתר קדשי אל
 בית המקדש ושמחתים אשמחם
 בבית תפילתי בבית המזבח להתפלל
 שם לפני, עולתיהם וזבחתיהם יהיו
 מקבלים לרצון על מזבחי פי ביתי
 בית תפלה יקרא יהוה מוכן לכל
 העמים: ח נאם אדני יהוה
 מקבץ מקבץ נדתי ישראל עוד
 אקבץ גרים עליו על ישראל להיות
 נוספים לנקבציו מישראל:

ימחאו־כָּף: יג תחת הנעצוין יעלה ברוש
 ותחת הפרפר יעלה הדם והיה ליהוה לשם
 לאות עולם לא יפרת: א פה אמר יהוה
 שמרו משפט ועשו צדקה פי־קרובה ישועתי
 לבוא וצדקתי להגלות: ב אשרי אנוש
 יעשה זאת ובן אדם יחזיק בה שמר שבת
 מחללו ושמר ידו מעשות פלרע: ג ואל
 יאמר בן הנזכר הנלוה אלי יהוה לאמר הבדל
 יבדילני יהוה מעל עמו ואליאמר הסרים הן
 אני עין יבש: ד פירכה א אמר יהוה

לסריסים אשר ישמרו את שבתותי ובחרו באשר חפצתי ומחזיקים בכריתו: ה ונתתי להם
 בביתי ובחומותי יד ושם טוב מפנים ומפנות שם עולם אתו ללו אשר לא יפרת: ו ובני הנזכר
 הנלוים עלי יהוה לשרתו ולאהבה את שם יהוה להיות לו לעבדים פל שמר שבת מחללו
 ומחזיקים בכריתו: ז והביאותים אלתר קדשי ושמחתים בבית תפילתי עולתיהם וזבחתיהם לרצון
 על מזבחי פי ביתי בית תפלה יקרא לכל העמים: ח נאם אדני יהוה מקבץ נדתי ישראל עוד
 אקבץ עליו לנקבציו:

בִּירוּ מְרֹב יָמִים: ה ורחבות העיר ימלאו
 ילדים וילדות משחקים ברחבתיה: ו פה אמר
 יהוה צבאות פי יפלא בעיני שארית העם הזה
 בימים ההם גם בעיני יפלא נאם יהוה צבאות:
 ז פה אמר יהוה צבאות הנני מושיע את עמי
 מארץ מזרח ומארץ מבוא השמש: ח והבאתי
 אתם ושכנו בתוך ירושלים והיו לי לעם ואני
 אהיה להם לאלהים באמת ובצדקה: ט פה

זכריה פרק ח
 א ויהי דברי יהוה צבאות לאמר: ב פה אמר
 יהוה צבאות קנאתי לציון קנאה גדולה וחמה
 גדולה קנאתי לה: ג פה אמר יהוה שבתי
 אל ציון ושכנתי בתוך ירושלים ונקראה
 ירושלים עיר האמת והרי יהוה צבאות הר
 הקדש: ד פה אמר יהוה צבאות עד ישבו
 זקנים וזקנות ברחבות ירושלים ואיש משענתו

אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת תְּחֻקְנָה יְדֵיכֶם הַשְּׁמַעִים
 בְּיָמִים הָאֵלֶּה אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה מִפִּי
 הַנְּבִיאִים אֲשֶׁר בְּיוֹם יִסַּד בֵּית־יְהוָה צְבָאוֹת
 הַחֵיכַל לְהַפְנוֹת: י כִּי לִפְנֵי הַיָּמִים הָהֵם שָׁכַר
 הָאָדָם לֹא נָהִיָּה וּשְׁכַר הַבְּהֵמָה אֵינְנָה וְלִיזָא
 וְלִבָּא אֵין־שְׁלוֹם מִן־הַצָּר וְאֲשַׁלַּח אֶת־כָּל־
 הָאָדָם אִישׁ בְּרַעְיוֹ: יא וְעַתָּה לֹא כִיָּמִים
 הָרִאשִׁינִים אֲנִי לְשֹׂאֲרֵית הָעָם הַזֶּה נֹאֵם יְהוָה
 צְבָאוֹת: יב כִּי־זָרַע הַשְּׁלוֹם הַגֶּפֶן תִּתֵּן פְּרִיָּהּ
 וְהָאֲרִזְן תִּתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ וְהַשְּׁמִיּוֹם יִתְּנוּ טַלְמֵם
 וְהַנַּחֲלָתִי אֶת־שֹׂאֲרֵית הָעָם הַזֶּה אֶת־כָּל־אֵלֶּה:
 יג וְהָיָה כַּאֲשֶׁר־הָיִיתֶם קָלִלָּה בְּגוֹיִם בֵּית יְהוּדָה
 וּבֵית יִשְׂרָאֵל בֶּן אוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם וְהָיִיתֶם בְּרֻכָּה
 אֶל־תִּירְאוּ תְּחֻקְנָה יְדֵיכֶם: יד כִּי כֹה אָמַר
 יְהוָה צְבָאוֹת פֶּאֶשֶׁר זָמַמְתִּי לְהַרְעֵ לְכֶם
 בְּהַקְצִיף אֶבְתִּיכֶם אֹתִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וְלֹא
 נַחַמְתִּי: טו כֵּן שָׁבְתִי זָמַמְתִּי בְּיָמִים הָאֵלֶּה
 לְהִטִּיב אֶת־יְרוּשָׁלַם וְאֶת־בֵּית יְהוּדָה אֶל־
 תִּירְאוּ: טז אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ דַבְּרוּ
 עִמָּכֶם:

אָמַר אִישׁ אֶת־רַעְיוֹ אָמַת וּמִשְׁפַּט שְׁלוֹם
 שִׁפְטוּ בְּשַׁעְרֵיכֶם: ז וְאִישׁ | אֶת־רַעַת רַעְיוֹ
 אֶל־תְּחַשְׁבוּ בְּלִבְכֶם וּשְׁבַעַת שָׁקַר אֶל־תֹּאחֲבוּ
 כִּי אֶת־כָּל־אֵלֶּה אֲשֶׁר שָׁנֵאתִי נֹאֵם־יְהוָה:
 ח וְהָיָה דְבַר־יְהוָה צְבָאוֹת אֵלַי לֵאמֹר: ט כֹּה־
 אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת צוֹם הַרְבִּיעִי וְצוֹם הַחֲמִישִׁי
 וְצוֹם הַשְּׁבִיעִי וְצוֹם הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה לְבֵית־יְהוּדָה
 לְשִׁשּׁוֹן וּלְשִׁמְחָה וּלְמַעֲדִים טוֹבִים וְהָאָמַת
 וְהַשְּׁלוֹם אֲהַבּוּ: כ כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת עַד
 אֲשֶׁר יָבֹאוּ עַמִּים וְיִשְׁבְּו עָרִים רַבּוֹת: כא וְהִלְכּוּ
 יִשְׁבְּו אַחַת אֶל־אַחַת לֵאמֹר גִּלְכָּה הֲלוֹךְ
 לְחַלּוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה וּלְבַקֵּשׁ אֶת־יְהוָה צְבָאוֹת
 אֲלֵכָה גַם־אֲנִי: כב וּבָאוּ עַמִּים רַבִּים וְגוֹיִם
 עֲצוּמִים לְבַקֵּשׁ אֶת־יְהוָה צְבָאוֹת בִּירוּשָׁלַם
 וּלְחַלּוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה: כג כֹּה אָמַר יְהוָה
 צְבָאוֹת בְּיָמִים הָהֵמָּה אֲשֶׁר יִחְזִיקוּ עֲשָׂרָה
 אֲנָשִׁים מִכָּל לְשָׁנוֹת הַגּוֹיִם וְהִחְזִיקוּ בְּכַנְף אִישׁ
 יְהוּדִי לֵאמֹר גִּלְכָּה עִמָּכֶם כִּי שָׁמַעְנוּ אֱלֹהִים

~ יום שישי י"ד אדר ~

יֹאמַר הֲאֵל אֲנִי גֵזֵר קִנְיִם קָדָם כָּל עַמּוֹךְ
 אֲעַבֵּד פְּרִישׁוֹן דִּי לֹא אֶתְפָּרִיאוּ כָּל אֲרַעָא
 וּבְכָל עַמְמָא וְיִחְזִי כָל עַמָּא דִּי אֶת בִּינֵיהוֹן
 ית עובדא דִּי אֲרִי דחל הוא דִּי אֲנִי עֶבֶד
 עַמּוֹךְ:

(י) וַיֹּאמֶר הַנְּה אֲנִי כִּרְת בְּרִית נִגְדָה כָּל־עַמּוֹךְ
 אֲעֲשֶׂה נִפְלְאוֹת אֲשֶׁר לֹא־נִבְרָאוּ בְּכָל־הָאֲרִזְן וּבְכָל־
 הַגּוֹיִם וְרָאָה כָּל־הָעָם אֲשֶׁר־אֶתָּה בְּקִרְבּוֹ אֶת־
 מַעֲשֵׂה יְהוָה כִּי־נִרְאָה הוּא אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה עַמּוֹךְ:

כ"ג « כִּרְת בְּרִית • על זאת. אֲעֲשֶׂה נִפְלְאוֹת • לְשׁוֹן "וּנְפִלְגִינוּ", שְׁתַּהֲיוּ מְבַדְּלִים בְּזוֹ מִכָּל הָאֲמוֹת עוֹבְדֵי
 אֱלִילִים, שְׁלֹא תִשְׁרָה שְׂכִינָתִי עֲלֵיהֶם.

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית־יהודית

(י) וַיֹּאמֶר: הֲרִינִי כֹרֶת בְּרִית. מוֹל כָּל הַמְעוֹרְרִים תְּמִיָּהָ, אֲשֶׁר לֹא נִבְרָא וְהִבִּטּוּ כָּל הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר אֶתָּה
 עַמּוֹךְ אֲעֲשֶׂה עֲנִינִים עַל־טִבְעֵיִם כְּמוֹהֶם בְּכָל הָעוֹלָם וּבֵין הָאֲמוֹת, בְּתוֹכֶם, עַל פְּעֻלַת ה' הַמְפַּחֲדָה, אֲשֶׁר

יא טר לך ית די אנא מפקדך יומא דין הא
אנא מתרף מן קדמך ית אמוראי וכנענאי
והתאי ופרזאי וחרזאי ויבוסאי :

(יא) שְׁמַרְלֶךָ אֶת אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַוְךָ הַיּוֹם הַנֶּנִּי גֵרֶשׁ
מִפְּנֵיךָ אֶת הָאֱמֹרִי וְהַכְּנַעֲנִי וְהַחִזִּי וְהַפְּרִזִּי וְהַחֲזִי
וְהַיְבוּסִי:

כ"י ◀ אֶת הָאֱמֹרִי וְגו' • שְׁשֵׁה אַמּוֹת יֵשׁ כְּאֵן, כִּי הִגְרָגְשִׁי עֲמַד וּפְנָה מִפְּנֵיהֶם:

יב אסתמר לך דילמא תגזר קנס ליתב ארעא
די את עלל עלה דילמא יהי לתקלא בינך :

(יב) הַשְּׁמַר לְךָ פֶּן־תִּכְרַת בְּרִית לְיוֹשֵׁב הָאָרֶץ אֲשֶׁר
אַתָּה בָּא עָלֶיהָ פֶּן־יִהְיֶה לְמוֹקֵשׁ בְּקִרְבְּךָ:

יג ארי ית אגוריהון תפרעון ונת קמתהון
תמברון ונת אשריהון תקצצון :

(יג) כִּי אֶת־מוֹזַבְחֹתֶם תִּתְצוּן וְאֶת־מִצְבְּחֹתֶם תִּשְׁבֹּרֶן
וְאֶת־אֲשֵׁרֵי תִּכְרֹתוֹן:

כ"י ◀ אֲשֵׁרֵי • (עבודה זרה מה) הוא אילן שעובדים אותו.

יד ארי לא תסגוד לטעות עממא ארי יי
קנא שמה אל קנא הוא :

(יד) כִּי לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל אַחֵר כִּי יְהוָה קִנְא שְׁמוֹ
אֵל קִנְא הוּא:

כ"י ◀ קִנְא שְׁמוֹ • מִקְנָא לְהַפְרֵעַ וְאִינוּ מוֹתֵר, וְנִהְיִי כֹל לְשׁוֹן קִנְאָה, אוֹחֲזֵי בְּנִצְחֹנוּ וּפּוֹרְעֵי מַעֲזוֹבָיו.

טו דילמא תגזר קנס ליתב ארעא ויטעון
במר טעותהון וידבחו לטעותהון ויקרון
לך ומיכול מדבכיהון :

(טו) פֶּן־תִּכְרַת בְּרִית לְיוֹשֵׁב הָאָרֶץ וְזָנוּ אַחֲרֵי
אֱלֹהֵיהֶם וּזְבַחוּ לְאֱלֹהֵיהֶם וְקָרָא לְךָ וְאָכַלְתָּ
מִזְבָּחוֹ:

כ"י ◀ וְאָכַלְתָּ מִזְבָּחוֹ • כְּסָבוֹר אַתָּה שְׂאִין עֲנֵשׁ בְּאֹכִילְתּוֹ, וְאֲנִי מַעֲלָה עֲלֶיךָ כְּמוֹדָה בְּעַבְדוֹתוֹ, שְׁמַתוּף כֶּף
אַתָּה בָּא וְלוֹקַח מִבְּנוֹתָיו לְבָנֶיךָ (שם ה) :

טז ותסב מבנתהון לבניך ויטענן בנתהון
במר טעותהון ויטענן ית בנך במר
טעותהון :

(טז) וְלִקְחֹת מִבְּנֹתָיו לְבָנֶיךָ וְזָנוּ בְּנֹתָיו אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶן
וְהִזְנוּ אֶת־בְּנֵיךָ אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶן:

(יז) אֱלֹהֵי מִסְכָּה לֹא תַעֲשֶׂה־לְךָ:

יז ומינינו אותך ותאכל מזבחתם.
(יז) ותחתן בניך עם בנותיהם,
ותרדפנה בנותיהם ללקת אחרי
הנעבדים שלהן והן תשדלנה את
בניך לזה גם כן.
(יז) נעבד העשוי ביציקה, לא תעשה
לך.

(יג) אֵלָא מִזְבְּחוֹתֶם תַּחֲרִיבוּ וּמִצְבְּחֹתֶם
תִּשְׁבְּרוּ וְאֲשֵׁרֵיהֶם תִּגְדְּעוּ.
(יד) וְלֹא תִסְגַּד לְנַעֲבָד אַחֵר, כִּי ה' /
'מַעֲנִישׁ שְׁמוֹ, וְהוּא יָכוֹל לְהַעֲנִישׁ.
(טז) לְמַעַן לֹא תִחַתֵּם בְּרִית עִם יוֹשְׁבֵי
הָאָרֶץ, שֶׁהֵם פּוֹרְצֵי גְבוּל לְלִקְתָּ אַחֲרֵי
הַנְּעֻבָדִים שְׁלָחֶם, וְגַם זֹבְחִים לָהֶם,
לְךָ.

אני עושה אתך.
(יא) ולךך שמר את אשר אני פוקד
עליך בו היום, הריני מגרש מבין ידך
(מלפניך) את האמורים, הכנענים,
החתיים, הפרזים, החוים והיבוסים.
(יב) הזהר לך מפרת ברית ליושבי
הארץ אשר אתה מגיע אליה, כדי
שלא יהיו כחבל על הצוואר בתוךך.

יחית תגא דפטיריא תטר שבקא יומין
תיכול פטירא קמא די פקדתך לזמן נרחא
דאביקא ארי בנרחא דאביקא נפקתא
ממצרים:

(יח) אֶת־חַג הַמִּצּוֹת תִּשְׁמֹר שְׁבַעַת יָמִים תֹּאכַל
מִצּוֹת אֲשֶׁר צִוִּיתְךָ לְמוֹעֵד חֹדֶשׁ הָאָבִיב פִּי בַחֹדֶשׁ
הָאָבִיב יֵצֵאתָ מִמִּצְרַיִם:

כ"ט - חֹדֶשׁ הָאָבִיב • חֹדֶשׁ הַבְּכוֹר, שֶׁהַתְּבוּאָה מֵתְּבַכְּרֶת בְּבִשּׁוּלָהּ.

יט כל פתח ולדא דיילי וכל בעירך דכרין
תקדש בכור תור ואימר:

(יט) כָּל־פֶּטֶר רַחֵם לִי וְכָל־מִקְנֶךָ תִּזְכֹּר פֶּטֶר שׁוֹר
וְשֶׁה:

י: "פֶּטֶר מִים ראשית מִדוֹן". תי"ו של "תזכר",
לשון נקבה היא, מוסב על הילולת.

כ"ט - כָּל־פֶּטֶר רַחֵם לִי • בָּאֲדָם. וְכָל־מִקְנֶךָ תִּזְכֹּר
וְגו' • וְכָל מִקְנֶךָ אֲשֶׁר תִּזְכֹּר בְּפֶטֶר שׁוֹר וְשֶׁה, אֲשֶׁר
יִפְטַר זָכַר אֶת רַחֲמָה. פֶּטֶר • לְשׁוֹן פְּתִיחָה, וְכֵן (משלי)

כ וביקרא דתמרא תפרוק באימרא ואם לא
תפרוק ותנקפה כל ביקרא דבניך תפרוק
ולא יתחיון קדמי ריקנין:

(כ) וּפֶטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְּשֶׁה וְאִם־לֹא תִפְדֶּה
וְעֵרַפְתּוּ כָּל בְּכוֹר בְּנֵיךָ תִפְדֶּה וְלֹא־יֵרְאוּ פְּנֵי רִיקָם:

עצמו הוא ואינו מוסב על הבכור, שאין במצות
בכור ראית פנים, אלא אזרה אתרת היא, וכשתעלו
לרגל לראות, לא יראו פני ריקם, מצוה עליכם להביא
עלת ראית פנים. ולפי מדרש ברייתא, מקרא יתר
הוא ומפנה לגורה שוה, ללמד על הענקתו של
עבד עברי, שהוא חמשה סלעים מכל מין ומין
כפדיון בכור. במסכת קדושין (דף י"ג).

כ"ט - וּפֶטֶר חֲמוֹר • וְלֹא שָׁאֵר בְּהֵמָה טְמֵאָה. תִּפְדֶּה
בְּשֶׁה • נוֹתֵן שֶׁה לְכֹהֵן וְהוּא חֲלִין בְּזֵד כֹּהֵן, וּפֶטֶר
חֲמוֹר מִתֵּר בְּעִבּוּדָה לְבַעֲלִים. וְעֵרַפְתּוּ • עוֹרְפוֹ
בְּקוֹפִיץ. הוּא הַפְּסִיד מִמּוֹן כֹּהֵן, לְפִיכֶךָ יִפְסַד מִמּוֹנוֹ.
כָּל בְּכוֹר בְּנֵיךָ תִפְדֶּה • חֲמֵשֶׁה סְלָעִים פְּדִיוֹנוֹ קָצוּב,
שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יח): "וּפְדוּיוֹ מִמֶּן חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה". וְלֹא־
יֵרְאוּ פְּנֵי רִיקָם • לְפִי פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא, דְּבָר בְּפִנֵּי

~ נקודות משיחות קודש ~

בא (יב, ו) לגבי הצווי "ויקחו להם איש שיה לבית אבות":
"משכו ודיכם מעבודה זרה וקחו לכם צאן של מצוה".
(ספר השיחות תנש"א, כרך א עמ' 376)

ופֶטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְּשֶׁה (לד, כ) חֲמוֹר – אֶת הַחֲמֻרִיּוֹת,
תִּפְדֶּה בְּשֶׁה – ב'צאן של מצוה" (פלשון רש"י בפרשת

כא שתא יומין תפלח וביומא שביעא
תנתי ברוצא ובחצא תנתי:

(כא) שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִשְׁבֹּת
בְּחָרִישׁ וּבִקְצִיר תִּשְׁבֹּת:

שביעית הנכנס לשביעית, וקציר של שביעית היוצא
למוצאי שביעית, ללמדך, שמוסיפין מחל על

כ"ט - בְּחָרִישׁ וּבִקְצִיר תִּשְׁבֹּת • לְמַעַן נִזְכֹּר חָרִישׁ
וְקָצִיר? יֵשׁ מִרְבוּתֵינוּ אוֹמְרִים עַל חָרִישׁ שֶׁל עֶרֶב

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית-יהודית

– פְּדָה אוֹתָם, וְלֹא תִגִּיעוּ לְהִיּוֹת
נוֹכָחִים לְפָנֵי רִיקָנִים.
(כא) שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד, וּבַיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי תִשְׁבֹּת, אֶפְלוּ בְּעוֹנֵת
הַחָרִישׁ וְהַקְּצִיר – תִּשְׁבֹּת.

הוּא לִי, זָכַר שֶׁהַמַּלְט בְּמִקְנֶךָ מֵרֵאשִׁית
הַבָּקָר וְהַצֹּאן.
(ב) וּבְכוֹר הַחֲמוֹרִים – פְּדָהוּ בְטֵלָה
נִקְבָה, וְאִם לֹא תִפְדֶּה אוֹתוֹ אֲזִי זָבַח
אוֹתוֹ בְּעֶרְפוֹ, וְכָל בְּכוֹרוֹת זָכַר מִבְּנֵיךָ

(יח) אֶת חַג הַמִּצְוָה תִּשְׁמֹר, שְׁבַעַת
יָמִים תֹּאכַל מִצּוֹת, כְּמוֹ שֶׁפָּקַדְתִּי עֲלֶיךָ
בְּעַת חֹדֶשׁ מְלִילַת הַשְּׁעוּרָה פִּי בּוֹ
יֵצֵאתָ מִמִּצְרַיִם.
(יט) וְכָל רֵאשׁוֹן הַיּוֹצֵא מִבְּטָן, הִנֵּה

נֹאמֵר (ויקרא כה): "שָׂדֶךְ לֹא תִזְרַע וְגו'". וְיֵשׁ אוֹמְרִים שְׂאִינוּ מְדַבֵּר אֲלֵא בְשֶׁבֶת, וְחֲרִישׁ וְקִצִּיר שֶׁהִזְכֵּר בּוֹ, לֹאמַר לָךְ, מָה חֲרִישׁ - רְשׁוּת, אֶף קִצִּיר - רְשׁוּת, יֵצֵא קִצִּיר הַעֲמֹר שֶׁהוּא מִצְוָה וְרוּחָה אֶת הַשֶּׁבֶת.

הַקִּדָּשׁ (ראש־השנה ט), וְכֵן מְשַׁמְעוּ: "שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִשְׁבֹּת", וְעֲבוּדַת שֵׁשֶׁת הַיָּמִים שֶׁהַתְּרַתִּי לָךְ, יֵשׁ שְׁנֵה שֶׁהַחֲרִישׁ וְהַקִּצִּיר אֲסוּר, וְאִין צְרִיךְ לֹאמַר חֲרִישׁ וְקִצִּיר שֶׁל שְׁבִיעִית, שֶׁהִיא כְּכֹר

כִּבְחָגָא דְשִׁבְעֵינָא תַעֲבֹד לָךְ בְּפוּרֵי חֲצִיד חֲטִין וְחָגָא דְכִנְשָׂא בְּמַפְקָא דְשַׁתָּא:

(כב) וְחָג שִׁבְעַת תַּעֲשֶׂה לָךְ בְּפוּרֵי קִצִּיר חֲטִים וְחָג הָאֲסִיף תְּקוּפַת הַשָּׁנָה:

לְבֵית. 'אֲסִיפָה' זוֹ לְשׁוֹן הַכְּנָסָה לְבֵית, כְּמוֹ (דברים כב): "וְאֲסַפְתּוּ אֶל תּוֹךְ בֵּיתְךָ". תְּקוּפַת הַשָּׁנָה • שֶׁהִיא בְּחִזְרוֹת הַשָּׁנָה, בְּתַחֲלַת הַשָּׁנָה הַבְּאָה. תְּקוּפַת • לְשׁוֹן מְסָבָה וְהַקְּפָה.

כִּי"א בְּפוּרֵי קִצִּיר חֲטִים • שְׁאֵתָה מְבִיא בּוֹ שְׁתֵּי הַלְחָסִי מִן הַחֲטִים (ראש השנה כא). בְּפוּרֵי • שֶׁהִיא מְנַחֵה רֵאשׁוֹנָה הַבְּאָה מִן הַחֲדָשׁ שֶׁל חֲטִים לְמַקְדָּשׁ, כִּי מְנַחַת הַעֲמֹר הַבְּאָה בְּפֶסַח, מִן הַשְּׁעוּרִים הִיא. וְחָג הָאֲסִיף • בְּזִמְנֵי שְׁאֵתָה אוֹסֵף תְּבוּאוֹתָךְ מִן הַשָּׂדֶה

כִּג תַּלַּת זְמַנִּין בְּשַׁתָּא יִתְחַזְוִין כֹּל דְּכוּרֵיךְ קָדָם רַבּוּן עֲלֵמָא יְיָ אֱלֹהֵי דִישְׂרָאֵל:

(כג) שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יִרְאֶה כָּל־זְכוּרְךָ אֶת־פְּנֵי הָאָדָם יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל:

וְאַרְבַּע, לְחִיב וְלַעֲנֹשׁ עַל מַגִּנֵּן לְאוּיִן שְׁבָהֶם, וְעַל מַגִּנֵּן 'עֲשֵׂה' שְׁבָהֶם.

כִּי"א כָּל־זְכוּרְךָ • כֹּל הַזְּכָרִים שְׂבָךְ. הַרְבֵּה מִצְוֹת בַּתּוֹרָה נֹאמְרוּ וְנִכְפְּלוּ, וְיֵשׁ מֵהֶם שְׁלֹשׁ פְּעָמִים

כִּד אַרְבֵּי אֲתָרָךְ עֲמַמִּין מִן קְדָמָךְ וְאַפְתֵּי יַת תַּחֲוֹמָךְ וְלֹא יִחַמַּד אֲנָשׁ יַת אַרְעֶךָ בְּמִסְקָךְ לְאַתְחַזְאָה קְדָם יְיָ אֱלֹהֶיךָ תַּלַּת זְמַנִּין בְּשַׁתָּא:

(כד) כִּי־אוֹרִישׁ גּוֹיִם מִפְּנֵיךָ וְהִרְחַבְתִּי אֶת־גְּבֻלְךָ וְלֹא־יִחַמְדוּ אִישׁ אֶת־אַרְצְךָ בַּעֲלַתְךָ לְרֵאוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה:

הַבְּחִירָה וְאִינְךָ יְכוּל לְרֵאוֹת לְפָנַי תָּמִיד, לְכָךְ אֲנִי קוֹבֵעַ לָךְ שְׁלֹשָׁה רְגָלִים הַלְלוּ.

כִּי"א אוֹרִישׁ • כְּתַרְגוּמוֹ: אֲתַרִּיךְ, וְכֵן (דברים ט): "הַחֵל רֵשׁ", וְכֵן (במדבר לב): "וַיִּרְשׁ אֶת הָאֲמוּרִי", לְשׁוֹן גְּרוּשִׁין. וְהִרְחַבְתִּי אֶת גְּבֻלְךָ • וְאַתָּה רְחוּק מִבֵּית

כִּה לֹא תְכוּס עַל חֲמִיעַ דָּם פְּסָחִי וְלֹא יִבְתוּיִן לְצַפְרָא בַר מַמְדֻבְחָא תְּרַבִּי נִכְסַת חָגָא דְפְסָחָא:

(כה) לֹא־תִשְׁחַט עַל־חַמֵּץ דָּם־זִבְחִי וְלֹא־יִלִּין לְבַקֵּר זֶבַח חָג הַפֶּסַח:

מוֹעֲלַת בְּרֵאשׁ הַמַּזְבֵּחַ, וְאִין לִינָה אֲלֵא בְעַמּוּד הַשְּׁחַר. זֶבַח חָג הַפֶּסַח • אַמּוּרִי, וּמִכָּאֵן אֲתָה לְמַד לְכָל הַקְּטָר חֲלָבִים וְאַבְרִים.

כִּי"א לֹא־תִשְׁחַט וְגו' • לֹא תִשְׁחַט אֶת הַפֶּסַח וְעַדִּין חַמֵּץ קָיָם, אֲזַהַרָה לְשׁוֹחֵט, אוֹ לְזוֹרֵק אוֹ לְאֶחָד מִבְּנֵי חַבּוּרָה (פסחים טג). וְלֹא־יִלִּין • כְּתַרְגוּמוֹ. אִין לִינָה

כִּו רִישׁ בְּפוּרֵי אַרְעֶךָ תִּתֵּי לְבֵית מַקְדָּשָׁא דִּינִי אֱלֹהֶיךָ לֹא תִיְכַלִּין בְּשׂוֹר בְּחֲלָב:

(כו) רֵאוּשִׁית בְּפוּרֵי אֲדַמְתְּךָ תָּבִיא בֵּית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־תִבְשַׁל גְּדִי בְּחֲלָב אִמּוֹ: פ

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית־יהודית

- (כב) וְאֶת חָג הַשְּׁבִיעוֹת, תַּעֲשֶׂה אוֹתוֹ לָךְ בְּתַחֲלַת קִצִּיר חֲטָה, וְאֶת חָג הָאֲסוּף - בְּסִימּוּמָה שֶׁל הַשָּׁנָה.
- (כג) שְׁלוֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יְהִי נֹכַחִים כָּל גְּבֻרֶיךָ לְפָנַי הַמְּלָךְ, הִי אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל.
- (כד) הַנִּינִי מֵאֲבִיד אֲמוֹת מִבֵּין יְדֶיךָ (מלפניך) וְאֶרְחִיב תְּחוּם שְׁפוֹטְךָ, וְאֶף לֹא אֶחָד יִגְדֹל בְּכַח דְּבָר מֵאַרְצְךָ פֶּאֶשֶׁר תַּעֲלֶה לִּהְיוֹת נֹכַח לְפָנַי הִי אֱלֹהֶיךָ
- (כה) לֹא תִשְׁחַט אֶת הַפֶּסַח וְעַדִּין חַמֵּץ קָיָם, אֲזַהַרָה לְשׁוֹחֵט, אוֹ לְזוֹרֵק אוֹ לְאֶחָד מִבְּנֵי חַבּוּרָה (פסחים טג). וְלֹא־יִלִּין • כְּתַרְגוּמוֹ. אִין לִינָה
- (כו) רֵאוּשִׁית בְּפוּרֵי אֲדַמְתְּךָ תָּבִיא בֵּית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תִבְשַׁל גְּדִי בְּחֲלָב אִמּוֹ: פ

בשול (חולין קטו). גְּדִי • כָּל וְלֹד רַךְ בְּמִשְׁמַע, וְאַף עַגְל וְכֶבֶשׂ, מִמָּה שֶׁהֶצְרִיךְ לְפָרֵשׁ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת "גְּדִי עֲזִים" לְמִדָּת, שֶׁ"גְּדִי" סֶתֶם, כָּל יוֹנְקִים בְּמִשְׁמַע. בְּחֵלֶב אֱמוֹ • פָּרֵט לְעוֹף, שֶׁאֵין לוֹ חֵלֶב, שֶׁאֵין אֲסוּרוֹ מִן הַתּוֹרָה אֲלָא מִדְּבָרֵי סוּפְרִים.

כ"י • רֵאשִׁית בְּפוּרֵי אֲדָמָתְךָ • מִשְׁבַּעַת הַמִּינִין הָאֲמוּרִים בְּשֶׁבַח אֲרֻצֶּךָ (דברים ח): "אֲרֻץ חֹטֵה וְשֹׁעֲרָה וְגִפְזָן וְגו'". וְדָבָשׁ, הוּא דָבֶשׁ תְּמָרִים. לֹא-תִבְשַׁל גְּדִי • אֲזַהֲרָה לְבָשָׂר בְּחֵלֶב, וְשִׁלֵּשׁ פְּעָמִים כְּתוּב בַּתּוֹרָה: אֶחָד לְאֲכִילָה, וְאֶחָד לְהִנְאָה וְאֶחָד לְאֲסוּר

~ נקודות משיחות קודש ~

אֲזַהֲרִיתָ כְּלִשְׂהֵי שֶׁבְּאֲכִילַת "גְּדִי בְּחֵלֶב אֱמוֹ" וּבִהֲנֵאָתוֹ, אֲסֻרָה הַתּוֹרָה לֹא רַק "גְּדִי בְּחֵלֶב אֱמוֹ" בְּלִבָּד, אֲלָא אִף כָּל בָּשָׂר בְּחֵלֶב, וְלֹא רַק בְּאֲכִילָה וּבִהֲנָאָה, אֲלָא אִף בְּבִשּׁוּל – כְּדֵי לְהַרְחִיקֵנו מִמַּעֲשִׂים הַעֲלוּלִים לְהִבְיָאֵנוּ לְיַדֵי אֲזַהֲרִיתָ רַחֲמָנָא לְצִלָּן. מִצַּד שֵׁנִי, לומדים מִכָּף עַד כַּמָּה יִקְרָה אֲהַבַת הַבְּרִיּוֹת בְּכֻלָּן, וְאֲהַבַת יִשְׂרָאֵל – "בְּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹהֵיכֶם" – עַל-אַחַת-כַּמָּה וְכַמָּה.

אֵת ה' אֲזַהֲרָה עַל בָּשָׂר בְּחֵלֶב" שֶׁבְּפָרְשֵׁתְנוּ, מִבְּיַעַח הַתּוֹרָה בְּמִלִּים "לֹא תִבְשַׁל גְּדִי בְּחֵלֶב אֱמוֹ". אֲמַנְס, בְּדָרְךָ הַפְּשֻׁט בָּאָה הַמִּלָּה "אֱמוֹ": לְמַעַט בָּשָׂר עוֹף, אִף כְּשִׂיּוּדְעִים שֶׁכָּל הַעֲנֻנִים שֶׁבַתּוֹרָה מְדַרְקִים לְחִלוּטֵינָן, הַכְּרַחֵי לומר, שֶׁבְּפִגְמֵימִיּוֹת הַעֲנֻנִים "גְּדִי בְּחֵלֶב אֱמוֹ" הוּא הַשֵּׁרֵשׁ וְהַגּוֹרֵם לְכָל בָּשָׂר בְּחֵלֶב, שֶׁהוּא מִפְּנֵי הָאֲזַהֲרִיתָ. הַדְּבָר מְדַגֵּשׁ יוֹתֵר עַד כַּמָּה עֲלֵינוּ לְהִשְׁמֵר מִפְּנֵי אֲזַהֲרִיתָ וּמִפְּנֵי צַעַר בְּעַלְ-חַיִּים. וּמִכָּף נִתֵּן לְלַמֵּד עַד כַּמָּה גְּדוּלָה צְרִיכָה לְהִיּוֹת הַזְּהִירוֹת לְגַבֵּי צַעַר שֶׁל אֲדָם, וְעַל-אַחַת-כַּמָּה וְכַמָּה לְגַבֵּי צַעַר שֶׁל יְהוּדֵי, שֶׁהָרִי רואים, שֶׁמִּפְּנֵי

(משיחת ש"פ תשא תשכ"ח)

~ שבת קודש ט"ו אדר ~

כ"ו וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה כְּתֹב לְךָ יֵת פְּתֻגְמֵי־הָאֵלִין אֲרֵי עַל מִימֵר פְּתֻגְמֵי־הָאֵלִין גְּזֵרִית עִמָּךְ קָנִם וְעַם יִשְׂרָאֵל:

כ"ו וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה כְּתֹב-לְךָ אֶת-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כִּי עַל-פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה פָּרַתִּי אֶתְךָ בְּרִית וְאֶת-יִשְׂרָאֵל:

כ"י • אֶת-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה • וְלֹא אַתָּה רִשְׁאֵי לְכַתֵּב תּוֹרָה שֶׁבְּעַל-פֶּה.

כח וַיְהִי עִם-יְהוָה אֲרַבְעִים יוֹם וְאֲרַבְעִים יָמִין וְאֲרַבְעִים לַיְלֹת לְחַמָּה לֹא אָכַל וּמִיָּא לֹא שָׁתָי וּכְתֹב עַל לִוְיָהוּא יֵת פְּתֻגְמֵי קְנִימָא עֲשֵׂא פְתֻגְמֵינָן:

כח) וַיְהִי-עִם-יְהוָה אֲרַבְעִים יוֹם וְאֲרַבְעִים לַיְלָה לַחֵם לֹא אָכַל וּמַיִם לֹא שָׁתָה וַיִּכְתֹּב עַל-הַלְוִיָּהוּ אֶת דְּבָרֵי הַבְּרִית עֲשֵׂרֵת הַדְּבָרִים:

~ נקודות משיחות קודש ~

וְצִרִיךְ עֵינֵינוּ גְּדוּלָה, שֶׁהָרִי פְּסוּגֵנוּ מִדְּבַר בְּאֲרַבְעִים יוֹם הָאֲחֻרָנִים, שֶׁהָיָה בְּרִצּוֹן. (לקוטי שיחות, כרך לו עמ' 178)

וַיְהִי שָׁם . . . אֲרַבְעִים יוֹם . . . לַחֵם לֹא אָכַל (כח) כְּתֹב הַמִּהְרָשׁ"א (יומא עה, ב) שֶׁהַכּוֹנֵה לְאֲרַבְעִים יוֹם הָאֲמֻצָּעִים, שֶׁהָיָה כְּכַעֲס, "וְהַתְּעַנָּה בְּשִׁבִיל יִשְׂרָאֵל עַל חֹטֵא הַעֲגָל".

הָבָא אֵל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁל ה' אֲלֵהֶיךָ. (כ"ו) וְדָבַר ה' אֵל מֹשֶׁה: כְּתֹב לְךָ אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, כִּי בְּסִבְתּוֹ פָּרַתִּי אֶת לֹא תֹאכַל בָּשָׂר בְּחֵלֶב.

(כט) וַיְהִי בְרֵדַת מֹשֶׁה מֵהָר סִינַי וַשְּׁנֵי לַחַת הָעֵדוּת בְּיַד־מֹשֶׁה בְּרֵדְתוֹ מִן־הַהָר וּמֹשֶׁה לֹא־יָדַע כִּי קָרַן עוֹר פָּנָיו בְּדַבְּרוֹ אֵתוֹ:

כט וְהָיָה כַּד נִתְּנָה מֹשֶׁה מִטּוֹרָא דְּסִינַי וְהָרִין לִוְחֵי סְהַדוּתָא בְּיַדָּא דְּמֹשֶׁה בְּמַחְתָּהּ מִן טוֹרָא וּמֹשֶׁה לֹא יָדַע אַרְי סִגְי זִיו יִקְרָא דַּאֲפוּהֵי בְּמַלְלוּתָהּ עִמָּה:

כס"י ◀ וַיְהִי בְרֵדַת מֹשֶׁה • כְּשֶׁהִבִּיא לַוַּחֹת אַחֲרוֹנוֹת, כִּיּוֹם הַכַּפּוּרִים. כִּי קָרַן • לְשׁוֹן קֶרְנִים, שֶׁהָאֹר מִבְּהִיק וּבֹלֵט כְּמִין קָרַן. וּמֵהִיכָן זָכָה מֹשֶׁה לְקַרְנֵי

ההוד? רבותינו אמרו: מן המערה, שנתן הקדוש-ברוך-הוא ידו על פניו, שגאמר (לעיל א): "ושכתי כפי".

(ל) וַיֵּרָא אֶהָרָן וְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־מֹשֶׁה וְהִנֵּה קָרַן עוֹר פָּנָיו וַיִּירָאוּ מִגִּשְׁת אֱלֹוֹ:

ל וַיֵּרָא אֶהָרָן וְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יְת מֹשֶׁה וְהָא וְהָא סִגְי זִיו יִקְרָא דַּאֲפוּהֵי וְדַחִילוּ מִלְּאֲתַקְרָבָא לְוַתָּה:

כס"י ◀ וַיִּירָאוּ מִגִּשְׁת אֱלֹוֹ • בא וראה כמה גדולה כחה של עברה, שעד שלא פשטו ידיהם בעברה, מהו אומר (לעיל כד): "ומראה כבוד ה' כאש אכלת

בראש ההר לעיני בני ישראל" ולא יראים ולא מזדעזעים. ומשעשו את העגל, אף מקרני הודו של משה היו מרתיעים ומזדעזעים.

(לא) וַיִּקְרָא אֱלֹהִם מֹשֶׁה וַיֵּשְׁבוּ אֱלֹוֹ אֶהָרָן וְכָל־הַנְּשָׂאִים בַּעֲדָה וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם:

לא וַיִּקְרָא לְהוֹן מֹשֶׁה וְתַבּוּ לְוַתָּה אֶהָרָן וְכָל רַבְּרָבָא בְּכַנְשָׁתָא וּמִלַּל מֹשֶׁה עִמָּהוֹן:

כס"י ◀ הַנְּשָׂאִים בַּעֲדָה • כמו נשיאי העדה. וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם • שליחותו של מקום, ולשון הנה הוא כל הענין הזה.

(לב) וְאַחֲרֵי־כֵן נִגְשׂוּ כָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּצְוֹם אֵת כָּל־אִשֶּׁר דִּבֶּר יְהוָה אֵתוֹ בְּהָר סִינַי:

לב וַיִּבְתֵּר כֵּן אֲתַקְרִיבוּ כָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּפְקַדְנוֹן יְת כָּל דֵּי מִלַּל יֵי עִמָּה בְּטוֹרָא דְּסִינַי:

כס"י ◀ וְאַחֲרֵי־כֵן נִגְשׂוּ • אחר שלמד לזקנים, חוזר ומלמד הפרשה או התלכה לישראל: 'תנו רבנן: כיצד סדר המשנה? משה היה לומד מפי הגבורה, נכנס אהרן, שנה לו משה פרקו, נסתלק אהרן וישב לו לשמאל משה. נכנסו בניו, שנה להם משה פרקם, נסתלקו הם, ישב אלעזר לימין משה

ואיתמר לשמאל אהרן. נכנסו זקנים, שנה להם משה פרקם, נסתלקו זקנים, ישבו לצדדין. נכנסו כל העם, שנה להם משה פרקם. נמצא, כי כל העם אחד, כי הזקנים שנים, כי בני אהרן שלשה, כי אהרן ארבעה וכו', כדאיתא ב'ערוכי' (כ).

(לג) וַיְכַל מֹשֶׁה מְדַבֵּר אֵתָם וַיִּתֵּן עַל־פָּנָיו מַסּוּהָ:

לג וַיְשִׁיצֵי מֹשֶׁה מִלְּמַלְלָא עִמָּהוֹן וַיְהִיב עַל אַפּוּהֵי בֵּית אַפִּי:

כס"י ◀ וַיִּתֵּן עַל־פָּנָיו מַסּוּהָ • כְּתַרְגוּמוֹ: 'בֵּית אַפִּי', לְשׁוֹן אֲרַמִּי הוּא בְּגִמְרָא (כתובות כ): 'סגי לבא, ועוד

ב'כתבות': 'הנה קא מסוה לאפה', לשון הבטה, היה מסתכל בה. אף כאן, 'מסוה', בגד הנתן כנגד

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית-יהודית

זמים וארבעים לילות, לא אכל מזון ולא שתה מים, וכתבם לו על שני לוחות את דברי הברית שהם עשרת הדברות.

(כט) ויברדת משה מהר סיני, ושני לוחות העדות בידו בירידתו מן ההר, ומשה לא ידע שפכר נראה אור פניו כְּאִשֶּׁר דִּבֶּר אֵתוֹ ה'.

(ל) וכך ראה אהרן ושאר בני ישראל את משה, והנה קרן אור פניו, ולכך פחדו לגשת אליו.

(לא) עד אשר הזמין אותם משה, אזי חזר אליו אהרן ושאר נכבדי העדה, ודבר אליהם משה.

(לב) ואחרי כן נגשו שאר בני ישראל. אזי פקד עליהם בכללות מה שדבר בו ה' בהר סיני.

(לג) וכאשר התפנה משה מדבר אליהם, שם על פניו מסוה, מסכת עור פנים.

שיעור יומי לשבת קודש ט"ו אדר ושנים מקרא ואחד תרגום - לד - פרשת תשא
 הפְּרָצוּף וּבֵית הַעֵינִים, וְלִכְבוֹד קַרְנֵי הַהוֹד, שְׁלֹא | בְּשַׁעַת שְׁהִיָּה מְדַבֵּר עִם יִשְׂרָאֵל וּבְשַׁעַת שְׁהִמְקוֹם
 זְיוֹנוֹ הַכֹּל מִמֶּה, הִיָּה נוֹתֵן הַמִּסּוּהָ כַּנִּגְדָן וְנוֹטְלוֹ | נְדַבֵּר עִמּוֹ עַד צֵאתוֹ, וּבְצֵאתוֹ יֵצֵא בְּלֹא מִסּוּהָ.

(לד) וּבִלְבָא מִשָּׁה לִפְנֵי יְהוָה לְדַבֵּר אִתּוֹ יִסִּיר | לֹד וְכֹד עָלֵל מִשָּׁה לְקָדָם יִי לְמַלְלָא עֲמַה
 אֶת־הַמִּסּוּהָ עַד־צֵאתוֹ וַיֵּצֵא וְדַבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל | אֲעֵדִי יְתָ בֵּית אַפּוּהֵי עַד מִפְּקָה וְנִפְק
 אֵת אֲשֶׁר יֵצִיָּה: | וּמְמַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יְתָ דִּי מִתְּפַקֵּד:

כ"ט • וְדַבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • וְרָאוּ קַרְנֵי הַהוֹד בְּפָנָיו, וּכְשֶׁהוּא מִסְתַּלֵּק מִמֶּה.

(לה) וְרָאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־פְּנֵי מִשָּׁה כִּי קָרַן עוֹר פְּנֵי | לֶה וּבְחִזֵּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יְתָ אִפִּי מִשָּׁה אֲרִי סִגִּי
 מִשָּׁה וְהִשִּׁיב מִשָּׁה אֶת־הַמִּסּוּהָ עַל־פְּנָיו עַד־בָּאוּ | זִיו יִקְרָא דְאִפִּי מִשָּׁה וְאִתְּב מִשָּׁה יְתָ בֵּית
 לְדַבֵּר אִתּוֹ: סִסֵּם | אִפִּי עַל אַפּוּהֵי עַד דְּעָלֵל לְמַלְלָא עֲמַה:

כ"ט • וְהִשִּׁיב מִשָּׁה אֶת־הַמִּסּוּהָ עַל־פְּנָיו עַד־בָּאוּ לְדַבֵּר אִתּוֹ • וּכְשֶׁבָא לְדַבֵּר אִתּוֹ, נוֹטְלוֹ מֵעַל פְּנָיו:

קל"ט פסוקים, חננאל"ל סימן. חסלת פרשת כי תשא

ההפטרות לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רעא - רעו

פירוש רס"ג - תרגום ועיבוד מערבית-יהודית

(לד) וּבַהֲכַנְס מִשָּׁה לִפְנֵי ה' לְשַׁמַּע | לְאַחַר מִכָּן יֵשִׁיב אֶת מַסַּכַת עוֹר
 נְאוּמוֹ אֵלָיו, יִתְלַשׁ אֶת מַסַּכַת עוֹר | הַפְּנִים עַל פְּנָיו, עַד זְמַן הַכְּסוֹ אֵלָיו
 הַפְּנִים עַד יֵצִיאתוֹ. אַחֲרֵי זֹאת יֵצֵא | מִשָּׁה, כִּי כָּבֹד נִרְאָה אוֹר בּוֹקֵעַ מִפְּנָיו.
 וַיִּדְבֹר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּכָל־לוֹת מַה | לְשַׁמַּע אֶת נְאוּמוֹ.

המשך ביאור למט' סנהדרין ליום חמישי עמ' א

- 1 הגונב נפש.
- 2 הגמרא מביאה ברייתא נוספת בענין זה: תֵּנִיא אִיְדָךְ - שנינו
- 3 בברייתא אחרת, נאמר בפסוק (ויקרא ט' יא) 'לֹא תִגְנוֹבוּ', מפרשת
- 4 הברייתא שפְּגוּבָה מִזֶּן הַתְּנוּב מִדְּבַר.
- 5 מבררת הברייתא: אִתָּה אוֹמֵר שֶׁהַפְּסוֹק מְדַבֵּר בְּגוֹנֵב מִזֶּן, או אינו
- 6 - שמא אינו מדבר אִלָּא בְּגוֹנֵב נִפְשׁוֹת, משיבה הברייתא, אִמְרַת -
- 7 אמור כך, צֵא וְלִמַּד מִשְׁלַשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרָשֶׁת בָּהֶן,
- 8 מהמידה 'דְּבַר הַלְּמַד מִעֵינָיו', בְּמַה הַתְּנוּב מְדַבֵּר בְּסִמּוּךְ לִלְא
- 9 תַּגְנוּבוֹ, בְּמִזֶּן, שְׁנֵאמַר שֵׁם (ויקרא ט' יא) 'לֹא תִעַשֶׂק אֶת רֵעֶךָ', אם
- 10 כן אִף כָּאֵן בִּלְאֵל תַּגְנוּבוֹ, מְדַבֵּר הַכְּתוּב בְּגִיבַת מִזֶּן.
- 11 עדים שבאו לחייב אדם בדיון, והוזמה עדותם ושבו אחרים
- 12 ואמרו שבאותו זמן עליו הם מעידים היו עימם במקום אחר,
- 13 עונשם הוא 'עֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו' (דברים ט' ט).
- 14 הגמרא מביאה מחלוקת בענין עדות על גניבת ומכירת נפש
- 15 שהוזמה: אִתְּמַר, עֵדִי גִנֵּיבָה וְעֵדִי מְכִירָה בְּנֶפֶשׁ - ארבעה עדים
- 16 שרצו יחד לחייב אדם מיתה על גניבת ומכירת נפש, שנים העידו
- 17 שגנבה ושנים העידו שמכרה, שְׁהוֹנוּ - שנמצאו שקרנים, חֻקְיָה
- 18 אִמְרַת אִין נְהָרְגִין, וְכִי יוֹחֵן אִמְרַת נְהָרְגִין כִּי שׁוּמְמוֹ לְהוֹרְגוֹ.
- 19 מבארת הגמרא במה נחלקו: חֻקְיָה הַאֹמֵר שֶׁאִינֵם נְהָרְגִים, טַעְמוֹ
- 20 דְאִמְרַת בְּרִי עֲקִיבָא, דְאִמְרַת בְּבָבָא בְּתוֹרָה (בבב), כִּיִן שְׁנֵאמַר בְּתוֹרָה

לוח תהלים

יום ראשון, ט' אדר < מפרק מט עד סוף פרק נד

יום שני, י' אדר < מפרק נה עד סוף פרק נט

יום שלישי, י"א אדר < מפרק ס עד סוף פרק סה

יום רביעי, י"ב אדר < מפרק סו עד סוף פרק סח

יום חמישי, י"ג אדר < מפרק סט עד סוף פרק עא

יום שישי, י"ד אדר < פרק כ, מפרק עב עד סוף פרק עו

שבת קודש, ט"ו אדר < פרק כ, מפרק עז עד סוף פרק עח

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל [פרק] תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

(תמוז תרס"ו)

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, ליזכות הרבים, (וראוי ה' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מיילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

~ יום ראשון ט' אדר ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' מא, פרק לב. והנה... עד עמ' מא, באריכות:

כי מאחר שגופו נמאם ומתעב אצלו, – הרי שאין מקום כלל שמצד גופו יאהב את עצמו יותר מאשר את הזולת; כן אין מקום כלל שיאהב את עצמו יותר מאשר את הזולת, בחשבו שהנפש שלו היא למעלה במדריגה מאשר הנפש של הזולת, שכן, והנפש והרוח מי יודע גדלתו ומעלתו בשרשן ומקורן באלקים חיים, – כיצד, איפוא, הוא יכול לדעת שנפשו חשובה והיא למעלה מנפש הזולת? שמה המצב הפוך לגמרי? בשגם – כי בעצם, שכלן מתאימות, – כל הנשמות שוות, במדריגה אחת. כ"ק רבינו מעיר: "ועוד יותר מזה

שמתאימות אבל מחולקות כאו"א בפ"ע – הנה ואב אחד כו". כלומר: נוסף על כך, שהנשמות מתאימות, אך יחד עם כך הן נבדלות אחת מהשניה וכל נשמה היא דבר לעצמו (כי עצם הדבר שאנו אומרים שהן מתאימות אחת לשניה, מורה על התבדלותן ולא על התאחדותן) – הרי כפי שרבונו הזקן ממשך ואומר ביחס לעניינו – ואב אחד לכלנה, – אב אחד ושורש אחד לכל נפשות בני ישראל². כ"ק רבינו מסיים הערתו האמורה: "כולנה – מתאחדים". כלומר: הרי זה יותר מאשר נאמר קודם, בכך ש"אב אחד" הוא "לכולנה" – אחדות אחת. ולכן נקראו כל ישראל "אחים" ממש, מצד שרש נפשם פה אחד; – כמו שלהרבה אחים יש אב אחד, כך יש לכל הנשמות אב אחד ושורש אחד. בכך מוסבר כיצד אפשרי הדבר, לכאורה, לאהוב את הזולת כמו את עצמו? אהבת עצמו היא הרי טבעית ועצמותית, ואילו האהבה לזולת, איננה עצמותית אלא אהבה

פרק לב. בפרק הקודם, פרק לא, הסביר רבנו הזקן, שאחרי שהאדם מגיע למרירות ול"לב נשבר", על-ידי שעושה חשבון נפשו ממצבו הרוחני שאיננו כמו שצריך להיות – ישתדל להגיע לשמחה אמיתית על-ידי התבוננותו, שאכן, מבחינת הגוף והנפש הבהמית, הוא רחוק מהקב"ה תכלית ריחוק, אבל יש בו הרי נפש אלקית, שהיא חלק אלקה ממעל ממש, ומאחר שהנפש האלקית נמצאת בגלות הגוף והנפש הבהמית, ורחמנות גדולה עליה – ישתדל, משום כך, בלי הפסק, לגאול את הנפש האלקית מגלות זו ולהחזירה

לשורשה באלקות, על-ידי קיום התורה והמצוות – שיבה וחזרה זו מביאה לשמחת-נפש גדולה: שמחת היציאה מהגלות ומהשבי. ולמרות שהגוף נשאר במצבו הנחות והלא-טוב – צריכה הנפש להיות יקרה בעיניו הרבה יותר מהגוף, וממילא אסור ששמחה זו תופר על-ידי העצבות הנובעת מהגוף. והנה, על-ידי קיום הדברים הנזכרים לעיל, להיות גופו נבזה ונמאם פעיניו, – בהשתכנעו, על-ידי חשבון הנפש, עד כמה הגוף ירוד, רק שמחתו תהיה שמחת הנפש לבדה – ממה שהוא יוצא מהגלות וחוזר לשורשו האלקי, על-ידי מצוות ומעשים טובים, הרי זו דרך ישרה ונקלה לבא לידי קיום מצוות ואהבת לרעה כמוך¹: לכל נפש מישראל למגדול ועד קטן. – החל מגדול במצוות ובמעשים טובים, וכלה בקטן במצוות ובמעשים טובים, את כולם עליו לאהוב כמו שהוא אוהב את עצמו.

1. ויקרא יט, יח. 2. לפני כן הוא אומר "מי יודע גדולתו ומעלתו" – של הנפשות, הרי שישנם הבדלים בין מדריגות הנפשות, ומיד אחר כך הוא אומר "שכולן מתאימות ואב אחד לכולנה", שכל הנפשות שוות ואפילו מאחדות? אלא הפירוש הוא: ב"אלקים חיים", השם של "בינה דאצילות", בה מתחילות הנשמות לרדת בסדר ההשתלשלות של המדריגות – כאן ישנם הבדלים בין מדריגה אחת לשניה; אין זה אלא מה שאין אנו יודעים אופן החילוקים. אך, כשהנשמות נמצאות בשרשן, ב"חכמה", שהיא בחינת "אב אחד" – "אב" הוא בחינת "חכמה" – שם אין שום הבדל והתחלקות בין נשמה אחת לשניה (כמו במשל (בפרק שני) – ביחס לשורש הנשמה ואין שהיא יורדת לאחר מכן בהשתלשלות – ה"בן" ששורשו הוא מטיפת מוח האב, שם אין עדיין ציור של אברים נפרדים; וכשיטפת האב יורדת לאחר מכן בבטן האם, שם מתחילה להתהוות תבניתם של האברים השונים והתחלקותם). הרי שבשורש הנשמות "אב אחד לכולנה" – שכל הנשמות מאוחדות. 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ולא קרובים או דומין (כהפי' לך יג, ח)" – מה שבני ישראל מתוארים כאחים, מציין רבנו הזקן, שהכוונה ל"אחים ממש", ולא כ"אחים" במובן של "קרובים" או "דומים" (כמו שהמלה אחים מתפרשת בפרשת לך לך, על המלים "כי אנשים אחים וגו': אחים – "קרובים"; פירוש שני: אחים – "דומין בקלסתר פנים").

תפילין, או מצוות דומות אחרות? אלא, לפי ההסבר האמור, שכדי לקיים מצות "ואהבת לרעך כמוך" כראוי, הרי זה דוקא עליידי שעושים את הנשמה עיקר ואת הגוף טפל – יובן הדבר, שעצם דבר זה הוא אכן יסוד גם למצוות שבין אדם

למקום: יסוד ושורש

התורה כולה, הוא

להעלות את הנפש מעל

הגוף, וכפי שרבנו הזקן

יסביר להלן. וזהו

ש'אמר' הלל ה'גון על

קיום מצוה זו: "זהו כל

התורה ב'לה, –

ש'ואהבת לרעך כמוך"

היא יסוד התורה כולה,

והיא המביאה לקיום כל

המצוות של התורה,

ואיך פרושא הוא

בו" – כל השאר מהווים

פירוש למצוה זו. כי יסוד ו'שרש' כל התורה הוא לה'גביה ולהעלות הנפש על הגוף מעלה מעלה עד עקרא ו'שרשא דכל ע'למין; – עד עיקר ושורש כל העולמות, שזהו העלאה מלמטה למעלה; ו'גם לה'משיך אור אין-סוף ב'רוך-הוא ב'כנסת ישראל, כמו ש'יתבאר לקמן, ד'הינו – כנסת ישראל" משמעה: ב'מקור נשמות כל ישראל, "לה'הו א'חד ב'אחד" ד'וקא, – ש'יהיה "אחד" (אחדות שמאור אין-סוף) עם "כנסת ישראל" כפי שהיא "אחד" דוקא, כלומר, דוקא כששוררת אחדות בנשמות ישראל למטה, ולא ב'שיש פ'רוד חס'ו'ש'לום ב'נשמות, – שאז, כששורר פירוד חלילה בנשמות, אין אור אין-סוף נמשך בכנסת ישראל ולמטה – כי, ד'קנ'ש'א-ב'ר'י'ד-הוא לא ש'ר'יא ב'אתר פ'נים, – אין הקב"ה "שורה", כלומר הוא אינו מתגלה, במקום פגום, מקום שאין בו אחדות מלאה; ו'כמו ש'אומרים': "ב'רכנו א'בינו ב'לנו ב'אחד ב'אור פ'ניך", – אימתי יכול להיות "ברכנו באור פניך"? – כשישנו "כולנו כאחד", כשאנחנו כולנו מאוחדים כאחד, ו'כמו ש'נתבאר ב'מקום א'חר ב'אריכות: – בהתאם לאמור, הרי מצות "ואהבת לרעך כמוך", מאחר שהיא מבוססת על התקשרותן ואחדותן של כל נשמות ישראל – לפיכך היא תקפה ומחייבת ביחס לכל אחד מישראל, כי הרי לכל יהודי יש נשמה בתוכו. אלא, אפשר להקשות על כך מהגמרא האומרת שישנם יהודים שמצוה לשנוא אותם – וכך אומר:

ה'תניא" להלן:

הנוצרת, ודבר עצמותי הוא תמיד חזק יותר מאשר דבר הנוצר ונרכש. כיצד, איפוא, הוא יכול לאהוב את הזולת כמו שהוא אוהב את עצמו? אלא, לפי האמור, שמבחינת הנשמה כל בני ישראל הם אחים, כי הם באים משורש אחד, מובן הדבר. שכן,

מבחינת הנשמה הרי גם

האהבה לזולת היא אהבה

טבעית ועצמותית, באותה

מדה שהאהבה בין אחים

היא טבעית ועצמותית.

ברם, כל האמור הוא רק

מבחינת הנשמה בלבד,

רק – זאת, ש'הגופים

מ'חלקים, ול'כן ה'עושים

גופם ע'קר ו'נפשם

מ'פלה – אי א'פשר

ל'היות א'הבה ו'א'הבה

א'מיתית ב'ניהם, –

מאחר שעניני הנפש –

בהם האהבה לזולת היא טבעית ועצמותית – אינם בעיניו

העיקר, אלא עניני הגוף, ומבחינת הגוף, הרי הוא והזולת –

נפרדים וחלוקים אחד מהשני, ואי אפשר שתשורר ביניהם

אהבה אמיתית, אלא – אהבה, ת'תלויה ב'דבר' ל'בדה. –

שאו, מוגבלת האהבה בהתאם לגבולות ה"דבר", וכשה"דבר"

הגורם את האהבה, בטל – בטלה ממילא האהבה. ואילו מי

שהנפש היא עיקר בעיניו והגוף – טפל, יש לו הרי, מבחינת

הנפש, אהבה עצמותית לזולת, באותה מדה של האהבה

העצמותית והטבעית שבין אחים. להלן, יסביר רבנו הזקן

"ענין עוד יותר גדול בהנ"ל, שהשמחה מביאה לידי קיום

מצוה כזו – שהיא כל התורה כולה" (לשון כ"ק רבינו).

כלומר: כשגופו יהיה מאוס עליו, ושמחתו תהיה מצד הנפש

בלבד, זה יביא אותו לקיום מצוה כזו המבטאת את התורה

כולה – והיא, אכן, מצות אהבת ישראל – אלא עד כאן דובר

אודות מצוה זו כשלעצמה, ולהלן ידובר אודות מצוה זו –

אהבת ישראל – כפי שהיא "כל התורה כולה". שכן, דברי

חכמינו ז"ל⁴, שאהבת ישראל היא יסוד ושורש כל התורה,

כלומר יסוד ושורש לכל המצוות, דורשים הסבר. שני סוגים

במצוות: מצוות שבין אדם לחבירו, ומצוות שבין אדם למקום.

לכן אפשר להבין, כיצד אהבת ישראל יש בה משום יסוד

לקיום כל המצוות שבין אדם לחבירו; ברם, איזו שייכות יש

לאהבת הזולת כמו את עצמו, לכך שבגללה יהיה זהיר במצוות

שבין אדם למקום – שבגלל אהבה זו, יקיים, למשל, מצות

4. שבת לא, א. 5. פרק מ"א. 6. בתפילת שמונה עשרה.

~ יום שני י' אדר ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' מא, ומ"ש בגמ' שמי... עד עמ' 82, דשכת]:

אָכַל מִי שְׂאִינוּ חֲבֵרוֹ – בתורה ובמצוות, [לשון כ"ק רבינו: "ובמילא זדונותיו – כשגגות (ספ"ל) ואין לשנאותו"], כי מי שאינו "חבירו בתורה ומצות", כלומר, שאינו בן תורה, הרי עליו אומרים חכמינו ז"ל: "עמי-הארץ זדונות נעשות להם כשגגות", ובהתאם לכך גם אם הוא עובר עבירה

בודון – אין בכך סיבה לשנוא אותו, מכיון שחטאו נחשב כשגגה (ראה לעיל סוף פרק ל'), ונוסף על מה שהוא אינו חבירו בתורה ובמצוות, הוא גם וְאִינוּ מְקַרְבֵי אֲצִלוֹ, – באיזה ענין שיהיה, כך שאין סכנה שהוא ילמד ממנו, הַנֶּהָה עַל זֶה אָמַר הַלֵּל הַקָּדוֹשׁ: "הוֹי מִתְלַמְּדֵי שֵׁל אֲהָרֹן, אוֹהֵב שְׁלוֹם וְכוּ", – ורודף שלום,

אוֹהֵב אֶת הַבְּרִיּוֹת וּמְקַרְבֵן לַתּוֹרָה", – אף שהלל מדבר אודות אנשים, אין הוא מתאר אותם בתואר "בני אדם" או "אנשים" אלא בתואר "בריות", לומר, שְׂאֵף הַרְחוּקִים מִתּוֹרַת ה' וְעֹבְדוֹתָו, וְלִבָּן נִקְרָאִים בְּשֵׁם "בְּרִיּוֹת" בְּעֲלָמָא – "בריות" סתם, מעלתם היחידה מתבטאת בכך, שהקב"ה ברא אותם – גם כאלה, צָרִיךְ לְמַשְׁכֵּן – "למשוך" אותם, בְּחֻבְלֵי עֲבוֹתוֹת אֲהָבָה, וְכִלְי הָאֵי – עלידי כל זה, וְאוֹלֵי יוֹכַל לְקַרְבֵן לַתּוֹרָה וְעֹבְדוֹת ה'; וְהֵן לֹא – וגם אם לא, כלומר: גם אם לא יצליח, והם לא יתקרבו חלילה לתורה ולעבודת ה', לֹא הִפְסִיד שְׂכָר מִצְוֹת אֲהָבַת רְעִים. – בעצם הדבר שהוא אוהב אותם והשתדל לקרב אותם לתורה ולעבודת ה' – כבר קיים מצות אהבת רעים.

וְגַם הַמְקַרְבִּים אֵלָיו וְהוֹבִיחֵם – על הנהגתם הרעה, וְלֹא שָׂבוּ מַעֲוֹנוֹתֵיהֶם – שכאמור שְׂמִצְוֹת לְשִׁנְאוֹתָם – אין זה

וְיִמָּה שְׂכָתוֹב בְּגִמְרָא, שְׂמִי שְׂרֹאָה בְּחֵבְרוֹ שְׂחֵטָא – מִצְוָה לְשִׁנְאוֹתוֹ, וְגַם לֹמַר לְרַבּוֹ שְׂשִׁנְאוֹהוּ – הרי, כשמישהו חוטא, לא זו בלבד שאין לאהוב אותו, אלא להיפך: מצוה לשנוא אותו; ולפי מה שלמדנו לעיל, הרי שמצות

"ואהבת לרעך כמוך" היא לכל אחד מישראל? –

התשובה לשאלה זו, היא:

הֵינּוּ – מה שנאמר בגמרא שמצוה לשנאותו, הרי זה בְּחֵבְרוֹ בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת, – שהזולת הוא "חברו" במובן זה שכוהנו גם הוא שומר תורה ומצוות, אלא שב"פרט" מסויים הוא נכשל ועובר עבירה – וכ"ק רבינו מסביר⁷ בהערה: "ובמילא אפילו שגגת תלמוד עולה זדון", כלומר: דוקא כשהחוטא

הוא "חברו", שומר תורה ומצוות, מצוה לשנוא אותו בגלל חטאו, כי בהיותו בן תורה (ומצוות), נחשב לו גם חטא כזה, שהוא נכשל בו מחמת "שגגת תלמוד" – כ"זדון". עבירה זו נחשבת בחומרה כזו – בחברו בתורה ומצוות בלבד, – "ועולה זדון" אינו מספיק כ"א דוקא וכבר קיים בו מצות הוכח תוכיח את עמיתך" (לשון כ"ק רבינו), כלומר: גם ב"חבירו", למרות שחטאו בשוגג "עולה זדון" – נחשב לזדון, אין זה מספיק כדי לשנוא אותו, אלא מן ההכרח שיהיה כאן תנאי נוסף: וְכִבְרֵי קִיָּם בּוֹ מִצְוֹת "הוֹבִיחַ תוֹכִיחַ אֶת עַמִּיתְךָ"⁸ – וחכמינו ז"ל אומרים¹⁰ על "עמיתך": עִם שְׂאֵתְךָ – שווה אליך, בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹת – ולמרות שהוא כבר הוכיח אותו על חטאו, וְאֲפִי-עַל-פִּיבֵן לֹא שָׂב מִחֵטְאוֹ, – "וה"ז זדון בפירושו" (לשון כ"ק רבינו). בְּמוֹ שְׂכָתוֹב בְּסִפְרַתְרֵיבִים. – אותו מצוה לשנאותו.

7. ראה פסחים קיג, ב; ערכין טז, ב. 8. כנראה שכ"ק אדמו"ר שליט"א מטעים כאן קושי שיכול להתעורר בתשובתו של רבנו הזקן: "היינו בחבירו בתורה ומצוות". שדוק שומר תורה ומצוות – מצוה לשנאותו בגלל חטאו. ואילו מי שרחוק מתורה ועבודה, וחוטא – אסור לשנוא אותו? האם אין סברא מסויימת לומר ההיפך מכך? מעיר על כך כ"ק אדמו"ר שליט"א: קשה לומר כאן הטעם (על השנאה בגלל החטא ביחס לחבירו דוקא, ולא כלפי מי שאינו חבירו) שזהו מפני שבהיותו "חבירו", קרוב אליו, יש כאן הזדמנות גדולה יותר שילמד מהנהגתו הרעה של חברו, ולכן עליו לשנוא אותו, כדי להישמר מתוצאה כזו – שכן: "עפ"ז צ"ע: 1) החשש בחבירו באיזה ענין שיהי' ולא דוקא בתומו"צ. 2) מספיק – שיתרחק ממנו וא"צ והכרח – שישנאוהו. 3) קשה לומר שיש מ"ע לשנוא לא מפני תכונת השנאוי כ"א לשמור עצמו מתקלה! ע"פ חסידות – ה"ז מזיק (ע"י שנאתו) בודאי את חבירו – משום ספק הצלת עצמו מנזק שיוכל לבוא רק באם לא ילחם ביצרו כדבעי! אלא שיש, כנ"ל, עוד באווארעניש (שמירה) ע"י אל תתחבר לרשע (ולאו דוקא חברו ועמיתו), אלא שבוה לא קאי כאן". 9. ויקרא יט, יז. 10. שבועות ל, א. 11. אבות א, יב.

ב"תניא": הרע שבהם או הטוב שבהם) יכולים עוד להיות מושפעים מכך. לכן הוא אומר, שמאחר שהוא יעורר בתוכו רחמנות על אותו אדם, הנובעת מהתבוננותו ב"טוב" וב"רע" של אותו אדם, היא תשפיע עליו שרגשו והתיחסותו לאותו

אדם באופן כללי, יהיו מתוך רגש ויחס של אהבה, וכשתעורר בעיה של עשיית טובה לאותו אדם, וטובה הרי עושים לאדם כולו, – יעשה לו את הטובה, כי ה"שנאה" מוגבלת אך ורק ל"רע" שבו, אבל הרגש והיחס לאותו אדם בכלל – יהיו מתוך אהבה. ובלשון כ"ק רבינו: "כנראה

שמוסיף עוד בזה – שאף ששניהן אמת, אל יאמר שההרגש והיחס שלו לחברו בשניהן – שקול יהי ושוה כו'. כי כיוון שצריך לעורר רחמים כו' (וזהו ע"י התבוננות בב"א בהטור"ר שבחברו) אזי זה מבטל השנאה ומעורר האהבה לחברו (הנק' לעיל (הרע) שבהם, (הטוב) שבהם. ורפ"ג: זה וזה (טור"ר) שופטן – שופט אותן) – בכללות. ומובן שזה ישיפע על יחסו גם כשיתבונן רק ברע שבחברו. נוסף על העיקר – שההרגש לחברו, אפילו כשהוכיחו וכו' – הנה לכללותו – ה"ז אהבה. ונוגע לעשיית טובה לו (שזהו עושה – לכללותו) וכיו"ב, שאז – אהבה ותוצאותיה כו' וק"ל". על כל פנים, אמר כאן רבנו הזקן, שאף מי שמצוה לשנאותו – מצוה גם לאהוב אותו, לכאורה: הרי דוד המלך אמר "תכלית שנאה שנאתים?" – [ולא אמר דוד המלך עליוה'שלום: "תכלית שנאה שנאתים וגו'"]¹³, – בלי שום רגש של אהבה אליהם, אלא על המינים והאפיקורסים, שאין להם חלק באלהי ישראל, – עליהם אמר דוד שהוא שונא אותם תכלית שנאה. שכן, לגביהם לא קיימת המצוה לאהוב אותם מחמת ה"טוב" שבהם, מאחר שאין להם חלק באלקי ישראל, כדאיתא – כמו שאנו מוצאים, בגמרא ריש פ"ק מ"ז דשבת: – עליהם אמר דוד המלך – תכלית שנאה שנאתים. ואילו כלפי אלה שאינם מינים ואפיקורסים – לא שייך לומר עליהם "תכלית שנאה שנאתים", כי גם מי שמצוה לשנוא אותו – הרי גם מצוה לאהוב אותו מבחינת ה"טוב" שבו.

אומר עדיין, שלגביהם שוב אין קיימת מצות "ואהבת לרעך כמוך", אלא, מצוה לאהבם גם כן. – ברם, כיצד אפשרי שיהיו שני הדברים יחד, לשנוא אותם, ויחד עם כך לאהוב אותם, – מסביר ה"תניא" להלן, שמאחר שהשנאה והאהבה

נובעות משתי סיבות נפרדות: השנאה – מהרע שבהם, והאהבה – מהטוב המוסתר שבהם – אין הן סותרות אחת לשניה – ושתייהן הן אמת: – האהבה היא אמיתית, והשנאה – אמיתית: שנאה – להם, מצד הרע שבהם, – המביא אותם לחטוא, ואהבה – להם, מצד

בחינת הטוב – שכאמור לעיל – בפרק י"ח וי"ט – ישנו גם ברשע גמור, אלא שהוא הגנוז שבהם, – גנוז ומוסתר בהם, שהוא ניצוץ אלקות שבתוכם המוחי – את נפשם האלקית. – ומאחר שהן באות משתי סיבות נפרדות, יכולים שני רגשות מנוגדים אלה, שנאה ואהבה, לבוא אצלו לידי ביטוי אל אותו אדם. וגם, – עליו, לעורר רחמים בלבו עליה, – על הנפש האלקית שבהם, כי היא בבחינת גלות בתוך הרע מסמרא-אחרא הגובר עליה ברשעים, והרחמנות מבטלת השנאה ומעוררת האהבה, – ועל כך הוא אומר להלן: כנודע ממה שכתוב: ליעקב אשר פדה את אברהם"¹² – כמובן רוחני, הכוונה היא, בשעת שמדתו של אברהם, מדת החסד והאהבה, היא אצלו בהעלם, ויש צורך לפדות אותה ולגלותה, לגלות בתוכו את האהבה, הרי מי הוא זה שפודה ומגלה אותה? – "יעקב" – מדת הרחמים, כאמור שרחמנות מבטלת את השנאה ומעוררת את האהבה. לכאורה, על איו שנאה מדובר כאן? – שהרחמנות מבטלת אותה? – אם על השנאה ל"רע" שמצוה לשנאותו, הרי שאין לבטל אותה, כי הרי מצוה לשנאותו? מפרש הרבי – שהכוונה היא, שהרחמנות מבטלת את השנאה לכללות האדם, לאותו אדם בכלל. כלומר: מאחר שהוא אומר, שצריכה להיות שנאה ל"רע" שבתוכו, ואהבה ל"טוב" שבו, ועל שתיהן להיות אמיתיות, הרי אפשר, אולי לחשוב ששתיהן צריכות להיות באופן שווה, והרגש והיחס לאדם בכלל (שהוא זה שהרע והטוב נמצאים בו, כמו שאומר

12. ישע'י כט, כב. 13. תהלים קלט, כב.

~ יום שלישי י"א אדר ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 82, פרק לג עוד... עד עמ' מב, נאם ה':

לנבראים, אלא היא משפיעה בנברא – בהיותה נעלית בהרבה מהנבראים, ולגבי חיות זו, אין שום הבדל בין העולמות העליונים לבין העולמות התחתונים, עד שגם בעולם הגשמי – "מלא כבודו" – וְכֵלָא קַמִּיה בְּלֵא חֲשִׁיב מִמֶּנּוּ, – והכל

לגביו – חשוב כלא כלום, וְ"הוּא לְבָדוּ הוּא" בְּעֵלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים מִמֶּנּוּ, כְּמוֹ שֶׁהָיָה לְבָדוּ קֳדָם שְׁשֵׁת יָמֵי בְרָאשִׁית, – אז, לא היה קיים שום דבר מלבד הקב"ה, כך גם אחרי שנבראו העולמות והנבראים – קיים הוא בלבד, שכן – הכל לגביו כאילו אינו קיים, וְגַם בְּמָקוֹם הַזֶּה שֶׁנִּבְרָא בּוֹ עוֹלָם הַזֶּה, הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צְבָאָם, – צבא השמים וצבא הארץ, הַיְהִי הוּא לְבָדוּ מִמֶּלֶא הַמָּקוֹם הַזֶּה, – לפני שהם נבראו, וְגַם עֵתָה – אחרי שכל אלה נבראו,

כֵּן הוּא "לְבָדוּ" בְּלֵי שׁוּם שְׁנׁוּי בְּלָל, מִפְּנֵי שֶׁכָּל הַנִּבְרָאִים בְּטָלִים אֲצֵלוּ בְּמִצִּיאוֹת מִמֶּנּוּ, – ומאחר שלגבי הקב"ה הכל בטל במציאות ממש, הרי שהם לגביו כמו שהיו לפני שנבראו. כדי להבין כיצד כל הנבראים בטלים במציאות לגבי הקב"ה – מסביר רבנו הזקן את הדבר במשל מהנפש: כְּבִטּוּל אוֹתוֹת הַדְּבָר וְהַמְחַשְׁבָה בְּמִקּוֹרֵן וְשִׁרְשׁוֹ, הוּא מְהוּת הַנֶּפֶשׁ וְעֲצָמוֹתָהּ, שֶׁהֵן עֲשֵׂר בְּחִינּוֹתֶיהָ: חֲכֵמָה בְּיֵנָה וְדַעַת בּוֹ, – המדות: חסד, גבורה, תפארת וכו' שהן מקור ושורש אותיות הדיבור והמחשבה (שהרי, אדם חשוב ומדבר ענינים של שכל או ענינים של מדות) והם, כוחות השכל והמדות, נקראים: מהות ועצמות הנפש, ביחס ללבושי הדיבור והמחשבה, שְׁאֵין בָּהֶם – בשכל ובמדות, בְּחִינַת אוֹתוֹת עֲדוֹן, קֳדָם שְׁמַתְלֵבְשׁוֹת בְּלָבוֹשׁ הַמְחַשְׁבָה [כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בְּפֶרֶק כ' וְכֵאן בְּאֲרִיכוֹת, עֲזַן שָׁם]. – שענין האותיות מתחיל במחשבה, כשאדם כבר חושב איך לבצע את השכל או את תאוות הלב, שכאן קיים ההבדל, שאדם אחד חושב ומדבר באותיות אלה, ואדם שני – באותיות אחרות. ואילו, בשעה

בְּפֶרֶק לָג. בפרקים שלפני פרק ל"ב, הסביר רבנו הזקן, שבשעה שיהודי בא לידי מרירות בגלל מצבו הרוחני שאיננו כמו שצריך להיות, יעורר מיד בתוכו שמחה אמיתית, בעשותו חשבון שעלידי שיקיים מצוות ומעשים טובים, יוציא את נפשו האלקית מגלות הגוף והנפש הבהמית, וגם יגביה את נפשו הבהמית ולבושיה: מחשבה דיבור ומעשה, לקדושה, כשישתמש במחשבתו, דיבורו והמעשה שלו, לחשוב ולדבר דברי תורה ולקיים מצוות במעשה.

ליקוטי אמרים

פרק לג עוד זאת תהיה שמחת הנפש האמיתי' ובפרט כשרואה בנפשו בעתים מזומנים שצריך לזכרה ולהאירה בשמחת לבב אזו יעמיק מחשבתו ויצייר בשכלו ובינתו ענין יחודו ית' האמיתי אך הוא ממלא כל עלמין עליונים ותחתונים ואפי' מלא כל הארץ הלזו הוא כבודו ית' וכולא קמיה כלא חשיב ממש והוא לבדו הוא בעליונים ותחתונים ממש כמו שהיה לבדו קודם ששת ימי בראשית וגם במקום הזה שנברא בו עולם הזה השמים והארץ וכל צבאם היה הוא לבדו ממלא המקום הזה וגם עתה כן הוא לבדו בלי שום שינוי כלל מפני שכל הנבראים בטלים אצלו במציאות ממש כביטול אותיות הדבור והמחשבה במקורן ושרשן הוא מהות הנפש ועצמותה שהן עשר בחינותיה חכמה בינה ודעת כו' שאין בהם בחי' אותיות עדיין קודם שמתלבשות בלבוש המחשבה [כמ"ש בפ' כ' וכ"א באריכות ע"ש] וכמ"ש ג"כ במ"א

עוד זאת תהיה שמחת הנפש האמיתית, ובפרט כשנפשו בעתים מזומנים שצריך ולהאירה בשמחת לבב, אזו יעמיק מחשבתו ויצייר בשכלו ובינתו – כלומר, שההבנה – בענין שידובר בו להלן –

תתקבל בשכלו בבהירות, כאילו הוא מתבונן בציוור המונח לפניו – עֲזַנּוּ יַחְדוּ וְיִתְבַרְךָ הָאֱמֵת, – ענינה האמיתי של "אחדות ה'", אינו רק שהקב"ה הוא אלקה יחיד, שברא את העולם, אלא שהוא ה"יש" היחיד, המציאות האמיתית היחידה, כי בלעדו – לא קיים שום דבר, וכפי שיוסבר להלן: אִיךָ הוּא – הקב"ה, מִמֶּלֶא כָּל עֲלְמִין – ממלא את כל העולמות, עֲלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים, – כלומר: שבכל דבר קיימת חיות פנימית אלקית המחיה אותו, כמו הנשמה המחיה וממלאה את הגוף. חיות זו מוגבלת ומותאמת לכוח קיבולו של הנברא את החיות האלקית, שישאר בקיומו ולא יבטל במציאות; בענין זה קיים הבדל בחיות שבין העולמות העליונים לבין העולמות התחתונים: בעולמות העליונים, החיות גלויה יותר מאשר בעולמות התחתונים, וְאֵפֶלּוּ "מֶלֶא כָּל הָאָרֶץ" הַלְלוּ, הוּא "כְּבוֹדוֹ" וְיִתְבַרְךָ, – הכוונה לצורה אחרת של "חיות" – "חיות" המחיה את העולמות בבחינת סובב כל עלמין ("כבוד" – הוא בחינת מקיף וסובב), באופן שהוא מקיף את כל העולמות; "חיות" זו, אינה מצומצמת ומוגבלת בהתאם

1. כן מובן מקיצור תניא מהצ"צ – שמזכיר כאן הג' ענינים ממלא, סובב וכולא קמי' וכו'.

וְכֵּה מִמֶּשׁ דְּרָךְ־מִשְׁל, הוּא כְּמִשְׁל הָעוֹלָם וּמְלֹא
בְּמִצִּיאוֹת, לְגַבִּי מְקוֹרָו שֶׁהוּא אֹר אֵינְסוֹף בְּרוּךְ־הוּא, –
שֶׁהעוֹלָם וְכָל בְּרוּאֵי – בְּטָלִים בְּמִצִּיאוֹת, וְכֵּה אֵינְסוֹף קִימִים
כֻּל, לְגַבִּי אֹר אֵינְסוֹף בְּרוּךְ־הוּא, וְכֵּה שֶׁנִּתְבָּאָר שֶׁם
בְּאֵרֵיכוֹת. – שׁו

משמעותו האמיתית של
ענין "אחדות השם",
שהקב"ה בלבד הוא
ה"יש" האמיתי, ובלעדו
– אין שום דבר קיים.
וְהֵנָּה, בְּשִׁיעוּמִיק בּוּה
הַרְבֵּה, – לְהִבִּין אֵת עֵינֵן
"אחדות ה'", וְשִׁמַּח לְפִי
וְהִגֵּל נִפְשׁוֹ אֶף גִּילָת
וְרִנָּן בְּכָל לֵב וְנִפְשׁ
וּמְאֹד בְּאִמוּנָהּ, זו, כִּי
רַבָּה הִיא, כִּי הִיא
קִרְבַת אֱלֹהִים מִמֶּשׁ. –
בשעה שהאדם חש היטב
את ענין "אחדות ה'" הוא
קרוב להקב"ה ממש. וְזֶה
כָּל הָאָדָם וְתִכְלִית
בְּרִיאָתוֹ, וְכִרְיָאֵת כָּל

הָעוֹלָמוֹת עֲלִיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים – לְהִיּוֹת לוֹ – לְהִקְבֵּה,
דִּירָה זו בְּתַחְתּוֹנִים, – בְּנִבְרָאִים הַתַּחְתּוֹנִים, כְּמוֹ שִׁיתְבָּאָר
לְקַמְּןָּ בְּאֵרֵיכוֹת. – שְׁכַל תְּכִלִּית בְּרִיאַת הָאָדָם וְכָל הָעוֹלָמוֹת
הָעֲלִיוֹנִים וְהַתַּחְתּוֹנִים הֵיא, כִּי נִתְאֹהֶה הַקְּבִ"ה לְהִיּוֹת לוֹ "דִּירָה"
בְּנִבְרָאִים הַתַּחְתּוֹנִים, שִׁיתְגַּלָּה בְּהֵם עֵינֵיהֶם הָאִמִּיתִי שֶׁל "אֲחָדוֹת
ה'" – כְּמוֹ לְמִשְׁל דִּירָתוֹ שֶׁל אָדָם, בְּהֵ דֵר וְנִמְצָא עֲצֻמוֹתוֹ שֶׁל
הָאָדָם, כֶּךָ תִּתְגַּלָּה אִמִּיתוֹת עֵינֵן "אֲחָדוֹת ה'" בְּנִבְרָאִים
הַתַּחְתּוֹנִים. וְהֵנָּה, בְּפִתָּה גְדוּלָּה שֶׁמַּחַת הַדִּירָה – וְמָה שֶׁגִּרֹעַ
מִמֶּנּוּ – וְשֶׁפֵּל אֲנָשִׁים, בְּהַתְקַרְבוֹתוֹ לְמִלְךָ בְּשִׁרְוֹדָם – וְלֹא
רַק כִּשְׁהוּא מִתְקָרֵב אֵלָיו, אֲלֵא יִתִּירָה מִזוֹ, הַמִּתְאַכְסֵן וְדָר אֵתוֹ
עִמּוֹ בְּבֵיתוֹ, – שֶׁל שֶׁפֵּל אֲנָשִׁים, – וְלֹא יִחַד בְּהִיכֵל הַמֶּלֶךְ,
הִרִי אִם הַתְקַרְבוֹתוֹ לְמִלְךָ בְּשִׁרְוֹדָם, גּוֹרֵמַת לְאָדָם שֶׁמַּחָה גְדוּלָּה
בִּיּוֹתוֹ, וְקָלִי־חֶמֶד לְאֵינֵן קֶץ – שֶׁהַשְּׁמַחָה גְדוּלָּה בְּמֵאֹד,
לְקִרְבַת וְדִירָת מִלְכֵי הַמְּלָכִים הַקְּדוֹשִׁי־בְּרוּךְ־הוּא, –
שֶׁבְשַׁעָה שֶׁהָאָדָם מִתְקָרֵב לְהַקְּבִ"ה, וְבִאֻפְנֵן שֶׁהַקְּבִ"ה כְּכִיכּוֹל דֵּר
וּמִתְאַכְסֵן בְּדִירָתוֹ – וְדֵאִי וְדֵאִי שֶׁדָּבָר זֶה צָרִיךְ לְגִרֹעַ לְאָדָם
שֶׁמַּחָה גְדוּלָּה בִּיּוֹתוֹ, וְכִדְכֵתִיב: "כִּי מִי הוּא זֶה אֲשֶׁר עֹרֵב
לְפִי לְנִשְׁתֵּת אֵלָי, נָאִם ה'": – וְעַל־יְדֵי אִמוּנָה וְהַתְּבַטְלוֹת
ל"יִחּוּד ה'", נַעֲשֶׂה הָאָדָם קְרוֹב לְהַקְּבִ"ה, וְבִאֻפְנֵן שֶׁהַקְּבִ"ה דֵּר
בְּדִירָתוֹ יִחַד אֵתוֹ.

שהוא מתעמק ב"שכל" עצמו, או כשמורגש בו רגש התאוה
לדבר מסויים – אין לומר, שהאחד מבין ומתאוה באותיות
אלה, והשני – באותיות אחרות. שכן, אז לא מורגשות עדיין
אותיות, אלא גילוי השכל עצמו וגילוי המדה עצמה. הרי, כשם

שאותיות הדיבור או
המחשבה, אין להן שום
ערך לגבי גילוי הנפש
שלמעלה מאותיות; ולפני
שהן התגלמו באותיות
הדיבור או המחשבה,
כשהן היו עדיין כלולות
במקורן ושורשן –
ה"שכל" או ה"מדות", הן
בטלות, הרי שם אינן
במציאות לגמרי, שלא
מורגשת שום מציאות של
אותיות – כך, כל
הנבראים (שנבראו
מאותיות הדיבור
והמחשבה שלמעלה)
בטלים לגבי מקורם
ושורשם – אור אֵינְסוֹף
בְּרוּךְ־הוּא. האמור הוא

משל מתחום הנפש. ולהלן יביא רבנו הזקן משל נוסף מענין
גשמי: וְכֵּה שֶׁנִּתְבָּאָר נִבְרָן בְּמִקּוֹם אַחֵר: מִשְׁל גִּשְׁמִי
לְזֶה, מְעַנֵּן כְּמִשְׁל זֵי וְאֹר הַשְּׁמֶשׁ בְּמִקּוֹרָו, הוּא גּוֹף
כְּדוֹר הַשְּׁמֶשׁ שֶׁבְּרִקְעֵה, שֶׁנֶּשֶׁם שֶׁם – בְּגוֹף כְּדוֹר הַשְּׁמֶשׁ,
מֵאִיר וּמִתְפַּשֵּׁט וְדֵאִי זֵי וְאֹרָו, – שֶׁל הַשְּׁמֶשׁ, וְכִנְתָּר
שֶׁאֵת מִהַתְּפַשְׁטוֹתוֹ וְהָאֲרָתוֹ בְּחִלָּל הָעוֹלָם, – שֶׁכֵּן, כֻּכַל
שִׁזִּי הַשְּׁמֶשׁ קְרוֹב יוֹתֵר לְשֶׁמֶשׁ, הוּא וְדֵאִי מֵאִיר יוֹתֵר, אֲלֵא
שֶׁשֶׁם – בְּגוֹף כְּדוֹר הַשְּׁמֶשׁ, הוּא – הַזֵּי וְהָאֹר, כְּמִל
בְּמִצִּיאוֹת בְּמִקּוֹרָו, וְכֵּה אֵינְסוֹף בְּמִצִּיאוֹת כְּלָל: – שֶׁכֵּן,
בְּגוֹף כְּדוֹר הַשְּׁמֶשׁ, מוֹרְגֵשׁ הַמְּקוֹר בְּלִבְדוֹ, שֶׁהוּא הַשְּׁמֶשׁ עֲצֻמָּה,
וְאֵילוֹ זֵי וְאֹר הַשְּׁמֶשׁ אֵינְסוֹף נִיכֵר כֻּכַל. לְקִרֵב יוֹתֵר אֵת הַדְּבָרִים
לְשֶׁכַל, הִרִי זֶה לְמִשְׁל, מָה שֶׁחֲכִמֵּינוּ ז"ל אֹמְרִים:³ "שֶׁרַגַּא
בְּטִיּהִירָה מֵאִי אֵהֵינָּה" (נֵר הַדּוּלֵק בְּצִהָרִים – מָה מוֹעִיל!), הִרִי
אֵינֵן הַכּוּוֹנָה, שֶׁאֵינֵן הֵנֵר מִפִּיץ אֹר, שֶׁהִרִי, אִם הֵינֵן מִכְסִים אֵת
חִלּוֹנוֹת הַחֹדֵר, שֶׁאֹר הַשְּׁמֶשׁ לֹא יִחְדוֹר אֵלָיו, הֵינֵן מְרַגְשִׁים אֵז
בְּאֹר הֵנֵר, אֲלֵא מֵאֲחֵר שֶׁקִּיִּים אֹר גְּדוֹל יוֹתֵר שֶׁל הַשְּׁמֶשׁ – לֹא
נִרְאֶה אֹר הֵנֵר וְאֵינֵן לוֹ שׁוֹם הַשְּׁפַעָה כֻּכַל – וּמֵאֲחֵר שְׁכַל
בְּמִצִּיאוֹתוֹ שֶׁל הֵנֵר הֵיא לְהֵאִיר, הִרִי כִּיּוֹן שֶׁאֵינֵן הוּא מֵאִיר – אֵינֵן
הוּא נִחְשָׁב לְמִצִּיאוֹת; כֶּךָ, וְיוֹתֵר מִכֶּךָ, אֵינֵן בְּזִיז וְאֹר הַשְּׁמֶשׁ
מִשׁוֹם מִצִּיאוֹת, בְּשַׁעָה שֶׁהוּא נִמְצָא בְּמִקּוֹרָו, בְּשֶׁמֶשׁ עֲצֻמָּה.

2. ב"שער היחוד והאמונה" פרק ג. 3. חולין ס, ב. ראה זוהר בראשית כ, א. 4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ער רופט עס אן אמונה – ווייל דאס איז מיוסד [הוא קורא לכך אמונה – מפני שזה מיוסד] על האמונה שבדבר ה' שמים נעשו גוי ועוד שאפילו הענין דאחדות השם האמיתית הוא באמונה אצל כאו"א (עיין ס, ב. קמא, ב), ועוד י"ל שהוא וכו'". 5. פרק ל"ו. 6. ירמ"ל, ל, כא.

~ יום רביעי י"ב אדר ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' מב, ועל זה תיקנו... עד עמ' 84, אתו עמו.

ובריאת כל העולמות – כמו למשל, אילו ידע האדם, שקיימת לגבי מצוה אחת בלבד, והיא תכלית בריאתו ובריאת כל העולמות, הרי היה מתוך שמחה רבה ביותר מקיים אותה מצוה – באותה מדה עליו לשמוח במצות

האמונה ב"יחוד ה'".

האמיתי, הרי בכח

וחיות נפשו בשמחה

רבה זו, תתעלה נפשו

למעלה מעלה, על כל

המונעים קיום כל

התרי"ג מצות מביית –

הפרעות הנובעות מגופו

ונפשו הבהמית, ומחויץ.

– הפרעות הנובעות

מהסובב אותו, והיינו:

שכל המניעות הנובעות

מגופו ונפשו הבהמית

ומעניני העולם, לא ימנעו

אותו מלקיים את תרי"ג

המצוות. שכן, מאחר

שהוא חש את האמונה

בענין "יחוד ה'", שאין

שום דבר מבלעדי ה',

הרי שאין שום דבר

שבידו להפריע לו לקיים

תורה ומצוות שהן רצונו

של הקב"ה, ולכן –

ה"אמונה" היא יסוד כל

המצוות. וזהו שאמר "באמונתו יחיה" – כמו שכתוב:

"וצדיק באמונתו יחיה", "יחיה" דייקא, – דוקא, בתחית

המתים, דרך משל, כך תחיה נפשו בשמחה רבה זו.

והיא שמחה כפולה ומכפלת, כי מלבד שמחת הנפש

המשפלת – הנפש שמבינה, בקרבת ה' ודירתו אתו עמו

– את קרבת ה', והיותו "דר" בדירה אחת אתו עמו – שזאת

היא שמחה עצומה לנפש, הרי נוסף על כך,

ועל זה – על הביטול ל"יחוד ה'", תקנו לתן שכח והודיה לשמו יתברך בכל בקר, ולומר: "אשרינו מה טוב חלקנו וכו' ומה יפה ירשתנו", כלומר, כמו שהאדם שש ושמח בירשה שנפלה לו הון עתק שלא עמל בו, כן ויתר מכן

לאין קץ, יש לנו

לשמח על ירשתנו

שהנחילנו אבותינו,

הוא יחוד ה' האמיתי,

אשר אפלו "בארץ

מתחת – אין עוד

מלבדו", וזו היא דירתו

בתחתונים.

–

שהנבראים התחתונים

ידעו ויהיו בטלים לענין

"אין עוד מלבדו", שאין

שום דבר קיים בלעדי

הקב"ה. ענין זה נקרא

"ירושה", כי בעבודתנו

העצמית, לא היינו יכולים

להגיע לענין "יחוד ה'"

האמיתי. אלא, קיבלנו

דבר זה בירושה

מאבותינו, שענין "אחדות

ה'" יובן וייקלט היטב

בנשמתו של יהודי. וזהו

שאמר רז"ל: תרי"ג

מצות נתנו לישראל,

בא חכוק והעמידן

על אחת, – היא מצות האמונה. שנאמר: "וצדיק

באמונתו יחיה", כלומר, באלו אינה רק מצוה אחת,

היא האמונה לבדה, כי עלידי האמונה לבדה – בענין

"יחוד ה'" האמיתי, כפי שלמדנו לעיל, יבא לקיום כל

התרי"ג מצות. דהיינו, כשיהיה לבו שש ושמח

באמונתו ביחוד ה' בתכלית השמחה, באלו לא היתה

עליו רק מצוה זו לבדה, והיא לבדה תכלית בריאתו

ליקוני אמרים

ועל זה תיקנו ליתן שכח

והודיה לשמו ית' בכל בקר ולומר אשרינו מה טוב

חלקנו וכו' ומה יפה ירושתנו כלומר כמו שהאדם שש

ושמח בירושה שנפלה לו הון עתק שלא עמל בו כן

ויותר מכן לאין קץ יש לנו לשמוח על ירושתנו

שהנחילנו אבותינו הוא יחוד ה' האמיתי אשר אפי'

בארץ מתחת אין עוד מלבדו וזו היא דירתו בתחתונים

וזהו רז"ל תרי"ג מצות ניתנו לישראל בא חכוק

והעמידן על אחת שנאמר וצדיק באמונתו יחיה כלומר

כאלו אינה רק מצוה אחת היא האמונה לבדה כי ע"י

האמונה לבדה יבא לקיום כל התרי"ג מצות דהיינו

כשיהיה לבו שש ושמח באמונתו ביחוד ה' בתכלית

השמחה כאלו לא היתה עליו רק מצוה זו לבדה והיא

לבדה תכלית בריאתו ובריאת כל העולמות הרי בכח

וחיות נפשו בשמחה רבה זו תתעלה נפשו למעלה

מעלה על כל המונעים קיום כל התרי"ג מצות מביית

ומחויץ. וזהו שאמר באמונתו יחיה יחיה דייקא כתחיית

המתים דרך משל כך תחיה נפשו בשמחה רבה זו

והיא שמחה כפולה ומכופלת כי מלבד שמחת

הנפש המשכלת בקרבת ה' ודירתו אתו עמו.

הנפש המשכלת בקרבת ה' ודירתו אתו עמו.

~ יום חמישי י"ג אדר ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 84, עוד זאת ישמח... עד עמ' מג, באמונה זו:

והשמחה היא כפולה: שמחת הנפש על קרבתה להקב"ה, והשמחה על גרימת הנחת רוח' והשמחה להקב"ה כביכול. וזהו שכתוב¹²: "ישמח ישראל בעושיו", – "בעושיו" פרוש, שכל מי שהוא מזרע ישראל – יש לו לשמח

בשמחת ה', אשר –

הקב"ה, שש ושמח

בדירתו בתחתונים,

שהם – הנבראים

שבעולם, בחינת עשיה

גשמית ממש. – ובהם

קמה דירה להקב"ה. ולכן

נאמר "בעושיו" – לשון

עשיה, לאמר: שהשמחה

היא גדולה ביותר ממה

שהדירה להקב"ה כביכול,

מוקמת בתוך הנבראים

שבעולם העשיה. וזהו

שכתוב "בעושיו" לשון

רבים, – אלה שעושים

אותו (לכאורה היה צריך

לומר "ישמח ישראל

בעושו" – לשון יחיד)

שהוא עולם הזה

הגשמי, המלא קליפות

וסמרא־אחרא, שנקרא "רשות הרבים" – ולא רשות היחיד, יחידו של עולם, אלא רשות של קליפות, שהן רבות ו"מורי דפרודא", – הרי הפרוד, שכל אחד לעצמו הוא הר נפרד גבוה, וכל אחד מהם יש מי שעשה אותו – הוא ה' (לכן נאמר "עושו" לשון רבים), ואתהפכן לנהורא, – והם נהפכים לאור, ונעשים "רשות היחיד" ליחודו ותברך, באמונה זו: – עלידי אמונתו של יהודי ב"אחדות ה'" האמיתית – כל זה נעשה "רשות היחיד" ליחידו של עולם, ולכן נאמר "בעושו" לשון רבים, שהשמחה למעלה היא במיוחד מזה שכל עניני העשיה הנפרדים, נהפכים לאור הקדושה עלידי האמונה בענין "אחדות ה'".

עוד זאת ישמח בכפלים בשמחת ה' וגדל נחת רוח לפניו ותברך באמונה זו, – שננפש האדם, דאתכפיא סמרא־אחרא ממש ואתהפך חשוכא לנהורא, – ממה שה"סמרא־אחרא" נכפית ממש, והחושך נהפך לאור, שהוא חשך

הקליפות שבעולם הזה

החמרי, המחשיבים

ומכסים על אורו

ותברך "עד עת קו",

כמו שכתוב¹³: "קין שם

לחשך" – שיגיע זמן בו

יהיה סוף לחושך

הקליפות המכסות על אור

הקדושה. [דהיינו "קין

הימין", – כשיתגלה

ה"ימין" שלמעלה,

שיעביר – הקב"ה, את

רוח הטמאה מן הארץ,

"ונגלה כבוד ה', וראו

כל בשר יחדו"¹⁴, וכמו

שיתבאר לקמן¹⁵]. – כל

זה יהיה כשהקליפה

תתבטל, ואילו עתה,

כשהקליפה עדיין מכסה

על הקדושה, הרי,

כשהאדם, באמונתו בענין "יחוד ה'", שובר את ה"קליפה", והופך את חושך ה"קליפה" לאור, יש בכך משום גרימת נחת רוח רב להקב"ה. וכפרט בחוץ לארץ, שאויר ארץ העמים טמא ומלא קליפות וסמרא־אחרא, ואין שמחה לפניו ותברך – כמו, באורה ושמחה – בצירוף המעלה של בירתו אור תבא מן החשך דיקא. – דוקא, מהפיכת החושך לאור. – וכשחוץ לארץ נקלט בו ענין "אחדות ה'", יש בכך משום גרימת שמחה גדולה מיוחדת למעלה. בהתאם לכך, מובן ממילא, שככל שגדול יותר החושך השורר במקום – כך גדולה יותר הנחת רוח' למעלה הנובעת מהאמונה ב"אחדות ה'" שיהודי הנמצא באותו מקום מאמין. הרי,

9. איוב כח, יג. 10. ישעי' מ, ה. 11. סוף פרק ל"ו. 12. תהלים קמט, ב.

~ יום שישי י"ד אדר ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' מג, פרק לד והנה... עד עמ' 86, ה' לו:

שְׁהוּא – "פרחה נשמתן", עֲנִין בְּפִי מְצִיאֹת, הַנּוֹכַח לְעֵיל. – המוסבר לעיל. לָבֵן – מפני שלא יכלו "לסבול" את גילוי האור האין־סופי, עד שהשפיע עליהם ה"ביטול במציאות", שהנשמה לא תוכל להישאר בגוף, מִיַּד אָמַר לָהֶם לְעֲשׂוֹת לֹא מִשְׁכָּן וְכו' –

במשכן, – קִדְשֵׁי הַקִּדְשִׁים – לְהִשְׁרָאת שְׁכִינָתוֹ, – שבקדשי הקדשים של המשכן, תשרה השכינה, שְׁהוּא – השראת השכינה היא: גְּלוּי יְחִודוֹ יִתְבַּרְךָ, – של הקב"ה, כְּמוֹ שֵׁיתְבָאָר לְקַמּוּ. –

שבמה התבטאה השראת השכינה במשכן ובמקדש – והרי מלא כל הארץ כבודו? – בהתגלות יחוד ה' בהם, כלומר: ענין זה שהקב"ה "אין עוד מלבדו", האיר שם בהתגלות, ולא בצורה מוסתרת כפי שהדבר הוא בעולם. הרי, שהתגלות "יחוד ה' האמיתי" לבני

פָּרַק לַד. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן, שלעתים מסוימות, על האדם לזכך את נפשו ולהאיר אותה בשמחת הלב, על־ידי התבוננותו בענין יחוד ה' האמיתי, איך שהקב"ה יחיד ומיוחד, וכל הבריאה בטלה במציאות לגביו, כאילו אינה קיימת כלל.

וְהֵנָּה, מוֹדַעַת זֹאת – ידוע הדבר, שִׁ"ה אֲבֹת הֵן הַמְּרַבְּחִי, – כאמור, רומז המושג "מרכבה", לדבר שבטל לגמרי למישהו, ואין לו שום רצון אחר, אלא רצונו של מי שהוא בטל אליו, כמו "מרכבה" שנתונה לגמרי לרצון הנוהג בה. שְׁכָל יְמִיהֶם לְעוֹלָם, לֹא תִפְסִיקוּ אִפְלוּ שְׁעָה אַחַת מִלְּקִישָׁר וְנִשְׁמַתֶּם לְרַבּוֹן הָעוֹלָמִים בְּפִי הַנּוֹכַח לְעֵיל יְחִודוֹ יִתְבַּרְךָ. – האבות עמדו תמיד בביטול במציאות להקב"ה, בהרגשתם התמידית את ייחודו

ליקוטי אמרים

פרק לד והנה מודעת זאת שהאבות הן הן המרכבה שכל ימיהם לעולם

לא הפסיקו אפ'י שעה אחת מלקשר דעתם ונשמתם לרבון העולמים בביטול הנ"ל ליחודו ית' ואחריהם כל הנביאים כל אחד לפי מדרגת נשמתו והשגתו ומדרגת משרע"ה היא העולה על כולנה שאמרו עליו שכינה מדברת מתוך גרונו של משה ומעין זה זכו ישראל במעמד הר סיני רק שלא יכלו לסבול כמאמר רז"ל שעל כל דיבור פרחה נשמתן כו' שהוא ענין ביטול במציאות הנ"ל לכן מיד אמר להם לעשות לו משכן וכו קדשי הקדשים להשראת שכינתו שהוא גילוי יחודו ית' כמ"ש לקמן ומשחרב בהמ"ק אין להקב"ה בעולמו משכן ומכון לשבתו הוא יחודו ית' אלא ארבע אמות של הלכה שהוא רצונו ית' וחכמתו המלוכשים בהלכות הערוכות לפנינו ולכן אחר שיעמיק האדם מחשבתו בענין ביטול הנ"ל כפי יכלתו זאת ישיב אל לבו כי מהיות קטן שכלי ושרש נשמתו מהכיל להיות

האמיתי; וְאִתְרִיחֶם – היו אלה, כָּל הַנְּבִיאִים, כָּל אֶחָד לְפִי מְדַרְגֵת נִשְׁמַתוֹ וְהַשְׁגָתוֹ, – התבטלותו במציאות של כל נביא, היה בהתאם לרום מדרגת נשמתו ולגודל השגתו, וּמְדַרְגֵת מִשְׁה רַבְּנוּ עֲלִי־תְשׁוּלֹם היא העולה על כָּלָנָה, – על כל מדרגות הנביאים, שְׁאֵמְרוּ עֲלָיו: שְׁכִינָה מְדַבֶּרֶת מִתּוֹךְ גְּרוֹנוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, – משה רבנו היה בטל במציאות להקב"ה בצורה כזו, שדיבורו היה דיבור של השכינה. וכשהתבטלות גרונו של האדם לדיבורו, כך היה ביטול גרונו של משה לשכינה, וּמַעֲיִן זֶה – במשהו מהתבטלות האבות והנביאים, וְכו' – כל, יִשְׂרָאֵל בְּמַעַמַד הַר סִינַי, – באותו מעמד, עמדו כולם בהתבטלות במציאות להקב"ה, בדמיון כלשהו להתבטלות במציאות של האבות והנביאים. רַק שֶׁלֹּא יִכְלוּ לְסַבֵּל, – ביטול רב כזה, כְּמֵאֲמַר רַז"ל³ שֶׁעַל כָּל דְּבִיר – של עשרת הדיברות, פָּרַחַה נִשְׁמַתָּן כו', – אלא שהקב"ה החזיר להם את הנשמות ב"טל" של תחיית המתים⁴,

ישראל, היתה על־ידי המשכן והמקדש. וּמִשְׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ – אין לְהַקְדוֹשׁ־פְּרוּךְ־הוא בְּעוֹלָמוֹ מִשְׁכָּן וּמְכוּן לְשִׁבְתוֹ, הוא יחודו יתְבַרְךָ, – מקום בו יבוא לידי ביטוי והתגלות, יחודו של ה' יתברך. אחרי חורבן בית המקדש, אין מקום כזה בנמצא, אֲלֵא אַרְבַּע אֲמוֹת שֶׁל הַלְּבָבָה, – בתורה בלבד מתגלה יחוד ה', שְׁהוּא – ההלכה היא, רְצוֹנוֹ יִתְבַרְךָ וְחֻכְמָתוֹ, הַמְלַכְשִׁים בְּהִלְכוֹת הָעֲרוּכּוֹת לְפָנֵינוּ. – ומאחר שבהלכות התורה מלוכשים רצונו וחכמתו של הקב"ה – זהו רצונו של הקב"ה שכן וכך יהיה פסק הדין, וחכמתו של הקב"ה היא ה"שכל" של ההלכה – ורצונו וחכמתו של הקב"ה, הם דבר אחד אתו; הרי שבתורה ישנו הגילוי של יחוד ה'. וְלָכֵן, אַחַר שֶׁעֲמִיק הָאָדָם מִחֻשְׁבָתוֹ בְּעִנְיַן בְּפִי הַנּוֹכַח לְעֵיל כְּפִי יִכְלָתוֹ, זֹאת יִשִּׁיב אֵל לְבוֹ: – יתבונן בדברים הבאים: פִּי מְחִיּוֹת קָטָן שְׁכָלִי וְשָׂרֵשׁ נִשְׁמָתִי מְחַבֵּל, – אינני מסוגל, בגלל קטנות שכלי

1. ראה לעיל פרק כג. 2. ראה זהר פרשת פנחס דף רלב, א; ור"ל על שמות רבה סוף פרשה ג. 3. שבת פח, ב. 4. כפי שיוסבר להלן בפרק לו. 5. פרק נג.

ללימוד התורה, **ביום ובלילה, בדת הנתנה לכל אחד ואחד** ו**אחד בהלכות תלמוד תורה**, – עד כמה שכל אחד לפי השגתו ומצבו, מחוייב על פי ההלכה ללמוד תורה, ו**כמאמר רז"ל: "אפלו פרק אחד שחרית כו"**. – ופרק אחד ערבית,

אם אין באפשרותו ללמוד יותר משני פרקים – הרי זו מצות תלמוד תורה שלו שנמשכת אצלו תמיד, והוא נעשה על-ידי-זה משכן ומכון לשבתו יתברך. ו**בזה ישמח לבו ויגיל, ויתן הודאה על חלקו בשמחה ובטוב לבב, על שזכה להיות אשפויכן – מארח, לגבורה – להקב"ה, על-ידי התורה ש"ניתנה" מפי הגבורה, פעמים בכל יום, כפי העת והפנאי שלו**, – שיש לו ללמוד תורה, כמסת ידו – כפי האפשרות שניתנה לו, אשר הרחיב ה' לו: – את הזמן ללמוד תורה.

ושורש נשמתו, **להיות מרכבה ומשכן ליחודו ותפירת באמת לאמתו, מאחר דלית מהשבה דלי תפיסא ומשגת בו ותפירת קלל ובלל – אין בכוח שכלי ומחשבתי כלל וכלל, "לתפוס" ולהשיג את הקב"ה, שום השגה בעולם, ולא שמיך**

מנהו – ולא משוהו, מהשגת האבות והנביאים, – על-ידי השגתם באלקות, היה בכוח האבות והנביאים להיות "מרכבה" ו"משכן" להתגלות יחוד ה'; ואילו אני, כשאין בי אפילו שמיך מהשגתם, אי אפשר לי להגיע, על-ידי השגתי, למציאות של "מרכבה" ו"משכן"; אי לזאת – מכיון שכן, אעשה לו – להקב"ה, משכן ומכון לשבתו, – באותה צורה שהיא ביכלתי, הוא העסק בתלמוד תורה – שכאמור, התורה היא הרי "משכן ומכון לשבתו יתברך", כפי הפנאי שלי, בקביעות עתים –

ליקוטי אמרים

מרכבה ומשכן ליחודו ית' באמת לאמיתו מאחר דלית מחשבה דילי תפיסא ומשגת בו ית' כלל וכלל שום השגה בעולם ולא שמיך מנהו מהשגת האבו' והנביאים אי לזאת אעשה לו משכן ומכון לשבתו הוא העסק בת"ת כפי הפנאי שלי בקביעות עתים ביום ובלילה כדת הניתנה לכל אחד ואחד בהלכות תלמוד תורה וכמאמר רז"ל אפי' פרק אחד שחרית כו' ובוה ישמח לבו ויגיל ויתן הודאה על חלקו בשמחה ובטוב לבב על שזכה להיות אושפויכן לגבורה פעמים בכל יום כפי העת והפנאי שלו אשר הרחיב ה' לו:

~ שבת קודש ט"ו אדר ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 86, ואם ירחיב ה' לו... עד עמ' 86, מסמרא דא:

כאילו אכן עשה כך (כמאמר חכמינו ז"ל: "מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה"), ו**גם שאר היום בלו שעוסק במשא ומתן, יהיה מכון לשבתו ותפירתו, – על-ידי בנתינת הצדקה שיתן מיגיעו, – מפרנסתו, שהיא – נתינת הצדקה, ממדותיו של תקדוש ברוך-הוא – בהן צריך יהודי להתדבק, ואותן הוא צריך לעשות, "מה**

ואם – הוא חושב לעצמו ומחליט: ירחיב ה' לו עוד – ויהיה לו יותר פנאי ללמוד תורה, איני "מהור ידים יוסף אמין" – אז, הוא מחליט, יקדיש יותר ויותר מזמנו ללימוד תורה, ו"מהשבה טובה כו". – אותה מחשבה טובה, שהחליט במחשבתו,

ליקוטי אמרים

ואם ירחיב ה' לו עוד אזי טהור ידים יוסף אומן ומחשבה טובה כו' וגם שאר היום כולו שעוסק במשא ומתן יהיה מכון לשבתו ית' בנתינת הצדקה שיתן מיגיעו שהיא ממדותיו של הקב"ה מה הוא רחום וכו' וכמ"ש

ש"לכשירחיב" ילמד תורה יותר ויותר (עד לכל היום כולו), נחשבת

6. מנחות צט, ב. 7. איוב יז, ט. 8. קידושין מ, א. 9. בהתאם להסברו הנרחב של כ"ק אדמו"ר שליט"א באחת משיחותיו הקדושות, הכוונה במה שמוסיף שיחליט באם יהיה לו יותר זמן – ילמד יותר, והקב"ה מצרף מחשבה טובה זו למעשה – היא: כדי שיהיה במשך כל היום משכן ומכון לשבתו, לא רק בשעה שהוא לומד פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית – הרי זה על-ידי החלטתו שכשיעזור לו השי"ת ויהיה לו יותר זמן פנוי, ילמד יותר, בזמן הפנוי הרב יותר – הוא יכול הרי לקנות ולהתברך שיהיה זה "כל היום", שתהיה מלאכתו נעשית על-ידי אחרים ויהיה לו זמן ללמוד כל היום. החלטה זו, שאז ילמד כל היום. כשהיא – אותה מחשבה – מצורפת ונחשבת כ"מעשה", הרי זה אמור למשך כל היום, שבמשך כל היום יהיה משכן ומכון לשבתו יתברך; ולכן הכניס רבנו הזקן נקודותיים (: לפני המלים "ואם ירחיב", כדי להפריד ענין זה ולהראות שיש לכך יותר שייכות למה שהוא אומר להלן, שהוא מחפש עצות איך להיות כל היום משכן ומכון לשבתו. אלא שהוא מחפש להלן עצות על הזמן הנותר מהיום שאין הוא לומד בו – על-ידי ענין הצדקה – הרי זה מפני ש"מחשבה טובה" היא רק "כאילו עשאה", ברם. הדבר הרי לא נעשה בפועל – בא רבנו הזקן ואומר שביכלתו להיות

– וחדוותו הגדולה מן השמחה השוררת למעלה, על-ידי שהוא שבר והכניע את ה"סטרא אחרא"; להלן יוסבר, שכל הפרטים האלה בשמחה, אינם סותרים לעובדה, שיחד עם זה יהיה נתון במרירות ובלב נשבר בגלל מצב גופו ונפשו הבהמית; שכן, אף שמרירות ושמחה הן שתי תנועות הנוגדות אחת את השנייה – הרי, מאחר שהן נובעות משני גורמים שונים, יש באפשרות שני הלכי רוח מנוגדים אלה למשול יחד בנפשו של האדם.

והנה, ככל פרטי מיני שמחות הנפש הנזכרים לעיל – אין מהן מניעה להיות "נבזה בעיניו נמאם", – ושהיו לו, ו"לב נשבר", וריח נמוכה – בשמחה ממש, – באותו זמן ממש שהוא שרוי בשמחה, יכול שתהיה לו גם מרירות ולב נשבר

וכדומה. מאחר כי היותו נבזה בעיניו וכו' – הוא מצד הגוף ונפש הבהמית, – מהחשבונות המראים לו את שפלות גופו ונפשו הבהמית, והיותו בשמחה – הוא מצד נפש האלהית וניצוץ האלהות המלכש בה – בנפש האלקית, להחיותה, כנזכר לעיל [בפרק לא]. – ולכן, אין המרירות והשמחה סותרות ומפריעות אחת לשנייה, כי כל אחת מהן נובעת מסיבה אחרת. ובהאי גונא איתא בזהר¹³: – בדומה לזה נאמר ב"זוהר": "בכיה תקיעא בלבאי מסטרא דא, וחדוה תקיעא בלבאי מסטרא דא": – בכיה תקועה בלבי מצד אחד, וחדוה תקועה בלבי מצד אחר. – רבי אלעזר ברבי שמעון, בשמעו מאביו, רבי שמעון (בר יוחאי), סודות התורה בענין חורבן בית המקדש – אמר, שבשעת מעשה היה לבו גם עצוב – מחורבן בית המקדש, שרק עתה נודע לו גודל החורבן, וגם שמת, בצד השני של לבו, מסודות התורה שנתגלו לו. הרי, כשישנן שתי סיבות נפרדות – יכולות שתי "תנועות" מנוגדות, כמו בכיה ושמחה, לבוא לידי ביטוי באותו זמן.

הוא רחום וכו'¹⁰, – אף אתה רחום, וכמו שכתוב ב"תקונים": "חסד דרועא מינא". – חסד היא ה"יד הימנית" של הקב"ה כביכול, כלומר: שעל-ידי ההתנהגות במדת החסד, נעשה האדם כלי ו"מכון" ל"דרועא מינא",

לחסדו של הקב"ה. ואף שאינו נתן אלא המש – מפרנסתו, זהו השיעור המירבי לנתינת צדקה – ממילא מוקדש לצדקה רק החלק החמישי משעות עבודתו במשך היום. כיצד, איפוא, הוא יכול בשאר ארבעת חלקי היום, שהוא מקדיש לצרכיו, להיות "מכון לשבתו יתברך"? – התשובה היא: הרי החמש – שהוא נתן לצדקה, מעלה עמו כל – שאר, הארבע ידות' לה, להיות מכון לשבתו יתברך, כנודע מאמר ר"ל¹² ששמחות

צדקה שקולה כנגד כל הקרבנות, ובקרבנות היה כל החי – כל בעלי החיים, עולה לה' על-ידי בהמה אחת, – שהביאו לקרבן, וכל הצומח – היה עולה, על-ידי "עשרון סלת אחד כלול בשמן" כו'. – שהיו מביאים לקרבן מנחה. כך גם במתן צדקה: על-ידי נתינת חלק אחד מפרנסתו לצדקה – הוא מעלה גם את שאר החלקים. ומלבד זה, הרי בשעת התורה והתפלה, עולה לה' כל מה שאכל ושתה ונהנה מ"ארבע הידות" לבריאות גופו, כמו שיתבאר לקמן. – הרי שגם שאר זמנו, שהקדיש אותם להרוויח את ארבעת החלקים לצרכיו הוא – נעשים למשכן ולמכון לשבתו יתברך, על-ידי תורתו ותפילתו. באמור לעיל הוסבר שאחרי שאדם מגיע למרירות ול"לב נשבר", על-ידי חשבון מצבו הרוחני, שאינו כמו שצריך להיות – ישתדל האדם להגיע לאחור מכן לשמחה אמיתית; ופרטים שונים בשמחה זו: – השמחה על יציאת נפשו האלקית מגלות הגוף והנפש הבהמית, והתעלותו ושובו למקור האלקי על-ידי תורה ומצוות: – השמחה על קרבת האלקים בשעת התעמקותו בענין "יחוד ה' האמיתי";

ליקוטי אמרים

בתיקונים חסד דרועא מינא ואף שאינו נתן אלא חומש הרי החומש מעלה עמו כל הארבע ידות לה' להיות מכון לשבתו ית' כנודע מאמר רז"ל שמצות צדקה שקולה כנגד כל הקרבנו' ובקרבנות היה כל החי עולה לה' ע"י בהמה אחת וכל הצומח ע"י עשרון סלת אחד כלול בשמן כו' ומלבד זה הרי בשעת התורה והתפלה עולה לה' כל מה שאכל ושתה ונהנה מארבע הידות לבריאות גופו כמו"ש לקמן. והנה בכל פרטי מיני שמחות הנפש הנ"ל אין מהן מניעה להיות נבזה בעיניו נמאם ולב נשבר ורוח נמוכה בשעת השמחה ממש מאחר כי היותו נבזה בעיניו וכו' הוא מצד הגוף ונפש הבהמית והיותו בשמחה הוא מצד נפש האלהית וניצוץ אלהות המלוכש בה להחיותה כנ"ל [בפ' לא] וכה"ג איתא בזהר בכיה תקיעא בלבאי מסטרא דא וחדוה תקיעא בלבאי מסטרא דא:

משכן ומכון לשבתו כמעשה בפועל על-ידי ענין הצדקה. 10. שבת קלג, ב. 11. תיקוני זהר, תיקון א. 12. סוכה מט, ב; בבא בתרא ט, א. 13. חלק ב. דף קנה, א; חלק ג. דף עה, א.

לוח היום יום ...

יום ראשון	ט אדר א	ה'תש"ג
יום ראשון	ט אדר א	ה'תש"ג
<p>שיעורים. חומש: תצוה, פרשה ראשונה עם פירש"י. תהלים: מט"נד. תניא: פרק כט. אך . . . לו וגסותן.</p>		

אז מען געהט אין גאס און מען טראכט משניות תניא, און מ'זיצט אין קראם (סטאָר) מיט א חומש, א תהלים, איז איצט איז דאָס טייערער, ווי אין דער צייט, ווען אין גאס (סטריט) איז געווען ליכטיג באור תורה. מ'טאָר ניט געהן אין גאס אליבא רקניא, מען דארף האָבען תורה, מיט וואָס צו געהן אין גאס.

תרגום

כְּשֶׁהוֹלְכִים בְּרֵחוֹב וְחוֹשְׁבִים מִשְׁנִיּוֹת, תְּנִיא, וְיוֹשְׁבִים בְּחֲנוּת עִם חֲמֹשׁ, תְּהִלִּים הָרִי עֲתָה זֶה יָקָר יוֹתֵר מִכֶּפֶי שְׁהִיָּה בְּזִמְן שְׁהִרְחוֹב הִיָּה מוֹאָר בְּאוֹר תּוֹרָה. אָסוּר לְהִלָּךְ בְּרֵחוֹב "עַל לֵב רִיקוֹן". יֵשׁ לְהַצְטִיד בְּתוֹרָה, עֲמָה יִתְהַלְכוּ בְּרֵחוֹב.

יום שלישי	ט אדר שני	ה'תש"ג
יום שלישי	ט אדר שני	ה'תש"ג
<p>שיעורים. חומש: ויקרא, שלישי עם פירש"י. תהלים: מט"נד. תניא: ולזה נתן . . . מו מהאר"י ז"ל.</p>		
<p>בְּבִרְכַת בּוֹרָא נְפִשׁוֹת אוֹמְרִים עַל כָּל מַה שְּׁבִרְאַתָּ – הַכִּיָּף בְּחוֹלָם וְלֹא בְּקִמְצִין. גְּדֹל הַתְּשׁוּקָה לְהִתְקַשְׁרוֹת, יְכוּל לְהַשְׁפִּיעַ רַק פְּאָשֵׁר יִלְמַד מֵאַמְרֵי הַחֲסִידוֹת שְׂאוֹמֵר הָרֵב וְכוּתֵב, כִּי בְּרֵאִית פָּנִים בְּלֵבָד לֹא סִגִּי [=די].</p>		

יום שני	י אדר א	ה'תש"ג
יום שני	י אדר א	ה'תש"ג
<p>שיעורים. חומש: תצוה, שני עם פירש"י. תהלים: נה"נט. תניא: והסיבה . . . לו בשר אדם.</p>		
<p>בְּבִרְכַת הַמּוֹזוֹן קָדָם מִיָּם אַחֲרוֹנִים אוֹמְרִים עַל נְהִירוֹת בְּבָל, לְמַנְצָה בְּנִגְיֵנוֹת, אַבְרָכָה, זֶה חֵלֶק. בְּיוֹם שְׂאִין אוֹמְרִים בּוֹ תַחֲנוּן: שִׁיר הַמַּעֲלוֹת בְּשׁוֹב, לְבִנֵי קִרְת, אַבְרָכָה, זֶה חֵלֶק. אַחַר מִיָּם אַחֲרוֹנִים וַיְדַבֵּר אֵלַי.</p>		

יום רביעי	י אדר שני	ה'תש"ג
יום רביעי	י אדר שני	ה'תש"ג
<p>שיעורים. חומש: ויקרא, רביעי עם פירש"י. תהלים: נה"נט. תניא: וגם כבר . . . 92 מחייהו כו'.</p>		

טרם הנסיעה ממקום מדורו יסדר א חסידישען פארבריינגען, ויקבל ברכת הפרידה מחבריו הטובים, וכמאמר הידוע: חסידים זעגענען זיך ניט, ווייל מען פאָהרט זיך קיינמאל ניט פאָנאָנדער, וואו מאַיז – איז מען איין משפחה.

טָרַם הַנְּסִיעָה מִמְּקוֹם מְדוּרוֹ יְסַדֵּר הַתּוֹעֲדוֹת חֲסִידוֹת, וַיִּקְבֵּל בְּרַכַּת הַפְּרָדָה מִחֲבָרָיו הַטּוֹבִים, וּכְמֵאָמֵר הַיְדוּעַ: חֲסִידִים לֹא נִפְרָדִים, כִּי לְעוֹלָם אֵינָם נוֹסְעִים [מִתְרַחֲקִים] אִישׁ מֵרֵעֵהוּ. הֵיכֵן שְׁנַמְצָאִים – אָנוּ מִשְׁפָּחָה אַחַת.

יום שלישי   יא אדר א   ה'תש"ג   יום שלישי

שיעורים. חומש: תצוה, שלישי עם פירש"י.
 תהלים: ס"סה.
 תניא: וכמאמר הלל . . . לו האדם עצמו.

יְדוּעַ וּמִקְבֵּל בְּעֵינָיו הַפְּנוּנוֹת שֶׁבַת־פֶּלָה, אֲשֶׁר אֵלָיו שְׁאִין דַּעְתָּם יָפָה לְכוּן, מִפְּנֵי הַעֲדָר הַיְדוּעָה אוֹ מִפְּנֵי שְׁאִין בְּכַחֵם לְזִכֹּר פְּנוּנוֹת הַפְּרָטִיּוֹת בְּעַת הַתְּפִלָּה, מִסְפִּיק שֶׁיִּכְוֶנוּ כּוֹנֵה כְּלִית: לְהִיּוֹת תְּפִלָּתוֹ נִשְׁמַעַת לְפָנָיו יִתְבַּרַךְ עִם כָּל הַפְּנוּנוֹת הַמְּבֹאָרוֹת בְּסִפְרֵי קִבְלָה.

יום חמישי   יא אדר שני   ה'תש"ג   יום חמישי

תענית אסתר מקדש. סליחות, אבינו מלכנו. מוֹחֲצִית הַשָּׁקֶל.
 שיעורים. חומש: ויקרא, חמישי עם פירש"י.
 תהלים: ס"סה.
 תניא: רק שאח"כ . . . ארצך וגו'.

חֲסִידוֹת כּוֹלֵלֶת שְׁנֵי עֵינָיִם עֶקְרִים: א) הַבְּנֵת כָּל הַלְכָה בְּשִׁרְשָׁה וּמְקוֹרָה הַעֲצָמִי בְּרוּחַנִיּוֹת, הֵינּוּ בְּסִפְיֵרוֹת וּמְדַרְגּוֹת בְּכָל עוֹלָם וְעוֹלָם לְפִי עֵינָנוּ כְּמֵבֹאֵר בְּחֲסִידוֹת, ב) הַבְּנֵת עֵינָן כָּל הַלְכָה בְּעִבּוּדָה, הֵינּוּ שֶׁהֵגַם שְׁהִיא חֲכָמָה וְשָׁכַל אֶלְקֵי וְדִין הַתּוֹרָה, מִכָּל־מְקוֹם צָרִיף לְמִצָּא בְּזֶה עֵינָן בְּעִבּוּדָה בְּהִנְהַגַּת הָאָדָם בְּחַיֵּי עוֹלָם זֶה.

יום רביעי   יב אדר א   ה'תש"ג   יום רביעי

שיעורים. חומש: תצוה, רביעי עם פירש"י.
 תהלים: ס"סח.
 תניא: וא"כ הוא . . . 72 ספ"ג.

כְּתִיב: "מִתֵּן אָדָם יִרְחִיב לוֹ, וְלִפְנֵי גְדוֹלִים יִנְחַנּוּ". יֵשׁ לָךְ אֲנָשִׁים שֶׁהֵם גְּדוֹלֵי הַשֵּׁם בְּחֲכָמָתָם אוֹ בְּעִשְׂרָם, אֲבָל בּוֹתֵן אָדָם כְּשֶׁהָאָדָם נוֹתֵן אֶת הָאָדָם שְׁלוֹ בְּאִיזָה הַתְּעַסְקוֹת בְּהַחֲזָקַת הַדַּת, הֵנָּה לֹא זֶה בְּלִבְדֹּ כִּי יִרְחִיב לוֹ, אֲלֵא עוֹד זֹאת כִּי לְפָנָי גְּדוֹלִים יִנְחַנּוּ.

יום ששי   יב אדר שני   ה'תש"ג   יום ששי

שיעורים. חומש: ויקרא, ששי עם פירש"י.
 תהלים: ס"סח.
 תניא: פרק לו. והנה . . . בעבירה ח"ו.

דַּעַר אָנְהוּיב פּוֹן פּרֶשֶׁת הַקְּרַבְנוֹת אִיז: אָדָם כִּי יִקְרִיב מִכֶּם קִרְבֵּן לֵה'. עַם הָאֵט דַּאָךְ גַּעֲדָרְפֶט שְׁטִיין אָדָם מִכֶּם כִּי יִקְרִיב גּו', זָאָגַט דַּעַר אֶלְטַעַר רַבִּי: אָדָם כִּי

יקריב, בכדי אז א מענש זאל ווערען נעהנטער צו השי"ת איז מכם קרבן לה', פון אייך אליין דארף זיין דער קרבן, מקריב זיין זיין אייגענע בהמה, דעם יצר הרע וואָס ווערט אָנגערופען נפש הבהמית.

— תרגום —

הַתְּחֵלֶת פְּרִשְׁת הַקְּרָבָנוֹת הַיָּא: "אָדָם פִּי יִקְרִיב מִכֶּם קִרְבָּן לֵה". צָרִיף הֵיָה לְהִיֹּת כְּתוֹב "אָדָם מִכֶּם פִּי יִקְרִיב גו'"? אֹמֵר אֲדָמוֹ"ר הַזֶּקֶן: "אָדָם פִּי יִקְרִיב" – פְּדֵי שְׂאָדָם יִתְקַרֵב לֵה' יִתְבָּרַךְ, הָרִי "מִכֶּם קִרְבָּן לֵה" – מִכֶּם עֲצָמְכֶם צָרִיף לְהִיֹּת הַקְּרָבָן, לְהִקְרִיב אֶת הַ"בְּהֵמָה" הַפְּרֻטִית – אֶת הַיֵּצֵר הָרַע שֶׁנִּקְרָא נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית.

ה'תש"ג

יג אדר א

יום חמישי

יום
חמישי

שיעורים. חומש: תצוה, חמישי עם פירש"י.
תהלים: סט"עא.
תניא: ובפרט . . . 72 נגדי תמיד.

בְּמִנְחָה אֵין אֹמְרִים תְּחִנוּן.

אאמו"ר אמר: בא מיר איז ברור, אז א חסידישער איד זיצט אין בית המדרש, און לערענט אָדער חזו"ט א חסידות ברבים, איז א שמחה בא די זיידעס, און זייער שמחה איז מספיק פאר איהם, קינדער און קינד'ס קינדער רוב טוב בגשמיות וברוחניות.

— תרגום —

אֲדָנִי אָבִי מוֹרֵי וְרַבֵּי [הַרְש"ב] אָמַר: בְּרוּר לִי, שֶׁכְּאַשֶׁר יְהוּדֵי חֲסִידֵי יוֹשֵׁב בְּבֵית הַמְּדֻרָשׁ, וְלוֹמֵד אוֹ חוֹזֵר חֲסִידוֹת בְּרַבִּים, הָרִי זֶה שְׂמֵחָה אֲצֵל יְקִנִּי, וְשִׂמְחָתָם מִסְּפִיקָת עֲבוּרֹו, לְבָנָיו וּבְנֵי בָנָיו – רַב טוֹב בְּגִשְׁמִיּוֹת וּבְרוּחָנִיּוֹת.

ה'תש"ג

יג אדר שני, פרשת זכור

שבת

הַפְּטוּרָה: כֹּה אָמַר ה'. אֹמְרִים אָב הַרְחֵמֵם, אֵין אֹמְרִים צְדָקָתְךָ.
שיעורים. חומש: ויקרא, שביעי עם פירש"י.
תהלים: סט"עא.
תניא: ומעות . . . מז התפלה.

ויבוא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים, שרפו ידיהם מדברי תורה. אז מ'ווערט שוואך אין תורה, וואָס דער לימוד התורה איז דאָך על מנת לעשות ולקיים, קומט עמלק און קיהלט אָפ דעם אידען, וילחם עם ישראל, ר"ת יש ששים רבוא אותיות לתורה, – דכל אחד מישראל יש לו אות אחת בתורה, ולכן נהגו כל ישראל לכתוב אות בתורה, – און עמלק מאכט קאלט קדושת התורה. והעצה לזה בחר לנו אנשים, אנשי משה, ואתפשטותא דמשה בכל דרא, שבכל דור יש ראשי אלפי ישראל. וצא הלחם בעמלק ל' יחיד, לפי שהתורה היא נצחית בכל דור ובכל זמן ובכל מקום בשוה.

— תרגום —

"וַיָּבֵא עֲמֶלֶק, וַיִּלָּחֶם עִם יִשְׂרָאֵל בְּרַפִּידִם" – "שָׂרְפוּ יְדֵיהֶם מִדְּבַרֵי תוֹרָה". כְּשִׂמְחָתָם בְּתוֹרָה, שְׁלֵמוֹד הַתּוֹרָה הָרִי הוּא עַל מְנַת לַעֲשׂוֹת וּלְקַיֵּם – בָּא עֲמֶלֶק וּמִקְרָר אֶת הַיְהוּדִי; "וַיִּלָּחֶם עִם יִשְׂרָאֵל" – רָאשֵׁי תְבוֹת יֵשׁ שְׁשִׁים רְבוּא אוֹתוֹת לַתּוֹרָה, דְּכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל יֵשׁ לוֹ אוֹת אַחַת בְּתוֹרָה, וְלִכֵּן נִהְגוּ כָּל יִשְׂרָאֵל לְכַתֵּב

היום יום ...

קיא

אות בתורה – ועמלק מצנן את קדשת התורה. והעצה לזה – "בחר לנו אנשים",
אנשי משה, ואתפשטותא דמשה בכל דרא, שבכל דור יש ראשי אלפי ישראל.
"וצא הלחם בעמלק" – בלשון יחיד, לפי שהתורה היא נצחית בכל דור ובכל
זמן ובכל מקום בשנה.

ה'תש"ג

יד אדר א, פורים קטן

יום ששי

אין אומרים תחנון.

שיעורים. חומש: תצוה, ששי עם פירש"י.

תהלים: עב"עו.

תניא: וגם מי . . . לו ומעשה.

אאזמו"ר סיפר לאאמו"ר: די מאמרים וואס זיינען געדרוקט אין לקוטי תורה,
האט דער טאטע (הצ"צ) אויסגעקליבען פון צוויי טויזענט מאמרים.

תרגום

אָדני אָבי זְקני מוֹרי וְרבי [מהר"ש] סֵפֶר לְאֲדני אָבי מוֹרי וְרבי [הרש"ב]:
הַמְאָמרים שֶׁנִּדְפְסוּ בְ"לקוטי תורה", אָבָא (ה"צמח צדק") בְּרָם מֵתוֹךְ אֲלָפִים
מְאָמרים.

ה'תש"ג

יד אדר שני, פורים

יום ראשון

בְּקריאת המגלה קוֹראים: (ח, יא) לְהַרְג וּלְאָבֵד, וּלְהַרְג וּלְאָבֵד. (ט, ב) וְאִישׁ לֹא עָמַד בְּפָנֵיהֶם,
וְאִישׁ לֹא עָמַד לְפָנֵיהֶם.

בְּאמירת "האגרת הזאת", "אגרת הפורים הזאת השנית", מְנַעֲנעים אֶת הַמְגֵלָה.
נוסח שושנת יַעֲקֹב: בְּרוּכִים כָּל הַצְּדִיקִים. שֶׁהִחְיֵנוּ – גַּם בַּיּוֹם.

שיעורים. חומש: צו, פרשה ראשונה עם פירש"י.

תהלים: עב"עו.

תניא: זאת ועוד . . . 94 והחומרי.

בְּמַגְלָה שֶׁכָּתַב אֲדני אָבי זְקני מוֹרי וְרבי [מהר"ש] לֹא נִכְתְּבוּ עֲשֶׂרֶת בְּנֵי הַמֶּן
בְּעָמוּד בְּפָנֵי עֲצָמוֹ. וְכֵן לֹא כָּל הַעַמּוּדִים מֵתַחֲלִילִים בְּתַבַּת "הַמְגֵלָה".

בְּ"תורה אור" בְּאוֹר דְּבוֹר־הַמַּתְחִיל "יְבִיאוּ לְבוּשׁ" סְעִיף הַמַּתְחִיל "וְהִנֵּה בְּחִינַת
לְבוּשׁ", צְרִיף לְהִיּוֹת: "וְהִיא בְּחִינַת פְּנִי, וְזוֹ הִיא הַמְּסַתְרֶת... שֶׁהִיא בְּחִינַת עֵתִיק
בְּחִינַת סִדְכ"ס" [=סְתִימָא דְכָל סְתִימִין]. וְיֵשׁ נֶסֶח אַחֵר: "וְהִנֵּה בְּחִינַת 'בִּיּוֹם הַהוּא'
הוּא בְּחִינַת בִּינָה אֲמֵא עֲלָא הַמְקַנְנַת בְּבְרִיאָה בְּכוֹרְסִיָּא, אֲכֵן מְלָכוֹת דְּאֲצִילוֹת
נַעֲשָׂה עֵתִיק לְבְרִיאָה, שֶׁנַּעֲתַק וְגִבָּה מְבְרִיאָה, וְאִינָה בָּאָה בְּהַתְגַּלוֹת בְּעוֹלָם
הַבְּרִיאָה, שֶׁאֲפִלוּ מִבְּחִינַת 'בִּיּוֹם הַהוּא' הוּא בְּבְחִינַת הָעֵלֶם וְהַסְתֵּר. וְזֶה שֶׁנֶּאֱמַר
'אֶסְתִּיר פְּנִי, שֶׁכֵּן נִקְרָא מְלָכוֹת דְּאֲצִילוֹת, לְפִי שֶׁמְקַבְּלַת מִכָּל הַי"ס [=י' סְפִירוֹת],
מִמְלָכוֹת דְּכֶתֶר דְּאֲצִילוֹת נַעֲשָׂה כֶּתֶר מְלָכוֹת, וּמִמְלָכוֹת שֶׁבְּחֻמְכָּה נַעֲשָׂה חֻמְכָּה
שֶׁבְּמְלָכוֹת כו'".

שבת קודש

שבת

טו אדר א, שו"פ קטן

ה'תש"ג

אין אומרים אב הרחמים וצדקתך.

שיעורים. חומש: תצוה, שביעי עם פירש"י.

תהלים: עזרעה.

תניא: עוד ישים . . . כמ"ש בזה"ק.

רושמים על הלחם קדם ברבת המוציא, אבל נזהרים שלא לחתך. גם בקדוש על הפת אומרים סברי מרגן.

אויף לעתיד לבוא שטעהט: אבן מקיר תזעק וכפס מעץ יעננה. איצטער שווייגט דער דומם, מ'טרעט אויף איהם און ער שווייגט. אבער עס וועט קומען א צייט אין דעם גילוי פון לעתיד, וואָס דער דומם וועט אָנהויבען ריידען, דערציילען, און ער וועט מאַנען, אויב מען האָט גייענדיג ניט געטראַכט אָדער גערעדט דברי תורה, פאר וואָס מען האָט מען אויף איהם געטראַטען.

די ערד וואָס מען טרעט אויף איהר, ווארט טויענטער יאָהרען, פון ששת ימי בראשית, און עס טרעטען אויף איהר דערווייל כמה ברואים בעלי חיים כו', ביז עס וועט דאָרט טרעטען א איד, צוויי אידען, און וועלען ריידען א דבר תורה. ובאם לאו – זאָגט זי: דו ביזט דאָך אויך ווי א בהמה.

תרגום

אודות "לעתיד לבא" כתוב: "אבן מקיר תזעק וכפס מעץ יעננה". פֿעֿת מחריש הדומם. דורכים עליו – והוא שותק. אך יבא זמן בגלוי שלעתיד, שהדומם יתחיל לדבר, לספר, ויתבע: אם תוך כדי הליכה לא הרהרו או שוחחו בדברי תורה, מדוע דרכו עליו?!

האדמה עליה דורכים, ממתנה אלפי שנים, מאז ששת ימי בראשית, ובינתיים דורכים עליה כמה ברואים, בעלי חיים כו' עד שיצמד שם יהודי, שני יהודים, וישוחחו בדברי תורה. ובאם לאו – אומרת היא: אתה הרי גם כמו בהמה!

יום שני

טו אדר שני, שושן פורים

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: צו, שני עם פירש"י.

תהלים: עזרעה.

תניא: כאשר כל . . . 94 האבות.

אָדני אבי זקני מורי ורבי [מהר"ש] אָמר, אָשר אָדמו"ר האַמְצעי פֿתב בְּשָׁבִיל כָּל סוג וְסוג מֵהַמְשָׁפִילִים וְהַעוֹבְדִים אָשֶׁר בְּעֵדַת הַחֲסִידִים מְאָמְרִים וְסִפְרֵי מִיְחָד, לְבַד 'שֶׁעַר הַיְחוּד' וְ'שֶׁעַר אֹרֶה' שֶׁהֵם כְּלָלִיִּים, וְנִכְתְּבוּ עֲבוּר כָּל הַחֲסִידִים: 'שֶׁעַר הַיְחוּד' הוּא הַמְפַתֵּחַ דְּתוֹרַת הַחֲסִידוּת, וְ'שֶׁעַר אֹרֶה' – אֶלֶף־בֵּית דְּתוֹרַת הַחֲסִידוּת.

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום שלישי עמ' א

6 שמעון ואליבא דרבי עקיבא, שאמרו בשמו שנביא שהדיח חור
7 ששימש בסקילה.

1 בברייתא לעיל שנינו שלדבריו הוא בסקילה. משיבה הגמרא: תרי
2 תנאי ואליבא דרבי עקיבא – ישנן שתי דעות בתנאים תלמידי רבי
3 עקיבא מה היתה דעת רבם. מתניתין ששנינו בה 'רבי עקיבא אומר
4 בחנק' דברי רבי שמעון ואליבא דרבי עקיבא, כדויתא ששנינו בה
5 רבי עקיבא אומר וכו' בסקילה' דברי רבנן בני מחלוקתו של רבי

הדרן עלך אלו הן הנשרפין

הלכה יומית לעיון ברמב"ם

~ יום ראשון ט' אדר ~

האם מותר לאכול מאכלים שאינם בריאים?

בה סכנה אלא שלאורך זמן הן גורמות לנזק מצטבר המביא לירי סכנה וזה אינו בכלל האיסור מדאורייתא (שמירת הנפש כהלכתה עמ' מט).

אך הריטב"א (שבועות כז, א) כתב כי "דברים הרעים... האדם אסור לאוכלן, משום השמר לך ושמור נפשך", ומשמע שלדעתו יש בכך איסור גמור.

אמנם יש שסייגו את דברי הריטב"א שכוונתו למאכלים המוחזקים להזיק לרוב האנשים, אך מאכלים שיש בהם סיכון מועט ורוב האנשים אינם ניזוקים מהם, אין איסור באכילתם (שבט הלוי ח"ח סי' רנא).

עוד יתכן בדעת הרמב"ם שאין כאן איסור גמור מדין 'השמר לך' כי מדובר בדברים שנהגו רבים לעשותם ועליהם המליצו חז"ל (שבת קכט, ב ועוד) את הפסוק "שומר פתאים ה'", היינו שיש שמירה אלוקית לרבים הנוהגים בדברים מסוימים למרות שבדרך הטבע יש בהם סכנה, ולכן אין בהם איסור גמור ומכל-מקום ראוי לא להיכנס לחשש ולהימנע מאכילתם (שמירת הנפש כהלכתה שם).

הלכות דעות פרק ד, הלכה ט: 'ש מאכלות שהם רעים ביותר עד מאד, וראוי לאדם שלא לאכלן לעולם... וכל מאכל שריחו רע או מר ביותר; הרי אלו לגוף, כמו סם המוות.

על אף שהרמב"ם מפליג בסכנתם של מאכלים אלו ומגדירם כ'סם המוות', לא כתב שאסור לאוכלם אלא רק ש"ראוי לאדם שלא לאכלן לעולם". ומשמע שאין בכך איסור מדאורייתא ואפילו לא מדרבנן אלא רק הנהגה ראויה (ראה לב אברהם ח"ב עמ' יז).

יש להבין:

בהלכות רוצח (פ"א ה"ד) כתב הרמב"ם: "כל ממשול שיש בו סכנת נפשות, מצות-עשה להסירו ולהשמר ממנו ולהזהר בדבר יפה יפה, שנאמר השמר לך ושמור נפשך". ואם כן, מדוע אכילת דברים הקשים לגוף כסם המוות לא נאסרה גם היא באיסור גמור של 'השמר לך'?

יש לומר, כי האיסור מדאורייתא נאמר רק על עשיית מעשה (או אי הסרת ממשול) הגורם לסכנה גמורה בטווח הקרוב, אולם כאן מדובר על פעולות שכל אחת מהן כשלעצמה אין

~ יום שני י' אדר ~

החיוב לספר בשבח חברו

ביותר ו"הכל מקלסין אותו ואוהבים אותו ומתאווים למעשיו ובוזה קידש את השם" (הל' יסודות פ"ה ה"א).

ואילו בפרק זה מדובר בקיום מצות 'ואהבת לרעך כמוך', היינו, הנהגת יהודי לטובת יהודי נוסף. וזה תוכנו של רוב הפרק – התועלת הבאה לחבירו כתוצאה מאהבה זו, וכפי שממשיך 'לפניך צריך לספר בשבחו ולחוס על ממונו כאשר הוא חס על ממונו עצמו'.

וזהו החילוק בין שתי ההלכות: החיוב לספר בשבח חברו בנוגע לתלמיד חכם, אינו לטובת חברו אלא הוא חלק מעבודתו ומעלתו של התלמיד חכם עצמו (ובכך הוא מכבד ומקדש את ה'). ואילו בחיוב לספר בשבחו של חברו מצד 'ואהבת לרעך כמוך', ההדגשה היא על טובת חבירו שכשם שחס על ממונו חבירו משום טובתו ותועלתו, כך עליו לחוס על כבודו.

(לקוטי שיחות כז, עמ' 160)

הלכות דעות פרק ו, הלכה ג: מצוה על כל אדם לאהב את כל אחד ואחד מישראל כגופו, שנאמר: "ואהבת לרעך כמוך". לפיכך, צריך שישפר בשבחו ולחוס על ממונו, כמו שהוא חס על ממונו עצמו.

לעיל (פ"ה ה"ז) כותב הרמב"ם לגבי אופן דיבורו של תלמיד חכם: "מספר בשבח חבירו ולא בגנותו כלל". וצריך ביאור: מה המיוחד בתלמיד חכם בהלכה זו ("מספר בשבח חבירו") הרי "מצוה על כל אדם לאהוב את כל אחד ואחד מישראל" ולכן "צריך לספר בשבחו"?

יש לומר:

בפרק הקודם מדובר בדינים הנוגעים לתלמיד חכם עצמו, כפי שכותב הרמב"ם (בה"א) "כשם שהחכם ניכר בחכמתו ובדעותיו והוא מובדל בהם משאר העם, כך צריך שיהיה ניכר במעשיו". ולכן צריכים להיות כל מעשיו "נאים ומתוקנים

~ יום שלישי י"א אדר ~

שינה בבית המדרש

וכן כתב ה'גבורות ארי' (תענית כ, ב): מדברי רבי זירא שהאריך ימים בזכות שלא ישן בבית המדרש אפילו שינת עראי משמע שממדת חסידות החמיר על עצמו, כי אם הדבר אסור מעיקר הדין, מה החידוש שבגללו היתה לו זכות מיוחדת? ! ודברי הגמרא (סנהדרין שם) שכל הישן בבית המדרש תורתו נעשית קרעים קרעים היינו בשינת קבע, והלומדים שהיו ישנים בבית המדרש (ברכות שם) שינת עראי היתה.

וה'צדה לדרך' (מאמר ראשון פ"ב) כתב: אין ישנים בבית המדרש רק בשעה ששומע ההלכה מפי הרב או שצריך לחזור על לימודו, אבל אם הוא במקום קבוע ללימודו ולאחר זמן לימודו רוצה לישון כדי לעמוד וללמוד בלב פנוי ושלא יתנמנם – מותר, שהרי ישן לצורך הלימוד.

וכעין זה כתב אדמו"ר הזקן (הל' תלמוד תורה פ"ד הי"ב): אמנם אין ישנים בבית המדרש אפילו שינת עראי, אך 'מי שלומד יומם ולילה בבית המדרש, והוא בענין שאם יצטרך לילך לישן בביתו ימשך מזה ביטול תלמוד תורה – התירו לו לישן בבית המדרש'. וכן כתב ה'מגן אברהם' (או"ח שם סק"ב) להתיר מטעם זה אכילה ושתייה למי שלומד בבית המדרש.

הלכות תלמוד תורה פרק ד, הלכה ט: אין ישנים בבית המדרש. וכל המתנמנם בבית המדרש, חכמתו נעשית קרעים קרעים.

מסופר בגמרא (מגילה כח, ב) שאחד הדברים שבזכותם זכה רבי זירא לאריכות ימים, היה שלא ישן בבית המדרש לא שינת קבע ולא שינת עראי. וזו ההלכה שכתב כאן הרמב"ם. וכן הובא ב'שלחן ערוך' (יו"ד סי' רמו סט"ו) שאין ישנים בבית המדרש, וכל המתנמנם בבית המדרש חכמתו נעשית קרעים קרעים (שמסכת תלמודו ואינו נזכר בו אלא לסירוגין – רש"י, סנהדרין ע"א, א). אך ה'בית יוסף' (או"ח סי' קנא) כתב שרק בבית הכנסת אין ישנים אפילו שינת עראי, אבל בבית המדרש מותר (וכן פסק באו"ח שם ס"ג). והביא ראיה מהמובא בגמרא (ברכות כה, א) שהלומדים בבית המדרש היו ישנים שם על מחצלות.

ובביאור הדברים, כתב הש"ך (יו"ד שם סקט"ו): מעיקר הדין מותרת שינת עראי בבית המדרש, וזהו כנפסק ב'אורח חיים', ורק שינת קבע אסורה, אבל ממדת חסידות אין לישון אפילו שינת עראי. ומה שנפסק ב'יורה דעה' שאין ישנים בבית המדרש – היינו שינת קבע.

~ יום רביעי י"ב אדר ~

הרב שאינו יכול למחול על כבודו

(כסף משנה).

והנה, טעמו של רבא הוא מפני שתלמיד-חכם הלומד תורה "תורה דיליה [שלן] היא", כפי שנרמז בפסוק "כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה" – "בתחילה היא נקראת תורת ה', ומשלמה וגרסה היא נקראת תורתו" (רש"י שם), ולכן יש לו בעלות על כבודו ויכול למחול.

ולפי זה, הדברים אמורים דווקא בתלמיד-חכם היודע ומבין את טעמי ההלכות, שעליו אפשר לומר "תורה דיליה היא" (סה"מ מלוקט ח"ו עמ' קה) אבל בתלמיד-חכם ה'שונה הלכות' בלי לדעת את טעמי ההלכות – כתב החיד"א (שיורי ברכה יו"ד ס"מ ג' ס"ד) שגם אם רצה אינו יכול למחול על כבודו "דלא הגיע למדרגת תורה דיליה היא".

הלכות תלמוד תורה פרק ה, הלכה יא: הרב המבְּהָק שְׂרָצָה לְמַחֵל עַל כְּבוֹדוֹ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, או פְּאָחַד מִהֶן, לְכָל תְּלָמִידָיו, או לְאָחַד מֵהֶן – תְּרֻשׁוֹת בְּיָדוֹ.

מחלוקת היא בגמרא (קידושין לב, א). לדעת רב חסדא, "הרב שמחל על כבודו אין כבודו מחול", ואילו לדעת רב יוסף "הרב שמחל על כבודו כבודו מחול שנאמר וה' הולך לפנייהם יומם" היינו שהקב"ה מחל על כבודו. וכתב ה'כסף משנה' שההוכחה מהנהגת הקב"ה היא המקור לדברי הרמב"ם כאן שאפילו "הרב המובהק שרצה למחול על כבודו כבודו מחול". ונפסקה הלכה כרב יוסף שהרב יכול למחול על כבודו, כי גם דעת רבא בגמרא שם היא כרב יוסף שהרב יכול למחול על כבודו, ורב יוסף ורבא הם שניים כנגד רב חסדא. ועוד שרבא היה מאוחר יותר, ולכן פסק הרמב"ם שכבודו מחול

~ יום חמישי י"ג אדר ~

קריאת ספרי היסטוריה על עבודה-זרה

של הרמב"ם עצמו שקרא בספרי עבודה-זרה (וכפי שהעיד בספרו מורה נבוכים ח"ג, כט"ל), על פי דברי ה'ירושלמי' (ע"ז ג, א) לגבי איסור ההסתכלות בצורות עבודה-זרה: "מותר לראותן בשעה שהן יורדות, שנאמר ובהכרת רשעים תראה", היינו שכשירדו מגדולתם ואין עובדים להם עוד מותר לראותם, והוא הדין לגבי איסור הקריאה בספרי עבודה-זרה (ששניהם נלמדים מהפסוק "אל תפנו אל האלילים") שאינו חל על עבודה-זרה שהתבטלה.

אך הרבי העיר על דבריו שהרי הרמב"ם כתב שם בפירושו כי עדיין ישנם עובדי עבודה-זרה בהודו ובמקומות נוספים ואם-כן אין בכך כדי ליישב את הנהגתו, וגם בימינו קשה להסתמך על כך שהרי עדיין קיימות בהודו כתות של עובדי עבודה-זרה (אגרות קודש ח"ג עמ' קעא).

ויש לפרש את טעם ההיתר על פי דרשת חז"ל (שבת עה, א) על הפסוק "לא תלמד לעשות כתועבות הגויים ההם" – "אבל אתה למד להבין ולהורות", היינו שמותר ללמוד ענייני כישוף ודומיהם לצורך ידיעת ההלכה, וכן יש להתיר קריאה בספרי עבודה-זרה לצורך פסיקת הלכה או כדי לקיים "דע מה שתשיב לאפיקורס" (הערת הרבי על גיליון הצפ"ג – ראה קובץ הערות וביאורים תתלג ע' 152, אגרות משה יו"ד ב, קיא).

הלכות עבודה-זרה פרק ב, הלכה ב: ספרים רבים חפרו עובדי עבודה זרה בעבודתה, היאך עקר עבודתה ומה משפטיה ומעשיה. צינו הקדוש ברוך הוא, שלא לקרות באותן הספרים כלל... ובענין זה נאמר: "וּפֶן תִּדְרֹשׁ לְאֱלֹהֵיהֶם לְאִמֶּר, אֵיכָה יַעֲבֹדוּ – שְׁלֹא תִשְׁאַל עַל דְּרֹךְ עֲבֹדְתָהּ הַיָּאֵף הַיָּאֵף עַל פִּי שְׂאִין אֲתָהּ עֹבְדִי; שְׂדֵבֶר זֶה גֹרֵם לָךְ לְהַפְנוֹת אַחֲרֶיהָ וְלַעֲשׂוֹת כְּמוֹ שְׂתֵן עוֹשִׂין, שְׁנֹאמֶר: "וְאֶעֱשֶׂה כֵּן גַּם אֲנִי".

הרמב"ם כותב שאיסור הקריאה בספרי עבודה-זרה הוא משום שהדבר גורם "לפנות אחריה ולעשות כמה שהן עושין". ולפי זה יש לדון האם האיסור בתוקפו בימינו כאשר עבודת אלילים מאוסה אצל רוב ככל הגויים, ולכאורה אין מקום לחשש זה.

וכתב האגרות משה' (להגר"מ פיינשטיין, יו"ד ח"ב סי' נג): אע"פ שטעם האיסור הוא כדי שלא יפנה אחר העבודה זרה, האיסור אינו בטל אף אם בטל הטעם, שהרי גם לגבי גילוח פאות הראש והזקן כתב הרמב"ם (פי"ב ה"א-ז) שנאסר משום שכן דרך עובדי עבודה זרה, ואעפ"כ אין האיסור בטל אף כשאינם נוהגים כן.

אולם הגאון הרוג'צ'ובי (צנפת פענח כאן) ביאר את הנהגתו

~ יום שישי י"ד אדר ~

הזכרת שם עבודה-זרה

מה הוסיף וכתב "לא יאמר אדם לחברו...?" אלא שבכך הוא מפרש כי האיסור נאמר דווקא כשמזכיר לתועלת מסוימת, אך לא בהזכרה סתם.

ומכך נראה כי לדעת הרמב"ם האיסור אינו מחמת עצם הזכרת השם, אלא משום שמפיק מן תועלת והרי זה כמשתמש בעבודה-זרה.

ובכך יובן ענין נוסף:

הרמב"ם מזכיר כאן שני איסורים: א. לנדור בשם עבודה זרה. ב. להזכיר את שמה אפילו בלא שבועה. ולגבי איסור נדר כתב שאסור אף "לגרום לאחרים שידרו ושיקיימו בשם עבודה זרה", ומכך שלא הזכיר זאת גם בנוגע לאיסור ההזכרה, משמע שהזכרה אסורה רק כשמזכיר בעצמו ולא כשגורם שאחרים יזכירו, וזאת בניגוד לשיטת רש"י (ע"ז ו, א) שאסור לגרום אפילו לגוי להזכיר שם עבודה-זרה.

וטעם המחלוקת: לדעת רש"י האיסור נובע מהחובה לאבר את שמה וזכרה של עבודה-זרה והזכרת שמה מבטאת

הלכות עבודה-זרה פרק ה, הלכות י"א: הַנּוֹדֵר בְּשֵׁם עֲבֹדָה זָרָה, וְהַנִּשְׁבַּע בָּהּ – לֹאֲכָה, שְׁנֹאמֶר: "וְיִשֵּׁם אֱלֹהִים אַחֲרַיִם לֹא תִזְכְּרוּ" ... וְאִפְלוּ לְהִזְכִּיר שֵׁם עֲבֹדָה זָרָה שְׁלֹא דְרֹךְ שְׁבוּעָה – אִסוּר, שְׁנֹאמֶר: "לֹא תִזְכְּרוּ". לֹא יֵאמֶר אִדְם לְחִבְרוֹ: "שְׁמֵר לִי בְּצַד עֲבֹדָה זָרָה פְּלוֹנִית, וְכִיּוֹצֵא בָּהּ... וְאִסוּר לְגַרְם לְאַחֲרַיִם שְׂיִדְרוּ וְשִׁקְיֵמוּ בְּשֵׁם עֲבֹדָה זָרָה.

לדעת הרא"ש (סנהדרין פרק ז, א) אסור להזכיר שם עבודה זרה, גם כאשר הדבר נעשה תוך כדי שיחה שלא לתועלת מיוחדת, ונקטו דוגמא "האומר לחברו שמור לי בצד עבודה זרה פלונית" רק משום שכן הרגילות להזכירה, אך הזכרתה אסורה בכל אופן.

אך מדברי הרמב"ם נראה שהאיסור הוא דווקא כשמזכירה לצורך, שכן לאחר שכתב "אפילו להזכיר שם עבודת כוכבים שלא דרך שבועה אסור, שנאמר לא תזכירו", הוסיף: "לא יאמר אדם לחברו שמור לי בצד עבודת כוכבים פלונית". ולכאורה, מאחר שכבר כתב שאסור להזכיר את שמה, לשם

את ההיפך. ולכן גם כאשר גורם לאחרים להזכיר, הרי זה עומד בסתירה לחיוב האיבוד. אך הרמב"ם לשיטתו שהאיסור הוא משום שמשנתמש בשם

העבודה-זרה, וכאשר הגוי מזכיר אין כאן שימוש של הישראל ולכן אין עליו איסור לגרום לגוי להזכיר.

(מנחת חיים, שמות ט"ו ס)

~ שבת קודש ט"ו אדר ~

כיצד מאבד עבודה-זרה?

גורם של איסור) – מותר. ולכתחילה יש לחוש לדעת האוסרים ב'זה וזה גורם' כאשר הוא וודאי מזבל את השדה, ואילו כששוחק וזורה לרוח, ספק אם יזבלו בפירוורים השחוקים, ואף אם יזבלו בהם, בדיעבד יש לסמוך על ההיתר של 'זה וזה גורם'. אך זהו דווקא כשהעבודה-זרה נשחקה, אבל אם שרפה אין להתיר ולזרות ברוח, כיון שוודאי יזבלו בה כי אנשים יטעו ויאמרו שעבודה-זרה שנשרפה והפכה לאפר מותרת בהנאה.

וכל זה כאשר זורה לרוח, אבל בהטלה לים המלח, כיון שאין חשש שמא יבואו ויזבלו בה – די בשריפתה ואין צורך לשחוק אותה. וזהו שכתב הרמב"ם: המאבד עבודה-זרה, כשזורה לרוח צריך לשחוק אותה. ואילו כשמטיל לים המלח, די אם שורף אותה לפני כן.

הלכות עבודה-זרה פרק ח, הלכה ו: **כיצד מאבד עבודה זרה וְהָאֵרֶץ וְשָׂרְדָהּ רְבָרִים שֶׁהֵן אֲסוּרִים בְּגִלְלָהּ, כְּגוֹן מְשֻׁמְשֵׁיהָ וְתַקְרָתָהּ שְׁלֵהָ? שוֹחֵק וְזוֹרֵה לְרוּחַ, או שוֹרֵף וּמְטִיל לַיָּם הַמֶּלַח.** לדעת רב יוסף, איבוד עבודה-זרה הוא כששוחק וזורה לרוח או כששוחק ומטיל לים המלח. ואילו לדעת רבה, כשמטיל לים המלח אינו צריך לשחוק אותה (פסחים מ, א).

והקשה ה'כסף משנה': הרמב"ם פוסק כרב יוסף שאין להסתפק בהטלה לים המלח, ומדוע שינה וכתב "שורף (ולא שוחק) ומטיל לים המלח"?

ותירץ ה'לחם משנה' (הל' מאכ"א פי"גהט"ז):

איבוד עבודה-זרה הוא כששוחק אותה וזורה לרוח, וכתבו התוספות (ע"ז סב, ב ד"ה): אף שיתכן שעל ידי זה יהיה זיבול לשדה, והרי 'עבודה זרה' אסורה בהנאה – מכל מקום 'זה וזה גורם' (הצמיחה היא על ידי הקרקע שהיא גורם של היתר והובל שהוא

אגרות קודש

ב"ה, י"ב אדר, תשי"ח

ברוקלין.

שלום וברכה!

...במש"כ שמי שהוא אפשר נחלש, מאיזה טעם, בעבוה"ק דהפצת המעינות - הנה בטח יתבונן הנ"ל ככל הדרוש ואליבי דנפש"י בהתחלת ויסוד כל הד' חלקי שו"ע - שיל"ת ובמילא לא יבוש מפני המלעגים וכו'. ודי ומספיק העיון בהנ"ל - שאדרבה מכאן ולהבא עוד יוסיף אומץ בההפצה האמורה, וגם בהחוצה שבאדם עצמו. ויה"ר שיהי' זה באופן המבואר באגה"ת ספ"ט:

הי' רגיל כו' ב' כו'. כפליים לתושי'.

בברכה לתלמוד תורה ביראת שמים ולהצלחה מופלגה בעבוה"ק הפצת המעינות דא"ח (עד ל)חוצה וחוצה דחוצה.

שיעורי רמב"ם - ג' פרקים ליום

(ג) למה תתנהג כאדם תימהוני שאין לו כלום בעולמו.

ב. צריך אדם שיבון [את] כל מעשיו בלם, לידע את השם ברוך הוא, בלבד; ויהיה שבתו וקומו ודבורו, הכל לעמת [למטרת] זה הדבר [ידיעת הבורא].
פיצד? פשישא ויתן [כשיעסוק במסחר] או יעשה מלאכה לטל שָׁכר, לא יהיה בלבו [לא יחשוב רק על] קבוצן ממון בלבד, אלא יעשה דברים הללו כדי שימצא [ישיג] דברים שהגוף צריך להן, מאכילה ושתיה וישיבת בית ונשיאת אשה".

(ד) בורא העולם ומנהיגו. (ה) וכך יוכל לעבוד את ה' כראוי.

וכן פשיאכל וישתה ויבעל, לא ישים על לבו לעשות דברים הללו כדי להנות בלבד, עד שנמצא שאינו אוכל ושותה אלא [הרבה] המתוק לחך ויבעל כדי להנות; אלא ישים על לבו פשיאכל וישתה, [שמטרתו היא] כדי להברות גופו ואבריו בלבד.

לפיכך, לא יאכל [אדם] כל שהחך מתאנה, כמו הכלב והחמור, אלא יאכל דברים המועילין לו, [וכן] אם [הם] מרים [וכן] אם [הם] מתוקים. ולא יאכל דברים הרעים לגוף, אף על פי שהן מתוקין לחך. פיצד? מי שהיה בשרו חם - לא יאכל בשר ולא דבש ולא ישתה יין, פענן שאמר שלמה דרף משל: "אכל דבש הרבות לא טוב"²⁷, ושותה מי העלשין [חליטת צמח העולש], אף על פי שהוא מר; שנמצא שהוא אוכל ושותה דרף רפואה בלבד כדי שיבריא ויעמד שלם, הואיל ואי אפשר לאדם לחיות אלא באכילה ושתיה.

השגת הראב"ד וכן • פשיבעל, לא יבעל וכן . . . הורע א"א וכן למצות העונה אם היא מקפדת. אלא כדי להברות גופו וכדי לקיים את הוציא; לפיכך, אינו בועל כל זמן שיתאנה, אלא בכל עת שידע שהוא צריך להוציא שכבת זרע כמו דרף הרפאות, או לקיים את הוציא.

~ יום ראשון ט' אדר ~

הלכות יעות

פרק ג

שלילת דרך הפרישות מהעולם.

א. שְׁמָא יאמר אדם [יחשוב לעצמו]: 'הואיל והתאנה והכבוד וכיוצא בהן דרף רעה הן ומוציאין את האדם מן העולם, אפרש מהן ביותר ואתרחק לצד האחרון', עד שלא יאכל בשר ולא ישתה יין ולא ישא אשה ולא ישב בדירה נאה ולא ילבש מלבוש נאה אלא [ילבש את] השק והצמר הקשה וכיוצא בהן, כגון פמרי אדם [=הכמרים הנוצרים] - גם זו דרף רעה היא, ואסור לילך בה.

(א) לצד הקיצוני של הריחוק מכל תאוה.

המהלך בדרף זו [הקיצוניות], נקרא 'חוטא'. הרי הוא אומר בנזיר: "וכפר עליו מאשר חטא על הנפש"²³; אמרו חכמים: 'ומה אם נזיר שלא פרש אלא מן היין, צריך פפדה - [אדם] המונע עצמו מפל דבר, על אחת כמה וכמה'²⁴ [שצריך כפרה על כך].

(ב) כלומר, הנזיר נקרא חוטא.

לפיכך צוו חכמים, שלא ימנע אדם עצמו אלא מדברים שמנעה התורה [ממנו] בלבד, ולא יהיה אוסר עצמו בנדרים ובשבועות על דברים המתירין. כך אמרו חכמים: 'לא ידף מה שאסרה תורה, אלא שאתה אוסר עליך דברים אחרים'²⁵ !

ובפולל הזה, אלו שמתעניין תמיד - אינן בדרף טובה, ואסרו חכמים שיהא אדם מסגף עצמו בתענית. ועל כל הדברים האלו וכיוצא בהן, צוה שלמה ואמר: "אל תהי צדיק הרבה, ואל תתחכם יותר - למה תשומם"²⁶.

23. במדבר-נשא, ו, יא. 24. תענית, יא, א. 25. ירושלמי, נדרים ט, א. 26. קהלת, ז, טז. 27. משלי, כה, כז.

הלכה א: בעבודה הרוחנית - לקו"ש חכ"ז ע' 120. השינוי בין הלכה זו למ"ש בהל' נדרים - לקו"ש חכ"ט ע' 130. לפיכך . . . אחרים: ענין הנדרים בעבודה הרוחנית - לקו"ש חל"ג ע' 191, "סה"ש תשמ"ח ח"ב ע' 556.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

מלהתפנות], וְאֶפְלוּ רִגְעַ אֶחָד, אֲלֵא כֹל זְמַן שְׁצָרֶיךָ
לְהִשְׁתֵּן אוֹ לְהִסָּךְ אֶת רִגְלֶיךָ [נִקְבִים גדולים], יַעֲמֹד
מִיָּד.^א

א) מכיון שבנוסף לכך שהמתאפק עובר על איסור "אל
תשקצו את נפשותיכם" (ויקרא יא, מג), השחיית הנקבים
גורמת למחלות ולסכנה.

ב. לא יאכל אדם עד שתתמלא פרסו, אלא
יפחות כמו [בערך] רביע [רבע] משבועתו. ולא ישתה
מים בתוך המזון, אלא מעט ומזוג [מעורב] בינו;
וכשתחיל המזון להתאפל במעיו, שותה מה
שהוא צריך לשתות. ולא ירבה לשתות מים, ואפלו
כשתאפל המזון. ולא יאכל [יתחיל לאכול] עד שיבדק
עצמו יפה יפה, שמא יהיה צריך לנקבו.

ב) על האדם לאכול שלוש-רבעי מכמות האוכל המשביעה
אותו. ג) מטרת שתייה זו היא כדי לרכך את המאכלים
שאוכלים. ד) זמן זה הוא כאשר האדם מרגיש צמא כתוצאה
מהמזון שאכל.

לא יאכל אדם, עד שיהלך קדם אכילה עד [כדי]
שיתחיל גופו לחם [להתחמם], או יעשה מלאכה, או
יתנגע ביגע אחר. כללו של דבר - יענה גופו וייגע
[יתאמץ] כל יום בבקר עד שיתחיל גופו לחם, וישקט
[ינח] מעט עד שתחישב נפשו [תחזור לאיננה], ואוכל.
ואם רחץ בחמין אחר שיגע, הרי זה [יותר] טוב;
ואחר כך שוהה מעט, ואוכל.

ה) דבר הדורש מאמץ, כמו התעמלות.

ג. לעולם כשיאכל אדם, ישב במקומו או יטה
על [צד] שמאל. ולא יהלך ולא ירכב ולא ייגע ולא
יזעזע [יטלטל] גופו ולא יטיל, עד שיתאפל המזון
שבמעיו; וכל המטיל אחר אכילתו או שיגע, הרי
זה מביא על עצמו חלאים רעים וקשים.

ד. היום והלילה, ארבע ועשרים שעות. די לו

להוליד ילדים ולקיים את המין האנושי. ז) שיש בכך צורך
על פי כללי הרפואה.

ג. המנהיג עצמו על פי [כללי] הרפואה - אם שם
על לבו [כל מטרתו היא] שיהיה כל גופו ואבריו שלמים
חזקים בלבד, ושהיה לו בנים עושין מלאכתו
ועמלין לצרכו - אין זו דרך טובה; אלא ישים על
לבו שיהא גופו שלם וחזק, כדי שתהיה נפשו
ישרה לרעת את ה', שאי אפשר שיבין וישתפל
[ישכיל] בחכמות, והוא חולה או אחד מאבריו
פואב; וישים על לבו שיהיה לו בן, או לי יהיה
חכם וגדול בישראל.

נמצא המהלך בדרך זו כל ימיו בלך, עובד את ה'
תמיד, אפלו בשעה שנושא ונותן, ואפלו בשעה
שבוועל - מפני שמחשבתו בכל, כדי שימצא צרכיו
עד שיהיה גופו שלם לעבד את ה'.

ואפלו בשעה שהוא ישן, אם ישן לרעת [במטרה] כדי
שתנחם דעתו עליו, וינחם גופו כדי שלא יחלה,
ולא יוכל לעבד את ה' והוא חולה - נמצאת שנה
שלו עבודה למקום ברוך הוא. ועל ענין זה צוה
חכמים ואמרו: 'וכל מעשיך יהיו לשם שממים'²⁸;
והוא שאמר שלמה בחכמתו: "בכל דרכיך
דעהו"²⁹ [תדע את ה'].

פרק ד

הדרך לשמירת בריאות הגוף.

א. הואיל והנותן [היות] הגוף פריא ושלם, מדרבכי
[עבודת³⁰] ה' הוא, שהרי אי אפשר שיבין או ידע
[את ה'], והוא [כאשר הוא] חולה - צריך להרחיק אדם
עצמו מדברים המאבדין את הגוף, ולהנהיג עצמו
בדברים המברין [המבריאים] המחלימים; ואלו הן:
לעולם לא יאכל אדם, אלא כשהוא רעב; ולא
ישתה, אלא כשהוא צמא. ואל ישנה נקבו [יתאפק]

28. אבות, ב, יב. 29. משלי, ג, ו. 30. אג"ק אדמו"ר חט"ז אגרת ה'תתל"ט.

בשעה שבוועל: לא שייך לגור מצות פרו ורבו - לקו"ש ח"ל ע' 28. לא סותר למאמר רז"ל "אי לאו יצר הרע פסק החימום" - לקו"ש ח"ב ע' 692.
נמצאת... הוא: מדוע טבע הקב"ה בגופנו את הצורך בשינה? - סה"ש תש"נ ח"ב ע' 597. בכל דרכיך דעהו: נוסף על "כל מעשיך יהיו לשם
שממים" - לקו"ש ח"ג ע' 907 הע' 37. פרק ד: גם הנאמר בפרק זה הוא הלכות הנוגעות לזמנו - לקו"ש חכ"ג ע' 53. (עבודת): לכאורה צריכה
להיות הוספה "עבודת" - לקו"ש ח"ב ע' 531 הע' 12, ח"ג ע' 806 הע' 9.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

וְעוֹשֶׂה בְּמִקְוֹמוֹת הַקְּרִיּוֹם וּבְמִקְוֹמוֹת הַחַמִּים - בְּכָל מְקוֹם וּמְקוֹם כְּרָאוּי לוֹ [בהתאם למזג האוויר].

(יא) משום שהם מחממים את הגוף. (יב) יחד עם פת, אך לא ישתה חומץ לבדו.

ט. יֵשׁ מְאֻכְלוֹת שֶׁהֵם רְעִים בְּיוֹתֵר עַד מְאֹד, וְרָאוּי לְאָדָם שְׁלֵא לְאָכְלוֹן לְעוֹלָם - כַּגֹּן הַדְּגִים הַגְּדוֹלִים הַמְּלוּחִים הַיִּשְׁנִים, וְהַגְּבִינָה הַמְּלוּחָה הַיִּשְׁנָה, וְהַכְּמֵהִין וְהַפְּטְרִיּוֹת, וְהַבְּשָׂר הַמְּלִיחַ הַיִּשְׁן, וְיֵין מִגְּתוֹ^י, וְתַבְשִׁיל שֶׁשָּׁהָה עַד שֶׁנֶּדַף [נגמר] רִיחוֹ, וְכָל מְאֻכָּל שְׂרִיחוֹ רַע אוֹ מֵר בְּיוֹתֵר; הֵרִי אֵלוֹ לַגּוֹף, כְּמוֹ סֶם הַמָּוֵת. וְיֵשׁ מְאֻכְלוֹת שֶׁהֵן רְעִים, אֲבָל אֵינָם כְּמוֹ הַרְאֵשׁוֹנוֹת לְרַע; לְפִיכֵף רָאוּי לְאָדָם שְׁלֵא לְאָכַל מֵהֵן אֲלָא מְעֻט וְאַחַר יָמִים הַרְבֵּה [לעיתים רחוקות], וְלֹא יִרְגִיל עֲצָמוֹ לְהִיּוֹת מְזוֹנוֹ מֵהֵן אוֹ לְאָכְלוֹ עִם מְזוֹנוֹ תָּמִיד - כַּגֹּן דְּגִים גְּדוֹלִים, וְגַבִּינָה, וְחֶלֶב שֶׁשָּׁהָה אַחַר שְׁנַחֲלָב אֲרַבַּע וְעֶשְׂרִים שָׁעוֹת, וּבְשָׂר שְׂוִרִים גְּדוֹלִים וְתִישִׁים גְּדוֹלִים, וְהַפּוֹל, וְהַעֲדָשִׁים, וְהַסְּפִיר [מין קטנית], וְלֶחֶם שְׁעוֹרִים, וְלֶחֶם מִצּוֹת, וְהַכְּרוֹבִי"ד, וְהַחֲצִיר [מין ירק], וְהַבְּצָלִים, וְהַשּׁוּמִים, וְהַחֲרָדֵל, וְהַצֵּנוֹן; כָּל אֵלוֹ מְאֻכְלוֹת רְעִים הֵם.

(יג) יין שהשמרים שלו עדיין מעורבים בתוכו והוא נמצא בתחילת תהליך התסיסה. (יד) מדובר על כרוב חי ולא על כרוב מבושל.

אֵין רָאוּי לְאָדָם לְאָכַל מֵאֵלוֹ אֲלָא מְעֻט עַד מְאֹד, וּבִימוֹת הַגְּשָׁמִים; אֲבָל שְׁלֵא בִימוֹת הַגְּשָׁמִים, לֹא יֵאָכַל מֵהֵם כָּלֵל. וְהַפּוֹל וְהַעֲדָשִׁים בְּלֶבֶד - אֵין רָאוּי לְאָכְלוֹ, לֹא בִימוֹת הַחֶמְהָה וְלֹא בִימוֹת הַגְּשָׁמִים. וְהַדְּלוּעִין [דלעות], אוֹכְלִים מֵהֵן מְעֻט בִימוֹת הַחֶמְהָה^{טו}.

(טו) אך דווקא דלעות רכות ואילו דלעות קשות מזיקות לגוף ואין לאכלם כלל.

ל. וְיֵשׁ מְאֻכְלוֹת שֶׁהֵן רְעִים, וְאֵינָן כְּמוֹ אֵלוֹ; וְהֵן: עוֹף הַיָּמִים [ברווז וכדומה], וּבְגִי יוֹנָה הַקְּטָנִים, וְהַתְּמָרִים, וְלֶחֶם קְלוֹי^{טז} בְּשֶׁמֶן אוֹ לֶחֶם שְׁגִלוֹשׁ בְּשֶׁמֶן, וְהַסֵּלֶת שְׁנַפּוֹ אוֹתָהּ כָּל צְרָפָה עַד שְׁלֵא נִשְׂאָר בָּהּ רֵיחַ מְרִסָּן [סובין], וְהַצִּיר וְהַמּוֹרִיס^{יז}. אֵין רָאוּי לְהַרְבּוֹת מְאֻכִילֵת אֵלוֹ; וְאָדָם שֶׁהוּא חָכֵם וְכוֹבֵשׁ אֶת יָצְרוֹ, וְלֹא מְשַׁף אַחַר תְּאוֹתָו וְלֹא יֵאָכַל

לְאָדָם לִישָׁן שְׁלִישׁוֹן, שֶׁהוּא שְׁמוֹנֶה שָׁעוֹת; וְיִהְיֶה [שעות השינה] בְּסוֹף הַלַּיְלָה, כְּדִי שִׁיְהֶא מְתַחֲלֵת שְׁנָתוֹ עַד שֶׁתַּעֲלֶה [ו-ויחת] הַשָּׁמֶשׁ שְׁמוֹנֶה שָׁעוֹת, וְנִמְצָא עוֹמֵד מְמֻטָּו [קם מהשינה] קִדָּם שֶׁתַּעֲלֶה הַשָּׁמֶשׁ.

(ו) וכאשר השינה בשעות אלו, היא מועילה יותר לגוף.

ה. לֹא יִישָׁן אָדָם לֹא עַל פְּנָיו, וְלֹא עַל עַרְפוֹ, אֲלָא עַל צִדּוֹ - בְּתַחֲלֵת הַלַּיְלָה [יישן] עַל צִד שְׁמֹאלוֹ, וּבְסוֹף הַלַּיְלָה [יישן] עַל צִד יְמִינוֹ. וְלֹא יִישָׁן סְמוּךְ לְאֻכְלָה, אֲלָא יִמְתִּין אַחַר אֻכְלָה כְּמוֹ שְׁלֵשׁ אוֹ אַרְבַּע שָׁעוֹת. וְלֹא יִישָׁן בַּיּוֹם^{יח}.

(ז) משום שבתנוחה זו הכבד הנמצא בצד ימין יהיה על המעיים, וכך תהליך העיכול של המזון הנאכל במשך היום יהיה מהיר יותר. (ח) הכוונה דווקא לשינה קבועה ומכוונת, אולם מנוחה מזדמנת אפשר. וכדברי חז"ל על דוד המלך, שהיה ישן במהלך היום שינה קצרה באורך כחצי שעה.

ו. דְּבָרִים הַמְּשַׁלְּשִׁין אֶת בְּנֵי מַעֲיִם^{יט}, כַּגֹּן עֲנָכִים וְתֹאנִים וְתוֹתִים וְאַגָּסִים וְאַבְטַיְחִים וּמְעִי [פנים] הַקְּשׁוּאִים וּמְעִי מְלֻפְפוֹנוֹת - אוֹכֵל אָדָם אוֹתָן בְּתַחֲלָה, קִדָּם אֻכְלָה. וְלֹא יַעֲרֹבֵם עִם הַמְּזוֹן, אֲלָא שׁוֹהָה מְעֻט עַד שֶׁיֵּצְאוּ מִבֶּטֶן הַעֲלִיוֹן [ויתעכלו במעיים], וְאוֹכֵל מְזוֹנוֹ. וְדְבָרִים שֶׁהֵן מְאֻמְצִין [מקשים] אֶת בְּנֵי מַעֲיִם, כַּגֹּן רְמוֹנִים וּפְרִישִׁין [חבושים] וְתַפְנוֹתִים וְקִרְסֻטְמִילִין [אגסים] - אוֹכֵל אוֹתָן תִּכְף [סמוך] לְמְזוֹנוֹ, וְלֹא יִרְבֶּה מֵהֵן.

(ט) דברי מאכל המרפים את הקיבה.

ז. כְּשִׁירְצָה אָדָם לְאָכַל בָּשָׂר עוֹף וּבְשָׂר בְּהֵמָה כְּאֶחָד, אוֹכֵל בְּתַחֲלָה [קודם] בָּשָׂר הָעוֹף; וְכֵן בִּיצִים וּבְשָׂר עוֹף, אוֹכֵל בְּתַחֲלָה בִּיצִים; בָּשָׂר בְּהֵמָה דְּקָה וּבְשָׂר בְּהֵמָה גְּסָה, אוֹכֵל בְּתַחֲלָה בָּשָׂר הַדְּקָה - לְעוֹלָם יְקָדִים אָדָם [לאכול] דְּבַר הַקֵּל, וּמְאַחַר הַכָּבֵד.

(י) הדברים הקלים מתעכלים מהר יותר, ולכן רצוי לאכול קודם דברים קלים, להמתין שהם יתעכלו במעיים, ולאחר מכן לאכול את הדברים הכבדים.

ח. בִּימוֹת הַחֶמְהָה [בקיץ] - אוֹכֵל מְאֻכְלוֹת הַקְּרִיּוֹם, וְלֹא יִרְבֶּה בְּתַבְלִין [תבלינים]^כ, וְאוֹכֵל אֶת הַחֲמֻצִי"ב; וּבִימוֹת הַגְּשָׁמִים [בחורף] - אוֹכֵל אֲכָלִין הַחֲמִיץ, וּמִרְבֶּה בְּתַבְלִין, וְאוֹכֵל מְעֻט מִן הַחֲרָדֵל וּמִן הַחֲלֵתִית [מיני תבלינים חריפים ומחממים]. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה, הוֹלֵךְ

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

מָפֵל [המאכלים] הַנִּזְכָּרִים פְּלוּם, אֶלֶּא אִם נִצְרָךְ לָהֶם לְרִפּוּאָה - הָרִי זֶה גָבוּר.
טו. וְכָל מִי שֶׁהוּא יוֹשֵׁב לְבִטָּח [במנוחה] וְאִינוֹ מִתְעַמֵּל, אוֹ מִי שֶׁמְשַׁהֶה נִקְבִּיו אוֹ מִי שֶׁמְעִי קִשִּׁין - אֶפְלוֹ אֶכֶל מִאֲכָלוֹת טוֹבִים וְשָׁמַר עֲצָמוֹ עַל פִּי הָרִפּוּאָה, כָּל יָמָיו יִהְיוּ מִכְאוּבִים וְכַחוֹ תִשָּׁשׁ. וְאֶכִּילָה גִסָּה [רבה מדי] לְגוּף כָּל אָדָם [היא] כִּמוֹ סֵם הַמָּוֶת, וְהִיא עֶקֶר לְכָל חַלְאִים.

(כ) כמבואר בהלכה ב, שעל האדם לאכול עד שלושת-רבעי מכמות האוכל שמשביעה אותו.

רַב הַחֲלָאִים הַפְּאִים עַל הָאָדָם, אִינָן אֶלֶּא מִפְּנֵי מִאֲכָלִים רָעִים, אוֹ מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְמַלֵּא בִטְנוֹ וְאוֹכֵל אֶכִּילָה גִסָּה, אֶפְלוֹ מִמִּאֲכָלִים טוֹבִים. הוּא שֶׁשְׁלֵמָה אוֹמֵר בְּחֻמְתּוֹ: "שָׁמַר פִּי וּלְשׁוֹנוֹ - שָׁמַר מִצְרֹת נַפְשׁוֹ"³¹; כְּלוֹמֵר, שׁוֹמֵר פִּי מִלְאֲכָל מִאֲכָל רַע אוֹ מִלְשָׁבַע [יותר מדי], וְלְשׁוֹנוֹ מִלְדַּבֵּר אֶלֶּא בַּצָּרְכֵיכֵיכֵא.

(כא) מדבר רק על הדברים הנצרכים לו, ולא מדבר דברים בטלים.

טז. הָרִף הִרְחִיצָה [הרעיוה] - שִׁיפְגֵס אָדָם לְמַרְחֵץ מִשְׁבַּעַה יָמִים לְשַׁבְּעָה יָמִים [פעם בשבוע]; וְלֹא יִכְנָס סְמוּךְ לְאֶכִּילָה, וְלֹא כְּשֶׁהוּא רַעֵב, אֶלֶּא כְּשִׁיתְחִיל הַמְזוֹן לְהַתְעַפֵּל בְּמַעְיָו. וְרוֹחֵץ כָּל גּוּפוֹ בְּחַמִּין [במים חמים] שָׂאִין הַגּוּף נִכְוָה בְּהֵן, וְרֹאשׁוֹ בְּלֶבֶד בְּחַמִּין שֶׁהַגּוּף נִכְוָה בְּהֵן. וְאַחַר כֵּן יִרְחֵץ גּוּפוֹ בְּפוֹשְׁרִין, וְאַחַר כֵּן בְּפוֹשְׁרִין מִן הַפוֹשְׁרִין [קרים יותר], עַד שִׁירְחֵץ בְּצוּנָן [מים קרים ממש]; וְלֹא יַעֲבִיר עַל רֹאשׁוֹ כָּלֵל, לֹא פּוֹשְׁרִין וְלֹא צוּנָן כֵּב. וְלֹא יִרְחֵץ בְּצוּנָן בִּימֹת הַגְּשָׁמִים. וְלֹא יִרְחֵץ [במים קרים] עַד שִׁיזִיעַ וַיִּפְרָךְ [יעסה וישפשף] כָּל גּוּפוֹ [בכרטיצה במים חמים], וְלֹא יִאָרִיךְ בְּמַרְחֵץ [במים חמים]; אֶלֶּא כְּשִׁיזִיעַ וַיִּפְרָךְ גּוּפוֹ, יִשְׁתַּטֵּף [במים קרים] וַיִּצֵּא.

(כב) אלא רק על גופו.

וּבּוֹדֵק עֲצָמוֹ קֹדֵם שִׁיפְגֵס לְמַרְחֵץ, וְאַחַר שִׁיצֵּא, שָׁמָּא יֵהָא צָרִיף לְנִקְבִּיו. וְכֵן בּוֹדֵק אָדָם עֲצָמוֹ תָּמִיד

(טז) לחם שנאפה מקמח שיוצר מגרעיני חיטה קלויים שהתייבשו בתנור. (יז) מיץ ושומן היוצא מדגים ומאכלים כבושים ומלוחים.

יא. לְעוֹלָם יִמְנַע אָדָם עֲצָמוֹ מִפְּרוֹת הָאֵילָנוֹת, וְלֹא יִרְבֶּה [לאכול] מִהֵן אֶפְלוֹ יִבְשִׁין, וְאִין צָרִיף לוֹמֵר רְטָבִים; אֶבֶל קֹדֵם שִׁיתְבַּשְׁלוּ כָּל צָרְפוֹ, הָרִי הֵן לְגוּף פְּחֻרְבוֹת³². וְכֵן הַתְּרוּבִים, רָעִים לְעוֹלָם. וְכָל הַפְּרוֹת הַחֲמוּצִין רָעִים, וְאִין אוֹכְלִין מִהֵן אֶלֶּא מַעַט בִּימֹת הַחֻמָּה וּבְמִקּוֹמוֹת הַחַמִּין. וְהַתְּאֵנִים וְהַעֲנָבִים וְהַשְּׂקָדִים טוֹבִים לְעוֹלָם, בֵּין רְטָבִים בֵּין יִבְשִׁין, וְאוֹכֵל אָדָם מִהֵן כָּל צָרְכוֹ; אֶבֶל לֹא יִתְמִיד אֶכִּילָתָן [לאכלם באופן קבוע], אִף עַל פִּי שֶׁהֵן טוֹבִים מִכָּל פְּרִי הָאֵילָנוֹת.

(יח) ומזיקים לגוף יותר.

יב. הַדְּבֵשׁ וְהַיִּין, רַע לְקִטְנִים וְיָפָה לְזִקְנִים [בכל השנה], וְכָל שֶׁפֶן בִּימֹת הַגְּשָׁמִים. וְצָרִיף אָדָם לְאֶכֶל בִּימֹת הַחֻמָּה, שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי מֶה [מהממות] שֶׁהוּא אוֹכֵל בִּימֹת הַגְּשָׁמִים.

יג. לְעוֹלָם יִשְׁתַּדֵּל אָדָם שִׁיְהִי מַעְיָו רַפִּין כָּל יָמָיו, וְיִהְיֶה קְרוֹב לְשִׁלְשׁוּל מַעַטִּי. וְזֶה כָּלֵל גְּדוֹל בְּרִפּוּאָה - שֶׁכָּל זְמַן שֶׁהָרִא [צואה] נִמְנַע אוֹ יִצֵּא בְּקִשִּׁי, חֲלָאִים רָעִים בָּאִים [על האדם].

(ט) לכן אמרים בברכת "אשר יצר" - "רופא כל בשר", מכיוון שהיצאה היא רפואה לגוף.

וּבִמָּה יִרְפָּה אָדָם מַעְיָו, אִם נִתְאַמְצוּ מַעַט? אִם הִיא בְּחוֹר [צעיר] - יִאֲכַל בְּבִקָּר בְּבִקָּר [צמחים] מְלוּחִין שְׁלוּקִין, מִתְבָּלִין בְּשֶׁמֶן וּבְמוֹרִיס וּבְמִלַּח, כְּלֵא פֶת; אוֹ יִשְׁתֶּה מִי שֶׁלֶק שֶׁל תְּרִדִין אוֹ כְּרוֹב, בְּשֶׁמֶן וּמִלַּח וּמוֹרִיס. וְאִם הִיא זָקֵן - יִשְׁתֶּה דְּבֵשׁ מְזוּג בְּמִים חַמִּין בְּבִקָּר, וְיִשְׁתֶּה כִּמוֹ אַרְבַּע שְׁעוֹת, וְאַחַר כֵּן יִאֲכַל סְעוּדָתוֹ. יַעֲשֶׂה כֵּן יוֹם אַחַר יוֹם, שֶׁלֶשָׁה אוֹ אַרְבַּעַה יָמִים אִם צָרָךְ לְכָךְ, עַד שִׁירְפוּ מַעְיָו.

יד. וְעוֹד כָּלֵל אַחַר אֲמָרוֹ בְּכִרְיָאוֹת הַגּוּף: כָּל זְמַן

31. משלי, כא, כג.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

בְּחֻמְתּוֹ: "אל תתן לנשים חילף" [=כוחף], וּדְרָכֶיךָ לְמַחֹת מְלַכִּין כו"32.

(כו) לך בדרך הממוצעת והנכונה, כמו המלכים הזהירים במעשיהם.

כָּל הַשְּׁטוֹף בְּבַעֲלָהּ - זְקֵנָה קוֹפְצַת עָלָיו, וְכַחוֹ תִּשָּׂא, וְעֵינָיו בְּהוֹת [נחלשות], וְרִיחַ רַע נוֹדֵף מִפִּיו וּמִשְׁחִיו, וְשַׁעַר רֹאשׁוֹ וְגִבּוֹת עֵינָיו וְרִסְי עֵינָיו נוֹשֵׁר, וְשַׁעַר זְקָנוֹ וְשִׁחִיו וְשַׁעַר רִגְלָיו רוֹבֵה [מתרבה], וְשֵׁנָיו נוֹפְלוֹת, וְהִרְבֵּה כְּאֵבִים [נוספים] חוץ מאלו באין עָלָיו.

אָמְרוּ חֲכָמֵי הָרוֹפְאִים: 'אֶחָד מְאֻלָּף [כני אדם] מֵת בְּשֹׁאֵר חֲלָאִים, וְהָאֻלָּף [האחרים] - [מתים] מְרַב הַתְּשֻׁמִּישׁ'. לְפִיכָךְ, צָרִיךְ הָאָדָם לְהִזָּהֵר בְּדַבְרֵי זֶה, אִם רָצָה לְהִיּוֹת בְּטוֹבָה [לשמור על בריאותו]; וְלֹא יִבְעַל אֶלָּא כְּשִׁמְצָא גּוֹפּוֹ בְּרִיא וְחֹזֵק בְּיוֹתֵר, וְהוּא מִתְקַשֶּׁה הִרְבֵּה שְׁלֹא לְדַעְתּוֹ, וּמִסִּיחַ עֲצָמוֹ לְדַבֵּר אַחֵר, וְהַקְּשׁוּי פְּשִׁיחָהּ; וְיִמְצָא כְּכֹד מִמֶּתְנִין וּלְמִטָּה, וּכְאֵלוֹ חוֹטֵי הַבְּיָצִים נִמְשָׁכִים, וּבְשֵׁרוֹ חָם - זֶה צָרִיךְ לְבַעַל, וְרַפּוּאָה לוֹ שִׁיבְעַל.

לֹא יִבְעַל אָדָם וְהוּא שָׂבַע, וְלֹא רַעֲב - אֶלָּא אַחֵר שִׁיתְאָכַל הַמְּזוֹן בְּמַעְיוֹ. וְיִבְדֹּק נְקִבּוֹ קִדְּם בְּעֵילָה, וְאַחֵר בְּעֵילָה. וְלֹא יִבְעַל מִעֲמֵד וְלֹא מִיּוֹשֵׁב, וְלֹא בְּבֵית הַמְּרָחֵץ, וְלֹא בְּיוֹם שִׁיכְנָס לְמְרָחֵץ, וְלֹא בְּיוֹם הַקְּזָה, וְלֹא בְּיוֹם יִצְיָאָה לְדֶרֶךְ אוֹ בִּיאָה מִן הַדֶּרֶךְ, לֹא לְפָנֶיהֶן וְלֹא לְאַחֲרֵיהֶן.

כ. כָּל הַמְּנַהֵיג עֲצָמוֹ בְּדְרָכִים אֵלוֹ שְׁהוֹרִינוּ [בפרק זה] - אֲנִי עָרַב לוֹ שְׂאִינוּ בָּא לְיַדֵּי הַלֵּי כָּל יָמָיו עַד שִׁזְזִין הִרְבֵּה וְיָמוֹת, וְאִינוּ צָרִיךְ לְרוֹפֵא, וְשִׁיחֵיהָ גּוֹפּוֹ שְׁלֵם וְעוֹמֵד עַל בְּרִיו [עם כוח חזק] כָּל יָמָיו - אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה גּוֹפּוֹ רַע [חלש] מִתְחַלֵּת בְּרִיתוֹ, אוֹ אִם הָיָה רָגִיל בְּמְנַהֵג מִן הַמְּנַהֲגוֹת הָרָעִים [המזיקים לאדם העושה אותם] מִתְחַלֵּת מוֹלְדָתוֹ, אוֹ אִם תְּבוֹא מִפֶּת דְּבָר [מגיפת] אוֹ מִפֶּת בְּצִרְתָּ לְעוֹלָם.

כא. וְכָל הַמְּנַהֲגוֹת הַטּוֹבִים הָאֵלוֹ שְׂאִמְרָנוּ, אִין

קִדְּם אֶכִּילָה וְאַחֵר אֶכִּילָה, וְקִדְּם בְּעֵילָה וְאַחֵר בְּעֵילָה, וְקִדְּם שִׁיגַע וְיִתְעַמַּל וְאַחֵר שִׁיגַע וְיִתְעַמַּל, וְקִדְּם שִׁישָׁן, וְכִשְׁיַעוֹר [כשתעורר] הַכֹּל כִּי עֲשָׂרָה.

(כג) סך הכל של מספר הבדיקות במשך היום.

לז. כְּשִׁינֵא אָדָם מִן הַמְּרָחֵץ, יִלְבַּשׁ בְּגָדָיו וְיִכְסֶה רֹאשׁוֹ בְּבֵית הַחֵיצוֹן [=בתוך החיצוני], כְּדֵי שְׁלֹא תִשָּׁלַט בּוֹ רִיחַ קָרָה כו'; וְאֶפְלוֹ בִּימּוֹת הַחַמָּה צָרִיךְ לְהִזָּהֵר. וְיִשְׁתָּא [ימתין] אַחֵר שִׁינֵא [מהמרחץ] עַד שֶׁתִּישָׁב נִפְשׁוֹ וְיִנּוּחַ גּוֹפּוֹ וְתִסּוּר הַחַמִּימוֹת, וְאַחֵר כֶּף יֵאָכַל. וְאִם יֵשֶׁן מִעַט כְּשִׁינֵא מִן הַמְּרָחֵץ קִדְּם אֶכִּילָה - הָרִי זֶה יָפָה עַד מָאֵד.

(כד) וכך הוא לא יצטנן.

לֹא יִשְׁתָּה אָדָם מִיּוֹם קָרִים כִּי כְּשִׁינֵא מִן הַמְּרָחֵץ, וְאִין צָרִיךְ לומר שְׁלֹא יִשְׁתָּה בְּמְרָחֵץ. וְאִם אִינוּ יָכוֹל לְמַנַּע עֲצָמוֹ, יַעֲרַב הַמַּיִם בֵּינָן אוֹ בְּדִבְשׁ וְיִשְׁתָּה. וְאִם סָף בְּשִׁמּוֹן בְּמְרָחֵץ בִּימּוֹת הַגְּשָׁמִים אַחֵר שִׁישְׁתַּטֵּף [במים קרים], הָרִי זֶה טוֹב.

(כה) אלא ישתה משקה חם, כי רק כך הרחצה מועילה.

יח. לֹא יִרְגִיל אָדָם עֲצָמוֹ לְהַקִּיז דָּם כִּי תָמִיד, וְלֹא יַקִּיז דָּם אֶלָּא אִם הָיָה צָרִיךְ לוֹ בְּיוֹתֵר; וְלֹא יַקִּיז לֹא בִּימּוֹת הַחַמָּה וְלֹא בִּימּוֹת הַגְּשָׁמִים, אֶלָּא בְּיָמֵי גֵיסָן וּמַעַט בְּיָמֵי תְּשָׁרִי. וּמֵאַחֵר [כשיגיע לגיל] חֲמִשִּׁים שָׁנָה, לֹא יַקִּיז כָּלֵל. וְלֹא יַקִּיז אָדָם דָּם וְיִכְנָס לְמְרָחֵץ, בְּיוֹם אֶחָד; וְלֹא יַקִּיז וְיִצָּא לְדֶרֶךְ [באותו יום], וְלֹא [יקיז] בְּיוֹם שִׁיבּוֹא מִן הַדֶּרֶךְ. וְיֵאָכַל וְיִשְׁתָּה בְּיוֹם הַקְּזָה, פְּחוֹת מִמָּה שֶׁהוּא רָגִיל [לאכול ולשתות בכל יום]; וְיִנּוּחַ בְּיוֹם הַקְּזָה, וְלֹא יִתְעַמַּל וְלֹא יִטַּל.

(כו) להוציא מדמו לצורך רפואי.

יט. שִׁכְבַת זָרַע, הִיא כְּחַ הַגּוֹף וְחֵייו וּמֵאוֹר הַעֵינַיִם; וְכָל זְמַן שֶׁתִּצָּא בְּיוֹתֵר, הַגּוֹף בָּלָה [נחלש] וְכַחוֹ בָּלָה וְחֵייו אוֹבְדִים. הוּא שְׂאִמְרָ שְׁלֵמָה

הפניות לשיחות קודש ❁ ❁ הלכה יט: מכאן הבנה כללית בענין החטא - לקר"ש ח"ט ע' 396, חל"ט ע' 125.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

רְאוּי לְהִגַּב בְּהֶם אֶלָּא הִפְרִיא. אַכְּל הַחֹלֶה, אוּ מִי שְׁאֶחָד מֵאַבְרָיו חֹלֶה, אוּ מִי שְׁנֵהֵג מִנְהֵג רַע שְׁנֵים רַבּוֹת - יֵשׁ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶם דְּרָכִים אַחֲרִים וּמִנְהֵגוֹת כְּפִי חֲלִיו, כְּמוֹ שְׂתִיבְתָּאָר בְּסִפְרֵי הַרְפּוּאוֹת; וְשֵׁנוּי וָסֵת [הִרְגַל קְבוּעַ], תְּחִלַּת חֲלִי.

כב. כָּל מְקוֹם שְׁאֵין בּוֹ רוּפֵא - אֶחָד הִפְרִיא וְאֶחָד הַחֹלֶה, אֵין רְאוּי לוֹ לְזוּז מִכָּל הַדְּרָכִים שְׁאִמְרֵנוּ בְּפֶרֶק זֶה; שְׁכָל אֶחָד מֵהֶם, לְאַחֲרִית טוֹבָה [עֲתִיד טוֹב] הוּא מְבִיא כִּי.

וְהֵן הָאוּמְרִים: "אֶכּוֹל וְשִׁתָּה, כִּי מָחָר נָמוֹת" 35. וְזֶה הוּא מֵאֶכּוֹל הַרְשָׁעִים; וְשִׁלְחָנוֹת אֵלָיו [של הרשעים], הֵם שְׁגָגָה הַכְּתוּב וְאָמַר: "כִּי כָּל שִׁלְחָנוֹת מְלֵאוּ קִיא צוֹאָה", בְּלִי מְקוֹם 36. אַכְּל הַחֶכֶם אֵינוֹ אוֹכֵל אֶלָּא תְּבַשִּׁיל אֶחָד אוּ שְׁנֵים, וְאוֹכֵל מִמֶּנּוּ כְּדִי חֲזִיו וְדִיו; הוּא שְׁאָמַר שְׁלֵמָה: "צַדִּיק - אֶכֶּל לְשִׁבְעַ נִפְשׁוֹ" 37.

כג. כָּל עִיר שְׁאֵין בָּהּ עֲשָׂרָה דְּרָכִים הָאֵלוּ, אֵין תְּלִמִיד חֲכָמִים רְשָׁאֵי לְדוֹר בְּתוֹכָהּ; וְאֵלוּ הֵן: רוּפֵא, וְאֶמֶן [מְקִיז דַם], וּבֵית הַמְּרַחֵץ, וּבֵית הַכֶּסֶּא, וּמִים מְצוּיִין כְּמוֹ נֶהָר אוּ מַעַן, וּבֵית הַכְּנֶסֶת, וּמְלֻמֵּד תִּינוּקוֹת, וְלִבְלָר [סוּפֵר], וְגַבְאֵי צְדָקָה, וּבֵית דִּין מְכִין וְחוֹבְשִׁין [מענישים ואוסרים עבריינים].

(כח) אף אם בתחילה יזיק הדבר לגוף.

כד. כָּל עִיר שְׁאֵין בָּהּ עֲשָׂרָה דְּרָכִים הָאֵלוּ, אֵין תְּלִמִיד חֲכָמִים רְשָׁאֵי לְדוֹר בְּתוֹכָהּ; וְאֵלוּ הֵן: רוּפֵא, וְאֶמֶן [מְקִיז דַם], וּבֵית הַמְּרַחֵץ, וּבֵית הַכֶּסֶּא, וּמִים מְצוּיִין כְּמוֹ נֶהָר אוּ מַעַן, וּבֵית הַכְּנֶסֶת, וּמְלֻמֵּד תִּינוּקוֹת, וְלִבְלָר [סוּפֵר], וְגַבְאֵי צְדָקָה, וּבֵית דִּין מְכִין וְחוֹבְשִׁין [מענישים ואוסרים עבריינים].

פֶּרֶק ה'

דרך ההתנהגות של תלמיד חכם.

א. כְּשֶׁם שֶׁהַחֶכֶם נִפְרַח [מִיחֻד] בְּחֻמְתּוֹ וּבְדַעוֹתָיו, וְהוּא מְבַדֵּל בְּהֵן מִשְׁאָר הָעַם - כִּן צְרִיף שְׂיִהִיָּה נִפְרַח בְּמַעֲשָׂיו, בְּמֵאֶכְלוֹ וּבְמִשְׁקָהוּ וּבְכַעֲיָלְתּוֹ וּבְכַעֲשִׁית צְרָכָיו וּבְדַבּוּרָא וּבְהַלּוּכּוֹ וּבְמִלְפּוּשׁוֹ וּבְכַלְכּוּל דְּרָבְרָיו [נִיְהוּל עֲנִינִין] וּבְמִשְׁאוֹ וּבְמִתְנֵנוּ [בְּעֶסְקִין]; וְיִהְיֶה כָּל הַמַּעֲשִׂים הָאֵלוּ, נְאִים וּמִתְקַנִּים בְּיוֹתֵר.

(א) שידבר באופן ניוח ובמתנות.

ב. תְּלִמִיד חֲכָמִים לֹא יִהְיֶה גְרָגְרָן [זֶלְלִין], אֶלָּא אוֹכֵל מֵאֶכֶּל הָרְאוּי לְהַכְרֹת [לְבַרְיָאוֹת] גּוּפּוֹ, וְלֹא יֹאכֵל מִמֶּנּוּ אֶכְלִיָּה גְּשָׁה. וְלֹא יִהְיֶה רוּדֵף [לְהוֹט] לְמֵלֵאת בְּטֵנוֹ, כְּאֵלוּ שְׂמֵתִמְלָאִין מִמֵּאֶכֶּל וּמִשְׁקָה עַד שְׂתַפּוּחַ [תַּחַח] כְּרָסִין; וְעַלִּיָּהֶם מִפְּרִשׁ בְּקַבְּלָהּ:

ב. כְּשֶׁהַחֶכֶם אוֹכֵל מִעֵט זֶה הָרְאוּי לוֹ, לֹא יֹאכְלָנוּ אֶלָּא בְּבִיתּוֹ עַל שִׁלְחָנוֹ. וְלֹא יֹאכֵל בְּחֵנוֹת וְלֹא בְּשׁוּקֵי אֶלָּא לְפִי [בְּמַקְרָה שֶׁל] צְרָף גְּדוֹל, כְּדִי שְׁלֵא תִּתְגַּנֵּה בְּפִנֵּי הַבְּרִיּוֹת; וְלֹא יֹאכֵל אֶצֶל עַמֵּי הָאָרֶץ, וְלֹא עַל אוֹתָן הַשִּׁלְחָנוֹת הַמְּלָאִים קִיא צוֹאָה. וְלֹא יִרְבֶּה סְעוּדוֹתָיו כְּכָל מְקוֹם, וְאֶפְלוּ עִם הַחֲכָמִים. וְלֹא יֹאכֵל בְּסְעוּדוֹת שֵׁישׁ בְּהֵן קְבוּץ הַרְבֵּה. וְאֵין רְאוּי לוֹ לְאֶכֶּל אֶלָּא בְּסְעוּדָה שֶׁל מְצוּהַ בְּלִבָּד, כְּגוֹן סְעוּדַת אַרוּסִין וְנִשׁוּאִין - וְהוּא [וּבְלִבָּר] שְׂיִהִיָּה [תַּהִיָּה סְעוּדָה שֶׁל] תְּלִמִיד חֲכָמִים שְׁנֵשָׂא בַּת תְּלִמִיד חֲכָמִים. וְהַצְּדִיקִים וְהַחֲסִידִים הָרְאוּשׁוּנִים לֹא אֶכְלוּ מְעוֹלָם מִסְעוּדָה שְׁאֵינָה שְׁלֵהֶם.

(ז) אף מאדם רגיל נדרש לא לאכול סעודת קבע בשוק כפי שאמרו חז"ל אשר האוכל בשוק דומה לכלב, אולם תלמיד

33. מלאכי, ב, ג. 34. שבת, קנא, ב. 35. ישעיה, כב, יג. 36. שם, כח, ח. 37. משלי, יג, כה.

ובית הכסא: הרין בימינו - לקו"ש חכ"ה ע' 43 הע' 56. שהחכם: ביאור התואר "חכם" בפנימיות - לקו"ש ח"ו ע' 186 בשוה"ג, חכ"ד ע' 195. ניכר: דיוק הלשון "ניכר" - לקו"ש ח"ו ע' 340 והע' ד"ה שמעשיו כולל. המעשים האלו: מדוע דווקא בדברים אלו? - לקו"ש ח"ד ע' 1248, ח"ו ע' 186 והע' 52. למה לא הוכרח שינה? - לקו"ש חל"ה ע' 106. נאים ומתוקנים ביותר: אף שהם ענינים חיצוניים - לקו"ש ח"ד ע' 1248. הביאור בזה - לקו"ש ח"ה ע' 155, ח"כ ע' 334, חכ"ב ע' 250, חכ"ג ע' 296, רשימות ח' פח ע' 176.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

טז) שבשיכרותם יסיחו את דעתם אחד מהשני. יז) שיכור, עצלן או עצבני.

חכם נדרש להימנע אף מאכילה ארעית בשוק. ח) ויגרם לחילול כבוד התורה. ט) אנשים רבים שאינו יודע ומכיר את כל אחד מהם.

ה. כל הנוהג מנהג זה - לא די שקדש נפשו, וטהר עצמו, ותקן דעותיו; אלא שאם היו לו בנים - הוין [ייהיו] בנים נאים ובנישנים, ראויין לחקמה ולחסידות. וכל הנוהג במנהגות שאר העם ההולכים בחשך^{יח} - הוין לו בנים כמו אותם העם. יח) ואינם מתנהגים בצניעות.

ג. פשחכם שותה יין, אינו שותה אלא כדי לשרות אכילה שבמעיו. וכל המשתכר, הרי זה חוטא^{יא} ומגנה ומפסיד חקמתו; ואם משתכר בפני עמי הארץ, הרי זה חלל את השם^{יב}. ואסור לשתות יין [יין] בצהרים ואפלו מעט. אלא אם היה בכלל האכילה, [משום] שהשתיה שבכלל האכילה אינה משפרת, ואין נזהרין [לשתות יין] אלא מיין שלאחר המזון.

י) לרכך את המאכלים שאכל כדי שיתעכלו בנוחות. יא) משום שהשכרות גורמת לאדם לחטוא. יב) מפני שהוא מבוזה את כבוד התורה ולומדיה.

ו. צניעות גדולה נוהגים תלמידי חכמים בעצמן: לא יתבזו^{יט}, ולא יגלו ראשן ולא גופן. ואפלו בשעה שיפנס לבית הפסא, יהא צנוע, ולא יגלה בגדיו עד שישב, ולא יקנח פימין. ויתרחק מפל אדם, ויפנס חדר בחדר [בתוך חדר] לפנים מן המערה^כ, ונפנה שם. ואם נפנה אחורי גדר, ירחיק כדי שלא ישמע חברו קולו אם נתעטש. ואם נפנה בבקעה, ירחיק כדי שלא יראה חברו פרועו [גילו גופו]. ולא ידבר פשהוא נפנה, אפלו לצרף גדול. וכדרך שנוהג צניעות בבית הפסא פיום, כך נוהג בלילה. ולעולם ילמד אדם עצמו להפנות שחרית [השכם בבוקר] וערבית [בערב] בלבד, כדי שלא יתרחק^{כא}.

ד. אף על פי שאשתו של אדם מתרת לו תמיד, ראוי לו לתלמיד חכמים שינהיג עצמו בקדשה; ולא יהא מצוי אצל אשתו כתרנגולי^{כב}, אלא מלילי שבת ללילי שבת, אם יש בו כח. וכשהוא מספר עמה, לא יספר לא בתחלת הלילה כשהוא שבע ובטנו מלא, ולא בסוף הלילה כשהוא רעב - אלא באמצע הלילה, כשיתאפל המזון שבמעיו.

ז. תלמיד חכמים - לא יבזו את עצמם בפני אחרים. כ) אשר בה היו מתפנים, כפי שהיה נהוג בזמנם. כא) בזמנם לא היו בעיר מקומות המיועדים לעשיית צרכים והיו צריכים לצאת מהעיר כדי להתפנות, ובהתאם לכך כתב רבינו שרצוי להתפנות בבוקר ובערב כאשר בני אדם לא מצויים ברחובות וכך האדם לא יצטרך להתרחק יותר מדי.

יג) כמו התרנגול שתאוותו אינה באה על סיפוקה אף פעם.

ז. תלמיד חכמים - לא יהא צועק וצונח בשעת דבורו כבהמות וכחיות; ולא יגביה קולו ביותר, אלא דבורו בנחת עם כל הבריות. וכשידבר בנחת, יזהר [גם לצד השני] שלא יתרחק [וידבר בלחש] עד שיראה כדברי גסי הרוח. ומקדים לשלום כל אדם, כדי שתהא רוחן נוחה הימנו [שיהיו מרוצים ממנו]. ודן את כל האדם לכף זכות - מספר בשבח חברו, ואינו מספר בגנותו כלל. אוהב שלום, ורודף שלום. אם ראה מקום שדבריו מועילים ונשמעים, אומר;

עתידי לתן עליה את הדין^{כג}. יד) לא יתנהג בקלות ראש יתרה. טו) לאחר המיתה, מפרטים לאדם את כל מעשיו.

ז. תלמיד חכמים - לא יהא צועק וצונח בשעת דבורו כבהמות וכחיות; ולא יגביה קולו ביותר, אלא דבורו בנחת עם כל הבריות. וכשידבר בנחת, יזהר [גם לצד השני] שלא יתרחק [וידבר בלחש] עד שיראה כדברי גסי הרוח. ומקדים לשלום כל אדם, כדי שתהא רוחן נוחה הימנו [שיהיו מרוצים ממנו]. ודן את כל האדם לכף זכות - מספר בשבח חברו, ואינו מספר בגנותו כלל. אוהב שלום, ורודף שלום. אם ראה מקום שדבריו מועילים ונשמעים, אומר;

38. עמוס, ד, יג. 39. חגיגה, ה, ב.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

או שוטה וסכל; וכן אָמר שלמה בְּחֻמָּתוֹ: "וְגַם בְּדֶרֶךְ כְּשֶׁהֶסְכֵּל הֵלֵךְ, לְבוֹ חָסֵר; וְאָמַר לְכָל, סָכָל הוּא"⁴² - מודיע לְכָל על עֲצָמוֹ שֶׁהוּא סָכָל.

ט. מְלַבּוֹשׁ תְּלַמִּיד חֻכְמִים, מְלַבּוֹשׁ נְאֻה נְקִי; וְאָסוּר לוֹ שִׁמְצָא בְּבִגְדוֹ כֶּתֶם אוֹ שִׁמְנוֹנִית וְכִיּוֹצֵא בָהֶּן.⁴³ וְלֹא יִלְבַּשׁ לֹא מְלַבּוֹשׁ מְלָכִים, כְּגוֹן בְּגָדֵי זָהָב וְאַרְגָּמָן [-צמר משובח] שֶׁהֶכֵּל מִסְתַּפְּלִין בָּהֶן, וְלֹא מְלַבּוֹשׁ עֲנִיִּים, שֶׁהוּא מְבִיָּה אֶת לִבְשָׁיו - אֲלֵא בְּגָדִים בִּינוֹנִיִּים [-ממוצעים] נְאִים.

(לא על מנת שלא יבזה את כבוד התורה.

וְלֹא יִהְיֶה בְּשָׂרוֹ נִרְאָה מִתַּחַת מְדִיו [-בגדיו], כְּמוֹ בְּגָדֵי הַפְּשָׁטָן הַקְּלִים [-דקים שקופים] בְּיֹתֵר שְׁעוֹשִׂים בְּמִצְרִים. וְלֹא יִהְיֶה בְּגָדָיו סְחוּבִין עַל הָאָרֶץ, כְּמוֹ בְּגָדֵי גִסֵי הַרוּחַ, אֲלֵא [יגיעו] עַד עֲקָבוֹ; וּבֵית יָד [-השרוול] שְׁלוֹ, [יהיה] עַד רִאשֵׁי אֲצָבְעוֹתָיו. וְלֹא יִשְׁלַשׁ טְלִיתוֹ [כלפי מטה שתיראה ארוכה], מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאָה כְּגִסֵי הַרוּחַ,⁴⁴ אֲלֵא בְּשֵׁבֶת בְּלָבָד, אִם אֵין לוֹ לְהַחֲלִיף.⁴⁵ וְלֹא יִנְעַל מְנַעְלִים מְטֻלָּאִים כְּבִגְד טְלָאֵי עַל גְּבֵי טְלָאֵי, בֵּימֹת הַחֻמָּה; אֲבָל בֵּימֹת הַגְּשָׁמִים, מִתֵּר אִם הָיָה עֲנִי.

(לב) שהיו עושים כך על מנת להראות שהם אינם עסוקים במלאכה ואינם צריכים להרים את בגדיהם מהקרקע. (לג) בשבת מותר לחכם לשלשל את טליתו על מנת לכבד את השבת, אם אין לו בגד אחר.

לא יצא תלמיד חכמים מְבִשֵׁם לְשׁוֹק, וְלֹא בְּבִגְדִים מְבִשָּׂמִים; וְלֹא יִשֵּׂים בְּשֵׁם בְּשָׂרוֹ. אֲבָל אִם מָשַׁח בְּשָׂרוֹ בְּבִשָּׁם פְּדִי לְהַעֲבִיר אֶת הַזְּהֻמָּה, מִתֵּר. וְכֵן לֹא יִצֵּא יְחִידִי בְּלִילָה, אֲלֵא אִם [כּוֹן] הָיָה לוֹ זְמַן קְבוּעַ לְצֵאת בּוֹ לְתַלְמוּדוֹ.⁴⁶ כָּל אֵלּוּ, מִפְּנֵי הַחֻשְׁדָּה.

(לד) מכיוון שבמקרה כזה מטרת יציאתו ידועה לכולם. (לה) על מנת שלא יחשדו בו בדבר עבירה.

י. תְּלַמִּיד חֻכְמִים, מְכַלְכֵּל דְּבָרָיו בְּמִשְׁפָּטֵי, אוֹכֵל וְשׁוֹתֵה וְזָן אֶת אֲנָשֵׁי בֵּיתוֹ כְּפִי קְמוֹנָה וְהִצְלַחְתּוֹ, וְלֹא יִטְרִיחַ [-יעמיס] עַל עֲצָמוֹ יוֹתֵר מְדִי [-הוצאות].

(לו) מנהל את אורחות חייו באופן הראוי.

צוּו חֻכְמִים בְּדַרְכֵי אֲרִיזָה, שֶׁלֹּא יֵאָכֵל אָדָם בְּשָׂר

וְאִם לֹא, שׁוֹתֵק.⁴⁷ פִּיֶּצֶד? לֹא יִרְצֶה אֶת חֲבֵרוֹ בְּשִׁעַת פְּעוּסוֹ,⁴⁸ וְלֹא יִשְׁאֵל לוֹ עַל נְדָרוֹ [-יחפש פתח להתיר לו את נדו] בְּשִׁעַת שְׁנֵדֵר עַד שֶׁתִּתְקַרֵּר דַּעְתּוֹ וְיִנּוּחַ;⁴⁹ וְלֹא יִנְחַמְנוּ בְּשִׁעַת שְׁמֵתוֹ מִטָּל לְפָנָיו, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּהוּל עַד שִׁיקְבֵּרֵהָ. וְכֵן כָּל פִּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ. וְלֹא יִרְאֶה לְחֲבֵרוֹ בְּשִׁעַת קְלָקְלָתוֹ [-כשלונת], אֲלֵא יַעֲלִים עֵינָיו מִמֶּנּוּ.

(כב) כי כשם שמצווה על האדם לומר דבר טוב כאשר ישמעו אותו, כך מצווה עליו להימנע מלומר דבר טוב בזמן שלא יהיו פנויים לשמוע ולקבל אותו. (כג) משום שחברו לא יסכים עדיין להתרצות בזמן זה. (כד) בשעת הנדר, הנודר עלול לומר על כל היתר שיציע לו החכם שהוא מעוניין שהנדר יתקיים בכל מקרה, ואם לאחר מכן יתחרט האדם על הנדר לא תהיה אפשרות להתיר את לו אותו, ולכן יש להמתין עם התרת הנדר עד שתתיישב דעת הנודר. (כה) ואין הוא מקבל תנחומים במצב זה.

וְלֹא יִשְׁנֶה בְּדַבְרוֹ [מהמת], וְלֹא יוֹסִיף וְלֹא יִגְרַע אֲלֵא בְּדַבְרֵי שְׁלוֹם.⁵⁰ וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן. כָּלְלוֹ שֶׁל דָּבָר - אֵינוֹ מְדַבֵּר אֲלֵא בְּאֵמֶת אוֹ בְּגִמְלוּת חֻסְדִּים, אוֹ בְּדַבְרֵי חֻכְמָה, וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן. וְלֹא יִסְפֵּר עִם אִשָּׁה בְּשׁוֹק, אֲפִלּוּ הִיא אִשְׁתּוֹ אוֹ אַחֲתוֹ אוֹ בְּתוּלָה.

(כו) על מנת לגרום שלום בין אדם לחברו. (כז) על מנת שלא יחשדו בו האנשים שאינם יודעים שמדובר באשתו, אחותו או בתו.

ח. לֹא יִהְיֶה תְּלַמִּיד חֻכְמִים בְּקוּמָה זְקוּפָה וְגִרְוִן נְטוּי [-ביהירות], כְּעֲנָנִין שֶׁנֶּאֱמַר: "וְתַלְכֵנָה נְטוּיֹת גִּרְוִן, וְקִשְׁקֵרוֹת עֵינָיִם"⁴⁰; וְלֹא יִהְיֶה עָקֵב בְּצַד גּוֹדֵל בְּנַחֲתָהּ⁴¹ כְּמוֹ הַנְּשִׂים וְגִסֵי הַרוּחַ, כְּעֲנָנִין שֶׁנֶּאֱמַר: "הֵלֹךְ וְטוֹפֹף תַּלְכֵנָה, וּבְרִגְלֵיהֶם תַּעֲכֹסְנָה"⁴¹.

(כח) לא ילך בצעדים קטנים כדי להבליט את עצמו. (כט) הולכות בצעדים מדודים ומסיטות אליהם את תשומת לב העוברים ושבים כארס של נחש הנקרא 'עכס'.

וְלֹא יִרוּץ בְּרִשׁוֹת הַרְבִּים, וְיִנְהַג בְּשִׁגְעוֹן. וְלֹא יִכְפֹּף קוּמָתוֹ כְּבַעֲלֵי חֲטוּרָה [-גבנת]; אֲלֵא מִסְתַּפֵּל לְמִטָּה כְּמוֹ שֶׁהוּא עוֹמֵד בְּתַפְּלָה, וּמְהִלֵּךְ בְּשִׁנְיָה [-בקצב רגיל] פְּאָדָם שֶׁהוּא טְרוּד בְּעִסְקָיוֹל.

(ל) שפניו מביעות רצינות.

גַּם בְּמַהְלָכוֹ שֶׁל אָדָם נָפֵר, אִם חָכֵם בַּעַל דַּעַה הוּא,

40. ישעיה, ג, טז. 41. (שם) 42. קהלת, י, ג.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

מְשַׁלְטֵינִין, וְקוֹנֵה שְׂדֵה^מ. כָּלְלוּ שֶׁל דְּבָר: יְשִׁים
מִגְמָתוֹ לְהַצְלִיחַ נַכְסֵיו - לֹא לְהַתְנַאוֹת [=להתקשט] מְעַט
לְפִי שְׁעָה אוֹ לְהִנּוֹת מְעַט, וַיִּפְסִיד הֶרְבֵּה^{מא}.

מ) שדה היא הנכס המשתלם ביותר לאדם משום שהיא אינה נגנבת, נשרפת או נהרסת. בית אינו יכול להיגנב אך ניתן לשרוף ולהרוס אותו, ומטלטלין הם הנכס הכי פחות רווחי. לכן, אין לאדם למכור שדה תמורת בית או בית תמורת מטלטלין, אלא ימכור מטלטלין תמורת שדה. מא) כנאשים שאינם חושבים על העתיד וקונים דברים ללא מחשבה.

יג. מְשַׁאֵן וּמְתַנֵּן [-עסקין] שֶׁל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים,
בְּאֵמַת וּבְאֵמוּנָה: אוֹמֵר עַל לָאוּ 'לָאוּ' וְעַל הֵן 'הֵן'
[ולא משקר], מְדַקְדֵק עַל עֲצָמוֹ בְּחֻשְׁבוֹן, וְנוֹתֵן וּמוֹתֵר
לְאַחֵרִים פְּשִׁיעָה [-כשיקנה] מֵהֵן, וְלֹא יִדְקַדֵּק עֲלֵיהֶן;
וְנוֹתֵן דְּמֵי הַמְּקַח [-סכום הקניה] לְאַלְתֵּר^{מב}, וְאֵינוֹ נֹעֵשֶׂה
לֹא עֶרֶב [על הלואה] וְלֹא [ערב] קַבְלָן^{מג}, וְלֹא יָבֵא
בְּהִרְשָׁאָה מִד.

מב) מיד, ולא קונה בהקפה אם יש לו ממון לשלם. מג) ערב וקבלן הם שני סוגי ערבים על הלואה, כפי שיבואר בהלכות מלווה ולווה. תלמיד חכם לא נעשה ערב בהלוואות על מנת להימנע מהתעסקות עם אנשים לא נאמנים. מד) לא יקבל הרשאה מטעם המלווה לגבות את חובו ולדון עם הלווה, על מנת לא להכניס את עצמו לוויכוח ומריבה שאינם קשורים אליו. אולם, אם ההרשאה תגרום לכך שהלווה יחזיר את ההלוואה, מותר ומצוה על התלמיד חכם לקבל הרשאה מהמלווה ולגבות את החוב.

[תלמיד חכם] מְחִיב עֲצָמוֹ בְּדַבְרֵי מְקַח וּמְמַכֵּר [=קניה ומכירה] בְּמִקּוֹם [-אף במקרה] שֶׁלֹּא חִיְבָה אוֹתוֹ תוֹרַה^{מח},
כְּדֵי שְׂיַעֲמֵד בְּדַבְרוֹ וְלֹא יִשְׁנֶהוּ. וְאִם נִתְחַיְבוּ
[לשלם] לוֹ אַחֵרִים בְּדֵין, מְאַרְיָה לְהֵן^{מט} וּמוֹחֵל לְהֵן;
וּמְלַנֵּה^מ, וְחוֹנֵן^מ. וְלֹא יֵרֵד לְתוֹף אֲמֵנוֹת חֲבֵרוֹ
[-יתחרה בפרנסת הזולת], וְלֹא יִצַּר [-יציק] לְאָדָם לְעוֹלָם^{מט}
בְּחַיָּו.

מה) כאשר שני אנשים מסכמים כדיבור ביניהם על קניה מסוימת, אין בכך קנין ואין הם חייבים לבצע את הקניה. אך תלמיד חכם מדקדק על עצמו ומבצע את הקנייה כפי שהוא סיכם. מו) לא מזדרז לקחת מהם את התשלום. מז) לאחרים אף אם אין להם ממון להחזיר לו. מוח) נותן

אֶלָּא לְתַאבּוֹן [-לטיעמה בלבד, לפעמים], שְׁנֵאמַר: "כִּי תֵאָדָה
בְּפֶשֶׁף לְאָכַל בֶּשֶׂר"⁴³. דֵּי לוֹ לְבָרִיא לְאָכְלוֹ מֵעֶרֶב
שֶׁבֶת לְעֶרֶב שֶׁבֶת לַח; וְאִם הָיָה עֹשֶׂי רַבִּי לְאָכַל בֶּשֶׂר
כָּכָל יוֹם, אוֹכֵל.

צוּו חֲכָמִים וְאָמְרוּ: 'לְעוֹלָם יֵאָכַל אָדָם פְּחוֹת מֵן
הָרְאוּי לוֹ לְפִי מְמוֹנו, וְיִלְבֹּשׁ כְּרְאוּי לוֹ, וְיִכְבֵּד
אֶשְׁתּוֹ וּבְנָיו יֵתֵר מֵן הָרְאוּי לוֹ' [-יותר מכפי יכולתו]⁴⁴.

לז) בהנהגת האדם והליכותיו. לח) פעם בשבוע. אולם חולה הזקוק לאכול בשר לרפואתו, אוכל בשר ללא הגבלה עד שיבריא ואף לווה כסף לצורך זה.

יא. דֶּרֶךְ בְּעָלֵי דְעָה [-חכמים], שְׂיִקְבַּע לוֹ אָדָם
מְלֵאכָה הַמְּפַרְנֵסֵת אוֹתוֹ תַּחְלָה, וְאַחֵר כֶּף יִקְנֶה בֵּית
דִּירָה, וְאַחֵר כֶּף יִשָּׂא אִשָּׁה - שְׁנֵאמַר: "מִי הָאִישׁ
אֲשֶׁר בָּנָה בֵּיתוֹ.. אֲשֶׁר נָטַע כֶּרֶם, וְלֹא חָלְלוּ.. אֲשֶׁר
אַרְשׁ אִשָּׁה לֹט"⁴⁵.

לט) סדר הדברים בפסוק מלמדנו אשר הדרך הרצויה היא – למצוא מלאכה, לבנות בית ולאחר מכן להתחתן. דברי רבינו כאן מוקשים לכאורה משום שהסדר בפסוק הוא – בית, כרם ואשה, ואם כן, הדבר הראשון הנדרש מהאדם הוא בניית בית ולא מציאת מלאכה. אך באמת אין בכך שאלה, משום שבפסוק לא מדובר על נטיעת כרם אלא על חילול ופדיית הכרם הנעשים בשנה הרביעית לנטיעתו, זאת אומרת, שבניית הבית הסתיימה ארבע שנים לאחר נטיעת הכרם. כעת מובן היטב הסדר המופיע בהלכה – על האדם למצוא מלאכה, לאחר מכן לבנות בית ולאחר מכן להתחתן.

אָבֵל הַטְּפִשִׁין, מִתְחִילִין לְשָׂא אִשָּׁה, וְאַחֵר כֶּף אִם
תִּמְצָא יָדוֹ [-יהיה לו ממון] יִקְנֶה בֵּית, וְאַחֵר כֶּף בְּסוֹף יָמָיו
יַחֲזֹר לְבָקֶשׁ [-חפש] אֲמֵנוֹת אוֹ יִתְפַּרְנֵס מִן הַצְּדָקָה; וְכֵן
הוּא אוֹמֵר בְּקָלְלוֹת: "אִשָּׁה תֶּאֱרַשׁ.. בֵּית תִּבְנֶה.. כֶּרֶם
תִּטַּע"⁴⁶ - כְּלוֹמַר: יִהְיוּ מַעֲשֵׂיךָ הַפּוֹכִיחִין, כְּדֵי שֶׁלֹּא
תַּצְלִיחַ דְּרָכֶיךָ. וּבִבְרָכָה מַה הוּא אוֹמֵר? - "וַיְהִי דוֹד
לְכָל דְּרָכָיו מְשֻׁכָּל [-מצליח], וְהָ עֲמוֹ"⁴⁷.

יב. וְאִסּוּר לְאָדָם לְהַפְקִיר אוֹ לְהַקְדִּישׁ [לצדקה] כָּל
נַכְסָיו, וְיִטְרִיחַ עַל הַבְּרִיּוֹת [לפרנס אותן]. וְלֹא יִמְכֹּר שְׂדֵה,
וְיִקְנֶה בֵּית; וְלֹא יִמְכֹּר בֵּית, וְיִקְנֶה מְשַׁלְטֵינִין [-חפצים
וכלים] אוֹ יַעֲשֶׂה סְחוּרָה בְּדַמֵּי בֵּיתוֹ; אָבֵל מוֹכֵר הוּא

43. דברים־ראה, יב, כ. 44. חולין, פד, ב. 45. דברים־שופטים, כ, ה"ז. 46. דברים־כ"י, תבוא כח, ל. 47. שמואל־א, יח, יד.

הלכה יא: בעבודה הרוחנית – רשימות ח' נו ע' 9. כל נכסיו: מדוע בהל' מתנות עניים פ"ז ה"ה כ' "עד חומש" – לק"ש חכ"ז ע' 220.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

[מזב מלחמת] או מפני החלי - יושב לבדו יחיד, פענן
שנאמר: "לשב בדר ידם"⁵¹. ואם היו [אנשי המדינה]
רעים וחטאים, שאין מניחים אותו לישב [לבדו]
במדינה אלא אם פן נתערב עמהם ונהג במנהגם
הרע - יצא למערות ולתוחים [מקום קוצים] ולמדברות,
ואל נהג עצמו בדר חטאים, פענן שנאמר: "מי
יתני במדבר מלון ארחים"⁵².

(ב כלומר: הלוואי ואגור במדבר, הרחק מכל הרשעים.

לאחרים מתנת הנם. מט) לא בגופו, לא בממונו ואף לא
דברים לא טובים.

כללו של דבר - יהיה מן הנרדפין, ולא מן הרודפין
[מציקים לאחרים]; מן הנעלבין, ולא מן העולבין [אחרים].
ואדם שהוא עושה כל המעשים האלו וכיוצא בהן,
עליו הפתוב אומר: "ולאמר לי: עבדי אתה;
ישראל, אשר בך אפתאר"⁴⁸.

~ נקודות משיחות קודש ~

"לפיכך, צריך אדם להתחבר לצדיקים . . . ויתרחק מן
הרשעים . . . כו".

והטעם לכך כפי שכתב בתחילת ההלכה ש"דרך ברייתו
של אדם להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר רעיו
וחבריו" אבל אם מחליט בכל התוקף שעליו לפעול על
הסביבה ולשנותה לטוב - אמרו חז"ל הבא לטהר
מסייעין אותו, שניתן לו הכח מלמעלה שלא להיות
נמשך כו' - ואדרבא לשנות את אנשי המדינה.

ובפרט בזמננו זה שיכול אדם לבחור באחת מהשתים,
להיות מושפע או להיות משפיע. ואף שהבא למקום
חדש יכול שיהיו כמה וכמה טענות בקושי עבודת
ההשפעה, הרי שמכל התירוצים לא תבוא עבודה
בפועל, וכיון שישראל מאמינים בני מאמינים בהשגחה
פרטית, ויודעים שמה' מצעדי גבר כוננו, ובוודאי
ששליחותו של מקום היא להאיר את הסביבה בנר מצוה
ותורה אור, ומכיון שאין הקב"ה בא בטרוניה עם
בריותיו, הרי נתנו לו גם הכוחות לזה ואין הדבר תלוי
אלא ברצונו.

לקוטי שיחות, חלק י"ג עמוד 17 הע' 19 וחלק כ"ג עמוד 449
מתוך רמב"ם "פרס המלך")

ב. מצות עשה להדבק בחכמים, כדי ללמד
ממעשיהם, שנאמר: "ובו [בה] תדבק"⁵³; וכי
אפשר לאדם להדבק בפשכיה? אלא פה אמרו
חכמים בפרוש מצוה זו: 'הדבק בחכמים
ותלמידיהם'⁵⁴. לפיכך, צריך אדם להשתדל שישא
בת תלמיד חכמים, וישא בתו לתלמיד חכמים,

~ יום שני י' אדר ~

פרק ו

חובת הריחוק מהרשעים, מצות אהבת ישראל
וכבוד יתומים ואלמנות.

א. דרך ברייתו של אדם [מטבע] - להיות נמשך
בדעותיו ובמעשיו אחר רעיו וחבריו, ונהג
במנהג אנשי מדינתו. לפיכך, צריך אדם להתחבר
לצדיקים ולישב אצל [לידי] החכמים תמיד, כדי
שילמד ממעשיהם; ויתרחק מן הרשעים ההולכים
בחשך, כדי שלא ילמד ממעשיהם. הוא ששלמה
אומר: "הולך את חכמים, יחכם; ורעה כסילים,
ירוע"⁴⁹. ואומר: "אשרי האיש [אשר לא הלך בעצת רשעים]
וגו"⁵⁰.

א) כאשר אדם נכנס למקום עם ריח חזק, הריח עובר אליו
למרות שהוא לא נוגע באף דבר, וכך הוא גם בהנהגתו
האישית: הנהגת האדם תלויה באנשים הנמצאים בסמיכות
אליו, לטוב ולמוטב.

וכן אם היה במדינה שמנהגותיה רעים, ואין
אנשיה הולכים בדרך ישרה - ילך למקום שאנשיו
צדיקים, ונהגים בדרך טובים. ואם היו כל
המדינות שהוא יודעם ושומע שמועתן נוהגים
בדרך לא טובה, כמו זמננו זה, או שאינו יכול
לילך למדינה שמנהגותיה טובים, מפני הגיסות

48. ישעיה, מט, ג. 49. משלי, יג, כ. 50. תהלים, א, א. 51. איכה, ג, כח. 52. ירמיה, ט, א. 53. דברים-עקב, י, כ. 54. ספרי,
עקב, י, כ.

הפניות לשיחות קודש כדי שילמד ממעשיהם: ואי יוכל להשפיע על אחרים - לקו"ש ח"ג ע' 17 הע' 19, חכ"ג
449 ע' 449.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

זאת, והעושה כך עובר על האיסור להכות ולקלל יהודי אחר. (ח) מכיוון ששנאתו גלויה והאיסור הוא לשנוא בסתר.

וְלֹאֲכַל וְלִשְׁתּוֹת עִם תְּלַמִּידי חֲכָמִים, וְלַעֲשׂוֹת פְּרָקִים מְטִיָּא [עסקים] לְתַלְמִידי חֲכָמִים, וְלַהֲתַחַבֵּר לְהֵן בְּכַל מִינֵי חֲבוּר - שְׁנֵאמַר: "וְלִדְבָרָהּ בּוֹ" 55. וְכֵן צִוּוּ חֲכָמִים וְאָמְרוּ: 'וְהָיִי מִתְאַבֵּק בְּעַפְר רִגְלֵיהֶם [של תלמידי חכמים], וְשׂוֹתָהּ בְּצֵמָא אֶת דְּבָרֵיהֶם' 56.

(ג) בממון שלהם, וכך הם יהיו פנויים לעסוק בתורה.

ג. מְצוּהָ עַל כָּל אָדָם לְאַהֲבָה אֶת כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל כְּגֹפוֹ, שְׁנֵאמַר: "וְאֶהְבֶּתָּ לְרֵעֶךָ כְּמוֹךָ" 57. לְפִיכָךְ, צְרִיךְ שְׂיִסְפֵּר בְּשִׁבְחוֹ וּלְחַוֵּס עַל מְמוֹנּוֹ, כְּמוֹ שֶׁהוּא חָס עַל מְמוֹן עֲצָמוֹ וְרוֹצֵה בְּכַבּוּד עֲצָמוֹ; וְהַמְתַּפְּד בְּקִלּוֹן חֲבֵרֵי, אֵין לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא.

(ד) המשווה בינו לבין חברו בפני אחרים, ומוכיח להם את חכמתו וכישרונותיו לעומת נחיתות חברו.

ד. אֶהְבֶּת הִגֵּר שְׂבָא וְנִכְנָס תַּחַת פְּנֵי הַשְּׂכִינָה, [יש בה] שְׁתֵּי מְצוּוֹת עֲשֵׂה: אֶחָת מְפַנֵּי שֶׁהוּא בְּכָלֵל רְעִים, וְאֶחָת מְפַנֵּי שֶׁהוּא גֵר, וְהַתּוֹרָה אָמְרָה: "וְאֶהְבֶּתָם אֶת הִגֵּר" 58. צִוָּה [ה'] עַל אֶהְבֶּת הִגֵּר כְּמוֹ שְׂעוּהָ עַל אֶהְבֶּת שְׂמוֹ [שם ה'], שְׁנֵאמַר: "וְאֶהְבֶּת אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ" 59; [אף] הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אוֹהֵב גֵּרִים, שְׁנֵאמַר: "וְאֶהֱבֶה גֵר" 60.

(ה) וקיימת בו מצות ואהבת לרעך כמוך כל יהודי, כמבואר בהלכה הקודמת.

ה. כָּל הַשּׂוֹנֵא אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל בְּלִבּוֹ - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֵאמַר: "לֹא תִשָּׂא אֶת אַחִיךָ בְּלִבְּךָ" 61; וְאֵין לוֹקִין עַל לֹאוֹ זֶה, לְפִי שְׂאִין בּוֹ מַעֲשֵׂה. וְלֹא הִזְהִירָה תּוֹרָה, אֲלֵא עַל שְׂנְאָה שְׂבָלֵב [ללא סיבה]; אֲבָל הַמִּפְּהָ אֶת חֲבֵרוֹ, וְהַמְחַרֵּף [=מקלל] אֶת חֲבֵרוֹ - אֵף עַל פִּי שְׂאִינוֹ רְשָׁאִי, אֵינוֹ עוֹבֵר מְשׁוּם "לֹא תִשָּׂא" ח.

(ו) ולא מבטא את שנאתו כלפי חרף. (ז) שאסור לעשות

ו. כְּשִׂיחָטָא אִישׁ לְאִישׁ - לֹא יִשְׁטַמְנוּ [=ישנא] אִתּוֹן וְיִשְׁתַּקּוּ, כְּמוֹ שְׁנֵאמַר בְּרִשְׁעִים: "וְלֹא דִבֵּר אֲבִשְׁלוּם אֶת אֲמָנוֹן לְמַרְעֵ וְעַד טוֹב, כִּי שְׂנֵא אֲבִשְׁלוּם אֶת אֲמָנוֹן" 62; אֲלֵא מְצוּהָ עָלָיו לְהוֹדִיעוֹ וְלוֹמַר לוֹ [לחברתו]: 'לְמָה עָשִׂיתָ לִּי כֹף וְכָף, וְלְמָה חָטַאתָ לִּי בְּדָבָר פְּלוּנִי? שְׁנֵאמַר: "הוֹכַח תּוֹכִיחַ אֶת עַמִּיתְךָ, וְלֹא תִשָּׂא עָלָיו חָטָא" 63. וְאֵם חֲזַר [חברו התחרט על מעשיו] וּבִקֵּשׁ מִמֶּנּוּ לְמַחֵל לוֹ - צְרִיךְ שְׂיִמְחַל, וְלֹא יִהְיֶה הַמּוֹחֵל אֲכָזְרִי [לא יסרב למחול], שְׁנֵאמַר: "וַיִּתְפַּלֵּל אֲבָרְהָם אֶל הָאֱלֹהִים" 64.

(ט) ויעמיד פנים כאילו לא אירע כלום. שנאה זו שונה מהשנאה האמורה בהלכה הקודמת: בהלכה הקודמת מדובר על שנאת חנם, ובהלכה זו מדובר על שנאה בעקבות חטא שחטא לו חברו. (י) אבימלך חטא לאברהם אבינו, ובכל זאת אברהם הסכים למחול לו ואף התפלל בעדו.

ז. הַרוֹאֵה אֶת חֲבֵרוֹ שֶׁחָטָא, או שֶׁהוּא הוֹלֵךְ בְּדַרְךָ לֹא טוֹבָה - מְצוּהָ [עליו] לְהַחֲזִירוֹ לְמוֹטָב, וְלַהֲוִדִיעוֹ שֶׁהוּא חוֹטָא עַל עֲצָמוֹ [גורם רעה לעצמו] בְּמַעֲשָׂיו הָרְעִים, שְׁנֵאמַר: "הוֹכַח תּוֹכִיחַ אֶת עַמִּיתְךָ" 65. הַמוֹכִיחַ אֶת חֲבֵרוֹ - בֵּין בְּדָבָרִים שְׂבִינּוֹ לְבִינּוֹ, בֵּין בְּדָבָרִים שְׂבִינּוֹ לְבִין הַמְּקוֹם [=הקדוש ברוך הוא] - צְרִיךְ לְהוֹכִיחוֹ בֵּינוֹ לְבִין עֲצָמוֹ, וַיִּדְבֵּר לוֹ [אליו] בְּנִחַת וּבְלִשׁוֹן רַבָּה, וַיּוֹדִיעוֹ שְׂאִינוֹ אוֹמַר לוֹ אֲלֵא לְטוֹבָתוֹ, וְלִהְבִּיאוֹ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. אִם קָבַל מִמֶּנּוּ [החוטא את התוכחה], מוֹטָב; וְאִם לֹא, יוֹכִיחַ אוֹתוֹ פַּעַם שְׁנִיָּה וְשְׁלִישִׁית. וְכֵן תְּמִיד חֲזַב לְהוֹכִיחַ, עַד שֶׁנִּפְּהוּ הַחוֹטָא וַיֹּאמֶר לוֹ: 'אֵינִי שׂוֹמֵעַ! וְכָל [מי] שֶׁאֲפָשֶׁר בְּיָדוֹ לְמַחֲוֹתִי וְאֵינוֹ

55. דברים-עקב, יא, כב. 56. אבות, א, ד. 57. ויקרא-קדושים, יט, יח. 58. דברים-עקב, י, יט. 59. שם, יא, א. 60. שם, י, יח. 61. ויקרא-קדושים, יט, יז. 62. שמואל-ב, ג, כב. 63. ויקרא-קדושים, יט, יז. 64. בראשית-וירא, כ, יז. 65. ויקרא-קדושים, יט, יז.

הלכה ג: הישג המצוה - לקו"ש חל"ד ע' 155, חל"ז ע' 58. כל . . מישראל: אפילו אינו צדיק - לקו"ש ח"ז ע' 217 בשוה"ג. הלכה ו: ביאור ההלכה - לקו"ש חכ"ח ע' 144. שנאמר: דיוק הגירסאות - לקו"ש חכ"ח ע' 144 הע' 51.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

ממחה, הוא נתפש [גנעש] בעון אלו כלם שאפשר
מדת חסידות; לא הקפידה תורה, אלא על
המשטמה^{כא}.
לו למחות בהם⁷¹.

יט) ואין זה מכבודו של הנפגע ללכת ולדבר אתו.
כ) החוטא הוא אדם לא שפוי ולא עשה זאת בכוונה.
כא) שלא ישנא האדם את חברו בליבו.

ל. חייב אדם להזהר ביותמים ואלמנות [ולכבדים]^{כב} -
מפני שנפשו שפלה למאד ורוחו נמוכה, אף על
פי שהן בעלי ממון. אפלו אלמנתו של מלך
ויתומיו של מלך - מזהרים אנו עליהן, שנאמר:
"כל אלמנה ויתום לא תענון"⁶⁹.

(כב) על מנת לא להוסיף כאב על כאבם.

והיאף נוהגין עמהן? לא ידבר אליהן אלא רבות
[בנחת], ולא ינהג בהן אלא מנהג פבוד; ולא יכאיב
גופם בעבודה ולא לבם בדברים [קשים], ויחוס על
ממונם יותר מממון עצמו.

כל המקניטן, או המכעיסן, או הכאיב לבן, או
רדה^{כג} בהן, או אבד ממונן - הרי זה עובר בלא
תעשה; וכל שפן המכה אותם, או המקללן. ולא
זה, אף על פי שאין לוקין עליו, הרי ענשו מפרש
בתורה: "וחרה אפי, והרגתי אתכם בחרב"⁷⁰.

(כג) שיעבר אותם ושלט בהם בחזקה.

ברית פרת להן מי שאמר ויהי העולם [הקב"ח], שכל
זמן שהם צועקים מחמס [מתפללים להינצל מהרוע] - הן
נענין, שנאמר: "כי אם צעק יצעק אלי, שמע
אשמע צעקתו"⁷¹.

במה דברים אמורים? בזמן שענה אותן לצרכי
עצמו; אבל ענה אותן הרב כדי ללמדן תורה או
אמנות, או להוליכן בדרך ישרה - הרי זה מפר.
ואף על פי כן, לא ינהג בהן מנהג כל אדם; אלא
יעשה להן הפרש [פלה אותם], וינהלם [ידירכם] בנחת
וברחמים גדולים וכבוד, "כי ה' יריב ריבם"⁷²;

יא) בין המוכיח ובין החוטא. יב) על מנת לא לבייש את
החוטא בפני אחרים. יג) שהוא בעל השפעה ודבריו
נשמעים. יד) משום שהיה ביכולתו למנוע את חטאם.

ח. המוכיח את חברו, [בתחלה] - לא ידבר לו
קשות עד שיכלימו^{טו}, שנאמר: "ולא תשא עליו
חטא"⁶⁶. כף אמרו חכמים: וכול את מוכיחו, ופניו
משתנות [מסמיקות ומחווירות]? תלמוד לומר: "ולא תשא
עליו חטא"⁶⁷; מפאן שאסור לאדם להקלים את
שראל^{טז}, וכל שפן ברבים.

טו) אין להוכיח אדם תוכחה שתבייש אותו. טז) אף
כשאין אחרים רואים זאת.

אף על פי שהמקלים את חברו אינו לוקה^{יז}, עון
גדול הוא. כף אמרו חכמים: 'המלבין פני חברו
[מבייש את חברו] ברבים, אין לו חלק לעולם הבא'⁶⁸.
לפיכך, צריך אדם להזהר בדבר זה, שלא יבייש
חברו ברבים, בין קטן בין גדול; ולא יקרא לו בשם
[בכינוי] שהוא בש [מתבייש] ממנו, ולא יספר לפניו
דבר [שעשה בעבר] שהוא בש ממנו^{יח}.

יז) משום שזו עבירה שאין בה מעשה. יח) לדוגמה, אין
להזכיר לבעל תשובה את מעשיו לפני חזרתו בתשובה.

במה דברים אמורים? בדברים שגין אדם לחברו;
אבל בדברי שמים - אם לא חזר בו [החוטא] בסתר -
מקלימין אותו ברבים, ומפרסמין חטאו ומחרפין
אותו בפניו ומבזין ומקללין אותו, עד שיחזר
למוטב; פמו שעשו כל הנביאים לישראל [שהוכיחו

אותם על חטאיהם].

ט. מי שחטא עליו חברו ולא רצה להוכיחו ולא
לדבר לו פלום, מפני שהיה החוטא הדיוט [איש
נחות] ביותר^{יט} או שהיתה דעתו משבשת^כ, ומחל לו
בלבו, ולא שטמו ולא הוכיחו - הרי זו

66. שם. 67. ערכין, טז, ב. 68. אבות ג, יא. 69. שמות-משפטים, כב, כא. 70. שם, כג. 71. שמות-משפטים, כב, כב. 72. משלי, כג, יא.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

דברי פלוני ופלוני, בדומה לרוכל המוכר את סחורתו בעיירות וקונה סחורה מאדם אחד ומוכר אותה לאדם אחר. (ז) ואף אין גנות בדבריו כלפי האדם השומע את הדברים. (ח) משום שדיבורים אלו עלולים לפגוע בשומע ולגרום לאסון, כפי שהיה אצל דואג האדומי.

אָחַד [ה-] יתום מאב, ואָחַד יתום מאם. וְעַד אֵימָתִי נִקְרָאִים יתומים לְעַנְיָן זֶה? עַד שְׁלֹא יִהְיוּ צְרִיכִין לְאָדָם גְּדוֹל לְהַסְמֵךְ לוֹ [להיעזר בו] לְאִמְנָן [=לגדל אותם] וּלְהַטְפִּיל בְּהֵן, אֲלֵא יִהְיֶה עוֹשֶׂה [היתום] כָּל צְרִיכֵי עֲצָמוֹ לְעֲצָמוֹ כְּשֶׁאָר כָּל הַגְּדוֹלִים.

יֵשׁ עוֹן גְּדוֹל מְזֵה עַד מְאֹד וְהוּא בְּכֻלּוֹ לְאוֹ זֶה [ל"א] כ

תלך רכיל⁷³, והוא [נקרא] לשון הרע; והוא המספר בגנות חברו, אף על פי שאמר אמת. אָבָל הָאוֹמֵר שֶׁקָּרַע

השגת הראב"ד ^{על חברו}, מוֹצִיא שֵׁם רַע אֲבָל . . פלוני א"א לא אלא קשה הראשון מן השני שהראשון הוא תליתאי והורג נפשות והשני תנין ואינו הורג אלא את עצמו, בינה זאת.

עֲשֶׂה פְלוֹנִי, וְכָף וְכָף הֵיוּ אֲבוֹתָיו, וְכָף וְכָף שִׁמְעָתִי עֲלָיו, וְאוֹמֵר דְּבָרִים שֶׁל גְּנָאִי"א - עַל זֶה הַכְּתוּב אוֹמֵר: "יִכְרַת ה' כָּל שִׁפְתֵי חֲלָקוֹת, לְשׁוֹן מְדַבְּרַת גְּדוֹלוֹת⁷⁵"

ט) אך לא בקביעות אלא עשה זאת במקרה. (י) ועוונו חמור יותר מעוון הרכיל ומספר לשון הרע. (יא) ועושה זאת בקביעות. (יב) ועוונו חמור יותר מכולם.

ג. אָמְרוּ חֲכָמִים: 'עַל שְׁלֹשׁ עֲבֻרוֹת נִפְרָעִין מִן הָאָדָם בְּעוֹלָם הַיָּה, וְאֵין לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא - עֲבוּרָה זָרָה, וְגִלּוּי עֲרִיזוֹת, וְשִׁפְיכוֹת דְּמַיִם [רצח]; וְלְשׁוֹן הָרַע, [שקול] כְּנֶגֶד כָּלֵם⁷⁶.

וְעוֹד אָמְרוּ חֲכָמִים: 'כָּל הַמְּסַפֵּר בְּלְשׁוֹן הָרַע - כְּאִלוֹ כּוֹפֵר בְּעֶקְרָי, שֶׁנֶּאֱמָר: "אֲשֶׁר אָמְרוּ: לְשִׁנּוּ נִגְבִיר, שִׁפְתֵינוּ אֲתָנוּ, מִי אֶדוֹן לְנוּ"⁷⁷. וְעוֹד אָמְרוּ חֲכָמִים: 'שְׁלֹשָׁה [אנשים] לְשׁוֹן הָרַע הוֹרְגָת - הָאוֹמֵר, וְהַמְּקַבֵּל⁷⁸, וְזֶה שֶׁאוֹמְרִין עֲלָיו⁷⁹; וְהַמְּקַבֵּל, [עונשו חמור] יוֹתֵר מִן הָאוֹמֵרוֹ⁷⁹.

יג) בקדוש ברוך הוא, שהוא עיקר העולם. (יד) אין אדון למדברי לשון הרע משום שהם כופרים בה. (טו) השומע ומספר את הדברים לאדם שדיברו עליו. (טז) למשל, אם ראובן אמר לשמעון לשון הרע על לוי, ושמעון אמר את הדברים ללוי. כתוצאה מכך, לוי יכעס על ראובן ויהרוג אותו. לאחר מכן, הקרובים של ראובן יהרגו את לוי, ולאחר

פָּרָק ז

דיני רכילות, לשון הרע, נקימה ונטירה.

א. הַמְּרַגֵּל בְּחִבְרוֹ⁸⁰ - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמָר: "לֹא תִלַּךְ רְכִיל בְּעַמִּיךָ"⁷³. וְאֵף עַל פִּי שְׂאִין לוֹקִין עַל לְאוֹ זֶה, עוֹן גְּדוֹל הוּא, וְגוֹרֵם לְהִרְגַּ נְפֻשׁוֹת רַבּוֹת מִיִּשְׂרָאֵל; לְכֹף נִסְמָךְ לוֹ [לאיסור לשון הרע, הפסוק]: "לֹא תַעֲמֹד עַל דַּם רֵעֶךָ"⁷⁴. צֵא וּלְמַד, מֶה אָרַע לְדוֹאֵג הָאֲדוֹמִי⁸¹

א) העוקב אחרי מעשי חברו, כדי לספר לאחרים אודותיו דברים לא טובים. ב) האותיות ג' וכ' מתחלפות זו בזו משום ששתייהן מגיעות ממוצא הגרון (מקור האותיות גיכ"ק), לכן, משמעות המילה 'רכיל' - לרכל, תהיה שווה למשמעות המילה 'רגיל' - לרגל. משמעות הפסוק לפי זה תהיה כפולה: אין לעקוב אחרי הזולת, וכן אין לספר על מעשיו לאחרים. ג) שתי סיבות לכך: א. משום שזוהי עבירה שאין בה מעשה. ב. משום שעבירה זו כוללת מספר סוגים של לשון הרע כפי שמבואר בהמשך הפרק, והדין הוא שאין מקבלים מלקות על עבירה שכוללת מספר איסורים. ד) שפירושו הוא שמצווה על האדם להציל את חברו מסכנת חיים, כדי ללמדנו שהרכילות מביאה לידי שפיכות דמים. ה) שכתוצאה מרכילותו, נחרבה העיר נוב ונהרגו שמונים וחמישה כוהנים כמסופר בספר שמואל. בהלכה זו מדובר על איסור רכילות ולשון הרע באופן כללי. בהלכות הבאות, יתבאר ארבעה סוגים שלשון הרע: רכיל, מספר לשון הרע, מוציא שם רע ובעל לשון הרע, וכולם נכללים באיסור "לא תלך רכיל בעמך".

ב. אֵיזָה הוּא רְכִיל? זֶה שֶׁהוּא טוֹעֵן דְּבָרִים, וְהוֹלֵךְ מְזֵה לְזֶה וְאוֹמֵר: 'כָּף וְכָף אָמַר פְּלוֹנִי' [עליו], 'כָּף וְכָף שִׁמְעָתִי עַל פְּלוֹנִי' [שאמר עליו]; אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא אוֹמֵר אֱמֶתִי, הֲרֵי זֶה מְחַרֵּב אֶת הָעוֹלָם⁸².

ו) אדם זה הנקרא 'רכיל' הולך מאדם לאדם ומספר להם על

73. קדושים, יט, טז. 74. שם. 75. תהלים, יב, ד. 76. תוספתא, פאה, א, ב. 77. תהלים, יב, ה. 78. ערכין, טו, ב. 79. ירושלמי, פאה, א, א.

הפניות לשיחות קודש ^כ המרגל . . האדומי: בענין חטא לשון הרע - לקו"ש חכ"ב ע' 66. יש . . גדולות: פרטים באיסור על פי דיוק הלשונית - לקו"ש חכ"ז ע' 162 ובהע'.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

בפני החבר אודותיו וסובים הדברים. (כה) על ידי הבעלים עצמם ולא אסר עליהם לספר את הדברים לאנשים אחרים. (כו) משום שכאשר הבעלים סיפר זאת בפני שלושה אנשים, מסתבר שאין הוא חושש שיתפרסמו הדברים. (כז) אך אם המספר מתכוון לפרסם את הדבר יותר מאשר בעלי הדברים, יש בכך איסור. דין זה נאמר רק בדברים שאין בהם גנות, אך אם יש בכך גנות, אסור לספר את הדברים לאנשים אחרים, אף אם הדברים נאמרו על ידי הבעלים בפני אנשים רבים.

ו. **כָּל אֱלוֹכֵיכֶם - הֵם בְּעֲלֵי לְשׁוֹן הָרַע, שְׁאִסּוּר לְדוֹר בְּשִׁכּוּנְתֶם, וְכָל שִׁפְךָ [שאסור] לְיֹשֵׁב עִמָּהֶם וְלְשֹׁמְעֵי דְבָרֵיהֶם. וְלֹא נִחְתַּם גִּזְרֵי דִין עַל אֲבוֹתֵינוּ בְּמִדְרָבְרֵיכֶם, אֲלֵא עַל לְשׁוֹן הָרַע בְּלִבְדֵי.**

(כח) המוזכרים בהלכות הקודמות. (כט) שלא יכנסו לארץ ישראל. (ל) משום שהמרגלים דיברו לשון הרע על הארץ, ובני ישראל האמינו לדבריהם.

ז. **הַנוֹקֵם אֶת חֲבֵרוֹ - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֹאֲמַר: "לֹא תִקֵּם" 82. וְאִף עַל פִּי שְׂאִינוֹ לֹקְהָלָא, דַּעָה [מִידֵה] רַעָה הִיא עַד מָאֵד; אֲלֵא רֵאוּי לְאָדָם לְהִיּוֹת מַעֲבִיר [לְנוֹתָר] עַל כָּל דְּבָרֵי הָעוֹלָם לֵב - שֶׁהַפְּלִיג אֲצֵל הַמְּבִינִים לֵד דְּבָרֵי הַכֵּל וְהַבְּאִי [דְּבָרֵי שְׁטוֹת], וְאִינֵן כְּדָאֵי [דְּרֵאוּיִם] לְנִקָּם עֲלֵיהֶם.**

(לא) משום שזוהי עבירה שאין בה מעשה. (לב) ולא להחזיר לחברו על מעשיו. (לג) כל עניני העולם. (לד) החכמים היודעים את שפלות העניינים הגשמיים של העולם.

פִּיעֵד הִיא הַנְּקִימָה? אָמַר לוֹ חֲבֵרוֹ: 'הַשְּׂאִילָנִי קְרִדְמָךְ' [הגיון שלך], אָמַר לוֹ: 'אִינִי מִשְׂאִילָךְ; לְמַחַר צָרָךְ [חֲבֵרוֹ] לְשָׂאֵל מִמֶּנּוּ, אָמַר לוֹ: 'הַשְּׂאִילָנִי קְרִדְמָךְ', אָמַר לוֹ: 'אִינִי מִשְׂאִילָךְ, כְּדָרְךָ שְׂלֵא הַשְּׂאִילָנִי כְּשִׂשְׂאֵלָתִי מִמֶּךָ - הָרִי זֶה נוֹקֵם. אֲלֵא כְּשִׂיבּוֹא [חֲבֵרוֹ] לְשָׂאֵל [מִמֶּנּוּ], יִתֵּן כָּלֵב שְׁלֹם, וְלֹא יִגְמַל כְּאֲשֶׁר גָּמַל לוֹ; וְכֵן כָּל פִּיעֵצָא בְּאֵלוֹ. וְכֵן אָמַר דּוֹד בְּדַעוֹתָיו הַטּוֹבוֹת: "אִם גְּמַלְתִּי שׁוֹלְמִי רַע לֵה" 83.

(לה) מעולם לא גמלתי רע לאנשים המציקים לי.

ח. **וְכֵן כָּל הַנוֹטֵר לְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֹאֲמַר: "וְלֹא תִטֹּר אֶת בְּנֵי עַמֶּךָ" 84. פִּיעֵד? רֵאוּבֵן שְׁאִמַר לְשֹׁמְעוֹן: 'שִׁכְרָה [הַשְּׂכָר] לִי בֵּית**

מכן, הקרובים של ראובן ושל לוי יהרגו את שמעון כי הוא גרם שלוי יכעס על ראובן ותפרוץ ביניהם מריבה.

ד. **וַיֵּשׁ שֵׁם [בְּמִצְרַיִת] דְּבָרִים שֶׁהֵן אֲבָק [מֵעִין] לְשׁוֹן הָרַע" 80. פִּיעֵד? - [אדם האומר] 'מִי יֹאמַר לְפָלוּנִי, שְׂיִהִיָּה כְּמוֹת שֶׁהוּא עֲתָה' י"ח; אוּ שְׂיֹאמַר: 'שֶׁתִּקּוּ מִפְּלוּנִי, אִינִי רוֹצֵה לְהוֹדִיעַ מָה אֶרְעֶה וְמָה הָיָה'; וְכִיּוֹצֵא בְּדְבָרִים הָאֵלוּיִם. וְכֵן הַמְּסַפֵּר בְּטוֹבַת חֲבֵרוֹ בְּפָנֵי שׁוֹנְאָיו - הָרִי זֶה אֲבָק לְשׁוֹן הָרַע, שְׂזֵה גוֹרֵם לְהֵן [לְשׁוֹנָאִי] שְׂיִסְפְּרוּ בְּגִנוּתָי; וְעַל עֲנִיָן זֶה אָמַר שְׂלֵמָה: "מְכַרְךָ רַעְהוּ בְּקוֹל גְּדוֹל בְּכַךְ הַשִּׁכְּם - קָלְלָה תַחֲשֵׁב לוֹ" 80 - שְׁמִתוּף טוֹבָתוֹ, כָּא לִידֵי רַעְתּוֹ.**

(יז) כמו אבק שהוא מעין עפר ולא עפר ממש. (יח) מי חשב שפלוני יגיע למצבו כיום. (יט) דיבורים אלו אינם דיבורים מפורשים לשבח ולגנאי, אך הם עלולים לגרום שידברו בגנותו של האדם. לכן, דיבורים אלו הם מעין לשון הרע, בשונה מלשון הרע ממש שבו כוונת הדברים מפורשת וברורה. (כ) אך בפני אוהביו של האדם, מותר הדבר.

וְכֵן הַמְּסַפֵּר בְּלְשׁוֹן הָרַע דָּרַךְ שְׁחֹק וְדָרַךְ קְלוּת רֵאשׁ, כְּלוּמַר שְׂאִינוֹ מְדַבֵּר בְּשִׁנְאָה" 81; הוּא שְׂשִׁלְמָה אוֹמַר: "כְּמַתְּלֵהָלָה [מִשְׁתּוֹכֵב] הַיְרֵה יִקִּים - חֲצִים וְמוֹת .. וְאָמַר: הִלֵּא מִשְׁחַק אֲנִי" 81. וְכֵן הַמְּסַפֵּר בְּלְשׁוֹן הָרַע דָּרַךְ רְמִיּוֹת [בְּעֵרְמָה], וְהוּא שְׂיִסְפֵּר לְתַמּוֹ כְּאֵלוֹ אִינוֹ יוֹדֵעַ שְׂדָבָר זֶה לְשׁוֹן הָרַע הוּא" 82, אֲלֵא כְּשִׁמְמַחִין בּוֹכִי, אוֹמַר: 'אִינִי יוֹדֵעַ שְׂאֵלוֹ מַעֲשִׂיו שֶׁל פְּלוּנִי אוּ שְׂזֵה לְשׁוֹן הָרַע" 83.

(כא) אף דבר זה הוא אבק לשון הרע. (כב) כאדם המספר דבר בתמימות ולא מתכוון להזיק לאדם אחר. (כג) רק כאשר מוכיחים אותו על דבריו.

ה. **אֶחָד הַמְּסַפֵּר בְּלְשׁוֹן הָרַע בְּפָנֵי חֲבֵרוֹכִי, אוּ שְׂלֵא בְּפָנָיו [אין הבדל ביניהם]; וְהַמְּסַפֵּר דְּבָרִים שְׂגוֹרְמִין אִם נִשְׁמַעוּ אִישׁ מִפִּי אִישׁ [ויגיעו לחברו], לְהַזִּיק חֲבֵרוֹ בְּגוֹפּוֹ אוּ בְּמִמוֹנּוֹ, אֲפִלוּ [רק] לְהַצֵּר לוֹ אוּ לְהַפְחִידוֹ - הָרִי זֶה לְשׁוֹן הָרַע. וְאִם נֹאמְרוּ דְּבָרִים אֵלוֹ בְּפָנֵי שְׂלֵשָׁה" 84, כְּכָר נִשְׁמַע הַדְּבָר וְנֹדַע, וְאִם סִפֵּר הַדְּבָר אֶחָד מִן הַשְּׁלֵשָׁה פַּעַם אַחֲרָת, אִין בּוֹ מִשׁוּם לְשׁוֹן הָרַע" 85; וְהוּא [ובלבד], שְׂלֵא יִתְפַּוֵּן לְהַעֲבִיר הַקּוֹל וּלְגַלּוֹתוֹ יוֹתְרִי.**

(כד) שנוסף על איסור לשון הרע, מעז את פניו לספר זאת

80. משלי, כו, יד. 81. שם, כו, יח-ט. 82. ויקרא-קדושים, יט, יח. 83. תהלים, ז, ה. 84. ויקרא-קדושים, יט, יח.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

קרויני בנים, שנאמר: "ויצאו בני הנביאים"⁴.
 (ב) "שמועה" היא הלכה מסורה בקבלה ממושה רבינו, ויש לה אסמכתא במקרא.
 אם כן, למה נצטווה על בנו, ועל בן בנו? להקדים בנו לבן בנו, וכן בנו לבן חברו.

(ג) מדוע ישנו ציווי מיוחד על האדם ללמד את בניו (כמבואר בהלכה א), הרי הם נכללים כבר בציווי ללמד כל תלמיד.

ג. וחיב לשכר מלמד לבנו ולמדו, ואינו חיב ללמד בן חברו אלא בחנם⁵.

(ד) כלומר: בשני דברים נבדל בן-חברו מבנו ובן-בנו: (1) בדין קדימה, (2) בתשלום שכר הלימוד.

מי שלא למדו אביו - חיב ללמד את עצמו⁶
 כשיפירי, שנאמר: "ולמדתם אתם, ושמתם לעשותם"⁷. וכן אתה מוצא בכל מקום, שהתלמוד קודם למעשה, מפני שהתלמוד מביא לידי מעשה, ואין המעשה מביא לידי תלמוד.

(ה) לאחר שיתבגר ויהיה מסוגל להבין. (ו) במקומות נוספים במקרא ובתלמוד.

ד. הנה הוא ללמד תורה ויש לו בן ללמד תורה, הוא קודם לבנו. ואם היה בנו נבון ומשפיל מה שילמד יותר ממנו, בנו קודם; ואף על פי שבנו קודם, לא יבטל הוא - שפשם שמצנה עליו ללמד את בנו, כף הוא מצנה ללמד את עצמו.

(ז) ואחד מהם צריך לדאוג למוזנות ולפרנסת שניהם. (ח) וחיב הוא לקבוע עתים לתורה בשעת הפנאי.

ה. לעולם ילמד אדם תורה, ואחר כך ישא אשה - שאם נשא אשה תחלה, אין דעתו פנויה ללמד. ואם היה יצרו מתגבר עליו, עד שנמצא שאין לבו פנוי - ישא אשה, ואחר כך ילמד תורה. (ט) ואף מי שהוא בן למעלה משמונה-עשרה שנה.

זה, או השאילני שור זה, ולא רצה שמעון; לזמים צרף שמעון לראובן לשאל ממנו או לשכר, ואמר לו ראובן: 'הא [קח] לך, הריני משאילך, ואיני פמותך, ולא אשלים לך פמעשך' - העושה כזה, עובר ב"לא תטר".

אלא ימחה הדבר מלבו ולא יטרנו [=ישמור טינה]; שכל זמן שהוא נוטר את הדבר וזוכרו, שמא יבוא לנקם [בחברו על כך] - לפיכך הקפידה תורה על הנטיחה, עד שימחה העון מלבו ולא יזכרונו; וזו היא הדעה הנכונה שאפשר שיתקיים בה ישוב הארץ [-חיי חברה תקינים], ומשאן ומתגן [מסחרם] של בני אדם זה עם זה. בריף רחמנא דסייען

הלכות תלמוד תורה

יש בכללן שתי מצוות עשה - (א) ראשונה, ללמד תורה; (ב) שנייה, לכבד מלמדיה ויודעיה. ובאור שתי מצוות אלו - בפרקים אלו.

פרק א

החייבים ללמוד וללמד; הוראה בשכר; חלוקת זמן הלימוד.

א. נשים ועבדים - פטורים מתלמוד תורה; אבל קטן - אביו חיב ללמדו תורה, שנאמר: "ולמדתם אתם את בניכם, לדבר בם"¹. ואין האשה חיבת ללמד את בנה, שכל החיב ללמד חיב ללמד².

(א) ומכיוון שאישה פטורה מלימוד תורה, היא פטורה גם מללמד.

ב. קשם שאדם חיב ללמד את בנו - כך הוא חיב ללמד את בן בנו, שנאמר: "והודעתם לבניך, ולבני בניך"³. ולא בנו וכן בנו בלבד, אלא מצנה על כל חכם ויחכם מישראל ללמד את כל התלמידים, אף על פי שאינן בניו, שנאמר: "ושננתם לבניך"⁴ - מפי השמועה ללמד, 'בניך' - אלו תלמידיך, שהתלמידים

1. דברים-עקב, יא, יט. 2. דברים-ואתחנן, ד, ט. 3. שם, ו, ז. 4. מלכים-ב, ב, ג. 5. דברים-ואתחנן, ה, א.

הפניות לשיחות קודש

לכבד מלמדיה ויודעיה: הישג המצוה - לקו"ש חכ"ז ע' 376. פטורים מתלמוד תורה: מדוע פותח רבינו את הל' ת"ת בפטורים? - לקו"ש ח"ד ע' 236. קטן: מדוע תיכף בתחילת הל' ת"ת מופיע חיובו של הקטן ללמוד? - לקו"ש ח"ט ע' 38. אביו... תורה: בגדר מצות חינוך - לקו"ש ח"ה ע' 61. ואין... בנה: חלקה של האישה במצוה - סה"ש תשנ"ח ע' 455. בן בנו: אם חיב ללמד את בן בנו - לקו"ש ח"כ ע' 247. חכם ויחכם: ביאור כפל הלשון - לקו"ש ח"ט ע' 136. הע' 47. שנאמר: מדוע לא הביא רבינו את סיום הפסוק "ודברת בם"? - לקו"ש חכ"ז ע' 158. חייב: חיוב דאורייתא - לקו"ש ח"י ע' 233. כשיכיר: גם אם הוא קטן. הכיצד? - הגש"פ ע' שסח, לקו"ש חכ"ז ע' 381. שהתלמוד... תלמוד: ביאור כוננת רבינו - לקו"ש ח"ז ע' 18.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

ו. מאימתי מתחיל אביו ללמדו תורה? משיתחיל לדבר, מלמדו: "תורה צוה לנו משה", ופסוק ראשון מפרשת "שמע"; ואחר כך מלמדו מעט מעט פסוקים פסוקים, עד שיהיה בן שש או בן שבע לפי בריו, מוליכו אצל מלמד התינוקות.

(ב) בהתאם לבריאות גופו והתפתחות שכלו.

ז. היה מנהגא המדינה לקח מלמד התינוקות שָׁכָר, נותן לו שָׁכָרו; וחיב ללמדו בְּשָׁכָר, עד שיקרא תורה שבכתב כלה².

(א) מן הדין, מותר למלמד-תינוקות לגבות מהורי הילדים שכר עבור לימוד תורה שבכתב לבניהם, אך היו מקומות בהם המלמדים החמירו על עצמם שלא לקחת שכר גם עבור לימוד זה, לכן מדגיש כאן רבינו: "היה מנהג המדינה", מכיוון שהדבר תלוי במנהג המקום. (ב) כולל נביאים וכתובים.

מקום שנהגו ללמד תורה שבכתב בְּשָׁכָר, מתר ללמד בְּשָׁכָר³. אבל תורה שבעל פה, אסור ללמדה בְּשָׁכָר⁴, שְׁנֵאמַר: "רָאָה לְמִדְתִּי אֶתְכֶם"⁵ - מָה אָנִי לְמִדְתֶּם מִמְּנִי; וְכֵן פִּשְׁתְּלִמְדוּ לְדוֹרוֹת - בְּחֵנָם, כְּמוֹ שְׁלִמְדְתֶם מִמְּנִי⁶.

(ג) הטעם להבדל בין לימוד תורה שבכתב לתורה שבעל פה הוא, ששכר זה שמקבלים עבור לימוד תורה שבכתב, אינו שכר על הלימוד עצמו, אלא שכר שמירת הילדים - שהרי ילדים שבגיל לימוד המקרא זקוקים עדיין לשמירה. שונים מהם ילדים שבגיל לימוד המשנה - תורה שבעל פה, שכבר גדלו ואינם זקוקים עוד לשמירת הרב המלמד אותם. (ד) השכר שבפועל נוהגים כיום לקבל גם עבור לימוד תורה שבעל פה, אינו שכר עבור הלימוד עצמו אלא "שכר בטלה" - על התבטלותו של הרב המלמד משאר המלאכות שהיה יכול להתפרנס מהן, ובמקום זאת התמסר למלאכת ההוראה. (ט) שיאמר: כשם שלמדתי בשכר, כך אלמד בשכר.

לא מצא מי שילמדו בחנם - ילמד בְּשָׁכָר, שְׁנֵאמַר: "אָמַת קְנָה"⁷. יכול ללמד לאחרים בְּשָׁכָר? תלמוד לומר: "וְאֵל תִּמְכֹּר"⁸ - הָא לְמִדְתִּי, שְׁאֲסוּר לוֹ לְלַמֵּד בְּשָׁכָר, אִף עַל פִּי שְׁלִמְדוּ רַבּוֹ בְּשָׁכָר.

ח. כל איש מישראל חיב בתלמוד תורה, בין עני בין עשיר, בין שלם בגופו בין בעל יסורים⁹, בין בחור בין שְׁהֵיָה זָקֵן גדול שְׁתָּשֵׁשׁ פָּחוּ, אָפְלוּ עֲנִי הַמְחִזֵּר עַל הַפְּתָחִים [קבצו], וְאָפְלוּ בַעַל אִשָּׁה וְכִנְיִם¹⁰ - חֵיב לְקַבֵּעַ לוֹ זְמַן לְלַמֵּד תּוֹרָה בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, שְׁנֵאמַר: "וְהִגִּיתָ בּוֹ יוֹמָם וְלַיְלָה"¹¹.

(ט) אדם הסובל מפגעי הזמן, או שידוע כאדם חולני. (י) שעול פרנסתו מוטל עליו.

ט. גדולי חכמי ישראל - היו מהן חוטבי עצים, ומהן שואבי מים, ומהן סומיין [=עיוורים], ואף על פי כן היו עוסקים בתורה ביום ובלילה; והן מפלל מעתיקי השמועה¹², איש מפי איש מפי משה רבנו. (יח) מנחילי המסורת שקיבלו את התורה שבעל פה, ומסרוה לדורות הבאים.

י. עד אימתי חיב אדם ללמד תורה? עד יום מותו, שְׁנֵאמַר: "וּפָן יְסוּרוּ מִלְּבַבְךָ כָּל יָמֶיךָ"¹³; וְכָל זְמַן שֶׁלֹּא יַעֲסֹק בְּלִמּוּד, הוּא שׁוֹכֵחַ. יא. וחיב לשלש [לחלק לשלוש] את זמן למידתו¹⁴: שְׁלִישׁ בַּתּוֹרָה שֶׁבְּכֹתֵב; וּשְׁלִישׁ בַּתּוֹרָה שֶׁבַעַל פֶּה; וּשְׁלִישׁ יְבִין וַיִּשְׁפִּיל אַחֲרֵית דְּבַר מְרֵאשִׁיתוֹ, וַיּוֹצִיא דְּבַר מְדַבֵּר, וַיִּדְמָה דְּבַר לְדָבָר, וַיִּדִין בְּמִדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרָשֶׁת בְּהֵן¹⁵, עַד שֶׁיַּדַּע הֵיאָף הוּא עֵקֶר הַמִּדּוֹת וְהֵיאָף יוֹצִיא הָאָסוּר וְהַמְתָּר וְכַיּוֹצֵא בְּהֵן מְדַבְּרִים שְׁלִמְד מִפִּי הַשְּׂמוּעָה - וְעַנְיָן זֶה, הוּא הַנִּקְרָא תְּלִמּוּד¹⁶.

(ט) לחלק לשלושה את זמן לימודו בכל יום. (כ) כללי ההיגיון התלמודי: "ג מידות דרבי ישמעאל, ול"ב מידות דרבי יוסי הגלילי.

יב. פיצד? הִיָּה בַעַל אֲמָנוּת - יְהִיָּה עוֹסֵק בְּמִלְאכָה שְׁלֵשׁ שְׁעוֹת בַּיּוֹם, וּבַתּוֹרָה תִּשַׁע. אוֹתָן הַתִּשַׁע - קוֹרָא בְּשֵׁלֶשׁ מֵהֵן בַּתּוֹרָה שֶׁבְּכֹתֵב; וּבְשֵׁלֶשׁ שְׁעוֹת בַּתּוֹרָה שֶׁבַעַל פֶּה, וּבְשֵׁלֶשׁ - מִתְּבוּנָן בְּדַעְתּוֹ לְהִבִּין דְּבַר מְדַבְּרֵי¹⁷. וְדַבְּרֵי קְבֵלָה [נביאים וכתובים], בְּכֻלָּל תּוֹרָה שֶׁבְּכֹתֵב הֵן; וּפְרוּשָׁן, בְּכֻלָּל תּוֹרָה

6. דברים-ברכה, לג, ד. 7. דברים-ואתחנן, ו, ד. 8. שם, ד, ה. 9. משלי, כג, כג. 10. שם. 11. יהושע, א, ח. 12. דברים-ואתחנן, ט, ט.

משייתחיל לדבר: מכאן שיסוד לימוד התורה הוא הביטול הנפשי - לקו"ש ח"ט ע' 42. כל... תורה: אך לא כולם בצורה שווה - לקו"ש ח"א ע' 112, ח"א ע' 116 ובהע.

~ יום שלישי י"א אדר ~

פָּרָק ב

הושבת מלמדי ילדים בכל עיר; זמני לימוד הילדים; מספר התלמידים אצל מלמד אחד.

א. מוֹשִׁיבֵין מְלַמְּדֵי תִינוּקוֹת [ילדים] בְּכָל מְדִינָה [עיר] וּמְדִינָה [אזור], וּבְכָל פֶּלֶךְ וּפְלֶךְ. וְכָל עִיר שְׂאִין בָּהּ תִינוּקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּנָא - מְחַרְמִין אֶת אֲנָשֵׁי הָעִיר, עַד שְׁמוֹשִׁיבֵין מְלַמְּדֵי תִינוּקוֹת; וְאִם לֹא הוֹשִׁיבוּ - מְחַרְמִין אֶת הָעִיר; שְׂאִין הָעוֹלָם מִתְקַיֵּם, אֲלֵא בְּהַבֵּל פִּיהֶם שֶׁל תִינוּקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּנָא.

(א) שאין מלמד לילדים המתגוררים בה. (ב) לא נכנסים לתוכה, ולא עורכים הסכמים ועסקים עם תושביה. (ג) בזכות האד היוצא מפיהם בזמן שהם לומדים תורה.

ב. מְכַנְיִסִין אֶת הַתִינוּקוֹת לְהַתְלַמֵּד בְּבֵן שֵׁשׁ בְּבֵן שָׁבַע, לְפִי כַח הַבֵּן וּבְנֵן גּוֹפוֹ; וּפְחוֹת מִבֵּן שֵׁשׁ, אֵין מְכַנְיִסִין אוֹתוֹ. וּמִכָּה אוֹתָן הַמְלַמֵּד, לְהַטִּיל עֲלֵיהֶן אֵימָה. וְאֵינוּ מְכָה אוֹתָן מִכַּת אוֹיֵב, מוֹסֵר אֲכֹרְזִי; לְפִיכֹף, לֹא יִכֶּה אוֹתָן בְּשׂוֹטִים וְלֹא בְּמַקְלוֹת; אֲלֵא בְּרֻצּוּעָה קִטְנָה.^ט

(ד) בהתאם לבריאות גופו והתפתחות שכלו. (ה) כדי שישמעו בקולו ויטו אוזן קשבת ללימודים. (ו) מכה כואבת ומייסרת. (ז) מכיוון שקבלת מכה באמצעותם היא אכזרית ומסוכנת. (ח) שמקבלים באמצעותה מכה קלה שאינה מזיקה.

וְיֹשֵׁב וּמְלַמְּדָן כָּל הַיּוֹם כָּלוּ, וּמִקְצַת מִן הַלַּיְלָה - בְּדִי לְחַנְּךְ לְלַמֵּד בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה. וְלֹא יִבְטְלוּ הַתִינוּקוֹת^ט כָּלֵל, חוּץ מְעַרְבֵי שְׁפָתוֹת וְעַרְבֵי יָמִים טוֹבִים בְּסוֹף הַיּוֹם, וּבְיָמִים טוֹבִים^י; אֲבָל בְּשִׁפְתָּה, אֵין קוֹרִין לְכַתְחֵלָה^{יב}, אֲבָל שׁוֹנֵין לְרֵאשׁוֹן^{יג}. וְאֵין מְבַטְלִין הַתִינוּקוֹת, וְאִפְלוּ לְבָנֵן בֵּית הַמְקַדָּשׁ.^{יד}

(ט) לא יפסיקו מלימודם. (י) לאחר חצות היום. (יא) בחגים, כדי שיתענגו וישמחו שמחת יום-טוב. (יב) אין ללמד אותם דברי לימוד חדשים, מכיוון שלימוד כזה קשה

שְׁבַעֵל פֶּה; וְהַעֲנִינֹת הַנִּקְרָאִין 'פְּרָדִס'^{יב}, בְּכָלֵל הַתְלַמְדוֹ.

(כא) זהו עיקר לימוד הגמרא. (כב) חכמה אלוקית ותורת הטבע (מעשה בראשית ומרכבה).

בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים^{יג}? בְּתַחֲלַת תְּלַמְדוֹ שֶׁל אָדָם; אֲבָל כְּשִׁנְגִידֵיל בְּחֻכְמָה וְלֹא יְהֵא צְרִיף לְלַמֵּד תּוֹרָה שְׁבַכְתָּב, וְלֹא לְעַסֵּק תָּמִיד בְּתוֹרָה שְׁבַעֵל פֶּה - יִקְרָא בְּעֵתִים מְזַמְנִים^{יד} תּוֹרָה שְׁבַכְתָּב וְדַבְּרֵי הַשְּׂמוּעָה [עיקרי תורה שבעל פה], כְּדִי שֶׁלֹּא יִשְׁפַח דְּבַר מִדְּבָרֵי תּוֹרָה, וְיִפְנֶה כָּל יָמָיו לְתַלְמוּד בְּלִבְדִּכָּה, לְפִי רַחֵב לְבוֹ וְיִשׁוּב דַּעְתָּו.

(כג) שצריכים לחלק לשלושה את זמן הלימוד. (כד) מזמן לזמן. (כה) מפני שהוא מכיל את כל הלימודים וכוללם יחד.

ג. אִשָּׁה שֶׁלְמַדָּה תּוֹרָה, יֵשׁ לָהּ שֹׁכֵר; אֲבָל אֵינוּ כְּשׁוֹכֵר הָאִישׁ, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נִצְטוּוֹת^{יד}, וְכָל הָעוֹשֶׂה דְּבַר שְׂאֵינוּ מְצוּהָ עָלָיו, אֵין שֹׁכֵר כְּשֹׁכֵר הַמְצוּהָ שְׁעָשָׂה אֲלֵא פְחוֹת מִמֶּנּוּ^{טו}. אִף עַל פִּי שֵׁיִשׁ לָהּ שֹׁכֵר, צוּוּ חֻכְמִים שֶׁלֹּא יִלְמַד אָדָם אֶת בֵּתוֹ תּוֹרָה; מִפְּנֵי שֶׁרַב הַנְּשִׁים אֵין דַּעְתָּן מְכֻנָּת לְהַתְלַמֵּד^{טז}, וְהֵן מוֹצִיאִין דְּבָרֵי תּוֹרָה לְדַבְּרֵי הַבָּאִי [הבל] לְפִי עֲנִיּוֹת דַּעְתָּן.

(כו) לא צוותה ללמוד תורה. (כז) מכיוון שהמצווה דואג ומצטער שמא לא יקיים את חובתו כהלכה, בשונה ממי שאינו מצווה, והשכר, הוא כגודל הצער (לפום צערא - אגרא). (כח) אין דעתן מסוגלת לרדת לסוף כוונתם של ענייני תורה ולהבינם לאמיתתם, והן מבארות אותם לפי רוחן.

אָמְרוּ חֻכְמִים: כָּל הַמְלַמֵּד אֶת בֵּתוֹ תּוֹרָה, כְּאֵלוּ לְמַדָּה תְּפִלוֹת^{יז} [דברים חסרי טעם]. בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים? בְּתוֹרָה שְׁבַעֵל פֶּה. אֲבָל תּוֹרָה שְׁבַכְתָּב, לֹא יִלְמַד אוֹתָהּ לְכַתְחֵלָה; וְאִם לְמַדָּה, אֵינוּ כְּמְלַמְּדָה תְּפִלוֹת.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

וְלֹא הִיָּה הַנֶּהָר מְפַסֵּק בִּיגִיָּהּ; אֲבָל מַעִיר לְעִיר, אוּ מַצַּד נֶהָר לְצִדּוֹ אֶפְלוּ בְּאוֹתָהּ הָעִיר - אֵין מוֹלִיכִין אֶת הַקֶּטֶן, אֲלֵא אִם בֵּן הִיָּה בְּנֵן בְּרִיא [ג-גשר חזק] עַל גְּבֵי הַנֶּהָר, בְּנֵן שְׂאִינוּ רְאוּי [עלול] לְפַל בְּמִהְרָה.

(כב) מעבירים. (כג) שהוא מוכשר בהוראה יותר מהראשון.

ז. אֶחָד מִבְּנֵי מְבוּיָדֵי שְׂבָקֵשׁ לְהַעֲשׂוֹת מְלָמֵד, אֶפְלוּ אֶחָד מִבְּנֵי הַחֲצָר [המשותפת] - אֵין יְכוּלִין שְׂכַנְיוּ לְמַחֹת בְּיָדוֹ. וְכֵן מְלָמֵד תִּינוּקוֹת שְׂבָא חֲבָרוּ וּפְתַח בֵּית לְלִמְד תִּינוּקוֹת בְּצִדּוֹ פְּדֵי שְׂכִיבָאוּ תִינוּקוֹת אַחֲרֵים לוֹ, אוּ פְּדֵי שְׂכִיבָאוּ מִתִּינוּקוֹת שֶׁל זֶה אֲצֵל זֶה - אֵינוּ יְכוּל לְמַחֹת בְּיָדוֹ, שְׂנֵאֲמַר: "ה' חֲפֵץ לְמַעַן צְדָקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיֹאדִיר כּוֹ"15.

(כד) אחד מדיירי רחוב צדדי. (כה) למנוע ממנו לעשות זאת, בטענה שקול הילדים מפריע למנוחתם. (כו) בטענה של הסגת גבול. (כז) בלימוד תורה אין דיני הסגת גבול, מכיוון שעל ידי ההתחרות ביניהם התלמידים ילמדו יותר.

פֶּרֶק ג

כיצד יתנהג מי שרוצה ללמוד תורה ולזכות בכיתה.

א. בְּשִׁלְשָׁה פְּתָרִים נִכְתָּרוּ יִשְׂרָאֵל - פְּתַר תּוֹרָה, וְכַתַּר פְּהִיָּה, וְכַתַּר מְלָכוֹת. פְּתַר פְּהִיָּה - זָכָה בּוֹ אַהֲרֹן, שְׂנֵאֲמַר: "וְהִיָּתָה לוֹ וּלְזָרְעוֹ אַתְרֵיו, בְּרִית פְּהִיָּת עוֹלָם"16. פְּתַר מְלָכוֹת - זָכָה בּוֹ דָּוִד, שְׂנֵאֲמַר: "זָרְעוֹ לְעוֹלָם יִהְיֶה, וְכִסְאוֹ בְּשָׁמַשׁ נִגְדִי"17. פְּתַר תּוֹרָה - הָרִי הוּא מַנְּחֵ וְעוֹמֵד וּמוֹכֵן לְפַל, שְׂנֵאֲמַר: "מוֹרְשָׁה קְהֵלֶת יַעֲקֹב"18 - כָּל מִי שְׂרִיצָה, יָבוֹא וְיִטַּל.

שְׂמָא תֵאמַר, שְׂאוֹתָן הַפְּתָרִים גְּדוּלִים מִכְתַּר תּוֹרָה? הָרִי הוּא אוֹמֵר: "בִּי [התורה] מְלָכִים מְלָכוֹ"19 בִּי

להם ומצער אותם. יג) אבל חוזרים איתם על דברי לימוד שהם למדו לפני השבת, אפילו אם למדו אותם רק פעם אחת.

ג. מְלָמֵד תִּינוּקוֹת שְׂהוּא מְנִיחַ אֶת הַתִּינוּקוֹתֵי יוֹיָצָא, אוּ שְׂהוּא עוֹשֶׂה מְלָאכָה אַחֲרַת עֲמָהָן^{טו}, אוּ שְׂהוּא מְתַרְשֵׁל בְּתַלְמוּדָן^{טז} - הָרִי הוּא בְּכָלֵל "אָרוּר עוֹשֶׂה מְלָאכַת ה' רְמִיָּה"¹⁴. לְפִיכָה, אֵין רְאוּי לְהוֹשִׁיב מְלָמֵד, אֲלֵא בְּעַל יְרָאָה [ירא שמים], מְהִיר [מייזמן] לְקִרוֹתֵי וּלְדַקְדָּקֵי.

(יד) בזמן לימודם. (טו) בזמן שהוא מלמד אותם, הוא עוסק גם במלאכה אחרת ולא מרוכז לחלוטין בתלמידיו בלבד. ויש מפרשים, שמדובר אפילו במי שלאחר סיום לימודו עם תלמידיו, הוא עוסק במלאכה נוספת בביתו, מכיוון שהמלאכה מחלישה אז כוחותיו ואינו יכול אחר כך למלא חובתו כלפי התלמידים. (טז) אינו משתדל להסביר להם עד שיבינו כל דבר לאשורו ולא יטעו. (יז) מרבה בקריאה עם תלמידיו. (יח) מדייק ומקפיד שתלמידיו יבינו כל דבר על בוריו.

ד. וּמִי שְׂאֵין לוֹ אִשָּׁה - לֹא יִלְמַד תִּינוּקוֹתֵי, מִפְּנֵי אֲמוּתִיהֶן שֶׁהֵן בָּאֵין אֲצֵל בְּנֵיהֶן; וְכֵן אִשָּׁה - לֹא תִלְמַד תִּינוּקוֹתֵי, מִפְּנֵי אֲבוּתִיהֶן שֶׁהֵן בָּאֵין אֲצֵל הַבָּנִים.

(יט) בביתו הפרטי. (כ) בביתה הפרטי.

ה. עֲשָׂרִים וַחֲמִשָּׁה תִינוּקוֹת, לְמַדִּים אֲצֵל מְלָמֵד אֶחָד. הֵיוּ יָתֵר עַל חֲמִשָּׁה וְעֲשָׂרִים - עַד אַרְבָּעִים, מוֹשִׁיבִין עִמּוֹ אַחַר פְּדֵי לְסִיעוּבָא^כ בְּלַמּוּדָן; הֵיוּ יָתֵר עַל אַרְבָּעִים, מְעַמִּידִין לָהֶם שְׁנֵי מְלָמְדֵי תִינוּקוֹת.

(כא) לעזור למלמד בעבודתו ולשנן עם התלמידים את דברי הלימוד.

ו. מוֹלִיכִין^{כב} אֶת הַקֶּטֶן מִמְלָמֵד לְמְלָמֵד אַחַר שְׂהוּא מְהִיר מִמְנוּבֵי, בֵּין בְּמִקְרָא בֵּין בְּדַקְדָּק. בְּמָה דְּבָרִים אֲמורִים? בְּשִׁהִיו שְׁנִיָּהּ בְּעִיר אַחַת,

14. ירמיה, מח, י. 15. ישעיה, מב, כא. 16. במדבר-פנחס, כה, יג. 17. תהלים, פט, לו. 18. דברים-ברכה, לג, ד.

שנאמר. . ויאדיר: החידוש ההלכתי המתווסף על פי פסוק זה - לקו"ש ח"ו ע' 299 הע' ד"ה כדרשת וכו', סה"ש תש"נ ח"ב ע' 628, תנש"א ח"א ע' 57, ח"ב ע' 593. הלכה א: ביאור נרחב בדברי רבינו - לקו"ש חכ"ח ע' 104, חל"ג ע' 42. כתר תורה: שלוש דרגות בתורה - לקו"ש ח"ג ע' 116. . שנאמר. . נגדי: הביאור המתווסף על פי פסוק זה - לקו"ש ח"ו ע' 299 הע' ד"ה כדרשת וכו'. מונח. . לכל: ביאור נרחב בזה - לקו"ש חל"ד ע' 41. מורשה: שייכותו של יהודי לתורה היא כירושה - סה"ש ח"ב ע' 536.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

לְדַבְּרִים אַחֲרֵים, וְלֹא יֵשִׁים עַל לְבָבוֹ שֶׁיִּקְנֶה תּוֹרָה עִם הָעֵשֶׂר וְהַכְּבוֹד בְּאֶחָד. כִּן הוּא דְרָפָה שֶׁל תּוֹרָה: פֶּת בַּמֶּלַח תֹּאכַל, וְעַל הָאָרֶץ תִּישָׁן, וְחַיֵּי צֶעַר תַּחֲיֶה, וּבַתּוֹרָה אַתָּה עֹמֵל.¹⁹ וְלֹא עֲלִיף כָּל הַמְּלֶאכָה לְגֹמֵר, וְלֹא אַתָּה בֶן חוֹרִין לְבַטְלֵי; אָבֵל אִם הִרְבִּיתָ תּוֹרָה, הִרְבִּיתָ שְׂכָר, וְהִשְׁכָּר - לְפִי הַצֶּעַר.

(י) מי שרוצה. (יא) של לימוד התורה. (יב) מלימוד התורה ומההתעסקות בה. (יג) רק מי שמסתפק במועט ואינו רודף אחרי מותרות וחיי רווחה - זוכה לכתר תורה. (יד) לא מוטל על האדם ללמוד את התורה כולה, אלא העיקר הוא שלא להתבטל מלימודה.

ז. שָׁמָּא תֹאמַר: 'עַד שֶׁאֶקְבֵּץ קְמוֹן, וְאֶחָזֵר וְאֶקְרָא'²⁰, 'עַד שֶׁאֶקְנֶה מָה שֶׁאֵינִי צָרִיךְ וְאֶפְנֶה מֵעֵסֶקִי, וְאֶחָזֵר וְאֶקְרָא' - אִם תַּעֲלֶה מִחֲשָׁבָה זֹו עַל לְבָבְךָ, אֵין אַתָּה זֹוכֶה לְכַתְּרָה שֶׁל תּוֹרָה לְעוֹלָם²¹; אֶלָּא עֲשֵׂה תּוֹרָתְךָ קְבִיעִי, וּמְלֹאכְתְּךָ עֲרָאִי, וְאֵל תֹּאמַר: 'לִכְשֶׁאֶפְנֶה אֶשְׁנֶה'²², שָׁמָּא לֹא תִפְנֶה.

(טו) אתבטל מלימוד התורה וארבה בעשיית מסחר ומלאכה, כדי שאוכל כעבור תקופה ללמוד מתוך עשירות. (טז) מכיוון שלאחר הפסקה מלימוד התורה לא חוזרים ללימודה בקלות, כי להתעשרות ורכישת קניינים אין גבולות. (יז) בכל הזמנים ובכל המצבים. (יח) אלמד כשיהיה לי פנאי.

ח. כְּתוּב בַּתּוֹרָה: "לֹא בְשֵׁמִים הִיא... וְלֹא מֵעֵבֶר לַיָּם הִיא"²³: "לֹא בְשֵׁמִים הִיא", לֹא בְּגִסֵּי הָרוּחַ [גאווה] הִיא מְצוּיָה; "וְלֹא מֵעֵבֶר לַיָּם הִיא", לֹא בְּמַהְלְכֵי מֵעֵבֶר לַיָּם [סוחרים הנודדים במקומות מרוחקים] הִיא. לְפִיכֵן אָמְרוּ חֲכָמִים: 'לֹא כָּל הַמְרַבֶּה סְחוּרָה מִחֲפָזִים'²⁴; וְצוּוּ וְאָמְרוּ: 'הֲוֵי מֵעַט עֵסֶק, וְעֵסֶק בַּתּוֹרָה'²⁵.

ט. דְּבָרֵי תּוֹרָה נִמְשָׁלוּ בְּמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "הֲוֵי כֵּל צְמָא לְכוּ לַמַּיִם"²⁶ - לֹאמַר לָךְ: מָה הַמַּיִם אֵין מִתְפַּנְסִין בְּמָקוֹם מְדֻרָן [שיפוע], אֶלָּא נִזְחָלִין מֵעֲלֵיו וּמִתְקַבְּצִין בְּמָקוֹם אֲשֶׁרְבָן [שקע] - כִּן דְּבָרֵי תּוֹרָה, אֵין נִמְצָאִין בְּגִסֵּי הָרוּחַ וְלֹא בְּלֵב כָּל גִּבְהַי לֵב; אֶלָּא

שָׂרִים יִשְׂרוּ"¹⁹. הָא לְמַדָּתָּ, שֶׁפֶתֶר הַתּוֹרָה גְּדוֹל מִפֶּתֶר פְּהֵגָה וְכֶתֶר מְלֻכּוֹת.

(א) על ידי התורה המלכים מולכים, והממליך נעלה יותר מהמלך.

ב. אָמְרוּ חֲכָמִים: 'מִמְזֹר תִּלְמִיד חֲכָמִים, קוֹדֵם בִּי (חֲשׁוֹב) לְכַהֵן גְּדוֹל עִם הָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "יִקְרָה הִיא מְפִנְיָנִים"²⁰ - יִקְרָה הִיא מִכַּהֵן גְּדוֹל הַנְּכֻנָּס לְפָנָיו וְלְפָנֵים'²¹.

(ב) לנתינת מחייתו, לפדותו משיבה וכיו"ב. (ג) לקודש הקדשים ביום הכיפורים.

ג. אֵין לָךְ מְצוּהָ בְּכָל הַמְּצוּוֹת כְּלָן, שֶׁהִיא שְׁקוּלָהּ כִּנְגַד תִּלְמוּד תּוֹרָה, אֶלָּא תִּלְמוּד תּוֹרָה כִּנְגַד כָּל הַמְּצוּוֹת כְּלָן - שֶׁהַתִּלְמוּד מִבִּיא לְיָדִי מַעֲשֵׂה. לְפִיכֵן, הַתִּלְמוּד קוֹדֵם לְמַעֲשֵׂה בְּכָל מְקוֹם.²²

(ד) שתוכל להשתוות. (ה) יש להעדיף את לימוד התורה.

ד. הִנֵּה לְפָנָיו עֲשִׂית מְצוּהָ וְתִלְמוּד תּוֹרָה - אִם אֶפְשֶׁר לְמַצּוּהָ לְהַעֲשׂוֹת עַל יְדֵי אַחֲרִים, לֹא יִפְסִיק תִּלְמוּדוֹ; וְאִם לְאִוִי, יַעֲשֵׂה הַמְּצוּהָ וְיִחְזֹר לְתוֹרָתוֹ.

(ו) אם אין אדם אחר שיכול להתעסק במצווה הזו, כגון קבורת מת מצווה - יתעסק במצווה ואחר כך ימשיך בלימוד.

ה. תַּחֲלַת דִּינּוֹ שֶׁל אָדָם, אֵינוֹ נִדּוֹן אֶלָּא עַל הַתִּלְמוּד, וְאֶחָד כִּן עַל שְׂאָר מַעֲשָׂיו; לְפִיכֵן אָמְרוּ חֲכָמִים: 'לְעוֹלָם יַעֲסֵק אָדָם בַּתּוֹרָה, אֶפְלוּ שֶׁלֹּא לְשִׁמְחָה' - שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁלֹּא לְשִׁמְחָה, בָּא לְשִׁמְחָה²³.

(ז) לאחר עליית נשמתו לעולם הבא. (ח) ילמד תורה אפילו בתור אמצעי להשגת מטרה אחרת, כגון כדי שיקראו לו בתארי כבוד. (ט) בעקבות עיסוקו בלימוד התורה לשם מטרה אחרת, בסופו של דבר ילמד גם לשם התורה עצמה, בתור מטרה בפני עצמה.

ו. מִי שֶׁנִּשְׂאָו לְפָנָיו לְקִים מְצוּהָ זוֹי"א כְּרָאוּי לָהּ, וְלִהְיוֹת מִכְתָּר בְּכַתְּרָה שֶׁל תּוֹרָה - לֹא יִסִּיחַ דַּעְתּוֹ²⁴

19. משלי, ח, טז. 20. שם, ג, טו. 21. הוריות, יג, א. 22. הוריות, י, ב. 23. דברים-נצבים, ל, יב-יג. 24. אבות, ב, ה. 25. שם, ד, י. 26. ישעיה, נה, א.

קודם: מדוע לא מפרט לענין מה קודם הוא לכהן גדול? - לקו"ש ח"ח ע' 107. הצעת גירסא אחרת - לקו"ש ח"ח ע' 107 הע' 36. הלכה ג: ביאור כוונת רבינו בהלכות אלו - לקו"ש ח"ח ע' 114. שמתוך... לשמה: שני אופנים בזה - לקו"ש ח"ח ע' 47. הלכה ו: ביאור נרחב בהלכה זו - לקו"ש ח"ח ע' 242. בכרתה של תורה: הסבר ענין "כתר תורה" - לקו"ש ח"ח ע' 109.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

בְּדָבָא [=ענין] וישפיל רוח שמתאבק בעפר ורגלי החכמים, ומסיר התאוות ותענוגי הזמן מלבן, ועושה מלאכה בכל יום מעט כדי חיייו, אם לא היה לו מה יאכל, ושאָר יומו ולילו, עוסק בתורה. (ט) עוסק במלאכה רק כפי הנצרך לו להתקיים.

י. פל המשים על לבו [=החשוב] שיעסק בתורה ולא יעשה מלאכה, ויתפרנס מן הצדקה - הרי זה חלל את השם, ובזה את התורה, וכבה מאור הדת, וגרם רעה לעצמו, ונטל חיייו מן העולם הבא; לפי שאסור להנות בדברי תורה בעולם הזה.

(כ) כלומר: אין לו חלק לעולם הבא, כי כבר אכלו בעולם הזה.

אמרו חכמים: **פל הנהנה מדברי תורה, נטל חיייו מן העולם** 27'. ועוד צוה ואמרו: **לא תעשם עטרה להתגדל בהן** [=אמצעי להשגת כבוד ומעמד], **ולא קרדם לחפר בהן** 28' [=כלי להשגת פרנסה]. ועוד צוה ואמרו: **אֵהב את המלאכה, ושנא את הרבנות** 29'. **וכל תורה שאין עמה מלאכה, סופה בטלה** 30'; וסוף אדם זה, שיהא מלסטם את הבריות [=שורר אנשים].

יא. מעלה גדולה היא למי שהוא מתפרנס ממעשה ידיו, ומדת חסידים הראשונים היא; ובזה זוכה לכל כבוד וטובה שבעולם הזה, ולעולם הבא, שנאמר: "יגיע פפיו כי תאכל, אשריך טוב לך" 31' - **"אשריך" בעולם הזה, "וטוב לך" לעולם הבא שפלו טוב.**

יב. אין דברי תורה מתקיימין במי שמרפה עצמו [=מתרשל] עליהן, ולא באלו שלומדין מתוך עדין ומתוך אכילה ושתיה - אלא במי שממית עצמו עליהן^{כא}, ומצער גופו תמיד, ולא יתן שנת לעיניו, לעפעפיו תנומה.

(כא) מתמסר ללימוד התורה.

אמרו חכמים **דרך רמז**: **"זאת התורה, אדם פי ימות**

(כב) אם תתשל בלימוד התורה, לא יהיה כך כח להתמודד עם יום צרה.

אמרו חכמים 36': **ברית פרותה, שפל היגע בתלמודו בבית הפנסת^{כג}, לא במהרה הוא משפח; וכל היגע בתלמודו בצנעה^{כד} מחפים, שנאמר: "ואת צנועים חקמה"** 37'. **וכל המשמיע קולו בשעת תלמודו, תלמודו מתקנים בידו^{כה}; אבל הקורא בלחש, במהרה הוא שוכח.**

(כג) וכל-שכן בבית-המדרש המיוחד ללימוד תורה, בעוד שבית-הכנסת מיועד בעיקר לתפילה. (כד) לא בשוק, ולא בקולי קולות. (כה) הוא זוכר היטב את מה שלמד.

יג. אף על פי שמצוה ללמוד ביום ובלילה, אין אדם למד רב חכמתו אלא בלילה^{כו}; לפיכך, מי שרצה לזפות בכתר התורה, יזהר בכל לילותיו, ולא יאבד אפלו אחד מהן בשנה ואכילה ושתיה ושיחה וכיוצא בהן, אלא בתלמוד תורה ודברי חכמה. אמרו חכמים 38': אין גרנה^{כז} של תורה אלא בלילה, שנאמר: "קומי רני בלילה" 39'. **וכל העוסק בתורה בלילה, חוט של חסד** [=נשיאת חן] נמשך עליו ביום^{כח}, שנאמר: **"יומם יצנה ה' חסדו, ובלילה שירה עמי"** 40'. **וכל בית שאין דברי תורה נשמעין בו בלילה, אש אוכלתו.**

(כו) כי במנוחת הלילה יכולים להתרכז ולהתמסר ללימוד ללא הפרעה. (כז) איסוף התורה וקיומה (בדומה לאיסוף התבואה לגורן). (כח) הוא מוצא חן בעיני אלוים ואדם.

"פי דבר ה' בזה" 41' - **זה שלא השגיח על דברי תורה פל עקר^{כט}. וכן פל שאפשר לו לעסק בתורה ואינו עוסק, או שקרא ושנה ופרש להבלי עולם**

27. אבות, ד, ה. 28. שם. 29. שם, א, י. 30. שם, ב, ב. 31. תהלים, קכח, ב. 32. חוקת, יט, יד. 33. שבת, פג, ב. 34. משלי, כד, י. 35. קהלת, ב, ט. 36. ירושלמי, ברכות, ה, א. 37. משלי, יא, ב. 38. שיר השירים, רבה, ה, יא. 39. איכה, ב, יט. 40. תהלים, מב, ט. 41. שלח, טו, לא.

ועושה . . חיייו: ההתאמה עם סוף הל' שמיטה ויובל – לקו"ש ח"ח ע' 346 הע' ד"ה תומיך. הלכה י: השיטות בנושא – לקו"ש ח"ט ע' 534. שאסור . . תורה: אך כשרבים זקוקים לתורתו מותר – לקו"ש ח"כ ע' 52.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

מתלמידין ממנו, עד שיחזר למוטב, שנאמר: "כי שפתי כהן ישמרו דעת, ותורה יבקשו מפייהו, כי מלאך ה' צבאות הוא"⁴⁸. אמרו חכמים: 'אם דומה הרב למלאך ה' צבאות, תורה יבקשו מפייהו; אם לאו, אל יבקשו תורה מפייהו'⁴⁹.

(ד) נדרשים לביאוריו.

ב. כיצד מלמדין? הרב יושב בראש, והתלמידים לפניו מקפין עטרה - [יושבים סביב], כדי שיהיו פלן רואין את הרב ושומעין דבריו. ולא ישב הרב על הפסא והתלמידים על הקרקע, אלא או הכל על הארץ, או הכל על הפסאות. ובראשונה^ה, היה הרב יושב והתלמידים עומדין; ומקדם [=לפני] חרבן בית שני, נהגו הכל ללמד לתלמידים, והן יושבין.

(ה) בתקופה הראשונה לאחר מתן תורה.

ג. אם היה הרב מלמד מפיו לתלמידים, מלמד. ואם היה מלמד על ידי מתרגם - המתרגם עומד בינו ובין התלמידים, והרב אומר למתרגם, והמתרגם משמיע לכל התלמידים; וכשהן שואלין למתרגם, הוא שואל לרב, והרב משיב למתרגם, והמתרגם משיב לשואל. ולא יגביה הרב קולו יותר מקול המתרגם; ולא יגביה המתרגם קולו בפעם ששואל את הרב, יותר מקול הרב.

(ו) אדם המתרגם לשפה המדוברת את דברי החכם לקהל, כפי שהיה נהוג בזמנם.

השנת הראב"ד אין • התרגמן [מתרגם] רשאי לא לפחת ולא להוסיף ולא לשנותו, אלא אם כן היה התרגמן אביו של חכם^ה, או רבו. אמר הרב לתרגמן: 'כך אמר לי רבי', או 'כך אמר לי אבא מרי' [=אדוני] - כשאומר התרגמן הדברים לעם, אומרן בשם החכם, ומזכיר שמו של אבי הרב או של רבו, ואומר: 'כך אמר רבאנא' [=רב] פלוני, אף על פי שלא הזכיר החכם שמו; שאסור לו לקרות לרבו או לאביו בשמו.

והניח תלמודו וזנחו - הרי זה בכלל בוזה דבר ה'.

(ט) שאינו מתחשב בהם ואינו שם לב אליהם כלל. (ל) קרא מקרא ושנה תורה שבעל פה ולבסוף נתרחק וזנח את לימוד התורה.

אמרו חכמים: 'כל המבטל את התורה מעשר, סופו לבטלה מעניו'⁴²; וכל המקיים את התורה מעני, סופו לקיימה מעשר לב⁴². וענין זה מפרש הוא בתורה; הרי הוא אומר: "תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב - מרב פל, ועבדת את אִיָּבֹד"⁴³; ואומר: "למען ענתך, ולמען נסתך - להיטבך פאתריתך"⁴⁴.

(לא) מי שאינו לומד תורה בעקבות עושרו ומפני טרדתו בענייני עסקיו, בסופו של דבר ירד מנכסיו ולא יוכל ללמוד תורה מפני טרדתו מעניותו. (לב) מי שמתענה ולומד תורה למרות שהוא במצב של עוני, בסופו של דבר יזכה ללמוד תורה מתוך עשירות.

פְּרָק ד

פרק זה עוסק באופן וסדר הלימוד הראוי, התנהגות התלמידים כלפי הרב וקדושת בית המדרש.

א. אין מלמדין תורה אלא לתלמיד הגון [=יש] נאה במעשיו, או לתם^א. אבל אם היה הולך בדרך לא טובה, מחזירין אותו למוטב, ומנהיגין אותו בדרך ישרה, ובדקין אותו^ב; ואחר כך מכניסין אותו לבית המדרש, ומלמדין אותו. אמרו חכמים⁴⁵: 'כל השונה לתלמיד שאינו הגון, פאלו זרק אבן למרקוליס' [=אליל שעבודתו בוויקת אבנים לפניו], שנאמר: "פצורו אבן במרגמה, פן נותן לקסיל פבוד"⁴⁶, ואין "פבוד" אלא תורה, שנאמר: "פבוד, חכמים ינחלו"⁴⁷.

(א) שלא ידוע אם הוא הגון או לא. (ב) לדעת אם שינה את דרכו. (ג) כלומר, הנותן כבוד, שהיא התורה (כפי שמוסבר בהמשך) - לכסיל שהוא תלמיד שאינו הגון, נחשב כזורק צרור אבן למרקוליס.

וכן הרב שאינו הולך בדרך טובה - אף על פי שחכם גדול הוא, וכל העם צריכין לוי - אין

42. אבות, ד, ט. 43. כי, תבוא כח, מד-מח. 44. עקב, ח, טז. 45. משלי, כו, ח. 46. חולין, קלג, א. 47. שם, ג, לה. 48. מלאכי, ב, ז. 49. חגיגה, טו, ב.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

(ז) את דבריו של הרב. ח) של הרב המלמד.

הן מה שלמדן או אינן זוכרין. ואין צריך לומר, שיש לו רשות לשאל אותן בענין אחר שאינן עוסקין בו, כדי לזרזן [=לעורר את התעניינותם].

(ג) שינוח מעט מהדרך ויוכל לחשוב באופן מסודר. יד) לא ישאלו שני תלמידים בבת אחת. טו) שהרי יש סבירות רבה שלא ידע את התשובה לשאלה שאינו עוסק בעניינה.

ז. אין שואלין מעמד [=בעמידה], ואין משיבין מעמד; ולא מגבוה ולא מרחוק, ולא מאחורי הזקנים [=היושבים בסמוך לרב]. ואין שואלין את הרב אלא בענין טו, ואין שואלין אלא מראה; ולא ישאל בענין יותר משלש הלכות.

(טז) הנלמד באותו זמן.

ח. שנים ששאלו - שאל אחד בענין [=שלומדים בו] ושאל אחד שלא בענין, נזקקין [=משיבים קודם] לענין; מעשה [=הלכה למעשה] ושאינו מעשה, נזקקין למעשה; הלכה [פסוקה] ומדרש [=דין תלמוד], נזקקין להלכה; מדרש והגדה [=אגדות חז"ל], נזקקין למדרש; הגדה וקל וחמר [=הסקת דינים בהיגיון] נזקקין לקל וחמר, וגזרה שורה [=הסקת דינים מתוך השוואה], נזקקין לקל וחמר. היו השואלין אחד חכם ואחד תלמיד, נזקקין לחכם; תלמיד ועם הארץ, נזקקין לתלמיד. שניהן חכמים, שניהן תלמידים, שניהן עמי הארץ, שאלו שניהן בשתי הלכות, או בשתי שאלות [ללא עדיפות לאחת מהן], שתי תשובות [=הענות על דברי הרב], שני מעשים - הרשות ביד המתרגם מעתה י"ב.

(יז) רב המלמד אחרים. יח) להחליט על מה לענות קודם.

ט. אין ישנים בבית המדרש. וכל המתנגנם בבית המדרש, חכמתו נעשית קרעים קרעים ט; וכן אמר שלמה בחכמתו: "והקרעים, תלביש נמכה" 52. ואין משיחין בבית המדרש, אלא בדברי תורה בלבד. אפלו מי שנתעטש, אין אומרים לו 'רפואה' בבית המדרש; ואין צריך לומר, שאר הדברים כ"א. וקדשת בית המדרש, חמורה מקדשת בתי כנסיות.

(יט) ידיעותיו לקויות ולא מושלמות. כ) הנומה - הנמנום, גורם לקרעים בחכמתו. כא) שאין בהם לא תורה ולא דרך ארץ.

ד. הרב שלמד ולא הבינו התלמידים, לא יכעס עליהן וירגז, אלא חוזר ושונה הדבר אפלו כמה פעמים, עד שבינו עמק ההלכה. וכן לא יאמר התלמיד 'הבינותי', והוא לא הבין; אלא חוזר ושואל, אפלו כמה פעמים. ואם כעס עליו רבו, ורגז - יאמר לו: 'רבי, תורה היא, וללמד אני צריך, ודעתי קצרה' ט.

(ט) אני מתקשה להבין.

ה. לא יהיה התלמיד בוש מחברו שלמד מפעם ראשונה או שניה, והוא לא למד אלא אחר כמה פעמים; שאם נתביש מדבר זה - נמצא נכנס ויוצא לבית המדרש, והוא אינו למד כלום. לפיכך אמרו חכמים הראשונים: 'אין הבישן למד, ולא הקפדן מלמד' 50.

במה דברים אמורים? בזמן שלא הבינו התלמידים את הדבר מפני עמקו, או מפני דעתן שהיא קצרה; אבל אם נפר לרב שהם מתרשלין בדברי תורה ומתרפין עליהן, ולפיכך לא הבינו - חייב לרגז עליהן ולהקלימן בדברים א, כדי לחזקן [=להמריץ אותם]; ובענין זה אמרו חכמים: 'זרק מרה' [=הטל מורא] בתלמידים' 51.

(י) לומדים ברפיון. יא) לנוזף בהם כדיבור.

לפיכך, אין ראוי לרב לנהג קלות ראש בפני התלמידים, ולא לשחק בפניהן, ולא לאכל ולשתות עמהן - כדי שתהא אימתו עליהן, וילמדו ממנו במהרה.

(יב) לזלזל בעצמו.

ו. אין שואלין את הרב כשיכנס לבית המדרש, עד שתתישב דעתו עליו ט; ואין התלמיד שואל כשיכנס, עד שישב וינות. ואין שואלין שנים כאחד י. ואין שואלין את הרב מענין אחר, אלא מאותו הענין שהן עוסקין בו, כדי שלא יתביש ט. ויש לרב להטעות התלמידים בשאלותיהן, ובמעשים שעושה בפניהן, כדי לחזקן, וכדי שידע אם זוכרין

לְאָדָם לְהוֹרוֹת בְּפָנָי רַבּוֹ לְעוֹלָם; וְכָל הַמוֹרָה הַלְכָה
בְּפָנָי רַבּוֹ, חַיֵּב מִיָּתֵהּ.

(ו) מייסד מקום או חבורת לימוד. (ז) אף אם קיבל ממנו רשות להורות.

ג. הִיָּה בֵּינוֹ וּבֵין רַבּוֹ שְׁנַיִם עֶשֶׂר מֵיֵלָה, וְשָׂאֵל לוֹ
אָדָם דְּבַר הַלְכָה - מִתֵּר לְהִשְׁיֵב. וּלְהַפְרִישׁ מִן
הָאֶסוּר - אֶפְלוּ בְּפָנָי רַבּוֹ, מִתֵּר לְהוֹרוֹת. פִּיצֵד?
כְּגוֹן שְׂרָאָה אָדָם עוֹשֶׂה דְּבַר הָאֶסוּר מִפְּנֵי שְׂלֵא יָדַע
בְּאֶסוּרוֹ, אוֹ מִפְּנֵי רִשְׁעוֹ - יֵשׁ לוֹ לְהַפְרִישׁוֹ, וְלוֹמַר
לוֹ: 'דְּבַר זֶה אֶסוּר', וְאֶפְלוּ בְּפָנָי רַבּוֹ, וְאָף עַל פִּי
שְׂלֵא נָתַן לוֹ רַבּוֹ רְשׁוּת; שְׂכַל מְקוֹם שֵׁישׁ חֲלוּל
הַשֵּׁם, אֵין חוֹלְקִין כְּבוֹד לְרַבּוֹ.

(ח) מיל = אלפיים אמה (960 מטר).

בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים? בְּדְבַר שְׁנַקְרָה נִקְרָה^ט; אֲכַל
לְקַבֵּעַ עֲצָמוֹ לְהוֹרָאָה, וְלִישֵׁב וּלְהוֹרוֹת לְכָל שׂוֹאֵל
- אֶפְלוּ הוּא בְּסוּף הָעוֹלָם, וְרַבּוֹ בְּסוּף הָעוֹלָם -
אֶסוּר לוֹ לְהוֹרוֹת עַד שְׂמִימוֹת רַבּוֹ, אֲלֵא אִם כֵּן נָטַל
רְשׁוּת מִרַבּוֹ.

(ט) במקרה שהזדמן לפניו.

וְלֹא כָּל מִי שְׂמַת רַבּוֹ, מִתֵּר לוֹ לִישֵׁב וּלְהוֹרוֹת
בְּתוֹרָה, אֲלֵא אִם כֵּן הָיָה תַלְמִיד שְׂהִיָּע ^[והוסמך]
לְהוֹרָאָה. ד. וְכָל תַלְמִיד שְׂלֵא הִגִּיעַ לְהוֹרָאָה,
וּמוֹרָה - הָרִי זֶה שׂוֹטָה, רִשְׁעָה וְגַם רוּחַ; וְעָלִיו
נֶאֱמַר: "כִּי רַבִּים הָלָלִים הִפִּילָה"⁶⁰. וְכֵן חָכַם
שְׂהִיָּע לְהוֹרָאָה, וְאֵינוֹ מוֹרָה - הָרִי זֶה מוֹנֵעַ תּוֹרָה,
וְנוֹתֵן מְכַשׁוּלוֹת לְפָנָי הָעוֹרִים^א; וְעָלִיו נֶאֱמַר:
"וְעֲצָמִים כָּל הָרָגְיָה יב"⁶¹.

(י) שעל ידי הוראותיו המוטעות הוא מכשיל אנשים רבים.
(יא) לפני האנשים שאינם בקיאים בהלכה. (יב) שעל ידי
הימנעותו מלהורות הוא גורם לבני דורו להיכשל באיסורים
מחוסר ידיעה.

אֵלוֹ הַתַּלְמִידִים הַקְּטָנִים שְׂלֵא הִרְבּוּ תוֹרָה כְּרֵאוּי,
וְהֵם מְבַקְּשִׁין לְהַתְגַּדֵּל בְּפָנָי עַמִּי הָאֶרֶץ וּבֵין אַנְשֵׁי
עִירָם, וְקוֹפְצִין וְיוֹשְׁבִין בְּרֵאשׁ לְדוֹן וּלְהוֹרוֹת
בִּישְׂרָאֵל - הֵן הַמְרַבִּין אֶת הַמַּחְלָקָת, וְהֵם

~ יום רביעי י"ב אדר ~

פָּרָק ה

פרק זה עוסק בכבוד הרב, מוראו ואהבת הרב לתלמידיו.

א. כָּשֶׁם שְׂאָדָם מַצִּיחַ בְּכַבּוֹד אָבִיו וּבִירְאָתוֹ - כֵּן
הוּא חַיֵּב בְּכַבּוֹד רַבּוֹ וּבִירְאָתוֹ. וְרַבּוֹ, יֵתֵר מְאֹבִיו;
שְׂאָבִיו הִבִּיאוֹ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַזֶּה, וְרַבּוֹ שְׂלֵמָדוֹ
חֻקָּמָה, הִבִּיאוֹ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא.

רָאָה אֲבֹדַת אָבִיו וְאֲבֹדַת רַבּוֹ, שֶׁל רַבּוֹ קוֹדֶמֶת
לְשֶׁל אָבִיו. אָבִיו וְרַבּוֹ נִשְׂוִאִים בְּמִשְׁאָ, מְנִיחַ אֶת
שֶׁל רַבּוֹ - וְאַחֵר כֵּן אֶת שֶׁל אָבִיו. אָבִיו וְרַבּוֹ
שְׂבוּיִים בְּשִׁבְיָה, פּוֹדֶה אֶת רַבּוֹ וְאַחֵר כֵּן פּוֹדֶה אֶת
אָבִיו; אִם הָיָה אָבִיו תַּלְמִיד חֻקָּמִים, פּוֹדֶה אֶת
אָבִיו תַּחְלָה. וְכֵן אִם הָיָה אָבִיו חָכָם, אָף עַל פִּי
שְׂאֵינוֹ שְׂקוּל כְּנֶגֶד רַבּוֹ - מְשִׁיב אֲבֹדָתוֹ, וְאַחֵר כֵּן
מְשִׁיב אֲבֹדַת רַבּוֹ. וְאֵין לָךְ כְּבוֹד גְּדוֹל מְכַבּוֹד הָרַב,
וְלֹא מוֹרָא יֵתֵר מְמוֹרָא הָרַב. אֲמַרו חֻקָּמִים: 'מוֹרָא
רַבָּךְ כְּמוֹרָא שְׂמִים'⁵³.

(א) ויש לו אפשרות באותו זמן להחזיר רק אחת מהן.
(ב) מסייע לרבו בפריקת המשא.

לְפִיכָף אֲמַרו חֻקָּמִים: 'כָּל הַחוֹלֵק עַל רַבּוֹ - כְּחוֹלֵק
עַל הַשְּׂכִינָה, שְׂנֵאָמַר: "בְּהַצְתָּם עַל ה'"⁵⁴. וְכָל
הָעוֹשֶׂה מְרִיבָה עִם רַבּוֹ - כְּעוֹשֶׂה עִם הַשְּׂכִינָה⁵⁵,
שְׂנֵאָמַר: "אֲשֶׁר רַבּוֹ כִּנִּי יִשְׂרָאֵל אֶת ה'"⁵⁶. וְכָל
הַמְתַּרְעֵם עַל רַבּוֹ - כְּמְתַרְעֵם עַל הַשְּׂכִינָה, שְׂנֵאָמַר:
"לֹא עָלִינוּ תְּלַנְתִּיכֶם, פִּי עַל ה'"⁵⁷. וְכָל הַמְהַרְהֵר
[מִפְּקָן] אַחֵר רַבּוֹ - כְּמְהַרְהֵר אַחֵר הַשְּׂכִינָה⁵⁸,
שְׂנֵאָמַר: "וַיְדַבֵּר הָעָם בְּאַלְהֵים וּבְמִשְׁה"⁵⁹.

(ג) על קרח ועדתו שחלקו על משה. (ד) מלשון מחלוקת.
(ה) על מי המריבה, כאשר בני ישראל התלוננו על משה
שאין להם מים לשותות.

ב. אֵי זֶה הוּא חוֹלֵק עַל רַבּוֹ? זֶה שְׂקוֹבֵעַ לוֹ
מְדַרְשֵׁי, וְיוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ וּמְלַמֵּד שְׂלֵא בְּרִשׁוֹת רַבּוֹ,
וְרַבּוֹ קָיָם; וְאָף עַל פִּי שְׂרַבּוֹ בְּמִדְיָה אַחֲרָת. וְאֶסוּר

53. אבות, ד, יב. 54. במדבר-פנחס, כו, ט. 55. סנהדרין, קי, א
ק, א. 59. במדבר-חוקת, כא, ה. 60. משלי, ז, כו. 61. שם.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

כַּן הָיָה דְרָךְ רַבּוֹ לְחַלֵּק לוֹ כְּבוֹד. וְכָל מְלָאכֹת
שֶׁהָעֶבֶד עוֹשֶׂה לְרַבּוֹ [אדרנן], תְּלַמֵּד עוֹשֶׂה לְרַבּוֹ;
וְאִם הָיָה [התלמיד] בְּמָקוֹם שֶׁאֵין מְפִירִין אוֹתוֹ, וְלֹא
הָיָה לוֹ תַּפְּלִיז, וְחָשׁ [חושש] שֶׁמָּא יֵאמְרוּ: 'עֶבֶד
הוּא' - אֵינוֹ נוֹעֵל לוֹ מִנְעֵלוֹ, וְאֵינוֹ חוֹלְצוֹ. וְכָל
הַמוֹנֵעַ תְּלִמִּידוֹ מִלְשִׁמּוֹ - מוֹנֵעַ מִמֶּנּוּ חֶסֶד, וּפּוֹרֵק
מִמֶּנּוּ יִרְאַת שָׁמַיִם; וְכָל תְּלִמִּיד שֶׁמְזַלְזֵל בְּדָבָר מִכָּל
כְּבוֹד רַבּוֹ, גּוֹרֵם לְשִׁכְנָה שֶׁתִּסְתַּלַּק מִיִּשְׂרָאֵל.

(יז) אינו מעוטר בתפילין.

הַמְחַרְבִּין אֶת הָעוֹלָם, וְהַמְכַבִּין גְּרָה שֶׁל תּוֹרָה,
וְהַמְחַבְּלִים בְּרֵם ה' צָבָאוֹת. וְעַלֵּיהֶן אָמַר שְׁלֹמֹה
בְּחֻמְתּוֹ: "אֲחִזּוּ לָנוּ שׁוֹעֲלִים - שְׁעָלִים קְטַנִּים,
מְחַבְּלִים בְּרַמִּים" 62.

ה. וְאֶסוּר לוֹ לְתַלְמִיד לְקִרּוֹת לְרַבּוֹ בְּשֵׁמוֹ, וְאֶפְלוּ
שְׂלֵא בְּפָנָיו. וְלֹא יִזְכִּיר שְׁמוֹ בְּפָנָיו, וְאֶפְלוּ לְקִרּוֹת
לְאַחֵרִים שֶׁשָּׁמַם בְּשֵׁם רַבּוֹ, כְּדֶרֶךְ שְׁעוֹשֶׂה בְּשֵׁם
אָבִיו; אֲלֵא יִשְׁנֶה שְׁמֹן, אֶפְלוּ לְאַחַר מוֹתָם [של אביו
ורבו] - וְהוּא שִׁיחֵה הַשֵּׁם פְּלֵאִי [גדול], שֶׁכָּל הַשׁוֹמֵעַ
יֵדַע שֶׁהוּא פְּלוּנִי. וְלֹא יִתֵּן שְׁלוֹם לְרַבּוֹ אוֹ יַחְזִיר לוֹ
שְׁלוֹם, כְּדֶרֶךְ שְׁנוֹתְנִין הַרְעִים וּמְחַזְרִין זֶה לָזֶה;
אֲלֵא שׁוֹחֵה [מתכוּף] לְפָנָיו, וְאוֹמֵר לוֹ בִּירְאָה וְכַבּוֹד:
'שְׁלוֹם עָלֶיךָ, רַבִּי. אִם נָתַן לוֹ רַבּוֹ שְׁלוֹם, יַחְזִיר
לוֹ: 'שְׁלוֹם עָלֶיךָ, רַבִּי וּמְרִי'.

ו. וְכֵן לֹא יַחְלִץ תַּפְּלִיז [התפילין של] בְּפָנָיו רַבּוֹ, וְלֹא
יִסַּב [על צידו], אֲלֵא יוֹשֵׁב כְּיוֹשֵׁב לְפָנָיו הַמְּלֶךְ. וְלֹא
יִתְפַּלֵּל לְפָנָיו רַבּוֹ, וְלֹא לְאַחַר רַבּוֹ, וְלֹא בְּצַד רַבּוֹ;
וְאֵין צְרִיף לוֹמַר, שֶׁאֶסוּר לוֹ לְהִלָּף בְּצִדוֹ, אֲלֵא
יִתְרַחַק לְאַחַר רַבּוֹ, וְלֹא יִהְיֶה מְכַנֵּן כְּנֶגֶד אַחֲרָיו;
וְאַחַר כֵּף יִתְפַּלֵּל. וְלֹא יִכְנַס עִם רַבּוֹ לְמִרְחָץ.
לֹא יֵשֵׁב בְּמָקוֹם רַבּוֹ. וְלֹא יִכְרִיעַ דְּבָרָיו בְּפָנָיו, וְלֹא
יִסְתֹר אֶת דְּבָרָיו. וְלֹא יֵשֵׁב לְפָנָיו, עַד שִׁיאֵמַר לוֹ:
'שָׁב'; וְלֹא יַעֲמֵד מִלְּפָנָיו, עַד שִׁיאֵמַר לוֹ: 'עֲמֵד',
אוֹ עַד שִׁיטֵּל רִשׁוֹת לְעַמֵּד. וְכִשְׁיִפְטֹרֵי מְרַבּוֹ, לֹא
יַחְזִיר לוֹ אַחֲרָיו, אֲלֵא נִרְתַּע לְאַחֲרָיו, וּפָנָיו כְּנֶגֶד
פָּנָיו.

(יג) לפסוק כשיטת חכם אחר החולק על רבו. (יד) יצא מהחדר
בו נמצא רבו. (טו) ילך אחורנית.

ז. וְחֵיב לְעַמֵּד מִפְּנֵי רַבּוֹ, מִשִּׁירְאָנוּ מִרְחוֹק מְלֵא
עֵינָיו, עַד שִׁיתְכַּסֶּה מִמֶּנּוּ וְלֹא יִרְאֶה קוֹמָתוֹ; וְאַחַר
כֵּף יֵשֵׁב. וְחֵיב אָדָם לְהִקְבִּיל אֶת פָּנָיו [לפגוש את] רַבּוֹ
בְּרִגְלָא [בחיג].

(טז) מהמרחק שהעין רואה.

ח. אֵין חוֹלְקִין כְּבוֹד לְתַלְמִיד בְּפָנָיו הַרֵב, אֲלֵא אִם

ט. רְאֵה אֶת רַבּוֹ עוֹבֵר עַל דְּבָרֵי תּוֹרָה, אוֹמֵר לוֹ:
'לְמַדְתָּנוּ רַבֵּנוּ כֵּף וְכָף'. וְכָל זְמַן שֶׁמְזַכֵּר שְׁמוֹעָה
[דבר הלכה] בְּפָנָיו, אוֹמֵר לוֹ: 'כֵּף לְמַדְתָּנוּ רַבֵּנוּ'. וְאֵל
יֵאמֵר דְּבָר שְׂלֵא שָׁמַע מְרַבּוֹ, עַד שִׁיזְכִּיר שֵׁם
אוֹמְרוֹ. וְכִשְׁמִית רַבּוֹ - קוֹרֵעַ כָּל בְּגָדָיו, עַד שֶׁהוּא
מְגַלֶּה אֶת לְבוֹ; וְאֵינוֹ מְאַחֵה לְעוֹלָם.

(יח) ולא יאמר לו: עברת על דברי תורה. (יט) תופר את אותו
הבגד בשלמות. (כ) כשם שקורע על אביו ואימו.

בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּרַבּוֹ מְבַהֵק שְׁלֵמֵד מִמֶּנּוּ רַב
חֻמְתּוֹ. אֲבָל אִם לֹא לָמַד מִמֶּנּוּ רַב חֻמְתּוֹ - הָרִי
זֶה תְּלִמִּיד חֵבֵר [כמות], וְאֵינוֹ חֵיב בְּכַבּוּדוֹ כְּכָל
הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ; אֲבָל עוֹמֵד מִלְּפָנָיו, וְקוֹרֵעַ עָלָיו
[מעט] בְּשֵׁם שֶׁהוּא קוֹרֵעַ עַל כָּל הַמַּתִּים שֶׁהוּא
מְתַאֲבֵל עֲלֵיהֶם.

(כא) נעמד לכבודו, אך ממרחק ארבע אמות (כ-2 מטר)
בלבד. (כב) שאינם אביו ואימו.

אֶפְלוּ לֹא לָמַד מִמֶּנּוּ אֲלֵא דְבָר אֶחָד, בֵּין קָטָן בֵּין
גָּדוֹל - עוֹמֵד מִלְּפָנָיו, וְקוֹרֵעַ עָלָיו.

~ נקודות משיחות קודש ~

"וְאֵל יֵאמֵר דְּבָר שְׂלֵא שָׁמַע מְרַבּוֹ, עַד שִׁיזְכִּיר שֵׁם אוֹמְרוֹ".
אמירת דבר בשם אומרו היא לא רק סגולה לגאולה,
כמאמר חז"ל "כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה
לעולם", אלא גם חיוב שהובא להלכה "כל שאינו אומר
דבר בשם אומרו, עובר בלאו (נדרים פ"ק).

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

יב. פֶּשֶׁם שֶׁהַתְּלָמִידִים חֲבִיבִין בְּכַבּוּד הָרַב, כִּן הָרַב צָרִיף לְכַבֵּד אֶת תְּלָמִידָיו וּלְקַרְבָּן; כִּן אָמְרוּ חֲכָמִים: 'יְהִי כְבוֹד תְּלָמִידָךְ חָבִיב עָלֶיךָ כְּשֵׁל חֲבִירָךְ'⁶³. וְצָרִיף אָדָם לְהַזְהֵר בְּתְלָמִידָיו, וּלְאַהֲבָן. שֶׁהֵן הַבְּנִיִּים הַמְהַנִּינִי⁶⁴ בְּעוֹלָם הַזֶּה וְלְעוֹלָם הַבָּא.

(כג) הגורמים הנאה וקורת רוח.

יג. הַתְּלָמִידִים מוֹסִיפִין חֲכָמַת הָרַב, וּמְחַיְבִין לְבוֹי⁶⁵. אָמְרוּ חֲכָמִים: 'הַרְבֵּה חֲכָמָה לְמַדְתִּי מִחֲבֵרֵי יֵתֵר מִרְבוּתִי, וּמִתְלָמִידֵי יֵתֵר מִכֶּלֶם'⁶⁴; וּכְשֶׁם שֶׁעֵץ קָטָן מְדַלֵּק אֶת עֵץ גָּדוֹל, כִּן תְּלָמִיד קָטָן מְחַדֵּד אֶת הָרַב, עַד שִׁוְיָצִיא מִמֶּנּוּ בְּשִׂאלוֹתָיו חֲכָמָה מִפְּאֲרָה.

(כד) להבין בעומק יותר את תלמודו.

פֶּרֶק ו

פרק זה עוסק במספר דרגות בכבוד תלמידי חכמים, ביזוי תלמידי חכמים וכל החיובים בנידוי.

א. כָּל תְּלָמִיד חֲכָמִים - מַצְוָה לְהִדְרוֹ, וְאֵף עַל פִּי שְׂאֵינּוּ רַבּוֹ, שְׂנֵאָמַר: "מִפְּנֵי שִׂיבָה תִּקּוּם, וְהִדְרָתָּ פְּנֵי זָקֵן"⁶⁵, זֶה שֶׁקִּנְיָה חֲכָמָה. וּמֵאִמְתִּי חֲבִיבִין לְעַמֵּד מִפְּנֵי הַחֲכָם? מִשְׂיָקֵרֵב מִמֶּנּוּ בְּאַרְבַּע אַמּוֹת [אמה - מידת אורך], עַד שִׁיעֵבֵר מִכְּנֶגֶד פְּנָיו.

ב. אֵין עוֹמְדִין מִפְּנֵיו לֹא בְּבֵית הַמְּרֻחֵץ וְלֹא בְּבֵית הַכֶּסֶף - שְׂנֵאָמַר: "תִּקּוּם, וְהִדְרָתָּ", קִימָה שֵׁישׁ בֵּה הַדּוֹר [כבוד]. וְאֵין בְּעֵלֵי אֲמֻנִיּוֹת חֲבִיבִין לְעַמֵּד מִפְּנֵי תְּלָמִידֵי חֲכָמִים בְּשַׁעָה שְׁעוֹסְקִין בְּמִלְאכָתָן, שְׂנֵאָמַר: "תִּקּוּם, וְהִדְרָתָּ" - מֵה הַדּוֹר שְׂאֵין בּוֹ חֶסֶד כִּס [הפסד כסף], אֵף קִימָה שְׂאֵין בֵּה חֶסֶד כִּס.

וּמִנֵּין שֶׁלֹּא יַעֲלִים עֵינָיו מִן הַחֲכָם, כְּדִי שֶׁלֹּא יִרְאֶהוּ עַד שֶׁלֹּא יַעֲמֵד מִפְּנָיו? תְּלָמוּד לּוֹמַר: "וַיִּרְאֵתָ מֵאַלְהֵיךָ"⁶⁶ - הָא כָּל דְּכָר שֶׁהוּא מְסוּר לְלֵבֵי, נֵאָמַר בּוֹ: "וַיִּרְאֵתָ מֵאַלְהֵיךָ".

(א) ולא יצטרך להיעמד לכבודו. (ב) ואין אחרים מבחינים

וצריך להבין היאך מצינו כמה וכמה מאמרי רז"ל שלא נאמרו בשם אומרם, כמודגש במיוחד אצל רבי אליעזר הגדול ש"לא אמר דבר שלא שמע מפי רבו לעולם" ואעפ"כ מצינו מאמרים רבים שלא הזכיר בהם שם רבו, ומדוע לא חש לזה ש"כל שאינו אומר דבר בשם אומר עובר בלאו".

ויש לומר הביאור בזה: אף שרבי יוחנן בן זכאי אמר על תלמידו רבי אליעזר שהוא "בור סוד שאינו מאבד טיפה" מובן שר"א לא הסתפק בדיעת תורת רבו אלא בוודאי התייגע והתעמק בהבנת הדברים עד שהתעצמו בשכלו באופן שהשתכנע והבין את הדברים עד שנעשו שכלו שלו וא"כ מה שאמר אח"כ אינו חזרה על דברי רבו אלא ענין המוכרח מצד שכלו.

ענין זה מצינו גם להלכה כדאיתא בגמ' "הרב שמחל על כבודו כבודו מחול שנאמר וה' הולך לפניו יומם ו' . הכי השתא התם הקב"ה עלמא דילי' הוא ותורה דילי' היא מחיל לי', הכא תורה דילי' היא? הדר אמר רבא אין, תורה דילי' היא דכתיב "כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יגהה יומם וילילה" ופרש"י: ". בתחלה היא נקראת תורת ה' ומשלמדה וגרסה נקראת תורתו" ועל-פי-זה מובנת הנהגת רבי אליעזר הגדול שאין בזה ענין של "אל תגזול דל" כי הוא נעשה הבעלים על התורה שלמד.

ויש להוסיף שזה ש"האומר דבר בשם אומר מביא גאולה לעולם" הוא משום שמגלה ומחזק ידי המסורה בתורה מדור לדור עד מרע"ה, ומגלה שהכל כבר נאמר למשה מסיני ונמצא בתורה בעולם, והאומר דבר בשם אומר "גואל" את דברי התורה מההעלם ומביאם אל הגילוי.

לקוטי שיחות, חלק לו, עמוד 180
מתוך רמב"ם "פרס המלך"

י. וְכָל תְּלָמִיד חֲכָמִים שִׁדְעוּתָיו מְכֻנָּוֹת [ישרות] - אֵינוּ מְדַבֵּר בְּפְנֵי מִי שֶׁהוּא גָּדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחֲכָמָה, אֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא לְמַד מִמֶּנּוּ כְּלוּם.

יא. הָרַב הַמְּבַהֵק שְׂרָצָה לְמַחֵל עַל כְּבוֹדוֹ בְּכָל הַדְּבָרִים הָאֵלוּ, אוּ בְּאַחַד מֵהֶן, לְכָל תְּלָמִידָיו, אוּ לְאַחַד מֵהֶן - הָרְשׁוּת בִּידּוֹ. וְאֵף עַל פִּי שֶׁמְחַל, חֲבִיב הַתְּלָמִיד לְהִדְרוֹ [לכבוד], וְאֵפְלוּ בְּשַׁעָה שֶׁמְחַל.

63. אבות, ד, יב. 64. מכות, י, א. 65. ויקרא-קדושים, יט, לב. 66. ויקרא-קדושים, יט, לב.

הרשות בידו: משום שהתעצם עם התורה עד שנקראת כשלו. אך עדיין אין זו שלימות לימוד התורה - לקו"ש חכ"ז ע' 243.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

צְרִיכִין לְהֵי, מְקַפְצִין עַל רְאשֵׁי הָעַם יִּבְנִי וְנִכְנְסִין
לְמִקְוָם. וְאֵין שִׁבְחָ לְתַלְמִיד חֲכָמִים שֶׁיִּפְגֹּס
בְּאַחֲרֹנָה⁶⁷; יִצְאֵי לְצַרְף, חוֹזֵר לְמִקְוָמוֹ⁶⁸.

(י) היושבים בסמיכות לחכמים. (יא) שהם מסייעים לרבים
בהבנת הלימוד. (יב) אין נעמדים לכבודם ומפנים להם מקום
מעבר, אלא עליהם לדלג ולפלוס את דרכם עד למקומם.
(יג) כאשר כולם כבר יושבים במקומם ויצטרך לפלוס לעצמו
מעבר. (יד) באמצע הלימוד. (טו) ואין לו לחשוש מפלוס
לעצמו מעבר.

בְּנֵי חֲכָמִים - בְּזִמְן שֵׁישׁ בְּהֵן דַּעַת לְשִׁמְעָי, הוֹפְכִין
פְּנֵיהֶן כְּלָפֵי אַבְיָהוֹן⁶⁹; אֵין בְּהֵן דַּעַת לְשִׁמְעָי, הוֹפְכִין
פְּנֵיהֶן כְּלָפֵי הָעַם.

(טז) להבין את הנלמד. (יז) יושבים כאשר פניהם מול אביהם.

ח. תְּלָמִיד שֶׁהוּא יוֹשֵׁב לְפָנָי רַבּוֹ תְּמִיד, אֵינוֹ רִשְׁאֵי
לְעַמֵּד מִפְּנֵיו אֶלָּא שְׁחָרִית וְעֶרְבִית⁷⁰ בְּלִבָּד, שְׁלֵא
יְהֵא כְּבוֹדוֹ מְרַבָּה מְכַבֵּד שְׁמִים⁷¹.

(יח) פעם אחת בבוקר ופעם אחת בערב. (יט) וקבלת עול
מלכות שמים היא פעמיים ביום, בקריאת שמע בשחרית
וערבית.

ט. מִי שֶׁהוּא זָקֵן מְפֹלֵג בְּזַקְנָה - אָף עַל פִּי שְׁאֵינוֹ
חָכֵם, עוֹמְדִין לְפָנָיו. וְאֶפְלוּ הַחֲכָם שֶׁהוּא יִלְד [צ"ע],
עוֹמֵד בְּפָנָי הַזָּקֵן הַמְּפֹלֵג בְּזַקְנָה; וְאֵינוֹ חַיֵּב לְעַמֵּד

מִלֵּא קוֹמָתוֹ, אֶלָּא [מעט] כְּדֵי לְהִדְרוֹ. וְאֶפְלוּ זָקֵן גּוֹי,
מְהִדְרִין אוֹתוֹ בְּדַבְרִים וְנוֹתְנִין לוֹ יָד לְסִמְכוֹ -

שְׁנֵאמַר: "מִפְּנֵי שִׁיבָה תְּקוּם"⁷², כָּל שִׁיבָה בְּמִשְׁמַע.
י. תְּלָמִידֵי חֲכָמִים - אֵינָן יוֹצֵאִין לְעִשׂוֹת
בְּעִצְמָן עִם כָּל הַקְּהָל בְּבִנְיָן וְחִפְיָה שֶׁל מְדִינָה

וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן, כְּדֵי שְׁלֵא יִתְבַּזּוּ בְּפָנָי עַמֵּי הָאָרֶץ.
וְאֵין גּוֹבִין מְהֵרָא לְבִנְיָן הַחֹמוֹת וְתִקּוֹן הַשְּׁעָרִים
וְשִׁכְרַת הַשּׁוּמְרִין וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן, וְלֵא לְתַשׁוּרַת

[מתנת] הַמְּלָךְ. וְאֵין מְחִיבִין אוֹתָן לְתוֹן הַמַּס, בֵּין
מַס שֶׁהוּא קָצוּב עַל בְּנֵי הָעִיר⁷³ בֵּין מַס שֶׁהוּא
קָצוּב עַל כָּל אִישׁ וְאִישׁ⁷⁴, שְׁנֵאמַר: "גַּם כִּי

יִתְנוּ בַּגּוֹיִם, עֵתָה אֶקְבָּצֵם; וְיַחֲלוּ מֵעַט, מִמַּשָּׂא
מְלָךְ שָׂרִים כִּג"⁷⁵.

בכך. ג) שצריך לעשות זאת מפני שה' בוחן את כל מעשיו
אם הוא מתנהג כראוי.

ג. אֵין רְאֵי לְחֲכָם שִׁטְרִיחַ עַל הָעַם, וְיִבְנוּ עִצְמוֹ
לְהֵן [לעבור לפניהם] כְּדֵי שֶׁעַמְדוּ מִפְּנָיו; אֶלָּא יִלְף
בְּדַרְךְ קֶצְרָה, וּמִתְפַּוֵּן שְׁלֵא יִרְאֶה אוֹתוֹ אַחַד, כְּדֵי
שְׁלֵא יִטְרִיחוּ לְעַמֵּד. וְהַחֲכָמִים הֵיוּ מְקִיפִין וְהוֹלְכִין
בְּדַרְךְ הַחִיצוֹנָה שְׁאֵין מִפִּירִיחַן מְצוּיִין שָׁם, כְּדֵי
שְׁלֵא יִטְרִיחוּ.

ד. רוֹכֵב, הָרִי הוּא כְּמַהֲלָךְ, וְכָשֵׁם שְׁעוֹמְדִין מִפְּנֵי
הַמַּהֲלָךְ, כֵּף עוֹמְדִין מִפְּנֵי הָרוֹכֵב. ה. שְׁלֵשָׁה
שְׁהֵיוּ מְהֻלְכִין בְּדַרְךְ - הָרַב פְּאֻמְצַע, גְּדוּל מִימִינוֹ,
וְקָטָן מִשְׂמָאלוֹ.

(ד) התלמיד החשוב יותר.

ו. הָרוֹאֶה חֲכָם⁷⁶ - אֵינוֹ עוֹמֵד מִלְּפָנָיו, עַד שֶׁיִּגְיַע
לוֹ לְאַרְבַּע אַמּוֹת; וְכִיּוֹן שֶׁעָבַר, יוֹשֵׁב. רְאֵה אַב בֵּית
דִּין [המשנה לנשיא הסנהדרין] - עוֹמֵד מִלְּפָנָיו מְשִׁירָאָנוּ

מִרְחוֹק מִלֵּא עֵינָיו, וְאֵינוֹ יוֹשֵׁב עַד שֶׁיַּעֲבֹר מֵאַחֲרָיו
אַרְבַּע אַמּוֹת. רְאֵה אֵת הַנְּשִׂיא [נשיא הסנהדרין] - עוֹמֵד

מִלְּפָנָיו מְשִׁירָאָנוּ מִרְחוֹק מִלֵּא עֵינָיו, וְאֵינוֹ יוֹשֵׁב
עַד שֶׁיִּשָּׁב בְּמִקְוָמוֹ, אוֹ עַד שֶׁיִּתְפַּסֵּה מְעִינָיו.
וְהַנְּשִׂיא שֶׁמַּחֲל עַל כְּבוֹדוֹ, כְּבוֹדוֹ מַחּוּל⁷⁷.

(ה) בעת הליכתו ברחוב. (ו) שביקש שלא יעמד לכבודו.
(ז) ואכן אין מחויבים לעמוד לכבודו.

כְּשֶׁהַנְּשִׂיא נִכְנָס, כָּל הָעַם עוֹמְדִין; וְאֵינָן יוֹשְׁבִין,
עַד שֶׁיֵּאמַר לְהֵן: 'שָׁבוּ'. כְּשֶׁאֵב בֵּית דִּין נִכְנָס, עוֹשִׁין

לוֹ שְׁתֵּי שוּרוֹת עוֹמְדִין מְכָאן וּמְכָאן [משני צדדיו], עַד
שֶׁנִּכְנָס וְיוֹשֵׁב בְּמִקְוָמוֹ, וְשֶׁאֵר הָעַם יוֹשְׁבִין בְּמִקְוָמוֹ.

ז. חֲכָם שֶׁנִּכְנָס, כָּל [מי] שֶׁיִּגְיַע לוֹ [החכם] בְּאַרְבַּע
אַמּוֹת⁷⁸ עוֹמֵד מִלְּפָנָיו, [כך ש] אַחַד עוֹמֵד וְאַחַד יוֹשֵׁב⁷⁹,
עַד שֶׁנִּכְנָס וְיוֹשֵׁב בְּמִקְוָמוֹ.

(ח) כל מי שהחכם מתקרב לארבע אמותיו. (ט) כאשר אחד
מהקהל נעמד לקראת החכם, האדם מאחוריו מתיישב -
היות והחכם המשיך בדרכו הלאה.

בְּנֵי חֲכָמִים וְתַלְמִידֵי חֲכָמִים - בְּזִמְן שֶׁהֲרַבִּים

67. ויקרא-קדושים, יט, לב. 68. הושע, ח, י.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

נדוי במגדה; אבל תלמיד שגדה לכבוד עצמו, אין הרב חיב לנהג בו נדוי, אבל כל העם חיבין לנהג בו נדוי. וכן מגדה לנשיא, מגדה לכל ישראל; מגדה לכל ישראל, אינו מגדה לנשיא. מגדה לעירו, מגדה לעיר אחרת; מגדה לעיר אחרת, אינו מגדה לעירו.

יד. במה דברים אמורים? במי שגדוהו מפני שבזה תלמידי חכמים. אבל מי שגדוהו על שאר דברים שחיבין עליהן נדוי - אפלו גדהו קטן שבאשראל, חיב הנשיא וכל ישראל לנהג בו נדוי, עד שיהזור בתשובה מדבר שגדוהו בשבילו [בגלגל], ויתירו לו.

על ארבעה ועשרים דברים מגדין את האדם, בין איש בין אשה; ואלו הן: (א) המבזה את החכם, ואפלו לאחר מותו; (ב) המבזה שלוח בית דין; (ג) הקורא לחברו 'עבד' [כ]; (ד) המזלזל בדבר אחד מדברי סופרים, ואין צריף לומר בדברי תורה; (ה) מי ששלחו לו בית דין וקבעו לו זמן^ל, ולא בא; (ו) מי שלא קבל עליו את הדין, מגדין אותו עד שיתן [מה שחיב בדין]; (ז) מי שיש ברשותו דבר המזיק, כגון פלב רע או סלם רעוע, מגדין אותו עד שייסיר הדקו; (ח) המוכר קרקע שלו לגוי, מגדין אותו עד שיקבל עליו [לשלם] כל אגס [גזק] שיקבא מן הגוי לישראל חברו בעל המצר [השכן]; (ט) המעיד על ישראל בערפאות [משפטיות] של גוים והוציא ממנו בעדותו ממון שלא כדין ישראל, מגדין אותו עד שישלם; (י) טבח [שוחט, קצב] פהן שאינו מפריש המתנות^{לכ} ונותן לכהן אחר, מגדין אותו עד שיתן; (יא) המחלל יום טוב שני של גלויות [שנחגג בתפוצות], אף על פי שהוא [קן] מנהג; (יב) העושה מלאכה בערב הפסח אחר חצות; (יג) המזכיר שם שמים לבטלה, או לשבועה בדברי הבאי [דברים מיותרים]; (יד) המביא את הרבים לידי חלול השם; (טו) המביא את הרבים לידי אכילת קדשים בחוץ^ל; (טז) המחשב [עביר] שנים וקובע [ראשין] חדשים

(כ) דמי השתתפות. כא) המוטל על כולם בשווה. כב) לכל אחד לפי נכסיו. כג) פסוק זה מדבר על תלמידי חכמים, ובסופו נאמר: "ויחלו" - מחללים ומבטלים אותם, "ממשא מלך ושרים".

וכן אם היתה סחורה לתלמיד חכמים, מניחין אותו [ונותנים לו] למכור תחלה; ואין מניחין אחד מבני השוק למכור, עד שימכור הוא. וכן אם היה לו דין, והוא עומד בכלל בעלי דינין הרבה^{כד} - מקדימין אותו^{כה}, ומושיבין אותו^{כז}.

(כד) שישנם רבים הממתינים לעריכת דינם. כה) לעריכת דינו. כו) מקדימים לפסוק את דינו.

יא. עון גדול הוא לבזות את החכמים או לשנא אותן; לא תרבה ירושלים, עד שבזו בה תלמידי חכמים - שנאמר: "וייהיו מלעבים במלאכי האלהים, ובוזים דבריו, ומתעתעים בנבאיו"⁶⁹; כלומר, מבזין מלמדי דבריו. וכן זה שאמרה תורה: "ואם בחקתי תמאסו"⁷⁰ - ואם בחקתי תמאסו. וכל המבזה את החכמים - אין לו חלק לעולם הבא, והרי הוא בכלל: "כי דבר ה' בזה"⁷¹.

יב. אף על פי שהמבזה את החכמים אין לו חלק לעולם הבא - אם באו עדים שבזהו, אפלו [רק] בדברים [דיבורים] - חיב נדוי, ומגדין אותו בית דין ברבים, וקונסין אותו לישראל^{כז} זה בכל מקום^{כח}, ונותנין אותה לחכם. והמבזה את החכם בדברים, אפלו לאחר מותו - מגדין אותו בית דין, והן מתירין אותו שיהזור בתשובה; אבל אם היה החכם חי - אין מתירין לו אותו, עד שירצה [יפייס] זה שגדוהו בשבילו.

(כז) מידת משקל (כ" 172 סמ"ק). כח) אף בחוץ לארץ.

וכן החכם עצמו, מגדה לכבודו לעם הארץ שהפקיר [התחצף חלול] בו, ואין צריף לא עדים ולא התראה; ואין מתירין לו, עד שירצה את החכם. ואם מת החכם, באין שלשה ומתירין לו. ואם רצה החכם למחל לו ולא נדהו, הרשות בידו.

יג. הרב שגדה לכבודו, חיבין כל תלמידיו לנהג

69. דברי הימים ב' לו, טו. 70. ויקרא בבחוקותי, כו, טו. 71. במדבר שלח טו, לא.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

פי שְׁנַמְנִין לְהִלְקוֹתוֹ אִם נִתְחַיֵּב מִלְּקוּת; וְאַפְלוּ מִפֶּת מְרֻדוֹת [מלקות מדרבנן], נִמְנִין עָלָיו לְהַפּוֹתוֹ.

(ה) שיבחו את עצמם. (ו) לא ישבו מעולם בהרכב דיינים.

ב. וְכִיצַד הוּא הַנְּדוּי? אֹמְרִין: 'פְּלוּנִי בְּשִׁמְתָא' [נידוי]; **וְאִם נִדְּהוּ בְּפָנָיו, אֹמְרִין: 'פְּלוּנִי זֶה'.** **וְהַחֲרָם, אֹמְרִין: 'פְּלוּנִי מִחֲרָם'.** וְאֲרוּר' [יש] - בּוֹ אֵלֶּה [קללה] בּוֹ שְׁבוּעָה, בּוֹ נְדוּיָא.

(ז) כאשר מחרימים אדם. (ח) המילה 'ארוור' מבטאת קללה, שבועה או נידוי, ובאמירת 'ארוור פלוני' ניתן לנדות אדם.

ג. פִּיצַד מִתִּירִין הַנְּדוּי או הַחֲרָם? אֹמְרִין לוֹ: 'שְׂרֵי' [מותר] לָךְ וּמְחֻל לָךְ; וְאִם הִתִּירוּהוּ שְׂלֵא בְּפָנָיו, אֹמְרִין: 'פְּלוּנִי, שְׂרֵי לוֹ וּמְחֻל לוֹ'.

ד. מַה הוּא הַמְּנַהֵג שִׁינְהַג הַמְּנַהֵג בְּעֲצָמוֹ, וְשִׁנְהִיגִין עִמּוֹ? מְנַהֵג אֲסוּר לְסַפֵּר [להסתפר] וּלְכַבֵּס [את בגדיו] כְּאֵבֶל כָּל יְמֵי נְדוּיוֹ, וְאִין מְזַמְנִין עָלָיו וְלֵא כּוֹלְלִין אוֹתוֹ בְּעִשְׂרָה לְכָל דְּבַר שְׂצָרִיף עֲשָׂרָה; וְלֵא יוֹשְׁבֵין עִמּוֹ בְּאַרְבַּע אַמּוֹת. אֲבָל שׁוֹנָה [מלמד] הוּא לְאַחֲרֵים, וְשׁוֹנִין לוֹ; וְנִשְׁפָּרִיא, וְשׁוֹכְרִיא. וְאִם מֵת בְּנְדוּיוֹ - בֵּית דִּין שׁוֹלְחִין וּמְנַיְחִין אָנּוּן עַל אֲרוֹנוֹי, כְּלוּמַר שֶׁהֵן רוֹגְמִין אוֹתוֹ, לְפִי שֶׁהוּא מְבַדֵּל מִן הַצְּבוּר; וְאִין צְרִיף לוֹמַר, שְׂאִין מְסַפִּידִין אוֹתוֹ, וְאִין מְלוּיִן אֵת מִשְׁתּוֹ.

(ט) אין מצרפים אותו לזימון בברכת המזון. (י) כמו חזרת הש"ץ, קדיש וקריאת התורה. (יא) משכיר את עצמו לעבודה אצל אחרים. (יב) אחרים לעבודה אצלו. (יג) של המנודה.

ה. יִתֵּר עָלָיו הַמְּחַרְרֵי - שְׂאִינוּ שׁוֹנָה לְאַחֲרֵים, וְאִין שׁוֹנִין לוֹ; אֲבָל שׁוֹנָה הוּא לְעֲצָמוֹ, כְּדִי שְׂלֵא יִשְׁפַח תְּלִמּוּדוֹ. וְאִינוּ נִשְׁפָּר, וְאִין נִשְׁפָּרִין לוֹ; וְאִין נוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין עִמּוֹי, וְאִין מְתַעֲסָקִין עִמּוֹי, אֵלֶּה מְעַט עֵסֶק, כְּדִי פְּרַנְסָתוֹי.

(יד) מי שהחרימו אותו בית דין. (טו) לא מוכרים או קונים ממנו דבר. (טז) לא משתתפים אתו בעסקיו. (יז) עבור מחייתו.

ו. מִי שֶׁיֵּשֵׁב בְּנְדוּיוֹי⁷² שְׁלֵשִׁים יוֹם, וְלֵא בִקֵּשׁ לְהַתִּירוֹ - מְנַדִּין אוֹתוֹ [פעם] שְׁנֵיָה; **וְיֵשֵׁב שְׁלֵשִׁים יוֹם אַחֲרֵים, וְלֵא בִקֵּשׁ לְהַתִּירוֹ - מְחַרְמִין אוֹתוֹ.**

השנת הראב"ד
המכשיל את העור א"א כגון המכה
את בנו הגדול.

בְּחוּצָה לְאֶרֶץ; (יז) הַמְּכַשֵּׁל • אֵת

הַעוֹר [גורם לזולת רעה

ועבירה]; **(יח) הַמְּעַכֵּב**

הַרְבִּים מִלְּעֲשׂוֹת מְצָנָה;

(יט) טַבַּח שְׂעִיצָאֵת

טְרַפָּה מִתַּחַת יָדוֹ; (כ) טַבַּח שְׂלֵא בְּדַק סְפִינוּ

לְפָנָי חֲכָם; (כא) הַמְּקַשֶּׁה עֲצָמוֹ לְדַעַת

[=במודע]; **(כב) מִי שֶׁגָּרַשׁ**

אֵת אִשְׁתּוֹ, וְעוֹשֶׂה בֵּינוֹ

וּבֵינָהּ שְׁתַּפּוֹת אוֹ מִשְׂא

וּמְתָן, הַמְּבִיאִין לְהֵן

המנהג... נדוי א"א דבר זה הוציא ממעשה דריש לקיש הנהגה מנטר פרדיסא וכי אמר ליה הווא אדרכה ואמרו ליה שלו נדוי, ובחיי ראשי אין כאן פלפול כי הדברים שהווא מונה בית דין צריכין לנדותו ובכי האי גונא לא היו בית דין נוקקין לנדות לר' שמעון בן לקיש אבל אותו שנידה והקפיד על כבודו נדוי נדוי.

לְהַזְדַּק זֶה לְזֶה, כְּשִׁיבּוֹאוֹ שְׁנִיחֵן לְבֵית דִּין מְנַדִּין

אוֹתָן; (כג) • חֲכָם שֶׁשְׂמֹעֲתוֹ רָעָה [יש שמעות שאינו

נוהג כשורה]; **(כד) הַמְּנַהֵג • מִי שְׂאִינוּ חֵיב נְדוּי.**

(כט) עבד כנעני. (ל) תקנות החכמים. (לא) שיבוא לדין תורה.

(לב) מתנות הכהונה - זרוע, לחיים וקיבה. (לג) מחוץ למקום

בו חייבים לאכול אותם.

פֶּרֶק ז'

פרק זה עוסק בדיני נידוי וחרם ובהתרתם.

א. חֲכָם זָקֵן [מופלג] **בְּחֻקָּהּ, וְכֵן נִשְׂאִי אוֹ אֵב בֵּית דִּין, שְׁפָרַח** [שחטא] - **אִין מְנַדִּין אוֹתוֹ בְּפִרְהֶסְיָא**

[כעבור] **לְעוֹלָם, אֵלֶּה אִם כֵּן עֲשֵׂה פְּרִירְעָם כֵּן נִבְט**

וְחִבְרֵיו. אֲבָל כְּשִׁחְטָא שְׂאָר חֲטָאוֹת, מְלַקֵּין אוֹתוֹ

בְּצוּעָה, שְׁנֶאמַר: "וְכִשְׁלַת הַיּוֹם, וְכִשְׁל גַּם נְבִיא

עֲמָד לְלָהּ" 72 - **אֵף עַל פִּי שְׂכַשְׁל, בַּסְּהוּ פְּלִלְהָ.**

וְאֹמְרִים לוֹ: 'הַכְּבִדְדוּ וְיֵשֵׁב בְּבֵיתְךָ'.

(א) נשיא הסנהדרין. (ב) המשנה לנשיא. (ג) שחטאו והחטיאו

את הרבים בעבודה זרה. (ד) שמור על כבודך.

וכן פל תלמיד חכמים שנתחייב נדוי - אסור לבית

דין לקפץ ולגדותו במהרה, אלא בורחין מדבר זה

ונשמטין ממנו. וחסדי החכמים היו משתבחין,

שלא נמנו מעולמי לנדות תלמיד חכמים, אף על

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

ל) מחפש בסביבתו עשרה אנשים הבקיאים בהלכות. לא) עד מרחק ארבעה מיל (כ-4 ק"מ). לב) עשרה בקיאים גם במרחק פרסה. לג) עשרה ששונים משנה. לד) עשרה שיודעים לקרוא בתורה.

יג. מי שגדוהו בַּפְּנֵי, אֵין מְתִירִין לוֹ אֶלָּא בַּפְּנֵי; נְדוּהוּ שְׁלֵא בַּפְּנֵי, מְתִירִין לוֹ בֵּין בַּפְּנֵי בֵּין שְׁלֵא בַּפְּנֵי. וְאֵין בֵּין נְדוּי לְהַפְרָה פְּלוּם^ל, אֶלָּא מְנַדִּין ומְתִירִין בְּרַגַע אַחַד, פְּשִׁיחֹזר הַמְנַדָּה לְמוֹטָב. וְאִם רָאוּ בֵּית דִּין לְהַנִּיחַ זֶה^י בְּנְדוּי פְּמָה שְׁנַיִם, מְנַיִחִין כְּפִי רְשָׁעוֹ.

לה) אין צורך להמתין בין הנדוי להפרה. לו) את המנודה. וכן אם ראו בית דין להחרים לזה לכתחלה^{לז}, ולהחרים מי שאוכל עמו ושותה עמו או מי שיעמד עמו בארבע אמות - מְתִירִימִין כְּדִי לִסְרוּל^{לח}, וכְּדִי לַעֲשׂוֹת סִנְג לְתוֹרָה^{לט}, עד שֵׁלֵא יִפְרָצוּהָ הַחֲטָאִים^מ.

לז) להחרים אדם ללא הקדמת נדוי לפני החרם. לח) לייסר את המותר. לט) למנוע פרצות בקיום תורה ומצוות. מ) כדי שלא יפרצו אותה הרשעים.

אף על פי שיש רשות להכם לנדות לכבודו, אינו שׁבַח לְתַלְמִיד חֲכָמִים לְהַנְהִיג עִצְמוֹ בְּדָבָר זֶה, אֶלָּא מְעַלִּים אֲזַנְיוֹ^{מא} מְדַבְּרֵי עִמֵי הָאֶרֶץ, וְלֹא יִשִׁית לְבוֹ לְהֵן^{מב} - כְּעֵנֶן שְׁאֵמֵר שְׁלֵמָה בְּחֻקְתָּמוֹ: "גַּם לְכָל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר יִדְבְּרוּ, אֵל תִּתֵּן לְבָבְךָ"^{מג}.

מא) עושה עצמו כאילו אינו שומע. מב) לא יתייחס לדבריהם.

וכן הנה דרך חסידים הראשונים^{מד} - שומעין חֲרַפְתָּן^{מד}, וְאֵינָן מְשִׁיבִין^{מה}; וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שְׁמוֹתֵיהֶן לְמַחֲרָף וְסוֹלְחִין לוֹ. וְחֲכָמִים גְּדוּלִים הָיוּ מְשַׁתְּבָּחִין בְּמַעֲשֵׂיהֶן הַנְּאִין, וְאוֹמְרִין שְׁמַעוּלָם לֹא נָדוּ אָדָם וְלֹא הִחְרִימוּהוּ לְכַבֹּדָן. וְזוֹ הִיא דְרָכָן שֶׁל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, שְׁרָאוּי לִילָף בָּהּ.

מד) חסידים בדורות הקדומים. מה) שומעים אנשים המביישים אותם. מה) ולא עונים להם דבר.

במה דברים אמורים^{מו}? בַּשְּׂבֻחוֹהוּ אוֹ חֲרַפוֹהוּ

השנת הראב"ד
ככמה . . לבדו א"א זה אינו כן אלא כחשבון המנדין כך צורך המתירין וכחשיבותן, ואפשר כל זה כשירצו להתירו תוך זמן הנדר אבל כשישלים הזמן כל שלשה או יחיד מומחה מתירים לו, א"נ כשנדרהו יחיד ואפילו אינו מומחה על דבר עבירה וכשילם לו הזמן מתירים לו כל שלשה או יחיד מומחה אבל נידוהו רבים צריכין רבים כמוותם להתירו.

יח) עברו עליו מיום הנדוי.
ז. • בַּכְּמָה [דיינים] מְתִירִין הַנְּדוּי אוֹ הַחֲרָם? בְּשְׁלֵשָׁה, אֶפְלוּ הַדְּיוֹטוֹת [שאינם חכמים בקיאים]; וְיָחִיד מְמַחָה, מְתִיר הַנְּדוּי לְבִדּוֹ. וְיֵשׁ לְתַלְמִידֵי לְהַתִּיר הַנְּדוּי אוֹ הַחֲרָם, וְאֶפְלוּ בְּמִקוֹם הַרְבֵּי.

יט) יש רשות לתלמיד חכם. כ) גם כאשר התלמיד נמצא ליד רבו.

ט. שְׁלֵשָׁה שְׁנָדוּ וְהִלְכוּ לְהֵן^{מז}, וְחֹזֵר זֶה^{מכ} מְדַבֵּר שְׂנֵדוּהוּ בְּגֻלְלוֹ - בְּאֵין שְׁלֵשָׁה אַחֵרִים, ומְתִירִין לוֹ^{מכ}. י. מִי שְׁלֵא יָדַע מִי נְדוּהוּ, לֵלֵךְ אֶצֶל הַנְּשִׂיא וְיִתִּיר לוֹ נְדוּיֹו.

כא) שלושה דיינים שישבו יחד ונידו אדם ולאחר מכן חזר כל אחד למקומו. כב) האדם המנודה התחרט וחזר בתשובה. כג) את הנדוי.

יא. נְדוּי עַל תְּנַאֲי^{מז}, אֶפְלוּ מִפִּי עִצְמוֹ^{מז} - צְרִיף הַפְּרָה^{מז}. תַּלְמִיד • חֲכָמִים שְׁנָדָה [את] עִצְמוֹ, וְאֶפְלוּ נְדָה עִצְמוֹ עַל דַּעַת [בהסכמת] פְּלוּנִי, וְאֶפְלוּ עַל דָּבָר שְׁחִיב עָלָיו נְדוּיֹו - הָרִי זֶה מִפֶּר לַעֲצָמוֹ.

כד) אם נידו אדם והתנו שהנידוי יתקיים רק בתנאי מסוים. כה) אם האדם נידה והתנה את הנדוי על עצמו. כו) צריך להפר את הנדוי אף אם לא התקיים התנאי. כז) ולא נידה את עצמו בגלל שרצה להחמיר על עצמו.

יב. מִי שְׂנֵדוּהוּ בְּחֹלָם, אֶפְלוּ יָדַע מִי נְדָהוּ - צְרִיף עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם שְׁשׁוּנִין הַלְּכוֹת^{מח}, לְהַתִּירוֹ מְנַדוּיֹו; וְאִם לֹא מְצָא^{מח}, טוֹרַח אַחֲרֵיהֶן עַד פְּרִסָּה^{מח}. לֹא מְצָא^{מח}, מְתִירִין לוֹ עֲשָׂרָה שְׁשׁוּנִין מְשֻׁנָּה; לֹא מְצָא^{מח}, מְתִירִין לוֹ אֶפְלוּ עֲשָׂרָה שְׁאֵינָן יוֹדְעִין לְקִרוֹת. לֹא מְצָא בְּמִקוֹמוֹ עֲשָׂרָה, מְתִירִין לוֹ אֶפְלוּ שְׁלֵשָׁה.

כח) בקיאים בהלכות. כט) במקומו עשרה בקיאים בהלכות.

73. קהלת, ז, כא.

אפילו שלשה: מדוע? - לק"ש ח"ז ע' 203.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

(כו) שְׁלֵא לְהַעֲבִיר לַמֶּלֶךְ; (כז) שְׁלֵא לְהַקִּים מִצֵּבָה; (כח) שְׁלֵא לְהַשְׁתַּחֲוֹת עַל אֶבֶן מְשֻׁפֵּית; (כט) שְׁלֵא לְטַע אֶשְׁרָה; (ל) לֹאבֵד עֲבוּדָה זָרָה וְכָל הַנֶּעֱשֶׂה בַשְּׁבִילָה; (לא) שְׁלֵא לְהַנּוֹת בַּעֲבוּדָה זָרָה וּבְכָל מְשֻׁמְשֵׁיהָ; (לב) שְׁלֵא לְהַנּוֹת בַּצִּפּוּי נֶעֱבֵד; (לג) שְׁלֵא לְכַרֵּת בְּרִית לְעוֹבְדֵי עֲבוּדָה זָרָה; (לד) שְׁלֵא לְחַן עֲלֵיהֶן; (לה) שְׁלֵא יִשְׁבוּ בְּאַרְצָנוּ; (לו) שְׁלֵא לְהַדְמוֹת בְּמִנְהַגוֹתֵן וּבְמַלְבוּשֵׁן; (לז) שְׁלֵא לְנַחֵשׁ; (לח) שְׁלֵא לְקַסֵּם; (לט) שְׁלֵא לְעוֹנֵן; (מ) שְׁלֵא לְחַבֵּר חֶבֶר; (מא) שְׁלֵא לְדַרְשׁ אֶל הַמֵּתִים; (מב) שְׁלֵא לְשַׁאֵל בְּאוֹב; (מג) שְׁלֵא לְשַׁאֵל בְּיַדְעוֹנֵי; (מד) שְׁלֵא לְכַשֵּׁף; (מה) שְׁלֵא לְהַקִּיף פֶּאת רֹאשׁ; (מו) שְׁלֵא לְהַשְׁחִית פֶּאת זָקֵן; (מז) שְׁלֵא יַעֲדָה אִישׁ עַדֵי אִשָּׁה; (מח) שְׁלֵא תַעֲדָה אִשָּׁה עַדֵי אִישׁ; (מט) שְׁלֵא לְכַתֵּב קְצָקָע; (נ) שְׁלֵא לְהַתְגַּדֵּד; (נא) שְׁלֵא לַעֲשׂוֹת קְרָחָה עַל מַת. וּבְאִוֵר כָּל הַמְצוּוֹת הָאֵלֹו - בַּפְּרָקִים אֵלֹו.

פְּרָק א

השתלשלות העבודה זרה מבריאת העולם עד ימי האבות.

א. בִּימֵי אֲנוֹשׁ [בן שת בן אדם הראשון] טָעוּ בְּנֵי הָאָדָם טְעוֹת גְּדוֹלָה, וְנִבְעָרָה עֲצַת [נעשתה מטופשת דעתם של] חַקְמֵי אוֹתוֹ הַדּוֹר; וְאֲנוֹשׁ עֲצָמוֹ, [והיה] מִן הַטּוֹעִים. וְזוֹ הָיְתָה טְעוּתָם: אָמְרוּ, הוֹאִיל וְהָאֵל בְּרָא פּוֹכְכִים אֵלֹו וְגַלְגָּלִים [גרמי שמים] אֵלֹו לְהַנְהִיג אֶת הָעוֹלָם, וַיִּתְּנֵם בְּמְרוֹם, חֵלֶק לָהֶם כְּבוֹד, וְהֵן שִׁמְשִׁין הַמְשֻׁמְשִׁין לְפָנָיו - רְאוּיֵין הֵם לְשַׁבְּחָם וּלְפַאֲרָם, וְלַחֲלֹק לָהֶם כְּבוֹד. וְזֶהוּ רְצוֹן הָאֵל בְּרוּךְ הוּא, לְגַדֵּל וּלְכַבֵּד [את] מִי שֶׁגִּדְלוּ וּכְבָדוּ, כְּמוֹ שֶׁהִמְלִיךְ רוּחָה לְכַבֵּד עֲבָדָיו וְהַעוֹמְדִים לְפָנָיו, וְזֶה הוּא כְּבוֹדוֹ שֶׁל מֶלֶךְ.

(א) כמבואר בהרחבה בהלכות יסודי התורה. (ב) על ידי בני האדם.

בַּסֵּתֶר. אֲבָל תַּלְמִיד חַקְמִים שֶׁבָּזְהוּ אוֹ חֲרַפּוֹ אָדָם בַּפְּרָהֶסְיָא, אֲסוּר לוֹ לְמַחֵל עַל כְּבוֹדוֹ. וְאִם מְחַל - נֶעֱנֵשׁ, שָׁזָה בְּזִיוֹן תּוֹרָה^{מז}; אֲלֵא נוֹקֵם וְנוֹטֵר הִרְבֵּה^{מח} כְּנִחְשׁ^{מט}, עַד שֶׁיִּבְקֶשׁ מִמֶּנּוּ מַחִילָה, וְיִסְלַח לוֹ.

(מו) שתלמיד חכם לא יגדה לכבודו. (מז) וכבוד התורה אינו מחול לעולם. (מח) זוכר תמיד את מעשי המחרף ומעניש אותו על כך. (מט) כשם שהנחש שומר טינה תמידית לאדם מאז חטא עץ הדעת.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְסִיעֵן

~ יום חמישי י"ג אדר ~

הַלְכוֹת עֲבוּדָה זָרָה וְחֻקוֹת הַגּוֹיִם

דיני עבודה זרה והענינים הדומים לה.

יֵשׁ בְּכָלֶיךָ אַחַת וְחֻמְשִׁים מְצוּוֹת - שְׁתֵּי מְצוּוֹת עֲשֶׂה, וְתִשַׁע וְאַרְבָּעִים מְצוּוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטֵן: (א) שְׁלֵא לְפַנּוֹת אַחַר עֲבוּדָה זָרָה; (ב) שְׁלֵא לְתוֹר אַחַר הִרְהוּר הַלֵּב וְרֵאִית הָעֵינַיִם; (ג) שְׁלֵא לְגַדֵּף; (ד) שְׁלֵא יַעֲבֵד אוֹתָהּ כְּדָרֶךְ עֲבוּדָתָהּ; (ה) שְׁלֵא יִשְׁתַּחֲוֶה לָּהּ; (ו) שְׁלֵא לַעֲשׂוֹת פֶּסֶל לְעַצְמוֹ; (ז) שְׁלֵא לַעֲשׂוֹת פֶּסֶל אֶפְלוֹ לְאַחֵרִים; (ח) שְׁלֵא לַעֲשׂוֹת צוּרוֹת אֶפְלוֹ לְנוֹאֵי; (ט) שְׁלֵא לְהַדִּיחַ אַחֵרִים אַחֲרֵיהָ; (י) לְשַׂרְף עִיר הַנִּדְחָת; (יא) שְׁלֵא לְבַנּוֹתָהּ; (יב) שְׁלֵא לְהַנּוֹת מִפֶּל מְמוֹנָה; (יג) שְׁלֵא לְהַסִּית יַחִיד לְעַבְדָּהּ; (יד) שְׁלֵא לְאַהֵב הַמַּסִּית; (טו) שְׁלֵא לַעֲזֹב שְׁנֵאָתוֹ; (טז) שְׁלֵא לְהַצִּילוֹ; (יז) שְׁלֵא לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת; (יח) שְׁלֵא יִמְנַע מִלְלַמֵּד עָלָיו חוֹבָה; (יט) שְׁלֵא לְהַתְנַבֵּא בְּשִׁמָּה; (כ) שְׁלֵא לְשַׁמַּע מִן הַמַּתְנַבֵּא בְּשִׁמָּה; (כא) שְׁלֵא לְהַתְנַבֵּא בְּשִׁקְרָה וְאֶפְלוֹ בְּשֵׁם ה'; (כב) שְׁלֵא לְגוֹר מִהַרְיַגַּת נְבִיא שִׁקְרָה; (כג) שְׁלֵא לְשַׁבַּע בְּשֵׁם עֲבוּדָה זָרָה; (כד) שְׁלֵא לַעֲשׂוֹת אוֹב; (כה) שְׁלֵא לַעֲשׂוֹת יַדְעוֹנֵי;

הַפְּנוּוֹת לַשִּׁחוּת קוֹדֵשׁ

הלכות: . . הגויים: שמן המדויק של הלכות אלו - לקו"ש ח"כ ע' 14 ה'ע' 28. פרק א: סדר השתלשלות המאורעות המסופר בפרק זה מלמדנו בגדר איסור ע"ז - לקו"ש ח"י"ח ע' 184, ח"כ ע' 15, סה"ש תנש"א ח"א ע' 294. וזו הייתה טעותם: ביאור הטעות ושורשה - לקו"ש ח"א ע' 183, ח"י"א ע' 75, 145, חל"ח ע' 58.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי י"ג אדר - הלכות עבודה זרה וחקות הגוים קמוז

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

ז) אלו הם מספר מקומות שייחדו אותם לעבודת אלילים.
והתחילו פוזבים [נביאי שקר] אחרים לעמד ולומר שהפוכב עצמו או הגלגל עצמו או המלאך דבר עמהם ואמר להם: 'עבדוני ככה וכך', והודיע להם דרך עבודתו, 'ועשו כה, ואל תעשו כה'.¹¹ ופשט דבר זה בכל העולם, לעבד את הצורות בעבודות משנות זו מזו, ולהקריב להן, ולהשתחות להן.

ח) ולא אמרו זאת בשם הקב"ה, כפי שאמרו נביאי השקר הראשונים.

וכיון שארכו הימים, נשתפח השם הנכבד והנורא מפני כל היקום ומדעתם, ולא הפירוהו; ונמצאו כל עם הארץ והנשים והקטנים, אינם יודעים אלא הצורה של עץ ואבן וההיכל של בנן, שנתחנכו מקטנותן להשתחות להן ולעבדן, ולהשבע בשמן. והחכמים שהיו בהם, כגון הפומרים וכיוצא בהן, מדמין שאין שם [בעולם] אלוה אלא הפוכבים והגלגלים שנעשו הצורות האלו בגלגלם [לכבודם] ולדמותן [כצורתם]. אבל צור העולמים [הקדוש ברוך הוא], לא היה שם מכירו ולא יודעו, אלא יחידים בעולם, כגון חנוף ומתושלח ונח ושם ועבר. ועל דרך זו, היה העולם מתגלגל [מתפתח] והולך, עד שנוולד עמודו של עולם, שהוא אברהם אבינו עליו השלום.

ט) על חמישה אלו מובא בדברי חז"ל שהיו צדיקים. י) שהעולם הרוחני עומד עליו.

בין שפעה דבר זה על לבם, התחילו לבנות לפוכבים היכלות, ולהקריב להן קרבנות, ולשפחם ולפאגם בדברים, ולהשתחות למולם - כדי להשיג רצון הנורא [באמצעות הכוכבים], בדעתם הרעה. וזה היה עקר עבודה זרה [באותו דור].

ג) לפי דעתם המשובשת.

וכך היו אומרים עובדיה היודעים עקרה, לא שהן אומרים שאין שם אלוה אלא פוכב זה. הוא שיקמה אומר: "מי לא יראך מלך הגוים, פי לך אמת, פי בכל חכמי הגוים ובכל מלכותם מאין פמוך, ובאחת יקערו ויכסלו, מוסר הכלים עין הוא!" - כלומר, הכל יודעים שאמתה הוא האל לבדך; אבל טעותם וכסילותם, שמדמים שזה ההכל רצונך הוא.

ד) אלא האמינו במציאותו של ה'. ה) אשר יש לחלוק כבוד לכוכבים ולהשתחות אליהם.

ב. ואחר שארכו הימים, עמדו בבני אדם נביאי שקר, ואמרו שהאל צוה להם ואמר להם: 'עבדו פוכב פלוני', או 'כל הפוכבים, והקריבו לו ונסכו לו כה וכך, ובנו לו היכל, ועשו צורתו כדי להשתחות לו כל העם, הנשים והקטנים ושאר עם הארץ'. ומודיע להם צורה שפדה מלבו [המציא], ואומר: 'זו היא צורת הפוכב הפלוני שהודיעוהו בנבואתו'.

ו) כל אחד מאותם הנביאים.

והתחילו על דרך זו לעשות צורות כוכבים בהיכלות ותחת האילנות ובראשי ההרים ועל הגבעות, ומתקבצים [כולם] ומשתחוים להם; ואומרים לכל העם, שזו הצורה מטיבה [למכבדים אותה] ומרעה [למכבדים אותה], וראוי לעבדה וליראה ממנה. והפומרים אומרים להם: 'שבעבודה זו תרבו ותצליחו', 'ועשו כה וכך, ואל תעשו כה וכך'.

1. ירמיה, י, ד"ח.

כיון שנגמל: מיד בלידתו - לקו"ש חל"ה ע' 69, סה"ש תנש"א ח"א ע' 131. איתן: איתן ותקיף נגד כל העולם באמונתו - סה"ש תשנ"ב ח"א ע' 76. בדעתו: ההתאמה עם ה' חמץ ומצה פ"ז ה"ד - לקו"ש ח"ז ע' 83, הע' 41, 43, חכ"ה ע' 48, הע' 26, הגש"פ ע' פז.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

מְהִלָּךְ וְקוֹרָא וּמְקַבֵּץ הָעַם מְעִיר לְעִיר וּמִמְמַלְכָּה לְמִמְמַלְכָּה, עַד שֶׁהִגִּיעַ לְאַרְצָן פְּנֵעוֹ, וְהוּא קוֹרָא ט"ו, שְׁנֵאמַר: "וַיִּקְרָא שָׁם בְּשֵׁם ה' אֵל עוֹלָם"².

(טו) נמרוד מלך בבל. (טז) לכולם לעבוד את ה'.

וְכִינּוֹן שֶׁהָיָה הָעַם מִתְקַבְּצִין אֵלָיו וְשׂוֹאֲלִין לוֹ עַל דְּבָרָיו, הָיָה מוֹדִיעַ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד כְּפִי דַעְתּוֹ עַד שֶׁיִּחְזַרְזִירוּ לְדֶרֶךְ הָאֱמֶת, עַד שֶׁנִּתְקַבְּצוּ אֵלָיו אֲלָפִים וַיִּרְכְּבוּ, וְהֵם אֲנָשֵׁי בֵּית אֲבָרָהָם. וְשִׁתַּל בְּלִבָּם הָעֶקֶר הַגָּדוֹל הַזֶּה ט"ו, וְחִבְּרוּ בּוֹ סִפְרִים. וְהוֹדִיעוּ לְיִצְחָק בְּנֹו, וַיֵּשֶׁב יִצְחָק מְלָמֵד וּמְחִזֵּיר [אנשים לדרך האמת]; וַיִּצְחָק הוֹדִיעוּ לְיַעֲקֹב וּמְנַהֵג לְלָמֵד, וַיֵּשֶׁב [יעקב] מְלָמֵד וּמְחִזֵּיר כָּל [האנשים] הַגְּלוּיִם אֲלֵיוֹי"ח.

(יז) האמונה בה' ושלילת העבודה זרה. (יח) שהתחברו לדברים שלימד אותם.

וַיַּעֲקֹב אֶבְיָנוּ לְמַד בְּנָיו כָּלֵם, וְהַבְדִּיל [מכולם את] לְוִי וּמְנַהֵג רֹאשׁ, וְהוֹשִׁיבוֹ בִּישִׁיבָה לְלָמֵד דֶּרֶךְ ה', וְלִשְׁמֹר מִצְוֹת אֲבָרָהָם ט"ו; וַצִּוָּה אֶת בְּנָיו שֶׁלֹּא יִפְסְקוּ מִבְּנֵי לְוִי מְמַנֵּה [להנחלת התורה], כְּדִי שֶׁלֹּא יִשְׁתַּכַּח הַלְּמֹוֹד.

(יט) שלא לעבוד עבודה זרה.

וְהָיָה הַדְּבָר הוֹלֵךְ וּמִתְגַּבֵּר בְּבְנֵי יַעֲקֹב וּבְנִלְוִיִּם עֲלֵיהֶם, וְנַעֲשֶׂת בְּעוֹלָם אִמָּה שֶׁהִיא יוֹדַעַת אֶת ה', עַד שֶׁאַרְכּוּ הַיָּמִים לְיִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם, וְחָזְרוּ לְלָמֵד מִעֲשִׂיהֶן וְלַעֲבֹד עֲבֹדָה זָרָה כְּמוֹתֶן - חוּץ מִשְׁבֵּט לְוִי, שֶׁעֲמַד בְּמִצְוֹת אָבוֹת; וּמְעוֹלָם לֹא עָבַד שְׁבֵט לְוִי עֲבֹדָה זָרָה.

וְכַמְעַט קָט הָיָה כ"י, וְהָעֶקֶר שֶׁשִׁתַּל אֲבָרָהָם נַעֲקָר כ"א, וְחֹזְרִין בְּנֵי יַעֲקֹב לְטָעוֹת הָעַמִּים וְהַעֲוִנוֹת [אבדן דרכם]. וּמֵאַהֲבַת ה' אוֹתָנּוּ, וּמִשְׁמֵרוֹ אֶת הַשְּׁבוּעָה לְאֲבָרָהָם אֶבְיָנוּ כ"ב, עֲשֶׂה מִשֶּׁה כ"ב רַבְּנוּ וְרַבֵּן שֶׁל כָּל הַנְּבִיאִים, וְשִׁלְחוּ כ"ד.

(יא) אברהם אבינו. וכונה בדברי חז"ל בשם 'איתן', על שם אישיותו החזקה והתמדתו בחיבורו לדרך ה'. (יב) היה זה בהיותו בן 3 שנים.

וְאָבִיו וְאִמּוֹ וְכָל הָעַם עוֹבְדִים עֲבֹדָה זָרָה, וְהוּא הָיָה עוֹבֵד עִמָּהֶם. וְלָבוּ מְשׁוּטֵט וּמְבִין [ומתבונן], עַד שֶׁהִשְׁגִּיג דֶּרֶךְ הָאֱמֶת, וְהִבִּין קוֹ הַצִּדְקָה מִדַּעְתּוֹ הַנְּכֹוֹנָה; וַיִּדַע שֶׁיֵּשׁ שָׁם [במצאית] אֱלֹוִה אֶחָד, וְהוּא מְנַהֵג הַגְּלוּל, וְהוּא בְּרָא הַפֶּל, וְאִין בְּכָל הַנְּמַצָּא [הבריאה] אֱלֹוִה חוּץ מִמֶּנּוּ.

וַיִּדַע שֶׁכָּל הָעַם טוֹעִים, וַדְּבַר שֶׁגָּרַם לָהֶם לְטָעוֹת, זֶה שֶׁעוֹבְדִים אֶת הַכּוֹכָבִים וְאֶת הַצּוּרוֹת, עַד שֶׁאַבְד הָאֱמֶת מִדַּעְתָּם י"ג; וַיִּבֶן • השנת הראב"ד אַרְבָּעִים שָׁנָה הַפִּיר [ובן . . . בוראו א"א יש אגדה בן שלש שנים שנאמר עקב אשר שמע אברהם בקולי מנין עקב. אברהם בקולי מנין עקב. אברהם את בוראו].

בִּינּוֹן שֶׁהַפִּיר וַיִּדַע, הַתְּחִיל לְהִשִּׁיב תְּשׁוּבוֹת [להקשות קשות] עַל בְּנֵי אוּר כְּשֶׁדִּים י"ד, וְלַעֲרֹף דִּין [להתווכח] עִמָּהֶם, וְלֹאמַר שֶׁאִין זוֹ דֶּרֶךְ הָאֱמֶת, שֶׁאַתֶּם הוֹלְכִים בָּהּ. וְשִׁבַּר אֶת הַצִּלְמִים, וְהַתְּחִיל לְהוֹדִיעַ לָעַם, שֶׁאִין רֹאוי לַעֲבֹד אֱלֹוִה הַעוֹלָם, וְלוֹ רֹאוי לְהִשְׁתַּחֲוֹת וּלְהִקְרִיב וּלְנַסֵּף - כְּדִי שֶׁיִּפְרֹוּהוּ כָּל הַבְּרִיאִים [בדורות] הַבָּאִים; וְרֹאוי לְאָבֵד וּלְשַׁבֵּר כָּל הַצּוּרוֹת, כְּדִי שֶׁלֹּא יִטְעוּ בְּהֵן כָּל הָעַם, כְּמוֹ אֵלֹו שֶׁהֵם מְדַמִּים שֶׁאִין שָׁם אֱלֹוִה אֱלֹוִה אֱלֹוִה.

(יג) אברהם הבין את הסיבות שגרמו לבני האדם לעבוד עבודה זרה. (יד) מקום מגוריו של אברהם.

בִּינּוֹן שֶׁגָּבַר עֲלֵיהֶם [אברהם] בְּרִאיוֹתָיו, בְּקִשׁ הַמְּלָךְ טו לְהִרְגוֹ; נַעֲשֶׂה לוֹ גֵס [וניצל], וַיִּצָּא לְחָרֵן. וְהַתְּחִיל לַעֲמֹד וּלְקָרוֹת בְּקוֹל גָּדוֹל לְכָל הָעַם, וּלְהוֹדִיעֵם שֶׁיֵּשׁ אֱלֹוִה אֶחָד לְכָל הָעוֹלָם, וְלוֹ רֹאוי לַעֲבֹד. וְהָיָה •

השנת הראב"ד והיה . . . עולם א"א ותמה אני שהרי היו שם שם ועבר איך לא היו מוחין, ואפשר כי מוחים היו ולא אירע להם שישברו את צלמיהם לפי שהיו מתחבאים מהם עד שבא אברהם ושבר צלמי אביו.

2. בראשית-וירא, כא, לג.

ובן ארבעים שנה: מדוע בחר רבינו בגירסא זו? – לקו"ש ח"כ ע' 13, 19. ביקש המלך להורגו: ביאור בענין מסירות נפש – לקו"ש ח"כ ע' 75. וכיון . . . אליו: דיוק סדר הדברים על פי פנימיות הענינים – לקו"ש ח"כ ע' 59 והע' 53. שנתקבצו . . . ורבות: אופן השפעת אברהם אבינו עליהם – לקו"ש ח"יח ע' 89 והע' 14. וחבר בו ספרים: לימוד מתוך הכתב לפני מ"ת – לקו"ש ח"כ ע' 183. ונעשית בעולם אומה: תהליך היות עם ישראל לעם החל בזמן האבות. הביאור – לקו"ש ח"ל ע' 58, ח"ל"א ע' 10, ח"ל"ו ע' 57. ומשמרו . . . אבינו: בגלל מסירות נפש – לקו"ש ח"לב ע' 172.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

כְּמִנְהַגּוֹ שֶׁל עוֹלָם, וְתֹאמַר שְׂרָאוּי לְהַשְׁתַּחֲוֹת לַהֵן וְלַעֲבָדָן. וּבְעֵנִין זֶה צִוָּה וְאָמַר: "הַשְּׁמְרוּ לְכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם"⁴ - כְּלוֹמַר, שְׁלֹא תִטְעוּ בְּהַרְהוּר הַלֵּב לַעֲבַד אֱלֹהִי, לְהִיוֹתֶן סְרֹסוּר [מתווך] בְּיַיִכֶם וּבִין הַבּוֹרָאִי.

כ) אם היו בני ישראל ממשיכים עוד זמן קצר עם טעות זו. כא) האמונה בה' הייתה נכחדת מן העולם. כב) לאחר עקידת יצחק נשבע ה' לאברהם שירבה את זרעו ושכל גויי הארץ יתברכו בו. כג) חנן ה' את משה בתכונות סגוליות והכשיר אותו לתפקידו הרם. כד) להדריך את בני ישראל בדרך האמת.

בִּיּוֹן שְׁנַתְּנִבֵּא מֹשֶׁה רַבְּנוּ, וּבַחֲרָה ה' בְּיִשְׂרָאֵל לְנַחֲלָה [לעולם], הַכְּתִירִין בְּמִצְוֹתָי⁵ וְהוֹדִיעֵן דְּרָף עֲבוֹדָתוֹ, וּמָה יִהְיֶה מִשְׁפָּט [דנין] עֲבוֹדָה זָרָה [פולחן לאל אחר] וְכָל הַטּוֹעִין אַחֲרֶיהָ.

כה) הקב"ה עיטר את עם ישראל ונתן להם את מצוות התורה.

ה) ובלעדיהם אין העולם יכול להתקיים. ו) על ידי הגלגלים והיסודות, חיים כל הנבראים בעולם. ז) במשך חיי הנבראים, הם מתהווים ומתפרקים חזרה ליסודות מהם הגיעו, כמבואר בהרחבה בהלכות יסודי התורה. ח) על כך מזהירה התורה ואומרת שאסור לעבוד לאף נברא ולחשוב שהוא מתווך בין שאר הנבראים לכבודו.

ב. סְפָרִים רַבִּים חִבְּרוּ עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה⁶ בְּעֲבוֹדָתָהּ, הֵיאָף עֶקֶר עֲבוֹדָתָהּ וּמָה מִשְׁפָּטָיָהּ וּמַעֲשֵׂיהָ. צִוּנוּ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שְׁלֹא לִקְרוֹת בְּאוֹתָן הַסְּפָרִים כְּלָל, וְלֹא נְהַרְהֵר בָּהֶן, וְלֹא בְּדַבֵּר מִדְּבָרֶיהָ. וְאִפְלוּ לְהִסְתַּפֵּל בְּדַמּוֹת הַצּוֹרֵה⁷ - אֲסוּר, שְׁנֹאמַר: "אֵל תִּפְנוּ אֶל הָאֱלִילִים"⁵. וּבְעֵנִין זֶה נֹאמַר: "וּפֶן תִּדְרֹשׁ לְאֱלֹהֵיהֶם לֵאמֹר, אֵיכָּה יַעֲבֹדוּ"⁶ - שְׁלֹא תִשְׁאֵל עַל דְּרָף עֲבוֹדָתָהּ הֵיאָף הִיא, וְאָף עַל פִּי שְׂאִין אִתָּהּ עוֹבֵד [אותה]; שְׂדַבֵּר זֶה גּוֹרֵם לָךְ לְהַפְנוֹת אַחֲרֶיהָ וּלְעֲשׂוֹת כְּמוֹ שֶׁהֵן עוֹשִׂין, שְׁנֹאמַר: "וְאִעֲשֶׂה בָּן גַּם אֲנִי"⁷.

פָּרֶק ב

עיקר איסור עבודה זרה, איסור קריאה בספריה ואיסור המדגף.

א. עֶקֶר הַצִּוּוִי בְּעֲבוֹדָה זָרָה, שְׁלֹא לַעֲבַד אֶחָד מִכָּל הַבּוֹרָאִים - לֹא מִלֵּאָף, וְלֹא גִלְגַּל, וְלֹא פּוֹכֵב, וְלֹא אֶחָד מֵאַרְבַּע הַיִּסּוּדוֹת⁸, וְלֹא אֶחָד מִכָּל הַנְּבִרָאִים מֵהֶם. וְאָף עַל פִּי שֶׁהַעוֹבֵד יוֹדֵעַ שֶׁהוּא הוּא הָאֱלֹהִים, וְהוּא עוֹבֵד הַנְּבִרָא הַזֶּה עַל דְּרָף שֶׁעֲבַד אָנוּשׁ וְאֲנָשִׁי דוֹרוֹ תַחֲלֵהוּ - הֲרִי זֶה עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה.

א) ההבדל בין המלאכים, הגלגלים והכוכבים התבאר בהרחבה בהלכות יסודי התורה. מלאך הוא צורה רוחנית ללא גוף, הגלגלים הם תשעה גלגלים הנמצאים מעל הארץ, והכוכבים הם העצמים הזוהרים הנראים ברקיע. ב) אש, רוח, מים ועפר. ג) מארבעת היסודות שמחיבורם התהוו כל הנבראים בעולם, כמבואר בהרחבה בהלכות יסודי התורה. ד) וחושב שהעבודה הזרה היא רק ממוצע בינו לבין ה', כמבואר בתחילת הפרק הקודם.

וּבְעֵנִין זֶה, הוּא שֶׁהַזְהִירָה תוֹרָה עָלָיו וְאָמְרָה: "וּפֶן תִּשְׂא עֵינֶיךָ הַשְּׁמִימָה, וְרֵאִיתָ אֶת הַשָּׁמַיִם וְגוֹ' אֲשֶׁר חָלַק ה' אֱלֹהֶיךָ אִתָּם לְכָל הָעַמִּים"³; כְּלוֹמַר, שְׁמָא תְּשׁוּט בְּעֵין לְבָבךָ [תהרהר], וְתִרְאֶה שְׂאֵלוֹ הֵן הַמְּנַהֲיגִים אֶת הָעוֹלָם⁴, וְהֵם שֶׁחָלַק ה' אוֹתָם לְכָל הָעוֹלָם לְהִיוֹתֶן חַיִּים וְהוּיִם וְנַפְסָדִים [מתכלים]

ט) שנעשתה לשם עבודה זרה.

ג. וְכָל הַלְּאוּיִן הָאֱלֹוִי בְּעֵנִין אֶחָד הֵן, וְהוּא שְׁלֹא יִפְתָּה⁸ אַחֲרַ עֲבוֹדָה זָרָה; וְכָל הַנִּפְנָה אַחֲרֶיהָ בְּדִרְךָ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בּוֹ מַעֲשֵׂה, הֲרִי זֶה לֹקְהָ⁹.

י) שהזכרו בהלכות הקודמות, כמו "פן תשא עיניך השמימה", "השמרו לכם פן יפתה לבבכם" ועוד. יא) לא לחקור כיצד מייצרים אותה ולא ללמוד את דרך עבודתה. יב) לדוגמה, אם העבודה הזרה הייתה מכוסה והאדם הרים את הכיסוי כדי לראות את העבודה זרה, הוא עבר על איסור עבודה זרה על ידי עשיית מעשה, וחייב על כך מלקות.

וְלֹא עֲבוֹדָה זָרָה בְּלִבְד הוּא שְׂאֲסוּר לְהַפְנוֹת אַחֲרֶיהָ בְּמַחֲשֶׁבָה, אֲלֵא כֹּל מַחֲשֶׁבָה שְׂגוֹרְמַת לוֹ לְאָדָם לַעֲקֹר עֶקֶר מַעֲקָרֵי הַתּוֹרָה¹⁰ - מְזַהְרִים אָנוּ שְׁלֹא

3. דברים ו' ז' יט. 4. דברים ע"ב, יא. טז. 5. ויקרא קדושים, יט, ד. 6. דברים י"א, יב. ל. 7. שם.

עיקר... זרה: גדר הציווי - לקו"ש ח"כ ע' 17. שלא לעבוד: גם אם בכונת הלב לא פונה אחריהם - לקו"ש חכ"ח ע' 96. ספרים... בעבודתה: אם קרא רבינו בספרים אלו - לקו"ש ח"ב ע' 146. ולא... מדבריה: אם מותר להשתתף בויוכחים בנושאי אמונה - לקו"ש ח"ט ע' 293.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

להעלותה על לבנו, ולא נסיח דעתנו לְקַדְדֵי וְנַחֲשֵׁב וְנִמְשָׁף אַחַר הַהִרְוֵי הַלְבִּיטִי; מִפְּנֵי שִׁדְעָתוֹ שֶׁל אָדָם קֶצְרָה [מגבלת], וְלֹא כֹל הַדְּעוֹת יְכוּלוֹת לְהַשִּׁיג הָאֲמַת עַל בְּרִיּוֹ [לתכליתה]; וְאִם יִמְשָׁף כֹּל אָדָם אַחַר מַחֲשָׁבוֹת לְבוֹ, נִמְצָא מַחְרִיב אֶת הָעוֹלָם לְפִי קֶצֶר דְּעָתוֹ.⁸

(ג) לערער את יסודות האמונה. (ד) לא נרכז את מחשבתנו בהרהורי כפירה. (ט) הספיקות המנקרים בלב. (טז) על ידי מחשבותיו הכוזבות, עלול הוא להחריב את כל חיי החברה האנושית.

כִּיצַד יִ? פְּעָמִים יָתוּר [יחשוב] אַחַר עֲבוּדָה זָרָה יִ; וּפְעָמִים יַחֲשֵׁב בִּיחוד הַבוֹרָא, שְׁמָא [אחד] הוּא שְׁמָא אֵינוֹ יִ, מַה לְמַעְלָה מַה לְמַטָּה כֵּא, מַה לְפָנַי [לפני בריאת העולם] מַה לְאַחֵר [— באחרית הימים]; וּפְעָמִים [יחשוב] בְּנִבְוָאָה, שְׁמָא הִיא אֲמַת כֵּב שְׁמָא אֵינָה כֵּב; וּפְעָמִים [יחשוב] בַּתּוֹרָה, שְׁמָא הִיא מִן הַשָּׁמַיִם שְׁמָא אֵינָה. וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ הַמַּדּוֹת שִׁדּוֹן בְּהֵן עַד שִׁדְעָה הָאֲמַת עַל בְּרִיּוֹ יִ; וְנִמְצָא יוֹצֵא [מגיע] לְיַדֵי מִינּוֹת [כפירה].

(ז) מהן המחשבות הגורמות לאדם ערער באמונה. (יח) ויחשוב שיש בה ממש. (יט) אלא ישנם אלוקים רבים. (כ) מה נמצא מעל הרקיע. (כא) מה נמצא מתחת לארץ. (כב) ומן השמים מוריעים לנביא הכל. (כג) והנביא בודה את הדברים מליבו. (כד) אינו יודע להתבונן כראוי בדברים אלו ולהגיע אל האמת.

עַל עֲנָן זֶה הַזְּהִירָה תּוֹרָה, וְנֹאמַר בָּהּ: "וְלֹא תַתּוֹרוּ אַחֲרַי לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם, אֲשֶׁר אִתָּם זִמִּים" 8 - כְּלוּמַר, לֹא יִמְשָׁף כֹּל אֶחָד מִכֶּם אַחַר דְּעָתוֹ הַקֶּצְרָה, וַיִּדְמָה שִׁמְחָשְׁבוֹ מִשְׁגַּת הָאֲמַת. כֵּן אָמְרוּ חֲכָמִים: "אַחֲרַי לְבַבְכֶם", זֶה מִינּוֹת; "וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם", זֶה זְנוּתִי. וְלֹא זֶה, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא גוֹרֵם לְאָדָם לְטַרְדּוֹ מִן הָעוֹלָם הַבָּא, אֵין כּוֹ מַלְקוֹת כֵּה.

(כה) לא נענשים על עשייתו במלקות, משום שהוא לאו שאין בו מעשה.

ד. מִצּוֹת עֲבוּדָה זָרָה, כִּנְגֵד כֹּל הַמִּצְוֹת בְּלֵן הִיא, שִׁנְאָמַר: "וְכִי תִשְׁגוּ, וְלֹא תַעֲשׂוּ אֶת כֹּל הַמִּצְוֹת וְגו'¹⁰" - וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה [מסורת ממש רבינו] לְמַדּוֹ, שֶׁבְּעֲבוּדָה זָרָה הַכְּתוּב מְדַבֵּר יִ. הִיא לְמַדְתָּ, שְׁכָל

הַמּוֹדָה בְּעֲבוּדָה זָרָה - כּוֹפֵר בְּכֹל הַתּוֹרָה כְּלָהּ, וּבְכֹל הַנְּבִיאִים, וּבְכֹל מַה שֶׁנִּצְטַו הַנְּבִיאִים, מֵאָדָם יִ וְעַד סוֹף הָעוֹלָם, שִׁנְאָמַר כֵּב: "מִן הַיּוֹם אֲשֶׁר צִוָּה ה' וְהִלָּאָה לְדֹרֹתֵיכֶם"¹¹. וְכֹל הַכּוֹפֵר בְּעֲבוּדָה זָרָה, מוֹדָה בְּכֹל הַתּוֹרָה כְּלָהּ; וְהִיא עֶקֶר כֹּל הַמִּצְוֹת בְּלֵן.

(כו) ומכנה אותה 'כל המצוות'. (כז) מאדם הראשון, שאף הוא נצטווה במצוות על ידי ה' כלשון הפסוק "ויצו ה' אלוקים על האדם". (כח) בהמשך לפסוק "וכי תשגו" שבתחילת ההלכה.

ה. יִשְׂרָאֵל • שְׁעֵבֵד הַשְּׁגַת הַרְאֵב ד' יִשְׂרָאֵל . . דְּבַר א"א אֵעִפ"כ אִסוּר לֹאבֵד מִמוֹנוֹ בִּידֵי הַהוּא אִמְסוּר אֲבָל אִם נִשְׂא עוֹבֵדַת כּוֹכָבִים וְאֵין לוֹ זֹרַע כֶּשֶׁר וְדֹאֵי מוֹתֵר לֹאבְדוֹ בִּידֵים אוֹ לִיטְלוֹ מִעֲצֻמוֹ. עֲבוּדָה זָרָה כֵּט - הָרִי הוּא כְּגוֹי לְכֹל דְּבָרֵי, וְאֵינוֹ כִּיִּשְׂרָאֵל שְׁעוֹבֵר עֲבָרָה שִׁישׁ בָּהּ סְקִילָהּ לֹא; וּמְשַׁמֵּד [מומר] לְעֲבוּדָה זָרָה, הָרִי הוּא מְשַׁמֵּד לְכֹל הַתּוֹרָה כְּלָהּ לֵב.

(כט) אף אם עבד אותה רק פעם אחת. (ל) ולכן שחיתו פסולה, יינו נחשב יין נסך, והוא לא נחשב כאחד ממניין לדברי קדושה שנאמרים דווקא בעשרה אנשים. (לא) כמו מי שחילל שבת בכוונה, שנחשב עדיין יהודי לכל דבר. (לב) אדם העובד עבודה זרה רק פעם אחת, נחשב מומר בדיוק כמו אדם העובד עבודה זרה בקביעות.

וְכֵן הַמִּינִים לֵב מִיִּשְׂרָאֵל, אֵינֶן [נחשבים] כִּיִּשְׂרָאֵל לְדָבָר מִן הַדְּבָרִים. וְאֵין מְקַבְּלִים אוֹתָם בַּתְּשׁוּבָה לְעוֹלָם לֵב - שִׁנְאָמַר: "כֹּל בְּאֵינָה [המינים והכופרים] לֹא יִשׁוּבוּן, וְלֹא יִשְׁיִגוּ אַרְחוֹת חַיִּים"¹². וְהַמִּינִים, הֵם הַתָּרִים אַחַר מַחֲשָׁבוֹת לְפָם בְּסִכְלוֹת, בְּדָבָרִים שִׁנְאָמַרְנוּ לֵב, עַד שִׁנְמַצָּאוּ עוֹבְרִים עַל גּוֹפֵי תּוֹרָה [מצוות עיקריות] לְהַכְעִיס לֵב, בְּשִׂטָּה בְּנַפְשׁ [כבוז ובזלזול] בְּיַד רְמָה [כעוות מצח], וְאוֹמְרִים שִׁאֵין בָּזָה עוֹן. וְאִסוּר לְסַפֵּר עֲמָהֶן לֵב, וְלְהִשָּׁב עֲלֵיהֶן תְּשׁוּבָה [ולתתוקח איתם] כְּלָל לֵב, שִׁנְאָמַר: "וְאֵל תִּקְרַב אֶל פֶּתַח בֵּיתִי"¹³. וּמַחֲשָׁבַת מִיֵּן, לְעֲבוּדָה זָרָה לֵט.

(לג) בספר הערוך פירש, שמינים הם בני כת ידועה שנטו מדרך האמת וקראו לעצמם "מאמינים", וחז"ל קטעו את

8. במדבר-שלה, טו, לט. 9. ספרי, שלה, טו, לט. 10. במדבר-שלה, טו, כב. 11. שם, פסוק כג. 12. משלי, ב, יט. 13. שם, ה, ח.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

שְׂאֵר הַכְּנֻיִים, בְּאֶזְהָרָה נֵא. וַיֵּשׁ מִי שֶׁמְּפָרֵשׁ, שְׂאֵינוּ חֵיב אֶלָּא עַל שֵׁם יוֹד הִי וְאוֹ הֵיב; וְאֵינִי אוֹמֵר, שְׂעַל שְׂנֵינֵיהֶם¹⁶ הוּא נִסְקָל.

מה) יבטא בשפתיו. (מו) וכל שכן אם אומר את שם הויה. (מז) האסורים במחיקה, כפי שנמנו בפרק ו בהלכות יסודי התורה. (מח) כגון, שאומר 'כה שם פלוני את שם פלוני'. אך אם מברך את ה' מבלי שאמר את שם ה' בעצמו, אפילו אם בירך כתגובה לשם ה' שהוזכר על ידי אחרים, אינו חייב סקילה. (מט) אם בירך את השם באחד משבעה השמות הקדושים. (נ) אם בירך את השם בשאר הכינויים המתורים במחיקה. (נא) אינו נסקל, אך עובר על 'לא תעשה'. (נב) אך אם בירך את שם אדנות, אינו חייב סקילה. (נג) הן שם הויה והן שם אדנות.

ח. אֶזְהָרָה שֶׁל מְגַדֵּף מִנֵּין? שְׂנֵאָמֵר: "אֱלֹהִים לֹא תִקְלָל"¹⁶. בְּכָל יוֹם יוֹם דְּנִין [חוקרים] אֵת הַעֲדִים [ששמעו את המגדף] בְּכַנּוּי יְכָה יוֹסִי אֵת יוֹסִינִי. נִגְמַר הַדִּין - מוֹצִיאִין [הדיינים] אֵת פֶּל הָאָדָם לַחוּץ, וְשׂוֹאֲלִים אֵת הַגְּדוֹל שְׁבַעֲדִים וְאוֹמְרִים לוֹ: 'אָמַר מַה שְׂשִׁמְעַת בְּפִרוּשׁ' [בדיוק]! וְהוּא אוֹמְרִי, וְהַדִּינִים עוֹמְדִים עַל רִגְלֵיהֶם, וְקוֹרְעִין [בגדיהם] וְלֹא מֵאֲחִין [את הקרע לעולם]. וְהַעֵד הַשְּׂנֵי אוֹמֵר: 'אֵף אֲנִי כְּמוֹתוֹ שְׂמַעְתִּי'.¹⁷ וְאִם הָיוּ עֲדִים רַבִּים, צָרִיךְ פֶּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן לוֹמֵר: 'כְּזֶה [כ-] שְׂמַעְתִּי'.

(נד) למרות שפסוק זה מדבר על קללת דיינים, לומדים מכך אזהרה גם על שמותיו הקדושים של ה'. (נה) לא מבקשים מהעדים שיאמרו במפורש מה שמעו, אלא משתמשים בכינוי לשם ה'. המילה 'יוסי' היא כינוי לשם ה', משום שיש בה ארבע אותיות כמו בשם הויה, ובנוסף הגימטריה שלה היא 86 כמו הגימטריה של שם אלוקים. הטעם שלא מזכירים את הגידוף במפורש הוא, על מנת לא להזכיר כל פעם שם שמים בקללה. טעם נוסף לכך הוא משום שמה ייצא המגדף זכאי בדיון, ואזי נמצא שהעדים הזכירו שם שמים לבטלה. (נו) הגיעה שעת פסיקת הדיון, ולצורך כך הדיינים צריכים לשמוע את תיאור הגידוף במדויק. (נז) כדי שלא ישמעו את הגידוף ברבים. (נח) העד אומר בדיוק את מה שמע מהמגדף. (נט) ואינו צריך להזכיר במפורש את דברי המגדף. (ס) על מנת לחייב אדם סקילה בבית דין נדרשת עדות של שני עדים, אולם כאשר עדים רבים מעידים על עווננו, אף אם אחד מהם נמצא פסול – כל

המילה וכינו אותם "מינים", מפני שיש בהם כמה סוגים ומינים. לדעת החכם לוי, מקור המילה 'מינים' הוא בערבית, ופירושה כזב. לפי דבריו, חז"ל כינו את הכופרים בשם "מינים", מפני שהם כוזבים ובעלי דעות כוזבות. (לד) אם הם חוזרים בתשובה, תשובתם מתקבלת ומועילה, אך לעולם הם לא ייחשבו כאנשים כשרים וצדיקים אף לאחר חזרתם בתשובה, משום שיתכן והם ישובו חזרה לכפירתם. (לה) בהלכה ג. (לו) את ה', ולא עבור תועלת או הנאה כלשהי. (לז) לשוחח איתם באריכות, כדי לא להימשך אחריהם. (לח) ואף על פי שחז"ל אמרו (אבות פ"ב, ד): "ודע מה שתשיב לאפיקורוס" – כוונתם היא לכופר גוי, אבל עם כופר יהודי אין להתווכח מפני שעל ידי הוויכוח הוא מתרחק מהתורה עוד יותר. (לט) כל מחשבתו היא רק בעבודה זרה, ולכן אם הוא שחט בהמה היא אסורה בהנאה כתקריבת עבודה זרה, ואם הוא כתב ספר תורה יש לשרוף את הספר.

ו. פֶּל הַמּוֹדֵה בְּעִבּוּדָה זָרָה שֶׁהִיא אֲמַת - אֵף עַל פִּי שְׂלֵא עֲבָדָה, הָרִי זֶה מְחַרֵּף וּמְגַדֵּף אֵת הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא; וְאֶחָד [ה-] הַעוֹבֵד עֲבוּדָה זָרָה, וְאֶחָד [ו-ה] הַמְגַדֵּף אֵת הַשֵּׁם - שְׂנֵאָמֵר: "וְהַנְּפֹשׁ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בְּיַד רַמָּה [ל-עבוד עבודה זרה], מִן הָאֶזְרָח וּמִן הַגֵּר - אֵת ה' הוּא מְגַדֵּף מֵא¹⁴. לְפִיכֵף תוֹלִין [על עין] עוֹבֵד עֲבוּדָה זָרָה¹⁵, כְּמוֹ שְׂתוֹלִין אֵת הַמְגַדֵּף¹⁶, וְשְׂנֵינֵיהֶם נִסְקָלִין [לפני התליה].

וּמִפְּנֵי זֶה פְּלִלְתִּי דִּין הַמְגַדֵּף בְּהִלְכוֹת עֲבוּדָה זָרָה¹⁷, [משים] שְׂשְׂנֵינֵיהֶן כּוֹפְרִין בְּעֵקֶר הֵן.

(מ) שווים בחומרת העבירה והעונש המגיע להם. (מא) הפסוק משווה את עובד עבודה זרה למגדף. (מב) לאחר שסוקלים אותו, תולים אותו על עץ עד שקיעת החמה ורק לאחר השקיעה הוא נקבר, בשונה משאר הנסקלים שנקברים מיד לאחר הסקילה. (מג) שעליו נאמר בתורה במפורש שלאחר הסקילה תולים אותו על עץ עד השקיעה. (מד) למרות שהמגדף אינו עובד עבודה זרה.

ז. וְאֵלוּ הֵן דִּינֵי הַמְגַדֵּף: אֵין הַמְגַדֵּף חֵיב סְקִילָה, עַד שְׂיִפְרֵשׁ¹⁸ אֵת הַשֵּׁם הַמִּיחָד שֶׁל אַרְבַּע אוֹתוֹת שֶׁהוּא אֶלֶף דָּלֶת נוּן יוֹד מו', וְיִכְרֵף [י-קלל - בלשון נקיה] אוֹתוֹ בְּשֵׁם מִן הַשְּׂמוֹת [הקדושים של הקדוש ברוך הוא] שְׂאֵינֶם נִמְחָקִין מו' - שְׂנֵאָמֵר: "וְנִקֵּב שֵׁם ה' - מוֹת יוֹמָת¹⁵ מֵח¹⁵, עַל הַשֵּׁם הַמִּיחָד חֵיב סְקִילָה¹⁶; וְעַל

14. במדבר-שלח, טו, ל. 15. ויקרא-אמור, כד, טז. 16. שמות-משפטים, כב, כז.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

(א) ולא היה אנוס. (ב) ולא היה שוגג. (ג) לא זוכה לחיי העולם הבא. (ד) העדים התרו בעובר העבירה, לפני שעשה אותה, על חומרת העבירה והעונש שיקבל על מעשהו. (ה) לא ידע שאסור לעבוד עבודה זרה, או שלא ידע שהעונש על עבודה זרה הוא כרת. (ו) שעירת עיזים הבאה בקביעות על חטא עבודה זרה בשוגג ואין הדבר תלוי במצבו הכלכלי של החוטא, בשונה מחטאים אחרים.

העדות מתבטלת, ולכן כל אחד מהם צריך להעיד על דברי המגדף.

ט. מְגַדֵּף שֶׁחֲזַר בּוֹ בְּתוֹךְ כְּדֵי דְבוּר [פרק זמן של אמירת "שלום עליך רבי"], **אֵינוֹ כְּלוּם¹⁸, אֲלֵא פִּיּוֹן שֶׁגִּדֵּף בְּעֵדִים** [בפני שני עדים], **נִסְקָל. מִי שֶׁגִּדֵּף אֶת הַשֵּׁם בְּשֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה, קִנְאִין¹⁹ פּוֹגְעִין בּוֹ וְהוֹרְגִין אוֹתוֹ. וְאִם לֹא הִרְגוּהוּ קִנְאִים, וּבֵא [מגדף זה] לְבֵית דִּין - אֵינוֹ נִסְקָל; עַד שֶׁיִּבְרַךְ בְּשֵׁם מִן הַשְּׁמֹת הַמִּתְחַדִּים²⁰.**

ב. עֲבוֹדוֹת הַרְּפָה קָבְעוּ עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה, לְכָל צִלְמוֹ וְצִלְמוֹ וְלְכָל צוּרָה וְצוּרָה, וְעֲבוֹדַת זֶה אֵינָה פְּעוּלַת זֶה - כַּגֹּן פְּעוּרִי, שֶׁעֲבוֹדָתוֹ שִׁפְעָר אָדָם עֲצָמוֹ לוֹ [יעשה את צרכיו לפניו]; **וּמַרְקוּלִים, שֶׁעֲבוֹדָתוֹ שְׂוִזְרָק לוֹ אֲבָנִים, אוֹ יִסְקָל [מיסלק] מִלְּפָנָיו אֲבָנִים²¹. הַרְּפָה עֲבוֹדוֹת כַּגֹּן אֵלוֹ תִּקְנֵנוּ לְשָׂאָר צִלְמוֹ.**

(סא) בדרך כלל אדם יכול לחזור בו בתוך כדי דיבור, אך מגדף לא יכול לחזור בו, משום שעוון חמור כל כך ודאי נעשה במחשבה ובכוונה. (סב) צדיקים נלהבים המקנאים את קנאת ה' בשעה שהם רואים את מעשה העבירה, כמו פנחס שהרג את זמרי. (סג) כמבואר בהלכה ז.

(ז) פסל העשוי מעץ, אבן או מתכת. (ח) דמות המצוירת או העשויה מכל חומר אחר. (ט) בעל פעור המוזכר בתורה. (י) אליל עשוי מאבן שהיו מקימים בצומת דרכים שידו הייתה מורה את כיוון הדרך, והעוברים והשבים שם היו משליכים אבנים לכבוד האליל. (יא) ובכך הוא מפנה מקום לאנשים אחרים שיוכלו לזרוק שם אבנים לכבוד האליל.

י. כָּל [אדם] הַשּׁוֹמֵעַ בְּרִפְתַּת הַשֵּׁם, חֵיב לְקַרְעַ [את בגדיו]; וְאִפְלוּ עַל בְּרִפְתַּת הַכְּנוּיִם²² חֵיב לְקַרְעַ; וְהוּא, שִׁישְׁמַעְנָה מִיִּשְׂרָאֵל [מיהודים]. וְאֶחָד הַשּׁוֹמֵעַ, אוֹ הַשּׁוֹמֵעַ מִן הַשּׁוֹמֵעַ [חייב לקרוע]. אֲבָל הַשּׁוֹמֵעַ מִן הַגּוֹי, אֵינוֹ חֵיב לְקַרְעַ; וְלֹא קָרַע אֲלֵלִיקִים וְשִׁבְנָא [כשמעו את דברי הנאצה של רבשקה, שר צבא אשור] אֲלֵא מִפְּנֵי שֶׁרַבְשָׁקָה מְשַׁמֵּד הִיָּה.

לפִּיכָה, הַפּוֹעֵר עֲצָמוֹ לְמַרְקוּלִים, אוֹ שֶׁזָּרַק אֶבֶן לְפַעוּר - פְּטוּר; עַד שֶׁיַּעֲבֹד אוֹתוֹ דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵיכָה יַעֲבֹדוּ הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֶת אֱלֹהֵיהֶם, וְאֶעֱשֶׂה בָּן גַּם אֲנִי²³". **וּמִפְּנֵי זֶה הֶעֱנָן, צְרִיכִין בֵּית דִּין לִידַע דְּרִכֵּי הָעֲבוֹדוֹת²⁴; שְׂאִין סוֹקְלִין עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה, עַד שֶׁיַּדְעוּ שֶׁזֶּוּ הִיא דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתָהּ.**

(סד) אם שמע אדם מברך את אחד הכינויים של ה', כמו 'רחום' או 'חנון'.

(יב) התורה אסרה לעבוד את העבודה הזרה רק כדרך עבודתה. (יג) של כל האלילים למיניהם.

כָּל הָעֵדִים וְהַדְּנָיִים סוֹמְכִים אֶת יְדֵיהֶם אֶחָד אֶחָד עַל רֹאשׁ הַמִּגְדֵּף, וְאוֹמְרֵי לוֹ: 'דְּמָךְ בְּרֹאשְׁךָ, שְׂאֵתָה גְרַמְתָּ לָךְ'. וְאִין בְּכָל הַרוּגֵי בֵּית דִּין, מִי שֶׁסּוֹמְכִים עָלָיו, אֲלֵא מִגְדֵּף בְּלִבָּד, שֶׁנֶּאֱמַר [בן]: "וְסִמְכוּ כָּל הַשְּׁמַעִים אֶת יְדֵיהֶם²⁵".

ג. וְאִזְהָרָה שֶׁל עֲבוֹדוֹת אֵלוֹ וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן²⁶, הוּא שֶׁפְּתוּב: "וְלֹא תַעֲבֹדֵם²⁷".

(יד) הכלל הוא שאין עונשים אלא אם כן מזהירים, ולכן, אין להעניש אדם על עבירה, אף אם נאמר עונש בתורה על עבירה זו, אם התורה לא הזהירה על כך. העונש על עבודה זרה מפורש בפסוק "וסקלתם באבנים ומתו", וכאן מבאר רבינו איפה מופיעה בתורה האזהרה על איסור עבודה זרה. (טו) את כל מיני עבודה זרה.

פֶּרֶק ג'

העונש על עבודה זרה ודיני עשיית אליל וצורות לנוי.

א. כָּל הָעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה בְּרִצּוֹנוֹ²⁸ בְּזוּזֵי, חֵיב כְּרֵת²⁹; וְאִם הָיוּ שָׁם [בשעת מעשה העבירה] עֵדִים וְהִתְרָאָהוּ, נִסְקָל. וְאִם עָבַד בְּשִׁגְגָה³⁰, מְבִיא [קרבן] חֲטָאת קְבוּעָה.

בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים³¹? בְּשָׂאָר עֲבוֹדוֹת, חוּץ מִמְשַׁתְּחָה וְזוֹבְחַ [שוחט ומקריב] וּמְקַטֵּר [קטורת]

17. ויקרא-אמור, כד, יד. 18. דברים-ראה, יב, ל. 19. שמות-יתרו, כ, ד. 20. שמות-משפטים, כב, יט.

הפניות לשיחות קודש ❖ הפניות המיוחדים: בענין קדושת השמות - לק"ש ח"ו ע' 56. צריכין . . . העבודות: הביאור בזה - סה"ש תנשא ח"א ע' 368. בנושא לימוד חכמות חיצוניות וחכמות ע"ז - לק"ש ח"ב ע' 196.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

וּמְנַסְף^י; אֶבֶל הַעֹבֵד בְּאֶחַת מֵאַרְבַּע עֲבוֹדוֹת אֵלּוּ לְאֶחָד מִפֶּל מֵיַיִן עֲבוֹדָה זָרָה - חֵיב, וְאַף עַל פִּי שְׂאִין דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתוֹ בְּכָף. פִּיּוּצָה? הֲרֵי שְׂנֹסֵף לְפָעוֹר אוֹ שְׂזַבַּח לְמַרְקוּלִיס - חֵיב, שְׂנַאֲמָר: "זִבַּח לְאֱלֹהִים" יִחָרֵם [יומת]²⁰.

טז) שאין העובד עבודה זרה חייב אלא אם כן עבד אותה דרך עבודתה. יז) שהן העבודות המיוחדות שהיו בבית המקדש. יח) לשון הפסוק היא לא "עובד לאלקים בזביחה" אלא "זבח לאלקים", ומכך מובן שכוונת הפסוק היא אף לעבודה זרה שאין דרך עבודתה בזביחה.

זְבִיחָה בְּכֹלל [שאר] **עֲבוֹדוֹת הַיְהוָה, וְלִמָּה יֵצֵאת** [ופורטה במיחת] **? לומר לך: מה זְבִיחָה מִיְחַדָּת שְׁעוֹבְדֵינָּה בְּהַלְשָׁם** [בבית המקדש], **וְחֵיב הַזֹּבַח לְאֵל אַחֵר סְקִילָה עֲלֶיהָ, בֵּין הַיְהוָה דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתָהּ בְּזִבְחָהּ, אוֹ אֵינָה בְּזִבְחָהּ; אֵף כֹּל עֲבוֹדָה שֶׁהִיא מִיְחַדָּת לְשֵׁם יי - אִם עֵבֵד בָּהּ לְאֵל אַחֵר, בֵּין שֶׁהַיְהוָה דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתָהּ בְּכָף יי בֵּין שֶׁאֵינָה בְּכָף - חֵיב עֲלֶיהָ יי. לָכֵן נֶאֱמַר יי: "לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל אַחֵר" יי, לְחֵיב עַל הַהִשְׁתַּחֲוִיָּה, אֲפִלּוּ אִין דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתוֹ בְּכָף. וְהוּא הַדִּין לְמַקְשָׁר, וּמְנַסְף יי; וְזִרְק [דם] וּמְנַסְף - אֶחָד הוּא יי.**

יט) כמו מקטיר ומנסף. כ) לימוד זה הוא בדרך אחת משלש עשרה המידות שהתורה נדרשת בהן: כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד (כמו 'זביחה' בהלכה זו), לא ללמד (רק) על עצמו יצא, אלא ללמד על הכלל כולו יצא (אף על הקטרה וניסוך הדומים לזביחה בכך שהן עבודות מיוחדות שהיו בבית המקדש). כא) הלימוד הקודם היה על עבודות זביחה, הקטרה וניסוך, אשר הן עבודות מיוחדות שהיו בבית המקדש. אולם, בתחילת ההלכה התבאר אשר גם המשתחויה לעבודה זרה חייב אף אם אין דרך עבודתה בכך למרות שהשתחויה היא לא מהעבודות המיוחדות שהיו בבית המקדש, ולכן דרוש לימוד נוסף לחייב על השתחויה. כב) כבר נאמר במקום אחר, שאין להשתחוות לעבודה זרה ('ויעבדו אלקים אחרים וישתחו להם'), וייתור הפסוק מלמדנו, אשר על השתחויה לעבודה זרה חייבים אף אם אין דרך עבודתה בכך. כג) אותם לומדים מהפסוק 'זבח לאלקים יחרם' כמבואר לעיל. כד) איסור ניסוך לעבודה זרה כולל הן איסור זריקת דם והן איסור ניסוך יין, ששתי עבודות אלו היו בבית המקדש.

ד. סֵפֶת לָהּ [נתן בפיה] **צוֹאָה, אוֹ שְׂנֹסֵף לָהּ עֵבִיט שֶׁל מִיַּיִן רַגְלִים** [כלי לצרכים] - **חֵיב יי.**

השנת הראב"ד

שחט . . . בכך א"א אין הדעת מקבלת כל זה, וכי שחיתת חגב או שחיתת בהמה מחוסרת אבר פחותים הם מספיקת צואה ומניסוך מי רגלים, אלא מראין הדברים שהחכמים שפוטרוין בשחיתת חגב אין להם תולדות בעבודת כוכבים ומי שפטר במחוסרת אבר ג"כ ס"ל כחכמים, אבל רב יהודה ורב נחמן אליבא דרב סבירא להו כו' יהודה וכתנא דספת וכן הלכתא דכל כעין זביחה וזריקה של פנים המשתברים חייב אפילו שלא כדרכה, וכשאמר רב יהודה עבודת כוכבים שעובדין אותה במקל לא שיהא עבודתה לא בשבירה ולא בזריקה אלא בענין אחר ורבותא קאמר דאע"ג דעבודתה במקל זרק מקל לפניה פטור הואיל ואין עבודתה בזריקה ואינה משתברת.

שְׁחַט • לָהּ חֵגֵב - פֶּטוּר יי, אֵלָא אִם פֶּן הֵיְתָה עֲבוֹדָתָהּ בְּכָף; וְכֵן אִם שְׁחַט לָהּ בְּהֵמָה מְחַסְרַת אֲבָרֶיָּה - פֶּטוּר יי, אֵלָא אִם פֶּן הֵיְתָה דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתָהּ בְּכָף.

כה) מעשים אלו נחשבים כעבודת הזריקה, ועוברים בכך על איסור אף אם אין דרך העבודה של העבודה זרה בכך. כו) בחגבים אין שחיטה, לכן לא נכלל הדבר באיסור זביחה. כז) הפסולה

להקרבה בבית המקדש. כח) משום שהיא פסולה להקרבה אף אצל אומות העולם. אולם, אם שחט לעבודה זרה בהמה בעלת מום שאינה מחוסרת אבר, אף שהיא פסולה להקרבה בבית המקדש בכל זאת עוברים על איסור עבודה זרה בשחיטה זו משום שהיא ראויה להקרבה אצל אומות העולם.

עֲבוֹדָה זָרָה שְׁעוֹבְדֵינָּה אוֹתָהּ [מכים לפני] **בְּמַקְל - שְׁבַר מַקְל בְּפִנְיָה - חֵיב יי, וְנֶאֱסַרְתִּי. זֶרֶק מַקְל לְפִנְיָה - חֵיב יי, וְאֵינָה נֶאֱסַרְתִּי** [בהנאה]; [משום] **שְׂאִין זְרִיקַת הַמַּקְל בְּעֵין זְרִיקַת הַדָּם יי, שֶׁהֲרֵי הַמַּקְל** [נשאר] **כְּמוֹת שְׁהוּא, וְהַדָּם מְתַפְזֵר.**

כט) משום שהשבירה דומה לשחיטה וזביחה. ל) העבודה זרה נאסרת בהנאה, כמבואר להלן בפרק ז. לא) אם דרך עבודתה בכך. לב) וההלכה היא שרק בעשיית העבודות המיוחדות שהיו בבית המקדש שהן זביחה, ניסוך והקטרה, העבודה הזרה נאסרת בהנאה.

הַמַּקְבֵּל עָלָיו אֶחָד מִפֶּל מֵיַיִן עֲבוֹדָה זָרָה יי בְּאֵלוֹהַ, חֵיב סְקִילָה יי; אֲפִלּוּ הַגְּבִיּוֹת לְבִנְהֵי יי וְאָמַר לָהּ: 'אֵלֵי אַתָּ', וְכֹל פִּיּוּצָה בְּדַבָּר זֶה - חֵיב יי; וְאֲפִלּוּ חֲזַר בּוֹ בְּתוֹךְ כְּדֵי דַבָּר, וְאָמַר: 'אִין זֶה אֵלֵי' - אִין חֲזַרְתָּו בְּלוּם יי, אֵלָא נִסְקָל.

לג) הקיימות בעולם. לד) כעובד עבודה זרה. לה) שאינה שייכת לעבודה זרה. לו) משום שבדיבורו והגבהתו, הפך את האבן לעבודה זרה. לז) כפי שהתבאר בפרק ב לענין מגדף.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

לֹא יִשׁוּחַ [=יִתְכַּוֵּן] וְיִטְלֶנּוּ, מִפְּנֵי שְׁנֵרָאָה כְּמִשְׁתַּחֲוֶה לָהּ²¹; נִתְפָּזְרוּ לוֹ מְעוֹת בְּפָנֶיהָ - לֹא יִשׁוּחַ וְיִטְלֶם, מִפְּנֵי שְׁנֵרָאָה כְּמִשְׁתַּחֲוֶה לָהּ; אֵלָּא יֵשֵׁב [על הקרקע], וְאַחֲרָיָהּ כְּיִטְלֵהָ [את המעות].

(מו) אך אם אינו נראה כמשתחוה לה, כגון שמפנה את גבו לעבודה זרה, מותר הדבר.

ח. פְּרִצוּפוֹת [פסלי פנים] הַמְקַלְחוֹת מַיִם [מפיהם] בְּפָנֶיהָ עֲבוֹדָה זָרָה²² - לֹא יִנִּיחַ פִּיּוֹ עַל פִּיהֶן וְיִשְׁתָּהּ, מִפְּנֵי שְׁנֵרָאָה כְּמִנְשֵׁק לְעֲבוֹדָה זָרָה.

(מז) והם עצמם אינם עבודה זרה.

ט. • הַעוֹשֶׂה עֲבוֹדָה

זָרָה לְעַצְמוֹ - אֵף עַל פִּי שְׁלֵא עֲשָׂאָה בְּיָדוֹ [אלא בהזמנה מבעל מלאכה], וְאֵף עַל פִּי שְׁלֵא עֲבָדָה - לִזְקָה, שְׁנֵאָמַר: "לֹא תַעֲשֶׂה לְךָ פֶּסֶל וְכָל תְּמוּנָה"²³. וְכֵן הַעוֹשֶׂה עֲבוֹדָה זָרָה בְּיָדוֹ לְאַחֲרֵים - אֶפְלוּ עֲשֶׂה אוֹתָהּ לְגוֹי - לִזְקָה, שְׁנֵאָמַר: "וְאֵלֹהֵי מִסְכָּה לֹא תַעֲשׂוּ לְכֶם מִח"²⁴. לְפִיכָף, הַעוֹשֶׂה עֲבוֹדָה

השנת הראב"ד

העושה . . לוקח א"א קשיא לי אמאי לוקח והלא לאו שבכללות הוא מי לא אמרינן במגפף ומנשק אינו לוקח עליה משום דהוה ליה לאו שבכללות שכלל עבודות הרבה בלא תעבדם והכא נמי כל התמונות בלאו אחד, ותו קשיא לי מאי דאמרינן במגפף ומנשק וכי דלא לקי עליהו ובתוספתא דמכות דקא חשיב הלוקים קא חשיב הסך והמקנת המגפף והמגרד אלמא לקי, והקושיא הראשונה אפשר לתרצה דשאני עבודות אלו כיון דאינם עבודת פנים דאפליגו מזביחה דכתיב זוכח לאלהים יתרו וכלהו שאר עבודות כללינהו הכא לאסור בלא תעבדם הוי לאו שבכללות אבל ענין עשיית פסל וכל תמונה בעבודת כוכבים אחת היא.

זָרָה בְּיָדוֹ לְעַצְמוֹ, לִזְקָה שְׁתִּימֵט²⁵.

(מח) אין כוונת הפסוק לעושה עבודה זרה לעצמו שהרי כבר נאמר "לא תעשה לך פסל כל תמונה", אלא אף לעושה עבודה זרה לאחרים. (מט) משום עושה עבודה זרה, ומשום עושה עבודה זרה לעצמו.

י. אָסוּר לַעֲשׂוֹת צוּרוֹת לְנוֹאֵי, וְאֵף עַל פִּי שְׁאִינָה עֲבוֹדָה זָרָה, שְׁנֵאָמַר: "לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי, אֱלֹהֵי כֶסֶף וְאֱלֹהֵי זָהָב לֹא תַעֲשׂוּ לְכֶם"²⁵ - פְּלוּמַר, צוּרוֹת שֶׁל כֶּסֶף וְשֶׁל זָהָב שֶׁהֵן לְנוֹאֵי, בְּדֵי שְׁלֵא יִטְעוּ בְּהֵן הַטּוֹעִים וְיִדְמּוּ שֶׁהֵם לְעֲבוֹדָה [זרה]. וְאִין אָסוּר לְצוּר לְנוֹאֵי, אֵלָּא צוּרַת הָאָדָם בְּלְבָדֵי.

(נ) האיסור הוא לצור צורת אדם שלימה, אך צורת ראש ללא גוף או גוף ללא ראש, מותרת.

ה. הַעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה כְּדִרְכָּהּ, וְאֶפְלוּ עֲשֶׂה דִרְךָ בְּזִיוֹן [התכוון לבוותה] - חֵיב. כִּיצַד? הַפּוֹעֵר עַצְמוֹ לַפְּעוּר כְּדֵי לְבִזּוֹתוֹ, אוֹ זֶרֶק אֶבֶן לְמַרְקוּלִים כְּדֵי לְבִזּוֹתוֹ²⁶ - הוֹאִיל וְעֲבוֹדָתוֹ בְּכָף - חֵיב, וּמִבִּיא קְרִיבָן עַל שְׁגָתוֹ²⁷.

(לח) אף עובדי עבודות זרות אלו מאמינים שרצונן במעשים הללו, אך הוא מתכוון לבוותן ולא לעשות את רצונן. (לט) אך לא חייב מיתה או כרת אם עשה זאת במזיד, משום שהוא חשב שהדבר מותר. ויש מפרשים, שהוא חייב מיתה או כרת אם עשה זאת במזיד, והחידוש בהלכה זו הוא שאף אם עשה זאת בשוגג הוא חייב בקרבן.

ו. הַעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה מֵאַהֲבָה, כְּגוֹן שֶׁחֲשַׁק בְּצוּרָה זוֹ מִפְּנֵי מְלֶאכְתָּהּ שֶׁהֵיטָה נֶאֱדָה בְּיִתְרוֹ, אוֹ שֶׁעֲבָדָה מִיִּרְאָתוֹ לָהּ, שְׁמָא תַרְעֵ לוֹ כְּמוֹ שֶׁהֵן מְדַמִּים עוֹבְדֵיהָ שֶׁהִיא מְטִיבָה [לעובדים אותה] וּמְרַעָה [לכופרים בה] - אִם קִבְּלָהּ עָלָיו בְּאֵלֹהֵי²⁸, חֵיב סְקִילָה;

וְאִם • עֲבָדָה כְּדִרְךָ הַשְּׁנֵת הַרְאֵב"ד עֲבוֹדָתָהּ אוֹ בְּאֵחָת מְאַרְבַּע עֲבוֹדוֹת²⁹ מֵאַהֲבָה (או מִיִּרְאָה³⁰), פְּטוּר.

(מ) ועבד אותה מתוך קבלה שהיא האלוקים שלו. (מא) שהן השתחויה, זביחה, הקטרה וניסוך, כמבואר בהלכה ג. (מב) אך לא מתוך קבלה שהיא האלוקים שלו.

הַמְגַפֵּף [מחבק] עֲבוֹדָה זָרָה, וְהַמְנַשֵּׁק לָהּ, וְהַמְכַבֵּד [מטאטא] וְהַמְרַבֵּץ [מולף מים] לְפָנֶיהָ, וְהַמְרַחֵץ לָהּ, וְהַסֵּף [שמן ובשמים] וְהַמְלַבֵּשׁ וְהַמְנַעֵיל [אותה], וְכָל פִּיּוּצָא בְּדִבְרֵי כְבוֹד הָאֱלוֹ - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה³¹, שְׁנֵאָמַר: "וְלֹא תַעֲבֹדֵם"²²; וּדְבָרִים אֱלוֹ, בְּכָלֵל עֲבוֹדָה הֵן³². וְאֵף עַל פִּי כֵן אִינוֹ לִזְקָה עַל אַחַת מֵהֵן, לְפִי שְׁאִינֵן בְּפִרוּשׁ³³; וְאִם הֵיטָה דִרְךָ עֲבוֹדָתָהּ בְּאֶחָד מִכָּל הַדְּבָרִים הָאֵלוֹ, וְעֲשָׂהוּ לְעֲבָדָה - חֵיב.

(מג) אף אם אין דרך עבודתה בכך. (מד) מכיוון שעושים אותם לשם כבוד, וכהשתחויה האסורה בכל עבודה זרה. (מה) אלא נכללות באיסור "לא תעבדם", והכלל הוא שאין לוקים על איסור הכולל דברים רבים.

ז. יֵשֵׁב [נתחב] לוֹ קוּץ בְּרִגְלוֹ בְּפָנֶיהָ עֲבוֹדָה זָרָה -

22. שמות יתרו, כ, ד. 23. שמות יתרו, כ, ג. 24. ויקרא קדושים, יט, ד. 25. שמות יתרו, כ, יט.

~ יום שישי י"ד אדר ~

פָּרָק ד

דיני עיר הנידחת.

א. מדיחיו [תושבין] עיר מישראל [לעבודה זרה] - הרי אלו נסקלין, אף על פי שלא עבדו עבודה זרה, אלא הדיחו את יושבי עירם עד שעבדו אותה. ואנשי העיר המדחין, נהרגין פסיה [חריב]; והוא שעבדו עבודה זרה, או שקבלו עליהם באלוהי. ואזרה למדיח מנין? תלמוד לומר: [ושם אלקים אחרים] "לא ישמע על פיה" 27.

(א) המדיחים עצמם, ואזי היו חייבים סקילה בגלל שעבדו עבודה זרה אף אם הם לא היו מדיחים את תושבי העיר. (ב) אף אם הם לא עבדו אותה בפועל. (ג) היכן התורה הזהירה שלא להדיח, בהתאם לכלל שאין עונשים אדם אלא אם כן הזהירה התורה על מעשה זה.

ב. אין העיר נעשית עיר הנדחת, עד שיהיו מדיחיה שנים או יתר על שנים, שנאמר: "יצאו אנשים בני בלעל" 28; ויהיו מדיחיה מאותו שבט ומאותה העיר, שנאמר: "מקרבך", וידיחו את יושבי עירם" 29; ועד שידחו [את] רבבה, ויהיו המדחין ממאה [אנשים] ועד רבו של שבט. אבל אם הדח רבו של שבט, דנין אותם פיהידים, שנאמר: "יושבי העיר" 30 - לא כפר קטן, ולא כרף גדול; וכל פחות ממאה [הם] כפר קטן, ורבו של שבט [הוא] כרף גדול.

(ד) ומיעוט 'אנשים' הוא שניים. (ה) מתוך שבטך. (ו) ולא יושבי עיר אחרת. (ז) זוהי משמעות המילים "יושבי עירם" - האנשים המיישבים את העיר שהם רוב התושבים. (ח) שעבדו עבודה זרה, ומיתתם בסקילה החמורה ממתת חרב, אך הנשים והטף לא מתים וממונם לא נשרף.

וכן אם הדיחוה נשים או קטנים, או שהדיחה יחיד, או שהדח מעוטה [של העיר], או שהדחו מאליהן, או שהיו מדיחיה מחוצה לה - אין דנין בה דין עיר הנדחת, אלא הרי הן פיהידים שעבדו

לפיכך אין צרין [מפסלים], לא פּעין ולא פּסיד ולא באבן, צורת האדם; והוא שתהיה הצורה בולטת, כגון הציור והפיור [פסול בחקיקה] שבטרקלין [אולם] וכיוצא בהן; ואם צר, לוקה נא. אבל אם היתה הצורה משקעת, או צורה של סמנין [זבעים], כגון הצורות שעל גבי הלוחות והטבליות [של עץ ושל שיש], או צורות שרוקמין באריג - הרי אלו מתרות. (נא) משום שעבר על איסור "לא תעשון אתי".

יא. טבעת שיש עליה חותם שהוא צורת אדם - אם היתה הצורה בולטת - אסור להניחה, ומתרה לחתם בה; ואם היתה הצורה שוקעת - מתרה להניחה, ואסור לחתם בה, מפני שהנחתם תעשה בו הצורה בולטת [על ידי החתימה].

(נב) לענוד אותה או להשאירה ברשותו, כדי שלא יחדשו בו שהוא עובד עבודה זרה. (נג) משום שעל ידי החתימה, הצורה תהיה משוקעת.

וכן • אסור לצור דמות חמה ולבנה כוכבים ומזלות ומלאכים, שנאמר: "לא תעשון אתי" 26 - לא תעשון דמויות שמשיני לפני כמרום, ואפלו על הלוחי. צורות הבהמות ושאר נפש חיה [בעלי חיים] חוץ מן האדם, וצורות אילנות ודשאים וכיוצא בהן - מתר לצור אותם, ואפלו היתה הצורה בולטת. (נד) אף ללא בליטה אסור לצור אותם. הסיבה לכך היא משום שדברים אלו לא נראים לנו במציאות כבולטים, ולכן אסור לעשותם בכל צורה שהיא.

השנת הראב"ד

וכן . . . הלוח א"א דומה שהוא מחלק בין צורת אדם לצורת המשמשין כמרום, צורת משמשין אפילו הם שוים לא בולטים ולא שוקעים אסורים וצורת אדם אם אינו בולט מותר ולא ידעתי למה ומאין לו, וא"ת משום דקתני חותמה בולט אסור להניחה הא שוה בשוה מותר אימא סיפא חותמה שוקע מותר להניחה הא שוה בשוה אסור וסוף דבר לעשותה ישראל בכל ענין אסור ואם עובדי כוכבים עשו לו בולט אסור להניחה בידו ומותר שיחתום לו עובד כוכבים ואסור לחתום לו עובד כוכבים ואחד צורת אדם וצורת משמשין שבמרום דינם שוה וכן עיקר.

26. שמות יתרו, כ, יט. 27. שמות משפטים כג, יג. 28. דברים ראה, יג, יד. 29. שם. 30. שם, פסוק טז.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

בְּלִשׁוֹן וְנִפְיִים וְיִאמְרוּ לָהֶן: גִּלְגָּל וְנִעְבְּדוּהָ, או גִּלְגָּל וְנִזְבַּח, או גִּלְגָּל וְנִקְטְרוּ, או גִּלְגָּל וְנִנְסְפוּ, או גִּלְגָּל וְנִשְׁתַּחֲוְהוּ,^ט או גִּלְגָּל וְנִקְבַּל בְּאֱלוֹהֵי; וְהֵם שׁוֹמְעִים, וְעָבְדוּ אוֹתָהּ דַּרְךְ עֲבוֹדָתָהּ, או בְּאֶחָת מֵאַרְבַּע [ה]עֲבוֹדוֹת, או שֶׁקָּבְלוּ אוֹתָהּ בְּאֱלוֹהֵי.^כ

עֲבוֹדָה זָרָה: סוֹקְלִין [את] כָּל מִי שֶׁעָבַד [עבודה זרה], וּמְמוֹנָן לִיִּרְשִׁיהֶן כְּשָׂאָר הַרוֹגְגֵי בֵּית דִּין.^א

ט) משום שנאמר "יצאו אנשים". י) לא מאותה עיר ולא מאותו שבט. יא) שנכסיהם עוברים ליורשים, ולא נשרפים כממון עיר הנדחת.

ג. אין דנין דין עיר הנדחת אלא בית דין הגדול של שבועים ואחד [הסנהדרין], שְׁנַאמַר: "והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההוא אשר עשו את הדבר הרע הזה, אל שַׁעֲרֵיךָ"³¹ - יחידים נהרגין בבית דין [המקומי] של כל שַׁעַר וְשַׁעַר, ואין המרבין נהרגין אלא בבית דין הגדול.

יב) היושב בשַׁעַר העיר ומונה עשרים ושלושה דינים.

יז) כלשון הפסוק "נלכה ונעבדה". יח) עבודה זרה. וכוונת המדיחים היא לעבודה שבה עובדים את העבודה הזרה הזו. יט) אלו הן ארבע העבודות שחייבים עליהם אף אם אין דרך העבודה זרה בכך, כמבואר בפרק הקודם. כ) אך אם הם לא שמעו בקול המדיחים, אין העיר נעשית עיר הנדחת, כי לשון הפסוק היא "וידיחו את יושבי עירם".

עיר הנדחת שלא נתקיימו בה ובמדיחיה כל התנאים האלו^{כא}, היאך עושים להן? מתרין ומעידין בכל אחד ואחד שְׁעָבַד מִהֵן עֲבוֹדָה זָרָה, וְסוֹקְלִין אוֹתָן פִּיחֵידין; וּמְמוֹנָן לִיִּרְשִׁיהֶן.^{כב}

ד. אין • אחת מַעְרֵי מְקַלֵּט [לרוצחים בשגגה] נַעֲשִׂית עִיר הַנִּדְחָת, שְׁנַאמַר: "בְּאֶחָת עָרֶיךָ"³²; וְלֹא יִרוּשָׁלַיִם נַעֲשִׂית עִיר הַנִּדְחָת, לְפִי שֶׁלֹּא נַחֲלָקָה לְשַׁבְּטִים.^י וְאִין עוֹשִׂין עִיר הַנִּדְחָת בְּסַפֵּר [=במסומות לגבול], כְּדִי שֶׁלֹּא יִכְנָסוּ גוֹיִם [לאחר החרבת העיר] וְיִחַרְיְבוּ אֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וְאִין • בֵּית דִּין אֶחָד עוֹשֶׂה שְׁלֹשׁ עִירוֹת הַנִּדְחָתוֹת זֹו בְּצַד זֹוט^י; אֲבָל אִם הִיוּ מִרְחֻקוֹת נְוּוּ מִזֹּו, עוֹשֶׂה טו.

השנת הראב"ד אין . . הנדחת א"א לא ידעתי מאין לו זה ולא נאמר בגמרא אלא על ירושלים אבל כל ערי מקלט השבטים נתנו אותם מחלקיהם.

השנת הראב"ד ואין . . עושה א"א כל זה שבוס לעולם אין עושין שלש עירות נדחות לא בב"ד אחד ולא בשלש לא במקום אחד ולא מרוחקות אלא יהודה וגליל.

כא) שנמנו בהלכות הקדומות, ובלעדיהם העיר לא נעשית עיר הנדחת. כב) מכיוון שסקילה היא מיתה חמורה יותר מסיף, הממון שלהם נותר לפליטה ועובר ליורשיהם.

ו. והיאך דין עיר הנדחת, בְּזִמְנָן שְׁתָּהֵא רְאוּיָהּ לַעֲשׂוֹת עִיר הַנִּדְחָת? בֵּית דִּין הַגְּדוֹל שׁוֹלְחִין [שלוחים] וְדוֹרְשִׁין וְחוֹקְרִין, עַד שֶׁיִּדְעוּ בְּרָאִיָּה בְּרוּרָה שֶׁהִדָּחָה כָּל הָעִיר או רְבֵיהּ, וְחָזְרוּ לַעֲבוֹדָה זָרָה.

כג) ועדים ראו זאת והתרו ביושבי העיר ובכל זאת הם המשיכו במעשיהם.

אחר • כָּף שׁוֹלְחִין לָהֶן שְׁנֵי תַלְמִידֵי חֻכְמַיִם, לְהַזְהִיר אוֹתָן וְלְחַזְזֵיהֶן. אִם חָזְרוּ וְעָשׂוּ תְּשׁוּבָה, מוֹטְבֵי; וְאִם עָמְדוּ בְּאוֹלְתָן - בֵּית דִּין מְצִוִּין לְכָל יִשְׂרָאֵל לַעֲלוֹת עֲלֵיהֶן לַצָּבֵא, וְהֵן צָרִין עֲלֵיהֶן וְעוֹרְכִין עִמָּהֶם מִלְחָמָה, עַד שֶׁתִּבְקַע הָעִיר.

יג) בעיר השייכת לאחד השבטים, וערי מקלט אינן שייכות לשבט מסוים. יד) אלא היא נחלת כלל ישראל. טו) אף בערים שאינן סמוכות לגבול, משום שאם יחריבו שלוש ערים סמוכות, שטח גדול ייחרב וייראה הדבר כחורבן הארץ. אולם, בית דין חדש יכול לעשות עיר הנדחת בסמוך לערים שנעשו עיר הנדחת על ידי בית דין קודם. טז) משום שאין זה נראה כחורבן.

ה. אין עושין עיר הנדחת, עַד שֶׁיִּדְחִיחֶהּ מְדִיחֶיהָ

31. דברים־שופטים, יז, ה. 32. דברים־ראה, יג, יג.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

כד) ואינם נידונים כאנשי עיר הנדחת אלא כיחידים שעברו עבודה זרה, ובכך מתורצת השגת הראב"ד.

כשתבקע העיר, מיד מרבין להם בתי דינין ודנים אותן³⁴. כל מי שפאו עליו שני עדים שעבד עבודה זרה אחר שהתרו בו, מפרישין [ועוררים] אותו: אם נמצאו כל העובדים מעוטה - סוקלין אותן³⁵, ושאר העיר נצול; נמצאו רבה - מעלין אותן לבית דין הגדול וגומרין שם דינם, והורגין [את] כל אלו שעבדו [עבודה זרה] בסוף. ומפין את כל נפש אדם אשר בה לפי חרב, טף ונשים, אם הדחה פלה; ואם נמצאו העובדים רבה, מפים [רק] את כל הנשים והטף של עובדים לפי חרב.

כה) על מנת להספיק לדון את כל אנשי העיר באותו יום ולהימנע מעינוי הדין. כו) כיחידים שעברו עבודה זרה.

ובין שהדחה פלה בין שהדחו רבה, סוקלין את מדיניה³⁶. ומקבצין כל שללה [רכושה] אל תוף רחובה³⁷ [כסכר העיר]. אין לה רחוב, עושין לה רחוב; הנה רחובה חוצה לה, בונין חומה חוץ ממנו עד שיפנס לתוכה, שנאמר: "אל תוף רחבה". והורגין כל נפש חיה [בעלי חיים] אשר בה. ושורפין את כל שללה עם המדינה [העיר] באש; ושרפתה מצות עשה, שנאמר: "ושרפת באש את העיר ואת כל שללה"³⁸.

כז) אך אם לא הודחה רובה, אין המדיחים נסקלים, משום שמחשבתם להדיח את רוב אנשי העיר לא התקיימה.

ז. נכסי הצדיקים שבתוכה, והם שאר יושבי העיר שלא הדחו עם רבה - נשרפין בכלל שללה; הואיל וישבו שם³⁹, ממונן אבד. וכל הנהנה ממנה [מעיר הנדחת] בכל שהוא⁴⁰ - לוקה אחת, שנאמר: "ולא ידבק בידך מאומה לא מן החרם"⁴¹.

כח) וממונם הוא שגרם להם לשבת שם. כט) אף מדבר קטן ביותר. ל) נענש בעונש אחד של מלקות, בשונה מהנהנה מעבודה זרה שמתחייב בשני עונשים של מלקות כמבואר לקמן בפרק ז. לא) אפילו כל שהוא.

ח. ועיר הנדחת שהיוזמו [הופרכה עדותם של] עדיה, כל המחזיק בנכסיה זכה לב; ומתה להנות בו, שהרי היוזמו⁴². ולמה זכה בה? שכל אחד ואחד כבר הפקיר ממונו משעה שנגמר דינה⁴³.

לב) כזוכה בנכסי הפקר. לג) והחרם כבר הותר ונתבטל. לד) למרות שכל אחד מאנשי העיר ידע שהוא לא חטא בעצמו, בכל זאת כולם התייאשו מהממון שלהם משום שחשבו שרוב אנשי העיר האחרים אכן חטאו והעיר נעשתה עיר הנדחת.

ואינה נכנית [עיר הנדחת] לעולם; וכל הבונה אותה - לוקה, שנאמר: "לא תבנה עוד"⁴⁴. ומתה לעשותה גנות ופרדסים - שנאמר: "לא תבנה עוד", לא תבנה מדינה [עיר] כמות שהיתה⁴⁵.

לה) אך מותר לעשות ממנה גנות ופרדסים.

ט. שירה [של עובדי הרכים] העוברת ממקום למקום, אם עברה בעיר הנדחת והדחה עמה - אם שהת שם שלשים יום - נהרגין בסוף, וממונם אבד⁴⁶; ואם לאו - הן בסוקליה⁴⁷, וממונם ליורשיה⁴⁸.

לו) משום שהם נחשבים חלק מהעיר ונענשים כאנשי עיר הנדחת. לז) כיחידים שעברו עבודה זרה. לשון הפסוק בעיר הנדחת היא "הכה חכה את יושבי העיר", וכיוון שאנשי השיירה שהו בעיר פחות משלושים יום הם אינם נקראים 'יושבי העיר' ואינם נענשים יחד איתם. לח) כדין הממון של כל יחיד שעבד עבודה זרה.

י. נכסי אנשי מדינה אחרת שהיו מפקדין בתוכה לט - אף על פי שקבלו עליהן [תושבי העיר] אחריות [לשלם במקרה של גנבה או אבדה] - אין נשרפין, אלא יחזרו לבעליהן, שנאמר: "שללה"⁴⁹, ולא שלל חברתה⁵⁰. נכסי הרשעים שהדחו שהיו מפקדין במדינה אחרת - אם נקבצו עמה⁵¹, נשרפין בכללה; ואם לאו, אין מאבדין אותן, אלא ינתנו ליורשיהן.

לט) יחד עם ממון העיר. מ) ובמקרה שתושבי העיר לא קיבלו אחריות על הפיקדונות, כל שכן שהפיקדונות חוזרים

33. דברים-ראה, יג, יז. 34. שם. 35. דברים-ראה, יג, יח. 36. דברים-ראה, יג, יז. 37. דברים-ראה, יג, יז

בכל שהוא: הסיבה לאיסור בכלשהו - הגש"פ ע' תתקי. הלכה ת: ביאור דין זה - לקו"ש ח"ט ע' 115.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

לבעליהם. מא) אם הספיקו להחזיר את הנכסים הללו לעיר הנידחת בטרם שריפת שללה.

יא. בְּהִמָּה מִב, חֲצִיָּה שֶׁל [אדם שהודח ב] עיר הַנִּדְחָת וְחֲצִיָּה שֶׁל [אדם הגר ב] עיר אַחֲרָת, שֶׁהֵיְתָה בְּתוֹכָהּ [ב] עיר הַנִּדְחָת] - הָרִי זֶה אֲסוּרָה מִי. וְעִסָּה שֶׁהִיא בֶּן מִד - מִתְּרַת, לְפִי שֶׁאֶפְשָׁר לְחַלֵּק הָעִסָּה מִי.

(מב) השייכת לשני שותפים. (מג) כי בחייה, לא ניתן לחלק את הבהמה שניים ואף אם ישחטו אותה לא יועיל הדבר להתיירה, משום שחלק הבהמה השייך לעיר הנדחת אסור בשחיטה וממילא נחשב הדבר כביכול הבהמה נשחטה רק חצי שחיטה ולכן לא ניתן להתיר אותה. (מד) שייכת לשני שותפים, כמו הבהמה. (מה) ולכן החלק המותר לא מעורב עם החלק האסור.

יב. בְּהִמָּה שֶׁל עיר הַנִּדְחָת שֶׁנִּשְׁחָטָה מִי - אֲסוּרָה בְּהִנָּאָה, פְּשׁוּר הַנִּסְקָל שֶׁנִּשְׁחָטָה מִי.

(מו) לאחר שנפסק בבית דין שהעיר היא עיר הנדחת. (מז) שור שנפסק בבית דין שהוא חייב סקילה על כך שהרג אדם, ולאחר מכן הבעלים שחטו אותו - אסור בהנאה.

שְׁעַר הָרֵאשִׁימָה, בֵּין שֶׁל אֲנָשִׁים בֵּין שֶׁל נָשִׁים שֶׁבָּה [ב] עיר הַנִּדְחָת] - מִתֵּר בְּהִנָּאָה מִט; אֲכָל שֶׁל פֶּאֶה נִכְרִיתִי - הָרִי הוּא מִקְלָל שֶׁלְּלָהּ³⁹, וְאֲסוּר [בהנאה].

(מח) המחובר לראש כאשר העיר נעשתה עיר הנדחת. (מט) כי כדי לשרוף את השיער נדרש לתלוש אותו מהראש, ובתורה נאמר "תקבוץ .. ושרפת" - יש לשרוף רק דבר שעל מנת לשרוף אותו דרוש לקבצו בלבד ללא פעולות נוספות כמו תלישה. (נ) שער של אנשים אחרים שעשו ממנו פיאה. (נא) משום שאינו מחובר לגוף, ולכן יש לשרופו.

יג. פְּרוֹת הַמְּחַבְּרִים [לאילנות] שֶׁבְּתוֹכָהּ - מִתְּרִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "תִּקְבְּצוּן .. וְשִׂרְפֶתָם"⁴⁰, מִי שֶׁאִינוּ מְחַסְּרִים אֲלָא קְבוּץ וְשִׂרְפָה; יִצְאוּ פְּרוֹת הַמְּחַבְּרִין, שֶׁהֵן מְחַסְּרִין תְּלִישָׁה וְקְבוּץ וְשִׂרְפָה. וְהוּא הַדִּין, לְשַׁעַר הָרֵאשִׁי. וְאִין צְרִיךְ לִזְמַר הָאֵילָנוֹת עֲצָמָן שֶׁהֵן מִתְּרוֹת, וְהָרִי הֵן שֶׁל יוֹרְשֵׁיהֶן⁴¹.

(נב) זהו גם הטעם לדין הנאמר בשער הראש, כמבואר בהלכה הקודמת. (נג) המתגוררים בעיר אחרת, ואף אם הם מתגוררים בעיר הנדחת במידה והם צדיקים שלא הודחו.

• **הַהֲקָדְשׁוֹת** [דברים]

שֶׁבְּתוֹכָהּ -

קְדָשֵׁי מִזְבֵּחַ [ב] בעלי חיים

לְקַרְבָּן [מ] מוֹתוֹי³⁹, שֶׁנֶּאֱמַר: "זָבַח רְשָׁעִים, תוֹעֵבָה נִה" ³⁹;

קְדָשֵׁי בְּדֵק הַבַּיִת [נ] -שאר צרכי המקדש], יִפְדוּ וְאַחַר כֵּן שׁוֹרְפִין אוֹתָהֶן - שֶׁנֶּאֱמַר: "שֶׁלְּלָהּ"⁴⁰, וְלֹא שֶׁלְּ שָׂמִים⁴¹.

(נד) קדושת קדשי המזבח היא קדושת הגוף, שהרי לא ניתן להקדיש בהמה בעלת מום למזבח, ולכן לא ניתן לפדותם כל עוד לא נפל בהם מום. (נה) ולכן לא ניתן להקריבם על גבי המזבח. (נו) ממון שהוקדש לבדק הבית אינו קדוש בקדושת הגוף, כפי שמובן מכך שניתן להקדיש אף בהמות טמאות לבדק הבית, ולכן ניתן לפדותו וכסף הפדיון נמסר לגזבר האחראי על ההקדש. (נז) ולכן לא שורפים את קדשי המזבח, ואף לא שורפים את קדשי בדק הבית לפני פדיונם.

• **יֵד. הַפְּכוּר** [ב] בכור בהמה

הַטְּהוֹרָה [מ] הַמַּעֲשֵׂר [בהמה]

שֶׁבְּתוֹכָהּ - תְּמִימִין [שלמים

ממם], הָרִי הֵם קְדָשֵׁי

מִזְבֵּחַ וְיָמוֹתֶיהָ; וּבְעֵלֵי

מוֹמֵינָם, הָרִי הֵן בְּכָלֵל

"בְּהִמָּתָה"⁴¹, וְנִהְיִיגִין⁴².

(נח) כמבואר בהלכה הקודמת. (נט) יחד עם כל בעלי החיים שבעיר הנדחת משום שאינם ראויים למזבח אף ללא פדיון.

הַתְּרוּמוֹת שֶׁבְּתוֹכָהּ - אִם הִגִּיעוּ לְיַד פֶּהָן [תושב העיר] - יִקְבְּצוּ, מִפְּנֵי שֶׁהֵן נִכְסֵי⁴⁰; וְאִם עֲדִין הֵן בְּיַד יִשְׂרָאֵל - יִנְתְּנוּ לָכֶהֱן שֶׁל מְדִינָה אַחֲרָת, מִפְּנֵי שֶׁהֵן נִכְסֵי שָׂמִים, וְקִדְשָׁתָן קְדָשֵׁת הַגּוֹף⁴¹.

(ס) אך בכל זאת אין לשרוף אותן יחד עם נכסי העיר, כדי שלא לבזות את קדושתן. (סא) ולא ניתן לפדותן, ולכן איסור עיר הנידחת אינו חל עליהן.

טו. מַעֲשֵׂר שְׁנִיִּים, וְכֶסֶף [פדיון] מַעֲשֵׂר שְׁנִיִּים, וְכֶתְבֵי הַקְּדָשׁ שֶׁבְּתוֹכָהּ - הָרִי אֵלָיו יִגְנְזוּ⁴².

(סב) העשירית השנייה אותה יש להפריש מגידולי הקרקע, ולאוכלה בירושלים. (סג) כסף שפדו בו פירות מעשר שני - כפי שנוהגים במקרה בו הדרך לירושלים ארוכה והבאת

38. דברים-ראה, יג, יז 39. משלי, כא, כז. 40. דברים-ראה, יג, יז 41. דברים-ראה, יג, טז.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי י"ד אדר - הלכות עבודה זרה וחקות הגוים קנט

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

כַּאֲנֹשִׁי עִיר הַנְּדָחַת, עַד שִׁיְהִי הַמְּדִיחִים שְׁנִימִי.¹
וְאָחַד הָאוֹמֵר: 'אָמְרָה לִי עֲבוּדָה זָרָה: עֲבוּדָה',
אוּ שְׁאָמַר: 'אָמַר לִי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: עֲבֹדוּ
עֲבוּדָה זָרָה' - הֲרֵי זֶה נִבְיָא שְׁהֵדִיחִי; וְאִם הִדְחֹו
אֲחֵרֵיו רַב הָעִיר, נִסְקָל.

פירות המעשר עצמם לירושלים כרוכה בקשיים - ומן הדין יש להעלות כסף זה לירושלים, לקנות בו מיני מאכל ומשקה ולאכלם שם. (סד) מעיקר הדין היה צריך לשרוף את המעשר ופדיונו מכיוון שמעשר שני שייך לבעלים וממילא הוא חלק מנכסי העיר, ואף כתבי הקודש שייכים לבעליהם והם חלק מנכסי העיר, אך מפני קדושתם לא שורפים אותם אלא גונזים אותם.

טז. כַּל הָעוֹשֶׂה דִין בְּעִיר הַנְּדָחַת [ומסייע להחריב אותה]
- הֲרֵי זֶה כְּמַקְרִיב עוֹלָה כְּלִילִיט,² שְׁנֹאֲמַר: 'כְּלִיל לַה' אֱלֹהֶיךָ'⁴²; וְלֹא עוֹד, אֲלֹא שְׁמַסְלֵק חֲרוֹן אַף [כעס] מִיִּשְׂרָאֵל, שְׁנֹאֲמַר: "לְמַעַן יָשׁוּב ה' מִחֲרוֹן אָפוּ"⁴³, וּמְבִיא עֲלֵיהֶם בְּרָכָה וְרַחֲמִים, שְׁנֹאֲמַר: "וְנָתַן לָךְ רַחֲמִים, וְרַחֲמֶךָ וְהִרְבָּךְ"⁴⁴.

(סה) קרבן עולה המוקרב כולו על גבי המזבח.

פָּרֵק ה'

דיני מסית ונביא שקר; איסור הזכרת עבודה זרה.

הַמְּסִית שְׁהֵסִית, בֵּין בְּלִשׁוֹן רַבִּים בֵּין בְּלִשׁוֹן יַחֲדִיד - הֲרֵי זֶה נִסְקָל.¹ פִּיֵּצֵד? הָאוֹמֵר לְחֵבְרוֹ: 'אֲעַבְד עֲבוּדָה זָרָה',² 'אֵלַי וְאֲעַבְד', גִּלְגֵּל וְנַעֲבֹד בְּעֲבוּדָה פְּלוֹנִית', שְׁדָרַף אוֹתָהּ עֲבוּדָה זָרָה לְהַעֲבֹד בָּהּ; [או האומר] 'אֲזַבְחָ', 'אֵלַי וְאֲזַבְחָ', 'גִּלְגֵּל וְנִזְבַּח'; 'אֲקַטֵּר', 'אֵלַי וְאֲקַטֵּר', 'גִּלְגֵּל וְנִקְטֵר'; 'אֲנַסֵּף', 'אֵלַי וְאֲנַסֵּף', 'גִּלְגֵּל וְנִנְסַף'; 'אֲשַׁתְּחִוָּה', 'אֵלַי וְאֲשַׁתְּחִוָּה', 'גִּלְגֵּל וְנִשְׁתַּחֲוָּה' - הֲרֵי זֶה מְסִית.³

א. הַמְּסִית [=מפתח] אָחַד מִיִּשְׂרָאֵל [לעבודה זרה], בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה - הֲרֵי זֶה [המסית] נִסְקָל, אַף עַל פִּי שְׁלֹא עֲבַד הַמוֹסֵת וְלֹא הַמְּסִית עֲבוּדָה זָרָה;⁴ אֲלֹא מִפְּנֵי שְׁהוֹרָהוּ לְעַבְד. בֵּין שְׁהִיָּה הַמְּסִית הַדְּיוּט [=איש פשוט], בֵּין שְׁהִיָּה נְבִיא,⁵ בֵּין שְׁהִיָּה הַמוֹסֵת יַחֲדִיד אִישׁ אוּ אִשָּׁה, אוּ יַחֲדִידִים - מִיתַתוּ בְּסִקְלָה.

ח) בשונה מעיר הנידחת בה נדרש שידחו המדיחים את תושבי העיר בלשון רבים, כמבואר בפרק הקודם. ט) אעבוד אותה בעצמי ולאחר מכן תעבוד אותה גם אתה, וזוהי נקראת הסתה. י) בעצמי ולאחר מכן תלך ותעבוד אותה גם אתה. יא) על ארבע עבודות אלו חייבים אף אין דרך עבודתה של העבודה הזרה בכך, כמבואר בפרקים הקודמים.

א) בשונה ממדיחים החייבים רק אם שמעו בקולם, כמבואר בפרק הקודם. ב) שהתנבא בשם ה' שיש לעבוד עבודה זרה. ג) שאינם רוב אנשי העיר.

ב. הַמְּסִית אֶת רַב אֲנֹשִׁי הָעִיר - הֲרֵי זֶה מְדִיחִי, וְאִינוּ נִקְרָא 'מְסִית'.¹

הַסִּית לְשָׁנִים², הֲרֵי הֵן עֲדִיו³; וְהֵן מְבִיאִין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין, וּמְעִידִין עָלָיו שְׁפָף אָמַר לְהֵן, וְסוֹקְלִין אוֹתוֹ.

ד) ישנם שלושה הבדלים בין מסית למדיח: מסית נידון למיתה אף אם לא התרו בו, בשונה ממדיח שנידון רק אם התרו בו. מסית נידון למיתה אף אם המוסתים לא עבדו בפועל עבודה זרה, בשונה ממדיח שנידון רק אם המודחים עבדו. למסית מחביאים עדים שיתפסו אותו בשעת עשיית האיסור, בשונה ממדיח שהעדים צריכים להיות במקום גלוי.

יב) והם לא שמעו בקולו. יג) הם עצמם יכולים להעיד לחובתו בבית דין.

ג. וְאִין הַמְּסִית צָרִיף הַתְּרָאָה¹. אָמַר לְאָחַד טו - הוּא אוֹמֵר טו: 'יֵשׁ לִי חֲבָרִים רוֹצִים בְּכָף', וּמְעָרִים עָלָיו

הִיָּה זֶה שְׁהֵדִיחִי רַב הָעִיר נְבִיא, מִיתַתוּ בְּסִקְלָה². וְהַנְּדָחִים, הֲרֵי הֵן פִּיחִידִים³, וְאִנָּם

42. דברים ראה, יג, יז. 43. שם, פסוק יח. 44. שם.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

למוֹסֶת לְלַמֵּד עֲלָיו זְכוֹת, שְׁנֹאֲמַר: "וְלֹא תַחְמֹל"⁵¹; וְאִם יָדַע לֹא חוֹבָה - אֵינּוּ רִשְׁאֵי לְשִׁתְּק מִמֶּנּוּ, שְׁנֹאֲמַר: "וְלֹא תִכְסֶה עָלָיו"⁵². וְאִזְהָרָה לְהִדְיוֹט הַמְּסִית מִנִּינָא? שְׁנֹאֲמַר: "וְכָל יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וַיִּרְאוּ, וְלֹא יוֹסְפוּ לַעֲשׂוֹת"⁵³.

כ) לא תאהב אותו. (כא) שהרי אין מענישים אדם אלא אם כן התורה הזהירה שלא לעשות זאת.

ה. הַמְּסִית אַחֲרֵים לְעַבְדוֹ, וְאָמַר לָהֶם: 'עַבְדוֹנִי' - אִם עַבְדוֹ אוֹתוֹ, נִסְקָל; וְאִם לֹא עַבְדוֹהוּ - אָף עַל פִּי שֶׁקָּבְלוּ מִמֶּנּוּ וְאָמְרוּ לוֹ 'הֵן', אֵינּוּ נִסְקָלִים. אֲבָל אִם הִסִּית לְעַבְדוֹת אִישׁ אַחֵר, אוֹ לְשֹׂאֵר מִיְּנֵי עַבְדוֹת זָרָה - אִם קָבַל מִמֶּנּוּ, וְאָמַר: 'הֵן, גִּלְף וְנִעְבַּד' - אָף עַל פִּי שֶׁעֲדִין לֹא עָבַד, שְׁנֵיהֶם נִסְקָלִין, הַמְּסִית וְהַמּוֹסֵת, שְׁנֹאֲמַר: "לֹא תֹאכְהוּ לוֹ, וְלֹא תִשְׁמַע אֵלָיו"⁵⁴ - הָא [אבל אם] שְׁמַע וְאָבְהָכִי, חֵבֵב.

כב) משום שהם מהתלים בו ולא מתכוונים באמת לעבוד אותו, שהרי הוא אדם כמותם ואין סיבה שיעבדו אותו כעבודה זרה. כג) הסכים לדבריו, אף על פי שלא עבד עבודה זרה בפועל.

ו. נִבְיֵא הַמִּתְנַבֵּא בְּשֵׁם עַבְדוֹת זָרָה, פִּיצֵד? זֶה הָאוֹמֵר: 'אֶמְרָה לִי עַבְדוֹת זָרָה פְּלוֹנִית' אוֹ 'כּוֹכַב פְּלוֹנִי, שְׁמַצְוָה לַעֲשׂוֹת כֶּף וְכָף', אוֹ 'שְׂלֵא לַעֲשׂוֹת כֶּף וְכָף'. אֶפְלוּ כִּי אֵת הַהֲלָכָה לְטַמֵּא אֵת הַטַּמֵּא וְלְטַהֵר אֵת הַטַּהוֹר - אִם הִתְרוּ בּוֹ בְּפָנָי שְׁנֵים, הִרִי זֶה נִחְנָק, שְׁנֹאֲמַר: "וְאֲשֶׁר יִדְבַר בְּשֵׁם אֱלֹהִים אַחֲרֵים - וּמַת הַנְּבִיא הֵהוּא כִּד"⁵⁵. וְאִזְהָרָה שְׂלוֹ, מְכַלֵּל שְׁנֹאֲמַר: "וְשֵׁם אֱלֹהִים אַחֲרֵים לֹא תִזְכְּרוּ"⁵⁶.

כד) וסתם מיתה האמורה בתורה היא מיתת חנק.

ז. וְאָסוּר לְעַרְף דִּין וְתִשׁוּבָה [ויכוח] עִם מִתְנַבֵּא בְּשֵׁם עַבְדוֹת זָרָה, וְאֵין שׁוֹאֲלִין [מבקשים] מִמֶּנּוּ אוֹת וּמוֹפְתִים⁵⁷; וְאִם עֲשָׂה מַעֲצָמוֹ - אֵין מְשַׁגְּחִין עָלָיו [מתייחסים אליו], וְאֵין מְהַרְהִינֵן בּוֹ⁵⁸. וְכָל הַמִּחְשָׁב בְּאוֹתוֹת שְׂלוֹ שְׁמָא אָמַת הֵן - עֶבֶר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֹאֲמַר: "לֹא תִשְׁמַע אֶל דְּבָרֵי הַנְּבִיא הֵהוּא כִּד"⁵⁹.

עַד שְׁיָסִית בְּפָנָי שְׁנֵים [שהיו עדים להסתת], כְּדֵי לְהַרְגוֹ. אִם לֹא רָצָה הַמְּסִית לְהִסִּית לְשְׁנֵים⁶⁰, מַצְוָה לְהַכְמִין [להחביא] לוֹ [עדים במארב]; כָּל חֵיבֵי מִיתוֹת שְׁבַתְזוֹרָה, אֵין מְכַמְּנִין עָלֵיהֶן - חוּץ מִזֶּה.

יד) העדים שרואים את מעשיו, אינם צריכים להתרות בו שמעשים אלו אסורים, והוא נידון למיתה על פי עדותם, אף ללא התראה. טו) ניסה להסית אדם אחד, שאינו יכול להעיד עליו לבדו משום שעדות מתקבלת רק כאשר ישנם שני עדים. טז) המוסת אומר למסית. יז) כי הוא חושש שהם יעידו עליו בבית דין.

פִּיצֵד מְכַמְּנִין לוֹ? הַמוֹסֵת מְבִיא שְׁנֵים, וּמַעֲמִידֵן בְּמִקוֹם אֶפְל כְּדֵי שִׁירְאוּ הַמְּסִית וְיִשְׁמְעוּ דְּבָרָיו, וְלֹא יִרְאֶה אוֹתָם⁶¹. וְהוּא אוֹמֵר לְמְסִית: 'אָמַר מַה שְׁאִמַּרְתָּ לִי בְּיַחַד'⁶²; וְהוּא אוֹמֵר לוֹ, וְהַמוֹסֵת מְשִׁיבוֹ: 'הִיאֵךְ נִנְיַח אֵת אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים, וְגִלְף וְנִעְבַּד אֵת הָעֲצִים וְאֵת הָאֲבָנִים? אִם חֲזַר בּוֹ, אוֹ שְׁשִׁתְּק [המסית] - פְּטוּר; וְאִם אָמַר לוֹ: 'כֶּף הִיא חוֹבְתָנוּ, וְכֶף יִפֶּה לָנוּ' - [העדים] הַעוֹמְדִים שָׁם בְּרַחוּק מְבִיאִין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין, וְסוֹקְלִין אוֹתוֹ.

יח) לכאורה, ניתן להחביא גם אדם אחד שיראה וישמע מרחוק את דברי המסית, ולאחר מכן הוא יעיד יחד עם המוסת על המסית וכך יהיו שני עדים על מעשה ההסתה, אך, ההלכה בדיני נפשות היא, ששני עדים שאינם רואים אחד את השני אינם יכולים להעיד יחד בבית דין אף אם הם ראו את אותו מעשה, ומכיוון שמדובר שהעד מתחבא במקום מסתור, המוסת לא רואה אותו והוא לא יכול להעיד איתו יחד, ולכן יש להחביא שני עדים שיראו את המסית. יט) כאשר היינו לבדנו, וגם עתה אף אחד לא ישמע את דברך.

ד. מַצְוָה בְּיַד הַמוֹסֵת לְהַרְגוֹ, שְׁנֹאֲמַר: "יִדְף תְּהִיָּה בּוֹ כְּרֹאשׁוֹנָה לְהִמִּיתוֹ וְגוֹ"⁴⁵. וְאָסוּר לְמוֹסֵת לְאַהֵב אֵת הַמְּסִית, שְׁנֹאֲמַר: "לֹא תֹאכְהוּ לֹכֵם"⁴⁶. וְלִפִּי שְׁנֹאֲמַר בְּשׁוֹנָא: "עֹבֵב תַּעֲזֹב עִמּוֹ"⁴⁷, זְכוֹל אִתָּה עֹזֵב [עוזה] לָזֶה? תְּלַמּוּד לּוֹמֵר: "וְלֹא תִשְׁמַע אֵלָיו"⁴⁸. וְלִפִּי שְׁנֹאֲמַר: "לֹא תַעֲמַד עַל דָּם רַעַף"⁴⁹, זְכוֹל אֵין אִתָּה עוֹמֵד עַל דָּמוֹ [נמנע מלהציל את חיו] שֶׁל זֶה? תְּלַמּוּד לּוֹמֵר: "לֹא תַחוּס עֵינְךָ עָלָיו"⁵⁰. וְאָסוּר

45. דברים-ראה, יג, י. 46. שם, פסוק ט. 47. שמות-משפטים, כג, ה. 48. דברים-ראה, יג, ט. 49. ויקרא-קדושים, יט, טז. 50. דברים-ראה, יג, ט. 51. שם. 52. שם. 53. שם, פסוק יב. 54. דברים-ראה, יג, ט. 55. דברים-שופטים, יח, כ. 56. שמות-משפטים, כג, יג. 57. דברים-ראה, יג, ד.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

הַפְתוּכָה בְּכַתְבֵי הַקְדָּשׁ - מִתֵּר לְהִזְכִּיר שְׁמָהּ, כְּגוֹן: פְּעוּר, וּבֵל, וְנָבו, וְגַד, וְכִיּוּצָא בְּהֵן לֵי. וְאַסוּר לְגַרְם לְאַחֲרִים שֶׁיִּדְרוּ וְשִׁיקִימוּ

השנת הראב"ד [שבע] **בְּשֵׁם עֲבוּדָה זָרָה לֵי; וְאִינוּ • לֹקָה אֶלָּא הַנּוֹדֵר בְּשֵׁמָהּ וְהַמְקִיֵם בְּשֵׁמָהּ, וְהוּא הַנְּשָׁבֵעַ בְּשֵׁמָהּ לֵה.**

ואינו . . בשמה א"א זה לא אמרו כגמרא אלא אליבא דר"י דאמר לאו שאין בו מעשה לוקין עליו ולית הלכתא כותיה אלא כר' יוחנן משום דר"י הגלילי דאמר כל ל"ת שבתורה וכר' חזק מנשבע ומימר.

כה) בשונה מהמתנבא בשם ה' שמבקשים ממנו שיעשה אותות ומופתים כדי לבדוק את אמינותו, כמבואר בהלכות יסודי התורה. כו) שמה הוא נביא אמת, וברור הדבר שהאותות והמופתים שעשה נעשו באמצעות כישוף ואחיות עיניים. כז) פסוק זה מדבר בנביא המדיח לעבוד עבודה זרה ולא על נביא המתנבא בשמה, אך מסתבר לומר שדין המתנבא בשם עבודה זרה דומה ואף המאמין לדבריו עובר על איסור.

וְכֵן נְבִיא הַשִּׁקְרָה כִּי - מִיתְתוּ בְּהִנָּק, אִף עַל פִּי שְׁנִתְנַבָּא בְּשֵׁם ה' וְלֹא הוֹסִיף וְלֹא גָרַע [במצוות התורה], שְׁנִנְאָמַר: "אִף הַנְּבִיא אֲשֶׁר יִזִּיד לְדַבֵּר דְּבַר בְּשָׁמִי, אֵת אֲשֶׁר לֹא צוִיתִיו לְדַבֵּר, וְאֲשֶׁר יְדַבֵּר בְּשֵׁם אֱלֹהִים אַחֲרִים - וּמֵת הַנְּבִיא הֵהוּא כִּט" 58.

כח) כמבואר בהלכה ח. כט) וסתם מיתה האמורה בתורה היא מיתת חנק.

ח. אֶחָד [בין] הַמִּתְנַבְּא מֵה שְׁמַע בְּמִרְאָה הַנְּבוּאָה, אוּ מִי שֶׁשָּׁמַע דְּבָרֵי נְבִיא חֲבָרֵי וְאָמַר שֶׁדָּבַר זֶה לוֹ נֶאֱמַר וְהוּא נִתְנַבֵּא בּוֹ - הָרִי זֶה נְבִיא שִׁקְרָה, וּמִיתְתוּ בְּהִנָּק.

ט. כָּל הַמוֹנֵעַ עֲצָמוֹ מִהִרְיַגַת נְבִיא שִׁקְרָה מִפְּנֵי מַעְלָתוֹ, שֶׁהָרִי הוּא [נביא השקר] הוֹלֵךְ בְּדַרְכֵי הַנְּבוּאָה - הָרִי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנִנְאָמַר: "בְּזִדוֹן דְּבָרוֹ הַנְּבִיא, לֹא תִגּוּר מִמֶּנּוּ" 59 [לא תפחד להורגו]. וְכֵן הַמוֹנֵעַ עֲצָמוֹ מִלְּמַד עָלָיו חוּבָה, אוּ הַפּוֹחֵד וְיִרָא מִדְּבָרָיו - הָרִי הוּא בְּכָלֵל "לֹא תִגּוּר מִמֶּנּוּ". וְאִין דָּנִין נְבִיא שִׁקְרָה, אֶלָּא בְּבֵית דִּין שֶׁל שְׁבָעִים וְאֶחָד.

י. הַנּוֹדֵר בְּשֵׁם עֲבוּדָה זָרָה, וְהַנְּשָׁבֵעַ בָּהּ - לֹקָה, שְׁנִנְאָמַר: "וְשֵׁם אֱלֹהִים אַחֲרִים לֹא תִזְכִּירוּ" 60; אֶחָד הַנְּשָׁבֵעַ בָּהּ לְעַצְמוֹ, וְאֶחָד הַנְּשָׁבֵעַ בָּהּ לְגוּלֵי. וְאַסוּר לְהִשְׁבִּיעַ לְגוּי בִּירְאָתוֹ לֹא [באליל שלן]. וְאֶפְלוּ לְהִזְכִּיר שֵׁם עֲבוּדָה זָרָה שְׁלֹא דֶרֶךְ שְׁבוּעָה - אֶסוּר, שְׁנִנְאָמַר: "לֹא תִזְכִּירוּ".

לב) בפני גוי כדי שיאמין לו. לא) כמו במקרה שיש ליהודי שותף גוי, וברצונו להשביע את הגוי בשם האליל שלו שאינו משקר במסחר.

יא. לֹא יֹאמַר אָדָם לְחֲבָרֵי: 'שְׁמַר [המתן] לִי בְּצַד עֲבוּדָה זָרָה פְּלוֹנִית', וְכִיּוּצָא בְּהֵן לֵי. וְכָל עֲבוּדָה זָרָה

לב) כי הוא מזכיר שם עבודה זרה. לג) כי לא נחשב הדבר כהזכרת עבודה זרה אלא כקריאה בתורה. לד) למשל, אם עושה שותפות עם גוי, כמבואר לעיל. לה) אך שאר האיסורים שנמנו בשתי ההלכות האחרונות, אין לוקים עליהם. לכאורה, דין זה אשר הנודר והנשבע בשם עבודה זרה לוקה, סותר לכלל שאין לוקים על לאו שאין בו מעשה, אולם ההלכה היא שהנשבע בשם ה' לשווא לוקה למרות שאין בשבועתו מעשה, ומכך ניתן ללמוד אף לנודר ונשבע בשם עבודה זרה שלוקה למרות שאין בכך מעשה, ובכך מתורצת השגת הראב"ד.

פֶּרֶק ו

דיני אוב וידעוני, עבודת המולך, בניית מצבה ואבן משכית, ואיסור נטיעת עץ במקדש.

א. הַעוֹשֶׂה אוֹב [תקשור עם המתים] אוּ יְדַעוֹנִי [הגדת תעודות] בְּרִצּוֹנוֹ בְּזִדוֹן, חֵיב כְּרַת [לא זוכה לעולם הבא]; וְאִם הָיוּ שָׁם עֲדִים וְהִתְרַאָּה, נִסְקָל. הֵיךְ שׁוֹגֵג, מְבִיא [קרבן] חֲטָאת קְבוּעָה [שאינה תלויה במצבו הכלכלי של החוטא].

א) ולא מתוך אונס. ב) ולא בשוגג.

• פִּיצַד מַעֲשֵׂה הָאוֹב? השנת הראב"ד

כיצד . . ומקטיר א"א בבית הקברות עושה כן ובעור של אדם מת ומדבר משחיו של מת.

זֶה שֶׁהוּא עוֹמֵד וּמְקַטֵּיר קִטְרֵת יְדוּעָה, וְאוֹחֵז שְׂרָבִיט [ענף] שֶׁל הָדָם בְּיָדוֹ וּמְנִיפוֹ, וְהוּא מְדַבֵּר בְּלֹאט [לחש] בְּדְבָרִים יְדוּעִים אֶצְלָם, עַד שֶׁיִּשְׁמַע הַשּׁוֹאֵל שֶׁאֵלּוּ אֶחָד מְדַבֵּר עִמּוֹ וּמְשִׁיבוֹ עַל מֵה שֶׁהוּא שׁוֹאֵל בְּדְבָרִים מִתַּחַת הָאָרֶץ בְּקוֹל נְמוֹף עַד מֵאֵד, וּכְאֵלוּ אִינוּ נִכְרֵי לְאִזְן אֶלָּא בְּמַחְשָׁבָה מְרֻגְשָׁה בְּיָד.

58. דברים־שופטים, יח, כ. 59. דברים־שופטים, יח, כב. 60. שמות־משפטים, כג, יג.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

אחר שגמסר בידן להעבירו פאש פרושותן, ואבי
הבן הוא שמעביר בנו על האש פרושות הפומרון,
ומעבירו [כשהוא הולך] ברגלו מצד לצד אחרי בתוך
השלהבת⁶¹; לא שהוא שורפו למלך פדרך
ששורפין בניהן וכוונתיהן לעבודה זרה אחרת, אלא
בהעברה בלבד היתה עבודת [אליל] זה ששמו 'מלך'.
לפיכך⁶², העושה עבודה זו לעבודה זרה אחרת הוין
ממלך, פטור⁶³.

(יב) האב הולך ברגליו תוך כדי שהוא מחזיק את בנו בידי
או על כתפיו ורגליו הבן הן כלפי מטה. אך אם האב מחזיק
ביד בנו והם הולכים יחד, או שמחזיק האב את בנו אך
רגליו של הבן אינן כלפי מטה, אין הוא נקרא מעביר למולך
משום שזו לא דרך העברת דברים ממקום למקום. (ג) האב
עושה זאת בקפיצה, על מנת שלא ישרף. (ד) מכיוון שהאב
אינו שורף בפועל את בנו אלא מעבירו באש בלבד.
(ט) משום שעבודה זו מיוחדת רק לעבודת המולך, ואין
חייבים על עבודה זרה אלא אם כן עבד אותה דרך עבודתה.
אך אם עבודת המולך הייתה שריפת בפועל על ידי אביו,
היו חייבים על עבודה זו אף בעבודה זרה אחרת, משום
ששריפה היא כהקטרה שהיא אחת מארבע העבודות
שחייבים עליה אף אם אין דרך העבודה זרה בכך, כמבואר
בפרקים הקודמים.

ד. אינו חייב פרת⁶⁴ או סקילה⁶⁵, עד שישמסר [את בנו]
למלך ויעבירו ברגלו פאש דרך העברה⁶⁶; [אך אם]
מסר⁶⁷ ולא העבירו, העביר ולא מסר, או שמסר
והעביר [באופן אחר] שלא [כדרך העברה⁶⁸] - פטור.
ואינו חייב, עד שישמסר מקצת זרעו ויניח מקצתו,
שנאמר: "כי מזרעו נתן למלך⁶⁹" - מקצת זרעו,
לא פלו⁷⁰.

(טז) אם עבר על האיסור במזיד, אך מבלי שהתרו בו. (יז) אם
עבר על האיסור בפני עדים ולאחר שהתרו בו. (יח) שהאב
הולך ברגליו והוא מחזיק את בנו בידי, כמבואר לעיל.
(יט) את בנו לכמרים. (כ) בעצמו את בנו מעל האש.
(כא) כמבואר בהערה יא. (כב) אך אם העביר את כל זרעו
למולך - פטור, משום שהמיתה בבית דין מכפרת לאדם על
החטא, ואדם שהעביר את כל זרעו למולך, עוונו גדול ביותר
ואין לו כפרה על חטאו.

וכן הלוקח גלגלת של מת ומקטיר לה ומנחש בה⁷¹,
עד שישמע פאלו קול יוצא מתחת שחיוי שפל עד
מאד, ומשיבו. כל אלו, מעשה אוב הו⁷²; והעושה
אחד מהן, נסקל.

(ג) האדם שבא לשאול באוב. (ד) אין השואל שומע קול
אמיתי, אלא בדמיונו הוא שומע כל מיני קולות. (ה) עושה
איתה קסמים ומעשי כישוף. (ו) בית השחי. (ז) ראוי לציין את
המובא בספרי רבותינו האחרונים, שבדורותינו הקרובים
לבוא הגאולה גובר האור בעולם ומתברר השק שבכוחות
טומאה אלו, ובעקבות זאת כיום מעשי כישוף אלו לא
קיימים כלל.

ב. כיצד מעשה הידעוני? מניח עצם עוף ששמו
'ידוע' פניו, ומקטיר קטרת ועושה מעשיות
אחרות⁷³, עד שישל פנכה⁷⁴ וידבר בפיו דברים
שעתידיים להיות [בעולם]. וכל אלו, מיני עבודה זרה
הן. ואזהרה שלהן מנין? שנאמר: "אל תפנו אל
האבת ואל הידעונים⁷⁵".

(ח) מעשים משונים המוציאים את האדם מדעתו. (ט) כאדם
החולה במחלת הנפילה. (י) של איסור בעלי אוב וידעוני.

ג. הנותן מזרעו למלך [אליל עמוני] פרוצונו בידו,
חייב פרת; בשוגג, מביא חטאת קבועה. ואם עשה
בעדים והתראה - נסקל, שנאמר: "אשר יתן מזרעו
למלך, מות יומת; עם הארץ ירגמהו באבן⁷⁶".
ואזהרה שלו מנין? שנאמר: "ומזרעך לא תתן
להעביר למלך⁷⁷", ולהלן הוא אומר: "לא ימצא בך
מעביר בנו ובתו פאש⁷⁸".

(יא) שני פסוקים נצרכים עבור האזהרה על עבירה זו, משום
שבכל פסוק מפורש פרט שאינו מוזכר בפסוק השני. בפסוק
הראשון נאמר שאסור להעביר למולך אך לא מוזכרת אש,
ובפסוק השני נאמר שאסור להעביר באש אך לא מוזכר
מולך. שני הפסוקים יחד מלמדים אותנו אשר האיסור הוא
להעביר למולך באש, כמבואר בהמשך ההלכה.

כיצד היו עושין? [אדם] מדליק אש גדולה, ולוקח
מקצת זרעו [=חלק מצאצאיו] ומוסרו לכומרין עובדי
האש, ואותן הכומרין נוטנין [מחזירים] הבן לאביו

61. ויקרא-קדושים, יט, לא. 62. ויקרא-קדושים, כ, ב. 63. ויקרא-אחרי, יח, כא. 64. דברים-שופטים, יח, י. 65. ויקרא-קדושים, כ, ג.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

הָאֲבָנִים כּוּט. וְאִם לֹא מִצָּא דְבַר מִבְּדִיל בִּינוּ וּבִין הָאֲבָן - הוֹלֵךְ לְמָקוֹם אַחֲרָי וּמִשְׁתַּחֲוֶה, או שוֹחֶה עַל צִדּוֹ וּמִטָּה לָא, כְּדִי שְׂלֵא יִדְבִיק [יגעו] פְּנֵיו בְּאֲבָן. (כו) מפני האיסור להשתחוות על האבן. (כח) שטיחים העשויים מקש או קנים. (כט) כפי שנוהגים כיום בעת הכריעות בתפילות ראש השנה ויום הכיפורים. (ל) שאינו מרוצף באבנים. (לא) מטה את פניו לצדדים ולא על גבי הקרקע.

ח. המִשְׁתַּחֲוֶה לַה' עַל הָאֲבָנִים הַמִּפְצָלוֹת בְּלֹא פְּשׁוּט יָדַיִם וְרַגְלָיִם - אֵינוֹ לוֹקֵה לָב, אֶלָּא מִפִּין אוֹתוֹ מִפֶּת מְרֻדוֹת לָב. אֲבָל לְעִבּוּדָה זָרָה - אֶחָד הַמִּשְׁתַּחֲוֶה בְּפְּשׁוּט יָדַיִם וְרַגְלָיִם, אוֹ הַשְׁתַּחֲוֶה בְּלֹא פְּשׁוּט יָדַיִם וְרַגְלָיִם - מִשְׁעָה שְׂיִכְבֹּשׁ פְּנֵיו בְּקִרְקַע לְהִלִי, נִסְקָל לָהּ.

(לב) משום שאין זו השתחויה האמורה בתורה. (לג) מלקות מדרבנן. אך מותר להתפלל על רצפת אבנים ולכרוע את הכריעות שתיקנו חכמים בתפילת העמידה, משום שאין פניו נוגעות ברצפה. (לד) שיכופף את ראשו לקרקע לכיוון העבודה זרה. (לה) משום שכפיפת הראש נחשבת לעבודה זרה.

ט. הַנוֹטֵעַ אֵילָן אֶצֶל [ליד] הַמִּזְבֵּחַ אוֹ בְּכָל הַעֲזָרָה לִי, בין אֵילָן סָרְקָלִי בין אֵילָן מֵאֶכָל - אֵף עַל פִּי שְׁעָשָׂאוֹ לְנוֹאֵי לְמַקְדָּשׁ, וְיָפִי לוֹ - הֲרִי זֶה לִּוְקָה, שְׁנֹאמַר: "לֹא תִשַׁע לָךְ אֲשֶׁרָה כָּל עֵץ אֶצֶל מִזְבֵּחַ ה' אֱלֹהֶיךָ לַח" 69; מִפְּנֵי שֶׁזֶה הִיא דְרָף עֲבוּדָה זָרָה - נוֹטְעִין אֵילָנוֹת בְּצַד מִזְבֵּחַ שְׂלֵה, כְּדִי שְׂיִתְקַבְּצוּ שָׁם הָעַם.

(לו) חצר בית המקדש הפנימית הכוללת את ההיכל והמזבח. (לז) שאינו עושה פירות. (לח) ואף בכל העזרה אסור לנטוע עצים.

י. וְאִסוּר לַעֲשׂוֹת אֲכַסְדֵּרִיּוֹת [=רחבות מקורות ופתוחות מצד אחד] שֶׁל עֵץ בְּמַקְדָּשׁ כְּדִרְף שְׁעוֹשִׁין בְּחֲצֵרוֹת [אף על פי השנת הראב"ד שהוא בנין]; וְאֵינוֹ עֵץ נוֹטֵעַ אֶלָּא . . . עֵץ א"א לִשְׁכַת הָעֵץ בֵּית הַיְהוָה, בִּימֵה שֶׁל עֵץ שְׁעוֹשִׁין לְמֶלֶךְ בִּשְׁעַת הַקְּהָל לְשַׁעֲתָה הַיְהוָה, וְכֵן גּוֹזוּטָא שֶׁהִקִּיפוּ בְּעוֹרַת נֶשִׁים בְּשַׁמְחַת בֵּית הַשּׁוֹאבָה לְשַׁעֲתָה הַיְהוָה. [משום] הֲרִחֲקָה יְהוָה, שְׁנֹאמַר: "כָּל עֵץ 70; אֶלָּא • [ולכן] כָּל

ה. אֶחָד [ה] זָרַע פָּשָׁר, וְאֶחָד זָרַע פְּסוּלִי, אֶחָד בְּנֵיו וּבְנוֹתָיו, וְאֶחָד בְּנֵיהֶם וּבְנֵי בְּנֵיהֶם - עַל כָּל יוֹצְאֵי יָרְכוּ [-אצאיו] הוּא חֵיב, מִפְּנֵי שֶׁהוּא זָרַעוֹ. אֲבָל אִם הָעֵבִיר אָחִיו אוֹ אֲחִיוֹתָיו אוֹ אֲבוֹתָיו, אוֹ שְׁהָעֵבִיר עִצְמוֹ - פְּטוּר. הָעֵבִיר אֶחָד מִזָּרַעוֹ, וְהוּא יִשָּׁן אוֹ שְׁהָיָה סוּמָא [-עיוור] - פְּטוּר.

(כג) אם יש לאדם בן מאשה האסורה עליו.

ו. מִצָּבֵה שְׁאֶסְרָה תוֹרָה [להקים] - הִיא בְּנִין שְׂיִהִיו הַכָּל מִתְּקַבְּצִין אֶצֶלָה [-לידה], וְאִפְלוּ לְעִבְדָה אֶת ה', שֶׁפִּן הָיָה דְרָף עוֹבְדֵי עֲבוּדָה זָרָה כִּי, שְׁנֹאמַר: "וְלֹא תִקִּים לָךְ מִצָּבֵה, אֲשֶׁר שָׂנָא ה' אֱלֹהֶיךָ" 66. וְכָל הַמְּקִיִּים מִצָּבֵה, לוֹקֵה.

(כד) ואסור לנו לנהוג בדרכם.

ז. וְכֵן אֲבָן מִשְׁפִּיתָה הָאֲמוּרָה בְּתוֹרָה - אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא מִשְׁתַּחֲוֶה עָלֶיהָ לְשָׁם, לוֹקֵה, שְׁנֹאמַר: "וְאֲבָן מִשְׁפִּית לֹא תִתְּנוּ בְּאֲרָצְכֶם לְהִשְׁתַּחֲוֹת עָלֶיהָ" 67. מִפְּנֵי שֶׁכָּף הִיא דְרָף עֲבוּדָה זָרָה, לְהַנִּיחַ אֲבָן לְפָנֶיהָ כִּי לְהִשְׁתַּחֲוֹת עָלֶיהָ, לְפִיכָף אֵין עוֹשִׁין כֵּן לַה'. וְאֵינוֹ לוֹקֵה, עַד שְׂיִפְשֹׁט יָדָיו וְרַגְלָיו עַל הָאֲבָן, וְנִמְצָא כְּלוֹ מִטֵּל עָלֶיהָ - שָׁזוּ הִיא [צורת] הַשְׁתַּחֲוֶה הָאֲמוּרָה בְּתוֹרָה.

(כה) אבן שחקוקות עליה צורות המושכות את העין להסתכל בהן. שורה המילה משכית - שכה, שפירושו: הבט והסתכל. (כו) לפני עבודה זרה.

ז. בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים? בְּשָׂאָר הָאֲרָצוֹת; אֲבָל בְּמַקְדָּשׁ, מִתֵּר לְהִשְׁתַּחֲוֹת לַה' עַל הָאֲבָנִים, שְׁנֹאמַר: "לֹא תִתְּנוּ בְּאֲרָצְכֶם לְהִשְׁתַּחֲוֹת עָלֶיהָ" 68 - "בְּאֲרָצְכֶם" אֵין אַתֶּם מִשְׁתַּחֲוִים עַל הָאֲבָנִים, אֲבָל אַתֶּם מִשְׁתַּחֲוִים עַל הָאֲבָנִים הַמִּפְצָלוֹת [-מסותות] שֶׁבְּמַקְדָּשׁ.

וּמִפְּנֵי זֶה כִּי נִהְגוּ כָּל יִשְׂרָאֵל לְהַצִּיעַ [-לפרוש] מִחֲצָלוֹת כִּי בְּתֵי הַנְּסִיּוֹת הָרְצוּפוֹת [-המרוצפים] בְּאֲבָנִים, אוֹ מִיָּגִי קֶשׁ וְתָבֵן, לְהַבְדִּיל בֵּין פְּנֵיהֶם וּבֵין

66. דברים-שופטים, טז, כב. 67. ויקרא-בהר, כו, א. 68. ויקרא-בהר, כו, א. 69. דברים-שופטים, טז, כא. 70. דברים-שופטים,

שכן . . . זרה: טעם האיסור - לקו"ש ח"ו ע' 16 והע' 31, הגש"פ ע' רלח. הלכה ט: ההוראה מהלכה זו - יין מלכות סי"ג. ואסור . . . במקדש: והלא "המלך היה קורא על בימה של עץ . . . בעזרה"?! - לקו"ש ח"ט ע' 326. וכיצד בנו בעזרה סוכה בחג הסוכות? - לקו"ש חכ"ט ע' 497.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

הַאֲכַסְדֵּרִיּוֹת וְהַסִּכְכוֹת הַיּוֹצְאוֹת מִן הַתְּתָלִים שֶׁהֵיוּ בַמִּקְדָּשׁ - שֶׁל אֶבֶן הַיּוֹ, לֹא שֶׁל עֵץ.

אֶפְלוּ פִּרְשָׁה [=הצואה שלה], וְעֲצֻמוֹתֶיהָ, וְקַרְנֶיהָ, וְטִלְפִיָּהּ [=הפרסות שלה], וְעוֹרָה - הַפֶּל אֲסוּר בַּהֲנָאָה. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה בְּעוֹר סִימָן שִׂיּוּדָע בּוֹ שָׁזָה הָעוֹר תִּקְרָבַת עֲבוּדָה זָרָה הוּא, כְּגוֹן שֶׁהָיוּ עוֹשִׂין שְׁקוֹרְעִין קָרַע עֵגֶל כְּנָגֵד הַלֵּב וּמוֹצִיאִין הַלֵּב - הָרִי כֹל אוֹתָן הָעוֹרוֹת שֶׁהֵן כָּךְ, אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה; וְכֵן כֹּל פְּיוּצָא בְּזָה.

(ג) אך אם הקרע אינו עגול, העור מותר בהנאה.

ד. מֵה בֵּין עֲבוּדָה זָרָה שֶׁל גּוֹי, לְעֲבוּדָה זָרָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל? עֲבוּדָה זָרָה שֶׁל גּוֹי, אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה מִיָּד, שֶׁנֶּאֱמַר: "פְּסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תִּשְׂרֹפּוּן בְּאֵשׁ"⁷⁶, מִשְׁפָּסְלוּ נַעֲשֶׂה לוֹ אֱלוֹהִים; וְשֶׁל יִשְׂרָאֵל, אֵינָהּ אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה עַד שֶׁתַּעֲבֹד, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיִשָּׁם בְּפִתְרָה"⁷⁷, עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה לָּהּ דְּבָרִים שֶׁבִּפְתָר, שֶׁהֵן עֲבוּדָתָהּ. וּמִשְׁמָשִׁי עֲבוּדָה זָרָה, בֵּין שֶׁל גּוֹי בֵּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל - אֵינָן אֲסוּרִין עַד שֶׁיִּשְׁתַּמְשׂוּ בָּהֶן לְעֲבוּדָה זָרָה.

(ד) כשמיים הגוי לבנותה, אף אם עדיין לא עבד אותה. (ה) שהרי יהודי עובד עבודה זרה בסתר, כדי שלא יתחייב מיתה. (ו) כי עליהם נאמר בפסוק "אשר עבדו" - שאסורים רק אם השתמשו בהם בפועל לעבודה זרה.

ה. הָעוֹשֶׂה • עֲבוּדָה הַשְּׁנֵת הַרְאֵב"ד
הָעוֹשֶׂה . . פְּרוּטָה א"א לַמִּד' ע"ז
יט:) יִשְׁנָה לִשְׁכִּירוֹת מִתְחִלָּה וְעַד סוּף.
פִּי שֶׁהוּא לֹזְקָה, שְׂכָרוֹ מִתָּר, וְאֶפְלוּ עֲשָׂאָה לְגוֹי, שֶׁהִיא אֲסוּרָה מִיָּד [בגמר עשייתה]; כִּמְפָנֵי שְׂאִינָה נֶאֱסָרַת עַד שֶׁתִּגְמַר, וּמִכּוּשׁ הָאֲחֵרוֹן [-המכה האחרונה] שְׁגוּמָרָה - אֵין בּוֹ שָׁזָה פְּרוּטָה"ח.

(ז) כפי שהתבאר בפרק ג הלכה ט. ח) ההלכה היא אשר 'ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף'. כלומר, השכר ניתן על עשיית מלאכה לא ניתן על כל המלאכה כולה אלא ניתן על כל חלק מהעשייה בנפרד, ולכן, השכר על עשיית העבודה זרה עד סיומה מותר בהנאה כי היא אינה נחשבת עבודה זרה לפני סיום המלאכה, ואף השכר על החלק האחרון של עשייתה מותר בהנאה כי הוא לא שווה פרוטה, ואיסורי הנאה חלים רק מפרוטה ומעלה.

~ שבת קודש ט"ו אדר ~

פֶּרֶק ז

איסור הנאה מעבודה זרה ומשמישה, ההבדל בין אליל של יהודי לאליל של גוי, הדין בספק עבודה זרה.

א. מִצְוֹת עֲשֵׂה הֵיא לְאָבֵד [-להשמיד] עֲבוּדָה זָרָה, וּמִשְׁמָשִׁיָּהּ [-כלים שמשמשים לעבודתה], וְכֹל [דבר] הַנַּעֲשֶׂה בְּשִׁבְלֶיהָ - שֶׁנֶּאֱמַר: "אָבֵד תִּאֲבֹדוּן אֶת כָּל הַמִּקְמוֹת"⁷¹, וְנֶאֱמַר: "כִּי אִם פֶּה תַעֲשׂוּ לָהֶם - מִזְבְּחֵיהֶם תִּתְצוּ"⁷².

(א) כמו נרות שמדליקים לפניה, או בגדים שפורשים לכבודה.

וּבְאֶרְץ יִשְׂרָאֵל, מִצְוָה לְרַדֵּף אַחֲרֶיהָ עַד שֶׁנֶּאֱבַד אוֹתָהּ מִכָּל אֶרְצָנוּ [-אף ממקומות שלא כבשנום]; אֲבָל בְּחוּצָה לְאֶרְץ, אֵין אָנּוּ מִצְוִין לְרַדֵּף אַחֲרֶיהָ, אֲלֹא כָּל מְקוֹם שֶׁנִּכְבַּשׁ אוֹתוֹ, נֶאֱבַד כָּל עֲבוּדָה זָרָה שָׁבוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֲבַדְתֶּם אֶת שְׁמֵם מִן הַמְּקוֹם הַהוּא"⁷³ - בְּאֶרְץ יִשְׂרָאֵל אַתָּה מִצְוָה לְרַדֵּף אַחֲרֶיהָ, וְאֵין אַתָּה מִצְוָה לְרַדֵּף אַחֲרֶיהָ בְּחוּצָה לְאֶרְץ.

ב. עֲבוּדָה זָרָה עֲצֻמָּה, וּמִשְׁמָשִׁיָּהּ, וְתִקְרָבַת שֶׁלָּהּ [-מה שמקריבים לפניה], וְכֹל הַנַּעֲשֶׂה בְּשִׁבְלֶיהָ - אֲסוּר בַּהֲנָאָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תִבְיֵא תוֹעֵבָה אֶל בֵּיתְךָ". וְכֹל הַנְּהַנֶּה בְּאֶחָד מִכָּל אֱלוֹ, לֹזְקָה שְׂתִּים - אַחַת מִשׁוּם "וְלֹא תִבְיֵא תוֹעֵבָה אֶל בֵּיתְךָ"⁷⁴, וְאַחַת מִשׁוּם "וְלֹא יִדְבַק בְּיַדְךָ מְאוּמָה מִן הַחֲרָם"⁷⁵.

(ב) פסוק זה נאמר בעיר הנידחת, אך לומדים ממנו גם איסור הנאה מעבודה זרה משום שהיא נקראת חרם, ככתוב: "ותעב תתעבנו כי חרם הוא" (דברים ז, כ).

ג. בְּהֵמָה שֶׁהִקְרִיבוּהָ לְעֲבוּדָה זָרָה, כִּלְהָ אֲסוּרָה;

טז, כא. 71. דברים-ראה, יב, ב. 72. דברים-ואתחנן, ז, ה. 73. דברים-ראה, יב, ג. 74. דברים-עקב, ז, כו. 75. דברים-ראה, יג, יח. 76. דברים-עקב, ז, כה. 77. דברים-כי, תבוא, כז, טו.

ושל . . שתיעבד: דיון בנושא - לק"ש ח"א ע' 146.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

ה'. שְׁבַרֵי צְלָמִים יִט. אֲבָל הַמוֹצָא יַד עֲבוּדָה זָרָה אוֹ רִגְלָה אוֹ אֶבֶר מֵאֲבָרֶיהָ מִשְׁלָה, הֲרִי זֶה אֲסוּר בַּהֲנָאָה י - הוֹאִיל וַיִּדַע בְּדַאי שֶׁזֶה הָאֶבֶר מִן הַצִּוְרָה; הַנֶּעֱבְדָת כ"א, [ולכן] הֲרִי הִיא בְּאֲסוּרָה, עַד שִׁוְדַע לוֹ שֶׁבְטָלוּהָ הַגּוֹיִם.

(ח) כי ייתכן שמדובר בצלמים העשויים לנוי ולא לעבודה זרה, ואף אם מדובר בצלמים העשויים לעבודה זרה ייתכן שהעובדים לצלם ביטלו אותו מעבודה זרה ואזי הוא מותר בהנאה. ספק זה, המתיר ליהנות מהצלם, נקרא 'ספק ספיקא', כלומר, מצב הרחוק מלהיות ודאי כיוון שישנם שני ספיקות בדבר. כך גם בהלכה זו, יש ספק אם הצלם נאסר מלכתחילה, ואף אם הצלם נאסר יש ספק שמא איסורו התבטל, בדומה לדין המבואר בהלכה י. (ט) כי שבירתם מוכיחה אשר אף אם הם היו עשויים לעבודה זרה, ביטלו אותם מעבודה זרה. (כ) מדובר באבר שמלכתחילה נעשה לעבודה זרה בצורה זו, אך אבר שנשבר מעבודה זרה שלימה דינו כשברי צלמים. (כא) ישנו רק ספק אחד האם ביטלו את העבודה זרה או לא, ולא ספק ספיקא.

ח. הַמוֹצָא בְּלִים וְעֲלִיָּהֶן צִוְרַת חֲמָה וְלִבְנָה כ"ב וְדִרְקוֹן כ"ג - אִם הָיוּ כְּפִי כֶּסֶף וְזָהָב אוֹ בְּגָדֵי שָׁנִי - [בגדי משי צבועים באדום], או שֶׁהָיוּ חֲקוּקִים עַל הַנְּזָמִים [=עגילים] וְעַל הַטְּבָעוֹת - הֲרִי אֵלוֹ אֲסוּרִין כ"ד; וְעַל שְׂאָר הַפְּלִים כ"ה - מִתְרִין, מִפְּנֵי שֶׁחֲזַקְתָּן לְנוֹאֵי. וְכֵן שְׂאָר הַצִּוְרוֹת הַנִּמְצָאוֹת עַל הַפְּלִים כ"ו, חֲזַקְתָּן לְנוֹאֵי וּמִתְרִין.

(כב) אין הכוונה לצורת החמה או הלבנה עצמה, אלא לעיטור מסויים המייחסים אותו לחמה או ללבנה. (כג) אחד מסוגי הנחשים המייחסים את צורתו לחלק מגלגל הלבנה. (כד) כי דרך עובדי עבודה זרה היא לעבוד לצורות אלו, וייתכן שהן משמשות לעבודה זרה. (כה) שאינם יקרים וחשובים. (כו) ולא לעבודה זרה. (כז) אף אם הם כלים יקרים.

ט. עֲבוּדָה זָרָה, וּמִשְׁמִשְׁיָהּ, וְכָל הַתְּקָרְבַת שְׁלָה כ"ח - אוֹסְרִים בְּכָל שְׁהֵן - [אף בכמות קטנה ביותר]. פִּיצַד? עֲבוּדָה זָרָה שֶׁנִּתְעַרְבָה בְּצוּרוֹת שֶׁל נוֹאֵי, אִפְלוּ אַחַת בְּכֶמָה אֲלָפִים - יוֹלִיף הַכֹּל לָיִם הַמְּלַח; וְכֵן אִם נִתְעַרְבַּ פּוֹס שֶׁל עֲבוּדָה זָרָה בְּכֶמָה פּוֹסוֹת, או חֲתִיכָה מִן הַבָּשָׂר שֶׁנִּכְנָס לְבֵיתָה כ"ט בְּכֶמָה חֲתִיכוֹת - יוֹלִיף הַכֹּל לָיִם הַמְּלַח; וְכֵן עוֹר לְבוּבֵל שֶׁנִּתְעַרְבַּ בְּכֶמָה עוֹרוֹת, הַכֹּל אֲסוּר בַּהֲנָאָה.

(כח) האסורה משום משמשי עבודה זרה. (כט) והקריבוה

הַלֹּקְחַת גְּרוּטָאוֹת [שְׁבַרֵי מַתְכוּחַ] מִן הַגּוֹיִם, וּמִצָּא בְּהֵן עֲבוּדָה זָרָה ט - אִם נִתְּן מְעוֹת [למוכר] וְלֹא מִשְׁף [את הגרוטאות], וְחִזְרִים לְגוֹי; וְכֵן אִם מִשְׁף וְלֹא נִתְּן מְעוֹת, אָף עַל פִּי שְׁמִשְׁיָהּ בְּגוֹי קוֹנֶה כ"א, כְּמִקְח טְעוֹת הוּא כ"ב; [אך אם] מִשְׁף וְנִתְּן מְעוֹת, יוֹלִיכֵם [שליכם] לָיִם הַמְּלַח י"ג. וְכֵן גוֹי וְגַר שִׁוְרֵשׁוּ אֶת אֲבִיָּהֶן גוֹי - יְכוּל הַגַּר לִזְמַר לְגוֹי: 'טַל אֲתָה עֲבוּדָה זָרָה, וְאֲנִי מְעוֹת', 'אֲתָה יִזֵּן נֶסֶךְ, וְאֲנִי פְרוֹת' י"ד; וְאִם מִשְׁבָּאוֹ לְרִשׁוֹת הַגַּר, אֲסוּר ט"ו.

(ט) שהיא אסורה על היהודי בהנאה. (י) יכול להחזיר את החפצים לגוי, כי כל עוד היהודי לא משך את החפץ מהגוי, הוא לא קנה את החפץ, משום שלגבי גוי משיכה נחשבת קנין אך נתינת מעות לא נחשבת קנין. (יא) והיהודי כבר קנה את החפץ, בכל זאת יכול הוא להחזיר את החפץ לגוי. (יב) אם היהודי היה יודע שיש בחפצים אלו עבודה זרה, לא היה קונה אותם, ולכן, מעשה הקנייה היה בטעות והיהודי יכול לחזור בו. (יג) מי ים המלח עמוקים, וכך לא ימצא היהודי את החפצים לעולם ולא ייכשל באיסור הנאה מעבודה זרה. (יד) ואין הגר עובר על איסור הנאה מעבודה זרה בכך שקיבל דבר תמורתה, מכיוון שהוא אינו יורש את נכסיו של אביו הגוי כירושה רגילה מן התורה אלא רק מתקנת חכמים, וממילא העבודה זרה לא שייכת בעצם לגר וזכיותו בנכסי אביו היא כמו אדם הזוכה בנכסי הפקר. (טו) ברגע שהנכסים הגיעו לידי הגר הם שייכים אליו, וממילא אסור לו ליהנות מהעבודה זרה אף אם מחליף אותה בדבר אחר.

ו. צוּרוֹת שֶׁעָשׂוּ אוֹתָן גּוֹיִם לְנוֹאֵי, מִתְרִין בַּהֲנָאָה; וְצוּרוֹת שֶׁעוֹשִׂין אוֹתָן לְעֲבוּדָה זָרָה, אֲסוּרִין. פִּיצַד? כָּל הַצִּוְרוֹת הַנִּמְצָאוֹת בְּכַפְרִים - אֲסוּרִים בַּהֲנָאָה, מִפְּנֵי שֶׁחֲזַקְתָּן שֶׁהֵן עֲשׂוּיִין לְעֲבוּדָה זָרָה ט"ז. וְהַנְּמָצָאוֹת בְּמִדְיָה [עיר] - אִם הָיוּ עוֹמְדִין עַל פְּתַח הַמִּדְיָה, וְהָיָה בְּיַד הַצִּוְרָה צוּרַת מִקָּל אוֹ צְפוּר אוֹ כְּדוּר אוֹ סִיף אוֹ עֵטָרָה וְטַבָּעַת - חֲזַקְתָּ שֶׁהוּא לְעֲבוּדָה זָרָה, וְאֲסוּר בַּהֲנָאָה י"ח; וְאִם לֹאוּ - הֲרִי זֶה בְּחִזְקַת לְנוֹאֵי, וּמִתְרַ.

(טז) כי אין דרך בני הכפרים לעשות צורות לנוי. (יז) כי צורות אלו חשובות אצל עובדי עבודה זרה ומסמלות מלכות ו שליטה על העולם. (יש) אומרים, שהאיסור במקרה זה הוא רק כאשר מדובר בצורת מלך המחזיקה את צורות אלו, אך לא בצורות אנשים רגילים.

ז. צְלָמִים הַנִּמְצָאִים מִשְׁלָכִים בְּשׁוּקִים אוֹ בְּתוֹף הַגְּרוּטָאוֹת, הֲרִי אֵלוֹ מִתְרִין י"ט; וְאִין צְרִיף לִזְמַר

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

לעבודה זרה. (ל) הקרוע במקום הלב ועשוי לעבודה זרה, כמבואר בהלכה ג.

עבר ומכר עבודה זרה, או אחד ממשמשיה, או תקרבת שלה - הרי הנמים אסורין בהנאה; ואסורין בכל שהן בעבודה זרה, שנאמר: "והיית חרם כמהו" 78 - כל שאתה מביא מעבודה זרה ומכל משמשיה ותקרבתה, הרי הוא פמוה.

ל. עבודה זרה או אשרה [=אילן] הנטוע לעבודה זרה שנשרפה, אפרה לא אסור בהנאה. ונחלת [ג-חלים] של עבודה זרה, אסורה; והשלהבת^ל מתרת, מפני שאין בה ממש.

(לא) בעבר היו משתמשים באפר לכביסה. (לב) להדליק נר מאש של עבודה זרה.

ספק עבודה זרה, אסור; וספק ספקה, מתר. כיצד? כוס של עבודה זרה שנפל באוצר [מחסן] מלא כוסות - פלן אסורים, מפני שעבודה זרה וכל משמשיה אסורים בכל שהן; פירש כוס אחד מן התערבת, ונפל לכוסות שנים^ל - הרי אלו מתרין^ל.

(ג) וכעת שלוש כוסות מעורבות זו בזו. (ד) וניתן להוציא כוס מהתערובת השנייה ולהשתמש בה מכיוון שהסבירות לאסור אותה מוטלת בשני ספקות (ספק-ספיקא): כי יש ספק האם הכוס שנפלה מהתערובת הראשונה לשנייה היא כוס של עבודה זרה, ואף אם היא הייתה כוס של עבודה זרה, יש ספק האם הכוס שהוציא כעת מהתערובת השנייה היא הכוס האסורה. לפי זה, עדיין יהיה אסור להשתמש בכל התערובת השנייה בבת אחת, מכיוון שאז יישאר רק הספק הראשון, אך אם נפלה כוס מהתערובת השנייה לתערובת שלישית, יהיה מותר אף להשתמש בכל התערובת בבת אחת, מכיוון ששני הספקות עדיין קיימים.

טבעת • של עבודה זרה^ל שנתערבה במאה טבעות, ונפלו שמים מהן לים הגדול - התרו הפלו; שאני אומר, אותה הטבעת היתה בכלל השמים שנפלו. נתערבה במאה ונחלקו, ארבעים למקום אחד וששים למקום אחר, ונפלו הארבעים פלן לטבעות אחרות

- פלן [כל הארבעים] מטרות; שאני • אומר, אותה הטבעת האסורה - פרכ היא^ל; נפלו הששים לטבעות

אחרות, פלן אסורות^ל.

(לה) שקישטו בה עבודה זרה. (לו) וניתן להוציא טבעת אחת מהתערובת ולהשתמש בה. אף במקרה זה טעם ההיתר הוא משום ספק ספיקא: ייתכן שאחת הטבעות שנפלה לים הייתה הטבעת של העבודה זרה, ואף אם טבעת זו לא נפלה לים, ייתכן שהטבעת שכעת הוא משתמש בה איננה הטבעת האסורה. אמנם, מעיקר הדין היה ניתן להתיר במקרה זה אף אם טבעת אחת נפלה לים, אך בגלל שהטבעת קטנה מאוד נפילת טבעת אחת היא דבר לא ניכר ויש לחשוש שיבואו להתיר להשתמש בטבעות אף ללא נפילת טבעת כלל, ולכן ההיתר בהלכה זו הוא רק כאשר נפלו שתי טבעות לים. אך בדברים אחרים יהיה מותר הדבר אף בנפילת דבר אחד לים, ואכן כך הוא הדין בחבית תרומה שהתערבה בחביות אחרות. (לז) בין שישים הטבעות האחרות. אך אם ארבעים הטבעות לא נפלו לטבעות אחרות הן אינן מותרות למרות שהטבעת האסורה נמצאת לכאורה בין השישים הטבעות האחרות, כי ניתן לבטל עבודה זרה רק כאשר היא אינה קיימת בעולם כמו במקרה הקודם שהטבעת נפלה לים, אך כאשר הטבעת האסורה קיימת בעולם נחשבות כל הטבעות כספק אחד, ורק כאשר ארבעים הטבעות מתערבות בטבעות אחרות, נעשה הדבר ספק ספיקא והן מותרות. (לח) כי לא ניתן לשער היכן הטבעת האסורה נפלה, אך אם חלק משישים הטבעות נפל לטבעות אחרות, הן מותרות, בדומה למקרה בו ארבעים הטבעות נפלו לטבעות אחרות.

יא. האשרה^ל - בין שהיתה נעבדת^מ, בין שהיתה עבודה זרה מנחת תחתייה^{מא} - אסור לישב בצל קומתה^{מב}, ומתר לישב בצל השריגים [ענפים] והעלים שלה^{מג}. ואם יש לו דרך אחרת^{מד}, אסור לו לעבר תחתייה; ואם אין שם דרך אחרת, עובר תחתייה פשהוא רץ.

(ט) אילן הנטוע לעבודה זרה, שעובדי הירח היו עובדים אותו. (מ) שעברו לאילן עצמו. (מא) ומלכתחילה נטעו את האילן על מנת להעמיד תחתיו עבודה זרה. (מב) כי האילן אסור בהנאה כעבודה זרה. (מג) ההיתר הוא רק בצל המוטל מחוץ לאילן עצמו, אך תחת הענפים עצמם אסור לשבת. (מד) לעבור בה, והיא אינה ארוכה יותר מדרך זו.

השנת הראב"ד טבעת . . טבעות א"א לפי הסוגיא השנויה בזבחים בעיני שנתערב עוד מאותן שלשה לשנים אחרים ואותן האחרונים מותרין שהם נקראים ספק ספיקא.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

יב. אָסוּר וְדָבָר מִתֵּר גּוֹרְמִין לוֹ, הֲרִי זֶה מִתֵּר בְּכָל מְקוֹם.

(ג) בימי חורף, בהם העץ מזיק לירקות בהסתרתו את אור השמש לו הם זקוקים.

לְפִיכָף, שְׂדֵה שְׂזֵבֵלָה [ד-דישן אותה] **בְּזָבֵל עֲבוּדָה זָרָה, מִתֵּר לְזָרַע אוֹתָהּ^א; וּפְרָה שְׁפֹטְמָה בְּכַרְשִׁינֵי** [מ-יין קטנית למספוא] **עֲבוּדָה זָרָה, תֹּאכְלֵי. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֵה.**

(גא) כי קרקע השדה מותרת, ואף היא גרמה לגדילת היבול בשדה. (גב) כי הפרה התפטמה גם בכרשנים שאינם של עבודה זרה.

טו. בְּשֵׁר אוּ יֵיִן אוּ פְרוֹת שֶׁהֲכִינוּם לְהִקְרִיבֵן לְעֲבוּדָה זָרָה - לֹא נֶאֱסְרוּ בְּהִנָּאָה^ב אֶף עַל פִּי שֶׁהֲכִינוּם אוֹתָן לְבֵית עֲבוּדָה זָרָה^ג, עַד שֶׁיִּקְרִיבוּם לְפָנָי; הִקְרִיבוּם לְפָנָי, נַעֲשׂוּ תִקְרָבָת, וְאֶף עַל פִּי שֶׁחֲזְרוּ וְהוֹצִיאוּם, הֲרִי אֵלוּ אֲסוּרִין לְעוֹלָם. וְכָל הַנִּמְצָא בְּבֵית עֲבוּדָה זָרָה, אֶפְלוּ מִים וּמְלַח - אֲסוּר בְּהִנָּאָה מִן הַתּוֹרָה^ד; וְהֶאֱוָכַל מִמֶּנּוּ כָּל שֶׁהוּא^ה, לֹאֲקָה^ו.

(ג) לאחר שהקריבו אותם לעבודה זרה. (גד) במקום המיוחד לעבודתה. (גה) מים ומלח אינם דברי נוי ואין מקריבים אותם לבדם על גבי המזבח, ואף ניסוך המים שהיה בבית המקדש היה יחד עם ניסוך היין. למרות זאת, אם הם נמצאים בבית עבודה זרה הם אסורים משום שבוודאי הם נמצאים שם לצורך העבודה הזרה. (גו) אף כמות קטנה ביותר. (גז) חייב בשני עונשי מלקות, כמבואר בהלכה ב.

טז. הַמוּצָא פְסוּת [=בגד] וְכֵלִים וּמְעוֹת [=מטבעות] בְּרֵאשׁ עֲבוּדָה זָרָה - אִם מִצָּאָן דֶּרֶךְ בְּזִיזוֹן, הֲרִי אֵלוּ מִתְרִין; וְאִם מִצָּאָן דֶּרֶךְ כְּבוֹד, הֲרִי אֵלוּ אֲסוּרִין^ז. פִּיצֵד? מִצָּא פִּיס מְעוֹת תְּלוּי בְּצוּאָרָה, פְּסוּת מְקַפְּלָת וּמְנַחַת עַל רֵאשָׁה, כְּלֵי כְּפוּי [=המין] עַל רֵאשָׁה - הֲרִי זֶה מִתֵּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא דֶּרֶךְ בְּזִיזוֹן^ח; וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֵה. מִצָּא בְּרֵאשָׁה דְּבָר שֶׁפְּיוּצָא בּוֹ קָרַב לְגַבֵּי הַמְּזֻבָּח^ט, הֲרִי זֶה אֲסוּר^י.

(גח) משום נוי עבודה זרה. (גט) אך מטבעות המונחות ללא ארנק, או בגד התלוי על ראשה ללא קיפול, נחשבים דרך כבוד. (ס) בבית המקדש, כמו סולת, ייין ושמן המונחים עליה בתוך כלי. (סא) משום שבוודאי עשו מהם תקרובת לעבודה זרה, ואלו השאריות שלה.

יב. אֲפֻרוּחִים [גדולים] **שֶׁקָּנְנוּ בָּהֶּ, וְאֵינָן צְרִיכִין לְאֵמָן - מִתְרִין;**

השנת הראב"ד והביצים. . . להן א"א היה לו לומר מפני שהן כגידולי האשרה.

וְהֶאֱפֻרוּחִים שֶׁצְרִיכִין לְאֵמָן - אֲסוּרִין, שֶׁהֲרִי הָאֲשֵׁרָה וְהֵקֵן . . . אַחַר א"א דוּקָא שֶׁהִבִּיא מִמְּקוֹם אַחֵר.

כְּמוֹ בְּסִיס לְהֵן^י. וְהֵקֵן • עֲצָמוּ שֶׁבְּרֵאשָׁה - מִתֵּר, מִפְּנֵי שֶׁהָעוֹף מִבִּיא עֲצָיו מִמְּקוֹם אַחֵר^{יא}.

(מה) ישנם שני טעמים לאיסור זה: על מנת שלא יבואו ליהנות מהאשרה עצמה, ועל מנת שלא יעלו על האשירה למנוע את נפילת הביצים והאפרוחים. (מו) ואין לחשוש שהעוף בנה את הקן מעצי האשרה. אך עדיין אסור לטפס על העץ כדי לקחת משם את העצים או הגוזלים, אלא יוריד אותם עם מקל או כלי ארוך אחר.

יג. נָטַל מִמֶּנָּה עֲצִים, אֲסוּרִים בְּהִנָּאָה. הִסִּיק בְּהֵן אֶת הַתַּנּוּר - יֵצֵן^{יב}, וְאַחַר כֵּן יִסִּיק בְּעֲצִים שֶׁל הַתֵּר וְיֹאפֶה בּוֹ. אָפֶה בּוֹ אֶת הַפֶּת, וְלֹא צָנְנוּ - הַפֶּת אֲסוּרָה בְּהִנָּאָה. נִתְעַרְבָה בְּאַחֲרוֹת - יוֹלִיף דְּמֵי [א-השווי של] **אוֹתָהּ הַפֶּת לְיָם הַמְּלַח^{יג} כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה בָּהֶּ, וְשָׂאֵר הַכְּפֻרוֹת מִתְרוֹת.**

(מז) יש להמתין שהתנור יתקרר. (מח) באופן כללי כשהרמב"ם כותב בספריו 'ים המלח', אין כוונתו דווקא לים המלח אלא לים הגדול שמכונה בערבית "אל-מלח" מכיוון שמיימיו מלוחים. אך בהלכה זו העוסקת בדיני עבודה זרה, כוונת הרמב"ם היא ל'ים המלח' דווקא. וכפי שכתבו ה'יתוספות' שאפשר לאבד דמים אלו על ידי פירורם ופיוזורם, ואם רוצים להשליכם בשלימותם ניתן לעשות זאת רק בים המלח שספינות לא עוברות בו ולא ייכשלו במציאת המעות הללו.

יד. נָטַל מִמֶּנָּה כְּכֹד [מחט העשויה מעץ] וְאָרַג בּוֹ אֶת הַבְּגָד, אֲסוּר בְּהִנָּאָה; נִתְעַרַב בְּבִגְדִים אַחֲרִים, יוֹלִיף דְּמֵי אוֹתוֹ הַבְּגָד לְיָם הַמְּלַח, וְשָׂאֵר הַבְּגָדִים מִתְרִין^ט.

(מט) אולם אסור למכור את כל הבגדים בבת אחת, אלא מוכר כל בגד בפני עצמו מטעם המבואר לעיל בהערה על הלכה י.

וּמִתֵּר לְטַע תְּחִתִּיָּה יְרֻקוֹת - בֵּין בֵּימוֹת הַחֲמָה [=קִיץ] שֶׁהֵן צְרִיכִין לְצַל, בֵּין בֵּימוֹת הַגְּשָׁמִים^י [=חורף]; מִפְּנֵי שֶׁצָּל הָאֲשֵׁרָה שֶׁהוּא אֲסוּר עִם הַקְּרָקַע שֶׁאֵינָה נֶאֱסְרָת, גּוֹרְמִין לְיְרֻקוֹת אֵלוּ לְצַמַּח, וְכָל שֶׁדָּבָר

כל שהוא: מרוע? - לקו"ש חכ"ט ע' 154, 363, חל"ב ע' 51, הגש"פ ע' תתקי. הפניות לשיחות קודש

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

ע) שמשתמשים בה לצרכי עבודה זרה. עא) מותר לאכול את הבשר שנשחט, אך לכתחילה אסור לשחוט בסכין זו. עב) לפני השחיטה הבהמה הייתה ראויה לגדל וולדות, לחרישה ולשחיטה, ולאחר השחיטה היא ראויה רק לאכילה, ולכן השחיטה מקלקלת את הבהמה ומפחיתה את השווי שלה. עג) כי אם לא היה שוחט אותה, הבהמה הייתה מתה ונעשית נבילה, והייתה אסורה באכילה. עד) ואף הם אסורים בהנאה, כמבואר בהלכה ב. עה) את הבשר ומכשירי לאכילה. ואם חתך את הבשר אסור ליהנות ממנו, אך ניתן להוליך את דמי הנאתו לים המלח וליהנות מהבשר עצמו. עו) שחתך חתיכות בשר יפות המיועדות לאנשים חשובים ועשה מהן חתיכות קטנות שאינן חשובות יותר. בהלכה זו מדובר בסכין שליבנו והכשירו אותה לאחר השימוש בה לעבודה זרה, אולם אם לא ליבנו את הסכין היא אסורה גם בגלל שהשתמשו בה לחתיכת בהמות נבלות ואיסור הנבילה נבלע בסכין, ולכן, כל בשר שיחתכו בה, בכל צורה שהיא, יהיה אסור בגלל איסור נבילה.

פָּרָק ח

דברים שאינם נאסרים משום עבודה זרה, ודיני ביטול עבודה זרה.

א. פֶּל שְׂאִין בּוֹ תְּפוּסָה [תפוסת] יַד אָדָם, וְלֹא עֲשֹׂהוּב - אִם נֶעְבֵּד [לעבודה זרה], הֲרִי זֶה מִתֵּר בְּהִנָּאָה. לְפִיכָךְ, הַגּוֹיִם הַעוֹבְדִים אֶת הַהָרִים, וְאֵת הַגְּבָעוֹת, וְאֵת הָאֵילָנוֹת הַנְּטוּעִין מִתְחַלְתֵּן לְפָרוֹת, וְאֵת הַמְעֵינֹת הַנוֹבְעִים לְרִבִּים, וְאֵת הַבְּהֵמָה - הֲרִי אֵלוֹ מִתְרִין בְּהִנָּאָה; וּמִתֵּר לְאָכַל אוֹתָן הַפָּרוֹת שֶׁנֶּעְבְּדוּ בְּמָקוֹם גְּדִילְתָּן, וְאוֹתָהּ הַבְּהֵמָה. וְאִין צְרִיף לֹאמַר, בְּהֵמָה שֶׁהִקְצַת [ייחודה] לְעִבּוּדָה זָרָה, שֶׁהִיא מִתְרָת בְּאִכְלָה; בֵּין שֶׁהִקְצוּהָ לְעִבְדָהּ, בֵּין שֶׁהִקְצוּהָ לְהַקְרִיבָהּ - הֲרִי זֶה מִתְרָת.

א) כמו הרים וגבעות שלא ניתן לתפוס אותם. ב) כמו בעלי חיים, שלמרות שניתן לתפוס אותם הם לא נעשו בידי אדם. ג) העצים לא נחשבים מעשי ידי אדם למרות שבני אדם נטעו אותם, משום שגדילתם היא על ידי הקרקע והמים. אולם, אם מלכתחילה נטעו את העצים לעבודה זרה הם נקראים 'עצי אשרה' ונאסרים כמבואר בהלכה ג. ד) כי אין לחשוש שחפרו את המעיינות לעבודה זרה, אך מעיין של אדם יחיד הנעבד לעבודה זרה אסור בהנאה, משום שיתכן שהוא חפר את המעיין לעבודה זרה ואסר אותו בהנאה, כפי שמבואר בסוף ההלכה. ה) כאשר הם עדיין על העץ, משום שהם נחשבים כדבר מחובר שאין בו תפיסת יד אדם ואינו נאסר. החידוש בכך הוא אשר הפירות אינם נחשבים

בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים^{כב}? בְּזִמְן שֶׁמְצַאָן חוּץ לְמָקוֹם עִבּוּדָתוֹ^{כג}; אֲבָל אִם מְצַאָם בְּפָנִים - בֵּין דְּרָף פְּבוּד בֵּין דְּרָף בְּזִיּוֹן, בֵּין דְּבַר הָרְאוּי לְמַזְבֵּחַ בֵּין דְּבַר שְׂאִינוֹ רְאוּי לְמַזְבֵּחַ - פֶּל הַנְּמַצָּא בְּפָנִים אָסוּר, אֲפִלוּ מִים וּמְלַח. וּפְעוּר וּמְרַקוּלִיס^{כד} - פֶּל הַנְּמַצָּא עִמָּהֶן בֵּין בְּפָנִים בֵּין בַּחוּץ, אָסוּר בְּהִנָּאָה^{כה}. וְכֵן אֲבָנֵי מְרַקוּלִיס - פֶּל אֲבָן הַנְּרָאִית שֶׁהִיא עִמּוּ^{כו}, אָסוּרָה בְּהִנָּאָה^{כז}.

כב) שיש אופנים בהם מותר ליהנות מהדברים הנמצאים ליד העבודה הזרה. כג) מעבר למחיצה המייחדת את מקום העבודה הזרה. כד) מיני עבודה זרה שעבודתם היא בדרך ביזיון, כמבואר בפרק ג. כה) מכיוון שהן עבודות בזויות, גם דברים הנמצאים מחוץ למקום עבודתן נחשבים כדברים הנמצאים בתוך מקום עבודתן. כו) הנמצאת במרחק אמה (כ"ד ס"מ) מהמרקוליס. כז) מכיוון שהאבן קרובה למרקוליס, ייתכן שהיא נפלה ממנו.

יז. עִבּוּדָה זָרָה שֶׁהִיא לָהּ מְרַחֵץ אוֹ גִּנָּה [בחצרה] - נִהְיִין בְּהֵם שְׁלֹא בְּטוּבָה [כ"בלי להחזיר טובה], וְאִין נִהְיִין בְּהֵם בְּטוּבָה. הָיָה [המרחץ משותף] לָהּ וְלְאַחֲרִים - נִהְיִין בְּהֵן וְאֲפִלוּ בְּטוּבַת הַכּוֹמְרִין, וּבְלִבָּד שְׁלֹא יִתֵּן שְׂכָר^{כח}.

סח) כי אסור לגרום הנאה לעבודה זרה, אך המרחץ עצמו לא נחשב כעבודה זרה ולכן מותר להתרחץ בו.

יח. מְרַחֵץ שֵׁישׁ בֵּה עִבּוּדָה זָרָה^{כט} - מִתֵּר לְרַחֵץ בֵּה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא נֶעֱשֶׂת שֵׁם לְנוּאֵי לֹא לְעִבּוּדָה, שְׁנֹאמַר: "אֱלֹהֵיהֶם"^ל - בְּזִמְן שֶׁנּוֹהֲגִין בֵּה מְנַהֵג אֱלֹהוֹת, וְלֹא בְּזִמְן שֶׁמְבִיזִין אוֹתָן. כְּגוֹן זֶה שֶׁהִיא עוֹמְדַת עַל הַיָּבֵיב [תעלת שופכין], וְהַפֶּל מִשְׁתַּיִנִּין בְּפָנֶיהָ. וְאִם הָיְתָה דְּרָף עִבּוּדָתָה בְּכָף, אָסוּר לְכַנֵּס בּוֹ.

טט) שאליל עומד בתוכו.

יט. סִפִּין שֶׁל עִבּוּדָה זָרָה שֶׁשָּׂחַט בֵּה - הֲרִי זֶה מִתֵּר^{לא}, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְקַלְקֵל^{לב}; וְאִם הָיְתָה בְּהֵמָה מְסֻכָּת [חולה ונוטה למות] - הֲרִי זֶה אָסוּרָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְקַן^{לג}. וְהָרִי זֶה הַתְּקוּן מִהִנָּחַת מִשְׁמָשִׁי עִבּוּדָה זָרָה^{לד}. וְכֵן אָסוּר לְחַתֵּךְ בֵּה בְּשַׁר [שכבר נשחט], מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְקַן^{לה}; וְאִם חָתַךְ דְּרָף הַפֶּסֶד וְהִשְׁחִתָּה^{לו}, מִתֵּר.

79. דברים עקב, ז, כה.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

כדבר מחובר לקרקע שאינו נאסר. טז) לפני נטילתו המים היו שייכים לרבים וכאשר הוא לוקח אותם הם נעשים ברשותו, והדין הוא שמים של יחיד נאסרים בהנאה, ובכך מתורצת תחילת השגת הרמב"ם. יז) אך אדם לא הרים אותם.

כתלושים למרות שעתידים לקטוף אותם מהעץ. ו) אך לא נעבדה בפועל. ז) ועל ידי זה אסרו אותה משום תקרובת עבודה זרה.

במה דברים אמורים, שאין הבהמה נאסרת? בשלא עשה בה מעשה לשם עבודה זרה; אבל אם עשה בה מעשה כל שהוא, אסרה. ביצד? בגזון ששחט בה סימן [קנה או וטש] **לעבודה זרה. עשה אותה חליפין לעבודה זרה" - אסרה, וכן חליפין חליפין" ; מפני שנעשת פדמי עבודה זרה.**

ג. ישראל שזקף [העמיד] **לבנה להשתתות לה, ולא השתתוה, ובא גוי והשתתוה לה - אסרה בהנאה" , שזקפתה מעשה" ; וכן אם זקף ביצה" , ובא גוי והשתתוה לה - אסרה. חתף דלעת וכיוצא בה, והשתתוה לה -**

השגת הרמב"ם
השתתוה . . הנעבד א"א לא אמרו זה היד אלא לענין טומאת עבודת כוכבים בלבד אבל לענין איסור לא אמרו שאין אסור משום יד.

ח) החליף עבודה זרה בבהמה. ט) אם החליף את הבהמה המוחלפת בחפץ אחר, נקרא חפץ זה 'חליפי חליפין'. י) האסורים בהנאה.

האחר כב מערה [מחובר] **בו - הרי זה אסור מספק, שפא זה החצי כמו יד לחצי הנעבד" .** [ידי] **לחצי הנעבד" .**

במה דברים אמורים" ?
בבהמת עצמו ; אבל אם שחט בהמת חברו לעבודה זרה או החליפה - לא נאסרה, שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו" . [יהודין] **שלו" .**

יח) למרות שאף אדם, ואפילו גוי, לא יכול לאסור דבר שאינו שלו ללא עשיית מעשה, והשתתויה אינה נחשבת מעשה. יט) ובכך היהודי מראה שהוא מעוניין שיעבדו באבן עבודה זרה, ולכן הגוי שהשתתויה ללבנה נחשב שליחו של היהודי והלבנה נאסרת. כ) למרות שזקיפת הביצה לא ניכרת כל כך כזקיפת הלבנה. כא) אף על פי שאינה שלימה. כב) חצי הדלעת שלא נעבד. כג) וההלכה היא שידית של דבר מסוים נחשבת כדבר עצמו.

המשתתוה לקרקע עולם [=קרקע טבעית], **לא אסרה" ; חפר בה בורות שיחין** [=שוחות] **ומערות לשם עבודה זרה, אסרה" .**

אילן שנטעו מתחלה שיהא נעבד - אסור בהנאה" ; וזו היא "אשרה" האמורה בתורה" . **היה אילן נטוע, וגדעו** [קיצע את ענפיו] **ופסלו" ; לשם עבודה זרה" , אפלו הבדיו" ; והרפיב** [ענף מעץ אחר] **בגופו של אילן, והוציא שריגים** [ענפים] **- כורת את השריגים** [שגדלו], **והם אסורים בהנאה ; ושאר האילן, מתריב" .**

יא) שהבהמה נאסרת על ידי מעשהו. יב) משום שכל רצונו הוא לצער את חברו אך אינו מתכוון לאסור את הבהמה. אולם, גוי או יהודי מומר העושים מעשה לעבודה זרה בבהמה של אדם אחר, אוסרים את הבהמה. יג) אך אם הביא עפר תלוש ממקום אחר והשתחוה לו, העפר נאסר כמו כל דבר תלוש. יד) משום שעשה מעשה בקרקע.

וכן המשתתוה לאילן - אף על פי שלא נאסר גופוכס - כל השריגים והעלים והלולבין [פרחים וענפים רכים] **והפרות שיוצא** [האילן] **כל זמן שהוא נעבד, הרי אלו אסורין בהנאה.**

ב. מים ששקרו [הרים אותם] **הגל והשתתוה להן, לא אסרו" ; נטלו בידו והשתתוה להן, אסרו" .** **אבני הר**

כד) כי בזמן הנטיעה הייתה בגרעינים או בשתילים תפיסת יד אדם לשם עבודה זרה, בשונה מאילן רגיל שעבדו אותו לאחר הנטיעה אשר אין בו תפיסת יד אדם בזמן העבודה. כה) הסיר את הפסולת ממנו. ויש מפרשים, שכרת את כל

שנדלדלו [ונעקרו ממקומן], **ועבדו במקומן" - מתרות, שהרי אין בהן תפוסת יד אדם.**
טו) כי המים לא נתלשו על ידי אדם, ולכן הם נחשבים

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

(לה ולא בגוף האבן. לו) אם יהודי רוצה להשתמש באבן.
(לו) כי האבן עצמה לא נעבדה.

ה. אָבֶן שֶׁהֶעֱמִיד עָלֶיהָ עֲבוּדָה זָרָה לֵחַ, הָרִי זֶה אֲסוּרָה כָּל זְמַן שֶׁהִיא עָלֶיהָ; סֵלַק עֲבוּדָה זָרָה, הָאָבֶן מִתְּרַתֵּיט.

(לח) באופן זמני. (לט) אך אם מלכתחילה ייחד את האבן שתהיה בסיס קבוע לעבודה זרה, האבן נאסרה לעולם אלא אם כן יבטל אותה הגוי כמבואר בהלכה ט.

מי שְׁהִיָּה בֵּיתוֹ סְמוּךְ לְבֵית עֲבוּדָה זָרָה, וְנִפְלַח [הקיר המשותף ביניהם] - אֲסוּר לְבָנוֹתָו^מ. פִּיֶּצֵד הוּא עוֹשֶׂה?
כּוּנֵס [פנימה] לְתוֹךְ [השטח] שְׁלוֹ, וּבּוֹנֶה^{מא}; וְאוֹתוֹ הָרוּחַ - מְמַלְאֵהוּ קוֹצִים אוֹ צוֹאָה, פְּדֵי שְׁלֵא יִרְחִיב [ויסוף שטח] בְּבֵית עֲבוּדָה זָרָה. הִנֵּה הַפְּתָל שְׁלוֹ וְשֵׁל עֲבוּדָה זָרָה^{מב}, יְדוּן מְחַצֵּה לְמְחַצֵּה: מְחַצֵּה שְׁלוֹ^{מג}, מִתָּר בְּהִנָּאָה^{מד}; וְשֵׁל עֲבוּדָה זָרָה, אֲסוּר - אֲבָנָיו וְעֲצָיו וְעַפְרוֹ, הַכֹּל אֲסוּר בְּהִנָּאָה.

(מ) כי אסור לבנות בית לעבודה זרה. אמנם הבית עצמו נבנה לפני בית העבודה זרה, כי אחרת היה אסור לבנות בית שאחד מקירותיו הוא קיר של בית עבודה זרה. (מא) ומשאר רווח בין ביתו לבית העבודה זרה. (מב) חצי מעובי הכותל שייך ליהודי, והחצי השני שייך לעבודה זרה. (מג) האבנים השייכות ליהודי. (מד) אך היהודי צריך לדעת בוודאות שאבנים אלו שייכות לו. ואם אינו יודע איזה אבנים שייכות לו, אסור לו להשתמש באבנים אך יכול למכור לגוי את חלקו בכותל וכך יוכל ליהנות מהשווי של האבנים השייכות לו.

ו. פִּיֶּצֵד מֵאֲבֵד עֲבוּדָה זָרָה וְשָׂאָר דְּבָרִים שֶׁהֵן אֲסוּרִים בְּגִלְגָּלָהּ, כְּגוֹן מִשְׁמִשְׁיָהּ וְתִקְרָבֶת שְׁלֵהָ^{מה}? שׁוֹחֵק [טוחן לפירורים] וְזוֹרָה [מפוח] לְרוּחַ^{מי}, אוֹ שׁוֹרְף וּמִטִּיל לַיָּם הַמֶּלַח^{מז}.

(מה) שמצווה עליו לאבד אותם, כמבואר בפרק הקודם. (מו) למרות שייטכן שהפירורים ייעשו זבל ויועילו לדישון קרקע כלשהי אין בכך איסור, מכיוון שהקרקע היא מותרת "וכל שדבר אסור ודבר מותר גורמים לו" מותר בהנאה כמבואר בפרק הקודם. (מז) שאין ספינות עוברות שם, וכך אין חשש שאנשים ימצאו וייהנו מהעבודה זרה. אך לים רגיל אסור לזרוק עבודה זרה בשלמותה אלא רק לאחר שריפתה. ויש מפרשים את דברי רבינו, אשר בעבודה זרה העשויה מעץ, שריפה לבדה מועילה ואין צורך להטיל את האפר לים המלח לאחר השריפה, ודין ההטלה לים המלח נאמר רק על עבודה זרה העשויה ממתכת שלא ניתן לשרוף אותה, ואותה ניתן להטיל בשלמותה לים המלח או לשחוק אותה ולזרות את הפירורים ברוח. על פי פירוש זה, המילים "או שורף" מתייחסות לעבודה זרה מעץ, והמילים "ומטיל

ענפיו כדי שיתעבה. (כו) על מנת לעבוד את הגידולים שיוציא העץ לאחר כריתת הענפים. (כז) כופף ענף, טמן אותו בקרקע והוציא את ראשו מצד אחר על מנת שיגדל שם, ונראה הדבר כאילן חדש. (כח) ולא נחשב העץ כעץ שנטעו מלכתחילה לעבודה זרה. (כט) של העץ, משום שאין בו תפיסת יד אדם בשעת ההשתחויה.

אֵילָן שֶׁהָיוּ הַגּוֹיִם מְשַׁמְרִין אֶת פְּרוֹתָיו, וְאֹמְרִים שֶׁהֵם מוֹכְנִים [מיועדים] לַעֲשׂוֹת מִהֵן שֶׁכָּר לְבֵית עֲבוּדָה זָרָה פְּלוֹנִית, וְעוֹשִׂין מִהֵן שֶׁכָּר, וְשׁוֹתִין אוֹתוֹ בַּיּוֹם אֵידָם [חגם] - הָרִי זֶה הָאֵילָן אֲסוּר בְּהִנָּאָה; מִפְּנֵי שֶׁסִּתְמוּ שֶׁהוּא אֲשֶׁרָה, וּלְפִיכָף עוֹשִׂין בְּפְרוֹתָיו פֶּךָ, שֶׁזֶה הִיא חֻקָּה שֶׁל אֲשֶׁרָה.

ד. אֵילָן שֶׁמְעַמְדִין תַּחְתּוֹ עֲבוּדָה זָרָה - כָּל זְמַן שֶׁהִיא תַּחְתּוֹ, אֲסוּר בְּהִנָּאָה^ל; נִטְלָה מִתַּחְתּוֹ עֲבוּדָה זָרָה - הָרִי זֶה מִתָּר, מִפְּנֵי שֶׁאֵין הָאֵילָן עֲצָמוֹ הוּא הַנְּעֵבֵד.

(ל) מדובר שהאילן היה נטוע מלכתחילה עבור העבודה זרה ולכן הוא נאסר. ויש מפרשים, שמדובר אף באילן רגיל אך חכמים אסרו אותו מפני שיש תחתיו עבודה זרה, כי נראה הדבר שמלכתחילה נטעו את האילן לעבודה זרה.

בֵּית שְׁבָנָה אוֹתוֹ הַגּוֹי מִתַּחֲלָה שֶׁהִיא הַבֵּית עֲצָמוֹ נֶעְבֵּד, וְכֵן הַמְשַׁתַּחֲוֶה לְבֵית בְּנוֹי - הָרִי זֶה אֲסוּר בְּהִנָּאָה^{לא}. הִנֵּה בְּנוֹי, וְסִידוֹ וְכִירוֹ [חקק בו צורות] לְשֵׁם עֲבוּדָה זָרָה עַד שֶׁנִּתְחַדַּשׁ - נוֹטֵל מֶה שֶׁחֲדַשׁ, וְהַחֲדוּשׁ אֲסוּר בְּהִנָּאָה, מִפְּנֵי שֶׁעָשָׂה לְעֵבֵדוֹ; וְשָׂאָר הַבֵּית, מִתָּר^{לב}. הַכֵּנִיס עֲבוּדָה זָרָה לְתוֹךְ הַבֵּית^{לג} - כָּל זְמַן שֶׁהִיא שֵׁם, הַבֵּית אֲסוּר בְּהִנָּאָה^{לד}; הוֹצִיאָהּ, הִתַּר הַבֵּית.

(לא) בשונה מהמשתחויה לאילן רגיל שאינו אסור את האילן בהנאה, משום שאילן מחובר בשורשיו לקרקע ואין בו תפיסת יד אדם, אך בית עשוי מעצים ואבנים שהיו תלושים מהקרקע לפני הבנייה, ודבר שהיה תלוש מהקרקע ולאחר מכן התחבר לקרקע נחשב כדבר תלוש. (לב) כי לא עבד את הבית עצמו, אך אם עבד את הבית עצמו לאחר החידוש הבית נאסר בהנאה, כמו באדם המשתחויה לבית בנוי. (לג) באופן זמני. (לד) כי עבודה זרה של גוי נאסרת בהנאה אף אם עדיין לא עבדו אותה בפועל.

וְכֵן אָבֶן שֶׁחֲצָבָה [הגוי] מִתַּחֲלָה לְעֵבֵדָהּ, אֲסוּרָה בְּהִנָּאָה. הִיָּתָה חֲצוּבָה, וְצִירָה וְכִירוֹהָ שֶׁתַּעֲבֵד - אֶפְלוֹ צִיר וְכִיר בְּגוֹף הָאָבֶן, וְאֵין צִירָה לֹאמַר אִם סִיד עָלֶיהָ לֵחַ - נוֹטֵל לֵי מֶה שֶׁחֲדַשׁ, וְהוּא אֲסוּר בְּהִנָּאָה, הוֹאִיל וְנֶעְשָׂה שִׁיעֵבֵד; וְשָׂאָר הָאָבֶן, מִתָּר^{לו}.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

בְּעַל פְּרָחוּ, אָף עַל פִּי שְׂאֲנָסוּ יִשְׂרָאֵל עַל כֶּף - הָרִי
זו בְּטִלָּה; וּבִלְבָד שִׁיחָא הַגּוֹי הַמְּבַטֵּל עוֹבֵד עֲבוּדָה
זָרָה; אָבָל מִי שְׂאִינוּ עוֹבֵד [עבודה זרה], אִין בְּטוּלוֹ
בְּטוּל.

נח) כי קטן או שוטה לא מבין את משמעות העבודה הזרה.
הַמְּבַטֵּל עֲבוּדָה זָרָה, בְּטַל מְשַׁמְשִׁיחָ; בְּטַל
מְשַׁמְשִׁיחָ, מְשַׁמְשִׁיחָ מִתְרִין, וְהִיא אֲסוּרָה בְּהִנָּאָה
כְּמוֹ שֶׁהִיתָה, עַד שְׂיִבְטִלָּה. וְתִקְרַבְתָּ עֲבוּדָה זָרָה,
אִינָה בְּטִלָּה לְעוֹלָם.

י. בַּיַּצֵּד מְבַטֵּלָה? קָטַע רֹאשׁ אָזְנָה, רֹאשׁ חֲטָמָה
[אפה], רֹאשׁ אֶצְבָּעָה, פְּחָסָה [=מעך אותה] בְּפִנְיָה אָף עַל
פִּי שְׁלֹא חֲסָרָה, או שְׁמַכְרָה לְצוּרָף יִשְׂרָאֵל - הָרִי
זו בְּטִלָּה^ט. אָבָל אִם מְשַׁפְּנָה, או מְכַרָה לְגוֹיִם או
לְיִשְׂרָאֵל שְׂאִינוּ צוּרָף, או שְׁנַפְּלָה עֲלֶיהָ מַפְלָת [אבנים]
וְלֹא פְּנָה [-את האבנים מהעבודה הזרה], גְּנִבְוִיָה לְסֻטִּים וְלֹא
תְּבַעָה [-דרש וחיפש אותה] רָקַק [=ירק] בְּפִנְיָה, הַשְׂתִּין
בְּפִנְיָה, גְּרָרָה^{סא}, זָרַק בָּהּ אֶת הַצּוּאָה - הָרִי זוֹ אִינָה
בְּטִלָּה^{סב}.

נט) אף אם מכר אותה בשלמותה לצורף, כי הוא יודע
שהצורף יתין את העבודה זרה ויעשה ממנה כלים שונים.
אך אם מכר אותה לצורף גוי אינה בטלה, כי ייתכן שהגוי
ימשיך לעבוד אותה כעבודה זרה ולא ישבור אותה. (ס) אף
אם הוא צורף, כמבואר בהערה הקודמת. (סא) על גבי טייט
בצורה בזויה. (סב) דברים אלו אינם מוכיחים שבכוונתו
לבטל לחלוטין את העבודה הזרה, כי ייתכן שעושה אותם
משום שהוא כועס על העבודה הזרה באופן זמני, ולכן
העבודה הזרה לא מתבטלת על ידם.

יא. עֲבוּדָה זָרָה שֶׁהִנִּיחוּ עוֹבְדֶיהָ^{סג} בְּשַׁעַת
שְׁלוֹם^{סד} - מִתְרַת בְּהִנָּאָה, שֶׁהָרִי בְּטִלוּהָ^{סה}; [אך]
בְּשַׁעַת מִלְחָמָה - אֲסוּרָה, מִפְּנֵי שְׁלֹא הִנִּיחוּהָ אֶלָּא
מִפְּנֵי הַמְּלַחְמָה^{סו}.

סג) במקומה, והלכו למקום אחר. (סד) שאין דעתם לחזור
למקום העבודה הזרה. (סה) ולכן לא לקחו אותה איתם.
(סו) ובדעתם לחזור לקחת אותה לאחר המלחמה.

עֲבוּדָה זָרָה שֶׁנִּשְׁפְּרָה מֵאֲלֵיהָ - שְׁכַרְיָה אֲסוּרָה

לים המלח" מתייחסות לעבודה זרה ממתכת, כך שישנן
שלוש אפשרויות לביטול עבודה זרה: שחיקה וזרייה לרוח,
שריפת עבודה זרה מעץ והטלת עבודה זרה בשלמותה לים
המלח.

ז. דָּבַר שְׂאִין בּוֹ תְּפֹסֶת נֵד אָדָם, שֶׁנֶּעֱבַד, כְּגוֹן
הָרִים וּבְהֵמָה וְאֵילָן - אָף עַל פִּי שֶׁהִנֶּעֱבַד עֲצָמוֹ
מִתַּר בְּהִנָּאָה, צְפוּיָו אֲסוּרִין בְּהִנָּאָה^{מח}; וְהִנְהִינָה
בְּכָל שֶׁהוּא מִהֵן^{מט} - לֹקְהָ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַחַמַּד
כֶּסֶף וְזָהָב עֲלֵיהֶם"⁸¹. וְכָל צְפוּיָי עֲבוּדָה זָרָה^{נא}, הָרִי
הֵן בְּכָלֵל מְשַׁמְשִׁיחָ^{נב}.

מח) אם ציפה את ההר, למשל, בדברי נוי. מט) מציפוי של
דבר מחובר שנעבד לעבודה זרה. נ) חייב עונש מלקות אחד.
נא) של עבודה זרה שאינה מחוברת לקרקע. נב) ולוקה
עליהם שתי מלקויות, כמבואר בפרק הקודם.

ח. עֲבוּדָה זָרָה שֶׁל גּוֹיִם, שֶׁבְּטִלוּהָ גּוֹיִם קָדָם
שֶׁתְּבוּא לְיַד יִשְׂרָאֵל - הָרִי זוֹ מִתְרַת בְּהִנָּאָה^{נא},
שֶׁנֶּאֱמַר: "פְּסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תִּשְׂרֹפוּן בְּאֵשׁ"⁸²,
כְּשֶׁבָאוּ לְיַדֵּינוּ וְהֵן נוֹהֲגִין בָּהֶם אֱלֹהוּת; אָבָל אִם
בְּטוּלָם, הָרִי אֵלּוֹ מִתְרִין.

נג) אך לאחר שהעבודה זרה באה לידי יהודי לא ניתן
לבטלה, כמבואר בהלכה הבאה.

ט. עֲבוּדָה זָרָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל, אִינָה בְּטִלָּה לְעוֹלָם;
אֶפְלוּ הָיָה לְגוֹי בָּהּ שֶׁתְּפֹתֵיהָ, אִין בְּטוּלוֹ [של הגוי]
מוֹעִיל כְּלוּם^{נא}, אֶלָּא אֲסוּרָה בְּהִנָּאָה לְעוֹלָם, וּשְׁעוּנָה
גְּנִיזָה^{נב}. וְכֵן עֲבוּדָה זָרָה שֶׁל גּוֹי שֶׁבָּאת לְיַד יִשְׂרָאֵל,
וְאַחַר כֶּף בְּטִלָּה הַגּוֹי - אִין בְּטוּלוֹ מוֹעִיל כְּלוּם,
אֶלָּא אֲסוּרָה בְּהִנָּאָה לְעוֹלָם. וְאִין יִשְׂרָאֵל מְבַטֵּל
עֲבוּדָה זָרָה, וְאֶפְלוּ בְּרִשׁוֹת הַגּוֹיִם^{נא}.

נד) והגוי ביטל את העבודה זרה שבחלקו. נה) כי היהודי
עובד את העבודה הזרה על דעת עצמו ולא על דעת הגוי.
נו) בקרקע, בשונה מעבודה זרה של גוי הטעונה שחיקה
וזרייה לרוח או שריפה, כמבואר בהלכה ו. נז) אף אם הגוי
הרשה ליהודי לבטל את העבודה הזרה.

גוי קָטָן או שוטה, אִינוּ מְבַטֵּל עֲבוּדָה זָרָה^{נא}. וְגוֹי
שֶׁבַטֵל עֲבוּדָה זָרָה - בֵּין שְׁלוֹ, בֵּין שֶׁל גּוֹיִם אַחֲרִים,

81. דברים-עקב, ז, כה. 82. דברים-עקב, ז, כה.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

פֶּרֶק ט

איסור משא ומתן עם עובדי עבודה זרה בימי חגם.

א. **שְׁלֹשָׁה יָמִים לִפְנֵי אֵידִיהֶם** [=חגיהם] **שֶׁל גּוֹיִם,**
אָסוּר לְקַח [-לקנות] **מֵהֶם** **וְלִמְכֹר לָהֶם דָּבָר**
הַמְתַּקִּים, **וְלִלְוֹת מֵהֶן וְלִהְיוֹתֵם,** **וּלְפָרְעַן** [=שלם
להם] **וּלְפָרַע** [=לגבות] **מֵהֶן מְלֹחַ** [=הללוואה] **שֶׁבִשְׂטָרָה** **אוֹ**
שַׁעַל הַמְשֻׁכּוֹן. **אָבָל מְלֹחַ עַל פֶּה נִפְרָעִין מֵהֶן,**
מִפְּנֵי שֶׁהוּא פִּמְצִיל מִיָּדָם; **וּמִתֵּר לְמִכֹּר לָהֶן דָּבָר**
שְׂאִינוֹ מְתַקֵּים, **כַּגֹּוֹן יִקְרוֹת וְתִכְשִׁיל,** **עַד יוֹם אֵידֵם.**
בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים? **בְּאֶרְץ יִשְׂרָאֵל;** **אָבָל בְּשָׂאָר**
אֶרְצוֹת,^ט אֵינוֹ אָסוּר אֲלֵא יוֹם אֵידֵם בְּלִבְדֵי.

א) אף דבר, כי הגוי ישמח בכסף שירוויח מהמכירה ויודה לעבודה הזרה על כך. ב) דבר המשתמר לאורך זמן, כי הגוי יכול להשתמש ולשמוח בדבר זה ביום חגם ולהודות לעבודה הזרה על כך שיש לו את כל צרכיו. ג) כי הגוי עלול להודות לעבודה הזרה על כך שהיהודי נזקק ללוות ממנו. ד) כי כך יהיה לגוי את כל צרכיו עבור יום חגם, והוא יודה על כך לעבודה הזרה. ה) כי הגוי ישמח שהוא שילם את כל חובו ליהודי, ויודה לעבודה הזרה על כך. ו) כאשר ההלוואה היא בשטר או תמורת משכון, אין חשש שהגוי לא יחזיר כלל את החוב ליהודי, ולכן היהודי יכול להמתין עם גביית החוב עד לאחר חגם. ז) כי אם יתעכב בגביית החוב, הגוי יכחיש את טענתו ויאמר שאינו חייב לו דבר. ח) כי הגוי לא יוכל לשמוח בדבר זה ביום חגם. ט) שדברים אלו אסורים שלושה ימים לפני יום חגם. י) שבה הפרנסה לא תלויה בגויים וניתן להתפרנס בלעדיהם. יא) שכל הפרנסה תלויה בגויים, ואם ייאסר על היהודים למכור לגויים בימים אלו, ייגרם הפסד רב ליהודים. יב) אולם, להלכה למעשה נפסק בשולחן ערוך, שהדינים הללו היו תקפים בדורות הקודמים, אבל בזמננו שהגויים אינם מבינים את המשמעות של עבודת האלילים שלהם, מותר לשאת ולתת עמהם ביום חגם, ללוות ולהלוות וכדומה. והרמ"א מוסיף עוד, שאפילו לתת כסף לכמרים הגויים אין איסור, כי הם לא עושים מהם תקרובת או נוי לעבודה הזרה אלא משתמשים בהם לאוכל ולשתיה.

עֵבֶר וְנִשְׂא וְנָתַן עִמָּהֶן בְּאוֹתָן הַשְּׁלֹשָׁה יָמִים [בארץ ישראל], **הָרִי זֶה מִתֵּר בְּהִנָּאָה;** **וְהַנּוֹשֵׂא וְנָתַן עִמָּהֶם בְּיוֹם אֵידֵם,** **הָרִי זֶה אָסוּר בְּהִנָּאָה.** **ב.** **וְאָסוּר לְשַׁלַּח דְּרוֹזן** [-מתנת] **לְגוֹי בְּיוֹם אֵידוֹ** [-חגו], **אֲלֵא אִם כֵּן נִדְרַע לוֹ שְׂאִינוֹ מוֹדָה בְּעִבּוּדָה זָרָה, וְאֵינוֹ עוֹבְדָה.** **וְכֵן גּוֹי שֶׁשָּׁלַח דְּרוֹזן לְיִשְׂרָאֵל בְּיוֹם אֵידֵם, לֹא יִקְבְּלֵנוּ מִמֶּנּוּ; וְאִם חָשַׁשׁ לְאִיבָה^י, נוֹטְלוֹ בְּפָנָיו, וְאֵינוֹ נִהְנֶה בּוֹ - עַד שִׁיִּדְעַע לוֹ שֶׁזֶה הַגּוֹי אֵינוֹ עוֹבֵד עִבּוּדָה זָרָה וְאֵינוֹ מוֹדָה בָּהּ.**

בְּהִנָּאָה, עַד שִׁיבְטְלוּהָ^{טז}; לְפִיכָךְ, הַמוֹצֵא שְׂבָרֵי עִבּוּדָה זָרָה - הָרִי אֵלָיו אָסוּרִין בְּהִנָּאָה^{טז}, [כז] **שְׂמָא לֹא בְטְלוּהָ הַגּוֹיִם^{טז}.**

וְאִם הִיתָה שֶׁל פְּרָקִים [-מורכבת מחלקים, והתפרקה], **וְהִדְיוּט** [-לא מומחה] **יָכוֹל לְהַחְזִירָה - צָרִיף לְבִטֵּל כָּל פֶּרֶק וּפְרָק מִפְּרָקֶיהָ^ע; וְאִם • אֵינוֹ יָכוֹל לְהַחְזִירָה - בִּינּוֹן שֶׁבִטֵּל אֶבֶר אֶחָד מִמֶּנָּה, בְּטָלוּ כָּל הַשְּׂבָרִים^{עא}.**

טז) כי הגויים עובדים עבודה זרה אף לשברים. טז) למרות שייתכן שהגויים ביטלו אותה. טז) ולכן, היא ודאי עבודה זרה ויש ספק האם ביטלו אותה, והכלל הוא שספק לא יכול לשנות דין של דבר ודאי. ע) וביטול של חלק אחד לא מבטל את החלק האחר. עא) מכיוון שאדם רגיל לא יכול להחזירה היא נחשבת ככלי שבור, ולכן, אף ביטול של אבר אחד מבטל את כולה.

יב. **מִזְבַּח עִבּוּדָה זָרָה שֶׁנִּפְגַּם** [מקצתו] - **עֵדִין הוּא אָסוּר בְּהִנָּאָה, עַד שִׁינָתֵן רַבּוֹ בְּיַד הַגּוֹיִם^{עב}; וּבִימוֹס** [-אבן המשמשת בסיס לעבודה זרה] **שֶׁנִּפְגַּם, מִתְרַעֵי.** **אֵי זֶה הוּא בִימוֹס וְאֵי זֶה הוּא מִזְבַּח? בִּימוֹס, אֶבֶן אַחַת; מִזְבַּח, אֶבֶנִים הַרְבֵּה. וְכִיצַד מְבִטְלִין אֶבְנֵי מַרְקוּלִיס? בִּינּוֹן שֶׁבָּנָה בְּהֵן בְּנִינּוֹ, אוֹ חִפָּה** [-ריצף] **בְּהֵן אֶת הַדְּרָכִים, וְכִיּוֹצֵא בְּאֵלּוֹ - הָרִי הֵן מִתְרִין בְּהִנָּאָה.**

עב) כי כל עוד לא ניתץ רוב המזבח, הגויים עתידים לתקן אותו ולהמשיך לעבוד בו עבודה זרה. עג) כי לא מתקנים אותו אלא זורקים אותו מיד כשנשבר.

כִּיצַד מְבִטְלִין אֶת הָאֲשֵׁרָה? קָרְסִם [תלש] **מִמֶּנָּה עָלָה, זָרַד** [-קצץ] **מִמֶּנָּה יוֹנֵק** [=גבעול], **נִטֵּל מִמֶּנָּה מְקַל אוֹ שְׂרָבִיט** [-ענף], **אוֹ שֶׁשְּׂפִיחָה** [=שייף אותה] **שֶׁלֹּא לְצָרְפָה עַד - הָרִי זֶה בְטְלוּהָ עַד. שֶׁפִּיחָה לְצָרְפָה עַד - הוּא אָסוּרָה, וְשֶׁפִּיחָה** [=השכבים והנסורת שלה] **מִתְרִין^{עז}. וְאִם הִיתָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל - בִּין לְצָרְפָה בִּין לְצָרְכוֹ, בִּין הוּא וּבִין שֶׁפִּיחָה אָסוּרִין לְעוֹלָם; שֶׁעִבּוּדָה זָרָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל, אֵין לָהּ בְטוּל לְעוֹלָם.**

עד) לא על מנת להוסיף ביופי האשרה, אלא עבור צרכיו האישיים. עה) משום שבמעשים אלו, שמשתמש באשרה לצורכו, הוא מראה שהאשרה בזויה עליו והוא אינו עובד אותה יותר. עו) על מנת להוסיף ביופי האשרה. עז) כי הם אינם חשובים.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

[רק מפאת] מְנַהֲגִיט, או מְפַנֵּי כְבוֹד הַמְּלָךְ, אָבָל הֵם אֵין מוֹדִין בוֹ - הֲרִי אֱלוֹ מְתַרִין לְשֵׁאת וּלְתַת עֲמָהֶן.

(ט) ועושים כך רק מכיוון שכך מנהג אנשי המדינה בהם גרים, והם מעוניינים לחיות לצידם בשלום.

ו. דְּבָרִים שֶׁהֵן מִיַּחְדִּין לְמִין מְפַנֵּי עֲבוּדָה זָרָה, אָסוּר לְמַכֵּר לְעוֹבְדֵי אוֹתָהּ עֲבוּדָה זָרָה שְׂפָאוֹתוֹ הַמְּקוֹם כֵּאֲ לְעוֹלָם כֵּכ. וּדְבָרִים שְׂאִינֵן מִיַּחְדִּין לָהּ מִתָּר לְמַכֵּר אוֹתָם סְתָם כֵּכ; וְאִם פִּרַשׁ הַגּוֹי שֶׁהוּא קוֹנֶה אוֹתָם לְעֲבוּדָה זָרָה, אָסוּר לְמַכֵּר לוֹ, אֲלָא אִם פֶּן [פגם בו] פִּסְלוּ מִלְּהַקְרִיבוֹ לְעֲבוּדָה זָרָה כֵּכ, לְפִי שְׂאִין [הם] מְקַרְבִּין [דבר] חֶסֶר לְעֲבוּדָה זָרָה.

(כ) כמו תאנים לבנות ולבונה זכה, שבזמנם היו משתמשים הם רק לעבודה זרה. (כא) כי הם ישתמשו בהם לעבודה זרה, והיהודי הוא זה שהכשיל אותם בכך. (כב) אף לא ביום חגם. (כג) אם הגוי לא פירש שהוא קונה אותם לעבודה זרה. (כד) אף דברים שאינם מיוחדים לעבודה זרה. (כה) כגון שבאו לקנות מהיהודי תרנגול לבן, אותו עובדי העבודה הזרה היו רגילים להקריב לה, ובטרם המכירה קטע היהודי את אחד מאצבעות התרנגול כך שאינו ראוי להקריבה להם.

ז. הֵיוּ מְעַרְבִים דְּבָרִים הַמֵּיַחְדִּין עִם דְּבָרִים שְׂאִין מִיַּחְדִּין, כְּגוֹן לְבוֹנָה זָרָה כֵּכ פְּכַלֵּל לְבוֹנָה שְׁחָרָה כֵּכ - מוֹכֵר הַכֵּל סְתָם, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין שְׂמָא יִלְקֹט [הגוי את הלבונה] הַזָּקָה לְבָדָה לְעֲבוּדָה זָרָה כֵּכ; וְכֵן כֹּל פּוֹצֵא בְּזָה כֵּכ.

(כו) המיוחדת לעבודה זרה. (כז) שאינה מיוחדת לעבודה זרה. (כח) ולמרות שהקונה יכול למכור את הדברים המיוחדים לעבודה זרה, לגוי אחר שישתמש בהם לעבודה זרה, אין איסור בכך. (כט) כגון שגוי רצה לקנות מהיהודי מספר תרנגולים וביניהם היה תרנגול לבן שנהגו הגויים להקריב לעבודה זרה, מותר ליהודי למכור לו מכיוון שמכך שהגוי קונה ממנו כעת גם תרנגולים אחרים מובן שהוא קונה אותם לסחורה ולא לעבודה זרה

ח. פֶּשֶׁם שְׂאִין מוֹכְרִין לְגוֹיִם דְּבָרִים שְׂמְחִזְקִין בְּהֵן יִדְיָהֶן [מסייעים להם] לְעֲבוּדָה זָרָה - כֶּךָ אֵין מוֹכְרִין לָהֶם דְּבָר שֵׁישׁ בוֹ נִזְק לְרַפִּים, כְּגוֹן דְּבִים וְאַרְיוֹת, וְכֵלֵי זֵיץ [נשק] וְכַבְלִים וְשִׁלְשִׁלוֹת לֵא. וְאֵין מְשַׁחֲזִין לָהֶם אֵת הַזֵּיץ [חרב]. וְכֹל שְׂאָסוּר לְמַכְרוֹ לְגוֹי, אָסוּר לְמַכְרוֹ לְיִשְׂרָאֵל הַחֲשׂוֹד לְמַכְרוֹ לְגוֹי; וְכֵן אָסוּר לְמַכְרוֹ כֵּלֵי נִזְק לְלִסְטִים [שודד] יִשְׂרָאֵלִיב.

(ל) כדי שלא יזיקו ליהודים בדבר זה. (לא) שקושרים בהם ידיים ורגליים ומענים באמצעות בני אדם. (לב) אף אם הוא

(ג) שהסירוב שלו לקבל את המתנה יגרום לשנאה ביניהם.

ג. הִיָּה אֵידָם שֶׁל אוֹתָם הַגּוֹיִם יָמִים רַבִּים, שְׁלֹשָׁה אוֹ אַרְבָּעָה אוֹ עֶשְׂרֶה - כֹּל אוֹתָן הַיָּמִים כְּיוֹם אֶחָד הֵן, וְכֹלֵן אָסוּרִין [בארץ ישראל] עִם שְׁלֹשָׁה יָמִים שְׁלִפְנֵיהֶן.

ד. הַנּוֹצְרִים - עוֹבְדֵי עֲבוּדָה זָרָה הֵם, וְיוֹם רֵאשׁוֹן יוֹם אֵידָם הוּא. לְפִיכֶךָ, אָסוּר לְשֵׁאת וּלְתַת עֲמָהֶם בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל, יוֹם חֲמִישִׁי וְיוֹם שְׁשִׁי שְׂבֻכָל שְׂבַת [שבוע] וְשַׁבָּת; וְאֵין צְרִיף לִזְמַר יוֹם רֵאשׁוֹן עֲצָמוֹ, שֶׁהוּא אָסוּר בְּכָל מְקוֹם. וְכֵן נוֹהֲגִים עֲמָהֶם בְּכָל אֵידֵיהֶם.

ה. יוֹם שְׂמִתְפַּנְסִין בוֹ הַגּוֹיִם לְהַעֲמִיד לְהֵן מְלָךְ, וּמְקַרְבִּין וּמְקַלְסִין [=משבחים] לְאֵלֵיהֶן - יוֹם אֵידָם הוּא, וְהֲרִי הוּא כְּשֵׁאֵר

השנת הראב"ד
אבל... בו א"א לפי סוגיא דגמרא יום הלידה של מלך הרי הוא כשאר יום חגם ויש להם פנים אבל יום תגלחת זקנו ובלוריתו וכן כולן עד סוף בין של מלך בין של הדיוט אינו אסור אלא אותו היום בלבד אבל משועבדיו אינן אסורין אלא אם כן עובדין אותן אפי' בקלנדא וסנטריא וכי קתני אותה האישי למעוטי משועבדיו ואכולהו קאי.

בְּלוֹרִיתוֹ, כְּיוֹם שְׁעָלָה בוֹ מִן הַיָּם [מהפלגה] אוֹ שְׂנִיעָא בוֹ מִבֵּית הָאָסוּרִים, כְּיוֹם שְׁעָשָׂה בוֹ מִשְׁתָּה [חתונה] לְבָנוֹ, וּכְיוֹצֵא בְּאֵלוֹ - אֵין אָסוּר אֲלָא אוֹתוֹ הַיּוֹם וְאוֹתוֹ הָאִישׁ בְּבִלְבַד.

(יד) והדברים האסורים בו, אסורים בארץ ישראל אף בשלושת הימים שלפניו. (טו) בזמנם, הגויים עובדי האלילים היו מספרים את כל שיער ראשם, חוץ מהשיער שצומח באמצע הראש אותו היו מגלחים רק פעם בשנה. את השיער הזה שהיו משאירים באמצע הראש, היו מכנים 'בלורית'. (טז) אך עם משרתיו אין איסור לקיים מסחר באותו יום, ואין לחשוש שהם יודו לעבודה הזרה של מעבידם.

וְכֵן יוֹם שְׂמִמּוֹת לְהֵן בוֹ מֵת וְיַעֲשֵׂוֹ אוֹתוֹ אֵיד, אוֹתָם הַעוֹשִׂים אָסוּרִין אוֹתוֹ הַיּוֹם; וְכֹל מִיָּתָה שְׂשׁוֹרְפִין בָּהּ פְּלִים וּמְקַטְרִין קְטָרֵת, בְּיָדוּעַ שֵׁישׁ בָּהּ עֲבוּדָה זָרָה י"ח.

(יז) שהשתמש בהם המת על מנת להראות שהם כלים חשובים ואינם ראויים לשימוש אדם אחר. (יח) ומפני חשיבות המת, קבעו את יום מותו לחג שלה.

אֵין יוֹם הָאֵיד אָסוּר, אֲלָא לְעוֹבְדֵין בוֹ בְּבִלְבַד; אָבָל הַגּוֹיִם שְׂשִׁמְחִים בוֹ וְאוֹכְלִין וְשׁוֹתִין וּמְשַׁמְרִין אוֹתוֹ

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

שבתוכן נחשבים כדברים המיוחדים לעבודה זרה. טעם נוסף לאיסור: משום שהחנניות האלו נותנות מיסים לעבודה זרה, וכאשר הוא קונה מהן הוא גורם הנאה לעבודה זרה.

לא רוצה, משום שהוא עלול להילחם עם הכלים המזיקים באנשים הרודפים אחריו לאחר שהוא שדד אותם.

חנניות של [בבעלות] **עבודה זרה - אסור לשכרן, מפני**

ט. היו ישראל שוכנים ביני הגוים, וכרתו להם ברית - מתר להם למכור פלי זין לעבדי המלך וגו' וסו'תיו [עבא המלך]; **מפני שעושים בהם מלחמה עם צרי** [איוב] **המדינה להצילה, ונמצאו מגנים עלינו - שהרי אנו שרויין בתוכם.**

השגת הראב"ד **שמהנה עבודה זרה.** המוכר... המלח א"א ואם הקדימו לו דמיו קודם שיעבדה מותרין.

עיר • שיש בה עבודה זרה - מתר להלך חוצה לה, ואסור להכנס לתוכה. הנה חוצה לה

אסורים בהנאה, ויוליף אותן לים המלח^מ; **אבל גוים שאנסו ישראל וגזלו ביתו והעמידו בו עבודה זרה, דמיו מתריין**^מ; **וכותב** [שטר מכירה על הבית] **ומעלה בערפאות שלהם**^מ.

עבודה זרה, מתר להלך בתוכה.

[ג] ואין לחשוש שמא ייכנס לתוך העיר.

[מב] איסור זה הוא קנס על המכירה. [מג] או ישחוק אותם ויזרה ברוח כמבואר בפרק הקודם. [מד] כי הוא היה אנוס. [מה] מביא את השטר לבתי המשפט שלהם ומחתים את השופטים עליו על מנת לתת תוקף לשטר, וכך הוא יוכל להוציא את הכסף מהגזלנים. למרות שמעשה זה אסור בדרך כלל משום שהיהודי נותן חשיבות לבתי המשפט שלהם, במקרה זה הדבר מותר כי באמצעותו הוא מציל את כספו מהגויים שגזלו אותו.

י. המהלך ממקום למקום, אסור לו לעבור בעיר שיש בה עבודה זרה^ל.

במה דברים אמורים? בזמן שהדרך מיוחדת [רק] לאותו מקום^ל; **אבל**

אם יש שם דרך אחרת ונקרה [מקרה] **והלך בזה, מתר**^ל.

יד. וחלילין של עבודה זרה, אסור לספד בהן. הולכין ליריד של גוים^מ, ולוקחין [קנינים] מהם בהמה ועבדים ושפחות בגיותן^מ, ובתים שדות ורכימים; **וכותב ומעלה בערפאות שלהן**^מ, **מפני שהוא כמציל מידם**^מ. **במה דברים אמורים?** בלוקח מפעל הבית שאינו נותן מכס. **אבל הלוקח שם מן התגר** [סוחר] - **אסור**; **מפני שהוא נותן מכס, והמכס לעבודה זרה, ונמצא זה מהנה עבודה זרה. עבר ולקח מן התגר - אם בהמה לקח, נושר** [=עוקר ומשיר] **פרסותיה מן הארפכה** [=ברך] **ולמטה**^ה; **ואם פסות וכלים לקח, ירקבו**; **לקח מעות וכלי מתכות**^נ, **יוליכם לים המלח**; **לקח עבדים, לא מעלין** [אותם אם נפלו לבור] **ולא מורידין**^נ.

[לד] אף אם הוא רק עובר דרכה לעיר אחרת, כי אסור ליהנות מדרך של עיר שיש בה עבודה זרה. [לה] וההנאה שלו מהדרך ניכרת. [לו] כי אין הנאתו מהדרך ניכרת.

יא. ואסור לבנות עם הגוים [מבנה שתקרנו] **כפה שמעמידים בה עבודה זרה**^ל; **ואם עבר ובנה, שברה מתר**^ל. **אבל בונה הוא לכתחלה, הטרקלין** [=אולם] **או החצר שיש בה אותה הכפה**^ל.

[לז] כי מבנה זה נחשב משמשי עבודה זרה. [לח] משום שעדיין לא עבדו שם בפועל את העבודה הזרה, ומשמשי עבודה זרה נאסרים רק לאחר העבודה בפועל. אמנם, לכתחילה אסור לבנות משמשי עבודה זרה אף אם לא יעבדו אותה. [לט] אולם, אף בדברים אלו מותר לו רק לסייע בבנייה, אך אסור לו לבנות אותם לבדו.

יב. עיר שיש בה עבודה זרה, והיו בה חנניות מעטרות [מקושטות] **ושאינן מעטרות - המעטרות, אסור להנות בהן בכל מה שבתוכן**^מ, **מפני שחזקתן, שפגלל עבודה זרה נתעטרו**^מ; **ושאינן מעטרות, מתרות בהנאה.**

[מ] אף בדברים שאינם חלק מהקישוט. [מא] וכל הדברים

[מו] בימים רגילים שאינם ימי חגיהם. [מז] גויים, וכל שכן שמותר לקנות עבדים גויים שהיו פעם ברשות יהודים והתחייבו במצוות כדין עבד כנעני ולאחר מכן נמכרו לגויים המציעים אותם למכירה ביריד. [מח] למרות שהדבר גורם להם כבוד, והם עלולים להודות לעבודה זרה על כך. [מט] כי על ידי זה יהיו לו עדים על הקניה ולא יוכלו אנשים אחרים לערער עליה. [נ] כדי שלא תהיה ראויה לעבודה או לאכילה וכך הוא לא ייהנה מהבהמה. אך, אסור לחתוך את הבהמה למעלה מהברך משום שהבהמה יתחשב טריפה

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

**שָׁמָא דַּעְתָּן לַחֲזוּר. וְיִשְׂרָאֵל הַהוּלֵף לְתַרְפוּת -
בְּהִלְיָה מְתֵר לְשֵׁאת וְלַתַּת עֲמוּ, שָׁמָא יַחֲזוּר בּוּסָא;
וּבְחִזְיָה, אָסוּרָא. יִשְׂרָאֵל מְשֻׁמַּד [=מומר] - בֵּין
בְּהִלְיָה בֵּין בְּחִזְיָה, אָסוּרָא.**

כתוצאה מהחיתוך, ואסור ליהודי להטריף בהמה בידיו. (נא שאינם נרקבים. נב) אותם לבור, אך עבד כנעני שהתחייב במצוות ונפל לבור - מצווה להעלותו.

**טו. גוֹי שֶׁעָשָׂה מִשְׁתָּה [חֲתוּנָה] לְבָנוּ אוּ לְבֵיתוֹ,
אָסוּר לְהַנּוֹת מִסְּעוּדָתוֹ; וְאֶפְלוּ לְאָכַל הַיִּשְׂרָאֵלִי
וְלִשְׁתּוֹת מִשְׁלוֹ שָׁם - אָסוּר, הוּאִיל וּבְמִסְפַּת הַגּוֹיִם
אָכְלוּ. וּמֵאִמְתֵּי אָסוּר לְאָכַל אֲצִלוּ? מִשְׁתִּיחִיל
לְעֶסֶק וּלְהַכִּין צְרִכֵי הַסְּעוּדָה, וְכָל יְמֵי הַמִּשְׁתָּה,
וְלֹאֲחֵר הַמִּשְׁתָּה שְׁלֹשִׁים יוֹם. וְאִם עָשָׂה סְעוּדָה
אַחֲרַת מַחְמַת הַנְּשׂוּאִין⁸³, אֶפְלוּ לֹאֲחֵר שְׁלֹשִׁים יוֹם
- אָסוּר, עַד שְׁנַיִם עָשָׂר חֳדָשׁ.**

(נג) ואמר לו הגוי במפורש שסעודה זו היא מחמת הנישואין.

**וְכָל הַהֲרַחֵק הַזֶּה - מִפְּנֵי עֲבוּדָה זָרָה הוּאִי,
שְׁנֵאמַר: "וְקָרָא לָךְ, וְאֶכְלֶת מִזִּבְחֹךָ - וְלִקְחָתָּ
מִבְּנֵיךָ לְבָנֶיךָ, וְזָנוּ בְּנֵמֵי אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶן, וְהִזְנוּ אֶת
בְּנֵיךָ"⁸³.**

(נד) שלא ייגרר היהודי לעבוד עבודה זרה.

**טז. בַּת יִשְׂרָאֵל לֹא תִנִּיק אֶת בְּנֵהּ שֶׁל נְכָרִית⁸⁴,
מִפְּנֵי שְׁמִגְדֻלַּת בֶּן לְעֲבוּדָה זָרָה⁸⁵; וְלֹא תִילַד אֶת
הַנְּכָרִית. אָבַל מִזִּלְזָת הִיא בְּשִׁכְרָה, מִשּׁוּם אֵיבָה⁸⁶.
וְהַנְּכָרִית מִזִּלְזָת אֶת בַּת יִשְׂרָאֵל, וּמִנִּיקָה אֶת בְּנֵהּ
[ק] - בְּרִשׁוּתָהּ [-בנוכחותה], כְּדֵי שְׁלֹא תִהְרַגְנָהּ.**

(נה) אף תמורת תשלום. (נו) ואין לחשוש שתפתח איבה ביניהן בעקבות הסירוב, כי האישה יכולה לטעון שהיא לא מניקה את בן הגויה משום שאינה רוצה להתגנות על בעלה. אמנם, אם האישה סובלת מכך שהיא לא מניקה, מותר לה להניק את בן הגויה כי יש בכך רפואה בשבילה. (נז) על מנת שלא תהיה שנאה ומריבה ביניהן. אך ללא תשלום אין חשש איבה, משום שהאישה יכולה לטעון שהיא לא יכולה להפסיד את פרנסתה כתוצאה מכך. בהלכות שבת מבואר אשר בשבת אסור לילד את הגויה אף תמורת תשלום, כי האישה יכולה לטעון שהיא לא מוכנה לחלל שבת על לידת גויים ואין חשש איבה.

**יז. [הגויים] הַהוּלְכִין לְתַרְפוּתָנָהּ, אָסוּר לְשֵׁאת וְלַתַּת
עֲמֵהָ⁸⁷. וְהַפְּאִין [משם], מְתַרְיִין⁸⁸; וְהוּא, שְׁלֹא יִהְיוּ
קְשׁוּרִין זֶה בְּזֶה [-הולכים בצוותא] - שְׁאִם הָיוּ קְשׁוּרִין,**

(נח) כינוי גנאי לבית עבודה זרה. (נט) כי הם עלולים ללכת ולהודות לעבודה הזרה על כך, ואף לקנות דברים ולהשתמש בהם לעבודה זרה. (ס) ואין לחשוש שיחזרו לשם כי מדובר במקום רחוק. (סא) יתחרט ולא ילך כלל לבית העבודה זרה. (סב) כי ייתכן שהוא החליט להאמין בעבודה זרה והוא יחזור אליה להודות לה על עסקיו. (סג) בהליכתו לשם הוא עלול להודות לעבודה זרה, ובחזרתו הוא עלול לחזור אליה ולהודות לה משום שהוא אדוק באמונתו בעבודה זרה יותר מגוי רגיל.

**יח. יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵלֵף לִירִיד שָׁל גּוֹיִם, בְּחִזְיָה
אָסוּר לְשֵׁאת וְלַתַּת עֲמוּ, שָׁמָא עֲבוּדָה זָרָה מְכַר
לְהֵן שָׁם⁸⁹, וְדַמֵּי עֲבוּדָה זָרָה בְּיַד יִשְׂרָאֵל אָסוּרִים
בְּהִנָּא; וּבְיַד גּוֹי, מְתַרְיִין⁹⁰. וּמִפְּנֵי זֶה⁹¹, נוֹשְׂאִין
וְנוֹתְנִין עִם הַגּוֹי הַבָּא מִן הַתַּרְפוּת⁹², וְאִין נוֹשְׂאִין
וְנוֹתְנִין עִם יִשְׂרָאֵל הַבָּא מִן הַתַּרְפוּת⁹³, וְלֹא עִם
הַמְּשֻׁמַּד, לֹא בְּהִלְכּוֹתוֹ⁹⁴ וְלֹא בְּחִזְיָתוֹ⁹⁵.**

(סד) ולכן הלך היהודי ליריד, כי יהודים לא היו קונים ממנו את העבודה הזרה. (סה) כי הפסוק ממנו לומדים שדמי עבודה זרה אסורים בהנאה נאמר על יהודים ולא על גויים. (סו) מכיוון שדמי עבודה זרה ביד גוי מותרים. (סז) העבודה זרה הנמצאת ביריד. בהליכתו לשם אסור לשאת ולתת עם הגוי כי עלול הוא להודות לעבודה זרה, אך בחזרתו משם מותר לשאת ולתת איתו כי דמי עבודה זרה שבידו מותרים. (סח) כי דמי עבודה זרה שבידו אסורים בהנאה, כאמור. (סט) כי הוא יודה לעבודה זרה. (ע) כי דמי עבודה זרה שבידו אסורים בהנאה. ההבדל בין ההלכה הקודמת להלכה זו הוא שבהלכה הקודמת מדובר על מקום קבוע שיש בו עבודה זרה תמיד ולכן יש חשש שהיהודי יחזור לעבודה זרה להודות לה כמבואר בהערה 60, אך בהלכה זו מדובר על יריד שיש בו עבודה זרה ובסיום היריד העבודה זרה חוזרת למקומה ולא ניתן לחזור אליה ולהודות לה, ולכן החשש בהלכה זו הוא רק משום דמי עבודה זרה האסורים כאשר הם ביד יהודי, ואין חשש של חזרה לעבודה זרה להודות לה.

83. שמות-כי תשא, לד, טו.

שיעורי רמב"ם - פרק אחד ליום

~ יום ראשון ט' אדר ~

הלכות פלים

פרק שני

1) יבאר העושה כלי קיבול אפילו כל שהוא מדבר של קיימא. ודין בית קיבול העשוי למלאותו. שפופרת הקש והקנה וכיוצא בהן אם דינן ככלי קבלה.

א. העושה² פלי קיבול מפל מקום³ - הרי זה מקבל טמאה בכל שהוא מן התורה. ואין לכלי קיבול שעור. והוא שיעשה דבר של קיימא, שאפשר שיעמד. כיצד? העושה פלי מן העור המצה⁴ שלא נתעבד קלל, או מן הנגר, אף על פי שאין הנגר מקבל טמאה, או מקלפת הרמון והאגוז והאלון⁵, אפלו חקקום התינוקות למד בהן את העפר או שהתקינום לכף מאזנים - הרי אלו מקבלין טמאה; שתינוק הרשע⁶ שוטף וקטן יש להן מצשה⁷, אף על פי שאין להן מחשבה⁸. אכל העושה פלים⁹ מן הקלפת והאתרוג והדלעת היבשים, שחקקן למד בהן, וכל כיוצא בהן - הרי הן טהורין, לפי שאי אפשר שיעמדו אלא זמן מועט.

2) כלים פי"ז מט"ו. 3) לרבות עור המצה והנייר ומשחקי תינוקות האמורים למטה (רבינו בפירושו למשנתינו, וכן פירשו הרא"ש ו'תוספות יום טוב'. והברטנורא מפרש "מכל מקום" היינו אפילו בית קיבול זעיר), אבל עצמות הדג ועורו אינם מיטמאים אפילו כשיש להם בית קיבול, שהתורה מיעטה אותם מטומאה. 4) עור שאינו מעובד כלל, כמו מצה שאין בה כל תיקון או תערובת כדי לשפרה. ב'תורת כהנים' פרשת שמני, פרשת ו' ה"א, שנינו: "יכול אף המצה ועור החיפה שלא נעשה בהם מלאכה? תלמוד-לומר (ויקרא יא, לב): אשר יעשה מלאכה בהם". ומדרשה זו נתמעט עור שלא נגמרה מלאכתו. וסובר רבינו, שאם עשה לעור זה בית קיבול, כגון תרמיל או כיס - נגמרה מלאכתו ומקבל טומאה, ונתמעטו פשוטי כלי עור בלבד (ראה משנה-למך). 5) פרי עץ האלון שקליפתו וגם תוכו קשים. 6) אינו שומע ואינו מדבר, אבל אילם השומע - דינו כגדול. 7) מעשיהם מועילים כמו מעשה בן דעת. 8) בכל הדברים שמחשבתו של אדם מכריעה לכאן או לכאן - אין למחשבתם כל ערך. 9) תוספתא, כלים בבא-מציעא פ"ז ה"ג.

ב. קנה מאזנים¹⁰ והמחקי¹¹ שיש בהן בית קיבול מתכת, והאסל¹² שיש בו בית קיבול מעות, וקנה של עץ שיש בו בית קיבול מים¹³, ומקל שיש בו בית

קיבול מזוזה¹⁴ או מקום מרגלית¹⁵, ומשחזת של עץ¹⁶ שיש בו בית קיבול שמן¹⁷, ולוח פנקס¹⁸ שיש בו בית קיבול שעוה¹⁹ - כל אלו וכיוצא בהן, אף על פי שהן פשוטי כלי עץ, הואיל ויש בהן בית קיבול כל שהוא, מקבלין טמאה דין תורה. ואין טמא מן התורה²⁰ אלא בית קיבול לכוף שיש בהן והמשמש את בית הקיבול משאר הפלי שבית הקיבול צריך לו²¹; אבל היתר על הצרף משאר הפלי הפשוט - טהור מן התורה וטמא מדבריהן, כמו שבארנו²².

10) החלק האמצעי שכפות המאזניים תלויים בו (משנה, שם פי"ז, מ"ט). 11) חתיכת עץ מהוקצעת, שמוחקים בה את המידות. כיצד? מעבירים את המחק כבד, הוא נדחק קצת לתוך הכלי ומפיל יותר. הקנה של מאזניים והמחק הם מעץ, והרמאים עושים להם בית קיבול ומכניסים בהם מתכת בצד אחד, וכשהם קונים מניחים את המשקלות בצד שהמתכת בו, וכשמוכרים מניחים שם את הדבר הנמכר. באופן דומה הם משתמשים גם במחק, בקניה מוחקים בצד הקל ובמכירה בצד הכבד. 12) מוט שתולים בו הסחורה הנמכרת, וחנווני רמאי עושה בו בית קיבול וטומן בו מקצת הכסף שקיבל, ואומר לקונה שטעה במנין ונתן פחות ממה שהיה עליו לשלם. 13) עני רמאי מעמיד פנים כאילו הוא יושב בתענית כדי שיחמלו עליו, ושותה מים מן הקנה מבלי שירגישו בזה העוברים ושבים. 14) כדי לקבעו בפתח הבית (ע"פ פירוש רבינו למשנתינו. ראה השלמות). 15) כדי להסתירה שם ולהבריח המכס (המשנה מסיימת: "ועל כולן אמר רבן יוחנן בן זכאי: אוי לי אם אומר, אוי לי אם לא אומר". פירוש, אם אומר - אפשר שילמדו אנשים רעים את התחבולות הללו לרמות, ואם לא אומר - יחשבו הרמאים, שאין אנו בקיאים בתחבולותיהם וגם התלמידים לא יהיו בקיאים בדינים אלה. בבבא-בבא-בבא סט, ב - אמרו, שרבן יוחנן בן זכאי גילה את כל התחבולות בהסתמכו על הכתוב (הושע יד, ו): כי ישרים דרכי ה' וצדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם). 16) שם מי"ז. במשנה כתוב סתם "משחזת", ורבינו הוסיף "של עץ", שאם היא של מתכת הרי היא מיטמאה אף-על-פי שאין בה בית קיבול, ואם היא של אבן אפילו כשיש בה בית קיבול אינה מקבלת טומאה כמו שנתבאר בפ"א ה"ו (רבינו בפירושו). 17) כדי להחליק יפה את חוד הסכין מטפטים קצת שמן על המשחזת, ולפיקך עושים בה חקיקה קטנה לקבלת השמן. 18) לוח עץ שמניחים עליו שעווה, והחנוונים חורטים עליו בחרט של מתכת או של עץ קשה, את חשבונותיהם. [ולא השתמשו בקלף או בנייר מפני מחירם הגבוה]. וכשלא היו צריכים יותר לאותם החשבונות - החליקו את השעווה כדי להשתמש בה שנית. 19) יש עושים בלוחות בית קיבול לשעווה. 20) תוספתא, כלים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

קְבֻלָּהָ - טְהוּרָה⁴⁴. נִתְּן הַשְּׂפּוֹפֶרֶת בַּכֶּתֶל⁴⁵ וְאַחַר כֵּן נִתְּן בָּהּ הַמְזוּזָה⁴⁶: אִם הָיְתָה פְּדֻרָה קְבֻלָּתָהּ - הָרִי זֶה מִקְבֻלַּת טְמֵאָה⁴⁷; שְׂלֵא פְּדֻרָה קְבֻלָּתָהּ⁴⁸ - טְהוּרָה⁴⁹. קִבְעָה בַּכֶּתֶל, אֶפְלוּ פְּדֻרָה קְבֻלָּתָהּ - טְהוּרָה⁵⁰.

(37) תוספתא, שם ה"ג. (38) ובזה גילה דעתו שעשאה לקבלה וראויה לקבל טומאה. (39) חיבור עראי, שקל לנתקו. (40) חיבר את צידה הפתוח למזוזת הפתח, ובמצב זה אינה ראויה לקבל. (41) מכיוון שלפני נתינתה בכותל ירדה עליה תורת קבלת טומאה, אין הטומאה מסתלקת אלא על-ידי שינוי מעשה, וחיבור עראי אינו נקרא שינוי מעשה. (42) חיבור של קבע במסמרים. (43) לפי שעודה ראויה לקבלה. (44) לפי שעל-ידי קביעתה אינה ראויה לקבל, הרי קביעתה שינוי מעשה גמור והועילה לעשותה כמחומר לקרקע, שאינו מקבל טומאה, מה-שאינ-כן כשקבעה דרך קבלתה ונשארה ראויה למלאכתה הקודמת להכניס לתוכה מזוזה. (45) חיבור ארעי. (46) וגילה אז דעתו שלקבלה הוא מתכוון, אבל לפני הכנסת המזוזה לא גילה כוונה כזו. (47) כוונתו שלאחר הנתינה בכותל מועילה לעשות כלי, מפני שאינה קבועה בכותל. (48) והכניס בה המזוזה על ידי לחיצה בכוח. (49) כשחיבר את השפופרת לכותל לא היתה כלי, שהרי לא הוכיח שלקבלה התכוון, ולכן בטלה לגבי הכותל אפילו בחיבור בלתי מהודק, והכוונה שבאה לאחר מכאן אינה מועילה. (50) בחיבור של קבע אין מחשבתו מועילה (פירושו זה מיוסד על פירוש בעל סדרי טהרות לתוספתא, כלים שם).

ו. כְּלֵי⁵¹ שְׂאוּרְגִין אוֹתוֹ מִן הַנְּסָרִים⁵² אוֹ מִן הַשְּׁעִם⁵³ כְּדֵי שְׂיִשְׁטְחוּ עָלָיו הַפְּגָדִים וְהַמְגַמְרִים⁵⁴ מִלְמַטָּה פְּדֵי שְׂיִתְבַּסְמוּ: אִם הָיָה עֲשׂוֹי כְּכוּרֶת שְׂאִין לוֹ כִּרְקַע⁵⁵ - טְהוּר, וְאִם הָיָה בּוֹ בֵּית קְבֻלַּת פְּסוּי⁵⁶ - הָרִי זֶה מִקְבֻלַּת טְמֵאָה.

(51) כלים פכ"ב מ"י. (52) פירוש, שבבי עץ דקים מאוד. (53) מין גמי (בזמנו ניתן שם "שעם" לעץ רך וקל שעושים ממנו פקקים, אולם רבינו התכוון לגמיו). (54) כלי שבו מקטירים בושם על גחלים לוחשות. (55) שוליים, אלא דפנות בלבד ושוטחים את הבגדים מלמעלה. (56) שטח ארוג למעלה מן המוגמר העומד על הקרקע ועל הכיסוי מניחים את הבגד שרוצים לבסמו.

ז. סִנְדָּל⁵⁷ שֶׁל בְּהֵמָה: שֶׁל מִתְּכַת - טְמֵאָה⁵⁸, וְשֶׁל שְׁעִם - טְהוּר, שְׂאִין זֶה חֲשׂוֹב מִכְּלֵי הַקְּבֻלָּה⁵⁹.

(57) שם פי"ד מ"ה. רגילים היו להנעיל על רגלי הבהמות סנדלי מתכת להגן על הרגלים מפני הקוצים. (58) כל משמשי בהמה (הכלים העשויים לצרכי הבהמה עצמה) אפילו של מתכת אינם מקבלים טומאה, אבל סנדל מקבל טומאה. במס' שבת נט, א – מנמק רב, מפני שבמלחמה שותים החיילים בו מים, כשאין להם כלי אחר, ולכן דינו כמשמשי בהמה ואדם. (59) בסנדל של גמי אי-אפשר לשתות מים, ואם כן הוא משמש רק את הבהמה (מלשונו

בבא-מציעא פ"ז ה"ד. (21) שבלי חלק זה לא יהיה הכלי ראוי להשתמש בו. לשון התוספתא: אינו מטמא אלא המשמש את הצורך. (22) פ"א ה"א, שפשוטי כלי עץ מקבלים טומאה מגזירת חכמים.

ג. בֵּית קְבוּלוֹ²³ הַעֲשׂוֹי לְמֵלֵאתוֹ - אֵינוֹ בֵּית קְבוּל. פִּיּוּצָה? בְּקַעַת²⁴ שֶׁל עֵץ שְׂחֻקְקִין בָּהּ בֵּית קְבוּל וְתוֹקְעִין בּוֹ הַסֶּדֶן שֶׁל בְּרִזְלוֹ²⁵: אִם שֶׁל נִפְחִים הִיא - אֵינָה מִקְבֻלַּת טְמֵאָה; שְׂאָף עַל פִּי שְׂיִשׁ בָּהּ בֵּית קְבוּל, לֹא נַעֲשֶׂה אֶלָּא לְמֵלֵאתוֹ²⁶. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָה בְּבָהּ. וְאִם הָיְתָה שֶׁל צוּרְפִין²⁷ - הָרִי זֶה מִקְבֻלַּת טְמֵאָה; מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְגִבְיָהִין אֶת הַבְּרִזָּל בְּכָל עַת שְׂרִיצָה וּמְקַבְּצִין אֶת שְׁפּוֹת²⁸ הַזָּהָב וְהַכֶּסֶף הַמְתַּקְבָּצֵת שֶׁם תַּחַת הַסֶּדֶן²⁹, וְהָרִי נַעֲשֶׂה לְקְבֻלָּהּ. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָה בּוֹ.

(23) משנה, שם. (24) חתיכת עץ פשוטה. (25) ועליו מניחים את המתכת, כשמעבדים אותו. (26) מלשונו משמע שאפילו לפני שתקעו את הסדן בבית הקיבול אין העץ מקבל טומאה מפני שהחור נעשה בכוונה תחילה למלאות אותו מילוי קבוע. (27) צורפי מתכות יקרות, כגון זהב וכסף. (28) נסורת דקה שנושרת מן המתכת כשמחליקים אותה בפצירה ששיניה זעירות (מלשון המשנה, כלים פ"ל, מ"א: "שפן בשופין"). (29) אבל נסורת הברזל אין לה כל ערך ואין מאספים אותה (תוספתא, שם).

ד. הַפֶּן³⁰ הַחֻקֵּק שֶׁפָּתַח רִגְלֵי הַמְטוֹת³¹ וְהַמְגַדְלוֹת וְכִיּוּצָה בְּהֵן, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא מְקַבֵּל - טְהוּר, וְאֵין בּוֹ מִשּׁוֹם כְּלֵי קְבוּל, לְפִי שְׂאִינוֹ עֲשׂוֹי לְקְבוּל אֶלָּא לְסִמּוֹ בּוֹ בְּלִבְד. שְׂפּוֹפֶרֶת³² הַקֶּשׂ³³ - מִקְבֻלַּת טְמֵאָה כְּכָל כְּלֵי הָעֵץ שֶׁמְקַבְּלִין טְמֵאָה, אֶפְלוּ אֵינָה יְכוּלָה לְקַבֵּל אֶלָּא טָפָה אַחַת³⁴. וְשְׂפּוֹפֶרֶת הַקֶּנֶה³⁵ שֶׁחֲתָכָה לְקְבֻלָּהּ - אֵינָה מִקְבֻלַּת טְמֵאָה עַד שְׂיִוְצִיא אֶת כָּל הַלֶּבֶן שֶׁבְּתוֹכָהּ. וְאִם לֹא נִחְתָּכָה לְקְבֻלָּהּ - הָרִי הִיא כְּפִשּׁוּטֵי כְּלֵי עֵץ. אֶבֶל שְׂפּוֹפֶרֶת שֶׁל פְּקוּעוֹת³⁶ וְכִיּוּצָה בְּהֵן - אֵינֶן כְּלִים, אֶלָּא כְּאֶכְלִין הֵן חֲשׂוּבִין.

(30) תוספתא, שם פ"ח ה"א. (31) כדי לכוון עמידת רגלי המיטות, והמגדלות הניחו תחתיהן חתיכות קרש עבות, שחקקו בהן בתי קיבול מתאימים לרגלים. (32) משנה, שם פי"ז מ"י. (33) של תבואה והיא חלולה. (34) שבית קיבול מיטמא בכל שהוא. (35) קנה סוף חלול, וחללו מלא חומר ספוגי לבן, ונקרא במשנה "בכיי". (36) מין צמח-שדה רך שטעמו מר, ואחר שכובשים אותו זמן רב הוא מתמתק ונעשה ראוי למאכל אדם (במלכים-ב, ד, לט: "וילקט ממנו פקעות שדה"), ויש לו קנים שנאכלים כפריו.

ה. שְׂפּוֹפֶרֶת³⁷ שֶׁחֲתָכָה וְנָתַן בָּהּ אֶת הַמְזוּזָה³⁸ וְאַחַר כֵּן נָתַנָּה בַּכֶּתֶל³⁹, אֶפְלוּ נָתַנָּה שְׂלֵא פְּדֻרָה קְבֻלָּתָהּ⁴⁰ - מִקְבֻלַּת טְמֵאָה⁴¹. קִבְעָה בַּכֶּתֶל⁴²: אִם קִבְעָה פְּדֻרָה קְבֻלָּתָהּ - הָרִי זֶה מִקְבֻלַּת טְמֵאָה⁴³: שְׂלֵא פְּדֻרָה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

משופעים. (7) הנחה מתקבלת מאוד על הדעת. (8) בתורת כהנים פרשת שמיני פרשתא ו הלכה ה שנינו: מה שק מיוחד שהוא מיטלטל במילואו, אף אני ארבה ... שהם מיטלטלים במילואם.

ב. הפלים שחזקתן שהן עשויות לנחת, כגון שדה⁹ תבה ומגדל¹⁰ וכנת הקש¹¹ וכנת הקנים¹² ובור ספינה¹³ גדולה¹⁴ וכיוצא באלו, אם הן מחזיקין ארבעים סאה - אין מקבלין טמאה¹⁵. ואלו הן הפלים של עץ שהן עשויות¹⁶ להתטלטל במלאוין: דרדר¹⁷ שמניחין אותו על העגלה, וקוסטות המלכים¹⁸, וערכת העבד¹⁹, ובור ספינה קטנה שאינה יכולה להלך באמצע הים הגדול²⁰, והארון. כל אחד מחמשת כלי עץ אלו, אף על פי שהן מקבלין יותר מארבעים סאה - הרי אלו מקבלין טמאה, שלא נעשו מתחלתן אלא להתטלטל מלאין²¹. ושאר כל כלי עץ²², אם היו מקבלין ארבעים סאה ויש להם שוליים - חזקתן שאינן עשויות להתטלטל במלאוין, ולפיכך אין מקבלין טמאה. וכן כלי עצים²³ וכלי העור המקבלין ארבעים סאה בלח - אין מקבלין טמאה, אלא אם כן נעשו מתחלתן להתטלטל פשהן²⁴ מלאין.

(9) מרכבה שמסיעים בה נשים והיא נישאת בידי אדם. (10) ארון גדול עשוי בתבנית מגדל ומניחים בו כלים ומזון. (11) כוורת קלועה מקש. (12) עשויה מקני סוף. (13) הספינות המפליגות בים מוליכות כלי גדול מאוד של עץ מלא מים לשתייה וקוראים לו "בור ספינה". (14) המפליגה בים הגדול. במשנה: "ספינה אלכסנדריה" ופירש שם רבינו, הספינות המפליגות לאלכסנדריה של מצרים ונכנסות לים הגדול. ויש מפרשים שהכוונה לספינות של תגרי אלכסנדריה שעומדים בקשרי מסחר עם ארצות רחוקות, פרט לספינות קטנות שאינן מתרחקות מן החוף ומשמשות את התחבורה בין המקומות שעל חוף הים. בורות אלו עשויות לנחת מבלי להורידן מן הספינות, מפני שממלאים אותן מים שיספיקו לזמן רב, ואם אינן מחזיקות ארבעים סאה מוכרחים להורידן בכל פעם ולמלאותן כשאפסו מי השתייה. (15) משמע שאם אינם מחזיקים ארבעים סאה - מקבלים טמאה. (16) נעשו לכתחילה לשם זה. (17) חבית עץ גדולה מוטלת על עגלה ומובילים בה מים. חבית כזו נעשתה כדי להובילה בעגלה ולפיכך נידונית כדבר המיטלטל מלא וריקן. (18) תיבה גדולה עשויה תאים תאים להניח בהם מזון ומשקין והמלכים היוצאים לדרך מובילים בה צידה מספיקה לכמה ימים. (19) עריבה גדולה, שהאומנים שורים בה את העורות העומדים לעיבוד. (20) אין דרכם של המלחים למלאות בהן הרבה מים, אלא כדי שיספיקו עד למקום התחנות הקרובות, שבהן יורידו אותן וימלאוין מים טריים, ואם כן הן מיטלטלות מלאות. (21) דבריו אלה באים לנמק למה כלים אלה, שהם גדולים יותר מן השיעור הקבוע (40 סאה)

של רבינו אפשר להבין שאינו נידון כבית קיבול, אולם נגמרא שבת הנ"ל משתמעת הכוונה שאמרנו).

ח. הצורך⁶⁰ מרגלית בעור והוציאה ונשאר מקומה עמק⁶¹ - הרי זה מקבל טמאה עד שיפשוט⁶²; שכל כלי קבול מקבלין בכל שהן, והרי מקומן כמו פיס קטן. אבל צורך המעות אינו מקבל טמאה, שאין עליו צורת כלי⁶³.

(60) שם פכ"ו מ"ב. (61) מפני שאין דרכו של אדם לפתוח תכופות את הצורך, נשאה חבנית הכיס, ומפני כך חשוב בית קיבול. (62) שיתפשטו הקמטים ויחזור העור לצורתו הטבעית. (63) אדם רגיל לפתוח ולסגור צורך מעותיו, ומתוך כך הוא מתפשט מהר ואין עליו צורת בית קיבול אפילו לפני שנפשט (ב'הגהות מים טהורים' במשנתנו מפרש כך את נימוקו של רבינו בפירושו שם).

~ יום שני י' אדר ~

פרק שלישי

(1) יבאר כלי עץ העשוי לנחת או להיטלטל מלא וריקן או סתם. ומה הם הכלים העשויים לטלטל במילואו. וכיצד מודדים הכלי לידע אם מחזיק מ סאה ומה נמדד עמו. כלי עץ שאינו מחזיק ארבעים סאה כדרכו אלא אם כן הטחו על צדו.

א. כל כלי עץ העשוי לנחת², אפלו אינו מקבל אלא דבר מועט³ - אינו מקבל טמאה⁴ לא מן התורה ולא מדברי סופרים. וכל כלי עץ העשוי להתטלטל מלא וריקן פשק, אפלו הנה מחזיק מאה סאה, ואף על פי שיש לו שוליים, הואיל ואינו עשוי לנחת - הרי זה מקבל טמאה דין תורה כשאר כלי קבול. וכל כלי עץ שהוא סתם⁵, אם היו לו שוליים לישיב עליהם על הקרקע⁶ כדי שלא יהא נוח להתגלגל, והנה מחזיק ארבעים סאה בלח שהן פורים בכבש - אינו מקבל טמאה כלל, לא מן התורה ולא מדברי סופרים, מפני שחזקתו⁷ שעשוי לנחת. ודברים אלו דברי קבלה הן. מפי השמועה למדו⁸: מה שק - שהוא מתטלטל מלא וריקן, אף כלי עץ לא יטמא אלא אם כן היה מיטלטל מלא וריקן; להוציא כלי עץ העשוי לנחת.

(2) עשוי להיות מונח במקום אחד ולא לטלטל ממקום למקום. (3) ואפשר לטלטלו כשהוא מלא. (4) בחגיגה כו, ב אמרו גבי שולחן שבבית המקדש, שאילמלא היו מוציאים אותו להראותו לעולי רגלים לא היה מקבל טמאה מפני שהוא עשוי לנחת במקום אחד. וטעמו של דבר: כלי עץ הוקשו (השווה) לשק, ששניהם נכתבו בפסוק אחד (ויקרא יא, לב) ודרשו: כלי עץ מטמא רק כשהוא דומה לשק שהוא מיטלטל, וזה אינו מיטלטל כלל (רבינו בסוף הלכה זו). (5) לא נקבע אופן שימוש. (6) להוציא שוליים עגולים או

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַדְּפָנוֹת מִמַּעַט³¹. אֲבָל עֲבֵי הַרְגָלִים³² וְעֲבֵי הַזֶּרֶם³³,
אִם הָיָה לוֹ זֶר - אֵין נִמְדָדִין עִמּוֹ³⁴.

27) בחשבון תישבורת של תכולתו. (28) אמה באורך ואמה ברוחב. (29) גובה שלוש אמות. כלי שזוה מחזיק שלוש מידות מעוקבות של אמה על אמה. רבינו דייק ואמר "שיבורו", שלא תטעה לומר ששיעורי האורך, הרוחב והגובה מעכבים ואם אחד מהם פחות מאמה אין היתרון של הממד השני משלים (מצאנו שיעורים מעכבים כאלה בטומאת צרעת). (30) מקום עובי דפנות הכלי. (31) כלומר, להלכה אינו ממעט, מפני שקובע הכובד, והרי הדפנות מוסיפים כובד. מחלוקת בית שמאי ובית הלל שם ופסק כבית הלל, שהלכה כמותם בכל מקום. (32) המדובר אפילו בתיבה שרגליה מחוברות לדפנות או עשויות מעץ אחד עם הדפנות, אבל הן עבות מהדפנות וחלק מהן בולט מחוץ לריבוע של הארון, תוספת זו אינה נמדדת. (33) הזר נמצא למעלה משפת הכלי ומחובר מבחוץ. (34) במשנה אמרו, שבזה גם בית הלל מודים שאינם נמדדים.

ה. הָיָה בְּתוֹךְ הַפְּלִי תִבָּה קִטְנָה³⁵, כְּגוֹן מוֹכְנֵי שְׁבִתוֹךְ הַשְּׂדֵה: בְּזִמְן שֶׁהָיָה נִשְׁמַטָּה³⁶ - אֵינָה נִמְדָדֶת עִמָּה³⁷, וְאֵינָה חֲבוּרָה לָהּ³⁸, וְאֵינָה מְצַלֶּת עִמָּה בְּאֵהָל הַמֵּת³⁹; וְאִם אֵינָה נִשְׁמַטָּה - נִמְדָדֶת עִמָּה⁴⁰, וְהָרִי הֵן פְּכָלֵי אֶחָד⁴¹.

(35) במשנה כתוב "מוכני שלה" ורבינו שם מפרש "אופן", כנראה התכוון לאופן כעין אופני העגלה, שהשידה מונחת עליה. וכן פירש הר"ש שם. אולם כאן חזר בו ופירש תיבה קטנה שבתוך השידה. (36) אינה קבועה בשידה ואפשר לשומטה ולהוציאה. (37) אם השידה עצמה אינה מחזיקה ארבעים סאה, והמשקין הנכנסים לתיבה בחלקה הבולט משפת השידה משלימים לשיעור זה - אינם נמדדים, ודין השידה ככלי רגיל המקבל טומאה. (38) אם נטמאה השידה לא נטמאה התיבה וכן להיפך. (39) לשון המשנה. ורבינו מפרשה כרש"י שבת מד, ב, שהמדובר כשנכנסה לבית הקברות. השידה שיש בה ארבעים סאה ואינה מקבלת טומאה - חוצצת בפני הטומאה (רבינו בהלכות טומאת מת פרק י"ג הלכה ג), ולפיכך היא מצילה על הכלים שבתוכה ולא נטמאו, אבל הכלים הנמצאים בתיבה שאין בה עצמה ארבעים סאה ודפנותיה גבוהים מדפנות השידה - נטמאו, מפני שהיא כלי בפני עצמו; אין השידה מצילה על הכלים שבתוכה. (40) מידת החלק של התיבה העודף על שפת השידה משליחה לארבעים סאה, כמבואר למעלה. (41) לכל הדינים האמורים למעלה בנשמטת.

ו. הָיָה לְפָלֵי⁴² פְּסוּי קָמוּר⁴³: בְּזִמְן שֶׁהוּא קָבוּעַ - נִמְדָד עִמּוֹ⁴⁴; אֵינוֹ קָבוּעַ - אֵינוֹ נִמְדָד עִמּוֹ. הָיָה בּוֹ מְגוּרוֹת⁴⁵ מִבְּפָנִים - נִמְדָדוֹת עִמּוֹ; וְאִם הָיָה מִבְּחוּץ⁴⁶ - אֵינֶן נִמְדָדוֹת עִמּוֹ⁴⁷.

(42) הכוונה לשידה האמורה בהלכה הקודמת. (43) כעין כיפה. (44) דינו כחלק מן השידה. (45) מגירות.

וקשה לטלטלם מפני כובדם נידונים כמטלטלים, ומבאר רבינו, שאין להגדירם כבלתי מיטלטלים מלאים, מפני שנעשו לכתחילה לשם טלטול כשהם מלאים על ידי עגלה או על ידי כמה בני אדם. (22) לשון המשנה. הכוונה לסתם כלים שנאמר דינם בהלכה הקודמת. וכפל דינם, מפני שכך הוא סיוע דברי רבי יהודה במשנתנו שרבינו פסק כמותו. (23) דינו ככלי עץ לכל דבר. סיכום עיקרי שיטתו של רבינו בדיני כלי עץ יסבירו היטב את שתי ההלכות האלו: א. הגורם הקובע בטומאת כלי עץ הוא מידת טילטולם. המיטלטלים מקבלים טומאה. ושאינם מיטלטלים, אלא דרכם להיות מונחים במקום אחד, מוגדרים ככלי עץ העשוי לנחת ואינם מיטמאים. ב. טלטול שאמרו פירושו טלטול כשהכלי מלא [בתורת כהנים שם דרשו: מה שק שהו מיטלטל במילואו, אף אני ארבה ... שהם מיטלטלים במילואם]. ג. הטלטול כשהכלי ריק אינו גורע מהכשירו לקבל טומאה [בניגוד לדעת הראב"ד בהשגותיו כאן, שכלי שדרכו להיטלטל גם מלא וגם ריקן ויש בו ארבעים סאה אינו מטמא]. ד. שיערו חכמים, שאין דרכם של בני אדם לטלטל משאוי כבד יותר מארבעים סאה ולפיכך קבעו שיעור זה כמכריע בסתם כלים לענין טלטול. ומארבעת עיקרים אלה מסתעפים כמעט מאליהם כל הדינים שהשיעור רבינו כאן. נחזור על דינים אלה בקצרה: 1. כלי עץ "העשוי לנחת" אפילו מחזיק פחות מהשיעור אינו מקבל טומאה, מפני שאינו מיטלטל ואינו דומה לשק, ומשקל המשאוי אינו משנה כאן כלום. 2. כלי העשוי להתלטל בין מלא ובין ריקן - מטמא אפילו מחזיק מאה סאה, שהרי הוא עשוי להיטלטל למרות כובדו והטלטול הוא הגורם המכריע. 3. כלי עץ שלא הייתה כוונה קבועה בעשייתו, אם תשמישו להיטלטל או לנחת - מכריעה בו מידתו, אם היא למעלה מארבעים סאה מתקבל על הדעת (חזקתו) שלנחת עשוי, שהרי אין דרכם של בני אדם לטלטל משאוי כבד שזוה, ואם היא פחות משיעור זה חזקתו שנעשה לטלטול ומקבל טומאה. (24) צריך להיות מתחילתם להיטלטל כשהם (דפוס רומא ר"מ).

ג. הַשְּׂדֵה וְהַתִּבָּה וְהַמְגָדֵל שֶׁל זְכוּכֵית הַבָּאִים בַּמָּדָה²⁵ - טְהוּרִין; וְשָׂאֵר פְּלֵי זְכוּכֵית, אִף עַל פִּי שְׁמִקְבָּלִין אַרְבָּעִים סָאָה - הָרִי הֵן מְקַבְּלִין טִמְאָה²⁶. וְזֶה חֲמוֹר פְּכָלֵי זְכוּכֵית מִבְּכָלֵי עֵץ.

(25) שיש בהם המידה שקבעו חכמים; ארבעים סאה בלח, שהם כוריים ביבש. (26) הראב"ד מנמק דין זה, מפני שכלים אלו נעשים מזכוכית עבה ולפיכך הם כבדים מאוד ואינם עשויים להיטלטל, והכלים האחרים אינם עבים כל כך.

ד. כָּל פְּלֵי שֵׁישׁ בְּשִׁבוּר²⁷ אִמָּה עַל אִמָּה²⁸ בְּרוּם שְׁלֹשׁ²⁹ - הָרִי הוּא מְחִזֵּק אַרְבָּעִים סָאָה בְּלַח. וְכִשְׁמוֹדֵדִין אֶת הַפְּלֵי - מוֹדֵדִין אוֹתוֹ מִבְּחוּץ; אִם הָיָה בּוֹ אִמָּה עַל אִמָּה בְּרוּם שְׁלֹשׁ, אִף עַל פִּי שְׂאִין תּוֹכוֹ אֵלָּא פְּחוֹת מִזֶּה³⁰ - הָרִי הוּא טְהוּר, שְׂאִין עֲבֵי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְהַמְּתִינִין²⁶ שְׁלֵחַ, וְהַקְּלָב²⁷ שְׁבוּנֵין עֲלֵיו תֵּיק הַסֶּפֶר,
וּבֵית הַנְּגָר²⁸ וְהַמְּנַעוּל²⁹ וְהַמְּזוּזָה³⁰, וְתֵיק נְבָלִים
וְהַנְּנֹרֹת, וְהַקְּלָב שֶׁל גֹּזְלֵי מִצְנַפֶּת, וְדָפוּס שֶׁל
תְּפִלִּין, וְסוּס שֶׁל עֵץ שֶׁל זְמָר³¹ שְׁמֻשְׁחָקִין בוּ,
וְרִבְעִיעֵית הַמְּקוֹנְנֶת³², וְגִנּוּת הַעֵנִי³³, וְסֻמוּכוֹת
הַמְּטָה³⁴, וְנִקְלִיטֵי הַמְּטָה³⁵, וְחֻמּוֹר שֶׁתַּחַת הַמְּטָה³⁶
- כָּל אֵלוֹ וְכִיּוּצָא בְּהֵן טְהוּרִין, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְשֻׁמְשֵׁי
הַפְּלִים בְּשַׁעַת מְלֹאכָה בְּלִבְד³⁷.

(2) תוספתא כלים, בבא מציעא פרק ו הלכה ג. (3) שאין להם בית קיבול, למעלה בפ"א ה"ג אמרנו, שפשוטי כלי עץ אינם מקבלים טומאה מדין תורה, ומקבלים טומאה מדברי סופרים. ומלמדנו רבינו כאן, שישנם סוגים שונים של פשוטי כלי עץ, ואין דיניהם שווים. (4) 'בתורת כהנים' פרשת שמיני פרשתא ו ה"ד, דרשו: "מה שק מיוחד שהוא משמש את האדם ואת משמשי האדם (דברים שהאדם משתמש בהם), אף אני מרבה השולחן... שהם משמשים את האדם ואת משמשי האדם, ומוציא את הסולם... ואינו משמש משמשי האדם". דרשה זו משמשת יסוד לכל הדינים שבשלוש ההלכות הראשונות בפרק זה, ופירושה יבואר מתוך הערותינו הבאות. [מלשונו של רבינו "ולא ריבוהו חכמים" משמע שכל הטומאות שנלמדו בפשוטי כלי עץ מדרשה זו, הן טומאות דרבנן, והדרשה היא "אסמכתא". וכן פירש המב"ט בקרית ספר, וכן דעת ה'תוספות' בבבא בתרא סו, א ד"ה שאנין. (5) שמשמשים בו בין לצורך כלים ובין לצורך האדם עצמו. (6) מעמידים עליו כלים, והאדם משתמש בו גם שלא באמצעות הכלים לאכול עליו ולהשעין גופו. (7) שולחן קטן. (8) כלים הם משמשי אדם, ולפיכך משמשי כלים נקראים משמשי משמשי של האדם. (9) בלבד, אבל לא את האדם עצמו שלא באמצעות הכלים. (10) כשהוא דולק, אבל אחר שכבה - אין הנר צריך לה. (11) כגון דפוס שמשמשים בו עושי בתים לתפילין, וכן דפוס המשמש מידה לשזורי מצנפות המתחיים עליו את המצנפת בשעת שזירה (משנה כלים פט"ז, ז. כל שמות הכלים המפורטים בפרק שלפנינו, מבוארים על-פי רבינו בפירושו המשניות שלו למסכת כלים). (12) כיסוי של קופסה. (13) התיבה "תיק" נמשכת לכל הדברים המפורטים לקמן, עד (ועד בכלל) "ובית הכוחל". (14) כף קטנה, שבה מכניסים את הכוחל לתוך העין. (15) חרט של מתכת שחורטים בו על לוחות של שעוה (רבינו בפירושו לכלים פרק יג משנה ב). (16) הכלי שבו מונח הכוחל. (17) "כלי מעור, שאוכלין עליו" (רבינו שם פט"ז מ"ד). (18) תרמיל מיוחד להשים בו חצים, ויש כורכים את התרמיל בעור, ועור זה נקרא בית החצים. [התרמיל עצמו יש לו בית קיבול, ואינו שייך לסוג כלים הנידונים כאן. ויש מפרשים, עור שכורכים בו את החיצים עצמם]. (19) חיצים רחבים. במשנתנו הגירסא: "הפגושות". ורבינו מפרש שם כמו שכתבנו, ומסתמך על הכתוב (יחזקאל כו, ט) "ומחי קבלו", ותרגמו: "ומחת פגשוהי". (20) כלי זמר ידוע. כל הכלים המנויים למעלה אין להם בית קיבול, אבל כשיש להם בית

(46) המגירות נפתחות מבחוץ ודופן החיצון בולט קצתו, כרגיל במגירות שלנו. (47) כשמודדים את הכלי מבחוץ, אין העורך הזה נמדד (מנחת ביכורים לתוספתא).

ז. פלי עץ שאינו מקבל ארבעים סאה פדרפוי⁴⁸ אלא אם כן הטהו על צדו או סמכו בדבר אחר, הואיל ומקבל ארבעים סאה מכל מקום - טהור.

(48) אם הוא עומד על שוליו או על רגליו.

ח. השדה והתבה שנטלה אחת מרגליהן, אף על פי שלא נקבו⁴⁹ אלא הרי הן מקבלין⁵⁰ - הרי אלו טהורין, ועדין⁵¹ יש להם שוילים, וחזקתן שהן לנחת כשהיו.

(49) השדה והתיבה והמגדל לא ניקבו במקום השבר. (50) את הדברים שנותנין לתוכן. (51) פירוש, מפני שעדיין.

~ יום שלישי י"א אדר ~

פרק רביעי

(1) יבאר כלי העשוי לתשמיש אדם או לתשמיש כלים ואדם או לתשמיש כלים לבד. ודין המשמש כלים בשעת מלאכה ושלא בשעת מלאכה. ודין חיפוי הכלים, והעושה כלי מקצתו מן העץ ומקצתו ממתכת.

א. שלש מדות² בכלי עץ שאינן עשוין לקבלה³:
כל פלי עץ העשוי לתשמיש אדם בלבד, כגון הסלם - טהור, ואינו מקבל טמאה קלל, ולא רבוהו חכמים⁴ לטמאה. וכל פלי עץ העשוי לתשמיש הפלים והאדם⁵, כגון השלחן⁶ והטבלא⁷ והמטה וכיוצא בהן - מקבלין טמאה. ומנין שהן לתשמיש אדם ותשמיש משמשיו⁸? שהרי מניח הקערות על השלחן, והפוסות על הטבלא, והמצעות על המטה. וכל פלי עץ העשוי לתשמיש הפלים בלבד, שהרי הוא משמש משמשי אדם⁹: אם לא היה משמש את הפלים אלא בשעת מלאכה בלבד - הרי זה טהור מכלום. כגון מנורה של עץ שמשמשת הגר בשעת הדלקה¹⁰, וכן, והוא פלי שמניחין תחת הפלים בשעת מלאכה, והדפוסין פלין¹¹. ואם היה משמש את הפלים בשעת מלאכה ושללא בשעת מלאכה - הרי זה מקבל טמאה. כגון פסוי הקפצה¹² וכיוצא בו, ותיק הסיף¹³ והספין והרמח והמספרים והתער והמכחול¹⁴ והמכתב¹⁵, ובית הפחל¹⁶, ותיק טבלא וסקורטניא¹⁷, ובית החצים¹⁸ ובית הפגוזות¹⁹, ותיק חלילים²⁰. כל אלו וכיוצא בהן, אף על פי שאינן אלא משמשי פלים - מקבלין טמאה, שהרי הפלי צריך להן בשעת מלאכה²¹ ושללא בשעת מלאכה. אבל פסוי קמטרא²² וכסוי תבה²³ וכסוי טני²⁴, והמכבש של חרש²⁵, והפסא שתחת התבה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

להרימה מעל הקרקע. ורגילים היו לחבר את הרגלים ללשונות. ויש מניחים את המלבן על גבי שתי לשונות וקושרים אותו בחבלים למיטה, ונשאר רווח בינו לבין הארוכה בהתאם לחלק הלשונות הנמצא למעלה מן הארוכה. (40) כעין טבעות, שתפקידן לחזק את המלבן (מנחת ביכורים לתוספתא שם). (41) למלבן. (42) הרגלים מורכבות במיטה, ונמצא המלבן מחובר במיטה (כסף-משנה). (43) אם נגעה טומאה באיזה חלק שהוא של המיטה, נטמא גם המלבן. (44) בחזית המיטה. (45) משנה כלים פ"ח, ד. כר' יוסי ור' שמעון. (46) ראה למעלה הערה לח. תיאור חלקי המיטה. (47) למעלה מדפנות המיטה. ראה שם. (48) מורכבות במיטה. (49) אינו מקבל טומאה כלל, אפילו אם נגעה טומאה בו בעצמו. (50) מלבן זה משמש לתלות עליו את הבגדים בלבד, וכשהאדם מלובש אינו צריך לו יותר. למעלה בהלכה א נתבאר, שפשוטי כלי עץ משמשי כלים בשעת מלאכה בלבד - אינם מקבלים טומאה. (51) הלויים המנגנים בבית המקדש, היו תולים את כלי השיר שלהם על מוט מונח על שני ניצבים (מוטות עבים). [פירוש על הלכה זו, מיוסד על דברי רבינו בפירושו לכלים פ"ח מ"ג וד'].

ג. מְכַבְשׁוֹת⁵² שֶׁל שֶׁפֶךְ⁵³ שְׁמוֹתָהּ עָלָיו אֵת הָעוֹר - טְהוֹר, מִפְּנֵי שְׁמִינִית עָלָיו אֵת הָאֶבֶן בְּמָקוֹם הַחֲקוּק שֵׁשׁ בּוֹ וּמְשַׁמֵּשׁ עָלָיו, וְנִמְצָא עֲשׂוּי לְשִׁמְשׁ אֵת הַפְּלִים בְּשַׁעַת מְלָאכָה⁵⁴. וְאִינוּ מִתְטַמָּא מִשׁוֹם קְבוּל⁵⁵, שֶׁהָרִי הַחֲקוּק שָׁבוּ עֲשׂוּי לְהִתְמַלְאוֹת בְּאֶבֶן⁵⁶.

(52) תוספתא כלים, בבא בתרא פ"א ה"ב. (53) עושה אושכפים, והוא משתמש במכבש שיש בו חקיקה, כדי לקבל את האבן שעליה הוא מותח את העור. (54) בלבד. אבל שלא בשעת מלאכה, אינו צריך כלל למכבש. (55) שהרי החקיקה היא בית קיבול העשוי למלאותו, אינו נידון (בפרק ב הלכה ג) שבית קיבול העשוי למלאותו, אינו נידון כבית קיבול. [מדברי רבינו כאן יוצא ברור, שכלי עץ שיש לו בית קיבול, מקבל טומאה אפילו הוא משמש רק בשעת מלאכה בלבד, בניגוד לדעת כמה מפרשים].

ד. חֲפוּיֵי הַמְּטָה⁵⁷ - טְהוֹרִין⁵⁸. וְכֵן כֹּל הַחֲפוּיִין, בֵּין שֶׁהָיוּ שֶׁל עֵץ אוֹ שֶׁל עֶצֶם אוֹ שֶׁל עוֹר אוֹ שֶׁל מִתְּכַת - טְהוֹרִין; שְׁנֵאמַר: אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מְלָאכָה בָּהֶם - פָּרֵט לְחֲפוּיֵי הַפְּלִים⁵⁹. וְכֵן כְּלֵי עֵץ אוֹ עֶצֶם שֵׁשׁ בָּהֶן בֵּית קְבוּל שֶׁצֶפֶם בְּמִתְּכַת - טְהוֹרִים⁶⁰ וְאִין מְקַבְּלִין טְמָאָה; מֵאַחַר שֶׁצֶפֶם בְּטוּלָן⁶¹, וְהַצְּפוּי עֲצָמוֹ טְהוֹר כְּמוֹ שֶׁבְּאֶרְנָה⁶².

(57) אם ציפה את חלקי העץ של המיטה בטסים של חומר אחר. (58) משנה שם פט"ז ז. (59) דרשה זו נאמרה ב'תורת כהנים' פרשת שמני פ"ח ה"ז, ורבינו מפרש שהכוונה לציפויים. [בקרובן אהרן על התוספתא, מפרש חיפוי כלים - כסויי כלים, וכן מפרש גם בעל 'חפץ חיים' (בפירושו ל'תורת כהנים'), אולם דעת רבינו כמו שכתבנו. ודיני כסוי, מבוארים למעלה בה"א, ונמעטו מן ההיקף

קיבול מקבלים טומאה, אפילו עשויים לתשמיש אדם בלבד, וכן המשמשים בשעת מלאכה בלבד. (21) איני יודע לפרש כיצד תיק של סכין וסייף וכדומה משמשים בשעת מלאכה. ולא מצאתי ביאור מתקבל על הדעת. (22) תיבה גדולה שמצניעים בה בגדים. (23) תיבה קטנה מקמטרא. (24) סל, מלשון "טנא". (25) נגר. (26) במשנתנו כתוב "והקמריין", ופירש רבינו כיסוי העשוי כעין כיפה שגבה קמור. (27) רבינו מפרש, שקולב הוא דפוס שמותחים עליו עור לעשות תיק לספר תורה. (28) יתד של עץ גדול שסוגרים בו את הדלת, ו"בית הנגר" פירושו תיק של הנגר. (29) תיק המנעול. (30) תיק לכרוך בו את המזוזה. [אין זה דומה לשפופרת שחתכה למזוזה שבפרק ב הלכה ה, מפני ששפופרת יש לה בית קיבול. ראה כסף-משנה שם]. (31) הזמרים משחקים בו כדי לבדח את המסתכלים. (32) במשנה: "ורביעית של סולייית", ומפרש רבינו: "שני עצים אורך כל אחד יותר מאמה, יהיו שני העצים ביד המצחק, ומכה אחד מהם באחד לפי הניגון (לפי קצב הניגון). ותרגום ובנעניעם "וברביעין", וייחס אותו למקוננת (אילת = מקוננת, ראה כלים פרק טו משנה ו) לפי שיקוננו בו המתים אצלם". (33) בעל מלאכה עני העושה מלאכתו בחוץ, ועושה לו סוכך להגן על עצמו בפני השמש, ונקרא "גנונת" מפני שנועד להגנה. (34) קורות קטנות שסומכים בהן את המיטה. (35) שני מוטות ניצבים על יד המיטה, אחד למראשותיה והשני למרגלותיה, ועליהם משעניים מקל ארוך ותולים עליו וילון להגן על השוכב במיטה מפני הזובובים. (36) עץ המונח תחת המיטה, והיא נשענת עליו. (37) נימוק זה מתאים לרוב הדברים שנימנו למעלה ולא לכולם. ראה ראב"ד. [מלשונו של הכסף-משנה משמע, שכל הנמנים כאן הם משמשי כלים בשעת מלאכה בלבד].

ב. מְלַבֵּן³⁸ הַמְּטָה³⁹, אִם הָיָה מְלַבֵּשׁ בְּפָקוֹת⁴⁰ וְיֵשׁ לוֹ⁴¹ רַגְלִים שְׁמֻחָבְרִין עִם הַמְּטָה⁴² - הָרִי זֶה מִתְטַמָּא עִם הַמְּטָה⁴³, שֶׁהָרִי נוֹתֵנִין אוֹתוֹ בְּפְנֵי הַמְּטָה⁴⁴ וְהָרִי הוּא כְּאֶחָד מְאֻבְרֵיהָ. וְהָנוּ⁴⁵ עַל שְׁתֵּי לְשׁוֹנוֹת⁴⁶ וְהָרִי הוּא גְבוּהָ עַל הַמְּטָה⁴⁷, אָף עַל פִּי שְׁמֻסְרָג בְּחֻבְלִים, הוֹאֵיל וְאִין לוֹ רַגְלִים⁴⁸ - טְהוֹר⁴⁹, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְשַׁמֵּשׁ הַפְּלִים בְּשַׁעַת מְלָאכָה בְּלִבְד⁵⁰. כְּמִלְבְּנֵי בְּנֵי לִוְיִם⁵¹, שֶׁתּוֹלִין בָּהֶם פְּנוֹרוֹתֵיהֶן וְכֵלֵי הַשִּׁיר, שֶׁהֵן טְהוֹרִין.

(38) תוספתא כלים, בבא מציעא פ"ח ה"ב. (39) שלד המיטה מורכב משני קרשים ארוכים (ארוכות המיטה), ומשנים קצרים (קצרות המיטה). בארבע זוויותיה בפנים עומדים ארבעה מוטות של עץ מרובעים, שגובהם עולה על גובה דפנות המיטה, והן הלשונות של המיטה. בכל לשון ישנם שני חריצים שבהם מכניסים ראש ארוכה וראש קצרה הסמוכות זו לזו, ומתוך כך מתחברות הארוכות והקצרות למסגרת מרובעת, שהיא שלד המיטה. מוספים עוד קרש אחד (=מלבן) מורכב על ארוכה אחת בין שתי הלשונות. דופן ארוך זה עם המלבן שעל גביו נקרא "פני המיטה", פירוש, חזית המיטה. ועושים למיטה רגלים (כרעים)

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

והשתמשו בו לחתום איגרות. [הר"ש, וכן הרא"ש מפרשים שאלמוג הוא מין ארז]. האלמוג אינו מקבל טומאה מפני שהוא כפשוטי כלי עץ. [ואין לנמק מפני שהוא גדל בים, ואמרנו למעלה (פ"א ה"ג) שכל הגדל בים טהור, שהרי למדנו שם: "חיבר מן הגדל בים עם הגדל בארץ וכו' הכל מקבל טומאה". ובסדרי טהרות מנמק למה האלמוג מטמא: מפני שהכתוב קראו עץ, שנאמר (מלכים-א, י, יא): "עצי אלמוגים", וגם אינו גדל מן המים אלא בקרקע הים הוא גדל]. (68) מפני שהטבעת היא כלי בפני עצמו (ראה ההערה בראש הלכה ה). (69) ואף-על-פי שיש בטבעת בית קיבול לשבץ את המתכת. והטעם, מפני שעתיד להתמלאות. [תוספות' שבת נב, ב ד"ה טבעת. בהגהות ר' עקיבא איגר הקשה מגמרא סוכה יב, ב שביט קיבול העשוי להתמלאות דינו כבית קיבול. ראה מה שכתבנו בהשלמות למעלה פ"ב ה"ג, בישוב הסתירה שבין שתי הלכות של רבינו, ובזה מסולקת גם קושייתו של רע"א].

ז. הַשָּׁן ⁷⁰ שֶׁל מִתְּכֶת ⁷¹ או הַחֹתֶמֶת ⁷² מִקְבֵּל טִמְאָה בְּפָנָיו עֲצָמוֹ, אִם לֹא הָיָה מִחֶבֶר לְעֵץ. וְכֵן ⁷³ הַמְעַבֵּד ⁷⁴ וְהַמְזַרְה וְהַמְגוֹבֵב ⁷⁵ וְהַמְסַרֵּק שֶׁל רֹאשׁ ⁷⁶ שֶׁנִּטְלָה אֶחָת מִשְׁנֵיהֶן וְעִשְׂאָה שֶׁל מִתְּכֶת - הֲרִי אֵלָיו מִקְבֵּלִין טִמְאָה ⁷⁷.

(70) משנה שם. (71) שן של מפתח שאינה קבועה בעץ. (72) של מתכת. (73) שם. (74) במשנה: "המעבר". (75) שלושת כלים אלה משמשים לניקוי גרידי התבואה שבגורן. בתחילה מנקים במעבר שיש לו שלש שיניים, והוא מעכב את התבן הגס ומוציא את החיטים ואת הפסולת שאינה גסה כל-כך, אחר בירור זה מנקים במזרה ששיניו מרובות וצפופות, והן מעכבות פסולת בגודל בינוני, ולבסוף מנקים במגוב בעל שיניים רבות והרווח שביניהם קטן, ומתוך כך נופלים רק הגרעינים וקצת פסולת דקה מן הדקה (רבינו בפירושו למשנה). (76) ארבעת הכלים הללו עשויים מעץ. (77) כל הכלי מקבל טומאה. המשנה מסיימת: "ועל כולן אומר ר' יהושע דבר חידוש חידשו סופרים, ואין לי מה להשיב". פירוש, דין זה נראה לי תמוה מאד, אבל הסופרים אמרו ואיני יכול לדחותו (רבינו בפירושו). התמיהה היא: כיצד תגרום שן אחת טומאה לכל הכלי ששיניו מרובות.

ח. מִקְבֵּל ⁷⁸ שֶׁעֲשָׂה בְּרֹאשׁוֹ מִסְמָר ⁷⁹ פָּמִין רְמוֹן ⁸⁰ פְּדֵי שְׂהִיָּה אוֹחֵז בּוֹ ⁸¹ - אֵינוֹ מִקְבֵּל טִמְאָה ⁸². עֲשְׂאָהוּ שֶׁלֹּא תִהְיֶה הָאָרֶץ אוֹכֵלֶת ⁸³ אֶת הָעֵץ - מִקְבֵּל טִמְאָה ⁸⁴.

(78) תוספתא בבא מציעא פ"ד ה"ב. (79) של מתכת. (80) מסמר של מתכת שראשו מעוגל כתבנית רימון. (81) בידו, ויישען עליו כשהוא הולך על קרקע קשה. (82) מכיוון שהמתכת היא לצורך הכלי, לחזק את פעולת המקל, הרי היא משמשת את העץ (ראה הלכה ה). (83) מרקיבה או מפצלת את העץ על ידי הלחץ התמידי. בבבא זו המדובר במסמר הקבוע בראשו התחתון של המקל.

(לשק). (60) סובר רבינו, שהציפוי הוא גורם טהרה לכלי שמקבל טומאה בלי ציפוי, וגם הציפוי עצמו אינו מקבל טומאה. (61) ביטל את כלי העץ, מפני שהציפוי הוא יותר חשוב מהעץ. (62) שחכמים דרשו זאת מהכתוב. ונימוק זה כתב רבינו גם בפירושו למשנה (כלים יא, ד) גבי קליסטרא. ומסתמך שם על המשנה חגיגה כו, ב כחכמים שאמרו אין המזבחות מקבלים טומאה מפני שהם מצופים. [הראב"ד משיג ואומר, שמגמרא שם (כו, א) מוכח שהציפוי הוא גורם לטומאה. אמנם לפי פירוש רש"י יפה השיג, אבל רבינו קיבל התירוח השני שם בגמרא. והוא מפרשו, שהחכמים באמרו מפני שהם מצופים, התכוונו לומר לר' אליעזר אין אתה צריך לנמק טהרת המזבח מפני שהוא כקרקע והתורה קראה לו מזבח אדמה, כי גם לולא נימוק זה אינם מקבלים טומאה מפני שכל הציפויים אינם מקבלים טומאה (לשון הגמרא: "מיבטל בטל ציפויין לגבייהו"). התירוח הזה דוחה אפוא סברת המקשה שציפוי גורם טומאה (על-פי הכסף-משנה). ראה למעלה פ"א ה"ב].

ה. הָעוֹשֶׂה ⁶³ פְּלִי מִקְצָתוֹ מִן הָעֵץ וּמְקָצְתוֹ מִן הַמִּתְּכֶת: אִם הָיָה הָעֵץ מְשֻׁמֵּשׂ הַמִּתְּכֶת - מִקְבֵּל טִמְאָה ⁶⁴, וְאִם הָיְתָה הַמִּתְּכֶת מְשֻׁמֵּשֶׁת אֶת הָעֵץ - הַכֹּל טָהוֹר ⁶⁵. בְּיָצֵד? מִפְּתַח שֶׁל עֵץ וְשֵׁנָיו מִמִּתְּכֶת, אֶפְלוּ שֵׁן אֶחָת - הֲרִי זֶה מִקְבֵּל טִמְאָה; הָיְתָה הִיא מִמִּתְּכֶת וְשֵׁנִים שָׁלוֹ מֵעֵץ - הַכֹּל טָהוֹר.

(63) כלים פרק יג משנה ו: "עץ המשמש את המתכת - טמא, והמתכת המשמש את העץ - טהור". [המדובר, כשהמשמש אינו כלי בפני עצמו, וגם אינו מעמיד ומקיים את המתכת, אלא מסייע לכלי העושה את המלאכה, אבל כשהוא כלי בפני עצמו ואינו צריך למתכת והמתכת צריכה לו שישמשה - המשמש עיקר (סדרי טהרות למשנתנו). ולפיכך בטבעת אין החותם קובע אע"פ שהוא עושה המלאכה]. (64) אפילו אם נגעה טומאה בעץ, נטמא כל המפתח. (65) אפילו נגעה טומאה במתכת. החלק העיקרי של המפתח הן השיניים שהן פותחות וסוגרות, וחלקו השני משמש רק בית יד להן. [נראה שרבינו מפרש "פותחת" שבמשנתנו היינו מפתח, וכן פירש הברטנורא, אולם בסיפא משמע שפותחת אינה מפתח, שהרי אמרה: "שבפותחת ושבמפתח". אולם, כנראה, הברטנורא וגם תוספות יום טוב' אינם גורסים "ושבמפתח", שהרי כתבו, שהשן אינה מיטמאה בפני עצמה (כשאינה נתונה בעץ המפתח), והרי כאן שינוי שמיטמא בפני עצמה, וכן פסק רבינו בהלכה ז. ובשבת פא, א משמע שפותחת קבועה בדת (לפי פירוש רש"י וצע"ג)].

ו. טִבְעֵת ⁶⁶ שֶׁל מִתְּכֶת וְחֹתֶמֶת שֶׁל אֶלְמָגָה ⁶⁷ - טִמְאָה ⁶⁸. הָיְתָה שֶׁל אֶלְמָגָה וְחֹתֶמֶת שֶׁל מִתְּכֶת - הֲרִי זֶה אֵינָה מִקְבֵּלֶת טִמְאָה ⁶⁹.

(66) שם. (67) קורל בלע"ז, והוא גדל בימים וקשה כאבן (רבינו בפירושו, וכן פירש הרשב"ם בבבא בתרא פא, א). רגילים היו לשבץ אלמוג בטבעות וחרתו בו אותיות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לְבַגְד שְׂנֵאָרָג מְקַצְתָּ²⁸. הַמְחַצֵּלֶת - מְשִׁיכֶרֶת הַהוֹצֵיִן, וְזֶהוּ גִמְרָה מְלֹאכְתָּהּ. וְכָל פְּלִי הַנְּסָרִים²⁹ אֵינָן מְקַבְּלִין טַמְאָה עַד שְׂתִיחְסָמוּ שְׂפָתוֹתֶיהֶן. גְּלָמֵי פְּלִי עֵץ³⁰ מְקַבְּלִין טַמְאָה מְשֻׁנְעָשָׂה הַפְּלִי בְּצוּרְתָּו. אֵף עַל פִּי שְׂעִתִּיד לְתֹארוֹ בְּשֵׂרֵד³¹ אוֹ לְהַשׁוֹתוֹ בְּמַחוּגָה אוֹ לְיַפּוֹתוֹ בְּמַעְצֵד וְכִיּוֹצֵא בְּמַעֲשִׂים אֱלוֹ וְעַדִּין הוּא גֶלֶם, הוֹאִיל וְאֵינוֹ מְחַסֵּר חֲקִיקָה וְהַרִי הַשְּׁלִים חֲפִירְתוֹ - הַרִי זֶה מְקַבֵּל טַמְאָה³². וְכָל גְּלָמֵי פְּלִי עֵץ מְקַבְּלִין טַמְאָה, חוּץ מִשָּׁל אֲשֶׁרֻעֵץ³³, שְׂאִין הַפְּלִי מִמֶּנּוּ חָשׁוּב פְּלִי עַד שְׂתִינְפָה. וְקָרוֹב בְּעֵינַי, שְׁפָלִי עֵצִים כְּפָלִי אֲשֶׁרֻעֵץ³⁴, וְאֵין גְּלָמֵיהֶן מְקַבְּלִין טַמְאָה. פְּלִי עֵץ שְׂאִין עָלָיו צוּרֵת פְּלִי³⁵, אֵף עַל פִּי שְׂמֻשְׁתְּמֻשִׁין בּוֹ - אֵינוֹ מְקַבֵּל טַמְאָה. אַרְבּוֹת³⁶ שֶׁל נְחֹתוֹמִין³⁷ שְׂסוּדָרִים עֲלֵיהֶן הַחֲלוֹת כְּשֶׁהֵן בְּצֶק - מִתְּטַמְּאוֹת, שְׂהַרִי צוּרֵת הַפְּלִי עֲלֵיהֶן³⁸; וְשָׁל בְּעֲלֵי בָתִּים - אֵינָן מְקַבְּלִין טַמְאָה³⁹. וְאֵם צָבָעֵן בְּסַקְרָא אוֹ בְּכַרְפּוֹם וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן - מִתְּטַמְּאוֹת, שְׂהַרִי נַעֲשִׂית לָהֶן צוּרֵת פְּלִי. סְרוּד⁴⁰ שֶׁל נְחֹתוֹמִין שְׂנוֹתְנִין בּוֹ הַמִּים שְׂמֻקְטָפִין בּוֹ⁴¹ - טַמָּא; וְשָׁל בְּעֲלֵי בָתִּים - טְהוּר⁴². וְאֵם גַּפְפוֹ⁴³ מְאַרְבַּע רוּחֹתָיו - מִתְּטַמָּא⁴⁴; נִפְרָץ מְרוּחַ אַחַת - טְהוּר⁴⁵. וְהַלּוּחַ שְׂעוֹרְכִין עָלָיו⁴⁶ - מִתְּטַמָּא. פְּלִי עֵץ שְׂהַסְלֵתִים⁴⁷ מְרַקְדִין⁴⁸ עָלָיו אֶת הַסְּלֵת - מִתְּטַמָּא; וְשָׁל בְּעֲלֵי בָתִּים⁴⁹ - טְהוּר⁵⁰. רַחַת⁵¹ הַגְּרוֹסוֹת⁵² - מִתְּטַמָּא, שָׁל אוֹצְרוֹת⁵³ - טְהוּרָה; שָׁל גַּתוֹ⁵⁴ - מִתְּטַמָּא⁵⁵, וְשָׁל גְּרִנוֹת⁵⁶ - טְהוּרָה. זֶה הַפְּלִי: הַעֲשׂוֹי לְקַבְּלָהּ - מְקַבֵּל טַמְאָה, וְהַעֲשׂוֹי לְכַנֵּס בּוֹ - טְהוּר.

(2) כלים פט"ו מ"א. (3) רגילים היו לשפשף את המיטות והעריסות בעור של דג, כדי להחליקן ולחצצחן. (4) בדעתו. (5) שהרי נגמרה מלאכתו. (6) סלים קלועים מענפים דקים, מעשבים מיובשים או מעלי דקלים וכדומה - נקראים כלי עץ. (7) יקשור את השפה, כדי שלא תתפרק הקליעה, מלשון המקרא (דברים כה, ד): "לא תחסום שור בדישו". (8) ראשי העלים. (9) משאירים אותם כמו שהם. (10) סל שמחובר לו בית יד של גמי, ובית היד נקרא "תלויה", מפני שתולים בו את הסל. (11) כל זמן שלא גמר את התלויות, לא נגמרה מלאכתה של הכלכלה. (12) סל גדול מיועד להניח בו כוסות. (13) פירוש, בית הלגינין. (14) כדים קטנים שממלאים בהם יין ושמן מן החביות. (15) סלים עשויים מענפי ערבה דקים תבנית קערה. (16) סלים זעירים, שהנשים נותנות בהן את החוטים והמחטים. (17) קופות גדולות. (18) קופות גדולות מאוד, שנותנים לתוכם קמח או מלאכת אריגה. רבינו בפירושו למשנה, מבאר: "ומלאכת אריגת אלו הכלים הגדולים, יקחו תחילה את הגמי או הערבה או הדבר אשר יארגו ממנה ויחברו אותן בידיהן חבל ארוך עד שיהיה ארכו ק' אמות או יותר, אז יחזרו אותן זה אל זה ויתפרו מזה

(84) אף-על-פי שתפקידו לשמור על העץ. וטעמו של דבר מבאר הר"י קורקוס (מובא בכסף-משנה כאן), שבלי המסמר סופו של המקל להתקלקל כולו - הרי היא כדבר המקיים ומעמיד, שנידון כעיקר הכלי.

ט. וכן מקבל⁸⁵ שקבע בו מסמרים כדי להכות בו - מקבל טמאה, שנמצא העץ משמש את המתכת⁸⁶. עשאן לנוי⁸⁷ - אינו מקבל טמאה, שהרי המתכת משמשת את העץ.

(85) משנה שם פ"ד, ב. (86) המקל משמש לחזק את כוח הכאת המסמרים, והם אינם משמשים כלל את המקל. (87) קבע במקל מסמרים דקים מצוירים, כדי לייפותו (רבינו במשנה).

י. וכן מנקיות⁸⁸ של מתכת שקבען במקל⁸⁹ או בדת לנוי - טהורות⁹⁰. וכן כל פיוצא כזה משאר הפללים.

(88) שפורת חתוכה לארכה, מלשון המקרא (שמות כה, כט): "ומנקיותיו". (89) אנשים אמידים נוהגים היו לקשט את מקלותיהם בשפופרות של כסף וזהב. (90) מפני שהן משמשות את העץ.

~ יום רביעי י"ב אדר ~

פְּרָק חֲמִישִׁי

1) יבאר שכל הכלים אין מקבלין טמאה עד שתיגמר מלאכתם. מאימתי כלי עץ מקבלים טמאה. העשוי לקבלה או ליכנס בה או לסייע בשעת מלאכה. נבלי המשוררים או בני לוי המזמרים במקדש. כלי שניטל ורגליו ניטלות עמו או בהיפך.

א. פל הפללים² אין מקבלין טמאה עד שתגמר מלאכתן. וכלי עץ מאימתי מקבלין טמאה? המטה והעריסה - משישופם בעור הדג³. גמרא שלא לשוף - מקבלין טמאה⁴. הפללים של עץ⁵ - משישחם שפתותיהן ויכרת עקצי השריגים והעצים הקטנים היוצאים על גבי הסל. היו הפללים של תמרה, אף על פי שלא פרת ההוציין⁶ מבפנים - מקבלין טמאה, שקף מקימין אותן⁷. הפלפלה⁸ - משישחם פיה ויכרת ההוציין ויגמר את התלויות⁹. בית הפוסות¹⁰ והלגינין¹¹, אף על פי שלא פרת מבפנים - מקבלין טמאה, שקף מקימין אותם¹². הקנונים¹³ והקלתות¹⁴ - משישחם שפתותיהן ויכרת ההוציין היוצאים. הקנונים הגדולים¹⁵ והסיוגים¹⁶ הגדולים - משיעשה שני דורים¹⁷ לרחב שלהן¹⁸. הנפה¹⁹ והפברה וכן מאזנים - משיעשה דור אחד לרחב שלהן²⁰. הקפה²¹ - משיעשה שתי צפירות²² לרחב שלהן²³; והערק²⁴ - משיעשה בו צפירה אחת. אף על פי שלא גמר גביהן²⁵ - מקבלין טמאה, שהרי נראו²⁶ למה שנעשו וצורת הפלי עליהן. הא למה זה דומה?

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

תשמישו (ראה למעלה בהלכה זו, בדין ארובות של נחתומים). (47) עושי סולת למכירה. (48) מנפים. הכלי לנפות סולת, עשוי היה בצורה מיוחדת ואינו דומה לנפה וכברה שמשמשים בהם לניפוי קמח רגיל. נראה שהכוונה ללוח עץ מנוקב ככברה והנחתומים מרקדים בו, והקמח הדק יצא דרך הנקבים והסולת נשאת, מפני שגרגיריה יותר עבים, ומקבל טומאה מפני שהוא עשוי בתבנית מיוחדת מתאימה למלאכתו. [בתוספתא, כלים בבא-מציעא פ"ה ה"ג, אמרו: "מפני מה של סלתין טמא? מפני שהוא מחזירו לכלי, ושל בעלי בתים טהור עד שיחזירו לכלי". ופירש ב'סדרי טהרות' (כלים דף קמה, ב) שמדובר כשיש ללוח מסגרת בלתי קבועה בו, וכשרוצים לרקד את הסולת נותנים הלוח לתוך המסגרת, ומפני שהסלתיים מרקדים תדיר, לא בטל הלוח מתורת כלי אפילו כשהוציא, שהרי עתיד להחזירו אחר שעה קלה, מה-שאין-כן בכלי של בעלי בתים]. (49) בעלי בתים אינם מרקדים תדיר אלא בהפסקות ארוכות, וגם אין לו תבנית מיוחדת למלאכתו. (50) כפשוטי כלי עץ. (51) שם מ"ה. כעין כף של עץ רחבה עם בית יד ארוך, וזורים בה את התבואה. (52) שברי גרעיני תבואה וקטניות. רחת זו משמשת לקבל את הגרוסות ויש לה בית קיבול. (53) שמכנסים בה למקום אחד את הגרגירים הפזורים. (54) מוציאם בה את הפסולת להשליכה מחוץ לגת. (55) מפני שתשמישה לקבץ בה את הפסולת. (56) שתשמישה לקבץ את התבואה או את התבן והמוץ.

ב. כָּלִי הַתְּלוּיִים⁵⁸ טְהוּרִים⁵⁹, חוץ מְתְלוּיֵי נֶפֶחַ שֶׁל סֵלְתִין, וְתְלוּיֵי כִּבְרָה שֶׁל גְּרִנּוֹת⁶⁰, וְתְלוּיֵי מִגַּל יָד, וְתְלוּיֵי מִקַּל הַפְּלִשְׁיָן⁶¹, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְסִיעִין בְּשַׁעַת מְלֶאכֶה⁶². זֶה הַפְּלִל: הָעֲשׂוּי לְסִיעוֹ בְּשַׁעַת מְלֶאכֶה - מִתְּטָא⁶³; לְתֵלוֹת בּוֹ הַפְּלִי בְּלֶבֶד - טְהוּר.

(57) שם מ"ד. (58) בתי יד של הכלים נקראים תלויים או תלויות, מפני שתולים בהם את הכלים. (59) מפני שמשמשים בהם רק כדי לתלות את הכלים בלבד. ואפילו אם נטמא הכלי לא נטמא בית היד. ומדובר בבתי יד שאינם מחוברים חיבור של קבע לכלי, אבל המחוברים חיבור של קבע - דינם כחלק מן הכלי. (60) כברה גדולה, שמשמשים בה בגרנות, כדי לנקות את התבואה מהתבן המעורב בו. (61) בלשי המכס תוחבים מקל מחודד בראשו לתוך הכרי, כדי לבדוק אם לא נטמנו שם חפצים או סוגי פירות יקרים כדי להבריח המכס. (62) האנשים מכניסים יד לתלויה בשעת הניפוי או הבילוש, כדי להקל עליהם את העבודה שאינה קלה כל-כך. (63) שהרי הוא משמש בשעת מלאכה ושלא בשעת מלאכה (לתלות בו את הכלי). ולמדנו למעלה (פ"ד ה"א) שפשוטי כלי עץ כאלה מקבלים טומאה. [נראה, שמקל של בלשים יש לו בית קיבול קטן למטה, ובו מוציא הבלש דברים הנמצאים בעומק הערימה הנבדקת].

ג. נְבִלֵי הַמְשׁוֹרְרִים⁶⁴ - מִתְּטָאִין⁶⁵; נְבִלֵי בְּנֵי לְוִי

החבל או החוט איזו תמונה שירצו". ואחר-כך הוא מוסיף ומפרש, שמתחילה עושים את השוליים באופן האמור, וכשהגיע לרוחב שהוא רוצה בו הוא עולה ומקיף את החבל לרוחב השוליים שורות אחדות ועושה הרפנות. (19) שני היקפים. (20) מפני שאז הם ראויים למלאכתם. (21) שם במשנה ג: "ים נפה". ופירש רב האי גאון, מובא ברש"י שם, אריגה של שיער שמנפים בה קמח, ומפני המסגרת של עץ שסביבותיה - נקראת ים, כמו ים שהיבשה סובבת אותו. ורבינו פירש שם באופן אחר, וכאן קיבל, כנראה, פירושו של הגאון, ולפיכך כתב "נפה" סתם כפי שנקראה בזמנו. (22) זר נמוך מספיק לצורך מלאכתו. (23) קופה וערק הם מיני סלים, שונים זה מזה בצורתם ובאופן תשמישם. (24) שני עיגולים. ההבדל בין דורות לצפירות הוא, שהדורות נעשו על-ידי אותו החבל שממנו נעשו השוליים, ומתוך כך אין העיגולים שלמים, וצפירות הן עיגולים שלמים ומונחים זה על גבי זה. (25) קופה ארוכה וצרה. (26) ובדעתו להוסיף עליהם. (27) נעשו ראויים. (28) יתבאר לקמן בפכ"ב ה"א, שמקבל טומאה בכל שהוא. (29) שם פ"כ מ"ב. במשנה שם כתוב "נצרים", פירוש קנים דקים. ונראה שגם כאן יש לגרוס כך. (30) פירוש, כלים שנוקק כבר בית קיבול שלהם, אבל זקוקים עוד לתיקונים קלים, כגון לשוף אותם, להחליקם ולהטיע את התבנית הרצויה (ראה לקמן פ"ח דין כלי מתכת). (31) מלשון המקרא (ישעיה מד, יג): "יתארהו בשרד". שרד, מחוגה ומעצד - הם כלים שהגג משתמש בהם. (32) מפני שאין מפקידים עליהם לייפותם ולשכללם. בחולין כה, ב - מנמק רבי יוחנן מפני שהשימוש בהם אינו דרך כבוד, ורב נחמן אומר מפני שמחירם נמוך. (33) כלים פ"ב מ"ח. אשכרוע - מין ארו שקליפתו עבה. בתוספתא שם בבא-מציעא פ"ב ה"ו כתוב: חוץ משל פירשע, מפני שמחוסרים שליקה. (34) בחולין שם כה, ב - אמרו, שלפי נימוקו של רבי יוחנן כלי עצם דינם ככלי עץ, ולרב נחמן נידונים ככלי מתכת, שגולמם אינו מקבל טומאה. ורבינו קיבל דעתו של רב נחמן (ראה השלמות). (35) שאין לו בית קיבול. (36) שם פט"ו מ"ב. (37) של אופים מקצועיים, והארובות שלהם עשויות בתבנית מיוחדת. (38) וגזרו עליהן חכמים טומאה אף-על-פי שאין להם בית קיבול, כמו שגזרו על פשוטים שהם משמשי אדם וכלים. (39) בעלי בתים עורכים חלותיהם על דף פשוט, שלא טרחו לתת לו צורת כלי. (40) שם. (41) טחים פני הלחם באותם מים. (42) נראה שנחתומים שצריכים לקטף הרבה חלות השתמשו בדרך חלק ששפכו עליו קצת מים והרטיבו בהם את הידים וקטפו את פני החלות (ראה כסף-משנה). (43) עשה לדרך זה מסגרת. (44) שהרי יש לו בית קיבול. (45) אף-על-פי שיכול לקבל קצת מים כשיעמידוהו בשיפוע. (46) במשנה "מעריך". ופירש רבינו שם, דף שעורכים עליו הלחם האפוי בשתי מערכות (שתי שורות), והוא עשוי בתבנית מיוחדת. ורב האי גאון מפרש שהכוונה לעץ שמרדדים בו את העיסה לעשות ריקים (ר"ש שם). ואף-על-פי שפשוטי כלי עץ אינם מקבלים טומאה, הוא מתטמא, מפני שצורת כלי עליו והותאמה במיוחד לצורך

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום רביעי י"ב אדר - ספר טהרה - הלכות כלים קפה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בני אדם להשתמש בקרן מפני מאיסותה. 91 להשתמש בה בקביעות.

ח. השופר - אינו מקבל טמאה. חתכו להיות קרן תשמיש - מקבל טמאה.

ט. קערה⁹² וקערה⁹³ שקבעה בשדה תבה ומגדל⁹⁴: אם היא כדרך קבלתה⁹⁵ - מקבלת טמאה; ואם קבעה בדפן, שהרי אינה מקבלת עד שמיים שדה על צדה - הרי זו מקבלת השדה⁹⁶ וטהורה⁹⁷.

92 שם. 93 משנה, שם פ"כ, ה. 94 ראה למעלה פ"ג ה"ב. 95 כגון שקבעה בקרקעות השידה, ואפשר לתת לתוכה אוכלין. 96 חלק מן השידה, ואינה כלי בפני עצמו. 97 מדובר בשידה תיבה ומגדל המחזיקים ארבעים סאה בלח ואינם מקבלים טמאה. [נראה שאם קבע הקערה בדופן, ופיה למעלה - מקבלת טמאה, שהרי אפשר להשתמש בה מבלי להטות את השידה על צידה].

י. האקון⁹⁸ והרטוב⁹⁹ והפלוב של עץ - טהורין.

98 סל שצדים בו דגים (שם פכ"ג מ"ה). 99 מלכודת לעופות עשויה מעץ.

יא. המדף¹⁰⁰ והפלצור¹⁰¹ ומצודת ספרים¹⁰² - מתטמאין, שהרי צורת פלי עליהם.

100 דף של עץ ודבר כבד מונח עליו, וחוט אחוז בידי הצייד מחובר אליו, וכשיושב עוף על הדף, הצייד משמיט מידו את החוט והאבן נופלת על העוף. 101 מין רשת לצוד עופות. 102 כעין סכר בים או בנהר, המפסיק את זרימת המים לשטח מסויים ושואבים את המים שבאותו שטח ונוטלים את הדגים שניצודו שם מאליהם.

יב. הספסלין¹⁰³ שבפונדקאות¹⁰⁴ ושל מלמדי תינוקות, אף על פי שהן נקובין ומכניסין בהן את הרגלים - טהורים¹⁰⁵. קבעו בהן רגלים במסמר - מקבלין טמאה. זה הפלל: כל שנטל ואין רגליו נטלות עמו - טהור; וכל שנטל ורגליו נטלות עמו - טמא. ואם היו פלן¹⁰⁶ של עץ או עצם¹⁰⁷ - מקבל טמאה; היתה אחת מרגליו של אבן - אינו מקבל טמאה¹⁰⁸.

103 תוספתא, שם בבא בתרא פ"א ה"ג. 104 בעלי הפונדקאות לא היו רגילים להעמיד ספסלים קבועים, אלא הכינו קרשים ובהם חורים לתחוב בהם רגליים, וכשבאו אורחים תחבו את הרגליים באותם החורים, וכשיצאו - פירקו את הספסלים. וכן היתה גם דרכם של מלמדי תינוקות. אלה ואלה כוונתם, שלא ימעטו הספסלים את שטח החדר שלא לצורך. 105 שאין זה חיבור של קבע, והדף בפני עצמו וכן הרגליים בפני עצמן אינם כלי. 106 כל רגלי הספסל. 107 פירוש, במה דברים אמורים שאם רגליו ניטלות עמו טמא? כשכולן של עץ או עצם.

שְׁמֹזְמִין בְּהֵן בְּמִקְדָּשׁ - טְהוּרִין⁶⁷. הַבְּטָנוּן⁶⁷ וְהַנְּקֻטָּמוֹן⁶⁸ וְהָאִירוֹס⁶⁹ - מִתְטַמְּאִין.

64 כלי שיר דומה לכינור (שם מ"ו). 65 מפני חשיבותם גזרו עליהם שיקבלו טומאה אף-על-פי שאין להם בית קיבול עשוי לקבלה. 66 בבית-המקדש לא גזרו טומאה (ר"ש ורא"ש במשנתינו). 67 כלי ניגון גדול, שהמנגן משעינו על בטנו. 68 כלי ניגון עשוי בתבנית קב של אדם קטוע רגל. 69 כעין תוף קטן שהמקוננת מכה עליו בידה, אגב השמעת דברי קינה (רבינו בפירושו).

ד. מְצוּדָת⁷⁰ הַחֲלָדָה⁷¹ - מִתְטַמְּאָה; וְשָׁל עֲכָבְרִים⁷² - טְהוּרָה, לְפִי שְׁאִין לָהּ בֵּית קַבּוּל וְאִין עָלֶיהָ צוּרַת פְּלִי.

70 שם. 71 המצודות המיועדות לצידת חולדות עשויות בתבנית מיוחדת, שמטביעה עליהן צורת כלי, ולפיכך מקבלות טומאה. 72 העשויה בתבנית אחרת.

ה. קוֹצִין⁷³ וְשׂוֹרְגִין בְּהֵן כְּמוֹ כְּפִיפָה⁷⁴ שְׁמֵנִיחִין בְּהֵן הַתְּאֲנִים וְכִיּוֹצָא בְּהֵן - מִתְטַמְּאִין; וְשׂוֹרְגִין בְּהֵן כְּתַבְנִית מְגוּרָה גְדוּלָה⁷⁵ וְשׂוֹרְגִין בְּהֵן הַחֲטִין - טְהוּרָה, שְׁאִין תּוֹרַת פְּלִי עָלֶיהָ⁷⁶.

73 שם פט"ז מ"ה. 74 קופה גדולה קלועה מערבה (קוצים - ענפים דקים). במשנה כתוב "פטיליא", ומפרש רבינו - קופה קלועה מערבה ופיה צר, ונותנים בה תאנים מיובשות על-מנת להחזיקן שם זמן רב. 75 במשנה: "חסינה", והיא משמשת לאחסן בה חטים. 76 שהיא דומה לבית, ואינה עשויה להיטלטל ממקום למקום כשהיא מליאה.

ו. עֲלִין⁷⁷ שְׁמֵסְרִגִין⁷⁸ אוֹתָן כְּמִין סִג סָבִיב לְפָרוֹת - טְהוּרִין⁷⁹. וְאִם עָשׂוּ סִג שֶׁל נְסָרִין⁸⁰ - מִתְטַמְּאִין.

77 שם. 78 שקולעים אותם מעשה סריגה. 79 מפני שסריגה זו אינה בת קיימא, ותתפרק במשך זמן קצר. 80 במשנה: "נצרים", פירוש, שבטים או הוצים דקים.

ז. חוֹתְלִין⁸¹ שֶׁל הוֹצִין⁸² שְׁמֵנִיחִין בּוֹ הַרְטֻב⁸³ וְכִיּוֹצָא בּוֹ: אִם הוּא נוֹתֵן לְתוֹכוֹ וְנוֹטֵל מִתּוֹכוֹ⁸⁴ - מִתְטַמְּאִין; וְאִם אֵינוֹ זְכוּל לְטֹל מֶה שֶׁבְּתוֹכוֹ עַד שְׂיִקְרָעֵנּוּ אוֹ יִתְיַנְּנוּ, אוֹ שֶׁחֲשַׁב⁸⁵ לְאָכַל מֶה שֶׁבְּתוֹכוֹ וְלִזְרְקוֹ - טְהוּרִין⁸⁶. וְכֵן הַקֶּרֶן⁸⁷ שֶׁהוּא מִשְׁמֵשׁ בָּהּ⁸⁸ וּמִשְׁלִיכָהּ⁸⁹ - אֵינָה מְקַבֶּלֶת טְמֵאָה⁹⁰; וְאִם חֲשַׁב עָלֶיהָ⁹¹ - מְקַבֶּלֶת טְמֵאָה.

81 שם. 82 כלי קטן קלוע מסיבי דקלים. 83 פירות רטובים. 84 אם הקליעה חזקה ואפשר לתת לתוך הכלי פירות ולהוציאם מבלי לקרעו או להתיר הקליעה. 85 תוספתא, כלים בבא-מציעא פ"ו ה"א. 86 שהרי אינו כלי קבע. 87 שם. 88 כגון שהוצא זכרותה. 89 משתמש בה באקראי פעם אחת. 90 אין דרכם של

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

15) כעין שבכה עשויה מחבלים שמניחים על גבי גמלים.
16) אריגה של קנים לדלות עליה את הגפנים.

ד. אַפִּיפְרוֹת¹⁷ שְׁעֵשָׂה לָהֶן קָנִים¹⁸ לְמַעַלָּה וּלְמַטָּה
לְחִזְקָה - טְהוֹרוֹת¹⁹. עֲשֵׂה לָהֶן גַּפְנִים²⁰ כָּל שָׁהֵן, אָף
עַל פִּי שְׂפָלָה נְקוּבָה כְּמוֹצֵיא רִמּוֹן - מְקַבֵּלַת טְמָאָה.

17) שם פרק י"ז משנה ג. רבינו שם מפרש: כלי ארוג מקנים שמדלים עליו את השריגים שהאריכו. וכן פירש בכלאיים פרק ו משנה ג וכן הביין דבריו גם הכסף משנה כאן. 18) חיבר להם קנים. 19) המדובר כשנפתחו ברובם ולא היו ראויים לקבל טומאה לפני חיבור הקנים, שאם לא נפתחו - הרי הם טמאים אפילו לא חיזקם בקנים. 20) כעין מסגרת.

ה. כָּל הַפְּלִים שְׁאֵינָן יְכוּלִין לְקַבֵּל רִמּוֹנִים²¹, כְּגוֹן הַרְבַּע²² וְחֲצִי רִבְעָה וְהַקְּטָנִים²³ הַקְּטָנִים - שְׁעוֹרָן כְּמוֹצֵיא זֵית. נִגְמָמוּ²⁴ שְׁפֹתֵיהֶן, אִם נִשְׂאָר בָּהֶן כְּדֵי לְקַבֵּל כָּל שְׁהוּא²⁵ - טְמָאִין.

21) כלים קטנים שרימון אינו נכנס לתוכם. 22) רובע הקב. הקב = ארבעה לוגים. 23) מין סל. 24) נקרעו, ניטלו. 25) אם נשאר חלק קטן מהשפה.

ו. הַסְּלִין שֶׁל פֶּת - שְׁעוֹרָן כְּכַפְרוֹת שֶׁל פֶּת²⁶.

26) אם אין כיכר נופל דרך הנקב - הסל מקבל טומאה. שיעור זה גדול ממוציא רימון, ומפני שהסל עשוי במיוחד לכיכרות לא בטל מתורת כלי כל זמן שהוא ראוי למלאכתו. ז.

ז. קֶפֶת הַגְּנָנִים²⁷ - מִשְׁתוֹצֵיא אֲגָדוֹת שֶׁל יִרְקָה²⁸ טְהוֹרָה; וְשֶׁל בְּעָלֵי בָתִּים²⁹ - כְּמוֹצֵיא תְּבִינִים³⁰; שֶׁל בְּלִינִין - בְּגִבְבָּא³¹.

27) שהגננים מכניסים בהם ירקות העומדים למכירה. 28) שיעור זה גדול ממוציא רימון. 29) החסים על כליהם. 30) שיעור גדול ממוציא אגודת ירק. כשנפתחו שולי הסל המוציא ירק מניח בעל הבית תבן בתוך הקופה ועליו את הירקות. 31) תבן דק מעורב בזבל ומסיקים בו את המרחצאות.

ח. בֵּית קְעָרוֹת³² שְׁאֵינּוּ מְקַבְּלִים קְעָרוֹת³³, הוֹאִיל וּמְקַבְּלִים הַתְּמַחֲוִיין³⁴ - הֲרֵי זֶה מְקַבֵּל טְמָאָה³⁵. וְכֵן בֵּית הָרְעִיעִי³⁶ שְׁאֵינּוּ מְקַבְּלִים מִשְׁקִין, הוֹאִיל וּמְקַבְּלִים אֶת הָרְעִיעִי - הֲרֵי זֶה מְקַבֵּל טְמָאָה.

32) כלי גדול המיועד להעמיד עליו קערות. 33) ניקב כמוציא קערה. 34) קערות גדולות. 35) מפני שהוא ראוי למלאכתו. 36) כלי שילדים עושים בו צרכיהם.

ט. כָּל כְּלֵי עֵץ שֶׁנִּחְלַק לְשָׁנִים - טְהוֹר, וְאָף עַל פִּי שְׂמֻקְבָּלִין עַל דְּפִנְתֵיהֶן בְּאֶלְפָסִין³⁷, חוּץ מִכְּלֵים שֶׁל עֵץ שְׁחֻצִין אוֹ מְקַצְתִּין כְּלֵי בְּפָנֵי עֲצָמוֹ מִתְחַלֵּת עֲשִׂיתָן. כְּגוֹן הַשְּׂלַחַן הַכְּפוּל, שְׂמֻתְחָלָה נַעֲשָׂה שְׁנֵי

108) כלים פכ"ב מ"י בדין ספסלים שבמרחץ. נתבאר כמה פעמים, שכלי אבן אינו מקבל טומאה, ומכיוון שספסל זה אינו יכול לעמוד בלי הרגל של אבן - דינו ככלי אבן. ראה לקמן פכ"ה ה"ה.

~ יום חמישי י"ג אדר ~

פְּרָק שִׁישִׁי

1) יבאר כלי שנטמא ונשבר אחר שנטמא. כמה שיעור השבר בכלי עץ או עצם ויהיה טהור. ניקב הכלי במוציא זית וסתמו וחזר וניקב עד שהשלימו למוציא רימון. ודין כלים שעשאים מתחלה נקובים כמוציא רימון. כל כלי שנחלק לשנים וכו'.

א. כָּל כְּלֵי² שְׁנֻטְמָא וְנֻשְׁבַּר אַחַר שְׁנֻטְמָא וְנִפְסְדָה צוֹרְתוֹ וְתִשְׁמִישׁוֹ³ - טְהוֹר בְּשִׁבְרֵתוֹ. וְכֵן כְּלֵים שֶׁנֻּשְׁבְּרוּ כְּשֶׁהָיוּ טְהוֹרִין - שְׁבִרְיָהֶן אֵינָן מְקַבְּלִין טְמָאָה.

2) כלים פרק ב משנה א. 3) אינו ראוי לשימוש שלפני שבירתו, ואף על פי שעודנו ראוי לתשיש אחר.

ב. כְּמָה שְׁעוֹר הַשְּׁבֵר שֶׁיֻּשְׁבַּר בְּכָלֵי עֵץ אוֹ כְּלֵי עֲצָם וְיִהְיֶה טְהוֹר? כָּל כְּלֵי בְּעָלֵי בָתִּים - שְׁעוֹרָן בְּרִמּוֹנִים. כִּיצַד? מִשִּׁנְקַב הַכְּלֵי כְּמוֹצֵיא רִמּוֹן⁴ - טְהוֹר⁵. וְהִרְמוֹן שְׁאֵמְרוֹ - בִּינּוּנִי, לֹא גָדוֹל וְלֹא קָטָן, לְפִי דַעַת הַרְּאוּהָ⁶, וְיִהְיֶה בְּכָלֵי שְׁלֵשָׁה רִמּוֹנִים אֲחוּזִים זֶה בְּזֶה⁸. נִקֵּב הַכְּלֵי⁹ כְּמוֹצֵיא זֵית¹⁰ וְסִתְמוֹ, וְחִזַּר וְנִקֵּב¹¹ כְּמוֹצֵיא זֵית וְסִתְמוֹ, [עַד שֶׁהִשְׁלִימוּ¹² לְמוֹצֵיא רִמּוֹן, אָף עַל פִּי שְׁהוּא סְתוּם¹³ - טְהוֹר, שְׁהָרֵי נַעֲשׂוּ לֹא בְּפָנִים חֲדָשׁוֹת¹⁴.

4) במשנתנו כתוב: "כל כלי בעלי בתים שיעורן כרימונים". ופירש רבינו, שהמדובר בכלי עץ ועצם. ודיני כלי מתכת שנשברו יבוארו לקמן בפרק י"א ושל כלי חרס בפרק י"ט. 5) הנקב גדול כל כך שרימון יפול דרכו מתוך הכלי. 6) במשנתנו כתוב: "שיעורן כרימונים", ופירשו במסכת שבת קיב ב, שהכוונה לכלי טמא שניקב כמוציא רימון. 7) לפי אומד דעת החכם הנשאל. רבי יוסי בכלים שם משנה ז אומר כך גבי שיעור ביצה בינונית, וסובר רבינו שגם ברימון דעתו כך, ופסק כמותו. 8) לשון המשנה. פירוש, שלושה רימונים יוצאים מבר אחד וכובדם של שניים מהם לוחץ על השלישי שיצא דרך הנקב ולולא לחץ זה לא היה יוצא ואף על פי כן נטהר הכלי. 9) בעיא בשבת שם ונפשטה לקולא. 10) שהוא קטן מרימון. 11) על יד הסתימה. 12) השלים את הנקב - הסתום והפתוח יחד. 13) ואפילו כולו סתום. 14) הכלי הראשון נפסד מפני הנקב הגדול - ונטהר, ועכשיו, שהנקב סתום, יש לפנינו כלי חדש שלא נטמא.

ג. כְּלֵים שֶׁעֲשָׂאָן מִתְחַלָּה נְקוּבִין כְּמוֹצֵיא רִמּוֹן, כְּגוֹן הַסֵּל וְהַפְּחֻלִין¹⁵ שֶׁל גְּמָלִים וְהַאִפִּיפְרוֹת¹⁶ - מְקַבְּלִין טְמָאָה עַד שִׁינְקָרַע רִבֵּן.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פרק ה הלכה א) שאינם מקבלים טומאה עד שיחוסם כל השפה ויכרות ההוצים, אבל כלי שנגמרה מלאכתו וניטלה השפה - מקבל טומאה אם נשאר ממנה כל שהוא. המשנה מעירה על זה ואומרת: "זה חומר בשיירי כלי עץ מבחילתן".

יב. טבֵּלָא שְׁמֵלָאָה עֲצִים⁵⁷ וּתְקֻעָה⁵⁸ - טְהוּרָה⁵⁹. חֶפֶה בְּנִסְרִים⁶⁰ - מְקַבֵּל טְמֵאָה⁶¹.

(57) הניח עצים על פני כולה. (58) נראה לפרש, שנעץ בה יתידות וחיברה לגזרי העצים, מלשון הכתוב (שופטים ד, כב) "ותתקע היתד ברכתו". וכן יש לפרש את הכתוב (בראשית לא, כה): "ויעקב תקע את אהלו בהר" - תקע יתדות האוהל בהר. (59) לפי שביטלה ואינה ראוייה למלאכתה. (60) קרשים מהוקצעים. (61) שהרי היא ראוייה למלאכתה לאכול עליה.

יג. סַפְסָל שְׁנַתְפָּרֵק⁶² - טְהוּר. סְרָגְלוֹ⁶³ בְּמִשְׁיחוֹת אוֹ בְּחִבְלִים - מְקַבֵּל טְמֵאָה.

(62) הספסל הוא קרש ארוך ושני קרשים קטנים מחוברים לשתי קצותיו במסמרים. ואם נתפרק הספסל, פירוש, נשטמו הקרשים הקטנים מן הקרש הארוך - טהור, כמו ששנינו (כלים פרק כ"ב משנה ג) "ספסל שניטל אחת מראשיו טהור". (63) קשרו.

יד. הַסְּלִים שֶׁל גְּמָלִים⁶⁴, הַתִּירָן - טְהוּרִין, חֵזֶר וְקִשְׁרָן - מְקַבְּלִין טְמֵאָה. נִמְצְאוּ מִתְטַמְּאִין וּמִתְטַהְרִין אֶפְלוּ עֶשֶׂר פְּעָמִים בַּיּוֹם.

(64) מוליכי גמלים משתמשים בסלים שאין להם שוליים וכשרוצים להשתמש בהם קושרים אותם מלמטה וכשרוצים להוציא את המונח בתוכם - מתירים את הקשר והכל נופל מאליו.

טו. הַשְּׁלֶחָן⁶⁵ או הַדְּלִפְקֵי שֶׁחָפֵן בְּשֵׁישׁ וְשִׁיר בָּהֶם מְקוּם הַנְּחֹת הַפּוֹסוֹת - מְקַבְּלִין טְמֵאָה; וְאִם חֶפֶה הַפֶּל - טְהוּר⁶⁶. בֵּין בְּצַפּוּי עוֹמֵד⁶⁷ בֵּין בְּצַפּוּי שְׂאִינוֹ עוֹמֵד, בֵּין שֶׁחֶפֶה אֶת לְבוֹבָיו⁶⁸ בֵּין שֶׁלֹּא חָפֵן, בֵּין שֶׁהָיוּ שֶׁל עֲצִים חֲשׂוּבִים, כְּגוֹן אֲשַׁפְּרוּעַ וְכִיּוּצָא בּוֹ, בֵּין שֶׁהָיוּ שֶׁל שְׂאָר עֲצִים, הוֹאִיל וְחָפֵן כְּלָן - טְהוּרִין, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ.

(65) משנה שם פרק כב, א. (66) רבינו בפירושו למשנה מבאר, מפני שכלים מצופים נתמעטו מטומאה מן הכתוב: "אשר יעשה מלאכה בהם". והר"ם מפרש, מפני שכלי אבנים אינם מקבלים טומאה. (67) מחובר במסמרים. (68) המסגרות.

~ יום שישי י"ד אדר ~

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

1) יבאר כלי עור מאימתי מקבלים טומאה. וכמה שיעור הנקב שיינקב כלי העור וייטהר. ודין תפילה של ראש

חֲלָקִים וְהָרִי הוּא נִכְפָּל וְנִפְשָׁט³⁸, וְכַגּוֹן הַתְּמַחְוִי הַמְזוּנָן³⁹, שֶׁהוּא קְעָרוֹת קְעָרוֹת וְהָרִי בְּכָל חֲלָק מִחֲלָקָיו קְעָרוֹת שְׁלֵמוֹת, וְכַגּוֹן הַכֶּסֶא הַכְּפוּל, וְכָל פִּיּוּצָא בְּאֵלוֹ. וְכֵן בֵּית לְגִינִין⁴⁰ וּבֵית הַפּוֹסוֹת⁴¹ שֶׁל עֵץ שְׁנִפְחַת אֶחָד מֵהֶן⁴² - זֶה שְׁנִפְחַת טְהוּר וְאִינוֹ חַבּוּר לְשְׂאָר הַבְּתִים⁴³. נִפְחַת הַשְּׂנִי - טְהוּר וְאִינוֹ חַבּוּר לוֹ⁴⁴. נִפְחַתוֹ שְׁלֹשְׁתָּן - כְּלָן טְהוּרִין. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּכָלֵם בְּאֵלוֹ.

(37) אילפס = כלי גדול שטוח כמחבת בלי בית יד. (38) אפשר לכפלו כשאינו צריך לשולחן גדול, ולפשוט ולחבר את שני חלקיו בצירים. (39) קערה גדולה עשויה תאים תאים ונותנים בכל תא מין תבשיל אחר (אונקלוס מתרגם: "למינהר" - "לזנוהי" ומוזה "מזנון" כלי קיבול למינים הרבה. רבינו בפירושו למשנה). (40) כלי שמעמידים עליו כדים קטנים ויש בו בית קיבול לכל כד וכד. (41) שיש בו בית קיבול לכל כוס וכוס. (42) אחד מבתי הקיבול. (43) אין אנו אומרים שהנפחת הוא חלק משאר בתי הקיבול שלא נפחתו ואם נטמאו אלה נטמא גם הוא. (44) לכלי.

י. מִשְׁפָּלֵת⁴⁵ שְׂאֵמְצֵיעֶיהָ גְבוּהָה⁴⁶ וְזוּיּוּתֶיהָ יוֹרְדוֹת⁴⁷ וְנִפְחַתָּהּ מִצַּד אֶחָד - טְמֵא, מִפְּנֵי שֶׁהִיא מְקַבֵּלֶת מִצַּד הַשְּׂנִי⁴⁸. נִפְחַתָּהּ מִצַּד הַשְּׂנִי - טְהוּרָה. הַשְּׁלֶחָן וְהַדְּלִפְקֵי⁴⁹ שְׁנִפְחַתוֹ - מְקַבְּלִין טְמֵאָה עַד שֶׁיַּחֲלִקוּ וְיִבְדְּלוּ כָּל חֲלָק מִחִבְרוֹ. נִטְלָה⁵⁰ אַחַת מִרְגְּלֵיהֶן - טְהוּרָה⁵¹. וְכֵן אִם נִטְלָה הַשְּׂנִיָּה. נִטְלָה הַשְּׁלִישִׁית⁵²: אִם חֲשַׁב⁵³ עֲלֵיהֶם שֶׁיֵּאָכַל עַל שְׁלֶחָן זֶה אוֹ עַל דְּלִפְקֵי זֶה כְּמוֹ אוֹכַל בְּטַבָּלָא - מְקַבְּלִין טְמֵאָה, וְאִם לָאוּ - טְהוּרִין.

(45) שם. קופה גדולה, שמובילים בה זבל לשדות ובהמה מושכת אותה. (46) באמצע הקופה יש מקום ישיבה לנהג, ומקום זה הוא גבוה מהדפנות, כדי שהנהג לא יתלכך. והמדובר, כשמקום זה תופס כל רוחב הקופה ומחלקה לשני חלקים. (47) דופנותיה נמוכות. (48) שיש לו ארבע דפנות שלא נפחתו. (49) שולחן קטן להעמיד עליו הדפנות. (50) שם משנה ב. המדובר בשולחן ודולפקי בעלי שלוש רגליים. (51) צריך להיות טהור. פירוש, השולחן או הדולפקי טהור מפני שאינו יכול לעמוד ואי אפשר להשתמש בו. (52) ונשארה טבלא ויש אנשים שאוכלים על גבי טבלא. (53) מחשבתו עושה אותה כלי. פסק כתנא קמא.

יא. כְּלֵי נִסְרִים⁵⁴ שְׁנִפְּלוּ שְׁפֹתוֹתֵיהֶן - טְהוּרִין⁵⁵. וְאִם נִשְׂאָר מִחֲסוּם שְׁפֹתוֹתֵיהֶן כָּל שֶׁהוּא - מְקַבְּלִין טְמֵאָה⁵⁶.

(54) צריך להיות "נצרים" (כך כתוב במשנה ובפירוש רבינו שם). פירוש, כלים קלועים מקנים דקים. (55) מפני שהקליעה תתפרק מאליה. (56) בכלי חדש אמרנו (למעלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מְשַׁל קִיּוּצִין²⁴, מִפְּנֵי שֶׁהִיא מְקַבֶּלֶת אֶת הָאוֹג²⁵ -
טְמֵאָה. נִקְרָעָה, אִם אֵינָה מְקַבֶּלֶת אֶת רֹב הָאוֹג -
טְהוֹרָה.

(22) שם פכ"ו מ"ג. (23) כסוית להכניס בהן את האצבעות.
(24) קוטפי פירות. (25) מין פרי אדום קטן, והקוטפים
מניחים לפעמים את הפרי בתוך בית האצבעות.

ד. הַאֲבֵנִט²⁶ שֶׁל עוֹרוֹת וְעוֹרוֹת שֶׁתּוֹפְרִין הַקְּטָעִים²⁷
עַל אֲרֻכְבוֹתֵיהֶן פְּדֵי שִׁתְּלָגְלוּ²⁸ בְּהֵן עַל הַקְּרָקַע -
מְקַבְּלִין טְמֵאָה, שֶׁהֵרִי צוֹרֵת כְּלֵי עֲלִיָּהֶן. וְכֵן הָעוֹרוֹת
הַעֲשׂוּיֹת פְּעִין טְבָעוֹת שֶׁמְכַנִּיסִין אוֹתָן הָאֲמִין
בְּזוֹרְעוֹתֵיהֶן פְּדֵי לְהַגְבִּיחַ בְּגִדֵיהֶן מֵעֲלֵיהֶם בְּשַׁעַת
מְלָאכָה²⁹ - מִתְּטָמְאִין³⁰ בְּשֶׁאֵר כְּלֵי עוֹר הַפְּשׁוּטִים³¹.

(26) שם. (27) אנשים שנקטעו רגליהם עד הברכיים,
ונותנים מטליות של עור והולכים על ברכיהם או זוחלים
על ארבע, ותופרים עור של בגדיהם לשמור על הברכיים.
(28) הליכה בלתי טבעית זו עושה רושם של גלגול על
הקרקע. במשנה: "הבורכיים". (29) שלא יפלו על הידיים
ויפריעו. במשנה: השרוולין. (30) כל אלה שנימנו למעלה
— יש עליהם תורת מלבוש. (31) שמקבלים טומאה מדברי
סופרים, כמבואר למעלה פ"א ה"י. ולא על כל כלי עור
הפשוטים גזרו טומאה, כמבואר למעלה בפ"ד (ראה סיום
פירוש רבינו למשנתנו).

ה. עוֹר³² שֶׁתּוֹפְרִין מִמֶּנּוּ פְּסוּי לֵיד וְלִזְרֹעַ: שֶׁל
זוֹרְעֵי גְנוֹת³³ וְשֶׁל הוֹלְכֵי דְרָכִים וְשֶׁל עוֹשֵׂי פְּשָׁתָן³⁴
- מְקַבְּלִין טְמֵאָה; וְאִם הִיא שֶׁל צְבָעִים וְשֶׁל
נִפְחִים³⁵ - אֵינָה מְקַבֶּלֶת טְמֵאָה. זֶה הַכֶּלֶל: כֹּל הַעֲשׂוּי
לְקַבֵּל פְּדֵי שֶׁלֹּא יִבְהוּ קוֹץ וְכֵדִי שֶׁיֵּאֱחָז יָפֵה יָפֵה³⁶
- מְקַבֶּל טְמֵאָה; וְהַעֲשׂוּי מִפְּנֵי הַזְּעָה פְּדֵי שֶׁלֹּא יִפְסֵד
הַדָּבָר שֶׁמִּתְעַסֵּק בּוֹ בְּזַעַת יָדוֹ - אֵינָה מְקַבֶּל טְמֵאָה.

(32) שם פט"ז מ"ו. (33) במשנה: "זורי גרנות". וגם רבינו
גורס שם כך, פירוש, אנשים המנקים את התבואה בגרנות,
ודרכם לכסות בעור את היד האוחזת ברחת. רבינו בפירושו
אומר, שהמדובר בעור תפור שמכניסים בו את היד, ונראה
שפירש כך, כדי להסביר מה בין זה ללוקטי קוצים שבהלכה
ג]. (34) חובטין את הפשתן במקל, ולובשים כסיה של עור
על היד שלא תינזק מן החבטות, ולא ייכנסו בה פירווי עץ
מן המקלות. (35) שלובשים, כדי שזיעת היד לא תקלקל
את הצבע ושלא יחלקל מידו הכלי שהוא אוחז בו.
(36) כגון מקל של עוברי דרכים.

ו. פְּמָה³⁷ שֶׁעוֹר הַנֶּקֶב שֶׁיִּנְקֵב כְּלֵי הָעוֹר וְיִטְהַר?
הַחֲמָת³⁸ - מִשְׁתַּנְּקֵב כְּמוֹצֵיא פְּקָעִיּוֹת³⁹ שֶׁל שְׁתִּי⁴⁰.
וְאִם אֵינָה יְכוֹלָה לְקַבֵּל שֶׁל שְׁתִּי⁴¹, הוֹאִיל וּמְקַבֶּלֶת
שֶׁל עֲרֵב⁴² - מְקַבֶּלֶת טְמֵאָה עַד שֶׁתַּנְּקֵב רִבֵּה⁴³.

(37) שם פרק יז משנה ב. (38) נוד. (39) כדור.
(40) חוטי האורך של האריג, והם דקים מחוטי הרחב.

שנטמאה במת והתיר קציצה ראשונה ותיקנה וכו'. תפילה
שנטמאה מאימתי טהרתה.

א. כְּלֵי עוֹר² מְאִימְתֵי מְקַבְּלִין טְמֵאָה? הַתּוֹרְמָל³
וְכִיּוּצָא בּוֹ - מְשִׁיחֶסֶם שֶׁפְּתוּתֵיו⁴ וְיִכְרַת הַקּוֹפִין⁵
הַקְּטָנִים הַיּוֹצֵאִין עַל גְּבֵי הָעוֹר וְיַעֲשֶׂה קִיחוֹתֵיו⁶.
סְקוּרְטָה⁷ - מְשִׁיחֶסֶם וְיִכְרַת וְיַעֲשֶׂה צִיצְתָּה⁸.
קְטָבוּלָיָה⁹ - מְשִׁיחֶסֶם וְיִכְרַת. הַפֶּר וְהַפְּסֵת שֶׁל עוֹר
- מְשִׁיחֶסֶם שֶׁפְּתוּתֵיהֶן וְיִכְרַת הַקּוֹפִין הַיּוֹצֵאִין. וְכֵן
כֹּל כִּיּוּצָא בְּהֵן. הַתְּפִלִּין - מְשִׁיגְמֵר הַקְּצִיצָה¹⁰, אִף
עַל פִּי שֶׁהוּא עֲתִיד לָתֵת בָּהּ אֶת הַרְצוּעָה, מְקַבֶּלֶת
טְמֵאָה¹¹. עוֹר הָעֲרִיסָה¹² שֶׁהוּא עֲתִיד לַעֲשׂוֹת לוֹ
טְבוּרָה¹³ - עַד שֶׁיַּעֲשֶׂנוּ לוֹ. הַסְּנָדֵל - מְשִׁיחֶמֶעֶי¹⁴.
הַמְּנַעַל - מְשִׁיגוּב [עַל] הָאֲמוּם¹⁵. וְאִם עֲתִיד
לְכַרְכֵּם¹⁶ וְלִשְׁרִטוֹט¹⁷ - עַד שֶׁיִּכְרְכֵם וְיִשְׁרִטוֹט¹⁸.

(2) כלים פט"ז מ"ד. (3) ילקוט שהרועים נותנים בו את
המזון, ותולים אותו בצוארם. (4) שיכפול את השפה
ויתפור. (5) חתיכות זעירות הבולטות מן השפה.
(6) רצועות עור לסגור בהן את פי הילקוט. (7) טבלא של
עור שאוכלים עליה. (8) טס של מתכת שתופרים באמצעה
לנוי. (9) עור שמכסים בו את המיטה. (10) הבית של עור
שמכניסים בו את הפרשיות. (11) מפני שנגמרה מלאכת
הכלי, והרצועה הוא דבר בפני עצמו לצורך קיום המצוה.
(12) תוספתא כלים, בבא מציעא פ"ו ה"א. (13) רגילים
לחבר לעור העריסה חתיכת עור קטנה להעמיד עליה את
רגל העריסה (מנחת ביכורים). (14) שם. הגר"א גורס
בתוספתא "משיקמט", פירוש, משיעשה בעור את הקמטים.
(15) משעה שנתנו על האימום (אימום = דפוס של עץ
שנותנים עליו את הנעל) לייבוש ונתייבש (מנחת בכורים).
(16) לצבוע בכרכום. (17) לעשות ציורים לנוי על-ידי
שריטות. (18) לא נגמרה מלאכתו עד שיכרכם וישרטט.

ב. עוֹר שֶׁאֵין עָלָיו צוֹרֵת כְּלֵי - אֵינָה מְקַבֶּל טְמֵאָה.
לְפִיכָף, כִּי שֶׁל עוֹר¹⁹ שֶׁקּוֹשְׁרִין לוֹקְטֵי קוֹצִים עַל
כְּפוֹתֵיהֶן פְּדֵי שֶׁלֹּא יִכֹּס קוֹץ - אֵינָה מְקַבֶּל טְמֵאָה,
מִפְּנֵי שֶׁהוּא עוֹר פְּשׁוּט וְאֵין עָלָיו צוֹרֵת כְּלֵי. וְכֵן
הָעוֹר שֶׁמְלַקְטִין בּוֹ גְּלָלֵי הַבְּקָר²⁰, וְעוֹר שֶׁחוֹסְמִין בּוֹ
פִּי הַבְּהֵמָה, וְעוֹר שֶׁמוֹשִׁיכִין²¹ בּוֹ הַדְּבָרִים בְּשַׁעַת
שֶׁלּוֹקְחֵין הַדְּבָשׁ, וְעוֹר שֶׁמְגַנְפִין בּוֹ אֶת הָרוּחַ מִפְּנֵי
הַחֶם - טְהוֹרִין וְאֵין מְקַבְּלִין טְמֵאָה.

(19) כלים פכ"ו מ"ג. המדובר כשאנו תפור כלל, והאדם
כורכו על כף ידו או מניחו וקושרו. ואין זה דומה לקסייה
האמורה במשנה כלים טז ו, ויבואר לקמן בהלכה ה.
(20) שם משנה ז. (21) צ"ל שמישכים (כן הוא בדפוס רומא
ובכתי" תימן), פירוש מגרשים. וביאר רבינו במשנתנו,
שנותנים עליו אש וגללי בקר, והדבורים בורחות מפני
העשן.

ג. כֹּל בֵּית²² הָאֲצָבָעוֹת²³ שֶׁל עוֹר - טְהוֹרוֹת; חוץ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

טמאה, אף על פי שהוא פשוט, שהרי יש עליו צורת כלי.

יא. עור שפרף בו את הקמיע⁵⁹ - מקבל טמאה⁶⁰; פשוט - טהור⁶¹; חזר ופרף בו - מקבל טמאה. מתטמא ומתטהר אפלו עשר פעמים ביום. ועור שפכת עליו את הקמיע - טהור. ואם פרת ממנו⁶² ועשה חליא⁶³ לתכשיט - מקבל טמאה⁶⁴.

(59) קלף שכותבים עליו פסוקים או שמות קדושים, וכרוכים עליו עור, ותולים בצואר לסגולה נגד מחלות ופגעים. (60) מפני שהוא עשוי לקבלה (ראה למעלה פ"ד ה"א). (61) שבמצב זה אינו ראוי לקבלה. (62) מן הקמיע. (63) חלק משרשרת (תוספתא כלים, בבא מציעא פ"א ה"ד). (64) בשבת סג, ב למד ר' יוחנן מציץ הזהב של כהן גדול, שתכשיט מקבל טמאה בכל שהוא.

יב. התפלה⁶⁵ של ראש⁶⁶ ארבעה כלים היא⁶⁷. הרי שנטמאת במת⁶⁸ והתיר קציצה⁶⁹ הראשונה ותקנה⁷⁰ - הרי היא⁷¹ אב טמאה פשהיתה⁷². וכן אם התיר השניה ותקנה. ואם התיר אף השלישית ותקנה, והתיר אף הרביעית ותקנה - נעשית כלה ראשון לטמאה⁷³; שהרי התיר כל אחת ואחת וחזר ותקנם כלם, וכאלו זו תפלין אחרונות שנגעו בראשונות. חזר והתיר את הראשונה פעם שניה ותקנה - הרי היא ראשון פשהיתה⁷⁴. וכן אם התיר את השניה ואף השלישית. חזר והתיר אף הרביעית ותקנה - הרי כלה טהורה; שאין הראשון מטמא כלים⁷⁵, מפני שהוא זך, כמו שבארנו⁷⁶. וכן סנדל⁷⁷ שהוא טמא מדרס⁷⁸ ונפסקה אחת מאזניו ותקנה - טמא מדרס⁷⁹. נפסקה שניה ותקנה - הרי הוא טהור מן המדרס⁸⁰, שהרי נעשו לו אזנים חדשות⁸¹, אבל טמא מגע מדרס⁸². לא הספיק לתקן את הראשונה עד שנפסקה השניה⁸³ או שנפסק עקבו או נטל חטמו או נחלק לשנים - טהור.

(65) שם פי"ח מ"ח. (66) המחוברת מארבעה בתיים, ובכל בית פרשה אחת מארבעת הפרשיות של תפלין. (67) אף-על-פי שארבעתן מחוברות למטה. (68) ונעשית אב הטומאה. בתפארת ישראל מפרש, כגון שנגעה בכלי שנטמא במת, שאם נגעה במת ממש הרי נעשית אבי אבות הטומאה, ראה הלכות טומאת מת פ"ה ה"ג. (69) רבינו קורא לכל בית "קציצה". (70) את התפילה, כלומר חיבר לה קציצה אחרת. (71) כל התפילה. (72) גם הקציצה החדשה היא אב הטומאה, מפני שנעשית חלק מכל התפילה. (73) מפני שלא נשאר כלום מהטומאה הראשונה, פקעה טומאה זו לגמרי. אולם כולם ראשון לטומאה, שהרי שלש הראשונות נגעו ברביעית שהיא אב הטומאה והרביעית טמאה, מפני

(41) שהם נופלים דרך הנקב. (42) כדורי חוטי הרוחב. (43) בבא זו סותרת את הקודמת, ומתקבל על הדעת פירושו של בעל 'סדרי טהרות' לבבא שניה, והוא: אם החמת נעשתה נקובה מתחילה ואינה מקבלת של שתי, הואיל ומקבלת של ערב - מקבלת טומאה, והחמירו בה עוד יותר, שאינה נטהרת בכמוציא ערב אלא בנקיבת רובה.

ז. התורמיל⁴⁴ שגפחת הפיס שבתוכו - עדין התורמיל מקבל טמאה⁴⁵, ואינו חבור לו⁴⁶.

(44) שם פי"ט מ"ט. ילקוט רועים, ובתוכו כיסים קטנים להניח בהם חפצים קטנים. (45) שהרי ראוי הוא עדיין למלאכתו להניח בו החפצים הגדולים. (46) ואין דין התורמיל כמחובר לכיס הקטן, ואם נגעה בו טומאה לא נטמא התורמיל.

ח. החמת⁴⁷ שהביצים שלה⁴⁸ מקבלות עמה⁴⁹ ונפחתו - טהורות⁵⁰, שאינן מקבלות פדרפן⁵¹.

(47) שם. (48) החמת היא עור כבש או עז שלא נפתח לארכו, אלא נחתך בעיגול באחורי הבהמה והופשט עד הצואר כשהוא שלם, ומתוך כך נשאר כיסי הביצים של הזכר שלימים בתוך הנוד. (49) כשממלאים את הנוד, מתמלאים גם הכיסים. (50) הכיסים. (51) אף-על-פי שהם מקבלים כששופכים דרך מקום הפיחות, הואיל ואינם מקבלים דרך פיהם כמו לפני הפיחות - דינם כבלתי ראויים למלאכתם. והנוד עצמו מקבל טומאה. [במלאכת שלמה מפרש, שכל הנוד נטהר. ולשון רבינו בפירושו מסייעת לו, אולם כאן כתב "טהורות" בלשון רבים, משמע שתי הביצים].

ט. כלי עור⁵² שיש לו לולאות⁵³ ושנצות, כגון סנדל עמקי⁵⁴ וכיס של שנצות, אף על פי שפשהן מתרין⁵⁵ אין עליהן צורת כלי - הרי אלו מקבלין טמאה פשהן מתרין, הואיל וההדיוט⁵⁶ יכול במהרה להכניס השנצות בלולאות ויחזור כלי קבול פשהיה. וכן⁵⁷ אם נטמאו והסיר השנצות מהן ונפסדה צורתן - הרי הן טהורין⁵⁸, אף על פי שאפשר להחזירן שלא באמן.

(52) שם פכ"ו מ"א. (53) תפרו לולאות בשפת הכלי להכניס בהן רצועות או משיחות, וכשמושכין את הרצועות נסגר הכלי. רצועות אלו נקראות "שנצות". (54) נועלים אותו ההולכים בקרקע עמוקה ולחה. (55) אינם קשורים, ואפילו הוציא לגמרי את השנצות מתוך הלולאות. והמדובר כשהשנצות תפורות לעור הכיסים. (56) מי שאינו אומן. (57) לא נתבאר פירוש מלה זו. (58) עכשיו אינו כלי, ואם יחזור ההדיוט ויכניס את השנצות ויעשה בית קיבול, הרי זה כלי חדש. ראה השלמות.

י. פיס של שנצות שנטלו שניציו - עדין הוא מקבל טמאה, שהרי הוא מקבל. נפשט וחזר עור פשוט - טהור. טלה עליו את המטלת מזמטה - מקבלת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

90) משנה כלים כג, א. 91) דפוס שנותנים עליו את המנעול, והוא עשוי ככיס עור ממולא סובים או שאריות זעירות של בד, וכן עושים גם את הכדור לשחק בו. 92) נתבאר בהלכה יא. 93) אם נגע אדם במה שבתוך הכלים הטמאים האלה - לא נטמא, מפני שאינם מעצם הכלי, וגם אינם מחוברים לו (רבינו בפירושו למשנה, ראה ר"ש שם). 94) אוכף שרוכבים עליו. 95) האוכפים נתפרים מעבר לעבר, ומתחבר העור החיצון עם כל מה שבתוכם.

שהיא חלק מהתפילה הטמאה. [לפי הגירסא שלפנינו בדפוסים החדשים, לא נתברר מה הוא הדין כשהתיר את השלישית ולא את הרביעית. ובדפוס רומא (ר"מ) וקושטא, הגירסא לקויה בחסר. ונראה לתקן את הגירסא ולהתאימה לגירסא שבמשנתנו: "וכן אם התיר אף השלישית ותיקנה, ואם התיר אף את הרביעית וכו'". ופירושה: אם התיר השלישית והביא אחרת במקומה, ונשארה כל התפילה אב הטומאה כמו בהתיר ראשונה ושניה, מפני שכולן מחוברות לרביעית שנטמאה במת]. 74) הקציצה החדשה שבאה במקום הראשונה לא נטמאה כלל במגע, מפני שכלי אינו מקבל טומאה מראשון, וטומאתה היא כחלק מהתפילה שכולה ראשון, כמו שנתבאר בדין הקודם. 75) ומאלו שנגעו באב הטומאה לא נשאר כלום. 76) בהלכות טומאת מת פ"ה ה"ז. 77) שם פכ"ו מ"ד. 78) כגון שדרך עליו הזב, ונעשה אב הטומאה. 79) מפני שאפשר להשתמש בו כמו שהוא, לא פקעה טומאתו. ונראה שאפילו לא תיקנה עדיין - הסנדל בטומאתו. 80) כשנפסקו שתי אזניו אינו ראוי למלאכתו, ואף-על-פי שתיקן בינתיים את האוזן הראשונה. 81) והרי הוא ככלי חדש שלא דרס עליו הזב. 82) כשהחליף את האוזן הראשונה, נגעה החדשה בסנדל טמא מדרס, וירדה עליה טומאת מגע מדרס, ולפיכך כל הסנדל המחובר לה - כמותה. ואע"פ שפקעה טומאת מדרס - טומאת מגע מדרס לא פקעה. [ר"ש] בשבת קיב, ב, מפרש מפני שהסנדל נגע בעצמו. ראה תוספות שם, ומשנה-למלך כאן]. 83) בטלה מתורת כלי לגמרי. סנדל עשוי מעור קשה, ויש לו סוליים וקצת עור זקוף על יד העקב, וכן קצת עור המכסה את האצבעות, וכל הרגל שבאמצע מגולה, ותופרים לו שתי אזנים משני צידי הרגל להכניס בהן רצועות או משיחות לקושרן כדי שלא יפול הסנדל מעל הרגל.

יג. מנעל⁸⁴ שנפחת, אם אינו מקבל רב הרגל - טהור⁸⁵.

84) עשוי מעור רך, ומכסה את כל הרגל. 85) מפני שאינו ראוי לשימוש (שם).

יד. תפלה⁸⁶ שנטמאת מאימתי טהרתה? של יד - משיתיר אותה⁸⁷ משלש רוחות; ושל ראש⁸⁸ - משיתיר משלש רוחות⁸⁹ ויבין קציצה לתברתה.

86) תוספתא כלים, בבא בתרא פ"ד ה"א. 87) יחתוך אותה במקום קביעתה בדרך של עור (תיתורא), שעליו היא עומדת (מנחת ביכורים). 88) שיש לה ארבע קציצות. 89) משיחתוך שלוש הזוויות, מלמעלה ומשני הצדדים של דופן הקציצה (חזון איש).

טו. הפדור⁹⁰ והאמום⁹¹ והקמיצה⁹² והתפלין שנקרעו אחר שנטמאו, הנוגע בהן - טמא, ובמה שבתוכן - טהור⁹³. האפוף⁹⁴ שנקרע, הנוגע במה שבתוכו - טמא, מפני שהתפר מחברו⁹⁵ ונעשה פלו כגוף אחד.

~ שבת קודש ט"ו אדר ~

פרק שמיני

1) יבאר שכלי מתכות אין מקבלים טומאה עד שתיגמר כל מלאכתם. ומה הן גולמי כלי מתכות וכלי המלחמה ותכשיטי האדם אם מקבלין טומאה. תכשיטי הבהמה והכלים חותמות וטבעות. אם הכלים יורדים לטומאה במחשבה או עולים במחשבה. אומן שעושה ומניח זוגין לבהמה ולדלתות, וזוגים הנמצאים.

א. כל כלי מתכות² אינן מקבלין טמאה עד שתגמר מלאכתן פלה ולא יהיה הפלי מחסר מעשה פלל. אבל גלמי כלי מתכות אינן מקבלין טמאה.

2) ברייתא, חולין כה, א.

ב. ואילו הן³ גלמי כלי מתכות? כל שעתידי לשוה⁴ אותו או לשפץ⁵ או לגרר⁶ או לכרפב⁷ או להקיש בקורנס⁸, או שהיה מחסר און או אגן⁹ - הרי זה אינו מקבל טמאה עד שיתקננו ויניפוהו ולא תשארו בו מלאכה פלל. ביצד? הפוף¹⁰ אינו מקבל טמאה עד שישופנו¹¹, והספין - עד שישחיזנה. וכן כל פיוצא במעשים אלו. לפיכך, העושה פלים¹² מן העשת של ברזל¹³ או מן החררה¹⁴ של מתכת, ומן הסובב של גלגל¹⁵, ומן הטסין ומן הצפונין¹⁶, ומפני¹⁷ הכלים ומאגני פלים¹⁸ ומאגני פלים, ומן השחולה¹⁹ ומן הנדודת²⁰ - הרי אלו טהורים²¹, מפני שכל אלו שנעשו גלמי כלי מתכות הן²². אבל העושה כלי משברי כלי מתכות ומן הכלים²³ שגשחקו מרב הזמן ומן המסמרות שידוע שנעשו מן הכלים - הרי אלו מקבלין טמאה, לפי שאינם גלמים²⁴. אבל מסמרות שאין ידוע אם נעשו מן הכלים או מן העשת - הרי הן טהורין. אפלו התקין אותם לכל²⁵ - אינם מקבלין טמאה.

3) שם. 4) לשפשף בשופין כדי להחליקו. 5) להסיר "הקליפה אשר יתרוצע (מלשון רעוע) אצל השיפה" (לשון רבינו בפירושו למשנה, כלים פ"א מ"ג). 6) בברייתא: "לגרד". פירוש, אחרי השיפה נשארות בליטות ושקיעות זעירות ומגרדים אותן בכלי מיוחד לכך. 7) ללוטש כדי שיבריק. 8) לדפוק עליו בפטיש כדי ליישר את הקמטין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הקטנים. (9 שפה. 10 כלים פי"ד מ"ה. 11) ימרח אותה בשמן אחר הליטוש (רבינו בפירושו למשנה. ראה למעלה בפירוש המילה לשון). (12 כלים פי"א מ"ג. 13) גוש ברזל שהוצא מן המחצבה לפני היתוכו, ומעורבים בו גושי עפר. (14) אחרי ההיתוך והפרדת העפר, עושים גושים גושים בצורת עוגה גדולה (חררה) וממנה עושים כלים. (15) הגלגל הוא של עץ, ונותנים סביבו חיטוי של מתכת לחזקו. (16) הסיר מתכת מכלי עץ שהוא מצופה במתכת ועשה ממנה כלים [לפני שהסירה גם כן אינה מקבלת טומאה מפני שהיא בטלה לגבי הכלין]. (17) בסיסים שמעמידים עליהם את הכלים. (18) שפה שאינה מגוף הכלי, ומשימים אותה על פי הכלי. (19) אחר עשיית הכלים, נשארים עוקצים בולטים מן השפה ומורידים אותם, ופירושים אלה נקראים "שחולה". (20) צ"ל הגרודת (וכן הוא בדפוס רומא (ר"מ) וכן הגירסא במשנתנינו). פירוש, הפירושים הנופלים כשגורדים את הכלי. (21) כדי לבאר שיטת רבינו בהלכה זו שלכאורה היא תמוהה מאוד (ראה ראב"ד וכסף-משנה) עלינו להקדים ולהביא את המשניות, שהן הן המקור לשיטתו, ולפרשן. במשנה א שנינו: "כלי מתכת, פשוטיהם ומקבליהם טמאין. נשברו - טהרו. חזר ועשה מהם כלים - חזרו לטומאתם הישנה" (בשבת טז, ב אמרו: שמעון בן שטח גזר על טומאה ישנה). ובמשנה ג שם: "העושה כלים מן העשת וכו' טהורין. משברי כלים מן הגרוטים ומן המסמרות שידוע שנעשו מכלים - טמאין". ופירושו הראב"ד והר"ש שמשנה ג עוסקת בענין טומאה ישנה כהמשך למשנה א. ובכך, בבא ראשונה אומרת, שאם עשה כלים מהדברים שנמנו שם - הכלים טהורים, מפני שאלה אינם מקבלים טומאה כלל, וממילא אין על הכלים חשש טומאה ישנה. ובבא שניה מלמדת, שאם עשה כלים משברי כלים שהיו ראויים לקבל טומאה לפני שבירתם - הרי אלו טמאים, שמא היו הכלים הראשונים טמאים, וחזרו החדשים לטומאתם הישנה. אולם רבינו הוכרח להתנגד לפירוש זה לפי שיטתו במס' טהרות פ"ג מ"ה, שאם נמצאה מחט שבורה או חלודה באופן שבמצבה בשעת מציאתה אינה ראויה לקבל טומאה, ולפני שנשברה או נחלדה היתה טמאה מספק - הרי היא טהורה לגמרי ואינה חוזרת לטומאתה כשיעשה ממנה כלי חדש, מפני שכל הטומאות כשעת מציאותן, וזו שנמצאה בטהרה - חזקתה טהורה. [מלשונו של רבינו בהל' אבות הטומאה פט"ו ה"ו בדין מחט שנמצאה שבורה, אמנם משמע, שהוא מפרש את המשנה טהרות פ"ג שלא כפירושו הנ"ל, אבל אין להסיק מזה שחזר בו גם מהסברא עצמה שהיא הגיונית]. לפי שיטה זו, אין לטמא כלים שנעשו משברי כלים מחשש טומאה ישנה, ולפיכך הוא מפרש שמדובר בקבלת טומאה מכאן ולהבא. [אמנם אפשר לפרש בדוחק, שמדובר בכלים שלימים שנמצאו שהם טמאים מגזירת כלים הנמצאים (ראה הל' אבות הטומאות פי"ג ה"ג) ונשברו אחר שנמצאו, אבל לא נוח היה לרבינו לקבל פירוש דחוק זה, כי המשנה כותבת סתם "משברי כלים". ועוד קשה היה לו מה משמיעה הבבא הראשונה? הלא זה מובן מאליו שאם עשה כלים מדברים שאינם מקבלים טומאה הם

טהורים?] ושיטתו היא, שהמשנה מחלקת בין גולמי כלים שנעשו מדבר הראוי לקבל טומאה, לבין נעשו מדבר שאינו ראוי לכך. האחרונים אינם מקבלים טומאה כל זמן שלא נגמרה כל מלאכתם, כאמור בראש הלכה זו, אבל אלה שנעשו מדבר המקבל טומאה ונשברו ופקעה מהם תורת קבלת טומאה - הרי הם חוזרים לתורת כלי ממש לענין קבלת טומאה כאשר אך נגמרה צורת הכלי, אף-על-פי שהוא מחוסר עדיין השיפורים שמתרתם לייפותו ולהחליקו. ואפשר להתאים גם את דברי רבינו בפירושו למשנתנינו לפירושו זה. [והדעת נוטה שגם לענין טומאה ישנה מספיק גמר מלאכת הכלי עצמה בלי השיפורים], ומשנתנינו תתפרש בדין קבלת טומאה של גולמי כלי מתכת, ומה שכתבה "טהורין" הכוונה שאינם מקבלים טומאה (כמו שמצאנו עשרות פעמים במשנה), וכן תתפרש גם מילת "טהורים" שבדברי רבינו בהלכה שבה אנו עומדים. (22) שהרי לא נגמרה מלאכתם, והם נעשו מדברים שאינם מקבלים טומאה. (23) ולפיכך דינם כחלק מגוף הכלי, ומקבלים טומאה, אבל מסמרות שלא היו חלק מכלי - אינם מקבלים טומאה. (24) מכיוון שנעשו מכלים שנגמרה כל מלאכתם, חזרה להם תורת כלים עם גמר צורת הכלי, כמבואר למעלה. [אפשר גם לפרש, שהדברים שמהם נעשו הכלים החדשים אינם גולמיים]. (25) עשה מהם מרצע או שפוד, אבל חסרים עוד התיקונים האחרונים. ובזה מסולקות כל התמיהות על רבינו. [ראה כסף-משנה, וקשה מאד לקבל פירושו. כיצד אפשר לחבר שחולה וגרודת ולעשות מהן כלי ללא התכה].

ג. פְּלֵי מִתְכוֹת שְׂאִינוּ מְחַסְרֵי אֶלָּא פְּסוּי - מְקַבְּלֵי טְמֵאָה, שְׂאִין הַפְּסוּי חָשׁוּב מְגוּף הַכְּלִי.

ד. מַחְט²⁶ שְׂלֵא נִקְבְּה אֶלָּא שְׂפֵה²⁷ וְתִקְנָה לְכַף²⁸ מִתְחַלְתָּה - מְקַבְּלֵי טְמֵאָה, מְפִנֵי שְׂמוּצִיּאִין בְּה אֶת הַקּוֹץ²⁹. אֶבֶל אִם עֲתִיד לְנִקְבְּה - הָרִי הִיא כְּשֶׁאֵר גְּלָמֵי פְּלֵי מִתְכוֹת וְאִינָה מְקַבְּלֵי טְמֵאָה³⁰.

(26) שבת כג, א - אביי אליבא דרבא. ראה לקמן פי"א ה"ד. (27) החליקה. (28) להשאירה כמות שהיא בלי חור. (29) שנתחב בכשר האדם. (30) שהרי אינה ראויה עדיין למלאכה שהתכוון לה.

ה. מְאָחַר שְׂפֵאֲרָנוּ, שְׂגָלְמֵי פְּלֵי מִתְכוֹת טְהוּרִים וְגָלְמֵי פְּלֵי עֵץ טְמֵאִים³¹, וּפְשׁוּטֵי פְּלֵי מִתְכוֹת טְמֵאִים³² וּפְשׁוּטֵי פְּלֵי עֵץ טְהוּרִים³³ דִּין תּוֹרָה, נִמְצָא³⁴: הַטְּמֵא³⁵ בְּכִלֵי עֵץ - טְהוּר בְּכִלֵי מִתְכוֹת, טְמֵא בְּכִלֵי מִתְכוֹת - טְהוּר בְּכִלֵי עֵץ.

(31) נתבאר למעלה פ"ה ה"א. (32) נתבאר למעלה פ"א ה"ט. (33) שם ה"י. (34) יוצא מזה. (35) חולין כה, א.

ו. כָּל פְּלֵי הַמְלַחְמָה³⁶, כְּגוֹן הַסִּיף וְהַרְמָח וְהַכּוֹבֵעַ³⁷ וְהַשְּׂרִיזִין וְהַמְגַפִּים וְכִיּוּצָא בְהֵן - מְקַבְּלִין טְמֵאָה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לבשמים" (כריתות ו, ב). (55) שיצלצלו בשעת נענועה. (56) כששומעים הילדים הצלצול, הם נכנסים לבית הספר (רש"י שבת נח, ב). (57) פירוש, למטפחות של התינוקות (רש"י שם). (58) שלא נגמרה עדיין מלאכתם לפי שאין להם עינבל. (59) אחר שתלאום בתוך הזוג. (60) מכיון שירדה עליהם תורת כלי לענין קבלת טומאה, אינם יוצאים מזה כל זמן שהם ראויים קצת למלאכתם, וכך מסיים רבינו: "שהרי הוא ראוי להקישו (לדפוק) על החרס", פירוש, וישמיע צלצול, ואם כן לא נפסל עדיין לגמרי משימוש המיועד לו. (61) כדי להשמיע קול, ואם כן הוא ראוי למלאכתו הראשונה.

ח. זוג⁶² העשוי לאדם: אם נעשה לקטן - אינו מקבל טמאה אלא בענבול שלו, שהרי לקול נעשה⁶³; נעשה לגדול⁶⁴ - הרי זה תכשיט ומקבל טמאה אף על פי שאין לו ענבול.

(62) שבת, שם. (63) ולא נגמרה מלאכתו. (64) ישנם אנשים שתולים בצואריהם זוג בלי עינבל עשוי מכסף או זהב.

ט. כל⁶⁵ הפרצופות⁶⁶ מקבלות⁶⁷ טמאה, וכל החותמות שהורין, חוץ מחותם של מתכת שבו אצבע; אבל טבעת שחוגר בו את מתניו, שקושרה בין כתפיו - טהורה. טבעת השירי⁶⁹ של בהמה, הואיל והאדם מושך בה את הבהמה - מקבלת טמאה⁷⁰. וכן מקל⁷¹ של בהמה של מתכת, הואיל ואדם רודה אותה בו - מקבלת טמאה.

(65) תוספתא, כלים בבא-מציעא פ"א ה"ד. (66) מסכות שנותנים על הפנים. (67) בתוספתא כתוב: "טמאין", ומפרש רבינו שמקבלות טומאה. (68) המילה "בלבד" נמשכת למילה "מתכת", פירוש רק חותם של מתכת מקבל טומאה, אבל לא חותמות עשויים מחמרים אחרים. (69) במשנה, שבת פא, א - מפרש רבינו: שיר הוא מתג וטבעת קבועה בו, וקושרים רצועה בטבעת ומושכים בה את הבהמה. (70) שבת נב, ב. (71) שם.

י. כל הפלים⁷² יורדים לטמאה⁷³ במחשבה⁷⁴, ואין עולין מידי טמאה⁷⁵ אלא בשנוי מעשה. והמעשה מבטל מיד המעשה⁷⁶ ומיד המחשבה⁷⁷, והמחשבה אינה מבטלת לא מיד המעשה ולא מיד המחשבה. פיצד? טבעת בהמה או כלים שחשב עליה להחזירה טבעת אדם - הרי זו מקבלת טמאה במחשבה זו, וכאלו נעשית לאדם מתחלת עשייתה⁷⁸. חזר וחשב עליה להניחה טבעת בהמה פשהיתה, אף על פי שלא נתקשט בה האדם⁷⁹ - הרי זו מקבלת טמאה; שאין המחשבה מבטלת מיד המחשבה עד שיעשה מעשה, כגון שישוף אותה או יתקעה⁸⁰ במעשה של בהמה. היתה הטבעת לאדם

וְכָל תְּכֵשִׁיטֵי הָאָדָם, כְּגוֹן הַקְּטָלָה³⁸ וְהַנְּזָמִים³⁹ וְהַטְּבָעוֹת⁴⁰, בֵּין שֵׁשׁ עֲלֵיהֶן חוֹתֵם⁴¹ בֵּין שְׂאֵין עֲלֵיהֶם חוֹתֵם, וְכִיּוֹצֵא בָהֶן - מְקַבְּלִין טַמְאָה. אֶפְלוּ דִינָר⁴² שֶׁנִּפְסַל⁴³ וְהִתְקִינוּ לְתוֹתוֹ בְּצוּאָר קְטָנָה - מְקַבֵּל טַמְאָה⁴⁴. וְכֵן קָמִיעַ שֶׁל מִתְּקָת⁴⁵ - מִתְּטַמֵּא כָּל תְּכֵשִׁיטֵי אָדָם⁴⁶.

(36) כלים פ"א מ"ח. (37) של מתכת. וכן המגפיים, שהם עשויים להגן מפני החיצים ומכת חרב. (38) רביד של זהב שתולים על הצואר. (39) כולל נזמי האוזן (עגולים) ונזמי האף ששימשו תכשיטים בעמים העתיקים. (40) שמשמים על האצבע, אבל טבעות גדולות שחוגרים סביב המתניים אינן מקבלות טומאה (תוספתא, כלים בבא-מציעא פ"ב ה"א). והטעם, מפני שחוגרים אותן על הבגדים, ולכן נידונים כתכשיטי כלים (ראה לקמן ה"ז). (41) רגילים היו לחרות אותיות או צורה על הטבעות, וחותמים בהן מכתבים ומסמכים. (42) מטבע רומית עתיקה. (43) השלטון ביטל את ערכו כמטבע עובר לסוחר, או שניטל חלק ממנו. (44) שם פ"ב מ"ז. (45) תוספתא פ"א ה"ד. (46) ב"ספרי זוטא' (מובא בר"ש למשנתנו) מרבה תכשיטי אדם לקבלת טומאה, מן הכתוב (במדבר לא כד): "וכל אשר לא יבא באש תעבירו במים".

ז. כל תכשיטי הבהמה והפלים⁴⁷, כגון הטבעות שעושין לצואר הבהמה ולאזני הפלים - טהורין ואינן מקבלין טמאה⁴⁸ בפני עצמן⁴⁹; חוץ מזוג⁵⁰ של בהמה וכלים המשמיע קול לאדם⁵¹. פיצד? העושה⁵² זוגין⁵³ למכתשת⁵⁴ ולעריסה⁵⁵, למטפחות ספרים⁵⁶ ותינוקות⁵⁷ - טהורים⁵⁸. עשה להן ענבולין - מקבלים טמאה; הואיל ונעשו להשמיע קול לאדם, הרי הן תכשיטי אדם. ואפלו נטלו ענבוליהן⁵⁹ - מקבלין טמאה⁶⁰, שהרי הוא ראוי להקישו על החרס⁶¹.

(47) כלים פ"ב מ"א. (48) לא ריבו חכמים לטומאה אלא תכשיטי אדם בלבד ולא תכשיטי בהמה וכלים (ר"ש במשנתנו). (49) אבל מתמאים לפעמים כחלק מכלי אחר. (50) פעמון קטן. (51) לצורך האדם. הצלצול של הפעמון מודיע לרועה את מקומה של הבהמה. במס' שבת נח, ב - אמרו בשם רבי יונתן: "מנין למשמיע קול בכלי מתכת שהוא טמא? (פירוש שמקבל טומאה), שנאמר (במדבר לא, כד) "כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש וטהר", אפילו דיבור (כלי ועשוי להשמעת קול בלבד) "יבא באש". [הכתוב הזה אמנם לא נאמר לענין טומאה, אלא לענין הגעלה משום בליעת דברים אסורים, אבל כבר הסבירו ב'תוספות' שם ד"ה כל דבר, שנלמד מ"אם אינו ענין לאיסורין, תנהו ענין לטומאה"] מידה מקובלת בדרשות חז"ל. (52) תוספתא, כלים שם. (53) ולא תלה בהם את העינבל ואינם מקשקשים כשמנועעים אותם. (54) שכוחשים בה בשמים, ותולים בה פעמון שישמיע קול בשעת הכתישה. מקובל הוא אצל חכמינו ז"ל "שהקול יפה

מתוך מהדורת חזק

יג. אָמַן⁸⁷ שְׁעוֹשֶׂה וּמְנִיחַ⁸⁸ זוגין לְבַהֲמָה וּלְדִלְתוֹת⁸⁹: אִם רַב הָעֲשׂוּי לְדָבָר שֶׁמִּקְבֵּל טַמְאָה⁹⁰ - הָרִי הַכֹּל מִקְבֵּל טַמְאָה, עַד שִׁפְרִישׁ מִקְצָתָן לְדָבָר שְׂאִינוּ מִקְבֵּל טַמְאָה⁹¹; וְאִם רַב הָעֲשׂוּי לְדָבָר שְׂאִין מִקְבֵּל טַמְאָה - הָרִי הַכֹּל טָהוֹר, עַד שִׁפְרִישׁ מִקְצָתָן לְדָבָר הַמִּקְבֵּל טַמְאָה.

(87 תוספתא, כלים בבא מציעא פ"א ה"ד. 88) מכין מלאי של זוגים על-מנת למכרם. (89) הזוגים מתאימים גם לבהמה וגם לדלתות. (90) הוא מתכוון למכור רוב הזוגים לצרכי בהמה. (91) ואלה שהפריש לא יקבלו טומאה.

יד. זוגין⁹² הנמצאין בכל מקום - מִקְבָּלִין טַמְאָה⁹³; חוץ מִהַנְּמַצְאִים בְּפָרְכִים, מִפְּנֵי שֶׁרָבַן לְדִלְתוֹת⁹⁴.

(92) שם. (93) רוב הזוגים עשויים בשביל בהמות. (94) תושבי כרכים נוהגין לקבוע זוגים בדלתותיהם. ועוד, שאין דרכם לגדל בהמות.

טו. אָמַר לְאֶמֶן⁹⁵: עֲשֵׂה לִי שְׁנֵי זוגִים, אֶחָד לְדִלְתֵי וְאֶחָד לְבַהֲמָה; עֲשֵׂה לִי שְׁתֵּי מַחְצָלָאוֹת, אֶחָת לְשִׁכְיָה⁹⁶ וְאֶחָת לְאֵהָלִים⁹⁷; עֲשֵׂה לִי שְׁנֵי סְדִינִים, אֶחָד לְצוּרוֹת⁹⁸ וְאֶחָד לְאֵהָלִים⁹⁹ - שְׁנֵיהֶן מִקְבָּלִין טַמְאָה, עַד שִׁפְרִישׁ וְיֹאמַר: זֶה לְכַף וְזֶה לְכַף¹⁰⁰.

(95) שם. (96) שהיא מקבלת טומאה. (97) שאינה מקבלת טומאה. (98) מצויירות בהם צורות שונות המשמשות דוגמאות לרוקם המסתכל בהן ועושה כמותן. סדינים אלה אין עליהם תורת בגד, שהרי משמשים רק לדוגמא בלבד, ולכן אינם מקבלים טומאה (רבינו בפירושו למשנה, כלים פכ"ד מ"ג). (99) במשנה, אמרו: לילון - טמא טומאת מת. (100) ואז הראוי לקבל טומאה - יקבל, ושאינו ראוי - לא יקבל.

והשב עליה לבהמה - עֲדִין היא מִקְבֵּלַת טַמְאָה כְּשֶׁהִיָּתָה; שְׂאִין הַכֹּלִים עוֹלִין מִיָּדֵי טַמְאָתָן בְּמַחְשָׁבָה. עֲשֵׂה בָּהּ מַעֲשֵׂה וְשִׁנָּה לְבַהֲמָה - אֵינָה מִקְבֵּלַת טַמְאָה; שֶׁהַמַּעֲשֵׂה מְבַטֵּל מִיָּד הַמַּעֲשֵׂה.

(72) משנה, כלים פכ"ה מ"ט. (73) נעשים ראויים לקבל טומאה. (74) מחשבתו של האדם גורמת לכך. לקמן מביא רבינו דוגמאות. (75) כלי שהוא ראוי לקבל טומאה, אין מחשבה מועילה לבטל הכשרו לכך. (76) אפילו אם עשה בכלי מעשה שהביא לו הכשירו לקבל טומאה. (77) וגם חישוב להשתמש בו שימוש כלי המקבל טומאה, אף-על-פי-כן יפה כוחו של שינוי מעשה לבטל את הכשירו. (78) דוגמא ל"יורדים לטומאה במחשבה". (79) ואם כן לא השתמשו בה מעולם לצרכי האדם עצמו. (80) נראה שצ"ל יתקנה.

יא. חֲרַשׁ שׁוֹטֵה וְקָטָן - יֵשׁ לָהֶן מַעֲשֵׂה⁸¹ וְאֵין לָהֶן מַחְשָׁבָה, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוּ לְמַעֲלָה בְּעֵנִין הַכֹּשֵׁר אֶקְלִין⁸².

(81) מעשיהם מועילים כמו מעשהו של גדול ובריא. (82) פי"ד ה"ב. ושם נתבאר שהמעשה מועיל רק כשמחשבתו ניכרת מתוך מעשהו. ראה שם.

יב. זוג⁸³ שֶׁל דִּלְתֵי⁸⁴ שֶׁחָשַׁב עָלָיו לְבַהֲמָה - מִקְבֵּל טַמְאָה⁸⁵; וְשֶׁל בַּהֲמָה שֶׁעֲשָׂאָהּ לְדִלְתֵי, אֶפְלוּ חֲבָרוֹ בְּקִרְקַע וְאֶפְלוּ קָבָעוּ בְּמִסְמָר - מִקְבֵּל טַמְאָה כְּשֶׁהִיָּה, עַד שִׁישְׁנָה בּוֹ מַעֲשֵׂה בְּגוֹפּוֹ⁸⁶.

(83) שבת נח, ב. (84) שאינו מקבל טומאה מפני שהוא בטל לגבי הבית ואינו כלי כלל. (85) נתבאר למעלה ה"ז שזוג של בהמה מקבל טומאה. (86) בזוג.

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

על אונאתו (לצער), שָׁאֵמַר: "וְלֹא תוֹנֵנוּ אִישׁ אֶת-עֲמִיתוֹ" (ויקרא כה, ז). וְאָמַר אַחֲרֵי-כֵן: "וְיָגַר לֹא-תוֹנֶה" (שמות כב, כ). וְנִתְבָּאָר בְּנִמְקָא (בבא מציעא נט): שְׁחִיבִים עַל אֻנְאָת הַגֵּר מִשּׁוֹם "וְלֹא תוֹנֵנוּ אִישׁ אֶת-עֲמִיתוֹ" וּמִשּׁוֹם "וְיָגַר לֹא תוֹנֶה". כֵּךְ גַּם-כֵּן נִתְחַיְבָנוּ לְאַהֲבוֹ מִשּׁוֹם "וְאַהֲבַת לְרֵעֶךָ כְּמוֹךָ" וּמִשּׁוֹם "וְאַהֲבַתְּם אֶת-הַגֵּר". וְזֶה פְּשׁוּט וְאֵין בּוֹ נִסְתָּר (דברים נסתר), וְאֵינִי יוֹדֵעַ אֶחָד מִמֵּי שִׁמְנָה אֶת-הַמְצוֹת שֶׁזֶה נֶעְלַם מִמֶּנּוּ. וּבְרוּב הַמְדַרְשׁוֹת בְּאֲרוֹ שֶׁ" צָנּוּן עַל הַגֵּר כְּמוֹ שֶׁצָּנּוּן עַל עֲצָמוֹ יִתְעַלָּה, וְהוּא אָמַר "וְאַהֲבַת אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ" (דברים ו, ה), וְאָמַר "וְאַהֲבַתְּם אֶת-הַגֵּר".

~ יום ראשון ט' אדר ~

מצות עשה רז. מצות לא תעשה שב.

מצות עשה רה. מצות לא תעשה שג.

הַמְצָוָה הַר"ז — הַצְּוִי שֶׁנִּצְטַוְנוּ לְאַהֵב אֶת-הַגֵּרִים, וְהוּא אָמַר: יִתְעַלָּה: "וְאַהֲבַתְּם אֶת-הַגֵּר" (דברים י, ט). וְאֵף-עַל-פִּי שֶׁהוּא נִכְלָל בְּעֵנִין זֶה בְּמַה-שֶׁכּוֹלֵל כָּל-יִשְׂרָאֵל בְּאֲמָרוֹ "וְאַהֲבַת לְרֵעֶךָ כְּמוֹךָ", לְפִי שֶׁהַגֵּר הַזֶּה הוּא גַר צָדֵק (שהוּא כִּי־שִׂרְאֵל לְכָל דָּבָר) — אֲבָל מִפְּנֵי שֶׁנִּכְנַס לְדַת הוֹסִיף לוֹ ה' אֱהַבָה, וְיִחַד לוֹ מְצוּה נוֹסֶפֶת, כְּמוֹ שֶׁעֲשֵׂה בְּאֻזְהָרָה

מתוך מהדורת חזק

"כִּלְאֶלְמַנָּה וְיָתוּם לֹא תַעֲנוּן" (שמות כב, כא). לֹא זֶה כּוֹלֵל שְׁלֹא יִכְבֵּד עֲלֵיהֶם לֹא בְדַבּוּר וְלֹא בְמַעֲשֵׂה, אֲלֵא יִדְבַר עִמָּהֶם דְּכָרִים רַבִּים וְנוֹחִים בְּיוֹתֵר, וְיִתְעַסֵּק עִמָּהֶם בְּדֶרֶךְ הַטּוֹבָה בְּיוֹתֵר, וְיִתְיַחֵס אֲלֵיהֶם בְּיַחֲס טוֹב בְּיוֹתֵר וְיִתְפַּנֵּן לְהַפְלִיג (להרבות) בְּכֹל־זֶה. וּמִי שְׁלֹא נִזְהָר בְּאֶחָד מִכִּלְאֶלּוֹ — הָרִי עֹבֵר עַל לֹא זֶה. וּיְכַבֵּר בְּאֵר יִתְעַלֶּה עֲנֵשׁ הַעֹבֵר עַל לֹא זֶה וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "חֲתִרָה אִפִּי וְהִרְגֵתִי אֶתְכֶם וְגו'" (שם, כג).

הַמְצָוָה הַשְּׂא — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ עַל הַרְכִילוֹת, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תִלְךָ רְכִיל בְּעַמֶּיךָ" (ויקרא יט, טז). אָמְרוּ (ספרא קדושים ד, ה): לֹא תִהְיֶה רֶךְ דְּכָרִים לְזָה וְקִשָּׁה לְזָה. דְּכָר אַחֵר: לֹא תִהְיֶה כְּרוֹכֵל מְטַעֵין דְּכָרִים וְהוֹלֵךְ. וּבְכֹלֵל לֹא זֶה הַאֲזַהְרָה עַל הוֹצָאת שֵׁם רַע (כתובות מו).

הַמְצָוָה הַד"ש — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְנַקוּם זֶה מְזֵה, וְהוּא: כְּגוֹן שֶׁעָשָׂה הוּא מִקְדָּם אֵיזָה מַעֲשֵׂה, וְאֵז לֹא נִחְדַל מִלְבַקְשׁוֹ עַד שֶׁנִּמְלָהוּ כְּפַעֲלוֹ הַרַע, אוֹ נִצְעַרְנוּ כְּמוֹ שֶׁצָּעַר אוֹתָנוּ. הַזְהִיר ה' מִכָּף וְאָמַר: "לֹא־תִקֵּם" (שם, יח). וְלִשׁוֹן סִפְרָא (שם, י): "עַד הֵיכָן כִּתְּחָה שֶׁל נְקִימָה? אָמַר לוֹ: הַשְּׂאִלְנִי מִגְּלָךְ, וְלֹא הַשְּׂאִילוֹ. לְמַחֵר אָמַר לוֹ: הַשְּׂאִלְנִי קִרְדָּמָךְ, אָמַר לוֹ: אֵינִי מַשְּׂאִילְךָ בְּדֶרֶךְ שֶׁלֹּא הַשְּׂאִלְתִּי מִגְּלָךְ — לְכָף נֶאֱמַר: "לֹא־תִקֵּם". וְעַל הַמְשַׁל הִזָּה הִקְשׁ בְּכָל־הַעֲנִינִים.

הַמְצָוָה הַש"ה — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְנִטוֹר וְאֵף עַל פִּי שְׁלֹא נִנְקוּם, וְהוּא: שֶׁנִּשְׁמָר אֶת הַחֲטָא שֶׁחֲטָא לָנוּ הַחוּטָא וְנִנְדָּרְנוּ לוֹ, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תִקֵּם וְלֹא־תִטְוֵר". וְלִשׁוֹן סִפְרָא (שם, יא): "עַד הֵיכָן כִּתְּחָה שֶׁל נְטִירָה? אָמַר לוֹ הַשְּׂאִלְנִי מִגְּלָךְ, וְלֹא הַשְּׂאִילוֹ. לְמַחֵר אָמַר לוֹ: הַשְּׂאִלְנִי קִרְדָּמָךְ, אָמַר לוֹ: הֵילֵךְ (הנהגה לך), אֵינִי כְּמוֹתְךָ שְׁלֹא הַשְּׂאִלְתִּי מִגְּלָךְ — לְכָף נֶאֱמַר: "לֹא־תִטְוֵר".

~ יום שלישי י"א אדר ~

מצות עשה יא.

הַמְצָוָה הַי"א — הִיא הַצְּוִי שֶׁנִּצְטַוְנוּ לְלַמֵּד (לאחרים — לבניו (הקטנים)) חֻמְתֵי הַתּוֹרָה וְלִלְמַדָּה (בעצמו) — וְזֶה הַנְּקָרָא: תְּלִמוּד תּוֹרָה, וְהוּא אָמְרוּ "וְשִׁנַּנְתֶּם לְבַבְיֶךָ" (דברים ו, ז). וְלִשׁוֹן סִפְרֵי (על הפסוק שם): "וְשִׁנַּנְתֶּם לְבַבְיֶךָ — אֵלּוֹ תְּלִמִּידֶיךָ. וְכֵן אֶתְּחַ מוֹצֵא בְּכָל־מְקוֹם שֶׁהַתְּלִמִּידִים קְרוּיִם בְּנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיֵּצֵאוּ בְנֵי־הַנְּבִיאִים" (מלכים ב, ג, א). וְשֵׁם (בספרי) אָמְרוּ: "וְשִׁנַּנְתֶּם — שִׁיחֵיו מְחַדְדִים (מסודרים) בְּתוֹךְ פִּיךָ, כְּשֶׁאֵדָם שׁוֹאֵלְךָ דְּכָר, לֹא תִהְיֶה מִגְמָגֵם לוֹ, אֲלֵא תִהְיֶה

הַמְצָוָה הַש"ב — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְשׁוֹנָה זֶה־אֶת־זֶה, וְהוּא אָמְרוּ: "לֹא־תִשְׁנֵא אֶת־אֶחִיךָ בְּלִבְךָ" (ויקרא יט, יז). וְלִשׁוֹן סִפְרָא (ד, ח): "לֹא אֶמְרָתִי אֲלֵא שְׂנֵאָה שֶׁהִיא בְּלִבִּי. אֲבָל אִם גִּלָּה לוֹ אֶת הַשְּׂנֵאָה, וְיָדַע זֶה שֶׁהוּא שׁוֹנֵאוֹ — אֵינּוּ עוֹבֵר עַל לֹא זֶה; אֲבָל עוֹבֵר הוּא עַל 'לֹא־תִטְוֵר' (שם, יח). וְעוֹבֵר גַּם עַל עֲשֵׂה וְהוּא אָמְרוּ: "וְאֶהְבֶּתְךָ לְרֵעֶךָ כְּמוֹךָ" (שם). אֲבָל שְׂנֵאָת הַלֵּב — עוֹן חֲמוּר מִן־הַכֹּל.

הַמְצָוָה הַר"ה — הַצְּוִי שֶׁנִּצְטַוְנוּ לְמַחֹת בְּעוֹשֵׂה עֲבֵרָה אוֹ בְּמִי שְׂרוּצָה לַעֲשׂוֹתָהּ, וְלִהְיִירוֹ עַל כָּף בְּדְכָרִים וְלִהְיוֹכִיחוֹ. וְאֵל יֵאמֵר אָדָם: "אֵינִי לֹא אֶחְטָא: וְאִם יִחְטָא וּזְלָתִי — זֶה עֲנִינּוֹ עִם ה'", — זֶה נִגְדַּת הַתּוֹרָה, אֲלֵא אֲנוּ מַצְוִים שְׁלֹא לַעֲבֹר וְלֹא נִיחִי לְזוּלָתָנוּ מֵאֲמַתָּנוּ לַעֲבֹר. וּמִי שְׂרוּצָה לַעֲבֹר — חוֹבָה עַל כָּל־אָדָם לְהוֹכִיחוֹ וְלִמְנַעוֹ, וְאֶף־עַל־פִּי שְׁלֹא נִתְקַנְּמָה עֲלָיו עֲדוֹת הַמַּחְבֵּת לְקַיֵּם עֲנֵשׁ. וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "הוֹכַח תּוֹכִיחַ אֶת־עַמִּיתְךָ" (ויקרא יט, יז). גַּם נִכְלַל בְּמַצְוָה זוֹ שְׂנֵאָרְעֵם זֶה עַל זֶה, אִם הִרְעֵנוּ זֶה לְזֶה, וְאֵל נִטוֹר לוֹ אוֹ נִשְׁמָר לוֹ חֲטָא, אֲלֵא נִצְטַוְנוּ לְהִתְרַעַם עֲלָיו בְּדְכָרִים, כְּדִי שְׁלֹא יִשְׂאֵר בְּלִב כְּלוּם, וְלִשׁוֹן סִפְרָא (שם): "מִנֵּין אִם הוֹכַחְתוּ אֶפְלוֹ אֶרְבַּעַה וְחִמְשָׁה פְּעָמִים, חֲזוֹר וְהוֹכַח? תְּלִמוּד לּוֹמַר: הוֹכַח תּוֹכִיחַ. יְכוּל אֵף אֶתְּחָ מוֹכִיחוֹ וּפְנִי מִשְׁתַּנּוֹת? (כלומר, שְׂמוֹת לך לְהוֹכִיחַ אוֹתוֹ אִפִּילוֹ בְּאוֹפֵן שֶׁהוּא מִתְבַּיֵּשׁ, כְּגוֹן בְּפִנֵי רַבִּים וְכוּדוֹ) תְּלִמוּד לּוֹמַר: וְלֹא־תִשְׂא עֲלָיו חֲטָא." (שֵׁם תַּעֲשֵׂה כֵן תִּשְׂא אֶתְּחָ חֲטָא בְּסַבְתּוֹ). וְיְכַבֵּר בְּאֵרוֹ חֻמְתִּים, שֶׁמַּצְוָה זוֹ חוֹבָה עַל כָּל־אָדָם אֶפְלוֹ מִן־הַקָּטָן לְגִדּוֹל הָרִי הוּא חַיֵּב לְהוֹכִיחַ, וְאֶפְלוֹ קָלֵל וְזוֹלֵל אֵל יָרְפוּ גְדִי וְאֵל יִסְתַּלַּק מִלְּהוֹכִיחַ עַד אֲשֶׁר יָכֵה, כְּמוֹ שֶׁבְּאֵרוֹ מַעֲתִיקֵי הַשְּׂמוּעָה (מוסרי התורה שבעל פה) וְאָמְרוּ (ערכין טו): עַד הַכָּא. וְיֵשׁ לְמַצְוָה זוֹ תְּנָאִים וְהִלְכוֹת, וְנִתְבַּאֵר בְּמִקּוֹמוֹת מְפֻרָּסִים בְּתְלִמוּד.

הַמְצָוָה הַש"ג — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ שְׁלֹא לְכַיֵּשׁ זֶה־אֶת־זֶה, וְעוֹן זֶה הוּא שְׂקוּרָאִים אוֹתוֹ: מְלַבֵּין פְּנֵי חֲבֵרוֹ בְּרַבִּים, וְהַאֲזַהְרָה שֶׁבָּאָה בְּזֶה הוּא אָמְרוּ: "הוֹכַח תּוֹכִיחַ אֶת־עַמִּיתְךָ וְלֹא־תִשְׂא עֲלָיו חֲטָא" (שם, יז). וּבְסִפְרָא (שם) אָמְרוּ: "מִנֵּין אִם הוֹכַחְתוּ אֶפְלוֹ אֶרְבַּע וְחִמְשָׁה פְּעָמִים, חֲזוֹר וְהוֹכַח? תְּלִמוּד לּוֹמַר: וְלֹא־תִשְׂא עֲלָיו חֲטָא." אֲבָל פֶּשֶׁט הַפְּתוּב הָרִי הוּא מְזַהֵר, שְׁלֹא תִחְשׁוּב לוֹ עוֹן בְּלִבְךָ, וְשְׁלֹא תִזְכְּרֶהוּ.

~ יום שני י' אדר ~

מצות לא תעשה רנו. שא. דש. שה.

הַמְצָוָה הַרנ"ו — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְהַכְבִּיד (להתאכזר) עַל הַיְתוּמִים וְהַאֲלֻמְנוֹת, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה:

מתוך מהדורת חזק

מִלְשָׁה וְעָלְיוֹ שֶׁהוּא רִבֵּן שֶׁל פְּלִי־יִשְׂרָאֵל, וְעָשָׂה הַפְּתוּב כְּל־דְּבָר מִהֶם כְּלִפִּי ה'. (בהצותם על ה') וּבְפִרוּשׁ אָמְרוּ (אבות פרק ד משנה יב): "מוֹרָא רַבָּךְ כְּמוֹרָא שְׁמַיִם". וְכִלְזָה (גם כבוד חכמים וגם מורא חכמים) נִלְמַד מִמָּה שֶׁמִּצְאָנוּ שֶׁהַפְּתוּב צוּה לְכַבֵּד אֶת־הַחֲכָמִים וְהַהוֹרִים, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּלִשׁוֹנוֹת הַתַּלְמוּד, לֹא שֶׁהִיא (מורא חכמים) מִצְוָה בְּפָנֶי עֲצָמָה. וְהֵבֵן זֹאת.

אומר לו מִיָּד. וְכִבְר נִכְפַּל צוּיִי זֶה פִּמָּה פְּעָמִים: "וְלִמְדַתְּם וְעִשִׂיתֶם (עפ"י לשון הפסוק בדברים ה, א) וְלִמְעַן יִלְמְדוּ" (שם לא, יב). וְכִבְר הִרְבּוּ לְהַדְגִּישׁ מִצְוָה זוֹ וְלִזְרוֹז עָלֶיהָ בְּהִרְבֵּה מִקּוֹמוֹת בַּתַּלְמוּד. וְאִין הַנְּשִׂים חַיִּבוֹת בָּהּ, שֶׁהָרִי נֹאמַר "וְלִמְדַתְּם אִתְּם אֶת־בְּנֵיכֶם", אָמְרוּ: "בְּנֵיכֶם — וְלֹא בְּנֹתֵיכֶם", כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּגִמְרָא קְדוּשִׁין (לו.).

~ יום רביעי י"ב אדר ~

מצות עשה רמ.

הַמִּצְוָה הָרִ"ט — הַצּוּיִי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ לְכַבֵּד אֶת־הַחֲכָמִים וְלַעֲמֵד מִפְּנֵיהֶם כְּדִי לְהִדָּרֵם, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "מִפְּנֵי שִׂיבָה תִּקּוּם וְהִדְרָתְךָ פְּנֵי יָקָן" (ויקרא יט, לב — וזקן הוא זה שקנה הרבה חכמה). וְלִשׁוֹן סִפְרָא: "תִּקּוּם וְהִדְרָתְךָ — קִימָה שֵׁישׁ בָּהּ הַדּוּר" (אבל במקום שאין בו הידור כגון בבית המרחץ אין עומדין מפניו). וְכִבְר נִתְבָּאֵרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפִרְקֵי א' מִקְדוּשִׁין (לב.). וְדַע שֶׁאֲף־עַל־פִּי שֶׁמִּצְוָה זוֹ חוֹבָה עַל כָּל־אָדָם בְּאִפְסָן כְּלָלִי — כְּלוֹמַר: לְכַבֵּד אֶת־הַחֲכָמִים וְאַפְלוּ לְחַכֵּם הַשְּׂוִיה לּוֹ, כְּמוֹ שֶׁבָּאֵרוּ בְּאִמְרָם (בבא מציעא לג.): "תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁבְּכָבֵל עוֹמְדִין זֶה מִפְּנֵי זֶה" — יֵשׁ בָּהּ עוֹד יְחִיד וְתוֹסֶפֶת עַל הַתַּלְמִיד, וְהוּא: שֶׁכְּבוֹד הַתַּלְמִיד לְרַבּוֹ יֵשׁ בוֹ תוֹסֶפֶת גְּדוּלָה עַל הַכְּבוֹד שֶׁהוּא חוֹבָה לְכָל־חַכֵּם, וְעַם הַכְּבוֹד חַיִּב בְּמוֹרָא, לְפִי שֶׁכְּבִר בָּאֵרוֹ שֶׁחֻבְתּוֹ כְּלִפִּי רַבּוֹ גְּדוּלָה מִחֻבְתּוֹ כְּלִפִּי אֲבִיו, אֲשֶׁר חַיִּבוֹ הַפְּתוּב בְּכַבּוּדוֹ וּבְמוֹרָאוֹ. וּבְפִרוּשׁ אָמְרוּ (בבבא מציעא שם): אֲבִיו וְרַבּוֹ — רַבּוֹ קוֹדֵם (כגון אביו ורבו שבויים בשביה פודה את רבו, ואחר כך פודה את אביו). וְכִבְר בָּאֵרוֹ (סנהדרין ה) שֶׁאָסוּר לַתַּלְמִיד לְחַלּוֹק עַל רַבּוֹ — כְּפִנְתֵי בְּמַחְלָקַת: שִׁיֵּצֵא נֶגֶד פֶּסֶק דִּינֵוֹ וְיִפְרֵד בְּסִבְרָתוֹ וְיִלְמַד אוֹ יוֹרֶה כְּלִי שִׁירֶשְׁהוּ. וְאָסוּר לוֹ לְרִיב עִמּוֹ וְלִהְתַּרְעַם עָלָיו וְלֹא לְדוֹן אוֹתוֹ לְכַף חוֹבָה, כְּלוֹמַר: שִׁיִּסְבִּיר אִיזוֹ פְּעֵלָה מִפְּעֻלוֹתָיו אוֹ אִיזָה דְבוּר כְּסוּגֵי הַהִסְבָּרוֹת (שמפרש דבריו שלא כפשוטם) — לְפִי שֶׁאֲפֹשֶׁר שֶׁלֹּא נִתְּפֹן לְכַף. וּבְפִרְקֵי חֵלֶק (סנהדרין קי). אָמְרוּ: "כָּל־הַחֹלֶק עַל רַבּוֹ כְּחֹלֶק עַל הַשְּׂכִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר: 'בְּהִצָּתָם עַל־ה'" (ראה בהמשך) (במדבר כו, ט), כְּל־הַעוֹשֶׂה מְרִיבָה עִם רַבּוֹ כְּעוֹשֶׂה עִם הַשְּׂכִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר: 'הִמָּה מִי מְרִיבָה אֲשֶׁר־רַבּוֹ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־ה'" וְגו' (אף עַל פִּי שֶׁרַבּוֹ שֶׁם עַל מִשָּׁה וְאֵהָרָן, נֹאמַר "אֵת־ה'" (שם כ, יג), וְכָל־הַמְתַּרְעֵם עַל רַבּוֹ כְּמְתַרְעֵם עַל הַשְּׂכִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר: 'לֹא־עָלִינוּ תְּלֹנְתִיכֶם (תלונות עם ישראל על משה ואהרן) — כִּי עַל־ה'" (שמות טו, ח). וְכָל־הַמְתַּרְהָר אַחַר רַבּוֹ כְּמְתַרְהָר אַחַר הַשְּׂכִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר: 'וַיִּדְבַר הָעָם בְּאַלְהֵים וּבַמֶּלֶךְ' (במדבר כא, ה). וְכָל־זֶה בְּרוּר, לְפִי שֶׁמַּחְלָקַת קִרְבַּ וְרִיב יִשְׂרָאֵל וְתַרְעֻמָּתָם וּמַחְשָׁבָתָם הִרְעָה לֹא הִיָּתָה אֲלֵא עִם

~ יום חמישי י"ג אדר ~

מצות לא תעשה י. מזו. ס. ו. ה. ב. ג. ד. טו.

מצות עשה קפו. מצות לא תעשה כג. כד.

הַמִּצְוָה הַעֲשִׂירִית — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְהָרָנוּ מִלְּפָנוֹת אֶל עֲבוּדָה זָרָה וְלִהְתַּעַסֵּק בְּעִנְיָנֶיהָ, כְּלוֹמַר: לְעִין וְלִלְמוּד אוֹתָן הַהִזְיוֹת וְהַהֲבָלִים שֶׁאֲמָרִים מִיִּסְדֵּיהֶן, שְׂרוּחִינִית פְּלוֹנִינִית (כוח עליון מסויים) מוֹרִידִים אוֹתָהּ בְּאִפְסָן כְּף וְכָף, וְהִיא עוֹשֶׂה כְּף וְכָף; וְהַכּוֹכֵב הַפְּלוֹנִי מְקַטְרִים לוֹ וְעוֹמְדִים לְפָנָיו כְּף וְכָף, וְהוּא עוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה פְּלוֹנִי, וְכִיּוֹצֵא בְּדָבָרִים אֲלוֹ. שֶׁהַמַּחְשָׁבָה בְּדָבָרִים אֲלוֹ וְהָעִיִן בְּאוֹתָם הַדְּמִיוֹנוֹת הוּא מִמָּה שֶׁמְעוֹרָר אֶת־הַפְּתִי לְרֹדֵשׁ בְּהֶם וְלַעֲבָדָם. וְהַפְּסוּק שָׁבוּ הַזְהָרָנוּ עַל עֲנָן זֶה הוּא אָמְרוּ: "אֵל־תִּפְנּוּ אֶל־הַאֲלִילִים" (ויקרא יט, ד). וְלִשׁוֹן סִפְרָא (תחילת קדושים, י): "אִם פּוֹנֶה אֶתָּה אַחֲרֵיהֶן אֶתָּה עוֹשֶׂה אוֹתָן אֲלֵהוֹת". וְשֶׁם אָמְרוּ: "רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵל־תִּפְנּוּ לְרֵאוֹתָן", כְּלוֹמַר: אֲפִלוּ לְהִסְתַּפֵּל בְּצוּרַת הַפְּסָל הַחִיצוֹנִית וְלִהְתַּבּוֹנֵן בְּעִשְׂתּוֹ אָסוּר, כְּדִי שֶׁלֹּא יַעֲסִיק חֵלֶק מִן־הַזְּמַן כְּמַשְׁהוּ מִהֶם. וּבְפִרְקֵי "שׁוֹאֵל אָדָם מִחֲבָרוֹ" (שבת קמט, ט): "כְּתִב הַמְהַלֵּךְ (הכתוב) תַּחַת הַצּוּרָה (צורת אדם) וְתַחַת הַדְּיוֹקְנָאוֹת (של שאר עצמים) אָסוּר לְקָרוֹתוֹ בְּשַׁבָּת; וְדִיּוֹקְנֵי (של עבודה זרה) עֲצָמָה אִף בְּחַל אָסוּר לְהִסְתַּפֵּל בָּהּ, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר: 'אֵל־תִּפְנּוּ אֶל־הַאֲלִילִים'. מֵאֵי תִלְמוּדָא? (איך נלמד פסוק זה) אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: 'אֵל־תִּפְנּוּ אֵל' — מִדְּעִתְכֶם" (הבליים אשר אתם בודים) וְכִבְר נִכְפַּל הַלְּאֹר בְּעֲנָן זֶה עֲצָמוֹ, כְּלוֹמַר בְּאָסוּר הַמַּחְשָׁבָה עַל עֲבוּדָה זָרָה וְהוּא אָמְרוּ: "הַשְּׁמָרוּ לְכֶם פְּנֵי־יִפְתָּה לְבַכְכֶם וְסִרְתֶּם וְעַבְדַתְּם" (דברים יא, טז), כְּלוֹמַר: אִם תוֹעֵה לְכַף לְחֹשֵׁב בָּהּ, זֶה יִגְרֵם לָךְ לְסוּר מִן הַדְּרָךְ הַיִּשְׂרָה וְלִהְתַּעַסֵּק בְּעַבְדוֹתָהּ. וְאָמַר עוֹד בְּעֲנָן זֶה עֲצָמוֹ: "וּפְנֵי־תִשָּׂא עֵינֶיךָ הַשְּׂמִימָה וְרֵאִיתָ אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הַיָּרֵחַ וְגו'" (שם ד, יט), כִּי לֹא הִזְהִיר לְכָל יָרִים אָדָם אֶת־רֵאשׁוֹ לְרֵאוֹתָם בְּעֵינָיו, אֲלֵא הַזְהִיר מִלְּהִסְתַּפֵּל בְּעֵין הַלֵּב בְּמַה־שֶׁמִּתְחַסִּים לָהֶם עוֹבְדֵיהֶם. וְכֵן אָמְרוּ: "וּפְנֵי־תִדְרֹשׁ לְאַלְהֵיהֶם לֹאמַר אֵיכָה יַעֲבֹדוּ הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֵת אֲלֵהֵיהֶם וְאָעֲשֶׂה־פָּנַי גַּם־אֲנִי" (שם יב, ל) — שֶׁהַזְהִיר מִלְּשָׂאוֹל עַל אֵיכוֹת עֲבוּדָתָהּ אֲף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא יַעֲבֹדָהּ, לְפִי שֶׁכָּל־זֶה גוֹרֵם לְטֻעוֹת אַחֲרֵיהָ. וְדַע שֶׁהַעוֹבֵר עַל עֲנָן זֶה

מתוך מהדורת חזק

בהקדמות שֶׁעָשִׂינוּ לְמֵאמָר זֶה (בהקדמת הספר שאחר י"ד הכללים (השורשים)). וְכִינֵן שֶׁהַכֹּלֵל הוּא: לֹא עָנַשׁ אֱלֹהִים אִם כֵּן הִזְהִיר — חוֹקֵרִים אָנוּ עַל הַאֲזָהָרָה בְּהִכָּרְתָּ. וְיִשׁ שֶׁהִיא נִלְמְדָת בְּאַחַת הַמְדוּת, וְיִשׁ שֶׁהִיא בְּכֹלֵל עֵנֵן אַחֵר, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ בְּהִקְדָּמוֹת. וְלֹא יֵהָא לֹא שֶׁבְּכֹלֵלוֹת אֱלֹהִים אִם לֹא קְדָמָה לָנוּ יְדִיעָה כָּלֵל, שֶׁעֵנֵן מֵאוֹתָם הַעֲנִינִים מִזְהָרִים עָלֵינוּ (רק כאשר אין מקור נוסף לאיסור), אֲלֵא מִחֲמַת אוֹתוֹ הֵלֵאוּ, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ בְּכֹלֵל הַתְּשִׁיעִי; אֲכַל אִם קְדָמָה יְדִיעָה שְׂאוֹתוֹ הַדְּבָר מִזְהָרִים עָלֵינוּ — וְהוּא בְּאַמְרוֹ שֶׁהַעוֹשֶׂה כֹּף וְכֹף יַעֲשֶׂה בּוֹ כֹּף — אֵין לַחֵשׁ (להבדיל) אִם הַאֲזָהָרָה הִיא בְּפֹרֵשׁ אוֹ מִן הַדִּין, בְּפֹרֵשׁ אוֹ בְּכֹלֵל. וְדַע זֹאת, וְיִבְאוּ לָךְ מַעֲנֵן זֶה עוֹד מִצְוֹת רַבּוֹת.

הַמִּצְוָה הַשְּׂשִׁית — הַאֲזָהָרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מֵלַעֲבֹד עֲבוּדָה זָרָה אֲפֹלוּ בְּזוֹלַת אַרְבַּע הַעֲבוּדוֹת הַנִּזְכָּרוֹת (במצוות לא תעשה ה) — אִף בְּתַנְאֵי שִׁיחָא זֶה כְּדַרְכָּה, כְּלוֹמַר: שִׁיעֲבֹדְנָה בְּמֵה שְׂדֵרְךָ אוֹתוֹ הַעֲבֹד לְהַעֲבֹד, כְּגוֹן שִׁיעֲפֹעַר (יגלה) עֲצָמוֹ לְפִעוֹר אוֹ יְרוֹק אֲכָן לְמַרְקוּלִים (שם איל). והוא אֲמָרוֹ יַתְעַלֶּה בְּאֲזָהָרָה עַל כֹּף: "וְלֹא תַעֲבֹדֵם" (שמות ב, א). וְלִשׁוֹן הַמִּכְלָתָא (שם): "לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם" — לְחִיב עַל הַעֲבוּדָה בְּפָנֵי עֲצָמָה וְעַל הַהִשְׁתַּחֲוּיָה בְּפָנֵי עֲצָמָה. לְפִיכֹף מִי שֶׁזוֹרֵק אֲכָן לְפִעוֹר אוֹ פוֹעַר עֲצָמוֹ לְמַרְקוּלִים — אֵינוֹ חִיב לְפִי שְׂאִין זֶה עֲבוּדָתוֹ, שֶׁהִי אֲמָרוֹ יַתְעַלֶּה: "אֵיכָה (באורו אופן ש) יַעֲבֹדוּ הַגּוֹיִם הָאֵלֹהִים אֶת־אֱלֹהֵיהֶם וְאֶעֱשֶׂה־בָּן גַּם־אֲנִי" (דברים יב, ל). הַעוֹבֵר עַל לֹא זֶה בְּמִזְיד — חִיב סְקִילָה וְכִרְתָּ, וְיִבְשׁוּגַג קַרְבָּן. וְיִכְבֵּר נִתְבָּאָרוֹ גַּם דִּיגֵי מִצְוָה זֶה בְּפִרְק ז' מִסְנֵהֶדְרִין. וְשֵׁם (סד): אֲמָרוֹ: "שֶׁלֶּשׁ כְּרֹתוֹת בְּעֲבוּדָה זָרָה לְמָה? אַחַת לְכַדְרָכָה, וְאַחַת לְשֵׁלָא כְּדַרְכָּה, וְאַחַת לְמַלְךְ". כְּלוֹמַר: שֶׁהַעוֹבֵד לְאִיזָה דְבָר שֶׁהוּא מִמִּינֵי עֲבוּדָה זָרָה בְּאִיזָה מִן שִׁיחָה מִמִּינֵי הַעֲבוּדָה — הִרִי זֶה חִיב כְּרֹת, בְּתַנְאֵי שִׁיעֲבֹד כְּדַרְכָּה, כְּלוֹמַר: כְּדָבָר שְׂדֵרְכָה לְהַעֲבֹד בּוֹ, כְּגוֹן פוֹעַר לְפִעוֹר וְזוֹרֵק אֲכָן לְמַרְקוּלִים, וּמַעֲבִיר שְׁעָרוֹ לְכַמוֹשׁ. וְכֵן מִי שֶׁעֲבֹד בְּאַחַת מֵאַרְבַּע עֲבוּדוֹת לְאִיזָה נַעֲבֹד שִׁיחָה — הִרִי זֶה חִיב כְּרֹת, אִף־עַל־פִּי שְׂאִין דְרָךְ עֲבוּדָתוֹ כְּכֹף, כְּגוֹן אִם הַקְּרִיב לְפִעוֹר אוֹ הַשְׁתַּחֲוּיָה לְמַרְקוּלִים — וְזֶהוּ 'שֵׁלָא כְּדַרְכָּה'. וְהַכְּרֹת הַשְּׁלִישִׁי הוּא בְּמַעֲבִיר בְּאֵשׁ לְמַלְךְ' כְּמוֹ שֶׁאַבְרָם (במצוות לא־תעשה ז — סוף שיעור יד).

הַמִּצְוָה הַחֲמִישִׁית — הַאֲזָהָרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְּהַשְׁתַּחֲוֹת לְעֲבוּדָה זָרָה. וְכִרְוֹר, שֶׁמֵּה־שְׂאֵנוֹ אוֹמְרִים, עֲבוּדָה זָרָה, — הַכְּנֵה בּוֹ: כְּלֵמָה שֶׁנַּעֲבֹד זוֹלַת ה', וְהוּא אֲמָרוֹ יַתְעַלֶּה: "לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם" (שם, ה). וְאֵין הַכְּנֵה אִסוּר הַהִשְׁתַּחֲוּיָה לְכַדְרָה — לְהוֹצִיא (ולמעט) זוֹלַתָּה — אֲלֵא הַזְכִּיר (כדוגמה) דְרָךְ מְדַרְכֵי הַעֲבוּדָה, כְּלוֹמַר הַהִשְׁתַּחֲוּיָה, וְכֵן מִזְהָרִים מִלְּהַקְּרִיב לָהּ וּמִלְּקַטֵּר; וְהַעוֹבֵר עַל אַחַת מֵאֵלוֹ הַשְׁתַּחֲוּיָה אוֹ הַקְּרִיב אוֹ נִסֵּף אוֹ הַקְּטִיר —

— חִיב מִלְּקוֹת. וְיִכְבֵּר נִתְבָּאָר זֶה בְּסוֹף פִּרְק א' מְעוֹרְבִין (יז), כְּשֶׁאַמְרוֹ: "לֹוֹקִין עַל עֲרוּבֵי תַחֲוּמֵין דְּבַר תוֹרָה" וְהִבְיָאוּ רַצְיָה מֵאַמְרוֹ: "אֵל־יִצְאָא אִישׁ מִמְּקוֹמוֹ" (שמות טו, כט); וְהַקְּשׁוּ וְאַמְרוֹ: הֵיאֵף יִלְקָה עַל לֹאוּ שְׂבָא בְּלִשׁוֹן "אֵל" וְלֹא בָּא בְּלִשׁוֹן לֹא? וְהִשְׁבִּיבוּ דְרָךְ קִשְׂיָא וְאַמְרוֹ: אִם כְּלֵמָה שְׂבָא בְּלִשׁוֹן 'אֵל' אֵין לֹוֹקִין עָלֵינוּ, אֲלֵא מַעֲתָה "אֵל תִּפְנוּ אֶל־הָאֱלִילִים" הִכִּי נִמְי (האמנם כך) דֵּלָא לְאַקִּי? ! הִרִי מִשְׁמַע מִכָּאֵן שֶׁעֵנֵן זֶה לֹוֹקִין עָלֵינוּ.

הַמִּצְוָה הַמ"ז — הַאֲזָהָרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְּהִיּוֹת חִפְשִׁים בְּמַחֲשָׁבוֹתֵינוּ, עַד שֶׁנֶּאֱמַרִין דְּעוֹת הַמְּנַגְדוֹת לְדְעוֹת שֶׁהִבְיָאָה הַתוֹרָה, אֲלֵא נִגְבִּיל אֶת־מַחֲשַׁבְתָּנוּ וְנַעֲשֶׂה לָהּ סִיג שֶׁתַּעֲמוֹד אֲצֵלוֹ — וְהֵן מִצְוֹת הַתוֹרָה וְאֲזָהָרוֹתֶיהָ. וְהוּא אֲמָרוֹ יַתְעַלֶּה: "וְלֹא־תַתּוֹרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם" (במדבר טו, לו). וְלִשׁוֹן סְפָרִי: "וְלֹא תַתּוֹרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם" — זֶה מִינּוֹת כְּעֵנֵן שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמִוֹצָא אֲנִי מִרַ מְמֹנֹת" וְגו' (קהלת ז, כו); "וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם" — זֶה זְנוּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֹּאמֶר שְׁמִשׁוֹן אֶל־אֲבִיו" וְגו' (שופטים יד, א). הַכְּנֵה בְּאַמְרָם זֶה זְנוּת — רְדִיפַת הַתַּעֲנוּגוֹת וְהַתַּאֲוֹת הַגּוֹפְנִיּוֹת וְהַעֲסָקַת הַמַּחֲשָׁבָה בְּהֵן תְּמִיד.

הַמִּצְוָה הַמְּשֻׁלְמָה שְׁשִׁים — הַאֲזָהָרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְּקוֹב (לְקַלֵּל) אֶת־הַשֵּׁם הַגְּדוֹל — יַתְעַלֶּה עַל מֵה שְׂאוֹמְרִים הַכּוֹפְרִים לְעִילָא לְעִילָא — וְזֶהוּ הַעֲנֵן שֶׁמְכַנִּים אוֹתוֹ (בלשון סגִי־נוהר) "בְּרַפְתַּת הַשֵּׁם". וְעַנְשׁ הַעוֹבֵר עַל לֹאוּ זֶה הוּא מְפָרֵשׁ בְּלִשׁוֹן הַתוֹרָה שֶׁהוּא נִסְקַל, הוּא אֲמָרוֹ יַתְעַלֶּה: "וְיִגְבַּב שֵׁם־ה' מוֹת יוֹמֵת רַגּוּם יִרְגְּמוּ־בּוֹ כֹּל־הַעֲרָה" (ויקרא כד, טו). אֲכַל הַאֲזָהָרָה, לֹא בָּאָה בְּכַתוּב אֲזָהָרָה מִיַּחַד עַל חֵטָא זֶה לְבִדּוֹ, אֲלֵא בָּאָה אֲזָהָרָה הַכּוֹלֵלֶת עֵנֵן זֶה וְזוֹלַתוֹ, וְהוּא אֲמָרוֹ: "אֱלֹהִים לֹא תִקְלָל" (שמות כב, כז). וְלִשׁוֹן הַמִּכְלָתָא (פרשת משפטים שם): "לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר: 'וְיִגְבַּב שֵׁם־ה' מוֹת יוֹמֵת' עֵנְשׁ שֶׁמַּעֲנֵנוּ, אֲזָהָרָה לֹא שֶׁמַּעֲנֵנוּ — תִּלְמוּד לומר: 'אֱלֹהִים לֹא תִקְלָל'". וְכִסְפָּרָא (פרשת אמור שם): "עַל הַשֵּׁם הַמִּיַּחַד (שם הַמְּפֹרֵשׁ בּוֹ ד' אוֹתוֹת: אֶל־דֶּלֶת־נּוּן־יּוֹד, יוֹד־הָאֵל־אוֹרֵהָא (הַלְכוּת עֲבוֹת פֶּרַק ב הַלְכוּת ז) — בְּמִיתָה; וְעַל שְׂאָר הַכְּנֵינִין (שאר שמות שאֵינן נִמְחָקִים: אֵל, אֱלוֹהִים, אֱלֹהִים, אֱהִיָּה, שְׂדִי, צְבָאוֹת) — בְּאֲזָהָרָה (לֹאוּ בַלְבַד). וְעוֹד בְּמִכְלָתָא (דְּרַבִּי שְׁמַעוֹן בֵּן יוּחָאי): "אֱלֹהִים לֹא תִקְלָל" לְתַן לֹא־תַעֲשֶׂה עַל בְּרַפְתַּת הַשֵּׁם". וְיִכְבֵּר נִתְבָּאָרוֹ דִּיגֵי מִצְוָה זֶה בְּפִרְק ז' מִסְנֵהֶדְרִין. וְדַע (שאף שֶׁהַאֲזָהָרָה "אֱלוֹקִים לֹא תִקְלָל" הִיא אֲזָהָרָה עַל כְּמַה אִסוּרִים שׁוֹנִים, הִרִי) שֶׁסּוּג זֶה מִן־הַאֲזָהָרוֹת הַכּוֹלֵלִים שְׁנַיִם שְׁלִישָׁה עֲנִינִים — אֵינוֹ מְסוּג לֹאוּ שֶׁבְּכֹלֵלוֹת (לֹאוּ אַחַד הַכּוֹלֵל כְּמַה אִסוּרִים — שְׂאִין לֹוֹקִין עָלֵינוּ, וְרֵאָה לְעִיל הַכּוֹלֵל (הַשׁוֹרֵשׁ) הַתְּשִׁיעִי —) לְפִי שֶׁבְּאַר הַכְּתוּב אֶת־הַעֲנֵשׁ כְּכֵל־עֵנֵן וְעֵנֵן מֵהֶם וְהוֹדִיעֵנוּ בְּהִכָּרְתָּ, שֶׁכֵּל־עֵנֵן וְעֵנֵן מִזְהָרִים עָלֵינוּ וְשֶׁהוּא מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ

תעשו — אפלו לאַחֲרֵי־ם. וְשֵׁם אֲמָרוּ: הַעוֹשֶׂה עֲבוּדָה נְרָה לְעַצְמוֹ עוֹבֵר מִשּׁוּם שְׁתֵּי אֲזָהָרוֹת, כְּלוֹמֵר: שֶׁהוּא עוֹבֵר עַל עֲשִׂיתָהּ בְּיָדוֹ — וְאִפְלוּ הִיא לְאַחֲרֵי־ם, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בַּמִּצְוָה שְׁלִישִׁית זוֹ — וְגַם עוֹבֵר עַל שְׂרָכֵשׁ עֲבוּדָה נְרָה וְהָרִי הִיא בְּרִשּׁוֹתוֹ, אִף אִם זֶה שֶׁעָשָׂאָה לוֹ הוּא אַחֵר, כְּמוֹ שֶׁקֵּדָם בַּמִּצְוָה ב' — לְפִיכָף לֹקְחָה שְׁתֵּי מַלְקִיּוֹת. וְיִכְבֵּר נִתְבָּאֵר דִּין הַמִּצְוָה הַזֹּאת עִם מַה־שֶׁלְּפָנֶיהָ בַּמְסַכֵּת עֲבוּדָה נְרָה (מג).

הַמִּצְוָה הַרְבִּיעִית — הַאֲזָהָרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלַּעֲשׂוֹת צוּרַת הָאֲדָם מִן־הַמַּתְכַּתּוֹת, הַאֲבָנִים, הַעֲצִים וְדוֹמִיָּהֶם, אֶף־עַל־פִּי שֶׁלֹא נַעֲשׂוּ כְּדֵי לְעַבְדָם, וְזֹאת כְּדֵי לְהַרְחִיק מִלַּעֲשׂוֹת הַצּוּרוֹת בְּכֻלָּל, כְּדֵי שֶׁלֹא יִחְשְׁבוּ עֲלֵיהֶם מַה־שֶׁחֹשְׁבִים הַמְמוֹנִים, כְּלוֹמֵר עוֹבְדֵי עֲבוּדָה נְרָה, שֶׁחֹשְׁבִים שֶׁיֵּשׁ לַצּוּרוֹת הַשִּׁפְעָה. וְהוּא אֲמָרוּ יְתַעֲלֶה: "לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי (אוֹתִי, דְּבֹמָה לִי, צוּרַת אָדָם עֲלֵי נֶאֱמַר "בְּצַלְמִנִי כְּדֹמוֹתַי") אֱלֹהֵי כֶסֶף וְאֱלֹהֵי זָהָב לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם" (שְׁמוֹת ב, כג). וְלִשׁוֹן הַמְּכַלְתָּא (סוֹף פֶּרֶשׁת יִתְרוֹ) בְּעִנְיָן לֹא זֶה עַל דְּרָף הַפְּרוּשׁ: "אֱלֹהֵי כֶסֶף וְאֱלֹהֵי זָהָב לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם" — שֶׁלֹא תֵאֱמַר: הַרְיֵנִי עוֹשֶׂה לְנוֹי כְּדְרָף שֶׁאַחֲרֵי־ם עוֹשִׂים בַּמִּדְיָנוֹת, תִּלְמֹד לֹמֵר: לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם; וְהַעוֹבֵר עַל לֹא זֶה — חֵיב מַלְקוּת. וְיִכְבֵּר נִתְבָּאֵר דִּינֵי מִצְוָה זוֹ וְאִיזוֹ צוּרָה מִתֵּר לַפֶּתַח וְאִיזוֹ אֲסוּר וְאִיךָ יְהֵא אֶפֶן הַפֶּתַח, וְזוֹלַת זֶה, בְּפֶרֶק ג' מִעֲבוּדָה נְרָה. וְנִתְבָּאֵר בַּסֵּנְהֶדְרִין (ז) שֶׁלֹא זֶה, כְּלוֹמֵר, זֶה שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי אֱלֹהֵי כֶסֶף" כּוֹלֵל גַּם עֲנִינִים אַחֲרֵי־ם חוּץ מִעִנְיָן מִצְוֹת אֱלֹהֵי; אֲבָל פְּשׁוּטֵיהָ דִקְרָא מְדַבֵּר בְּמַה־שֶׁהִזְהִירוּנוּ, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בַּמְּכַלְתָּא.

הַמִּצְוָה הַט"ו — הַאֲזָהָרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְקָרְוֹא לְעֲבוּדָה נְרָה, כְּלוֹמֵר: לְקָרְוֹא בְּנֵי אָדָם לְעֲבוּדָתָהּ וְלִזְרוֹם לָךְ, כְּלוֹמֵר, אֶף־עַל־פִּי שֶׁהַקְּרָוֹא הַזֶּה אֵינוֹ עוֹבֵד, וְלֹא עֲשָׂה שׁוּם מַעֲשֶׂה מִן־הַמַּעֲשִׂים וְזוֹלַת הַקְּרִיָּאָה אֵלֶיהָ. וְזֶה אִם קָרָא רַבִּים (רוב הַעִיר), נִקְרָא: מַדִּיחַ, וְהוּא אֲמָרוּ יְתַעֲלֶה: "יִצְאוּ אֲנָשִׁים בְּנֵי־כְלִיעַל מִקְרַבְךָ וַיְדַיְחוּ אֶת־יִשְׂבֵּי עֵינֵם לֵאמֹר" (דְּבָרִים יג, יד); וְאִם קָרָא לְאֶחָד (לִיחִידִים) מִבְּנֵי אָדָם — הָרִי זֶה נִקְרָא: מְסִית, וְהוּא אֲמָרוּ יְתַעֲלֶה: "כִּי יִסִּיתְךָ אַחִיךָ בֶּן־אִמְךָ וְגו'" (שְׁמוֹת ז, ו), וְיִכְרְנוּ בַּמִּצְוָה זוֹ הוּא בַּמַּדִּיחַ בְּלִבָּר, וְהַאֲזָהָרָה שֶׁבָּאָה עַל זֶה הִיא אֲמָרוּ יְתַעֲלֶה: "לֹא יִשְׁמַע עַל־פִּיךָ" (שְׁמוֹת כג, יג). וְיִכְרְנוּ סֵנְהֶדְרִין (סג) אֲמָרוּ: "וְלֹא יִשְׁמַע עַל־פִּיךָ" — אֲזָהָרָה לְמַסִּית, מְסִית בְּהִדְרָא כְּתִיב בְּהָ (כְּתוּב בּו, בַּמִּסִּית, בַּמְפּוֹרֶשׁ): "וְכָל־יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וְיִרְאוּן וְלֹא־יִסְפוּ לַעֲשׂוֹת" (דְּבָרִים יג, יב)!! אֲלֹא אֲזָהָרָה לְמַדִּיחַ. וְכֵן אֲמָרוּ בַּמְּכַלְתָּא דְּרַבִּי יִשְׁמַעֲלֵא: "לֹא יִשְׁמַע עַל־פִּיךָ" — אֲזָהָרָה לְמַדִּיחַ. הַעוֹבֵר עַל לֹא זֶה — חֵיב סְקִילָה. וְלִשׁוֹן סֵנְהֶדְרִין (סז): מַדִּיחַ עִיר הַנְּדַחַת — בְּסִקְלָהּ. וְיִכְבֵּר נִתְבָּאֵר דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בַּפֶּרֶק י' מִסֵּנְהֶדְרִין (קיא).

חֵיב סְקִילָה. וְלִשׁוֹן הַמְּכַלְתָּא (שְׁמוֹת כב, יט) : "זוֹבַח לְאֱלֹהִים יַחֲרֵם (שם) — עֲנֵשׁ שֶׁמְעַנּוּ, אֲזָהָרָה לֹא שֶׁמְעַנּוּ, תִּלְמֹד לֹמֵר: "לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תַעֲבָדֵם". זְבִיחָה בְּכָל־לֵב הִתְהַוָּה וְיִצְאָת לְלִמּוּד: מַה זְבִיחָה מִיְחִדָּת שֶׁפְּיוּצָא בַּהּ עוֹבְדִין לְשִׁמִּים וְחֵיבִין עֲלֶיהָ בֵּין שֶׁהוּא עוֹבְדוֹ (בֵּין שֶׁהוּא דֶרֶךְ עֲבוּדָתָה) בֵּין שֶׁאֵינוֹ עוֹבְדוֹ (בֵּין שֶׁאֵינוֹ דֶרֶךְ עֲבוּדָתָה), אִף כָּל־שֶׁפְּיוּצָא בּוֹ עוֹבְדִין לְשֵׁם — חֵיב עֲלֵיו, בֵּין שֶׁהוּא עוֹבְדוֹ בֵּין שֶׁאֵינוֹ עוֹבְדוֹ". וְעִנְיָן הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, שֶׁאַרְבַּעַת מֵינֵי עֲבוּדָה אֱלֹהִים, וְהֵם: הַהִשְׁתַּחֲוֶיָה, וְהַזְבִּיחָה, וְהַקְּטוּרִי, וְהַנְּסוּף שֶׁבָּהֶם נִתְחַיְבוּ לְעֲבוֹד אֵת ה' יְתַעֲלֶה — כְּלָמִי שֶׁעֲבַד עֲבוּדָה נְרָה בְּאֶחָד מֵהֶם — חֵיב סְקִילָה, אֲפִלּוּ אוֹתוֹ הַנְּעַבֵּד אֵין דְּרָכּוֹ לְעַבְדוֹ בְּאֶחָת מֵאֵלֶּה. וְזוֹהִי שְׁקוּרָאִים לָהּ: "שֶׁלֹא כְּדְרָפָה", כְּלוֹמֵר: אֶף־עַל־פִּי שֶׁעֲבַד אוֹתָהּ שֶׁלֹא כְּדְרָף עֲבוּדָתָהּ, כִּינֵן שֶׁעֲבַד בְּאֶחָת מֵאֵלֶּה חֵיב סְקִילָה אִם הוּא מְזִיד, וְהוּא בְּכָרַת אִם לֹא נֹדַע (לְבֵית דִּין) עֲלֵיו, אוֹ לֹא נַעֲנֵשׁ (כִּשְׁלֹא נִתְקִימוּ תְנָאֵי הַעֲנִינָה כַּהֲתַרְאָה וְכְדוּמָה); אִף אִם הוּא שׁוֹגֵג, יִקְרִיב קְרָבֵן שְׁטָאָת קְבוּעָה. וְכֵן אִם קָבַל עֲלֵיו בְּאֵלּוּהַ (אִמֵּר לוֹ "אֵלֵי אַתָּה") אִיזוֹ דְּבָר שֶׁקָּבַל עֲלֵיו — הָרִי זֶה חֵיב (סְקִילָה). וְיִכְבֵּר נִפְלַל הִלְאוּ בְּעִנְיָן זֶה, כְּלוֹמֵר: בְּאִסּוּר עֲבוּדָתָהּ בְּאֶחָד מֵאַרְבַּעַת מֵינִים אֱלֹהֵי אֲפִלּוּ שֶׁלֹא כְּדְרָפָה, וְהוּא אֲמָרוּ יְתַעֲלֶה: "וְלֹא־יִזְבְּחוּ עוֹד אֶת זְבִיחָתָם לְשִׁעִירִים" (ויקרא יז, ז) וְלִשׁוֹן סְפָרָא (שם): "אֵין שִׁעִירִים אֲלֵא שְׂדִים". וְיִכְרְנוּ זְבָחִים (קו) נִתְבָּאֵר, שֶׁלֹא זֶה הוּא דְּוָקָא בְּשׁוֹחֵט לְעֲבוּדָה נְרָה, אֲפִלּוּ אִם אֵין דְּרָפָה בְּשִׁחִטָּה. אֲמָרוּ: מִנְיָן לְזוֹבַח בְּהֵמָה לְמַרְקוּלִים שֶׁהוּא חֵיב? שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יִזְבְּחוּ עוֹד אֶת־זְבִיחָתָם לְשִׁעִירִים". אִם אֵינוֹ עִנְיָן (אֵין הַמְקָרָא מִשְׁמַשׁ) לְכְדְרָפָה, דְּכִתִּיב (כִּי כִּבֵּר יִשְׁנו עַל־כֶּךָ הַפְּסוּק) "אֵיכָה יַעֲבֹדוּ הַגּוֹיִים הָאֵלֶּה אֶת־אֱלֹהֵיהֶם" (רֵאזָה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה הַבָּאָה — דְּבָרִים יב, ל) — תַּנְהוּ עִנְיָן (הַשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ) לְשֶׁלֹא כְּדְרָפָה. אִם כֵּן, הַעוֹבֵר עַל זֶה אִם הוּא מְזִיד — הָרִיחוּ בְּכָרַת וּבְסִקְלָה כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ; וְכִשְׁוֹגֵג — יִקְרִיב קְרָבֵן. וְלִשׁוֹן הַתְּנׁוּב: "זוֹבַח לְאֱלֹהִים יַחֲרֵם". וְיִכְבֵּר נִתְבָּאֵר דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בַּפֶּרֶק ז' מִסֵּנְהֶדְרִין (ס).

הַמִּצְוָה הַשְּׁנִיָּה — הַאֲזָהָרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלַּעֲשׂוֹת פְּסִילִים אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ. וְאֵין הַבְּדֵל בֵּין שֶׁיַּעֲשֶׂם בְּיָדוֹ אוֹ יִבְקֵשׁ (לֹאֲהַר) לַעֲשׂוֹתָם לוֹ, וְהוּא אֲמָרוּ יְתַעֲלֶה: "לֹא תַעֲשֶׂה לָךְ פֶּסֶל וְכָל־תְּמוּנָה" (שְׁמוֹת כג, ד). וְהַעוֹבֵר עַל לֹא זֶה — חֵיב מַלְקוּת, כְּלוֹמֵר: עַל עֲשִׂיתָ עֲבוּדָה נְרָה אוֹ בְּקִשָּׁה (לֹאֲהַר) לַעֲשׂוֹת לוֹ (כְּדִי לְעַבְדָה) אֶף־עַל־פִּי שֶׁלֹא עֲבָדָה.

הַמִּצְוָה הַשְּׁלִישִׁית — הַאֲזָהָרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלַּעֲשׂוֹת עֲבוּדָה נְרָה — אֲפִלּוּ לְזוֹלַתְנוּ — לְעַבְדָהּ, וְאֲפִלּוּ הִנֵּה זֶה הַמְּבַקֵּשׁ אוֹתְנוּ לַעֲשׂוֹתָהּ הוּא גוֹי, וְהוּא אֲמָרוּ יְתַעֲלֶה: "וְאֱלֹהֵי מִסְכָּה לֹא תַעֲשׂוּ — לָכֶם" (ויקרא יט, ד). וְלִשׁוֹן סְפָרָא (תַּחֲלַת פֶּרֶשׁת קְדוּשִׁים הַלְכָה יב): וְאֱלֹהֵי מִסְכָּה לֹא

מתוך מהדורת חזק

המצוה הי"ט — האזהרה שהזהר המוסת מלהציל את המסית, אם יראהו במצב של אבוד וכליה, והוא אמרו: "ולא תחס עינך עליו" (דברים יג, ט). ובא הפרוש (המשך הספרי שם): מפלל שנגאמר: "לא תעמד על דם רעך" (ויקרא יט, טז) יכול אי אתה עומד על דמו של זה (המסית)? תלמוד לומר: "ולא תחוס עינך".

המצוה העשרים — האזהרה שהזהר המוסת מללמד זכות על המסית: ואפלו יודע לו זכות — אסור לו להזכירו ולא ללמד עליו זכות, והוא אמרו יתעלה: "ולא תחמל" (דברים שם). ובא הפרוש (ספרי, שם): ולא תחמל, לא תלמד עליו זכות.

המצוה הכ"א — האזהרה שהזהר המוסת מלשתק מלומר חובה הידועה לו על המסית ממה שמביא (לפסק דין לחובתו עד) לידי קיום הענש עליו, והוא אמרו יתעלה: "ולא תחמול עליו" (שם). ובא הפרוש (ספרי, שם): ולא תחמול — לא תלמד עליו זכות.

המצוה הכ"ו — האזהרה שהזהר אדם מלהתנבא בשמה (של עבודה זרה), והוא, שיאמר ש'ה צוהו לעבדה או שהיא עצמה צוהה על עבודתה והבטיחה גמול וענש, כמו שמדמים נביאי הפעל ונביאי האשמה. ולא בא בכתוב לאו מפרש מיחד בענין זה, כלומר: אזהרת מתנבא בשמה; אבל נתבאר בכתוב הענש, שפן נדון המתנבא בשמה במיתה, והוא אמרו: "ואשר ידבר בשם אלהים אחרים ומת הנביא ההוא" (שם יח, כ). ומיתה זו בחנק, כפי הפלל שאצלנו שמיטה האמורה בתורה סתם — חנק. וכבר ידוע לך היסוד שבאיתי לך בכלל י"ד מן הפללים שקדמו למאמר זה, והוא אמרם: לא ענש הכתוב אלא אס-פן הזהיר; והנה אזהרתו ממה שנגאמר: "ואשר ידבר בשם אחרים ומת הנביא" (שמות כג, ג). כי אינו מן הנמנע שלא אחר מזהיר על ענינים רבים ואין דינו דין לאו שבכללות, כיון שנתבאר הענש בכל-ענין וענין. ומזה בואו דגמאות במקומן. וכבר נתבאר דין מצוה זו בפרק י"א מסנהדרין.

המצוה הכ"ח — האזהרה שהזהר מלשמוע נבואת מתנבא בשם עבודה זרה, כלומר: שלא נדון עמו ולא נשאלהו ונאמר לו; מה האות שלך ומה ראיתך על דבר זה, בדרך שנעשה עם מתנבא בשם ה' (נביא אמת) — אלא כשנשמעהו מתנבא בשמה נתרה בו על כך, כמו שאנו חייבים בכל-חוטא; ואם נתמיד בטענתו — נענישהו כראוי לפי דיני התורה, ולא נחוש לאותותיו ולא לראיותיו. ועל זה הזהירנו באמרו יתעלה: "לא תשמע אל-דברי הנביא ההוא" (דברים יג, ד). וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק י"א מסנהדרין (שם).

המצוה הקפ"ו — הצווי שנצטוינו להרג אנשי עיר הנדחת כלם ולשרוף את-העיר על כל-מה-שבתוכה, וזהו דין עיר הנדחת. והוא אמרו יתעלה: "ושרפת באש את-העיר ואת-כל-שלה" (שם יז). וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת סנהדרין (קיא).

המצוה הכ"ג — האזהרה שהזהרנו מלבנות עיר הנדחת, והוא אמרו יתעלה: "והיתה תל עולם לא תבנה עוד" (שם) וכל-הבונה ממנה אינה דבר חייב מלקות, כלומר: שישב אותה עיר כמו שהיתה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק י" מסנהדרין.

המצוה הכ"ד — האזהרה שהזהרנו מלהשתמש ומלהנות באיזה דבר מנכסי עיר הנדחת, והוא אמרו יתעלה: "ולא ידבק בידך מאומה מן-החיים" (שם יח), והלוקח ממנה כל-שהוא — חייב מלקות. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק י' מסנהדרין (קיא).

~ יום שישי י"ד אדר ~

מצות לא תעשה מז. יז. יח. יט. כ. כא.

כו. כז. כח. כט. יד. ח. ט. ז.

המצוה הט"ז — האזהרה שהזהרנו מלהסית, הינו שיאמר אחד מישראל לעבוד עבודה זרה, וזהו הנקרא: מסית, כמו שבארנו לעיל (מצות לא תעשה טו). ולשון אזהרה על זה הוא אמרו יתעלה במסית: "ולא יוספו לעשות פדבר הרע הזה בקרבך" (דברים יג, יב); והעובר על זה, והוא המפתה אדם מישראל — חייב סקילה, כמו שאמר הכתוב: "כי הרג תהרגנו" (שם י). והאדם אשר המסית רצה שיוספת לו — הוא אשר ראוי שיהרגנו, כמו שבאר יתעלה ואמר: "ידך תהיה בו כראשונה להמיתו" (שם). ולשון ספרי (פרשת ראה שם): מצוה ביד המוסת להרגו. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ד' מסנהדרין (טז).

המצוה הי"ז — האזהרה שהזהר המוסת מלאהב את-המסית, ושלא יאבה לדבריו, והוא אמרו יתעלה: "לא תאבה לו" (שם ט). ולשון ספרי (פרשת ראה שם): "מפלל שנגאמר: "ואתה תרעף כמוך" (ויקרא יט, יח) יכול אתה אוהב לזה? תלמוד לומר: 'לא-תאבה לו'".

המצוה הי"ח — האזהרה שהזהר המוסת שלא יקל בנטייה (בשנאה) למסית, אלא חייב לנטור לו בהכרח; וכשאינו נוטר לו — עובר על מצות לא-תעשה, והוא אמרו: "ולא תשמע אליו" (דברים יג, ט), ובא הפרוש (המשך דברי הספרי שם): מפלל שנגאמר: "עזב תעזב עמו" (שמות כג, ה) יכול אתה עוזב (עוזר ומסייע) לזה? תלמוד לומר: "ולא תשמע אליו".

מתוך מהדורת חזק

מִשְׁחִיו". וְהַעֹבֵר עַל לֹא זֶה בְּמִזִּיד — נִסְקַל; וְאִם לֹא נִסְקַל הָרִי זֶה בְּכֶרֶת; וְאִם הוּא שׂוֹגֵג — חֵיב חֲטָאת קְבוּעָה, כְּלוּמַר: (דוקא זה) הַעֹשֶׂה אוֹתָם הַמַּעֲשִׂים בְּיָדוֹ וּמִתְעַסֵּק בָּהֶם בְּעֶצְמוֹ. וַיִּכְבֵּר נִתְבְּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בַּפֶּרֶק ז' מִסְנֵה־דְרִינֵי.

הַמִּצְוָה הַתְּשִׁיעִית — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְהָרָנוּ מִמַּעֲשֵׂה הַיְדְעוֹנֵי וְגַם הוּא מִיֵּן מִמִּינֵי עֲבוּדָה זָרָה, וְהוּא: שִׁיחַק עֵצִים עוֹף שִׁשְׁמוֹ יְדוּעַ וְיִשִּׁים אוֹתוֹ בְּפִיו וַיִּקְטֵר בְּקִטְרֵת וַיֹּאמֶר דְּבָרִים וַיַּעֲשֶׂה מַעֲשִׂים עַד שִׁיחֵהָ בְּמַצֵּב הַדּוּמָה לְמַצֵּב הַמִּתְעַלֵּף וּתְבוֹאָהּ וּתְרַדְמָה וַיִּדְבֵּר עֲתִידוֹת. אָמְרוּ (סנהדרין סה:): "יְדְעוֹנֵי — מְנִיחַ עֵצִים יְדוּעַ בְּפִיו וְהוּא מְדַבֵּר מֵאֲלֵיוֹ". וְכֵן הֵלָלוּ עַל עֲגֻנָּה בְּלִשׁוֹן זֶה: "אֵל תִּפְנוּ אֶל-הָאֲבֹת וְאֶל-הַיְדְעָנִים" (ויקרא שם). וְאֵל תִּחְשָׁב שְׁוֵה לֹא שׁוֹבְכָלוֹת — לְפִי שֶׁכָּבֵר חֲלָקָם כְּשֶׁהִזְכִּיר אֵת הַעֲנֹשׁ וְאָמַר: אוֹב אוֹ יְדְעוֹנֵי, וְחֵיב בְּכָל-אֶחָד מֵהֶם סְקִילָה וְכָרֵת לְמִזִּיד, וְהוּא אָמְרוּ יְתַעַלֶּה: "וְאִישׁ אוֹ-אִשָּׁה כִּי-יִהְיֶה בָּהֶם אוֹב אוֹ יְדְעָנֵי מוֹת יוּמָתוֹ" (שם כ, כז). וְלִשׁוֹן סִפְרָא (קדושים שם): "לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר "וְאִישׁ אוֹ-אִשָּׁה כִּי-יִהְיֶה בָּהֶם אוֹב אוֹ יְדְעוֹנֵי", עֲנֹשׁ שִׁמְעָנוּ אֲזַהְרָה לֹא שִׁמְעָנוּ — תִּלְמוּד לומר אֶל-תִּפְנוּ אֶל-הָאֲבֹת וְאֶל הַיְדְעוֹנִים" (שם יט, לא); וְגַם הַעֹבֵר עַל לֹא זֶה בַּפֶּרֶק — חֵיב חֲטָאת קְבוּעָה. וַיִּכְבֵּר נִתְבְּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בַּפֶּרֶק ז' מִסְנֵה־דְרִינֵי (סה:).

הַמִּצְוָה הַשְּׁבִיעִית — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְהָרָנוּ מִלְמַסּוֹר מִקְצַת בְּנֵינוּ לְנַעֲבָד (עבודה זרה) שֶׁהִיא מְפָרֵס בְּזִמְנָן מִתֵּן תּוֹרָה שֶׁהִיא שְׁמוֹ מִלֶּךְ, וְהוּא אָמְרוּ יְתַעַלֶּה: "וּמִזְרַעֲךָ לֹא תִתֵּן לְהַעֲבִיר לְמִלֶּךְ" (שם יח, כא). עֲבוּדַת עֲבוּדָה זָרָה זוֹ הִיְתָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבְּאָר בַּפֶּרֶק ז' מִסְנֵה־דְרִינֵי (סד:), שֶׁמַּעֲבִיר אִשׁ וּמְלָכָה אוֹתָהּ וְלוֹקַח מִקְצַת בְּנָיו וּמוֹסְרוֹ בְּיַד הַמִּתְעַסֵּק בְּעֲבוּדַת אוֹתוֹ הַנֶּעֱבָד (כדי למוסרו לרשות עבודה זרה), וּמַעֲבִירוֹ (האב) עַל אוֹתָהּ הָאִשׁ (על גבה) מִצַּד לְצַד (ולא בתוכה ממש), וַיִּכְבֵּר נִכְפַּל הֵלָלוּ עַל מַעֲשֵׂה זֶה וְאָמַר: "לֹא-יִמָּצָא כֶּף מַעֲבִיר בְּנוֹ-יְבִיתוֹ בְּאֵשׁ" (דברים יח, י). וְהַעֹבֵר עַל לֹא זֶה בְּמִזִּיד — חֵיב סְקִילָה, וְכָרֵת אִם לֹא נִסְקַל; וּבְשׂוֹגֵג — חֵיב חֲטָאת קְבוּעָה. וַיִּכְבֵּר נִתְבְּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בַּפֶּרֶק ז' מִסְנֵה־דְרִינֵי.

~ שבת קודש ט"ו אדר ~

מצות לא תעשה יא. יב. יג.

מצות עשה קפה.

מצות לא תעשה כה. כב. מה. נ.

נא. ל. לג. לא. לב.

הַמִּצְוָה הַי"א — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְהָרָנוּ מִלַּעֲשׂוֹת מַצְבָּה (מבנה) שִׁיתְקַבְּצוּ אֵלֶיהָ וַיִּכְבְּדוּהָ, אֲפִלוּ נַעֲשִׂית לְעִבּוֹד

הַמִּצְוָה הַכ"ז — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְהָרָנוּ עַל נְבוֹאָת שֶׁקָּר, וְהוּא שִׁיתְנַבֵּא בְּשֵׁם ה' אֲלֵא שִׁיאֵמַר מַה שֶׁלֹּא אָמְרוּ ה', אוֹ מַה שֶׁאָמְרוּ יְתַעַלֶּה לְזוּלָתוֹ וּמִנַּחֵס זֹאת לְעֶצְמוֹ וַיֹּאמֶר שֶׁה' אָמַר לוֹ דְּבָרִים אֵלּוּ, וְהוּא לֹא אָמַרְם לוֹ. וְלִשׁוֹן הַאֲזַהְרָה בְּעֲגֻנָּה זֶה הוּא אָמְרוּ: "אֵף תִּנְבִּיא אֲשֶׁר יִזִּיד לְדַבֵּר דְּבָר בְּשֵׁמִי אֵת אֲשֶׁר לֹא-צִוִּיתִיו לְדַבֵּר" (שם יח, כ). (ומהעונש נלמד אזהרה, על פי הכלל הי"ד). וְגַם הַעֹבֵר עַל לֹא זֶה חֵיב חֲטָא; וּכְשִׁמְנוּ אֶת-הַנְּחֻנְקִים אָמְרוּ (סנהדרין פט:): "וַיִּנְבִּיא הַשֶּׁקֶר". וְשֵׁם אָמְרוּ: שֶׁלֹּשָׁה מִיתָתָם בְּיַדֵּי אָדָם: "אֲשֶׁר יִזִּיד לְדַבֵּר דְּבָר בְּשֵׁמִי" — זֶה הַמִּתְנַבֵּא מַה שֶׁלֹּא שִׁמְעָנוּ; "אֵת אֲשֶׁר לֹא-צִוִּיתִיו לְדַבֵּר, הֵא לְחַבְרוֹ צִוִּיתִי" — זֶה הַמִּתְנַבֵּא מַה שֶׁלֹּא נִאָּמַר לוֹ; "וְאֲשֶׁר יִדְבֵּר בְּשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים" — זֶה הַמִּתְנַבֵּא בְּשֵׁם עֲבוּדָה זָרָה, וַיִּכְבְּלוּ נִאָּמַר: "וּמַת הַנְּבִיא הֵהוּא" — וְכָל-מִיתָה הַאֲמוּנָה בַּתּוֹרָה סֵתֵם הָרִי הִיא חֲטָא. וַיִּכְבֵּר נִתְבְּאָרוּ דִּינֵי נְבִיא שֶׁקָּר זֶה בַּפֶּרֶק י"א מִסְנֵה־דְרִינֵי (שם).

הַמִּצְוָה הַכ"ט — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְהָרָנוּ שֶׁלֹּא לִיְרֵא מְנַבִּיא הַשֶּׁקֶר אוֹ לְהַמְנִיעַ מִלְהַרְגוֹ כִּיֵּן שֶׁהוּא מִתְנַבֵּא בְּשֵׁם ה', אֲלֵא לֹא יִרְא מַעֲנֵשׁ כָּלֵל כִּיֵּן שֶׁנִּתְבְּרָר לְנוֹ שֶׁקָּרוֹ וְהוּא אָמְרוּ יְתַעַלֶּה: "לֹא תַגּוֹר מִמֶּנּוּ" (שם יח, כב). וְלִשׁוֹן סִפְרֵי (שם): "לֹא תַגּוֹר מִמֶּנּוּ — אֵל תִּמְנַע עֶצְמְךָ מִלְלַמֵּד עָלָיו חוֹבָה". וַיִּכְבֵּר בְּאֲרָנוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּאֵר הַיֵּטֵב בְּהַקְדַּמַת חֲבוּרָנוּ לְפְרוּשׁ הַמִּשְׁנָה.

הַמִּצְוָה הַי"ד — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְהָרָנוּ מִלְהַשְׁבֵּעַ בְּעֲבוּדָה זָרָה, אֲפִלוּ לְעוֹבְדֵיהָ. וְכֵן לֹא יִשְׁבִּיעַם בָּהּ, כְּמוֹ שֶׁבְּאָרוֹ לְנוֹ בְּאִמְרָם (מכילתא פרשת שופטים): לֹא תִשְׁבִּיעַ לְגוֹי בִּירְאָתוֹ. וְהוּא אָמְרוּ יְתַעַלֶּה: "וְשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא תִזְכְּרוּ" (שמות כג, יג), שֶׁלֹּא תִשְׁבִּיעַ לְגוֹי בִּירְאָתוֹ, וְשֵׁם אָמְרוּ (במכילתא) עוֹד: "לֹא תִזְכְּרוּ" — שֶׁלֹּא יְדוּר בְּשֵׁם עֲבוּדָה זָרָה. וּבִסְנֵה־דְרִינֵי (סג:): "לֹא תִזְכְּרוּ" — שֶׁלֹּא יֹאמֵר אָדָם לְחַבְרוֹ: שִׁמּוֹר לִי בְּצַד עֲבוּדָה זָרָה פְּלוּנִית". וְהַעֹבֵר עַל לֹא זֶה, כְּלוּמַר: הַנִּשְׁבָּע דְּרָף רוּמָמוֹת בְּדָבָר מִכָּל-הַנְּבִיאִים שֶׁמֵּאֲמִינִים בּוֹ הַתּוֹעִים שֶׁהוּא אֱלֹהוֹת — חֵיב מִלְקוֹת. אָמְרוּ בְּגִמְרָא סְנֵה־דְרִינֵי, כְּשֶׁהִזְהִירוּ מִלְחַבֵּק עֲבוּדָה זָרָה וְלִנְשָׁקָה וְלִכְבֵּד לְפָנֶיהָ וְכִיּוּצָא בְּזֶה מִמַּעֲשֵׂה הַכְּבוֹד וְהַאֲהָבָה: עַל כָּלֵם אֵינוֹ לּוֹקַח חוּץ מִן-הַנְּזוּר בְּשֵׁמָה וְהַמְקִיִּים (הנשבע) בְּשֵׁמָה. וַיִּכְבֵּר נִתְבְּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בַּפֶּרֶק ז' מִסְנֵה־דְרִינֵי.

הַמִּצְוָה הַשְּׁמִינִית — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְהָרָנוּ מִמַּעֲשֵׂה הָאוֹב, וְהוּא שֶׁמְקַטֵּר קִטְרֵת יְדוּעָה וְעוֹשֶׂה מַעֲשִׂים מְסִימִים, וְנִדְמָה לוֹ שֶׁהוּא שׂוֹמֵעַ דְּבוּר מִתַּחַת שִׁחִיו (מתחת מקום החיבור של הזרוע אל הכתף) שֶׁעוֹנָה לְמַה שִׁישָׂאֵל עָלָיו — וְזֶה מִיֵּן מִמִּינֵי עֲבוּדָה זָרָה, וְהוּא אָמְרוּ: "אֶל-תִּפְנוּ אֶל-הָאֲבֹת" (ויקרא יט, לא). וְלִשׁוֹן סִפְרָא (פרשת קדושים): "אוֹב — זֶה פִּיתוּם (שם מכשף) הַמְדַבֵּר

מתוך מהדורת חזק

ומבתיקה ומכל-המתניחס אליה, והוא אמרו יתעלה: "ולא תביא תועבה אל-ביתך" (שם ז, כו). והנהגה מאיזה דבר ממנה — לזקה. ויכוף מכות (כד.) בארו, שהמבשל בעצי אשרה — לזקה שמים: אחת משום "ולא-תביא תועבה אל-ביתך", ואחת משום "ולא ידבק בידך מאומה" (שם יג, יח) — (ראה מצות לא תעשה כד — שיעור ג); והנה זאת. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפסק ג' מעבודה ורה.

המצוה הכ"ב — האזהרה שהזהרנו מלהנות בתכשיטים שקשטו בהם עבודה ורה, והוא אמרו יתעלה: "לא-תחמד כסף וזהב עליהם" (שם ז, כה). וכספרא (ויקרא פרשה ב הלכה יז) בארו, שצפוני נעבד אסורין, והסמיכו את-זה לאמרו יתעלה: "לא-תחמד כסף וזהב עליהם". העובר על לאו זה — חייב מלקות. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפסק ג' מעבודה ורה (מה).

המצוה המ"ח — האזהרה שהזהרנו מלקרות ברית עם הכופרים ולהניחם שקטים בכפירתם, כלומר שבעה עממין. והוא אמרו יתעלה: "לא-תכרות להם ברית" (שם ז, ב). וכבר בארנו במצות עשה, במצוה קפו, שמלחמת שבעה עממין וכל מה-שנאמר בהם, ראוי למנותו, ואין דינו במצות שאינן נוהגות לדורות.

המצוה המשלימה חמשים — האזהרה שהזהרנו מלחמול (לרחם) על עובדי עבודה ורה ומלשבח שום דבר מכל מה שמיוחד להם, והוא אמרו יתעלה: "ולא תחנם" (שם ז, א), וכן בקבלה (ויקבלו חו"ל בעבודה ורה כ:). "לא תתן להם חן". ואפלו אדם מעובדי עבודה ורה שצורתו נאה — אסור לנו לומר: זה נאה בצורתו או זה יפה פנים, כמו שנתבאר בגמרא דילן (שלנו). ובגמרא עבודה ורה ירושלמי (פרק א הלכה ט) אמרו: לא תתן להם חן — בלא-תעשה.

המצוה הנ"א — האזהרה שהזהרנו שלא ידורו עובדי עבודה ורה בארצנו כדי שלא נלמד כפירתם, והוא אמרו יתעלה: "לא ישובו בארץך פן-יחטיאו אתך לי" (שמות כג, א). ואפלו רצה הגוי לעבור במושבותינו אין זה מתר לנו, עד שיקבל עליו שלא לעבוד עבודה ורה, ואז זה מתר לו לדור, וזהו הנקרא: גר תושב. הפונה בזה שהוא "גר" לענין שמתר לו לדור בארץ בלבד. וכך אמרו (עבודה ורה סד): "איהו גר תושב? זה שקבל עליו שלא לעבוד עבודה ורה, דברי רבי יהודה"; * אכל עובד עבודה ורה אל ידור ואין מוכרין לו קרקעות ולא משפירין. ובמפרש בא לנו הבאור (שם כ:). לא תתן להם תננה בקרקע. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בסנהדרין ובכעבודה ורה.

עליה את ה', כל-זה כדי שלא נהדמה בעבודתו יתעלה לעובדי עבודה ורה, לפי שכן היו עושים: בונים מצבות ושמים את הנעבדים עליהן, והוא אמרו יתעלה באזהרה על כך: "ולא-תקים לה מצבה אשר שגא ה' אלהיך" (דברים טו, כב); והעובר על לאו זה — חייב מלקות.

המצוה הי"ב — האזהרה שהזהרנו מלעשות אכנים מוכנות להשתתות עליהן, אפלו אותה ההשתתות היא לה יתעלה. וגם זאת כדי שלא להתדמות לעובדי פסילים, לפי שכן היו עושים אכנים מצירות מעשה אמן לפני הפסילים, ועליהן היו משתתות לאותו הפסל. אמר יתעלה: "ואכן משפית (מצויירת) לא תתנו בארצכם להשתתות עליה" (ויקרא כו, א), והעובר על לאו זה — חייב מלקות. ולשון ספרא (סוף פרשת בהר): "לא תתנו בארצכם — בארצכם אין אתם משתתות על האכנים, אבל משתתות אתם על האכנים בבית המקדש". וכבר נתבאר דיני מצוה זו בגמרא מגלה (כב:).

המצוה הי"ג — האזהרה שהזהרנו מלנטוע אילנות במקדש או אצל המזבח לנוי לו וילופי, אפלו נתפון בכף לעבודת ה', כיון שכן היו מכבדים גם לעבודה ורה שהיו נוטעים לה עצים נאים, יפים למראה, בבתי עבודתם. אמר יתעלה: "לא-תשע לה אשרה כל-עץ אצל מזבח ה' אלהיך" (דברים טו, כא), העובר על לאו זה — חייב מלקות. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בגמרא תמיד (כה), ושם נתבאר שהנטיעה בכל-המקדש אסורה.

המצוה הקפ"ה — הצווי שנוצטוינו להשמיד כל-עבודה ורה ובתיקה בכל-מיני השמדה והשחתה: לשבר, לשרוף, להרוס ולכרות — כל-מין במה-שראוי לו, כלומר: במה שיהיה יותר גמור ומתיר בהשמדתו. לפי שהפונה היא שלא נשאר לה זכר, והוא אמרו יתעלה: "אבד תאבדון את-כל-המקמות" (שם יב, ב). ועוד אמר: "כי אם-כה תעשו להם מבחתיקהם תתצו וגו'" (שם ז, ה), ואמר עוד: "ונתפתם את-מזבחתם" (שם יב, ג). ובדרך אגב שנוקרה בגמרא סנהדרין (ז). מצות עשה בעבודה ורה, אמרו בתמיהה: "בעבודה ורה מאי (איזו) מצות עשה אכא (ישנה)!! תרגמה (פירשה) רב חסדא: 'ונתפתם'". ולשון ספרי (פרשת ראה שם): "מנין אתה אומר שאם קצץ אשרה והחליפה אפלו עשר פעמים שחייב לקצצה? תלמוד לומר: 'אבד תאבדון'". ושם אמרו: "ואבדתם את-שמים מן-המקום ההוא (שם) בארץ-ישאל אתה מצוה לרדוף אתריהם, ואין אתה מצוה לרדוף אתריהם בחוצה לארץ".

המצוה הכ"ה — האזהרה שהזהרנו שלא להוסיף כלום משל עבודה ורה על מונגנו אלא נתרחק ממנה

מתוך מהדורת חזק

המצוה הל"א — האזהרה שהזהרנו מלקסום, כלומר: לעורר את-לכת ההשערה (לעתיד) באחד ממיני העוררות. לפי שכל-בעלי הכחות המגידים מה שיהיה קדם היותו — לא יתכן להם דבר זה אלא מפני שכת ההשערה שלהם חזק ונארע על-פירוב כפי האמת והנכון; לפיכך מרגישים מה-שיהיה, ויש להם יתרון זה על זה כמו שיש לכל-בני-אדם יתרון זה על זה בכל-לכת מכחות הנפש. והכרחי הוא לבעלי הכחות ההשערתיים האלו לעשות איזה מעשה כדי לעורר בו את-כחו ולעודד את-פעלתו (של כח ההשערה). יש מהם מי שמכה במטה על הארץ הפאות תכופות וצוץ צעקות משונות ומפנה מחשבתו ועושה כף זמן ממשך עד ש'אירע לו מעין מצב התעלפות ויגיד מה שיהיה — וכבר ראיתי זאת פעם במערב הפנימי. ויש מהם מי שזרק אבנים קטנות בריצת עור ומאריך להביט בהן ואחר-כך יגיד, וזה מפרסם בכל-מקום שעברתי בו. ומהם מי שזרק חגורת עור ארבה על הארץ ומסתפל בה ומגיד. הכונה בכל-אלו לעורר את-הכח שיש בו, לא שאותו דבר בעצמו פועל משהו או מורה על משהו. וזוהי טעות ההמון: כי כאשר מתאמתות מקצת אותן ההגדות, חושבים שפעלות אלו מורות על מה שיהיה. ונמשך (נשתרש מתוך הרגל) הדבר אצלם בטעות זו עד שחשבו שמקצת אותן הפעלות הן הגורם שיהיה מה שיהיה, כמו שמדמים בעלי משפטי הכוכבים. לפי שמשפטי הכוכבים אינם אלא מן-הסוג הזה, כלומר: שהם מין ממיני (חוש מחושי) עוררות-הכח (בנפש); לכן אין שני בני אדם שוים באמתת הגדת העתידות, אף-על-פי שהם שוים בדיעת המשפטים (חכמת הכוכבים). והעושה איזה מעשה שיהיה מהמעשים האלה וזולתם, מכל-מה שנוהג בדרך זו — נקרא: קוסם, אומר ה' יתעלה: "לא-ימצא כף [וגו'] קסם קסמים" (דברים יח, י). ולשון ספרי (שם): איזהו קוסם? זה האוחז במקלו ואומר: אם אלה, או לא אלה. ועל סוג זה של עוררות המפרסם באותו הזמן אמר הנביא: "עמי בעצו ישאל ומקלו יגיד לו" (הושע ד, יב). והעובר במעשה זה — חייב מלקות, כלומר: הקוסם ומגיד עתידות על-ידי מעשה שהוא עושה, לא השואל את-הקוסם; אבל שאלת הקוסם (בלבד) מגנה מאד (אף שאין חייבים עליה מלקות). וכבר נתבארו דיני מצוה זו בכמה מקומות בגמרא סנהדרין (סה.) ובתוספתא שבת (פרק ז, ח) ובספרי.

המצוה הל"ב — האזהרה שהזהרנו מלכונן מעשינו בבחירת הזמנים על פי מערכות הכוכבים (איצטגנינות), והוא שנאמר: יום זה ראוי לפעלה פלונית ונתפון לעשותו, או יום זה לא ראוי לעשות בו פעלה פלונית ונמנע מלעשותה. וזה אמרו יתעלה: "לא-ימצא כף וגו'

המצוה המשלימה שלשים — האזהרה שהזהרנו מללכת אחרי הפופרים ומלהתנהג כמנהגם, ואפלו במלבושם וכנוסיהם באולמיהם, והוא אמרו: "ולא תלכו בחקת הגוי אשר-אני משלח מפניכם" (ויקרא כ, כג). וכבר נכפל לאו זה באמרו: "ובחקתיהם לא תלכו" (שם יח, ג). ובא פרוש (ספרא פרשת אחרי-מות): לא אמרתי אלא בחקים החקוקים להם ולאבותיהם. ולשון ספרא (שם): "ובחקותיהם לא תלכו — שלא תהלכו בנמוסות שלהם, בדרךים החקוקים להם, כגון תרטיות (מקום משחק לאדם) וקרקסיות (מקום משחק לחיות) והאסתטריות (אולמות לשיחות והטפות בעניני דת) אלה הן מיני מסבות שהיו מתפנסים בהן לעבודת האלילים; ובי מאיר אומר: אלו דרכי האמורי שמנו חכמים; ובי יהודה בן-בתיר אומר: שלא תנחור (יגלח שערתו כחררה — עוגה) ולא תגדל ציצית (בלורית בראשו) ושלל תספר קומי" (גילוח השער שכנגד פניו). והעושה דבר מכל-אלו — חייב מלקות. ונכפל הלאו בענין זה בלשון אחר, והוא אמרו: "השמר לך פן-תגקש אתריהם" (דברים יב, ל). ולשון ספרי (שם): "השמר" — (בטוי של) בלא-תעשה; "פן" — (בטוי של) בלא-תעשה; "תגקש אתריהם" — שמא תדמה להם ותעשה כמעשיהם ויהיו לך למוקש, שלא תאמר: הואיל והם יוצאין בארגמן (צבע אדום) אני אצא בארגמן; הואיל והם יוצאין בתלוסין, אף אני אצא בתלוסין — וזה (תלוסין) מין ממיני תכשיטי הצבא. ונדוע לך לשון ספרי הנבואה: "והיה ביום ההוא ופקדתי (אעניש) על-השירים ועל-בני המלך... ועל כל-הלבשים מלבוש נכרי" (צפניה א, ח). כל-זה לשם הרחקה מהם ויגנוי לכל-מנהגיהם — אפלו במלבוש. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק ו' משבת (סז.) וגם בתוספתא שבת (פרק ז, ח).

המצוה הל"ג — האזהרה שהזהרנו מלנחש (להמר), כגון זה שאומרים ההמון: פיון שחזרתי מן-הדרך לא אצליח במעשי; או: הדרך הראשון שראיתי היום הוא דבר פלוני, ודאי ארויח היום דבר. ואפן זה נפוץ מאד אצל המוני העמים הסכלים. וכל-העושה מעשה על פי הנחוש — לוקה, לפי שאמר יתעלה: "לא-ימצא כף וגו' מעונן ומנחש" (דברים יח, י). וכבר נכפל צווי זה ואמר: "לא תנחשו" (ויקרא יט, כו). ולשון ספרי (דברים יח): "מנחש — כגון האומר: נפלה פתי מפי, נפלה מקלי מזדי, עבר נחש מימיני ושוועל משמאלי". ובספרא (ויקרא יט, כו): "לא תנחשו — כגון אלו המנחשים בחלדה ובעופות ובכוכבים וכל פיוצא בהם". וכבר נתבארו גם דיני מצוה זו בפרק ז' משבת (סז.) ובתוספתא שבת (תוספתא שבת פרק ז, ח).

מתוך מהדורת חזק

התחבולות וְנוֹסֵף לְךָ קְלוֹת (זריזות) תְּנוּעַת הַיָּד, עַד שֶׁנֶּדְמִים לְאָדָם דְּבָרִים בְּלִתי אֲמַתִּים. כְּמוֹ שֶׁאֵנוּ רוֹאִים שֶׁהֵם עוֹשִׂים תְּמִיד, שְׁמִיִּשְׁהוּ לֹקֵחַ חֶבֶל בְּיָדוֹ וְנוֹתֵנוּ בְּכַנֵּף בְּגֵדוֹ לְעֵינֵי בְּנֵי אָדָם וְאֶחָר־כֵּף מוֹצִיאָו נְחָשׁ; אוֹ זֶרֶק טֹבַעַת לְאָוִיר וּמוֹצִיאָהּ מִפִּי אָדָם שֶׁלִּפְנֵיו וְכִיּוֹצֵא בְּזֶה מִמַּעֲשֵׂי אַחִיזַת הָעֵינַיִם הַמְּפַרְסְמִים אֶצֶל הַהֶמּוֹן — כֹּל־מַעֲשֵׂה מֵאֵלוֹ אֶסוּר, וְהַעוֹשֶׂה אוֹתוֹ נִקְרָא: אוֹחֵז אֶת־הָעֵינַיִם וְהוּא מִיֵּן מִמֵּינֵי הַכְּשָׁפִים וְלִפְיֵךְ לֹקֵה. וְעַם זֶה הוּא גוֹנֵב דַּעַת הַבְּרִיּוֹת. וְהַפְסֵד הַנֶּגְרָם עַל־יְדֵי כָּף עֲצוּם מְאֹד, לְפִי שֶׁהַדְּבָרִים הַנִּמְנָעִים לְחֻלוּטֵינָם נַעֲשִׂים אֶפְשָׁרִיִּים בְּעֵינֵי הַסְּכָלִים וְהַנְּשִׂים וְהַנְּעָרִים, וּמִחֲשַׁבְתָּם מִתְרַגְּלָת לְקַבֵּל אֶת־הַנִּמְנָעוֹת וְלַחֲשׁוֹב שֶׁהֵם אֶפְשָׁרִיִּים לְהִיּוֹת. וְהֵבֵן זֹאת.

מְעוֹנֵן (דברים שם). וְכִכֵּר נִכְפַּל לְאוֹ זֶה וְאָמַר: "וְלֹא תְעוֹנְנוּ" (ויקרא יט, כו). וְלִשׁוֹן סִפְרָא (שם פֶּרֶק ו' הַלְכָה ב): לֹא תְעוֹנְנוּ — אֵלּוּ נוֹתְנֵי הַעֲתִים. לְפִי שֶׁהוּא נִגְזֵר מִן "עוֹנָה", כְּלוּמַר: לֹא יִהְיֶה בְּכֶם קוֹבַעַ עֲתִים הָאוֹמֵר: עַת פְּלוֹנִית טוֹבָה וְעַת פְּלוֹנִית רָעָה. וְגַם הָעוֹבֵר עַל לְאוֹ זֶה — חֵיב מִלְּקוּת, כְּלוּמַר: הַמּוֹדִיעַ אֶת־הָעוֹנוֹת, לֹא זֶה הַשׂוֹאֵל עֲלֵיהֶן; אֲבָל גַּם הַשׂוֹאֵל עַל דְּבַר זֶה — אֶסוּרָה נוֹסֵף עַל הִיּוֹתָהּ דְּבַר בְּלִתי אֲמַתִּי. וְהַמְכּוֹן מַעֲשֵׂיו לְזִמּוֹן מְסִים מִתּוֹךְ חֹשֶׁב שְׂוִיאָשׁוּר אוֹ יִצְלִיחַ בְּאוֹתָהּ הַפְּעֻלָּה — הָרִי גַם (גם אם הוא שואל בלבד הרי) זֶה לֹקֵה, לְפִי שֶׁעֲשֵׂה מַעֲשֵׂה. וְעוֹד בְּכָל־ל מַעֲשֵׂה הַזֶּה אֶסוּר מַעֲשֵׂה אַחִיזַת הָעֵינַיִם. וְלִשׁוֹן חֲכָמִים (סנהדרין סה:): "מְעוֹנֵן — זֶה הָאוֹחֵז אֶת־הָעֵינַיִם", וְהוּא סוּג גְּדוֹל מְסוּגֵי

אגרות קודש

ב"ה, י"א אדר, תשי"ח

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו בו כותב ע"ד טבעו ושאינו יודע איך לשנותו, כי כלשונו במכתבו, דבר זה מושרש בו כ"כ וכו',

הנה ידועה הוראת תוה"ק לעולם ילמד אדם תורה שלא לשמה שמתוך כו' בא לשמה [אף שכמובן אין זה כלל וכלל ענין של הידור ולא עוד אלא "שלא לשמה" כמה דרגות בזה, ואפשר לצאת ידי חובתו דמרו"ל הנ"ל וגם בדרגא דקה מן הדקה].

ומה שפשוט הוא שצריך להתמיד ולשקוד בלימודו וכן עד"ז בנוגע לקיום המצות וכלשון רז"ל לעולם יעסוק אדם בתורה ומצות שלא לשמה כו', ומהמצות ומהעיקרים שבהן ה"ז עבודת התפלה, שמביאה רפואה לכל עניני האדם כשעובד עבודתו צעד אחר צעד, וכמ"ש מעט מעט אגרשנו וכמובן גם בתניא באיזהו מקומן.

המורם מהאמור, שעליו ללמוד בהתמדה ושקידה וכלשון הידוע לימוד בשופי הן בנגלה והן בחסידות ולהדר בקיום המצות ופשוט שכל זה אפשרי להעשות מבלי לנגוע בעניני בריאות הגוף (שגם זה מפיתויי היצה"ר לנגוע בבריאות, בכדי להחליש אח"כ העבודה), ויסחי דעתו לע"ע מהענין אודותו כותב, שלפעמים ההתבוננות בזה גם היא באה ממקור בלתי טהור, וק"ל.

בברכה לבשו"ט,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

נביאים

יואל פרק א א"א

א דְּבַר־יְהוָה אֲשֶׁר הָיָה אֶל־יוֹאֵל בֶּן־פְּתוּאֵל: ב שָׁמְעוּ־זאת הַזְקֵנִים וְהַאֲזִינוּ כֹּל יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ הַחַיְתָה וְאת בְּיַמֵּיכֶם וְאִם בְּיַמֵּי אֲבֹתֵיכֶם: ג עָלֶיהָ לְבַנְיֶכֶם סָפְרוּ וּבְנֵיכֶם לְבַנְיָהֶם וּבְנֵיהֶם לְדוֹר אַחֵר: ד יֵתֵר הַגֹּזֵם אֲכַל הָאֲרֶבֶה וַיֵּתֵר הַיֶּלֶק אֲכַל הַיֶּלֶק וַיֵּתֵר הַחֲסִיל: ה הִקְיִצוּ שְׂפוּרִים וּבָכוּ וְהִלְלוּ כֹּל־שְׁתֵי יוֹן עַל־עֵסִים כִּי נִכְרַת מַפִּיכֶם: ו כִּי־גוֹי עָלָה עַל־אֲרֶצִי עֲצוּם וְאִין מִסַּפֵּר שָׁנוּ שְׁנֵי אֲרָהּ וּמִתְלַעוֹת לָבִיא לֹא: ז שָׁם גִּפְנֵי לְשֹׁמֵה וְתֵאֲנֹתִי לְקִצְפָה חֲשֵׁף חֲשֵׁפָה וְהַשְׁלִיף הַלְבִינֹו שְׂרִיגֵיהּ: ח אֲלֵי כְּבַתּוּלָה חֲגַרְת־שֶׁק עַל־בַּעַל גְּעוּרֵיהָ: ט הַכְּרַת מִנְחָה וְנִסְדָּ מִבֵּית יְהוָה אֲכַלּוּ הַכְּהֻנִּים מִזְרָתִי יְהוָה: י שְׂדֵד שְׂדָה אֲבָלָה אֲדַמָּה כִּי שְׂדֵד דָּגָן הוֹבִישׁ תִּירוּשׁ אֲמַלֵּל יִצְהָר: יא הִכִּישׁוּ אַכְרִים הִילִילוּ כְּרָמִים עַל־חַטָּה וְעַל־שְׂעָרָה כִּי אָבֵד קִצִּיר שְׂדָה:

רש"י

הגובאי הזה כינהו כצבא גוי: ומתלעות. הן השינים הגסין שלועס בהן: (ז) לקצפה. למפח נפש: חשף חשפה והשליך. קלוף קליפות העץ והשליכו עד הלבניו זמורות הגפן: (ח) אלי. קינה מתרגמין אליא: (ט) הכרת. כמו נכרת ה"א הנקודה בחטף קמץ עומדת במקום נו"ן כמו וחית השדה השלמ' לך (איור ה): (יא) הובישו. הכלמו: אכריס. מנהיגי המחרישה: על חטה ועל שעורה. מוסב על אכריס, ועל הכורמי אמר:

(א) אל יואל בן פתואל. בן שמואל הנביא שפיתה לאל בתפלתו, יש אומרים שנבואה זו נאמרה באותן שבע שנים שאמר אלישע (מלכי' ב ח) כי קרא ה' לרעב וגוי' ובימי יהורם בן אחאב היו ובהלכות גדול' נמצא יואל ונחום ורחבוק היו בימי מנשה: (ב) ההיתה זאת. האמורה למטה: (ד) יתר הגזם וגוי'. גזם ארבה ילק חסיל, מיני גובאי הם ונתנבא עליהם שיבואו, ובאו באותן הימים וכלו כל פרי העץ וירק השדה: (ה) עסים. יין הטוב: (ו) גוי עלה על ארצו.

מצודת ציון

(ב) והאזינו. הטו אוזן לשמוע: (ג) עליה. בעבורה: (ד) יתר. מל' נותר: הגזם. הארבה הילק החסיל. כולם שמות מיני חגבים: (ה) הקיצו. ענין הערה מן השינה: והילילו. מל' יללה: עסיס. כן נקרא היין והן וכעסיס דמם ישכרון (ישעיה מט): (ו) עצום. חזק בכח: ומתלעות. הם השינים הגסות כמו מתלעות עול (איוב כט): (ז) לקצפה. מל' קצף ור"ל למארה: חשף חשפה. קלף קליפת' והוא מל' מחשף הלבן (בראשית ל) שהוא ענין גילוי כי בהקלף קליפות העץ נעשה מגולה: הלבניו. מל' לבן: שריגיה. ענביה כמו ובגפן ג' שריגים (שם מ): (ח) אלי. ענין קינה כי שא קינה (יחזק' יט) ת"י אליא: (י) שדד. ענין עושק: אבלה. ענין השחתה כמו אבל תירוש (ישע' כד): הובישו. מל' יבשות: תירוש. יין: אמלל. ענין כריתה כמו כי אמלל אני (תהלים ו): יצהר. שמן: (יא) הובישו. מל' בושה: אכריס. כן יקראו עובדי אדמה כמו וקראו אכר אל אבל (עמוס ה):

מצודת דוד

(א) דבר ה'. ר"ל זהו דבר ה' וגוי': פתואל. ארז"ל זה שמואל הנביא שפיתה לאל בתפלתו: (ב) שמעו זאת. מה שאני שואל ממכם: ההיתה. בה"א השאלה כאילו ישאלום האם היתה זאת וגוי' והוא האמור בענין יתר הגזם וגוי': (ג) עליה. בעבור הגזרה זאת לרוב התמהון שבה ספרו לבניכם: לדור אחר. לבני הדור שיעמדו אחריהם: (ד) יתר הגזם. וזהו הגזרה שהנה מה שהותיר הגזם ולא אכל בא הארבה ואכלו: (ה) הקיצו שכורים. אתם הרגילין ביין התעוררו מן השינה ובכו: על עסיס. בעבור העסיס אשר נכרת מפיכם כי הארבה אכל הגפנים ומעתה לא תמצאו היין: (ו) כי גוי. על הארבה יאמר בלשון שאלה וכן שפנים עם לא עצום (משלי ל): שניו שני אריה. אמר דרך גוזמא והפלגה והוא ענין מליצה: (ז) שם גפני. אכל הגפנים ועשאו שממה והתאנים שם למארה וקללה: חשף חשפה. קלף קליפתה ונעשו הענפים לבנים כדרך אילן הנקלף: (ח) אלי. עשי קינה כמו בתולה הנשאת לאיש ומת שחוגרת שק ומקוננת על הבעל הנשאת לו בנעוריה כי האהבה קשורה ביותר עם הבעל שנשאה בימי נעוריה כשהיתה עדיין בתולה: (ט) הכרת וגוי'. כי לא מצאו סולת למנחות ויין לנסכים כי הארבה אכל הכל: אבלו הכהנים. על כי אין מביא מנחה ונסכים: (י) שדד שדה. נעשק השדה כי הארבה עשק תבואתה: הובישו. נתייבש היין ר"ל לא ימצא עוד יין: (יא) הובישו אכריס. על כי עבודתם בשדה היה לריק: כורמים. עושי עבודת הכרמים: על חטה וגוי'. על העדר חטה ושעורה מוסב על הובישו אכריס: כי אבד. ר"ל אין מה לקצור:

כתובים

דברי הימים ב פרק-לב יח-כו

יח ויקראו בקול-גדול יהודית עלי-עם ירושלים אשר עלי-החומה ליראם ולבהלם למען ילכדו את-העיר: יט וידברו אל-אלהי ירושלים פעל אלהי עמי הארץ מעשה ידי האדם: (ס) כ ויתפלל יחזקיהו המלך וישעיהו בן-אמון הנביא על-זאת ויזעקו השמים: (ס) כא וישלח יהוה מלאך ויכהרד פל-גבור חיל ונגיד ושר במחנה מלך אשור וישב בלשת פנים לארצו ויבא בית אלהיו (ומיצואו) ומיצוי מעיו שם הפילהו בחרב: כב וישע יהוה את-יחזקיהו ואת ישיבי ירושלים מיד סנחריב מלך-אשור ומיד-כל וינהלם מסביב: כג ורבים מביאים מנחה ליהוה לירושלים ומגדנות ליחזקיהו מלך יהודה וינשא לעיני כל-הגוים מאחררי-כן: (פ) כד בימים ההם חלה יחזקיהו עד-למות ויתפלל אל-יהוה ויאמר לו ומופת נתן לו: כה ולא-כגמל עליו השיב יחזקיהו כי גבה לבו ויהי עליו קצף ועל-יהודה וירושלים: כו ויפגע יחזקיהו בגבה לבו הוא וישיבי ירושלים ולא-בא עליהם קצף יהוה בימי יחזקיהו: כז ויהי ליחזקיהו עשר וכבוד הרבה מאד ואצרות עשה-לו לכסף ולזהב ולאבן יקרה ולבשמים ולמגנים ולכל פלי חמדה:

רש"י

אל ה' כדמפורש במלכים: ויאמר לו. מה האות: ומופת נתן לו. וזה לך האות הכל מפורש שם: (כה) ולא כגמול עליו השיב. לא כמו שגמל הקב"ה על יחזקיהו שרפאוהו השיב לו יחזקיהו כי גבה לבו שהראה את כל בית נכותו וגו' עד ובכל ממשלתו: ויהי עליו קצף ועל יהודה וירושלים. על זאת והכותב הספר הזה קצרו כאן לפי שכתוב במלכים ובישעיה: (כו) ויכנע יחזקיהו בגובה לבו. כדכתיב שם ויאמר חזקיה אל ישעיה טוב וגו' וכשנכנע לא בא עליהם הקצף בימיו: (כז) ולכל כלי חמדה. עשה מיני אוצרות:

מצודת ציון

(יח) ולבהלם. מל' בהלה: (כא) ויכהרד. ענין כריתה כמו ותכהרד מן הארץ (שמות ט): (כב) וינהלם. ענין הנהגה בנחת כמו על מי מנוחות ינהלני (תהלים כג): (כג) ומגדנות. המלה היא יורה על דבר המעולה בין בפירות בין בבגדים בין באבני יקר:

מצודת דוד

(יח) יהודית. בלשון יהודית למען יבינו כולם: למען ילכדו. בחושכם שימס לבכם ולא יעצרו כח להלחם: (יט) מעשה וגו'. אשר המה מעשה ידי אדם: (כא) ומיצוי מעיו. בניו המיתו אותו בבית אלהי כמ"ש במ"ב: (כב) וינהלם מסביב. את כולם מסביב נהגם בנחת ובחמלה: (כג) מאחרי כן. אחר שנעשה לו הנס הזה היה מנושא ומכבוד לעיני כל העמים:

(כד) בימים ההם. שלשה ימים לפני מפלתו של סנחריב: עד למות. עד שהיה קרוב למות: ויאמר לו. קצר וסמך על המבין שאמר לו שקיבל תפלתו ויחיה וגם נתן לו מופת ע"ז כמ"ש במ"ב: (כה) ולא כגמול. לא כמו שגמל עליו המקום ב"ה השיב לו: כי גבה לבו. במה שהראה לשלוחי מלך בבל את כל בית נכותו להתגאות בהם כמ"ש במ"ב: (כו) בגובה לבו. בעבור עון גובה לבו:

משניות מסכת שבועות

ח ואלו נשבעים שלא במענה: השתפין, והאריסין, והאפטרופין, והאשה הנושאת והנותנת בתוך הבית, וכן הבית. אמר לו: מה אתה טועני? רצוני שתשבע לי – חיב. חלקו השתפין והאריסין – אין יכול להשביעו; נתגלגלה לו שבועה במקום אחר – מגלגלין עליו את הכל. והשביעית משמטת את השבועה.

פ ר ק ש מ י נ י

א ארבעה שומרין הן: שומר חנם, והשואל, נושא שכר, והשוכר. שומר חנם נשבע על הכל; והשואל משלם פירוש ברטנורא

ח שלא במענה. שלא במענה ברי אלא במענת שמו, שמוענו שמו עכבת משלי. ומשום דכל הני מורו היתר לעצמם לפי שמרחו בנכסים, משום הכי רמו רבנן שבועה עליהו: והאפטרופים. שנתעסקו בממון אדם להכניס ולהוציא ולישא וליתן. אבל באפטרופוס של יתומים, אם מינהו ב"ד ישבע, ואם אבי יתומים מינהו לא ישבע; והאשה הנושאת ונותנת בתוך הבית. שהושיבה בעלה חנונית או אפטרופא על נכסיו: וכן הבית. אחד מן האוחין שנתעסק בנכסים משמת אביו; חלקו. ולא השביעוהו בשעת החלוקה: נתגלגלה לו שבועה. אצלם אחריו, כן מגלגלין גם את זו עליו. וכדרך שמגלגלין בשבועת התורה ובשבועה שהיא כעין של תורה, כך מגלגלין בשבועת היסת: והשביעית משמטת את השבועה. לאו אהך שבועות דשותפין קאי, דהא אין שביעית משמטת שותפות ולא שבועתה. אלא מלוה ושבועתה היא משמטת:

ח א ארבעה שומרים הם. (וריען שלשה): נושא שכר. שומר בשכר: נשבע על הכל. שלא פשע: משלם את הכל. כל הניך דתנינן במתניתין, שבויה ושבורה ומתה וגניבה ואברה. אבל מתה מחמת מלאכה, אינו משלם, דלאו לאוקמה בכילתא שאלה. והמשנה הזאת מפורשת בהשוכר את הפועלים:

משניות מבוארות – קהת

זה לזה. נתגלגלה לו שבועה במקום אחר – אם לאחר שחלקו, נתחייב לו שבועה על טענה אחרת, מגלגלין עליו את הכל – יכול הוא להשביעו על ידי גלגול שבועה אף על טענות הספק בענין השותפות שהיתה להם, או האריסות או שאר הדברים שנימנו במשנה (בענין גלגול שבועה עיין משנה טוטה ב. ה). וכשם שמגלגלים בשבועת התורה ובשבועת המשנה, כך מגלגלים בשבועת היסת (ברטנורא). והשביעית משמטת את השבועה – פיסקה זו אינה מוסבה על השבועות שבמשנתנו, שהרי אין שביעית משמטת שותפות ולא שבועתה, אלא הכוונה היא לשבועת המודה במקצת, שאם נתחייב הלווה שבועה משום הודאה במקצת, ועברה שנת השמיטה, הריהו פטור משבועה, שכשם שהשביעית משמטת את החוב (עיין דברים טו, א-ב), כן משמטת היא את שבועתו. בגמרא למדים זה מהכתוב (שם): "זוה דבר השמיטה" – אפילו דיבור משמטת.

באור משנה א

פרק זה – האחרון במסכתנו – דן ביחוד בשבועת השומרים, והוא בא ללמדנו, אימתי יחייבים השומרים קרבן משום שבועתם, אם נשבעו שבועת הפיקדון לשקר, ואחר כך הודו. ברם, משנתנו, הפותחת את הפרק, עוסקת בדיני ארבעת השומרים ויחייב בתשלומיהם. משנה זו שנויה כבר במסכת בבא מציעא (פרק ז משנה ח), והיא נשנית כאן שנית כפתיחה למשניות שלאחריה, ללמדנו מתי חייב כל אחד מארבעת השומרים בתשלומים; שכן כלל הוא, שאין השומר חייב קרבן שבועת הפיקדון אלא אם כן פטר עצמו בשבועתו מתשלום ממון. אבל אם לא הועיל בשבועתו כלום, שאף אילו הודה היה פטור מתשלומים, או שאף לאחר שנשבע חייב בתשלומים, הרי הוא פטור מקרבן שבועה וחומש, כפי שיבואר.

ארבעה שומרין הן – ארבעה מיני שומרים הם האמורים בתורה: שומר חנם – שהפקיד חברו בידו פיקדון והוא שומרו ללא שכר שמירה, והשואל – שלקח דבר מחברו להשתמש בו במשך זמן מסוים, מבלי לשלם שכר שימוש, נושא שוכר – היינו שומר שכר ששומר על פיקדון חברו בשכר, והשוכר – שלקח דבר מחברו בשכר לשימוש זמני. שומר חנם נשבע על הכל – על כל מקרה של הפסד הפיקדון, על ידי גניבה או אבידה, או אונסים, הריהו נשבע שלא פשע בשמירתו, ופטור מלשלם, שנאמר בפרשת שומר חנם (שמות כב, וז): "כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור, וגונב מבית האיש... ונקרב בעל הבית אל האלהים", ומכאן שפטור בגניבה

~ יום ראשון ~

באור משנה ח

מן התורה אין הנתבע חייב שבועה, אלא אם כן התובע בא עליו בטענת ודאי, אבל אם הוא בא בטענת ספק, פטור הנתבע משבועה. ברם, חכמים תיקנו שבועה אף בטענת ספק, שאם אדם חושד בשותפו או באריסו וכיוצא בהם, ובא עליו בטענת ספק, שמה גזל מרכושו או שמה לא דקדק בחשבון שביניהם, יכול הוא להשביעו על כך. ולאחר שנימנו בפרקנו אלו שתיקנו להם חכמים שבועה, שיהיו נשבעים ונוטלים, מונה משנתנו – המסיימת את הפרק – אלו הנשבעים בטענת ספק מתקנת חכמים.

ואלו – המנויים להלן במשנתנו, נשבעים שלא בטענה – שלא בטענת ודאי, אלא בטענת ספק: השתפין – כמו שבארנו לעיל בהקדמה לבאור משנתנו, והאריסין – המקבלים שדות לעבדם, והם נותנים לבעליהם מחצה או שליש או רביע מן התבואה, כפי שהוסכם ביניהם, יכולים הבעלים להשביעם שלא נטלו משלהם כלום, והאפטרופין – הממונים על נכסי אחרים, או הממונים על ידי בית הדין על נכסי יתומים, נשבעים שלא עיכבו בידיהם משל הנכסים שבאפטרופותם, והאשה הנושאת ונותנת בתוך הבית – שהושיבה בעלה חנונית או שמינה אותה אפטרופא, שתהא מפקחת על נכסיו, יכול בעלה להשביעה שהיא נושאת ונותנת באמונה ולא לקחה משלו כלום (עיין כתובות ט, ד). וכן הבית – אחד מן האחים הנושא ונותן בנכסים שנפלו להם בירושה לאחר שמת אביהם, יכולים האחים להשביעו, שלא עיכב בידו משל נכסי הירושה. – ולמה תקנו להם חכמים שבועה זו? מפני שמורים הם היתר לעצמם. שכל מה שמעכבים בידיהם, ראוי הוא להם, מאחר שטורחים בנכסים, לפיכך תיקנו להם חכמים, שיהיו חייבים שבועה בטענת ספק, כדי שיעשו מעשיהם בצדק ובאמונה (דמרים). כיצד מתחייבים הם בשבועה זו? אמר לו – אחד מאלו שנימנו לעיל לתובע: מה אתה טועני – מה אתה תובע ממני? והשיב לו התובע: רצוני שתשבע לי – שלא עיכבת בידך משלי כלום, כי חושש אני שמה עיכבת, תיב – להישבע. חלקו השתפין והאריסין – ולא השביעוהו בשעת החלוקה, והוא הדין לאפטרופוסים, ולאשה ולבן הבית, אין יכול להשביעו – אחר כך על טענת ספק, שהואיל וחלקו ביניהם בלא שבועה, מחלו

– פטור. מת או נשבר או נשפה, והוא שנגנב או אבד; משביעך אני, ואמר: אמן – חיב. אבד או נגנב, והוא שמת או נשבר או נשפה; משביעך אני, ואמר: אמן – פטור. זה הפלל: פל המשנה מחובה לחובה, ומפטור לפטור, ומפטור לחובה – פטור, מחובה לפטור – חיב. זה הפלל: פל הנשבע להקל על עצמו – חיב; להחמיר על עצמו – פטור.

סליק מסכת שבועות

משניות מבוארות – קהתי

כפי שבארנו לעיל, הריהו כמי שנשבע להחמיר על עצמו היינו שמשנה מפטור לחובה, והוא פטור – מקרבן שבועת הפיקדון (עיני' תוספות יום טוב). בנוסח אחר חסר "זה הכלל כל הנשבע להקל" וכו'. ויש נוסחאות שאין גורסים "זה הכלל כל המשנה" וכו', אלא גורסים "זה הכלל, כל הנשבע להקל..."

מסכת עדויות פתיחה למסכת עדויות

מסכת "עדויות" אינה עוסקת בעניין אחד, אלא שנויות בה הלכות בעניינים שונים, שסודרו ונערכו על ידי החכמים ככרם ביבנה. בראשית תוספתא עדויות שנו: "כשנכנסו חכמים לכרם ביבנה אמרו: עתידה עשה שיהא אדם מבקש דבר מדברי תורה ואינו מוצא, מדברי סופרים ואינו מוצא, שנאמר (עמוס ח, יא-יב) "הנה ימים באים נאום ה'... ישוטטו לבקש את דבר ה' ולא ימצאו", ... שלא יהא דבר מדברי תורה דומה לחברו (כלומר שתורה המחלוקת ולא יבינו לדמות דבר לדבר. "ולא ימצאו הלכה ברורה ומשנה ברורה במקום אחד" – עיין גמרא שבת קלח, ב), אמרו: "נתחיל מהלל ושמיא"..." – מכאן, שחכמי יבנה עסקו בסידור ההלכות שבמסכת עדויות. הלכות אלו לא סודרו אמנם לפי ענייניהן ותוכנן, אלא ברובן לפי שמות החכמים שאמרו אותן או שהעידו עליהן בפני בית דין הגדול שביבנה. בחלקן הגדול שנויות ההלכות במסכתנו בלשון "העיד רבי פלוני", ומכאן, שם המסכת: "עדויות".

הרמב"ם בהקדמת המשנה כותב: "רוב עניין זאת המסכת הוא, לזכור בה כל ההלכות שהעידו עליהן אנשים ברורים נאמנים, ושעדותם ראויה לסמוך עליה". כן מובא בגמרא (ברכות כח, א): "עדויות בו ביום נשנית", כלומר באותו יום שהעבירו את רבן גמליאל מנשיאותו והושיבו במקומו את רבי אלעזר בן עזריה, נשנתה מסכת זו. – אותו היום סלקוהו לשומר פתח בית המדרש וניתנה רשות לכל התלמידים ליכנס, וכל אחד העיד מה שמע מרבותיו, ולא היתה הלכה שהיתה תלויה (בספק) בבית המדרש שלא פרשהו (מתוך שרבו התלמידים רב החידוד והפליג – רש"י שם).

בגמרא (ברכות כז, א; קידושין נד, ב) נקראת מסכתנו גם "בחירתא", ומפרש רש"י: מסכת עדויות קרויה "בחירתא", שכל דבריהם העידו מפי הגדולים, והלכה כמותן. הערוך מבאר: "בחירתא" היא מסכת עדויות שהלכותיה מובחרות ומקובצות מכל המשנה. ואמנם רובן של המשניות במסכתנו, שנויות גם במסכתות אחרות, במקום הראוי להן לפי עניינן.

היוצא מכל הדברים שהבאנו, כי במסכת עדויות נכללו הלכות מובחרות והלכות ברורות שהעידו עליהן חכמים מפי רבותיהם הגדולים. כן נזכרו בה גם הלכות אחרות, שאינן עדויות, מאחר שעסקו בהן חכמים באותו יום שמינו את רבי אלעזר בן עזריה נשיא, כפי שהזכרנו לעיל (הרמב"ם בפירושו למסכתנו).

הודה שנשבע לשקר, חיב – השואל קרבן שבועה וחומש, שהרי בשבועתו פטר עצמו מחיוב תשלומים, ויש כאן כפירת ממון, כמבואר לעיל. אָמַר לְנוּשָׂא שְׂכָר וְהַשׁוֹכֵר – אמר בעל השור לשומר שכו או לשוכר: הִיָּקֵן שׁוֹרִי – שנתתי לך? אָמַר לוֹ – השומר או השוכר: מֵת – שורן, וְהוּא שָׁנֵשֶׁבֶר – אבל באמת נשבר השור, או נשפה; או שאמר לו: נִשְׁבַּר – השור, וְהוּא – אבל הנכון הוא – שְׁמֵת או נִשְׁבַּה; או שאמר לו: נִשְׁבַּה – השור, וְהוּא – והנכון הוא – שְׁמֵת או נִשְׁבַּר; ובכל אלו, בין לפי דבריו בין לפי האמת, פטור הוא מלשלם, שהרי אונסים הם, ושומר שכו ושוכר פטורים מן האונסים; או שאמר השומר או השוכר: נִגְנַב – ממני שורן, וְהוּא שְׁאָבַד – אבל באמת לא נגנב אלא אבד, או שאמר: אָבַד – לי שורן, וְהוּא שָׁנֵגַב – ובאמת נגנב השור ממני; ובשני אלו, בין לפי דבריו בין לפי האמת, חיב הוא לשלם, שהרי שומר שכו ושוכר חייבים בגניבה ובאבידה; ואמר בעל השור לשומר או לשוכר: מִשְׁבִּיעֶךָ אָנִי – שכן הוא כדבריו, וְאָמַר – השומר או השוכר: אָמֵן – ואחר כך הודה שנשבע לשקר, פְּטוּר – השומר או השוכר מקרבן שבועת הפיקדון, לפי שלא הועיל בשבועתו כלום, כמו שבארנו. אבל אם אמר השומר או השוכר: מֵת או נִשְׁבַּר או נִשְׁבַּה – שורן, היינו שארעו אונס, וְהוּא – אבל הנכון הוא – שָׁנֵגַב או אָבַד – השור, ואמר בעל השור לשומר או לשוכר: מִשְׁבִּיעֶךָ אָנִי – שכדבריו כן הוא שאנס השור, וְאָמַר – השומר או השוכר: אָמֵן – ואחר כך הודה שנשבע לשקר, חיב – השומר או השוכר להביא קרבן שבועה, שהרי בשבועתו פטר עצמו מתשלומים, ויש כאן כפירת ממון. אם אמר השומר או השוכר: אָבַד או נִגְנַב – השור, וְהוּא שְׁמֵת – אבל באמת לא נגנב או אבד, אלא מת, או נִשְׁבַּר או נִשְׁבַּה – שאונסים הם; ואמר בעל השור לשומר או לשוכר: מִשְׁבִּיעֶךָ אָנִי – שאבד או נגנב השור, וְאָמַר – השומר או השוכר: אָמֵן – ואחר כך הודה שנשבע לשקר, פְּטוּר – מקרבן שבועה, שבשבועתו חיב עצמו לשלם, ובאמת פטור הוא מלשלם, שהרי שומר שכו ושוכר פטורים באונסים (משנה א). זֶה הַפֶּלֶל – בענין קרבן שבועת הפיקדון: פֶּל הַמְּשֻׁנָּה מִחֻבָּה לְחֻבָּה – שלפי האמת חיב הוא לשלם, ואף בשבועתו חיב עצמו בתשלומים, ומִפְטוּר לְפְטוּר – שאמנם פטר עצמו בשבועתו מתשלומים, אבל אפילו הודה על האמת היה פטור, ומִפְטוּר לְחֻבָּה – שהוא פטור מלשלם, ובשבועתו חיב עצמו בתשלומים, פְּטוּר – מקרבן שבועת הפיקדון, שבכל אלה אין בשבועתו כפירת ממון. ברם, כל אחד מאלו חיב קרבן עולה ויורד משום שבועת ביטוי, שהרי נשבע לשקר (דמב"ם). מִחֻבָּה לְפְטוּר – אבל אם לפי האמת חיב הוא לשלם, ובשבועתו פטר עצמו מתשלומים, חיב – קרבן משום שבועת הפיקדון. זֶה הַפֶּלֶל: פֶּל הַנִּשְׁבָּע לְהַקֵּל עַל עַצְמוֹ – להיפטר מתשלומים, חיב – קרבן שבועה; אבל הנשבע לְהַחְמִיר עַל עַצְמוֹ – כלומר, מי שאינו מקל על עצמו בשבועתו, אלא שמשנה מחובה לחובה או מפטור לפטור,

משניות מסכת עדויות

פרק ראשון

א שמאי אומר: כל הנשים דין שעתן. והלל אומר: מפקידה לפקידה, אפלו לזמנים הרבה. וחכמים אומרים: לא כדברי זה ולא כדברי זה, אלא מעת לעת ממעטת על יד מפקידה לפקידה, ומפקידה לפקידה על יד מעת לעת. כל אשה שיש לה וסת – דיה שעתה. המשמשות בעדים – הרי זו פפקידה, ממעטת על יד מעת לעת, ועל יד מפקידה לפקידה.

ב שמאי אומר: מקב לחלה; והלל אומר: מקפבים. וחכמים אומרים: לא כדברי זה ולא כדברי זה, אלא קב ומחצה

פירוש ברטנורא

מסכת עדויות

א א שמאי אומר כל הנשים דין שעתן. כל הנשים הרואות דם, דיון שעתן לטמא טהרות שנגעו בהן משעת ראייתן ואילך. ולא אמרין מקמי הכי נמי הוה דם וכו' בית הרחם העמידוהו והיתה טמאה מקודם שכל הנשים ממנאות בבית החיצון ואע"פ שלא יצא הדם לחוץ. ומעמא דשמאי דלא חייש דלמא מקמי הכי הוה דם, שאם אתה אומר כן, לכו של אדם נוקפו תמיד בשעת ביאה ופורש מאשתו ונמצאת מבטל בנות ישראל מפריה ורביה: **מפקידה לפקידה.** בדיקה היום ומצאה טהורה ובדיקה לסוף שבוע ומצאה טמאה, חוששים למנועה מבדיקה ראשונה ואילך, שמא עם סלוק ידיו ראתה וכו' בית רחם העמידוהו. ולביטול פריה ורביה לא חיישין, דדוקא לטהרות הוא דמטמאנין להו מפקידה לפקידה, ולא לבעלה. ושמאי אומר, אי מטמאת לה לטהרות, לכו נוקפו ופורש נמי מתשמיש: **לא כדברי זה ולא כדברי זה.** לא כדברי שמאי דמוקל מפי ואינו עושה סייג לדבריו, ולא כדברי הלל שהפריז על מדותיו ומחמיר יותר מדאי, דרואי כולי האי ימים רבים לא מוקמי כותלי בית הרחם דם: **מעט לעת ממעטת על יד מפקידה לפקידה.** שני זמנים הוזכרו באשה לטמא טהרות למפרע, והלך אחר הקל שבשניהן. אם מפקידה לפקידה יותר על מעת לעת, הלך אחר מעת לעת ולא הטמא אלא טהרות שנגעה מאתמול בשעה האת. ואם מעת לעת יותר על מפקידה לפקידה, כגון שבדיקה עצמה שחרית ומצאה טהורה וערבית מצאה טמאה, לא מטמאנין אלא הנך טהרות דמבדיקת שחרית ואילך. והלכה כחכמים: **על יד.** אחר. כמו ועל יד החוץ, בספר עזרא ב' [נחמיה] ג' ח', שהוא כמו ואחריו החוץ [שם מ"ז ב']: **וסת.** קבוע, שנקבע לה זמן האורח שלש פעמים, ובדיקה בשעת וסתה ומצאה טמאה, דיה שעתה, ולא חיישין דלמא מקמי הכי הוה, דרואי אורח בזמנו בא: **והמשמשת בעדים הרי זו כפקידה.** תרתי קתני, והכי קאמר, ומשמשת בעדים, כלומר מצוה על כל אשה לשמש בשני עדים שבדיקה בהן, אחד לפני תשמיש ואחד לאחר תשמיש: **הרי זו כפקידה.** העד שלאחר תשמיש הרי הוא כפקידה: **ממעטת על יד מעת לעת ועל יד מפקידה לפקידה.** דמחו דתיבא שמא תראה טמא דם כחרדל ותחפנה שכבת זרע ולא יהוי כפקידה, קמ"ל מתניתין דעד שלאחר תשמיש הוה כפקידה. אבל העד שלפני תשמיש אינו כפקידה, שמתוך שהיא מחומה לביתה, כלומר בחולה לשמש, אינה מבטלת אותו לחורין ולמדקין:

ב מקב לחלה. עיסה שיש בה קב חייבת בחלה: **קב ומחצה חייבת בחלה.** שהן ז' לוגין וביצה וחומש ביצה, למידה מדברית. והוא עומר לגולגולת עשירית

משניות מבוארות – קהתי

כל אשה שיש לה וסת – שרואה דם נידה בזמנים קבועים, דיה שעתה – שאינה מטמאה אלא משעת ראייתה. בגמרא מבואר, שמדובר כאן כשראתה בשעת וסתה, אבל אם ראתה שלא בשעת וסתה, דינה ככל הנשים שמתמאה מעת לעת או מפקידה לפקידה כדברי חכמים. **המשמשות בעדים – שמקנחת עצמה במטפחות לפני התשמיש ואחריו לשם בדיקה, הרי זו כפקידה – שאם לא מצאה דם על המטפחת שקינחה בה לאחר התשמיש, הרי זו נחשבת כבדיקה, והיא ממעטת על יד מעת לעת, ועל יד מפקידה לפקידה – ובדיקה זו ממעטת את הזמן של מעת לעת ושל מפקידה לפקידה, שאם תוך מעת לעת ראתה דם, אין הטהרות שנגעה בהן קודם ראייתה טמאות אלא משעת תשמיש ואילך. בגמרא מבואר, שמצוה היא על כל אשה, ואף לאשה שיש לה וסת, לשמש בעדים.**

~ יום חמישי ~

באור משנה ב

משנתנו נהג בשיעור העיסה החייבת בחלה.

שמאי אומר: מקב לחלה – העושה עיסה לפחות מקב אחד קמח (בערך 2 ליטר). חייב להפריש ממנה חלה. **והלל אומר: מקפבים –** אין עיסה חייבת בחלה אלא אם כן היא עשויה לפחות משני קבים קמח. טעמם של שמאי והלל, שכתוב (במדבר טו, כ): "ואשית עירוסיתכם חלה תרימו תרומה", ותרומת "חלה" זו הניתנת לכהן, צריך שיהא בה כדי נתינה, ואין נתינה פחות מכביצה; וסובר שמאי, הואיל ושיעור החלה לבעל הבית (מעיסה שעושה לעצמו) הוא אחד מעשרים וארבעה (חלה ב, ז), לכן עיסה מקב אחד חייבת בחלה, שכן קב הוא שיעור עשרים וארבע ביצים (קב = 4 לוגים, לוג = 6 ביצים), ונמצאת החלה שיעור ביצה. ברם, הלל אינו משער בבעל הבית אלא בנחתום, ששיעורו לחלה הוא אחד מארבעים ושמונה בעיסתו (שם).

באור משנה א

שלוש המשניות הראשונות בפרקנו עוסקות בשלוש הלכות שנחלקו בהן שמאי והלל, ואין הלכה כאחד מהם, אלא כדברי חכמים החולקים על שניהם. משנתנו שניה בתחילת מסכת נידה (פרק א משנה א). והיא דנה באשה שראתה דם נידה, מאימתי היא נחשבת כטמאה, לטמא את הטהרות שנגעה בהן. ודין הוא, שאשה שיצא לה דם מן המקור, אף על פי שלא יצא חוץ לגופה, אלא שעומד בתוך גופה, הרי היא טמאה, שנאמר (ויקרא טו, ט): "דם יהיה זובה בבשרה" – אף על פי שהוא בבשרה (משנה נידה ה, א).

שמאי אומר: כל הנשים – הרואות דם נידה, דין שעתן – די לדון כטמאות משעת ראייה ואילך, לטמא טהרות במגען; ואין חוששים שמא יצא כבר הדם מן המקור קודם לכן, ושימאו את הטהרות שנגעו בהן קודם ראייתן, שהרי משיצא הדם טמאות הן, כמו שבארנו לעיל, אלא אומרים, שציאת הדם וראייתה באו כאחד. **והלל אומר: מפקידה לפקידה – מבדיקה לבדיקה, שאם בבדיקה הקודמת מצאו עצמן טהורות, ולאחר ימים אחדים בדקו עצמן ומצאו דם, הרי כל הטהרות שנגעו בהן משעת הבדיקה הקודמת, טמאות הן, אפילו לזמנים הרבה – אפילו עברו הרבה ימים בין בדיקה לבדיקה; שכן הלל מחמיר לגבי טהרות וסובר, שאנו חוששים שמא מיד לאחר הבדיקה יצא לה דם ולא הרגישה בו. **וחכמים אומרים: לא כדברי זה ולא כדברי זה – לא כדברי שמאי שמיקל יותר מדאי, ולא כדברי הלל שמחמיר יותר מדאי, אלא מעת לעת ממעטת על יד מפקידה לפקידה – מעת לעת** ממעטת את הזמן של "מפקידה לפקידה", כלומר אם הזמן שבין בדיקה לבדיקה יותר על "מעט לעת", שהוא עשרים וארבע שעות, טמאות הטהרות שנגעה בהן קודם ראייתה תוך מעת לעת בלבד, ומפקידה לפקידה ממעטת על יד מעת לעת – שאם הזמן שבין בדיקה לבדיקה הוא פחות מ"מעט לעת", כגון שבדיקה עצמה בבוקר והיתה טהורה, ובערב מצאה עצמה טמאה, אינן טמאות אלא טהרות שנגעה בהן משעת הבדיקה הקודמת ואילך.**

חִיבִים בַּחֲלָה; וּמִשְׁהַגְדִּילוּ הַמְדוּת, אָמְרוּ: הַמְשֵׁת רַבְעִים חִיבִין. רַבִּי יוֹסִי אָמַר: הַמְשֵׁה – פְּטוּרִין, הַמְשֵׁה וְעוֹד – חִיבִין.

ג הלל אומר: מלא הין מים שאובין פוסלין את המקוה; אלא שאדם חיב לומר בלשון רבו. ושמאי אומר: תשעה קבין. וחקמים אמרים: לא פדברי זה ולא פדברי זה, אלא עד שבאו שני גרדיים משער האשפות שבירושלים, והעירו משום שמעיה ואבטליון: שלשת לגין מים שאובין פוסלין את המקוה, וקימו חקמים את דברייהם.

פירוש ברטנורא

האיפה שחיב בחלה, כדרכיב (במדרב"ט) ראשית ערוסותיכם, כדי עיטת מדבר. והוסיפו תרות בירושלמיות, ונמצאו שש מדבריות נכנסים בחמש ירושלמות, ולוג הנשאר וביצה וחומש ביצה עולים ללוג ירושלמי. שהלוג מדברי ששה ביצים, תתנם בחמש ביצים גדולות, נמצא הלוג חסר ביצה גדולה, תן ביצה וחומש ביצה תחת הביצה גדולה, שהחומש ביצה שהוא תרות מלכר נוסף על הביצה, נמצאו שש ביצים גדולות שהן לוג גדול, הרי הן ששה לוגים גדולים שהן קב ומחצה: משנהגדילו המדות. זו היא מדה צפורית, שהוסיפו תרות על של ירושלמית, נמצאו הששה לוגין חמשה, שהן חמשת רבעי קב, שהקב ארבעה לוגין: המשעה ועוד חייבים. דקסבר ר' יוסי, מדה מדברית היו ביצים גדולות משלנו אחד מעשרים בביצה לכל ביצה. והלכה כחקמים, דקב ומחצה ירושלמי דהיינו ששה לוגין ירושלמיות שהן שבעה לוגין וביצה וחומש ביצה מדבריות, הן שעור חלה. והן מ"ג ביצים וחומש ביצה. ורמב"ם און וחקר ותקן וברק ומצא שמשקל חמש מאות ועשרים דרה"ם מקמה חטים הוא שיעור הקמה החיב בחלה. ומשקל הדרה"ם ידוע במצרים היום ובכל ארץ ישראל, שהוא משקל ס"א גרגרי שעורות בקרוב:

ג חין. שנים עשר לוגין: פוסלין את המקוה. אם נפלו בתוכו קודם שנשלם שיעורו. אבל לאחר שנשלם, אפילו השלך לתוכו כל מים שאובים שבעולם שוב אינן פוסלים: שהיב אדם לומר בלשון רבו. כלומר, הין אינו לשון משנה אלא לשון תורה, אלא כך שמע מרבותיו שמעיה ואבטליון. ורמב"ם קבל מאביו ו"ל שמפני שהיו שמעיה ואבטליון גרי צדק לא היו יכולין להוציא מפייהן מלת חין, והיו אמרים אין במקום חין, כדרך בני אדם עד היום שאינם יכולים לחתך באותיות [אחה"ע], והיה הלל גם הוא אומר אין, כמו שהיו רבותיו שמעיה ואבטליון גרי צדק אמרים: גרדיים. אורגים: משער האשפות. הזכיר התנא שם אומנתן ושם שכונתן, לומר לך שלא ימנע אדם עצמו מכית המדרש. שאין לך אומנת פחותה מן הגרדי, שאין מעמידים הימנו לא מלך ולא כהן גדול, ואין שער בירושלים פחותה משער האשפות, והכריעו בעדותן לכל חכמי ישראל:

משניות מבוארות – קהת

ולא במידה קטנה ממנה הכתובה בתורה, לפי שמים שאובים אינם פוסלים המקוה אלא בדרבנן (הראב"ד). ולמה נקט בלשון "הין" שהוא לשון תורה, ולא אמר "שלושה קבים" או "שנים עשר לוג" כלשון המשנה? אלא שאדם חיב לומר בלשון רבו – ובלשון זה שמע הלל את ההלכה מרבותיו שמעיה ואבטליון. – בנוסח אחר אין גורסים "תיבת "אלא". לפי הרמב"ם כוונת המשנה היא, שהלל לא אמר "הין" אלא "אין", משום שכך שמע מרבותיו שמעיה ואבטליון, שהיו גרי צדק, ולא היו יכולים לבטא את האות ה"א. ויש מבארים, שאמנם הלל ביטא נכון את התיבה "הין", אלא השאלה היא, למה אמר "מלא הין"? הלא תיבת "מלא" מיותרת היא? ובאה המשנה לבאר, שהואיל ורבותיו שמעיה ואבטליון אמרו "מלא הין", לפי שלא היו יכולים לבטא ה"א, והוסיפו תיבת "מלא", כדי שלא יטעו התלמידים בדבריהם, ש"אין מים שאובים פוסלים" ("אין" כמובן "לא"). לפיכך אמר גם הלל בלשון רבותיו "מלא הין", אף שביטא נכון את ה"א" (באודי הגר"א). ושמאי אומר: תשעה קבין – מים שאובין פוסלים את המקוה החסר, שכן תשעה קבים (36 לוגים) ראיים לטבילת בעל קרי, ולפיכך חשובים הם לפסול את המקוה בשאובים, ששיעור טבילה פוסל טבילה; אבל פחות מכן, לא (הראב"ד). וחקמים אומרים: לא פדברי זה ולא פדברי זה, אלא – שלשת לוגים מים שאובים פוסלים את המקוה (תוספתא), ונחלקו עליהם שמאי והלל, עד שבאו שני גרדיים – אורגים – משער האשפות שבירושלים, והעירו משום – משום של – שמעיה ואבטליון: שלשת לגין מים שאובין פוסלין את המקוה – החסר, ושיעור זה הוא רבע ההין, שהוא שיעור הקטן ביותר שבנסכי ציבור; והואיל ושלשת לוגים חשובים לנסכים של קרבנות ציבור, חשובים הם גם לפסול את המקוה בשאובים (הראב"ד); וקימו חקמים את דברייהם – כלומר שכל חכמי ישראל, ואפילו הלל ושמאי, קבלו את עדותם לפסוק כן הלכה. בתוספתא עדיות מובא: "ולמה הוזכרו שם מקומם ושם אומנותם? והלא אין לך אומנות ירודה אלא גרדי, אין לך מקום ירוד משער האשפות! אלא מה אבות העולם (הלל ושמאי) לא עמדו על דבריהן במקום שמועה, על אחת כמה וכמה שלא יהא אדם עומד על דבריו

ונמצא מפריש מקבים ביצה (והדושי הרשב"א בסם רבנו תם; ועיין יתוספות יוס טובי ויתפארתי ישראל, שמבואר סם טעם אחר). וחקמים אומרים: לא פדברי זה ולא פדברי זה – לא כדברי שמאי ולא כדברי הלל, אלא קב ומחצה חייבים בחלה – שדרשו: "ראשית ערוסותיכם" – כדי עיטת מדבר, והוא עומר, שכתוב בו (שמות טז, לז): "והעומר עשירית האיפה הוא"; האיפה היא שמונה עשר קב, ונמצאת עיטת מדבר החייבת בחלה שני קבים פחות חומש (1.8); כרם, כשבאו לירושלים הגדילו את המידות בששית, היינו שכל מידה מדברית נעשתה 5/6 של המידה הירושלמית, ומכאן – "עשירית האיפה" במידה הירושלמית היא קב ומחצה (שם נכפיל 1.8 פי 5/6 נקבל 1½); והוא שאמרו חכמים: קב ומחצה (ירושלמיים) חייבים בחלה, שזו היא עיסה של עומר, שחייבה התורה להפריש ממנה חלה. ומשהגדילו המדות – פעם שנייה בצפורי, שהגדילו שם המידה הירושלמית בששית, אמרו חכמים: חמשת רבעים – קב ורבע צפוריים, שהם קב ומחצה ירושלמיים, חייבים – בחלה (קב ומחצה הם ששה לוגים, ונעשו בצפורי חמישה לוגים). רבי יוסי אומר: תשעה, פטורין – חמשת רבעים קב פטורים מחלה, המשעה ועוד, חייבין – כלומר אין עיסה חייבת בחלה אלא אם כן יש בה משהו יותר מחמשת רבעים קב (לפי המידה הצפורית). שלדעת רבי יוסי צריך להישאר בעיסה שיעור חמשת רבעים קב (חמישה לוגים) לאחר הפרשת החלה ממנה. והלכה כחקמים.

ב א ו ר מ ש נ ה ג

שיעור מקוה לטבילה, ארבעים סאה מים שאובים (הסאה היא ששה קבים); ואם לאחר שנשלם שיעור זה, נפלו לתוכו מים שאובים, אינם פוסלים את המקוה. אבל אם נפלו לתוכו מים שאובים קודם שנשלם שיעורו, המקוה פסול. משנתנו דנה בשיעור המים השאובים, שפוסלים את המקוה החסר.

הלל אומר: מלא הין מים שאובין – הין הוא שנים עשר לוג, פוסלין את המקוה – אם נפלו לתוך מקוה חסר, כמו שבארנו לעיל. טעמו של הלל, שההין היא המידה הגדולה ביותר בלח הנוכרת בתורה, שנאמר (שמות ל, כד): "ושמן זית הין", לפיכך חשובה מידה זו של מים שאובים לפסול את המקוה. ומשער הלל במידה הגדולה,

ד וְלָמָּה מְזַכְּרִין אֶת דְּבָרֵי שְׁמַאי וְהֵלֵל לְבַטְלָהּ? לְלַמֵּד לְדוֹרוֹת הַבָּאִים, שְׁלֵא יִהְיֶה אֲדָם עוֹמֵד עַל דְּבָרָיו, שֶׁהָיָה אֲבוֹת הָעוֹלָם לֹא עִמְדוּ עַל דְּבָרֵיהֶם.

ה וְלָמָּה מְזַכְּרִין דְּבָרֵי הַיְחִיד בֵּין הַמְרַבִּין, הוֹאִיל וְאִין הִלְכָה אֶלָּא בְּדָבְרֵי הַמְרַבִּין? שְׁאֵם יִרְאֶה בֵּית דִּין אֶת דְּבָרֵי הַיְחִיד וְיִסְמְךָ עָלָיו; שְׁאִין בֵּית דִּין יִכּוֹל לְבַטֵּל דְּבָרֵי בֵּית דִּין חֶבְרוֹ, עַד שִׁתְּיָה גְדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחֻכְמָה וּבְמִנְיָן. הִיָּה גְדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחֻכְמָה אֲבָל לֹא בְּמִנְיָן, בְּמִנְיָן אֲבָל לֹא בְּחֻכְמָה – אִינוּ יִכּוֹל לְבַטֵּל דְּבָרָיו, עַד שִׁתְּיָה גְדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחֻכְמָה וּבְמִנְיָן.

ו אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: אִם כֵּן לָמָּה מְזַכְּרִין דְּבָרֵי הַיְחִיד בֵּין הַמְרַבִּין לְבַטְלָהּ? שְׁאֵם יֹאמַר הָאָדָם: כִּף אֲנִי מְקַבֵּל – יֹאמַר לוֹ: כְּדָבְרֵי אִישׁ פְּלוֹנִי שְׁמַעְתָּ.

פירוש ברטנורא

ד שלא יהא אדם עומד על דבריו. שלא יהא סרבן לעמוד קיים בסברתו: אבות העולם. הלל ושמואי: **ה** ויסמך עליו. כלומר שעשה כדברי היחיד והניח דעת הרבים: אין בית דין אחר שיעמוד אחריו ויכול לבטל דברי ב"ד הראשון שעשה כדברי היחיד, עד שיהיה גדול ממנו בחכמה ובמנין. בחכמה, היינו שראש הישיבה של ב"ד האחרון יהיה גדול בחכמה מראש הישיבה של ראשון. ובמנין, שיהיו מנין **ו** למה מזכירין דברי היחיד בין המרובין. כדי לבטל. יחיד שלא עשה שום ב"ד כדבריו והן דחויים ובטלן, למה מזכירין אותן כלל. ומשני, שאם יאמר אדם כך אני מקובל ויחמה כשרואה שאין עושין קבלתו, יאמרו לו כדברי איש פלוני שמעת ונדרתו דבריו:

משניות מבוארות – קהתי

(דברים ז, ט): "אל השופט אשר יהיה בימים ההם" – אינך חייב ללכת אלא אחר בית דין שבדורך... ושואל הרמב"ם: "והיאך יהיו האחרונים גדולים במנין מן הראשונים, הואיל וכל בית דין של שבעים ואחד הוא?" ומשיב: "זה מנין חכמי הדור שהסכימו וקיבלו הדבר שאמרו בית דין הגדול ולא חלקו בו". ויש מפרשים: ובמנין – במנין שנים (הראב"ד). הִיָּה גְדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחֻכְמָה אֲבָל לֹא בְּמִנְיָן, או שהיה גדול ממנו בְּמִנְיָן אֲבָל לֹא בְּחֻכְמָה, אִינוּ יִכּוֹל לְבַטֵּל דְּבָרָיו, עַד שִׁתְּיָה גְדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחֻכְמָה וּבְמִנְיָן – משנתנו חוזרת על הדברים הללו, שלא נטעה לומר: גדול בחכמה או במנין, אלא הכוונה היא: גם בחכמה וגם במנין.

הראב"ד גורס במשנתנו: שאם יראה בית דין את דברי היחיד. יסמך עליו. שכן הוא מפרש: שאם יהא נראה לבית דין אחרון שהלכה כדברי היחיד, יסמך עליו. כלומר יקבע הלכה כמותו, כמו שמצאנו באמוראים האחרונים שהם קובעים הלכה כיהידים הראשונים בכמה מקומות, ואף על פי שהמרבין חולקים עליהם. ואילו לא מצאו דברי היחיד הראשון, לא היו אחרונים יכולים לדחות דברי הראשונים מדעת עצמם, לפי שאין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חבירו עד שיהיה גדול ממנו בחכמה ובמנין (וכבר הבאנו לעיל שהראב"ד מפרש ובמנין במנין שנים), אלא מכיון שמצאו היחיד מן הראשונים שהיה חולק עמהם, היה להם כמה לתלות.

~ שבת קודש ~

באור משנה ו

משנתנו באה להשמיע תשובה אחרת על אותה השאלה שנשאלה במשנה הקודמת. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: אִם כֵּן – מאחר שיחיד ורבים הלכה כרבים, לָמָּה מְזַכְּרִין דְּבָרֵי הַיְחִיד בֵּין הַמְרַבִּין לְבַטְלָהּ – ויש גורסים: לבטל. כלומר שזוהי התשובה: לא כדי לסמוך על דברי היחיד אלא כדי לבטלם, שְׁאֵם יֹאמַר הָאָדָם: כִּף אֲנִי מְקַבֵּל – מקובלני מרובתי שכן היא ההלכה, ולא כפי שפסק בית הדין, יֹאמַר לוֹ – אפשר יהא לומר לו: כְּדָבְרֵי אִישׁ פְּלוֹנִי שְׁמַעְתָּ – שהוא יחיד, אבל דבריו נדחו על ידי הרבים החולקים עליו, והלכה כמותם.

בארנו את המשנה לפי פירוש הראב"ד, שרבי יהודה שואל אותה השאלה שנשאלה במשנה הקודמת: למה מזכירין דברי היחיד בין המרובין? ותשובתו היא: כדי לבטל. כפי שהבאנו בבאורנו לעיל. וכן מבואר בתוספות שאנן וב"מלאכת שלמה" בשם ר' יהוסף אשכנזי. ברם, יש מפרשים דברי רבי יהודה כפי הגירסה שלפנינו: אם כן למה מזכירין דברי היחיד בין המרובין לבטלה? – כלומר שרבי יהודה שואל על דברי המשנה

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת, שאף שמאי והלל קיבלו את דעותם של הגרדיים וחזרו בהם, – ויש לומדים מכאן, שגם בשתי ההלכות שבמשניות א רב ביטלו דעתם, – באה משנתנו לבאר, לשם מה מזכירים במשנה את דבריהם. **וְלָמָּה מְזַכְּרִין אֶת דְּבָרֵי שְׁמַאי וְהֵלֵל לְבַטְלָהּ** – מאחר שהחכמים דחו את דבריהם, והם עצמו חזרו בהם? **לְלַמֵּד לְדוֹרוֹת הַבָּאִים, שְׁלֵא יִהְיֶה אֲדָם עוֹמֵד עַל דְּבָרָיו** – מתוך עקשנות ונצחנות שיקבלו את דעתו, שכן "חסרון גדול הוא בנפש האדם ומניעה גדולה מלבוא אל האמת" (תפארת ישראל), שֶׁהָיָה אֲבוֹת הָעוֹלָם – שמאי והלל, **לֹא עִמְדוּ עַל דְּבָרֵיהֶם** – וביטלו דעתם בעדות הגרדיים (המאירי). ויש מפרשים, שלא עמדו החכמים על דברי שמאי והלל אלא ביטולם (הרמב"ם).

~ יום ששי ~

באור משנה ד

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת, שאף שמאי והלל קיבלו את דעותם של הגרדיים וחזרו בהם, – ויש לומדים מכאן, שגם בשתי ההלכות שבמשניות א רב ביטלו דעתם, – באה משנתנו לבאר, לשם מה מזכירים במשנה את דבריהם. **וְלָמָּה מְזַכְּרִין אֶת דְּבָרֵי שְׁמַאי וְהֵלֵל לְבַטְלָהּ** – מאחר שהחכמים דחו את דבריהם, והם עצמו חזרו בהם? **לְלַמֵּד לְדוֹרוֹת הַבָּאִים, שְׁלֵא יִהְיֶה אֲדָם עוֹמֵד עַל דְּבָרָיו** – מתוך עקשנות ונצחנות שיקבלו את דעתו, שכן "חסרון גדול הוא בנפש האדם ומניעה גדולה מלבוא אל האמת" (תפארת ישראל), שֶׁהָיָה אֲבוֹת הָעוֹלָם – שמאי והלל, **לֹא עִמְדוּ עַל דְּבָרֵיהֶם** – וביטלו דעתם בעדות הגרדיים (המאירי). ויש מפרשים, שלא עמדו החכמים על דברי שמאי והלל אלא ביטולם (הרמב"ם).

באור משנה ה

אגב המשנה הקודמת, מוסיפה משנתנו לבאר בכלל, לשם מה מובאים במשנה דברי היחיד, בזמן שחולקים רבים עליו והלכה כמותם. **וְלָמָּה מְזַכְּרִין דְּבָרֵי הַיְחִיד בֵּין הַמְרַבִּין** – החולקים עליו, הוֹאִיל וְאִין הִלְכָה אֶלָּא בְּדָבְרֵי הַמְרַבִּין – מאחר שיחיד ורבים הלכה כרבים? **שְׁאֵם יִרְאֶה בֵּית דִּין אֶת דְּבָרֵי הַיְחִיד** – כלומר שאם יהיו נראים לבית דין דברי היחיד, וְיִסְמְךָ עָלָיו – כלומר שיעשה כדעת היחיד ויניח את דעת הרבים; **שְׁאִין** – ויש גורסים: ואין – **בֵּית דִּין** – אחר, שיעמוד אחריו, **יִכּוֹל לְבַטֵּל דְּבָרֵי בֵּית דִּין חֶבְרוֹ** – הקודם, שעשה כדברי היחיד, **עַד שִׁתְּיָה גְדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחֻכְמָה** – שראש בית הדין האחרון יהיה גדול בחכמה מראש בית הדין הקודם, וּבְמִנְיָן – התלמידים, שיהיה מספר התלמידים של בית דין האחרון גדול משל בית דין הקודם. לפי הרמב"ם (הלכות מטרין ב, א-ב): אין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חבירו בתקנות וגזרות ומנהגות, אבל אם "דרשו באחת מן המידות כפי מה שנראה בעיניהם שהדין כך, ודנו דין, ועמד אחריהם בית דין אחר, ונראה לו טעם אחר לסתור את הדין, הרי זה סותר ודן לפי מה שנראה בעיניו, שנאמר

ז בית שמאי אומרים: רבע עצמות מן העצמים, בין משנים בין משלשה. ובית הלל אומרים: רבע עצמות מן הגויה, מרב הבנין או מרב המנין. שמאי אומר: אפלו מעצם אחד.

פירוש ברטנורא

ז רובע עצמות. רובע קב של עצמות המת מטמאים באוהל. ופחות (מרובע) אין מטמאין אלא במגע ובמשא אבל לא באהל. וסברי בית שמאי דרובע קב מטמאים ואפילו הן ממתים הרבה: ובית הלל אומרים רובע עצמות מן הגויה. כלומר, מגוף אחד של מת אחד, ולא ממתים הרבה. ואפילו של מת אחד אין מטמאין עד שיהיה כרובע הקב רוב בנין דהיינו רוב גודל הגוף, או רוב מנין עצמותיו של אדם, ויהיו קב"ה עצמות, שמנין עצמותיו של אדם רמ"ח: אפילו מעצם אחד. אם עצם אחד של מת ממלא רובע קב, מטמא באוהל. והלכה כבית הלל:

משניות מבוארות – קהתי

באהל נטמא. ברם, פחות מרובע הקב אינם מטמאים אלא במגע ובמשא. ובית הלל אומרים: רבע עצמות מן הגויה – אין רובע עצמות מטמאים, אלא אם כן הם מגוף אחד, אבל אם הם משני מתים אינם מטמאים, מרב הבנין או מרב המנין – רוב בנין הוא שתי שוקים וירך אחת, שכן כל הבנין הוא שתי השוקיים והירכיים והצלעות והשדרה; ורוב מנין הוא מאה ועשרים וחמישה עצמות, שכל מנין האברים שבגוף הוא מאתיים וארבעים ושמונה; וסוברים בית הלל, שרוב בנין הגוף או רוב מנין האברים, מטמאים טומאת אוהל, אף על פי שאין בהם רובע; ואילו רובע קב מטמא באהל, אף על פי שאין שם לא רוב בנין ולא רוב מנין, ובלבד שיהו בו עצמות יותר מאחד; וזהו שאמר: "מורב הבנין או מורב המנין", כלומר: מורב ולא כל רוב. ברם, עצם אחד, אף על פי שהוא גדול כל כך שיש בו רובע קב, אינו מטמא באוהל (המאירי). שמאי אומר: אפלו מעצם אחד – רובע הקב אפילו מעצם אחד מטמא באוהל. ויש גורסים: "בעצם אחד" או "עצם אחד", כלומר אפילו עצם אחד שיש בו רובע הקב מטמא טומאת אוהל (המאירי). והלכה כבית הלל.

הקודמת: אם כן – אם הטעם שמזכירים דברי היחיד בין המרובים הוא משום שאפשר שיפסוק בית דין כמותו יחיד, למה מזכירין דברי היחיד בין המרובים לבטלה – כלומר במקום שדברי היחיד דחויים ובטלים, דהיינו שלעולם לא יוכל בית דין לפסוק כדברי היחיד, כגון בדברים שפשוט איטורם בכל ישראל, שאפילו בית דין אחרון גדול בחכמה ובמנין מן הראשונים אינו יכול לעקרם ולהתירם (לשיטת הראב"ד; ולשיטת הרמב"ם – דווקא בדברים שגורו בית דין כדי לעשות טיג). למה איפוא באלו מזכירים דברי היחיד שהם לבטלה לגמרי? אלא הטעם הוא, שאם יאמר האדם: כך אני מקובל וכי' – כמו שבארנו במשנה (רמב"ם: "תפארת ישראל"; עיין ברטנורא ו"תוספות יום טוב"; ועיין "מלאכת שלמה" בשם הרא"ש).

באור משנה ז

המשניות ז-יא עוסקות בהלכות שבהן שמאי חולק על בית שמאי, היינו על תלמידיו. משנתנו דנה ברובע הקב של עצמות מת, ששנינו (אהלות ב, א), שמטמאים באוהל. בית שמאי אומרים: רבע עצמות מן העצמים – מכל מיני עצמות של מתים, בין משנים בין משלשה – בין משני מתים ובין משלושה ויותר, מטמאים טומאת אוהל, שכל מה שנמצא אתם

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום ראשון עמ' ב

- 1 7 והבולל אותה בשמן, והפחתה – מפוררה, המולח אותה, המניף
- 2 8 אותה, המניש אותה למזבח, והמסדר את השולחן בלחם הפנים,
- 3 9 המטיב את הנרות – מנקה את הבזיכים של המנורה, והקומץ מן
- 4 10 המנחה, והמקבל המים בשחיתת הקרבנות, אם עשה אחד מאלו
- 5 11 בחוץ למקדש פטור מכתת משום שאינם גמר העבודה. ממשיכה
- 6 12 המשנה: ואין תיבין עליהן

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום שישי עמ' א

- 1 9 ביהרהר אלא טובלת בלילה ומותרת, אף עשירי לא בעי שימור –
- 2 10 כך גם הרואה ביום העשירי אינה שומרת את היום האחד עשר
- 3 11 בטהרה, אלא טובלת בלילה. ומחלוקת זו היא בדבר שיש בזדונו
- 4 12 כרת ובשגגתו חטאת, כיון שאם הלכה כרבי יוחנן שעל הרואה
- 5 13 בעשירי לשמור עוד יום, הבא עליה באותו לילה חייב כרת.
- 6 14 רב פפא ממשיך לבאר את הברייתא לשיטת רבי מאיר: משפטי, זה
- 7 15 הדין, דהיינו דין הנלמד מגזירה שוה וכמבואר לעיל,

ביום התשיעי, ורבי שמעון בן לקיש אמר שיום העשירי ביום האחד עשר. ומבארת הגמרא את דבריהם, רבי יוחנן אמר עשירי פתשיעי, מה תשיעי בעי שימור – כשם שהרואה דם ביום התשיעי עליה לשמור את היום שלמחרת בטהרה ורק אחר כך מותרת לבעלה, אף עשירי בעי שימור – כך גם הרואה ביום העשירי עליה לשמור את יום האחד עשר בטהרה ורק אחר כך היא מותרת, וריש לקיש אמר עשירי פאחד עשר, מה אחד עשר לא בעי שימור – כשם שהרואה דם ביום האחד עשר אינה שומרת את יום השנים עשר

עין יעקב - מסכת ברכות

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

דף נה עמוד א. שמועה נוספת בענין מינוי פרנס על הציבור: **אָמַר רַבִּי יִצְחָק אֵין מַעְמִידִין פְּרָנָם עַל הַצְּבוּר אֱלָא אִם בֵּן נְמֻלָּכִים תְּחִילָה בְּצַבּוּר**, האם הוא הגון [רצוי ומקובל] לפניהם, **שְׁנַיִמָּר** (שם לה ל) 'יאמר משה אל בני ישראל, **רְאוּ קָרָא ה' בְּשֵׁם בְּצַלְאֵל**, וכוונת הפסוק היא, **שֶׁאָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמִשָּׁה, מִשָּׁה, הָאִם הָגוֹן עֲלֶיךָ בְּצַלְאֵל** שיתמנה למלאכת המשכן, **אָמַר לוֹ מֹשֶׁה לְקָדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, רַבּוֹנוּ שֶׁל עוֹלָם, אִם לְפָנֶיךָ הוּא הָגוֹן, לְפָנַי לֹא כָּל שֶׁבֶן** שהוא הגון. **אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמִשָּׁה, אַף עַל פִּי כֵן לָךְ אָמַר לָהֶם לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל, וְשָׂאֵל אוֹתָם הָאִם בְּצַלְאֵל הָגוֹן גַּם עֲלֵיהֶם. תֵּלֵךְ מֹשֶׁה וְאָמַר לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל, הָאִם הָגוֹן עֲלֵיכֶם בְּצַלְאֵל, אָמְרוּ לוֹ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִשָּׁה, אִם לְפָנַי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְלְפָנֶיךָ הוּא הָגוֹן, לְפָנֵינוּ לֹא כָּל שֶׁבֶן** שהוא הגון.

שמועה נוספת אודות בצלאל: **אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, בְּצַלְאֵל עַל שֵׁם חֲכָמָתוֹ נִקְרָא בְּשֵׁם זֶה, שֶׁבִּשְׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמִשָּׁה, לָךְ אָמַר לוֹ לְבְּצַלְאֵל עֲשֵׂה לִי מִשְׁכָּן אַרְוֹן וְכָלִים, כְּגוֹן שְׁלַחַן וּמְנוֹרָה, תֵּלֵךְ מִשָּׁה וְהִפֵּךְ אֶת הַסֵּדֶר, וְאָמַר לוֹ לְבְּצַלְאֵל עֲשֵׂה אַרְוֹן וְכָלִים וּמִשְׁכָּן. אָמַר לוֹ בְּצַלְאֵל, מִשָּׁה רַבִּינוּ, מִנְהַגוֹ שֶׁל עוֹלָם אָדָם בּוֹנֵה בֵּית תְּחִילָה, וְאַחַר כֵּן מְכַנְּסִים לְתוֹכּוֹ כָּלִים, וְאֵילוֹ אֶתָּה אָמַר עֲשֵׂה לִי אַרְוֹן וְכָלִים תְּחִילָה, וְאַחַר כֵּן מִשְׁכָּן, אִם כֵּן אַעֲשֶׂה, כָּלִים שֶׁאֵינִי עוֹשֶׂה לְהִיכֵן אֲכַנְּסֶם, שְׁמָא כָּךְ אָמַר לָךְ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, עֲשֵׂה מִשְׁכָּן תְּחִילָה, וְאַחַר כֵּן אַרְוֹן וְכָלִים. אָמַר לוֹ מִשָּׁה, אִכֵּן כֵּךְ אָמַר לִי, שְׁמָא בְּצַל אֵל תִּיֵּת וְיִדְעֶתָ שֶׁכֵּךְ אָמַר לִי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. וְלִכֵּן נִקְרָא 'בְּצַלְאֵל', שְׁחַכְמָתוֹ הִיא כִּאֵילוֹ הִיא בְּצַל אֵל.**

שמועה נוספת אודות בצלאל: **אָמַר רַב יְהוֹדָה אָמַר רַב, יוֹדֵעַ הָיָה בְּצַלְאֵל לְצַרְפָּה אוֹתֵיזוֹת שֶׁנִּבְרְאוּ בְּהַן שָׁמַיִם וְאָרֶץ עַל יְדֵי צִירּוּפָם, שֶׁעַל בְּצַלְאֵל בְּתִיב הַכָּא (שם לה לא) 'וַיִּמְלֵא אֹתוֹ רוּחַ אֱלֹהִים בְּחֲכָמָה (ו) בְּתַבּוּנָה וּבְדַעַת וּבְכָל מְלָאכָה, וְעַל בְּרִיאַת שָׁמַיִם וְאָרֶץ בְּתִיב הַתָּם (משלי ג יט), ה' בְּחֲכָמָה יִסַּד אָרֶץ בּוֹנֵן שָׁמַיִם בְּתַבּוּנָה, וּבְתִיב (שם ג כ) עוֹד עַל בְּרִיאַת הָעוֹלָם, 'בְּדַעַתוֹ תְּחִימוֹת נִבְקָעוּ, הָרִי שְׁבִרִיאַת שָׁמַיִם וְאָרֶץ הִיתָה בְּחֲכָמָה תַּבּוּנָה וְדַעַת, וְאֵלוֹ הֵן הַמַּעֲלוֹת שֶׁהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא נָתַן לְבְּצַלְאֵל, וּמִכֵּךְ יֵשׁ לְלִמּוּד שִׁידַע בְּצַלְאֵל לְצַרְפָּה אֵת הָאוֹתֵיזוֹת שֶׁנִּבְרְאוּ בְּהַן שָׁמַיִם וְאָרֶץ.**

שמועה בענין נתינת חכמה מאת הקדוש ברוך הוא: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אֵין הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא נוֹתֵן חֲכָמָה אֱלָא לְמִי שֵׁישׁ בּוֹ כְּכַר חֲכָמָה, שְׁנַיִמָּר (דניאל ב כא) 'יְהִיב חֲכָמָתָא לְחַכְמִין, וּמִנְדַּעָא לְיֹדְעֵי בִינָה' – הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא נוֹתֵן חֲכָמָה לְאוֹתָם שֶׁהֵם כְּכַר חַכְמִים, וְדַעָה לְאוֹתָם שֵׁישׁ לָהֶם כְּכַר בִּינָה.**

שָׁמַע רַב תְּחִלְיָפָא בַּר מַעְרְבָא [בן ארץ ישראל] שמועה זו, **וְאָמְרָה קָמִיָּה [לפני] דְּרַבִּי אַבְהוֹ. אָמַר לִיהִי רַבִּי אַבְהוֹ, אֵתוֹן מִתְּנִיתוֹ לָהּ – אַתָּם [בני ארץ ישראל], לומדים ענין זה מהפסוק 'יהיב חכמתא לחכמינ' וכאמור, אבל אֵנִן מִהָכָא מִתְּנִינֵן לָהּ – אֵנִן [בני בבל], לומדים ענין זה מִדְּבַתִּיב (שמות לא ו) במלאכת המשכן, 'וּבָלָב כָּל חֲכָם לֵב נָתַתִּי חֲכָמָה', הָרִי שֶׁהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא נָתַן חֲכָמָה רַק לְמִי שֶׁהִיָּה חָכֵם קוֹדֵם לָכֵן.**

55 ואינה דומה לאשת ישראל כלל, ואין לומר שמתוך שיבוא עליה
 56 יבוא אף על אשת איש ישראלית. ואידך - ורב דימי, הסובר שגורו
 57 משום אשת איש, טעמו דנשיהו ודאי לא מיפקרי - שאין גוים
 58 נותנים לנשיהם לנהוג בהפקרות והרי הן מיוחדות לבעליהן
 59 ודומות לאשת איש שבישראל.
 60 הגמרא מביאה הלכות מדיני הקנאים הפוגעים בבעל ארמית:
 61 אָמַר רַב הֲסָדָא, הֲבֵיא לִימְלָךְ - לשאלו בבית דין, הנה פלוני בועל
 62 גויה, האלך ואהרגנו, אִין מוֹרִין לוּ שיהרגנו, שלא נאמרה הלכה זו
 63 אלא למקנא מעצמו ואינו נמלך. אִיתְמַר נַמִּי אָמַר רַבָּה בַר בַּר הֲנָה
 64 אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הֲבֵיא לִימְלָךְ אִין מוֹרִין לוּ, וְלֹא עוֹד אֵלָא שְׂאֵם פִּירֵשׁ
 65 זְמַרִּי מֵהֵאשָׁה וְהִרְגוּ פְּנֵחָם, נִרְהַג עֲלֵיו כְּרוּצָה, מִשׁוּם שֶׁלֹּא נִאמְרָה
 66 הַלְכָה זו אלא בשעת המעשה. ועוד, שֵׂאֵם נִרְהַג זְמַרִּי וְהִרְגוּ לִפְנֵיכֶם
 67 אף שלא פירש מהאשה, אִין נִרְהַג עֲלֵיו כְּרוּצָה, שְׁתַּרְי פְּנַחַס וְרִדְף
 68 הוּא, מִפְּנֵי שֶׁאֵין עֲלֵיו חַיִּיב לְהַרְגוּ אֵת זְמַרִּי אֲלֵא רְשׁוּת בְּלַבַּד,
 69 וְמוֹתֵר לְזַמְרִי לְהַצִּיל אֵת עַצְמוֹ בְּעַשׂוֹ שֶׁל הַרְוֹדָף.
 70 הגמרא מאריכה בתיאור המעשה של זמרי ופנחס: אחרי שחטאו
 71 ישראל בשיטים בבנות מואב ונצמדו לבעל פעור, נאמר למשה
 72 להרוג את החוטאים. כתוב בהמשך (שם כה ה) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל
 73 שׁוֹפְטֵי יִשְׂרָאֵל וְגו' הֲרֹגוּ אִישׁ אֶנְשֵׁי הַנְּצַמְדִים לְבַעַל פְּעוֹר. כיון
 74 ששמעו החוטאים שיעשו בהם כך, הִלְךְ שִׁבְמוֹ שֶׁל שְׁמַעוֹן אֵצֶל זְמַרִּי
 75 בֶן פְּלוּא, הוּא שְׁלומִיאל בן צורִישֵׁי נְשִׂיא שְׁבַטִם, אָמַר לוּ, הֵן
 76 דַּעֲיָן אוֹתוֹנוּ בְּרִינֵי נְפֻשׁוֹת, וְאַתָּה יוֹשׁוּתְךָ, מַה עֲשֵׂה, עֲמֵד וְיִקְבֹּץ
 77 עֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה אֲלֶף מִיִּשְׂרָאֵל מִבְּנֵי שְׁבַטוֹ, וְהִלְךְ אֵצֶל כְּזָבִי בֵּת צוֹר
 78 מֶלֶךְ מִדִּין, אָמַר לָהּ, הַשְׁמִיעֵי לִי לְתַשְׁמִישׁ, אָמְרָה לוּ, בֵּית מֶלֶךְ אֲנִי
 79 וְכֵן צִוָּה לִי אֲבִי, לֹא תִשְׁמַעֵי אֵלָא לְגִדּוֹל שְׁבָחָם, כְּלוֹמַר לְמַשָּׁה. אָמַר
 80 לָהּ זְמַרִּי, אַף הוּא יִזְמַרִּין נְשִׂיא שְׁבַטִם הוּא, וְלֹא עוֹד אֵלָא שֶׁהוּא גִדּוֹל
 81 מִמֶּנּוּ וְיִמְשָׁהוּ, שֶׁהוּא שָׂנֵי לְבָטָן, שִׁזְמַרִּי מִשְׁבַּט שְׁמַעוֹן הוּא הֵבֶן
 82 הַשְּׂנֵי שֶׁל יַעֲקֹב, וְהוּא - מִשָּׁה שְׁבַא מִשְׁבַּט לוי שְׁלִישִׁי לְבָטָן.
 83 הַסְכִּימָה לוּ. תַּפְּשֵׂה בְּכַוְרֵיתָהּ וְהִבְיָאָה אֵצֶל מֹשֶׁה, אָמַר לוּ לְמַשָּׁה,
 84 בֶּן עֲמָרָם, זוֹ אֲסוּרָה אוֹ מוֹתֵרָה, וְאֵם תֹּאמַר אֲסוּרָה, בֵּית יִתְרוֹ שָׂם
 85 הִיא מְדִינִית מִי הַתִּירָה לָךְ. הַכְּנִיסָה לְתוֹךְ אֵהֵל וְבֹא עֲלֶיהָ. וְתַעֲלֶמְהָ
 86 מִמֶּנּוּ - מִמַּשָּׁה הַלְכָה שְׁנֵאמְרָה לוּ בְּסִינֵי שֶׁהַבּוֹעַל אֲרַמִּית קְנֵאִים
 87 פּוֹגְעִים בוֹ, נַעֲו פוֹלֵם בְּכִבְיָהּ לְפִי שְׁנֵתְרַפוּ יְדֵי מֹשֶׁה וְיָדֵי צַדִּיקִים
 88 שְׁעִמּוּ בְּאוֹתָהּ שְׁעָה, וְהִינֵי דְתַתִּיב (במדבר כה ה) וְהִמָּה בּוֹכִים פְּתַח
 89 אֵהֵל מוֹעֵד.
 90 וְתַתִּיב (שם כה ה) וַיִּרְא פְּנֵיכֶם בֶּן אֶלְעָזָר בֶּן אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן וַיָּקָם מֵתוֹךְ
 91 הַעֲדָה וַיִּקַּח רֶמֶחַ בְּיָדוֹ, מַה רָאָה, אָמַר רַב, רָאָה מַעֲשֵׂה וְנִזְכַּר הַלְכָה,
 92 אָמַר לוּ פְּנַחַס לְמַשָּׁה, אַחֵי אֲבִי אָבָא, לֹא כָּה לִימְרַתְנִי בְּרִדְדָךְ מֵתֵר
 93 סִינֵי, הַבּוֹעַל אֲרַמִּית קְנֵאִין פּוֹגְעִין בוֹ. אָמַר לוּ, קְרִינָא דְאִינְרָתָא אִיהוּ
 94 לִיְהוִי פְּרוּוֹנְקָא - הַמְקַרֵּיא אֵת אֲגַרְתּוֹ שֶׁל מֶלֶךְ, הוּא יְהִידָה הַשְּׁלִיחַ
 95 לְקִיָּים אֵת הַכְּתוּב בּוֹ, כְּלוֹמַר כִּיּוֹן שְׂאתָה נּוֹכְרַת מִהַהֲלַכְהָ, לָךְ
 96 רֵאוּ לְקִימָה.
 97 פִּירוּשִׁים נּוֹסְפִים לַיִּצְרָא פְּנַחַס: וְשְׁמוּאֵל אָמַר, רָאָה (זנוכר) מַה
 98 שְׁכָתוּב (משלי כא ל) 'אִין חֲכָמָה וְאִין תְּבוּנָה וְאִין עֲצָה נִגְדַּח ה"ו, כֵּל
 99 מְקוֹם שֵׁשׁ חִילוֹל הַשֵּׁם אִין חוֹלְקִין כְּבוֹד לָרֵב, לְפִיכָךְ הֵלֵךְ פְּנַחַס
 100 וְהִרְגוּ אֵת זְמַרִּי, וְאֵף שֶׁהִיא כְּחוֹרַת הַלְכָה בְּפִנֵי מֹשֶׁה רַבּוֹ, לֹא
 101 הִמְתִּין פְּנַחַס לִיטוֹל, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִרְאוּ הַרְאוּם וְיִלְמְדוּ לְהַתִּיר גּוֹיָה.
 102 רַבִּי יִצְחָק אָמַר בְּשֵׁם רַבִּי אֶלְעָזָר, רָאָה שְׂבַא מִלֶּאָה וְהַשְׁחִית עַמָּם,
 103 וְהוֹדְרוּ לְהַרְגוֹ אֵת זְמַרִּי כְּדֵי שֶׁתִּיעַצֵּר הַמְּגַפְּהָ.
 104 הַגְּמָרָא מְמַשִּׁיכָה לְדַרְוֹשׁ: וַיִּרְא פְּנִיחָס בֶּן אֶלְעָזָר בֶּן אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן
 105 וַיָּקָם מֵתוֹךְ הַעֲדָה וַיִּקַּח רֶמֶחַ בְּיָדוֹ, הֲרִי שְׁעַד עֲבָשִׂיו לֹא הִיָּה בִּידוֹ,
 106 מִכֵּן שְׂאִין נִכְנָסִין כְּכֹל וַיִּין לְבֵית הַמִּדְרָשׁ. מְמַשִּׁיכָה הַגְּמָרָא: שְׁלָף
 107 שְׁנָמָה - הַבְּרוּל שְׁבֵרָאשׁ הַעֵץ שֶׁל רֹמַח וְהִנְיָחָה כְּפִאָּנְקָלוּ -
 108 בְּלַבּוּשׁוֹ, וְהָיָה

1 אם לא פגעו בו קנאיו, מהו אינשיה רב לנמריה - שכח רב מה
 2 שלמד מרבו בדבר זה. אקריהו לרב פנחס בתלמייה - הקריאו לרב
 3 כהנא בחלום (מלאכי ב א) 'בגדה יהודה ותועבה נעשתה בישראל
 4 ובירושלים כי חלל יהודה קדש ה' אשר אהב ובעל בת אל נכר, אהא
 5 - בא לפני רב ואמר ליה, הני אקריון - כך הקריאו לי. אדקריה רב
 6 לנמריה - נזכר רב את משנתו, 'בגדה יהודה, זו עבודת בוכבים, וכן
 7 הוא אומר (ירמיהו ג ב) 'אכן בגדה אשה מרעה [בן] גדרתם בי בית
 8 ישראל ואיום ה', הרי שעבודת אכזה מכונה בשם 'בגידה'.
 9 'ותועבה נעשתה בישראל ובירושלים' זה משכב זכור, וכן הוא אומר
 10 במקום אחר וקורא למשכב זכור 'תועבה', ואת זכר לא המשכב
 11 משכבי אשה תועבה היא' (ויקרא יח כב). 'כי חלל יהודה קדש ה' זו
 12 זונה, [וכן הוא אומר (ירמיהו כג) 'לא (יהיה קדש) ותהיה קדשה מפנות
 13 ישראל',] אשאה פנויה הגופקרת לזנות נקראת 'קדשה' לפי
 14 שמחללת את קדושתה. 'ובעל בת אל נכר' זה הפא על הפותית
 15 [וגיהו]. וכתוב בתריה - וכתוב אחריו (מלאכי ב ב) מהו עונשו של בא
 16 על הגויה. 'קרת ה' לאיש אשר יעשה ער ועונה (מלאכי) [מאחלי]
 17 יעקב ומגיש מנחה לח' צבאות, שאם תלמדו חכם הוא, לא יהיה לו
 18 ער בתקמים - בן הריף להבין ולהורות, ועונה בתלמידים - בן
 19 שמשבים כהלכה לתלמידים, ואם פהן הוא, לא יהיה לו בן מגיש
 20 מנחה לח' צבאות. ועונש זה, שלא יהיו לו בנים טובים, בא בנוסף
 21 לכך שהוא עצמו בכרת.
 22 דורשת הגמרא: אמר רבי חיאי בר אביה, כל הפא על הפותית
 23 כאלו מתחתן בעבודת בוכבים - כאילו נעשה חתנו של אל אחר,
 24 דתתיב (מלאכי ב א) 'ובעל בת אל נכר, ויש להבין ובי בת יש לו לאל
 25 נכר. אלא זה הפא על הפותית שנקראת 'בת אל נכר', והבא עליה
 26 נעשה חתן לאביה.
 27 דרשה נוספת של רבי חיאי בן אביה: ואת רבי חיאי בר אביה,
 28 כתוב על גלגלתו של יהוקים, זאת ועוד אחרת, כלומר נקמה זאת
 29 נעשתה בו שמת ולא בא לקבורה, ועוד נקמה אחרת תיעשה בו.
 30 מספרת הגמרא: זקנו [יסבו] דרבי פרידא, והוא רבי חיאי בר
 31 אביה, אשבת ההוא גולגלתא דתות פרידא - מצא אותה גולגולת
 32 שהיתה מושלכת בשערי ירושלים, והוה פתוב עילוייה - והיה כתוב
 33 עליה, זאת ועוד אחרת. קברה, והדר כנוג - ובצבצה ויצאה
 34 מקבורתה, קברה שוב והדר נבוג. אמר, האי גולגלתא של יהוקים,
 35 דתתיב ביה (ירמיהו כ ט) 'קבורת המוד יקבר סחוב ותשקף מקלחא
 36 לשערי ירושלים'. אמר לעצמו, מלכא הוא ולאו אורח ארעא לבוין
 37 - הרי מלך הוא, ואין זו דרך ארץ שאניח את עצמותיו בבזיון,
 38 שקלה ברבה פשוטי ואותריה בסופתא - טל את הגולגולת, כרכה
 39 בבגדי משי והניחה בארגו בביתו. לאחר זמן אתאי דביתהו הויתה
 40 - באה אשתו ראתה גולגולת בארגו ותמהה. נפקת אמרה להו
 41 לשיבתהא - יצאה וסיפרה לשכנותיה, אמרי לה האי דאיתתא
 42 קמייתא היא דלא קא מנשי לה - אמרו לה, זו גולגלתה של אשתו
 43 הראשונה, שאינה נשכחת מלבו. שנתתא לתנוא וקלתה - הסיקה
 44 תנור ושרפה את הגולגולת. כי אתא - כשבא רבי חיאי בר אביה
 45 וראה זאת, אמר, היינו דתתיב עילוייה - זהו שהיה כתוב על
 46 הגולגולת 'זאת ועוד אחרת', שהנקמה האחרת שתידיה היתה
 47 לבוא עליה, היא שתישרף באש.
 48 איסורים נוספים שיש בבא על הגויה: כי אתא - כשבא רב דימי
 49 מארץ ישראל לבלב, אמר, פית דינו של השמונאי נזרו, הפא על
 50 הפותית תיב עליה מלקות משום נשא' - נדה, שפחה, גויה, אשת
 51 איש, ולוקה מכות מדרות ארבע פעמים. כי אתא רבין אמר, לא
 52 משום נשא אורא אלם משום נשא', כלומר נדה, שפחה, זונה, זונה,
 53 שאם הוא כהן לוקה גם משום זונה מהרבין, אבל משום אישות לית
 54 להו ו'לא גורו', שאשת גוי מופקרת היא ואינה מיוחדת לבעלה

1 לא פגעו בו קנאין מהו. מה עונש דבר: אנשייה רב לנשריה. שכן מה שגמר
2 מרבו דבר זה ולא ידע להשיבו: וכן הוא אומר ואת זכר וגו'. סיפיה דקרא תועבה
3 היא: זונה. מופקרת ואפי' ישראלית: קדש. מפקיר קדושתו והולך לרדוף זונת
4 קדשה מחללת קדושתה וכן קדש מחלל קדושתו: כתוב על גלגלתו של יהויקים.
5 משום ר' חייא בר אבויה נקט לה: זאת ועוד
6 אחרת. נקמה נעשית בה כבר ועוד אחרת
7 תעשה בה: וקניו דר' פרידא. הוא ר' חייא
8 בר אבויה חכי אמר: בחלק: נבוג. בעבצה
9 ויצאה מקבורתה: קבורת חמור. מושלך
10 ברחובות: כסיפא. ארגו: לשיכבתהא.
11 לשכנותיה: דלא קא מנשי לה. אינה נשכבת
12 מלב: שגרתה לתנורא. הסיקה את התנור:
13 חייב עליה. כלומר נענש בה משום כל אלה:
14 נדה. אפי' שדם גויה כדם בהמה מכל מקום
15 מיאוס וחלול לקדושת השם הוא: שפחה.
16 שהיא כשפחה אצל שוכנת ישראל גבירה
17 נקראת: גויה. לא תתחנן בה כי יסיר וגו' כל
18 שלא יתא דעל במשמע ומיהו לא דלא
19 תתחנן ליכא דאורייתא דדרך חתנות משמע
20 ובית דינו של חשמונאי גורו דלפרוש מינה
21 משום כל הני: א"א. ולא ממש דקדושין לית
22 להו ומיהו לא"א דמאי וחייב לפרוש הימנה
23 שלא יתא גורל באשת איש: אבל אישות אין
24 להם. שסתם גויה מופקרת ואינה מיוחדת
25 לבעלה ולא דמאי לא"א: אמר רב חסדא.
26 קנאי הבא לימלך בבית דין ובשעת מעשה
27 אם יפגע בו אין מורים לו שלא נאמרה אלא
28 למקנא מעצמו ואינו נמלק: ולא עוד אלא
29 שאם פירש זמרי. מן האשה והרגו פחס
30 אחר כן נהרג עליו שלא נאמרה הלכה דא
31 אלא בשעת מעשה: זמרי. הוא שלומואל:
32 נשיא שכפו. שמעון כדלקמן: שמעון. שני
33 לבטן לוי שלישי לבטן: בת יתרו מי התירה
34 לך. כשם קודם מתן תורה נשא וכשתנת
35 תורה כולן בני נח היו ונכנסו לכלל מצות
36 והיא עמהם וגרים רבים של ערב רב:
37 ונתעלמה פמנו הלכה. שנאמר לו כסיני
38 הבעול גויה וכו': אחי אבי אבא. היינו משה
39 שהיה אחי אבי אבוי אהרן: פרונוקא. שיהי:
40 שמואל אמר מאי וירא ראה שאין חכמה.
41 כלומר נזכר פסוק אין חכמה ואין תבונה נגד
42 ה' שכל מקום שיש חילול השם אין חולקין
43 כבוד לרב לפיכך הורה פנחס הלכה בפני
44 רבו ולא המתין ליטול רשות ממשוה שלא
45 יראו הוראים ללמדו להתיר את גויה: ויקם
46 ויקח. מכלל דעד השתא לאו בידו הוה:
47 העדה. סנהדרין שהיו יושבים ודינן כדכתיב
48 קח את כל ראש ואמרי' בפ"ד (לעיל לה).
49 חלק להם בתי דינן לדונם דיני נפשות על
50 עון פעור: שלף שנגה. שלף הברזל שבראש
51 העץ של רומה: אוינקלי. מלבוש: נשען

לא פגעו בו קנאין, מהו. מה עונש דבר: אנשייה רב לנשריה. שכן מה שגמר מרבו דבר זה ולא ידע להשיבו: וכן הוא אומר ואת זכר וגו'. סיפיה דקרא תועבה היא: זונה. מופקרת ואפי' ישראלית: קדש. מפקיר קדושתו והולך לרדוף זונת קדשה מחללת קדושתה וכן קדש מחלל קדושתו: כתוב על גלגלתו של יהויקים. משום ר' חייא בר אבויה נקט לה: זאת ועוד אחרת. נקמה נעשית בה כבר ועוד אחרת תעשה בה: וקניו דר' פרידא. הוא ר' חייא בר אבויה חכי אמר: בחלק: נבוג. בעבצה ויצאה מקבורתה: קבורת חמור. מושלך ברחובות: כסיפא. ארגו: לשיכבתהא. לשכנותיה: דלא קא מנשי לה. אינה נשכבת מלב: שגרתה לתנורא. הסיקה את התנור: חייב עליה. כלומר נענש בה משום כל אלה: נדה. אפי' שדם גויה כדם בהמה מכל מקום מיאוס וחלול לקדושת השם הוא: שפחה. שהיא כשפחה אצל שוכנת ישראל גבירה נקראת: גויה. לא תתחנן בה כי יסיר וגו' כל שלא יתא דעל במשמע ומיהו לא דלא תתחנן ליכא דאורייתא דדרך חתנות משמע ובית דינו של חשמונאי גורו דלפרוש מינה משום כל הני: א"א. ולא ממש דקדושין לית להו ומיהו לא"א דמאי וחייב לפרוש הימנה שלא יתא גורל באשת איש: אבל אישות אין להם. שסתם גויה מופקרת ואינה מיוחדת לבעלה ולא דמאי לא"א: אמר רב חסדא. קנאי הבא לימלך בבית דין ובשעת מעשה אם יפגע בו אין מורים לו שלא נאמרה אלא למקנא מעצמו ואינו נמלק: ולא עוד אלא שאם פירש זמרי. מן האשה והרגו פחס אחר כן נהרג עליו שלא נאמרה הלכה דא אלא בשעת מעשה: זמרי. הוא שלומואל: נשיא שכפו. שמעון כדלקמן: שמעון. שני לבטן לוי שלישי לבטן: בת יתרו מי התירה לך. כשם קודם מתן תורה נשא וכשתנת תורה כולן בני נח היו ונכנסו לכלל מצות והיא עמהם וגרים רבים של ערב רב: ונתעלמה פמנו הלכה. שנאמר לו כסיני הבעול גויה וכו': אחי אבי אבא. היינו משה שהיה אחי אבי אבוי אהרן: פרונוקא. שיהי: שמואל אמר מאי וירא ראה שאין חכמה. כלומר נזכר פסוק אין חכמה ואין תבונה נגד ה' שכל מקום שיש חילול השם אין חולקין כבוד לרב לפיכך הורה פנחס הלכה בפני רבו ולא המתין ליטול רשות ממשוה שלא יראו הוראים ללמדו להתיר את גויה: ויקם ויקח. מכלל דעד השתא לאו בידו הוה: העדה. סנהדרין שהיו יושבים ודינן כדכתיב קח את כל ראש ואמרי' בפ"ד (לעיל לה). חלק להם בתי דינן לדונם דיני נפשות על עון פעור: שלף שנגה. שלף הברזל שבראש העץ של רומה: אוינקלי. מלבוש: נשען

נשנ"ז זונה אם הוא כהן: ואידך דה"ר משה מפונטוידא מהא דאמר פרק הבא על יבמתו (יבמות סא. ושם) אף זונה אלא גיורת ומשחררת וכ"ש גויה ו"ל דכיון דכתיב זונה לא יקח לא מחיבי משום זונה אלא אם כן יש בה ליקוחין כגון גיורת דחפסי קדושי אבל גויה לא ועוד משמע קרא דאידי בההיא דשריא לישראל ואסירה לכהן לאפקי גויה דאסורה לתרווייהו ומיהו קשה דבפרק כל האסורין (תמורה כט. ושם) קאמר רבא בכהן הבא על גויה לוקח עליה משום זונה מדאורייתא ודווקא הוא לאוקמי שבעתא דהכא כאביי ועוד קשה דבפ' עשרה יוחסין (קדושין דף עח.) פליגי רבי יהודה ורבי יוסי ור"ש בגיורת לכהן ואפי' רבי שמעון לא שרי אלא בנתגירה פחותה מבת שלש שנוסרו בתוליה בישראל אבל גויה לא ונראה לפרש דהך שבעתא במשומרת שלא נבעלה ואפילו אינה משומרת לא לקי מדאורייתא מספיא אבל ודאי בעולה לוקח מדאורייתא כרבא בתמורה והתיא דקדושין אפי' דמדאורייתא אסורה לא משום זונה מיתסרה אלא גיורת הכתוב וכן משמע בירושלמי פרק בתרא דקדושין דא"ר יעקב בר ארי בשם רבי הושע כל בן מעשה במשפחה בדרום שהיו קורין עליה ערערו ושלה רבי את ר' רומנסו בלוקה ומנא שנתגירה וקנתה פחותה מבת ג' שנים ויום אחד והכשירה רבי לכהונה רב הושעיא אמר כרבי שמעון הכשירה א"ר ועירא דברי הכל הוא דא"ר ועירא בשם רב אדא בר אחוה ר' יוחנן מטו בה בשם רב ר' אבוי בשם ר' יוחנן ולד בוגרת כשר שהיא בלא תעשה ובא מבח עשה ותא אשה בבתוליה יקח ולא בוגרת כל לא תעשה הבא מבח עשה עשה הוא ודכותיה כי אם בתולה מעמיז ולא גיורת כל לא תעשה הבא מכלל עשה עשה משום מהתם בהדיא דליכא מלקות והוצרכו כמעמיז לגזור כדי לחייבו מלקות ומיהו סוגיא דידן משמע דעבדא דירושל' משום זונה דמיתיה לה בפ' הבא על יבמתו ובעי למפשט מינה דהלכה כר"ש ודח שאני התם הואיל ואינסב אינסב דהא רב רבי יוחנן דאמרי בוגרת ומוכת עץ לא ישא ואם נשא נשוי ומסיק בשלמא התם סופה להיות בעולה תחתיו הכא סופה להיות זונה תחתיו וצ"ל זונה לאו דווקא:

היוצק

דכתיב עילויה זאת ועוד אחרת'. פי אתא רב דימי, אמר, בית דינו של חשמונאי גזרו, הבא על הפותית, חייב עליה משום נשנ"ז. פי אתא רבין, אמר, משום נשנ"ז, נדה, שפחה, גויה, זונה, אבל משום אישות לית להו. ואידך, נשייהו ונדאי לא מופקרי. אמר רב חסדא, הבא לימלק, אין מורין לו. איתמר נמי, אמר רבה בר בר חנה, אמר רבי יוחנן, הבא לימלק, אין מורין לו. ולא עוד, אלא שאם פירש זמרי והרגו פנחס, נהרג עליו. נהפך זמרי והרגו לפנחס, אין נהרג עליו, שהרי רודף הוא. ויאמר משה אל שופטי ישראל וגו', הלק שבטו של שמעון אצל זמרי בן סלוא. אמרו לו, הן דינו דיני נפשות, ואתה יושב ושותק. מה עשה, עמד וקיפץ עשרים וארבעה אלף מישראל, והלק אצל פנסי. אמר לה, השמיעי לי. אמרה לו, בת מלך אני, וכן צוה לי אבי, לא תשמעי אלא לגדול שבהם. אמר לה, אף הוא נשיא שבט הוא. ולא עוד, אלא שהוא גדול ממנו, שהוא שני לבטן, והוא שלישי לבטן. תפשה בכלוריתה, והביאה אצל משה. אמר לו, בן עמרם, זו אסורה או מותרת. ואם תאמר אסורה, בת יתרו מי התירה לך. נתעלמה ממנו תלכה, געו פולם בכביה, ותיינו דכתיב 'והמה בוכים פתח אהל מועד', וכתיב 'וירא פנחס בן אלעזר'. מה ראה, אמר רב, ראה מעשה ונזפר תלכה. אמר לו, אחי אבי אבא, לא כד לימדתני בדתך מהר סיני, הבעל ארמית קנאין פוגעין בו. אמר לו, קרינא דאיגרתא, איהו ליהו פרונוקא. ושמואל אמר, ראה שאין חכמה ואין תבונה ואין עצה נגד ה', כל מקום שיש חילול השם, אין חולקין כבוד לרב. רבי יצחק אמר רבי אלעזר, ראה שבא מלאך והשחית בעם. ויקם מתוך העדה ויקח רומח בידו, מיכן שאין נכנסין בכלי זיון לבית המדרש. שלף שנגה, והניחה באוינקלו, והיה נשען

1 **היוצק** והבולל. הא דלא חשיב מולק משום דפטור מולק נפקא לן בפרק השוחט
2 והמעלה (דוחים דף קו. ושם) מדכתב אשר ישחט על השוחט הוא חייב ולא
3 על המולק אבל כל הני דהכא נפקא לן ב' בתרא דוחבים (דף קטו. ושם) מדכתב אשר
4 יעלה בזה העלאת שהיא גמר עבודה וכו' והולכה לא חשיב משום דאפשר לבטלה

5 לשחוט בזה המזבח ולורוק ומיהו קשיא ליתני
6 נותן שמן ופתילה במנורה שיש אחריה הדלקה
7 ופטר"י בהו ז' דף ב' ב' דינמא ר' כד. ושם) מחאי
8 טעמא דיש אחריה עבודה ומדולקה גופה לא
9 קשה דלאו עבודה היא כדאמר התם: **המולח**
10 והמניף והגויס. לא דק דתנפה והגשה קודמת
11 למליחה כדתניא הניף והגיש קמץ ומלח
12 והקטיר ועוד אמרין בהקמץ רבה וכו' ס"ד שר
13 קרב אצל המזבח גבי לא מלח היינו משום
14 שדיחה המליחה אחר התנופה והגשה:
ולא

9 **המושקף**. ואחד, שבא מלאך והשחית בעם. בא והכמן לפני המקום, אמר לפניו, רבונו של
10 עולם, על אלו ופלו עשירים וארבעה אלף מישאל, שנאמר ויהיו המתים במנופה ארבעה
11 ועשרים אלף. והיינו דכתיב ויעמד פנחס ויפלל, אמר רבי אלעזר, ויהיפול' לא נאמר, אלא
12 ויפול', מלמד בכיכול שעשה פלילות עם קונו. בקשו מלאכי השרת לדחפו, אמר להן, הניחו
13 לו, קנאי בן קנאי הוא. משיב חימה בן משיב חימה הוא. התחילו שבטים מבין אותו, ראייתם
14 בן פוטי זה, שפיטם אבי אמו, עגלים לעבודת פוכבים, והרג נשיא שבט מישאל. בא הכתוב
15 ויחכו פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן. אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה, הקדם לו שלום,
16 שצאמר לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום. וראויה פפרה זו, שתתא מוכפרת והולכת
17 לעולם. אמר רב נחמן, אמר רב, מאי דכתיב ויזיר מתנים או תיש ומלך אלקום עמו? ארבע
18 מאות ועשרים וארבע בעלות בעל אותו רשע אותו היום, והמתין לו פנחס עד שתשש כחו,
19 והוא אינו יודע, שמלך אלקום עמו. במתניתא תנא, ששים, עד שנעשה פביצה המוורת,
20 והיא היתה פערונה מליאה מים. אמר רב פהנא, ומושבה בית סאה. תני רב יוסף, קבר שלח
21 אמה. אמר רב ששת, לא קובי שמה, אלא שוילנאי בת צור שמה, ולמה נקרא שמה קובי,
22 שפובה באביה. דבר אחר, קובי, שאמרה לאביה, כוס בי עם זה. והיינו דאמרי אינשי, בין
23 קני לאורנני, שוילנאי מאי בעיא. בהדי קלפי דקני, שוילנאי מאי בעיא, נפתה לאמה. אמר
24 רבי יוחנן, המישה שמות יש לו. ומרי, ובן סלוא, ושאויל, ובן הכנענית, ושלומיאל בן צורי
25 שדי. ומרי, על שנעשה כביצה המוורת. בן סלוא, על שהסליא עונות של מושפחתו. שאויל,
26 על שהשאל עצמו לדבר עבירה. בן הכנענית, על שעשה מעשה פנען, ומה שמו, שלומיאל
27 בן צורי שדי שמו: בהן ששימש בטומאה: בעא מיניה רב אחא בר הונא מרב ששת, בהן
28 ששימש בטומאה, חייב מיתה בידי שמים או אין חייב מיתה בידי שמים. אמר ליה, תניתנה,
29 בהן ששימש בטומאה, אין אחיו הפננים מביאין אותו לבית דין, אלא פירחי בהונה מוציאין
30 אותו חזן לעזרה, ופוצעין את מוחו בגזרין. ואי סלקא דעתך, מתייב בידי שמים, לישבקה
31 דליקטול בידי שמים. אלא מאי, אינו חייב, מי אפיא מידי דרמקנא פטריה, ואנן ניקום
32 וניקטול ליה. ולא, והתנן, מי שלקה ונשנה, בית דין מוכניסין אותו לפיפה. רמקנא פטריה,
33 ואנן קמלין ליה. האמר רבי ירמיה אמר ריש לקיש, במלקות של פריחות עסקינו, דגברא
34 בר קטלא הוא. והא, וגוב את הקסות. האמר רב יהודה, בכלי שרת עסקינו, ורמיוא לא
35 יבואו לראות כבלע את הקדש ונתו. והא, המקלל [בקוסם]. הא תני רב יוסף, יפה קוסם
36 את קוסמו, דמיתו פמברך את השם. והא, פועל ארמית. הא אקרייה לרב פהנא בחלמיה,
37 ואדבריה רב לגמריה. איתביה, היוצק והבולל והתופת, המולח, המניף, המניש, והמסדר
38 את השולחן, המטיב את הנרות, והקומץ, והמקבל דמים בחוץ, פטור. ואין חייבין עליהן
לא

משום זנות הלכה שם: נפתה לאמה. הנאיפה אמה כלומר הוציאה שם גפייתה על אמה שכיון שזינתה קורין אותה בת זונה: הפליא. גרם שיוכר ויספר לשון לא
55 תסולה (איוב כח) המסולאים בפו (איכה ד) שדיו מעריכין עצמן בפו וזת וזת ואת משפחתו סלו בניאופים ליא גרם לחפש ולדקדק אחר עונם לשון מסולסל בשערו (נזיר
57 דף ג.) מעשה כנען. זמה כדאמרין בערבי פסחים (דף קנ"ג) ה' דברים צוה כנען את בניו ואחזה את הזמה: הא אקרייה לרב כהנא בחלמיה. יכרת וגו' אלמא בר מור
58 הוא: היוצק. שמן על מנחה: והבולל. בשמן: והתופת. פתים לאחר אפיית כגון מנחת מחבת ומרחשת ומאפה תנור שזן באות אפיות: והמניפה והמנישה. בקרן מערבית
59 דרומית כנגד חדרה של קרן כדאמר' בסוטה ב' ב' (ד' יב) והמסדר שלחן (ולחם) הפנים: בחוץ. אם עשה אחת מאלו בחוץ: פטור. דלא חייב כרת אלא שוחט דכתיב
60 (ויקרא יז) אשר ישחט וגו' ומעלה דכתיב (שם) אשר יעלה עולה וזרק דאחריו מרם שרף ב' (דף לד): וכל הני דיש אחריה עבודה אמעט ב' בתרא דוחבים (דף קטו)
61 מה העלאת מיוחדת שהוא גמר עבודה אף כל שהוא גמר עבודה:

1 תרומות, שעדיין לא הורמו אלא עתידים להיות מורמים, ובא
 2 להזהיר בזה על אכילת טבל. ויולף - ולומדים גזירה שוה 'חילול
 3 חילול' מטמא שאכל תרומה, שבטבל כתוב 'ולא יחללו', ובטמא
 4 שאכל תרומה כתוב (שם בב ט) 'ומתו בו כי יחללו', מה להלן בטמא
 5 שאכל תרומה עונשו כמיתה, אף כן באוכל טבל, עונשו כמיתה.
 6 שואלת הגמרא: ויולף - מדוע לא נלמד טבל בגזירה שוה 'חילול
 7 חילול' מנותר - מהאוכל בשר קדשים שעבר זמן אכילתו, שגם בו
 8 נאמרה לשון חילול 'ואכליו עונו ישא כי את קדש ה' חלל ונכרתה
 9 הנפש ההוא מעמיה' (ויקרא ט ח), ונלמד מה להלן באוכל נותר
 10 עונשו כמיתה, אף כן באוכל טבל עונשו כמיתה, ולא במיתה בידי
 11 שמים כמו שלמדנו לעיל.
 12 משיבה הגמרא: מפתקרא יותר שטמא שאכל תרומה הנה ליה
 13 למילף - יש ללמוד דין טבל ולא מנותר, שכן מצאנו כמה דמיונות
 14 בין הטמא שאכל תרומה לבין האוכל טבל, ואלו הם: א. תרומה -
 15 שני האיטורים תלויים בתרומה, זה אוכל תרומה בטומאה, וגם
 16 ענין טבל אינו אלא תערובת פירות חולין עם תרומה שעדיין לא
 17 הופרשה משם. ב. חוצפה לארץ - גם תרומה וגם טבל אינם נוהגים
 18 אלא בארץ ישראל בלבד, אבל נותר נוהג בכל מקום. ג. הותרה -
 19 גם טמא באכילת תרומה וגם איסור טבל, יש להם היתר, שטמא
 20 על ידי שיטבול במקוה יהיה מותר בתרומה, וכן טבל יש היתר
 21 לאיסורו על ידי הפרשת תרומות ומעשרות, אבל נותר אין לו
 22 היתר לעולם. ד. פרישת - המילה 'חילול', שממנה באים ללמוד
 23 את הגזירה שוה, כתובה בין בתרומה ובין בטבל בלשון רבים
 24 ובתרומה 'יחללו' (ויקרא ט ט), ובטבל 'יחללו' (ויקרא ט ט), אבל
 25 בנותר כתובה היא בלשון יחיד 'יחלל' (ויקרא ט ח). ה. פירות -
 26 תרומה וטבל שניהם בפירות, אמנם נותר אינו אלא בבשר. ו. פניול
 27 - שחט על מנת לאכול לאחר הזמן הקצוב לקרבן, ופסל בכך את
 28 הקרבן. ובענין זה דומים תרומה וטבל שבשניהם אין נוהג דין זה,
 29 אלא בקדשים בלבד. ז. ונותר - קדשים שנפסלו על ידי שעבר זמן
 30 אכילתם, גם דין זה אינו נוהג בתרומה וטבל אלא בקדשים.
 31 מקשה הגמרא: אדרבה מנותר הנה ליה למילף, שכן מצאנו כמה
 32 דמיונות בין טבל לנותר, ואלו הם: א. שניהם ענינים פסול אוכל -
 33 פסול של המאכל, אך באיסור תרומה בטומאה אין האיסור אלא
 34 משום טומאת הגוף של הכהן. ב. אף אחד מהם אין לו היתר
 35 במקוה, כתרומה המותרת לכהן לאחר שטבל.
 36 משיבה הגמרא: הנה פנינן - דמיונות לטמא שאכל תרומה יתרים
 37 על דמיונות לאוכל נותר, לכן יש ללמוד גזירה שוה מתרומה ולא
 38 מנותר. רבינא אמר, יש טעם אחר להעדיף את הגזירה שוה מטמא
 39 שאכל תרומה, שהחילול דברים מחילול דברים עדיף - שבתרומה
 40 ובטבל המילה 'חילול' כתובה בלשון רבים, והוא דמיון בעצם
 41 הגזירה שוה.
 42 הגמרא ממשיכה לברר את דברי הברייתא: וכהן מטמא שאכל
 43 תרומה מהורה מנולן שחייב מיתה בידי שמים. משיבה הגמרא:
 44 דאמר שמואל, מניין לכהן מטמא שאכל תרומה מהורה שהוא כמיתה
 45 בידי שמים, דכתיב (ויקרא ט ט) 'וישפרו את משמרתו ולא ישאו עליו
 46 חטא וגו' ומתו בו כי יחללו', והוא פסוק בסיום הפרשה (ויקרא ט
 47 ט) המזהירה כהנים טמאים על אכילת תרומה.
 48 הגמרא מבארת דין כהן טמא בתרומה טמאה. אומרת הגמרא:
 49 מדברי שמואל 'מנין לכהן טמא שאכל תרומה טהורה שהוא
 50 במיתה' וכו' יש לדייק, מהורה אין - שדווקא על תרומה טהורה
 51 חייב כהן טמא, אבל על טמאה לא חייב אפילו אם אכלה בטומאת
 52 הגוף, וכדאמר שמואל אמר רבי אליעזר, מניין לכהן מטמא שאכל
 53 תרומה מטמאה שאינו כמיתה, שנאמר בענין עונש על אכילת
 54 תרומה בטומאת הגוף (ויקרא ט ט) 'ומתו בו כי יחללו', שהאוכל
 55 תרומה בטומאה מחלל את קדושתה,

1 לא משום פרות - זו 'שאינו כהן' שעשה אחת מהן במקדש, אינו
 2 חייב מיתה בידי שמים, משום שיש אחריהן עבודה אחרת, ולא
 3 משום טומאה - כהן שעשאן בהיותו טמא אינו חייב, שכל דבר
 4 שזר אינו חייב עליו אף כהן טמא אינו חייב, ולא משום מחוסר
 5 קדשים - כהן שעבד עבודות אלו בפחות מארבע בגדים הכתובים
 6 בו אינו חייב מיתה בידי שמים, ולא משום רחוק ידים ורגלים - כהן
 7 שלא קידש את ידיו ורגליו על ידי רחיצתם מכלי, ועבד את
 8 מעבודות אלו, אינו חייב מיתה בידי שמים.
 9 ומדייקת הגמרא: דווקא עבודות אלו, אם עשאן בטומאה אינו
 10 חייב, הן מקטרי - אבל המקטיר את קומץ המנחה על המזבח,
 11 שהוא גמר עבודת המנחה, חייב אם היה טמא. טאי לאו - וכי אין
 12 חיוב זה חיוב מיתה, ומוכח שכהן ששימש בטומאה חייב מיתה,
 13 ולא כדברי רב ששת.
 14 מתרצת הגמרא: לא, אם הקטיר בטומאה אינו חייב מיתה אלא
 15 מפני שהוא כהן, שנאמר (ויקרא ט ט) 'ולא יחללו'. הגמרא מקשה
 16 על תירוץ זה: אלא לפי דבריך, שהמשנה עוסקת בחיוב 'לאו', אם
 17 כן הן, שגם הוא מוזכר שם, נמי לאוהרה בלבד ולא למיתה. והקטיר
 18 - והלא כתוב (במדבר יח ז) 'והקטיר הקרב יומת'. הגמרא דוחה קושיא
 19 זו: הן כהן יומת והן כהן יומת - כל דבר דובר גידול, חיוב בור,
 20 אכן הוא חיוב מיתה, אבל חיוב של כהן טמא, אינו אלא 'לאו'
 21 בלבד.
 22 מקשה הגמרא: אם כהן טמא שהקטיר אין בו אלא לאו בלבד,
 23 מפני שהוא יוצא מתוך כך, דיוצק וכולל, שלגביהם אמרה המשנה
 24 שאינם חייבים (במקטיר), לאו נמי לא - אפילו לאו מן התורה אין
 25 בהם. וקשה, והנהיג בברייתא, אהרה ליוצק וכולל בטומאת הגוף
 26 מניין, תלמוד לומר (ויקרא כא ו) 'קדשים היו לאלהיהם ולא יחללו שם
 27 אלהיהם וגו'. מתרצת הגמרא: אזהרה זו אינה אלא מדרבנן, וקרא
 28 והפסוק שהובא אסמכתא בעלמא.
 29 הגמרא מוכיחה שכהן ששימש בטומאה חייב מיתה: מיתיבי -
 30 הקטור רב ששת, שנינו בברייתא, ואלו הן ששמיטה בידי שמים וכו'
 31 'טמא ששימש' - תיבתא - דברי רב ששת נסתרו.
 32 הגמרא מביאה את הברייתא שהזכרה לעיל: נופא - זהו עצם
 33 דברי הברייתא, ואלו ששמיטה בידי שמים: א. האוכל את הפסול -
 34 פירות שלא הופרשה מהם תרומה גדולה ותרומת מעשר ב. וכהן
 35 טמא שאכל תרומה מהורה. ג. וזה שאכל את התרומה. ד. וזה
 36 ששימש - עבד במקדש. ה. וכהן טמא ששימש. ו. וכהן טבול יום -
 37 טמא שטבל באותו יום אך לא נטהר לגמרי כל עוד שלא יצאו
 38 הכתובים ששימש. ז. וכהן מחוסר קנים - שחטר אחד הבגדים
 39 הכתובים בו ועבד במקדש. ח. וכהן מחוסר כפרה - שהיה זב או
 40 מצורע שלא נטהר לגמרי כל עוד שלא הביא הקרבנות האמורים
 41 בו ועבד במקדש. ט. וכהן שלא רחץ ידים ורגלים ועבד במקדש. י.
 42 וכהנים שתווי יין שעבדו במקדש. יא. וכהנים פיועי ראש - שלא
 43 גילחו את שערם יותר משלושים יום ועבדו במקדש.
 44 ממשכה הברייתא: אכל שאר הפסולים לעבודה כגון ערל, ואינו -
 45 מי שמת לו באותו היום קרוב משפחתו שחייב להתאבל עליו,
 46 ויושב - שעשה עבודתו בישיבה ולא בעמידה. כל אלו אף על פי
 47 שפסולים את עבודתם, אינן נענשים כמיתה אלא מאוהרה בלבד.
 48 וכהן בעל מום שעבד במקדש, רבי אומר כמיתה בידי שמים,
 49 והקמים אומרים מאוהרה בלבד. וכן מי שהיה כמיתה - נהנה
 50 במזיד מן הקדש שיש בו מעילה, רבי אומר כמיתה והקמים
 51 אומרים מאוהרה.
 52 הגמרא מבררת את המקורות לדברי הברייתא: האוכל את הפסול,
 53 מנולן שחייב מיתה בידי שמים. משיבה הגמרא: דאמר שמואל משום
 54 רבי אליעזר, מניין לאוכל את הפסול שהוא כמיתה, דכתיב (ויקרא ט
 55 ט) 'ולא יחללו את קדשי בני ישראל [את] אשר ירימו לה', כעתידי
 56 לתרום הקטוב מדרב - פסוק זה מדבר בחילול קדשים, והיינו

1 לא משום זרות. זר שעשה אחת מהם בפנים אינו חייב מיתה דנפקא לן בסדר יומא
2 (דף כד.) מועבדתם עבודת מתנה ודרשי' עבודה תמה ולא עבודה שיש אחריה
3 עבודה וכל הני יש אחריה עבודה יוצק וכולל ושאר עבודות דמנחה יש אחריה
4 עבודה דייקטרת המזקן אחר כולן. מסדר השולחן עבודה אחרונה של לחם הפנים
5
6 הנינו טילוק בזיכין והקטרות המטיב את
7 ערבית. מקבל דמים יש אחריה זריקה: ולא
8 משום טומאה. כהן טמא ששימש דורות
9 ושמש בטומאה מחד קרא נפקי אודהה
10 דידהו ב' כל הובחים תנינא בשחיטת
11 קדשים (ובחים דף טו) וינורו מקדשי בני
12 ישראל ולא יחללו דדיינו טומאה כדכתב
13 בתריה אמור אליהם לדורותיכם וגו' וזר נמי
14 מינה דרשינן מדאיצטרך קרא למכתב בני
15 ישראל למעוטי מאי אי למעוטי קדשי גוים
16 וקדשי נשים וכי בטומאה קרבי והא אמרין
17 התם דלא אלא הכי קאמר בני ישראל נמי
18 שהם זרים לא יעבדו שלא יחללו ובין
19 דורות וטומאה מחד קרא נפקי מאן דמחייב
20 אורות מחייב נמי אטומאה: ולא משום
21 מחוסר כנדים. דאינורו נמי מורות אתרביא
22 בפ"ב דובחים (דף יז) דכתיב וחגרת אותם
23 אבננו וזים לא בוכנן שבגדיהם עליהם כהונתם
24 עליהם אין בגדיהם וכו' והוה להו זרים: ולא
25 משום שלא רחוק ידים והגלים. דחוקה חוקה
26 ממחוסר בגדים גמר לה התם לענין אדולוי
27 עבודה והאי תנא נמי יליף מינה דאמר מה
28 מחוסר בגדים לא מחייב אלא אנמר עבודה
29 האי נמי לא מחייב אלא אעבודה שהוא
30 גמרי: הא מקטיר. דהוויא עבודה תמה שאין
31 אחריה עבודה חייב משום טומאה ומאי חייב
32 לאו מיתה: לא לאו. הוא דמחייב דכתיב ולא
33 יחללו: ופריכין אלא זה נמי. הא דייקנן את
34 מקטיר לענין זרות תימא נמי דלאו הוא
35 דמחייב והא מיתה בודיא כתיב והזר הקרב
36 וגו': הא כדאייתא וכו'. בורות דייקנן
37 מקטר חייב מיתה ולענין טומאה לא: מכלל
38 דיוצק וכולל. מדקאמר מקטר לאו בעלמא
39 הוא דאית ביה ומההוא חיובא ממעיב ליוצק
40 וכולל אלמא אפילו לאו לא מחייב משום
41 טומאה: אחרת ליוצק וכולל. לטומאת הגוף
42 מנין: קדושים יהיו ולא יחללו. אם אינו ענין
43 לעבודה תמה דהא כתיב וינורו ולא יחללו
44 נתהו ענין לעבודה יש אחריה עבודה: ואלו
45 שכמותה. ברייתא היא וחשיב נמי טומא ותני
46 נמי טמא ששילש: האוכל את הטבל וכו'.
47 כולה מתני' יליף לה מקראי לקמן: ופרועי
48 ראש. ששימשו פרועי ראש שעברו עליהם
49 יותר משלשים יום שלא גלחו ראשם: אבל
50 ערל. שמתו אחיו מחמת מילה וכן אונן ששימש וכן מי ששימש מיושב דכל הני כולו קים להו בהוא דמחלי עבודה בפ"ב דובחים (ר' טו) אפילו הכי לינתהו במיתה
51 אלא באזרה ולקמן מפרש לה: בעל מום. כהן בעל מום ששימש: רבי אומר מפרש פלוגתייהו: הויד במעילה. נהנה מן הקדש שיש בו מעילה במזיד: אשר
52 ירימו. שעתידין לתרום וקאמר דלא יחללו שאתור אכלם בטבלם: מתרומה. שאכלה בטומאה דכתיב ומתו בו כי יחללוהו: מנותר. כי את קדש ה' חלל: תרומה הוציא
53 לארץ וכו'. סימן הוא זה תרומה וזה תרומה מעורבת בו ואין נוהגין בחוצה לארץ אבל נותר נוהג במדבר ובשעת היתר הכמות בכל מקום ויש היתר לאיסורו זה יש
54 היתר לאיסורו בהפרשה וזה יש היתר לאיסורו דטבל ומותר בתרומה אבל נותר אין היתר לאיסורו זה נאמר בו הלול בלשון רבים ולא יחללו וזה בלשון רבים כי יחללו
55 אבל נותר לשון יחיד קדש ה' חלל: פגול נותר. אין נוהג לא בטבל ולא בתרומה אלא בקדשים: שכן פסול אוכלין. נותר וטבל שניהם פסול המאכל אבל תרומה פסול
56 הגוף הוא דכי יחללוהו בטומאת הגוף כתיב טבל נותר אין להם טהרה במקוה אבל טמא בתרומה יש לו טהרה במקוה: שנאמר ושפרו את משמרתו וגו'. לכהנים
57 שטאים דבר הכתוב בפרשת אמור איש איש מזרע אהרן: מטהרה אין. מילתא באפי נפש היא וקאי אדשמואל דאמר טמא שאכל תרומה טהרה קאמר טהרה דרוקא
58 אבל טמאה לאו במיתה אם אכלה בטומאת הגוף.

ולא משום טומאה. וא"ת תיפוק ליה משום טמא שוכנס למקדש דכברת וי"ל כגון
שנטמא בפנים ולא שהה וכו' האי גונא פריך ומשני בפ"ב דשבוועת (ר' יו) ושם)
דפריך התם אלא דקיימא לן טמא ששימש במיתה חייב משכחת לה אי דשהה בר כרת
הוא ואי דלא שהה חייב עבד עבודה ומשני כגון שבא בקצרה והפך בצניורא ועבודות
דכבא נמי אפשר למיעבד בלא שהיה ואפילו
איכא מנייהו דלא אפשר בלא שהיה חזיב
כולוהו משום זרות ומחוסר בגדים ושלא רחוק
ידים ורגלים ומיהו קשה הא דקתני ולא משום
רחוק ידים ורגלים דאסידור שלחן והתבת נרות
דבהיכל תיפוק ליה דנפקא לן לקמן שלא רחוק
ידים ורגלים מדכתיב בבואם אל אהל מועד וגו'
אלמא אפי' אביא ריקנית בלא עבודה מחייב
דאע"ג דכתיב בספיה דקרא או בגשתם אל
המזבח וגו' אלמא לשרת בעינן ה"מ עבודה
אבל בהיכל אפילו אביא ריקנית מחייב וצ"ל
דלעולם לא מחייב אביא ריקנית אפי' אהיכל
לשרת אבבואם נמי קאי וכן מוכח בפרק ב'
דובחים (ר' יט) דאמר אי כתב בבואם ולא כתב
בגשתם ה"א אפי' אביא ריקנית ופריך לשרת
כתיב והא דתנן במס' כלים (פ"א מ"ט) ההיכל
מקדש ממנו שאין נכנס שלם רחוק ידים
ורגלים ורבי יוסי פליג ואמר דבין האולם
ולמזבח שוה לו התם בעלה בעלמא מיהו
בתוספתא משמע דאיכא מיתה דתניא
בתוספתא דכלים (פ"א) אמר שמעון הצנוע
לפני רבי אליעזר אני נכנסתי בין האולם ולמזבח
שלא רחוק ידים וכו' אמר ליה העבודה אפילו
כהן גדול פורעים את מוחו בגזיזין אלא שלא
מציך בעל הפול פ"י כמו אין פולין (שבת דף
יב.) איש הר הבית הממונה ובודק ואי ליכא
מיתה לא היו פרחי כהונה פורעים את מוחו
דבאמ' לעיל (דף פב) מי איכא מיד דרחמנא
ספריה ואנן קטלינן ליה ושמא היאה פליגא:
חילול דרבים מחילול דרבים עדיף. אע"ג
דלא יחלול דכתיב גבי טבל בנותר נמי איירי
כדמשמע בובחים שלחי בית שמאי (דף מה)
ושם (נו.) דתני לוי מניין שאף בפסול זמן הכתוב
מדבר תלמוד לומר ולא יחללו את שם קדשי
וגו' בשני חילולים הכתוב מדבר אחד פסול נותר
ואחד פסול טומאה מ"מ אי הוה יליף טבל מיתה
זה לא היתה גזירה שוה אלא היקש מיהו לקמן
קשה דלא בעי למילף טמא ששימש מנותר
משום דלא כתיב ביה חילול דרבים וצריך לומר
דאע"ג דמוקמינן ליה נמי בנותר מ"מ עיקרו לאו
לנותר אלא דמוקמינן ליה נמי בנותר משום
דאשכחן בעלמא גבי נותר דכתיב ביה חילול כי
את קדש ה' חלל (וע"ע תוס' ובחים טו: ד"ה
אלא:)

פרט פרט

ולא משום זרות, ולא משום טומאה, ולא משום
מחוסר בגדים, ולא משום רחוק ידים ורגלים. הא
מקטיר, חייב, מאי לאו, מיתה. לא, באזהרה. אלא,
זר נמי לאזהרה, והכתיב, והזר הקרב ימות. הא
בדאיתא, והא פדאיתא. אזהרה ליוצק וכולל, לאו
נמי לא. והתניא, אזהרה ליוצק וכולל, מניין תלמוד
לומר, קדשים יהיו ולא יחללו. מדרבנן, וקרא
אסמכתא בעלמא. מיתבי, ואלו הן שבמיתה, טמא
ששימש. תיובתא: גופא, ואלו שבמיתה, האוכל
את הטבל, וכהן טמא שאכל תרומה טהורה, וזר
שאכל את התרומה, וזר ששימש, וממא ששימש,
ומכלול יום ששימש, ומחוסר בגדים, ומחוסר כפרה,
ושלא רחוק ידים ורגלים, ושנתוי יין ופרועי ראש.
אבל ערל, ואונן, ויושב, אינן במיתה אלא באזהרה.
בעל מום, רבי אומר, במיתה. והכמים אומרים,
באזהרה. הויד במעילה, רבי אומר, במיתה. והכמים
אומרים, באזהרה. האוכל את הטבל, מנלו. דאמר
שמואל משום רבי אליעזר, מניין לאוכל את הטבל
שהוא במיתה, דכתיב ו'לא יחללו את קדשי בני
ישראל [את] אשר ירימו לה'. בעתידים לתרום,
הכתוב מדבר. וילף 'חילול חילול' מתרומה, מה
לחלן במיתה, אף כאן במיתה. ונילף 'חילול חילול'
מנותר, מה לחלן בכרת, אף כאן בכרת. מסתברא,
מתרומה הוה ליה למילף, שכן תרומה הוציא לארץ
הותרה, ברבים, פירות, פגול נותר. אדרבה, מנותר
הוה ליה למילף, שכן פסול אוכל, אין לו היתר
במקוה, הנה, נפישן. רבינא אומר, חילול דרבים,
מחילול דרבים עדיף. וכהן טמא שאכל תרומה
טהורה, מנלו. דאמר שמואל, מניין לכהן טמא שאכל
תרומה טהורה שהוא במיתה בידי שמים, דכתיב
'ושמרו את משמרתו ולא ישאו עליו חטא' וגו'.
טהורה אין, טמאה לא. דאמר שמואל אמר רבי
אליעזר, מניין לכהן טמא שאכל תרומה טמאה,
שאינו במיתה, שנאמר 'ומתו בו כי יחללוהו',

פרט

1 לימא מר במיתה. דכתיב בתריה ומתו בו כי יחללוהו וכל זר לא יאכל קדש וכל
 2 פרשתא בתרומה קאי דכתיב (ויקרא כב) ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן
 3 הקדשים שאין כפרתו מעכבתו ואילו קדשים לא אכל עד שיביא כפרה: הפסיק.
 4 בין ומתו בו ובין כל זר ומשמע דלא כתיב מיתה אלא לגבי כהנים ומשום טומאה:
 5 וינדרו. ויברלו מלעבוד: גוף טמא מקוה
 6 כריבים. טמא ששימש וטמא שאכל תרומה
 7 שניהם פסולי הגוף ושניהם פסולי טומאה
 8 ויש להם היתר במקוה וחללו בלשון רבים:
 9 שבין קדש. טמא ששימש ועסק בקדשים
 10 ובנותר קדש ושניהם כפינים מה שאין כן
 11 בתרומה: וחגרת אותם אבנטי וגו' והיתה
 12 להם כהונה משמע שעל ידי בגדיה היא
 13 כהונה: מכלל שהיא טמאה. קודם כפרה: כן
 14 נבר. כהן מומר לעבודה זרה שהוא ערל לב
 15 ונתנברו מעשיו לאביו שבשמים:
 וערל

1 פריט לזו שמחוללת ועומדת. תימה דב' השוחט והמעלה (ובחים ד' קו) פליגי
 2 במתניתין ר' יוסי הגלילי ורבנן בטמא שאכל קדש טמא דר' יוסי הגלילי פוטר
 3 שלא אכל אלא דבר טמא אמרו לו אף טמא שאכל את הטהור כיון שנגע בו טומאה
 4 והשתא תיקשי לזו תרומה אלא על כרחיך בשתבח לו בחירו הכא נמי נימא הכי וי"ל
 5 דרבנן הו' דיעו דר' יוסי הגלילי לא איירי בתבח

6 לו בחירו (וסי') דמשבתח לה בתרומה שלא
 7 הוכשרה או נילשה בני פירות אי נמי כגון
 8 שנטמא הגוף ואיכ"ב נטמאת התרומה כדאמר
 9 התם בגמרא ובפרק גיד הנשה (חולין ד' קא)
 10 (ושם) גבי קדש וקרא דפטר במחוללת
 11 בשנטמאה תחלה וליפנין מינה בעלמא דאין
 12 איסור חל על איסור מכלל שהיא אדית ליה איסור חל
 13 על איסור יאמר דשאני התם דגלי קרא וכן
 14 משמע בפרק כל הבשר (שם ד' קיג) ושם:
 15 ומבול יום ששימש מגלן. תימה תיפוק לן
 16 מדכתיב גבי טבול יום ובא השמש וטהר מכלל
 17 שהוא טמא כדנפקא לן מחוסר כפורים בסמוך
 18 מדכתיב וטהרה מכלל שהיא טמאה ותירץ ר' דר
 19 חיים דגבי טבול יום איכא למידרש וטהר טהר
 20 יומא כדדרשין ברכות (ו' ב.) אבל וטהרה לא
 21 שייך למדרש הכי ואע"ג דבפרק הערל (בבבוא
 22 ד' עד) (ושם) דרשין וטהרה לטבול יום ההיא
 23 מחוסרת כפרה היא וע"י מכלל שהיא טמאה
 24 לא אתי מיניה טבול יום גרידא מיהו קשה
 25 דאיכא קרא אחרינא ובקדשים לא יאכל עד וגו'
 26 דמוקמינן בפ' הערל (שם) בוב בעל שתי ראיות
 27 דלא בר קרבן הוא ולענין תרומה ונימא מכלל
 28 שהוא טמא וי"ל דרבי סימאי דרדיש הכא טבול
 29 יום מקרא אחרינא סבר לה כתנא דפליגי התם
 30 אתנא דבי רבי ישמעאל דמוקי ליה התם בוב
 31 בעל שלש ראיות ומיהו קשה דגבי נגיעה כתיב
 32 (ויקרא יא) וטמא עד הערב וטהר וצריך לומר
 33 דאי לא קרא דרבי סימאי דרדיש טבול יום
 34 מולא יחללו לא היה דרשין מחוסר כפרה
 35 מוטהרה מכלל שהיא טמאה ולא טבול יום
 36 מוטהר מכלל שהוא טמא משום דקלישא
 37 טומאתיהו אבל מכיון דאשכחן קרא בהדיא
 38 לטבול יום אע"ג דקלישא טומאתיהו תו דרשין

פרט לזו שמחוללת ועומדת: וזר שאכל את התרומה:
 אמר רב, זר שאכל את התרומה, לוקה. אמרי ליה רב
 כהנא ורב אסי לרב, לימא מר, במיתה, דכתיב וכל
 זר לא יאכל קדש. ואני ה' מקדשם, הפסיק הענין.
 מיתבי, ואלו הן שבמיתה, זר האוכל את התרומה.
 מתניתא, אדרב קא רמית. רב, תנא הוא ופליגי: וזר
 ששימש, דכתיב והזר הקרב יומת! וממא ששימש,
 דכתיב מיניה רב היא פר אבין מרב יוסף, מינין
 לממא ששימש, שהוא במיתה, דכתיב דבר אל אהרן

1 ואל בניו ויזוירו מקדשי בני ישראל ולא יחללו את שם קדשי, וילוף חילול חילול, מתרומה,
 2 מה להלן במיתה, אף פאן במיתה. וילוף חילול חילול, מותר, מה להלן פרת, אף פאן פרת.
 3 מסתפרא, מתרומה הוה ליה למילף, שפן גוף, טמא, מקוה, ברבים. אדרבה, מותר הוה ליה
 4 למילף, שפן קדש, פנים, פגול, ונותר. חילול דרבים, מחילול דרבים עדיף: מבול יום ששימש:
 5 מגלן, דתניא, רבי סימאי אמר, רבנו למבול יום שאם עבר, חילל, מינין, תלמוד לומר, קדשים
 6 יהיו לאלהיהם ולא יחללו. אם אינו ענין לממא ששימש, דנפקא לן מ'ויזוירו'. תניהו ענין,
 7 למבול יום ששימש. וילוף חילול חילול, מתרומה, מה להלן במיתה, אף פאן במיתה: ומחוסר
 8 כפרים, מגלן, אמר רבי אבהו, אמר רבי יוחנן, ומטו בה משמיה דרבי אלעזר ברבי שמעון,
 9 'וחגרת אותם אבנטי' בזמן שבגדיהם עליהם, פהונתם עליהם. אין בגדיהם עליהם, אין
 10 פהונתם עליהם. והוה להו זרים. ואמר מר, זר ששימש, במיתה: ומחוסר כפרה, מגלן. אמר
 11 רב הונא, דאמר קרא, 'וכפר עליה הכהן וטהרה'. מטהרה, מכלל שהיא טמאה. ואמר מר, טמא
 12 ששימש, במיתה: ושלא רחוי' דים ורגלים, מגלן. דכתיב 'בבאם אל אהל מועד ורחצו מים
 13 ולא ימותו': ושתווי יין, דכתיב 'יון ושכר אל תשתו'. ופרועו ראש, דכתיב 'ראשם לא יגלחו
 14 ופרעו לא ישלחו', וכתיב בתריה 'ויין לא ישתו'. איתקש פרוע ראש לשתווי יין, מה שתווי יין
 15 במיתה, אף פרועו ראש במיתה: אבל ערל, אוגן, יושב, באזרה. ערל, מגלן. אמר רב חסדא,
 16 דכר זה מתורת משה רבינו לא למדינו, עד שבא יחזקאל בן בוזי ולמדנו. כל בן זכר ערל לב
 17 וערל

18 שפיר מחוסר כפורים וא"ת בפרק שלשה מינין (נויר ד' מה. ושם) ובפ"ב (דברכות) (ד' ט) דדרשין טמא יהיה לרבות טבול יום עוד טומאתו בו לרבות מחוסר כפורים גבי נכנס
 19 למקדש תיפוק ליה מוטהרה מכלל שהיא טמאה וי"ל בדפרישות משום דקלישא טומאתו לא היה מחשבין ליה כטמא לענין מקדש מחר דרשה ואע"ג דהוה כטמא לענין אכילת קדש
 20 היינו משום דאשכחן טבול יום דהוה כטמא לענין עבודה ומיהו קשה תרי קראי למה לי טמא יהיה לרבות טבול יום ועוד טומאתו בו לרבות מחוסר כפורים מאחר דדרשין טבול יום
 21 מקרא יתירא נפקא לן שפיר מחוסר כפורים מוטהרה מכלל שהיא טמאה והוה דוחק לומר משום דגבי נכנס למקדש לא כתיב טבול יום בהדיא אלא מרביא דקרא ולא דמי לעבודה
 22 דכתיב בהדיא ואין לתרץ נמי דאי לא אלא חד ריביא היה מוקמינן במחוסר כפורים משום דמחוסר מעשה ולא בטבול יום דשימש ממילא ערבא דא"כ היה ליה למימר איפכא
 23 טמא יהיה לרבות מחוסר כפורים עוד טומאתו בו לרבות טבול יום ונראה לר"ת דלענין ביאת מקדש לא היה דרשין מחוסר כפורים מוטהרה מכלל שהיא טמאה משום דבכרת
 24 דטומאת מקדש כתיב (במדבר יט) איש אשר ישמט ולא יתחטא וגו' דמיירי בהדיא בטומאת מן ולכך צריך נמי טפי קרא לרבות טבול יום דמשמע אבל נתחטא דלאו מחוסר מעשה
 25 כגון טבול יום לא היה בכרת ולמה שיהי טמאה לא היה מוכיבן מחוסר כפורים א' לאו דאשכחן טבול יום מקרא דר' סימאי קשה קצת הא דקאמר פ"ב
 26 דובחים (ד' יז. ושם) דאי כתב רחמנא במחוסר כפורים טבול יום לא אתי מיניה הא לא אתא לן מחוסר כפורים אי לאו דאשכחן קרא לטבול יום וי"ל דה"ק אי כתב רחמנא מחוסר
 27 כפורים בהדיא וכוה"ג בפ"ב דיבמות (כ' כג. ושם) גבי שפחה וגויה ומיהו קשה דאי לאהי נחית ליכתוב רחמנא טבול יום ומחוסר כפורים בהדיא ולא לכתוב טמא ויש לומר דכיון דלא
 28 משכח צרכותא לא חש לדקדק: רמז לטבול יום כו'. היה מצו למילף מבינייא מיזשב וחד מהנך דבריש פ"ב דובחים (ד' יז).

1 חילול חילול מתרומה. הקשה הר"ר חיים כיון דטבול יום יליף מתרומה אם כן טבול יום שאכל תרומה ידא במיתה ולעיל גבי ואלו הן במיתה קתני טמא שאכל תרומה
 2 ואילו טבול יום שאכל תרומה לא קתני ושמהו הוא הדין אי נמי כי היכי דממעטין רבנן לקמן בעל מום ששימש מדכתיב בו ולא כבעל מום דה"ה בו ולא בטבול יום ומיהו
 3 טמא ששימש אין למעט מדכתיב בו דלחבי אהני ג' דברישית משום דקלישא טומאתו לא היה מוכיבן מחוסר כפורים אי לאו דאשכחן קרא לטבול יום ומיהו קשה קצת הא דקאמר פ"ב
 4 ששימש דהיא גופה מתרומה ילפא לא ממעטין ליה לכך נראה דה"ה טבול יום שאכל תרומה במיתה ויש ליתן טעם דלא חשיב ליה משום דטמא וטבול יום מחד קרא נפקי דהכי
 5 כתיבי בפרשת אמרו אל הכהנים ובא השמש וטהר וגו' והדר כתב ולא ישאו עליו חטא ומתו בו כי וגו' וקצת תימה היכי יליף מחוסר כפרה ששימש במיתה מדאקרי טמא וטמא
 6 ילפינן חילול חילול מתרומה נימא דפסול בתרומה במיתה דלא פסיל בתרומה לא היה במיתה כדרדש' בפ"ב דובחים (ד' יז. ושם) דפסיל בתרומה וכו' וי"ל דכיון דמחיל עבודה
 7 כדנפקא לן מ'ויזוירו כל דאיקרי טמא סברא הוא דגמרינן מתרומה דהוה במיתה אע"ג דטהור לתרומה: אין בגדיהו עליהו וכו'. הקשה ה"ר יעקב דארולנייש והא מיתה כתב בהדיא
 8 גבי מחוסר בגדים בפ' ואתה תצוה ותירץ דהוה מיתה אמכנסים כתיבא כדמשמע פשיטה דקרא וקרא דוחגרת דרשין מניה אין בגדיהם עליהו אף כהונתם עליהו איצטרך
 9 לשאר בגדים ומיניה לא היה ילפינן מכנסיים דלא כתיבי התם ומיהו קשה למאן דאמר דיליף מכנסיים בפ"ק דימא (ד' ה. ושם) מזה הדבר דו"י מוסף על ענין ראשון ויש מפרשים
 10 דמיתה דכתיבא אמכנסיים משום אה"מ דמיחייב מחוסר בגדים ושלא רחוי' דים ורגלים אפילו אביא ריקנית וא"א לומר כן כדפרישית לעיל מתוך הברייתא:
 11 וכל

1 הגמרא: כהן קבול יום ששימש, מנלן שחייב מיתה. משיבה הגמרא: 58
 2 דתניא בברייתא, רבי סימאי אומר, רמז לטבול יום שאם עבד
 3 במקדש חילל - פסל את עבודתו מניין, תלמוד לומר (ויקרא כ א),
 4 'קדשים יהיו לאלהיהם ולא יחללו שם אלהיהם' וגו' ואם אינו ענין
 5 - ואם לא בא ללמד לגבי טמא גמור ששימש, דנפקא לן - שזה כבר
 6 למדנו בגמרא לעיל מהפסוק (ויקרא כב ג) 'וינורו מקדש בני ישראל'
 7 ולא יחללו את שם קדשי' וגו', תנינו ענין - יש לך לפרשו באופן
 8 שיהיה ענינו לטבול יום ששימש, שגם הוא מוזרר שלא לעבוד
 9 במקדש. ויליף עונשו בגזירה שוה 'חילול חילול' מטמא האוכל
 10 תרומה, מה להלן בענין טמא שאכל תרומה עונשו כמיתה, אף כאן,
 11 בטבול יום ששימש, כמיתה.
 12 הגמרא מביאה מקור לחיוב מיתה במחוסר בגדים שעבד במקדש:
 13 ומחוסר בגדים - כהן שחסר אחד הבגדים הכתובים בו ועבד
 14 במקדש, מנלן שחייב מיתה בידי שמים. אמר רבי אבהו אמר רבי
 15 יוחנן, ומטו בה משמיה - ויש שמביאים שמועה זו בשמו דרבי
 16 אלעזר ברבי שמעון, נאמר בענין מצות בגדי הכהונה (שמות כט ט)
 17 ואת בניו תקריב והלבשתם כתנת, ותגדת אותם אבנט אהרן ובניו
 18 ותכשת להם מגבעת והיתה להם כהונה, ומכאן שפזמן שפגדתי עליהם
 19 שעל ידי הבגדים תהיה להם כהונה, ומכאן שפזמן שפגדתי עליהם
 20 כהונתם עליהם, אבל כשאין בגדיהם עליהם אין כהונתם עליהם,
 21 והיו להו - והרי הם כורים, ואמר רב - וכבר אמר התנא בברייתא
 22 שר' ששימש דינו כמיתה, והוא הדין לחוסר בגדים, שהוא כור.
 23 הגמרא מביאה מקור לחיוב מיתה בכהן מחוסר כפרה שעבד
 24 במקדש: ומחוסר כפרה - מצרוע או זב שלא הקריב את קרבנותיו
 25 לכפרתו ועבד במקדש, מנלן שחייב מיתה. אמר רב הונא, דאמר
 26 קרא לגבי יולדת (הטעונה אף היא הקרבת קרבנות מלבד הטבילה)
 27 (ויקרא יב ח) 'ולקחה שתי תרים או שני בני יונה אחד לעלה ואחד
 28 לחטאת וכפר עליה תבהן וטהרה', הרי שעל ידי הקרבת הקרבנות
 29 מתקיים בה וטהרה, מכלל - ומוזה נשמע שעד להקרבת הקרבנות
 30 היא מטמאה, ומילדת ללמד לשאר מחוסרי כפרה, שגם הם נקראים
 31 טמאים. ואמר רב - וכבר אמר התנא בברייתא שטמא ששימש דינו
 32 כמיתה.
 33 הגמרא מביאה מקור לחיוב מיתה בכהן שלא רחץ ידיו ורגליו
 34 ועבד במקדש: ושלא רחצו ידים ורגלים, מנלן שחייב מיתה. משיבה
 35 הגמרא: דכתיב (שמות ל ג) 'בבאם אל אהל מועד ירחצו מים ולא ימתו
 36 או בגשתם אל המזבח לשרת להקטיר אשה לה', ומה שכתוב
 37 'בבאם' היינו בבואם לעבוד עבודה, ונאמר שאם הם רחוצים ידים
 38 ורגלים לא ימותו, ולמדנו שאם אינם רחוצים, ימותו.
 39 מקור לחיוב מיתה בכהן שתוי יין שעבד במקדש: ושתוי יין חייבים
 40 מיתה, מדכתיב (ויקרא ט) 'יין ושכר אל תשת וגו', אתה ובניך אתך
 41 בבאכם אל אהל מועד ולא תמתו' ולמדנו שאם שתוי יין ועבדו,
 42 ימותו.
 43 הגמרא מביאה מקור לחיוב מיתה בכהן פרוע ראש שעבד
 44 במקדש: ופרועי ראש - כהנים שלא גילחו את שערים יותר
 45 משלושים יום ועבדו במקדש, חייבים מיתה מדכתיב (יחזקאל מד ג)
 46 'וראשם לא יגלחו ופרע לא ישלחו כסום יכסמו את ראשיהם,
 47 וכתיב בתריה - וכתוב אחריו (שם מד כ) 'ויין לא ישתו' וגו', איתקש
 48 - הוקשו בזה פרוע ראש לשתוי יין, מה שתוי יין כמיתה אף פרועי
 49 ראש כמיתה.
 50 שנינו בהמשך הברייתא: אכל כהן שהוא ערל או אונו שעבד
 51 במקדש, וכן כהן העובד בהיותו יושב, אינם במיתה אלא באהרה
 52 בלבד.
 53 הגמרא מביאה מקור לאזהרת ערל מלעבוד במקדש: ערל מנלן
 54 שאסור בעבודה. אמר רב חסדא, דבר זה מתורת משה רבינו לא
 55 למדנו, עד שבא יחזקאל בן בוזי ולמדנו (יחזקאל מד ט) 'אל בן נגר ערל
 56 לב'

1 קרם לזו - ויש למעט אם כן תרומה טמאה, שאין שייך לחללה
 2 משום שהיא מחוללת ועומדת.
 3 שנינו בברייתא ואלו שבמיתה וכו' ור' שאכל את התרומה. הגמרא
 4 מביאה מחלוקת בענין זה: אמר רב, ר' שאכל את התרומה לוקה
 5 כעובר על 'לאו', שנאמר (ויקרא כב ט) 'וכל דבר לא יאכל קדש' וגו',
 6 ו'קודש' היינו תרומה, שכל אותה הפרשה (שם כב ד) מדברת
 7 בתרומה. אמרי ליה רב פהנא ורב אחי רב, לימא רב - אמור שהוא
 8 כמיתה בידי שמים. דכתיב (שם כב ט) 'ושמרו את משמרתי ולא יאשו
 9 עליו חטא ומתו בו כי יחללהו אני ה' מקדשם', ונסמך לו (שם כב ט)
 10 'וכל דבר לא יאכל קדש' וגו', ויש ללמוד מסמיכות זו שומתו בו'
 11 נאמר גם לגבי זר שאכל תרומה. מתרץ רב: במילים 'אני ה'
 12 מקדשם', הפסיק הענין בין 'ומתו בו' ל'וכל דבר' ואינם סמוכים.
 13 מיתיבי - הקשו על דברי רב, שנינו בברייתא, ואלו הן שפגמיה ור'
 14 האוכל את התרומה. משיבה הגמרא: מתניתא אדרב קא רמית - וכי
 15 באת להקשות מברייתא על דברי רב, רב כתנא הוא חשוב, ופלגי
 16 - ויכול לחלוק על ברייתא.
 17 הגמרא ממשיכה בבירור דברי הברייתא: ור' ששימש במקדש, חייב
 18 מיתה מדכתיב (במדבר יח ז) 'הקור הקרב וקור', והיינו מיתה בידי
 19 שמים.
 20 הגמרא מביאה מקור לחיוב מיתה בכהן טמא שעבד במקדש:
 21 וטמא ששימש שהוא חייב מיתה, מקורו כדכתיב מנייה - כמו
 22 ששאל רב חייא בר אבין מרב יוסף, מניין לטמא ששימש שהוא
 23 כמיתה. והשיב לו: דכתיב (ויקרא כב ג) 'דבר אל אהרן ואל בניו וינורו
 24 מקדשי בני ישראל ולא יחללו את שם קדשי', והיא אזהרה להינור'
 25 (כלומר להיבדל) מעבודת המקדש בטומאת הגוף. ויליף - ולומדים
 26 גזירה שוה 'חילול חילול' מטמא שאכל תרומה, ששם כתוב 'ומתו
 27 בו כי יחללהו' (ויקרא כב ט), ויש להשוות את עונשיהם, מה להלן
 28 בטמא שאכל תרומה, דינו כמיתה, כמו שכתוב (שם) 'ומתו, אף כאן
 29 בטמא ששימש, כמיתה.
 30 שואלת הגמרא: ונילף - מדוע לא נלמד 'חילול חילול' מאוכל נותר
 31 - בשר קדשים שעבר זמן אכילתו, שכתוב בו (ויקרא ט ח) 'ואכליו
 32 עונו ישא פי את קדש ה' חלל ונכרתה הנפש ההוא מעמיה', ומה
 33 להלן נותר עונשו כרת, אף כאן במשמש בטומאה כרת, ולא
 34 במיתה בידי שמים כמו שלמדנו לעיל.
 35 משיבה הגמרא: מפתקרא שטמא שאכל תרומה הנה ליה למילף
 36 - יש ללמוד, שכן מצאנו כמה דמיונות בין הטמא שאכל תרומה
 37 לבין טמא ששימש, ואלו הם: א. גוף - בשניהם הפסול גופם,
 38 שהם טמאים, אבל בנותר הפסול בשרו. ב. טמא - בשניהם
 39 האיסור משום טומאה, מה שאין כן בנותר. ג. מנקה - בשניהם יש
 40 היתר על ידי טבילה במקוה, מה שאין כן בנותר. ד. כרבים -
 41 המילה 'חילול', שממנה לומדים גזירה שוה, כתובה בין בתרומה
 42 ובין בטמא ששימש בלשון רבים, אבל בנותר כתובה היא בלשון
 43 יחיד.
 44 מקשה הגמרא: אדרבה מנותר הנה ליה למילף, שכן מצאנו כמה
 45 דמיונות בין המשמש בטומאה לאוכל נותר, ואלו הם: א. קדש -
 46 שניהם ענינם תלוי בקדשים, מה שאין כן בתרומה. ב. פנים -
 47 שניהם תלויים בעבודה בתוך המקדש, מה שאין כן בתרומה. ג.
 48 פניול, והיינו פסול קרבן על ידי שחושב בשעת השחיטה לאוכלו
 49 לאחר הזמן הקצוב לאכילתו, ובשניהם יש שייכות לדין זה שהרי
 50 ענינם בקרבנות, מה שאין כן בתרומה. ד. ונותר, והוא פסול
 51 קדשים על ידי שעבר זמן אכילתם, וגם הוא שייך לשניהם ואינו
 52 שייך לתרומה.
 53 מתרצת הגמרא: חילול דרבים מחילול דרבים עדיף - יש להעדיף
 54 את הגזירה שוה מטמא שאכל תרומה משום שגם בתרומה וגם
 55 בטמא ששימש המילה 'חילול' כתובה בלשון רבים, והוא דמיון
 56 בעצם הגזירה שוה.
 57 הגמרא מביאה מקור לחיוב מיתה בטבול יום ששימש. שואלת

56 פסול קדשים על ידי שעבר זמן אכילתם, וגם הוא שייך לשניהם
57 ואינו שייך לתרומה.
58 הגמרא מביאה מקור אחר לעונש בעל מום ששימש: **אֵלָא מְטַמָּא**
59 **שְׂשִׁימָשׁ גָּמַר** - למד רבי גזירה שוה של 'חילול חילול', שכתוב
60 בטמא ששימש 'יִינָרוּ מְקַדְּשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִחְלְלוּ אֶת שֵׁם
61 **קְדוֹשׁ'** (ויקרא כב ט), ועדיף ללמוד בעל מום מטמא ששימש מאשר
62 מנוטר, משום שבדרך זו נמצאנו לומדים פסול הגוף מפסול הגוף,
63 שבשניהם הפסול בגוף של אדם מזה שאין כן בנוטר, וכן לומדים
64 בעל מום ששייך בו קֹדֶשׁ, פְּנִים, פְּגוּלָה, וְנוֹתֵר, מטמא ששימש שגם
65 בו שייך קֹדֶשׁ, פְּנִים, פְּגוּלָה, וְנוֹתֵר. נמצא שבנוסף לארבעת
66 הדמיונות האחרונים הקיימים גם בנוטר, יש בטמא ששימש גם את
67 הדמיון של 'פסול הגוף', ולכן עדיף ללמוד ממנו.
68 טעם דברי רבנן, החולקים על רבי: **וְרַבֵּינָן סוֹבְרִים שְׂאִין לְחֵיב מִיתָה**
69 **בְּבֵעַל מוֹם**, משום ש**שְׂאִינָא קְרָא** בענין חיוב מיתה של טמא שאכל
70 תרומה (ויקרא כב ט) 'ב' ו'ימתו בו כי יחללוהו', ובאה מילה זו למעט,
71 שדווקא בו חייב מיתה ולא בפעל מום ששימש.
72 שנינו עוד בברייתא: **הַיּוֹד בְּמַעֲלָה** - נהנה במיד מהקדש שיש בו
73 מעילה, **רַבִּי אוֹמֵר בְּמִיתָה וְהַכְּמִים אוֹמְרִים** אינו אלא **בְּאוֹהָרָה**.
74 מבררת הגמרא: **מֵאֵי מַעֲמָא דְרַבִּי אוֹמֵר רַבִּי אַבְהוּ גָּמַר** - למד 'הכּמִים
75 הַמָּא' מטמא שאכל תְּרוּמָה, שבמעילה נאמר (ויקרא ה טו) 'נֶפֶשׁ כִּי
76 תִּמְעַל מַעַל וְהִטָּאָה בְּשִׁגְגָה מְקַדְּשֵׁי ה' וְגו', ובטמא שאכל תרומה
77 נאמר (ויקרא כב ט) 'ולא ישא עליו חטא וימתו בו', מה להלן בתרומה
78 **בְּמִיתָה אַף כָּאֵן** במודעל **בְּמִיתָה**. ורבנן אָמְרִי אֵין ללמוד
79 בגזירה שוה זו משום ש**שְׂאִינָא קְרָא** בענין חיוב מיתה של טמא שאכל
80 תרומה 'ב'ו', ובא למעט שדווקא בו חייב מיתה ולא בפעילה במיד.
81 הגמרא חוזרת לדברי משנתנו (אכפ): שנינו, **וְרַבִּי שְׂשִׁימָשׁ מְפַקְּדֵשׁ**, רבי
82 עקיבא אומר בחנן, והכמים אומרים בידי שמים. הגמרא מביאה
83 את המקור: **תֵּינֵא בְּרִייתָא, רַבִּי יִשְׁמַעְיָאֵל אוֹמֵר, נֶאֱמַר כָּאֵן** בענין זר
84 (במדבר יז ח) '**וְהַיּוֹד תְּקַרְבַּ יוֹמָת, וְנֶאֱמַר לְהֵלֵן** (במדבר יז כח) 'בל תִּקְרַב
85 תְּקַרְבַּ אֶל מִשְׁכַּן ה' יוֹמָת, ויש ללמוד גזירה שוה 'יומת' מ'יומת',
86 **מֵה לְהֵלֵן**, בכל הקרב אל משכן, מדובר במיתה **בְּיַד שָׁמַיִם, אַף כָּאֵן**
87 בור ששימש, מה שכתוב בו 'יומת' היינו **בְּיַד שָׁמַיִם**.
88 ממשיכה הברייתא: **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, נֶאֱמַר כָּאֵן** (במדבר יז ח) '**וְהַיּוֹד**
89 **תְּקַרְבַּ יוֹמָת, וְנֶאֱמַר לְהֵלֵן** במתנבא בשם הקדוש ברוך הוא לעבוד
90 עבודת כוכבים' **וְהַיּוֹמָת הַהוּא אֵין חֵלֶם הַחֵלֶם הַהוּא יוֹמָת'** (דברים יג
91 ח), ויש ללמוד גזירה שוה 'יומת יומת', מה להלן בנביא שהדיח
92 בפסקילה, **אַף כָּאֵן**, בור ששימש, בפסקילה. רבי יוחנן בן נורי אוֹמֵר,
93 נביא שהדיח נידון בחנן ולכן יש ללמוד מה להלן (בנביא) **בְּהִנֵּק אַף**
94 **כָּאֵן**, בור ששימש, בְּהִנֵּק.
95 הגמרא מבררת את טעם המחלוקת. שואלת הגמרא: **כְּמֵאֵי**
96 **קְמִיפְלֵי רַבִּי יִשְׁמַעְיָאֵל** הסובר שחייב מיתה בידי שמים ורבי עקיבא
97 שלדעתו חייב סקילה. משיבה הגמרא: רבי עקיבא **כְּכַר דְּגִינָא** גזירה
98 שוה 'יומת' מ'יומת', ואין דנין 'יומת' מ'יומת', ולכן אין ללמוד זר
99 ושכתוב בו 'יומת' מ'כל הקרב הקרב אל משכן ה' יומת'. ורבי
100 **יִשְׁמַעְיָאֵל כְּכַר**, דנין הדיח מהדיח, והיינו זר ששימש זר שעבס
101 למשכן, ואין דנין הדיח זר ששימש מנביא. ורבי עקיבא אינו סובר
102 שיש מניעה ללמוד משם, שפינן שהדיח נביא זה לעבוד עבודה זרה
103 **אֵין לָהּ הַדְּיוֹשׁ נְדוּל מְוָה**.
104 שואלת הגמרא: **כְּמֵאֵי קְמִיפְלֵי רַבִּי עֲקִיבָא**, הסובר שזר נידון
105 בסקילה, ורבי יוחנן בן נורי, הסובר שבחנן. משיבה הגמרא:
106 **בְּשַׁלְוָתָא** - במחלוקתם רבבי שמעון ורבנן, דתניא בברייתא, חכמים
107 אומרים נביא שהדיח בפסקילה, רבי שמעון אוֹמֵר בְּהִנֵּק. ורבי עקיבא
108 כחכמים, ורבי יוחנן בן נורי כרבי שמעון.
109 הגמרא מקשה יתירה בדברי רבי עקיבא: **הָא אֲנֵן תָּנִין** - הרי אנו
110 שנינו במשנתנו (אכפ) **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר זר ששימש בְּהִנֵּק, ואילו**

1 **וְעָרַל בְּשֵׂר לֹא יבוא אֶל מְקַדְּשֵׁי' (לְשָׂרְתָנִי), בְּן נָכַר עָרַל לֵב' הוא**
2 **כהן מומר לעובדת כוכבים, עָרַל בְּשֵׂר'** זהו כהן ערל שלא מל
3 משום שהיא סכנה לו, ונאמר עליו 'לא יבא אֶל מְקַדְּשֵׁי', והיא
4 אזהרה שלא יעבוד במקדש.
5 הגמרא מביאה מקור לאיסור עבודה באנינות: **אוֹנָן** - מי שמת לו
6 באותו היום קרוב משפחתו ומאלו שחייב להתאבל עליהם, מְנַלְן
7 שאסור לעבוד במקדש. משיבה הגמרא: **דְּתַתִּיב כְּכֵהֵן גְּדוּל שְׁמִתוֹ**
8 **אָבִיו או אִמּוֹ (ויקרא כא יב), 'וְמִן הַמְּקַדְּשׁ לֹא יצא וְלֹא יִחְלַל אֶת מְקַדְּשׁ**
9 **אֱלֹהֵיו, ופירושו, 'מִן הַמְּקַדְּשׁ לֹא יצא' ללזות את מיטתם, אלא**
10 **עובד הוא את עבודתו במקדש, ואין עבודתו מתחללת בכך, ויש**
11 **לדייק הָא אַחֵר** - כהן הדיוט שלא יצא מהמקדש בהיותו אונן אלא
12 **עבד עבודה, חֵלַל אותה. וכיון שהוא מחלל את עבודתו, ודאי**
13 **אסור לו לעבוד.**
14 הגמרא מבררת מדוע אין בו אלא אזהרה ולא מיתה: **אָמַר לִיה רַב**
15 **אָרִיא לְרַבָּא, וְנִילָהּ** - נלמד גזירה שוה 'חילול חילול' מְתְרוּמָה,
16 שבעבודה באנינות נאמרה לשון חילול 'וְלֹא יִחְלַל' (ויקרא כח) וכן
17 בכהן האוכל תרומה בטומאת הגוף נאמרה לשון חילול 'וְיָמָתוּ בו'
18 **כִּי יִחְלְלוּהוּ' (ויקרא כב ט), ויש ללמוד מֵה לְהֵלֵן בתרומה, בְּמִיתָה אַף**
19 **כָּאֵן באנינות בְּמִיתָה.**
20 מתרץ רבא: **מִי קְתִיב בִּיה גְּפוּיָה** - וכי כתוב 'חילול' בגוף האיסור
21 של כהן הדיוט באנינות, הלא **מְפַלְלָא קְאָתִי** - נלמד כדיוק מתוך
22 הכתוב בכהן גדול. ואם כן 'חילול' של כהן הדיוט הוּוּ דְרַבִּי הַמָּא מִן
23 הַפְּלִל, וְכַל דְרַבִּי הַמָּא מִן הַפְּלִל אֵין דְּנִין אוֹתוֹ בְּנוֹתָה שְׁוָה, שאין
24 לעשות גזירה שוה אלא מהמילה הכתובה בפירוש, ולא מהמילה
25 שבאה מתוך דיוק.
26 הגמרא מביאה מקור לאיסור עבודת המקדש בישיבה: **מְנַלְן**
27 **שִׁישׁ איסור בדבר. אָמַר רַבָּא אָמַר רַב נַחֲמָן, אָמַר קְרָא** לגבי כהן
28 (דברים יח ה) '**כִּי בו פָּחַר ה' אֱלֹהֶיךָ מִכָּל שִׁבְעִיךָ לְעַמְד לְשָׂרְת' וְגו',**
29 **לְעִמְדָה פְּתַרְתִּין וְלֹא לְשִׁיבָה, וכיון שלשיבה לא נבחר הרי הוא**
30 **כור, ואסור בעבודה, אמנם אינו חייב מיתה כור, כמו שדרשו**
31 **בזבחים (כג).**
32 שנינו בהמשך הברייתא: **כהן פֵּעַל מוֹם** שעבד במקדש, **רַבִּי אוֹמֵר,**
33 **בְּמִיתָה** בידי שמים, **וְהַכְּמִים אוֹמְרִים** אינו אלא **בְּאוֹהָרָה**, שעובר על
34 מה שנאמר (ויקרא כא יח) '**כָּל אִישׁ אֲשֶׁר בו מוֹם לֹא יִקְרַב וְגו',**
35 **ולוקה, אבל אין בו מיתה.**
36 שואלת הגמרא: **מֵאֵי מַעֲמָא דְרַבִּי**. משיבה הגמרא: **דְּתַתִּיב** **בְּבֵעַל**
37 **מוֹם (ויקרא כא כג) 'אֶךְ אֶל תְּפָרֹקֶת לֹא יבא וְגו' וְאֶל הַמּוֹבָח לֹא יֵגֵשׁ**
38 **כְּבָרָת, הגמרא מנסה לתרץ: וְנִילָהּ 'חילול חילול' מְתְרוּמָה, שגם**
39 **באכילת התרומה בטומאת הגוף נאמרה לשון חילול, וימתו**
40 **בו כִּי יִחְלְלוּהוּ' (ויקרא כב ט), מה להלן בתרומה בְּמִיתָה אַף כָּאֵן** **בְּבֵעַל**
41 **מוֹם בְּמִיתָה.**
42 מקשה הגמרא: וְנִילָהּ 'חילול חילול' מְנוֹתֵר - מהאוכל בשר קדשים
43 שעבר זמן אכילתו, שגם בו נאמרה לשון חילול, כמו שכתוב (ויקרא
44 ח ט) 'וְאִכְלוּ עוֹנֵו יִשָּׂא כִּי אֶת קֹדֶשׁ ה' חָלַל וְנִכְרַתָּה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא
45 מִעַמְיָה', ונלמד מה להלן באוכל נותר בְּכָרָת, **אַף כָּאֵן** **בְּבֵעַל מוֹם**
46 **כְּבָרָת, הגמרא מנסה לתרץ: מִסְתַּבְרָא שְׁדוּקָא מְתְרוּמָה הָוָה לִיה**
47 **לְמִיתָה, שְׁכָן בְּדִרְךָ זו נמצאנו לומדים פסול הגוף מפסול הגוף,**
48 **שבעל מום וטמא שאכל תרומה, שניהם פסולם בגופם, אבל**
49 **בנוטר הפסול במאכל. הגמרא דוחה תירוץ זה: אֲדַרְבָּה מְנוֹתֵר הָוָה**
50 **לִיה לְמִיתָה, שְׁכָן מצאנו כמה דמיונות בין בעל מום לנוטר, ואילו**
51 **הם: א. קֹדֶשׁ - שניהם עניינם תלוי בקדשים, מה שאין כן בתרומה.**
52 **ב. פְּנִים - שניהם תלויים בעבודה בתוך המקדש, מה שאין כן**
53 **בתרומה. ג. פְּגוּלָה, והיינו פסול קרבן על ידי שחושב בשעת**
54 **השחיטה לאוכלו לאחר הזמן הקצוב לקרבן, ובשניהם יש שייכות**
55 **לדין זה שהרי עניינם לקרבנות, מה שאין כן בתרומה. ד. וְנוֹתֵר -**

וערל בשר. שמתו אחיו מחמת מילה. לא יבא. והיינו אזהרה מדברי קבלה בעלמא
 ולא לקי עלה: ומן המקדש לא יצא גוי. כלומר אע"פ שמתו אביו ואמו אין צריך
 לצאת מן המקדש שאם יעבור לא יחלל הא כהן אחר שלא יצא חלל: מי כתיב
 בגופיה. מי כתיב בכהן הדיוט גופיה חילול מכלל דמכאן גדול דכתיב ביה אונן ואינו
 מחלל הוא דקא אתי: ולא לישביה. דכיון
 דלא נבחר הוה ליה כור ובפ"ב דזבחים (דף
 כג) ימינן מכרי יושב כור דמי ומיחל עבודה
 אימא במיתה הוא כור אלמה תניא אינו
 במיתה והתם מפרק לה משום דהוי זר ושלא
 רחץ ידים ורגלים ושתיין יין שלשה כתובים
 הבאים כאחד דכתיב בהו מיתה ואין
 מלמדן: אמר קרא בו. בתרומה במיתה
 דכולהו נמי מיניה גמרי ואתא בו למיעוטא
 ולא בעל מום ומסתברא בעל מום הוא דקא
 ממעט ולא טמא וטבול יום שהן פסול
 טומאתן במיתה: גמר חטא חטא מתירומה
 מעילה כתיב בה ודטאא בשגגה והכא כתיב
 ולא ישאו עליו חטא ומתה: בו ולא כמעילה.
 וממיתה לחודה הוא דאמעט דגבי מיתה
 הוא דכתיב בו אבל אזהרה מגמרא גמר
 לחוד במעילה בגזרה שוה דטאא חטא
 מתרומה: מה לחלו כירי שמים. בדמאתים
 וחמשים איש דקדקו בשרופים כתיב (במדרב
 יז) ר' יוחנן בן גורי וכו'. דס"ל נביא שהדיח
 את הרבים בחנק ולקמן מפרש במאי פליגי:
 פלוגתא דר"ש ורבנן באלו הן הנחנקין וילף
 טעמא מקרא: והא תנן. זר ששימש רבי
 עקיבא אומר בחנק ובברייתא תני לר"ע
 בסקילה: מתניתין ר' שמעון. דאמר נביא
 שהדיח בחנק זר ששימש מיניה גמר ורבי
 שמעון תלמידו של רבי עקיבא הוא ואמר
 לר"ע זר ששימש בחנק נביא שהדיח בחנק
 וברייתא רבנן. בני מחלוקתו של רבי שמעון
 ואף הם תלמידי רבי עקיבא הוו ואמרי
 משמו סקילה בתרייהו:

הדרן עלך אלו הן הנשרפין

בידי שמים. רבי עקיבא אומר, נאמר פאן יהוה הקרב יומת, ונאמר להלן והנביא ההוא או
 חלם החלום ההוא יומת. מה להלן, בסקילה. אף פאן, בסקילה. רבי יוחנן בן גורי אומר, מה
 להלן, בחנק. אף פאן, בחנק. במאי קמפילגי, רבי ישמעאל ורבי עקיבא. רבי עקיבא סבר, דנין
 יומת' מ'יומת', ואין דנין יומת' מ'יומת'. ורבי ישמעאל סבר, דנין הדיוט מהדיוט, ואין דנין
 הדיוט מנביא. ורבי עקיבא, פיון שהדיח, אין לך הדיוט גדול מנה. במאי קמפילגי, רבי עקיבא
 ורבי יוחנן בן גורי. בפלוגתא דרבי שמעון ורבנן, דתניא, נביא שהדיח, בסקילה. רבי שמעון
 אומר, בחנק. הא אגן תנן, רבי עקיבא אומר, בחנק. תרי תנאי, ואליבא דרבי עקיבא. מתניתין,
 רבי שמעון ואליבא דרבי עקיבא. בריתא, רבנן ואליבא דרבי עקיבא:

הדרן עלך אלו הן הנשרפין

פרק הגנה (דף יח) דממעט מחובר ממעילה משום דגמרה מתרומה אלמא יליפין קדשי בדק הבית מתרומה ויש לומר דהתם הוא דבעינן דומיא דתרומה משום דכתיב לה לרבויה
 ולא גמרינן אלא דומיא דקדושת הגוף ואע"ג דרבי יוסי דרשי ליה התם ולא רבנן מכל מקום לרבנן נמי אדני לגבי הכי דלא גמרינן קדשי בדק הבית מתרומה (נ"ע) תוסי תמורה ג.
 ד"ה מאי תרומה:

הדרן עלך אלו הן הנשרפין

אלו הן הנחנקין: ה"ג ואצטרך למכתב מכה איש ומת ואצטרך למכתב ואיש כי

יכה כל נפש. ולא כמו שכתוב בספרים כל מכה נפש דברפק יוצא דופן (גדה מה: ושם) גמירן בן יום אחד דההורג חייב ומפקי ליה מדכתבי ואיש כי יכה כל נפש נפש כל דה:

איש

דבר מצוה אין. יש ספרים שכתבו בהן אשה לא ואע"ג הדשוה הכתוב אשה לאיש וכו' הני מילי בפרשה שבאמרה בלשון זכר אבל היכא דכתיב איש בהדיא ממעטין אשה כדפירש שלחי: פרק ד' מיתות (לעיל טו.) גבי מקלל אביו ואמה:

הוה

אמינא אפילו נפלים. תימא אי"כ היכי מתייב דמי וולדות הא מתייב מיתה ר"ל דה"א דהכא גזירת הכתוב היא היכא דלא נתכוין לולדות כדאשכחן לרבי ונתתה נפש תחת נפש ממון אי נמי נתי דהוה מתייב אנפול לאחר שגולד קודם שגולד לא מתייב

הכחישא

באנפין כו'. בהכחשה דלא הורא אפירי דאם לא כן לא שריך נוק שטרות מדי דהוה אהכזה על ידו וצמתה וסופה לחזור ובכמהה לא שייכי ד' דברים:

אלא

למאן דלית ליה דתנא דבי חזקיה. פירשתי לעיל בפ' הנשרפין (דף עט: בריהוי ב'):

מאן

שמעת ליה דאמר מקלקל בחבורה חייב ר"ש. פלוגתא דר' יהודה ור"ש במקלקל בחבורה ומקלקל בחביעה לא מציעו בפירוש לא במשנה ולא בברייתא ובפרק האורג (שבת דף קו. ושם) דחק רש"י לפרש דנפקא מפלוגתא דמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה הלכך אין לך חובל ומבעיר שאינו מקלקל ואפילו מבעיר עצים לחבשילו מקלקל הוא אצל העצים ומה שהוא מתקן אצל אחרים לרבי צריכה לגופה היא אם כן כי חייב הכתוב חובל ומבעיר מדאצטרך למשוי מילה ומדאסר הבערה דבת כהן על כרחיך במקלקל נמי חייב אבל רבי יהודה סבירא ליה מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה הלכך חייב דחובל בצריך לבלבו ומבעיר בצריך לאפרו משכחת לה ואע"פ שמקלקל הוא אצל מלאכה עצמה מתקן הוא אצל אחרים ולרבי יהודה כבי האי גונא מלאכה היא משום תיקון דאחרים אבל מקלקל ואינו מתקן פטור לשון הקונט' כתבתי השתא הא דאמרי' התם בפרק האורג (שם) תני רבי אבהו קמיה דר' יוחנן כל המקלקלין פטורים חוץ קמא ומבעיר אמר ליה פוק תני לברא חובל ומבעיר אינה משנה כו' משמע מתוך פ"י הקונטרס דר' אבהו כו"ש ורבי יוחנן דבעי צריך לבלבו ולאפרו כו' יהודה וזו תימא אי"כ אמאי א"ל פוק תני לברא אטו משום דס"ל כרבי יהודה מאן דתני כו"ש משתיק ליה דכי האי גונא פריך פרק קמא דחולין (דף טו.) ועוד אי חשיב תיקון גמור צריך לבלבו ולאפרו אמאי נקט חובל ומבעיר ועוד דר"ש אפי' בחובל ומבעיר בעי שתהא צריכה לגופה כדמסיק בשמעתין גבי חובל ובלבדו ספק אבל (בריות דף כ.) גבי הבערה על כן נראה דר' אבהו ור' יוחנן אליבא דר"ש פליגי דר' אבהו כו"ש כדאייתא בפרק האורג (שבת דף קו.) ורבי יוחנן סבר דאפילו ר' בשעון גמי ותיקן קצת ומיהו לא חשיב תיקון שיתחייב בכך לר' יהודה דאין דרך לחבל בחבירו ליתן לבלב ולשרוף גדיש בשביל אפר ופלוגתא דמקלקל בחבורה דרבי יהודה ורבי שמעון קים ליה להש"ס או בקבלה או שמוא ברייתא שניה בשום מקום וכי תימא לרבי אבהו כיון דליכא תיקון אי"כ צריכה לגופה היכי משכחת לה הא משכחת לה באיסורי הנאה שסבור שיכול ליהנות וליתן לבלבו וכן מבעיר באיסורי הנאה שסבור שיכול לבשל לקריה ועוד יש לדקדק פלוגתא דמקלקל בחבורה מדתנן בפסחים פ"ר אלו דברים (דף עב.) ושם עג. (ושם) ושאר כל הובחים ששחטן שלם פסח אם אינן ראויין חייב ואמרי' בגמ' מאן תנא דשני ליה בין ראויין לשאינן ראויין ר"ש הוא ואמרינן התם לעיל מיניה דאיידי בשועה אלמא מתייבין מתעסק ואמרינן בפ' ספק אבל (בריות ד' יט.) הנה לתינוקות הואיל ומקלקל בחבורה חייב מתעסק נמי חייב ומדמתייב רבי שמעון מתעסק בחבורה שמע מינה מקלקל

אלו הן הנחנקין: מטרא על פי בית דין. כמו ממרים הייתם עם ה' (דברים ט) שמטרב על פי ב"ד הגדול שבלשכת הגזית: וזוממי בת כהן, אע"פ שהם היו מחייבין אותה שריפה אין נדונין אלא במיתה שהיו מחייבין לבועל והיינו חנק כשאר בעל על אשת איש כדמפרש קרא היא תשרף ולא בוועלה וזוממה לזנין

מכאשר זוממי לעשות לאחיו לאחיו ולא לאחותו: ובוועלה. בשואה בה כהן מקמיירי אבל ארוסה בועלה בסקילה: גמ' ס"ה. בתמיה: קטל חד כסיוף. כדתנן בפרקין לעיל (דף עו.) אלו הן הנחרגים הרוצח ועיר הנדחת: מאי איכא למימר. הכא דאיכא למדרש דאביו בתנן: אלא מרדכיב מכה אמש ופתי. היכא דבעי מיתה מפרש מיתה בהדיא: אפילו נפלים. כגון כן תשעה וראשו אטום או שיש לו שני גבין דלא חיי: דכתיב ביה נפש. ונפש משמע דם דהוה חבורה: הכחישא. לבהמה: באנפין. דלא עשה בה חבורה: לנפש אדם. דחיינו אביו דאף על גב דלא בעינן מיתה חבורה מהא בעינן: אלא הקישא למה לי. דאתקש מכה אדם למכה בהמה כדן קרא הואיל וילפת ליה מאם אינו ענין: לברתניא דבי חזקיה. בב"ק ובהגמיה (דף לה.) לפטור חייבי מיתות שווגין מן התשלומין מה מכה בחמה לא חלקת בו וכו'. הניחא וכו'. פלוגתא דרבי יוחנן ורשב"ל בכתובות באלו נערות (דף לה.): מה מכה בתמה לרפואה. כגון מקיז דם פטור מן התשלומין שהרי לא חזיקה: אף מכה אדם. דחיינו אביו: לרפואה פטור. ממתיה ואע"ג דחבורה היא: ואחבת לרעד כמון. לא חזרהו ישראל מלעשות לחבריהם אלא דבר שאינו חפץ לעשות לעצמו: סילוא. קורן יש לו בבשרה: למפתח ליה בוותא. כיה להוציא אחיה ממנה: אי הכי אחר נמי. לא לפתח שהרי לא ישראל חזרהו ד לחבל חבירו דכתיב (דברים כה) לא יוסף פן יוסף: שגגת לאו. כשאין מתכוין דהו' שגגה באיסור שזדונו לאו בעלמא דקיל: מחט של יד. היא מחט קטנה שותפין בה בגדיה ניטלת בשבת לישול בה את הקוק ומשום דקתינה לה להלן במשכת שבת בפרק כל הכלים (דף קכב.) גבי ושל שקאין לפתוח בו את הדלת קרי ליה להא קטנה מחט של יד: דילמא חביל. ועבדי חבורה בשבת: מקלקל הוא. וכל המקלקלין פטורין בחלול שבת דמלאכת מחשבת כתיב ואין מחייב אמקלקל אלא רבי שמעון ומקלקל בחבורה רבי שמעון נמי לא מחייב אלא במתכוין לכך דהוי צריך לחבלה אבל הנוטל קוק אין צריך לחבלה וברצונו לא יחבל:

משינה אלו הן הנחנקין, המכה אביו ואמו, ונפיש משישראל, וקון ממטרא על פי בית דין, ונביא השקר, והמתנבא בשם עבודת פוכבים, והפא על אשת איש, וזוממי פת פהו וכו'עלה: גמרא מפה אביו ואמו, מנלן. דכתיב 'מכה אביו ואמו מות יומת', וכל מיתה האמורה בתורה סתם, אינה אלא חנק. אימא, עד דקטיל ליה מיקטל. סלקא דעתך, קטל חד כסיוף, ואביו כהנך. הניחא למאן דאמר, חנק קל. אלא למאן דאמר, חנק חמור, מאי איכא למימר. אלא מרדכיב מכה מות יומת, וכתיב 'או באיכה הפהו כידו וימת', שמע מינה, כל היכא דאיכא הפאה סתם, לאו מיתה הוא. ואצטרף למיכתב 'מכה איש', ואצטרף למכתב 'כל מכה נפש'. דאי פתב רחמנא 'מכה איש ומת', הוה אמניא, איש, דבר מצוה, אין. קטין. לא. פתב רחמנא, 'כל מכה נפש'. ואי פתב רחמנא 'כל מכה נפש', הוה אמניא, אפילו נפלים, אפילו בן שמונה, צריכי. ואימא, אף על גב דלא עביד ביה חבורה, אלמיה חנן, 'המכה אביו ואמו, אינו חייב עד שיעשה כהן חבורה', אמר קרא, 'מכה אדם' 'ומכה בהמה', מה מכה בהמה, עד דעביד ביה חבורה, דכתיב ביה נפש. אף מכה אדם, עד דעביד חבורה. מתקיף לה רב ירמיה, אלא מעתה, הכחישא באנפין, הכי נמי דלא מתייב. אלא, אם אינו ענין לנפש בהמה, דהא אי נמי הכחישא באנפין, חייב. תנינו ענין, לנפש אדם. אלא, הקישא למה לי, לברתניא דבי חזקיה. הניחא למאן דאית ליה תנא דבי חזקיה, אלא למאן דלית ליה תנא דבי חזקיה, התיישא למה לי. מה מכה בהמה לרפואה, פטור. אף מכה אדם לרפואה, פטור. רב מתנא דאיבעיא להו, בן, מהו שיקיז דם לאביו. רב מתנא אמר, 'ואחבת לרעד פמוד'. רב דימי בר חיננא אמר, מכה אדם ומכה בהמה, מה מכה בהמה לרפואה פטור, אף מכה אדם לרפואה פטור. רב, לא שביק לבריה למישקל ליה סילוא. מר בריה דרבינא, לא שביק לבריה למיפתח ליה פותא, דילמא חביל, והוה ליה שגגת איפור. אי הכי, אחר נמי. אחר, שגגת לאו. בנן, שגגת חנק. והדרתנן, מחט של יד, ליטול בה את הקיץ. ליחוש דילמא חביל, והוויא לה שגגת סקילה. התם, מקלקל הוא. הניחא למאן דאמר, מקלקל פטור. אלא למאן דאמר חייב, מאי איכא למימר. מאן שמעת ליה דאמר מקלקל בחבורה חייב, רבי שמעון היא. ורבי

וחנן אליבא דר"ש פליגי דר' אבהו ור' יוחנן סבר דאפילו ר' בשעון גמי ותיקן קצת ומיהו לא חשיב תיקון שיתחייב בכך לר' יהודה דאין דרך לחבל בחבירו ליתן לבלב ולשרוף גדיש בשביל אפר ופלוגתא דמקלקל בחבורה דרבי יהודה ורבי שמעון קים ליה להש"ס או בקבלה או שמוא ברייתא שניה בשום מקום וכי תימא לרבי אבהו כיון דליכא תיקון אי"כ צריכה לגופה היכי משכחת לה הא משכחת לה באיסורי הנאה שסבור שיכול ליהנות וליתן לבלבו וכן מבעיר באיסורי הנאה שסבור שיכול לבשל לקריה ועוד יש לדקדק פלוגתא דמקלקל בחבורה מדתנן בפסחים פ"ר אלו דברים (דף עב.) ושם עג. (ושם) ושאר כל הובחים ששחטן שלם פסח אם אינן ראויין חייב ואמרי' בגמ' מאן תנא דשני ליה בין ראויין לשאינן ראויין ר"ש הוא ואמרינן התם לעיל מיניה דאיידי בשועה אלמא מתייבין מתעסק ואמרינן בפ' ספק אבל (בריות ד' יט.) הנה לתינוקות הואיל ומקלקל בחבורה חייב מתעסק נמי חייב ומדמתייב רבי שמעון מתעסק בחבורה שמע מינה מקלקל

49 בכלל 'איש' וההורגם אינו חייב מיתה. ונמצא אם כן שצריכי שני
50 הפסוקים.
51 הגמרא חזרת לברר מהי ההגדרה של מכה אביו. שואלת
52 הגמרא: ואימא - אולי נאמר שמכה אביו חייב מיתה אף על גב
53 דלא עביד ביה חבורה - שלא עשה בו פצע, שהרי בפסוק לא
54 כתוב שפצעו, ואם כן, אלאמה [למחו] תנן במשנה (להלן פה) 'המכה
55 אביו ואמו, אינו חייב עד שיעשה בהן חבורה'. משיבה הגמרא: יש
56 לזה מקור מפסוק אחר, דאמר קרא (ויקרא כד כא) 'ומכה אדם יומת',
57 ובתחילת הפסוק שם כתוב 'ומכה בהמה ישלמנה', וחוקשו זה
58 לזה, מה מכה בהמה אינו מתחייב בתשלומין עד דעביד [שיעשה]
59 בה חבורה, דכתיב בה (ויקרא כד יח) 'ומכה נפש בהמה, ונפש משמע
60 דם ככתוב (דברים יב כג) 'כי הדם הוא הנפש', אף מכה אדם דהיינו
61 מכה אביו, לא יתחייב מיתה עד דעביד חבורה.
62 מתקופה לה רב דרמי, אלא מעתה, אם מכה בהמה חייב רק בעשה
63 בה חבורה, נמצא שאם הכחישה פאכנים - הכחיש את כוחה בלי
64 לעשות בה חבורה, הכי נמי דלא מיתניב - וכי גם במקרה כזה יפטר
65 מתשלומין, והרי זה נגד הסברא.
66 מכח הקושיא מסיקה הגמרא שמכה בהמה חייב אף כשלא עשה
67 בה חבורה, ומביאה לימוד אחר לזה שמכה אביו חייב רק כשעשה
68 בו חבורה. מסיקה הגמרא: אלא אם הלימוד מתיבת 'נפש' אינו ענין
69 - לא יתכן לדורשו לנפש בהמה, דהא אי נמי - שהרי גם אם
70 הכחישה פאכנים חייב, תנינו ענין לגבי מכה נפש אדם, ותדרוש
71 ממנו שמכה אביו חייב רק אם עשה בו חבורה.
72 כיון שהגמרא הסיקה שהלימוד אינו מההיקש של מכה בהמה
73 למכה אדם, מבררת הגמרא לשם מה הם חוקשו. שואלת הגמרא:
74 אלא הקישא למה לי - לשם מה חוקשו בתורה מכה אדם ומכה
75 בהמה זה לזה. משיבה הגמרא: ההיקש נצרך לכדתינא דבי חזקיה
76 (ביק ליה), שכמו מכה בהמה דחייב בתשלומים בין במזיד ובין
77 בשוגג [ושהרי אדם מועד לעולם], כך גם בהורג אדם אין הבדל
78 בין מזיד לשוגג, ולכן כמו שהורג במזיד פטור מן התשלומים, כך
79 גם רוצח בשוגג פטור מן התשלומים.
80 במסכת כתובות (לד) נחלקו רבי יוחנן וריש לקיש בדינו של תנא
81 דבי חזקיה, האם ההורג בשוגג פטור מתשלומים כרוצח במזיד או
82 לא. שואלת הגמרא: הניחא למאן דאית ליה תנא דבי חזקיה - לפי
83 ריש לקיש הסובר כתנא דבי חזקיה, וממילא צריך את ההיקש כדי
84 ללמוד שרוצח במזיד פטור מתשלומים, אלא למאן דאית ליה תנא
85 דבי חזקיה - אבל לרבי יוחנן החולק על לימודו של תנא דבי
86 חזקיה וסובר שרוצח בשוגג חייב בתשלומין, היקישא של מכה
87 אדם ומכה בהמה למה לי. משיבה הגמרא: לרבי יוחנן דורשים
88 מההיקש לימוד אחר, מה מכה בהמה לרפואה כגון המקוץ לה דם,
89 פטור מתשלומין שהרי לא הויק לה, אף מכה אדם דהיינו אביו,
90 ועשה בו חבורה לרפואה, פטור ממיתה.
91 הגמרא מביאה מקור נוסף לדרשה זו: דאיבעיא להו, בן מהו שנינין
92 דם לאביו לצורך רפואה, האם הדבר מותר מפני שהוא מקום
93 הצורך. ונפש הדבר להיתר משתי דרשות, רב מתנא אמר,
94 שהטעם הוא שגדר האיסורים שבין אדם לחבירו הוא מה שנאמר
95 בפסוק (ויקרא יח יח) 'ואהבת לרעך כמוך', שלא תעשה לחברך מה
96 שאינך רוצה שיעשו לך, אבל הקוץ דם גם הבן היה רוצה שיעשו
97 לו כשידקק לך. ורב דימי בר חיננא אמר שמקור ההיתר הוא
98 ממה שהוקשו בפסוק מכה אדם ומכה בהמה, וכפי שדרש רבי יוחנן
99 לעיל, מה מכה בהמה לרפואה פטור, אף מכה אדם לרפואה פטור.
100 הגמרא מביאה מזדירות האמוראים בדין מכה אביו: רב לא שביק
101 לבריה - לא הניח לבנו למשקל ליה פילוא - להוציא לו קוץ
102 מבשרו, וכן מר גריה דרבינא לא שביק לבריה למיפתח ליה פוואת

המשך בעמוד 47

1 פרק עשירי - אלו הן הנחנקין הפרק שלפנינו עוסק בחייבי מיתת
2 חנק. המשנה הראשונה מונה אלו הם הנהרגים בחנק, ובהמשך
3 הפרק מפורטים דיניהם.

משנה

4 אלו הן חייבי מיתה הנחנקין, המכה אביו ואמו, ויגוב נפש מישראל,
5 וזקן מרמא - דיין המסרב לנהוג על פי בית דין הגדול שבלשכת
6 הגזית, ויגבי השקר, והמתנבא בשם עובדת פוכבים, והבא על אשת
7 איש, ויוממי בת פהן - עדים שהעידו על בת כהן נשואה שזינתה,
8 ונמצאו שקרנים על ידי שבאו עדים אחרים ואמרו שהיו עמהם
9 במקום אחר באותה עשה שמעידים עליה, ויבועלה של בת כהן
10 נשואה.

גמרא

11 למדנו במשנה שמכה אביו ואמו מיתתו בחנק. מבררת הגמרא:
12 מכה אביו ואמו, מנלן - מנין לנו שמיתתו בחנק. משיבה הגמרא:
13 דכתיב (שמות כא טו) 'מכה אביו ואמו מות יומת', וכל מיתה האמורה
14 בתורה סתם, אינה אלא חנק.
15 הגמרא מבררת מהי ההגדרה של מכה אביו. שואלת הגמרא:
16 אימא - אולי נאמר, שמכה אביו לא יתחייב מיתה עד דקטיל ליה
17 מיקטל - עד שיהרגנו, אבל בהכאתו סתם לא יתחייב. משיבה
18 הגמרא: סלקא דעתך - איך יעלה על דעתך לומר כן, הרי קטל חד
19 - הרוצח סתם אדם, נהרג פסיף שהיא מיתה חמורה, ורוצח אביו
20 שעשה מעשה חמור יותר, יהרג פהנק שהיא מיתה קלה יותר, הרי
21 דבר זה הוא נגד הסברא.
22 מקשה הגמרא: הניחא למאן דאמר - לרבנן הסוברים (לעיל מט)
23 שאכן חנק קל מסיף, אפשר לומר כן, אלא למאן דאמר - לרבי
24 שמעון הסובר (שם) שתנק חמור, מאי איבא למיטר, הרי לדבריו
25 אפשר לומר שהכוונה היא לרוצח אביו, ואכן הוא נדון בחנק
26 שהיא מיתה חמורה יותר מסיף.
27 מיישבת הגמרא: אלא המקור לכך הוא מדכתיב (שמות כא יב) 'מכה
28 איש ומה מות יומת', ועוד כתיב (במדבר לה כא) 'או באיכה הפהו בידו
29 ויומת', ומה שהוצרכה התורה לפרש שההכאה גרמה למיתה,
30 שיען מינה - מוכח שכל היבא דאיבא הפאה סתם - בכל מקום
31 שנאמרה הכאה ולא כתוב שהמוכה מת מחמתה, לאו מיתה הוא
32 - אין הכוונה למיתה, אלא להכאה בלבד.
33 בפסוק שהגמרא הביאה לעיל (שמות כא יב) 'מכה איש ומת מות
34 יומת', מבואר שרוצח במזיד דינו במיתה, וכן מבואר בפסוק (ויקרא
35 לה ט) 'כל מכה נפש לפי עדים ירצח את הרצח'. הגמרא עוברת
36 לבאר מדוע שני הפסוקים נצרכים: ואצטרף למיכתב גם את
37 הפסוק 'מכה איש', ואצטרף למכתב גם את הפסוק 'כל מכה נפש'.
38 דאי כתב רחמנא - אם היה כתוב בתורה רק 'מכה איש ומה מות', הוה
39 אמינא שאיש הגדול בשנים, דבר מצוה - שמחוייב במצוות, אין -
40 ההורג חייב מיתה, אבל ההורג קטן שאינו מחוייב במצוות, לא
41 נענישנו במיתה, לכן כתב רחמנא גם את הפסוק 'כל מכה נפש',
42 שבו לא כתוב 'איש', ללמדנו שגם ההורג קטן במיתה. ואי כתב
43 רחמנא רק את הפסוק 'כל מכה נפש', הוה אמינא שאפילו ההורג
44 גדול - עוברים שנולדו בעלי מומים ואינם יכולים לחיות, גם הוא
45 יענש במיתה, ועוד הייתי אומר שאפילו הרג עובר שנולד בן
46 שמונה חודשים שאינו יכול לחיות, גם הוא נקרא רוצח שעונשו
47 מיתה, לכן כתבה התורה גם את הפסוק 'מכה איש', להשמיענו
48 שדווקא הורג איש, אבל נפלים ועובר בן שמונה חודשים אינם

56 יסיף, וכן פטור מלשלם לו על מה שהכחו. וְהוֹיֵן בָּהּ – ונשאנו
 57 ונתנו לבאר, מֵאֵי שְׁנָא בְּנֵי וּמֵאֵי שְׁנָא אַחֵר – מה ההבדל בין בנו
 58 שחייב לאחר שפטור, וְאֶמְרָר רַב חֲסֵדָא בטעם החילוק, שברייתא זו
 59 מדברת במקרה שֶׁמְסַרְבִּין – מפצירים בו לְצַאת אל מקום הריגתו
 60 וְאֵינֵי יוֹצֵא, וצריך להכות ולקללו כדי שיצא, ועל כן אחר שהכחו
 61 פטור ממלקות שכן הוא שליח בית דין לכהן, אבל בנו אינו יכול
 62 להעשות שליח בית דין להכות את אביו. ולפי זה קשה על דברי
 63 רב ששת שכן נעשה שליח בית דין להכות את אביו.
 64 הגמרא מתרצת שרב ששת מבאר את הברייתא באופן אחר.
 65 מתרצת הגמרא: רַב שֶׁשֶׁת מוֹרֵי לָהּ – רב ששת מעמיד את
 66 הברייתא במקרה שֶׁאֵין מְסַרְבִּין בּוֹ לְצַאת – אין צורך להכותו כדי
 67 שיצא, ולכן אם בא בנו והכחו סתם, חייב מיתה. אבל אם היה
 68 צורך לכופו לצאת, גם בנו יכול להעשות שליח בית דין לכהן והיה
 69 פטור.
 70 הגמרא מקשה שלפי ביאור זה אין מובן החילוק בין בנו לאחר.
 71 מקשה הגמרא: אֵי הָכִי – אם הברייתא עוסקת במי שאין צורך
 72 להכותו על פי דין, אַחֵר נִמְי – גם אחר שהכחו יהיה חייב לשלם
 73 לו על כך, ככל חובל בחבירו, ולמה פטרה אותו הברייתא.
 74 מיישבת הגמרא: אַחֵר שֶׁהכּוּ פטור גם אם הכחו סתם, כיון
 75 שהמוכה יוצא ליהרג, וְגַבְרָא קְטִילָא הוּא – נחשב כבר מעתה כמת,
 76 ולפי שהחובל בחבירו משלם לו לפי ערכו בשוק, ולאדם כזה אין
 77 ערך כלל, אין חיוב תשלום על הכאתו. אבל בנו שהכחו אינו נפטור
 78 מטעם שאביו גברא קטילא, כיון שמכה אביו לאחר מותו פטור רק
 79 מפני שאין הוא עושה בו חבורה, וכאן אף שגברא קטילא הוא,
 80 הרי הוא חי ואפשר לעשות בו חבורה, ועל כן אם הכחו בנו הוא
 81 חייב מיתה כדין מכה אביו.
 82 הגמרא מקשה על הדין שמכה גברא קטילא פטור. מקשה הגמרא:
 83 איך אפשר לפרש את הברייתא לרב ששת שהמכה גברא קטילא
 84 פטור, וְהָאֵמְרָר רַב שֶׁשֶׁת עצמו לגבי המבייש חבירו, שאם בְּיִישׁוּ
 85 כשהוא יִישֵׁן שלא הרגיש בבושתו, וְכַתּוּב בַּתּוֹךְ שִׁנְתּוֹ, אף שהוא
 86 עצמו לא התבייש, חַיִּיב המבייש לשלם לבניו על מה שביישם
 87 בביוזי אביהם, ואם כן מדוע כאן המכה גברא קטילא פטור, ואינו
 88 חייב לשלם לבנים על מה שביישם. מיישבת הגמרא: הָכָא בְּמֵאֵי
 89 עֲקָרִינָן, בְּשֶׁהֲכִחוּ הַבָּאִי שְׁאֵין בָּהּ שִׁיעוּר שְׁנוֹה פְּרוּשָׁה, ועל כן הוא
 90 פטור, אֲךָ אם היה במכה שוה פרוטה, אכן היה משלם לבניו על
 91 שביישם.
 92 מקשה הגמרא: איך אפשר לפרש את הברייתא שאין בהכאה שוה
 93 פרוטה, וְהָאֵמְרָר רַבִּי אִמִּי אֵמַר רַבִּי יוֹהָנָן, הֲכִחוּ הַבָּאִי שְׁאֵין בָּהּ שְׁנוֹה
 94 פְּרוּשָׁה, לֹאֲכָה על שעבר על 'לא יסיף', ואילו בברייתא כתוב שהוא
 95 פטור לגמרי. מיישבת הגמרא: מֵאֵי פְטוּר דְקָאֵמְרָר – מה הפירוש
 96 'פטור' שבברייתא. פְטוּר מְמַמּוּן, אך במלקות אף אחר שהכחו
 97 חייב, כשאין בהכאה שוה פרוטה.
 98 הגמרא דוחה פירוש זה בברייתא. דוחה הגמרא: אם נאמר
 99 ש'פטור' הוא מממון, מְכַלְל – משמע מזה, דְבָנֵי שְׁעֵלֵי כְּתוּב
 100 בברייתא 'חייב', גם בו הפירוש הוא חַיִּיב מְמַמּוּן, ואין זה יתכן שהרי
 101 פירשנו את הברייתא בהכאה שאין בה שוה פרוטה, אֵלָּא ודאי
 102 כוונת הברייתא שבנו חייב בְּדִין – בדין המכה אביו שחייב מיתה,
 103 ואם כן הָכָא נִמְי – גם 'פטור' שנאמר באחר, מוכרח שהוא פטור
 104 בְּדִין – בדין המכה חבירו, דהיינו מלקות. ולפי זה חוזרת השאלה
 105 מה החילוק בין בנו לבין אחר לפי רב ששת.
 106 הגמרא מבאר שרוב ששת טעם הפטור של אחר הוא שונה.
 107 מיישבת הגמרא: לרב ששת באמת הברייתא עוסקת כשאין
 108 מסרבין בו לצאת, ועל כן בנו חייב, אֵלָּא אַחֵר הֵינּוּ מְעַמָּא וְיָדָה
 109 הטעם [דְפְטוּר, דְקָאֵמְרָר (שמות כב טז) 'וְנִשְׂאָה בְעַמְדָּה לֹא תֵאָדוּ' – לא
 110 תקלל, וזהו המקור לאיסור לקלל אדם מישראל, ודורשים מפסוק

1 וְרַבִּי שְׁמַעוֹן הָאֵמַר (שבת קה), כָּל מְלֹאכָה שְׁאֵינָה צְרִיכָה לְגוּפָה – כל
 2 העושה מלאכה בשבת שלא לצרכו, והיה מעדיף שלא לעשותה,
 3 פְטוּר עָלֶיהָ מִמִּיתָה, כיון שאין זו מלאכת מחשבת האסורה בשבת.
 4 וכיון שכך, אף אם המוציא קוץ בשבת יחבול בשוגג לא תהיה זו
 5 שגגת סקילה, שהרי אינו רוצה בחבלה, ועל כן הוא פטור גם לרבי
 6 שמעון שמחייב את המקלקל בחבורה.
 7 הגמרא מבררת האם באופן מסוים מותר לבן להכות את אביו: בְּעֵי
 8 מִינֵיהּ מֵרַב שֶׁשֶׁת, בְּן שְׁאֵינֵי נִתְחַיֵּב מִלְקוֹת או נידוי, מַהוּ שְׁעִיעֵשָׁה
 9 הֵבן שְׁלִיחַ בֵּית דִּין לְאֵבִיו, לְהַבִּיתוֹ את המלקות, וְלִקְלְלוֹ – לנדונו,
 10 האם בשליחות בית דין הדבר מותר לו. אֵמַר לָהּ רַב שֶׁשֶׁת, וְאִדָּם
 11 אַחֵר שְׁאֵינֵי אֵבִיו וְנִתְחַיֵּב מִלְקוֹת או נידוי, מִי הִתִּירוֹ לְשִׁלְיַח בֵּית
 12 דִּין לְהַלְקוֹתוֹ וְלִנְדוּתוֹ, הֲלֹא כָל יִשְׂרָאֵל מִצּוּיִם שְׁלֹא לְהַכּוֹת
 13 וְלִקְלַל אֶת חֲבֵרֵיהֶם, אֵלָּא מוֹכֵחַ שֶׁכְּבוֹד שְׁמֵיהֶם עֲדִיף מְכּוּבֹד חֲבִירוֹ,
 14 ולכן התירה התורה להכות ולהקלל בשם בית דין, ואם כן הָכָא נִמְי
 15 – גם כאן, בְּכַדוֹ שְׁמֵיהֶם עֲדִיף מְכּוּבֹד אֲבִיו, ויכול הבן להעשות שליח
 16 להלקות ולנדוט את אביו.
 17 הגמרא מקשה על דברי רב ששת: מִיֵּתִיב, שֵׁנִינֵי בְּבֵרִיתָא,
 18 שמהפסוק (דברים כה א) 'אֲרַבְעִים בְּנֵי לֹא יִסֵּף' העוסק במי שנתחייב
 19 מלקות בבית דין, יש תלמוד בקל וחומר שאסור להכות את האב,
 20 וְכַתּוּב מִי שְׁמַצּוּהָ לְהַבִּיתוֹ, מַצּוּהָ שְׁלֹא לְהַבִּיתוֹ, מִי שְׁאֵינֵי מַצּוּהָ
 21 לְהַבִּיתוֹ, אֵינֵי דִין שְׁמַצּוּהָ שְׁלֹא לְהַבִּיתוֹ'. בברייתא זו מוזכרים שני
 22 אנשים, לאחד יש מצוה להכות, ולשני אין מצוה בכך. מבררת
 23 הגמרא: מֵאֵי לָאו – האם אין פירוש הברייתא שְׁאֵינֵי וְאֵינֵי – גם זה
 24 'שמצוה להכות' וגם זה 'שאינו מצוה להכות', עוֹסְקִים בְּמִקּוּם
 25 שִׁישׁ מַצּוּהָ לְהַכּוֹת על פי בית דין, והחילוק ביניהם הוא שְׁהָא בְּנֵינֵי
 26 – מה שאמרו שמי שאינו מצוה להכות, קל וחומר שמצוה שלא
 27 להכות, מדובר בבנו של הלוקה, וְהָא בְּאַחֵר – מה שאמרו שמי
 28 שמצוה להכות מצוה בכל אופן שלא להכות, מדובר באחר
 29 שאינו בנו. ולפי זה פירוש הקל וחומר הוא כך, ומה אחר שמצוה
 30 עליו להלקות את החייב בכך, מוזהר שלא להוסיף על המלקות
 31 שנאמר (שם) 'לא יסיף', בנו של המחייב מלקות אשר אין עליו
 32 מצוה להכותו אפילו כשנתחייב בכך, ודאי שאסור לו להכותו
 33 סתם, וזהו המקור לאיסור מכה אביו. ולפי זה נמצא שלבנו אסור
 34 להכותו גם כשאביו חייב מלקות על פי בית דין, וקשה על רב
 35 ששת.
 36 הגמרא דוחה את הקושיא ומפרשת את הברייתא באופן אחר.
 37 מתרצת הגמרא: לֹא – לרב ששת אין פירוש הברייתא שבנו נקרא
 38 'אינו מצוה להכות', אלא אֵינֵי וְאֵינֵי – גם זה 'שמצוה להכותו'
 39 וגם זה 'שאינו מצוה להכותו', בשניהם לֹא שְׁנָא בְּנֵי וְלֹא שְׁנָא אַחֵר
 40 – אין חילוק אם זה בנו או אחר, ומותר להם להכותו בשליחות בית
 41 דין, וְלֹא קָשְׁיָא מה ההבדל בין הרישא לסיפא, מפני שְׁכָאֵן –
 42 ברישא שכתוב 'מי שמצוה להכותו', מדובר בְּמִקּוּם שִׁישׁ מַצּוּהָ
 43 להכות, וְכָאֵן – בסיפא שכתוב 'מי שאינו מצוה להכותו', מדובר
 44 שְׁלֹא בְּמִקּוּם מַצּוּהָ, וְהִכִּי קָתְנֵי הִקְל חוֹמֵר שֶׁבְּבֵרִיתָא, וְכַתּוּב בְּמִקּוּם
 45 מַצּוּהָ, שְׁמַצּוּהָ לְהַבִּיתוֹ שהרי נתחייב מלקות בבית דין, מכל מקום
 46 מַצּוּהָ שְׁלֹא לְהַבִּיתוֹ יותר ממה שנתחייב, שנאמר (שם) 'לא יסיף',
 47 אם כן, כאשר מדובר שְׁלֹא בְּמִקּוּם מַצּוּהָ – בסתם אדם שלא
 48 נתחייב מלקות, שְׁאֵינֵי מַצּוּהָ כָּל לְהַבִּיתוֹ, אֵינֵי דִין – האם אין זה
 49 קל וחומר שְׁמַצּוּהָ שְׁלֹא לְהַבִּיתוֹ, ולמדנו מכאן שאסור להכות אדם
 50 מישראל שלא במקום מצוה. נמצא שבמקום מצוה מותר גם לבנו
 51 להכותו, וכדברי רב ששת.
 52 הגמרא מקשה על דברי רב ששת ממקום אחר: תָּא שְׁמַעֵנּי, שֵׁנִינֵי
 53 בברייתא, הַיּוֹצֵא לִיתְרַנְּי עַל יַדֵּי בֵּית דִּין וְכָא בְּנֵי וְהֲכִחוּ וְקִילְלוּ, חַיִּיב
 54 הבן מיתה כדין מכה אביו, אך אם בָּא אַחֵר וְהֲכִחוּ וְקִילְלוּ, פְטוּר
 55 ממלקות, אף שהמכה אדם מישראל לוקה כיון שעובר על 'לא

1 ור' שמעון אית ליה מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה. בפרק המצניע
2 (שבת ד' צג) גבי המוציא את המת במטה: מהו שעשה שליח. ב"ד לאביו אם
3 נתחייב אביו נדוי או מלקות: ואחר מי התירו. לקללו ולהכות את חבירו והלא כל
4 ישראל הוזהרו על הכאת חביריהם ועל קללתם כדילפינן ב"ד מיתות (לעיל ד' נח)

1 ורבי שמעון, האמר כל מלאכה שאינה צריכה לגופה,
2 פטור עליה. בעו מיניה מרב ששת, בן מהו שעשה
3 שליח לאביו, להפוח ולקללו. אמר להו, ואחר, מי
4 התירו. אלא, פבור שמים עדיף, הכא נמי פבור שמים
5 עדיף. מיתוכי, ומה מי שמצוה להפוחו, מצוה שלא
6 להפוחו. מי שאינו מצוה להפוחו, אינו דין שמצוה
7 שלא להפוחו. מאי לאו, אידי ואידי, במקום מצוה, הא
8 בכנו, הא פאחר, לא, אידי ואידי, לא שגא בנו ולא
9 שגא אחר. ולא קשיא, פאן במקום מצוה, פאן שלא
10 במקום מצוה. והכי קתני, ומה במקום מצוה, שמצוה
11 להפוחו, מצוה שלא להפוחו. שלא במקום מצוה,
12 שאינו מצוה להפוחו, אינו דין שמצוה שלא להפוחו.
13 הא שמעו, היוצא ליהרר, ובא בנו והפחו וקיללו, תיב.
14 בא אחר והפחו וקיללו, פטור. והיונן בה, מאי שגא
15 בנו, ומאי שגא אחר. ואמר רב הדרא, במסרבין בו
16 לצאת ואינו יוצא. רב ששת, מוכר לה פשאין מסרבין
17 בו לצאת. אי הכי, אחר נמי. אחר, גברא קמיילא
18 הוא. והאמר רב ששת, ביישו לשן ומת, תיב. הכא
19 גמאי עסקינו, בשתהפוח הפאה שאין בה שוה פרוטה.
20 והאמר רבי אמי, אמר רבי יוחנן, הפחו הפאה שאין
21 בה שוה פרוטה, לוקה. מאי פטור דקאמר, פטור
22 ממומן. מכלל, דבנו תיב גמון. אלא, גדינו. הכא
23 נמי, גדינו. אלא אחר, היינו מעמא דפטור, דאמר
24 קרא ונשיא בעמך לא תאור, בעושה מעשה עמך.
25 התנית קללה, הפאה מנלו. דמקשינן הפאה לקללה.
26 אי הכי, בנו נמי. בדאמר רב פנחס, בשעשה תשובה.
27 הכא נמי, בשעשה תשובה. אי הכי, אחר נמי. אמר
28 רב מרי, בעמך, במקום שעמך. אי הכי, בנו נמי.
מדי

1 מקלקל נמי מחייב ור' יהודה יש לדקדק דפטור מרתנן בפ' כל הכלים (שבת ד' קכב)
2 ומייתא בסמוך דמחט של יד (מותר) ליטול בה את הקוף דמשמע ליה להשיט דתיא
3 ככולי עלמא כי הויא דשלהי שבת (ד' קנז) דאמר' אבל מוקצה מחמת חסרון כס
4 אפילו ר' שמעון מודה דתנן כל הכלים נטילין בשבת חוץ ממסר הגדול ויתר של
5 מחרישה ומנא ליה דמודה ר' שמעון בה אלא
6 משמע ליה דבסתמא דהתם מודו כ"ע היבא
7 דלא משכח פלוגתא וכין דר' יהודה מחייב
8 במלאכה שאינה צריכה לגופה לא אפשר
9 למישרי מחט של יד ליטול בה את הקוף אי לאו
10 משום דסבירא ליה מקלקל בחבורה פטור ואע"ג
11 דאמר' בפ' כירה (שם דף מב) דשמואל
12 במלאכה שאינה צריכה לגופה סבר לה כרבי
13 יהודה ובפ' ספק אבל (כריתות דף טז) מסיק ר"נ
14 אליבא דשמואל דהנח לתניקות הואיל ומקלקל
15 בחבורה חייב לאו משום דסבירא ליה הכי
16 לשמואל אלא אליבא דמאן דמחייב קאמר
17 ותעד דבשילהי האורג (שבת דף קז) אמר
18 שמואל כל פטורי דשבת פטור אבל אסור לרב
19 מהני תלת דפטור ומותר המפיס מורסא ומנא לן
20 דפטור ומותר דתנן מחט של יד (מותר) ליטול
21 בה את הקוף ומדריש ליטול הקוף ש"מ דקסבר
22 מקלקל בחבורה פטור דמתעם מלאכה שאינה
23 צריכה לגופה לא שיימא דהא סבירא ליה
24 דחייב:

1 ורבי שמעון האמר מלאכה שאינה וכו'. הא
2 דקימא לן הלכה כר' שמעון בגריה
3 לאו שגגת סקילה היא דאי עביד חריץ הוי
4 כלאחר יד כדאיתא שלוח' פ' כירה (שם דף מה
5 ושם) ועוד דאיתא צריכה לגופה ועוד דאפי' לר'
6 יהודה כל אין מתחבין דלא פסיק רישיה פטור
7 מדאורייתא דלא הוי מלאכת מחשבת וכן
8 משמע ביומא (דף לז) גבי ששיות דאמר'
9 צירוף דרבנן פ' כי האי משום דאין מתחבין ולא
10 הוי מלאכת מחשבת והתירו משום דאין שבות
11 במקדש וכן מוכח בהדיא דהמכבד והמרבץ
12 דהא רבנן דסבירא להו כרבי יהודה דבבר שאין
13 מתחבין ופטורי אפילו ישוה גומות וכן בפרק ספק
14 אבל (כריתות דף כ) דמתעסק שאינו מתחבין
15 למלאכה פטור כ"ש היבא דאינו מתחבין אלא
16 לגריה ועוד דאיתא רבי יהודה דאיתא נתחבין
17 לכבות את העליונות והובערו התחתונות
18 מאלוהין היינו התם משום דהוי פסיק רישיה מחשבת כיון שידוע שיבעיר
19 ור' שמעון דפטור משום דאיתא צריכה לגופה ולא בעי מלאכת מחשבת דהא ר' שמעון
20 מחייב דמקלקל בהבערה דמיקלקל דמיפטור בשאר מלאכות היינו משום דהוי מלאכת
21 מחשבת כדמכח דמקלקל בשבת אם להנאת עצמו או צריך אפילו דם חבורי מחב' הוי משום
22 שמעון לכתחלה אלא חשיב תיקון לכיבוד ולריבוץ כעין בנין ואפילו
23 דהוי שרי לטלטל נר הדולק בשבת אי לאו משום דבסיס לחבר האסור
24 היינו משום דאי מכבה כלא מתחבין אינה צריכה לגופה היא ומיהו תימה דהא לשמואל קאמר בפרק כירה דבדבר שאין מתחבין סבר לה כר"ש ובמלאכה שאינה צריכה לגופה סבר
25 לה כר' יהודה ויכול דהא דאסרינן הכא קוץ וסילוא משום דחיישנן כשמתחיל להסיר שמה יתהפך דלא סגי אי לא הוי פסיק רישיה ולא יניח בשביל כך אבל שאר דבר שאין
26 מתחבין ויין פסיק רישיה הוא שרי וליטול קוץ בשבת מודה שמואל אע"ג דמחייב במלאכה שאינה צריכה לגופה דמקלקל בחבורה פטור:
27 חא' בבנו הא באחר. רוצה ללמד מכאן אזהרה למכה אביו דלא נפיק מן יוסף כיון דאינו מצוה להכותו ומשמע בסמוך דאפי' ביוצא ליהרג נפקא לן אזהרה לבנו דחייב דמוק
28 לה רב חסדא במסרבין בו לצאת ואע"ג דאין מזהירין מן הדין הני מילי להלקותו ומיהו קשה היכי אתא בנו בקל וחומר מאחר כיון דאחר פטור במסרבין בו לצאת ואינו יוצא
29 ושנאו גלוי מילתא בעלמא הוא דפן יוסף מיירי אפי' בבנו אע"ג דארבעים יבנו לא מיירי בבנו: והאמר' רב ששת ביישו וכו'. תימה דבפ' החובל (ביק דף פז) בשם רבי אבא
30 בר ממל ביישו ישן ומת מלו או איפשטא והבא פריך בפשיטות ויש פורים דגרסינן והאמר רב ששת ביישו ישן חייב ולא גרס ומת ולא נהירא דמה ענין ישן ליוצא ליהרג ועוד מאי
31 קמיל רב ששת מתניתין היא בפרק החובל במבייש את הישן חייב ור"ת גרס והאמר רב ששת ביישו חייב ואיוצא ליהרג קאי מהו אין כל כך תימה אם לא הכי דברי רב ששת
32 בפרק החובל למיפשט הדיא בעיא דכי האי גונא אשכחן בגרדים בפרק אין בין המורר (ו' לז) ושם דאביעאי לן תנוו כותני שלוחי דידן או שלוחי דרשמיא הלא מיייתא התם דברי רב
33 הונא בריה דרב יהושע דאמר בפרק קמא דקדושין (דף כז) ושם) הני כותני שלוחי דרחמנא ניהו דאי שלוחי דידן מי איבא מידי דאנן לא מצינן עבדין ושלוחי דידן עבדי: הכהו
34 הבאה שאין בה וכו'. תימה אמאי לקי הא פן יוסף לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד הוא דמנייה נפקא לן אזהרה למכה אביו כדאיתא בספרי ובירושלמי:

22 דרבא במסכת חגיגה בסוף חומר בקודש: במקוים. הראוי להתקיים ולא זה שגנמר
23 דינו:

מדי

שיבול 1
הואיל וחייב במכה כו'. היו מצי למימר הואיל וכתבי בעמך כדאמר לעיל
במקום שעמך. ומה מכה אביו כו'. ואם תאמר מה למכה שכן בחנוך
תאמר במקלל בדסקילה ו"ל דהיא גופה ילפינן השתא אביו בסקילה מקל וחומר
ממקלל ומיהו קשה לבסוף דילוף דמקלל לאחר מיתה חייב גינף ליה שלא נעשה בו
שלא בעמך כבעמך ממקלל דחייב ביה לאחר

מיתה ומכה פטור דבעינן נפש כדדרשינן לעיל
(דף פד:) עד דעביד תבורה: איש איש מה
תלמוד לומר איש איש. פירשתי שלהי פ' ד'
מיתות (לעיל סו דף י"ה לרבות).
ושורו כישראל. לאו לגמרי כישראל דשור
שורו כישראל שנגח לשור של כותי
פטור משום דקסינן ליה כדאמר בריש פ' ד' וד'
(ב"ק דף ק"ז) ומיהו לגבי הכי היי כישראל דשור
של כותי שנגח לשור של ישראל חם משלם
חצי נוק ומועד נוק שלם ושור של גוי שנגח
לשור של ישראל בין חם בין מועד משלם נוק
שלם: עד שיכניסנו לרשותו. משום דכתיב
ונמצא בידו ואע"ג דבב"ק דבבא ממצעא דף י'
גבי גט וגביה מצרכינן תרי קראי לרבווי דידו
לא דווקא דהוא הדק גט חציו קרפפו דלמא
כאן נמי יש שום ריבוי ואפשר דאם הגביה
אפילו ברשות בעלים חייב כדאשכחן גבי גביה
בפרק מרובה (ב"ק דף ע"ט: ופ"ט) דתנן היה
מושבו ויוצא בו אי נמי הכא דפטר ר' שמעון
מכרו לקרובים דבעינן שיוציאנו מרשות אחיו
כ"ש דברשות בעלים לא מהני כלל
מונמצא

19 אלא אביו ואמו. אביו שלא אמו, אמו שלא אביו, מניין. תלמוד לומר, 'אביו ואמו קלל', אביו
20 קלל, אמו קלל, דברי רבי יאשיהו. רבי יונתן אומר, משמע שניהן פאה, ומשמע אחד ואחד
21 בפני עצמו, עד שיפרט לך הכתוב 'והידיו', מנא ליה. נפקא ליה, מ'מימקלל אביו ואמו מות
22 וימת', ואידך, ההוא מיבעי ליה, לרבות פת טומטום ואנדורוגינום. ותיפוק ליה, מ'איש איש'.
23 דברה תורה כלשון בני אדם. וליתני חומר במכה ממקלל, שהמכה, עשה בו שלא בעמך
24 כבעמך. מה שאין כן, במקלל. קסבר, מקשינן הכאה לקללה. לימא, הני תנאי בהני תנאי,
25 דתני חדא, פותי אתה מצווה על הפאתו ואי אתה מצווה על קלתו. ותניא אידך, אי אתה
26 מצווה לא על קלתו ולא על הפאתו. סבריה, דכולי עלמא, פותים גירי אמת הן. מאי לאו,
27 בהא קמיפלגי. דמר סבר, מקשינן הפאה לקללה. ומר סבר, לא מקשינן הפאה לקללה. לא,
28 דכולי עלמא, לא מקשינן הפאה לקללה. והכא, בהא קמיפלגי. מר סבר, פותים גירי אמת הן.
29 ומר סבר, פותים גירי אריות הן. אי הכי, היינו דקתני עלה 'ושורו כישראל'. אלא שמע מינה,
30 דתיקשיא פליגי, שמע מינה: משנה תגוב נפש מישראל, אינו חייב עד שיכניסנו לרשותו.
31 רבי יהודה אומר, עד שיכניסנו לרשותו וישתמש בו, שגאמר 'והתעמר בו ומכרו'. תגוב את
32 בנו, רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה, מתייב. והקמים פותרין. גנב מי שחציו עבד
33 וחציו בן זורין, רבי יהודה מתייב, והקמים פותרין. גמרא ותנא קמאי, לא בעי עימור. אמר
34 רב אחא בריה דרבא, עימור, פחות משוה פרוטה, איפא בינייהו. בעי רבי ירמיה, גנבו ומכרו
35 ישן, כהו. כפר אשה לעוברת, מהו. יש דרך עימור בכך, או אין דרך עימור בכך. ותיפוק
36 ליה, דליכא עימור כלל. לא צריכא ישן, דוגא עליה אשה דאוקמא באפי זיקא. דרך עימור
37 בכך או אין דרך עימור בכך, מאי, תיקו. תנו רבנן, 'פי ומצא איש גונב נפש מאחיו, אין לי
38 אלא איש שגנב, אשה מניין. תלמוד לומר, 'וגונב איש'. אין לי אלא איש שגנב, בין אשה ובין
39 איש. ואשה שגנבה איש, אשה שגנבה אשה, מניין. תלמוד לומר, 'מות תגנב ההוא', מפל
40 מקום. תנאי אידך, 'פי ומצא איש גונב נפש מאחיו, אחד תגנב את האיש ואחד תגנב את
41 האשה, ואחד גר ואחד עבד משוחרר, וקטן, חייב. גנבו ולא מכרו, מכרו ועריו ישנו פרשותו,
42 פטור. מכרו לאביו או לאחיו, או לאחד מן הקרובים, חייב. תגנב את העבדים, פטור.

דכתיב וגונב איש וגונב אפילו אשה גונבת משמע: הגנב. מ"מ והוא דרשינן ליה בספרי למעוטי גונב עבד: ועדיין ישנו
גנב ברשותו: פטור. שהרי לא גנבה לאביו. אביו של גנב:

מירי דהוה לאחר מיתה. וילפינן לקמן מקלל לאחר מיתה חייב וא"ת והתנן מכה
לאחר מיתה פטור והכא מייחב ליה אהכאה דקתני הכהו וקללו היינו טעמא
דפטור מכה לאחר מיתה משום דבעינן חבורה ולאחר מיתה ליכא חבורה דליכא
נפש דנפקא ליה לעיל מנפש ויוצא ליהרג איכא חבורה דחי הוא אלא דסופו
למות: מתני' שהמקלל לאחר מיתה חייב.

כדילוף בגמרא: והמכה לאחר מיתה פטור.
דחבורה ליכא: גמ' אביו ואמו קלל. קרא
יתירא הוא דהא כתיב רישיה דקרא אשר
יקלל את אביו ואת אמו: מכה שעשה שלא
בעמך כבעמך. דגבי הכאה לא כתיב בעמך
למעוטי שאינו עושה מעשה עמך והאי תנא
סבר לא מקשינן הכאה לקללה מפני המקרא
המפסיק ביניהם: לא חייב בו לאחר מיתה.
דהא חבורה כתיב: לרבות בת. טומטום
ואנדורוגינוס: אין לי אלא אביו ואמו. שניהם
יחד: אביו קילל ואמו קילל. בראש המקרא
סמך קללה לאביו ובסוף סמך קילל לאמו: עד
שיפרט לך הכתוב יחדו. וכמו מפרש בחורש
בשור ובחומר מדפרט לך שי"מ דאי לא הוה
יחדו הוה משמע שור לבדו וחומר לבדו והא
אביו ואמו ורישא דרשינן נמי או אביו או
אמו וסיפא לאתויי לאחר מיתה: מוקלל
אביו ודאלה המרשפים: ואידך. דמפיק
לאחר מיתה מאביו ואמו קילל: ולתני נמי
וכו'. אמתניתין קאי דקתני זה חומר במקלל
בממכה: לימא הני תנאי. תנא דמתניתין
דלא תנא חומר במכה שעשה בו שלא
בעמך כבעמך ותנא דברייתא דלעיל התנא
ומה מכה שעשה בו: גירי אמת הן. מתחילתן
גרים גמורים היו ועכשיו הרשיעו וישראל
שאינו עושה מעשה עמך הוא וכי היכי דעל
קלתו פטור על הכאתו נמי פטור: גירי
אריות הן. והרי הם כגוים גמורים: אי הכי.
דטעמא דפטור משום דגירי אריות הן: היינו
דנתנא עליה. בתמיה בדין דקתני אינו
מצווה לא על הכאתו ולא על קלתו קתני
ושורו כישראל שור שלנו שנגח את שורו
ושורו שנגח שלנו חם משלם חצי נוק ומועד
משלם נוק שלם ואילו דגוי תנן שור של
ישראל שנגח שור של גוי פטור ושל גוי
שנגח שור של ישראל בין חם בין מועד
משלם נוק שלם: מתני' שיכניסנו לרשותו.
דכתיב (שמות כב) ונמצא בידו ותנאי
במכילתא ונמצא אין מציאה בכל מקום
אלא בעדים בידו אין בידו אלא ברשותו וכן
הוא אומר (במדבר כב) ויקח את כל ארצו
מידה: גמ' עמור. שמוש: נגבו ומכרו כשהוא
ישן מהו. לקמן מפרש לה הבעיא: מכר אשה
לעוברת. נגב אשה מעוברת ומכרה לעוברת
שלא מכר הגוף שלה אלא שיהא עובר
מכרו דליכא עימור. לא בינן ולא בעובה:
דוגא עליה. דסמך עליה: דאוקמא באפי
זיקא. וכל כמה שהיא עבה מועיל יותר
להגין בפני הרות: אין [לי] אלא איש.
כשהגנב איש: ונגנב איש. שהגנב איש ולא
איש וקרא קמא דלא ספיד אנגב למדחי
אשה דכתיב נפש הלכך אין לי אלא איש
שגנב בין איש בין אשה דהייא דגנב הוה
איש כותב גונב נפש ואשה שגנבה איש

מירי דהוה לאחר מיתה. וילפינן לקמן מקלל לאחר מיתה חייב וא"ת והתנן מכה
לאחר מיתה פטור והכא מייחב ליה אהכאה דקתני הכהו וקללו היינו טעמא
דפטור מכה לאחר מיתה משום דבעינן חבורה ולאחר מיתה ליכא חבורה דליכא
נפש דנפקא ליה לעיל מנפש ויוצא ליהרג איכא חבורה דחי הוא אלא דסופו
למות: מתני' שהמקלל לאחר מיתה חייב.
כדילוף בגמרא: והמכה לאחר מיתה פטור.
דחבורה ליכא: גמ' אביו ואמו קלל. קרא
יתירא הוא דהא כתיב רישיה דקרא אשר
יקלל את אביו ואת אמו: מכה שעשה שלא
בעמך כבעמך. דגבי הכאה לא כתיב בעמך
למעוטי שאינו עושה מעשה עמך והאי תנא
סבר לא מקשינן הכאה לקללה מפני המקרא
המפסיק ביניהם: לא חייב בו לאחר מיתה.
דהא חבורה כתיב: לרבות בת. טומטום
ואנדורוגינוס: אין לי אלא אביו ואמו. שניהם
יחד: אביו קילל ואמו קילל. בראש המקרא
סמך קללה לאביו ובסוף סמך קילל לאמו: עד
שיפרט לך הכתוב יחדו. וכמו מפרש בחורש
בשור ובחומר מדפרט לך שי"מ דאי לא הוה
יחדו הוה משמע שור לבדו וחומר לבדו והא
אביו ואמו ורישא דרשינן נמי או אביו או
אמו וסיפא לאתויי לאחר מיתה: מוקלל
אביו ודאלה המרשפים: ואידך. דמפיק
לאחר מיתה מאביו ואמו קילל: ולתני נמי
וכו'. אמתניתין קאי דקתני זה חומר במקלל
בממכה: לימא הני תנאי. תנא דמתניתין
דלא תנא חומר במכה שעשה בו שלא
בעמך כבעמך ותנא דברייתא דלעיל התנא
ומה מכה שעשה בו: גירי אמת הן. מתחילתן
גרים גמורים היו ועכשיו הרשיעו וישראל
שאינו עושה מעשה עמך הוא וכי היכי דעל
קלתו פטור על הכאתו נמי פטור: גירי
אריות הן. והרי הם כגוים גמורים: אי הכי.
דטעמא דפטור משום דגירי אריות הן: היינו
דנתנא עליה. בתמיה בדין דקתני אינו
מצווה לא על הכאתו ולא על קלתו קתני
ושורו כישראל שור שלנו שנגח את שורו
ושורו שנגח שלנו חם משלם חצי נוק ומועד
משלם נוק שלם ואילו דגוי תנן שור של
ישראל שנגח שור של גוי פטור ושל גוי
שנגח שור של ישראל בין חם בין מועד
משלם נוק שלם: מתני' שיכניסנו לרשותו.
דכתיב (שמות כב) ונמצא בידו ותנאי
במכילתא ונמצא אין מציאה בכל מקום
אלא בעדים בידו אין בידו אלא ברשותו וכן
הוא אומר (במדבר כב) ויקח את כל ארצו
מידה: גמ' עמור. שמוש: נגבו ומכרו כשהוא
ישן מהו. לקמן מפרש לה הבעיא: מכר אשה
לעוברת. נגב אשה מעוברת ומכרה לעוברת
שלא מכר הגוף שלה אלא שיהא עובר
מכרו דליכא עימור. לא בינן ולא בעובה:
דוגא עליה. דסמך עליה: דאוקמא באפי
זיקא. וכל כמה שהיא עבה מועיל יותר
להגין בפני הרות: אין [לי] אלא איש.
כשהגנב איש: ונגנב איש. שהגנב איש ולא
איש וקרא קמא דלא ספיד אנגב למדחי
אשה דכתיב נפש הלכך אין לי אלא איש
שגנב בין איש בין אשה דהייא דגנב הוה
איש כותב גונב נפש ואשה שגנבה איש

דכתיב וגונב איש וגונב אפילו אשה גונבת משמע: הגנב. מ"מ והוא דרשינן ליה בספרי למעוטי גונב עבד: ועדיין ישנו
גנב ברשותו: פטור. שהרי לא גנבה לאביו. אביו של גנב:

מיתה, תלמוד לומר - ללמדנו שאף הוא חייב, כתבה התורה **אָבִיו** 50
וְאִמּוֹ קָלָל, ונמצא שאָבִיו קָלָל - בתחילת הפסוק נסמכה המילה 51
'יקלל' לאביו ואשר יקלל את אביו, **וְאִמּוֹ קָלָל** - ובסופו נסמכה 52
המילה 'קלל' לאמו ו'אמנו קלל', ללמדנו שחייב על קללת אביו 53
לבדו או אמו לבדה, דברי רבי יאשיהו, אך רבי יונתן חולק ואומר, 54
שאינן צורך לרבות את המקלל אביו או אמו לבדם, כיון שבכל 55
מקום שנאמר דין על שנים, כגון 'אשר יקלל את אביו ואת אמו, 56
משמע גם שניתן פה, ומשמע גם כל אחד ואחד בפני עצמו, עד 57
שיפטר לך הכתוב במפורש 'הדין', שאז הדין האמור בפסוק נאמר 58
רק על שניהם יחד, ועל כן המקלל את אביו או את אמו בנפרד 59
חייב מיתה, כיון שלא נאמר בהם 'יחדיו'. 60
לפי רבי יונתן התיבות 'אביו ואמו קלל' מיותרות לדרוש שמקלל 61
אביו ואמו לאחר מותם חייב. אך לרבי יאשיהו הדרוש לגבי 62
המקלל אביו או אמו בנפרד, מבררת הגמרא מנין נלמד דין זה. 63
מבררת הגמרא: **מָאָה ליה** - מהיכן ידרוש רבי יאשיהו שהמקלל 64
לאחר מיתה חייב. משיבה הגמרא: רבי יאשיהו **נָקָה ליה** - ילמד 65
דין מקלל לאחר מיתה, מהפסוק הנוסף שנאמר לגבי מקלל אביו, 66
'**וְיִקְלַל אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוֹמָת**' (שמות כא ט), שהרי פסוק זה מיותר 67
לדרשה. 68
שואלת הגמרא: **וְאִידָךְ** - ולרבי יונתן הלומד דין מקלל לאחר 69
מיתה מ'אביו ואמו קלל', לשם מה נכתב 'ומקלל אביו ואמו מות 70
יומת'. משיבה הגמרא: **ההוא** - הפסוק 'ומקלל אביו ואמו, מִיָּפְעֵי 71
ליה - נצרך, לרבות את הפת' ומוֹמָטוֹם וְאִידָךְ וְיִקְלַל, שאף 72
הם חייבים מיתה. 73
מקשה הגמרא: **וְתִפְסוּק ליה** - וילמד רבי יונתן לרבותם מהכפילות 74
'**אִישׁ אִישׁ** אשר יקלל', וכפי שדרשה הגמרא לעיל. מיישבת 75
הגמרא: לרבי יונתן דברה תורה **כְּלִשׁוֹן גְּנֵי אָדָם** שדרכם לכפול 76
דבריהם, ועל כן אין לדרוש כלל את הכפילות 'איש איש'. 77
שנינו במשנה, שמקלל אביו חמור ממכהו, שכן חייב גם אם קילל 78
לאחר מיתה. שואלת הגמרא: **וליתני** - מדוע לא שנה התנא גם 79
להיפך, שחומר במכה יותר ממקלל, כיון שהמכה את אביו עשה בו 80
הכתוב את מי **שִׁלָּא בְּעַמְךָ** - שאינו עושה מעשה עמך, שאינו 81
שומר תורה ומצוות, **כְּבַעַמְךָ** - כמי שעושה מעשה עמך, וחייבים 82
על הכאתו, **מַה שְׂאֵין בֵּן בְּמִקְלַל שְׁפוֹר** על קיללת מי שאינו בכלל 83
עמך, וכפי ששנינו לעיל בבביתא. 84
משיבה הגמרא: התנא במשנתנו חולק על הברייתא, וקפסר 85
מְקַשְׁיָן הַפָּאָה לְקַלְלָהּ - וסובר שדרשים היקש בין הפסוק (שמות 86
טו ט) 'ומכה אביו' לפסוק (שם כא ט) 'ומקלל אביו', ועל כן אף המכה 87
את מי שאינו בכלל עמך פטור, ואין בו חומרא יותר ממקלל. ולפי 88
הברייתא שמכה אביו עשה בו הכתוב שלא בעמך כבעמך, אין 89
מקשים הכאה לקללה. 90
הגמרא מבררת האם יש תנאים נוספים שנחלקו אם מקשים 91
הכאה לקללה: ביררו בני הישיבה, **לִימָא** - אולי נאמר, שהני תנאי 92
ששנו את משנתנו ואת הברייתא. אשר נחלקו האם מקשים 93
הכאה לקללה, כְּהֵנִי תִנְיָא שנוחלקו באותה מחלוקת לגבי כותים. 94
הכותים התגיירו לאחר שה' שלח אריות שהרגו בהם, וחזרו 95
לסורם לאחר מכן. ונחלקו אמוראים (חולק א) אם היו הכותים גרי 96
אמת ונחשבים ליהודים, או שהם 'גרי אריות', כלומר שנתגיירו רק 97
מפחד, וגירותם לא חלה כלל. ומצאנו בענינם מחלוקת, דתני **היא** 98
- שנינו בברייתא אחת, 'בית אהה מצויה על הפאתו' - אסור 99
להכותו, שגם בו נאמר הלאו של 'ארבעים יפנו לא יסיף' (דברים כה 100
א) **וְאִי אַתָּה מְצוּיָה עַל קַלְלָתוֹ** - אך מותר לקללו, ואין עוברים על 101
'ונשיא בעמך לא תאר' (שמות כב ד) כיון שאינו עושה מעשה עמך, 102
וְתִנְיָא אִידָךְ - בברייתא אחרת, שכותי 'אי אהה מצויה לא על 103
קַלְלָתוֹ וְלֹא עַל הַפָּאָתוֹ', ומותר אף להכותו. 104

מיישבת הגמרא: **מִיָּד דְתָנָה** - הדבר דומה למקלל אביו שחייב 1
אפילו **לְאַחַר מִיתָה**, כמבואר במשנה להלן, ועל כן גם כשאין אביו 2
ראוי להתקיים הוא חייב על קללתו, וכן חייב על הכאתו, שהרי 3
הוקשו הכאה וקללה זה לזה. 4
הגמרא מבררת מהי המסקנא לגבי דין זה. מבררת הגמרא: **מָאָה** 5
הָיָה עָלֶיהָ - מה הוכרע בדין המדרש, לגבי הספק האם בן יכול 6
להכות את אביו בשליחות בית דין. **אָמַר רַבָּה בַר רַב הוּנָא**, וְכֵן תִּנְיָא 7
דְּבִי רַבִּי יִשְׁמְעֵאל, לְכַל דִּינֵים שְׁבִיתוּרָה שְׁעֵבַר עֲלֵיהֶם הָאֵב, אִין הֲכֵן 8
נַעֲשֶׂה שְׁלִיחַ לְאָבִיו לְהַפּוֹתוֹ וְלְקַלְלוֹ, וְשֵׁלָא כִרְבַּשׁ שֶׁשֶׁת, חוּץ מִמְקַרְה 9
שֶׁאֲבִיו מְסִית לְעִבּוּדָה זְרָה, שְׁתֵּרִי אַמְרָה תּוֹרָה בְּמִסְתֵּי (דברים יג ט) ל'א 10
תִּחְמוּל וְלֹא תִכְפֹּה עָלָיו, וְגַם לִבְנוֹ אִסּוּר לְחַמּוֹל עָלָיו. 11

משנה

משנה זו עוסקת בדיני מכה אביו ואמו, שלמדנו לעיל שמיתתו 12
בחנק: **הַמֵּכָה אָבִיו וְאִמּוֹ**, אינו חייב מיתה עד שיַעֲשֶׂה בְּהֵן הַבּוֹרָה 13
[פצעו]. זה החומר שיש במקלל אביו ואמו יותר ממכה אותם, 14
שהמקלל אפילו **לְאַחַר מִיתָה חַיִּיב**, והמכה **לְאַחַר מִיתָה שְׁפוֹר** כיון 15
שאינו עושה בהם חבורה. 16

גמרא

הגמרא מבררת את מקור הדין שהמקלל לאחר מיתה חייב: **תָּנּוּ** 17
רַבָּנָן, נאמר בפסוק (ויקרא כ ט) 'כי איש איש אשר יקלל את אביו ואת 18
אמו מות יומת', ונאמר עוד שם **אָבִיו וְאִמּוֹ קָלָל דְּמִיּוּ בּוֹ**, 19
ומכפילות זו למדנו שגם המקללם **לְאַחַר מִיתָה חַיִּיב**. 20
ומבאר הברייתא שדרשה זו נצרכת, שְׂכִיבֵל הייתי לומר בלא 21
דרשה זו, שהואיל וְחַיִּיב בְּמִכָּה אֲבִיו וְגַם חַיִּיב בְּמִקְלַל אֲבִיו, נלמד 22
מזה לזה, מה מכה אינו חייב אלא מהיים אבל לאחר מיתה פטור, 23
אֵת הַמִּקְלַל אִינוּ חַיִּיב אֵלָא מַחַיִּים, ועוד ניתן ללמוד פטור למקלל 24
לאחר מיתה מן ה'וְחַיִּיב', ומה מכה אביו החמור, שַׁעֲשֶׂה בּוֹ הַכְּתוּב 25
את דין מי **שִׁלָּא בְּעַמְךָ** - שאינו עושה מעשה עמך, דהיינו שאינו 26
שומר את מצוות התורה, **כְּבַעַמְךָ** - כמי שעושה מעשה עמך, 27
שהרי לא נאמר במכה אביו 'עמך', ואסור להכות את אביו אף אם 28
אינו שומר מצוות, ובכל אופן **לֹא חַיִּיב בּוֹ הַכְּתוּב כְּשִׁמְכָהוּ לְאַחַר** 29
מִיתָה, קל וחומר למקלל אביו הקל יותר, **שִׁלָּא עֲשֶׂה בּוֹ הַכְּתוּב שִׁלָּא** 30
בְּעַמְךָ כְּבַעַמְךָ, שנאמר (שמות כב ד) 'ונשיא בעמך לא תאר', ולמדנו 31
לעיל (ע"א) שמקלל אביו חייב רק אם אביו בכלל עמך, ואם כן, אינו 32
דין - האם אין זה קל וחומר **שִׁלָּא חַיִּיב בּוֹ הַכְּתוּב אִם קָלָל אֶת אֲבִיו** 33
לְאַחַר מִיתָה, וכיון שהיה אפשר ללמוד כן ולפטור את המקלל 34
לאחר מיתה, תלמוד לומר **אָבִיו וְאִמּוֹ קָלָל**, לרבות שגם המקלל 35
לְאַחַר מִיתָה חַיִּיב. 36

הגמרא מביאה תנא שדבריו אי אפשר ללמוד כן. שואלת 37
הגמרא: **הֵינְיָהּ** שחוב מקלל לאחר מיתה נלמד מ'אביו ואמו קלל', 38
לְרַבִּי יוֹנָתָן, דמיתר ליה קרָא **אָבִיו וְאִמּוֹ קָלָל** - שלשיטתו 39
[המובאת להלן] התיבות 'אָבִיו וְאִמּוֹ קָלָל' מיותרות לדרשה, **אֵלָא** 40
לְרַבִּי יִאֲשִׁיהוּ הלומד מתיבות אלו דין אחר, **מָאָה אִיבָא לְמִימְרָה**. ומה 41
דיא מחלוקתם, דתניא, נאמר בפסוק (ויקרא כ ט) 'כי איש איש אשר 42
יקלל את אביו ואת אמו', דורשת הברייתא, מה תלמוד לומר 43
בכפילות 'איש איש', **לְרִבּוֹת שְׁגַם בַּת**, או מוֹמָטוֹם שאין ניכרים בו 44
סימני זכר או נקבה, וְאִידָךְ וְיִקְלַל שיש בו סימני זכר וסימני נקבה 45
שקיללו את אביהם ואמם, חייבים מיתה. 46
עוד נאמר שם, **אֲשֶׁר יְקַלַּל אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ**, אומרת הברייתא, 47
אין לי לדרוש מפסוק זה, אלא המקלל אביו ואמו ביחד, אך המקלל 48
אָבִיו שִׁלָּא קִילַל אִמּוֹ, והמקלל אמו **שִׁלָּא קִילַל אָבִיו**, מניין שחייב 49

מבררת הגמרא: מאי טעמא דרבי יהודה הפוסק את המבייש עבד.
מבארת הגמרא: אמר קרא בפרשה המלמדת חיוב בושת (דברים כה
א), 'כי יצאו אנשים יהודי ואחיו, וממהילה אחיו' משמע שדין
זה נאמר רק במי שיש לו אחיה - שהגוללים לאביו נחשבים
לאחיו, כיון שהם מיוחדים לאותו אב, יצא עבד שאין לו אחיה -
ולפי זה יש למעט עבד כנעני אשר בני אביו אינם נחשבים לאחיו,
שהם כבהמות ואינם מתייחסים אחר אביהם.
שואלת הגמרא: ורבנן, כיצד הם טוברים שהמבייש עבד חייב
לשלם לו דמי בושתו, והרי נאמר 'ואחיו', ולעבד אין אחיה.
משיבה הגמרא: לרבנן גם עבד נחשב לאחיו, כיון שאחיו הוא
במצות - שמחייב במצות באשה.
הגמרא מקשה על פי זה על דברי רבי יהודה במשנתנו. מקשה
הגמרא: והכא במשנה שרבי יהודה מחייב מיתה את הגונב מי
שחציו עבד, היכי דריש את הפסוק (דברים כו ז) 'כי ימצא איש גנב
נפש מאחיו מבני ישראל, והרי לשיטתו יש למעט עבדים
ממאחיו.
מיישבת הגמרא: רבי יהודה סבר שדורשים את הפסוק כך,
מהמילה 'מאחיו' לומדים לאפוקי עבדים - למעט את הגונב עבד
כנעני שהרי אין לו אחיה. וכפי שדרש לגבי תשלום בושת,
והמילים 'בני ישראל' נדרשות למעוטי מי שחציו עבד והציון
חורין לפי שאינו בכלל בני ישראל, ומבני ישראל - מהאזות מים
שנוספה על המילים 'בני ישראל', שוב ניתן לדרוש למעוטי מי
שחציו עבד וחציו כן, וכיון שרבי הוי מיעוט אחר מיעוט, וכלל
הוא שאין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות, ומכאן למד רבי יהודה
לרבות שהגונב מי שחציו עבד וחציו כן חורין חייב מיתה.
הגמרא מבארת את הפסוק לדעת רבנן. מבררת הגמרא: ורבנן
הסוברים שהגונב מי שחציו עבד פטור, כיצד ידרשו את הפסוק,
והלא יש כאן מיעוט אחר מיעוט שבא לרבות. מבארת הגמרא:
לרבנן מה שדרש רבי יהודה 'מאחיו' לאפוקי 'למעט עבדים, לא
משמע להו לדרוש כן, והא עבד אחיו הוא במצות, שחייב במצות
כאשה. ושני המיעוטים הנותרים, 'בני ישראל' ו'מבני ישראל'
שנדרשת מהם למיעוט נוסף, חד - אחד בא למעוטי עבד, וחד
למעוטי מי שחציו עבד והציון כן חורין, שהגונב פטור ממיתה, ואם
כן אין כאן שני מיעוטים לחציו עבד וחציו כן חורין.
הגמרא מבררת מהו מקור האיסור לגנוב נפש. מבררת הגמרא:
אוקהה לגונב נפש שלא יעשה כן, מניין משיבה הגמרא: רבי יאשיה
אמר שאיסור זה נלמד מ'לא תגנב' (שמות כ ג), ורבי יוחנן אמר
שהאיסור נלמד מ'לא ימכרו ממכרת עבד' (ויקרא כה מב) שנאמר
לגבי עבד עברי היוצא ביוכל. ולא פליגי - רבי יאשיה ורבי יוחנן,
אלא יש בגניבת נפש ומכירתה לאו על הגניבה ולאו נוסף על
המכירה, וקר - רבי יאשיה קא חשיב - הזכיר את הלאו דגניבה,
וקר - רבי יוחנן קא חשיב את הלאו דמכירה.
הגמרא דנה בפסוקים השונים שנאמרו באיסור גניבה: תנו רבנן,
נאמר בעשרת הדברות (שמות כ ג) 'לא תגנב', מפרשת הברייתא
שבגונב נפשות הקטוב מדבר, וכפי שדרש רבי יאשיה לעיל.
מבררת הברייתא: אתה אומר שהפסוק עוסק בגונב נפשות, אך
מנין לך זאת, או אינו - שמא אינו מדבר אלא בגונב קומון. משיבה
הברייתא: אמרת - אמור כך, צא ולמד משלש עשרה מדות
ו'דרכים' שהתורה נדרשת בהן, שאחת מהן היא 'דבר הלמד
מעניינו', שאם לא פירשה התורה באיזה ענין דיברה, יש ללמוד
מתוך הפרשה שבה נכתב, ואף כאן בעשרת הדברות, בפה הקטוב
הסמוך ל'לא תגנוב' מדבר, בנפשות - באיסורים כגון 'לא תרצח'
ולא תנאף, שהעובר עליהם חייב מיתה, ואם כן נלמד בדבר
הלמד מעניינו שאף כאן - באיסור 'לא תגנוב', דברה התורה
בנפשות - באיסור גניבה שהעובר עליו מתחייב בנפשו, וזהו

הגמרא מקשה על הברייתא השניה: תני תנא - חכם השונה
ברייתות שנה ברייתא זו שמכרו לקרוביו חייב קמיה ולפנין דרב
ששת, אמר לו רב ששת, אני שונה ברייתא שכתוב בה, רבי שמעון
אמר, 'גונב נפש מאחיו', למדנו שאינו חייב עד שיוציאו מרשות
אחיו, אבל מכרו למשפחתו שנשאר ברשות אחיו, פטור, ואין את
אמרת שמכרו לקרוביו חייב. אלא תני פטור - גרוס בברייתא
שהבאת 'פטור', שלא תהיה סתירה בין הברייתות.
הגמרא שואלת על רב ששת: מאי טעמא - מדוע קשה על
הברייתא מדברי רבי שמעון, דילמא - אולי נאמר שהא - הברייתא
ששנה רב ששת היא דעת רבי שמעון, והא - הברייתא ששנה
החכם לפני רב ששת נאמרה לרבנן, הסוברים שגונב נפש חייב אף
שלא הוציאו מרשות אחיו.
משיבה הגמרא: לא סלקא דעתך - לא תעלה על דעתך שאין
הברייתא כדעת רבי שמעון, כיון דאמר רבי יוחנן, סתם מתניתין
שלא נזכר מי אמרה, היא מרבי נהמיה, וכן סתם תוספתא
שעל חומש ויקרא הקרויות 'תורת כהנים', הם מרבי יהודה, וסתם
ספרי - הברייתות שעל חומש במדבר ודברים, הם מרבי שמעון,
ובקולו - וכל התנאים הללו שנו ברייתות אלו אליבא דרבי עקיבא,
כיון שאת כולם למדו ממנו. נמצא שאין לפרש את הברייתא
שמכרו לקרוביו חייב שלא כרבי שמעון, שהרי היא בחומש דברים
ושנויה בשמו, ויש לגרוס בה 'פטור' כפי שאמר רב ששת.
שנינו במשנה: הגונב את בנו, רבי ישמעאל מחייב והכמים פטרין.
מבררת הגמרא: מאי טעמא דרבנן הפוסקים. מבארת הגמרא: אמר
אבין, דאמר קרא (דברים כו ז) 'כי ימצא איש גונב נפש מאחיו',
ומשמע שמדובר רק אם מצא את הגונב בשעת הגניבה, פרט
לגונב את המצוי בידו תמיד, כמו בנו, ועל כן הגונב בנו פטור.
רב פפא מקשה על דברי אבין: אמר ליה רב פפא לאבין, אלא
מעקה - עכשיו שדרשת מימי ימצא' למעט את המצוי כבר, אם
כן, מה שנאמר לגבי איסור אשת איש (דברים כב כב) 'כי ימצא איש
שכב עם אשה בעלת פלג ומתו גם שניהם, הכי נמי - וכי גם
תדרוש ממי ימצא' למעט פרט למצוי, כגון המשפחות של בית
פלוגי, שגרים כמה אנשים ונשים יחד באותו בית, דשכיחן גבייהו
- שנמצאים תמיד עם נשות חבריהם, הכי נמי דפטרי - וכי יש
לפוטרים אם שכב אחד מהם עם אשת חברתו, כיון שנדרוש 'פרט
למצוי', והרי ודאי לא יתכן הדבר.
אבין מתרץ את קושיית רב פפא: אמר ליה אבין לרב פפא, אמת
שאין לדרוש ממי ימצא' לפטור על המצוי בידו, ובודאי לגבי
אשת איש אין לדרוש כן, אלא אמר שדרשתי 'פרט למצוי',
מ'ונמצא בידו' קאמינא - כוונתי היתה לדרוש פסוק אחר, (שמות
כא טו) 'וגונב איש ומכרו ונמצא בידו מות יומת', וכיון שהמילים
'ונמצא בידו' מיותרות, ניתן למעט מהן את הגונב מי שמצוי אצלו
תמיד.
הגמרא לומדת דין חדש מדברי אבין. מוסיפה הגמרא: אמר רבא,
הלכך - כיון שמיעטנו מ'ונמצא בידו' את הגונב מי שמצוי אצלו
תמיד, הני מיקרי דרדין - מלמדי תינוקות, ופתנו רבנן -
והמלמדים משניות לחכמים, כמצויין בידן דמו - נחשבים
התלמידים כמצויים בידם תמיד, ופטרי - ופטורים ממיתה אם
גנבו ומכרום.
שנינו במשנה: גנב את מי שחציו וכו' עבד וחציו כן חורין, רבי
יהודה מחייב והכמים פטרין. הגמרא מביאה את דברי רבי יהודה
במקום אחר לגבי עבדים: תנו רבנן, התם במשנה (בבא קמא פז), החובל
בעבד כנעני של אחרים חייב בכל דיני תשלומים, ומשלם לו אף
בושת, רבי יהודה אומר, אין לעבדים בושת - המבייש עבד כנעני,
פטור מלשלם לו דמי בושתו.

1 **מונמצא** בידו קא אמנא. תימא דבסוטה פ' עגלה ערופה (דף מה): דרשין כי ימצא
 2 חלל פרט למצוי ופטרין עיר שרובה גוים וי"ל דחתם כתיב באדמה והוי
 3 כמו בידו דהכא ואבתי קשה דדרשין בפ' בתרא דערכין (דף ל) גבי בתי ערי חומה ומצא
 4 פרט למצוי שלא ימכור ברוחן ויגאל בקרוב וי"ל בדפ"י בקונטרס דהכא מיריבאי דקרא:
 5 **יצא** עבד שאין לו אחוה. פירש בקונטרס עבד
 6 אן לו אחוה ואפילו עם אחיו בני אביו
 7 דכתיב עם החמור עם הדומה לחמור וקשה
 8 דאם כן גר ומשחרר נמי ונראה לפרש שאין לו
 9 אחוה שאין יוצאי חלציו קרוין אחוה משא"כ
 10 בגר.
 11 **בני** ישראל למעוטי מי שחציו וכו'. אבל כולו
 12 משחרר וגר לא ממעט מבני ישראל וכן
 13 בפרק גנות כותים (גדף דף לד. ושם) בני ישראל
 14 מיטמאין בזביה וכו' אבל גרים ומשחררים לא
 15 ממעט וכן שלהי פ' דימנות גבי סביבה בני
 16 ישראל סומכין ואין הגוים סומכין ומשחרר וגר
 17 לא ממעטין וכן בפ"ק דערכין (דף ה) בני
 18 ישראל מעריכין ואין הגוים מעריכין ולא
 19 ממעטין גרים ולא עבדים משחררין ותימה
 20 דבפרק כל המנחות באות מצה (מנחות דף סא:
 21 ושם) גבי הנפה אמרין בני ישראל מניפין ואין
 22 הגוים מניפין ואין לי אלא בני ישראל גרים
 23 ויעבדי משחררים מניין תלמוד לומר מקובץ
 24 וכן בפ' הערל (יבמות דף עז. ושם) ובשלהי פ"ק
 25 דכריתות (דף ז) אשה כי תוריע אין לי אלא בני
 26 ישראל גירות ושפחה משחררת מניין ת"ל
 27 אשה ושמא בכל הני שי שום רבוי דמרבין
 28 מניה גרים ומשחררין: **דבר** ואפי' חצי דבר.
 29 וא"ת הא אמרין לקמן (דף עז.) קיים מקצת
 30 וביטל מקצת דשאר מצות דרביי הכל פטור ופי'
 31 בקונטרס משום דכתיב אך הנביא אשר יזיד
 32 לדבר דבר ולא חצי דבר וי"ל דרבנן נמי
 33 מודו דדרשין ולא חצי דבר והא דפלגי אדרבי
 34 עקיבא היינו משום דחשבי ליה דבר שלם
 35 כדמובא במורה (כ"ק דף עז.) ובחוקת הבתים
 36 (כ"ב דף נה. ושם) וצריך לחלק דברים דיש
 37 מקומות כה"ג בפ' ד' וה' (כ"ק דף נה. ושם) כופר
 38 שלם אמר רחמנא ולא חצי כופר ובפרק י'
 39 כבור (בבב"ר דף מת.) חומש ולא חצי חומש
 40 ובמורה (כ"ק דף עא.) חמשה בקר ובא רחמנא
 41 ואפי' חמשה חצאי בקר ובפרק אותו ואת בני
 42 (חולין דף עט.) פליגי ר' אלעזר ורבנן בשא
 43 ואפילו מקצת שה ולענין כיסוי צביו ואפילו
 44 מקצת צביו ובפרק הא על יבמות דף נט:
 45 (שם) בבב"ר מקצת בתולים ובבב"ר פרק
 46 אלמנה (דף צז. ושם) במקצת כסף בכל ספק
 47 ושלחי כסוי הדם (חולין דף פח. ושם) דם ואפילו
 48 מקצת דם ובריש בבב"ר (דף ג.) ושם) כבור
 49 ואפילו מקצת כבור: **מתוך** שיכולים עדים
 50 הראשונים כו'. אין הטעם תלוי באמירתם אלא
 51 במאי דעדי גניבה ראשונה לא צריכי לעדי
 52 גניבה שניה כדאמרין במורה (כ"ק דף עז. ושם)
 53 דמודה רבי עקיבא בשנים אומרים קידש ושנים
 54 אומרים בעל אע"ג דעדי ביאה צריכי לעדי
 55 קדושין (והואיל) וכן לא צריכי לעדי ביאה
 56 כוליה דבר הוא:

1 **תני תנא** לוך מתני' דקתני מוכר לאביו חייב: **סתם ספרא**. תורת כהנים: **סתם**
 2 **ספרי**. ספר וידבר ומשנה תורה הואי סתמא דכי ימצא איש במשנה תורה הוא:
 3 **אליבא דרבי עקיבא**. ממה שלמדו מר' עקיבא אמרום: של בית פלוני. לא רצה
 4 להוכיח שמם שחשובין היו ובוה לא היו נהוגין כדת שהיו הרבה דרין בבית אחד
 5 אנשים ונשים והוי מצויין תמיד עם נשי
 6 חביריהן ולא שמתחידין: **ונמצא**. קרא
 7 יתירא הוא דאי ללמד ששמצא בעדים מבי
 8 ימצא נפקא: **כמצויין בידן דמו**. התלמידים
 9 מצויין תמיד בבית הרב ואם גב הרב אחד
 10 תלמידיו ומכרו אינו נהרג: **אין לעבדים**
 11 כושת. המבייש ולא העבד לא חייבוהו תורה
 12 לתת דמי בשת: **וכי נצטו אנשים**. יהודי
 13 והכה איש וגו'. מהתם נפקא לן חיוב בשת
 14 דכתיב וקצותה את כפה ממון אתה אומר
 15 ממון או אינו אלא ממש נאמר כאן לא תחוס
 16 עיך ונאמר להלן בעדים וזממין (דברים יט)
 17 לא תחוס עיך מה להלן ממון אף כאן ממון:
 18 **עבד שאין לו אחוה**. ואפי' עם אחיו בני אביו
 19 דכתיב (בראשית כב) עם החמור עם הדומה
 20 לחמור אינו אלא כבהמה: אחיו הוא
 21 במצות. בכל מצות שהאשה חייבת בהן עבד
 22 חייב בהן דגמר לה לה מאשה: **והכא** במתני'
 23 גונב נפש דכתיב מאדו: **אפי' הכי דרשי**. רבי
 24 יהודה לחיב על מי שחציו עבד: **מאחיו**
 25 **למעוטי עבדים**. דהא לרבי יהודה אין לו
 26 אחוה: **מבני**. יתירא דרשי ליה הדיה ליה
 27 למכתב מאחיו בני ישראל: **מלא תגנוב**.
 28 האמור בעשרת הדברות דלגונב נפשות
 29 מתוקם לקמן בשמעתין: **דבר הלמד מעניינו**.
 30 אם אי אתה יודע במה הכתוב מדבר יצא
 31 ולמד מפרשה שכתוב בה ולפי הפרשה הוא
 32 נכתב אצלה וכאן במה כל הענין מדבר
 33 בנפשות לא תרצא ולא נתאף כל אלה חייבי
 34 מיתות ב"ד אף לא תגנוב בגניבה שיש בה
 35 מיתת ב"ד: **לא תגנובו**. בפרשת קדושים
 36 תהיו: **משלש עשרה מדות**. זו היא אחת מהן
 37 שיהא הדין מענינו למד: **במה הכתוב**
 38 **מדבר**. הענין של מטה ושל מעלה מזה:
 39 **בטמון**. לא תעשוק את רעך (ויקרא יט): **עדי**
 40 **גניבה ועדי** מכירה. שני כיתי עדים אחת
 41 העידה שגנב את הנפש ואחת העידה שמכר
 42 אין נהרגין כדמפרש טעמא ואייל וכיון
 43 דאינהו לא מקטלי איהו נמי אם לא חזמו
 44 לא מקטיל דהוי' לה עדות שאי אתה יכול
 45 להזימה ולא משכחת לה מקטיל אלא בבת
 46 אחת שמעידין על הגניבה ועל המכירה:
 47 **פלוגתא דר"ע ורבנן**. בבבא בתרא בחוקת
 48 הבתים על פי שנים עדים יקום דבר ולא חצי
 49 דבר והאי חצי דבר הוא אצל כל כת וכת
 50 דאי לא עידי גניבה אינו נהרג משום עידי
 51 מכירה שיכול לומר עבדי מכרתי ואי לא
 52 מכירה נמי לא מייחבי אנגיבה: **בעדים**
 53 **האחרונים** של בן סורר ומורה. דתנן לעיל
 54 (דף עא.) מתרין בו בפני ג' ומלקין אותו חור
 55 ולקלל גזון בעשרים ושלשה מתרין בו אביו
 56 ואמו בפני הידיען וכשבאין עדים ראשונים
 57 ומעידין עליו שאינל תרשימו בשר ושתה
 58 חצי לוג יין מגניבה מלקין אותו כדכתיב
 59 ויסרו אותו דהיינו מלקות חור ולקלל גזון
 60 כ"ג ל' למיתה ומורה חוקיה בהנך אחרונים שהעידו שחור ולקלל שהחמו שנהרגין ולא אמרין שחצי דבר הוא דאי לאו שהודות דקמאי לא מקטיל בסהדותא דחיי אלא
 61 אמרין הואיל יש עונש על פי ראשונים שזה לך על ידה תה לא שייכא ההוא שהודות קמיתא בהני בתרייתא והני בתראי כוליה דבר קא עבדי:
 להלקות

1 **גניבה** אתחלתא דמכירה היא. וא"ת אמאי מקטלי הא מצו למימר לפוסלו לעדות
2 באנו וכ"ת דבעו התראה וכיון דאדמי שהתרו בו למיתה אלמא למיקטליה קא
3 אתו אם כן לחוקיה נמי לקטלו אע"ג דאתו נמי להלקות כדאשכחן בפ"ב דביק (דף כד.
4 ושם) דיעיז גניחה ראשונה ושניה אע"ג דאתו לחיובי חצי נוק כיון דאתו נמי ליעודי

5 משלמי חצי נוק של העדאה עם הכת השלישית
6 כשהזמנו לחודה כחות וי"ל דקסבר חוקיה
7 דגיבה השלש קיימא כמו עידי קדושין ועידי
8 ביאה ואע"ג דמיירי באתרו ביה מדמקטלי לרבי
9 יוחנן מי"מ לא שייך בהו חיוב מיתה ואפשר
10 דלחוקיה לא בעי התראה ולר' יוחנן בעי אי נמי
11 הגיס' לא חש בטעמא דלפוסלו לעדות באנו
12 מראיצטרך לעיל למימר להליל מילא להלקותו ושמא
13 איצטרך היבא דמפסיל מעיקרא וקאי
14 **עבדי** מכרת. ואי"ת אי לאו למקטליה קא
15 אתו אם יבאו עדים שאינו עבדו אם
16 כן למאי קא אתו וי"ל דאתו לקיים המקח וא"ת
17 אי דלא אתרו ביה למה לן טעמא דעבדי מכרת
18 אלא דלא אתרו ביה אם כן למקטליה קאמי
19 וי"ל דאתרו ביה אחריני ואינהו לא ידעי וחי וחי
20 גזנא הוה מצי לשנויי בריש פרק היו בודקין
21 (לעיל דף מא.) גבי גערה המאורסה:
22 **אמר** ר' יוסף כו'. סלקא דעתך דרב יוסף
23 דבאתו עידי גניבה הוי' פתח מתוך שהוא
24 יכול לומר עבדי מכרתו אם לא היו באים עידי
25 גניבה אם כן אין בעדותם ממש וחצי דבר הוא
26 ואביי פריך ליה דא מתוך קאמר דמשמע הלשון
27 דאפילו השתא נמי בתר דאתו עידי גניבה מצי
28 למימר הכי: **קמ"ל** רמיה לאו כלום הוא.
29 בפ"ב דביק (דף כד: ושם) גבי ליעודי תורא
30 וליעודי גברא דמסקינן התם אלא דקא מרמיז
31 רמזיו לא דמי לרמזיה דהכא דהתם מיירי
32 ברמזיה חשובה שבכל השלשה ימים באו אלו
33 עם אלו וקא מרמזי אבל הכא ברמזיה גרועה
34 איירי דלאו מילתא היא אי נמי דיני נפשות
35 שאני:

במופלא

26 לומר עבדי מכרתי. **אמר רב יוסף**, כמאן אולא הא שמעתא דרב אפי, פרבי עקבא, דאמר
27 **דבר'** ולא חצי דבר. **אמר ליה אפי**, דאי רבנן, נהרגין הא, מתוך קאמר. אלא, אפילו תימא
28 רבנן, ובדלא אתו עידי גניבה, אי הכי, מאי למימרא. לא צריכא, דאף על גב דאתו לבסוף.
29 ואפתי, מאי למימרא. לא צריכא, דקא מרמזי רמזיו. מהו דתימא, רמזיו מילתא היא. קא משמע
30 לן, רמזיו לאו פלום הוא: **משננה** וכן מנרא, על פי בית דין, שנאמר 'פי ופלא מן דבר
31 למשפט'. שלשה בתי דינין היו שם, אחד יושב על פתח הר הבית, ואחד יושב על פתח העזרה,
32 ואחד יושב בלשפת הגזית. באין ליה שעל פתח הר הבית, ואומר, קד דרשתי, וכד דרשו חבירי.
33 קד לימדתי, וכד לימדו חבירי. אם שמעו, [אומרים] להם. ואם לאו, באין לתן לאותן שעל פתח
34 עזרה, ואומר, קד דרשתי, וכד דרשו חבירי, קד לימדתי, וכד לימדו חבירי. אם שמעו, [אומרים]
35 להם. ואם לאו, אלו ואלו באין לבית דין הגדול שבלשפת הגזית, שממנו יוצא תורה לכל
36 ישראל, שנאמר 'מן המקום ההוא אשר יבחר ה'". חזר לעירו, שנה ולמד פדרף שהיה למד,
37 פטור. ואם הורה לעשות, חייב, שנאמר 'האיש אשר יעשה בודו', אינו חייב עד שירה לעשות.
38 תלמיד שהורה לעשות, פטור, נמצא חומר קולו: **גמרא** תנו רבנן, 'פי ופלא מן דבר',
במופלא

1 להלקותו באנו. ולא הועדנו להמיתו שלא ידענו שסופו לחזור ולקלקל: להלקותו
2 באנו. על הגניבה ולא ידענו שימכרנו: **דלא** לקי. אגניבה לחודה משום דהוה ליה
3 לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד שאם ימכרנו יחרג: עידי גניבה כנפש. שהעידוהו
4 שגנב נפש: מדאמר חוקיה אין נהרגין. אם החזמו לאחר שבאו עידי מכירה משום
5 הכי לוקין שהרי אין סופן למות על עדות זו
6 ולא הוה לגבייהו לאו שניתן לאזהרת מיתת
7 ב"ד: דאי ר' יוחנן כיון דאמר נהרגין, אם
8 באו עידי מכירה אחרי כן קודם הזמה ונגמר
9 דינו ע"פ שתי הכתות והזמנו היכי לקו אם
10 החזמו קודם שבאו עידי מכירה הא הוה ליה
11 לאו דלא תענה לגבייהו בשעה שהעידו לאו
12 שניתן לאזהרה שלא להעיד כן שאם יעידו
13 ולא יחזמו עד שיבאו עידי מכירה ויגמר דינו
14 ויחזמו ימותה: וכל לאו שניתן לאזהרת ב"ד
15 אין לוקין עליו. ואפילו יפטרו מן המיתה
16 שהרי לא לאזהרת מלקות ניתן: אינהו היכי
17 לקו. הא לאו כאשר זמם הוא ואי משום לא
18 תענה (שמות ב) לאו שאין בו מעשה הוא:
19 בעידי מכירה כולי עלמא לא פליגי
20 נהרגין. אם נגמר דינו על פי שתי הכתות:
21 לחודה קיימא. ועידי גניבה אינן באין להורגו
22 אלא להלקותו אבל עידי מכירה שבאין
23 עמקן ואומרין שהתרו בו למיתה מונעין
24 אותו ממלקות ומחייבין אותו מיתה והויא
25 לה מכירה דבר שלם: אתחלתא דמכירה.
26 דקסבר ר' יוחנן לא לקי עלה דלאו שניתן
27 לאזהרת מיתת ב"ד ואינן באין אלא להורגו
28 ואף על גב דשתיהן צריכות זו לזו והוה ליה
29 כל חדא וחדא חצי דבר מיטל כרבנן: ומורה
30 ר' יוחנן בעדים הראשונים של בן סורר
31 ומורה שהזמנו דאין נהרגין. דאינהו דאי
32 למלקות אתו כדכתוב יסורו אותו (דברים
33 כא) הכל מודים כו'. כלומר מי עדים כבן
34 סורר ומורה שהכל מודים באחת כותוהי
35 לפטור ויש כת שהכל מודים בו לחיוב ויש
36 כת בבן סורר ומורה שנחלקו חוקיה ורבי
37 יוחנן לפי מה ששמענו במחלוקת: שנים
38 אומרים כפנינו נגב. משל אביו מעת לקנות
39 בשר ויין בפעם שניה אחר שלקה: ושנים
40 אומרים כפנינו אבל הבשר ברשות אחים
41 דאינו חייב עד שיגנוב משל אביו ויאכל
42 ברשות אחים הנך שתי כתות צריכות זו לזו
43 ואין הראשונים יכולין לומר להלקותו באנו
44 והוה ליה חצי דבר לחוקיה דסבר לה כ"ע
45 דאמר אין נהרגין ולר' יוחנן דאמר נהרגין
46 כרבנן: עידי מכירה כנפש. ולא באו עידי
47 גניבה על כך לפנינו: הא מתוך קאמר. אפי'
48 חצי דבר אין כאן שהדי היה לו להציל נפשו
49 מ"ב בטענה זו: ובדלא אתו עידי גניבה
50 קאמר רב אשי וכדפרשית שהיה יכול לומר
51 עבדי מכרתי: לבסוף. אחר שהעידו עידי
52 מכירה באו עידי גניבה ונגמר דינו ע"פ
53 שניהם: ואכתי מאי למימרא. כשהעידו
54 הראשונים לא היה הדין ראוי ליגמר על
55 פיהם ויכולין לומר לא היינו יודעין שיבואו עידי גניבה עלינו: דקא מרמזי רמזיו. הני דינין היו שם. בירושלים דמשמעיה קרא אבא וקמת ועלית: אחד
56 יושב על פתח הר הבית. הוא שער המזרחי שלפנים מן החיל לפני עזרת נשים: ואחד יושב למעלה חיצונה. כשבערו עזרת נשים ובאין לפני עזרת ישראל: ואחד בלשכת
57 הגזית. שהיא גניבה בתוך העזרה חיצה בקודש וחצייה בחול כדאמרין בסדר יומא (דף כה.). באין ליה שעל פתח הר הבית. זקן זה שהורה בעירו ונחלק ב"ד שבעירו
58 עליו והזקיפו הכתוב לעלות לירושלים ולשאלו ובאין הוא ובית דין שבעירו לב"ד זה שעל פתח הר הבית שהרי בו פוגעין תחילה: זה תלמיד שהורה לעשות. תלמיד שלא
59 הגיע להוראה ונחלק על ב"ד שבעירו ובאו לב"ד הגדול ושאלו חזרו לעירו והורה בבתחילה פטור שאין לסמוך על הוראתו והתורה לא חייבה אלא מופלא ומומחה
60 לב"ד כדאמר' בגמ': נמצא חומר קולו. חומר שהחמירו עליו שאינו ראוי להוראה עד שיהא בן ארבעים שנה נעשה לו לק לפטור מן המיתה:

56 לְהִלְקוֹתוֹ בְּאֵנוּ, וּבזה רבי יוחנן מודה לחזקיה, כיון שחייב מלקות
 57 על הגניבה הראשונה.
 58 וכן הכל מודים בְּכֵן סוֹרֵר וּמוֹרֵה שהעידו שתי כתות עדים לחייבו
 59 על שתי גניבות, והוזמו, מודים כולם בְּעֵדִים אַחֲרוֹנִים שֶׁנִּהְרְגוּ, ואף
 60 לחזקיה הסובר ש'דבר ולא חצי דבר', והטעם, מִתּוֹךְ שְׁעֵדִים
 61 הָרֵאשׁוֹנִים יִבְּלוּן לִזְמַר לְהִלְקוֹתוֹ בְּאֵנוּ כאמור לעיל, וְהֵנִי –
 62 האחרונים, בְּפִלִית דְּכָר קָא עֲבָדִי לִיה – הם לבדם חייבוהו מיתה,
 63 עדותם היא דבר שלם.
 64 ובמקרה שלישי יש מְחַלְקֵת בְּכֵן סוֹרֵר וּמוֹרֵה, ששנינו לעיל (עא.)
 65 אין בן סורר חייב עד שיגנוב בשר ויין מאביו, ויאכלנו ברשות
 66 אחרים, ואם גנב פעם אחת ולקה, ובאים שְׁנַיִם וְאוֹמְרִים בְּפִנְיֵנו גַּב
 67 מאביו פעם שניה, וְשְׁנַיִם נוספים אוֹמְרִים בְּפִנְיֵנו אַכְל את מה שגנב,
 68 נחלקו חזקיה ורבי יוחנן, כיון שהראשונים אינם יכולים לומר
 69 להלקות באנו שהרי אין מלקות על הגניבה השניה, ואם כך הם
 70 באו עם הכת השניה להורגו, ועדותם היא חצי דבר, ולחזקיה אינה
 71 עדות, והנידון והעדים פטורים ממייתה. ולרבי יוחנן שעדות
 72 מתקבלת אף שהיא חצי דבר, הם מחייבים יחד את הבן הסורר
 73 מיתה, ועל כן אם הוזמו חייבים מיתה.
 74 אָמַר רב אַסִּי, עֵיִדִי מְכִירָה בְּנַפְשָׁהּ שְׁהוּזְמוּ, ולא באו עמם עדים על
 75 הגניבה, אֵין נִהְרְגִין, שְׂמִתּוֹךְ שִׁיבּוֹל הִיָּה הַנִּידוֹן לִזְמַר עֲבָדִי מְכִרְתִּי,
 76 ולא גנבתי נפש, לא יכלו לחייבו מיתה, ועל כן אם הוזמו אינם
 77 נהרגים.
 78 אָמַר רב יוֹסֵף, בְּמָאן אֻלְאָה הָא שְׂמַעְתָּא דְּרַב אַסִּי – כשיטת מי נאמר
 79 דינו של רב אסי, בְּרֵבִי עֲקִיבָא דְאָמַר דְּכָר' וְלֹא חֲצִי דְכָר, וכיון
 80 שעדי המכירה אינם יכולים לחייבו מיתה ללא עידי הגניבה,
 81 עדותם היא חצי דבר ואין הנידון נהרג על פיה, ועל כן אינם
 82 נהרגים.
 83 אביי מקשה על דברי רב יוסף ומבאר דברי רב אסי באופן שונה:
 84 אָמַר לִיה אַבְיֵי לרב יוסף, מְדַבְּרִין מִשְׁמַע דְאֵי בְּרַבְנָן הַסּוֹבְרִים
 85 שִׁמְקַבְּלִים עֵדוֹת שֶׁל חֲצִי דָבָר, הַדִּין יֵזִיָּה שְׁעֵדִים אַלּוּ נִהְרְגִין,
 86 וְקֵשָׁה, הָא מִתּוֹךְ קְאָמַר – והרי טעמו של רב אסי הוא 'מתוך שיכול
 87 לומר עבדי מכרתי, ואם כן אף לרבנן אין מקבלים עדות זו. אֻלְאָה
 88 אֲפִילּוּ הִיאָם רַבְּנָן – יכול אתה לומר שרב אסי אמר את דינו גם
 89 לרבנן שמקבלים עדות שהיא חצי דבר, וְכִדְלָא אֵתוּ – כשלא באו
 90 עֵיִדִי גְּנֵיבָה עִם עֵיִדִי הַמְכִירָה, ויכול הנידון לומר עבדי מכרתי
 91 ולהפטר, ועל כן גם העדים פטורים.
 92 מקשה הגמרא: אֵי הָכִי שְׁלֹא בָאוּ עֵיִדִי גְּנִיבָה, מָאי לְמִימְרָא – מה
 93 מחדש רב אסי, הרי פשוט שאין לחייבו מיתה. מיישבת הגמרא: לֹא
 94 צְרִיכָא להשמיע את דינו של רב אסי אלא במקרה כזה, דְאָפֵה עַל גַּב
 95 דְאֵתוּ לְבַסְּףֻךְ – אף שלאחר עידי המכירה באו עידי גניבה, עידי
 96 המכירה פטורים, שהרי כשבאו בתחילה הם לא זממו להרוג את
 97 הנידון.
 98 שבה הגמרא ומקשה: וְאֵפִיתִי – ועדיין קשה, מָאי לְמִימְרָא, הרי ודאי
 99 שעדי המכירה פטורים, כיון שלא ידעו שיבואו לבסוף גם עידי
 100 גניבה, ולא באו להורגו. מיישבת הגמרא: לֹא צְרִיכָא רב אסי
 101 להשמיענו, אלא במקרה דְקָא מְרַמֵּז רַמְזֵי – שרימו עידי המכירה
 102 לפני עדותם לעידי הגניבה. מָהוּ דְתִימָא – שמא תאמר, שְׂרַמְזֵי
 103 מִלְתָּא הִיא – שיש הוכחה מרמזותם שזממו להורגו עם עידי
 104 הגניבה, קָא מְשַׁמְעַ לֵן רב אסי שְׂרַמְזֵי לֹא כְלוּם הוּא, וכיון
 105 שבשעת עדותם לא יכלו להורגו, הם פטורים.

משנה

106 נאמר בתורה (דברים יז ח"ב), שאם זקן חולק על בית דין שבעירו,
 107 עליהם לשאול את פי הסנהדרין, ואם אינו מקבל את דבריהם,

1 'אנו בעדותנו לְהִלְקוֹתוֹ בְּאֵנוּ' שלא ידענו כלל שישנוב ויתחייב
 2 מיתה, ועדותם עומדת לעצמה לחייבו מלקות, וְהֵנִי אַחֲרֵיֶיךָ – והכת
 3 השניה, בְּפִלִי דְכָר קָא עֲבָדִי לִיה – פעלו דבר שלם בנוסף
 4 לראשונים, לחייבו מיתה.
 5 מְתִיקָה לָהּ רַב פְּסָא, אֵי הָכִי שִׁלְחִזְקִיה כַּת הַעֵדִים הַשֵּׁנִיָּה בִּבְנֵי סוֹרֵר
 6 היא דבר שלם, עֵיִדִי מְכִירָה נְמִי לִיקְמָלִיָּה – גם עידי מכירה בנפש
 7 שהוזמו, יתחייבו מיתה, שְׂמִתּוֹךְ שִׁיבּוֹלֵין עֵיִדִי גְּנֵיבָה לִזְמַר לְהִלְקוֹתוֹ
 8 בְּאֵנוּ' על שעבר על 'לא תגנוב', ולא באנו להורגו, אם כן עידי
 9 המכירה באו להורגו לבדם ופעלו דבר שלם, ומדוע אמר חזקיה
 10 שאינם נהרגים.

11 מוסיף רב פפא: וְכִי תִימָא – ואם תתרץ דְקָסְבַּר חֻזְקָה דְלֹא לְקִי –
 12 שעידי גניבת נפש אינם מחייבים מלקות, ואינם יכולים לומר שבאנו
 13 להלקותו, וְהָא אִיתְּמַר, עֵיִדִי גְּנֵיבָה בְּנַפְשָׁהּ – שהעידו על גניבת נפש
 14 שְׁהוּזְמוּ, ולא באו עידי מכירה, נחלקו חֻזְקָה וְרַבִּי יוֹחָנָן, חַד 'ואחר'
 15 אָמַר לִזְקִין, וְחַד אָמַר אֵין לִזְקִין, וְאַמְרֵינוּ, תְּסַתְּנִים – יש סימן דְחֻזְקָה
 16 הוּא דְאָמַר לִזְקִין, והסימן הוא מְרַמֵּז חֻזְקָה (לעיל ע"א) שעדי גניבה
 17 שהוזמו לאחר שבאו עידי מכירה אֵין נִהְרְגִין, דְאֵי רַבִּי יוֹחָנָן הוּא
 18 האומר שלוקים, הדבר לא יתכן, בְּיִזְן דְאָמַר רבי יוחנן שעדי גניבה
 19 שהוזמו לאחר שבאו עידי מכירה נִהְרְגִין, הִנּוּה לִיה – נמצא
 20 שהאיסור להעיד שקר על הגניבה הוא לֹא שְׁנַיִתָּה לְאוֹחֲרַת מִיתָה
 21 בֵּית דִין – שהעובר עליו עונשו מיתה, שהרי אם יוזמו לאחר
 22 שיבואו עידי מכירה, ימותו, וְכִל לֹא שְׁנַיִתָּה לְאוֹחֲרַת מִיתָת בֵּית דִין,
 23 אֵין לִזְקִין עָלָיו. ואם נאמר שלחזקיה איהו – הגונב נפש לָא לְקִי,
 24 אֵינְהוּ – העדים שעונשם כאשר זממו לעשות לה חֵיבִי לְקִי – איך
 25 יתכן שילקו על עדותם. אלא מוכרחים לומר שלחזקיה עידי גניבה
 26 מחייבים מלקות. ואם כן גם עדות המכירה היא דבר שלם, שבאה
 27 לחייבו מיתה, וחזרה הקושיא מדוע לדעתו עידי המכירה אינם
 28 נהרגים.

29 רב פפא מפרש את מחלוקת חזקיה ורבי יוחנן באופן אחר: אֻלְאָה
 30 אָמַר רב פְּסָא, בְּעֵיִדִי מְכִירָה שבאו לאחר עידי גניבה, ונגמר דין
 31 הנידון ליהרג ואחר כך הוזמו כולם, דְבוּלִי עָלְמָא לֹא פְּלִגֵי דְעֵיִדִי
 32 המכירה נִהְרְגִין, אלא שטעמם שונה, לחזקיה הטעם הוא שעדותם
 33 היא דבר שלם, שהרי עידי הגניבה יכולים לומר 'להלקותו באנו/
 34 ולרבי יוחנן הטעם שגם עדות שהיא חצי דבר מתקבלת. כִּי פְּלִגֵי
 35 – במה נחלקו, בְּעֵיִדִי גְּנֵיבָה, חֻזְקָתָא אָמַר אֵין נִהְרְגִין, כיון שגְּנֵיבָה
 36 לְחוּדָה קְרִימָא – היא איסור נפרד שעונשו מלקות, וּמְכִירָה לְחוּדָה
 37 קְרִימָא – לבדה עומדת, שאם באו עידי מכירה, הם פטורים אותו
 38 מהמלקות ומחייבים אותו מיתה, ואם כן עידי הגניבה זממו רק
 39 לחייבו מלקות ואינם נהרגים. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר נִהְרְגִין, כיון שגְּנֵיבָה
 40 אַתְחַלְתָּא דְמְכִירָה 'תחילת המכירה' הִיא, ששניהם עבירה אחת
 41 שעונשה מיתה, ואין מלקות על הגניבה לבדה כיון שהלאו שבה
 42 ניתן לאזהרת מיתת בית דין, ואם כן עידי הגניבה לא באו
 43 להלקותו אלא להורגו, ונהרגין. ואף שכל אחת מהכתות מעידה
 44 חצי דבר, רבי יוחנן סובר כרבנן שאין פסול בעדות על חצי דבר.
 45 מוסיף רב פפא: וּמוֹרֵה רַבִּי יוֹחָנָן בְּעֵדִים הָרֵאשׁוֹנִים – עידי הגניבה
 46 הראשונה שֶׁל בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה שְׁהוּזְמוּ, שְׂאֵין נִהְרְגִין, מִתּוֹךְ שִׁיבּוֹלֵין
 47 לִזְמַר לְהִלְקוֹתוֹ בְּאֵנוּ, שהרי בן סורר ודאי לוקה על הגניבה
 48 הראשונה, וזממו להלקותו ולא להורגו, ועל כן אינם נהרגים.

49 אביי מפרט שלשה דינים היוצאים ממחלוקת חזקיה ורבי יוחנן
 50 לגבי בן סורר: אָמַר אַבְיֵי, הַבֵּל – בין חזקיה ובין רבי יוחנן מודים בְּכֵן
 51 סוֹרֵר וּמוֹרֵה במקרה אחד, וְהַבֵּל מוֹדִים בְּכֵן סוֹרֵר וּמוֹרֵה במקרה
 52 נוסף, וּמְחַלְקֵת בְּכֵן סוֹרֵר וּמוֹרֵה במקרה שלישי, וכמפורט להלן.
 53 מנארת הגמרא: הַבֵּל מוֹדִים בְּכֵן סוֹרֵר וּמוֹרֵה שהעידו שתי כתות
 54 עדים לחייבו, אלו על הגניבה הראשונה ואלו על השניה, והוזמו,
 55 מודים כולם בְּעֵדִים הָרֵאשׁוֹנִים שְׂאֵין נִהְרְגִין, מִתּוֹךְ שִׁיבּוֹלֵין לִזְמַר

נחלק על דקדוק אהד מקדוקין סופרים - הלכות דאורייתא שלמדו
 חכמים ממידות שהתורה נדרשת בהם, חייב מיתה.
 מבררת הגמרא: מאי טעמא דרבי מאיר הסובר שזקן ממרא הוא רק
 החולק על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת. משיבה הגמרא: רבי
 מאיר גמר וילמדו גזירה שוה בין המילים 'דבר דבר', שכתוב
 בזקן ממרא (דברים ח ז) 'כי יפלא מקד דבר למשפט', וכתוב בתם
 בפרשת קרבן העלם דבר, העוסקת בקרבן שמביאים הסנהדרין אם
 טעו והורו לעם היתר דבר, ונעלם דבר מעיני הקהל' (ויקרא
 ד יא), וכיון שבשניהם נאמר 'דבר' למדנו, מה להלן אין הסנהדרין
 מביאים קרבן אלא אם טעו בדבר שחייב על זדונו כרת ועל שגגתו
 חטאת, אף כאן אין זקן ממרא חייב אלא אם חולק על דבר שחייב
 על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת.
 מבררת הגמרא: ורבי יהודה הסובר שזקן ממרא הוא החולק על
 דבר שעיקרו מדברי תורה ופירושו מדברי סופרים, מה טעמו.
 משיבה הגמרא: נאמר בזקן ממרא (דברים יא) 'על פי התורה אשר
 יורד', דרש רבי יהודה, שלא נאמר דין ממרא אלא עד דאיכא -
 עד שיהיה בדין שעליו נחלק הזקן, גם 'תורה' - שעיקר הדין יאמר
 בתורה, וגם 'יורד' - שאת פרטי הדין יורו חכמים.
 מוסיפה הגמרא לברר: ורבי שמעון הסובר שנעשה ממרא אפילו
 אם חולק על דקדוק אחד מדברי סופרים, מה טעמו. משיבה
 הגמרא: טעמו הוא שנאמר בזקן ממרא (שם יא) 'ועשית על פי
 הדבר אשר יגידו לך מן המקום ההוא', ומשמע שאפילו כל זה -
 שגג החולק על דקדוק מדבריהם, חייב מיתה.
 לעיל הביאה הגמרא ברייתא שדרשה מהפסוק 'כי יפלא' הלכות
 רבות שהחולק עליהם נעשה זקן ממרא. רב הונא מברר איך
 תתפרש ברייתא זו לרבי מאיר: אמר ליה רב הונא בר חיננא לרבא,
 תרנמא לי - תפרש לי להא מתניתא - לברייתא זו אליבא דרבי
 מאיר, הסובר שאין זקן ממרא אלא החולק על דבר שזדונו כרת
 ושגגתו חטאת, והרי לא בכל הדינים שהביאה הברייתא הדבר כן.
 אמר ליה רבא לרב פפא, פוק תרנמא ליה - צא ותפרש לרב הונא
 כיצד יבאר רבי מאיר את הברייתא לשיטתו.
 רב פפא מבאר את הברייתא כשיטת רבי מאיר: 'כי יפלא', במופלא
 - במומחה שכתב דין דווקא הכתוב מדבר, וכפי שבארה הגמרא
 לעיל.
 'מקד', זה יועץ - חכם שיודע לעבר שנים - לחשב מתי צריך להוסיף
 לשנה חודש נוסף, ולקבוע הדרשים - לחשב מתי יש להוסיף יום
 לחודש, וענין זה נוגע לאיסור שזדונו כרת ושגגתו חטאת, כדתנן
 בעריות (פז ז), הן - רבי יהושע ורבי פפיס העידו לפני חכמים,
 שקיבלו מרבתיהם שמעברים את השנה ומוסיפים לה חודש במשך
 כל אדר, ואפילו אחרי פורים. והוצרכו לעדות זו, כיון שהיו חכמים
 אומרים שאין מעברים את השנה אלא עד הפורים, ואם נחלק הזקן
 בהלכה זו הרי זה איסור שזדונו כרת ושגגתו חטאת, דאי להאי
 גיסא - שאם פסקו בית דין שמעברים את השנה אחר הפורים
 והזקן נחלק עליהם, נמצא שקא שרי - הוא מתיר לאכול חמץ
 בפסח שעונשו כרת במזיד, כי לשיטתו יש אדר אחד ופסח חל מיד
 אחריו, ואם כן כשיחול הפסח לפי בית דין חדשים אחר כך, יהיה
 לשיטתו חודש אייר, ויאכלו חמץ בפסח. ואי להאי גיסא - וכן אם
 פסקו בית דין כצד השני שאין מעברים אחר הפורים, ונחלק הזקן
 עליהם ועיבר את השנה, גם אז קא שרי חמץ בפסח, כיון שלפי בית
 דין פסח חל מיד אחרי אדר הראשון, ולדבריו בזמן זה חל אדר
 שני.
 רב פפא ממשיך לבאר את הברייתא כרבי מאיר. עוד שנינו
 בברייתא: 'דבר', זה הלכה למשה מסיני, מבאר רב פפא, זו הלכה
 מהלכות היום האחד עשר של ימי זיבה, דאיתמר, יום העשירי מימי
 זיבה, נחלקו אמוראים בדינו, רבי יוחנן אמר שיום העשירי הוא

שכמופלא שכתב דין - מומחה הראוי לדון הכתוב מדבר, אבל
 תלמיד שהמרה את פי בית דין הגדול, פטור ממיתה.
 הברייתא ממשיכה לדרוש את הפסוק: 'מקד', זה יועץ - דין זקן
 ממרא נאמר גם בחולק על בית דין בעיבור השנה הקרוי סוד
 ועצה, וכן הוא אומר בפסוק לשון 'מקד' לגבי יועץ (נחום א יא), 'מקד
 יצא השב על ח' רעה, יועץ בלעל'.
 'דבר', זה הלכה למשה מסיני, שגם החולק עליה נקרא זקן ממרא.
 'למשפט', זה הדין - שהחולק על הלכה שנלמדה מדין גזירה שוה.
 'בין דם לדם', בין הלכות דם נדה - אשה הרואה דם ומחמתו היא
 טמאה שבעה ימים בטומאת נדה (ויקרא טו יט), ודם לידה - יולדת
 הנטמאת בטומאת לידה (שם יב ביה), ודם זיבה - אשה הרואה דם
 בימי טהרתה, והם אחד עשר ימים לאחר שכלו ימי הנדה (שם טו
 כה), שנחלק הזקן על בית דין באחד ממראות דמים אלו אם הוא
 טמא או טהור.
 'בין דין לדין', בין דיני נפשות, ודיני ממונות, ודיני מכות וימלקות,
 שנחלק הזקן האם הנידון חייב או זכאי.
 'בין נגע לנגע', בין אם נחלק בהלכות נגעי אדם - שנולדה בבשרו
 צרעת (שם יג אמו), או בנגעי בתים - שנולדה צרעת בבית (שם יד
 לגג), או בנגעי בגדים - שנולדה צרעת בבגד (שם יג מוט), ונחלק
 הזקן אם הם טמאים או טהורים.
 'דבר', נכלו הלכות התרמים והעקרין והתקדשות - סוגי דיבור של
 הקדש שגם הם לשמים.
 'ריבות', זו השקמת סופה - אשה שנסתרה עם זר לאחר שהתרה
 בה בעלה שלא לעשות כן, אשר משקים אותה במים המרים,
 ועריפת עולה - כאשר נמצא הרוג, על זקני העיר הקרובה אליו
 להביא עולה ערופה, ומתהר מצורע, אם נחלק הזקן על בית דין
 באחת מהלכות אלו, הרי הוא נהרג.
 'בשעיר', זו לקט שקחה ופאה - מתנות שיש להותיר מהתבואה
 לעניים.
 'וקמה', משמע מבית דין שיושבים תמיד לרדן, שזקן ממרא הוא
 דווקא החולק על בית דין.
 'ועלית' אל הסנהדרין שבבית המקדש, מלמד שבת המקדש גבוה
 מארץ ישראל, ועל כן יש לעלות אליו. וכן ארץ ישראל גבוה מכל
 הארצות, כנלמד להלן.
 'אל המקום אשר יבחר ה' מלמד שהמקום נזרם - שזקן ממרא הוא
 דווקא החולק על הסנהדרין היושבים בבית המקדש שבו בחר ה'
 אך הנחלק על הסנהדרין כשהיו מחוץ למקומם אינו נהרג.
 הגמרא מבררת את דברי הברייתא בענין גובה ארץ ישראל.
 מבררת הגמרא: בשלמא - מובן מה ששנינו שבת המקדש גבוה
 מארץ ישראל, דכתוב 'ועלית', וכנדרש לעיל, אלא שארץ ישראל
 גבוה מכל הארצות, מנא ליה - מהו המקור לזה. משיבה הגמרא:
 המקור הוא דכתוב (ירמיה כג דח) 'לכן הנה ימים באים נאם ה' (לא
 יאמר) 'ולא יאמרו עוד' חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ
 מצרים, כי אם חי ה' אשר העלה ואשר הביא את זרע בית ישראל
 מארץ צפונה ומכל הארצות אשר הדחתים שם וישבו על אדמתם,
 ומוזה שנאמר 'העלה' מכל הארצות, משמע שארץ ישראל גבוהה
 מכולן.
 הגמרא מביאה מחלוקת באלו הלכות נעשה החולק עליהם זקן
 ממרא: תנו רבנן, זקן ממרא אינו חייב מיתה אלא כשחולק על דבר
 שזדונו כרת ושגגתו חטאת - שהעובר עליו במזיד חייב כרת,
 ובשוגג חייב חטאת, דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר שאינו חייב
 מיתה אלא כשחולק על דבר שעיקרו מפורש מדברי תורה, ופירושו
 - ופרטי הלכותיו, נאמרו מדברי סופרים - על ידי חכמים, כגון
 תפילין שהן מצוה דאורייתא, אך דין ארבע הפרשיות שבהם נמסר
 בתורה שבעל פה על ידי חכמים. ורבי שמעון אומר, אפילו אם

1 **גמ' במופלא שבב"ד.** במזמחה לב"ד למעוטי תלמידי: מכך זה יועץ, שנחלק בעיבור
2 השנה הקריי סוד ועצה כדמפרש לקמן: וכן הוא אומר. דגבי יועץ כתוב ממך: זו הלכה
3 למשה מסיני. שאף עליה הוא נהרג: למשפט זה הדין. אם נחלק בדבר הלמד בדין ג'ש
4 גם הוא נהרג ראיולו דין ממש כתוב להדיא בין דין לדין: בין דם נדה דם לידה כו'.
5 שנחלקו בדם נדה או בדם לידה או בדם זיבה:
6 ובין נגע לנגע. שנחלקו בנגעי אדם או בנגעי
7 בגידי: דברי ריבות. ה"ל למכתב דבר ריב
8 וכתוב דברי ריבות לרבות חרמין וערכין
9 והקדשות שהן באין וחלים ע"י דיבור הפה: וז'
10 השקאת סומה. שהיא על ידי ריב שבינה ובין
11 בעלה: והערת הגנילה. שהחלל נהרג ע"י
12 מריבה: ומהרה מצורע. שאף נגעים ע"י ועיר
13 של לשון הרע הם באים: זה לקט שכחה
14 ופאה. שהן לעניים שכתוב בהן ואכלו
15 בשעריך: וקמת מניח דין. מכתוב וקמת
16 מכלל דביושבין בעסקין והיינו ב"ד שיושבין
17 במקום הקבוע להם עד עת האוכל ושם באין
18 כל הצרכין לדין ולהוראה בכל עיר ועיר
19 ואוהר רחמנא לב"ד של אותה העיר
20 שהחלוקת ביניהם לילך ולישאל: מלמד
21 שבית המקדש נבזה מא"י. וקמת ועלית אל
22 המקום ש"מ אין לך עיר בא"י שאין ירושלים
23 נבזה ממנה: וא"י נבזה מכל הארצות תנא
24 דברייטא קא מסיק למלתיה ולא מהאי קרא
25 יליף ולקמן מפרש מנלן: אשר העלה וגו' מכל
26 הארצות אשר היהתים שם וישבו על
27 אדמתם. ש"מ אדמתם גבוה מכל הארצות
28 דכתיב העלה: מה להלן דבר שהיינים כו'.
29 כדלפינן בהוריות: תריגמא לי. להאי מתניתא
30 לדעיל דקתני דמיקטיל אבל הני דחשיב בה
31 הלכה וגזירה שוה וערכים והקדשות וכולו
32 הנך דתנא בה דתינתוקם כ"ר דאמר אין חייב
33 אלא על דבר שזדונו כרת וכו': כתיב הם
34 העירו. כלומר אי אפלוגתא דהנך בתנאי פליגי
35 זקן ממרא ורבנן: הם העירו. ר' יהושע ור'
36 פפיס במס' עדיות: שמעברין את השנה כל
37 אורי. ואע"פ שלא נמלכו לעבר קודם הפורים
38 וקראו את המגילה באור הראשון ואחר כך
39 ראו שהשנה צריכה להתעבר ועברו: שהיו
40 אומרים כו'. לפיכך הוצרכו להעיד כן שהיו
41 שאר חכמים אומרים עד הפורים מעברין
42 ושבו אין מעברין וטעמא מפרש במס' ר"ה דמן
43 הפורים התחילו לדרוש בהלכות הפסח
44 דתנאי שואלים בהלכות הפסח קודם לפסח ל'
45 יום וכי מרחק להו לא צייתי לשלחי ב"ד
46 שכבש שמעו מן הדרשנים לעשות הפסח בסוף
47 ל' ואתי לזולזלו בחמץ: דאי להאי גיבא. אם

1 **במופלא שבבית דין הכתוב מדרב. 'ממד', זה יועץ,**
2 **וכן הוא אומר 'ממד' יצא חשב על רעה, יעץ בלעל.**
3 **'דר', זו הלכה. 'למשפט', זה הדין. 'בין דם לדם',**
4 **בין דם נדה, דם לידה, דם זיבה. 'בין דין לדין', בין**
5 **דיני נפשות, דיני ממונות, דיני מכות. 'בין נגע לנגע',**
6 **בין נגעי אדם, נגעי פתים, נגעי פגדים. 'דברי', אלו**
7 **החרמים והערכין וההקדשות. 'יבות', זו השקאת**
8 **סוטה וערפת עגלה וטהרת מצורע. 'בשעריך', זו**
9 **לקט שכחה ופאה. 'קמת', מכות דין. 'עלית', מלמד**
10 **שבית המקדש גבוה מארץ ישראל, וארץ ישראל**
11 **גבוה מכל הארצות. 'אל המקום', מלמד שהמקום**
12 **גורם. בשלמא בית המקדש גבוה מארץ ישראל,**
13 **דכתיב 'ועלית', אלא, ארץ ישראל גבוה מכל**
14 **הארצות, מנא ליה, דכתיב 'לכן הנה מיים באים נאם**
15 **ה' [ולא יאמרו עוד] חי ה' א' אשר העלה את בני**
16 **ישראל מארץ מצרים, כי אם חי ה' אשר העלה**
17 **ואשר הביא את ירע בית ישראל מארץ צפונה ומכל**
18 **הארצות אשר היהתים שם וישבו על אדמתם. תנו רבנן, וכן ממרא אינו חייב אלא על**
19 **דבר שזדונו פרת ושנגתו הפאה, דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר, על דבר שעיקרו מדברי**
20 **תורה, ופירושו מדברי סופרים. רבי שמעון אומר, אפילו דקדוק אחד מדקדוקי סופרים. מאי**
21 **טעמא דרבי מאיר, גמר 'דבר דבר'. כתיב הקא 'פי ופלא ממד דבר למשפט', וכתוב התם**
22 **'ונעלם דבר מעיני הקהל'. מה להלן, דבר שחייב על זדונו פרת ועל שנגתו הפאה. אף**
23 **כאן, דבר שחייב על זדונו פרת ועל שנגתו הפאה. ורבי יהודה, על פי התורה אשר יורוד',**
24 **עד דאיבא 'התורה' 'יורוד'. ורבי שמעון, 'אשר יגידו לך מן המקום ההוא', אפילו כל דהו.**
25 **אמר ליה רב הונא בר חיננא לרבא, תרגמא לי להא מתניתא, אליבא דרבי מאיר. אמר**
26 **ליה רבא לרב פפא, פוק תרגמא ליה. 'פי ופלא', במופלא שבבית דין הכתוב מדרב. 'ממד',**
27 **זה יועץ שידוע לעבר שנים ולקבוע חדשים, פדתון, הן העירו שמעברים את השנה כל**
28 **אדר, שהיו אומרים עד הפורים. דאי להאי גיבא, קא שרי חמץ בפסח. ואי להאי גיבא,**
29 **קא שרי חמץ בפסח. 'דר', זה הלכה, זו הלכות אחד עשר. דאימתר, עשירי, רבי יוחנן**
30 **אמר, עשירי בתשיעי. ורבי שמעון, בן לקיש אמר, עשירי פאחד עשר. רבי יוחנן אמר עשירי**
31 **בתשיעי, מה תשיעי בעי שימור, אף עשירי בעי שימור. ריש לקיש אמר עשירי פאחד עשר,**
32 **מה אחד עשר לא בעי שימור, אף עשירי לא בעי שימור. 'משפט', זה הדין,**
33 **דין**

1 אמרו ב"ד שבלשכת הגזית שמעברים את הפורים מעוברת כר' יהושע ור' פפיס והוא אמר אינה מעוברת קא שרי חמץ בפסח: ואי אפכא. נמי שרי חמץ בפסח דודונו כרת:
2 הלכות אחד עשר. יום אחרון של י"א שבין נדה לנדה קיימא לן י"א יום שבין נדה לנדה הלכה למשה מסיני משעברו ו' ימי הנדה אינה חוזרת להיות נדה עד שיעברו י"א יום וכל
3 דמים שרואה בהם דם זיבה הם ואם ראתה בהם יום או יומים רצופים שומרת יום ג' ואם פסקה ולא ראתה בו וטובלת בו ביום וטהורה ואם ראתה ג' ימים רצופים היא זיבה לקרבן
4 ולטבילת מים חיים ופאליגו רבי יוחנן ורשב"ל בהלכות יום האחרון: רבי יוחנן אמר הלכה אחת נאמרה בו ר"ל אמר שתי הלכות נאמרו בו ליחלק משלפניו והך פלוגתא בשלוח
5 מסכת נדה ואתמר בתריה לישני חד ופאליגו נטק הבא: עשירי רבי יוחנן אמר הרי הוא כהתשיעי. מה הרואה בתשיעי צריכה להיות שומרת עשירי שהרי ראייה בצירוף ג' זיבה
6 ושמא תראה בעשירי הרי שנים ותחזור ותראה באחד עשר הרי ג' אף הרואה בעשירי צריכה להיות שומרת אחד עשר ואע"פ שעשירי אינו ראוי לצירוף ג' שאין שנים עשר
7 מצטרף עמהם זיבה דדיכא דלא ראתה ג' רצופין להיות ובה בהך י"א יום הרי יום שנים עשר תחלת נדה והיינו דקאמר רבי יוחנן והם הלכות: י"א הלכה אחת נאמרה בו ליחלק
8 משלפניו ומאי איהו דלא בעי שימור להיות שומרת שנים עשר נגדו דהא לאו מימי זיבה הוא אבל שוה לשלפניו להיות שימור לראיית עשירי כשם שהעשירי שימור לראיית
9 תשיעי: ור"ל אמר עשירי פאחד עשר. מה אחד עשר לא בעי שימור שנים עשר שהרי אין השנים עשר מימי חיבה אף עשירי לא בעי שימור להיות שומרת י"א דלא נאמרה
10 שומרת יום נגד יום אלא בראייה לצירוף ג' הלכך לר"ל שתי הלכות נאמרו ביום אחד עשר ליחלק משאר ימים שלפניו אחת שנינו: צריך שימור ואחת שאין שימור להאית
11 עשירי ואי אפילו זקן ממרא ורבנן בהלכות אחד עשר כדאפילו ר"ל ורבי יוחנן היו דבר שזדונו כרת על שומרת יום כנגד יום חייב כרת כדכתיב (ויקרא טו) כל מי זיב וטובאתה
12 וגו' ודרשני ימי וכל ימי.

1 דין בתו מאנטסתו. בבולדו משכח פלוגתא בר מהאי ורוצה לומר דאין זקן ממרא מודה
2 בגזירה שוה זה
3 **עקביא** בן מהללאל מטמא. ואף על גב דעקביא מחמיר זמנין דהויא קולא כגון
4 שרואה דם אדום ומשלימתו לדם ירוק

5 **בלילי** שבת ויומו. לאפוקי יום תחלה ואח"כ
6 לילה אלא א"כ שפחה לילה שלם
7 ואחר כך יום שלם כבילי שבת יום שהיום הולך
8 אחר הלילה. **בפלוגתא** רבבי יהושע ורבנן.
9 פי' בקונטרס לרבנן אמר נכנס למקדש חייב ולרבי
10 יהושע פטור ולא יתכן דרבי האי גזינא לא
11 מחיב זקן ממרא כיון שהוא בעולה ויורד דהא
12 לפינן לעיל דבר דבר מונעלם דבר דתנן ב'פ'
13 [הורו] כהן משוח (הוריות דף טו.) מביאין עולה
14 ויורד על טומאת מקדש וקדשיו ויש לפרש
15 כדפרישית לעיל בכבר של תרומה:

16 **רבי** יהושע אומר כיהה. פירש בקונטרס כאילו
17 כיהה הנגע דהוא סמיני טהרה
18 כמששתה בו לזבן שלו לאחור הסגר קשה הכי
19 פריך בשיליחי נזיר (סה) ודילמא כיהה וטמא
20 הא לפירושו כל כיהה טהור ועוד אי כיהה
21 וטמא היינו ת"ק נגראה בגריסת ר"ח קהה בק"ף
22 וליג אומר כלומר ר' יהושע הקשה וירדק דבר
23 כמנ הקהה את שיניו וכן מקוה אקייאת
24 בשואק (במזות דף ק) מאספס אסופות של בני
25 אדם כלומר עמוד למניין ולא ידע הש"ס אם
26 להביא ראיה לת"ק או לטהור ולהביא בני מאי
27 קיהה וקאמר קיהה וטיהר ומיהו בירושלמי
28 דריש שבועות משמע דיש כיהה טמא דאמר
29 התם והתורה אמרה והנה כחה הנגע הכחה
30 טמא וכחה מן הכחה טהור:

22 **באן** כמזון. דיני מכות, בפלוגתא דרבי ישמעאל ורבנן. דתנן, מכות בשלשה. משום רבי
23 ישמעאל אמרו, בעשרים ושלשה. 'בין נגע לנגע', בין נגע אדם, נגעי פתים, נגעי בגדים.
24 נגעי אדם, בפלוגתא דרבי יהושע ורבנן. דתנן, אם בהרת קדם לשער הלך, טמא. אם
25 שער לכן קדם לבהרת, טהור. ספק, טמא. רבי יהושע אומר, בהה. מאי בהה, אמר רבא,
26 בהה, טהור. נגעי פתים, בפלוגתא דרבי אלעזר ברבי שמעון ורבנן. דתנן, רבי אלעזר ברבי
27 שמעון אומר, לעולם אין חפית טמא עד שיראה פשני גרסין על שתי אבנים, בשתי פתלים
28 כקרון זוית, ארכו פשני גרסין, ורחבו פגרים. מאי טעמא דרבי אלעזר ברבי שמעון, פתיב
29 'תקיר', ופתיב 'בקירת'. אזהרו קור שהוא פקירות, הוי אומר זה קרן זוית. נגעי בגדים,
30 בפלוגתא דרבי (י) [נתן] בן אבטולמוס ורבנן. דתניא, רבי (י) [נתן] בן אבטולמוס אומר, מינן
לפריחה

נקים כדון זבה וכל זמן שלא תספור ז' נקיים לא יחא דם שלה דם טהור ואפילו לאחר שבועים ואחר מלאת שמונים
לזבתה: לילה יום. אבל מעת לעת לא חשיב שופי אם שפחה משש שעות של שלש עשר שעות של ד' והואיל הדין מקצת קושי ביום השופי לא היא יולדת חובב
ור"א לחומרא ורבי יהושע לקולא והיינו דבר שזדונו כרת: ששפחה מן הצער. ואין אנו חוששין אם לא שפחה מן הדם: **בפלוגתא** דשמואל ור' אבהו. וכיון דאפיקי הני
בי תרי ממזנא מהאי ויהבו להאי כדניא דידהו והלך זה וקידש אשה באותו ממזן לשמואל מקודשת לרבי אבהו אינה מקודשת הד"ל קידשה בגול וקילי פ"ב דקדושין
(דף נב.) גבי מעשה דה' נשים שנתקדשו בכלכלה קידשה בגול אינה מקודשת דהשתא אתי לידי כרת אי רבנן כשמואל וזקן ממרא כרבי אבהו וא"ר רבנן כרבי אבהו
וזקן ממרא כשמואל אתי לידי כרת דקא משוי להו קידושין ואי אתי אינש אחרינא לבתר הכי וקדשה מפיק לה מבתרא בלא גט וה"ל דבר שזדונו כרת בלא עדים ובלא
התראה דאי איכא עדים והתראה הוי מיתת ב"ד ואי ליכא לא זה ולא זה הוי כרת: ונתתה נפש תחת נפש. במתכוין להרוג את זה והרג את זה ומחייב ליה רבי מנחם
ורבנן פטרי וכפלוגתא באלו חן הגשרין ואי תפסי וירשין דהרוג ממזנא דהורג ופטרי ליה זקן ממרא וקידשו בו את האשה לרבי מן מקודשת לרבנן אינה מקודשת ואי אתי
אינש אחרינא וקדשה מקודשת לשני הרי חובב כרת דבדר: נתינה למעלה. גבי גוגף אשה הרה נתן בפלילים (שמות כא) דמי ולדות: ככ"ב. ואם הלקוהו ג' לר' ישמעאל
חייבין לו ממון כשאר חובל בחבירו ומקדש בו את אהשה ולרבנן דין הלקוהו ואם תפס ממזנו וקידש בו אינה מקודשת: ספק, אם זה קדם אם זה קדם: בהה. כאילו
כחה הנגע דהוי סמיני טהרה כשמששתה הלזבן לאחר הסגר ולרבנן אם נכנס למקדש חייב כרת ולר' יהושע פטור: ער שיראה כשני גרסין. שיעור הנגע כגריס על
גריס וכתביב את האבנים אשר בהן הנגע שיהא הנגע על שתי אבנים על כל אחד ואחד שיעור נגע על ב' פתלים ובקרון זוית כגון מקצוע דרומית מזרחית אורכו כשני
גריסין ורחבו כגריס שיהא בקיר המזרחי והנגע כולו מחובר כאחא: **מאי טעמא** דר' אלעזר. דבעי קרן זוית: כתיב. ומיחייב כרת של מן הקיר (ויקרא
יג) וכתב והנה הנגע בקירות הבית: זה קרן זוית. ורבנן לא בעו קרן זוית והכיא דליתיה בקרן זוית ונכנס בה אדם ואח"כ נכנס למקדש לרבנן חייב כרת כל' אומר בר"ש

פטור:
לפריחה

1 **ה**הכוונה שנחלק הזקן על הדין האוסר לישא בתו שנולדה
 2 **מ**אנוסתו, שנלמד מגזירה שוה, **דאמר רבא, אמר לי רב יצחק בר**
 3 **אבוהימי, אתיא** - באה הגזירה שוה בין המילים 'הנה הנה' ללמדנו
 4 איסור בתו מאנוסתו, שנאמר (ויקרא יח ט) 'ערוה בת בנה או בת בתך
 5 לא תגלה ערוהך כי ערוהך הנה', ולמדנו שאסור לבוא על בת בתו
 6 מאנוסתו, ונאמר (שם יח יז) 'ערוה אשה ובתה לא תגלה, את בת
 7 בנה ואת בת בתה לא תקח לגלות ערוהך, שארה הנה זמה הוא',
 8 ולמדנו שבת אשתו אסורה לו, ואפילו מאיש אחר, וכיון
 9 שבשתייהן כתוב 'הנה', למדנו שכשם שאין חילוק בין בת אשתו
 10 לבת בתה, כך גם בתו מאנוסתו אסורה כמו בת בתו מאנוסתו.
 11 לימוד זה הוא לענין האיסור, ו**אתיא** - ובאה גזירה שוה 'וימה
 12 וימה' למדנו עונש הבא על בתו מאנוסתו, שנאמר בנושא אשה
 13 ובתה ושמןו למדנו בתו מאנוסתו 'זמה הוא', ונאמר בבא על
 14 חמותו (ויקרא כ יד) 'איש אשר יקח את אשה ואת אמה זמה הוא,
 15 באש ישרפו אתו ואתהו', וכשם ששם יידון בשריפה, כך הבא על
 16 בתו מאנוסתו נדון בשריפה. ואם נחלק הזקן על גזירה שוה זו
 17 והתיר את בתו מאנוסתו, הרי זה דבר שזדונו כרת.
 18 רב פפא מבאר את המשך הברייתא לשיטת רבי מאיר: 'בין דם
 19 לדם, בין אם נחלק הזקן על דיני דם נדה, ודם לידה, ודם ויבה, הוא
 20 נעשה ממרא. מבאר רב פפא, שלגבי דם נדה נחלק הזקן בפלוגתא
 21 **דעקביא בן מהללאל ורבנן, דתנן** (נדה פ"ב מ"ז), אשה הרואה דם
 22 אדום מטאה נדה, ואם ראתה דם תיזיק, **עקביא בן מהללאל**
 23 **משמא** וטובר שוה דם נדה, ו**תקמיים מטהרי** שאני זה דם נדה. ואם
 24 נחלק הזקן על בית דין בזה, הרי זה דבר שזדונו כרת, שהבא על
 25 הנדה בכרת.
 26 ומחלוקת הזקן ב'דם לידה' היא בפלוגתא **דרב ולי, דאתמר**, נאמר
 27 בתורה (ויקרא יב ט) שהולדת נקבה טמאה שבועיים, ולאחר מכן כל
 28 הדמים שתראה במשך ששים וששה יום, טהורים. ונחלקו
 29 אמוראים מדוע עד שבועיים הדם טמא ולאחר מכן טהור, **רב**
 30 **אמר, מעין אחד הוא** - הדם תמיד מגיע מאותו מקור, אלא
 31 שבשבועיים הראשונים התורה מיימאתו, ולאחר מכן התורה
 32 מיימרתו בשישים וששה ימי הטהרה, **ולוי אמר, שני מצינות הן** -
 33 בגוף האשה יש שני מקורות דם, אחד טמא ואחד טהור, ובלידה
 34 נפתח המעיין הטמא, ולאחר שבועיים נקתם הטמא ונפתח הטהור,
 35 ועל כן הדם שרואה לאחר שבועיים טהור, ובאשר נקתם המעיין
 36 הטהור לאחר שישים וששה יום, **נפתח הטמא**, ואם רואה דם היא
 37 חוזרת ונטמאת.
 38 ההבדל בין רב ללוי הוא בשופעת דם ללא הפסקה ובתוך כך
 39 הסתיימו השבועיים הראשונים, ללוי דם זה טמא אף שהחלו ימי
 40 הטהרה, כיון שבדאי בא מהמעין הטמא, ולרב הדם טהור כיון
 41 שגזירת הכתוב לטהרו לאחר שבועיים, אף שבא מאותו מעין. וכן
 42 השופעת דם בסוף ימי הטהרה והמשיכה לראות לאחר מכן, לרב
 43 טמאה, וללוי טהורה, ואם נחלק הזקן על בית דין בענין זה, הרי
 44 זה דבר שזדונו כרת, שהבא על הנדה בכרת.
 45 ומחלוקת הזקן ב'דם ויבה' היא בפלוגתא **דרבי אליעזר ורבי יהושע,**
 46 **דתנן** (נדה פ"ד מ"ד), אשה הרואה כחל שלשה ימים בתוך אחד עשר
 47 ימי זיבה, הרי היא זבה גדולה וצריכה למנות שבעה נקיים
 48 ולהביא קרבן. אך העומדת ללדת, ו**קישתה** - וחשה בצירי הלידה,
 49 וראתה דם שלשה ימים בתוך אחד עשר יום מימי הזיבה, אם לידה
 50 מיד לאחר מכן אינה נעשית זבה, כיון שהדם בא מחמת צער
 51 הולד, ואם **שפתה** - שקטה ונחה מצערה מעת לעת - עשרים
 52 וארבע שעות, ואחר כך **ילדה, הרי זו יולדת זוכה**, כי הדם אינו
 53 מחמת הצער שהרי היה הפסק בינו ללידה, וטופרת שבעה נקיים
 54 ומביאה קרבנות ללידתה ולזיבתה, אלו **דברי רבי אליעזר, ורבי**
 55 **יהושע** מיקל יותר, ואמר שדווקא אם שפתה לילה ימים שלמים

56 **כלילי שפת יוזמו** דינה כזבה, אבל שפתה מאמצע היום עד אמצע
 57 היום למחרת, ולא לילה ויום שלמים, אין זה נחשב שנחה מצערה
 58 אלא הדם בא מחמת הולד, והיא אינה זבה. וממשיכה המשנה,
 59 שאשה **ששפתה מן הצער ולא מן היום** - שפסקו כאביה אך
 60 המשיכה לראות דם עד הלידה, מכל מקום זו הפסקה והדם
 61 שראתה הוא דם זיבה. ואם חלק הזקן על בית דין בזה, זהו דבר
 62 שזדונו כרת ונעשה ממרא.
 63 המשך ביאור הברייתא לשיטת רבי מאיר: 'בין דין לדין, בין
 64 שנחלק הזקן בדיני **מזונות**, או בדיני **נפשות**, או בדיני **מפלות**, הרי
 65 הוא ממרא. מבאר רב פפא: בדיני **מזונות** נחלק הזקן בפלוגתא
 66 **דשמואל ורבי אבהו, דאמר שמואל**, אף שדיני מזונות בשלושה
 67 דינינים, בדיעבד גם **שנים שדנו דיניהם דין, אלא שנקראין 'בית דין**
 68 **הצוף'** כיון שדנו בשנים, ו**רבי אבהו אמר, לדברי הכל אין דיניהן**
 69 **דין**, ומחלוקת זו נוגעת לאיסור שזדונו כרת, שאם ישבו שנים בדין
 70 והוציאו ממנו מאדם לחבירו, וקידש בו השני אשה, לשמואל זהו
 71 ממונו והרי היא אשת איש והבא עליה בכרת, ולרבי אבהו
 72 קידשה בגזל, ולא חלו הקידושים, ועל כן אם נחלק הזקן בזה הרי
 73 זה דבר שזדונו כרת.
 74 ולגבי דיני **נפשות** נחלק הזקן בפלוגתא **דרבי ורבנן, דתניא** (לעיל
 75 ט"ז), **רבי אומר**, שהנאמר לגבי רוצח שהתכוון להרוג אדם זה
 76 ובטעות הרג אחר, **ונתת נפש תחת נפש** (שמות כג כג), כוונת
 77 הפסוק לחייבו **מזון**, ולא אילן מיתה. מדייקת הברייתא: **אתה אומר**
 78 שהכוונה למזון, או **אינו** - שמא אין הכוונה **אלא לנפש נפש**
 79 וחייב מיתה. משיבה הברייתא: רבי למד היקש, **שנאמר 'נתניה'**
 80 **למעלה בפסוק הקודם, וכי יצו אנשים ונגפו אשה הרה ויצאו**
 81 **ילדיה וגו' ונתן בפללים, ונאמר 'נתניה'** למטה בפסוק זה, **ונתת**
 82 **נפש תחת נפש, מה להלן** - למעלה, הכוונה לנתנית **מזון**
 83 שמשלם דמי הולדות, אף **כאן** במתכוין לזה והרג את זה, הכוונה
 84 למזון ולא לנפש ממש. זו דעת רבי, אך לחכמים המתכוין להרוג
 85 את זה והרג את זה חייב אדם מת ומשלם כאחד. ואם נחלק הזקן בזה
 86 ופטור ממזון, שאין אדם מת ומשלם כאחד. ואם נחלק הזקן בזה
 87 יכול הדבר לבוא לידי כרת של איסור אשת איש, שאם נטלו
 88 יורשי הנרצח ממון מן הרוצח וקידשו בו אשה, לרבנן גזל בידם
 89 ואינה מקודשת, ולרבי הממון שלהם והיא מקודשת.
 90 ולגבי דיני **מפלות** ו'מלקות', הכוונה שנחלק הזקן בפלוגתא **דרבי**
 91 **ישמעאל ורבנן, דתנן**, דיני **מפלות** דנים בשלשה דינינים, אך **משום**
 92 **רבי ישמעאל אמרו, פגשירים ושלשה דינינים**. ואם שלשה דנו אדם
 93 למלקות, לרבי ישמעאל דינם כחובל בחבירו ומשלמים לו ממון,
 94 שהרי אין בכוחם לחייבו מלקות. ואם לקח מהם הנידון ממון
 95 וקידש בו אשה, לרבי ישמעאל היא מקודשת ולרבנן אינה
 96 מקודשת, והרי זה דבר שזדונו כרת, וכמבואר לעיל.
 97 המשך ביאור הברייתא לשיטת רבי מאיר. כתוב בברייתא: 'בין נגע
 98 לנגע, בין אם נחלק הזקן בדין **נגעי אדם**, או **נגעי בהמה**, או **נגעי**
 99 **בגדים**, הרי הוא ממרא. מבאר רב פפא: **בנגעי אדם** נחלק הזקן
 100 בפלוגתא **דרבי יהושע ורבנן, דתנן** (נגעים פ"ד מ"א), אדם שנמצאה
 101 בבשרו בהרת שהיא כחל לבן בעור, הרי זה נגע צרעת והכחין
 102 מסגירו לשבעה ימים, ואם נמצא בו לאחר מכן סימן טומאה הוא
 103 הופך למצורע מוחלט. ואחד מסימני הטומאה הוא שיער לבן
 104 הצומח בהרת, ועל סימן זה אומרת המשנה, **אם בהרת קדם**
 105 **לשער הלבן** - שהשיער הלבן אחר שנראתה הבהרת, הרי זה
 106 **טמא**, ואם **שער לבן קדם לפהרת**, הרי זה טהור, ואם **קדם הדבר**
 107 **מה קדם**, הרי זה **טמא**, אלו דברי תנא קמא, ו**רבי יהושע אמר,**
 108 **בהרת** מבררת הגמרא: **מאי כהה, אמר רבא**, כאילו **קמה הנגע**
 109 **ושניה מלובנו בתוך ימי החסגר שהוא טהור**. ומחלוקת זו נוגעת
 110 לדבר שזדונו כרת, שמצורע הנכנס במזיד למקדש בטומאה חייב

56 בפלוגתא דרבי אליעזר ורבי יהושע, דתנן, מקנא לאשתו - החושד
 57 באשתו שנסתרה [מתייחדת] עם אחר, מתרה בה שלא תסתר
 58 עמו, ואם נסתרה לאחר ההתראה, הוא מביאה לבית המקדש
 59 והכהן משקה אותה במים המרים, ונחלקו תנאים כמה עדים צריך
 60 לקינוי וסתירה, רבי אליעזר אומר, מקנא - מתרה בה שלא תסתר
 61 על פי שנים עדים, ואם נסתרה לאחר מכן, הוא משקה במים
 62 המרים על פי עד אחד המעיד שנסתרה, או על פי עצמו אם ראה
 63 שנסתרה. רבי יהושע חולק ואומר, מקנא על פי שנים, וכמו כן
 64 משקה על פי שנים, אך אם יש רק עד אחד על הסתירה אינו
 65 משקה אותה.
 66 אם התרה אדם באשתו שלא תסתר ובאו עדים שנסתרה, ואינה
 67 רוצה לשתות ממים המרים, דינה שיוצאת בלא כתובה. ואם אין
 68 שני עדים על הסתירה, לרבי יהושע שאינו יכול להשקותה יש לה
 69 כתובה, ואם מכרה כתובתה, ותפס הקונה ממון הבעל וקידש בו
 70 אשה, הרי היא מקודשת. ולרבי אליעזר שיוכל להשקותה היא
 71 יוצאת בלא כתובה, ואם מכרה כתובתה ותפס הקונה ממון הבעל,
 72 גול בידו, ואם קידש בו אשה אינה מקודשת, נמצא שמחלוקת זו
 73 נוגעת לאיסור כרת של אשת איש.
 74 ממשיך רב פפא ומבאר: בדין ערפיט עגלה נחלק הזקן בפלוגתא
 75 דרבי אליעזר ורבי עקיבא, דתנן, הרוג שנמצא בשדה ולא נודע מי
 76 הרגו, וקני העיר הקרובה אליו מביאים עגלה ערופה, ומאין בגוף
 77 ההרוג היו מודדין את המרחק ממנו אל הערים, רבי אליעזר אומר,
 78 מפיבורו של ההרוג, רבי עקיבא אומר, ממוטמו, רבי אליעזר בן עקיב
 79 אומר, ממקום שסתם הרוג נעשה הלל, כלומר מצאנו.
 80 עגלה ערופה אסורה בהנאה, והמקדש בה אשה אין קידושו
 81 חלים (קידושין נט), ואם נמצא הרוג שחוטמו קרוב לעיר זו וטיבורו
 82 לעיר זו, ומדד הזקן מטיבורו ובית הדין מחוטמו, והביאו שתי
 83 הערים עגלה ערופה, לרבי אליעזר אם קידש אשה בעגלה
 84 שהביאה העיר הקרובה לטיבור, אינה מקודשת, שהרי זו עגלה
 85 ערופה, ולרבי עקיבא הסובר שהעיר הקרובה לחוטמו חייבת
 86 להביא עגלה, זו אינה עגלה ערופה כלל, והאשה מקודשת, וכן
 87 להיפך. נמצא שמחלוקת זו נוגעת לאיסור כרת של אשת איש.
 88 ממשיך רב פפא ומבאר: בדין סהרת מצורע נחלק הזקן בפלוגתא
 89 דרבי שמעון ורבנן, דתנן בנגעים (פי"ד מט), מצורע הבא להטהר
 90 מביא למקדש אשם ולוג שמן, והכהן מזה מדם האשם ומהשמן על
 91 אזנו הימנית, ועל בוחן ידו ובוהן רגלו הימניים (ויקרא יד יז), ואם
 92 אין לו פהן די ימנית, או פהן רגל ימנית, או אוזן ימנית, אין לו סהרה
 93 עזומית, כיון שההזאה צריכה להיות כנאמר בפרק דווקא, רבי
 94 אליעזר חולק ואומר, נותן לו הכהן את הדם והשמן על מקומו - על
 95 המקום שבו היו הבוחן או האוזן, ויוצא ידי חובה ונטהר, רבי שמעון
 96 אומר, נותן הכהן מן הדם והשמן על בוחן או אוזן של שמואל, ויוצא
 97 ידי חובה ונטהר.
 98 אם הזוה הכהן על מצורע זה על מקום הבוחן והאוזן או על צד
 99 שמואל, לרבי אליעזר ורבי שמעון הוא טהור ויכול להכנס למקדש
 100 ולאכול קדשים, ולרבנן לא נטהר, ואם נכנס למקדש או שאכל
 101 קדשים בטומאתו עונשו כרת, נמצא שמחלוקת זו נוגעת לאיסור
 102 כרת.
 103 רב פפא ממשיך בביאור הברייתא לרבי מאיר. שנינו עוד
 104 בברייתא: בשעריה, זה לקט שכחה פאה, מבאר רב פפא: בדין
 105 לקט יש מחלוקת בדבר שזודונו כרת, דתנן, אם נפלו בשעת הקציר
 106 שני שבלין הרי הם לקט וכו' בהן העניים, אך שלשה שנפלו יחד
 107 אינן לקט. וכן לגבי שכחה, אם נשכחו בשדה שני עומרים -
 108 אלומות תבואה קצורה, הרי הם שכחה ואסור לקחתם, אך שלשה
 109 אינן שכחה. דינים אלו הם דברי בית הלל, ועל בוסין בית שמאי
 110 חולקים ואומרים, שבין בלקט ובין בשכחה, שלש שבלים או

1 לפריקה כנגדים שהיא טהורה - מהו המקור שאם התפשטה
 2 הצרעת בכל הבגד הוא טהור, מגזירה שוה, שנאמר 'קרתת
 3 ונפתת' כנגדי אדם (ויקרא יג מב), ונאמר 'קרתת ונפתת' כנגדי
 4 (שם יג נה), למדנו, מה להלן - בנגעי אדם, אם פרה והתפשט הנגע
 5 כבולו הוא טהור, אף כן בבגדים, אם פרה הנגע כבולו הוא טהור.
 6 רבנן חולקים על דין זה, וסוברים שהנגד טמא גם כשפשטה
 7 הצרעת כבולו, ועל כן שמחלוקת זו נוגעת לאיסור כרת, שאם
 8 הכניס אדם בגד זה למקדש, או שנכנס למקדש לאחר שנגע בבגד,
 9 לרבנן הבגד טמא והוא חייב כרת, ולרבי יונתן הבגד טהור ואינו
 10 חייב כרת.
 11 עוד שנינו בברייתא: 'דברי', אלו הערכין והתרמים והקדושות, שאם
 12 נחלק הזקן בדינים אלו הרי הוא ממרא. מבאר רב פפא: בדיני
 13 הערכין - הנודר לבדק הבית ולצרכי בית המקדש את דמי ערכו
 14 של אדם על פי השיעור המפורש בתורה (ויקרא כו ב), נחלק הזקן
 15 בפלוגתא דרבי מאיר ורבנן, דתנן, המעריך - הנודר לבדק הבית
 16 ערך תינוק שגילו פחות מן הנה, שלא הוזכר ערכו בתורה, רבי
 17 מאיר אומר, נותן דמיו של התינוק על פי הערכה בכמה הוא נמכר
 18 בשוק לעבד, והקמים אומרים, לא אמר כלום ואינו צריך לשלם.
 19 מחלוקת זו נוגעת לאיסור כרת של אשת איש, שאם גזבר בדק
 20 הבית נטל מהמעריך משכחו על נדרו, ולקחו המעריך ממנו בשוגג
 21 וקידש בו אשה, לרבי מאיר זהו ממון הקדש ואינה מקודשת,
 22 ולחכמים שלא אמר כלום, אין זה ממון הקדש והיא מקודשת.
 23 עוד מבאר רב פפא: בדין התרמים - הנודר את נכסיו שיהיו חרם,
 24 נחלק הזקן בפלוגתא דרבי יהודה בן בתירה ורבנן, דתנן, רבי יהודה
 25 בן בתירה אומר, סתם תרמים - כשלא אמר הנודר למי החרם,
 26 יתנו לבדק הבית, שנאמר (ויקרא כו ב), כל תרם קדש קדשים הוא
 27 לה', והקמים אומרים, סתם תרמים לכהן, שנאמר לגבי הקונה
 28 שדה הקדש אשר יוצאת ממנו ביובל, (ויקרא כו א) 'זהיה השדה
 29 בצאתו ביביל קדש לה' בשדה תחרם, לכהן תתיה אחרות'. שואלת
 30 המשנה: אם בן שהחזירים לכהן, מה תלמוד לומר הפסוק שהביא
 31 רבי יהודה 'כל תרם קדש קדשים הוא לה'. משיבה המשנה:
 32 חכמים לומדים מפסוק זה שהחרם ה' על קדשי קדשים ועל קדשים
 33 קלים - אם אדם נדר בהמה לעולה או שלמים, ולאחר מכן אמר
 34 שתיה חרם, החרם חל, ועליו לתת לכהן את דמי הבהמה, והיא
 35 עצמה קרבה על המזבח.
 36 מחלוקת זו נוגעת לאיסור כרת, אם החרים אדם מנכסיו ואחר כך
 37 נהנה מהם, לרבי יהודה שהם של בדק הבית, הרי זו מעילה ועליו
 38 להקריב אשם מעילות, ואם אכל מאשם זה בטומאה הוא חייב
 39 כרת, ולחכמים החרם לכהנים, ואם נהנה ממנו לא מעל, ואם
 40 הביא אשם על כך ואכלו בטומאה אין הוא חייב כרת שאין זה
 41 אשם כלל, נמצא שמחלוקת זו נוגעת לדבר שזודונו כרת.
 42 עוד מבאר רב פפא: בדין הקדשות, נחלק הזקן בפלוגתא דרבי
 43 אליעזר בן עקיב ורבנן, דתנן, רבי אליעזר בן עקיב אומר, אפילו
 44 צינורא של הקדש - מזוג קטן שטווים בו זהב, ושוויו מועט, צריכה
 45 שיעריכו את שוויה עשרה בני אדם כדי לפדותה - אם רוצה אדם
 46 לקנותה מהקדש.
 47 לעיל (יד) מבואר שחכמים נחלקו על דין זה, ולשיטתם די בשלשה
 48 לפדות מטלטלי הקדש. ואם פדה אדם הקדש בשלשה, לרבי
 49 אליעזר הפדיון לא חל, ואם מעל בו אדם עליו להביא אשם
 50 מעילות, ואם אכל מאשם זה בטומאה חייב כרת. ולחכמים אין
 51 זה הקדש ואינו חייב קרבן, ואם הביאו ואכלו בטומאה אינו חייב
 52 כרת, נמצא שמחלוקת זו נוגעת לאיסור כרת.
 53 עוד למדנו בברייתא: 'ריבות', זה השקאת סוטה, וערפיט העגלה,
 54 וסהרת מצורע, שהחולק בדינים אלו הוא ממרא. ומבאר רב פפא
 55 שייכות דינים אלו לאיסור כרת: בדין השקאת סוטה, נחלק הזקן

1 לְפִרְיָהָ בְּנֵגְדֵיהֶם. אם פרוח תפרח הצרעת ותגמלא כל הבגד: אדם שפרחה כבולו
 2 טהור. דכתיב (ויקרא יג) אם פרוח תפרח הצרעת וגו' ופליגי רבנן עליה וחיבא
 3 דפרחה בבגד כולו והכניסו למקדש או הנוגע בו כנס למקדש לרבנן חיבי ולר'
 4 ונתן פטור: המעריך פחות מכן חדש. אמר על פחות מכן חדש ערכו עלי' התורה
 5 לא נתנה לו ערך דגבי ערכין כתיב (ויקרא

6 כז) ואם מכן חדש ונו: ר"מ אומר נותן דמיו. 1
 7 כמה שהוא נמכר בשוק דקסבר אין אדם 2
 8 מוציא דבריו לבטלה יודע שאין ערך 3
 9 לפחות מכן חדש וגמר ואמר לשם דמים 4
 10 ולרבנן פטור ואם בא גיבור ומשכנו לר"מ 5
 11 היו הקדש אין אשה מתקדשת בו אלא אם 6
 12 כן יודע בו כדתנן (קידושין דף נב) ובתקדש 7
 13 במיזב קידש בשוגג לא קידש ולרבנן לא היו 8
 14 הקדש והרי הוא של בעלים לקדש בו 9
 15 האשה והאחר שקדש בו אינה מקודשת א"נ 10
 16 לר"מ היו הקדש והנהגה ממנו מביא אשם 11
 17 מעלות הרי אותו אשם קדש קדשים 12
 18 והואכלו בטומאת גופו חיוב כרת ולרבנן לא 13
 19 היו הקדש והרי של בעלים הוא והנהגה 14
 20 ממנו לא מעל ואם הביא אשם מעלות 15
 21 חולץ לעזרה הוא ואין חיובו עליו משום 16
 22 טומאה: לברך הבית. ומועלין בהו: להבינם. 17
 23 ואין מועלין בהם: שחל על קדשי קדשים. 18
 24 כדתנן (ערכין דף כח) מתירים אדם את 19
 25 קדשיו אם נדר נותן דמיהם ואם נדבה נותן 20
 26 את טובתם כפי חלק שיש לו בה כדמפרש 21
 27 במסכת ערכין בפ' המקדשי: צינורא. מולג 22
 28 קטן שטווין בו זהב: ה' כהנים. כדמפרש בפרק 23
 29 קמא י' כהנים כותבין בפרשה אם נפדית 24
 30 בפחות מעשרה בני אדם עדיין הקדש היא 25
 31 ומועלין בה ולרבנן אין מועלין בה: המקנא 26
 32 לאשתו. המתרה באשתו אל חסתי עם אש 27
 33 פלוני: ומשקה על פי עד אחד. שבא אמר 28
 34 אני ראיתי שנסתרה את אשך ואשר 29
 35 נאסרת עליו ותנן (סוטה דף כד.) אלו לא 30
 36 שותות ולא נטולות כתובתן האומרת איני 31
 37 שותה והיא דליכא עידי תתירה ואמרה 32
 38 איני שותה לרבי אליעזר אין לה כתובה 33
 39 לרבי יהושע יש לה כתובה שאינה נאסרת 34
 40 עליו ואם נמכה לאחר כתובתה קנה ואם 35
 41 תופס ממונו של זה כדי כתובה הרי הוא שלו 36
 42 לקדש בו את האשה ולרבי אליעזר היו גול 37
 43 ולא קדש: מאין היו מודרין. לידע אי זו עיר 38
 44 קרובה אל החלל: מטבורו. ואתה שקרובה 39
 45 לטבורו תביא את העגלה ולא הקרובה 40
 46 לחוטמו ר' עקיבא אומר מחושבמו. ובמסכת 41
 47 סוטה מפרש טעמא מר סבר עיקר חיותיה 42
 48 באפה ומר סבר עיקר חיותיה בטבוריה: 43
 49 ממקום שנעשה חלל. דהיינו מצואריה 44
 50 דסתם חלל מן הצואר כדמפרש התם לתת 45
 51 אותך ר' צוארי חלל רשעים ותנן (קידושין

52 דף נו) הגזק בעגלה ערופה אינה מקדשת ואם מרד זקן ממרא מטיבורו ו"ב מחוטמו והביאו אלו עגלה ואלו עגלה למר זו עגלה אסורה ואין מקדשין בה זו אינה
 53 עגלה ומקדשין בה ולמר הוי איפכא: אין לו טהרה עולמית. דבעינן קרא כדכתב כדאמרן בנגמר הדין: נותן על מקומו. על מקום הבהו נותן דם האשם וטהור ליכנס
 54 למקדש ולאכול קודש דהיינו ודונו כרת: שלש אינן לקב. שאין דרך להפקיקו: שלשה אינן שבתה. כסיפרא ליתן לה מקראי בפרשת שבתה ואם נחלק זקן ממרא ואמר
 55 אף שלשה שבתה ובא עני ונטלן ובא בעל הבית ונטלן הימנו לזקן ממרא הוי גול ואין מקדשין בו אשה ולרבנן מקודשת: מצות פיאה מפרשי מן הקמא. דכתיב לא
 56 תכלה אלא הנח לפניהם והם יקצרוהו: מרחו. בכרי נחתיב במעשר דנגמרה מלאכתו הלכך מעשר תחילה את הכרי מכל מעשרותיו ונותן לו את הפאה שאלו הפרישה
 57 לא היו עניים ירביעין לעשרה דלקט שבתה פאה פטורין מן המעשר: אף מפרשי מן העניבה. אם טחנה ולשה ולתקן טחנה פטור דקנייה בשנינו ואם בא עני ונטל כדי פאה
 58 משטחניה לר' ישמעאל לא היו גול לרבנן הוי גול: עקיבא בן מהללאל. נחלק על חכמים בלשכת הגזית בד' דברים במסכת עדיות (פ"ה משנה ו) שהיה אומר לבנו בשעת
 59 מיתות חזור כך בד' דברים שחייתי אומר אמר לו אבא ואתה מפני מה לא חזרת בהם אמר לו אני שמעתי מפי המרובים והם שמעו מפי המרובים הם עמדו בשמועתן
 60 ואני עמדתי בשמועתי אבל אתה שמעת מפי היחיד וכו': על קניויו. שקנא לאשתו אל חסתי עם פלוני: קניויו מחול. ואם נסתרה אינה נאסרת עליה

מֵרַחוּ מעשר ונותן לו. ואפילו למאן דאית ליה ברידה כל זמן שלא הפריש פיאה ולא
 ביררה היה הכל שלו ונתחייב הכל במעשר ושוב לא יפטר ואית' תרומה נמי
 לתני שתורם ונותן לו וכו' תרומה בלאו הכי פירש העני דכל פיאה חיבת בתרומה
 חרא דאם כן חרי הוא מקדים מעשר לתרומה גדולה ועוד דתנן במסכת תרומות פ"ק
 ומ'יהו אין תורמין מן הלקט מן השבתה ומן
 הפיאה וי"מ דלחבי לא תני תורם דאפילו הפקיד
 לאחר מירוח פטור מן התרומה (רתנן במסכת
 מעשרות פ' שלשה מינין) פירות ממורחין בשדה
 מכונסין אסורים משום גול מפורדים מותרין בין
 כך בין כך חיבין במעשר ופטורים מן התרומה
 וליתא דבירושל' מפרש דלחבי פטורין מן
 התרומה לפי שאי צריכה לגרוח שתעקר אלא
 אם בן נתרמה ממנו תרומה גדולה לפיכך אין
 צריך לתרום כשמצא פירות דמסתמא הופרשה
 מהם תרומה גדולה ונראה לפרש דמשום
 דתרומה דבר מועט לא חש לחזוקה:
 קניויו מחול. היינו דזקא קודם שנמחקה
 המגילה אבל לאחר מכן אין יכול
 למחול:
 מסית

קִדְּשִׁים וְעַל קִדְּשִׁים קָלִים. הקדשות, בפלוגתא דרבי אליעזר בן יעקב ורבנן. דתניא, רבי
 אליעזר בן יעקב אומר, אפילו צינורא של הקדש, צריכה עשרה בני אדם לפדותה. 'ויבות',
 זה השקאת סוטה, ועריפת העגלה, וטהרת מצורע. השקאת סוטה, בפלוגתא דרבי אליעזר
 ורבי יהושע. דתנן, המקנא לאשתו, רבי אליעזר אומר, מקנא על פי שנים, ומשקה על פי
 עד אחד, או על פי עצמו. רבי יהושע אומר, מקנא על פי שנים, ומשקה על פי שנים.
 עריפת עגלה, בפלוגתא דרבי אליעזר ורבי יעקבא. דתנן, מאין היו מודרין, רבי אליעזר
 אומר, מפיבורו. רבי יעקבא אומר, מחוטמו. רבי אליעזר בן יעקב אומר, ממקום שנעשה
 חלל, מצוארו. טהרת מצורע, בפלוגתא דרבי שמעון ורבנן. דתנן, אין לו בהן זה, בהן רגל,
 אוזן מינית, אין לו טהרה עולמית. רבי אליעזר אומר, נותן לו על מקומו, ויוצא. רבי שמעון
 אומר, נותן על של שמואל, ויוצא. 'בשעריך', זה לקמ, שכחה, פיאה. לקמ, דתנן, שני שבלין,
 לקמ. שלשה, אינן לקמ. שכחה, שני עומרין, שכחה. שלשה, אינן שכחה. ועל פולין, בית
 שמאי אומרים, שלש לעני, וארבע לבעל הבית. פיאה, בפלוגתא דרבי ישמעאל ורבנן. דתנן,
 מצות פיאה, להפריש מן הקמא. לא הפריש מן הקמא, יפריש מן העומרין. לא הפריש מן
 העומרין, יפריש מן הכרי, עד שלא מירחו. מירחו, מעשר ונותן לו. משום רבי ישמעאל
 אמרו, אף מפרשי מן העיפה: שלשה פתי דינין וכו': אמר רב פהנא, הוא אומר מפי
 השמועה, והן אומרין מפי השמועה, אינו נהרג. הוא אומר כך הוא בעיני, והן אומרין כך
 הוא בעינינו, אינו נהרג. וכל שכן, הוא אומר מפי השמועה, והן אומרין כך הוא בעינינו,
 אינו נהרג. עד שיאמר כך הוא בעיני, והן אומרים מפי השמועה. תדע, שהרי לא הרגו
 את עקבא בן מהללאל. ורבי אליעזר אומר, אפילו הוא אומר מפי השמועה, והן אומרין כך
 הוא בעינינו, נהרג, כדי שלא ירבו מחלוקות בישאל. ואם תאמר, מפני מה לא הרגו את
 עקבא בן מהללאל, מפני שלא הורה הלכה למעשה. תנן, כך דרשתי, וכך דרשו חבירי.
 כך לפדותי, וכך למרו חבירי. מאי לאו, דהוא אמר מפי השמועה, והם אומרין כך הוא
 בעינינו. לא. הוא אומר כך הוא בעיני, והם אומרים מפי השמועה. תא שמע, דאמר רבי
 יאשיהו, שלשה דברים סח לי ועירא מאנשי ירושלים, בעל שמחל על קניויו, קניויו מחול.

1 **מסית** דלא בעי התראה מאי איכא למימר. לאו אליבא דר' מאיר פריך דאמסית לא
 2 מייחביב דאין בו ברה:
 3 **ואין** לנו אלא תפילין ואליבא דר' יהודה. כל הנך דרשות דדרשינן לעיל מקרא דכי
 4 יפלא לא חיישי. **א** סבירא לן דלולב אין צריך אגד וכו'. משמע אבל אי סבירא

5 לן דצריך אגד לא אמרין האי לחודיה קאי
 6 והאי לחודיה קאי והכי נמי אמרי' בריש לולב
 7 הגולל (סוכה דף לא). דקאמר רבי יהודה אין
 8 אגודין את הלולב אלא במינו מאי טעמא דכיון
 9 דאמר ר' יהודה לולב צריך אגד אי עבידי ליה
 10 ממין אחר הוה ליה ה' מינין ותימיה דאמר התם
 11 (שם) ד' מינין שבלולב כשם שאין פוחתין מזה
 12 כך אין מוסיפין עליהם ופריך פשיטא ומשני מזה
 13 דתימא הואיל ואמר רבי יהודה לולב צריך אגד
 14 אי אייתי מינא אתרינא האי לחודיה קאי והאי
 15 לחודיה קאי קמיל מאי קא תלי טעמא דהאי
 16 לחודיה קאי משום דלולב צריך אגד אדרבה
 17 מטעם זה יש לנו לומר יותר דאסור ומיהו י"ל
 18 דהתם בדמנח ליה חוץ לאגד אבל קשה
 19 דמשמע דמסיק לר' יהודה דלא אמר האי
 20 לחודיה וכי' לרבנן והבא משמע דלרבנן אמר
 21 האי לחודיה קאי וי"ל דהתם מדרבנן אסור ור"ח
 22 ל"ג התם הואיל ואמר ר' יהודה וזה לשונו מזה
 23 דתימא הואיל ואמרנו חכמים בין אגוד בין שאני
 24 אגוד כשר הלכך אין צריך אגד והאי יתירה
 25 דמנסיק על הד' לחודיה קאי ולא מפיסל ביה
 26 קמיל ומיהו תימא אמאי לא משכח לולב לרבי
 27 יהודה כבי האי גזנא שאגד ג' מינין בפני עצמן
 28 דנעשה בכשרות ואחר כך אגד עמקן מין אחר
 29 דהוה ליה מוסף גורע ויש לומר כיון דקודם
 30 נטילתו נפסל הוה ליה גורע ועומד אבל תפילין
 31 אם הניחן בראשו בכשרות והניח בגייהו בית
 32 חמישי הרי זה מוסף גורע שפוסלן ומבטל מצות
 33 שעל ראשו ולא דמי ללולב דאם נטלו ובעודו
 34 בירו הוסיף מין חמישי אין זה מבטל מצותו
 35 דמדאגביה נפק ביה

קשר

26 בעירו. משום מעלין אותו לחר הבית. משום, לעורה. משום, ללשכת הגזית. שלחו מתם, איהו
 27 בן העולם הבא, ענוותן, ושפל ברך, שייף עייל, שייף ונפק, וגרים באורייתא תדירא, ולא
 28 מחזיק מיכותא לנפשיה. יהבו ביה רבנן עינייהון, ברב עולא בר אבא: חזר לעירו, ושנה: תנו
 29 רבנן, אינו חייב עד שיעשה בהוראתו, או שיראה לאחרים ויעשו בהוראתו. בשלמא, יורה
 30 לאחרים ויעשו בהוראתו, מעיקרא, לאו בר קמלא הוא, והשתא בר קמלא הוא. אלא, שיעשה
 31 בהוראתו, מעיקרא נמי בר קמלא הוא. התינת, היכא דאורי בחלב ודם, דמעיקרא לאו בר
 32 קמלא הוא, והשתא בר קמלא הוא. אלא, היכא דאורי בחייבי מיתות בית דין, מעיקרא נמי
 33 בר קמלא הוא. מעיקרא, בעי התראה. השתא, לא בעי התראה. מסית, דלא בעי התראה,
 34 מאי איכא למימר. מעיקרא, אי אמר טעמא, מקבלינן מיניה. השתא, אי אמר טעמא, לא
 35 מקבלינן מיניה: **משנה** חומר בדברי סופרים מדברי תורה, האומר אין תפילין, כדי לעבור
 36 על דברי תורה, פטור. חמש מוטפות, להוסיף על דברי סופרים, חייב: **גמרא** אמר רבי
 37 אַלְעֹזֵר אָמַר רַבִּי אֲשֶׁעִיאוּ, אֵינוֹ חַיִּיב אֲלָא עַל דָּבָר שֶׁעִיקְרוֹ מִדְּבָרֵי תוֹרָה, וּפְרִירוֹשׁוֹ מִדְּבָרֵי
 38 סוֹפְרִים, וְיֵשׁ בּוֹ הַלוֹסֵף, וְאֵם הַלוֹסֵף גּוֹרֵעַ, וְאֵין לָנוּ אֲלָא תְּפִילִין, אֲלִיבָא דְּרַבִּי יְהוּדָה. וְהֵאִיכָא
 39 לּוֹלֵב, דְּעִיקְרוֹ מִדְּבָרֵי תוֹרָה, וּפְרִירוֹשׁוֹ מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים, וְיֵשׁ בּוֹ הַלוֹסֵף, וְאֵם הַלוֹסֵף גּוֹרֵעַ. בְּלוֹלֵב
 40 מֵאֵי סְבִירָא לָן, אֵי סְבִירָא לָן דְּלוֹלֵב אֵין צָרִיךְ אֲגֵד, הֵאֵי לְחֻדְיָה קָאֵי וְהֵאֵי לְחֻדְיָה קָאֵי. וְאֵי

1 בן סורר ומורה. אף לאחר שהתרו בו וקלקל והלקהו חזרו וקלקל אם רצו למחול
 2 ולא הביאורו לבית דין מוחלין לו שהכתוב תלה בהם ותפשו בו: **תיובתא**. מדתלי
 3 טעמא בשלא ירבו מחלוקת ש"מ אפי' הוא אמר מפי השמועה וכן אומרין כך הוא
 4 בעינינו: **יושבין בחיל**. מפני שהעם רב ומקום צר להם בלשכה אי נמי שלא יהו

5 ראים כיושבין ברין שבלשכת הגזית היו
 6 דנים וזה עיקר: **משם מעלין אותו**. להיות
 7 דיין בהר הבית כשמת אחד מהם ויושב שם
 8 עד שמת אחד משל עורה ומעלין את זה שם
 9 וכולן יש בהם מעלה זה מזה: **שייף**. שוחה
 10 נכנס ושוחה יוצא והכי אמרי' בב"ב (דף ז).
 11 גבי תקרת הבית שנחבטה שוף על שוף פוק:
 12 **מעיקרא**. קודם שבא לבית דין שבלשכת
 13 הגזית לישראל לא הוה מייחביב קטלא כל
 14 כמה דלא עביד איהו ופזיה: **מעיקרא נמי**
 15 **בר קמלא הוא**. אם עושה עבירה שיש בה
 16 מיתת בית דין הוה מקטיל: **מסית דלא בעי**
 17 **התראה**. אם היה מסית ומורה טעם היתר
 18 ולומר אין בלשון הזה הסתה מעיקרא נמי
 19 מקטיל בלא התראה: **אי אמר טעמא**
 20 **לדוברתא**. לאצוליה אבל השתא אי אמר
 21 טעמא לא מקבלינן שהרי שמע מפי ב"ד
 22 שלא לעשות ההמרה: **מתני'** **האומר אין**
 23 **תפילין פטור**. דאין זו הוראה דול קרי בי רב
 24 הוא: **חמש מוטפות יש**. שאע"פ שאין דבר
 25 זה אלא להוסיף על דברי סופרים חייב
 26 דמדרש דסופרים הוא לטפח לטפח
 27 לטופות הרי כאן ד': **גמ'** **יש בו להוסיף**.
 28 על מה שפירשו חכמים: **ואם הוסיף גורע**,
 29 ופוסל הראשון בתוספת: **ואין לנו אלא**
 30 **תפילין**. שעיקרן בתורה ופירושן מדברי
 31 סופרים שדם ד' בתים יש להוסיף חמשה או
 32 יותר ואם הוסיף גורע דקא עבר בכל תוסף
 33 ולא עבד מצוה: **ואליבא דרבי יהודה**. אמר
 34 ר' אושעיא למילתיה דאמר לעיל עד דאיכא
 35 תורה ויורדן ואית דאמרי אין לנו אלא
 36 תפילין ואליבא דרבי יהודה דאמר צריך
 37 להדביק במנחות בהקומץ רבה (דף לז) ולא
 38 נהירא לי דההיא בתפילין ש"ל קאי ומתני'
 39 טוטפות תאני והיינו דראש ועוד מתים כו'
 40 מקשי בספא אי דעבד ארבעה בדיקא
 41 שמע מינה בשל ראש קיימין דאי בשל יד
 42 בית אחד הוא דקא הוי האי לחודיה קאי.
 43 ואין זה גורע: **גורע ועומד**. דמתחילתו לא
 44 עשה כהוגן שאגד שם תוספת מצוה ואנן
 45 בעינן גורע דהשתא שהיה מתחילתו כשר
 46 ופוסלו בתוספת: **ופירושו מדברי סופרים**.
 47 ד' חוטין דילפינן גדיל ב' גדילים ד': **קשר**
 48 עליון. שעושין סמוך לכנף כשנטלו החוטין
 49 ועל ידיהן נעשין חיבור תלית לאו
 50 דאורייתא (אלא) הלכה למשה מסיני
 51 דפלוגתא היא במנחות (דף לט). **האי**
 52 לחודיה קאי. דכיון דלא נקשר אינו חיבור
 53 עם השאר והראי למצוה היא המצוה
 54 והעודף כמי שאינו:

שאני

41 סבירא לן דצריך אגד, גורע ועומד הוא. והאיכא ציצית, דעיקרו מדברי תורה, ופירושו מדברי סופרים, ויש בו להוסיף, ואם הוסיף
 42 גורע. בציצית מאי סבירא לן, אי סבירא לן דקשר העליון לאו דאורייתא, האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי. ואי
 43 קשר

56 שהורו סנהדרין שלא כדבריו, לֹאֹו פֶּר קִטְלָא הוּא - אינו חייב
 57 מיתה על הוראה זו, וְהִשְׁתָּא - ועכשיו שהורה נגד דעתם, פֶּר
 58 קִטְלָא הוּא - הוא חייב מיתה כדן זקן ממרא, אִלָּא על הדין שאינו
 59 חייב מיתה עד שְׁעָשָׂה כְּהוֹרָאתוֹ, קשה למה צריך לחייבו מיתה,
 60 הרי מְעַקְרָא נְמִי פֶּר קִטְלָא הוּא - גם מתחילה ללא דין זקן ממרא
 61 הוא חייב מיתה, אם עבר על אחד מדיני התורה שעונשו מיתת
 62 בית דין.
 63 הגמרא מבארת באיזה אופן נאמרה קושיא זו: הֲתִינַח - מובן
 64 הדבר ואין להקשות, הִיכָא דְאוּרֵי בְּחֵלְבִי וְדָם - כשהורה הזקן
 65 להתיר אכילת חלב או דם שאין בהם חיוב מיתה, דְמַעֲיָקְרָא - אם
 66 אבל קודם ששאל את הסנהדרין, לֹאֹו פֶּר קִטְלָא הוּא, וְהִשְׁתָּא -
 67 ועתה ששאל את הסנהדרין ואכל נגד הוראתם, פֶּר קִטְלָא הוּא
 68 כדן זקן ממרא. אִלָּא הִיכָא דְאוּרֵי בְּחֵיבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין - אך
 69 במקום שהורה להתיר איסור שעונשו מיתת בית דין, ועשה
 70 בעצמו כהוראתו. קשה שהרי מְעַקְרָא נְמִי פֶּר קִטְלָא הוּא, ואף אם
 71 לא שאל את הסנהדרין.
 72 מיישבת הגמרא: גם בעבירות שחייב עליהם מיתה, מְעַקְרָא - אם
 73 עבר עליהם בלי לשאול את הסנהדרין, פְּעִי וְ-צִרְיָן הִתְרָאָה כּוּדִי
 74 להורגו, כדן כל חייב מיתה שאינו נהרג אלא בעדים והתראה,
 75 וְהִשְׁתָּא - אך עתה שעבר אף שהורו לו הסנהדרין לאיסור, לֹא פְּעִי
 76 הִתְרָאָה - אין צריך להתרות בו כדי להורגו, שזקן ממרא נהרג
 77 בלא התראה.
 78 משיבשה הגמרא להקשות: מִסִּית - אם התיר הזקן להסית לעבודה
 79 זרה, ועשה כהוראתו והסית, הֲלֹא פְּעִי הִתְרָאָה - שאין צריך
 80 התראה כדי להורגו, מֵאִי אִיכָא לְמִימְרָא - איך נפרש את הברייתא
 81 שהזקן חייב מיתה מחמת שעבר על דברי בית דין, הרי במקרה כזה
 82 הוא חייב מיתה בלא התראה גם כשלא שאל את הסנהדרין.
 83 מיישבת הגמרא: מְעַקְרָא - אם הסית הזקן בלא ששאל את
 84 הסנהדרין, אף שאינו צריך התראה, אִי אֲמַר מְעַמָּא - אם לימד על
 85 עצמו זכות שחשב שאין איסור בדבר, מְקַבְּלִינָא מִינֵיהּ - מקבלים
 86 את דבריו, הִשְׁתָּא - אך עתה שהמרה את פי הסנהדרין, גם אִי אֲמַר
 87 מְעַמָּא להצילו, לֹא מְקַבְּלִינָא מִינֵיהּ, כיון ששמע מפורש מבית דין
 88 שאסור לעשות כן.

משנה

89 משנתנו משיבשה לעסוק בדיני זקן ממרא: חוּמְרֵי יֵשׁ לַעֲנִין זֶקֶן
 90 ממרא, כְּדָבְרֵי סוֹפְרִים - בדרשות חכמים, יותר מְדַבְּרֵי תוֹרָה, שזקן
 91 הַאוּמֵר שאִין להניח תְּפִילִין, כְּדִי - ובכך מורה לַעֲבֹד עַל דְּבָרֵי תוֹרָה,
 92 שְׁטוּר מִמִּיתָה, כיון שאין זו הוראה, שמצות תפילין ידועה לכל. אך
 93 המורה לעשות בתפילין של ראש חֶמֶשׁ מוֹטְפוֹת וְ-בִתְיָם, כּוּדִי
 94 לְהוֹסִיף עַל דְּבָרֵי סוֹפְרִים שדרשו (לעיל ד) שיש בהן ארבע טוטפות,
 95 חֵיב מִיתָה כּוּדִין זֶקֶן מִמְרָא.

גמרא

96 הגמרא דנה באלו תנאים נעשה החולק על סנהדרין זקן ממרא: 96
 97 אֲמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אֲמַר רַבִּי אוֹשְׁיָא, זקן ממרא אינו חֵיב מִיתָה אִלָּא
 98 כשחולק על דבר שְׁעָיָרָו מְדַבְּרֵי תוֹרָה, וְפִירוּשׁוֹ - ופרטי הלכותיו
 99 נדרשו מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים, וְיֵשׁ בּוֹ לְהוֹסִיף - ואפשר במציאות להוסיף
 100 על פירוש חכמים במצוה זו, וְאִם הוֹסִיף עַל הַמִּצְוָה הוֹצֵעַ ופוסלה
 101 בזה. ולפי זה אִין לְנוּ מִצְוָה שמתקיימים בה תנאים אלו אִלָּא
 102 תְּפִילִין, שעיסקן ממתורה, וחכמים פירשו שיש בהן ארבעה בתים,
 103 ושייך להוסיף על הבתים, ואם מוסיף גורע, שעובר ב'בל תוסיף'
 104 (בריים ד) ופוסל את התפילין.

1 הדין השני: כִּן מוֹרָה וּמוֹרָה שגבגב בשר ויין מאביו ואכלם שני
 2 פעמים, אשר עונשו במיתה, שְׂרָצוּ אֲבִיו וְאִמּוֹ לְמַחֹל לֹא ולא
 3 להביאו לבית הדין כדי להורגו, הרי הם מוֹחְלִין לוֹ, שנאמר (בריים
 4 כ"ט) וְתִפְשׁוּ בוֹ אֲבִיו וְאִמּוֹ, ומשמע שברצונם הדבר תלוי. והדין
 5 השלישי: וְזֶקֶן מְמַרָא שְׂרָצוּ בֵּית דִּינָא - הסנהדרין שעליהם נחלק,
 6 לְמַחֹל לוֹ ולא להורגו, מוֹחְלִין לוֹ.
 7 למשך רבי יאשיהו: וְכִשְׁפָּאֵתִי אֲמַל חֲבִירֵי שְׁפָדְרוּם ואמרתי להם
 8 דינים אלו, עַל שְׁנַיִם - על קנין הבעל, ועל בן סורר ומורה, הודו
 9 לִי שאפשר למחול. אך עַל זֶקֶן מְמַרָא לֹא הוֹדוּ לִי שיכולים
 10 הסנהדרין למחול, אלא הם חייבים להורגו, כְּדִי שְׁלֹא יִרְבוּ
 11 מְחַלְקֵי בִישְׂרָאֵל.
 12 לפי זה נמצא שלא כרב כהנא, שהרי אם הטעם הוא שלא ירבו
 13 מחלוקות, אפילו זקן החולק מפי השמועה יש להורגו. מסיקה
 14 הגמרא: תִּיבְתָא, ונדהו דברי רב כהנא.
 15 הגמרא מביאה ברייתא ברך הברכת הספקות בזמן הסנהדרין:
 16 תִּנְיָא, אֲמַר רַבִּי יוֹסֵפִי, מִתְחִילָא - בזמן הסנהדרין, לֹא הָיוּ מְרַבִּין
 17 מְחַלְקֵי בִישְׂרָאֵל, אִלָּא כִּךְ נִהְגוּ, בֵּית דִּין שֶׁל שְׂבָעִים וְאַחַד דֵּינִים
 18 יוֹשְׁבֵי בִלְשַׁבַּת הַגְּזִית, וְעוֹד שְׁנַיִם בְּתֵי דֵּינֵין שֶׁל עֶשְׂרִים וְשִׁלְשָׁה הָיוּ
 19 בַּמִּקְדָּשׁ, אַחַד יוֹשֵׁב עַל פֶּתַח הַר הַבַּיִת, וְאַחַד יוֹשֵׁב עַל פֶּתַח הַעֲזָרָה,
 20 וְשָׂאֵר בְּתֵי דֵּינֵין שֶׁל עֶשְׂרִים וְשִׁלְשָׁה יוֹשְׁבֵי בְּכָל צִיּוּרֵי יִשְׂרָאֵל.
 21 אם הוצרך הדבר באחת העיירות לשאול הלכה מבית דין, שוֹאֲלִין
 22 מִבֵּית דִּין שְׂבָעִין, אִם שְׁמַעו וקבלה בידם מה היא הלכה, אֲמַרו
 23 לְהוֹ, וְאִם לֹא, בְּאִין לֹזָה - לבית דין שְׂפָמֹד לְעִיר, אִם שְׁמַעו, אֲמַרו
 24 לְהֵם, וְאִם לֹא, בְּאִין לְבֵית דִּין זֶה שְׁעַל פֶּתַח הַר הַבַּיִת, אִם שְׁמַעו
 25 אֲמַרו לְהֵם, וְאִם לֹא, בְּאִין לֹזָה שְׁעַל פֶּתַח הַעֲזָרָה. וְאוּמַר הַשּׁוֹאֵל,
 26 כְּךָ דְרַשְׁתִּי, וְכָךְ דְרִישׁוּ חֲבִירֵי, כְּךָ לְמַדְתִּי, וְכָךְ לְמַדּוּ חֲבִירֵי, אִם שְׁמַעו
 27 אֲמַרו לְהֵם, וְאִם לֹא, אֵלּוּ וְאֵלּוּ בְּאִין לְלִשְׁבַּת הַגְּזִית, שְׁשֵׁם יוֹשְׁבֵי
 28 הַסְּנַהֲדְרִין מְהַקְרַב תְּמִיד שֶׁל שַׁחַר עַד הַקְרַבַּת תְּמִיד שֶׁל בֵּין
 29 הַעֲרִיבִים, וְכִיּוֹמִים מוֹכִימִם שְׂאִסוּר לְדוֹן, הָיוּ יוֹשְׁבֵי בְּחֵיל -
 30 הוֹסֵם שֶׁבֵין הַעֲזָרָה לְסוֹרֵג מְקִיפֵם אוֹתָהּ. כּוּדִי שְׁלֹא יִרְאוּ כִּיּוֹשְׁבֵים
 31 בְּדִין. נִשְׁאָלָה שְׁאֵלָה בְּפִנְיֵהֶם, אִם שְׁמַעו בקבלה מה הדין, אֲמַרו
 32 לְהֵם, וְאִם לֹא, אוֹמַר כֹּל דֵּיין אֵת דַּעְתּוֹ, וְעוֹמְדִין הַסְּנַהֲדְרִין לְמִנְיָן,
 33 אִם רַבּוֹ הַמְּטַמְּאִים, מְטַמְּא, וְאִם רַבּוֹ הַמְּטַהֲרִין, מְטַהֵר.
 34 אימתי הדבר כן, בזמן הסנהדרין, אך משבטלה סנהדרין, וּמְשַׁרְבּוּ
 35 תְּלִמְדֵי שְׂמַאי וְהֵלֵל שְׁלֹא שְׁמַשוּ אֵת רְבוּתֵיהֶם כֹּל צָרְכָן, רַבּוּ
 36 מְחַלְקֵי בִישְׂרָאֵל, וְנִעְשִׂית [ז'נראית] הַתּוֹרָה כְּשֵׁנִי תּוֹרוֹת.
 37 ברייתא מבארת כיצד היו מתמנים הדיינים לסנהדרין: מִשָּׁם -
 38 מהסנהדרין, הָיוּ פּוֹתְבִין וְשׁוֹלְחִין כָּכָל הַמְּקוֹמוֹת, שְׁכָל מִי שְׁהוּא
 39 חָכֵם, וְשֹׁפֵל כְּרָה, וְדַעַת הַבְּרִיּוֹת נִתְּחַה מִינְיָנוּ, וְהָא דְבִין כְּעִיר, וּמִשָּׁם
 40 - אחר שהיה דין בעירו, מְעַלִּין אוֹתוֹ לְבֵית הַדִּין שֶׁבְּתֵר הַבַּיִת אִם
 41 מֵת אַחַד הַדֵּינִים, וּמִשָּׁם מַעֲלִים אוֹתוֹ לְבֵית הַדִּין שֶׁבְּעִזְרָה, וּמִשָּׁם
 42 לְלִשְׁבַּת הַגְּזִית.
 43 הגמרא מביאה מאמר בענין מיהו בן העולם הבא: שְׁלַחוּ מִתָּם -
 44 מארץ ישראל, אִיזְהוּ כִּן הָעוֹלָם הַבָּא, עֲנוּתָן, וְשֹׁפֵל כְּרָה, וְשִׁירָה צִיִּיל
 45 שִׁירָה וְנִפְיָק - מתכופף ונכנס ומתכופף ויוצא, שאינו מתגאה, וְנִרְיִים
 46 בְּאוֹרֵי תְּדִירָא - ולומד תורה תמיד, ולא מְחִיק מִיבּוֹתָא לְנִפְשֵׁיהּ
 47 - ואינו מחזיק טובה לעצמו על לימודו. כששמעו זאת בבבל, יָהּבוּ
 48 בֵּיה רַבְּנָן עֵינֵיהוֹן - נתנו החכמים עיניהם כְּרַב עוֹלָא פֶּר אֲבָא, אשר
 49 התקיימו בו כל המעלות הללו.
 50 שנינו במשנה: תוֹר הוֹקֵן לְעִיר, וְשָׁנָה וְלִימֵד לְאֲחֵרִים כִּנְגַד דַּעַת
 51 הַסְּנַהֲדְרִין, אִם הוֹרָה לְנַהוּג כִּךְ לַמַּעֲשֵׂה, חֵיב מִיתָה.
 52 הגמרא מביאה ברייתא בענין זה: תְּנוּ רַבְּנָן, זקן ממרא, אִינוּ חֵיב
 53 מִיתָה עַד שְׁעָשָׂה כְּהוֹרָאתוֹ, או שְׁיֹרָה לְאֲחֵרִים וְעָשָׂה כְּהוֹרָאתוֹ.
 54 מקשה הגמרא: כִּשְׁלֹא - מובן הדין שאם הזקן יורה לְאֲחֵרִים
 55 וְעָשָׂה כְּהוֹרָאתוֹ הוּא חֵיב מִיתָה, כִּי מְעַקְרָא - מתחילה, קודם

46 האם אין הוא מצריך שהגנב ישתמש בו כדי לחייבו מיתה, והרי
 47 נאמר בגונב נפש 'והתעמר בו' (דברים כד ז).
 48 מבארת הגמרא: אמר רב אחא בריה דרבא, ודאי גם לתנא קמא
 49 אינו חייב מיתה עד שישתמש בו, ועימור שערכו פחות משנה
 50 פרוטה איכא בנייהו, שלתנא קמא הוא חייב מיתה בשימוש כל
 51 שהוא, ולרבי יהודה צריך דווקא שימוש חשוב ששנה פרוטה.
 52 הגמרא מבררת מהו שימוש: בעי רבי ירמיה, אם גנבו ומכרו
 53 כשהוא ישן, מהו - האם חייב מיתה, וולהלן יבוארו צדדי הספקן.
 54 ועוד הסתפק רבי ירמיה, מכר אשה לענין עוברת - גנב אשה
 55 מעוברת ומכר אותה על מנת שרק העובר יהיה שיין לקונה, מהו
 56 - האם חייב על גניבת ומכירת העובר. והספק הוא, האם יש דרך
 57 עימור בכך - האם במקרים כאלו נחשב הדבר שהשתמש בהם, או
 58 אין דרך עימור בכך, ופטור ממיתה שכן לא השתמש בהם לפני
 59 שמכרם.
 60 מקשה הגמרא: ותיפיק ליה - הרי אפשר ללמוד שפטור ממיתה,
 61 כיון דליכא עימור כלל - שאין בגניבת ישן ועובר שימוש בהם,
 62 שהרי לא יכלו לשמשו, ובמה הסתפק רבי ירמיה.
 63 מיישבת הגמרא: לא צריכא - לא הוצרך רבי ירמיה להסתפק,
 64 אלא באופן שעשה בהם שימוש כלשהו, דהיינו, בגנב ומכר ישן,
 65 כגון דונא עליה - שנשען על גופו, ובגנב אשה מעוברת כגון
 66 דאינקא באפי יקא - שהעמידה לפניו כדי להגן עליו מן הרוח,
 67 ובין שהיא מעוברת מגינה יותר בגלל גדלה, ומצא שנהנה גם מן
 68 העובר, והסתפק רבי ירמיה, האם דרך עימור בכך ואף זה נקרא
 69 שימוש וחייב מיתה, או אין דרך עימור בכך, ופטור כיון שלא
 70 השתמש בהם.
 71 מבררת הגמרא: מאי - מה נפשט בבית המדרש לגבי ספקות אלו.
 72 משיבה הגמרא: תיקו.
 73 הגמרא מביאה ברייתא בדיני גניבת נפש: תנו רבנן, נאמר בתורה
 74 (דברים כד ז) 'כי ימצא איש גונב נפש מאחיו, אומרת הברייתא, אין
 75 לי ללמוד מכאן לחייב אלא איש שגנב, שלשון 'איש' משמע זכר,
 76 אבל אשה שגנבה נפש מניין שחייבת מיתה, תלמוד לומר -
 77 מלמדניו הכתוב (שמות כא טו), 'וגונב איש ומכרו ונמצא בידו מות
 78 יומת', וכיון ששם לא נאמר שהגנב הוא 'איש', למדנו שגם אשה
 79 שגנבה בכלל.
 80 ממשיכה הברייתא: עדיין אין לי ללמוד מפסוקים אלו אלא איש
 81 שגנב, בין אם גנב אשה בין אם גנב איש, כיון שבפסוק 'כי ימצא
 82 איש' העוסק באיש שגנב, כתוב 'גונב נפש' ומשמע כל נפש בין
 83 איש ובין אשה, וכן למדנו לחייב אשה שגנבה איש מהפסוק 'וגונב
 84 איש', אבל אשה שגנבה אשה, מניין, תלמוד לומר 'כי ימצא איש
 85 גונב נפש וגו' וימת הנגנב ההוא', שחזרה התורה לומר 'הגנב', לרבות
 86 שהגנב חייב מכל מקום, ואף אשה שגנבה אשה חייבת.
 87 ברייתא שניה בדיני גניבת נפש: תנא אידך - כמו כן דרשו
 88 בתוספתא (בבא קמא פ"ח ה"א), נאמר בתורה 'כי ימצא איש גונב נפש
 89 מאחיו, ולמדנו מתבית' נפש' שאחד הגונב את האיש, ואחד הגונב
 90 את האשה, ואחד הגונב את הפר ואחד הגונב עבד משוחרר, וקחו,
 91 חייב מיתה.
 92 הברייתא מביאה דינים נוספים: גנבו לאחד מאלו ולא מכרו, או
 93 שמכרו ועדיין ישנו ברשותו של הנגנב, שמכרו לפני שהוציא
 94 משם, פטור, שהרי לא גנבו קודם מכירתו. מכרו לאביו של הנגנב,
 95 או לאחיו, או לאחד מן הקרובים, חייב. והגונב את העבדים, פטור.

1 כפרה בני הישיבה לומר, דכולי עלמא - גם האוסר הכאת כותי
 2 וגם המתירה, סוברים שפותרים גירי אמת הן, ואם כן, מאי לאו -
 3 האם אין הפירוש שבקרא קמפלגי - שבוה נחלקו, דמר המתיר
 4 הכאת כותי כפר, שמקשינו הקאה לקללה, וכשם שמוותר לקללם
 5 כיון שאינם בכלל עמך, כך גם מותר להכותם, ופר האוסר הכאת
 6 כותי כפר, שלא מקשינו הקאה לקללה, ועל כן דווקא לקללם מותר
 7 כיון שבקללה נאמר 'עמך', אך להכותם אסור.
 8 הגמרא דוחה שניתן לבאר את המחלוקת באופן אחר. דוחה
 9 הגמרא: לא בזה נחלקו הברייתות, אלא דכולי עלמא סוברים שלא
 10 מקשינו הקאה לקללה, והקא - ובמחלוקתם לענין כותים, קהא
 11 קמפלגי, שפר האוסר להכותם כפר שפותרים גירי אמת הן, ועל כן
 12 דינם כישראל שאסור להכותם אף שאינם עושים מעשה עמך,
 13 ורק לקללם מותר כיון שהמקלל מי שאינו עושה מעשה עמך
 14 פטור, ופר המתיר גם את הכאתם, כפר שפותרים גירי אריות הן
 15 ואינם יהודים כלל, ועל כן הדבר מותר.
 16 מקשה הגמרא: אי הכי שטעם המתיר להכותם הוא שכותים גרי
 17 אריות הם, היינו דקתני עלה - וכי זה הכנת בהמשך ברייתא זו,
 18 'ושורו של כותי דינו כשורו של ישראל', ששנינו בבבא קמא (ל"ו),
 19 שור של ישראל שהזיק שור ישראל, אם הוא שור תם ובשלת
 20 הפעמים הראשונות שהוא נוגח) משלם חצי נזק, ואם הוא מועד
 21 (אחרי יותר משלש נגיחות) משלם נזק שלם. אך אם הזיק לשור
 22 של עובד כוכבים, פטור מלשלם, ושור של גוי שהזיק לשור
 23 ישראל משלם תמיד נזק שלם. ואם כן אי אפשר לבאר את דברי
 24 הברייתא שכותים הם גרי אריות ולא גרי אמת, שהרי הברייתא
 25 אומרת ששור של כותי נידון כשור של ישראל ולא כשור של גוי.
 26 מכח קושיא זו הגמרא חוזרת לביאור הראשון בברייתא: אלא שפע
 27 מינה - מוכח, שדוקתני פלגי - שלכל הדעות הכותים גרי אמת
 28 הם, אלא שהאוסר להכותו כותי טובר שלא מקשים הכאה
 29 לקללה, והמתיר גם להכותו טובר שמקשים הכאה לקללה.
 30 מסיקה הגמרא: שפע מינה - אכן יש להוכיח שמחלוקתם היא
 31 האם מקשים הכאה לקללה.

משנה

32 נאמר בפסוק (דברים כד ז) 'כי ימצא איש גנב נפש מאחיו מבני
 33 ישראל והתעמר בו ומכרו ומת הגנב ההוא', ולמדנו לעיל (פ"ה)
 34 שמיתתו בחנק. משנתינו מפרטת את דיני הגונב נפש: הגונב נפש
 35 מישראל אינו חייב מיתה עד שייכנסו הגנב לרשותו, וכל זמן שלא
 36 הכניסו לרשותו הרי הוא פטור ממיתה. רבי יהודה חולק ואומר
 37 שאינו חייב עד שייכנסו לרשותו וגם ישתמש בו, שנאמר (ס"ח)
 38 'והתעמר בו ומכרו', והתעמר הוא לשון שימוש.
 39 דינים נוספים שנחלקו בהם התנאים: הגונב את בנו, רבי ישמעאל
 40 גנו של רבי יוחנן בן ברוקה מחייב את האב מיתה, ותקמים שומרון.
 41 גנב את מי שחציו עבד וחציו בן חורין, רבי יהודה מחייב, ותקמים
 42 שומרון. ובגמרא יבואר טעם מחלוקת אלו.

גמרא

43 שנינו במשנה, שלתנא קמא הגונב נפש חייב אם הכניסו לרשותו,
 44 ולרבי יהודה רק אם הכניסו לרשותו והשתמש בו, ומבררת
 45 הגמרא במה נחלקו. שואלת הגמרא: ותנא קמא לא בעי עימור -

אגרות קודש

ב"ה, ה' אדר, תשי"ח
ברוקלין.

הווי"ח אי"א נו"נ מלאכתו מלאכת שמים
מוה' יוסף שי

שלום וברכה!

לאחרי הפסק והשתיקה הכי ארוכה, נתקבלו שני מכתביו מג' אדר עם המוסגר בהם והפי"ן.

ובעת רצון אזכירו וכל אלה שכותב אודותם על הציון הקי' של כ"ק מו"ח אדמו"ר
זצוקלה"ה נבג"מ ז"יע כאו"א להמצטרך לו מתאים לתוכן כתבו, ויהי רצון שבקרוב ממש יבשר
טוב בהענינים אודותם כותב.

ונעם לי במיוחד לקרות במכתבו אשר למרות שקשה לו הענין הבטיח לסלק בקרוב הבטחתו
בהנוגע לקנין החדרים, והרי ידוע פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר שכאשר איש הישראלי מבטיח לצדקה
ביד נדיבה, ז.א. שנדמה לו שהוא למעלה מיכולתו, הרי אם גם באמת כן הוא, הנה באותה שעה
פותחים מלמעלה צנור הפרנסה בכדי שיוכל למלאות הבטחתו זו, ויש להוסיף על דברי הרב, אשר
כיון שאומר נותן התורה ומצוה המצוה, עבדו את ה' בשמחה ובפרט בעניני המצות, הרי ברור שלא
לבד שפותחים צנורות סתם אלא גם שתתרבה הפרנסה באופן של שמחה, ומגלגלין זכות ליומין
זכאין, הם ימי חדש אדר עליו נצטווינו להרבות בשמחה, שזה ירבה ג"כ בברכות השי"ת והצלחתו
ובכל הענינים המובאים בסיום מדרש אסתר רבה. - שהם בריבוי.

בברכה לבשו"ט בכל האמור וגם אשר מנצל הוא כשרונותיו דוקא בשטח החינוך על טהרת
הקדש והחלטתו מוחלטת גם בעתיד לעשות כן ויהי רצון שגם בזה יקוים הפתגם אין לך דבר
העומד בפני הרצון.

בברכה לפורים שמח.

ז"ע נמסר לי ממחוי' הרב הרי"ד שליט"א גראנער - תשורת כי פוטוגרפיא מכתב כ"ק מו"ח
אדמו"ר מיום כד טבת תש"ג. ות"ח ת"ח.

ומהנכון **ביותר וביותר** אשר במחננו הטי' יעורר כי את כאו"א אשר משער שגם אליו כיון
כ"ק מו"ח אדמו"ר בכתבו במכ' "אני"ש", ע"ד תוכן מכתב זה ויציע לכאו"א לעשות סה"כ מהזמן
שעבר מאז (**חמש עשרה שנה!** ובתקופתנו, כנוסח דאמרי אינשי - תקופת האטום): הנעשה בכיון
אודותו מדובר במכתב, מהנעשה בכיון ההפכי. והרי כיון שזכה כי לקבל מכ' הנוגע לרבים - עכ"פ
"עניי עירך" עליו הם. וידוע סיפור חז"ל (שבת נה, א) שאם לפני הקב"ה גלוי מי לא קבל הדברים
-לבני"א מי גלוי?

[ו' אדר תשי"ח]

בעתו קבלתי מכתבו, וכמובן אשר בריחוק מקום אי אפשר להכנס בגוף הענין והחילוקי
דיעות שביניהם. ואין צריך לומר שהענין גרם לי צער רב.

מה שברור ומוכרח הוא שיהי שלום בין כל אלה המעוניינים ועוסקים בהחזקת היהדות והפצתה במחנם ובפרט בשטח החינוך על טהרת הקודש, ואם ירצו באמת לקרב הלבבות זל"ז שיהי השלום שורר ביניהם, הרי בטח ימצאו הדרך לזה, וכמים הפנים אל הפנים כו', ואז יתן השם יתברך ויתעלה, שהשלום שלו ועושה שלום ממרמיו ולא מצא כלי מחזיק ברכה אלא השלום, את ברכתו שלום וישפיע ברכה והצלחה ממרמיו שיצליחו בעבודתם בקדש וביחוד בשטח החינוך הכשר. וכיון שדבר זה נוגע לחינוכם וגורלם של כו"כ מבני ובנות ישראל, כדאית כל יגיעה והשתדלות בזה.

בידעי אשר העסקן הנכבד והנעלה איש המעלה בעל מדות תרומיות מו"מ באמונה וכו' וכו'... נמצא כעת במחנם ובמדינתם, התקוה תאמצני שע"ז יצמח ויגדל ויתרבה השלום במחנם בקרוב ממש.

ב"ה, כי אדר, תשי"ח

ברוקלין.

שלום וברכה!

... במ"ש אודות ענין האניות (ובטח קבל העתק השאלות אשר בשפה האנגלית), אף שאינו מזכיר עד"ז, הנה המצב הולך ומבהיל יותר ויותר, כי מחד גיסא מתברר ביותר וביותר איסורים נוספים ע"י מלאכות נוספות באניות שגם הן אינן מתנהגות באופן אוטומטי, אף שמצד הטכניקה בהוה אפשר ה' לעשות זה, ולאידך גיסא ובפרט בקשר עם התעמולה דעתה רבו המסיתים לעבור על איסור זה, ואף ואפילו באופן שגם בקש אי אפשר להאחז.

ולדוגמא מכינים נסיעה מיוחדת בשביל חברי אחת "המפלגות הדתיות", ז.א. שרוב המכריע של הנוסעים באניו זו תהי נסיעתם רק לשם תענוג ורק מאלו המתיחסים למפלגה דתית ונוסעים "רק לש"ש", שבה הרי בטלים ומעיקרא כל טענות ההיתר אפילו באם היתה אני של נכרים ומתנהלת ע"י צוות נכרי ויוצאת ביום הראשון בשבוע,

מה שמבהיל בכל ענין זה נוסף על עצם הנהגת חילול שבת בפרהסיא ובסיטונית הוא, שאין פוצה פה ומצפץ, וכמו שהסביר כאן אחד המכונה בתואר רב, בהנוגע לנסיעה באניו ישראלית, (כמובן משתייך "למפלגה דתית") שמוכנים הם למסור נפשם על ענין זה, שהרי יראים וחרדים הם לדבר ה' ולתורתו ולא רצו הק', ואמרתי ע"ד הצחות - שצודק בדבר שזהו דוקא מס"נ **אמיתית**, כי הרי מס"נ במובן הרגיל הוא שמוסרים הגוף (בשביל שתתעלה הנפש ע"י קידוש השם בקיום תורתו ומצותיו), משא"כ הנהגה האמורה הוא מוסר הנפש וממיתה ע"י חילול שבת בפרהסיא שעושה סקילה (בשביל שהגוף "יעלה" למקום פלוני ובאופן פלוני)...

ויהי רצון שכיון שכמה נסים נעשו לאבותנו בימים ההם בזמן הזה הנה עכ"פ בדרך נס - יהי ונהפוך הוא גוי ותהי אורה - זו תורה - מאירה בכל ענין ופנה, כי נפל פחד היהודים עליהם, וכפירוש הרמ"א - פוסק בישראל - בספרו מחיר יין, שהפחד שהיהודים פוחדים, ז.א. יראת ה' נפל עליהם.

בברכה לבשו"ט.

ב"ה, יו"ד אדר תשי"ח
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מעש"ק עם הפ"נ שיקרא בעת רצון על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר
זצוקלה"ה נבג"מ ז"ע, בו כותב ראשי פרקים מעסקנותו עתה בהחזקת עניני יהדות והפצתם וכן
ממצב החברה שיסדו.

ובמ"ש שלא השתדלו כ"כ עבור הבחורים שמעולם לא למדו בישיבה בראותו שאף בני
הישיבות עצמם צריכים חיזוק, -אינו מובן מהו הסתירה בין שני הענינים, כי הרי אדרבה רואים
במוחש, שכשמטילים על מי שהוא תפקיד בהחזקת אהבת התורה ויראת שמים על הזולת, גם
זה מוסיף אומץ לעצמו, ובלשון חז"ל שיהי' טופח ע"מ להטפוח. ומ"ש שמצב הגשמי של החברה,
הוצאה יתירה על הכנסה, כמובן אין להתרשם מזה, כי כך היא דרכה של תורה ועסקנות כדבעי,
שמעלין בקדש ומוסיפין ולא שמצמצמים הענינים כפי מצב הקופה.

במ"ש אודות כיסוי הראש -כבר גליתי דעתי זה כ"פ, שכיסוי במטפחת (טיכל) בעוה"ר
בדורותנו אלה, אינו מחזיק מעמד, כיון **שבכל פעם ופעם** עומדת האשה בנסיון, אם לכסות כל
שערה או רק חלק מהם או כו', מפני שלא תתבייש מפני המלעיגים (אף שאינם אלא בדמיונה, או
לפעמים גם במציאות) משא"כ בלבישת שייטל, הרי אי אפשר להסיר השייטל כשנמצאים במסיבה
וכיו"ב, ובפרט כפי שכותב שתגלח השערות ושניהם מסכימים על זה, הרי זוהי הדרך היותר נכונה,
ומה שתלך בהשייטל מגולה, הרי כבר איזה דורות שאין מקפידים כלל על זה, אלא שכמובן צריך
לברר הענין במקומם, אם אין זה בגדר פרצה ח"ו, אבל הענין מצ"ע מובן שהסדר לגלח וללבוש
שייטל, לא בערך טוב מאשר אופנים אחרים.

בודאי כמו שכותב במכתבו כבר התחיל בלימוד ברבים שיעור תניא וחסידות ויוסיף בזה
והרי זכות הרבים מסייעתו.

ובמענה להודעתו ממצב זוגתו תחי',

השי"ת ימלא ימי הריונה כשורה ובנקל ותלד זחוי"ק בעתה ובזמנה כשורה ובקל.

בברכה לבשו"ט ולפורים שמח ופעיל.

ב"ה, י"א אדר, תשי"ח
ברוקלין.

...במ"ש בענין הידוע שאין חבוש מתיר את עצמו, מוכרח שלא על ענין זה נאמר הדבר, כיון
שחייבוהו חז"ל לחפש ודוקא כאדם המחזר אחר אבדתו ז.א. במרץ הכי גדול, ויהי רצון שיקוים
במוחש ציווי תוה"ק בהנוגע לחדש אדר להרבות בשמחה, שהכוונה לשמחה בטוב הנראה והנגלה
(וכמבאור החילוק דפורים וחנוכה), והרי כל הנס בזה דרכו בטבע הי' ע"י שדוך ונשואין.

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

~ שולחן ערוך עם הערות וצינונים - הלכות שבת ~

מִן אֶבֶל בְּנוּפָה שֶׁל חֵבֵית, אֲסוּר לַעֲשׂוֹת נֶקֶב אֶפְלוּ מִלְמַעְלָה, אִף שְׂאִין דְּרָךְ לַעֲשׂוֹת שֵׁם פֶּתַח 99, לְפִי שְׂפִינָן שְׂאֵם הָיָה עֲשׂוּי לְהַכְנִים וְלְהוֹצִיא - הָיָה חֵיב עָלָיו מִן הַתּוֹרָה אִף שֶׁעָשָׂא מִלְמַעְלָה, לְפִיכֹךְ גַּם בְּשִׂאֵינוּ עֲשׂוּי אֵלָא לְהוֹצִיא בְּלִבְד - אֲסוּר מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים אִף שֶׁעָשָׂא מִלְמַעְלָה:

חלק ב, סימן שיד, דברים האסורים משום בגנן וסתירה בשבת, סעיף טו:

ביאורי הלכה

פה] שם פתח - לא הותר לעשות פתח רחב לפני האורחים, אלא כשאין כוונתו לפתח כלל⁹⁴.

צינונים והוספות

94) אבל נקב להוציא בחבית עצמה אסור בכלל גזירת כל תיקון, ואם הוא דרך שכירה היה אסור בנידון-דין גם משום 'סותר' (הלכה זו לא עוסקת בחבית שבורה ודבוקה בהערות על סעיף יד, ושם מבואר גם שנקב היינו דרך דווקא).

~ שו"ע רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות ציצית ~

~ יום ראשון ~

סימן יא דיני חוטי הציצית:

כא אע"פ שהגדיל נחשב בכלל הבגד לענין שיעור מלא קשר אגודל מכל מקום לכתחלה טוב למדוד מלא קשר אגודל בלא הגדיל ויהיה הנקב תוך ג' הגדלין עם הגדיל כמו שנתבאר ואם הגדיל רחב הרבה יחתוך מקצתו:

כב אם בשפת הבגד בולטין חוטי שתי בלא ערב או ערב בלא שתי יש להסתפק אם אלו החוטין נחשבין בכלל הבגד או לאו כיון שאינן כאריג גמור לכן צריך לזהר שלא יהיה הנקב למעלה מג' גודלין משפת החוטין הללו שזמא הן נחשבין בכלל הבגד ואם משך החוטין הוא רחב הרבה יחתוך קצתו וגם יזהר למדוד מלא קשר אגודל לבד מאלו החוטין שזמא אינם נחשבים בכלל הבגד:

כג מותר ליקח חוט אחד ארוך וכופלו לארבעה ותוחבה בכנף וכופלם והרי הם ח' ואח"כ פוסק ראשי החוטין ונעשים ח' חוטין ואם שכח ולא פסק ראשי החוטין עד שכרך

אפילו חוליא אחת ואחר שכרך החוליא קשר אפילו קשר אחד בפסול כיון דמן התורה די בחוליא אחת וקשר אחד שהרי נאמר סתם גדילים תעשה ולא (נתפרט) [נתפרש] בכתוב מנין הגדילים א"כ כבר נעשו הציצית בפסול שהרי כשכרך החוליא וקשר הקשר לא הי' ד' חוטין שלמים אלא חוט אחד כפול לח' ולכן אפילו אם יפסק אח"כ את ראשי החוטין אין מועיל כלום כיון שגוף הציצית כבר נעשו בפסול והתורה אמרה תעשה ולא מן העשוי כבר בפסול אבל אם פסק ראשי החוטין תיכף אחר שכרך חוליא אחת קודם שקשר אפילו קשר אחד אחר החוליא וכל שכן אם פסק אותם תיכף אחר הקשר הראשון קודם שהתחיל לכרוך את החוליא כשר כיון שלא נעשו עדיין כל הכשר ציצית הכתוב בתורה בפסול קודם שפסק ראשי החוטין אין לפוסלן משום תעשה ולא מן העשוי כבר בפסול ומכל מקום לכתחלה טוב לפסוק ראשי החוטין קודם שיתחוב את הציצית בנקב בכדי שלא יעשה שום עשייה מהציצית בפסול:

כד טוב לזהר שלא לחתוך הציצית בסכין על דרך שנאמר לא תניף עליהם ברזל וגו' אלא ינשכם בשיניו:

~ יום שני ~

בה כתוב בתורה גדילים תעשה לך יכול יעשנה כולו גדיל תלמוד לומר ועשו להם ציצית וציצית הם חוטין נפרדין כמו שנתבאר בס' ח' הא כיצד שיהא גדיל יוצא מהכנף וציצית יוצא מהגדיל ואין לגדיל שיעור מן התורה לכן בין שכרך רוב אורך הציצית בין שלא כרך אלא חוליא אחת כשר ובלבד שיעשה בסוף הכריכה קשר משום דהכריכה אינה מתקיימת בלא קשר לאחריה ונמצא שאין כאן גדיל:

בו אם כרך כל הציצית ולא הניח אפילו משהו ענף יוצא פסול שהרי נאמר ציצית:

בז בזמן שהיה תכלת תקנו חכמים שלא לפחות מלכרוך ז' חוליות כנגד ז' רקיעים שהתכלת דומה לרקיע וכן תיקנו לעשות קשר בסוף כל חוליא וחוליא שיהא היכר בין חוליא לחוליא ועבשו שאין לנו תכלת אין אנו צריכין לדקדק במנין החוליות ולא במנין הקשרים שבין החוליות ומכל מקום המנהג פשוט בכל ישראל משנים קדמוניות לעשות ה' קשרים משום שנאמר וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' וכל המצות הם תרי"ג וציצית בנימטריא ת"ר וח' חוטין וה' קשרים עולה תרי"ג:

בח נהגו לעשות ד' אוירים בין הה' קשרים ולכרוך בכל אויר קצת כריכות כיצד לוקח ד' חוטין מצד אחד של הכנף וד' מצד השני וקושרם זה על [גבי] זה ב' פעמים כי האחד לא יתקיים ואינו חשוב קשר כלל ואח"כ יכרך בחוט הארוך סביב הו' חוטין קצת כריכות וחוזר וקושר ב' פעמים זה על גבי זה וחוזר וכורך וכן יעשה עד שישלם ה' קשרים כפולים וד' אוירים בינתיים מלאים כריכות ואין שיעור למנין הכריכות שבכל אויר אלא יעשה כמו שירצה:

כז גוי ציצית שיהיה שליש אורך החוטין דהיינו ד' גודלין גדיל וב' שלישי ענף ואפילו הארוך הציצית יותר מ"ב גודלין צריך שיהיה שליש האורך גדיל והקשרים והכריכות ביחד הם נקראים גדיל בכל מקום ובין הכל לא יהיה אלא שליש אורך החוטין דהיינו ד' גודלין וברעיא מהימנא כתוב שיהיה בין קשר לקשר כמלא רוחב אגודל לבד מהקשרים:

~ יום שלישי ~

א נהגים לכרוך באויר הראשון ז' כריכות ובשני ח' ובג' י"א וברביעי י"ג כריכות שעולים כולם למספר ל"ט כמנין הוי"ה אח"ד ולפי שנוי הוא לציצית שיהיה אורך כל חוליות בשוה לכן באויר הראשון שהכריכות הם מועטים ירחיקם זו מזו ובאויר השני יקרנם זו לזו מעט ובשלישי יקרנם יותר וברביעי יותר עד שיהיה מדה אחת לכלום:

לא יש נוהגין לכרוך הכריכות שבכל אויר חוליות חוליות דהיינו לאחר שכרך ג' כריכות הראשונות ירחיק מעט ויחזור ויכרוך ג' פעמים באותו אויר עצמו ואח"כ יכרוך א' מאויר הראשון ויצרף לזה ב' מאויר השני וירחיק מעט ויכרוך

עוד ג' פעמים וכן יעשה עד כלות הל"ט כריכות בי"ג חוליות קטנות וכן היו עושים בזמן שהיה תכלת:

לב כל השיעורים שביארנו כמנין החוליות או הכריכות או הקשרים אינן אלא לכתחלה אבל בדיעבד שכבר גמר עשיית הציצית או בשעת הדחק כגון בערב שבת עם חשיכה שאין לו פנאי העמידו דבריהם על דין תורה ודי בחוליא א' ובקשר אחד ויכול לברך עליהם:

לג יש נוהגין לקשור בסוף כל חוט מהח' חוטין קשר אחד שלא יתפרקו משורתן ויש שאינן נוהגין כן מפני שאינם רוצים להוסיף על ה' קשרים מטעם שנתבאר למעלה ובפרט אם החוטין שזורין יפה דלא שכיח כלל שיתפרקו:

לד כשתולה הציצית בבגד צריך לדקדק שיתלה בענין שיהיה הגדיל התלוי נוגע ומכה בכנף הבגד ולא יהיה תלוי כלפי קרקע שנאמר על כנפי בגדיהם ולכן ב' ציצית התחתונות יהיו תלוים לאורך הבגד דכשיעמף בו ויהיה אורך הטלית סביב רוחב גופו יהיו הציצית נוגעים ומכים על הקרן אבל אם היתה תלית הגדיל על רוחב הבגד אם כן כשיעמף את קומתו מראשו עד רגליו ברוחב הבגד יהיה הגדיל תלוי כלפי הקרקע ולא יהיה תולה ונוגע ומכה על הכנף ובב' ציצית העליונים פעמים צריך שיהיה הגדיל תלוי לאורך הבגד ולפעמים לרחבו והכל לפי עמיתו רק יזהר שלא יהיה הגדיל תלוי כלפי הקרקע אלא נוגע ומכה על הקרן:

לה י"א שאין לעשות הציצית בבגד כמו שאנו עושים אלא יעשה ב' נקבים בבגד ויטיל הציצית בנקב האחד ויוציאם דרך נקב הב' ואין הלכה כ"א אלו והבא להחמיר על עצמו ולעשות כדבריהם לא יעשה כן אלא בטלית קמץ כדי שלא יהיה נראה לכל ומתחזי כיוהרא:

~ יום רביעי ~

סימן יב דברים הפוסלים בציצית:

א אע"פ שכבר ביארנו שבשעת הטלת הציצית בבגד יהיה אורך כל חוט מהח' חוטין י"ב גודלין מכל מקום אם לאחר שהטיל הציצית נפסקו כל הח' חוטין ולא נשתיר מכל חוט וחוט מד' חוטין הארוכין אלא כדי לעשות בו עניבה על כל חוט וחוט משאר חוטין הפסוקין מד' חוטין הארוכים על כל אחד ואחד בפני עצמו דהיינו אם נפסקו כל הח' חוטין צריך להיות בחוט הנפסק מד' חוטין הארוכים ג' פעמים כדי עניבה על חוט אחד ואפילו אם לא נפסקו אלא ז' חוטין צריך להיות בחוט הנפסק מד' חוטין הארוכים ג' פעמים כדי עניבה על חוט [אחד] ואם יש בו כשיעור הזה כשר ויש אומרים שאפילו לא נשתיר בכל חוטין הפסוקים מד' חוטין הארוכים אלא כדי שיוכל לעשות מכל חוטין הפסוקים מד' חוטין הארוכים עניבה א' מכולם יחד כשר ויש להחמיר כסברא הראשונה:

ב כמה דברים אמורים שצריך להיות בחוטין הפסוקין כדי

מהם בפני עצמו הוא יוצא מחוט אחד ארוך וא"כ הרי לא נשתתרו ב' חוטין ארוכים שלמים.

אבל אם לא נפסקו אלא ב' ראשים אם נשתתרו באחד מהם כדי שיוכל לעשות עניבה קטנה אפילו אינו יכול להכניס תוך העניבה חוטין אחרים אלא אותו החוט לבדו שבו עושה העניבה כשר שהרי אפילו אם אלו הב' חוטין שנפסקו הם יוצאין מחוט אחד ארוך אעפ"כ לא נפסק חוט הארוך לגמרי שהרי נשתתרו בו כדי עניבה אבל אם לא נשתתרו בשום א' מהב' ראשים שנפסקו כדי עניבה קטנה אם אלו ב' ראשים אינם יוצאים מצד אחד של הקשר אלא אחד מהם מצד זה ואחד מהם מצד זה או אפילו אם שניהם יוצאים מצד זה אלא שלא דקדק בעת עשיית הציצית שיהיה ד' ראשים מונחים תמיד ביחד מצד אחד של הקשר פסול לפי שיש לחוש שמא אלו ב' הראשים אינן יוצאין משני חוטין ארוכים אלא שניהם יוצאים מחוט אחד ארוך וא"כ הרי נפסק חוט אחד מן הד' ארוכים ולא נשתתרו ממנו אפילו כדי עניבה ואין כאן אלא ג' חוטין ארוכים ואין ציצית פחות מד' חוטין כמ"ש בס' י"א. אבל אם אלו ב' הראשים יוצאים מצד אחד של הקשר ובעת עשיית הציצית דקדק לתת סימן בד' ראשים בענין שלעולם ד' ראשים הללו הם מונחים תמיד ביחד בצד אחד של הקשר אפילו נפסקו ב' הראשים לגמרי ולא נשתתרו בשום אחד מהם כדי עניבה כשר משום דבוראי אלו הב' ראשים הם יוצאים מב' חוטין ארוכים וא"כ הרי נשתתרו בכל אחד מב' חוטין ארוכים יותר מכדי עניבה דהיינו הראש השני השלם:

~ יום שישי ~

ד' מנהג העולם להחמיר כסברא האחרונה אבל בשעת הדחק כגון במקום שאין ציצית מצויים לתקן יש לסמוך על סברא הראשונה כי כן עיקר:

ה' כל מקום שצריך כדי עניבה ומחמת שהחוטין עבים אין יכול לענבן ואלו היו בינונים היה בהם כדי עניבה כשר כיון דאלו לא היו עבים כל כך היו כשרים מחמת שאו היה בהם כדי עניבה כ"ש שאין לפסלם עכשיו כשהם ג"כ עבים וניכרים יותר:

ו' כל מקום שצריך להשתתרו כדי עניבה יש אומרים שצריך להשתתרו כל הגדיל שלם ומן הענף ישתתרו כדי עניבה וי"א שאפילו אם נפסקו במקום שהם כרוכים בגדיל ולא נשתתרו בהם ממקום שנפסקו עד מקום שיוצאים מן הכנף דהיינו התחלת הגדיל אלא כדי עניבה כשר ולסברא הראשונה שבראש סעיף ב' אפילו נפסקו כל החוטין הכרוכים בגדיל ולא נשתתרו מהם אלא כדי עניבה כשר ומכל מקום באותו מקצת גדיל שנשתתרו יתיר ממנו קצת כריכות כדי שיהיה בו ג"כ ענף מעט כגון אם נשתתרו מן הגדיל ג' חוליות יתיר ממנו ב' חוליות ויניח חוליא אחת כדי שיהיה שלישי גדיל ושני שלישי ענף ומנהג העולם להחמיר להצריך כדי

עניבה כשנפסקו ה' חוטין מהשמונה או יותר אבל אם לא נפסקו אלא ד' חוטין מהשמונה אע"פ שלא נשתתרו מהם כלום אם כל הד' חוטין שנפסקו הם מצד אחד של הקשר ודקדק בעת הטלת הציצית בבגד לתת סימן בד' ראשי החוטין בענין שלעולם ד' [ראשים] הללו הם מונחים מצד אחד של הקשר והד' ראשים האחרים הם מונחים מצד השני של הקשר כשר משום שהרי נשתתרו מכל חוט וחוט שנפסק הראש השני שיש בו אפילו יותר מכדי עניבה ולא עוד אלא אפילו אם נפסקו כל הח' חוטין וד' מהם נפסקו לגמרי וד' חוטין אחרים שמצד הב' של הקשר לא נשתתרו בהם אלא כדי עניבה כשר כיון שנשתתרו מכל חוט מד' חוטין הארוכים כדי עניבה אין צריך יותר.

כמה דברים אמורים כשהיו כל החוטין הפסוקין מצד אחד של הקשר אבל אם היו מב' הצדדים אפילו לא נפסקו אלא ב' חוטין מהשמונה אחד מצד זה ואחד מצד זה ולא נשתתרו בהם כדי עניבה או אפילו אם היו הב' חוטין הפסוקין מצד אחד של הקשר אלא שלא דקדק בעת עשיית הציצית שיהיו הד' ראשים מונחים ביחד לעולם מצד אחד של הקשר א"כ יש לחוש שמא אלו ב' חוטין הפסוקים הם חוט א' מד' חוטין הארוכים א"כ הרי נפסק חוט אחד מד' חוטין הארוכים לגמרי ולא נשתתרו ממנו כדי עניבה לכן הציצית פסולים מפני שחסר א' מהד' חוטין הצריכים להיות בציצית מן התורה ואם אין בכל אחד מב' החוטין מהשמונה הנפסקין לברם כדי עניבה אבל אם נצרך מב' השוורים שנשתתרו בהם יהיה כדי עניבה אפ"ה יש לפסול אע"פ שמחוט הארוך שנפסק הרי נשתתרו כדי עניבה מכל מקום כיון דבכל א' מראשי חוט זה שנפסק היוצא חוץ לקשר אין בהם כדי עניבה בכל אחד לבדו א"כ הרי הם כאילו לא היו כלל רכל פחות מכדי עניבה הרי הוא כמו שאינו וא"כ הרי הוא כאילו לא נשתתרו כלום מן החוט הארוך:

~ יום חמישי ~

ג' ויש אומרים שלעולם אין מכשירין אפילו אם נשתתרו כדי עניבה אלא אם כן נשתתרו ב' חוטין ארוכים שלמים דהיינו ד' ראשים שכל אחד יש בו י"ב גודלין מפני שזהו שיעור ומנזן חוטי לבן בזמן שהיה תכלת ולכן אף עכשיו שאנו צריכים להשלים ב' חוטי לבן במקום ב' חוטי תכלת מכל מקום להשלמה זו די בחוטין הפסוקים שיש בהם כדי עניבה כיון דבשעת הטלת הציצית לבגד היו כל החוטין שלמים אבל ב' חוטין שהם עיקר המצוה והיו צריכין להיות אף בזמן שהיה התכלת אלו החוטין צריכים להיות לעולם בשלימות ואז מכשירים בשאר החוטין אם נפסקו ונשתתרו כדי עניבה בכל אחד מב' החוטין הארוכים הנפסקים לפיכך אם נפסקו ג' ראשים מהשמונה ראשים אפילו נשתתרו בכל אחד מהם כדי עניבה פסול לפי שיש לחוש שמא אין ב' ראשים שנפסקו יוצאים מחוט א' ארוך אלא כל אחד ואחד

מפני שהם חשובים בעיניו ודעתו עליהם עד שישלים כל הד' ציצית ואפילו נפסלו כל הד' ציצית ע"י פסקת החוטין שלא נשתתרו בהם כדי עניבה אעפ"כ אותן החוטין שנשתתרו שלמים שלא נפסקו עדיין הם חשובים בעיניו ודעתו להוסיף עליהם עוד חוטין אחרים ולכן אע"פ שמהוברים למלית אינן בטלים לגבי המלית והרי הם כמשאוי כיון שעכשיו הם פסולים אינן לא מגוי המלית ולא מתשמישי המלית שהרי אין למלית צורך בהם כלל אבל אם נפסקו כל החוטין שבכל הד' ציצית ולא נשאר בהם אפילו חוט אחד ארוך שיהיה שלם וקצת מהם נפסקו ולא נשתתרו בהם כדי עניבה בענין שכל הציצית הם פסולים ואין להם תקנה אלא הוא צריך לעשות ציצית אחרים תחתיהם לפיכך אין אלו חוטין הפסוקים חשובין בעיניו לכלום לכן בטלין הן לגבי המלית ולפיכך מותר לצאת בהם אפילו לרשות הרבים אם היא מלית [שאולת] שאינה חייבת בציצית דאם לא כן הרי אסור להתלבש במלית שיש בו ד' כנפות בלא ציצית כמ"ש סי' ה:

ב מלית שהיא מצויצית כהלכתה מותר לצאת בה לרשות הרבים אפילו בזמן הזה שאין לנו תכלת בין המלית קטן בין המלית גדול בין ביום בין בלילה ואע"פ שלילה לאו זמן ציצית הוא מפני שהציצית הכשרים הם מגוי הבגד ותכשיטיו כמו האימרא וכיוצא בה לפיכך אין זה כמשאוי רק יוהר שלא תהא המלית מונחת לו על כתפו שלא כדרך לבישתה בחול כמ"ש סי' ש"א סעיף ל[ה] עיין שם:

ג אין צריך לבדוק את הציצית כשהוא יוצא לרשות הרבים אם כבר בדקום באותו היום מפני שמעמידין אותן בחוקתן כמו שנכתב בסיומן ח עיין שם:

עניבה מן הענף היוצא מן הגדיל כסברא הראשונה שבסעיף זה אבל אם אי אפשר בענין אחר כגון במקום שאין ציצית מצויים יש לסמוך על סברא האחרונה ומכל מקום לא יכרך על ציצית אלו דפסק ברכה להקל וגם לא יצא בהם בשבת לרשות הרבים:

ז כל חוט מה' חוטין שנתפרק משזירתו לאחר שכבר הטיל את הציצית בבגד בין שנתפרק כל אורך החוט ונעשה ב' חוטין בין שלא נתפרק אלא מקצת החוט ומקצתו עומד עדיין בשזירתו כיון שהציצית פסולים אם אינם שזורים לכן אנו רואים אותו החוט או מקצתו שנתפרק משזירתו כאלו היה אותו החוט או מקצתו נפסק לגמרי מן הציצית ודינו כדיון נפסקו מקצת החוטין שנתבאר לעיל אלא שבכאן יש להקל יותר ויש לנהוג כסברא הראשונה דלעיל סעיף ב' שאפילו אם לא נשתתרו שזור מכל אחד ואחד מד' חוטין הארוכים אלא כדי עניבה כשר מפני שיש מי שאומר שחוטין הציצית א"צ שזירה כלל לכן יש להקל כאן יותר משאלו היו פסוקים ממש:

~ שבת קודש ~

סימן יג דיני ציצית בשבת:

א ארבעת הציצית מצוה אחת הן ולפיכך הן מעכבות זו את זו שכל זמן שאין במלית כל הד' ציצית אינה מצויצית כהלכתה והיוצא בה בשבת לרשות הרבים חייב חטאת לפי שהציצית התלוים בה אין בהם מצוה והרי הם כמשאוי ואע"פ שהן מחוברין למלית אינן בטלים לגבי המלית

~ 'תורה אור' פרשת תשא - הפרשה החסידית ~

כי תשא את ראש¹

– שהוא זן ומפרנס ומשפיע לכללות נשמות ישראל, שהם בבחינת אמונה.

כי ישראל – "מאמינים בני מאמינים"³, פירוש: שנקבע בנפשם מצד שורש הוצבם – "ישראל עלה במחשבה כו"⁴ – כי הוא יתברך המתדש בטובו מעשה בראשית⁵, ובכל יום מהיה אותם מאין ליש. אך אמונה זו אינה אלא בבחינת נקיף, אבל להיות התפעלות

"כי תשא את ראש בני ישראל לפקדיהם, ונתנו איש כפר נפשו לה' וגו', זה יתנו וגו', מחצית השקל וגו'" (פרשתנו ל, יב"ג):

הנה משה רבנו עליו השלום נקרא "רעיא מהימנא"², ותינו כענין שנאמר (תהלים לו, א): "ורעה אמונה". פירוש: כמו הרועה המנהיג צאנו וננס ומפרנסם בשדות תמיד, כמו כן בחינת משה הוא "רעיא מהימנא"

3. (שבת צו, א).

4. (ראה בראשית רבה פרשה א, ד).

5. (המנדש בטובו מעשה בראשית: על פי נוסח ברבתי "וצר").

1. (נאמר שבת פרשת משפטים, שקלים, כ"ז שקט תקס"ג. נדפס בהוספות לתורה אור פרשת תשא).

2. (מוקל בזה. וראה תעא פרק מב).

והנה, ממש נמשך שפע ורצון לרעות האמונה, שהיא בבחינת 'ממלא כל עלמין' ו'סוכב כל עלמין'. והוא שאמר ה' למשה: "כי תשא את ראש בני ישראל" – שבחינת משה הוא המנשא ומגביה הראש ומוחין של בחינת בני ישראל, שהם "מאמינים בני מאמינים".

והנה, בזמן שבית המקדש היה קיים – והוא על ידי מחצית השקל כו'. כי הנה בזמן שבית המקדש קיים, היו מקריבין ממחצית השקל קרבנות על גבי המזבח¹³. וענין הקרבנות – שהיו מקריבין בהמה על גבי המזבח, והיה יורד אש מלמעלה¹⁴ בצורת אריה "דאכיל כל קרבניו"¹⁵. ומחמת זה, גם בחינת נפש הפחמית שבכל אחד ואחד מישראל היה נכלל ונתמעט בקדושה, עד שבכל אחד ואחד היה מקשר דעתו ובינתו לגדולת ה' להבטל אליו כנ"ל.

ועכשיו, משחרב בית המקדש תיקנו אנשי כנסת הגדולה תפלה במקום קרבנות¹⁶. כמאמר רז"ל¹⁷: "על ג' דברים העולם עומד – על התורה, ועל העבודה, ועל גמילות חסדים". ו"איזה היא עבודה שבלב? זו תפלה"¹⁸. וכל התפלה היא להעמיק דעתו ובינתו בגדולת אינסוף ברוך הוא: "אתה הוא ה' לבדך כו"¹⁹; "הוי"ה אלקינו, הוי"ה אַתָּךְ"²⁰.

והפירוש של "אחד" הוא: שגם עתה, אחר שנברא העולם, במקום זמן: מורח ומערב, צפון ודרום, ומעלה ומטה; וכן בבחינת זמן – "שיתא אלפי שני הוי עלמא"²¹, הוא גם כן "אחד". כי לגבי הקדוש ברוך הוא – שוה ממש כמו קודם שנברא העולם, שאז לא היה בחינת מקום וזמן כלל, שהוא יתברך הויה את בחינת מקום וזמן מאין ליגש, וכמו שכתוב (פרשתנו ל, כא): "הנה מקום אתי וכי".

ועל דרך זה הוא כל התפלה, שאינה אלא "להאריך

בנפשם בבחינת פנימיות – היא על ידי בחינת משה רבנו עליו השלום, בחינת דעת, שהוא תזן ומפרנס את האמונה שתהא אמונה שלימה וחזקה, ונגעה עד פנימיות הנפש.

והיינו על ידי הדעת וההתבוננות איך שבאמת כל העולמות עליונים ותחתונים הם ממש פלא חשיב קמיה, ואינן תופסים מקום כלל. וכמו שכתוב (נחמיה ט, ו): "אתה הוא ה' לבדך וגו'"; ו"אתה הוא עד שלא נברא העולם כו"⁷.

כי התהוות כל העולמות אינם רק מבחינת מלכותו יתברך בלבד, ברכתיב (תהלים קמה, יג): "מלכותך מלכות כל עולמים", ושם עלו השגת הנבראים. כמאמר: "יתברך שמו בפי כל חי תמיד לעולם ועד", פירוש: מה שהוא יתברך "בפי כל חי" – הם "שרפים ואופנים וחיית הקדוש", והשגתם באלקות – אינו אלא מבחינת "שמו" לבד, שהוא בחינת מלכותו יתברך.

והנה פתיב (קהלת ת, ד): "דבר מלך שלטון" – בחינת מלכות הוא בחינת דבור. וכמו שכתוב ב"תיקוני זהר": "מלכות – פה כו". וכמשל מלך בשר ודם, שהנהגתו בכל מדינות מלכותו היא על ידי דיבורו ופקודתו של המלך – כך על דרך משל, כל הנהגות עולמות עליונים ותחתונים הוא מבחינת דיבורו של הקדוש ברוך הוא כבכול, והוא קיומם וחייתם והתהוותם מאין ליגש. וכמו שכתוב (תהלים לג, ט): "כי הוא אמר ויהי" – שבדבור אחד נבראו.

וכשם שאין ערוך לדבור של האדם נגד מהותו ועצמותו, כן יותר מכן לאין קץ, אין ערוך התהוות העולמות וחייתם וקיומם לגבי הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו, ובטלים במציאות ממש, והיו כלא היו¹⁰, שאינו בדרך עלמין כלל – לא בבחינת ממלא כו¹¹, ושם "לית מוחשבה תפיסא ביה כלל"¹².

13. (משנה שקלים ריש פרק ד. רמב"ם ריש הלכות שקלים. רש"י השא ל, טו).
 14. (יומא כא, ב. וזר חלק ג בלק ריא, א).
 15. (ראה וזר חלק א בהקדמה ג, ב).
 16. (ראה ברכות כו א"ב).
 17. (אבות א, ב).
 18. (תענית ב, א).
 19. (פסוקי דזמרה. נחמיה ט, ו).
 20. (ואתחנן ג, ד).
 21. (ראש השנה לא, א).

6. (ראה תניא שם. לעיל משפטים עה, ב. וראה פאריכות בלקוני שיחות חלק ו עמוד 244 ואילך).
 7. (נוסח התפלה. וראה לקוני תורה שיר השירים דבור המתחיל "קול דודי" קצף א, דף יד, ג).
 8. (נוסח ברכה שניה בדרך המיוזן).
 9. (בהקדמה, "פתח אליהו" ת, א).
 10. (עובדיה א, טז).
 11. (ולא בבחינת סוכב).
 12. (על פי תקוני זהר שם).

וכמו כן על דרך משל, בנפש-הבהמית עם הניצוץ אלקי - שהם מעורבים משוב ורע בתכלית, ועל ידי שלהבת העולה מאליה בתפלת שמונה-עשרה, מחמת שאגת אריה דלעילא הנ"ל, מתבררים כל החלקים המעורבים, ויוצא מן ההעלם כל הסיגים, גם הדק שפדקין כו'. ודי למבין.

וזהו הטעם שאנו אומרים בשמונה-עשרה דוקא "סלח לנו":

להיות כי כל מה שהתבונן ביותר העמקות בקריאת שמע, וסדר השבחים בפסוקי-דומרה, בהתלהבות רשפי אש של מטה - "צעק לבם כו'" (איכה ב, יח) - יותר נתעורר למעלה אש של מעלה - אהבה-רבה כו', ואז גם "שמים לא זכו בעיניו כו'" (איוב טו, טו), מאחר דלגבי עצמות המאציל בלא חשיבי המשפיע עם המקבל; סובב וממלא כו'.

וגם למטה נתגלה גם כל דק שפדקין שבתערוכות טוב ורע, ואז נעשה חוטא גדול גם בדיקות הרע. ואומר: "סלח לנו כי חטאנו כו'", מפני שחוט השערה נדמה כהר לגבי אמותית בעל האמת כו'²⁷. כמשל מי שעומד לפני מלך, שגם תנועה קלה בפריקת העול האימה - כמורד יחשב, וגם כל יגיעותיו לא יזכו בעיני המלך, לפי שלגבי רוקמות המלך אין לך דבר שיספיק כו'. ודי למבין.

וזהו שאמרו גבי מומין²⁸: ד"דוקין שבעין - לדידה לא הוה מומא, ולדידן הוה מומא" - פירוש:

"דוקין שבעין" הוא ההסתרה שבתכונה להשגה אלקית מצד חומר מוחשך הגוף. והסתרה זו, שלא נתפס במוח ולב - סובב וממלא, הוא תכלית הדקות של הרע, משבירת רפ"ח ניצוצות²⁹ שבשעת חטא אדם הראשון, שנתגשמו כל הכרואים, וכמו שכתוב בזהר³⁰: "דאחשיד אנפין כו'".

באחד כו'", כמו שנתבאר במקום אחר²², שעל ידי התבוננות בעומק וברוחב בתפלה ותלהב לבו בתשוקה נפלאה להכלל ב"אחד" ו"למהו אחד באחד"²³:

זכריאור הדבר - היינו מה שכתוב²⁴: "מצרף לפספ כו'", כן "איש לפי כו'" - פירוש:

כי הנה אהבה-רבה שהיא באה ונמשכת מלמעלה למטה לעורר את האהבה בכללות נשמות ישראל - הוא בבחינת מקור, כמו שכתוב (שיר השירים ב, ו): "וימינו תחבקני כו'". והיינו "באריה ישאג" (הושע יא, ט) - לעורר בנסת-ישראל כו'.

וזה אינו אלא לאחר ההתבוננות בקריאת-שמע בפסוק "שמע ישראל" (ואתחנן ג, ד) ו"ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" - יהודא-עילאה ותתאה; ואז בשמונה-עשרה - שהתפלה במקום קרפן - יורד האש שלמעלה - אהבה-רבה מבחינת אריה הנ"ל, ואוכל הקרפן שהוא הנפש-הבהמית כו'. דהיינו, שמתהפך גם רצון חומר הגוף לה' לבדו, ו"אין בלבו אלא אחד"²⁵, ואין לזר אתו²⁶ כו'.

וזהו "מצרף לקטף כו'":

פירוש: על דרך משל הכסף המעורב בסיגים בתכלית התערוכות, כשגונתנים אותו בכור המצרף בשלהבת - יתברר, ומתפרדים כל החלקים שבו, עד שחלק הטוב יוצא נקי בפני עצמו, וכל חלקי הסיגים מתפרדים ויוצאים מובדלים בפני עצמם. וכל שיתנו אותו בשלהבת הרבה פעמים - יותר יבדל חלקי הסיגים הדקים פידוע. ואם כן, נמצא שמה שהיה הסיגים בהעלם מתחלה, בערבוביא - על ידי השלהבת נתגלו ויראו ויצאו ידיו גילוי. וכל שנשתתה הכסף בשלהבת יותר - יותר יצא ההעלם, עד שגם הדקין-שפדקין יצא להפרד בפני עצמם, ולא להיות מעורב בטוב כו'. ודי למבין.

27. (במות קבא, ב, ועוד: "הקדוש ברוך-הוא מדרקע עם סביביו כחוט השערה". סוכה נב, א ורש"י: "לעיתיד-לבא מביאו הקדוש ברוך-הוא ליתר הרע ושחטו בפני הצדיקים ובפני הרשעים. צדיקים נדמה להם כהר גבוה, ורשעים נדמה להם כחוט השערה").

28. (גיטין נו, א ורש"י: "דוקין שבעין" - דוקא דלדידן הוה מומא, ולדידהו לא מומא. לדידהו לא הוה מומא - להקריב לגבוה בנקמה וידהו, אלא מחוסר אבר. (דוקין - סיל"ה (מיל"ה): "תכליל" (ניקרא כא, ט) [כסם בעין המצמצם את הראייה], כמו (ישעיה מ, כב): "הנמטה כדוק").

29. (עץ חיים שער לב, מ"ז ומ"ח, דרוש ב).

30. (ראה זהר תוי שרה קלא, א. חלק ב פקודי קמט, ב).

22. (לעיל פרשת ובור פה, ב: "כמאמר חל (ברכות יג, ב): 'כל המאריך באחד [מאריךין לו ימיו ושנותיו] כו'". דהיינו להאריך ולהרחיב בדיעתו ובעומק לבו עד מקום שיר שללו ותבנתו מנעת איד שי'אני הנה" לא שנית" ממש כמו קודם בריאת העולם". וראה לקוטי תורה פתח פ, א. ואתחנן יב, ב. ספר המאמרים תקס"ט עמוד רפד. ועוד.

23. (זהר חלק ב תרוקח קלה, ב).

24. (משלי יז, ג: "מצרף לכסף, וכור לזהב, ואיש לפי מתללו").

25. (על דרך מה שאמרו השכמים לעקב (פסחים נו, א): "כשם שאין בלךך אלא אחד, כך אין בלבנו אלא אחד").

26. (על פי משלי יז, יז: "ואין לרם אתך").

למבין.

והנה ידוע ההפ'ש בין "קדש" ל"קדוש": ש"קדוש" בן"ו מורה התמשכה מסוכב לממלא, לומר, שהוא יתברך קדוש ומובדל מזמן ומקום בו, והוא מתנשא ומרומם מהם בו פ'ידע. אבל "קדש" בלא ו"ו - הוא עצמות אור אין-סוף קודם שיהיה סוכב וממלא בו, שאז הוא ענין הקדושה וההבדלה בעצמותו, ולא שהוא קדוש ומובדל מתחתון הימנו בלבד בו. ודי למבין.

וזהו ענין "שקל הקדש" דוקא, להיות פי משה, רעיא-מהימנא הוא לזון ולפרנס האמונה לכנסת-ישראל, כנ"ל בענין "פי תשא את ראש בני ישראל וכו'". והיינו שהוא ממשיך מקודש-העליון - העצמות של המאציל ברוך-הוא, להיות קדוש - בחינת סוכב לממלא בו.

והמשכת קדש-העליון הוא בג' קווין: ימין ושמאל ואמצע כנ"ל, על ידי תורה, עבודה וגמילות-חסדים דוקא, להיות פי על ידי המצות אנו מתקדשים בקדש-העליון כמאמרינו³¹: "אשר קדשנו במצותיו בו", והיינו בחינת קדוש בן"ו בו.

והוא ענין "שקל הקדש" - שגשקל במדה - קדש-העליון - בג' קווין בו. ודי למבין.

וענין "מחצית השקל" דוקא וכו' - להיות פי קדש-העליון הזה בא וגמשך בכלי כף מאזנים, לשוקלו לחצאין שוין דוקא, ומחציתו יתנו בו. ועל דרך משל, כששוקליון אוזה דבר לחצאין שוין, כל שמחצית האחד יותר כבד במשאו, ויכבד ביותר בירידתו מטה מטה על פני המעט שמכריעו - כן לפי ערך ותעלה מחצית השנית שבכף שכנגדו, ויוגבה ויתרומם למעלה מעלה פ'ידע.

וכמו כן על דרך משל, קדש-העליון נשקל בכף מאזני החכמה עליונה - ימין ושמאל.

פירושו: המחצית האחד יורד בדרך ירידה מלמעלה למטה, בבחינת קווין הנ"ל, להוסיף אורות באצילות על ידי מעשה רמ"ח מצות-עשה, שכללותם הוא ענין "אחד

ולכך, "לדידהו" - עוברי פוככים ומזלות³¹, שגלגלים מבחינת אחריים ד"אלקים-אחרים" - "אין זה מוס", כי הפ'ידן מאחדותו בתחלה בו, אך "לדידו" - "ישראל עלה במחשבה" - "היי מוס" גמור, כי ישראל - מאמינים כנ"ל.

וזהו שבהם נאמר (תהלים קטו, ה): "עינים להם ולא יראו" - מפני הדוקין שבעין החכמה בו. וכמו בכלעם שהיה סומא בעין אחת³² בו. אבל בישךאל נאמר: "וכל [..] ישראל רואים בו"³³. ודי למבין.

וכל הנ"ל - שמתברר הדק-שבדקות - אינו אלא דוקא אחרי שירד לעמקות ההתבוננות. וגם, פי בהתלהבות התפלה - פדוגמת הקרבן כנ"ל. מה שאין כן מתחלה היה מעורב טוב ורע בתכלית.

דהיינו, פ'ידע בענין "כל דרכי איש יד בעיניו בו" (משל טו, ב), שנדמה לו החר כחוט השערה, והוא פשר וישר בעיניו בו, ואינו מרגיש הרע כלל. אבל כשמתלהב ביותר - יותר מרגיש אפילו הקל שפקלות פהר גבוה, כנ"ל. ודי למבין.

וזהו "ונתנו איש כפר נפשו לה" [..] מחצית השקל בשקל הקדש [..] תרומה לה" (פרשתנו ל, יב"ג) - פירושו:

פי הנה במושפן היה ג' דברים כלליים: "זקב ונסף ונחשט" (תרומה כה, ג). והוא נגד ג' דברים שהעולם עומד עליהם, שהן תורה ועבודה וגמילות-חסדים³⁴:

העבודה הן הקרבנות, הוא בחינת הזקב ורשפי אש, התשוקה מלמטה-למעלה, פ'ידע.

והנסף הוא חסד-עליון³⁵ מלמעלה-למטה, אהבה רבה כנ"ל, לעזרר האהבה בכנסת-ישראל "נגסוף נכספתי בו"³⁶.

והנחשט היא ממוצע כלול משניהם, והיא התורה. וגם נחשט ראשי תיבות³⁷ "נובלות חכמה שלמעלה תורה"³⁸.

ובכללותם - ג' קווין: ימין, ושמאל, ואמצע. פ'ידע, ודי

31. באות העולם).
32. (סנהדרין קה, א)

31. (דברי הימים ב' ג, ו): "וכל בני ישראל ראים בדת האש וכובר ה' על הבית".
יתרו כ, יד: "וכל העם ראים". וברש"י: "מלמד שלא היה בהם אהר סומא".

36. (פיט"ו ירד נפש", על פי (וצא לא, ל): "נכסף נכספתה").
37. (קהלת יקבב בערבו).
38. (בראשית רבה פרשה יז, ה. פרשה מד, ז).

34. (באות א, ב).
35. (בלקוטי שיחות חלק ו עמוד 152 הערה 51: "ראה וזה חלק א רג, א. חלק

וזהו "לפקודיהם" – פירושו: שמפרש הפעם למה "תשא" ותגביה "את ראש" ומוחזין מנגסת ישראל כו' – הוא כפי שיפקד ויחסר הרע הנדבק בנשמותיהם בערוביניא בהעלם. כי מעתה יתפרדו ויבולע הפנות, וכנ"ל. ודי למכין.

וזהו "ונתנו איש כפר נפשו לה": לשון "כופר" הוא כמו: "בעי לכפורי ידיה ביהוה גברא כו"⁴³. דהיינו, הסרת הלכלוך והמאוס כו'. וכמו כן יכפור נפשם, דהיינו, שיוסר ויובדל כל חלקי הרע מנפשם, ו"יתפרדו כל פועלי און כו" על ידי ענין מחצית השקל שיתנו תרומה לה'. שהרי הקרבן שבא ממנו – נאכל ונשרף על גבי המזבח לגמרי באש של מעלה – "אריה דאכיל קרבניו כו", והוא "ארמוותא" – העלייה בתכלית, שאז יהופך גם הרע לטוב, "בהמס דונג מפני אש", כן "יאבדו רשעים כו" (תהלים סח, ג). ודי למכין.

וזהו מחצית השקל השנית שבכף השמאלי – להעלות מרפ"ח ניצוצים תרומה לה' כו'. אך ערך העלייה הוא לפי ערך הירידה מלמעלה למטה במחצית השקל הקדש-עליון שבכף הימין המכביד ויורד בג' קווין – תורה, עבודה, גמילות-חסדים; וכללותם – רמ"ח מצוות-עשה, רמ"ח המשכות מקודש-העליון, בענין "אשר קדשנו כו". ודי למכין.

וכל שמתגברים ישראל ביותר במעשה המצות – אז נמדד המדה של קדש-העליון בשפע רב יותר, ואז ממילא עלית כנגסת-ישראל הנבזה מאד נעלה לפי ערך כנ"ל. ודי למכין.

ומה שכתוב "העשיר לא ירבה כו" – הגם שתלוי במעשה המצות כו' – הרי ידוע דכללות נשמות ישראל – קומה שלימה היא, והראש תלוי ברגל, ולכך הדין והעשיר שוין במחצית השקל. אך במדידות נגלות – ההשקלה בשני החצאין, בכחינת אורי-ישר ואורי-חזור – תלוי לפי ערך מעשה המצות בכנסת-ישראל כידוע. ודי למכין.

קודשא בריה-הוא ושכינתיה⁴⁰. דהיינו, להיות בחינת סוכב וממלא כו'.

ומחצית הקדש-עליון בכף השמאלי, ירדתו בשביל העליה והסתלקות שיתעלה ויתרומם למעלה כשיכריענו הכף הימני, כנ"ל במשל. והיינו מחצית-השקל שיתנו "תדומה לה" – פירושו: "ארמוותא להויה", כנזכר בז"ה⁴¹, והוא עלית כנגסת-ישראל – "ישראל עלה במחשבה" בתשוקה נפלאה מלמטה-למעלה בתפלת שמונה-עשרה, על ידי אור הסדע-עליון דקדש-העליון, שירד לעורר את האהבה בבחינת אור הזור כו'. ודי למכין.

וזהו "כי תשא את ראש בני ישראל" – פירושו: בשתדל לפרנסם באמונתם מהסדע-עליון – מחצית השקל של הקדש-העליון, שירד לעורר את האהבה בבחינת אורי-חזור, להגביה ולהנשא את ראש ומוחזין דכנסת-ישראל כו' –

"ונתנו איש כפר נפשו כו' מחצית השקל כו", ומאותו המחצית היו הקרבנות, שהוא ענין ההעלאת מ"ן מלמטה-למעלה – "אשה ריה ניהוח כו" (ויקרא א, ט) כידוע.

והעשיר לא ירבה, והדל לא ימעט כו" (פרשתנו ל, טו): והפעם הוא, כי כפר נשקל המחצית בשקל הקדש-העליון מתחלה כנ"ל, ואם כן, העשיר במצות, והדל במצות שוין, כי כך היה המדה בתחלה מהמורה, בחינת מאזני חכמה-עילאה כנ"ל. ודי למכין.

"לפקודיהם" (פרשתנו ל, יב) – פירושו: כמו "ויפקד מקום דוד כו" (שמואל א' ב, כה), שהוא לשון חסרון⁴². והענין הוא:

בהיות כי הרי מבואר למעלה בענין "שמים לא זכו בעיניו כו" – בשהעלייה היא בתכלית לגבי העצמות; וכן למטה בכנסת-ישראל אומרים "סלח לנו וכו'" – לפי שאז מתברר תכלית הבורור ו"יתפרדו כל פעלי און" (תהלים צב, י) – אפילו הדק שבדקין כנ"ל;

42. (פירוש רש"י וקצורת ציון על הפסוק).

43. (גיטין נו, א. לקבץ ידיו [באותו אדם]. רש"י).

40. (נחם "לשם יחוד" שאומרים לפני קיום מצוה. ראה הנ"ל פרק מא דף נו, ב ואל"ף).

41. (ראה ז"ר חלק ב תרומה קמו, א).

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

~ תורת חיים ~

ויאמר גו' לך לך

(כו) ומעתה יתורץ הקושיא הנ"ל למה לא ספרה התורה במעלת הצדק' וחסד שהיה אברהם עושה עד כו' בואו לארץ כנען כבוונות ויח"ע כל ימיו עד שהיה בן ע"ה שנה הטעם הוא כי שם לא אמר לו עדיין לך לך מארצך כו' שיצא מן ההעלם לגלוי לחבר ולקשר מעצמות המאציל באבי"ע כנ"ל שמפני זה לא היה נמשך יחודים הללו למטה כנ"ל אבל אחר שאמר לו ה' לך לך מארצך כו' שנעשה דרך ומעבר מעצמו' המאציל באבי"ע כנ"ל ובא לא"י שהוא המקום משכן לגלוי אור המל' דאצי' למעלה ולמטה כו' ובמקום המובחר שבה שהוא מקדם לבית אל כו' ע"כ שם בנה מזבח לה' הנראה אליו כנ"ל (ואחר שנצטוו על המילה בהיותו בן צ"ט שנה ונימול הוא וכל ביתו) אוי ספרה תורה בפרטי מעשה הטוב דאברהם והוא כמ"ש וירא אליו ה' כו' והוא יושב פתח האהל כו' שמספר בוריו צדקתו וחסדו בהכנסת אורחים שמיד שראה את האנשים רץ לקראתם ויאמר אם נא מצאתי חן כו' ואקחה פת לחם כו' וימחר אברהם האהלה כו' מהרי שלש סאים קמח כו' ואל הבקר רץ כו' שנראה מכ"ז טוב חסדו עם הבריות למטה שע"ז עשה למעלה גלוי אור א"ס בתוס' אור מרובה ביה"ע בע"ס דאצי' מעצמות המאציל שיומשך גם למטה מטה מה שלא היה כן בעודנו באור כשדים מטעם הנ"ל וד"ל:

(כו) וזהו שאחר שהיה אברהם עם אשתו במצרים ועלה משם בשלום כמ"ש ויעל אברהם ממצרים הוא ואשתו וכל אשר לו כו' וילך למסעיו מנגב עד בית אל פי' לפי שעלה ממצרים שהיפך חשוכא דנ' שערי טומאה דמצרים לנהורא שע"ז יבא יתרון האור מן החשך כידוע. ואבות סימן לבנים שגם ישראל זכו ע"י יצ"מ למ"ת פב"פ כו' ואז וילך למסעיו הראשונים שהיה עושה קשר וחבור מלמעלה למטה ע"י הכח העליון שא"ל ה' לך לך מארצך כו' וע"כ אחר שעלה ממצרים היה עולה במעלות דא"י למסעיו הראשונים מנגב עד בית אל עד המקום אשר היה אהלה בה"א בתחלה שהן ה"ח הראשונים עד"מ באותו האורח ושביל שבו עוברי' מעיר לעיר יכולים לחזור באותו שביל עצמו בחזרתו וכך באותו דרך ומעבר שכבר נעשה מלמעלה למטה כנ"ל ע"ז היה יכול לילך למסעיו הללו מלמטה למעלה בבחי' או"ח בהעלאת כל הברורים דרפ"ח כו' שהעלה ובריר ממצרים כו' וזהו מנגב חסד דמל' שרש אברהם עד בית אל בחי' מל' דבינה שבה אור אבא שנק' אל כנ"ל שהוא הה"א שנעשה מקוץ התחתון ד' כנ"ל לפי שנסע במסעיו הראשונים שנסע מלמעלה למטה עד המקום כו' אל המזבח ויקרא שם אברהם בשם ה' בתוספת אור מרובה משם ה' שקרא בראשונה מצד יתרון האור מן החשך בעלותו ממצרים וד"ל:

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

מאמרי אדמו"ר ה'צמח צדק - ביאור לד"ה ואולם

שיש ב' מדרגות בהן הא' בחי' ע"ס דאצילות ממש והב' בחי' ע"ס הגנוזות במאצילן שהם שרש ומקור של י"ס דאצי' הגלויות (ולפי קבלת האר"ז"ל נת' במ"א בביאור ע"פ ועשית בגדי קדש שהן ע"ס דעתיק או דא"א וע"פ ארדה נא ואראה נת' שהן ע"ס דעקודים, והמכוון הכל א' כי מה שלמעלה מאצי' נחשב בכלל בחי' עולם הא"ס לגבי האצי' כמבואר

להבין שרשי הדברים ע"פ ואולם חי אני כו': הנה להבין ענין ככה"מ מהו ענין ממקומו, שנת' בפנים שיש ב' בחי' היינו בחי' הכבוד עצמו ובחי' מקומו של הכבוד שהוא ענין ה' הוא ושמו בלבד, דהיינו שבחי' שמו הוא ענין מקום כבודו וע"ז אומר' איה מקום כבודו, להבין זה הנה יש להקדים הקדמה א' בענין ע"ס דאצילות שמבואר בפרדס

השלהבת נמשל לבחי' י"ם הגלויות דאצילות שהן בחי' גילוי אור לכך נמשלו לשלהבת המתגלה מחוץ לגחלת, וכך ע"ם אלו נמשכו לאנהגא בהון עלמין כו', ובחי' ע"ם הגנוזות שהן געלמים תכלית ההעלם וכמוסים וגנוזי' במאצילן הם נמשלו לבחי' כח השלהבת שבתוך הגחלת ממש, ומ"מ גם בחי' י"ם הגלויות הם קשורים ומיוחדים ממש בא"ס ב"ה דאיהו וגרמוהי חד ממש, רק שמ"מ ענין יחוד והתכללות הע"ם הגנוזות במאצילן הוא ביתר שאת ויתר עז וזהו ענין מאמר אליהו בתיקונים אנת הוא חד ולא בחשבן כו' אנת הוא דאפיקת עשר תיקונין וקרינן להון ע"ם וכו' ולבסוף בסיום המאמר אמר אנת הוא חכים ולא בחכמה ידיעא כו' והפ"י דמתחלה אמר דאפיקת ע"ם הגלויות דאצ"י לאנהגא בהון עלמין כו' אבל הוא ית' עצמו הוא חד ולא בחשבן י"ם כלל, ולבסוף אמר דאנת חכים כו' ר"ל אף שגם שלמעלה מאצ"י שייך ג"כ בחי' חכים ומבין שהם י"ם הגנוזות שרשי י"ם דאצילות אך הם למעלה מעלה ממהות הי"ם דאצילות ולכך אע"פ שהם י"ם הם מיוחדים ביחוד נפלא הפלא ופלא יותר מיחוד הע"ם דאצ"י עד שאין שייך בהם בחי' התחלקות כלל, ולפיכך מה שלמעלה מאצילות נק' חד ולא בחושבן י"ם דאצ"י אע"פ שלמעלה מאצ"י יש עדיין י"ם הגנוזות (דהיינו בעקודים או בע"י כנ"ל):

בפי' הרמ"ז פ' שלח בענין תלת עלמין אית לי' לקוב"ה, לכן הע"ם שלפני האצ"י נק' י"ם הגנוזות והם למעלה מעלה מבחי' ע"ם דאצילות). וביאור הדבר כי הנה מכואר בס"י שהעשר ספירות הם כשלהבת הקשורה בגחלת, וי"ל הטעם למה המשילו דוקא לשלהבת הקשורה בגחלת, אך הענין דהנה משל זה כולל כללות יחוד הע"ם במאצילן היינו י"ם הגנוזות וי"ם הגלויות, כי בענין משל דשלהבת הקשורה בגחלת יש ב' ענינים הא' השלהבת הממונה ונעלמת בתוך הגחלת ממש ואינה מתפשטת כלל חוץ מעצם הגחלת, ולפ"י פ"י קשורה בגחלת היינו גנוזה ממש בהגחלת, הב' היינו השלהבת שנתפשטה ע"ג הגחלת מבחוץ דהיינו בגחלים בוערות ולפ"י פ"י קשורה בגחלת אין ר"ל גנוזה בגחלת אלא שמתאחדת ומתקשרת עם הגחלת, וענין חיבור וקשר זה היינו ששלהבת זו שע"ג הגחלת קשורה עם שלהבת שבתוכיות הגחלת הממונה וגנוזה בהגחלת, שהיא המתאחדת ממש עם עצם הגחלת ביתר שאת ויתר עז מקשר ויחוד השלהבת שמבחוץ לגחלת, ומ"מ גם שלהבת זו שמבחוץ היא קשורה ממש עם הגחלת כמובן, וזה המשל, ושני הענינים האלו שבמשל, רומזים ג"כ בנמשל למעלה בענין המשכת הע"ם ממאצילן ב"ה ויחודן עמו לשני בחי' הנ"ל בהע"ם, שהן ע"ם הגנוזות וע"ם הגלויות, שבחי' גלוי

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

~ תורת שמואל תרל"ג ~

כל שמעשיו

אותם ע"י עבודתו כו'. והנה נשמת האדם דוקא יען היותו בחי' מדבר הנבונה שבכולם יתלבש בדומם דוקא ולא בצומח כי צומח רחוק מבחי' מדבר רק לבחי' החי הוא סמוך כנ"ל שהם בחי' ו' ובחי' ה' עילאה דשם הוי' הסמוכה לוי"ו, אבל בחי' מדבר הוא יו"ד וקש"י שלמעלה מעלה מן הוי"ו, אלא בבחי' ה' תתאה שהוא מקור בחי' דומם הוא מתלבש כי נעוץ תחלתן בסופן דוקא. והיינו כי מחכ' ולמטה הוא בחי' השתלשלות עו"ע, בינה מקבלת מחכ', ומדות מבינה עד בחי' מל' ה' אחרונה בחי' דבר ה' ולא עד בכלל, כי אין ערוך בחי' האותיות שיקבלו בדרך עו"ע מבחי' שלמעלה הימנו בדרך השתלשלות עו"ע, וכמשל האותיות שאינם בערך המדות והשכל, אלא שהתהוותם הוא מלמעלה יותר, וכמ"ש בוהר אבא יסד ברתא דהיינו כמו שהחכמה נמשכת מאין

ה) **ואמנם** מה שגופו ה' דומם דוקא הוא כי היות ידוע דהאדם הוא תכלית הבריאה והיינו להיות הוא מעלה הניצוצות שנפלו בדצ"ח ע"י שנמפלים לצרכיו לחם לאכול ובגד ללבוש והוא יש בו דעת לעבוד את ה' כו', ועד"מ כשצריכים להגביה איזה דבר מן הארץ ע"י כלי ההגבהה הנק' ליווער צריכים לאחוז בחלקים התחתונים שבו דוקא כמו בהגבהת כותלי בית שצריכים להתחיל להגביה הקורה התחתונה דוקא ואז ממילא יוגבהו גם העליונים הימנו, משא"כ אם ה' מתחיל מאמצע הכותל לא ה' מגביה התחתונים, כמו"כ נשמת האדם נתלכשה בגוף שמבחי' דומם היותו תחתון מכולם ויעלה אותו וממילא יתעלה גם הצומח שהוא למעלה מדומם כו' וע"ש זה נק' מדבר מלשון ידבר עמים כלומר שהוא המנהיג את כולם בהיותו מעלה

דשרש המל' הוא מרדל"א שלמעלה מט"ם דא"א, ונודע דבחי' רדל"א הוא למעלה מבחי' שכל הנעלם מכל רעיון שהוא באבא או במו"ם שנק' חכים ולא בחכ' ידיעא, ולכן כמו החכ' מאין תמצא כן יש בחי' זו במל' בחי' ארץ, ומ"מ בסדרי השתלשלות שמים קדמו וארץ בחי' דומם מדריגה היותר תחתונה, ולכן האדם שהוא היותר מעולה שבנבראים גופו דוקא מבחי' הדומם בכדי שיוכל להעלות כל מה שנפל בשה"כ ע"י בחי' אתכפאי ואתהפכא השוכא לנהורא.

ליש שלא בדרך השתלשלות כך גם המל' שהיא בחי' ארץ בחי' אותיות יש בזה בחי' זו מה שנמשכת ג"כ מבחי' אין כו' (ומ"ש דגם חכ' נק' חי' כמ"ש והחכ' תחי' היינו כי בחכ' יש ב' מדריגות בחי' אבא עילאה יו"ד וקש"י, אבל בחי' ב' הוא נק' ישראל סבא ומרומו באות ה' כמ"ש במשנת חסידים מס' או"א, ובחי' זו דישראל סבא הוא בחי' חי' שעו"נ והחכ' תחי', ואפשר הכוונה היא על בחי' הכן בחכ' כו').

וז"ע שבחי' ארץ קדמה במחשבה וע' בע"ח שער א"א פ"ב

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורננא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

~ המשך תער"ב ~

וראיתי אני שיש יתרון, יום ב' דחה"ש, תרד"ע

יכול להיות התהוות העולמות בע"ג כו' וכמ"ש במ"א, דמ"מ לא משו"ו לבד נקרא חסד זוטא שהרי מ"מ גם בחי' חסד דז"א הוא ההשפעה בבחי' בלי גבול כו', וכמ"ש בסש"ב ח"ב פ"ד בפ' הגדול הגבור ופ' הגדול הוא מדת חסד והתפשטות החיות בכל העולמות וברואים לאין קץ ותכלית כו', ועם היות שזוהו בחי' בל"ג דאצי' דכללות אור האצי' הוא שבא בבחי' מדה וגבול כו', ועיקר הבל"ג בזה הוא לגבי עולמות ביע' לבד כו', מ"מ ה"ז ההשפעה שבבחי' בל"ג כו' (וי"ל דבמדרי' שהוא בבחי' בל"ג אפי' רק לגבי העולמות יש בזה מבחי' בל"ג באמת כו', וכמו בענין ככל מאדך שמבואר בכ"מ הפי' מאד שלך היינו מה שאצלו הוא בחי' בל"ג דבמדרי' שלמע' ממנו ה"ז בבחי' גבול כו', ומ"מ אמרו ע"ז במדה שאדם מודד בה מודדין לו שממשך עי"ז בחי' מאד העליון שהוא בל"ג באמת כו', והיינו שמשום דאצלו הוא בחי' בל"ג ה"ז גבוה במדרי' מבחי' הגבול דמדרי' העליונה כו', וכמו"כ יובן בבחי' החסד להיותו בבחי' בל"ג דהרי במדות דאצי' זהו ההפרש בין בחי' החסד והגבו' דחסד הוא בל"ג וגבו' הוא בחי' הגבלה כו' וכמ"ש במ"א, ע"כ עם היות שכ"ז הוא לגבי ביע' דבעצם מהותם ה"ה בבחי' מדות שהן בבחי' מדידה והגבלה כו' יש מ"מ בבחי' החסד מבחי' בל"ג האמיתי כו').

וא"כ מה שנקרא חסד זוטא אין זה מצד ההגבלה כ"א זהו מפני שהוא בחי' חסד שמצד הביטול כו', וכמו חסד דאאע"ה שהי' משפיע טוב וחסד לכל אדם שהי' זה מצד הביטול והשפלות שלו שלא הי' נחשב כלל בעיני עצמו, וכמ"ש ואנכי עפר ואפר שהי' בעצמו כעפר ואפר ממש, וע"כ כל מה שהי' לו נתן לזולתו שנחשב בעיניו יותר ממנו כו' והוא הסתפק בהשיריים ומותרות, מפני שהי' נחשב בעצמו כשיריים כו',

וראיתי אני שיש יתרון לחכ' מן הסכלות כיתרון האור מן החשך, וצ"ל מה מודיע בזה שיש יתרון לחכ' מן הסכלות שזה ידוע ומוכן לכל ומה מודיע זאת שלמה בחכמתו שיש יתרון כו'. ולהבין זה ילה"ק משנת"ל סיבת הפירוד דספי' דתהו שלא רצו לקבל זמ"ז וגם לא להשפיע זל"ז מצד השלימות שהי' בכא"א כו' והוא להיות דסיבת ההשפעה מה שהמשפיע יורד ומצמצם א"ע להשפיע הוא מפני שע"ז מקבל יתרון אור כו', וספי' דתהו מצד הישות שלהם היו בבחי' שלימות בעצמן שלא מצא חסרון בעצמו וגם לא מצא יתרון בהמקבל שע"ז יהי' בו תוס' אור כו' וע"כ היו בבחי' פירוד שלא להשפיע זל"ז כו'.

(רמ) אמנם עדיין צ"ל דהרי אנו מוצאים דבהשפעה יש ב' אופנים, הא' שההשפעה היא מצד הביטול והכ' שסיבת ההשפעה היא מצד הגדלות דוקא, דב' מיני השפעה אלו ישנם בקדושה ג"כ, דהנה ידוע דמקובלים הראשונים קראו מדת החסד בשם גדולה והארז"ל קורא תמיד מדת החסד בשם חסד ובחי' הגדולה אינו בכלל המדות כלל לדעתו (ומ"ש לך ה' הגדולה וכן מש"א הגדול הגבור מפרש שזוהו בחי' החסד, אבל עצם ענין הגדולה ה"ז למע' מהמדות כו'). והענין הוא דהנה א' בזהר אית חסד ואית חסד אית חסד בחי' חסד זוטא חסד דז"א ונקרא חסד דאברהם, ואית חסד בחי' רב חסד שהוא בחי' חסד דא"א כו', ונודע דחסד דז"א הוא חסד שמצד הביטול ועש"ז נק' חסד זוטא כו', דלכד זאת שבא בבחי' הגבלה לגבי בחי' רב חסד דארץ כו', דמשו"ו כללות המדות דאצי' נק' בשם זעיר אנפין לגבי בחי' ארץ כו', וכידוע דז"א הוא סוף עולם הא"ס והיינו שכל האורות דאוא"ס כ"ה באים בז"א בבחי' קמנות וצמצום ועי"ז

מצד טבע המרומום להיות נמשך אל השפל כו' שנת"ל פרל"ה, דכאן הוא להשפיע גם למי שאינו שפל ושייך גם במי שעומד בדרגה כמו בהשפל לגמרי כו', רק זהו מצד גדולת המשפיע, שמפני ריבוי השפע וריבוי האור בעצמו ה"ה בבחי' טבע הטוב להיטיב לכל והיינו שמטובו ייטיב לכל אדם כו', דמי שטוב לו על לבו (עם איז גוט אויפן הארצין) רוצה שיהי' לכל טוב כו' וזהו סיבת ההשפעה אל הזולת כו', ומצד הגדולה והרוממות שלו ההשפעה היא בריבוי מאד ונמשך לכל בשוה להיות כי טבע הטוב להיטיב כו'). והדוגמא מזה למע' באוא"ם שלפני אצי' שהאור הוא בבחי' א"ם ובבחי' בל"ג ממש דלגדולתו אין חקר כו' ומבע הטוב כבי' להיטיב ולהשפיע טוב וחסד לעולמות ונבראים בריבוי השפעה ביותר שאין קץ ותכלית כלל לחסדו הטוב כו', ועו"נ ארך אפים וגדל חסד וכמא' כמה ארך אפים לפניו כו' שמשפיע לכל בריבוי השפעה ביותר כו', וכ"ז הוא מצד הגדולה והרוממות שזהו סיבת ההשפעה ומשו"ז הוא בריבוי ביותר כו'. ולפי"ז צ"ל בספ"י דתהו הי' צ"ל עכ"פ אופן ההשפעה כזאת שמצד הגדולה כו', דעם היות שלא הי' בהם ההשפעה שמצד נעיצת התחלה שבהמקבל שע"ז יהי' יתרון להמשפיע כו' שזהו כענין ההשפעה שמצד הביטול כו' (ובאמת זהו ע"י הביטול אל אמיתת הכוונה כו' כנ"ל פרל"ז ורל"ט), ובספ"י דתהו מצד הישות שלהם א"צ לקבל שום יתרון שהיו בבחי' שלימות בעצמן כו' כנ"ל, מ"מ הרי מצד הגדולה וההתנשאות שהי' בהם משו"ז הי' צ"ל בהם ההשפעה כו', ונודע דספ"י דתהו הי' בבחי' ריבוי האור ביותר, וא"כ הי' צ"ל בהם טבע הטוב להיטיב ולהשפיע ג"כ בבחי' ריבוי אור כו'.

קיצור. וצ"ל הלא בהשפעה יש שמצד הביטול, דחסד דו"א שנק' חסד זוטא, אין זה רק מצד הצמצום, שהרי חסד כמדות דאצי' הוא השפעה בבחי' בל"ג, וי"ל שיש בזה בחי' בל"ג ממש להיותו בחי' בל"ג דאצי', כ"א זהו מצד הביטול, וכמו חסד דאברהם שהי' כשריים בעיניו, וכמו"כ למעלה מצד הביטול לאוא"ם כל דבר תופס מקום וראוי להשפעה, אמנם רב חסד הוא השפעה מצד הגדולה, לא מצד תפיסת מקום דהמקבל, רק משום טבע הטוב להיטיב ובריבוי בל"ג, וכמו הגדול בעושר רוצה להיטיב ולהשפיע לכל, ולכאורה הרי אופן השפעה זו הי' צ"ל בספ"י דתהו מצד הגדולה.

וכן הוא בד"כ בכל איש הטוב והחסד שיש בו ע"פ הרוב מדת הענוה והשפלות וא"צ דבר לעצמו, ומסיבה זאת יהי' כמו טבע בנפשו להרבות חסד וטוב לכל הבריות וליתן להם מכל אשר לו כו', דמי שהוא בהגבהה והתנשאות צריך הכל לעצמו וכמה שיש לו אינו מספיק לו (עם איז ניטא קיין גינוג) ולהיפך מי שהוא בענוה ושפלות יתן הכל אל הזולת כו', וכמארז"ל במשנה פ"ה דאבות תלמידיו של אברהם אבינו עין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה כו'. והדוגמא מזה למע' באדם העליון בחי' החסד הוא ג"כ מצד הביטול כו', דלהיות שהע"ם דאצי' הן בבחי' ביטול לגבי או"ם דלאו מכל אלן מדות איהו כלל כו', וכמ"ש בס"י ולפני כסאו הם משתחיים כו', ומצד זה הוא בחי' החסד וההשפעה להשפיע טוב וחסד בעולם כו' (ולמע' הרי אינו שייך לומר דמפני שא"צ לעצמו משו"ז הוא משפיע כו', רק דצ"ל דמצד הביטול כל דבר תופס מקום ונראה לדבר חשוב וראוי הוא להשפיע לו כו' (ומדת הגבו' הוא ג"כ מצד הביטול והוא דמצד עוצם הביטול הנה כל ביטול הנבראים לא זכו בעיניו כו', ומ"מ בחי' השפלות והנחת עצמותו הוא יותר בבחי' החסד כו'), ועמ"ש במ"א הפרש בין טוב לחסד דאיש הטוב הוא שרואה גרעון הזולת ושאינו ראוי ומ"מ מיטיב עמו כו', דכמדת הטוב בעצם אין גרעון הזולת מונע כלל כו', ואיש החסד הוא שאינו רואה כלל את הגרעון ונראה לו שהוא ראוי אל ההשפעה כו', והיינו מצד הביטול והשפלות שלו שאינו נחשב בעיניו למציאות כלל ושפל מאד בעיניו כו', ה"ה רואה רק את הטוב בכל דבר וחשוב הוא בעיניו ושהוא ראוי להשפעה (כו'), וזהו דחסד דו"א נקרא חסד דמ"ה וכמו אברהם אבר מ"ה דהיינו החסד שמצד הביטול כו', אך כ"ז הוא בבחי' חסד דאצי' כו'. אבל בחי' רוב חסד שלמע' מאצי' הוא בחי' החסד שמצד הרוממות והגדולה כו', וכמו שאנו רואין למטה שיש ג"כ בחי' רב חסד שבא ממדה הפכית לגמרי ממדת השפלות והשריים כנ"ל כ"א אדרבה ממדת הגדולה וההתנשאות כו', והוא כאשר האדם מתעלה בגדולה והתנשאות דעושר בבלי מדה מוגבלת כו', אזי יהי' כמו טבע בנפשו להשפיע ג"כ רב טוב וחסד לכל הבריות כקטן כגדול כמדה בלתי מוגבלת כלל כו', וכמו מלך גדול שמשפיע לכל כיד המלך בריבוי השפעה ביותר, וזהו מפני שמצד עוצם גדולתו אין ההשפעה תופס מקום וגם ריבוי ההשפעה כדבר קטן נחשב אצלו כו' (והנה הטבע הזאת להשפיע כו' אין זה

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

אתה הראת לדעת - שבת פרשת ואתחנן, רפ"ט, ירושלים תובב"א

זה שהטבע הוא אלקות, וצ"ל מהו ענינו דהוי' הוא אלקים. והנה להבין כ"ו ילק"ת כפי' ענין אור א"ס, שהוא אור היינו הארה וזיו בלבד והגם דאור א"ס הוא התגלות העצמות מ"מ הרי אינו אלא הארה ולא עצם והיינו שהוא זיו בלבד אלא שהעצם הוא נגלה בזיו זה ואין הכוונה שהעצם נמצא בהויו כ"א דע"י היוו אנו יודעים את מציאותו של העצם, דהנה יש מציאות ומהות, הנה ע"י היוו שהוא אור המתגלה מן העצם אנו יודעים את מציאותו, וכמו אור וזיו השמש המתפשט מן השמש ומאיר לארץ ולדרים על"י הרי אין זה מה שעצם השמש מתפשט בחלל העולם להאיר על הארץ, כ"א רק זיו ואורו של השמש בלבד שמתפשט בכל מרחבי תבל. ומעם הדבר הוא לפי דעצם השמש הוא אור, ע"כ ההתגלות שלו הוא אור וזיו, דוהו הארה לבד ולא העצם ורק שנגלה בזה העצם, ולכן הנה אור וזיו השמש מן השמש הוא בדרך ממילא ואינו בא בהתעסקות השמש, שנאמר שהשמש מתעסק להאיר אור ולגלות זיו, אלא הוא בא בדרך ממילא, והוא להיותו הארה בלבד, ומהאי טעמא הרי אור וזיו השמש אינו עושה שום שינוי בעצם השמש, דלהשמש אינו נוגע כלל אם האור והזיו המתפשט מן השמש מאיר אור בעולם או שישנם עננים המסתירים על זיוו, ואין אור השמש מתפשט בעולם, והיינו דכאשר זיו השמש מתפשט בעולם ומאיר לדרים על"י אין זה מוסיף מאומה בהשמש, וכן כאשר אין אורו מתפשט אינו עושה גרעון בהשמש כלל. וכ"ז הוא להיותו הארה בלבד ע"כ אינו עושה שינוי בעצם השמש, וכן הוא גם באור וחיות הנפש המחי' את הגוף שהוא גילוי הארה בלבד מהנפש ולא עצם, ואור וחיות זה אינו עושה שום שינוי בעצם הנפש, היינו בהנפש עצמו, דלהנפש אינו נוגע כלל אם נמשך אורו לחיות אם לא, וזה שאנו יודעים בענין הגלגולים ר"ל, דכאשר נפש האדם מתגלגלת בגוף של בהמה ה"ז צער גדול להנפש, הנה הצער הוא מפני שמוכרה שלא להתגלות וכל הכרח הוא צער לנפש, אבל הגילוי של אור וחיות הנפש אינו מוסיף מאומה בהנפש עצמו, דהנה כתי' זכר ונקבה ברא אותם ויברך, דבהשפעה וכן הוא גם בהשפעה עצמית דע"ז נתוסף תוס' אור בהמשפיע עצמו, אבל בהמשכת החיות הרי לא מצינו דע"ז יתוסף תוס' אור בהנפש, וכמו"כ כשאינו נמשך האור והחיות מהנפש לחיות אינו עושה גרעון בהנפש. והגילוי הוא בדרך ממילא שלא ע"י התעסקות, והגם

אתה הראית לדעת כי הוי' הוא האלקי' אין עוד בלבדו. והנה באתה הראית לדעת, יש בו שני פירושים, הא' דקאי על נש"י, והיינו דלאחרי שמפרט בהכתובים הקודמים בגודל החסד שעשה הקב"ה עם ישראל כמ"ש הנהי' כדבר הגדול הזה וגו' השמע עם וגו' או הנסה אלקים וגו', הנה בגלל הקירוב הגדול הלזה אתה, הכוונה נש"י, הראית לדעת, אתם באתם לידי הכרה זו, כי הוי' הוא האלקים דהוי' ואלקים כולא חד, וזהו אתה הראית לדעת, דוא האסט אן גיהייען וויסען כי הוי' הוא האלקים, והיינו דידיעה והשגה זו בהכנה והשגה אמיתית ואשר ההשגה תפעול גם כעבודת הבוררים הוא רק בנש"י. והפי' הב' הוא דקאי על העצמות, והיינו דלאחר כל הקירוב הגדול הלזה כאמור, שבחר בנו ורוממנו וקדשנו במצותיו ונתן לנו את תורתו, הנה נוסף על כל זה הוא דאתה הראית לדעת, דהכוונה דאתה הראית הוא כמו אתה נגלית, והיינו מה שהעצמות כביכול נתן מקום לנבראים שיהי' ביכולתם להשיג באלקות, וזהו אתה הראית, כלומר, אתה נגלת, אתה עצמות א"ס נגלה להיות לדעת, אז מי זאל דיך קאנען וויסען, והידיעה בהעצמות כביכול הוא כי הוי' הוא האלקים, והנה ידוע דאלקים בנימט' הטבע ומבע ענינו שהוא מכוסה ונעלם, דהאמיתית בלתי ניכר כלל (וכמבואר במ"א דאמיתית ענין הטבע הוא שהשקר נדמה לאמת, והיינו דלא זו בלבד שהאמת הוא מכוסה ונעלם וכמו טבעו כים סוף שהמים סוכבים ובלתי ניכר כלל, הנה עוד זאת שהשקר נדמה לאמת, ומכ"ש דענינו של הטבע הוא דהאמת בלתי ניכר, וכמו בענין התהוות הנבראים וחיותם, דהגם שידוע לכל שהוא למעלה מהטבע, מ"מ הנה מפני הרגילות שבוה אשר כן הוא, ה"ז נעשה כמו ענין טבעי, וכמו בורחת השמש ושקיעתו סיבוב והילוך הגלגלים אשר באמת הנה בזה נראה וניכר גודל הפלאת ההנהגה שלמעלה מן הטבע, מ"מ מפני הרגילות שידוע ביום הראשון אשר ביום השני יהי' ג"כ באופן כזה, ה"ז נעשה אצלו כענין רגיל, ואינו מתפעל מזה, דוהו"ע הטבע מה שמכסה ומסתיר, והוי' הוא למעלה מן הטבע, דהוי' הוא הי' הוה ויהי' כאחד שהוא למע' מן הטבע, וא"כ הרי לכאורה הי' לו לומר אתה הראית לדעת כי האלקים הוא הוי', והיינו דאז הי' הענין מובן כמו שהוא לאמיתותו דהטבע הוא אלקות ולמה או' כי הוי' הוא האלקים דמשמע שהוא עוד יתרון על

שהיא למע' הרי יש ממנה גילויים וכחות כו', וכשמתקשרת בגוף מחו' את הגוף א"כ הוא בדרך ממילא דכ"ו הוא להיותו הארה בלבד.

שזהו גילוי רצוני, ומ"מ הוא בדרך ממילא כשמקושר בהגוף ה"ה מחו' אותו, דההתקשרות הוא בכח הא"ס המפלא לעשות שמקשר רוחניות בגשמיות, דהנה הנשמה גם כמו

~ לקוטי דיבורים - בלה"ק ~

סדר השני, חג הפסח, תש"ג

זה דעת החכמים ש"כל ימי חיך להביא לימות המשיח", על יהודי לדעת את התכלית של הגלות ולהתפלל להשי"ת לזכות לביאת המשיח.

מא. אחד חכם ואחד רשע ואחד תם ואחד שאינו יודע לשאול.

לכל אחד יש אהד, לחכם יש אהד וגם לרשע יש אהד.

שאלה: מהו ענין האחד ברשע?

תשובה: את האחד נותנים לו מלמעלה, שהרי לכל אחד יש נפש האלקית, ורשע - הוא בבחירת עצמו, ואולי נותנים לו כוחות גדולים יותר, שהרי "משביעין אותו"⁷⁴ לשון שובע⁷⁵, אלא שאין הוא מנצל אותם.

חכם - היינו משכיל, והוא זקוק לשמירה חזקה בהיותו שכן לרשע.

מב. הר שעיר לרשת אותו.

משמע שהר שעיר יורש את עשו. והענין הוא: שני ענינים בתהו: אורות מקיפים ותקיפות האורות. טועים במה שחושבים שזה ענין אחד, שהרי הם שני ענינים, עשו היה תקיפות האורות, ולכן שאל איך מעשרין את התבן ואת המלח⁷⁶, ויצחק אבינו טעה בעשו, כי מצד תקיפות האורות יכול להיות מעשרין גם את התבן. הר שעיר שייך לאמיתו של דבר לבני ישראל, זהו "הר שעיר לרשת אותו", הר שעיר יורש את תקיפות האורות של עשו, ואחר כך לוקחים זאת יעקב ובניו, על ידי הברורים של תורה ומצוות במסירות נפש בזמן הגלות.

מג. ואת הגוי אשר יעבודו דן אנכי.

אאמו"ר אמר אימרה קשה: וגם את הגוי אשר יעבודו - מה שיש לאומות העולם שליטה על בני ישראל, "אשר יעבודו" לשון פועל יוצא, הרי זה מפני שדן, הם נידונים בגלל ה"אנכי", בני ישראל נידונים על מדת דביקותם ל"אנכי".

מ. כל ימי חיך להביא לימות המשיח.

שני פירושים בכך: א) להביא לימות המשיח כפשוטו, שמשיח יבוא. בכל דבר שישנו בעולם הזה צריכים להתבונן, כיצד הוא יהיה כאשר משיח יבוא. ב) להביא לימות המשיח, שבימי הגלות של "שיתא אלפי שנין הוי עלמא"⁷³ צריכה להיות הכוונה בכל העבודות, שהן תבאנה לימות המשיח. יכולים הרי להיות בגלות ולא לדעת שהתכלית האמיתית של הגלות היא הגאולה, אלא חושבים שהגלות כשלעצמה היא תכלית, מרוצים עם הגלות, רוצים רק שלא נהיה ככל הגוים, אבל לצאת מן הגלות לא רוצים.

ישנם שני אופנים באי-הרצון לצאת מהגלות: א) כאלה שאינם חושבים שזה גלות, הם מחשיבים את המדינות בהן הם חיים כשלהם, כפי שהדבר בשאר תושבי המדינה, ואין הם מאמינים בגאולה, הם כופרים בה' ובתורתו וביעודי הגאולה על ידי משיח צדקנו. ב) כאלה שיודעים שכל המדינות הן מדינות של גלות ומאמינים ביעודי הנביאים של הגאולה, אך הם מתביישים לגלות את האמת לילדיהם, גם כשהם עצמם מאמינים שהשי"ת ישלח את משיח צדקנו לגאול את עם ישראל בגאולה שלימה.

ישנו סוג יהודים המאמינים באמונה שלימה בביאת המשיח, אך כואב להם הלב על הבעל-ביתות המבוססת שלהם. כשמשיח יבוא ויעלה את עם ישראל לארץ ישראל - מה הם יעשו עם הבתים שלהם, כיצד יפרדו מבניהם ומבנותיהם, הרי בודאי שלא ישאירו את עסקיהם ואת ידידיהם הטובים מבין אומות העולם שאתם הם אוכלים ושותים יחד, ממילא גם חלק גדול מבין אלה המאמינים בביאת המשיח אינם רוצים שבימיהם יהיה הדבר, לשם מה הם צריכים את הדאגות והבלבולים מההיפרדות מבתיהם ומילדיהם.

(75) ראה ד"ה ועשית חג שבועות, צ"ח.

(76) תנחומא תולדות, ח.

(73) ראה ר"ה לא, א. ע"ז ט, א.

(74) נדה ל, ב.

אומרים אשר קדשנו במצותיו, אשר - הוא עונג, מלשון אשורני, ואילו בפרעה שאמר "מי ה' אשר אשמע" ⁷⁸, היו צריכים חמש מאות ואחת מכות, בגימטריא אשר ⁷⁹, להכיר מהי סיבת המכות ולמה מתכוונים למעלה בהן.

מז. (אחרי גמר סדר אמירת ה'הגדה' ושתיית כוס רביעית:)

רבינו הזקן לא הכניס ב'סידור' אחרי ההגדה המלים "חסל סידור פסח", כי בחב"ד אין הפסח מסתיים, אלא נמשך תמיד. לאמיתו של דבר, מאירה הארת כל המועדים בכל יום, אלא שחג הפסח נמשך תמיד.

מח. בספירה אנו אומרים "היום יום". והכוונה היא שהיום יהיה יום. שידעו מה פעלו בכל יום, מה פעלו אתמול ומה צריכים לפעול היום.

כשברח רבנו הזקן מפני נפוליון, בשעת המלחמה, נסע בדרכים צדדיות, הנקראות "על הדרך הרכה" ⁸⁰. כשנסע אב"הסבא ⁸¹ עם בני ביתו לליובאוויטש נסעו "על הדרך הקשה", והיו ניכרים ומסומנים ה"וויארסטין" ⁸² כנהוג. אמר הרבי: טוב, כעת יודעים כמה מן הדרך כבר עברו וכמה עדיין נשאר כדי להגיע לתכלית המכוונת.

זהו "היום יום" שידעו מה כבר פעלו ומה עדיין צריכים לפעול, כענין "אסורה מכאן להתקרב לשם" ⁸³. ובפרט כעת שמחכים מיום ליום, משעה לשעה ומרגע לרגע ל"כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות" ⁸⁴ - צריכים בוודאי לייקר את הזמן.

במצרים היו נסים. מי שרצה - ראה. מי שלא רצה - לא ראה. כעת יהיה אראנו נפלאות, ברצון או שלא ברצון, כולם יראו. וכשבני ישראל יקיימו את "היום יום" יעזור השי"ת, שיהיה "היום יום", שיהיה יום אור בגשמיות וברוחניות.

מד. בשנת תר"ן עשו לי לחג הפסח בגד ונעלים חדשים. הסדר בליובאוויטש בבדיקת חמץ בערב פסח, היה - לבדוק ולחפש בחצר כלול התרנגולות ובאורות הסוסים, והמשרת ר' מענדל היה עסוק בזה כמה שעות בלילה, וחוזר ובודק ביום.

אחרי שריפת החמץ היו הולכים לטבול במקוה, לובשים בגדי יו"ט ואופים מצת מצוה, ולאחר מכן עוסקים בשאר ההכנות ליו"ט. בין שאר ההכנות היה גם - להסיר החותמות מעל בקבוקי היין - ובפרט אותן שהיו בהן אותיות, ולהסיר המגופה במקצתה, והיו נזהרים שלא יגע ברזל המחלץ ביין. הייתי עושה זאת בחדר כ"ק אאמו"ר ונוהרתי שלא ללכלך את בגדי, ובעיקר שלא לקלקל ברק הנעלים החדשות.

הוד כ"ק אאמו"ר הכיר במהלך מחשבותי, ואמר לי: בד"ה "עבדים היינו" שב'סידור', מסביר משל משר היושב ליד שולחנו הערוך בכל מיני מעדנים ותחת השולחן עומד הכלב ומכרסם עצמות, היתכן שהשר ירד מכסאו ומשולחנו וילך אל מתחת לשולחן לכרסם עצמות?

הדברים השפיעו עלי, והתביישתי להסתכל על בגדי החדשים. זה נקרא חינוך.

מה. פעם כשהיה כ"ק אאמו"ר ב"יחידות" אצל אביו כ"ק מוהר"ש נ"ע אמר לו: "עצמי" יכול לתת את הכוח למסירה ונתינה, ו"עצמי" יכול להיות מקבל.

מו. רבי יהודה הי' נותן בהם סימנים דצ"ך עד"ש באח"ב.

ר"י הגלילי, ר"א ור' עקיבא, כל אחד הוסיף על חברו, מה הוסיף ר' יהודה?

דצ"ך עד"ש באח"ב בגימטריא אשר ⁷⁷, ישראל

(77) ראה פ"ח שער המצות.
 (78) שמות ה, ב.
 (79) מספר המכות דריה"ג ור"ע עם הכולל.
 (80) שאינו מרוצף באבנים.
 (81) אדמו"ר ה"צמח צדק".
 (82) שם מדת אורך ברוסיה.
 (83) ראה לקוטי דיבורים תה"פ רצ"ד ח"ב.
 (84) מיכה ז, טו.

~ רשימות אדמור מוהר"י צ ~

יאיר נתיב

לדבור-המתחיל "איתא במדרש תהלים", ורשימת זכרונותי, זמני החנוכה והפר-מצוה שלי

(המשך משבוע שעבר)

חותנו, המלמד דרדקי ר' פסח ז"ל¹⁹ היה המלמד אשר אצלו למדו כל בני רבינו²⁰ בקטנותם, היינו לימוד אל"ף ב"ת, וגם בני הוד כ"ק אאזמור"ר הרה"ק, היינו כבוד דודי הרז"א והוד כ"ק אאזמור"ר הרה"ק למדו אצל ר' פסח הנ"ל בקטנותם, היינו הלימוד דאל"ף ב"ת. ובשמתחבר-מצוה של הבנים, הגם שפבר למדו אצל מלמדים אחרים, נתן מתנה להמלמד הראשון לר' פסח הנ"ל עשרה רובל פסף.

ר' פסח הנ"ל היה חסיד גדול מחסידי הוד כ"ק אאזמור"ר הרה"ק אדמור"ר 'צמח צדק', והיה מקושר אחר-כך להוד כ"ק אאזמור"ר הרה"ק אדמור"ר מוהרר"ש.

בעת אשר הוד כ"ק אאזמור"ר הרה"ק נתן המתנה הנ"ל לר' פסח הנ"ל, אמר לו: דאין תלמיד, האב איך גישיינקט א מתנה א גארטיל [=לתלמיד שלך הענקתי מתנה גארטיל]. אמר לו ר' פסח: אט אזיי ויא דער רבי²⁰ האט איך גישיינקט, איך גידיינק [=כך כמו שהרבי העניק לכם, אני זוכר] (המשיך ר' פסח הנ"ל את דבריו) דיא חסידות ואס דער רבי האט איך גיזאגט [=החסידות שהרבי אמר לכם] חגרה בעוז וכו',²¹ און האט מבאר גיזען אז חגורה איז [=וביא ש'חגורה' שיקת] שיך לנקבא וכו'. איז אז עס איז גיקומען בא רז"א'ס בר-מצוה [=ויכשהגיע הפר-מצוה של הרז"א], האב איך גירעכניט אז גיויס ועט איהר עם איך שינקען א חגורה, נאר אז איהר האט דאס ניט גיטאן, מן הסתם דארף אזיי ואיין, און איך האב גארנישט גיפרעגט. אבער אז רש"ב'ן שינקט איהר, איז דאף א קשיא [=שיעירתי שבודאי תעניקו גם לו חגורה, אבל נשאל עשיתם זאת, פנראה שפך צריך להיות, ואני לא שאלתי כלום. אבל פשאתם מעניקים לרש"ב, זו הרי קושיא].

וענה לו כ"ק אדמור"ר (כן ספר לי המלמד ר' ניסן הנ"ל) פסת, בא אויז פרעגט מען קין קשיות ניט, און אף אויז פרעגט מען קין קשיות ניט. אז מיא פארשטייט איז גוט, און אייב ניט, פארשטייט מען ניט [=אצלינו לא שואלים שאלות, ועלינו לא שואלים שאלות. אם מבנים, אז טוב. ואם לא, אז לא מבנים].

התבין (אמר לי מלמדי הר' ניסן ז"ל), האדמור"ר זקנד ראה ברוח-הקדש ההפרש בין האחים. ועתה, כאשר זקנתך נתנה לך מתנה כזו, אל תספר זאת, ולמי נוגע מי נתן לך את זאת.

השמועה האמורה, אם כי לא הבנתי עומקה כלל, ובכל זה עשיתה עלי רשם עז. והחלטתי

תשנ"ז ע' 12: "בלילה קודם הבר-מצוה [מספר אדמור"ר מהר"ש] ישנתי כשתי שעות בחדר כ"ק אאזמור"ר, ואז אירע מה שסיפרתי לך, גם הלכשת החגורה קודם התפילה, ואמר "חגרה בעוז מתניה", מאמר קצר בענין חגור חרבך על ירך גיבור". – ראה ד"ה "חגור חרבך על ירך גיבור", באוה"ת לתהלים (יהל אור) ע' קעא ואילך. סה"מ תרל"ג ח"ב, ע' תד ואילך.

19 ראה אודותו – רשימת היומן של רבינו, מיום כ' אייר תרנ"ו (לקר"ד ח"ג, ע' א"כו. הוספות לספר השיחות תש"ר ה'שי"ת ע' 422 ואילך). ספר השיחות תרצ"ו-חורף ה'ש"ת, ע' 121. ע' 173. קיץ ה'ש"ת ע' 69.
20 אדמור"ר היצמח צדק.
21 משלי לא, יז. ראה ספר השיחות תרצ"ו-חורף ה'ש"ת, ע' 115 ואילך. ובספר התולדות אדמור"ר מהר"ש (קה"ת, תש"ז.

אֲשֶׁר בְּהִלְכֵי מִבֵּית־הַכְּנֶסֶת אַחַר תְּפִלַּת עֲרֻבֵית (בִּימֵי הַסְּפִירָה, הָיָה הוֹלֵךְ לְבֵית־הַכְּנֶסֶת לְהַתְּפַלֵּל, בֶּן דָּוִד הָרוֹז"א (בְּהַזְמָנִים שֶׁהָיָה בְּלִיבְאוּיֶטֶשׁ) הָיָה הוֹלֵךְ לְבֵית־הַכְּנֶסֶת), אֶסְפֵּר לְהוֹד כ"ק אַאמו"ר הַרְה"ק דְּבַר הַמִּתְנַהֵּג.

מֵאוֹרֵעַ הָיָה בַּיּוֹם הַהוּא, וּמָה הָיָה לֹא יִדְעָתִי, אִךְ זֹאת כִּי מִחְלֻקָּת וּכְעֵין קִטְטָה נִפְלָה בֵּין ר' יַעֲקֹב אֱלִיעֶזֶר הָרֵאשִׁי-יְשִׁיבָה²², ר' אֶהֱרֵן חוֹזֵר²³, וְנִפְתְּלֵי צְבִי מֵיִטְיִן²³ מַעֲבָר מִזֶּה, וְר' דּוֹבְעֵר קֶאצִּינְעֵלִינְבֵיגִין²⁴, וְר' אֶהֱרֵן בֵּינֵשׁ הַסְּטֶאָרְעֶסְטֵעַ וְשָׁלוֹם יְחֻזְקָאֵל פּוֹרֶשׁ²⁵ מַעֲבָר מִזֶּה. וְשִׁמְשׁוֹן הָעֶבֶה (שִׁמְשׁוֹן דְּעַר גְּרֵאבְעֵר) וְר' דּוֹב ב"ר דְּוֹד²⁶ צְעָרְקֵעֵס וְר' דְּוֹד ה'מֹרְה צָדֵק²⁷ הָיוּ הַדְּבָרִים. וְכֹאֲשֶׁר הַבְּעִלִי-דִין לֹא קָבְלוּ פֶסֶק הַבֵּית-דִין הַנִּזְכָּר, הֵנָּה כָּלֵם בָּאוּ (וְאַתֶּם עֲמַהֶם קָהֵל רַב) לְבֵית־הַכְּנֶסֶת שְׁלָנוּ. וְקִדְמָה תְּפִלַּת עֲרֻבֵית וְאַחֲרֶיהָ הָיוּ מְרִיבִים בִּינֵיהֶם, וְהַתְּחַלֵּט הָיָה כִּי רַק הָאֲחִים יִגִּידוּ דְעַתָּה בְּזֶה, וְכֹאֲשֶׁר יִפְסְקוּ בֶּן יִהְיֶה. וְזֶה הַפְּרִיעַ אֶת מַחְשַׁבְתִּי בְּסִפּוֹר הַדְּבָרִים הַנִּזְכָּרִים.

בְּבִקְרָה, עֲמַדְתִּי שְׁעָה אַחַת קִדְמָה הָרְגִיל, וְכוֹנְנֵתִי אֶת הַזְּמַן אֲשֶׁר הוֹד כ"ק גָּמַר קְרִיאַת־שְׁמַע שְׁחִירֵית, וּפְתַח אֶת דְּלֶת חֲדָרוֹ לֵאמֹר אֵינִי דְבַר לְהַמְשֵׁרֵת ר' מַעֲנִדִיל²⁸, וְכֹאֲשֶׁר רָאָה אוֹתִי, שְׁאַלְנִי מָה אָנִי עוֹשֶׂה פֹה. וְאַחֲרָתִי כַח וְאַמְרָתִי לוֹ, כִּי יֵשׁ לִי סוֹד לְגִלוֹת לוֹ. וְנִכְנַסְתִּי לְחֲדָרוֹ וְהִרְאֵתִי לוֹ הַמִּתְנַהֵּג, וְאַמְרָתִי לוֹ אֶת אֲשֶׁר הִגִּידָה לִי כְבוֹד אִמִּי זְקַנְתִּי, כִּי קִדְמָה הִבְרַמְצָה שְׁלוֹ, נִכְנַסָּה לְחֲדָר הוֹד כ"ק אַאמו"ר הַרְה"ק וְתֵאמַר לוֹ, כִּי כְבוֹד חוֹתְנָתָה הִרְבַּנִּית חָיָה מוֹשָׁקָא נ"ע סְפָרָה לָהּ, אֲשֶׁר בְּהִגִּיעַ עוֹנַת הִבְרַמְצָה שֶׁל הוֹד כ"ק אַאמו"ר הַרְה"ק, אָמַר לָהּ אֵישָׁה הוֹד כ"ק אַאמו"ר אֲדַמו"ר 'צִמַח צָדֵק': בְּדַעְתִּי לְתַת לְבִנְיָנוּ זֶה מִתְנַהֵּג, כְּאוֹתָהּ הַמִּתְנַהֵּג אֲשֶׁר נָתַן לִי כְבוֹד אַאמו"ר נ"ע (הַכְּוֹנֵה עַל רַבֵּינוּ הַגְּדוֹל אֲדַמו"ר הַזְּקֵן), וְהַסְפִּימָה עַל זֶה. וְכֹאֲשֶׁר סְפָרְתִי לְזַקְנֵךְ מִה שֶׁסְפָרָה לִי חוֹתְנָתִי, צָחַק וְאָמַר: טוֹב, צְרִיכִים לְעֲשׂוֹת כֵּן.

כְּאֲשֶׁר גָּמַרְתִּי לְסַפֵּר אֶת זֹאת, נִשְׁתַּנְּהָה הוֹד כ"ק אַאמו"ר הַרְה"ק בְּפָנָיו הַקְּדוּשִׁים, וַיִּבֹט אֵלַי וַיִּתְבּוֹנֵן בִּי, וְהִפִּיר בִּי כִּי עוֹד לֹא גָמַרְתִּי אֶת הַסְּפּוֹר כְּלוֹ, וַיֹּאמֶר לִי: וּמָה אָמַרְתָּ לָךְ עוֹד? אָמַרְתִּי, כִּי אַחֲרַי אֲשֶׁר נִתְנָה לִי הַמִּתְנַהֵּג, אָמַרְתָּ לִי: וּשְׁאַל אֶת אָבִיךָ, מָה אָמַר לוֹ זְקַנְךָ.

כְּאֲשֶׁר הִגִּדְתִּי לוֹ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, הִתְלַהֲבוּ פָנָיו הַקְּדוּשִׁים, וְכִשְׁתִּי אֲגִלִּי טַל יִרְדוּ מֵעֵינָיו הַקְּדוּשִׁים. וְלָקַח אֶת הַחֲגוּרָה, וַיַּחְגוּר אוֹתִי בּוֹ, וַיֹּאמֶר לִי²⁹: כְּתִיב חֲגָרָה בְּעוֹז מִתְנַיָּה וְכוּ', וְכִתִּיב²⁹ חֲגוּר כּו', זְאֻלְסֵט זַאִיִּן אַ גְּבוּר, דְּעַר רַבִּי הָאֵט גִּיגְעָבִין דְּעַם זַיִדִּין אַ גְּאָרְטִיל גְּשָׁמִי [=הָיָה גְבוּר, הִרְבִּי נָתַן לְסַבָּא גְּאָרְטִיל גְּשָׁמִי], וְזֶה הַסְּפִיק. דְּעַר זַיִדְעָה הָאֵט גִּיגְעָבִין דְּעַם טֹאטִין אַ זַיִדְעָנְעַם גְּאָרְטִיל [=הַסַּבָּא נָתַן לְאָבָא גְּאָרְטִיל מִמְשִׁין] וְהַסְּפִיק. דְּעַר טֹאטְעָה הָאֵט מִיר גִּיגְעָבִין אַ גְּאָרְטִיל, הָאֵט עַר גִּידָרְפֵט זַאִיִּן שְׁטֹאָרְק וַיֹּא אַ רִימְעַן (עוֹר) [=אָבָא נָתַן לִי גְּאָרְטִיל, שֶׁהָיָה צְרִיךְ לְהִיּוֹת

25 תיבה זו אינה ברורה בצילום הכתב-יד קודש שחח"י.
 26 בן החסיד ר' אברהם קרולער (מחסידי אדמו"ר הזקן) –
 ראה אגרות-קודש ח"ג, ע' שדמ. ע' תקסח. וראה "התמים"
 חוברת א', ע' עז (לט), ב].
 27 הר"ר דוד יעקבסאן. ראה ספר השיחות תרפ"ד-תרפ"ז ע'
 253. וש"נ.
 28 ר' מנחם מענדל קאנטאר. ראה אודותו ספר השיחות
 תרצ"ד, ע' 329. תש"ז ע' 142. וש"נ.
 29 ראה גם ספר השיחות תרצ"ו-חורף ה'ש"ת, שם.
 29* תהלים מה, ד.

22 אולי הוא הנזכר בשיחת ח"פ תרצ"ד ס"א (לקו"ד ח"א ע' ריח. ספר השיחות תרצ"ד ע' 346).
 23 ראה אודותו – ספר השיחות תרפ"ד-תרפ"ז ע' 17. תש"ה,
 ס"ע 19 ואילך. וראה רשימת רבינו בלקו"ד ח"ג, ע' א"כח ואילך
 (נדפס בהוספות לספר השיחות תש"ו-ה'ש"ת ע' 424 ואילך).
 לעיל ע' 96. אגרות-קודש ח"ג ע' שצג. ע' תיב. ח"ד ע' קפא. ח"ו ע' רסט.
 23* אולי הוא הנזכר ברשימת המאסר (ספר השיחות תרפ"ז, ע' 249).
 24 נזכר בספר השיחות תש"ד, ע' 27. תש"ח ע' 172).

חזק כמו עור]. בתורתו של רבי מאיר, פתיב פתנות עור³⁰ באַלף³¹. אז מיא האט א רימפנער גארטיל, ניט נתפעל וערין פון קין זאף, און דינען השי"ת באהבה-ויראה כפשוטו, יעמולט קאן מען בעזרת השי"ת מאכן פון דעם "עור" א "אור". און דאין גארטיל דארף זאין שטארק ויא א אייזין (ברזל), דער אייבערשטער זאל דיר שטארקין דיא הארץ, זאלסט זאין א ירא-שמים, א חסיד און א למדן [=אם יש גארטל מעור, לא מתפעלים משום דבר, ועובדים את ה' באהבה-ויראה כפשוטו, אזי יכולים בעזרת השי"ת לעשות מ"עור" שיהיה "אור". והגארטל שלך צריך להיות חזק כמו ברזל, שהקב"ה יחזק את הלב שלך, תהיה ירא-שמים, חסיד ולמדן], וחקוקת והיית לאיש³². וינשק אותי במצחי.

כל זה היה בהב' ימים, יום ג' ויום ד'³³. יום ג' קבלתי המתנה, ויום ד' בקר הייתי אצל הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק פמספר לעיל. וביום ה' בקר³⁴ הייתה ההתחלה הגלויה³⁵, ובו ביום אחר התפלה, הייתה סעודה קטנה בבית הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק, ואמר הדרוש "והזקת והיית לאיש"³⁶, באור הד' ענינים, אדם איש אנוש גבר³⁷.

כאמור, בתחלת חדש תמוז, למד הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק אתי המאמרים: "איתא במדרש תהלים", "הוא היה אומר", וביום א' י"א תמוז אחר תפלת הבקר, קרא אותי לחדרו, ויצוני לחזור לפניו ב' המאמרים הנ"ל, ויצוני לחזור בו ביום, השני סדרים משניות, זרעים מועד, שהייתי בקי בהם היטב. סדר זרעים הייתי חוזר במשך של ס"ה-ע' מינוט כל הסדר³⁸, וסדר מועד במשך שעה וחצי בערך. וקדם המנחה, קרא אותי ויצוני להגיד לפניו המאמר "מה רבו מעשיך הוני", ואחר-כך צוני כי תקף-ומיד אחר מעריב אלף לישון, ולעמד ביום המחרת השכם בקר.

35 ראה גם שיחת כ' כסלו תרצ"ד (לקו"ד ח"א, ע' רז. ספר השיחות תרצ"ד ע' 328). אגרות-קודש ח"י ע' קלו. וראה לעיל הערה 10.
36 ראה שיחת כ' כסלו, שם. "מפתח מאמרי ודרושי אדמו"ר מהורש"ב", ע' סג.
37 תוכן המאמר, הועתק בשיחת כ' כסלו, שם.
38 ראה גם רשימת המאסר – ספר השיחות תר"פ-תרפ"ז ע' 248.

30 בראשית ג, כא.
31 ב"ר פ"כ, יב. וראה אור תורה להה"מ ס"פ בראשית. מאמרי אדה"ו פרשיות, ח"א ע' מה. ע' נ. שער היחוד לאדמו"ר האמצעי, פמ"ה ואילך (קמ, א ואילך). סהמ"צ להצ"צ ח, סע"א. ספר השיחות תרח"ץ ע' 285. ועוד.
32 מלכים-א ב, ב. וראה לקו"ש חט"ו ע' 289 ואילך. ד"ה וחקוקת והיית לאיש תשכ"ח (סה"מ מלוקט ח"ג, ע' רכא ואילך).
33 ט"י אייר.
34 י"א אייר.

~ אגרות קודש - אדמו"ר הרי"צ ~

חתונתם עליהם לעזוב את הישיבה. אינני יודע מה טעם לפקודה זו, ובבקשה מההנהלה לכתוב לי בפרטי מלתא בטעמא אם הם חושבים פקודה זו לטובת הישיבה או לטובת האברכים התלמידים שיי. ובין כך ובין כך לא ישלחו מהישיבה שום תלמיד אפילו נמלאו שתי שנים אחרי חתונתו עד ששיבו לי על מכתבי זה ועד ששיגו תשובתי בנדון זה. והשי"ת יהי בעזרם בגו"ר.
הדו"ש ומברכם.

בי"ה, י"ג ניסן, ת"ש
לייקוואוד

אל הנהלת ישיבת "תורת-אמת"
ירושלים עה"ק טובביא

שלום וברכה!

קבלתי מכתב מאיזה תלמידים משיבת "תורת-אמת" אשר ההנהלה הודיעה להם שככלות שנתים אחרי

מטבע של אש

אחרי חטא העגל, אנו לומדים בפרשת 'כי תשא' על הצווי שכל איש מבין עשרים שנה ומעלה יתן מחצית השקל כתרומה למשכן, לכפר על נפשו מחטא העגל.

המדרש מספר לנו שמושה רבנו לא הבין מהי מחצית השקל ולכן השם הוציא מטבע של אש מתחת כסא הכבוד, הראה אותו למושה ואמר לו "זה יתנו" - כזה מטבע הם צריכים לתת.

נשאלת השאלה, האם משה באמת לא הבין מהו מטבע של חצי שקל, עד שהשם היה צריך להראות לו צורת מטבע?

אלא, משה התפלא - כיצד נתינת מטבע של חצי שקל יכולה לכפר על חטא כזה חמור, כמו עוון העגל שהוא עבודה זרה ממש, השם ישמרנו - חטא שפוגם במהות הקשר של היהודי עם השם. איך יתכן שמספיקה נתינת מטבע בשביל לכפר על הנפש - על הפגם בקשר שבין יהודי להשם?!

כתשובה, מראה השם למושה מטבע של אש. השם רומז לו שאם הנתינה של המטבע היא מתוך 'אש' והתלהבות, אז זה יכול לכפר על הנפש. מדוע? כי ההתלהבות באה מה'אש' של הנשמה הרוצה להדבק עם השם בעת קיום המצוה. ואז, כאשר מתנגלה הקשר של עצם הנשמה עם השם, יכולה להיות כפרה אפלו על חטא העגל.

כדי להמחיש את חשיבות ה'אש' וההתלהבות בקיום המצוה, מביא הרבי משל (שיש אומרים שהמקור שלו הוא מהבעל שם טוב) מתלמיד שלמד צורפות. המורה הסביר לו איך לוקחים חתיכת כסף או זהב ויוצרים ממנה גביע או תכשיט. אבל הוא שכח 'רק' פרט אחד 'קטן'. הוא שכח ללמד אותו שפדי להתיר את הכסף או הזהב מכרחים אש... כמובן שבלי האש, התלמיד לא הצליח לצור שום דבר עם הכסף והזהב.

כך גם בעניינינו, נתינת המטבע לבד אין בכוחה להביא את הכפרה, אך האש וההתלהבות הבאה מעצם הנשמה היא זו שמכפרת על העוון.

את מצות מחצית השקל כיום, מבטאת מצות הצדקה. הצדקה היא 'מטבע של אש' - כיון שהאדם עבד קשה על הכסף שלו והוא מרגיש אליו חבור מיחד ולעמים אפלו התלהבות... כשהאדם נותן את המטבע לצדקה, הוא נותן להשם גם את כל האש וההתלהבות שלו.

לכן בכוח מצות הצדקה לכפר על כל החטאים של האדם, עד כדי כך שהוא יוכל לחזור ולהיות 'בן בית' בארמון המלך - להיות שוב חביב אצל השם כמו לפני החטא.

(מעובד על-פי לקוטי שיחות, חלק ג, שיחת פרשת כיתשא; שיחת שבת פרשת שקלים תשי"ז. מתוך 'נשמאת דאורייתא')

חומש לקריאה בציבור

פרשת תשא

הַמִּנְגֵּה וְאֶת־כְּלֵיהָ וְאֵת מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת: ^כ וְאֶת־
מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־כָּל־כְּלָיו וְאֶת־הַפִּיר וְאֶת־
כִּנּוֹ: ^{כא} וְקִדְשְׁתָּ אֹתָם וְהָיוּ קֹדֶשׁ קְדָשִׁים כָּל־
הַנִּגְעָה בָהֶם וְקִדְשׁ: ^{כב} וְאֶת־אֹהֲרָן וְאֶת־בְּנָיו
תְּמַשְׁח וְקִדְשְׁתָּ אֹתָם לְכַהֵן לִי: ^{כג} וְאֶל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל תִּדְבֹר לֵאמֹר שְׁמֵן מִשַּׁח־קֹדֶשׁ יִהְיֶה
זֶה לִי לְדֹרֹתֵיכֶם: ^{כד} עַל־בֶּשֶׂר אָדָם לֹא יִיָּסַד
וּבִמְתַפְנְתּוֹ לֹא תַעֲשׂוּ כִּמְהוּ קֹדֶשׁ הוּא קֹדֶשׁ
וְיִהְיֶה לָכֶם: ^{כה} אִישׁ אֲשֶׁר יִרְקַח כְּמֹהוּ וְאֲשֶׁר יִתֵּן
מִמֶּנּוּ עַל־זֶרַע וְנִכְרַת מֵעַמּוּי: ^{כו} וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה קַח־לְךָ סָמִים נָטָף וּשְׁחַלְתָּ וְחִלְבֵּנָה
סָמִים וְלִבְנָה זָכָה כֹּד בְּכַד יִהְיֶה: ^{כז} וְעָשִׂיתָ
אֹתָהּ קְטֹרֶת רִקַח מַעֲשֵׂה רִקַח מִמֶּלֶח מְהוּר
קֹדֶשׁ: ^{כח} וְשַׁחֲקֵתָ מִמֶּנָּה הֲדִקְ וְנִתְתָה מִמֶּנָּה
לִפְנֵי הָעֵדֻת בְּאֵהֶל מוֹעֵד אֲשֶׁר אוֹעֵד לְךָ שְׁמָה
קֹדֶשׁ קְדָשִׁים תִּהְיֶה לָכֶם: ^{כט} וְהַקְּטֹרֶת אֲשֶׁר
תַעֲשֶׂה בְּמִתְפַנְתָּהּ לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם קֹדֶשׁ תִּהְיֶה
לְךָ לַיהוָה: ^ל אִישׁ אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה כְּמֹהָ לְהָרִיחַ
בָּהּ וְנִכְרַת מֵעַמּוּי: ^{לא} וַיִּדְבֹר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ^{לב} רֵאָה קִרְאתִי בְשֵׁם בְּצִלְאֵל
בֶּן־אוּרִי בֶן־חוּר לְמִטָּה יְהוּדָה: ^{לג} וְאַמְלֵא אֹתוֹ
רוּחַ אֱלֹהִים בְּחַכְמָה וּבִתְבוּנָה וּבְדַעַת וּבְכָל־
מְלָאכָה: ^{לד} לְחֹשֶׁב מַחֲשַׁבַת לַעֲשׂוֹת בְּזָהָב
וּבַכֶּסֶף וּבַנְּחָשֶׁת: ^{לה} וּבַחֲרֹשֶׁת אֲבָן לְמַלְאָת
וּבַחֲרֹשֶׁת עֵץ לַעֲשׂוֹת בְּכָל־מְלָאכָה: ^{לו} וְאַנִּי הִנֵּה
נֹתְתִי אֹתוֹ אֶת אֶהֱלִיאָב בֶּן־אַחִיסַמְדָּי לְמִטָּה־דָוָן
וּבְלָבַב כָּל־חַכְמֵי לֵב נֹתְתִי חַכְמָה וְעָשׂוּ אֵת
כָּל־אֲשֶׁר צִוִּיתִךָ: ^{לז} אֵת וְאֵהֶל מוֹעֵד וְאֵת־הָאָרֶן
לַעֲדֹת וְאֵת־הַכְּפֹרֶת אֲשֶׁר עָלָיו וְאֵת כָּל־כְּלֵי
הָאֵהֶל: ^{לח} וְאֵת־הַשֻּׁלְחָן וְאֵת־כָּל־כְּלָיו וְאֵת־הַמִּנְגֵּה

ל ^א וַיִּדְבֹר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ^ב כִּי תִשָּׂא
אֶת־רֹאשׁ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְפַקְדֵיהֶם וְנִתְּנוּ אִישׁ
כְּפָר נִפְשׁוֹ לַיהוָה בְּפָקֶד אֹתָם וְלֹא־יִהְיֶה בָהֶם
גִּגִּף בְּפָקֶד אֹתָם: ^ג זֶה וְיִתְּנוּ כָּל־הָעֵבֶל
עַל־הַפְּקָדִים מַחְצִית הַשֶּׁקֶל בַּשֶּׁקֶל הַקֹּדֶשׁ
עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל מַחְצִית הַשֶּׁקֶל תְּרוּמָה
לַיהוָה: ^ד כָּל הָעֵבֶל עַל־הַפְּקָדִים מִבְּנֵי
עֶשְׂרִים שָׁנָה וְמוֹעֵלָה יִתֵּן תְּרוּמַת יְהוָה:
^ה הָעֶשִׂיר לֹא־יִרְבֶּה וְהִדִּל לֹא יִמְעִיט מִמַּחְצִית
הַשֶּׁקֶל לְתֵת אֶת־תְּרוּמַת יְהוָה לְכַפֵּר עַל־
נַפְשֹׁתֵיכֶם: ^ו וְלִקְחֹתָ אֶת־כֶּסֶף הַכְּפָרִים מֵאֵת
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִתְתָּ אֹתוֹ עַל־עֲבֹדַת אֵהֶל מוֹעֵד
וְהָיָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְזָכְרוֹן לִפְנֵי יְהוָה לְכַפֵּר
עַל־נַפְשֹׁתֵיכֶם: ^ז (יִשְׂרָאֵל) וַיִּדְבֹר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
לֵאמֹר: ^ח וְעָשִׂיתָ פִּיזוֹר נְחֹשֶׁת וּכְנֹז נְחֹשֶׁת
לְרַחֲצָהּ וְנִתְתָּ אֹתוֹ בֵּין־אֵהֶל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ
וְנִתְתָּ שְׁמָה מָיִם: ^ט וְרַחֲצוּ אֹהֲרָן וּבְנָיו מִמֶּנּוּ
אֶת־יְדֵיהֶם וְאֶת־רַגְלֵיהֶם: ^י כִּבְאֵם אֶל־אֵהֶל
מוֹעֵד יִרְחֲצוּ־מַיִם וְלֹא יָמָתוּ אוֹ בְּגָשְׁתָם אֶל־
הַמִּזְבֵּחַ לְשִׁרְתָּ לְהַקְטִיר אִשָּׁה לַיהוָה: ^{יא} וְרַחֲצוּ
יְדֵיהֶם וְרַגְלֵיהֶם וְלֹא יָמָתוּ וְהָיְתָה לָהֶם חֵק־
עוֹלָם לֹא וְלִזְרָעוֹ לְדֹרֹתָם: ^{יב} עֲשֵׂה וּבְחַזֵּק: ^{יג} וַיִּדְבֹר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ^{יד} וְאִתָּה קַח־לְךָ בְּשָׂמִים
רֹאשׁ מִרְ־דָרוֹר חֲמֵשׁ מְאוֹת וְקִנְמֹן־בִּשְׂמֵם
מַחְצִיתוֹ חֲמִשִּׁים וּמְאוֹתִים וְקִנְה־בִשְׂמֵם חֲמִשִּׁים
וּמְאוֹתִים: ^{טו} וְקִדְּהָ חֲמֵשׁ מְאוֹת בַּשֶּׁקֶל הַקֹּדֶשׁ
וְשִׁמֵן זֵית הַיֵּין: ^{טז} וְעָשִׂיתָ אֹתוֹ שְׁמֵן מִשַּׁח־קֹדֶשׁ
רִקַח מִרְקַחַת מַעֲשֵׂה רִקַח שְׁמֵן מִשַּׁח־קֹדֶשׁ
יִהְיֶה: ^{טז} וּמִשַּׁחֲתָ כּוֹ אֶת־אֵהֶל מוֹעֵד וְאֵת אֹרֶן
הָעֵדֻת: ^{יז} וְאֵת־הַשֻּׁלְחָן וְאֵת־כָּל־כְּלָיו וְאֵת־

הַתְּהַרְרָה וְאֶת־כָּל־פְּלִיָּה וְאֵת מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת:
 וְאֶת־מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־כָּל־כְּלוֹי וְאֶת־הַכִּיּוֹר
 וְאֶת־כַּנּוֹ: וְאֵת בְּגְדֵי הַשָּׂרָד וְאֶת־בְּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ
 לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְאֶת־בְּגְדֵי כְנָוִי לְכַהֵן: ^א וְאֵת
 שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְאֶת־קְטֹרֶת הַסַּמִּים לְקֹדֶשׁ כָּכֵל
 אֲשֶׁר־צִוִּיתָךְ יַעֲשׂוּ: ^ב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
 לֵאמֹר: ^ג וְאַתָּה דַבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אַךְ
 אֶת־שִׁבְתֹתַי תִּשְׁמְרוּ כִּי אוֹת הוּא בִּינִי וּבֵינֵיכֶם
 לְדֹרֹתֵיכֶם לָדַעַת כִּי אֲנִי יְהוָה מִקְדְּשְׁכֶם:
^ד וְשִׁמְרֹתֶם אֶת־הַשִּׁבְתָּ כִּי קֹדֶשׁ הוּא לָכֶם
 מִחֻלְלֵיהָ מוֹת יוֹמָת כִּי כֹל־הַעֲשֵׂה כֹה מְלֹאכָה
 וּנְכַרְתָּה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִקְרַב עַמִּיהָ: ^ה שֵׁשֶׁת
 יָמִים יַעֲשֶׂה מְלֹאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שִׁבְתָּ
 שַׁבְתּוֹן קֹדֶשׁ לַיהוָה כֹּל־הַעֲשֵׂה מְלֹאכָה בַּיּוֹם
 הַשִּׁבְתָּ מוֹת יוֹמָת: ^ו וְשִׁמְרוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־
 הַשִּׁבְתָּ לַעֲשׂוֹת אֶת־הַשִּׁבְתָּ לְדֹרֹתֶם בְּרִית
 עוֹלָם: ^ז בִּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת הוּא לְעֹלָם
 כִּי־שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־
 הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנְפֹּשׁ: ^ח

~ נקודות משיחות קודש ~

זה יתנו . . . מִחֻצֵי הַשָּׂקֶל (ל, יג)

נתינה זו מחדירה בנותן את התחושה שאינו אלא
 'מחצית', ואין לו שלמות בלי המחצית השנייה - הקב"ה.
 וכדיעו, שהקב"ה וּכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל הם שני 'חצאים', שכל אחד
 מהם הוא 'פֶּלֶג גּוֹפֵא' כפיכול (כי הנשמה היא "חלק אלקה
 ממעל"). וכתורת הרב המגיד על הפסוק "עשה לך שתי
 חצוצרות": חצוצרות - חצאי צורות. שתי חצוצרות -
 הקב"ה וּכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, שפיתח הם צורה שלמה.

(לקוטי שיחות, כרך לא עמ' 132)

שני ^י וַיִּתֵּן אֶל־מֹשֶׁה כָּכֵל לְדַבֵּר אֵתוֹ בְּהַר
 סִינַי שְׁנֵי לַחַת הָעֵדוּת לַחַת אֶבֶן פְּתָבִים
 בְּאַצְבַּע אֱלֹהִים: ^{לב} וַיִּרְא הָעָם כִּי בָשַׁשׁ
 מֹשֶׁה לָרֹדֶת מִן־הָהָר וַיִּקְהַל הָעָם עַל־אַהֲרֹן
 וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו קוּם | עֲשֵׂה־לָּנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר
 יִלְכוּ לִפְנֵינוּ כִּי־זָה | מֹשֶׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר הֶעֱלָנוּ

מֵאָרֶץ מִצְרַיִם לֹא יָדַעְנוּ מִה־הָיָה לוֹ: ^א וַיֹּאמֶר
 אֱלֹהִים אֶהְרֹן פָּרְקוּ נִזְמוֹי הַזֶּהב אֲשֶׁר בְּאָזְנֵי
 נְשִׂיכֶם בְּנֵיכֶם וּבְנֹתֵיכֶם וְהָבִיאוּ אֵלָי: ^ב וַיִּתְּפְּרוּ
 כָּל־הָעָם אֶת־נִזְמוֹי הַזֶּהב אֲשֶׁר בְּאָזְנֵיהֶם וַיָּבִיאוּ
 אֶל־אַהֲרֹן: ^ג וַיִּקַּח מִיָּדָם וַיַּצַּר אֹתוֹ בַּחֲרֹט
 וַיַּעֲשֵׂהוּ עֲגֹל מַסְכָּה וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
 וַיִּרְא אֶהְרֹן וַיָּבֵן מִזְבַּח לִפְנָיו וַיִּקְרָא אֶהְרֹן וַיֹּאמֶר חַג
 לַיהוָה מַחֵר: ^ד וַיִּשְׁכְּמוּ מִמַּחֲרַת וַיַּעֲלוּ עֹלֹת
 וַיִּגְשׂוּ שְׁלָמִים וַיִּשָּׁב הָעָם לֵאכֹל וְשָׂתוּ וַיִּקְבְּמוּ
 לְצַחֵק: ^ה וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּדַבֵּר כִּי
 שַׁחַת עִמָּךְ אֲשֶׁר הֵעֵלִית מֵאָרֶץ מִצְרַיִם: ^ו סְרוּ
 מִהַר מִן־הַדָּרָד אֲשֶׁר צִוִּיתֶם עֲשׂוּ לָהֶם עֲגֹל
 מַסְכָּה וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ־לוֹ וַיִּזְבְּחוּ־לוֹ וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהֵי
 אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֵעֵלִיד מֵאָרֶץ מִצְרַיִם:
^ז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה רֵאִיתִי אֶת־הָעָם הַזֶּה
 וְהִנֵּה עִם־קִשְׁה־עֲרֹף הוּא: ^ח וְעַתָּה הִנֵּיחָה לִּי
 וַיַּחֲרֹאֲפִי בָהֶם וְאֶכְלֶם וְאֶעֱשֶׂה אוֹתָךְ לְגוֹי
 גְדוֹל: ^ט וַיַּחַל מֹשֶׁה אֶת־פְּנֵי יְהוָה אֱלֹהָיו וַיֹּאמֶר
 לָמָּה יְהוָה יַחֲרֶה אִפְךָ בְּעַמָּךְ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ
 מֵאָרֶץ מִצְרַיִם כִּכֹּחַ גְּדוֹל וּבְיַד חֲזָקָה: ^י לָמָּה
 יֹאמְרוּ מִצְרַיִם לֵאמֹר בְּרָעָה הוֹצֵאתָם לְהַרְגֵּם אַתֶּם
 בְּהָרִים וּלְכַלְתֶּם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה שׁוּב מַחֲרוֹן
 אִפְךָ וְהִנַּחֶם עַל־הָרָעָה לְעַמָּךְ: ^{יא} זְכֹר לְאַבְרָהָם
 לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לָּהֶם כִּדְ
 וַתְּדַבֵּר אֱלֹהִים אֲרַבָּה אֶת־זֵרְעֶכֶם כְּכֹכְבֵי
 הַשָּׁמַיִם וְכֹל־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר אִמַּרְתִּי אֵתֵן
 לְזֵרְעֶכֶם וְנִחְלוּ לְעֹלָם: ^{יב} וַיִּנַּחֵם יְהוָה עַל־הָרָעָה
 אֲשֶׁר דִּבֶּר לַעֲשׂוֹת לְעַמּוֹ: ^{יג} וַיִּפֶן וַיִּרַד מֹשֶׁה
 מִן־הָהָר וּשְׁנֵי לַחַת הָעֵדוּת בִּידוֹ לַחַת פְּתָבִים
 מִשְׁנֵי עֲבָרֵיהֶם מִזֶּה וּמִזֶּה הֵם פְּתָבִים: ^{יד} וְהַלַּחַת
 מֵעֲשֵׂה אֱלֹהִים הֵמָּה וְהַמְּכַתֵּב מִכְּתַב אֱלֹהִים
 הוּא חֲרוֹת עַל־הַלַּחַת: ^{טו} וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת־קוֹל

אֶמְחִנּוּ מִסַּפְרֵי: ^א וְעָתָה לָךְ | נָחַה אֶת־הָעַם אֶל
 אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי לָךְ הִנֵּה מִלֵּאכֵי יָלָךְ לִפְנֵיךָ וּבָיִם
 פָּקְדֵי וּפְקֻדְתֵי עֲלֵהֶם חַטָּאתָם: ^ב וַיִּנָּף יְהוָה
 אֶת־הָעַם עַל אֲשֶׁר עָשׂוּ אֶת־הַעֲגֹל אֲשֶׁר עָשָׂה
 אֹהֲרֹן: ^ג לָג « וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּךְ עֲלֵה
 מִזֶּה אֲתָה וְהָעַם אֲשֶׁר הֵעֵלִית מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
 אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁפַּעְתִּי לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק
 וְלַעֲקֹב לֵאמֹר לִזְרַעְךָ אֲתַנְנֶה: ^ד וְשַׁלַּחְתִּי לִפְנֵיךָ
 מִלֵּאךָ וּגְרָשְׁתִּי אֶת־הַכְּנַעֲנִי הָאֲמֹרִי וְהַחִתִּי
 וְהַפְּרִזִּי הַחִוִּי וְהַיְבוּסִי: ^ה אֶל־אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב
 וּדְבַשׁ כִּי לֹא אֵעֲלֶה בְּקִרְבְּךָ כִּי עִם־קִשְׁה־עֵרָף
 אֲתָה פֹּן־אֶכְלֶךָ בְּדַרְךָ: ^ו וַיִּשְׁמַע הָעַם אֶת־הַדְּבָר
 הַרַע הַזֶּה וַיִּתְאַבְּלוּ וְלֹא־שָׁתוּ אִישׁ עֵדִיו עָלָיו:
^ז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֲמֹר אֶל־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
 אַתֶּם עִם־קִשְׁה־עֵרָף רַגַע אֶחָד אֵעֲלֶה בְּקִרְבְּךָ
 וּכְלִיתִיךָ וְעָתָה הוֹרֵד עֵדִיךָ מֵעֵלְיֶךָ וְאִדְעָה מֶה
 אַעֲשֶׂה־לָּךְ: ^ח וַיִּתְנַצְּלוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־עֵדֵיהֶם
 מִתֵּר חוֹרֵב: ^ט וּמוֹשֶׁה יָקַח אֶת־הָאֹהֶל וּנְטָה־לוֹ |
 מַחוּץ לַמַּחֲנֶה הֵרַחֵק מִן־הַמַּחֲנֶה וּקְרָא לוֹ אֹהֶל
 מוֹעֵד וַתִּהְיֶה כָּל־מִבְּקֵשׁ יְהוָה יֵצֵא אֶל־אֹהֶל
 מוֹעֵד אֲשֶׁר מַחוּץ לַמַּחֲנֶה: ^י וַתִּהְיֶה כְּצֵאת מֹשֶׁה
 אֶל־הָאֹהֶל יָקוּמוּ כָּל־הָעַם וּנְצַבּוּ אִישׁ פֶּתַח
 אֹהֶלוֹ וַהֲפִיטּוּ אֶחָד מֹשֶׁה עַד־בָּאוּ הָאֹהֶלָה:
^{יא} וַתִּהְיֶה כְּבָא מֹשֶׁה הָאֹהֶלָה יָרַד עֲמוּד הָעֲנָן
 וְעָמַד פֶּתַח הָאֹהֶל וַדַּבֵּר עִם־מֹשֶׁה: ^{יב} וַרְאָה
 כָּל־הָעַם אֶת־עֲמוּד הָעֲנָן עָמַד פֶּתַח הָאֹהֶל וְקָם
 כָּל־הָעַם וַהֲשִׁתְּחוּוּ אִישׁ פֶּתַח אֹהֶלוֹ: ^{יג} וַדַּבֵּר
 יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה פָּנִים אֶל־פָּנִים כַּאֲשֶׁר יְדַבֵּר אִישׁ
 אֶל־רֵעֵהוּ וְשָׁב אֶל־הַמַּחֲנֶה וּמְשָׁרְתוּ יְהוֹשֻׁעַ
 בֶּן־נֹון נֹעַר לֹא יָמִישׁ מִתּוֹךְ הָאֹהֶל: ^{יד}

~ נקודות משיחות קודש ~

שני לוחות העדות (לא, יח)

לחת כתיב, שקייו שתייהן שוות (רש"י)

כלומר: הלוח השני, שבו מופיעות מצוות לא-תעשה,

הָעַם בְּרַעָה וַיֹּאמֶר אֶל־מֹשֶׁה קוֹל מִלְחָמָה
 בַּמַּחֲנֶה: ^{טו} וַיֹּאמֶר אִין קוֹל עֲנֹת גְּבוּרָה וְאִין קוֹל
 עֲנֹת חַלּוּשָׁה קוֹל עֲנֹת אֲנָכִי שָׁמַע: ^{טז} וַיְהִי
 כַּאֲשֶׁר קָרַב אֶל־הַמַּחֲנֶה וַיִּרְא אֶת־הַעֲגֹל וּמַחֲלַת
 וַיַּחֲרֵאֲף מֹשֶׁה וַיִּשְׁלַךְ מִיָּדוֹ אֶת־הַלַּחַת וַיִּשְׁבֵּר
 אֹתָם תַּחַת הַהָר: ^{טז} וַיִּקַּח אֶת־הַעֲגֹל אֲשֶׁר עָשׂוּ
 וַיִּשְׂרַף בָּאֵשׁ וַיִּטְחֵן עַד אֲשֶׁר־דָּק וַיִּזַּר עַל־פְּנֵי
 הַיָּם וַיִּשָּׂק אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ^{טז} וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
 אֶל־אֹהֲרֹן מַה־עָשָׂה לָּךְ הָעַם הַזֶּה כִּי־הִבַּאתָ
 עָלָיו חַטָּאת גְּדֹלָה: ^{טז} וַיֹּאמֶר אֹהֲרֹן אֶל־יַחֲזֵר אָף
 אֲדַנֵּי אֲתָה יָדַעְתָּ אֶת־הָעַם כִּי בָרַע הוּא:
^{טז} וַיֹּאמְרוּ לוֹ עֲשֵׂה־לָּנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יִלְכוּ לִפְנֵינוּ
 כִּי־זֶה | מֹשֶׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר הֵעֵלָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
 לֹא יָדַעְנוּ מַה־תִּהְיֶה לוֹ: ^{טז} וַאֲמַר לָהֶם לָמָּה זָהָב
 הַתְּפָרְקוּ וַיִּתְּנוּ־לִי וְאֶשְׁלַכְהוּ בָאֵשׁ וַיֵּצֵא הַעֲגֹל
 הַזֶּה: ^{טז} וַיִּרְא מֹשֶׁה אֶת־הָעַם כִּי פָרַע הוּא
 כִּי־פָרַעַה אֹהֲרֹן לְשִׁמְצָה בְּקַמְיָהֶם: ^{טז} וַיַּעֲמֹד
 מֹשֶׁה בְּשַׁעַר הַמַּחֲנֶה וַיֹּאמֶר מִי לִיהוָה אֵלָי
 וַיֹּאסְפוּ אֵלָיו כָּל־בְּנֵי לֵוִי: ^{טז} וַיֹּאמֶר לָהֶם כֹּה־
 אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שִׁימוּ אִישׁ־חַרְבּוֹ
 עַל־יָרְכּוֹ עֲבְרוּ וּשְׁבוּ מִשַּׁעַר לְשַׁעַר בַּמַּחֲנֶה
 וְהָרְגוּ אִישׁ־אֶת־אָחִיו וְאִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ וְאִישׁ
 אֶת־קָרְבּוֹ: ^{טז} וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי־לֵוִי כַּדְּבַר מֹשֶׁה וַיַּפֵּל
 מִן־הָעַם בַּיּוֹם הַהוּא כֶּשֶׁלֶשֶׁת אַלְפֵי אִישׁ:
^{טז} וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה מִלֵּאוּ יָדְכֶם הַיּוֹם לִיהוָה כִּי אִישׁ
 בָּכֵנוּ וּבְאָחִיו וּלְתַת עֲלֵיכֶם הַיּוֹם בְּרַכָּה: ^{טז} וַיְהִי
 מִמַּחֲרַת וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעַם אַתֶּם חַטָּאתֶם
 חַטָּאת גְּדֹלָה וְעָתָה אֵעֲלֶה אֶל־יְהוָה אוּלַי
 אַכַּפְּרָה בְּעַד חַטָּאתְכֶם: ^{טז} וַיִּשָּׁב מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה
 וַיֹּאמֶר אֲנִי חָטָא הָעַם הַזֶּה חַטָּאת גְּדֹלָה וַיַּעֲשׂוּ
 לָהֶם אֱלֹהֵי זָהָב: ^{טז} וְעָתָה אִם־תִּשָּׂא חַטָּאתֶם
 וְאִם־אִין מַחֲנֵי נָא מִסַּפְרֶךָ אֲשֶׁר פָּתַבְתָּ:
^{טז} וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה מִי אֲשֶׁר חַטָּאתִי

עָלֶיךָ עֲדַעְבָרִי: ַּוְהַסְרַתִּי אֶת־כְּפִי וְרֵאתִי
אֶת־אַחֲרָי וּפְנֵי לֹא יֵרְאוּ: ַּפ

~ נקודות משיחות קודש ~

וְרֵאתִי אֶת אַחֲרָי וּפְנֵי לֹא יֵרְאוּ (לג, כג)

לכאורה היה צריך לומר רק "וְרֵאתִי אֶת אַחֲרָי", וסוף הפסוק מיותר. ויש לומר, שבקשתו של משה נתמלאה במקצת על-כל-פנים: הוא אכן זכה לראות גם "פני", אבל רק בדרך השגת השליחה - "לא יראו". זה הרמז בפתוב: "וְרֵאתִי אֶת אַחֲרָי וּפְנֵי (תזכה לראות הן את "אַחֲרָי" והן את "פְנֵי") לא יראו (אבל ראית "פני" תהיה רק באופן של השגת השליחה).

(ספר היחודות תשמ"ח א עמ' 299)

חמישי לד א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה פֶּסַל־לְךָ שֵׁנִי
לְחַת אֲבָנִים פְּרָאשְׁנִים וְכַתְּבֵתִי עַל־הַלְּחַת אֶת־
הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל־הַלְּחַת הַפְּרָאשְׁנִים אֲשֶׁר
שִׁבַּרְתָּ: ַּוְהָיָה נֶכּוֹן לְבַקֵּר וְעֹלִית בְּבִקְרֹךְ אֶל־הַר
סִינַי וּנְצַבְתָּ לִּי שָׁם עַל־רֹאשׁ הָהָר: ַּוְאִישׁ לֹא־
יַעֲלֶה עִמָּךְ וְגַם־אִישׁ אֶל־יְרֵא בְּכָל־הָהָר גַּם־
הַצֹּאן וְהַבְּקָר אֶל־יָרְעוּ אֶל־יְמוֹל הָהָר הַהוּא:
וּפֶסֶל שֵׁנִי לְחַת אֲבָנִים פְּרָאשְׁנִים וַיִּשְׁכַּם מֹשֶׁה
בְּבִקְרֹךְ וַיַּעַל אֶל־הָהָר סִינַי פֶּאֶשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ
וַיִּקַּח בְּיָדוֹ שֵׁנִי לְחַת אֲבָנִים: ַּוַיַּרְדַּד יְהוָה בְּעֵנָן
וַיִּתְנַצֵּב עִמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יְהוָה: ַּוַיַּעֲבֹר
יְהוָה | עַל־פְּנֵיו וַיִּקְרָא יְהוָה | יְהוָה אֵל רַחוּם
וְחַנוּן אַרְךָ אַפַּיִם וְרַב־חַסֵּד וְאֵמֶת: ַּוַיַּצַּר חֶסֶד
לְאַלְפִים נֶשָׂא עֵוֹן וּפְשַׁע וְחַטָּאָה וְנִקְהָ לֹא יִנְקָה
פֶקֶד | עֵוֹן אֲבוֹת עַל־בְּנִים וְעַל־בְּנֵי בָנִים עַל־
שְׁלִישִׁים וְעַל־רְבָעִים: ַּוַיִּמְהַר מֹשֶׁה וַיִּקַּד אַרְצָה
וַיִּשְׁתַּחוּ: ַּוַיֹּאמֶר אֶם־נָא מְצֵאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ
אֲדֹנָי יְיָ־נָא אֲדֹנָי בְּקַרְבְּנוּ כִּי עַם־קָשֶׁה־עֲרֹף
הוּא וְסָלַחְתָּ לְעֹגְוֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ:

~ נקודות משיחות קודש ~

פסל לך (לד, א)

הפסלת יהיה שלך, ומשם נתעשר משה הרבה (רש"י) עשירותו של משה היתה תוצאה של תורתו (שהרי עקר המחצב היה לשם עשיית לוחות הכרית), והינו שנתנה לו הרחבה גשמית כדי שיוכל ללמד בהרחבה. ומספר על

אינו נחות בערכו מהלוח הראשון, המכיל מצות עשה (וגם "לא יהיה לך" ו"לא תשא" הם הסתעפות של מצות עשה, "אנכי"). שכן, גם קיים מצות לא-תעשה, העדר העשייה ושלילה, הוא ענג חיובי: חבור האדם עם הקב"ה ('מצוה' מלשון צומא וחבור).

(שיחת ש"פ תשא תנש"א)

שלישי י וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה רְאֵה אֵתְּהָ אֲמַר
אֵלַי הַעַל אֶת־הָעַם הַזֶּה וְאֶתְּהָ לֹא הוֹדַעְתָּנִי
אֶת אֲשֶׁר־תִּשְׁלַח עִמִּי וְאֶתְּהָ אֲמַרְתָּ יַדְעִיתִךְ
בְּשֵׁם וְגַם־מְצֵאתָ חֵן בְּעֵינָי: ַּוְעַתָּה אִם־נָא
מְצֵאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ הוֹדַעְנִי נָא אֶת־דְּרָכְךָ
וְאֲדַעַךְ לְמַעַן אֲמַצְאֶחֶן בְּעֵינֶיךָ וְרֵאָה כִּי עַמְּךָ
הַגּוֹי הַזֶּה: ַּוַיֹּאמֶר פְּנֵי יִלְכוּ וְהַנְּחִיתִי לְךָ:
וַיֹּאמֶר אֵלָיו אִם־אֵין פְּנִיךָ הַלְכִים אֶל־תַּעֲלֵנוּ
מִזֶּה: ַּוּבַמָּה | יוֹדַע אֲפֹא כִּי־מְצֵאתִי חֵן
בְּעֵינֶיךָ אָנֹכִי וְעַמְּךָ הֲלוֹא בְּלַכְתְּךָ עִמָּנוּ וּנְפַלְנוּ
אָנֹכִי וְעַמְּךָ מִכְּלִי־הָעַם אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָאָדָמָה: ַּפ

~ נקודות משיחות קודש ~

אם אין פניך הולכים אל תעלנו מזה (לג, טו)

מבאר בחסידות, שבמשפן לא היה האש של מעלה בדמות אריה, היינו "פני אריה אל תמין", כי משה לא רצה במלאך, אלא "ותצא אש מלפני ה'". וזה מתאים לפרוש רש"י כאן: "על ידי מלאך אל תעלנו מזה". אבל בזהר (ח"ג לב, ב) נאמר "ותצא אש, דא אוריאל". . . ואתחזי כארזה". ויש לומר, שזהו לפי פרוש תרגום יונתן: אל תעלנו מזה בפנים של זעם.

(לקוטי שיחות, כרך יא עמ' 347)

רבי י וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה גַּם אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה
אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אֵעֲשֶׂה כִּי־מְצֵאתָ חֵן בְּעֵינָי וְאֲדַעַךְ
בְּשֵׁם: ַּוַיֹּאמֶר ה'רָאנִי נָא אֶת־כְּבוֹדְךָ: ַּוַיֹּאמֶר
אָנֹכִי אֶעֱבִיר כָּל־טוֹבִי עַל־פְּנֶיךָ וְקִרְאתִי בְּשֵׁם
יְהוָה לְפָנֶיךָ וְחַנְתִּי אֶת־אֲשֶׁר אֲחִן וְרַחַמְתִּי
אֶת־אֲשֶׁר אֲרַחֵם: ַּוַיֹּאמֶר לֹא תוּכַל לְרֵאת
אֶת־פְּנֵי כִּי לֹא־יֵרְאֵנִי הָאָדָם וְחִי: ַּוַיֹּאמֶר
יְהוָה הִנֵּה מְקוֹם אֹתִי וְנִצַּבְתָּ עַל־הַצּוּר: ַּוְהָיָה
בְּעֵבֶר כְּבֹדִי וְשִׁמְתִּיךָ בְּנִקְרַת הַצּוּר וְשַׁפְתֵי כְּפִי

כֹּה לֹא־תִשְׁחַט עַל־חַמֵּץ דָּם־זִבְחִי וְלֹא־יִלִּין
 לְבַקֵּר זִבְחַ חֵג הַפֶּסַח: כו רֹאשִׁית בַּכּוֹרֵי אֲדָמָתְךָ
 תָּבִיא בֵּית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־תִבְשֵׁל גְּדֵי בַחֲלָב
 אִמּוֹ: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

שְׁלֹש פְּעָמִים בַּשָּׁנָה (לד, כג)

כָּל דְּבַר מִתְחַלֵּק לִשְׁלֹשָׁה: ראש, תוף, סוף. ובקלות, זהו
 עֵנִין תוֹרָה - יסוד הכל והתחלת הכל; עולם - בריאת
 העולם והעבודה בו; גְּאֻלָּה - גִּמְרֵ וְשִׁלְמוֹת הַכֹּל. לפי זה יש
 לְרִמּוֹ: פֶּסַח - גְּלוּי מִלְמַעְלָה, "הַתְּבוּאָה מִתְּבַכְרַת בְּבִשּׁוּלָה".
 שְׁבוּעוֹת - עֲבוֹדַת הָאֱדָם, "בַּכּוֹרֵי קִצִּיר חִטִּים". סֹפּוֹת -
 שְׁלֵמוֹת הָעֲבוֹדָה, "חֵג הָאֶסְיִף", אֶסְיַפְתָּ כָּל יִשְׂרָאֵל וְאֶסְיַפְתָּ
 כָּל נְצוּצוֹת הַקִּדְשָׁה בְּעֵת הַגְּאֻלָּה.

(ספר השיחות תשנ"ב ב עמ' 427)

שְׁבִיעִי כֹּה וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹמִשָׁה פְּתַב־לְךָ אֶת־
 הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כִּי עַל־פִּי א הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה פָּרַתִּי
 אֶתְּךָ בְּרִית וְאֶת־יִשְׂרָאֵל: כח וַיְהִי־שָׁם עִם־יְהוָה
 אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה לֶחֶם לֹא אָכַל וַיִּמּוּם
 לֹא שָׁתָה וַיִּכְתַּב עַל־הַלְחָת אֶת דְּבָרֵי הַבְּרִית
 עֲשֵׂרֵת הַדְּבָרִים: כט וַיְהִי בְּרֹדֶת מֹשֶׁה מִהָר סיני
 וַיִּשְׁנֵי לַחַת הָעֵדוּת בְּיַד־מֹשֶׁה בְּרֹדֶתוֹ מִן־הַהָר
 וּמֹשֶׁה לֹא־יָדַע כִּי קָרַן עוֹר פָּנָיו בְּדַבְּרוֹ אִתּוֹ:
 ל וַיֵּרָא אַהֲרֹן וְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־מֹשֶׁה וְהִנֵּה קָרַן
 עוֹר פָּנָיו וַיִּירָאוּ מִגִּשְׁתֵּי אֱלֹוֹ: לא וַיִּקְרָא אֲלֵהֶם
 מֹשֶׁה וַיָּשִׁבוּ אֵלָיו אַהֲרֹן וְכָל־הַנְּשֹׂאִים בַּעֲדָה
 וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם: לב וְאַחֲרֵי־כֵן נִגְשׂוּ כָּל־בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל וַיִּצְוֶם אֶת כָּל־אִשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אִתּוֹ בְּהָר
 סִינַי: לד וַיְכַל מֹשֶׁה מִדַּבֵּר אִתְּם וַיִּתֵּן עַל־פָּנָיו
 מִסּוּהָ: לה וּבִבְאֵ מֹשֶׁה לִפְנֵי יְהוָה לְדַבֵּר אִתּוֹ יָסִיר
 אֶת־הַמָּסוּהָ עַד־צֵאתוֹ וַיֵּצֵא וּדְבַר אֱלֹוֹ בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל אֶת אִשֶׁר יֵצְוָה: לו וַרְאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־
 פָּנָיו מֹשֶׁה כִּי קָרַן עוֹר פָּנָיו מֹשֶׁה וְהִשִּׁיב מֹשֶׁה
 אֶת־הַמָּסוּהָ עַל־פָּנָיו עַד־בֹּאֹ לְדַבֵּר אִתּוֹ: סס

קל"ט פסוקים, חננאל סימן.

רבנר-תם, שְׁבִעִמִּים יְדוּעִים הַיּוֹם לִפְנֵינוּ בְּעֵת הַלְמוּד 'תל של
 זְהוּבִים' כְּדִי לִפְעַל הַרְחַבַת הַדַּעַת.

(לקוטי שיחות, כרך יח עמ' 39)

שִׁישִׁי וַיֹּאמֶר הִנֵּה אֲנִכִּי פָּרַת בְּרִית גְּנֵד כָּל־עַמֶּךָ
 אֶעֱשֶׂה נִפְלְאוֹת אֲשֶׁר לֹא־נִבְרָאוּ בְּכָל־הָאָרֶץ
 וּבְכָל־הַגּוֹיִם וְרָאָה כָּל־הָעָם אֲשֶׁר־אִתָּה בְּקִרְבּוֹ
 אֶת־מַעֲשֵׂה יְהוָה כִּי־נוֹרָא הוּא אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה
 עִמָּךְ: יא שְׁמֹר־לְךָ אֶת אֲשֶׁר אֲנִכִּי מִצִּוַת הַיּוֹם
 הַזֶּה נִגְרַשׁ מִפְּנֵיךָ אֶת־הָאֱמֹרִי וְהַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי
 וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי וְהַיְבוֹסִי: יב הַשְּׁמֹר לְךָ פֶּן־תִּכְרַת
 בְּרִית לְיוֹשֵׁב הָאָרֶץ אֲשֶׁר אִתָּה בָּא עָלֶיךָ
 פְּנִי־יְהוָה לְמוֹקֵשׁ בְּקִרְבֶּךָ: יג כִּי אֶת־מוֹבְחַתֶּם
 תִּתְצוּן וְאֶת־מִצְבֹּתֶם תִּשְׁבְּרוּן וְאֶת־אֲשֶׁרִיו
 תִּכְרַתוּן: יד כִּי לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל אַחֵר כִּי יְהוָה
 קָנָא שְׂמוֹ אֵל קָנָא הוּא: טו פֶּן־תִּכְרַת בְּרִית
 לְיוֹשֵׁב הָאָרֶץ וְזָנּוּ א אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶם וּבַחֲלוֹ
 לְאֱלֹהֵיהֶם וְקִרָּא לָךְ וְאֶכְלַת מִזִּבְחֹךָ: טז וְלִקְחַת
 מִבְּנֵיךָ לְבָנֶיךָ וְזָנּוּ בְּנֵיהֶם אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶן וְהִזְנוּ
 אֶת־בְּנֵיךָ אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶן: יז אֱלֹהֵי מִסְכָּה לֹא
 תַעֲשֶׂה־לְךָ: יח אֶת־חֵג הַמִּצּוֹת תִּשְׁמֹר שִׁבְעַת
 יָמִים תֹּאכַל מִצּוֹת אֲשֶׁר צִוִּיתְךָ לְמוֹעֵד הַדָּשׁ
 הָאֶכִּיב כִּי בַחֲדָשׁ הָאֶכִּיב יֵצֵאת מִמִּצְרַיִם:
 יט כָּל־פֶּטֶר רַחֵם לִי וְכָל־מִקְנֶךָ תִּזְכֹּר פֶּטֶר שׁוֹר
 וְשֶׂה: כ וּפֶטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בָשֶׂה וְאִם־לֹא
 תִּפְדֶּה וְעֵרַפְתּוּ כָּל בְּכוֹר בְּנֵיךָ תִּפְדֶּה וְלֹא־יִרְאוּ
 פָּנָי רִיקִים: כא שְׁשַׁת יָמִים תַּעֲבֹד וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
 תִּשְׁבֹּת בַּחֲרִישׁ וּבִקְצִיר תִּשְׁבֹּת: כב וְחֵג שִׁבְעַת
 תַעֲשֶׂה לְךָ בַּכּוֹרֵי קִצִּיר חִטִּים וְחֵג הָאֶסְיִף
 תִּקּוּפַת הַשָּׁנָה: כג שְׁלֹש פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יִרְאָה
 כָּל־זִכּוֹרְךָ אֶת־פָּנָי הָאֵרֶן א יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל:
 כד כִּי־אוֹרִישׁ גּוֹיִם מִפְּנֵיךָ וְהִרְחַבְתִּי אֶת־גְּבֻלְךָ
 וְלֹא־יִחַמְדוּ אִישׁ אֶת־אֶרְצֶךָ בַּעֲלַתְךָ לְרֹאוֹת
 אֶת־פָּנָי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שְׁלֹש פְּעָמִים בַּשָּׁנָה:

חצי קריש

יתגדל ויתקדש שמה רבא. אמן בעלמא די ברא כרעותה וימליך מלכותה, ויצמה פורקנה ויקרב משיחה. אמן בחייכון וביומיוון ובחיי דכל בית ישראל, בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך: יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך, וישתבח, ויתפאר, ויתרום, ויתנשא, ויתהדר, ויתעלה, ויתהלל, שמה דקדשא ברך הוא. אמן לעלא מן כל ברכתא ושירתא, תשבחתא ונחמתא, דאמירן בעלמא, ואמרו אמן: אמן

וילחם עם ישראל ברפידם: ויאמר משה אל יהושע בחר לנו אנשים וצא הלחם בעמלק מחר אנכי נצב על ראש הגבעה ומטה האלהים בידי: ויעש יהושע כאשר אמר לו משה להלחם בעמלק ומשה אהרן וחור עלו ראש הגבעה: והיה כאשר ירו משה ידו וגבר ישראל וכאשר יניח ידו וגבר עמלק: וידי משה כבדים ויקחו אבן וישומו תחתיו וישב עליה ואהרן וחור תמכו בידי מזה אחד ומזה אחד והיו ידיו אמונה עד פא השמש: ויחלש יהושע את עמלק ואת עמו לפי חרב: פ ויאמר יהוה אל משה כתב זאת זכרון בפפר ושים באזני יהושע פרימחה אפחה את (ובר) * זכר עמלק מתחת השמים: ויבן משה מזבח ויקרא שמו יהוה | נפי: ויאמר פייד על פס יה מלחמה ליהוה בעמלק מדר דר: פפפ

מפטיר בערים שלא מוקפות חומה ה ויכל משה מדבר אתם ויתן על פניו מסוה: ד ובבא משה לפני יהוה לדבר אתו יסיר את המסוה עד צאתו ויצא ודבר אל בני ישראל את אשר יצוה: ה וראו בני ישראל את פני משה פי קרן עור פני משה והשיב משה את המסוה על פניו עד באו לדבר אתו: ססס

מפטיר בירושלים ובערים המוקפות חומה ה ויבא עמלק

אומרים פעמים מילת זכר. הראשון זכר (בסגול) ובשני זכר (בצירה).

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר שם משה לפני בני ישראל:

עצמיים היא לפחזקים בה, ותמכה מאשר. דרכיה דרכי נעם, וכל נתיבותיה שלום. ארץ ימים בימינה, בשמאלה עשר וכבוד. יי הפץ למען צדקו, ויגדיל תורה ויאדיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שלישי התחנות של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר בחר בנביאים טובים ורצה בדבריהם

הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמִּשְׁשָׁה עֲבָדָיו וּבַיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבַנְּבִיאֵי הָאֵמַת וְצִדְקָ:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

כ וַיִּשְׁלַח אַחֲאָב בְּכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל יִשְׂרָאֵל בָּאוּ מֵאֵלֵיהֶם אֲבָל הַנְּבִיאִים לֹא בָאוּ, לָכֵן וַיִּקְבֹּץ אֶת־הַנְּבִיאִים אֵלָיִךְ הַפְּרָמֹל שְׁלֹא בְּמוֹכְתָם: כֹּא וַיִּגַּשׁ אֵלָיוּ אֶל־פְּלִהֵעַם וַיֹּאמֶר עַד־מָתִי אַתֶּם פְּסָחִים עַל־שְׁתֵּי הַסַּעֲפִים בַּחֲנֹךְ הַזֶּה אֲשֶׁר פָּעַם וַנִּמְחַה עַל יָמִין, וּפָעַם עַל שְׂמֹאל, עַד כִּתִּי תִהְיֶה נוֹטִים

שי למורא

כא אַתֶּם פּוֹסְחִים, בַּחֲנֹךְ הַזֶּה אֲשֶׁר פָּעַם וַנִּמְחַה לְצַד יָמִין וּפָעַם עַל צֶד שְׂמֹאל. עַל שְׁתֵּי הַסַּעֲפִים, עַל שְׁתֵּי הַמַּחְשׁוֹבוֹת. פָּעַם אַחֲרֵי ה' וּפָעַם אַחֲרֵי הַבַּעַל. וְלֹא עָנּוּ הָעָם אֹתוֹ דְבָר, שְׁלֹא הָיוּ יוֹדְעִים לַהֲבִיחַ. כִּב נֹתַרְתִּי נְבִיא לַה' לְבַדִּי, כִּי מֵאֵה הַנְּבִיאִים שֶׁהִבְיֵאוּ עֹבְדֵיהֶוּ לֹא הָיוּ יוֹדְעִים לָהֶם

כח כִּי אַתֶּם הַרְפִּים, וְהוּא מְדַרְדֵּר הַמְּסוּר שְׁהַרְפִּים וְבָחֵרו וַיִּשְׁוֹ רֵאשֻׁנָה. כו אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם, שְׁתֵּיהֶ הַפֶּר וְשָׁמַט מֵהֶם כִּדִּי שְׁלֹא יִקְרַב לְעֹבְדֵי הַזֶּה, וְבָחֵר לֹא מִחַת כְּנָפֵיו שֶׁל אֱלֹהֵי, אָמַר לוֹ, לָךְ, בְּשִׁנְיָכֶם וַתִּקְדַּשׁ הַקִּבֵּה. וַיִּפְסְחוּ עַל הַמּוֹצֵחַ אֲשֶׁר עָשָׂה, דִּלְגוּ עַל הַמּוֹצֵחַ אֲשֶׁר עָשָׂה אַחֲאָב אוּ מִי שֶׁעָשָׂאוּ. וְהָ הָיָה מְדַרְבֵּי עֹבְדֵיהֶם.

הפטרה לפרשת כי תשא לקריאה בציבור ולשמו"ת במלכים"א יח

יח כ וַיִּשְׁלַח אַחֲאָב בְּכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְבֹּץ אֶת־הַנְּבִיאִים אֵלָיִךְ הַפְּרָמֹל: כֹּא וַיִּגַּשׁ אֵלָיוּ אֶל־פְּלִהֵעַם וַיֹּאמֶר עַד־מָתִי אַתֶּם פְּסָחִים עַל־שְׁתֵּי הַסַּעֲפִים

הַסַּעֲפִים אִם־יְהוָה הָאֱלֹהִים לָכֵן אַחֲרָיו וְאִם־תִּבְעַל לָכֵן אַחֲרָיו וְלֹא־עָנּוּ הָעָם אֹתוֹ דְבָר: כִּב וַיֹּאמֶר אֵלָיוּ אֶל־הָעָם אֲנִי נֹתַרְתִּי נְבִיא לַיהוָה לְבַדִּי וּנְבִיאֵי הַבַּעַל אַרְבַּע־מֵאוֹת וְחַמְשִׁים אִישׁ: כג וַיִּתְּנוּ־לָנוּ שְׁנַיִם פָּרִים וַיִּבְחָרוּ לָהֶם הַפֶּר הָאֶחָד וַיִּנְתְּחוּ וַיִּשְׁחֲחוּ וַיִּתְּחִיחוּ וַיִּתְּחִיחוּ לְאֲבָרִים שֶׁהָיוּ מַחֲסִקִים רַבִּים וַיִּשְׁימוּ עַל־הַעֲצִים וְאֵשׁ לֹא יִשְׁימוּ וְאֲנִי אֶעֱשֶׂה | אֶת־הַפֶּר הָאֶחָד שֶׁאֵנִי לְבַדִּי וְנִתְתִּי עַל־הַעֲצִים וְאֵשׁ לֹא אֶעֱשֶׂה | אֶת־הַפֶּר הָאֶחָד וְנִתְתִּי עַל־הַעֲצִים וְאֵשׁ לֹא אֶעֱשֶׂה: כד וַיִּקְרְאוּ אֶתְּכֶם בְּשֵׁם אֱלֹהֵיכֶם וְאֲנִי אֶקְרָא בְּשֵׁם־יְהוָה וְהָיָה הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר־יַעֲנֶנּוּ בְּאֵשׁ הוּא הָאֱלֹהִים וַיַּעַן כָּל־הָעָם וַיֹּאמְרוּ טוֹב הַדְּבָר: כה וַיֹּאמֶר אֵלָיוּ הַבַּעַל פָּחֲרוּ לָכֶם הַפֶּר הָאֶחָד וַעֲשׂוּ רֵאשֻׁנָה כִּי אַתֶּם הַרְפִּים וְקִרְאוּ בְּשֵׁם אֱלֹהֵיכֶם וְאֵשׁ לֹא תִשְׁימוּ: כו וַיִּקְחוּ אֶת־הַפֶּר אֲשֶׁר־נָתַן לָהֶם וַיַּעֲשׂוּ וַיִּקְרְאוּ בְּשֵׁם־הַבַּעַל מִהַפְּקָר וְעַד־הַצְּהָרִים לֵאמֹר הַבַּעַל עָנְנוּ וְאִין קוֹל וְאִין עֲנָה וַיִּפְסְחוּ עַל־הַמּוֹצֵחַ אֲשֶׁר

בַּמַּחְשׁוֹבוֹתֶיכֶם אִם־יְהוָה הָאֱלֹהִים לָכֵן אַחֲרָיו וְאִם־תִּבְעַל לָכֵן אַחֲרָיו וְלֹא־עָנּוּ הָעָם אֹתוֹ דְבָר: כִּב וַיֹּאמֶר אֵלָיוּ אֶל־הָעָם לָכֵם יִתְּרוֹן כִּי אֲנִי נֹתַרְתִּי נְבִיא לַיהוָה לְבַדִּי כִּי מֵאֵה הַנְּבִיאִים אֲשֶׁר הַחֲבִיאִים עֹבְדֵיהֶ, לֹא הָיוּ יוֹדְעִים לָהֶם וּנְבִיאֵי הַבַּעַל אַרְבַּע־מֵאוֹת וְחַמְשִׁים אִישׁ וְנִרְאָה עִתָּה תַּפְלַת מִי תַחֲבָל: כג וַיִּתְּנוּ־לָנוּ שְׁנַיִם פָּרִים לְקַדְוֹ וַיִּבְחָרוּ לָהֶם הַפֶּר הָאֶחָד הַמּוֹבָחַר וַיִּנְתְּחוּ וַיִּתְּחִיחוּ וַיִּתְּחִיחוּ לְאֲבָרִים שֶׁהָיוּ מַחֲסִקִים רַבִּים וַיִּשְׁימוּ עַל־הַעֲצִים וְאֵשׁ לֹא יִשְׁימוּ וְאֲנִי אֶעֱשֶׂה | אֶת־הַפֶּר הָאֶחָד שֶׁאֵנִי לְבַדִּי וְנִתְתִּי עַל־הַעֲצִים וְאֵשׁ לֹא אֶעֱשֶׂה: כד וַיִּקְרְאוּ אֶתְּכֶם בְּשֵׁם אֱלֹהֵיכֶם וְאֲנִי אֶקְרָא בְּשֵׁם־יְהוָה וְהָיָה הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר־יַעֲנֶנּוּ בְּאֵשׁ עַל יְדֵי הַזֶּרֶחַ הָאֵשׁ הוּא הָאֱלֹהִים וַיַּעַן כָּל־הָעָם וַיֹּאמְרוּ טוֹב הַדְּבָר כִּי הֵם הָיוּ מַסְתַּפְקִים בְּאֵמַת וְרָצוּ לְעִמּוֹד עַל הַבְּחִירָה: כה וַיֹּאמֶר אֵלָיוּ הַבַּעַל הַבַּעַל פָּחֲרוּ לָכֶם הַפֶּר הָאֶחָד הַמּוֹבָחַר וַעֲשׂוּ רֵאשֻׁנָה כִּי אַתֶּם הַרְפִּים וְקִרְאוּ בְּשֵׁם אֱלֹהֵיכֶם וְאֵשׁ לֹא תִשְׁימוּ: כו וַיִּקְחוּ אֶת־הַפֶּר אֲשֶׁר־נָתַן לָהֶם וַיַּעֲשׂוּ וַיִּקְרְאוּ בְּשֵׁם־הַבַּעַל מִהַפְּקָר וְעַד־הַצְּהָרִים לֵאמֹר הַבַּעַל עָנְנוּ וְאִין קוֹל וְאִין עֲנָה וַיִּפְסְחוּ עַל־

המזבח דלנו על המזבח וזה היתה מדרג עבודתם אשר עשה: כו ויהי בצהרים ויהתל בהם אלהו ויאמר קראו בקול גדול הלא כראיתם הוא אבל עדין לא שמעו כרשיה וכישונו לו מדבר הוא קעת עם מי וכירדו לו או אולי הוא בדרך, ולמרחק המקום לא ישמע ולזה קראו

בקול גדול אולי ישן הוא ויקץ משנתו: כח ויקראו בקול גדול שמעו לדברי אלהו, עם כי אמר בהתהל ולעג ויתגדרו שרטו בשרם כמשפטם בחרבות וברמחים ערשפדדם עליהם: כט ויהי פעבר הצהרים ויתנבאו עשו את עצמם כאלו מדרגים בנבואה שתרד האש עד לעלות המנחה כי אז נלאו ולא התנבאו עוד ואין קול ואין ענה ואין קשב לפי שאין מי יקשיב להם כי אינו אלוה: ל ויאמר אליהו לכל העם גשו אלי לראות שאין הערמה בדרך, ונגשו כל העם אליו וירפא את המזבח יהוה ההרום שהמזבח היה בנה שאול, ונהרס על ידי עובדי הפעל: לא ויקח אליהו שתים עשרה אבנים כמספר שבטיו בני יעקב להודיר וכות ישראל אביהם אשר היה דברי יהוה אליו לאמר (בראשית לב כח) ישראל יהוה שמך: לב ויבנה את האבנים מזבח בשם יהוה ויעש תעלה כבית סאתים כשיעור מקום ויעת סאתים זרע סביב למזבח: לג ויערך סידר את העצים וינתח את הפך וישם על העצים: לד ויאמר מלאו ארבעה כדים מים ויצקו על העלה ועל העצים וישפכו ויאמר שגו שפכו פעם שנית וישגו ויאמר שלשו שפכו פעם שלישית וישלשו: לה וילכו המים סביב למזבח סביב מקום המערכה וגם את התעלה מלא מים: לו ויהי בעלות המנחה מנחת הערב וישגו אליהו הנביא להתפלל

כו) כי אלהים הוא, הרי אתם אומרים שהוא אלהים. כי שים, שפא מש לו דבר עם יעציו עכשיו. וכי שגו, שפא משיג ורודף הוא עכשיו במלכות. וכי דרך לו, שפא הוא בדרך רחוקה. כח) ויתגדרו, שרטו בשרם. כמשפטם, כפי שהיה מנהגם. כט) ויתנבאו, עשו את עצמם כאלו מדרגים

בנבואה שתרד האש. ואין קשב, שאין מי יקשיב להם, כי אינו אלוה. ל) גשו אלי, ותראו שאינו מערים שום הערמה בדרך. וירפא את מזבח ה' ההרום, בנה מזבח והודיר לישראל שהיה מזבח ה' עולה על לבם וישגו בפה. שהיה הרום ובטל שמו והתרחו מפי כל עשרת השבטים. פרוש אחר, שהיה שם מזבח שבנה שאול המלך, ובילכו ישראל הרסו את כל המזבחות והבמות שבעשו לשם שמים, ובנה אלהו ותפן את המזבח שהיה הרום. לב) כבית סאתים זרע, כשיעור מקום ויעת סאתים זרע, כדי שילכו בה המים, להתדיל המם, כמבאר להלן. והוא ששם של מאה אמה על המשים אמה. לד) ויצקו, וישפכו שגו, שפכו פעם שניה. שלשו, שפכו פעם שלישית. לו) ענני ה' ענני ענני בחורדת האש, ענני אחר כך בנתינת המסור. ורו"ל אמרו, ענני באש ובמים

ישראל יהיה שמך: לב ויבנה את האבנים מזבח בשם יהוה ויעש תעלה כבית סאתים זרע סביב למזבח: לג ויערך את העצים וינתח את הפך וישם על העצים: לד ויאמר מלאו ארבעה כדים מים ויצקו על העלה ועל העצים ויאמר שגו וישגו ויאמר שלשו וישלשו: לה וילכו המים סביב למזבח וגם את התעלה מלא מים: לו ויהי בעלות המנחה וישגו וישלשו ויאמר הנביא ויאמר יהוה אלהי אברהם יצחק וישראל היום יודע פייאתה אלהים בישראל ואני עבדך ובדרך עשיתי את כל הדברים האלה: לו ענני יהוה ענני וידעו העם הוה ויאמר יהוה אלהי אברהם יצחק וישראל היום יודע פייאתה אלהים בישראל וכאשר תשלחי לבשר לעתיד לבא ואיניו כי אם היום מעני וידעו הכל ואני עבדך ובדרך עשיתי את כל הדברים האלה שהקרבתו בנמה בשעת אסור הבמות: לו ענני יהוה ענני בחורדת האש וידעו העם הוה פייאתה יהוה האלהים ואתה הסבת את לבם אחרנית בנס היה הסבת אליך את לבם אשר היה עד הנה אחרנית, להפנות

ויאמר יהוה אלהי אברהם יצחק וישראל היום יודע פייאתה אלהים בישראל וכאשר תשלחי לבשר לעתיד לבא ואיניו כי אם היום מעני וידעו הכל ואני עבדך ובדרך עשיתי את כל הדברים האלה שהקרבתו בנמה בשעת אסור הבמות: לו ענני יהוה ענני בחורדת האש וידעו העם הוה פייאתה יהוה האלהים ואתה הסבת את לבם אחרנית בנס היה הסבת אליך את לבם אשר היה עד הנה אחרנית, להפנות

מקוד: לח ותפל אשיהוה ותאכל
תחלה אתהעלה ובהמשך ואת
העצים ואתהאבנים ואת
העפר ואתהמים אשרבתעלה
בסוף לחכה יבשה ושרפה הכל
במלקק בלשון, ומם עד שלא נשאר
בתעלה שום לחות: למ וירא כל
העם ויפלו עלפניהם להשתחוות
לה ויאמרו יהוה הוא האלהים
יהוה הוא האלהים:

עטרת מרים

ב כה אמר יהוה צבאות פקדתי וזכר אני את אשרעשה עמלק
לישראל אשרישם לו מארכים וחילות בדרך בעלתו ממצרים:
ג עתה לך והביתה אתעמלק והחרמתם עינו כליון ובריתה
אתכלאשרלו ולא תחמל עליו והמתה מאיש עדאשה מעלל
ועדיונק משור ועדישה מנגמל
ועדחמור: ד וישמע ויאסף
שאול אתהעם ויפקדם מנה
אותם בפלאים ממש (וימא כב ב)
לפי שאסור למנות את ישראל לגלגלת
מאתים אלף רגלי הולכי רגל לא
רוכבים ועשרת אלפים אתאישי
יהודה: ה ויבא שאול עדעיר
עמלק וירב וילחם בנחל: ו ויאמר
שאול אלחקיני לכו ותר, לכו
פרו רדו הפרו מתוך עמלקי כי
היו יושבין במדבר יהודה בנגב ערה
וערד הוא עמלק פןאספד עמו
בעת אחרים ואתה עשיתה חסד
עםכלבני ישראל על יתרו אמר
שיעז להעמיד שופטים בעלותם
מומצרים ויסר קיני מתוך
עמלק: ז ונד שאול אתעמלק
מחילה בואך עד אשר תבוא
לשור אשר עלפני מצרים:
ח ויתפש אתאנג מלךעמלק
חי ואתכלהעם החרים לפי

כיאתה יהוה האלהים ואתה הסבת
אתלבם אחרנית: לח ותפל אשיהוה
ותאכל אתהעלה ואתהעצים ואת
האבנים ואתהעפר ואתהמים אשר
בתעלה לחכה: למ וירא כלהעם ויפלו
עלפניהם ויאמרו יהוה הוא האלהים
יהוה הוא האלהים:

שי למורא

ג) והחרמתם, ותכריתו. משור ועד שוה וגו', שהיו בעלי כשפים, ומישנים
את עצמם להיות דומים לכהמה. ד) וישמע, ענין אספה על ידי השמעת קול
המאסף. ויפקדם בפלאים, אמר לכל אחד ואחד שיפח טלה מוצאו של
המלך, ואחר כך מנה את הפלאים. לפי שאסור למנות את ישראל, שנאמר בם
"לא יספר מרב" (בראשית לבב).

הפטרה לציבור ולשמו"ת בירושלים

ובערים המוקפות חומה שמואלא טו

טו ב כה אמר יהוה צבאות פקדתי
את אשרעשה עמלק לישראל אשר
ישם לו בדרך בעלתו ממצרים: ג עתה
לך והביתה אתעמלק והחרמתם
אתכלאשרלו ולא תחמל עליו
והמתה מאיש עדאשה מעלל ועד
יונק משור ועדישה מנגמל ועדחמור:
ד וישמע שאול אתהעם ויפקדם
בפלאים מאתים אלף רגלי ועשרת

רגלי, הולכי רגל. את איש יהודה,
אשר היו משבט יהודה. (ותכן שנקבו
לכדם מתוך שגבורים היו). ה) וירב
בנחל, וילחם בנחל. ור"ל אמר, על
עסקי נחל רב ודן את עצמו, ובה
בשביל נפש אחת אמרה תורה ערה
עגלה בנחל, בשביל כל הנפשות הללו
לא כלשפן. אם אדם הקא, בחמתו מה
הקא, יצאה פת קול ואמרה לו, שאול,
"אל תהי צדיק הרבה" יותר מביראך.
ו) הקיני, משפחת הקיני, מכני יתרו,
שהיו יושבים שם. אספד, לשון כליון,
כמו "פן תספה" (בראשית יטיו). חסד
עם כל בני ישראל, שנהני
מסעידתו משה ואהרן וכל יקני ישראל,
ומעלה עליו כאלו עשה חסד עם כל
בני ישראל. ז) בואך שור, עד אשר

אלפים אתאישי יהודה: ה ויבא שאול עדעיר עמלק וירב
בנחל: ו ויאמר שאול אלחקיני לכו פרו רדו מתוך עמלקי
פןאספד עמו ואתה עשיתה חסד עםכלבני ישראל
בעלותם ממצרים ויסר קיני מתוך עמלק: ז ונד שאול אתעמלק מחילה בואך
שור אשר עלפני מצרים: ח ויתפש אתאנג מלךעמלק חי ואתכלהעם החרים

עטרת מרים

חרב: ט וַיַּחְמַלְהוּ חֲמֹלוֹ שְׂאוֹל וְהָעָם עַל־אֹנֶג וְעַל־מִיטֵב הַצֵּאֵן וְהַבְּקָר וְהַמּוֹשְׁגִים בְּבֶשֶׁר וַיִּשְׁמְנוּ וְעַל־הַפְּרִים וְעַל־הַכְּבָשִׁים הַשְּׂמִינִים וְעַל־כָּל־הַחֹבֹב וְלֹא אָבוּ וְלֹא רָצוּ הַחֲרִימָם וְכָל־הַמְּלֹאכָה הַמְּקַנָּה נִמְכְּוָה בְּיָדָהּ וְנָמַסְהָ אֶתְּהָ הַחֲרִימוֹ: וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־שְׂמוּאֵל לֵאמֹר: יֵא נַחֲמֹתִי הַפּוֹד מִחֲשֵׁבָה עֲלֵהָ בְּלִבִּי כִּי־הַמְּלֹכָתִי אֶת־שְׂאוֹל לְמֹלֶךְ כִּי־שָׁב מֵאַחֲרָי וְאֶת־דְּבָרִי לֹא הִקְוִים וַיַּחַר לְשְׂמוּאֵל כַּעַם עַל עֲצִמּוֹ וַיִּזְעַק בַּתְּפִילָּה עַל שְׂאוֹל אֶל־יְהוָה כָּל־הַלַּיְלָה: יב וַיִּשְׁכַּם שְׂמוּאֵל לֵלֶכֶת לַקְּרָאת שְׂאוֹל בַּבֶּקֶר וַיִּגְדַּר לְשְׂמוּאֵל לֵאמֹר כֹּא־שְׂאוֹל הַכְּרַמְלָה וְהִנֵּה מַצִּיב מַעֲמִיד לֹא יָד עוֹשֶׂה שֵׁם לְעֲצִמּוֹ מְקוֹם לְחַלֵּק

הַבַּיִת וַיִּסַּב וַיִּשָׁב וַיִּסּוּב וַיַּעֲבֹר וַיִּרְדַּד הַגְּלִגְלָל כֹּל זֶה הַיּוֹד לְשְׂמוּאֵל: יג וַיָּבֵא שְׂמוּאֵל אֶל־שְׂאוֹל וַיֹּאמֶר לוֹ שְׂאוֹל בְּרוּךְ אַתָּה לַיהוָה ה' וַיְרֹד אֹתְךָ הַקִּימָתִי אֶת־דְּבַר יְהוָה אֲשֶׁר צִוִּיתִנִּי וְהִזְכִּיתָ בָּאָה עַל יָדִי: יד וַיֹּאמֶר שְׂמוּאֵל וְאִם קִמַּת דְּבַר ה' וְכֹה קוֹל־הַצֵּאֵן הִזָּה בְּאֲזֵנִי וְקוֹל הַבְּקָר אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁמֵעַ הֲאִם הִפֵּה מִעֲמֻלְךָ: טו וַיֹּאמֶר שְׂאוֹל הִן אָמַת מִעֲמַלְקִי הִבְיָאוּם אֲשֶׁר חָמַל הָעָם עַל־מִיטֵב הַצֵּאֵן וְהַבְּקָר לְמַעַן זְבַח לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ וְלֹא לַהֲיוֹס לְעֲצִמּוֹ וְאֶת־חַיּוֹתָי וְשֹׂאֵיב רְאוּם לְבוֹת הַחֲרָמָנִי: טז וַיֹּאמֶר שְׂמוּאֵל אֶל־שְׂאוֹל הֲרַף הַיָּמָן וְאֶגִּידָה לְךָ אֵת אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֵלַי הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ דַּבֵּר: יז וַיֹּאמֶר שְׂמוּאֵל הֲלֹא אִף אִם־קָמָן אַתָּה נִחְשָׁב בְּעֵינֶיךָ מְקוֹם הֲלֹא רֹאשׁ הָרֹאשׁ הַמּוֹלֵךְ עַל כָּל שְׂבָטֵי יִשְׂרָאֵל אַתָּה וְעוֹד וַיִּמְשַׁחְךָ יְהוָה לְמֹלֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵל וְאִם כֵּן יָדִי תִּקְפָה עֲלֵיכֶם, וּמְדוּעַ אִם כֵּן לֹא מִחֵית כִּי־כֵן לָקַח מִשְׁלַל עֲמֻלְךָ: יח הֲלֹא וַיִּשְׁלַחְךָ יְהוָה בְּדָרְךָ הִנֵּה וַיֹּאמֶר לְךָ וְהַחֲרַמְתָּה אֶת־הַחֲפָאִים אֶת־עֲמֻלְךָ וְנִלְחַמְתָּ בּוֹ עַד כְּלוּתָם אֲתָם: יט וְלָמָּה יֵשׁ וְלָמָּה לֹא־שָׁמַעְתָּ בְּקוֹל יְהוָה לְהִחַיֶּימָם מִכָּל וְכָל, וּבַעֲבוּר דְּבַר הָעָם לֹא שָׁמַעְתָּ בְּקוֹל ה' וְתַעֲטָ מִתְּתָ אֶל־הַשֶּׁלֶל וְתַעֲשׂ הֲרַע בְּעֵינֵי יְהוָה: כ וַיֹּאמֶר שְׂאוֹל אֶל־שְׂמוּאֵל לֹא

לְפִי־חֶרֶב: ט וַיַּחְמַלְהוּ שְׂאוֹל וְהָעָם עַל־אֹנֶג וְעַל־מִיטֵב הַצֵּאֵן וְהַבְּקָר וְהַמּוֹשְׁגִים וְעַל־הַפְּרִים וְעַל־כָּל־הַחֹבֹב וְלֹא אָבוּ הַחֲרִימָם וְכָל־הַמְּלֹאכָה נִמְכְּוָה וְנָמַסְהָ אֶתְּהָ הַחֲרִימוֹ: י וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־שְׂמוּאֵל לֵאמֹר: יא נַחֲמֹתִי כִּי־הַמְּלֹכָתִי אֶת־שְׂאוֹל לְמֹלֶךְ כִּי־שָׁב מֵאַחֲרָי וְאֶת־דְּבָרִי לֹא הִקְוִים וַיַּחַר לְשְׂמוּאֵל וַיִּזְעַק אֶל־יְהוָה כָּל־הַלַּיְלָה: יב וַיִּשְׁכַּם שְׂמוּאֵל לַקְּרָאת שְׂאוֹל בַּבֶּקֶר וַיִּגְדַּר לְשְׂמוּאֵל לֵאמֹר כֹּא־שְׂאוֹל הַכְּרַמְלָה וְהִנֵּה מַצִּיב מַעֲמִיד לֹא יָד וַיִּסַּב וַיִּשָׁב וַיִּסּוּב וַיַּעֲבֹר וַיִּרְדַּד הַגְּלִגְלָל: יג וַיָּבֵא שְׂמוּאֵל אֶל־שְׂאוֹל וַיֹּאמֶר לוֹ שְׂאוֹל בְּרוּךְ אַתָּה לַיהוָה הַקִּימָתִי אֶת־דְּבַר יְהוָה אֲשֶׁר צִוִּיתִנִּי וְהִזְכִּיתָ בָּאָה עַל יָדִי: יד וַיֹּאמֶר שְׂמוּאֵל וְאִם קִמַּת דְּבַר ה' וְכֹה קוֹל־הַצֵּאֵן הִזָּה בְּאֲזֵנִי וְקוֹל הַבְּקָר אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁמֵעַ הֲאִם הִפֵּה מִעֲמֻלְךָ: טו וַיֹּאמֶר שְׂאוֹל הִן אָמַת מִעֲמַלְקִי הִבְיָאוּם אֲשֶׁר חָמַל הָעָם עַל־מִיטֵב הַצֵּאֵן וְהַבְּקָר לְמַעַן זְבַח לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ וְלֹא לַהֲיוֹס לְעֲצִמּוֹ וְאֶת־חַיּוֹתָי וְשֹׂאֵיב רְאוּם לְבוֹת הַחֲרָמָנִי: טז וַיֹּאמֶר שְׂמוּאֵל אֶל־שְׂאוֹל הֲרַף הַיָּמָן וְאֶגִּידָה לְךָ אֵת אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֵלַי הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ דַּבֵּר: יז וַיֹּאמֶר שְׂמוּאֵל הֲלֹא אִף אִם־קָמָן אַתָּה נִחְשָׁב בְּעֵינֶיךָ מְקוֹם הֲלֹא רֹאשׁ הָרֹאשׁ הַמּוֹלֵךְ עַל כָּל שְׂבָטֵי יִשְׂרָאֵל אַתָּה וְעוֹד וַיִּמְשַׁחְךָ יְהוָה לְמֹלֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵל וְאִם כֵּן יָדִי תִּקְפָה עֲלֵיכֶם, וּמְדוּעַ אִם כֵּן לֹא מִחֵית כִּי־כֵן לָקַח מִשְׁלַל עֲמֻלְךָ: יח הֲלֹא וַיִּשְׁלַחְךָ יְהוָה בְּדָרְךָ הִנֵּה וַיֹּאמֶר לְךָ וְהַחֲרַמְתָּה אֶת־הַחֲפָאִים אֶת־עֲמֻלְךָ וְנִלְחַמְתָּ בּוֹ עַד כְּלוּתָם אֲתָם: יט וְלָמָּה יֵשׁ וְלָמָּה לֹא־שָׁמַעְתָּ בְּקוֹל יְהוָה לְהִחַיֶּימָם מִכָּל וְכָל, וּבַעֲבוּר דְּבַר הָעָם לֹא שָׁמַעְתָּ בְּקוֹל ה' וְתַעֲטָ מִתְּתָ אֶל־הַשֶּׁלֶל וְתַעֲשׂ הֲרַע בְּעֵינֵי יְהוָה: כ וַיֹּאמֶר שְׂאוֹל אֶל־שְׂמוּאֵל לֹא

שי למורא
 כתוב לשור. ט) והמושגים, הבהמות
 הבריות ופולות פי שנים בערבן
 הפרים, הכבשים השמינים. וכל
 המלאכה, וכל המקנה שמשמש
 למלאכה. נמכרה ונמס, נבזה ונשחת.
 יב) מצבי לו יד, מכין לו שם מקום
 להקנות את המל ולחלק את הבה.
 יג) אל שואל, אל הגלגל שהיה שם
 שואל. טז) הרף, עוב מדבורי.
 יז) הלא אם קמן אתה בעיניך
 וגו', לפי שאמר לו שואל "אשר חמל
 העם", כלומר העם חמל ולא הוא, ולא
 רצה למנעם. אמר לו שמואל, הלא אם
 קמן אתה בעיניך, כלומר אף-על-פי
 שאתה קמן בעיניך ולא רצית להתגדל
 על העם ולמנעם, הלא ראש שבטי
 ישראל אתה ולפיכך משנה ה' למלך
 עליהם לתהינם על הדרך השירה
 ולמנעם מהעברה, ואיך תחית אותם
 לעבר על דברי ה' יח) עד פלותם
 אותם, עד שהעם אשר אתך יכלו
 אותם. כ) אשר שמעתי וגו',
 כלומר, לא כפי שאתה אומר, אלא

את־החפאים את־עמלק ונלחמת בו עד פלותם אתם: יט ולמה לא־שמעת בקול יהוה ותעט אל־השלל ותעש הרע בעיני יהוה: כ ויאמר שואל אל־שמואל אשר

שְׁמַעְתִּי בְּקוֹל יְהוָה וְאֵלֶיךָ בִּדְרֹךְ קָסָם מְרִי, כְּמוֹ שְׁחַמָּא קָסָם הוּא חֲמַא גְדוֹל, כִּי הוּא מְסִיר בְּחַוְנוֹ מִהַקְבֵּ"ה וְשֵׁם מְכַתְּמוֹ בְּקָסָם; כִּהָּ גְדוֹל הוּא חֲמַא הַמְרִי, מִי שֶׁמְכַתֵּם פִּי ה' וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה מַה שְׁצִוָּהוּ. וְאֲנִי וְתַרְפִּים הַפְּצָר, וְכִמוֹ דְּבַר הַשְּׁקֵר וְהַתְּהוֹ שֵׁשׁ בְּתַרְפִּים; כִּהָּ הוּא בְּהַפְּצָר, שֶׁהוּא רַבְוֵי הַדְּבוּרִים.

כִּי וַיַּחְזֹק בְּכַנְף מְעִילוֹ וַיִּקְרַע, שְׂאוֹל אָחִיו בְּכַנְף מְעִילוֹ שֶׁל שְׂמוּאֵל לְמַעַן מִלְּכֶתָּה, וְאִי נִקְרַע הַכְּנָף וְלִפִּי מִדְּרָשׁוֹ, וְשׁ אֹמְרִים שְׂשִׁמּוּאֵל קָרַע בְּמַעֲלוֹ שְׂאוֹל, וְרַמְזוֹ לֹו שְׁמִי שְׂכַרְתָּ אֶת כְּנָף מְעִילוֹ יִמְלֹךְ תַּחְתָּיו. וְשׁ אֹמְרִים שְׂשִׁמּוּאֵל קָרַע הַמְּעִיל שֶׁל עֲצִמּוֹ לְסִימָן אֲבִילוֹתָ. כִּטָּ) נִצַּח יִשְׂרָאֵל, הַקְּבֵ"ה שֶׁהוּא נִצְחוֹנוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל. לֹא יִשְׁקֹר וְלֹא יִנְחָם, כִּיֹּן שֶׁכָּבֵר נִתְּנָה הַמְּלוּכָה לְאַחֶרָה, לֹא יִשְׁקֹר מִהִבְטַחְתּוֹ וְלֹא יִנְחָם לְהַפְדֵּי מִחֻשְׁבָּתָהּ עַל זֹה. ל) וַיֹּאמֶר חֲטָאתִי וְגו', כְּלוּמַר, אֶרְעִיפִי שְׁחַטְמִי, כְּפָדְנִי נָא וְגו'. לב) מַעֲדָנָתָהּ, קָשׁוֹר בְּשִׁלְשֻׁלָּאוֹת שֶׁל כְּרוֹל. פְּרוֹשׁ אַחֶר, הַלֵּךְ אֵלָיו בְּשִׁמְחָה

כְּאִשֶּׁר תֹּאמַר אֲתָהּ, אֵלֹא אֲשֶׁר בֵּן שְׁמַעְתִּי בְּקוֹל יְהוָה וְאֵלֶיךָ בִּדְרֹךְ אֲשֶׁר־שָׁלַחְנִי יְהוָה וְאָבִיא אֶת־אֲנֹכִי מִלֶּךְ עַמְּלֶךָ עִם שְׂלֵא תַרְגְּמוֹתַי; מִפְּלִמְקוֹם לֹא שְׁלַחְתִּיו לְפָשׁוֹ וְכִדְרִי לְתַרְגּוֹ כִּכֵּל עַת וְאֶת־עַמְּלֶךָ הַחֲרַמְתִּי: כֹּא וְאִף מִהַשְּׁלֵל לֹא לְקַחְתִּי אִנִּי מֵאִמְכָה אֵלֹא וַיִּקַּח הָעָם מִהַשְּׁלֵל צֵאן

וּבְקֶר רֵאשִׁית הַחֶרֶם זֶה לְכַנְף טוֹבָה לְזִבְחַ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּגִלְגָּל: כֹּב וַיֹּאמֶר שְׂמוּאֵל הַחֲפִץ לַיהוָה וְכִי רָצוֹן ה' בְּעֵלּוֹת זִבְחִים כְּשִׁמְעַ בְּקוֹל יְהוָה לֹא בֵן הַדְּבָר הַנֶּה שְׁמַעַ לְמִצְוַת ה' הוּא טוֹב מִזְבַּח טוֹב לְהַקְשִׁיב לְדְבָרָהּ, טוֹב לְפָנָיו מִחֻלָּב אֵילִים עַל מִזְבַּח ה': כֹּג כִּי חֲטָאת־קָסָם מְרִי חֲטָאת הַמְרִי שְׂאִינוֹ עוֹשֶׂה מַה שְׁצִוָּהוּ ה' שֶׁהַ חֲטָאת קָסָם, כְּעוֹשֶׂה שֶׁל וְאֲנִי וְתַרְפִּים בֵּן עוֹשֶׂה שֶׁל הַפְּצָר כְּמַה שְׂאִתָּה מְפָצֵר לְהַחְזִיק בְּדַעְתְּךָ יַעַן מְאִסְתָּ אֶת־דְּבַר יְהוָה וַיִּמְאַסְךָ מִמְּלֶךְ וַיִּסַּר מִלְּכִיּוֹתָ בַּעֲדֶךָ: כד וַיֹּאמֶר שְׂאוֹל אֶל־שְׂמוּאֵל חֲטָאתִי כִּי־עָבַרְתִּי אֶת־פִּי־יְהוָה וְאֶת־דְּבַרְךָ כְּמַה שְׂאִנִּי מִכֶּה דְבָרִים לְסַתֵּר מִמְּרֹךְ וְלוּמַר אֲשֶׁר שְׁמַעְתִּי וְכו'. כִּי יִרְאֵתִי אֶת־הָעָם וְאֲשַׁמַּע בְּקוֹלָם וְעַל דִּי זֶה חֲטָאתִי לְהַמְיֹוֹת פִּי ה': כה וְעַתָּה עַל שְׁעַרְתִּי דְבַרְךָ שְׂאֵה נָא אֶת־חֲטָאתִי וְעַל שְׁעַרְתִּי פִּי ה' וְשׁוֹב עִמָּי וְאֲשַׁתְּחִוָה לַיהוָה: כו וַיֹּאמֶר שְׂמוּאֵל אֶל־שְׂאוֹל לֹא אֲשׁוּב עִמָּךְ כִּי אִשׁוּב עִמָּךְ וְאִם ה' מֵאִסְךָ, אִיךְ אֲשׁוּב עִמָּךְ כִּי מְאִסְתָּהּ אֶת־דְּבַר יְהוָה וַיִּמְאַסְךָ יְהוָה מִהַיּוֹת מִלֶּךְ עַל־יִשְׂרָאֵל: כז וַיִּסַּב שְׂמוּאֵל לְלַכֵּת מֵעַם שְׂאוֹל אָחִיו וַיַּחְזֹק שְׂאוֹל אָחִיו בְּכַנְף־מְעִילוֹ שֶׁל שְׂמוּאֵל לְמַעַן מִלְּכֶתָהּ מַעֲמוֹ וַיִּקְרַע נִקְרַע הַכְּנָף: כח וַיֹּאמֶר אֵלָיו שְׂמוּאֵל קָרַע יְהוָה אֶת־מַמְלְכוֹת יִשְׂרָאֵל מֵעַלְיֶיךָ הַיּוֹם וְנִתְּנָה לְרַעְיָךָ הַטּוֹב מִמָּךְ: כט וְגַם נִצַּח יִשְׂרָאֵל לֹא יִשְׁקֹר וְלֹא יִנְחָם כִּי לֹא אָדָם הוּא לְהַנְחָם: לו וַיֹּאמֶר חֲטָאתִי עַתָּה כְּפָדְנִי נָא נִגְדֵי זְקִנִי־עִמָּי וְנִגְדֵי יִשְׂרָאֵל וְשׁוֹב עִמָּי וְהִשְׁתַּחֲוִיתִי לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ: לא וַיֵּשֶׁב שְׂמוּאֵל אַחֲרָי שְׂאוֹל וַיִּשְׁתַּחֲוֶה שְׂאוֹל לַיהוָה: לב וַיֹּאמֶר שְׂמוּאֵל הִגִּישׁוּ אֵלָי אֶת־אֲנֹכִי

וַיִּמְאַסְךָ מִמְּלֶךְ: כד וַיֹּאמֶר שְׂאוֹל אֶל־שְׂמוּאֵל חֲטָאתִי כִּי־עָבַרְתִּי אֶת־פִּי־יְהוָה וְאֶת־דְּבַרְךָ כִּי יִרְאֵתִי אֶת־הָעָם וְאֲשַׁמַּע בְּקוֹלָם: כה וְעַתָּה שְׂאֵה נָא אֶת־חֲטָאתִי וְשׁוֹב עִמָּי וְאֲשַׁתְּחִוָה לַיהוָה: כו וַיֹּאמֶר שְׂמוּאֵל אֶל־שְׂאוֹל לֹא אֲשׁוּב עִמָּךְ כִּי מְאִסְתָּהּ אֶת־דְּבַר יְהוָה וַיִּמְאַסְךָ יְהוָה מִהַיּוֹת מִלֶּךְ עַל־יִשְׂרָאֵל: כז וַיִּסַּב שְׂמוּאֵל לְלַכֵּת מֵעַם שְׂאוֹל אָחִיו וַיַּחְזֹק שְׂאוֹל אָחִיו בְּכַנְף־מְעִילוֹ שֶׁל שְׂמוּאֵל לְמַעַן מִלְּכֶתָהּ מַעֲמוֹ וַיִּקְרַע נִקְרַע הַכְּנָף: כח וַיֹּאמֶר אֵלָיו שְׂמוּאֵל קָרַע יְהוָה אֶת־מַמְלְכוֹת יִשְׂרָאֵל מֵעַלְיֶיךָ הַיּוֹם וְנִתְּנָה לְרַעְיָךָ הַטּוֹב מִמָּךְ: כט וְגַם נִצַּח יִשְׂרָאֵל לֹא יִשְׁקֹר וְלֹא יִנְחָם כִּי לֹא אָדָם הוּא לְהַנְחָם: לו וַיֹּאמֶר חֲטָאתִי עַתָּה כְּפָדְנִי נָא נִגְדֵי זְקִנִי־עִמָּי וְנִגְדֵי יִשְׂרָאֵל וְשׁוֹב עִמָּי וְהִשְׁתַּחֲוִיתִי לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ: לא וַיֵּשֶׁב שְׂמוּאֵל אַחֲרָי שְׂאוֹל וַיִּשְׁתַּחֲוֶה שְׂאוֹל לַיהוָה: לב וַיֹּאמֶר שְׂמוּאֵל הִגִּישׁוּ אֵלָי אֶת־אֲנֹכִי

זוֹר דוּר: כט כְּכִי אֶבְרַת הַמְּלוּכָה כִּי כְּכִי נִתְּנָה לְאַחֵר וְגַם נִצַּח יִשְׂרָאֵל הַקְּדוֹשׁ־בְּרִיךְ־הוּא שֶׁהוּא נִצְחוֹנוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל לֹא יִשְׁקֹר מִהִבְטַחְתּוֹ, וְלֹא יִנְחָם לְאַחֵר וְזִמּוֹ כִּי לֹא אָדָם הוּא לְהַנְחָם: ל וַיֹּאמֶר אֵף כִּי חֲטָאתִי עִם כָּל זֹאת עַתָּה כְּפָדְנִי נָא נִגְדֵי זְקִנִי־עִמָּי וְנִגְדֵי יִשְׂרָאֵל וְשׁוֹב עִמָּי וְהִשְׁתַּחֲוִיתִי לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ: לֹא וַיֵּשֶׁב שְׂמוּאֵל אַחֲרָי שְׂאוֹל וַיִּשְׁתַּחֲוֶה שְׂאוֹל לַיהוָה: לב וַיֹּאמֶר שְׂמוּאֵל הִגִּישׁוּ אֵלָי אֶת־אֲנֹכִי מִלֶּךְ עַמְּלֶךָ אֵלָיו

זוֹר דוּר: כט כְּכִי אֶבְרַת הַמְּלוּכָה כִּי כְּכִי נִתְּנָה לְאַחֵר וְגַם נִצַּח יִשְׂרָאֵל הַקְּדוֹשׁ־בְּרִיךְ־הוּא שֶׁהוּא נִצְחוֹנוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל לֹא יִשְׁקֹר מִהִבְטַחְתּוֹ, וְלֹא יִנְחָם לְאַחֵר וְזִמּוֹ כִּי לֹא אָדָם הוּא לְהַנְחָם: ל וַיֹּאמֶר אֵף כִּי חֲטָאתִי עִם כָּל זֹאת עַתָּה כְּפָדְנִי נָא נִגְדֵי זְקִנִי־עִמָּי וְנִגְדֵי יִשְׂרָאֵל וְשׁוֹב עִמָּי וְהִשְׁתַּחֲוִיתִי לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ: לֹא וַיֵּשֶׁב שְׂמוּאֵל אַחֲרָי שְׂאוֹל וַיִּשְׁתַּחֲוֶה שְׂאוֹל לַיהוָה: לב וַיֹּאמֶר שְׂמוּאֵל הִגִּישׁוּ אֵלָי אֶת־אֲנֹכִי מִלֶּךְ עַמְּלֶךָ אֵלָיו

וּבְתַעֲנֵנִי, כִּי בָחַר מוֹתוֹ מִחַיָּו. סָר מִרַחֲמֵי הַמָּוֶת, סָר וְקָרַב אֵלָיו מְרִירוֹת הַמָּוֶת. אֲנִי מְעַדְרָת קָשׁוּר בְּשִׁלְשֵׁלֹאֵיֹת וַיֹּאמֶר אֲנִי אֲכֵן בְּאֵמַת סָר מִרַחֲמֵי הַמָּוֶת מֵאֵל, כִּי בַעֲנֵי חֲשָׁרִים חַי תִּהְיֶה וְהַעֲבֹדוֹת חַלְפִיּוֹת הַמָּוֶת קָשָׁה יוֹתֵר מִן הַמָּוֶת: לָג וַיֹּאמֶר שְׂמוּאֵל בְּאִשְׁרֵי שְׂפֵלָה נָשִׁים חֲרָפָה לְהוֹשִׁיבֵם אֲלֵמֻנֹת מִבְּעֵלְהֵן וּמִבְּנֵיהֵן בִּן־תִּשְׁפָּל מִנְּשִׁיִּים תִּהְיֶה אִמָּךְ שְׂפֵלָה מִמֶּךָ וַיִּשְׁפָּר לִפְנֵי יְהוָה בְּגִלְגָּל: לָד וַיִּלְךְ שְׂמוּאֵל הַרְמַתָּה וְשָׂאוֹל עָלָה אֶל־בֵּיתוֹ גִּבְעַת שָׂאוֹל: לָג וַיִּשְׁפָּר לִפְנֵי יְהוָה אִמָּךְ שְׂפֵלָה מִמֶּךָ וַיִּשְׁפָּר לִפְנֵי יְהוָה בְּגִלְגָּל: לָד וַיִּלְךְ שְׂמוּאֵל הַרְמַתָּה וְשָׂאוֹל עָלָה אֶל־בֵּיתוֹ גִּבְעַת שָׂאוֹל:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מִלְּךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנִּצָּמֵן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׂפָל דְּבָרָיו אֵמֶת וְצַדִּיק: נֶאֱמַן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזוֹר לֹא יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מִלְּךְ נֶאֱמַן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנִּצָּמֵן בְּכָל דְּבָרָיו: רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמַּח בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְשַׂמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָהּ: שְׂמַחְנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלֵיהֶן הַנִּבְיָא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחְךָ, בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיִּגַּל לְפָנָיו, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אַחֲרָיִם אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קִדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׂלֵא יִכְפֹּה גְרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מִגֵּן דָּוִד: עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתְּתָ לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְפָּרֵךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קריאת התורה למנחת שבת קודש

מִכֶּסֶהוּ אֶת־קַרְסָיו וְאֶת־קַרְשָׁיו אֶת־בְּרִיחֹו אֶת־
 עַמֻּדָיו וְאֶת־אֲדָנָיו: ^א אֶת־הָאֲרֹן וְאֶת־בְּדָיו אֶת־
 הַכַּפֹּרֶת וְאֶת פְּרֻכַת הַמִּסְדָּ: ^ב אֶת־הַשְּׁלֶחָן וְאֶת־
 בְּדָיו וְאֶת־כַּלְכָּלָיו וְאֶת לֶחֶם הַפָּנִים: ^ג וְאֶת־
 מִנְרַת הַמָּאֹר וְאֶת־כַּלְכָּלָהּ וְאֶת־נִרְתֶיהָ וְאֶת שֶׁמֶן
 הַמָּאֹר: ^ד וְאֶת־מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת וְאֶת־בְּדָיו וְאֶת־
 שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְאֶת קְמַרַת הַסַּמִּים וְאֶת־מִסְדָּ
 הַפֶּתַח לַפֶּתַח הַמִּשְׁכָּן: ^ה אֶת | מִזְבַּח הָעֹלָה
 וְאֶת־מִכְבַּר הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר־לוֹ אֶת־בְּדָיו וְאֶת־כַּלְכָּלָהּ
 כָּלָיו אֶת־הַכִּיֹּר וְאֶת־כַּנּוֹ: ^ו אֶת קַלְעֵי הַחֲצֵר
 אֶת־עַמֻּדָיו וְאֶת־אֲדָנֶיהָ וְאֶת מִסְדָּ שַׁעַר הַחֲצֵר:
^ז אֶת־יִתְדֵת הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־יִתְדֵת הַחֲצֵר וְאֶת־
 מִיתְרֵיהֶם: ^ח אֶת־בְּגְדֵי הַשָּׂרָד לְשָׂרְת בִּקְדָשׁ
 אֶת־בְּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְאֶת־בְּגְדֵי בָנָיו
 לְכַהֵן: ^ט וַיֵּצְאוּ כָּל־עֵדֶת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִלִּפְנֵי
 מֹשֶׁה:

לָהּ « וַיִּקְהַל מֹשֶׁה אֶת־כָּל־עֵדֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֱלֹהֵי הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה
 לַעֲשׂוֹת אִתְּכֶם: ^א שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה
 וּבַיּוֹם הַשְּׂבִיעִי יִהְיֶה לָכֶם קֹדֶשׁ שַׁבַּת שַׁבְּתוֹן
 לַיהוָה כָּל־הַעֲשֶׂה כֹּו מְלָאכָה יוֹמָת: ^ב לֹא־
 תַבְעֲרוּ אִשׁ בְּכָל מִשְׁכַּתֵּיכֶם בַּיּוֹם הַשַּׁבָּת: ^ג פ (ל) ^ד
 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־כָּל־עֵדֶת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר
 זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לְאֹמְרֵי: ^ה קָחוּ מֵאִתְּכֶם
 תְּרוּמָה לַיהוָה כֹּל נָדִיב כָּלוֹ וַיֵּבֵאֶהָ אֵת תְּרוּמַת
 יְהוָה זָהָב וְכֶסֶף וְנַחֲשֶׁת: ^ו וּתְכַלֶּת וְאַרְגָּמָן
 וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים: ^ז וְעֹרֹת אֵילָם מְאֻדָּמִים
 וְעֹרֹת תַּחֲשִׁים וְעֵצֵי שִׁטִּים: ^ח וְשֶׁמֶן לְמָאֹר
 וּבִשְׂמִים לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְלְקַמְרַת הַסַּמִּים:
^ט וְאֲבָנֵי־שֹהַם וְאֲבָנֵי מְלֵאִים לְאֶפֶוד וְלַחֹשֶׁן:
 וְכָל־חֻכְמֵי לֵב בְּכֶם יָבֹאוּ וַיַּעֲשׂוּ אֵת כָּל־אֲשֶׁר־
 צִוָּה יְהוָה: (ישראל) ^י אֶת־הַמִּשְׁכָּן אֶת־אֹהֶלָו וְאֶת־

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום שבת קודש עמ' 1

1 אליהם מין נוסף, האי להודיה קאי והאי להודיה קאי - זה לבדו
 2 עומד והם לבדם עומדים, ואין המין הנוסף פוסלם כיון שאיננו חלק
 3 מהם. ואי סבירא לן כרבי יהודה (שם) דלולב צריך אגד עם המינים
 4 האחרים, ומדובר כשאגד עמהם מין נוסף, הרי גרוע ועומד הוא
 5 מתחילה, כיון שקשרם עם מין אחר שלא כראוי, ולרבי אשעיא
 6 צריך שתהיה המצוה מתחילה כראוי, ונפסלת בתוספת.
 7 הגמרא מקשה ממצוה אחרת. מקשה הגמרא: והאיכא - והרי
 8 ישנה מצות ציצית, דעיקרו מדברי תורה (במדבר טו לח), ופירושו, שיש
 9 בכל כנף ארבעה
 10 חוטים, נאמר מדברי סופרים, ויש בו להוסיף שאפשר להטיל
 11 חוטים נוספים, ואם הוסיף גרע, שפסל הציצית. מתרצת הגמרא:
 12 אי אפשר להוסיף בציצית תוספת שתגרע מהמצוה, שהרי בציצית
 13 מאי סבירא לן, אי סבירא לן כדברי האומר דקשר העליון שבחוטי
 14 הציצית, הקושרם בסמוך לכנף הבגד, לאו דאזדוניתא - אינו חיוב
 15 מן התורה, אם כן כשמטיל חוט נוסף בציצית לא נפסלה המצוה,
 16 שכן האי להודיה קאי והאי להודיה קאי - הוא לבדו עומד והם
 17 לבדם עומדים, כיון שאינו קשור עמהם, ואי סבירא לן

1 לעיל (פ). נחלקו תנאים באלו דינים נעשה החולק על הסנהדרין
 2 זקן ממרא. מבאר הגמרא: דינו של רבי אשעיא נאמר אליכא
 3 ולשיטתו דרבי יהודה, הסובר שזקן ממרא הוא החולק על דבר
 4 שעיקרו מדברי תורה ופירושו מדברי סופרים, והוסיף רבי אשעיא
 5 שצריך שיהיה במצוה זו כדי להוסיף, ושם מוסיף גרע.
 6 הגמרא מקשה ממצוה נוספת שמתקיימים בה תנאים אלו. מקשה
 7 הגמרא: כיצד אמר רבי אשעיא שאין לנו אלא תפילין, והאיכא
 8 לולב - הרי גם החולק במצות לולב יתכן שיהיה ממרא, דעיקרו
 9 של לולב מדברי תורה בחומש ויקרא (כג מ), ופירושו, כגון שעץ
 10 הדר האמור בפסוק הוא אתרוג, נאמר מדברי סופרים, ויש בו
 11 להוסיף אם נוטל חמשה מינים במקום ארבעה, ואם הוסיף ונטל
 12 חמשה הוא גרע, שפוסל במין החמישי את ארבעת הראשונים.
 13 מתרצת הגמרא: בלולב אי אפשר להוסיף תוספת שתפסול את
 14 המצוה, שהרי בלולב מאי סבירא לן - כפי איוו שיטה אנו סוברים
 15 בדיני לולב, אי סבירא לן דלולב אין צריך אגד - שאין צריך לאגוד
 16 ולקשור את הלולב עם הערבות וההדסים, וכשיטת חכמים בסוכה
 17 (א), אם כך אי אפשר להוסיף על המינים, כיון שגם אם יצרף

לוח זמנים לשבוע פרשת תשא - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

יציאת שבת	כניסת שבת	צאת המוככים		שקיעה		מנחה גדולה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
		א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	אדמו"ר ^ז		מג"א		א	ש	
										א	ש	א	ש			
18:25	17:28	18:15	18:11	17:49	17:45	12:20	12:21	9:50	9:54	8:48	8:53	8:15	8:19	5:51	5:58	באר שבע (ח)
18:25	17:17	18:14	18:10	17:51	17:46	12:19	12:20	9:50	9:53	8:48	8:52	8:13	8:18	5:50	5:58	חיפה (ח)
18:23	17:11	18:13	18:09	17:52	17:48	12:18	12:20	9:49	9:52	8:47	8:51	8:13	8:17	5:49	5:57	ירושלים (ח)
18:25	17:26	18:15	18:11	17:49	17:45	12:20	12:21	9:50	9:54	8:49	8:53	8:15	8:19	5:51	5:59	תל אביב (ח)
18:46	17:41	18:33	18:24	18:00	17:51	12:33	12:35	10:05	10:10	9:04	9:11	8:20	8:27	6:08	6:20	אוסטריה, וינה (ח)
20:18	19:23	20:07	20:17	19:40	19:49	14:00	14:02	11:25	11:24	10:21	10:19	9:45	9:42	7:18	7:12	אוסטרליה, מלבורן (ק)
18:48	17:44	18:35	18:27	18:03	17:55	12:36	12:38	10:08	10:12	9:06	9:13	8:23	8:30	6:10	6:21	אוקראינה, אודסה (ח)
18:32	17:26	18:19	18:09	17:45	17:36	12:19	12:20	9:50	9:56	8:49	8:56	8:05	8:12	5:53	6:05	אוקראינה, דניפופטרובסק (ח)
18:59	17:51	18:45	18:35	18:10	18:01	12:44	12:46	10:16	10:21	9:15	9:22	8:29	8:36	6:19	6:32	אוקראינה, ז'יטומיר (ח)
18:51	17:43	18:38	18:28	18:03	17:53	12:37	12:38	10:09	10:14	9:07	9:15	8:21	8:29	6:12	6:25	אוקראינה, קייב (ח)
19:05	18:11	18:56	18:53	18:32	18:29	13:01	13:03	10:32	10:35	9:30	9:33	8:58	9:02	6:32	6:38	אירוד אמירויות, אבו דאבי (ח)
19:13	18:10	19:01	18:53	18:32	18:24	13:02	13:04	10:34	10:38	9:32	9:39	8:50	8:57	6:36	6:47	איטליה, מילאנו (ח)
18:57	18:08	18:48	18:50	18:26	18:28	12:53	12:55	10:22	10:23	9:19	9:21	8:51	8:52	6:20	6:21	אקוודור, קיטו (ח)
19:49	18:55	19:38	19:46	19:12	19:20	13:33	13:35	10:59	10:59	9:56	9:54	9:20	9:18	6:53	6:48	ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)
20:45	19:48	20:34	20:44	20:04	20:14	14:25	14:27	11:50	11:49	10:46	10:44	10:07	10:04	7:43	7:36	ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)
19:53	18:55	19:42	19:36	19:14	19:08	13:45	13:47	11:16	11:20	10:14	10:20	9:37	9:42	7:17	7:27	ארה"ב, בולטימור (ק)
19:43	18:44	19:32	19:25	19:03	18:56	13:35	13:36	11:06	11:10	10:04	10:10	9:26	9:31	7:07	7:17	ארה"ב, ברוקלין (ק)
19:44	18:44	19:32	19:26	19:03	18:57	13:35	13:37	11:06	11:10	10:04	10:10	9:26	9:32	7:07	7:17	ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)
20:21	19:20	20:09	20:02	19:39	19:32	14:11	14:13	11:42	11:47	10:40	10:46	10:01	10:07	7:44	7:54	ארה"ב, טרורט (ק)
20:05	19:11	19:55	19:52	19:31	19:27	14:00	14:02	11:31	11:34	10:29	10:33	9:55	10:00	7:31	7:38	ארה"ב, האוסטון (ק)
19:37	18:41	19:27	19:22	19:00	18:55	13:31	13:32	11:01	11:05	9:59	10:04	9:25	9:30	7:02	7:10	ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)
20:04	19:11	19:54	19:51	19:30	19:27	14:00	14:01	11:30	11:33	10:28	10:32	9:56	10:00	7:30	7:36	ארה"ב, מיאמי (ק)
19:40	18:40	19:28	19:21	18:59	18:52	13:30	13:32	11:01	11:06	10:00	10:06	9:21	9:27	7:03	7:13	ארה"ב, ניו הייבן (ק)
19:47	18:47	19:36	19:29	19:06	18:59	13:38	13:39	11:09	11:13	10:07	10:13	9:28	9:34	7:10	7:20	ארה"ב, ניו יורק, ג'ו ישראל (ק)
20:07	19:08	19:56	19:50	19:27	19:21	13:59	14:00	11:30	11:34	10:28	10:34	9:50	9:56	7:31	7:41	ארה"ב, פיטסבורג (ק)
19:39	18:38	19:27	19:20	18:57	18:51	13:29	13:31	11:00	11:05	9:59	10:05	9:20	9:26	7:02	7:12	ארה"ב, שיקגו (ק)
19:19	18:30	19:10	19:14	18:47	18:51	13:12	13:14	10:39	10:40	9:36	9:37	9:07	9:07	6:36	6:34	בוליביה, לה-פס (ח)
19:36	18:28	19:23	19:12	18:47	18:37	13:21	13:23	10:53	10:59	9:52	9:59	9:05	9:12	6:56	7:09	בלגיה, אנטוורפן (ח)
19:36	18:28	19:23	19:13	18:48	18:38	13:21	13:23	10:53	10:59	9:52	9:59	9:05	9:13	6:56	7:09	בלגיה, בריסל (ח)
18:56	18:05	18:46	18:52	18:26	18:32	12:46	12:48	10:13	10:13	9:10	9:09	8:39	8:38	6:08	6:06	ברזיל, סאן פאולו (ח)
18:43	17:53	18:34	18:40	18:10	18:16	12:34	12:36	10:01	10:01	8:58	8:58	8:27	8:26	5:57	5:54	ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)
18:55	17:49	18:41	18:30	18:07	17:57	12:39	12:41	10:11	10:17	9:10	9:17	8:22	8:30	6:14	6:28	בריטניה, לונדון (ח)
19:05	17:57	18:51	18:39	18:13	18:02	12:48	12:49	10:20	10:26	9:19	9:27	8:29	8:37	6:23	6:38	בריטניה, מנצ'סטר (ח)
19:02	17:51	18:47	18:37	18:12	18:02	12:45	12:47	10:17	10:23	9:16	9:24	8:27	8:36	6:21	6:35	גרמניה, ברלין (ח)
19:19	18:11	19:05	18:55	18:31	18:21	13:04	13:06	10:36	10:41	9:35	9:42	8:49	8:56	6:39	6:52	גרמניה, פרנקפורט (ח)
18:58	18:06	18:48	18:54	18:30	18:36	12:47	12:49	10:13	10:13	9:10	9:09	8:38	8:37	6:08	6:05	דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)
19:21	18:30	19:12	19:10	18:48	18:47	13:17	13:19	10:47	10:50	9:45	9:48	9:15	9:18	6:47	6:52	הודו, מומבאי (ח)
19:17	18:26	19:08	19:06	18:44	18:43	13:14	13:15	10:43	10:46	9:41	9:44	9:11	9:14	6:43	6:48	הודו, פונה (ח)
18:35	17:30	18:22	18:13	17:49	17:41	12:23	12:24	9:54	9:59	8:53	9:00	8:09	8:16	5:57	6:09	הונגריה, בודפשט (ח)

זמני יום ראשון ויום שבת	זמני יום ראשון ויום שבת	צאת הכוכבים		שקיעה		מנחה גדולה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
		א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	אדמו"ר		מג"א		א	ש	
										א	ש	א	ש			
18:48	17:48	18:36	18:30	18:07	18:00	12:39	12:41	10:10	10:15	9:09	9:14	8:30	8:36	6:12	6:22	טורקיה, איסטנבול (ח)
19:11	18:13	19:00	18:55	18:32	18:27	13:04	13:06	10:35	10:39	9:33	9:39	8:56	9:02	6:36	6:45	יוון, אתונה (ח)
18:55	17:51	18:43	18:34	18:10	18:02	12:43	12:45	10:15	10:20	9:14	9:20	8:31	8:37	6:17	6:29	מולדובה, קישינב (ח)
19:18	18:27	19:09	19:07	18:46	18:44	13:15	13:16	10:44	10:47	9:42	9:46	9:12	9:15	6:44	6:49	מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)
19:35	18:35	19:23	19:34	18:51	19:03	13:10	13:12	10:34	10:32	9:29	9:26	8:47	8:43	6:25	6:17	ניו-זילנד, קריסטצ'רץ' (ח)
18:47	17:54	18:37	18:34	18:12	18:09	12:43	12:44	10:13	10:16	9:11	9:15	8:39	8:43	6:13	6:20	נפאל, קטמנדו (ח)
19:01	18:00	18:50	18:43	18:21	18:15	12:53	12:55	10:24	10:29	9:23	9:28	8:45	8:51	6:26	6:36	סין, בייג'ינג (ח)
19:47	18:59	19:39	19:40	19:17	19:18	13:44	13:45	11:12	11:14	10:10	10:12	9:42	9:43	7:10	7:12	סנגפור, סינגפור (ח)
18:31	17:21	18:17	18:06	17:41	17:30	12:15	12:16	9:47	9:53	8:46	8:53	7:57	8:05	5:50	6:04	פולין, ורשא (ח)
18:53	18:04	18:44	18:48	18:22	18:25	12:47	12:49	10:15	10:16	9:12	9:13	8:43	8:44	6:12	6:12	פרו, לימה (ח)
19:31	18:27	19:18	19:10	18:47	18:39	13:20	13:21	10:51	10:56	9:50	9:56	9:07	9:14	6:53	7:04	צרפת, ליון (ח)
19:43	18:37	19:30	19:20	18:58	18:48	13:29	13:31	11:01	11:06	10:00	10:07	9:15	9:22	7:04	7:16	צרפת, פריז (ח)
18:39	17:50	18:30	18:31	18:08	18:09	12:35	12:37	10:04	10:06	9:02	9:04	8:33	8:35	6:03	6:05	קולומביה, בוגוטה (ח)
20:07	19:05	19:55	19:47	19:27	19:19	13:56	13:58	11:27	11:32	10:26	10:32	9:45	9:52	7:29	7:40	קנדה, טורונטו (ק)
19:44	18:41	19:32	19:24	19:02	18:54	13:33	13:35	11:04	11:09	10:03	10:09	9:21	9:28	7:06	7:17	קנדה, מונטריאול (ק)
19:31	18:34	19:20	19:15	18:53	18:48	13:24	13:26	10:55	10:59	9:53	9:58	9:18	9:23	6:56	7:04	קפריסין, לנקה (ק)
19:54	18:40	19:39	19:27	19:00	18:48	13:35	13:37	11:07	11:13	10:06	10:15	9:14	9:23	7:11	7:26	רוסיה, ליובאנוב (ח)
19:28	18:13	19:13	19:00	18:36	18:24	13:08	13:10	10:41	10:47	9:40	9:48	8:47	8:56	6:45	7:00	רוסיה, מוסקבה (ח)
19:12	18:07	18:59	18:51	18:27	18:18	13:00	13:02	10:32	10:37	9:30	9:37	8:47	8:54	6:34	6:46	רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)
19:17	18:12	19:04	18:55	18:36	18:27	13:05	13:06	10:36	10:41	9:35	9:42	8:51	8:58	6:39	6:51	שווייץ, ציריך (ח)
19:00	18:10	18:51	18:51	18:29	18:28	12:57	12:59	10:27	10:29	9:25	9:27	8:55	8:58	6:26	6:30	טאילנד, בנגקוק (ח)

(* הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התועודויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. מנהגו הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שַׁבַּת קֹדֶשׁ:

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצעדנו לשלום ותדריךנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכף כל־אויב ואורב ולסטים וחיזת רעות בדרך ומכל־פורענות המתרגשות וקאות לעולם. ותשלח ברכה בכל־מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל־רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה וזוגתו אולגה שרח בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי וזוגתו מעיין חנה

אור אבנר הלוי וזוגתו רינת שיחיו

לבייב

לעילוי נשמת הרה"ח ר' טובי' ב"ר יעקב ע"ה

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org

בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Biurim.co.il Otzar770.com Chasidut.tv Lahak.org

הרשמה כחברים
לדבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

חפשו 'דבר מלכות' בעמדות נדרים פלוס

P.P.

שולם

1949

תל אביב

